

שבוע יום־הכיפורים ופרשת האזינו

(16 – 22 September 18)

ז' – י"ג תשרי תשע"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנחם חמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַעֲזָנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹמְרֵם לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֵךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַעֲזָנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַעֲזָנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ תִּשְׁמְעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבָבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבָבְכֶם,
וְסִרְתֶּם וְעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יְיָ בָּכֶם וְעָצָר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא
תֵּתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְיָ
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֵלֶּה עַל לְבָבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבָבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְדָּךְ בְּמוֹדָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֻלְקָנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ וּמְלוּאָה" (או בראש־תיבות "לה'")) בצדקה ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיו.

מוזמור משני פסוקים רמו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הָלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִיּוֹת: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיא.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב וְאִמְרוּנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאִמְרוּנָא בֵּית־אֶהְרֹן
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאִמְרוּנָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְמִרְחַב יְהוָה:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בִשְׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטָח בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטָח בְּגִדִּיקִים: י כָּל־גּוֹיִם סִבְכוּנִי בְשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יא סִבְכוּנִי
גַּם־סִבְכוּנִי בְשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יב סִבְכוּנִי כְּדַבְרֵיךְ דַּעֲכּוּ כָאִשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יג דַּחַח
דַּחֲתִנִּי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרְנִי: יד עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רָנָה וִישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים
יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יְמִין יְהוָה רֹמְמָה יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יז לֹא־אֲמֹת בִּי־אֲחִיָּה וְאִסְפָּר מַעֲשֵׂי
יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרֵנִי יְהוָה וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם אוֹרֶה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: כא אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתָנִי וְתַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה: כב אֶכֶן מֵאִסּוּ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
כג מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחַת בּוֹ: כה אֲנִי
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצִּלִּיתָהּ נָא: כו בְּרוּךְ הֵבֵא בְשֵׁם יְהוָה בְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאָר לָנוּ אֶסְרוּחַג בַּעֲבַתִּים עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרֻמֶּיךָ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

אגרות קודש

בי"ה, כ"ז אלול, תש"כ

ברוקלין.

הנהלת א.ת.ה. ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מעש"ק כ"ד אלול עם הדו"ח המצורף אליו.

ויהי רצון שבעמדנו בימי הסליחות והרחמים שרחמים רבים הם ונמשכים עד למטה, כן יצליחו
בפעולותיהם אשר הנקודה הפנימית ה"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, דמטה מטה, וכמבואר בתניא
פרק ל"ו שאין תחתון למטה ממנו וכו'.

ויהי רצון שכשמים יהי' הענין ד"אתה" ע"ד הכתוב אתה הוא ה' לבדך וכמו שנתבאר במאמר
דשבת העבר, דקאי על עצמותו ומהותו ית' שם שמים שגור בפי כל.

בברכת הצלחה ולכוח"ט לכאו"א מהם.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כה) נביאים וכתובים	רכ
ב) מזמורי תהלים קיז, קיח	ג	כו) משניות – מסכת גיטין	רכב
ג) מאמר ד"ה כנשר יעיר קנו גוי		כז) ביאור קהתי	רכט
ה) שבת פרשת האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ה	ה	כז) עין יעקב מסכת מגילה	רלט
ד) מאמר ד"ה כתר יתנו לך ה' אלקינו		כח) מסכת מנחות עם ביאורים	
יה"ב, דחג הסוכות, ה'תשכ"ה	יא	מדף לז עד דף מג	רל
ה) ר"ד זי-ט' תשרי, ה'תשכ"ה		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
בעת ביקורי אדמורי"ם ראשי ישיבות ורבנים	כו	כט) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ו) ברכה – ערב יום הכיפורים ה'תשכ"ה	לא	אדמו"ר הזקן	רנח
ז) שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי ה'תשכ"ה	לג	ל) שולחן ערוך הלכות עדות	
ח) יום א' פ' האזינו, ז' תשרי ה'תשנ"ב	מב	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רנט
ט) ברכה – ערב יום הכיפורים ה'תשנ"ב	מט	לא) לקוטי תורה ד"ה האזינו	
י) ברכה – ערב יום הכיפורים ה'תשנ"ב לפני כל נדרי	נה	אדמו"ר הזקן	רסא
יא) שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי ה'תשנ"ב	נח	לב) שערי תשובה	
יב) ברכה – ערב חג הסוכות ה'תשנ"ב	סו	אדמו"ר האמצעי	רעא
יג) משיחות לילות חג הסוכות, ה'תשנ"ב		לג) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	
מקונטרס מעייני הישועה	סח	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רעב
יד) לקוטי-שיחות פרשת האזינו כרך יט	פג	לד) תורת שמואל תרל"ב	
טו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל		אדמו"ר מוהר"ש	רעב
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	פט	לה) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	
טז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת האזינו	צ	אדמו"ר מוהרש"ב	רעג
יז) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת האזינו	צא	לו) ספר המאמרים – ה'תש"ט	
יח) שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו	קטו	אדמו"ר מוהרש"צ	רעה
יט) שיעורים בספר התניא (מוגה)		לז) ספר השיחות ה"ש"ת-תש"א בלה"ק	
לשבוע פרשת האזינו	קטז	אדמו"ר מוהרש"צ	רעו
כ) לוח "היום יום" לשבוע פרשת האזינו	קל	לח) אגרות קודש	
כא) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קלב	אדמו"ר מוהרש"צ	רעו
שיעורי רמב"ם		לט) חומש לקריאה בציבור	רעז
כב) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת האזינו	קלה	מ) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפד
כג) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת האזינו	קצד	מא) לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו	רפה
כד) – ספר המצוות לשבוע פרשת האזינו	רטז	מב) סדר מצות הדלקת נרות ליוה"כ ושבט קודש	רפו
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי			

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כְּנֶשֶׁר יַעִיר קָנוֹ גוֹ' יִשְׁאַהוּ עַל אֲבָרְתוֹ¹, וּמִכִּיָּא אֲדָמוֹר²
 2 מִהָרִ"שׁ רַבִּי שְׁמוּאֵל, הָאֲדָמוֹר הִרְבִּיעִי בְּשׁוֹשֶׁלֶת אֲדָמוֹרֵי חִבֵּי בַּעַל
 3 הַהִילּוּלָא שֶׁנֶּחֱתַק בֵּינָם י"ג תִּשְׂרִי (בִּשְׁנַת תִּרְמ"ג) בְּמֵאֲמָרוֹ מֵאֲמַר
 4 חֲסִידוֹת דְּבוּרֵי-הַמִּתְחִיל הַפּוֹתַח בַּפִּסּוֹק הִזָּה "כְּנֶשֶׁר יַעִיר קָנוֹ..." דְּשִׁבְתָּ
 5 פֶּרֶשֶׁת הָאֲזִינוּ תִּרְמ"א²
 6 (שְׁרִוּשָׁם) רְשִׁימָה קִצְרָה, בְּרֹאשִׁי
 7 פְּרָקִים, מִמֶּנּוּ נִדְפַס בְּהַמְשָׁךְ
 8 קִבּוּצַת הַמֵּאמָרִים הַפּוֹתַח בַּפִּסּוֹק
 9 בְּשִׁיר הַשִּׁירִים יוֹנְתִי בַּחֲגוּרֵי הַסֵּלַע
 10 וְגו' שֶׁל שְׁנַת תִּרְמ"ס³ פִּירוּשׁ רִשְׁי
 11 עַל הַפֶּתוּחַ "כְּנֶשֶׁר יַעִיר קָנוֹ...",
 12 שֶׁמִּפְּרֹשׁ נִהְגָּם בְּרַחֲמִים
 13 וּבְחִמְלָה כְּנֶשֶׁר הִזָּה כּו',
 14 "רַחֲמֵנִי עַל בְּנֵי וְאִינוּ נִכְנָס לְקִינוֹ
 15 תַּאֲמֹס..." שְׁנוּשָׂא אֶת גּוֹזְלָיו עַל
 16 כְּנֶפֶיּוֹ כִּשְׁבָא לִיטֹל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם,
 17 אִינוּ נוֹטֵל בְּרַגְלֵיו כִּשְׂאֵר עוֹפוֹת, לְפִי
 18 שֶׁשָּׂאֵר עוֹפוֹת יִרְאִים מִן הַנֶּשֶׁר שֶׁהוּא
 19 מַגְבִּיחַ לַעֲוֹן וּפּוֹרֵחַ עֲלֵיהֶם לְפִיכָךְ
 20 נוֹשָׁא בְּרַגְלֵיו מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר אֲבָל הַנֶּשֶׁר
 21 אִינוּ יֵרָא אֲלֵא מִן הַחֵץ לְפִיכָךְ נוֹשָׁא
 22 עַל כְּנֶפֶיּוֹ, אֹמֵר מוֹטֵב שִׁיכְנֵס הַחֵץ בִּי
 23 וְלֹא יִכְנֵס בְּכֵנִי, אֵף הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 24 וְאֵשׂא אֶתְכֶם עַל כְּנֵפֵי נִשְׂרִים..."
 25 וְכּו', וּמִבְּאֵר עֲנִינוּ בְּנִמְשָׁל,
 26 לְגַבִּי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא דִּהְגָּם
 27 שְׂאִין לוֹ דְּמֹת הַגּוֹף⁴, וְלֹא
 28 יִיתֶכֶן בּוֹ מוֹשֵׁג שֶׁל "כְּנֶפֶס" מִכָּל-
 29 מָקוֹם מְצִינוּ שְׁגָם לְמַעַל
 30 יִשְׁנוּ בְּרוּחָנוֹת הָעֵנָן דְּרַמ"ח
 31 אֲבָרִים, כִּידוּעַ מֵאֲמַר הַזֶּה
 32 שְׁרַמ"ח פִּיקוּדֵינָא הַפְּקוּדוֹת
 33 (רַמ"ח מְצוֹת-עֲשֵׂה) הֵם
 34 רַמ"ח אֲבָרֵי דְּמִלְכָּא⁵, אֲבָרֵי
 35 הַמֶּלֶךְ, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְעַל זֶה
 36 נִאָּמַר יִשְׁאַהוּ עַל אֲבָרְתוֹ, "עַל"
 37 בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל מַעַל הָאֲבָרִים, הֵינּוּ
- לְמַעַל מִרַמ"ח אֲבָרֵי שֶׁהֵם הַמְצוֹת⁶, שְׁזָהוּ עֲנִינוּ
 הַתְּשׁוּבָה, שְׁנַעֲלִיתָ יוֹתֵר מִהַמְצוֹת כִּיּוֹן שְׁעַל-יָדָה נַעֲשֶׂה הָעִילּוֹי
 שֶׁל הָאָדָם הַעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה לְהִתְקַרֵּב לְאֻלּוֹת בְּמִדְרַגָּה גְבוּהָה בִּיטוּר,
 לְמַעַל מִבְּחִינַת רַמ"ח אֲבָרֵי דְּמִלְכָּא.
 וְזָהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ שֶׁהַפִּסּוֹק
 מְדַמֶּה אֶת הַקֶּשֶׁר הַמִּיּוּחָד שֶׁל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל עִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל-יְדֵי
 הַתְּשׁוּבָה לְרַחֲמֵי הַנֶּשֶׁר עַל גּוֹזְלֵיו
 וְאֹמֵר כְּנֶשֶׁר גּוֹ', שְׁהוּא
 רַחֲמֵנִי, שְׁהוּא עֲנִינוּ
 הַתְּעוֹרְרוֹת רַחֲמִים רַבִּים⁷
 לְמַעַל, בְּחִינָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב⁸
 אֲבִינוּ שְׁמִידָתוֹ הִיא מִידַת הַרַחֲמִים
 (מִידַת הַתְּפָאֶרֶת), וְכֹלֵל יַעֲקֹב אֲבִינוּ
 כֹּלֵל בְּמִדְרַגָּתוֹ גַּם אֶת הַבְּחִינָה
 הַרוּחָנִית שֶׁל אֲבָרָהִם וְיִצְחָק,
 כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב⁹ זָכוֹר לַעֲבֹדֶיךָ
 לְאֲבָרָהִם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב, הֵינּוּ
 שְׁלוֹשֶׁת הָאֲבֹת נִזְכָּרִים כַּאֲחָד
 (וּכְמִבְּאֵר בַּחֲסִידוֹת שְׁמִידָתוֹ שֶׁל
 אֲבָרָהִם הִיא חֶסֶד, מִידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא
 גְּבוּרָה, וּמִידָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, מִידַת
 הַרַחֲמִים, תְּפָאֶרֶת, הִיא שְׁלִיב שֶׁל חֶסֶד
 וּגְבוּרָה יַחַד) וְכִפִּי שֶׁמִּבְּאֵר הִרְבִּי
 מִהָרִ"שׁ בְּמֵאֲמָרוֹ הַנּוֹכַח, שְׁגָם
 צִדִּיק גָּמוּר צִרִּיךְ לְרַחֲמִים
 רַבִּים מִלְּמַעַל עַל נַפְשׁוֹ, כִּיּוֹן
 שְׁגוּף הַצִּדִּיק מִסְתִּיר גַּם-כֵּן
 עַל גִּילּוֹי וְהַמְשַׁכַּת אֻלּוֹתָיו, כִּי גַם גּוֹפּוֹ
 שֶׁל הַצִּדִּיק הוּא גּוֹף גַּשְׁמִי וְהַרְחָמָנוּת
 עַל נַשְׁמָתוֹ הַנּוֹתוֹנָה בְּגוֹף גַּשְׁמִי מְסִיעֶת
 לוֹ לְהִתְקַרֵּב לְאֻלּוֹת לְמִדַּת שְׁהוּף
 מִסְתִּיר. וְכִידוּעַ¹⁰ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
 שְׁעֵנָן הַרְחָמָנוּת הוּא גַּם עַל
 הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, שְׁגָם הֵם
 נִקְרָאִים בְּשֵׁם עוֹלָמוֹת, עוֹלָם
 מְלָשׁוֹן הָעֵלִים¹¹, וְלְגַבִּי הַקְדוּשׁ-

בס"ד. שבת פרשת האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

(1) פרשתנו לב, יא. (2) ולהעיר, שהקביעות בשנה ההיא היתה כקביעות שנה זו, שיום הש"ק פ' האזינו חל ב"ג תשרי. (3) ע' מד"מה. - וראה ב"מפתח" שמאמר זה "נרשם כאן בקצור" (וראה גם ד"ה זה דשנת תשכ"ט (תורת מנחם - ספר המאמרים תשרי ע' קכא ואילך). (4) פיוט יגדל - ע"פ פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פרק חלק - היסוד השלישי. (5) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). (6) ראה גם לקו"ת פרשתנו עח, ב. סד"ה כנשר העת"ר (המשך תע"ב ח"ב ע' תרע). (7) ראה גם לקו"ת שם, א"ב. (8) ראה זח"ב קעה, ב. וראה ד"ה כנשר תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' כג ואילך). ד"ה הנ"ל תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' לג ואילך). (9) עקב ט, כז. (10) ראה לקו"ת במדבר ג, א ואילך. (11) ראה לקו"ת שלח לו, ד. חוקת סה, א. ביאור"ז להצ"צ ח"א ע' שנה [ע"פ מחז"ל פסחים נ, א]. וראה קה"ר ג, יא (ג) בסופו [הובא בלקו"ת במדבר ה, סע"ג]. תקו"ז תמ"ב (פב, א). ספר הבהיר סימן י. (12) תהלים קמה, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ברוך הוא בעצמו, גם עולמות עליונים הם העלם והסתר על האור האלוהי
- 2 **בְּמֹו שְׁפֹתָב¹² מְלִכְתָּךְ מְלָכוֹת פֶּל עוֹלָמִים** וכך הרחמים
- 3 העליונים הם על כל העולמות (כמבואר ב'לקוטי תורה' לרבנו הזקן: "מדת
- 4 הרחמנות של יעקב לעורר רחמים רבים אפילו על עולמות עליונים מחמת
- 5 דעת ה' כו' כי הוא חיי החיים ואין עוד
- 6 מלבדו כו' והרי הרחמנות שווה על
- 7 עולמות עליונים מריש כל דרגין כמו
- 8 על התחתונים ממש מאחר שכולם
- 9 בחינת מדבר ושמן כו' וכולא קמי'
- 10 כלא חשיב שהוא מחיה את כולם
- 11 בשווה ומעלה ומטה שווין אצלו...").
- 12 **וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזָה (בְּמֶאמְרֵהּ הַמּוֹסְגֵר), עַל-פִּי**
- 13 **הַמּוֹסְגֵר** כעניין בפני עצמו שלא
- 14 קשור לנושא העיקרי של המאמר,
- 15 **עַל-פִּי מִה שְׁפֹתָב כ"ק**
- 16 **אֲדָמוֹר (מְהוֹרֶשׁ"ב רבי שלום**
- 17 דובער, בנו של הרבי מהר"ש)
- 18 **נִשְׁמָתוֹ-עֵדָן¹³ בְּפִירוֹשׁ הַתְּבוּב**
- 19 **מְלִכְתָּךְ מְלָכוֹת פֶּל עוֹלָמִים,**
- 20 **שְׁתִּיבָת "פֶּל" הִיא בְּגִימָטְרִיָּא**
- 21 **חֲמִישִׁים, וְקָאֵי וְהַכּוּנָה הִיא עַל**
- 22 **חֲמִישִׁים אֲלָפִים יוֹבְלוֹת,**
- 23 כמבואר במפרשי התורה (פרשת בהר,
- 24 לעניין שמיטה ויובל) ובתורת החסידות
- 25 כי כשם שלאחר ששת ימי המעשה
- 26 באה השבת בה יש 'עליות העולמות'
- 27 וכן התעלות לאדם, ולכן בשבת
- 28 שובתים ממלאכה, וכן "שש שנים
- 29 תורע שך וגו'", "ובשנה השביעית
- 30 שבת שבתון", משום שבשנת השמיטה
- 31 ישנה עליה כללית של העולמות, כך
- 32 העולם הזה קיים ששת אלפים שנה
- 33 והאלף השביעי הוא "שבת ומנוחה
- 34 לחיי העולמים", ובו ישנה עליה
- 35 כללית של העולם. וששת אלפי השנים והאלף השביעי הם "שמיטה" אחת.
- 36 וכשם שאחרי השבת מתחיל שבוע חדש, ואחרי שנת השמיטה מתחילים
- 37 לספור שש שנים מחדש, כך אחרי האלף השביעי מתחיל "שמיטה ב'" ואלף
- 38 השביעי של השמיטה השנייה תהיה עלייה נוספת, וכן גם בשמיטה השלישית
- 39 וכן הלאה. לאחר שבע שמיטות תהיה שוב עלייה כללית, על דרך שנת היובל
- 40 שהיא שנת החמישים שבאה לאחר שבע שמיטות. ואחר כך סופרים יובל שני
- 41 וכן הלאה עד נ' אלפים יובלות שזו שלמות מיוחדת ועל זה נאמר
- 42 **מְלִכְתָּךְ מְלָכוֹת פֶּל עוֹלָמִים, שְׁ"פֶל עוֹלָמִים" (חֲמִישִׁים**

- 43 **אֲלָפִים יוֹבְלוֹת) אֵינָם אֵלָא מִבְּחִינַת הַמְּלָכוֹת בְּלָבָד** (ובלשון
- 44 המאמר של הרבי הרש"ב: "וזה שכתוב 'מלכותך מלכות כל עולמים' דכל
- 45 העולמים שורש התהוותם הוא מבחינת המלכות דווקא כו', ופירוש כל
- 46 עולמים, כל בגימטריא חמשים והיינו שכל הנו"ן אלפים יובלות הכל הוא
- 47 מבחינת המלכות... והיינו דכל
- 48 העולמות העליונים ותחתונים והכוח
- 49 והחיית המלוכה בהן ומהווה אותם
- 50 הכול הוא מבחינת מלכותך לבד,
- 51 דהיינו לא ממהות המלך עצמו רק
- 52 מבחינת המלוכה לבד כו', דעניין
- 53 המלוכה הוא עניין ההתנשאות שהוא
- 54 כוח נבדל...").
- 55 **וְהַעֲנֵן בָּזָה, דְּהִנֵּה, בְּחֲמִישִׁים**
- 56 **אֲלָפִים יוֹבְלוֹת' נִגְלָלִים פֶּל**
- 57 **פְּרָטִי הַעֲלִיּוֹת שְׁבָבֵל**
- 58 **הָעוֹלָמוֹת עַד לְדִרְגָּא הַיּוֹתֵר**
- 59 **נִגְלִית כו'¹⁴, כמבואר לעיל,**
- 60 **וּבְדִירְגָּא¹⁵ בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת בְּעֵנִין**
- 61 **חֲלִיקַת עֵנִין הַזְּמַן לְיָמִים**
- 62 **וְשָׁנִים וְכו' פֶּפִי שֶׁהוּא מִשְׁתַּקֵּף**
- 63 **וְכֵא לִידֵי בִיטוּי בְּכָלִלוֹת**
- 64 **הָעוֹלָמוֹת, שְׁעֵנִין הַשָּׁנִים**
- 65 **בְּעוֹלָם שְׁלֹמֶטָה - נִחְשָׁב**
- 66 **לְיָמִים בְּעוֹלָם שְׁלֹמֶטָה**
- 67 **הַיָּמָנָה, כִּי בְּעוֹלָמוֹת יוֹתֵר עֲלִיּוֹנִים יֵשׁ**
- 68 **לְכָל יְחִידַת זְמַן חֲשִׁיבוֹת גְּדוּלָּה יוֹתֵר**
- 69 **מֵאֲשֶׁר בְּעוֹלָמוֹת יוֹתֵר תַּחְתּוֹנִים, כֵּךְ**
- 70 **שִׁי'ם בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים נִחְשָׁב לִשְׁנָה**
- 71 **בְּעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים וּמִזְגָּה מוֹכֵן**
- 72 **גּוֹדֵל מַעֲלַת הַשָּׁנִים בְּעוֹלָם**
- 73 **הַיּוֹתֵר עֲלִיּוֹן, וְעַל-אַחַת-**
- 74 **פְּמָה-וּכְמָה הָעִילּוּי דְּשִׁמְיטָה,**
- 75 **שֶׁהוּא עַל-דֶּרֶךְ הָעִילּוּי דְּיָוֵם**
- 76 **הַשְּׁבָת לְגַבִּי שְׁשַׁת יָמֵי הַחֹל,**
- 77 **וְעַל-אַחַת-פְּמָה-וּכְמָה הָעִילּוּי דְּיוֹבֵל, וְעַד לְחֲמִשִּׁים אֲלָפִים**
- 78 **יּוֹבְלוֹת שְׁבוּדָאֵי נִחְשָׁבִים כְּמוֹ רִיבּוּי עֲצוּם שֶׁל יָמִים וְשָׁנִים בְּעוֹלָמוֹת**
- 79 **תַּחְתּוֹנִים. וְעַל זֶה נֶאֱמַר מְלִכְתָּךְ מְלָכוֹת פֶּל עוֹלָמִים, שְׁגָם**
- 80 **תְּכָלִית הָעִילּוּי דְּחֲמִישִׁים" ("פֶּל") אֲלָפִים יוֹבְלוֹת אֵינּוּ**
- 81 **אֵלָא מִבְּחִינַת הַמְּלָכוֹת בְּלָבָד** ואינו ממהות המלך עצמו אלא רק
- 82 הארה מועטת ממנו. וְזֶהוּ גַם מִה שְׁנִקְרָאִים כל העולמות, אפילו הכי
- 83 עליונים, בְּשֵׁם עוֹלָמוֹת (פֶּל עוֹלָמִים), עוֹלָם מְלִשׁוֹן הָעֵלָם.
- 84 וּמִזְגָּה מוֹכֵן בְּמִפְּלִ-שְׁפָן וְקַל-וְחֹמֶר בְּנוֹגַע לְהָעוֹלָם שְׁלֹמֶטָה

(13) בד"ה אתם נצבים עדר"ת (המשך תעריב ח"א פש"ט). (14) ראה בחיי בהר כה, ח. ש"ך עה"ת ר"פ בהר. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"ב ע' תסב. סה"מ תרל"ה ח"ב ע' תלד. וש"נ. (15) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פי"ב (נח, ב ואילך). אוה"ת דרושים לר"ה ע' ב"פ ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 העולם הזה שהוא העולם התחתון ביותר **שֶׁהוּא בּוֹדָאי עֲנִין שֶׁל**
 2 **הָעֵלֶם** והסתר על עצמות האלוהות, **שֶׁלֹּכֵן אֶפִּילוֹ אֶצֶל צַדִּיק יִשְׁנֻ**
 3 **הַהָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר שְׁמַצַּד הַגּוֹף** ולכן גם צדיק זקוק לרחמים העליונים,
 4 כאמור לעיל, **וְכַפִּי שְׁמַצִּינוֹ שְׁמֵשָׁה רַבְּנוֹ** כשעלה למרום לקבל את
 5 התורה הַנִּיחַ גּוֹפּוֹ לפי שעה
 6 **בְּעוֹלָם הַיְצִירָה**¹⁶ כי אפילו גופו
 7 של משה רבנו היה עשוי להיות מניעה
 8 לקבלת התורה למעלה, **וְרַק אֱלֹהֵיו**
 9 **זָכָּה גּוֹפּוֹ בְּיוֹתֵר עַד שֶׁעָלָה**
 10 בסערה השמימה **בְּגוֹפּוֹ כו'**¹⁷ אבל
 11 בכל שאר הצדיקים, ואפילו אצל משה
 12 רבנו, לא מצינו זיכרון הגוף במידה כזו.
 13 **וּבִגְלַל הַהָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר**
 14 **שְׁמַצַּד הַגּוֹף, צָרִיף גַּם צַדִּיק**
 15 **גָּמֹר לְהַתְעוֹרוֹרוֹת רַחֲמִים**
 16 **רַבִּים מִלְּמַעְלָה, שְׁזָהוּ עֲנִין**
 17 **"כְּנֶשֶׁר" וְגו'.**
 18 **(ב) וּמִמְשִׁיף בְּמֵאֶמֶר, שְׂכָדִי**
 19 **לְהִיּוֹת הַתְּעוֹרוֹרוֹת רַחֲמִים**
 20 **רַבִּים מִלְּמַעְלָה עַל הָאָדָם עַל-יְדֵי**
 21 **הַתְּשׁוּבָה צָרִיף לְהִיּוֹת עֲנִין**
 22 **הַבְּכִיָּה מִצַּד הָאָדָם, וְעַל-דֶּרֶךְ**
 23 **מָה שְׂכָתוֹב עַל הַגּוֹלָה שְׁתַּחֲיָה**
 24 **לְעִתִּיד-לָבֹא "בְּכָכִי יָבֹאוּ"¹⁸,**
 25 **שְׂקָאֵי הַכּוֹנֵנָה הִיא גַּם עַל**
 26 **צַדִּיקִים גָּמֹרִים, שְׂגָם**
 27 **הַהַתְעוֹרוֹרוֹת שֶׁלָּהֶם תְּבוֹא לִידֵי בִישׁוּי**
 28 **בְּכָכִי, וְכַל-שֶׁכֵּן כְּשִׁידַע אֵינִישׁ**
 29 **בְּנֶפְשִׁיָּה כֹּאשֶׁר הָאָדָם יוֹדַע בְּעַצְמוֹ**
 30 **מִמְּעַמְדוֹ וּמִצָּבוֹ כו'** עד כמה הוא
 31 רחוק מלהיחשב צדיק, **הָרִי בּוֹדָאי**
 32 **שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת אֶצֶל עֲנִין**
 33 **הַבְּכִיָּה כְּפִשׁוּטוֹ, כִּכִּי שֶׁל**
 34 **מַרְיוֹת, מִצַּד רִגְשׁ הַחֲרָטָה עַל**
 35 **הָעֵבֶר הָלֹא רִצּוֹ, וְכִמְשֵׁל¹⁹**
 36 **הָאָדָם שְׂרוּחִין בְּהָרָה וְהַתְּחִיל**
 37 **לְטַבּוֹעַ כו' שְׁמַתְחִיל לְמָה**
 38 **הָלָף לְרַחֵן (ובלשון מאמר אחר**
 39 **שֶׁל הַרְבֵּי מַהֲרִ"ש: "... יֵשׁ בַּחֲנִית**
 40 **תְּשׁוּבָה שֶׁהַחֲרָטָה פּוֹרַע בּוֹ כֹּל כֵּךְ עַד**
 41 **שְׁכּוֹלִים בַּה כֹּל הַכּוֹחוֹת וְכֹמוֹ שֶׁאִמְרוּ**
- רבתינו ז"ל שענין תשובה אמיתית היא כמשל מי שהלך לרחוק בנהר
 והתחיל לטבוע בים שמתחרט מאד על שהלך לרחוק, ועל-דרך-זה צריכה
 להיות החרטה על העבר והיינו שיגע לנפשו... [וכנראה שזוהו
 המקור לספור החסידים]²⁰ אודות גוי מויטעבסק שהתחיל
 לטבוע והתחרט למה הלך
 לרחוק כו', ודוגמתו של ענין
 הרחיצה והטביעה במים בנמשל
 בחרטה של תשובה הוא ענין
 ירידת הנשמה בגוף בעולם
 הזה ב"מים רבים" שהם
 טרדות הפרנסה כו',²¹
 וכידוע שהענין דטרדות
 הפרנסה, שירא פן יחסר
 לחמו וכו', הוא ההתחלה
 לכל עניני ירידה במצב הרוחני
 של האדם כו', ועל זה על הירידה
 כתוצאה מה"מים רבים" של טרדות
 הפרנסה צריך להיות ענין
 התשובה, חרטה כו', עד
 לאופן של בכיה.
 וזהו גם מה שכתוב²² בתהלים
 עובדי בעמק הבקא מעין
 ישייתוהו גו', ודרשו חכמינו
 ז"ל²³ בגמרא "עובדי" - אלו
 בני אדם שעובדין על רצונו
 של הקב"ה, "עמק" -
 שמעמיקין להם גיהנם,
 "הבקא" - שבוכין ומורדין
 דמעות כמעין של שיתין
 וכו', הינו, שעל-ידי הבכיה
 בדמעות בגיהנם נעשה
 התקון של הפגמים שנוצרו על ידי
 החטא והברור של הטוב מתוך הרע
 כו'. אמנם, יש אופן בעבודת ה'
 שמתקן את העבירות כך שלא צריך
 להגיע לברור וזכוף דגיהנם,
- שֶׁהוּא בּוֹדָאי עֲנִין שֶׁל הָעֵלֶם, שֶׁלֹּכֵן אֶפִּילוֹ אֶצֶל
 צַדִּיק יִשְׁנֻ הַהָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר שְׁמַצַּד הַגּוֹף, וְכַפִּי
 שְׁמַצִּינוֹ שְׁמֵשָׁה רַבְּנוֹ הַנִּיחַ גּוֹפּוֹ בְּיוֹתֵר עַד שֶׁעָלָה
 הַיְצִירָה¹⁶, וְרַק אֱלֹהֵיו זָכָּה גּוֹפּוֹ בְּיוֹתֵר עַד שֶׁעָלָה
 בְּגוֹפּוֹ כו'¹⁷. וּבִגְלַל הַהָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר שְׁמַצַּד
 הַגּוֹף, צָרִיף גַּם צַדִּיק גָּמֹר לְהַתְעוֹרוֹרוֹת רַחֲמִים
 רַבִּים, שְׁזָהוּ עֲנִין "כְּנֶשֶׁר" וְגו'.
- (ב) וּמִמְשִׁיף בְּמֵאֶמֶר, שְׂכָדִי לְהִיּוֹת הַתְּעוֹרוֹרוֹת
 רַחֲמִים רַבִּים עַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה
 צָרִיף לְהִיּוֹת עֲנִין הַבְּכִיָּה, וְעַל-דֶּרֶךְ מָה שְׂכָתוֹב
 עַל לְעִתִּיד-לָבֹא "בְּכָכִי יָבֹאוּ"¹⁸, שְׂקָאֵי גַּם עַל
 צַדִּיקִים גָּמֹרִים, וְכַל-שֶׁכֵּן כְּשִׁידַע אֵינִישׁ
 בְּנֶפְשִׁיָּה מִמְּעַמְדוֹ וּמִצָּבוֹ כו', הָרִי בּוֹדָאי שְׁצָרִיף
 לְהִיּוֹת אֶצֶל עֲנִין הַבְּכִיָּה כְּפִשׁוּטוֹ, מִצַּד רִגְשׁ
 הַחֲרָטָה עַל הָעֵבֶר, וְכִמְשֵׁל¹⁹ הָאָדָם שְׂרוּחִין
 בְּהָרָה וְהַתְּחִיל לְטַבּוֹעַ כו' שְׁמַתְחִיל לְמָה הָלָף
 לְרַחֵן [וכנראה שזוהו המקור לספור החסידים]²⁰
 אודות גוי מויטעבסק שהתחיל לטבוע והתחרט
 למה הלך לרחוק כו', ודוגמתו בנמשל הוא
 ענין ירידת הנשמה בגוף בעולם הזה ב"מים
 רבים" שהם טרדות הפרנסה כו',²¹ וכידוע
 שהענין דטרדות הפרנסה, שירא פן יחסר לחמו
 וכו', הוא ההתחלה לכל עניני ירידה כו', ועל
 זה צריך להיות ענין התשובה, חרטה כו', עד
 לאופן של בכיה. וזהו גם מה שכתוב²² עובדי
 בעמק הבקא מעין ישייתוהו גו', ודרשו חכמינו
 ז"ל²³ "עובדי" - אלו בני אדם שעובדין על
 רצונו של הקב"ה, "עמק" - שמעמיקין להם גיהנם,
 "הבקא" - שבוכין ומורדין דמעות כמעין של שיתין
 וכו', הינו, שעל-ידי הבכיה בדמעות בגיהנם נעשה
 התקון של הפגמים שנוצרו על ידי החטא והברור של הטוב מתוך הרע
 כו'. אמנם, יש אופן שלא צריך להגיע לברור

(16) ראה גם המשך וככה תרל"ז פת"ח. סה"מ תרח"ץ ע' ריד. (17) ראה אוה"ת נח סד, ב ואילך. ביאורו"ז להצ"צ ח"א ע' כב ואילך. (18) ירמ"י לא, ח. (19) ראה גם המשך וככה תרל"ז פת"ח. (20) לשמע אוזן (להרח"ח ר' שני"ז דוכמאן) ע' 42 - בהוצאת תשכ"ג. ע' כח - בהוצאת תש"נ. (21) ראה תו"א ר"פ נח. (22) תהלים פד, ז. (23) עירובין יט, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִנֵּנוּ, כְּאִשְׁרֵי בְהִיּוֹתוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא שָׁב בְּתִשְׁבּוּכָה בְּכִכְיָה
2 כו' ומתעורר ברגשות של חרטה, כמבואר לעיל.
3 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד פָּרוּשׁ בְּכָתוּב עוֹבְרֵי בְּעֶמֶק הַכָּכָא
4 גו', שְׁקָאֵי שֶׁכּוֹנוֹהָ הִיא (לֹא עַל גִּיהֶנֶם, אֲלָא) עַל טְרֹדוֹת
5 הַפְּרָנְסָה כו' שגורמות לאדם ירידה
6 במעמדו ומצבו הרוחני, שְׁעַל זֶה
7 צָרִיף לְהִיּוֹת הַתְּקוּנָה עַל-יְדֵי
8 הַכִּכְיָה דְּעִבּוּדַת הַתִּשְׁבּוּכָה,
9 כְּנִ"ל.
10 (ג) וּמִמְשִׁיף בְּמֶאֱמָר, שְׁעַל-
11 יְדֵי הַתִּשְׁבּוּכָה - הָאֵדָם מִתְעַלָּה
12 לְדִרְגָּה גְבוּהָה בְּיוֹתֵר וּמִתְקַרֵּב לְאֵלּוּקוֹת
13 וְאִי נִעְשֶׂה "וְשֹׁאֵהוּ עַל
14 אֲבָרְתוֹ", מֵעַל הָאֲבָרִים, הֵינּוּ
15 לְמַעְלָה מִרַמ"ח פִּיקוּדֵינָא
16 שֶׁהֵם רַמ"ח אֲבָרֵינָא דְּמִלְכָּא,
17 כְּנוֹדֵר לְעִיל בַּתְּחִילַת הַמֵּאמֶר, דְּכִינָן
18 שְׁפָגַם וְלֹא הִמְשִׁיף בְּחִינַת
19 הַלְבוּשִׁים הַרוּחָנִיִּים הַנִּמְשָׁכִים עַל
20 הַנִּשְׁמָה עַל-יְדֵי רַמ"ח מִצּוֹת-
21 עֲשֶׂה, כְּמִבּוּאָר בַּחֲסִידוֹת שְׁכַל מִצְוָה
22 מוֹסִיפָה לְבוֹשׁ שְׁדִרְכּוֹ יִכּוֹלָה הַנִּשְׁמָה
23 אַחֲרֵיכֶן לְקַלוֹט אֶת הָאוֹר הָאֱלּוּקִי בִּגֵּן
24 עֵדֶן, לְכֵן צָרִיכִים לְשֹׁאֵת אוֹתוֹ
25 לְמַעְלָה מֵהֶם כו' וְלִקְשֹׁר וּלְחַבֵּר
26 אוֹתוֹ עִם אֱלּוּקוֹת שְׁלֵא בְּאִמְצָעוֹת
27 הַלְבוּשִׁים.
28 וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּהֲמִשָּׁךְ הַכָּתוּב
29 "וְפָרוּשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ",
30 דְּכַנְפֵּים הֵם פְּלִים לְרָצוֹן
31 הָעָלְיוֹן²⁴, כְּלוּמָר, כָּלִים רְאוּיִים
32 לְקַבֵּלַת וּלְקַלִּיטַת הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן שִׁיְהִי
33 'נִתְפַס' בָּהֶם וְשׁוֹרֵה בָּהֶם וְהָרִי שְׂרָשׁ
34 הַפְּלִים שְׁבָהֶם וּבִמְצָעוֹתָם מֵאִיר
35 וּמִתְגַּלָּה הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן (עַל יְדֵי
36 הַתִּשְׁבּוּכָה) הוּא גְבוּהָה יוֹתֵר
37 מִהַלְבוּשִׁים (שֶׁנִּעְשִׂים עַל יְדֵי
38 מִצְוּוֹת), פִּידוּעֵ²⁵ שְׂשָׁרֵשׁ
39 הַפְּלִים הוּא מִה'רְשִׁימוֹ
40 שֶׁהוּא רוֹשֵׁם הָאֵין-סוֹף כְּמוֹ
41 שֶׁהִיָּה לְפָנֵי הַצִּמְצוּם כְּמִבּוּאָר בַּקְּבֵלָה וַחֲסִידוֹת שְׁבַתְחִילָה, קוֹדֵם
- הַבְּרִיאָה, הָאִיר אוֹר אֵין סוֹף בְּלִי גְבוּל, וְכַשְׁעֵלָה הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן לְבִרְוֹא עוֹלָמוֹת
וְנִבְרָאִים מוֹגְבָלִים נִעְשָׂה צִמְצוּם שֶׁל הָאוֹר הָאֵין-סוֹף וְאַחֲרֵיכֶן הָאִיר אוֹר מוֹעֵט
שֶׁנִּמְשָׁל לְקוֹ וְחוּט, אֲבָל גַּם אַחֲרֵי הַצִּמְצוּם עֲדִין נִשְׁאָר 'רוֹשֵׁם' מִסּוּיִים מֵאוֹר
הָאֵין-סוֹף הַבְּלִי-גְבוּל וּמִמֶּנּוּ הוּא שׁוֹרֵשׁ הַכָּלִים (וְכִידּוּעַ בַּקְּבֵלָה וַחֲסִידוֹת
שֶׁשׁוֹרֵשׁ הַכָּלִים נִעְלָה מִשׁוֹרֵשׁ הָאוֹרוֹת).
וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן עֲנִין הָעֲלִיָּה
שְׁנַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי יְרִידַת
הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה, פִּי²⁶ הַנִּשְׁמָה
קוֹדֵם וְיְרִידָתָהּ לְמִטָּה - שְׂרָשָׁן
הוּא מְפַנִּימִיּוֹת הַפְּלִים²⁷,
וְעַל-יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמִטָּה
לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוּף - מִתְעַלָּה
בְּכַחֲשִׁינַת הָאוֹרוֹת, וְהִירֵי הָאוֹרוֹת
נִעְלִים מִהַכָּלִים וְהֵינּוּ, שְׁעַלִּיתָן
שֶׁל הַנִּשְׁמָה בַּעֲקֻבוֹת הִירִידָה הִיא
מְבַחֲשִׁינַת גְּרַמּוּהִי בַּהּ הִיוּ קוֹדֵם
הִירִידָה (פְּלִים) שְׂשָׁרֵשׁ
מִה'רְשִׁימוֹ שֶׁהוּא רַק רוֹשֵׁם וְהָאֵר
מִהָאוֹר הָאֵין-סוֹף) לְכַחֲשִׁינַת חִיּוּהִי,
הָאוֹרוֹת וְכִידּוּעֵ²⁶ שְׂאָף
שְׂאָף וְחִיּוּהִי חַד, אִיהוּ
וְגִרְמּוּהִי חַד²⁸, כְּלוּמָר, גַּם
הָאוֹרוֹת וְגַם הַכָּלִים בְּטָלִים אֵל
הָאֱלּוּקוֹת עֲצֻמוֹ, וּמֵאוֹחֲדִים עִם
הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא עַד שֶׁהוּא 'וְחִיּוּהִי'
וְכֵן הוּא 'וְגִרְמּוּהִי' הֵם אֶחָד (וְהֵן
הָאוֹרוֹת וְהֵן הַכָּלִים אֵינֶם מִצִּיאוֹת בְּפָנֵי
עֲצֻמָּה), בְּכָל זֹאת הָרִי אֵינּוּ דוֹמָה
אוֹפֵן הַיְחוד דִּ'אִיהוּ וְגִרְמּוּהִי
לְאוֹפֵן הַיְחוד דִּ'אִיהוּ וְחִיּוּהִי
וּבְכָל אוֹפֵן הַהִתְאֲחָדוֹת שֶׁל הָאוֹרוֹת
(שֶׁעֲנִינִם לְגַלּוֹת אֱלּוּקוֹת) יוֹתֵר נִעְלִית
מִהַהִתְאֲחָדוֹת שֶׁל הַכָּלִים (שֶׁעֲנִינִם
לְהַגְבִּיל וּלְהַגְדִּיר אֶת הָאוֹרוֹת).
אֲמָנָם²⁹, כָּל זֶה הוּא לְפִי
הַפִּירוּשׁ³⁰ שֶׁה'רְשִׁימוֹ הוּא
רַק רוֹשֵׁם וְהָאֵרָה בְּלִבָּד מֵאוֹר
הָאֵין-סוֹף עֲצֻמוֹ, שְׂאָז שִׁיף לְחַלֵּק
בֵּין 'גִּרְמּוּהִי' לְחִיּוּהִי וְלִקְבּוֹעַ
שֶׁהִבְטוּל וְיִיחוד שֶׁל הָאוֹרוֹת (חִיּוּהִי)
הוּא יוֹתֵר עֲמוּק וְיוֹתֵר נִעְלָה מִשֶׁל הַכָּלִים (גִּרְמּוּהִי). אֲבָל לְפִי הַפִּירוּשׁ³⁰

(24) ראה המשך יונתי הנ"ל בתחילתו. (25) ראה סידור (עם דא"ח) קסו, א. המשך תער"ב ח"א ע' טו. ע' שב. סה"מ עת"ר ע' כז ואילך. תרצ"ב ע' סו ואילך. ה'ש"ת ע' 59 ואילך. ובכ"מ. (26) ראה המשך יונתי הנ"ל ע' יב. (27) תו"א יתרו עא, א. לקו"ת שה"ש ח, ג. (28) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב). (29) ראה גם ד"ה כנשר תשמ"ו. (30) ראה גם סה"מ תרנ"ט ע' קצג. תר"ס ע' רה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 (ד) וְזֶהוּ "כְּנֶשֶׁר יַעֲרִי קָנוּ גו' יִשְׁאַהוּ עַל אֲבָרְתוֹ", שְׁפָתוֹב
 42 זֶה מוֹרָה עַל גּוֹדֵל מַעֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא רַק צְדִיקִים,
 43 אֲלָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב³⁵ וְעַמּוֹן כּוֹלֵם
 44 צְדִיקִים, (לְהִיטֹם) גָּצַר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי גו' (בְּהִמְשָׁךְ
 45 הַפְּתוֹב), כְּלוּמֹר, הִסִּיכָה לֶכֶךְ
 46 ש"עמך כולם (ללא יוצא מן הכלל)
 47 צדיקים" היא כיוון שכל אחד
 48 ואחד מישראל הוא מעשה
 49 ידי הקב"ה, שקיומם באופן
 50 נצחי שלא שיף בו שינוי
 51 כלל³⁶, לא כמעשי בני אדם שיכול
 52 להיות בהם שינוי ואינם קיימים לנצח
 53 אלא שענין זה המעלה הגדולה
 54 הוא שבאמת קיימת בכל יהודי יכול
 55 להיות בהעלם, ועל זה
 56 "משביעים אותו כל נשמה קודם
 57 יירדתה לעולם הזה תהי צדיק"³⁷,
 58 שיומשך ויבא גם בגילוי,
 59 ומזה גופא עצמו מוכח שענין
 60 זה ישנו בהעלם, שהרי אילו
 61 לא היה בהעלם, אפילו לא
 62 בהעלם שאינו במציאות, שכן,
 63 ישנו העלם שישנו במציאות ורק אינו
 64 מתגלה (כמו מציאות האש ב'צור
 65 החלמיש' – אכן שאפשר להפיק ממנה
 66 אש), וישנו העלם שלעת עתה אינו
 67 קיים כלל במציאות, ובענינו אם מעלה
 68 זו בנשמות ישראל לא היתה קיימת
 69 לפחות בהעלם שאינו במציאות (שהוא
 70 העלם גדול ביותר) לא היה אפשר
 71 יתכן שיבא לידי גילוי, וכיון
 72 ש"משביעים אותו תהי
 73 צדיק" והדרישה הזו היא לכל אחד
 74 ואחד מישראל, על-כרחך צריך
 75 לומר, שענין זה ישנו
 76 בהעלם, או בבחינת עיבור
 77 כנ"ל³⁸, שגם זה אופן שבו דבר קיים
 78 אבל הוא בהעלם (וכפי שמובא בספר התניא לענין מדריגת 'צדיק' שכאשר
 79 האדם מתעורר כראוי ב'אתעוראת דלתתא' מצידו, יתכן ש"ערה עליו רוח
 80 ממרום ויזכה לבחינת רוח משרוש איוה צדיק שתתעבר בו", ומבואר על כך

1 ש'רשימו' הוא הרושם דאור-אין-סוף כמו שהיה ממלא
 2 כל החלל לפני הצמצום, לא רק הארה מועטת ומצומצמת אלא
 3 'רושם' של האין-סוף עצמו, אזי לא שנה לחלק בין 'גרמוהי'
 4 ל'חיהי' וגם 'גרמוהי בטלים בתכלית ומאחדים בתכלית'. ועל-פיה
 5 לפי הפירוש השני ברשימו' צריך
 6 לומר שהעליה של הנשמה
 7 שעל-ידי הירידה למטה היא
 8 עליה עד למעלה גם מבחינת
 9 חיהי, והינו, שהעליה היא
 10 למעלה משם הני' ³¹ (שהוא
 11 בחינת האורות³²), דהינו,
 12 למעלה מאותיות שם הני',
 13 שענינו צמצום והתפשטות
 14 המשכה והתפשטות³³,
 15 כמבואר ב'אגרת התשובה' שבתניא
 16 (פרק ד), "היו"ד שהיא בחינת נקודה
 17 לכד מרמזת לחכמתו יתברך שהיא
 18 בבחינת העלם והסתר קודם שבאה
 19 לבחינת התפשטות... ואחר שבאה
 20 לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה
 21 וההבנה... נכללת ונרמזת באות ה"א
 22 שיש לה בחינת התפשטות לרוחב...
 23 וגם לאורך", ומבואר בחסידות
 24 שההעלם והסתר של אות יו"ד אינו
 25 צמצום שנובע ממידת הדין וכוונתו
 26 למנוע השפעה אלא לצמצום שהוא
 27 חלק בלתי נפרד מתהליך ההשפעה,
 28 כשם שהרב מתמצת לתלמידו בקצרה
 29 רעיון עמוק. ועוד מבואר שהאותיות
 30 יו"ד וה"א רומזות לצמצום והתפשטות
 31 והאותיות ואי"ו וה"א רומזות להמשכת
 32 וירידת השפע מלמעלה למטה וגם
 33 האות ואי"ו שראשה כמו יו"ד והמשכה
 34 בקו אריך רומזת על כך שתחילה יש
 35 צמצום ואחר-כך ישנה התפשטות
 36 והמשכה. וגם ה"א האחרונה, כמו
 37 הראשונה, רומזת להתפשטות ועד
 38 למעלה משם הני' סתם, שאין לו פרוש, ועד שאין לו
 39 אותיות כו'³⁴, שמשגיעים לבחינה זו על-ידי התעוררות
 40 רחמים רבים כו'.

(31) ראה גם לקו"ת פרשתנו שם, ג. (32) ראה המשך תער"ב ח"א ע' תיז. (33) ראה לקו"ת ר"פ בשלח. סה"מ תרנ"ו ע' שסו ואילך. (34) ראה גנת אגוז (להר"י גיקטליא) חלק הראשון שער ההוי' (ד, א). הובא בשל"ה ה, א ואילך. נתבאר בהמשך תרס"ו ע' תלא. המשך תער"ב שם. וראה גם ד"ה שויתי ה' תש"כ פ"ג (סה"מ תש"כ ע' קסב). (35) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק. (36) ראה עמק המלך שער תיקוני התשובה ספ"ג. הובא באג"ק ח"א ע' קמז. (37) נדה ל, ב. (38) ראה תניא פ"ד.

כנשר יעיר קנו גו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שכשם שיש 'גלגול' של נשמה יש לפעמים שנשמת 'מתעברת' בנשמתו של
2 משהו שמצידו אינו צדיק) ולכן
3 על-ידי עבודה ויגיעה יכול
4 לבא לידי גילוי של מעלתו
5 הגדולה הנמצאת בהעלם. ומצד זה
6 מגיע כל אחד ואחד מישראל
7 למעלה משם הו', עד
8 לבחינת העצמות שאין לו
9 עלה וספה כו' בגללה הוא קיים.
10 ולכן מצד גודל מעלתם של ישראל,
11 כאמור לעיל, הנהגת הקב"ה עם
12 בני ישראל היא כמו הנשר
13 שנושא את בנו על כנפיו
לבא לידי גילוי. ומצד זה מגיע כל אחד ואחד
מישראל למעלה משם הו', עד לבחינת
העצמות שאין לו עלה וספה כו'. ולכן הנהגת
הקב"ה עם בני ישראל היא כמו הנשר שנושא
את בנו על כנפיו באמרו מוטב שיכנס החץ
בי³⁹, והינו, שאף שלכאורה איך שיה לומר כן
לגבי הקב"ה, הרי זו קושיא שבית-דין של
מעלה תובעים וטוענים להקב"ה, וזהו אמנם
ענין קשה אצל הקב"ה, אבל אף-על-פי-כן
מתנהג הקב"ה עם בני ישראל באופן שלמעלה
מחשבונו כו'⁴⁰.

11

(39) פירש"י עה"פ. (40) חסר הסיום (המו"ל).

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' ב

- 27 אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי ישמעאל. פוסקת הגמרא:
28 ולית הלכתא כותיה – אין ההלכה כדברי שמואל שאמר שההלכה
29 היא כדברי רבי ישמעאל, אלא כדברי חכמים.
30 מספרת הגמרא בענין זה: רבינא הוה קא אויל אפתייה דמר – היה
31 מהלך אחר מר בר רב אשי, כשכתא דרבינא – בשבת שדורשים בה
32 בהלכות הרגל, איפסיק קרנא דחושיה – נחתכה קרן טלית של מר
33 בר רב אשי יחד עם הציציות שעליה מהטלית, ונפסלה הטלית,
34 שתק רבינא ולא אמר ליה למר בר רב אשי ולא מידי – ולא כלום,
35 כד מטיא לביתיה – כאשר הגיע מר בר רב אשי לביתו, אמר ליה
36 רבינא, מהתם איפסיק – משם, כלומר, ממקום פלוני ברשות הרבים
37 נחתכה טליתך. אמר ליה מר בר רב אשי לרבינא, אי אמרת לי
38 מהתם – אם היית אומר לי מאז היותנו באותו המקום שנחתכה
39 הטלית, שדיתיה – הייתי פושטה ומשליכה, שמשעה שנחתכה
40 אחת מהציציות שוב אין שאר הציציות מצוה, והנושאן ברשות
41 הרבים חייב חטאת.
42 מקשה הגמרא על דברי מר בר רב אשי: מדוע אמר שאם היה יודע
43 שנפסלה הטלית היה פושטה ברשות הרבים, והא אמר מר – נאמרה
44 השמועה בשם גדולי החכמים, גדול כבוד הבריות שדווקא את לא
45 תעשה שבתורה, כלומר, התורה החשיבה את כבוד הבריות והתירה
46 לדחות איסורי תורה כדי להנצל מבזיון, ואם כן, היה מותר לו
47 להמשיך ללכת עם הטלית הפסולה עד שיבוא לביתו ולא היה
48 מחויב להתבונן ולפושטה ברשות הרבים. מתרצת הגמרא: תרנגולא
49 – כבר פירש רב כר שכתא, קמיה דרב – לפני רב) כהנא מימרא זו, שכל
50 מה שאמרו חכמים שכבוד הבריות דוחה לא תעשה שבתורה, אין
51 זה אלא
- 1 המקפל וקושר כנפות טליתו בעיגול כדי שלא תהיינה קרואות
2 'כנף, לא עבר ולא כלום. ומבאר רב מרשיא: מאי טעמא – מה
3 הטעם שאין הטלית נחשבת מעתה כטלית שאין לה ארבע כנפות,
4 דכמאן דשתייה דמי – מפני שאנו דנים כאילו כנפיה מותרות
5 ומרובעות כבתחילה ואין קשורות, כיון שסופו להתירן. מביא רב
6 מרשיא ראייה לדבריו: ותנן גמי [גם] (כלים פכ"ו מ"ד), דין שיש
7 לדמותו לדברי, כל התקטות – נודות העור הצרורות – שאין בית
8 הקיבול שלהם עשוי על ידי תפירת שוליהם אלא על ידי קשירה,
9 מהודות, כיון שאין קשירה זו עומדת להתקיים וסופו להתירה, ועל
10 כן דנים כבר מעתה כאילו נותר הקשר, ואין כאן בית קיבול. חוץ
11 מנודות של ערביים, מפני שדרכם להשתמש בנודות שאין שוליהם
12 תפורים אלא קשורים, ואין סופם להתיר את הקשר. מכל מקום יש
13 ללמוד ממשנה זו, שקשירה שסופו להתירה נידונית כמי שאינה,
14 והוא הדין לענין טלית.
15 שמועה שלישית: אמר רב דימי מנהרדשא, האי מאן דחייטיה
16 לגלימיה – המקפל כנפי טליתו ותופרן בעיגול כדי שלא תהיינה
17 קרואות 'כנף, לא עבר ולא כלום, שעדיין נחשבות קצות הכנפות
18 כחלק מהטלית וכאילו הן עומדות בצורתן הראשונה קודם
19 שנתפרו. ומבאר רב דימי: אם איתא ולא מיבעי ליה, ליפסוק
20 ולשדדיה – אם אכן סיבת קיפול הטלית ותפירתה, היא מפני שאינו
21 צריך עוד את קצות הכנפות, היה לו לחתוך אותן ולזרוקן, וזוהו
22 שטורח לתופרן ולא חתכן, מוכח שעדיין צריך אותן בבגדו ובעתיד
23 יתירן ויטיל בון ציצית, אלא שמבקש עתה להפטר בינתיים
24 ממצות ציצית, ולכן דנים את התפירה כמי שאינה.
25 שנינו במשנה: ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה
26 אחת, רבי ישמעאל אומר, ארבעתן איבע מצוה.

ומבאר בזה⁶ בתורת החסידות, שהטעם שנבחרו ארבעה מינים
אלו דוקא הוא לפי שהם מורים על ענין האחדות, כפי
שיסבר להלן, והינו, דכשם שבראש השנה ישנו ענין
האחדות של כל הסוגים והדרגות בעם ישראל שכולם כאחד מתבטלים

לפני הקדוש-ברוך-הוא ומקבלים
עליהם את מלכותו, כמו שכתוב⁷
אתם נצבים היום כלכם גו',
מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך
ושואב מימך", לאחדים כאחד⁸,

כמו כן צריך להיות ענין
האחדות בעבודה הרוחנית של
האדם דחג הסככות שבא
בהמשך לראש-השנה, שזהו
ענין לקיחת ארבעת המינים
שמורים על ענין האחדות.

אך באור זה אינו מספיק
עדין, שהרי בארבעת המינים
ישנו (לא רק ענין האחדות,
אלא) גם ענין הרבוי ולכאורה

הריבוי הוא היפך האחדות. דהנה,
האתרוג נקרא פרי עץ הדר
ודרוש חכמינו ז"ל שלשון הכתוב
"הדר" הוא (גם) על שם שדר
באילנו משנה לשנה⁹ ואין לו

עונה ותקופה מיוחדת במהלך השנה
שבה הוא גדל, והינו, שסובל
שני האוירים האתרוג 'מקבל'
וגודל באקלימים השונים דארבע

תקופות השנה, סתיו, חורף, אביב
קיץ ואם-כן אף שזה שסובל
האתרוג שני האוירים דארבע
תקופות השנה מורה על ענין
האחדות שהרי הדבר מלמד על

שייכותו לכל העונות וכל תקופות
השנה ולא רק לעונה ותקופה מסוימת,
הרי יש בזה בהתאמת האתרוג
ענין הרבוי. דהנה, האתרוג נקרא פרי עץ הדר על שם שדר באילנו משנה

לשנה⁹, והינו, שסובל שני האוירים דארבע תקופות השנה, ואם-כן אף שזה
שסובל שני האוירים דארבע תקופות השנה מורה על ענין האחדות, הרי יש

בס"ד. יום ב' דחג הסוכות, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

בתר יתנו לך ה' אלקינו מלאכים המוני מעלה ועמד
ועמד ישראל קבוצי משה¹, והוא ענין
ההכתרה שפעשית בראש-השנה, אלא שבראש-
השנה הרי זה "בפסה"², ואתר-כף "ליום חגנו",
בחג הסוכות, הרי זה נמשך וקא בגילוי³. וזהו
גם מה שכתוב⁴ ולקחתם לכם ביום הראשון
וגו', ואיתא בספרים⁵ ש"ביום הראשון"
בגימטריא כתב, לפי שאז נמשך ענין ההכתרה
בגילוי. וענין זה נעשה על-ידי לקיחת ארבעה
מינים, כפי שממשיך בכתוב ולקחתם לכם גו',
פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבות וערבי
נחל. וצריך להבין, למה נבחרו ארבעה מינים
אלו דוקא שעל-ידם תהיה המשכת וגילוי ענין
ההכתרה. ומבאר בזה⁶, שהטעם שנבחרו
ארבעה מינים אלו דוקא הוא לפי שהם מורים
על ענין האחדות, והינו, דכשם שבראש-השנה
ישנו ענין האחדות, כמו שכתוב⁷ אתם נצבים
היום כלכם גו', לאחדים כאחד⁸, כמו כן צריך
להיות ענין האחדות בעבודה דחג הסוכות שבא
בהמשך לראש-השנה, שזהו ענין לקיחת
ארבעת המינים שמורים על ענין האחדות. אך
באור זה אינו מספיק עדין, שהרי בארבעת
המינים ישנו (לא רק ענין האחדות, אלא) גם

בראש-השנה מידי שנה בשנה
מחדש (לאחר שעם סיום השנה
החולפת, הרצון האלוקי למלוך על
העולמות ולהשפיע בהם חיות מסתלק
וצריך לעורר אותו מחדש, כמבואר
בהרחבה בקבלה וחסידות), אלא
שבראש-השנה הרי זה
"בפסה"², בכיטוי והעלם,
ואתר-כף "ליום חגנו", בחג
הסוכות, הרי זה נמשך וקא
בגילוי³ ככתוב "תקעו בחודש
שופר, בכסה ליום חגנו", כלומר, מה
שנפעל ונמשך בראש השנה 'בכסה',
בהעלם, מתגלה בחג הסוכות.
וזהו גם מה שכתוב⁴ על מצות
נטילת ארבעת המינים (אתרוג, לולב,
הדסים, ערבות) בחג הסוכות
ולקחתם לכם ביום הראשון
של החג (בט"ו בתשרי) וגו', פרי עץ
הדר...", ואיתא מובא בספרים⁵
ש"ביום הראשון" בגימטריא
כתב, לפי שאז נמשך ענין ההכתרה
בגילוי. וענין זה נעשה על-ידי לקיחת
ארבעת המינים שמורים על ענין האחדות, והינו, דכשם שבראש-השנה
ישנו ענין האחדות, כמו שכתוב⁷ אתם נצבים
היום כלכם גו', לאחדים כאחד⁸, כמו כן צריך
להיות ענין האחדות בעבודה דחג הסוכות שבא
בהמשך לראש-השנה, שזהו ענין לקיחת
ארבעת המינים שמורים על ענין האחדות. אך
באור זה אינו מספיק עדין, שהרי בארבעת
המינים ישנו (לא רק ענין האחדות, אלא) גם
ענין הרבוי. דהנה, האתרוג נקרא פרי עץ הדר על שם שדר באילנו משנה
לשנה⁹, והינו, שסובל שני האוירים דארבע תקופות השנה, ואם-כן אף שזה
שסובל שני האוירים דארבע תקופות השנה מורה על ענין האחדות, הרי יש

(1) נוסח קדושת תפילת מוסף. (2) תהלים פא, ד. וראה ר"ה ח, סע"א ואילך. (3) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, סע"ג ואילך.
סידור עם דא"ח רלה, ב. (4) אמור כג, מ. (5) מגלה עמוקות - הובא בלקו"ת שמע"צ פה, ד. (6) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן
תקס"ח ח"א ע' תמו. סידור שער הלולב רסא, ג ואילך. שם רסד, ד ואילך. המשך וכנה תרל"ז פפ"ז. סד"ה ולקחתם לכם
העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' תרעט). ועוד. (7) נצבים כט, ט. (8) לקו"ת ר"פ נצבים. (9) סוכה לה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לארבע עונות השנה גם ההתחלקות והשנויים דאֶרְבַּע תקופות
2 השָׁנָה והרי התחלקות ושנויים הם היפך האחדות.
3 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּלוּב הַנִּקְרָא כַּפֹּת תִּמְרִים, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ
4 וְ"ל¹⁰ שְׁצָרִיכִים לְהִיּוֹת עָלָיו כְּפֹתִים, קְשׁוּרִים וּמְחוּבְּרִים זֶה לָזֶה,
5 הִנֵּה עִם הַיּוֹתָם כְּפֹתִים זֶה
6 עִם זֶה בְּאַחֲדוּת, מִכָּל-מָקוֹם
7 הֵם רַבּוּי עֲלִים וְלֹא עֲלָה
8 אֶחָד, שֶׁהָרִי בַּעֲלָה אֶחָד לֹא
9 שִׁיף הֶעָנָן ד'כְּפֹת' קשור
10 באחרים שהרי הוא רק אחד, וְרַק
11 כְּשִׁישְׁנָם רַבּוּי עֲלִים שִׁיף
12 שִׁיחֵיו כְּפֹתִים, וְאִם-כֵּן אִף
13 שִׁיחֵיוֹתָם כְּפֹתִים מוֹרָה עַל
14 עֲנִין הָאֲחֲדוּת, מִכָּל-מָקוֹם יֵשׁ
15 כָּאֵן גַּם עֲנִין שֶׁל רַבּוּי,
16 לְהִיּוֹתָם רִיבּוּי עֲלִים וְאִם כֵּן גַּם
17 בְּלוּב יֵשׁ לֹא רַק אֲחֲדוּת אֲלֵא גַם
18 הַתְּחַלּוּת הֵיפך הָאֲחֲדוּת.
19 וְכֵן בַּעֲנַף עֵץ עֲבוּת, שִׁצְרִיף
20 לְהִיּוֹת תִּלְתָּא בְּחַד קִינָא¹¹,
21 שלושה (עלים של ההדס) ב'קף' אחד
22 הָרִי אִף שִׁיחֵיוֹתָם עוֹלִים בַּקֶּנֶה
23 אֶחָד הוּא עֲנִין שֶׁל אֲחֲדוּת שֶׁל
24 שלושה עלים שונים המתאחדים יחד,
25 מִכָּל-מָקוֹם יֵשׁ כָּאֵן גַּם עֲנִין
26 שֶׁל רַבּוּי, שְׁצָרִיכִים לְהִיּוֹת
27 שְׁלִשָּׁה עֲלִים דְּקָא וְלֹא עֲלָה
28 אֶחָד.
29 וְכִמּוֹ כֵּן בַּעֲרֵבִי נַחַל, שְׁגָדִלִים
30 בְּאַחְתָּה¹², כַּבְּצוּת וְלֹא בְּבוּדִים,
31 הָרִי עֲנִין הָאֲחֲתָה שִׁיף לִזְמִיר
32 רַק בְּמָקוֹם שִׁישׁ רַבּוּי, מֵה-
33 שְׁאִין-כֵּן פֶּאֶשֶׁר יֵשׁ רַק אֶחָד
34 - לֹא שִׁיף לִזְמִיר עֲנִין שֶׁל
35 אֲחֲתָה, וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב¹³ יֵשׁ
36 אֶחָד וְאִין שְׁנֵי גו' גַּם בֵּין וְאֶח
37 אִין לֹא, כְּלוּמַר שִׁאחַד אֲמִיתִי הוּא
38 מִי שֶׁאִין לוֹ אַח. וְנִמְצָא,
39 שְׁבִארְבַּעַת הַמִּינִים כּוֹלֵם יִשְׁנֹו
- 1 בְּזֶה גַם הַתְּחַלּוּת וְהַשְּׁנוּיִים דְּאֶרְבַּע תְּקוּפֹת
2 הַשָּׁנָה. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּלוּב הַנִּקְרָא כַּפֹּת תִּמְרִים,
3 וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ וְ"ל¹⁰ שְׁצָרִיכִים לְהִיּוֹת עָלָיו
4 כְּפֹתִים, הִנֵּה עִם הַיּוֹתָם כְּפֹתִים זֶה עִם זֶה
5 בְּאַחֲדוּת, מִכָּל-מָקוֹם הֵם רַבּוּי עֲלִים וְלֹא עֲלָה
6 אֶחָד, שֶׁהָרִי בַּעֲלָה אֶחָד לֹא שִׁיף הֶעָנָן ד'כְּפֹת',
7 וְרַק כְּשִׁישְׁנָם רַבּוּי עֲלִים שִׁיף שִׁיחֵיו כְּפֹתִים,
8 וְאִם-כֵּן אִף שִׁיחֵיוֹתָם כְּפֹתִים מוֹרָה עַל עֲנִין
9 הָאֲחֲדוּת, מִכָּל-מָקוֹם יֵשׁ כָּאֵן גַּם עֲנִין שֶׁל רַבּוּי,
10 לְהִיּוֹתָם רִיבּוּי עֲלִים. וְכֵן בַּעֲנַף עֵץ עֲבוּת, שִׁצְרִיף
11 לְהִיּוֹת תִּלְתָּא בְּחַד קִינָא¹¹, הָרִי אִף שִׁיחֵיוֹתָם
12 עוֹלִים בַּקֶּנֶה אֶחָד הוּא עֲנִין שֶׁל אֲחֲדוּת, מִכָּל-
13 מָקוֹם יֵשׁ כָּאֵן גַּם עֲנִין שֶׁל רַבּוּי, שְׁצָרִיכִים
14 לְהִיּוֹת שְׁלִשָּׁה דְּקָא וְלֹא אֶחָד. וְכִמּוֹ כֵּן בַּעֲרֵבִי
15 נַחַל, שְׁגָדִלִים בְּאַחְתָּה¹², הָרִי עֲנִין הָאֲחֲתָה שִׁיף
16 לִזְמִיר רַק בְּמָקוֹם שִׁישׁ רַבּוּי, מֵה-שְׁאִין-כֵּן פֶּאֶשֶׁר
17 יֵשׁ רַק אֶחָד - לֹא שִׁיף לִזְמִיר עֲנִין שֶׁל אֲחֲתָה,
18 וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב¹³ יֵשׁ אֶחָד גו' גַּם בֵּין וְאֶח אִין לֹא.
19 וְנִמְצָא, שְׁבִארְבַּעַת הַמִּינִים יִשְׁנֹו גַם עֲנִין שֶׁל
20 רַבּוּי וְהַתְּחַלּוּת, וְאִין זֶה כְּמוֹ הָעֲבוּדָה דְּרֹאשׁ-
21 הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכְּפֹרִים שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל אֲחֲדוּת
22 לֹא רַבּוּי וְהַתְּחַלּוּת, שֶׁהִיא שְׁבִארְשׁ-הַשָּׁנָה כָּל
23 הַקּוֹלוֹת כְּשִׁירִים בְּשׁוּפָר¹⁴, וְכִיּוֹם-הַכְּפֹרִים
24 הָעֲבוּדָה הִיא בְּכַגְדִּי בַד¹⁵, בַד בְּכַד¹⁶, שְׁמוֹרָה
25 עַל הָאֲחֲדוּת¹⁷, שֶׁהִיא שְׁלִילַת הָרַבּוּי
26 וְהַתְּחַלּוּת.
27 (ב) וְלִהְבִּין זֶה, צָרִיף לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מֵה שְׁנֵיתָבְּאָר לְעִיל¹⁸ בַּעֲנִין "אַרְוִמְמָךְ
28 אֱלֹקֵי הַמֶּלֶךְ"¹⁹, שְׁכַתּוּב "אֱלֹקֵי" יֵשׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים הֶפְכִּים,
29 שֶׁהִרִי "אֱלֹקֵי" הוּא לְשׁוֹן כַּח (כְּמוֹ אֶת אֵילִי הָאֶרֶץ לְקַח²⁰), וְגַם לְשׁוֹן אֱלֹקִית,

(10) ראה סוכה לב, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתרמ"ה ס"ג. (11) סוכה שם, ב. טשו"ע שם סתרמ"ו ס"ג. שו"ע אדה"ז שם ס"ב. (12) פירש"י - הובא במאמרי אדמו"ר הזקן, וסידור שם. (13) קהלת ד, ח. (14) ר"ה כז, ב. (15) אחרי טז, ד. (16) ראה זבחים יח, ב ובפירש"י. (17) ראה עטרת ראש שער ויהכ"פ פ"ב ואילך (כח, א ואילך). מאמרי אדמו"ר האמצעי סוכות (דברים ח"ד) ע' א'רלב ואילך. ועוד. (18) ד"ה זה היום תחלת מעשיך פ"ג (תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 5). (19) תהלים קמה, א. (20) יחזקאל יז, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42. ההתחדשות וענין האור שמעלתו בענין הגילוי - ל'המלך', ספירת המלכות).
 43. (ג) אָמַנְם עֲדִין צָרִיף לְהִבִּין²², מִהוּ הִהְכֵּרְחַ שְׂכַח הַפּוֹעֵל
 44. כוח הבורא שֶׁבְּנִפְעֵל הנמצא בנבאר יֵשׁ בּוֹ גַם מַעֲלַת ה'אור'
 45. שֶׁהוּא דְּבוּק בְּמִקּוּרוֹ ולכן נבאר שלמעלה באלוקות יש את שתי
 46. המעלות כאחד. דְּבִשְׁלָמָא בְּנוּגַע
 47. לְמַעֲלַת ה'אור' שְׁאִינוּ פּוֹעֵל
 48. שְׁנֵי בְּמִקּוּרוֹ על ידי זה שמתגלה
 49. ומאיר ממנו, הָרִי זֶה דְּבָר
 50. המוכרח, לְפִי שְׁלִמְעָלָה לֹא
 51. שִׁיף עֲנִין שֶׁל שְׁנֵי חֲסֵי
 52. וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שְׁכֵתוֹב²³ אָנִי
 53. הוּי' לֹא שְׁנִיתִי, אָכֵל אִינוּ
 54. מוֹכֵן מִהוּ הִהְכֵּרְחַ שְׂכַח
 55. הַפּוֹעֵל שֶׁבְּנִפְעֵל אִינוּ נִפְרָד
 56. מְמִקּוּרוֹ ולמה לא ייתכן שהכוח
 57. היורד להוות יש מאין יהיה נפרד
 58. מְמִקּוּרוֹ אלא מבארים שגם בו יש
 59. מעלת הרבקות כמו שהיא קיימת באור.
 60. וְאֶדְרָבָה, לְכֹאדָּה יֵשׁ מְקוֹם
 61. לומר שְׂכַח הַפּוֹעֵל כוח הבורא
 62. המתלבש בנבארים להוות אותם מאין
 63. ליש הוא נִפְרָד מְמִקּוּרוֹ ואינו
 64. דְּבוּק בו כמו שהאור דְּבוּק במאור.
 65. דְּהִנֵּה, כָּללוֹת הָעֲנִין דְּכַח
 66. הַפּוֹעֵל כל המציאות של כוח אלוני
 67. שבא ויורד לבורא עולמות ונבארים
 68. מוגבלים שִׁיף רַק לְאַחֲרֵי
 69. הַצְמָצוֹם של האור האין־סוף הבלִי
 70. גבול, שֶׁהָרִי קוֹדֵם הַצְמָצוֹם
 71. הראשון הִיָּה אור־אין־סוף
 72. מְמִלָּא אֵת מְקוֹם הַחֲלָל הָרִיק,
 73. כלומר שלא הייתה כלל מציאות אחרת
 74. מלבד האלוקות וְלֹא הִיָּה שִׁיף
 75. כָּלָל עֲנִין הַתְּהוּוֹת
 76. הָעוֹלָמוֹת²⁴ המוגבלים כי מאין־
 77. סוף ובלי גבול לא יכולים להתהוות
 78. דברים מוגבלים וכל ההתהוות
 79. התאפשרה רק על־ידי צמצום האור
 80. האין־סוף שרק הארה מועטת
 81. ומצומצמת ממנו תאיר, וּבִפְרָטִיּוֹת
 82. יוֹתֵר, כַּח הַפּוֹעֵל הכוח האלוני

1. וְהָרִי אור וְכַח' הֵם שְׁנֵי הַפְּכִים, שֶׁגִּדְר ה'אור' הוּא שְׂדְּבוּק
 2. בְּמִקּוּרוֹ, המאור מקור האור, וְאִפֹּן דְּבִקוּתוֹ של האור במאור הוּא
 3. דְּבִקוּת נְגִלִית, כי הקשר בין האור והמאור גלוי, וְהָאור מְגִלָּה אֵת
 4. מְקוּרוֹ ומהווה ביטוי והתגלות של המאור ולכן ניכר באור מה מקורו, האם
 5. הוּא אור של נר או אור השמש וכד',
 6. וְאִינוּ פּוֹעֵל שְׁנֵי כָּלָל בְּמִקּוּרוֹ
 7. שאינו משתנה מכך שאורו מאיר
 8. ומתפשט, מִה־שְׁאִין־כֵּן גִּדְר
 9. ה'כַּח' הוּא שֶׁנִּפְרָד מְמִקּוּרוֹ
 10. ואינו דְּבוּק בו בגלוי, וְאִינוּ מְגִלָּה
 11. אֵת מְקוּרוֹ אלא מקורו נמצא בו רק
 12. בהעלם, וּפּוֹעֵל בּוֹ בְּמִקּוּרוֹ שְׁנֵי.
 13. וּמְכַל־מְקוֹם מצד שני יֵשׁ גַּם
 14. מַעֲלָה בְּכַח' לְגַבִּי אור,
 15. שֶׁה'אור' אִינוּ פּוֹעֵל עֲנִין שֶׁל
 16. הַתְּחַדְּשוֹת אלא מאיר מהמקור
 17. בדרך ממילא, וְדוֹקָא 'כַּח' פּוֹעֵל
 18. עֲנִין שֶׁל הַתְּחַדְּשוֹת לגבי המקור,
 19. שֶׁהוּא כָּללוֹת עֲנִין הַתְּהוּוֹת
 20. של העולמות והנבארים שֶׁנִּפְעֵשׂ
 21. הַתְּחַדְּשוֹת יֵשׁ מֵאִין דְּבַר מִלֹּא־
 22. דְּבַר, וּבְזֶה בענין ההתהוות של 'יש'
 23. ומציאות חדשה נִרְאָה ומתגלה
 24. תוֹקֵף מְקוּרוֹ של הכוח המהווה
 25. יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּעֲנִין ה'אור',
 26. שמאיר בדרך ממילא.
 27. וְכִיּוֹן שֶׁבְּכַח הָאֱלֹקִי שְׁלִמְעָלָה
 28. יֵשׁנָן שְׁתֵּי הַמַּעֲלֹת, הֵן מַעֲלַת
 29. ה'כַּח' שֶׁפּוֹעֵל עֲנִין שֶׁל
 30. הַתְּחַדְּשוֹת כפי שהדבר מתבטא
 31. בהתהוות יש מאין, וְהֵן מַעֲלַת
 32. ה'אור' שְׁאִינוּ פּוֹעֵל שְׁנֵי
 33. בְּמִקּוּרוֹ וְהוּא דְּבוּק בְּמִקּוּרוֹ
 34. ולכן הוא מגלה את המאור, לְכֵן
 35. נִאֲמַר הַלְשׁוֹן "אֱלֹקִי" שְׁפּוֹלָל
 36. יחד את שְׁנֵי הָעֲנִינִים דְּכַח'
 37. וְאִינוּ, לְהוֹדוֹת שִׁישׁ בּוֹ שְׁתֵּי
 38. הַמַּעֲלֹת²¹ (ובמאמר דיבור־
 39. המתחיל 'זה היום' נבאר באריכות גם
 40. הקשר של שני ענינים אלו ב'אלקי',
 41. ענין הכוח שמעלתו בענין

(21) ראה גם ד"ה ולקחתם הנ"ל (המשך תע"ב שם פש"ל (ע' תרע"ח)). (22) בהבא לקמן - ראה ד"ה למען דעת דשחמה"ס העת"ר (המשך תע"ב שם פש"ל (ס"ע תרפ) ואילך). (23) מלאכי ג, ו. (24) ראה עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב.

כתר יתנו לך ה' אלוקינו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 הפועל בא לאחרי הפסק הצמצום והפרסא דוקא, הרי הוא
46 לכאורה נפרד ממקורו ואם כן מתחזקת השאלה מה הכרח לומר שגם
47 ב'כוח' יש את מעלת האור' הדבוק במקורו?

48 וכן ענין זה שלכאורה ה'כוח' נפרד ממקורו מוכח לכאורה גם
49 מאופן הדרך והצורה של התהוות
50 הנבראים על-ידי כח הפועל,
51 דכיון שהנבראים הם
52 מוגבלים, ויש גם (כנוסף לכך
53 שהנבראים מוגבלים במהותם)
54 הגבלה לזמן קיומם, דשית
55 אלפי שנים הוה עלמא²⁵,
56 ששת אלפי שנים יהיה העולם קיים
57 (ולא יותר) הרי בהכרח לכאורה
58 שגם הכח הפועל ומהנה את
59 הנבראים הוא כח מוגבל, כי
60 בדבר מוגבל לא יכול להיות
61 התלבשות כח בלתי מוגבל,
62 כי הגבול לא מסוגל להכיל ולקלוט את
63 הכלי-גבול, והרי הגבלת הכח
64 שבבשרו ומקורו הוא אכן בלתי
65 מוגבל היא על-ידי הפרוד
66 ממקורו דוקא, כי בהיותו
67 דבוק במקורו הרי הוא בלי
68 גבול כשם שהמקור עצמו הוא בלי
69 גבול, ורק בשנפרד ממקורו
70 נעשה כח מוגבל.

71 וכן מוכח הוכחה נוספת שהכוח
72 היורד ובא להחיות נבראים הוא בלי
73 גבול, היא גם מהרגש הפרוד
74 שבנבראים, לנבראים יש תחושה
75 (לאמיתו של דבר, מוטעית) שהם
76 מציאות נפרדת ממקורם ודבר בפני
77 עצמו דכיון שהנבראים הם
78 נפרדים בהרגשתם, לפחות לפי
79 התחושה שלהם, הרי בהכרח
80 שאופן התהוותם ממקורם
81 ושרשם הוא בדרך פרוד
82 מהמקור, דאם לא כן לא היה
83 יכול להיות אצלם הרגש של
84 פרוד, ומזה מוכרח שגם
85 בפח המהנה אותם ישנו
86 באיזה מקום לפחות במובן מסוים

87 ענין של פרוד מהמקור. ולפי זה, היה צריך לומר לכאורה,
88 שכח הפועל אינו כמו האור שהוא דבוק במקורו ובטל אליו

1 היורד להוות נבראים הוא למטה גם מאצילות, דכשם שלא
2 שיף כללות ענין ההתהוות קודם הצמצום, דהינו בבחינת
3 אצילות דכללות, (כמבואר בקבלה וחסידות, בסדר השתלשלות' יש
4 ארבעה עולמות, אצילות-בריא-יצירה-עשיה כפי שהם ארבעה עולמות
5 פרטיים, וישנה התחלקות של אצילות-

6 בריא-יצירה-עשיה הכלליים: כללות
7 אור האין-סוף שלפני הצמצום נקרא
8 "אצילות דכללות"; "אדם קדמון"
9 נקרא "בריא דכללות"; כתר –
10 "יצירה דכללות" ועולם האצילות –
11 "עשיה דכללות") כמו-כן גם
12 באצילות הפרטית לא שיף
13 התהוות השל כמציאות בפני
14 עצמה הנפרדת מאלוקות, והינו,
15 שגם אפילו מצד ספירת
16 המלכות, האחרונה מעשר
17 הספירות, שענינה צמצום אור
18 הספירות שלמעלה ממנה והשפעת
19 חיות אלוהית למטה, הרי
20 באצילות לא שיף ענין
21 התהוות השל כי באצילות הביטול
22 לאלוקות הוא ביטול מוחלט. וכדי
23 שיוכל להיות ענין התהוות
24 השל נבראים שהם מציאות נפרדת
25 על-ידי כח הפועל כוח הבוה
26 המתלבש בנבראים להוות אותם
27 ולהחיות אותם, הוצרך להיות
28 תחלה הצמצום הראשון,
29 שהוא הצמצום בכללות אור
30 האין-סוף שבבחינת אצילות
31 דכללות, ואחר-כך הוצרך
32 להיות הצמצום וההפסק
33 שבין אצילות הפרטית שגם
34 מצידי אין מקום לנבראים מוגבלים,
35 לבריא-יצירה-עשיה
36 שבעולמות אלה יש נבראים שהם 'יש'
37 ומציאות, שהוא 'ההפסק' בין
38 אצילות לבריא-יצירה-עשיה ענין
39 המסך והפרסא צמצום ומיעוט
40 נוסף באור שנמשל למסך ופרוכת
41 שנועדו להסתיר ולהבדיל (כתרגום
42 אונקלוס על הפסוק "והבדילה הפרוכת

43 לכם" שתרגם "פרוכת" – "פרסא") פידוע ולולי הצמצום הנוסף הזה לא
44 הייתה יכולה להיות התהוות של נבראים גשמיים מוגבלים. ומאחר שכח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ואינו מציאות לעצמו, אלא הוא הכוח המהווה, 'כוח הפועל' נפרד
2 ממקורו, ושכיכותו והדימיון שלו לענין האור הוא רק בזה
3 שאינו פועל שנוי במקורו כמו שהאור אינו גורם שינוי במקורו ומדוע
4 אם כן מודגש בתורת החסידות שבכוח יש גם את המעלות שקיימות באור?
5 אף הענין הוא, דנוסף על
6 הענין העקרי שזהו עצם הדבר
7 שגם הכוח ולא רק האור דבוק במקורו
8 דבר פשוט שאין צריך לאות
9 ומופת כלל, ואין צורך בהוכחות
10 לכך מצד האמונה ש"לית
11 אתר פנוי מינה"²⁶, אין מקום
12 פנוי ממנו, מהקדוש ברוך הוא בעצמו
13 ואין לה דבר שחיוץ ממנו²⁷,
14 לא יכולה להיות מציאות נפרדת
15 מאלוקות שמהו מוכרח שגם
16 הנבראים עצמם הנראים לכאורה
17 כמציאות נפרדת אינם דבר שחיוץ
18 ממנו חס ושלום, וכל-שכן
19 שהכח האלוהי הפועל ומהנה
20 אותם מ'אין' ליש' אינו חיוץ
21 ממנו להיות בבחינת נפרד
22 חס ושלום, שענין זה שהכל
23 הוא מאת ה' ואין שום מציאות נפרדת
24 מאלוקות מונח אצל כל אחד
25 ואחד מ'ישראל' באמונה
26 פשוטה ללא צורך בראיות
27 והסברים כו' (כמו שכתוב
28 בתנ"א²⁸ וזה לשונו: "הקדוש-ברוך"
29 הוא אינו מתפעל חס ושלום ממאורעי
30 העולם ושינויו ולא מהעולם עצמו
31 שכולם אינם פועלים בו שום שינוי
32 חס ושלום והנה כדי להשלים זה היטב
33 בשכלנו כבר הארכו חכמי האמת
34 בספריהם אך כל ישראל מאמינים בני
35 מאמינים בלי שום חקירת שכל אנושי
36 ואומרים אתה הוא עד שלא נברא
37 העולם וכו'), הנה בנוסף לכך שכל
38 יהודי מאמין בדבר, הרי גם מצד
39 השגת השכל ההיגיון מובן
40 ההכרח שפח הפועל הבורא
41 ומהווה את הנבראים אינו נפרד חס ושלום ממקורו, ולא כמו פח
- הזריקה כאשר האדם עושה פעולה של זריקה שנעשה נפרד מהפח
שבפיד, כדלקמן.
(ד) ויובן בהקדם המבאר בתנ"א חלק שני²⁹ הנקרא "שער היחוד
והאמונה" שבראית שמים וארץ שהיא בריאה של 'יש' מ'אין' אינו
כמו באשר יצא לצורך כלי
שאין כלי צריך לידי הצורך
כדי להמשיך להתקיים, כי אף
שדיו של הצורך מסולקות
הימנו מהכלל והולך לו הצורך
בשוק במקום אחר מהמקום שבו
נמצא הכלי ועסוק בדברים אחרים,
הכלי קיים בתבניתו וצלמו
ממש באשר יצא מידי הצורך
ואין כל צורך בצורך כדי שהכלי
ימשיך להתקיים בצורה שהצורך עשה,
והינו מפני שהאומן לא חדש
דבר בגוף עצם מציאות הכלי,
ופעולתו בשנוי הצורה אינה
אלא יש מיש, שהרי הצורך בסך
הכול משנה מצורה אחת לשנייה
כמציאות קיימת מה שאין-כן
במעשה שמים וארץ בריאת
העולם שהוא יש מאין, צריך
להיות כח הפועל בנפצל
תמיד כי מאחר שמדובר בחידוש,
הרי הוא קיים רק כל עוד מחדשים
אותו.
וכידוע³⁰ בתורת החסידות גם
ההוכחה מזריקת האבן
מלמטה למעלה, דכיון שזהו
העובדה שהאבן עפה מלמטה למעלה
ענין של התחדשות שלא קיים
באבן מצד עצמה, היפך טבע
האבן שטבעה נופלת מלמעלה
למטה, הרי זה יומשך וישפיע
ופעל באבן רק כל זמן שפח
הזורק שביד האדם נושא את
האבן, וכשיכלה כח הזורק -
יחזור האבן לטבעו ויפול
למטה כי הסתיימה השפעתו של
כוח הזורק שחידש באבן מצב הפוך מטבעה.

(26) תקו"ז תנ"ז (צא, סע"ב). (27) תנ"א רפכ"א. (28) פמ"ב (ס, ב). (29) שער היחוד והאמונה פ"ב. (30) ראה סה"מ תרמ"ג ע' מ. תר"ס ע' סה ואילך. תרס"ד ע' ג ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' צה ואילך. סה"מ תרצ"ג ע' תקלו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְדוֹגְמָתוֹ שֶׁל מֶשֶׁל זֶה מִכּוּחַ הַזּוּרֵק בְּנִמְשָׁל בְּעֵנֵינָּה הַהִתְחַדְּשׁוֹת
2 שְׁבִהֵת־הַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהֵי הַתְּהוּת יֵשׁ מֵאֵין הֵיא חִידוּשׁ עֲצוֹם
3 שְׁבִהֵת־כִּרְחֵל הָיִיתָ בָּהֶם בְּעוֹלָמוֹת תְּמִיד כִּחַ הַמְּחַדֵּשׁ כו', שֶׁמֵּהוּ
4 וּבֹרָא וּמַחִיִּי אֹתָם מַחֲדָשׁ כָּל רִגְעַ וְרִגְעַ.
5 וְלִהְיֶיר, שְׁבִאָמֶת לֹא שִׁיף
6 לֹמֵר לִגְבִי הַהִנְהָגָה
7 שְׁלִמְעֵלָה הַהִנְהָגָה הָאֱלֹקִית
8 (בְּנוֹגֵעַ לְהַתְּהוּת הָעוֹלָמוֹת
9 וְכִיּוֹצֵא בָּזָה) שְׁבִהֵת־כִּרְחֵל הָיִיתָ
10 בְּאֹפֶן בָּזָה אוֹ בְּאֹפֶן בָּזָה,
11 בְּגִלָּל שִׁישׁ הֹכְחָה אוֹ קוֹשִׁיָא
12 מִעֵנֵי דוֹגְמָתוֹ אֲצֵל
13 הַנִּבְרָאִים, שֶׁהֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ
14 הוּא נִמְנָע הַנִּמְנָעוֹת³¹ כְּלֹמֵר,
15 לֹאמֶתוֹ שֶׁל דָּבָר גַּם אִם מִצִּינָה הַקְּבֵלָה
16 לְעֵינֵי מְסוּיִים בְּאֱלֹקוֹת בְּעֵינֵי הָעוֹלָם
17 וּלְכֹאֲרָה הַמֶּשֶׁל אֲכֵן הוֹלֵם אֶת הַנִּמְשָׁל,
18 עֵדִיין אֵין לְהַסִּיק מִכֵּן שֶׁמַּעֲבָב
19 הַמְסוּיִים וְאֹפֶן הַהִנְהָגָה לְמַעַל
20 'מֹכֵר' לְהִיֹּת בְּאֹפֶן כֹּזֵה אוֹ אַחֵר,
21 שֶׁהֵי הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא "נִמְנָע
22 הַנִּמְנָעוֹת", מִנּוּעַ מִכָּל הִימָנְעוֹת וְלֹא
23 שִׁיךְ לֹמֵר עַל שׁוֹם דָּבָר שֶׁ' מִנּוּעַ
24 מִלְּעִשְׂתוֹ בְּגִלָּל סִיבָה כֹּזֵה אוֹ אַחֵר.
25 וּבִפְרָט פְּאֶשֶׁר מְדוּבָר אֹדוֹת
26 הַתְּהוּת הַבְּרִיאָה, הֵרִי בֹזֵה עוֹד
27 יוֹתֵר מוֹדָגֵשׁ שְׁאֵין שׁוֹם 'הַכֶּרֶח' לְמַעַל
28 שֶׁהִבְרִיאָה תְּהִיָּה דוּקָא בְּאֹפֶן מְסוּיִים
29 דִּבְיָן שְׁכָלּוֹת עֵינֵי הַתְּהוּתוֹת
30 מֵאֵין לִישׁ אֵינוֹ בְּחִיק
31 הַנִּבְרָאִים כָּלָל שְׁאֵין לָהֶם כָּלָל אֵת
32 הַכּוּחַ לְבֹרָא בְּרִיאָה חֲדָשָׁה יֵשׁ מֵאֵין,
33 אֲלֵא בְּחִיק הַבּוֹרָא בְּלִבְדִּי³²,
34 שֶׁרֶךְ הוּא לְבֹרָא בְּכּוּחַ וְיֹכְלֹתוֹ לְהוֹת
35 יֵשׁ מֵאֵין, הֵרִי בְּדָאִי לֹא שִׁיף
36 לְהִבְיָא הֹכְחָת אוֹ קוֹשִׁיָא
37 עַל הָאֹפֶן שְׁבוֹ נַעֲשִׂית הַבְּרִיאָה
38 מְדוּגְמָאוֹת שְׁמַצִּינוּ גְּבִי
39 הַנִּבְרָאִים.
40 אֲלֵא שְׁאֵף-עַל-פִּי-כֵן, לְמֹרֹת
41 שְׁלֹאמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר, מֶשֶׁל עַל עֵינֵי
42 ה' הַכֶּרֶח' לְמַטָּה לֹא מַחִיִּיב שְׁכֵן הוּא גַם
- לְמַעַל, הֵרִי יְדוּעַ³³ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שְׁעֵלָה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׁכָל
הָעֵינֵינִים (כּוֹלָל גַּם עֵינֵי הַתְּהוּת הַבְּרִיאָה מֵאֵין לִישׁ שְׁבַעֲצִים
הוּא לְמַעַל מִהַשְׁגַּת הַנִּבְרָאִים וְהוּא 'בְּחִיק הַבּוֹרָא' בְּלִבְדִּי) יִהְיֶה בְּאֹפֶן
שְׁכָל מִהַ שְׁאֵפְשֵׁר יִכּוֹל לְהִיֹּת עַל-פִּי הַשְׁכָּל (שִׁישׁ לִזְה אֵיזָה
מְקוֹם בְּשָׁכָל וּלְפָחוֹת בְּמִידָה
מְסוּיִמֶת נִיתָן לְהַבְנָה בְּשָׁכָל אֲנוּשִׁי)
יִהְיֶה זֶה עַל-פִּי הַשְׁכָּל כו',
וְרִק בְּגִלָּל זֶה כִּי כָךְ עֵלָה בְּרִצּוֹנוֹ
שֶׁדֵּר כִּמְהָ שְׁאֵפְשֵׁר הַדְּבָרִים יִהְיֶה
מִבְּנִים בְּשָׁכָל שִׁיף לְהִבְיָא
הֹכְחָה מִכֵּחַ הַזִּירְקָה הַנּוֹשָׂא
אֶת הָאֶבֶן כָּל מִשְׁוֹ זְמַן
הַלִּיכָתוֹ לְמַעַל, שֶׁהוּא חִידוּשׁ
וְדָבָר מִנּוּגָד לְטִבְעַ הָאָדָם שְׁכֵן הוּא
גַּם בְּהַתְּהוּת הַנִּבְרָאִים שֶׁהֵיא
חִידוּשׁ גְּדוֹל, כִּיּוֹן שֶׁהַתְּהוּת הֵיא
בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מֵאֵין, שְׁצִירִף לְהִיֹּת כִּחַ
הַפּוֹעֵל בְּנִפְעָל תְּמִיד כְּדִי לְחַדְּשׁוֹ
כָּל הַזְמַן מַחֲדָשׁ.
אֲףִי לְכֹאֲרָה גַּם לְאַחֵר כָּל הַמְּבֹאֵר
לְעֵיל עֵדִיין יֵשׁ מְקוֹם לֹמֵר
שֶׁהַכֵּחַ הַפּוֹעֵל הוּא נִפְרָד
מִמְקוֹרוֹ, לֹא כִּמּוֹ הָאֹרֶךְ הַדְּבֹק
בְּמִקּוּר, כִּמּוֹ בְּכֵחַ הַזִּירְקָה
שְׁנַעֲשָׂה נִפְרָד מִהַכֵּחַ שְׁפִיד,
כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר. וְהִינּוּ, שְׁלֹא
זוֹ בְּלִבְדִּי שְׁמַשֵּׁל כִּחַ הַזִּירְקָה
מוֹכִיחַ רִק שֶׁהַנִּבְרָא צִירִף
תְּמִיד בְּשִׁבְלִי לְהַתְּקִים שְׁיִהְיָה בּוֹ
כִּחַ הַפּוֹעֵל (כְּשֵׁם שְׁכָל מִשְׁוֹ
זְמַן עֲלִית הָאֶבֶן צִירִף לְהִיֹּת
בָּה כִּחַ הַזִּירְקָה וּבְרִגְעַ שֶׁהַכּוּחַ
הַזּוּרֵק נַעֲלָם הָאֶבֶן חֲזוּת וְנִפְלָת
לְמַטָּה), וְאֵינוֹ מוֹכִיחַ שְׁכֵחַ
הַפּוֹעֵל הוּא דְּבֹק בְּמִקּוּר
וְאֵינוֹ נִפְרָד מִמְּנוֹ, אֲלֵא
אֲדָרְבָּה, שְׁמַמְשֵׁל כִּחַ הַזִּירְקָה
יֵשׁ לְהִבְיָא רֹאזָה לְהִיפֹף³⁴
וּלְלֹמֵד מִזֶּה שְׁאֲדָרְבָּה, כּוּחַ הַפּוֹעֵל

(31) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. (32) ראה תניא שבהערה 51. ובכ"מ.

(33) ראה סה"מ תרנ"ח ע' כז. תרצ"ב ע' תכה. (34) ראה גם סה"מ תר"ס ותרס"ד שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שמתלבש בנכרא הוא נפרד. דהנה, בזריקת האבן מלמטה
2 למעלה, עם היות שפאשר יכלה כח הזורק תופסק עלית
3 האבן (ומוה מוכח שברור חידוש יש צורך בפעולת הכוח תמיד, כאמור),
4 מפל-מקום כל זמן שישנו כח הזורק באבן והשפעתו עדיין לא
5 הסתיימה, הרי הוא פועל באבן
6 שני הטבע לעלות מלמטה
7 למעלה, אף-על-פי שפכר
8 יצא ונפרד מן הכח שבתוך
9 היד ולכאורה זו הוכחה ברורה
10 שהכוח יכול להמשיך ולפעול חידוש
11 בנפעל גם אם הוא נפרד ממקורו.
12 והינו, שעם היות שפכ
13 הזורק שביד האדם הוא מדור
14 ומוגבל, שהרי גם כללות כח
15 יד האדם (גם בהיותו בתוך
16 היד) הוא מדור ומוגבל,
17 ועל-אחת-כמה וכמה הכח
18 שזורק ונושא את האבן,
19 שיש בו הגבלה כפולה,
20 הגבלה אחת שהוא נובע מידו של אדם
21 מוגבל, והגבלה שנייה להיותו גם
22 נפרד מן הכח שבתוך היד,
23 מפל-מקום בכחו וביכולתו
24 לפעל באבן חידוש היפך
25 טבעו. ולכאורה אפשר
26 לומר, שכן הוא גם בהתהוות
27 הבריאה מאין ליש, שלהיותו
28 רק על משה זמן מוגבל
29 דשית אלפי שנים דהוי
30 על-למא, כיוון שמלכתחילה הכוח
31 הפועל נמשך רק לתקופה מסוימת
32 ומוגבלת, ששת אלפים שנה שנקצבו
33 לקיום העולם, יכול כח הפועל
34 המהנה להיות נפרד ממקורו
35 (כמו כח הזריקה שנפרד
36 מהיד), ואף-על-פי-כן יהיה
37 בכחו וביכולתו לפעל החידוש
38 דהתהוות יש מאין (על-דרך
39 פעולת החידוש דעלית האבן
40 מלמטה למעלה היפך טבעו)
41 ושוב חזרת השאלה מה ההכרח
42 ההגיוני-שכלי לקבוע שהכוח האלוני
43 המהווה אינו נפרד ממקורו, כשם
44 שהאור האלוני אינו נפרד ממקורו?
- 45 (ה) אף הענין הוא, שההוכחה שפכ הפועל
46 במקורו ואינו פועל כמו כוח הזריקה כאמור לעיל, היא מפעולת
47 הבורא (לא באופן שבו נעשתה הבריאה וההתהוות שבה אכן יש מקום
48 לשאלות האמורות אולי אפשר לומר שהכוח נפרד, אלא) בהנהגת
49 הנבראים לאחר שנתהוו, כפי
50 שממשיך ומבאר.
51 דהנה, במשל דזריקת האבן
52 מלמטה למעלה על-ידי כוח הזריקה
53 שביד, הרי לאחר שפאדם
54 זורק את האבן, אין לו
55 שליטה וממשלה כלל על
56 אופן הליכת האבן וכעת, לאחר
57 שהאבן נורקה, אין לאדם שום שליטה
58 להשפיע על הכיוון או המהירות או
59 הצורה כיצד האבן תעוף, דכיון
60 שהכח הנושא את האבן
61 נפרד מידו, לכן אי-אפשר לו
62 לשנותו כו' אלא האבן תעוף
63 בהתאם לאופן הזריקה ולא אחרת.
64 אבל בבריאת שמים וארץ,
65 הרי גם לאחר שנברא
66 העולם ברור שלקדוש-ברוך-הוא יש
67 את מלוא השליטה והממשלה על
68 הנהגת העולמות, ולכן רואים אנו
69 שיש כמה וכמה שנויים
70 והבדלים (מזמן לזמן) באופן
71 ההשפעה מלמעלה, הן
72 בנוגע לכללות העולם, והן
73 בנוגע לאדם העובד את ה'
74 בעולם, שהוא תכלית הבריאה,
75 כמאמר רבותינו ז"ל³⁵
76 "בראשית" ה' ברא את העולם
77 ככתוב "בראשית ברא אלקים את
78 השמים ואת הארץ" בשביל
79 ישאל שנקראו ראשית
80 (ככתוב "קדש ישראל לה' ראשית
81 תבואתה"), וכמו למשל
82 בהשפעה רוחנית שנמשך
83 גילוי אלקות בנפשו של האדם
- 1 הזורק יכלה כח הזורק תופסק עלית
2 באבן, הרי הוא פועל באבן שני
3 הטבע לעלות מלמטה למעלה, אף-על-פי שפכר
4 יצא ונפרד מן הכח שבתוך היד ולכאורה זו הוכחה ברורה
5 שהכוח יכול להמשיך ולפעול חידוש בנפעל גם אם הוא נפרד ממקורו.
6 והינו, שעם היות שפכ הזורק שביד האדם הוא מדור ומוגבל, שהרי גם כללות כח
7 יד האדם (גם בהיותו בתוך הזורק ונושא את האבן, שיש בו הגבלה
8 כפולה, להיותו גם נפרד מן הכח שבתוך היד,
9 מפל-מקום בכחו וביכולתו לפעל באבן חידוש היפך טבעו. ולכאורה אפשר
10 לומר, שכן הוא גם בהתהוות הבריאה מאין ליש, שלהיותו רק על
11 משה זמן מוגבל דשית אלפי שנים דהוי על-למא,
12 בכחו וביכולתו לפעל החידוש דהתהוות יש מאין (על-דרך פעולת החידוש דעלית האבן
13 מלמטה למעלה היפך טבעו).
14 (ה) אף הענין הוא, שההוכחה שפכ הפועל
15 הוא דבוק במקורו, היא מפעולת
16 הבורא בהנהגת הנבראים לאחר שנתהוו.
17 דהנה, במשל דזריקת האבן, הרי לאחר
18 שפאדם זורק את האבן, אין לו שליטה
19 וממשלה כלל על אופן הליכת האבן, דכיון
20 שהכח הנושא את האבן נפרד מידו, לכן
21 אי-אפשר לו לשנותו כו'. אבל בבריאת שמים
22 וארץ, הרי גם לאחר שנברא העולם - רואים
23 אנו שיש כמה וכמה שנויים באופן ההשפעה
24 מלמעלה, הן בנוגע לכללות העולם, והן בנוגע
25 לאדם העובד, שהוא תכלית הבריאה, כמאמר רבותינו ז"ל³⁵ "בראשית"
26 בשביל ישראל שנקראו ראשית, וכמו בהשפעה רוחנית שנמשך גילוי אלקות
27 בנפשו ובעולם באשר עבודתו היא כדכתיב דוקא, הן בעסק התורה, שפאשר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ויבְּעוּלָם כְּאִשֶּׁר עֲבֹדְתָהּ הִיא כִּדְבָעִי כְּנֹרֶשׁ דְּוָקָא, הֵן בְּעֶסֶק
2 הַתּוֹרָה, שְׂפָאֶשֶׁר זָכָה וְלִמּוּד הַתּוֹרָה שְׁלֹו הוּא כְּרָאִי נַעֲשִׂית לֹו
3 הַתּוֹרָה סֵם חַיִּים, וְכָאֶשֶׁר לֹא זָכָה אֵלָּא הוּא לִמּוּד תּוֹרָה לֹא בְּאֹפֶן
4 הָרָאִי הָרִי זֶה לְהִיפֹךְ חֶסֶד-וְשְׁלֹום³⁶, הָרִי שְׁגַם לֵאחֹר הַבְּרִיאָה
5 הַקְדוּשָׁה-בְּיֹד-הָאֵל הוּא הַשְׁלִיט לִקְבוֹעַ
6 מִהּ וְאִין יִתְגַּלֶּה וְיוֹמֶשֶׁךְ מִלְּמַעְלָה עַל
7 הָאָדָם וְעַל הָעוֹלָם וְכִמְּוֹ-כֵן יֵשׁ
8 בְּמָה שְׁנוּיִים בְּהַשְׁפָּעָה הָאֱלֹוּקִית
9 מִלְּמַעְלָה שְׁתִּלּוּיִים בְּעֲבֹדַת
10 הַתְּפִלָּה שֶׁל הָאָדָם, דְּנוֹסָף לְזֶה
11 שְׂפָאֶלְלוֹת עֲנִין הַתְּפִלָּה הוּא
12 "סוּלָם מוֹצֵב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ
13 מְגִיעַ הַשְּׁמַיִמָה"³⁷, הֵינּוּ דֶרֶךְ
14 וְאִמְצָעִי שְׂדֹרְכֵם יִכּוֹל הָאָדָם הַנִּמְצָא
15 לְמַטָּה ("מוֹצֵב אֶרֶץ") לְהַתְחַבֵּר
16 וְלִהְיוֹת קֶשֶׁר לְאֱלֹוּקֹת ("מְגִיעַ הַשְּׁמַיִמָה")
17 וּבִסּוּלָם יִשְׁנֶן בְּמָה מְדֻרְגּוֹת
18 שְׁלִיבוֹת, שֶׁהוּא עֲנִין הַשְּׁנוּיִים
19 שְׂקִימִים בְּעֲבֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
20 דְּרוֹגוֹת רַבּוֹת, הָרִי יִשְׁנֶן גַּם הַשְּׁנוֹי
21 בְּפַעֲלוֹת הַתְּפִלָּה שְׂלִפְעָמִים
22 מִתְּמַלְּאֵת בְּקִשְׁתּוֹ וְתִפְלָתּוֹ,
23 וְלִפְעָמִים כּוֹי. וְכִמְּוֹ-כֵן יֵשׁ
24 שְׁנוּיִים בְּעֲבֹדַת הַתְּפִלָּה
25 עֲצֻמָּה, שְׂפָאֶשֶׁר הַהִתְבּוֹנְנוֹת
26 בַּתְּפִלָּה הִיא רַק בְּשִׁבִּיל לִידַע
27 הַהִשְׁפָּעָה הַצֵּד הַעֵינִי הַהִשְׁכֵּל
28 שְׂבַעֲנִין, אִזִּי אֶף-עַל-פִּי שִׁישׁ
29 לֹו לְאָדָם הַמַּתְכוּנֶן אֶת הָעוֹשֶׁר
30 שֶׁל הַהִשְׁפָּעָה, מִכָּל-מְקוֹם
31 אֵין זֶה פּוֹעֵל עָלָיו מְאֻמָּה
32 כּוֹי וְיִתְכֵן שְׁלֵמוֹת הַהִתְבּוֹנְנוֹת
33 וְהַעֲסֹק בְּעֵינֵי אֱלֹוּקֹת לֹא יִחוּל
34 בְּאָדָם עֲצֻמוֹ שׁוֹם שִׁנּוּי וְהוּא לֹא יִדּוּךְ
35 וְיִתְעוֹר, מִה-שְׂאִין-כֵּן כְּאִשֶּׁר
36 כְּנֹת הַהִתְבּוֹנְנוֹת הִיא כְּדִי
37 לְהִתְעוֹרֵר בְּאֶהְבָּה וְיִרְאָה בַּעַת
38 הַתְּפִלָּה, וְהַעֲקֹר שִׁפְעַל
39 שְׁלֵהִתְבּוֹנְנוֹת וְלִהְיוֹת עוֹרֵרוֹת תְּהִיָּה
40 הַשְׁפָּעָה עַל הַהִתְגַּת כָּל הַיּוֹם
41 בְּמַעֲשֵׂה בְּפוֹעֵל, שֶׁהַמַּעֲשֵׂה
42 הוּא הָעֶקֶר³⁸, אִזִּי יֵשׁ לֹו לְאָדָם
43 הַמַּתְכוּנֶן תּוֹעֵלֶת כְּפוֹלָה הֵן אֶת
- הָעוֹשֶׁר שְׂבַהֲשָׁפְלָה וְהֵן אֶת הַפְּעוּלָה הַתּוֹצֵאָה שֶׁל הַהִתְבּוֹנְנוֹת
וְהַהִתְעוֹרֵרוֹת שְׂנַעֲשֵׂה בְּקִרְוֵב לְאֱלֹוּקֹת כּוֹי. וְכִינֵן שְׂהָאָדָם
הָעוֹבֵד הוּא תְּכִלִּית הַבְּרִיאָה (כְּנ"ל), הָרִי מִצֵּד הַשְּׁנוּיִים שְׂבַעֲבֹדַת הָאָדָם -
נַעֲשִׂים שְׁנוּיִים גַּם בְּהִתְגַּת הָעוֹלָם, וּבְכָלְלוֹת
הוּא הַהִפְרָשׁ בֵּין זְמַן הַבֵּית לְזְמַן הַגָּלוּת, שְׂבַזְמַן
הַבֵּית הִיְתָה הַשְּׁפָעָה מְרֻבָּה, אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ
וְתַחַת תְּאֻנְתּוֹ³⁹, וְנוֹסָף עַל רַבּוּי הַהִשְׁפָּעָה
בְּהִתְגַּת הַטֵּבַע, הֵינּוּ גַם נִסִּים שְׂלִמְעָלָה מִהַטֵּבַע,
כְּמֹאמֶר רַבּוּתֵינוּ וְ"ל⁴⁰ עֲשֶׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ
לְאַבּוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ כּוֹי, מִה-שְׂאִין-כֵּן בְּזִמְנֵן
הַגָּלוּת, כְּאִשֶּׁר "מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאֶרְצֵנוּ"⁴¹,
אִזִּי הַהִתְגַּת הִיא בְּאֹפֶן הַפְּכִי כּוֹי. וְכִינֵן שְׁגַם
לְאַחֲרֵי שְׂנֹבְרָא הָעוֹלָם יִשְׁנֶם בְּמָה שְׁנוּיִים בְּאֹפֶן
הַהִתְגַּת הָעוֹלָם כְּפִי רְצוֹנוֹ יְתִבְרַךְ, הָרִי מוֹכֵרָה שְׂפַח הַפּוֹעֵל הַמְּהַרֵּה אֶת
הַנְּבִרָאִים אֵינוּ נִפְרָד מִמְּקוֹרוֹ חֶסֶד-וְשְׁלֹום, דְּלֹא כְּבִזְרִיקַת הָאֶבֶן שְׂפַח הַזּוֹרֵק
נִפְרָד מִיַּד הָאָדָם, וְלִכֵּן אֵינוּ
יִכּוֹל לְשַׁנּוֹת אֹפֶן הִילּוּכּוֹ כּוֹי.
כְּמֹבָאֵר לַעֲלִי.

(36) ראה יומא עב, ב. (37) ויצא כח, יב. זח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א). (38) ראה אבות פ"א מי"ז. (39) ע"פ מלכים-א ה, ה. מיכה ד, ד. (40) אבות פ"ה מ"ה. (41) תפילת מוסף דיו"ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 כוח שונה מהכוח המהווה ומחיה את הטבע, אלא עוד זאת, שגם
45 בנוגע לשנויים שבהנהגת הטבע גופא - אפשר לומר שזהו
46 ענין של המשכה חדשה ממנו יתברך ולא אותו כוח שפועל בדרך
47 כלל. ולכן אין להוכיח מזה שפח הפועל הוא דבוק במקורו
48 ואינו נפרד ממנו.

49 אף הענין הוא³⁴, שההוכחה
50 לזה שפח הפועל הוא דבוק
51 במקורו ואינו נפרד ממנו
52 בדיוק כמו האור, והיא הוכחה
53 שמתקבלת ומתיישבת בהגיון -
54 היא, מהתמדת הקיום
55 שבעולם, מהעובדה שהעולם קיים
56 בצורה מתמדת ומתמשכת הן בנוגע
57 לצבא הארץ כמו בני האדם, בעלי
58 החיים והצמחים שהם קיימים
59 במין הנברא הפרטי לא חי לעולם,
60 אבל המין והסוג ממשיך להתקיים
61 בצורה מתמדת ללא הפסק, ועל-
62 אחת-כמה נכמה בנוגע
63 לצבא השמים כמו השמש והירח
64 והכוכבים שהם קיימים באיש⁴²
65 אותם שנבראו בששת ימי בראשית הם
66 עצמם קיימים מאז תמיד. ועל זה על
67 קיום צבא השמים באופן קבוע ומתמיד
68 כך שהם עצמם קיימים נאמר
69 השמים מספרים כבוד אל⁴³,
70 שאו מרום עיניכם וראו מי
71 ברא אלה, המוציא במספר
72 צבאם גו' מרב אונים ואמין
73 כח איש לא נעדר⁴⁴, אלא כל
74 המאורות והכוכבים וכו' שנבראו
75 בתחילת הבריאה ממשיכים להתקיים
76 והרי בהכרח שאין זה מצד
77 עצמם, לפי שמצד-עצמם
78 הרי הם נפסדים ואמורים
79 להיחלש כל הזמן עד לכיליון, דכיון
80 שנתהוו (שהרי אין דבר
81 עושה את עצמו) צריכים

1 (ו) אמנם גם ראיה זו מזה שהקדוש-ברוך-הוא שליט בעולם גם לאחר
2 שנברא - אינה מספיקה עדן לשמש הוכחה לכך שהכוח האלוני
3 הבורא ומהווה, 'כוח הפועל' המתלבש ב'נפעל', אכן אינו נפרד ממקורו.
4 דהנה, גם במשל מכת הדיקה שגפר מיד האדם, הרי
5 אילו היה האדם יכול לרוץ
6 אחרי האבן ולהשיגה, אזי
7 היה יכול לשנות אופן הליכת
8 האבן, אף-על-פי שפח
9 הזורק הנושא את האבן כבר
10 נפרד ממנו כלומר, אמנם לאחר
11 שהאבן נזרקה אין לאדם שליטה על
12 האופן שבו תעוף, אבל גם שם הפירוד
13 אינו סופי ומוחלט, ואילו היתה לאדם
14 אפשרות לחזור ולתפוס את האבן, הוא
15 כן היה שולט על האופן שבו תעוף.
16 ואם-כן לכאורה אפשר לומר
17 כן גם בענין ההתהוות, שפח
18 הפועל הוא אכן נפרד
19 ממקורו, ומה שיש שנויים
20 מצד האלוות בהנהגת הבריאה
21 הרי זה מצד המשכה חדשה
22 ממנו יתברך, המשכה אחרת
23 בהוספה על כח הפועל
24 שכבר נפרד ממקורו להוות
25 את הנבראים.
26 ובפרטיות יותר, דהנה,
27 השנויים שבהנהגת הבריאה
28 לאחרי שנוברא העולם הם
29 כנוכח לעיל בעניני נסים
30 שלמעלה מהטבע, וגם
31 בהנהגת הטבע גופא עצמה,
32 שבשני התחומים הללו חלים לעתים
33 שינויים לעומת סדרי ההנהגה הרגילים.
34 ואם-כן, לא מבצי אין צריך
35 לומר שבנוגע לשנויים בעניני
36 נסים שלמעלה מהטבע,
37 אפשר לומר שנעשים על-ידי
38 המשכה חדשה ממנו יתברך,
39 ולא על ידי שינוי בכוח הפועל המהווה
40 ונתון חיות תמיד, כיון שכללות
41 ענין הנסים הוא שידוד
42 מערכות הטבע ולכן יש מקום
43 לומר שהכוח הפועל את הנסים הוא

1 (ו) אמנם גם ראיה זו - אינה מספיקה עדן.
2 דהנה, גם במשל מכת הדיקה
3 שגפר מיד האדם, הרי אילו היה האדם יכול
4 לרוץ אחרי האבן ולהשיגה, אזי היה יכול
5 לשנות אופן הליכת האבן, אף-על-פי שפח
6 הזורק הנושא את האבן כבר נפרד ממנו.
7 ואם-כן לכאורה אפשר לומר כן גם בענין
8 ההתהוות, שפח הפועל הוא נפרד ממקורו, ומה
9 שיש שנויים בהנהגת הבריאה הרי זה מצד
10 המשכה חדשה ממנו יתברך, בהוספה על כח
11 הפועל שכבר נפרד ממקורו להוות את
12 הנבראים. ובפרטיות יותר, דהנה, השנויים
13 שבהנהגת הבריאה לאחרי שנוברא העולם הם
14 בעניני נסים שלמעלה מהטבע, וגם בהנהגת
15 הטבע גופא. ואם-כן, לא מבצי שבנוגע
16 לשנויים בעניני נסים שלמעלה מהטבע, אפשר
17 לומר שנעשים על-ידי המשכה חדשה ממנו
18 יתברך, כיון שכללות ענין הנסים הוא שידוד
19 מערכות הטבע, אלא עוד זאת, שגם בנוגע
20 לשנויים שבהנהגת הטבע גופא - אפשר לומר
21 שזהו ענין של המשכה חדשה ממנו יתברך,
22 ולכן אין להוכיח מזה שפח הפועל הוא דבוק
23 במקורו ואינו נפרד ממנו.

24 אף הענין הוא³⁴, שההוכחה לזה שפח הפועל
25 הוא דבוק במקורו ואינו נפרד ממנו - היא,
26 מהתמדת הקיום שבעולם, הן בנוגע לצבא
27 הארץ שהם קיימים במין, ועל-אחת-כמה נכמה
28 בנוגע לצבא השמים שהם קיימים באיש⁴². ועל
29 זה נאמר השמים מספרים כבוד אל⁴³, שאו

30 מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, המוציא במספר צבאם גו' מרב אונים ואמין
31 כח איש לא נעדר⁴⁴, והרי בהכרח שאין זה מצד-עצמם, לפי שמצד-עצמם
32 הרי הם נפסדים, דכיון שנתהוו (שהרי אין דבר עושה את עצמו) צריכים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **לְהִיּוֹת נִפְסָדִים, דָּכַל הוּא נִפְסָד,** ישנו כלל שכל דבר שיש לו תחילה
 2 יש לו סוף, ורק הקדוש ברוך הוא בעצמו הוא מחייב המציאות וקיומו הוא
 3 למעלה מגדרי העבר, ההווה והעתיד, והִינּוּ, שֶׁלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהֵם "צבא
 4 השמים" אֶפְשָׁרִי הֶפְסְדוֹת וייתכן שיחכלו ויתכן שלא, אֵלָא
 5 שְׁצָרִיכִים לְהִיּוֹת נִפְסָדִים גַּם
 6 בְּפֹעֵל, בְּיָדוּעַ הַכָּלֵל⁴⁵ שכתב
 7 הרמב"ם בספר 'מורה נבוכים' שְׁכַל
 8 הָאֶפְשָׁרִי בְּמִין כֹּל הַנִּבְרָאִים
 9 הַקִּיּוּמִים 'בְּמִין' (כמו צבא הארץ) אִי-
 10 אֶפְשָׁר שֶׁלֹא יָבֵא כו', בסופו של
 11 דבר לידי הפסד.
 12 וְכִיּוֹן שְׂאִינֵם נִפְסָדִים לגמרי
 13 אֵלָא נִשְׁאָרִים בְּקִיּוּמָם, צָבָא
 14 הָאֶרֶץ בְּמִין, וְצָבָא הַשָּׁמַיִם
 15 גַּם בְּאִישׁ, כאמור לעיל שלמעשה
 16 העולם והנבראים קיימים בקיום תמידי
 17 וְכִדְאִיתָא כפי שמובא
 18 ב'ירושלמי'⁴⁶ עַל פְּסוּק⁴⁷
 19 אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
 20 בְּהִבְרָאָם, שֶׁהֵם הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
 21 תְּזָקִים כְּיוֹם הַבְּרָאָם, הָרִי זֶה
 22 הוֹכַחָה גְּמוּרָה מוּחֶלֶט שֶׁכַּח
 23 הַפּוֹעֵל הַבּוֹרֵא אֵינּוּ נִפְרָד חֶסֶד-
 24 וְשִׁלּוּם אֵלָא הוּא דְּבוּק
 25 בְּמִקּוּרוֹ. וְהִנּוּ, שְׁמַפְנֵי הֵיּוֹת
 26 הַכַּח דְּבוּק בְּמִקּוּרוֹ, הָרִי הוּא
 27 הַכּוֹחַ נִצְחִי כֶּשֶׁם שֶׁמִּקּוּרוֹ נִצְחִי,
 28 וְלָכֵן נַעֲשֶׂה עַל-יְדוֹ קִיּוּם
 29 הַנִּבְרָאִים בְּאֹפֶן שְׂאִין בָּהֶם
 30 הֶפְסְדוֹת אֵלָא הֵם מִתְמַדִּים
 31 לַהֲתַקִּים, מֵהֶ-שְׂאִין-כֵּן אֵילּוּ
 32 הֵיּה הַכַּח נִפְרָד מִמִּקּוּרוֹ -
 33 אֲזִי הֵיּה צָרִיךְ לְהִיּוֹת בּוֹ בְּכּוֹחַ
 34 הַבּוֹרֵא שְׁנוּיִים, שְׂאִינוּ דוּמָה
 35 כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּרֵאשִׁית הַמְּשֻׁכָּתוֹ
 36 בַּתְּחִילַת הַהֲתַגְלוֹת שֶׁלּוֹ בְּהִיּוֹתוֹ
 37 בְּקִרְבּוֹ לְמִקּוּרוֹ, לְכִמוֹ שֶׁהוּא
 38 בְּסִיּוּם הַמְּשֻׁכָּתוֹ בְּשִׁלְבִים
 39 אַחֲרוּנִים שֶׁל הַהֲתַגְלוֹת שֶׁלּוֹ בְּהִיּוֹתוֹ
 40 בְּרַחֲוִיק מִמִּקּוּרוֹ, וּמַצֵּד זֶה
 41 בַּגִּלָּל הַהִבְדִּילִים בֵּין תְּחִילָתוֹ לְסוּפּוֹ
- 42 (שהיו קיימים אילו היה נפרד ממקורו) הֵיּה צָרִיךְ לְהִיּוֹת הַפֶּרֶשׁ בְּצוּרַת
 43 הקיום של כל הנבראים, הֵן צבא השמים והֵן צבא הארץ בֵּין תְּחִלַּת
 44 הַבְּרִיאָה לְמִשְׁךְ הַזְּמַן שְׁלֹא-חֲרִי-זֶה, הִנּוּ, שֶׁתְּהִיָּה חֲלִישוֹת
 45 בְּבִרְיָאָה, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין הֶפְסְדוֹת שֶׁהוּלָף וּנְפִסָּד תְּמִיד,
 46 עַל-דֶּרֶךְ מֵה שֶׁכַּתֵּב רַבֵּנוּ בַּחֲזִי'⁴⁸
 47 שֶׁתִּינּוֹק מִשְׁעָה שְׁנוֹלֵד מִתְחִיל לְהִתְיַבֵּשׁ וּמִרְגַע
 48 לְרַגַע יֵשׁ בּוֹ פְחוֹת חֲיוּנוֹת וְרַעֲנוּת,
 49 וְכֵן חַיִּיב לְהִיּוֹת בְּדַבָּר שֶׁסּוּפּוֹ
 50 לַהֲתַכְלוֹת וּלְהִיאֲבֹד, וְכִיּוֹן שְׁקִיּוּם
 51 הָעוֹלָם הוּא לֹא בְּצוּרָה כְּזוֹת אֵלָא
 52 בְּקִיּוּם תְּמִיד וְקִבּוּעַ שֶׁלֹא הוֹלֵךְ וְנַחֲשֵׁל,
 53 הִרִי זֶה הוֹכַחָה שֶׁהַכּוֹחַ הַפּוֹעֵל שְׂבוּרָא
 54 וּמַחֲיִה אוֹתוֹ דְּבוּק בְּמִקּוּרוֹ. וְעַל כֵּן
 55 צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁרַק מִפְּנֵי שֶׁכַּח
 56 הַפּוֹעֵל דְּבוּק בְּמִקּוּרוֹ, נַעֲשֶׂה
 57 קִיּוּם הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּאֹפֶן
 58 שֶׁהֵם תְּזָקִים כְּיוֹם הַבְּרָאָם,
 59 לֹא הֶפְסְדוֹת וְחֲלִישוֹת כָּלֵל.
 60 וּמֵה שְׂאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל²⁵
 61 שִׁית אֶלְפֵי שָׁנִין הוּא עֲלֵמָא
 62 וְחֵד חֲרוֹב, הָעוֹלָם מִתְקִיִּים שֶׁשֶׁת
 63 אֶלְפֵי שָׁנִים וּבִמְשָׁךְ אֶלֶף שָׁנִים יִהְיֶה
 64 חֲרוֹב, וְאֵם הָעוֹלָם עֲתִיד לַהֲתַכְלוֹת, הִרִי
 65 בַּהֲכָרַח שֶׁגַם בַּעַת קִיּוּמוֹ הוּא הוֹלֵךְ
 66 וְנַחֲשֵׁל, וְאִיךְ הַדְּבָרִים מִתְיַשְּׁבִים עִם
 67 הַמִּבְּוֹרָא לְעִיל עַל קִיּוּם הָעוֹלָם בְּאֹפֶן
 68 מִתְמַד וּבַחֲוֹק, עַל כֵּךְ בֹּא הַמַּעֲנֶה
 69 שֶׁ"חֵד חֲרוֹב" אַחֲרֵי שֶׁשֶׁת אֶלְפִים שָׁנוֹת
 70 קִיּוּם שֶׁל הָעוֹלָם אֵין זֶה עֲנִין שֶׁל
 71 הֶפְסְדוֹת אֲבָדֵן וְכִילּוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה
 72 מַצֵּד חֲלִישוֹת הַכַּחֲוֹת הַמַּחֲוּיִם
 73 וּמִקִּיּוּמִים אֶת הָעוֹלָם כּו', שֶׁהִרִי
 74 כֹּל מִשְׁךְ הַזְּמַן דְּשִׁית אֶלְפֵי
 75 שָׁנִין הֵם תְּזָקִים כְּיוֹם הַבְּרָאָם
 76 וְלֹא נַחֲלָשִׁים לְאוּרֵךְ הַשָּׁנִים, אֵלָא
 77 שֶׁכָּף עֲלֶה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ
 78 שֶׁהָעוֹלָם שֶׁהוּא חֲזָק כְּיוֹם
 79 הַבְּרָאָה - יִתְבָּרַךְ לְאַחֲרֵי שִׁית
 80 אֶלְפֵי שָׁנִין וְאִין לְהוֹכִיחַ מִכָּךְ דְּבַר
 81 לְעִנְיַן חֲזָק וְחֻקֵּף הַקִּיּוּם.
 82

(45) ראה מורה נבוכים ח"ב פ"א עין ג. (46) ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א. ספר החקירה להצ"צ ד, א. סב, א. קג, א ואלף. המשך מים רבים תרל"ו פל"ג. (47) בראשית ב, ד. (48) אולי הכוונה למש"כ [הבחיין] בפ"י עה"ת בראשית א, כח (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בד"ה אין ערוך הנ"ל - סה"מ תשי"א שם).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הקיום בששת אלפי השנים והקיום באלף השביעי (אלא שזו תקופה אחרת
הנקראת "חרוב").
ומכל זה מובן ענין התמדת הקיום שבעולם העובדה שהעולם
ממשיך להתקיים תמיד (וכל סוג בבריאה לפי עניינו "במין" או "באיש"
כמבואר לעיל) שהוא ללא
הפסדות וחסדיות פלג, ולא
נכון לומר שהעולם הולך ונחלש
שמה מוכח שפח הפועל
שבפועל אינו נפרד חס-
ושלום אלא הוא דבוק
במקורו וכמבואר לעיל כיצד דווקא
ענין זה של קיום העולם באופן מתמיד
ומתמשך ללא חלישות הוא ההוכחה
לכך שכוח הפועל, הכוח האלוני
הבורא, דבוק במקורו.
(ז) אמנם על-פי הנ"ל שפח
הפועל הוא דבוק במקורו,
צריך להבין לאידך גיסא איך יש
בו כח הפועל הבורא מעלת
ה'כח' לגבי ה'אור' בענין
ההתחדשות. דהנה, נתבאר
לעיל⁵⁰ במאמר דיבורי-המתחיל "זה
היום תחילת מעשיך" הנזכר בהפירש
שבין 'כח' ל'אור', ש'אור'
הוא ענין הגילוי, והינו
שמגלה את מקורו ומתוך האור
ניתן להכיר מהו מקור האור (האם בא
מנר או מהמשמש וכד') להיותו
דבוק במקורו, וכשם
שה'אור' עצמו אינו ענין של
התחדשות לגבי מקורו אלא הארה
והתגלות והתפשטות של המאור, לכן
גם פעולתו אינה באופן של
התחדשות והברירה יש מאין היא
על-ידי הכוח ולא על-ידי האור.
ובענין זה היא מעלת ה'כח'
לגבי ה'אור', דכיון שה'כח'
הוא בבחינת העלם במקורו
והשיכות שלו עם מקורו לא ניכרת,
שאינו בדבקות, אלא כמו
דבר בפני עצמו הנבדל ממקורו,
והינו, שהוא כמו דבר

ובפרט על-פי המבאר במקום אחר⁴⁹ בתורת החסידות בענין
"חד חרוב", שאין הפונה שיהיה אז, באלף השביעי הפסק
ההשפעה האלונית בעולם, אלא על-דרך שיהיה בזמן התחיה
כאשר בני ישראל יקומו בתחיית המתים
שהגופים לא יהיו גשמיים
בריוק כמו הגופים הגשמיים
דעכשו, אלא גשמיים במובן שונה
הינו, שלא יהיו חמריים
וגשמיים מאד כמו הגשמיים בימינו,
וגם ואפילו לא גשמיים כל-כך
אלא יותר מזוככים ומעודנים, ועל-
דרך-זה בנוגע ל"חד חרוב",
האלף האחד (השביעי) שבו העולם
יהיה 'חרב' שאין הכוונה לחורבן
העולם כפשוטו, כיון שגם אז
תהיה מציאות השמים
והארץ, אלא שיתעלו השמים
והארץ וכללות העולם והברירה
במעלה גדולה ביותר שלא
יהיו חמריים כו' אלא יותר
מזוככים ומעודנים, וכל-כך יגדל
העילוי של העולם באלף השביעי,
עד שלגבי מציאות העולם
כמו שהוא עכשו שהוא עולם
גשמי וחומרי - הרי זה נקרא
בשם "חרוב" במובן של העדר
המציאות החומרית.
וראיה לדבר שאי-אפשר
לומר שיהיה באלף השביעי
הפסק ההשפעה של החיות
לעולמות - להיות בבחינת
העדר והעולם יחדל להתקיים
כפשוטו, שהרי אמרו שית
אלפי שנים הוה עלמא, וחד
(אלף אחד) חרוב, ואם יהיה
אז הפסק ההשפעה בבחינת
העדר, לא שיהיה לומר על זה
וחד כו' כי מלשון חכמינו ז"ל
משמע ש"חד חרוב" הוא בהמשך
לקיום העולם במשך ששת אלפי
השנים ויש לפרש את הדברים שהעולם
יתקיים במשך שתי תקופות של קיום -

(49) ראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' תשכ ואילך. אוה"ת שה"ש ח"א ע' ט ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רסד ואילך. ועוד.

(50) ד"ה זה היום פ"ה (תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 8 ואילך).

כתר יתנו לך ה' אלוקינו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מחודש, לכן גם פעולתו היא באופן של התחדשות והוא
 - 2 פועל ומחדש דברים שלכאורה לא היו במקור (כשם שכוח הזורק שביד הוא
 - 3 הפועל שינוי וחידוש באבן שתעוף מלמטה למעלה).
 - 4 ודוגמתו למעלה הוא ענין ההתחדשות שבהתהוות מאין
 - 5 ליש, שפזה מתגלה כח
 - 6 העצמות, שהרי התהוות יש
 - 7 מאין הוא בכח העצמות
 - 8 דוקא, דכיון שמציאותו של
 - 9 העצמות עצמו הוא מעצמותו
 - 10 ממנו עצמו ואינו עלול תוצאה
 - 11 מאיזה עילה וסיבה שקדמה לו
 - 12 חס-ושלום, לכן הוא 'עצמות'
 - 13 לבדו בכחו ויכלתו לברא יש
 - 14 מאין ואפס המוחלט ממש⁵¹,
 - 15 מציאות קיימת מהעדר מוחלט וענין
 - 16 זה שהוא חידוש שאין כמוהו בא
 - 17 ב'פח' דוקא⁵² ולא ב'אור',
 - 18 והינו לפי ש'פח' כל מהות
 - 19 ואופן קיומו ופעולתו הוא בבחינת
 - 20 העלם, והוא כמו דבר הנבדל
 - 21 ממקורו, שזהו כמו דבר
 - 22 מחודש, פנ"ל ולכן בכחו
 - 23 ויכולתו לפעול חידוש ולברוא יש
 - 24 מאין. אף על-פי מה שנתבאר
 - 25 לעיל שגם כח הפועל דבוק
 - 26 במקורו ממש כמו האור, צריך
 - 27 להבין איך יש בו כח
 - 28 ההתחדשות, להיותו בבחינת
 - 29 העלם כו', דלכאורה איך
 - 30 שיש שיהיו בו שני הענינים,
 - 31 שיהיה מצד אחד דבוק במקורו
 - 32 כמו אור, וגם יהיה מצד שני
 - 33 בבחינת העלם והתחדשות?
 - 34 אף הענין הוא, שהדבקות
 - 35 ד'פח' אינה דומה לדבקות
 - 36 ד'אור', למרות המבואר לעיל
 - 37 בארוכה שלמעלה יש לכוח גם את
 - 38 מעלת האור, ויש לאור גם את מעלת
 - 39 הכוח, ולמרות הביאור וההוכחות
 - 40 האמורות לעיל שבעצם גם הכוח דבוק
 - 41 במקורו, קיים הבדל בין הדבקות של
 - 42 האור לדבקות של הכוח ש'אור'
- הוא בבחינת דבקות ממש במאור, מקור האור בבחינת
- התפשטות וגילוי מן העצם באופן תמידי בלי הפסק כלל,
- אבל הדבקות ד'פח' אינה בבחינת התפשטות בדרך ממילא
- וקמאמר⁵³ המתחדש בטובו
- בכל יום תמיד מעשה
- בראשית, ומה שכתוב "בכל יום" כי אין
- הכוונה שהתחדשות היא אחת ליום
- אלא בכל עת ובכל רגע ממש
- נעשה החדוש דמעשה
- בראשית⁵⁴, והוא ענין
- התחדשות כח הפועל
- שמתחדש ממקורו ואינו רק
- התגלות והתפשטות של המקור בדרך
- ממילא.
- וכידוע הדוגמא לזה לענין
- ההתחדשות של הכוח ממקורו
- מחדש התחדשות כח השכל
- ושאר הכחות שבאדם בעת השנה,
- והינו, שבעת השנה מתעלם כח השכל מפלי
- המח ואינו שורה בהם בגלוי, שאז
- בשעה שהאדם ישן מסתלק השכל
- ומתעלם במקורו בנפש האדם
- (שלבן יכול להיות בעת השינה
- ענין החלום באופן שמרפב
- ומחבר שני הפכים⁵⁵, ובחלום
- האדם רואה דברים שבמציאות לא
- ייתכן שיהיו יחד שזהו לפי שאור
- השכל אינו מאיר במוחו כמו
- בשעה שהוא ער אלא בצורה
- חלשה ביותר, פי השכל מסתלק
- ומתעלם במקורו), ועל-ידי

(51) תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב). (52) ראה ד"ה ולקחתם הנ"ל (המשך תער"ב שם ספשי"ט (ע' תרע"ח)). (53) נוסח ברכת יוצר אור. (54) ראה לקו"ת נציבים מז, א. סה"מ תרס"ה ע' רלו ואילך. ובכ"מ. (55) ראה תו"א וישב כח, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ולא מסתירים על האורות). ופרוש השני, שקאי על יחוד
הכלים במקורם כמבואר בחסידות שלאורות יש שורש ומקור מיוחד
להם, ולכלים (שענינם להגדיר ולהגביל את האורות) יש שורש ומקור מיוחד
להם. והחלוק ביניהם, ההבדל בין שני הפירושים הללו הוא שיש
הכלים עם האורות הוא אמנם
התאחדות אבל זהו כמו יחוד של
שני דברים שונים שמתאחדים,
והינו, דעם היות שנעשים
האורות והכלים מאוחדים זה
בזה, שהכלי פועל על האור
והאור פועל על הכלי (כמבואר
בזוהר החסידות שהכלי מגדיר ומגביל
את האור, והאור מוכן ומעין את
הכלי). מפל-מקום הרי זה כמו
יחוד של שני דברים שונים שגם
לאחר שמתאחדים יש לכל אחד מהם
את הגדרים המיוחדים לו, ולא
באופן שהכלי נעשה אור אלא
הכלי נשאר כלי עם ההגדרות של כלי,
השונות מההגדרות של האור. מה-
שאינן יחוד הכלים
במקורם מקור הכלים דאצילות
במדרגות נעלות יותר הוא באופן
שהכלי עצמו נעשה כח
העצם ולא מציאות בפני עצמה
שמגדירה ומגבילה, והוא מצד
ענין ההתחדשות שבפ' כח'
(כנ"ל ש'כח' הוא כמו ענין
הכלים שהם חידוש לעומת
האורות), שמתחדש במקורו
בחיית חדשה לאחר
שמתעלם במקורו - עד
שמציאותו היא כח העצם
ודוקא ההתעלמות מביאה אותו
למדרגה יותר נעלית (כהתחדשות
הכוחות שבנפש האדם לאחר
שמתעורר מהשינה).
וזהו מה שכתוב "ארומקד
אלקי המלך", שתיבת
"אלקי" יש בה את שני הפירושים
היא מלשון אלקות, שהוא
ענין האור, וגם מלשון

1 זה שבעת השנה השכל מתעלם, אחר כך הוא מתחדש בחיות חדשה,
2 שלכן לאחר השנה האדם מקבל כוחות חדשים ורעננים והוא יכול
3 להשפיל בטוב יותר.
4 ועל-דרך-זה כח הפועל שמהנה את הנבראים מאין ליש,
5 שבכל רגע ורגע הרי הוא
6 מתעלם מהנבראים ונכלל
7 במקורו, ואם לא יחזור ויתחדש,
8 הנברא יחדל להתקיים וחוזר
9 ומתחדש מיד בחיות חדשה.
10 ומזה גופא עצמו, מענין
11 ההתחדשות שעל ידי הכוח, מוכן
12 מעלת ה'כח' על ה'אור', כי
13 זה שגדר ה'אור' הוא שצריך
14 להיות תמיד בדבקות, ואם
15 יהיה בו הפסק לרגע מהדבקות
16 אזי יתבטל ממציאותו, כי אין
17 לו שום מציאות בפני עצמו מלבד
18 היותו הארה והתגלות של המקור
19 מה שאין-כן דבקות ה'כח'
20 היא באופן שפסק ומתחדש
21 במקורו בחיות חדשה, הרי
22 זה לפי ש'כח' מגיע' כלומר
23 'נוגע' בבחינת העצמות עצמיות
24 של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
25 שלמעלה מכל האורות
26 והגילויים שהם הארה, התפשטות
27 והתגלות של המקור.⁵⁶
28 והענין בזה, דהנה, בחינת
29 'כח' הוא כמו ענין הכלים,⁵⁷
30 שדרכם ובאמצעותם מאירים ונמשכים
31 האורות של עשר הספירות (בעולם
32 האצילות) שעל זה נאמר
33 ב'תקוני זוהר'⁵⁸ "איהו
34 וגרמוהי חד", כלומר שבעולם
35 האצילות גם הכלים, ולא רק האורות,
36 בטלים לאלוקות ומאחדים לגמרי עם
37 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שיש בזה
38 שני פרושים.⁵⁹ פרוש
39 הראשון, שקאי הכונה על
40 יחוד הכלים עם האורות
41 כלומר שהכלים והאורות מאוחדים
42 לגמרי (כי הכלים בטלים אל האורות

(56) ראה המשך תער"ב שם ספשל"ד (ע' תרפז). (57) ראה גם סה"מ תרס"ד ע' ב. ע' ת. (58) בהקדמה (ג, ב). (59) ראה גם המשך תער"ב ח"א ע' שא ואילך. (60) ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 'כח', כי עם היות שבכללות עיקר המעלה היא בענין
 - 2 ה'אור' שהוא בדבקות נגלית כו', מפל-מקום נקרא בשם
 - 3 "אלקי" שמורה גם על ענין ה'כח', מצד המעלה שיש
 - 4 בענין ה'כח' על ענין ה'אור', שדוקא ה'כח' הוא באופן
 - 5 שמציאותו הוא העצם,
 - 6 כנ"ל.
 - 7 (ח) והנה נתבאר לעיל⁶¹
 - 8 במאמרי ראש-השנה ושבת-השובה
 - 9 שנה זו, תשכ"ה שפראש-השנה
 - 10 היא המשכת בחינת רוממות
 - 11 העצמית של הקדוש-ברוך-הוא
 - 12 בעצמו, שלכן העבודה דראש-
 - 13 השנה היא מצד עצם
 - 14 הנשמה, והינו, שכל פרטי
 - 15 העבודה דראש-השנה הם
 - 16 בבחינת העצם, תשובה
 - 17 עצמית וקבלת-עול עצמית
 - 18 וכו'. וכמבאר ב'סידור'⁶²
 - 19 "סידור עם דא"ח" (דברי אלקים
 - 20 חיים), מאמרי חסידות ב'פונת
 - 21 התקיעות' שראש-השנה הוא
 - 22 ענין התענוג העצמי, השכל
 - 23 העצמי, מדות עצמיות,
 - 24 התעוררות והמשכת עצם המהות של
 - 25 כל מדרגות אלו, ולא רק פרט מסוים
 - 26 וחלק מהם, וגם כח המעשה
 - 27 הוא עצמי, הינו, שגם
 - 28 הכחות הפרטיים שיש להם
 - 29 הגדרות פרטיות הם כמו שהם
 - 30 בבחינת העצם שם הם למעלה
 - 31 מכל הגדרה.
 - 32 וזהו גם מה שכתוב⁶³ לגבי
 - 33 ראש השנה אתם נצבים היום
 - 34 בלכם גו' ראשיכם שבטיכם
 - 35 וגו', דאף שישנן עשר
 - 36 מדרגות חלוקות ושונות זו מזו
 - 37 ד-ראשיכם גו' עד שואב
 - 38 מימך, מפל-מקום "נצבים
 - 39 בלכם, לאחדים כאחד"⁸,
 - 40 על-דרך פרטי הכחות כמו
 - 41 שהם מצד העצם שם לא ניכרת
 - 42 כל חלוקה ביניהם וכולם הם ענין אחד
- היות שבכללות עיקר המעלה היא בענין ה'אור' שהוא בדבקות נגלית כו', מפל-מקום נקרא בשם "אלקי" שמורה גם על ענין ה'כח', מצד המעלה שיש בענין ה'כח' הוא באופן שמציאותו הוא העצם, כנ"ל.
- (ח) והנה נתבאר לעיל⁶¹ שפראש-השנה היא המשכת בחינת רוממות העצמית, שלכן העבודה דראש-השנה היא מצד עצם הנשמה, והינו, שכל פרטי העבודה הם בבחינת העצם, תשובה עצמית וקבלת-עול עצמית וכו'. וכמבאר ב'סידור'⁶² "סידור עם דא"ח" (דברי אלקים חיים), מאמרי חסידות ב'פונת התקיעות' שראש-השנה הוא ענין התענוג העצמי, השכל העצמי, מדות עצמיות, התעוררות והמשכת עצם המהות של כל מדרגות אלו, ולא רק פרט מסוים וחלק מהם, וגם כח המעשה הוא עצמי, הינו, שגם הכחות הפרטיים שיש להם הגדרות פרטיות הם כמו שהם בבחינת העצם שם הם למעלה מכל הגדרה.
- וזהו גם מה שכתוב⁶³ לגבי ראש השנה אתם נצבים היום בלכם גו' ראשיכם שבטיכם וגו', דאף שישנן עשר מדרגות חלוקות ושונות זו מזו ד-ראשיכם גו' עד שואב מימך, מפל-מקום "נצבים בלכם, לאחדים כאחד"⁸, על-דרך פרטי הכחות כמו שהם מצד העצם שם לא ניכרת כל חלוקה ביניהם וכולם הם ענין אחד

(61) ד"ה זה היום פ"ח"ט (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 11 ואילך). ד"ה שיר המעלות פ"ז (שם ע' 28). (62) עם דא"ח - שער התקיעות רמו, א ואילך. (63) נצבים כט, ט"י. (64) ואתחנן ו, ה. (65) משנה ברכות נד, א. פירש"י עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באריכות ובפרטיות לגבי כל אחד מארבעת המינים), וְהִינּוּ, שֶׁהֲרֵבִי
2 עצמו הוא באופן של אחדות, וְלֹכֵן הָרִי זֶה נטילת ד' מינים בחג
3 הסוכות, כְּעֵינָן מְמוּצָע שְׁעַל-יָדוֹ יוֹמָשָׁף מִהֶהְיָה הָעֲצָמִית שֶׁל
4 כל מציאות האדם שְׁלֹמְעֵלָה מִהֶתְחַלְקוֹת שְׁבָרָאשׁ-הַשָּׁנָה עַל
5 הָעֲבוּדָה ד' וַיַּעֲקֹב הַלֵּךְ
6 לְדַרְכּוֹ" 66 בְּמִשְׁפָּחָה שֶׁל הַשָּׁנָה
7 שהיא, כאמור, עבודה עם כל פרטי
8 הכוחות וה' ממוצע' הזה מחבר ומשלב
9 בין שני העניינים – האחדות והעצם
10 מצד אחד והריבוי וההתחלקות מצד
11 שני.
12 וַיֵּשׁ לִזְמַר, שְׁמַעְלַת הָעֲבוּדָה
13 דְּחַג הַסֻּכּוֹת שֶׁהִיא בְּאֹפֶן שֶׁל
14 הֶתְאֲחָדוּת הָרֵבִי, עַל
15 הָעֲבוּדָה דְּרָאשׁ-הַשָּׁנָה שֶׁהִיא
16 בְּאֹפֶן שֶׁל אֲחָדוּת שְׁלֹמְעֵלָה
17 מִהֶתְחַלְקוֹת, הִיא עַל-דֶּרֶךְ
18 וּבְדוּגְמַת מַעֲלַת ה'כח' עַל
19 ה'אור', דָּעַם הָיִיתָ ה'כח'
20 בְּכַחֲנִית נִבְדֵּל (דְּלֹא כְּמוֹ
21 'אור' שֶׁהִיא בְּדִבְקוֹת
22 תְּמִידִית), כְּפִי שֶׁנִּתְבָּרַר לַעֲלִי
23 באריכות, וְכֹא בְּכַחֲנִית
24 הֶתְחַלְקוֹת לְהוֹת רֵבִי וּגְדוּלָּה
25 הַנִּבְרָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "מֶה
26 גָּדְלוֹ מַעֲשִׂיךְ" 67 ו"מֶה רֵבִי
27 מַעֲשִׂיךְ" 68, מְכַל-מְקוֹם נִפְתָּר
28 בּוֹ בְּכּוֹחַ (וְלֹא רַק בְּאֹר שְׁבוּדָאֵי דְּבוּק
29 בְּמִקּוּר) הֶדְבְּקוֹת בְּמִקּוּרָא (עַל-
30 יָדִי הֶתְמַדָּת קִיּוֹם הַנִּבְרָאִים,
31 מֵרֹב אוֹנִים גּוֹ' אִישׁ לֹא
32 נִעְדָּר, וְכֹל הַנִּבְרָאִים כּוֹלֵם קִיּוּמִים
- בְּתַמִּידוֹת כְּנָ"ל סְעִיף ו) בְּאֹפֶן נִעְלָה יוֹתֵר מִדְּבִקוֹת ה'אור'
(כְּנָ"ל סְעִיף ז).
(ט) וְזֶהוּ כְּתָר יִתְנוּ לָךְ ה' אֱלֹקֵינוּ מְלָאכִים הַמּוֹנִי מַעֲלָה
וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל קְבוּצֵי מִשָּׁה, וְהִינּוּ, שְׁעַם הָיִיתָ שְׁהַמְלָאכִים
הֵם בְּכַחֲנִית רֵבִי, וְכִמּוֹ-כֵן
יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכַחֲנִית רֵבִי,
מְכַל-מְקוֹם נִעְשָׂה הֶתְאֲחָדוּת
הָרֵבִי, שֶׁהִיא עֵינָן "קְבוּצֵי",
כְּאִמּוֹר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "קְבוּצֵי מִטָּה"
הֵינּוּ, שֶׁהֲרֵבִי מִתְקַבֵּץ
לְמָקוֹם וְעֵינָן אֶחָד. וְעַל-יָדִי-
זֶה נִעְשָׂה הַמְשָׁכַת הַכְּתָר
(עֵינָן הֶתְאֲחָדוּת) עַל כָּל
הַשָּׁנָה, שֶׁתְּהִיָּה שָׁנָה מְבוֹרָכָה,
בְּאֹפֶן שֶׁגַם בְּכַחֲנִית רֵבִי
הַנִּבְרָאִים שֶׁנִּכְרַב בָּהֶם הֶתְחַלְקוֹת
יְהִיָּה נִכְרַב אֲשֶׁר הָיָה אֶחָד 69,
וְלִמְעַלָּה יוֹתֵר, בְּכַחֲנִית
יְחִיד 70, שְׁלֹמְעֵלָה מ'אֶחָד' עַד
אֲשֶׁר "אֵין עוֹד מְלִבְדּוֹ" 71 אֵין
כָּלֵל מִצִּיאוֹת מְלַכְדֵּי הָאֱלֹהוֹת עֲצוּמוֹ.
- הַנִּבְרָאִים, מֵרֹב אוֹנִים גּוֹ' אִישׁ לֹא נִעְדָּר, כְּנָ"ל סְעִיף ו) בְּאֹפֶן נִעְלָה יוֹתֵר
מִדְּבִקוֹת ה'אור' (כְּנָ"ל סְעִיף ז).
(ט) וְזֶהוּ כְּתָר יִתְנוּ לָךְ ה' אֱלֹקֵינוּ מְלָאכִים הַמּוֹנִי מַעֲלָה וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל קְבוּצֵי
מִשָּׁה, וְהִינּוּ, שְׁעַם הָיִיתָ שְׁהַמְלָאכִים הֵם בְּכַחֲנִית רֵבִי, וְכִמּוֹ-כֵן
יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכַחֲנִית רֵבִי, מְכַל-מְקוֹם נִעְשָׂה הֶתְאֲחָדוּת הָרֵבִי, שֶׁהִיא עֵינָן
"קְבוּצֵי", הֵינּוּ, שֶׁהֲרֵבִי מִתְקַבֵּץ לְמָקוֹם וְעֵינָן אֶחָד. וְעַל-יָדִי-זֶה נִעְשָׂה
הַמְשָׁכַת הַכְּתָר (עֵינָן הֶתְאֲחָדוּת) עַל כָּל הַשָּׁנָה, שֶׁתְּהִיָּה שָׁנָה מְבוֹרָכָה, בְּאֹפֶן
שֶׁגַם בְּכַחֲנִית רֵבִי הַנִּבְרָאִים יְהִיָּה נִכְרַב אֲשֶׁר הָיָה אֶחָד 69, וְלִמְעַלָּה יוֹתֵר,
בְּכַחֲנִית יְחִיד 70, עַד אֲשֶׁר "אֵין עוֹד מְלִבְדּוֹ" 71.

(66) לשון הכתוב - ויצא לב, ב. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 43. וש"נ. (67) תהלים צב, ו. (68) שם קד, כד. וראה תו"א וארא נר, א. (69) ואתחנן ו, ד. (70) ראה תו"א שם נה, ב ואילך. (71) ואתחנן ד, לה. וראה גם המשך תער"ב שם ע' תרפו.

בס"ד. ר"ד * ז"ט * תשרי, ה'תשכ"ה.

בעת ביקורי אדמורי"ם ראשי ישיבות ורבנים***

בימי ה"שבעה" להסתלקות אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע זי"ע

בלתי מוגה

1 א. [לאחרי תפלת ערבית (ביום א' ז' תשרי) נתעוררה שקלא-וטריא בנוגע להבאת ספר-תורה עבור
2 קריאת התורה דיום שני, כיון שמדייקים¹ שלא לטלטל הספר-תורה אלא-אם-כן יקראו בה ג' פעמים²,
3 ובנידון-דידן לא יקראו אלא פעם אחת, משום שבערב יום הכיפורים קמים מהשבעה. ואמר כ"ק אדמו"ר
4 שליט"א]:

5 כדאי שתיכף לאחרי הקריאה כאן יחזירו הספר-תורה לבית הכנסת, ומה טוב - שיסדרו שזמן-מה
6 לאחרי התחלת התפלה כאן, יתחיל להתפלל מנין גם בבית הכנסת, ובשעה שיסיימו קריאת התורה כאן,
7 יאחזו בהמנין שבבית הכנסת קודם קריאת התורה, כך, שיהיו זקוקים להספר-תורה שנמצא כאן, ויביאו
8 אליהם הספר-תורה לקריאת התורה.

9 [בהמשך לזה סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א]:

10 רשום אצלי שכאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר ישב שבעה אחר הסתלקות אמו, בשנת תש"ב³, הנה ביום
11 שני לא קראוהו לעלות לתורה, וביום חמישי, עלה לתורה מעצמו (בלי שיקראוהו)⁴.

12 ועוד מהנהגות כ"ק מו"ח אדמו"ר - שבאמירת "איזהו מקומן" ו"רבי ישמעאל", לא סיים בקול
13 בעצמו, אלא הורה שמישהו אחר יסיים, ולאחרי-זה אמר הקדיש.

14 בקדיש - אמר גם תתקבל⁵, וב"ובא לציון" - לא אמר את הפסוק "ואני זאת בריתי"⁵.

15 [מזמור מ"ט בתהלים - הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א לאמרו (בסיום תפלת שחרית) אחר שיעור תהלים
16 היומי.

17 בנוגע לאמירת המשניות (פרק כ"ד דכלים ופרק ז דמקוואות) בסיום התפלה - הורה כ"ק אדמו"ר
18 שליט"א, פעם אחת, שיאמרו גם פרקי המשניות המתחילים באותיות השם (ואמר שיכולים לחלק
19 המשניות - גם פחות מפרק שלם - בין הנוכחים), והמתין עד שיסיימו ואמר קדיש].

* * *

הנושאים, ובדרך כלל, ללא פירוט שמות האישים שאליהם נאמרו הדברים (המו"2).

- (1) ראה ערוך השולחן או"ח סו"ס קלה. וראה גם בספרים שהובאו ב'פני ברוך' - אבלות בהלכה (ירושלים תשמ"ו) ס"י סכ"ד. נטעי גבריאל - הל' אבלות (ברוקלין תשנ"ג) פצ"ז ס"ב.
- (2) א' העיר שבהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א שגם ביוהכ"פ יתפלל מנין בבית אמו, יקראו בהס"ת גם בשחרית ומנחה דיוהכ"פ (ג"פ), ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שיש מדייקים שהג' פעמים יהיו בג' ימים, ג' ימי הקריאה.
- (3) הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה נ"ע זי"ע - נסתלקה בש"ק פ' בשלח, י"ג שבט תש"ב (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' תיג ואילך).
- (4) כך נהג גם כ"ק אדמו"ר שליט"א למחרת - שעלה לתורה מעצמו, בלי שיקראוהו (המו"2).
- (5) השקו"ט בזה - ראה 'כל בו' על אבלות ח"א ע' 280.

(* לע"ע - לא הגיע לידניו אלא חלק בלבד מרשימת הדברים.

(**) ההסתלקות היתה ביום הש"ק ו' תשרי בעלות המנחה, והלוי' התקיימה ביום א' ז' תשרי. בערב יוהכ"פ לאחר מנחה, סמוך לסוף היום, קם כ"ק אדמו"ר שליט"א מה"שבעה" (המו"2). (***) ומהם: האדמו"ר מסאטמאר, האדמו"ר מפאפא, האדמו"ר מקופשיניץ, האדמו"ר מסקולען, האדמו"ר מנובומונסק, האדמו"ר מבאבוב, האדמו"ר מסטריזוב, האדמו"ר ממעליץ, הגר"ד הלוי סולובייצ'יק גאב"ד בוסטון, הגר"י פיקאדסקי ראש ישיבת תורת ליובאוויטש המרכזית, הגר"י הוטנר בעל "פחד יצחק", הגר"ש עלבערג בעל "שלמי שמחה", הגר"י גוסטמן ראש ישיבת "נצח ישראל", הגר"י שארר ראש ישיבת "תורה ודעת", הגר"צ קרוגר ראב"ד בריסל, האדמו"ר ממונקאטש, הגר"מ קליין בעל "משנה הלכות", ועוד.
מסיבות טכניות - נלקטה ונערכה רשימה זו (מהדברים שנאמרו במהלך ביקורם של חלק מאדמורי"ם ור"י הנ"ל) לפי סדר

ב. כשדובר בענין אנינות, אם נקרא אונן כל יום המיתה, או עד הקבורה בלבד⁶, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שמצינו ברמב"ם שאנינות היא עד הקבורה, וכשהרי"ד סולובייצ'יק שליט"א הגיב בתמיהה שאינו זוכר רמב"ם כזה, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכוונתו לדברי הרמב"ם בפירוש המשניות⁷. ואחר-כך אמר:

הסברא לומר שאנינות היא רק עד הקבורה, היא, כדי להדגיש החילוק שבין אנינות לאבילות: מצינו בנוגע להרוגי בית-דין ש"לא היו מתאבלין (עליהן, כדי שתהא בזיונון כפרה להן), אבל אוננין, שאין אנינות אלא בלב⁸, שמזה מוכח שאנינות ואבילות הם ב' ענינים נפרדים.

ומסתבר לומר שחלוקים גם בזמן, היינו, שאינם נפגשים יחד, וכיון שדיני אבילות מתחילים לאחר הקבורה⁹, על כרחך צריך לומר, שאנינות מסתיימת בהקבורה¹⁰.

דובר גם אודות החילוק שבין אנינות לאבילות בנוגע לרגל, שהרגל מפסיק רק אבילות ולא אנינות¹¹. בענין זה שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א: איך אפשר לתווך חיוב אנינות במועד, עם החיוב¹² "ושמחת בחגך"? - כיצד יכולים לדרוש ממנו ב' הפכים, אנינות ושמחה יחד? ! וביאר זה על-פי מאמר הזהר¹³ "בכי" תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא".

* * *

ג. בנוגע לדיבורו של אבל - מצינו ב' הפכים: מחד גיסא - ההנהגה היא באופן של "וידום"¹⁴ (שלילת הדיבור), ולאידך גיסא - בנוגע לניחום אבלים [שלדעת רבינו יונה¹⁵ הוי מדאורייתא] - "אין המנחמים רשאים לפתוח עד שיפתח האבל תחילה"¹⁶, היינו, שגם כאשר אחרים באים לנחמו צריך האבל דוקא לפתוח בדיבור.

- בענין זה שהאבל צריך לפתוח תחילה, ראיתי בהנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר (בימי האבלות על פטירת אמו) שלא הקפיד לפתוח תחילה בכל פעם¹⁷.

ד. בנוגע לדברי תורה בימי האבילות - האיסור בתלמוד תורה הוא רק על האבל, ולא על המנחמים, שהם רשאים לדבר בדברי תורה בפני האבל¹⁸.

[אחד מהראשי-ישיבה התחיל לפלפל בענין "שומע כעונה"¹⁹, ורצה להסיק שאין המנחמים רשאים לדבר בדברי תורה בפני האבל, משום ששומע כעונה. ובסיום דבריו הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א (בדרך צחות):

הטעם שאבל אסור בתלמוד תורה הוא משום שמחה (דכתיב²⁰ "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"²¹). - יכולים הנכם לשער ("איר קענט זיך פאַרשטעלן") גודל הצער של האבל ששומע את השקלא-וטריא ורוצה להביע את דעתו (להפריך את הדברים), ומוכרח לשתוק!...

(13) ח"ג עה, א. הובא בתניא ספל"ד. ועוד.

(14) שמיני יו"ד, ג.

(15) ברכות פ"ג.

(16) שו"ע יו"ד ר"ס שער.

(17) ראה תורת מנחם - רשימת היום שם. ולהעיר ממענה

כ"ק אדמו"ר שליט"א בענין זה שנדפס בתורת מנחם - מנחם ציון

ח"א ע' 313.

(18) להעיר מהשק"ט בנוגע להרהור בדברי תורה - ראה 'כל

בו' על אבלות ח"א ע' 293.

(19) סוכה לח, ב.

(20) תהלים יט, ט.

(21) שו"ך יו"ד ר"ס שפד.

(6) ראה אנציק' תלמודית (כרך ב) ערך אנינות (ע' סו). וש"נ.

(7) דמאי פ"א מ"ב: "ביום קבורתו יהי אונן מן התורה כל זמן שלא נקבר".

(8) סנהדרין מו, ריש ע"ב (ובפרש"י).

(9) שו"ע יו"ד ר"ס שעה.

(10) ראה גם מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א להרי"ד סולובייצ'יק מערב חה"ס בעלות המנחה שנה זו (אג"ק חכ"ג ס"ע רעג ואילך). וראה גם מכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א להרש"י זוין מערב חה"ס בעלות המנחה; י"ד מ"ח שנה זו (אג"ק שם ע' ערה; ע' רפה).

(11) ראה אנציק' תלמודית שם ע' סז. וש"נ.

(12) פ' ראה טז, יד. רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ז. שו"ע אדה"ז

או"ח סתק"ט ס"ו.

1 ואחר-כך אמר:]

2 הרב החסיד וכו' ר' אברהם דוד לאוואוט (המחבר של "שער הכולל" ועוד) - שהנפטר, אמי מורתי,
3 היא נכדתו²² - כותב באחד מחיבוריו²³ בנוגע להדין שאבל אסור בתלמוד תורה: "שמעתי מהרב הצדיק
4 המפורסם בשמו ר' הלל פאריטשער, שמותר ללמוד חכמת הקבלה בט"ב, שאין²⁴ מוסרין רזי תורה אלא
5 למי שלבו דואג בקרבנו"²⁵.

6 ויש לקשר זה עם המבואר בחסידות²⁶ בפירוש מאמר רז"ל²⁷ "סייג לחכמה שתיקה", ש"סייג הוא גדר
7 ומקיף שלמעלה מהחכמה", ש"זהו ענין כתר שהוא לשון שתיקה" [מה-שאיין-כן בחינת החכמה קשורה
8 עם דיבור (מלכות), כידוע בענין "אבא יסד ברתא"²⁸], שהוא ענין הביטול, שעל ידו באים לבחינת הכתר
9 שלמעלה מהחכמה ("סייג לחכמה") - על-דרך הענין ד"לבו דואג בקרבנו" (שתיקה וביטול) שעל ידו
10 זוכים לרזי תורה (שלמעלה מהחכמה)²⁹.

11 ויש להוסיף, שאיתא בירושלמי³⁰ ש"אם היה להוט אחר התורה (נפשו חשקה ודביקה בתורה לשנות
12 תמיד) מותר".

13 ולפלא - כפי שמביא ה'בית יוסף'³¹ - ש"לא כתבוהו הפוסקים" (ולא הובא בשולחן-ערוך) !
14 ולהעיר גם מהמסופר בגמרא³² אודות רבי אלעזר ברבי שמעון שאמר דבר-תורה במקום שאינו טהור
15 - "לאונסו שאני", "שהיתה שמועתו שגורה בפיו ומהרהר בה על כרחו"³³, ועל-דרך-זה מצינו ש"לאפרושי
16 מאיסורא שאני"³⁴, ולכאורה, כל זה שייך גם באבל, דזיל בתר טעמא.

* * *

17 ה. בהלכות אבל³⁵ מבאר הרמב"ם תוכן ענין האבילות - "יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור
18 בתשובה".

19 ובנוגע לענין התשובה - ידוע שתשובה צריכה להיות בשמחה דוקא, לכל-לראש - מפני היותה מצוה
20 בתורה, וכל המצוות שבתורה צריך לקיימן בשמחה, כמו שכתוב³⁶ "עבדו את ה' בשמחה", ויתירה מזה,
21 כיון שבמצות התשובה יש יתרון לגבי כל המצוות משום שעל ידה נעשה תיקון ושלמות החסרון שהיה
22 בקיום כל המצוות, מובן, שהשמחה בקיום מצות התשובה היא גדולה יותר מהשמחה שבקיום שאר
23 מצוות התורה³⁷. ונוסף לזה - בגלל שתשובה מביאה להשראת השכינה, ו"אין השכינה שורה לא מתוך
24 עצבות כו' אלא מתוך דבר שמחה"³⁸.

25 - ראיתי לאחרונה מאמר של אדמו"ר הזקן³⁹ שבו מבאר השייכות דתשובה לשמחה.

26 ולכאורה: איך שייך תשובה בשמחה במצב של אבילות?

27 ויש לבאר זה על-פי מה שכתב אדמו"ר הזקן ב'אגרת התשובה'⁴⁰ - ש"להיות בלבו ההכנעה .. וגם
28 השמחה .. כבר מילתא אמורה .. חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו'". ומוסיף לבאר שישנו גם
29 "האמונה והבטחון .. כי חפץ חסד הוא וחנן ורחום ורב לסלות ותיקן ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו

(30) מו"ק פ"ג ה"ה (ובפני משה שם).

(31) לטויו"ד ששפ"ד.

(32) זבחים קב, סע"ב. וראה גם קידושין לג, א.

(33) פרש"י זבחים שם.

(34) שבת מ, ב.

(35) ספי"ג.

(36) תהלים ק, ב. וראה רמב"ם הל' לולב בסופן.

(37) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ח ע' 184. וש"נ.

(38) שבת ל, ב. וש"נ.

(39) נדפס במאמרי אדה"ז תקס"ב (שי"ל בשלהי שנת

תשכ"ד) ח"א ע' כג ואילך.

(40) פרק יא.

(22) בתו של הגאון ר' מאיר שלמה הלוי ינובסקי, בנם של
הגאון ר' ישראל ליב ינובסקי והרבנית בילא רבקה, בת הגאון רבי
אברהם דוד לאוואוט (שאצלו גדל ונתחנך נכדו ר' מאיר שלמה
ינובסקי). - המו"ל.

(23) נתיב החיים (לדרך החיים) סרג"ח.

(24) חגיגה יג, א.

(25) להעיר משער המצוות להאריז"ל פ' ויחי (קרוב לסופו).

(26) לקו"ת בהר מג, א. בלק סט, א.

(27) אבות פ"ג מ"ג.

(28) זח"ג רנו, סע"ב. רנח, א.

(29) ראה גם דרך חיים שער התפלה בתחלתו (פכ"ח ואילך).

סה"מ תרע"ח ע' נ. סה"מ תש"ט ע' עב.

יתברך .. הסליחה והמחילה היא מיד", שלכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו הקודם, יכול וצריך להיות
 תיכף ומיד בשמחה, כמו שכתוב⁴¹ "תשמיעני ששון ושמחה גו'".
 ועל-דרך-זה יש לומר בנידון-דידן - שגם במצב של אבילות יכול וצריך להיות ענין התשובה בשמחה
 - "חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו'".
 בהקשר לכך, יש להעיר על פירוש רש"י תמוה במסכת סוכה⁴² [בנוגע לחיובו של אבל בכל המצוות
 האמורות בתורה חוץ מן התפילין] - "אף-על-פי שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה
 להראות כבוד מתו, אינו חייב להצטער!"
 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) מוטב היה אילו לא אירע מה שאירע, ואז היינו חוסכים ("וואָלט מען
 פאַרשפּאַרט") את כל השקלא-וטריא הנ"ל...
 ו. ויש להוסיף, שהשייכות דאבילות לתשובה מודגשת ביותר בנידון-דידן - כיון שהאבילות היא
 בתוך העשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, עשרת ימי תשובה, כשהתשובה "יפה ביותר"⁴³.
 וגם ענין השמחה שבתשובה הוא בהדגשה יתירה בעשרת ימי תשובה - כי, עבודת התשובה בעשרת
 ימי תשובה (לאחרי הקדמת התשובה בחודש אלול), ובפרט ביום הכיפורים⁴⁴, היא תשובה עילאה,
 ותשובה עילאה היא "בשמחה רבה"⁴⁵.
 ולהעיר גם ממה שכתוב בכתבי האריז"ל⁴⁶ ש"כל מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה אין נשמתו
 שלימה", ומבואר בחסידות⁴⁷ ש"אין בכיה זו באה מצד מרה שחורה", אלא "הבכיה הלזו היא מחמת
 דביקות הנפש בשרשה למעלה מכדי אשר תוכל נפשו שאת .. היא שלימות הנשמה כו'".
 ולפלא - שלמרות גודל מעלת התשובה דיום הכיפורים, מפטירין במנחת יום הכיפורים בהתשובה
 דאנשי נינוה, שהיא למטה מהתשובה דבני-ישראל (גם בדרגא הכי תחתונה), כידוע⁴⁸ שבישראל מועילה
 התשובה (לא רק מכאן ולהבא, אלא) גם לתיקון העבר [ועד ש"אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא
 חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה .. מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם"⁴⁹],
 מה-שאין-כן באומות העולם מועילה התשובה מכאן ולהבא בלבד, כיון שתיקון העבר נעשה על-ידי-זה
 שמתעלים לבחינה שלמעלה מזמן (ומקום), וענין זה שייך רק בהתשובה דישראל, שעל-ידה מתחדש
 הקשר שלהם עם שם הוי' שלמעלה מהזמן (היה הוה ויהיה כאחד⁵⁰), מה-שאין-כן באומות העולם.

* * *

ז. [כבר בהתחלת השבעה עורר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות ההנהגה בערב יום הכיפורים, כשקמים
 מהשבעה, האם מותר לו לטבול במקוה קודם תפלת מנחה⁵¹, ובביקורם של כמה מהאדמורי"ם והרבנים
 היתה שקלא-וטריא בענין זה.
 אחד הרבנים אמר שהמגן-אברהם⁵² מביא דעת ה'בית-חדש' שמותר לרחוץ ולטבול בעוד היום גדול,
 אפילו קודם תפלת מנחה, שעה אחת או שתיים קודם הלילה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

206 ואילך.
 (48) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך ב) ערך אוה"ע סי"ז סק"ט
 (ע' שמט ואילך). וש"נ. וראה גם תורת מנחם - התוועדיות ח"ל
 ע' 114. וש"נ.
 (49) רמב"ם שם פ"ז ה"ד.
 (50) זח"ג רנז, סע"ב. פירס ש"א פ"ט. תניא שעהוה"א פ"ז
 (פב, א).
 (51) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ו סי"ג: "יש לטבול קודם
 תפלת מנחה כדי להתוודות (במנחה) בטהרה".
 (52) או"ח שם סק"י.

(41) תהלים נא, יו"ד. וראה אגה"ת שם.
 (42) כה, סע"א - ד"ה טירדא. וראה גם ספר החקירה להצ"צ
 צב, א.
 (43) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו.
 (44) נוסף לכך שמודגש בו ענין השמחה משום שנקרא "רגל"
 (יו"ט) לענין הפסק וביטול אבילות (שו"ע יו"ד סע"ט ס"ו).
 (45) אגה"ת שם.
 (46) פע"ח שער השופר פ"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה (קודם
 דרוש א). סידור האריז"ל סוף סדר הנסירה.
 (47) לקו"ת תצא לו, ג. לז, ד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע'

1 בנוגע לערב יום-טוב - המסקנא היא שאין להתיר אלא (אחר תפלת מנחה) סמוך לחשיכה⁵³, אבל
2 בנוגע לערב יום הכיפורים, יש מקום לומר שכיון ש"נוהגין לעשותו יום-טוב" ("אף-על-פי שמן הדין
3 .. אינו יום-טוב כלל")⁵⁴, יש בכחו של ערב יום-כיפורים גופא לדחות האבילות (מה-שאינ-כן בערב
4 יום-טוב, שרק הרגל עצמו (ולא ערב יום-טוב) דוחה האבילות), ובמילא, יש להתיר לטבול לפני זה, וגם
5 קודם תפלת מנחה.

6 [נזכר גם החילוק שבין קודם מנחה ולאחר מנחה⁵⁵ - בהשייכות ליום הכיפורים, כמודגש גם באמירת
7 הוידוי במנחה].

8 אבל המגן-אברהם עצמו, לאחר שמביא דברי ה'בית-חדש' הנ"ל, מסיק ש"אין להקל כל-כך דהא יש
9 אוסרים עד הלילה .. וכיון דיכול לקיימה אחר-כך למה יכניס עצמו לאיסורא", ומסיים שערב יום כיפורים
10 לא הוי יום שמחה ואינו מבטל גזירת שבעה.

11 והעיקר - אדמו"ר הזקן פוסק⁵⁶ ש"יש לו לאחר הרחיצה והטבילה כל מה שאפשר שיהיו סמוך
12 לחשיכה"⁵⁷.

13 [כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר ממנוקאטש שליט"א אם יש בענין זה תשובה מה'מנחת
14 אלעזר' שלא נדפסה עדיין, ועורר על דבר הדפסת ספריו, בהפליגו בשבחו של ה'מנחת אלעזר' בנוגע
15 להכרעת מסקנת הדברים (נוסף על השקלא-וטריא). וסיפר שפעם ראה את אדמו"ר מהוריי"צ כותב בראש
16 מכתב ריבוי תוארים (חמש או שש שורות!), ובמענה לשאלתו למי מופנה מכתב זה, השיבו, לה'מנחת
17 אלעזר' !

18 בהמשך הדברים אמר גם שמשתמש בעצמו בספריו בענינים הצריכים, בבחינת "דבר בעתו מה
19 טוב"⁵⁸].

* * *

20 ח. כאשר מסרו לכ"ק אדמו"ר שליט"א הרשימה דחלוקת לימוד המשניות לעילוי נשמת אמו הרבנית
21 הצדקנית נ"ע, על מנת לסיים עד יום הכיפורים זה - היה כ"ק אדמו"ר שליט"א מרוצה מאד, ואמר, שיש
22 לו קורת-רוח מזה, והביט מעט בהרשימה, והוסיף: א גרויסע קורת-רוח, ואחר-כך הביט בהרשימה עוד
23 הפעם, והוסיף: גאָר א גרויסע קורת-רוח! ... וסיים, שבודאי יקיימו זאת.
24 כשנכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לבית-הכנסת ל"כל נדרי" [לאחרי שברך את התמימים שיחיו על פתח
25 חדרו הקדוש], הורה שיערכו ה"סיום" על לימוד המשניות, ולאחרי שערכו ה"סיום", אמר כ"ק אדמו"ר
26 שליט"א קדיש דרבנן.

(53) מג"א שם. וראה גם סתקמ"ח ס"י, ובמג"א שם סקי"ד-טו.
(54) שו"ע אדה"ז סתר"ד ס"ד.
(55) ראה מג"א שם (לענין ערב יו"ט) שלאחר מנחה "חל עליו קדושת הרגל".
(56) סו"ס תרו.
(57) כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל מנחה בשעה 4:00, ובשעה 6:00 לערך הלך לטבול במקוה (המו"ל).
(58) משלי טו, כג.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו ערב יום הכיפורים לפני כל נדרי, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם. יברכך ה' וישמרך. יאר ה' פניו אליך ויחונך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ושמך את שמי על בני ישראל ואני אברכם"¹.

ה' יתברך יברך אתכם בשנת הצלחה בלימוד הנגלה ולימוד החסידות, מתוך יראת שמים ואהבת השם, והלימוד יהיה מביא לידי מעשה² - קיום המצוות בהידור, ובנקודתו - עבודת התפלה³.

שתהיה התעוררות תשובה אמיתית - תשובה עילאה, מתוך שמחה⁴.

ויומשך בחתימה וגמר חתימה טובה, על כל השנה כולה, בטוב הנראה והנגלה, למטה מעשרה טפחים.

(3) ראה לקו"ת בלק ע, ד.
(4) ראה תניא אגה"ת פי"א.

(1) נשא ו, כב ואילך.
(2) ראה קידושין מ, ב. וש"נ.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א ערב יום הכיפורים לפני כל נדרי*, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

ה' יתברך יתן לכל אחד - נערים וזקנים, אנשים נשים וטף - גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה.

שתהיה התעוררות תשובה אמיתית - תשובה עילאה, בחרטה גמורה על העבר וקבלה טובה על להבא, ויומשך בלימוד התורה, נגלה וחסידות, וקיום המצוות.

וכל זה - מתוך הרחבה ושמחה אמיתית.

* * *

(לקבוצה נוספת:)

בלתי מוגה

ה' יתברך יתן לכל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, חתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה, ובאופן שיראו זאת בעיני בשר.

שתהיה התעוררות תשובה אמיתית - תשובה עילאה, שהיא מתוך שמחה¹, בחרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור.

וה' יתברך יתן לכל אחד בכל המצטרך מנפש ועד בשר, בבני חיי ומזוני רויחי בהרחבה.

(*) הברכה נאמרה לפני כל נדרי, ולא כבכל שנה, לאחר
תפלת מנחה, כיון שזה-עתה קם כ"ק אדמו"ר שליט"א
(1) ראה תניא אגה"ת פי"א. מה"שבעה" (המור"2).

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאנשי כפר-חב"ד, וערב שבת-קודש, פ' האזינו, י"ב תשרי, ה'תשכ"ה.

- בעת מסירת האתרוגים מכפר חב"ד, בחדרו הק' -

בלתי מוגה

י"ש כח.

יהי רצון שימשיכו את כל ההמשכות שעל-ידי ד' המינים על כל השנה כולה, בחיי היום-יום.
ועל-פי מה שנאמר¹ "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", ש"שבעת ימים" כוללים את כל ימות
השנה - תומשך השמחה על כל השנה כולה.

(1) אמור כג, מ.

המשך ביאור למס' מנחות ליום חמישי עמ' א

לְאִיכְפוּי עֲבִידָא - אינם עומדים ללבישה. שגם אם מצות ציצית
היא חובת הבגד, אין הדברים אמורים אלא בבגד העומד
ללבישה, אבל בגד שאינו עומד ללבישה פטור מציצית.
ואף על פי שבגדי תכריכים בעודם בקופסה פטורים מציצית, מכל
מקום בְּהֵימָא שְׁעָתָא - באותה שעה שמלבישים את המת
בתכריכים, וְדָא רְמִינָ לֵיה - מטילים בהם ציצית, מִשּׁוּם הפסוק
(משלי י"ד) 'לֹעֲגֵי לְרֵשׁ תִּרְקַח עֹשֶׂהוּ' - ואם לא נטיל בבגד המת ציצית
הרי זה נראה כאילו אנו מלעיגים עליו שהוא עני [רש"י] מהמצוות.
הגמרא עוברת לדון בענין אחר: אָמַר רַחֲבֵה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, טְלִית
שעדיין לא הטיל בה ציצית, שִׁנְקָרְעָה, אם הקרע היה חוץ לְשֵׁלֶשׁ
אצבעות - כלומר שהיה הקרע רחוק משפת הבגד בשיעור של
יותר משלש אצבעות, יִתְפָּזֵר את אותו הקרע. אולם אם היה אותו
הקרע סמוך לשפת הבגד בתוך שְׁלֹשׁ אצבעות לשפתו, לֹא יִתְפָּזֵר.
מאחר ויש לחשוש שמא ישתמש בשארית חוטי התפירה לצורך
מצות ציצית וחוטי התפירה פסולים לציצית מאחר שלא נתפרו
לשם מצוה. ואף שאחר כך מייחדים לשם מצות ציצית הרי זה
פסול מפני שתחילה נעשו בפסול והתורה אמרה 'תעשה' ולא מן
העשוי כבר בפסול. אולם אם הקרע היה למעלה משלש אצבעות,
אין כל חשש. מאחר ואין זה מקום הטלת ציצית, שאין מטילים
ציצית אלא בתוך שלש אצבעות הסמוכות לשפת הבגד, וגם אם
ישאיר מחוטי התפירה לא ישתמש בהם למצות ציצית שאינם
במקום הראוי להטלת ציצית.
תִּנְיָא נִמְיָ הָכִי - וכך שנינו בברייתא, טְלִית שִׁנְקָרְעָה חוץ לְשֵׁלֶשׁ
יִתְפָּזֵר, תוֹךְ שְׁלֹשׁ, רַבִּי מֵאִיר אָמַר לֹא יִתְפָּזֵר וְחֻכְמִים אֹמְרִים
יִתְפָּזֵר.
ומוסיפה הברייתא: וְשׁוּן רַבִּי מֵאִיר וְחֻכְמִים, שְׁלֹא יִבְיֵא אִפִּילוּ אִמָּה
עַל אִמָּה מִמָּקוֹם אֲחֵר וְכֵן תִּכְלֹל וְתוֹלֶה בָּהּ - אם נקרעה הטלית
לגמרי (עם ציציותיה) אין לו להביא טלית מצויצת אחרת אפילו
יש בה שיעור אמה על אמה ולתפרה בטלית זו, מאחר והציציות
המוטלות בטלית האחרת אינם פוטרים טלית זו שלא היתה
מחוברת לטלית הראשונה בשעת הטלת הציציות. וטעם הדבר,
שנאמר (במדבר טו לח) 'וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם, מִשְׁמַע
שבשעת הטלת הציצית יהיה הכנף במבד זה, אבל חתיכת בגד
שנתפרה לאחר שכבר הטיל ציצית, אין הציצית פוטרתו.
ועוד שׁוּן רַבִּי מֵאִיר וְחֻכְמִים, שִׁמְכִיָּא תִכְלֹל מִמָּקוֹם אֲחֵר - שיכול
להתיר את קשרי הציצית מטלית אחת וליטול את חוטי הציצית
וְתוֹלֶה בָּהּ - ולתלות החוטים בטלית אחרת, ואינו פסול משום
'תעשה ולא מן העשוי' שהרי בשעה שמטילה בטלית האחרת
חוזר וכורך וקושר לשם מצוה

ציצית חובת נִכְרָא הוא - שכל אדם מחויב לקיים מצות ציצית
ולכן תִּינָה דְּמַתִּיב בעונש מן השמים על דָּלָא קָא רְמִי - שלא הטיל
ציצית לקיים את חיובו. והגמרא כעת סבורה, ש'חובת גברא'
פירושו, שחובה גמורה על האדם לקיים מצות ציצית, כמו שהוא
חייב להניח תפילין ולתקוע בשופר ולכן אם אינו מקיים את חיובו
נענש [אֵלָא אִי אִמְרַת חובת טְלִית הוא - אבל אם אתה אומר שאין
חובה על האדם לקיים מצוה זו, אלא שאם יש לו טלית מחויב הוא
להטיל בה ציצית, מדוע נענשים על אי קיום מצוה זו הֵא לא
מִתִּיבָא - הרי אם אין לו טלית אינו מחויב כלל לקיים המצוה.
הגמרא דוחה את הראיה: אֵלָא מֵאִי חובת נִכְרָא הוא - אלא מה
יש לך לומר שהציצית היא חובת האדם הלושב את הבגד ולפיכך
נענשים על אי קיום מצוה זו, הרי עדיין אין בכך כדי להסביר מדוע
נענשים על אי קיום מצוה זו, דְּנָה דְּחִיבִיהָ רַחֲמָנָא בִּי מִיכְסֵי טְלִית
דְּכַת חִיובָא - הן אמנם שהתורה חייבה את האדם להטיל ציצית
בשעה שהוא לובש בגד המחויב בציצית, אבל בִּי מִיכְסֵי טְלִית
דְּלֹא בַת חִיובָא היא - כאשר הוא מכוסה בטלית שאינה חייבת
בציצית מִי חִיבִיהָ רַחֲמָנָא - האם חייבתו תורה לחזר אחר בגד
אחר החייב בציצית. וכלומר, פירוש 'חובת גברא' אינו כפי שהבין
המקשן שחובה גמורה על האדם לקיים מצוה זו, אלא פירושו
שאם יש לו בגד המחויב בציצית, חייב להטיל בו ציצית רק בשעה
שהוא לובשו, אבל אין לו בגד כזה אינו מחויב לחזר אחריו
כדי לקיים המצוה.
אֵלָא אין לך להוכיח מדברי המלאך אם מצות ציצית היא חובת
הבגד או שהיא חובת האדם הלושב את הבגד. ומה שאמר
המלאך לרב קטינא שמענישים בזמן ריתחא מי שאינו מקיים
מצות ציצית, הָכִי קָאָמַר לֵיה המלאך לרב קטינא, אמנם אינך חייב
בציצית אבל מִצְדָּקִי תחבולות אתה עושה לְמִפְתָּר נִפְשָׁךְ מִצִּיצִית
- לפטור עצמך ממצות ציצית ובכך שאתה לובש בגד הפטור
מציצית] ובשעת ריתחא, מענישים מהשמים מי שעושה תחבולות
כדי להיפטר ממצוה.
הגמרא מביאה את דעת שמואל הסובר שמצות ציצית היא חובת
הבגד: אָמַר רַב שׁוּבִי בְּרַי קִסְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּלִי קוּפְסָא - טליתות
של ארבע המחויבות בציצית, אף שהם מונחים בקופסא ואינו
לובשן תִּיבִין בְּצִיצִית, ושלא כדברי הסובר (למקן מב) שאין מצות
ציצית אלא בשעת לבישה. ומודה שְׁמוּאֵל בְּזִנְן שִׁעֲשָׂהָ לְכַבּוּדוֹ -
בגדי תכריכים לקבורה שִׁעֲשָׂהָ מִצִּיצִית כל זמן שהיא מונחת
בקופסא. מֵאִי מִצְמָא, - 'אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ' אָמַר רַחֲמָנָא - במצות
ציצית אמרה תורה (דברים כ"ב) 'אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ' הרי שלא חייבה
תורה אלא בגד העומד ללבישה, וְאִילוּ הָיִי - תכריכים לְאִי

בס"ד. שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי*, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. בסעודת ליל שבת-קודש פרשת האזינו י"ג תשרי שנת תש"ה¹, הנה למרות שהיה זה יום ההילולא של אדמו"ר מהר"ש, ולכן חשבו (המסובים) שיתחיל לדבר אודות בעל ההילולא,
- ובפרט על-פי המבואר בחסידות שסעודת שבת היא בהמשך לתפלת שבת², ועד שהתפילה היא כמו ברכה לפני הסעודה³, שהיתה קשורה עם יום ההילולא כו' -
הנה בפועל, התחיל כ"ק מו"ח אדמו"ר לדבר אודות אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (בנוגע לאופן הנהגתו ביום הכיפורים, כדלקמן ס"ד), ורק אחר-כך דיבר אודות אדמו"ר מהר"ש, בעל ההילולא.
ב. ויש לבאר טעם הדבר שלכל-לראש התחיל כ"ק מו"ח אדמו"ר לדבר אודות אביו:
לכאורה אפשר לומר, שזהו לפי שהשייכות של כ"ק מו"ח אדמו"ר לבעל ההילולא (כ"ק אדמו"ר מהר"ש) היתה באמצעות אביו, ולכן התחיל לדבר אודות אביו.
אבל באמת אי אפשר לומר כן, כי "צדיקא דאפתור", שייכים אליו כל בני-ישראל, ללא צורך ב"ממוצעים", כמובן מדברי רבינו הזקן ב'אגרת הקודש'⁴ בפירוש מאמר רז"ל⁵ "דשבק חיים לכל חי", ש"חיי הצדיק" ש"אינם חיים בשריים כ"אם חיים רוחניים, שהם אמונה ויראה ואהבה", נמשכים לתלמידיו וההולכים באורחותיו כו'.
[ויש להוסיף ולהעיר בנוגע לכללות הענין ד"שבק חיים לכל חי": יש כאלו שרוצים לומר שענין זה שייך רק למי שהוא במדרגת צדיק, שחיוו הם "חיים רוחניים" (כנ"ל). אבל האמת היא שזהו ענין ששייך לכל אחד ואחד מישראל - כדמוכח מזה שעל-פי מנהג ישראל (תורה הוא⁶) נאמר הלשון "שבק חיים לכל חי" בנוגע לכל אחד ואחת מישראל. וטעם הדבר - לפי ש"עמך כולם צדיקים"⁷, כדברי המשנה⁸ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי גו'", כך שמצד בחינת הצדיק שבו יש אצלו גם הענין ד"חיים רוחניים" כו'.]
וכמו כן אין לומר שהטעם שהתחיל לדבר אודות אביו הוא לפי שרצה להמשיך בעולם איזה ענין כללי, וידוע שכל ההמשכות וההשפעות בעולם צריכות לעבור על-ידי נשיא הדור⁹ [וכפי שמצינו¹⁰ במשה רבינו, שאפילו השפעת הבשר הוצרכה להיות על ידו, ואף שטען "מאין לי בשר"¹¹, שאין זה שייך אליו (כמבואר בלקוטי-תורה¹²), מכל-מקום, הוצרך להשפיע גם ענינים גשמיים כמו בשר¹³], ולגביו היה הנשיא אביו כ"ק אדמו"ר נ"ע - שהרי כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר אז אודות הנהגה פרטית של אביו, ולא אודות ענין כללי ששייך לנשיאותו.
ג. אך הענין הוא:
- איתא בגמרא¹⁴ "שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה ואביו ואמו", ועד כדי כך, שבגלל זה "השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום .. מוראת אב ואם למוראת המקום .. וכן בדין (שיוקשו לכיבוד ומורא על הבן) ששלשתן שותפין בו" (אף הן שותפין למקום בו).

אור"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.
(7) ישע"י ס, כא.
(8) סנהדרין ר"פ חלק.
(9) ברשימה נוספת: שממשיך אותם ע"י תורתו.
(10) ראה שיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה דאשתקד ס"ג (תורת מנחם - התועדויות חל"ח ע' 32). וש"נ.
(11) בהעלותך יא, יג.
(12) שם לא, ד.
(13) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר על ענין זה בקול חנוק מבכי (המו"ל).
(14) קידושין ל, ב (ובפרש"י).

* סיום תקופת ה"שבעה" להסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של - יבדלח"ט - כ"ק אדמו"ר שליט"א (ראה לקמן ס"י ואילך (תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 63 ואילך)).
(1) סה"ש תש"ה ע' 21 ואילך.
(2) ראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'שכד. וש"נ.
(3) ראה סה"מ צ"ה צ"צ מצות אכילת ק"ק בסופה (דרמ"צ צג, ב). סה"מ תרס"ג ח"א ריש ע' סד. שם ח"ב ע' לה.
(4) ס"י ז"ך וביאורו.
(5) ראה סה"מ תרצ"ב ע' ערה. וש"נ.
(6) ראה תורה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי"ל - הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז

- 1 ולהעיר, שאף-על-פי שהשותפות היא לפי ש"אביו מזריע הלוּבן . . אמו מזרעת אודם . . והקב"ה נותן
- 2 בו רוח ונשמה כו" 15 - הרי אמיתית ענין השותפות על-פי תורה הוא באופן שלאחרי שכל אחד מהשותפים
- 3 נותן את חלקו, אזי כל אחד מהם יש לו "בעלות" (בלשון הישיבות) על הדבר כולו.¹⁶
- 4 ועל-פי-זה יש לבאר הסיבה לכך שכ"ק מו"ח אדמו"ר התחיל לדבר אודות אביו - שזהו מצד החיוב
- 5 דכיבוד אב¹⁷.

* * *

- 4 ד. בסעודת ליל שבת-קודש הנ"ל אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁸:
- 5 צום יום הכיפורים הוא במשך כ"ו שעות, כידוע הטעם [ובמקום אחר¹⁹ ביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר,
- 6 שהמספר דכ"ו שעות הוא כנגד הגימטריא של שם הוי"ו]. וכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע היה נוהג להוסיף
- 7 עוד י"ג שעות בתור הכנות ליום הכיפורים, סך-הכל: ל"ט שעות.
- 8 וכאשר שאלו אם זהו הענין ד"טל" - הנה כ"ק מו"ח אדמו"ר לא שלל זאת, וגם לא אישר זאת;
- 9 והמשיך לספר, שכ"ק אדנ"ע דיבר פעם בענין ל"ט מלקות, ג' פעמים "והוא רחום" שאומרים המלקה
- 10 והנלקה²⁰, וסיים, שזוהי הכוונה פנימית של ל"ט השעות דיום הכיפורים, אלא שהמלקות הם בגופו,
- 11 ואילו ענין ל"ט השעות הוא - ש'חיה ויחידה' מגפפים ומנשקים לנפש-רוח-נשמה.
- 12 ה. ויש לומר הביאור בזה:
- 13 ענין המלקות - כדי לבטל ענינים בלתי-רצויים ("יכפר עון") - שייך רק בבחינת נר"ן, מה-שאינ-כן
- 14 בבחינת חיה ויחידה, ש"גם בשעת החטא היתה באמנה אתו יתברך²¹; אך ישנו גם הענין ש'חיה ויחידה'
- 15 מגפפים ומנשקים לנר"ן.
- 16 ובהקדם הדיוק בדברי כ"ק אדמו"ר נ"ע (שהרי דברי צדיקים ובפרט נשיאי ישראל הם מדויקים ביותר)
- 17 שחי' ויחידה מגפפים ומנשקים לנר"ן - שזהו על-דרך מאמר רו"ל²² שהמלאכים מגפפים ומנשקים תפלותיהם
- 18 של ישראל, ומבואר בזה²³, שתפלותיהם של ישראל, נשמות בגופים, הם כמו "גשמיות" בערך למעלת
- 19 המלאכים, ולכן המלאכים מגפפים ומנשקים לתפלותיהם של ישראל כדי להעלותם למעלה (ועד
- 20 שעל-ידי-זה יתעלו למעלה גם מעבודת המלאכים, שהרי שרש הנשמות הוא למעלה משרש המלאכים).
- 21 ועל-דרך-זה בנידון-דידן, שנר"ן הם כמו "גשמיות" לגבי 'חיה ויחידה', וזהו שחי' ויחידה מגפפים
- 22 ומנשקים לנר"ן - כדי לפעול בהם שיתעלו לדרגת 'חיה ויחידה', ועל-ידי-זה הנה גם בהם לא יהיה שייך
- 23 ענין בלתי רצוי כו'.
- 24 ועל-ידי-זה נעשית כללות עבודת התשובה דיום הכיפורים באופן נעלה יותר - לא בשייכות לענינים
- 25 בלתי-רצויים של חטא ועון, אלא באופן ד"הרוח²⁴ תשוב אל האלקים אשר נתנה²⁵.
- 26 ו. והמשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר לספר אודות י"ג השעות של ההכנות ליום הכיפורים - שתחילת ההכנה
- 27 היתה בלימוד 'פרי עץ חיים' ו'עץ חיים':
- 28 "עץ חיים" קאי על פנימיות התורה, שנקראת "אילנא דחיי"²⁶, והיינו, שאף-על-פי שהתורה כולה
- 29 היא "תורת חיים"²⁷, מכל-מקום, נגלה דתורה מתלבשת בענינים של טוב ורע (ולכן נקראת בשם "אילנא
- 30 דטוב ורע"²⁶ - לא מצד עצמה, אלא מצד ההתלבשות בטוב ורע), ועד לטענות של שקר כו', מה-שאינ-כן

(22) ראה זהר ח"א כג, ב. ח"ב רא, א.

(23) ראה תורת מנחם סה"מ טבת ס"ע רלו. וש"נ.

(24) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ריש פרשתנו.

(25) ברשימה נוספת: והרי אצל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע

היתה עבודה זו גם במשך כל השנה כולה.

(26) זח"ג קכד, ב (ברע"מ).

(27) נוסח ברכת "שים שלום" בתפלת העמידה.

(15) נדה לא, א.

(16) ראה תורת מנחם - התועודיות חל"ה ע' 278. וש"נ.

(17) חסר הסיום (הנמו").

(18) בתחלתה (סה"ש תש"ה שם).

(19) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסט. וש"נ.

(20) ראה "היום יום" ערב יוהכ"פ.

(21) תניא ספכ"ד.

פנימיות התורה, ד"לית תמן לא קשיא מסטרא דרע וכו' 26, אלא כל הענינים הם בגילוי - "תורה אור" 28, 1
ולכן נקראת "אילנא דחיי" (כמבואר ב'אגרת הקודש' 29). 2

ומרומז גם בנגלה דתורה - כדאיתא בגמרא במסכת יומא 30 "זכה נעשית לו סם חיים", והרי הענין 3
ד"זכה" נעשה על-ידי פנימיות התורה 31, ועל-ידי-זה נעשה "סם חיים", ובאופן שנמשך בגלוי גם 4
בגשמיות (כמובן מהמשך דברי הגמרא בנוגע לענין ההפכי - "לא זכה כו'"). 5

ולאחרי-זה היה המשך ההכנות ליום הכיפורים באופן ד'מעלין בקודש' 32 בעילוי אחר עילוי - עריכת 6
הכפרות, ביאת השוחט, הטבילה במקוה וכו'. 7

ולאחרי ההכנות במשך י"ג השעות, באה העבודה דיום הכיפורים במשך כ"ו שעות, ועד למוצאי יום 8
הכיפורים, שעל זה נאמר 33 "לך אכול בשמחה לחמך" - דאף שלכאורה אין זה אלא ענין גשמי הקשור 9
עם הנאת הגוף, הנה בזה דוקא מתבטא תכלית העילוי, וכמו לעתיד-לבוא, שהנשמה תהיה ניזונית מן 10
הגוף 34. 11

ז. על-פי-זה יש לבאר גם מה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר 35 אודות ה'תורה' שאמר רבינו הזקן במוצאי 12
יום הכיפורים: 13

כתיב 36 "מי גו' כה' אלקינו בכל קראנו אליו", "אליו ולא למדותיו" 37. הפרדס 38 מפרש ש"אליו" קאי 14
על האורות המתלבשים בכלים דעשר ספירות דאצילות. הרבי הבעל-שם-טוב מפרש ש"אליו" הוא 15
האלקות שבכלים דעשר ספירות דאצילות 39. ואילו הפירוש הפשוט הוא: "אליו" - עצמות אין-סוף שישנו 16
אצל כל יהודי פשוט בידעה עצמית על-ידי אמונה פשוטה כו' (וכידוע גם בענין "שם שמים שגור בפי 17
כל" 40). 18

ולכאורה: ידוע שהתורות והמאמרים שייכים לזמן אמירתם, שלכן המאמרים הם על פרשת השבוע 19
ועניני המועדים כו'. ואס-כן, 'תורה' זו שבה מפרש רבינו הזקן ש"אליו" קאי על עצמות אין-סוף כו' - 20
מתאים יותר שזמן אמירתה יהיה ביום הכיפורים עצמו, ולא במוצאי יום הכיפורים? 21

אך הענין הוא - שהגילוי דעצמות אין-סוף הוא בגשמיות דוקא 41, ולכן, דוקא במוצאי יום הכיפורים, 22
שאז אומרים "לך אכול בשמחה לחמך", הרי זה הזמן המתאים לאמירת התורה בענין "אליו ולא למדותיו", 23
שהכוונה היא לא רק לאורות המתלבשים בכלים דעשר ספירות דאצילות (כפירוש ה'פרדס'), ולא רק 24
לאלקות שבכלים דעשר ספירות דאצילות (כפירוש הבעל-שם-טוב), אלא לעצמות אין-סוף (ומזה נמשך 25
גם בשאר המדרגות שאודותם מדובר בפירוש ה'פרדס' והבעל-שם-טוב). 26

ח. בהמשך השיחה דובר גם 42 אודות ענין ה"טל" (כנ"ל סעיף ד) - שזהו ענין "טל תורה מחייהו" 43, 27
"טל תחיי" ש"עתיד הקב"ה להחיות בו את המתים" 44, וידוע שתחיית המתים הוא ענין נעלה ביותר, 28
וכמובן גם מדברי הגמרא 45 ש"מפתח של תחיית המתים" הוא מהענינים "שלא נמסרו ביד שליח", אלא 29
הם "בידו של הקב"ה", ובלשון חז"ל 46: "אני ולא השליח" (אפילו לא ענין השליחות בדרגא היותר 30
נעלית 47). 31

(39) ראה גם תורת מנחם סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תה.
(40) ראה סה"מ תרפ"ט ריש ע' 20. וש"נ.
(41) ראה שיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה דאשתקד סי"א
(תורת מנחם - התועדויות חל"ח ע' 31). וש"נ.
(42) וכן דובר אודות מ"ש בפרשת השבוע (לב, יא-יב) "כנשר
יעיר קנו גו' ישאחו על אברתו ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר".
(43) יל"ש ישע"י רמז תלא. וראה כתובות ק"א, ב.
(44) תניא ספ"ו. וראה שבת פח, ב. חגיגה יב, ב.
(45) ריש תענית.
(46) נוסח הגש"פ.
(47) ראה תורת מנחם - התועדויות חל"ח ע' 105 הערה 33.
וש"נ.

(28) משלי ו, כג.
(29) סכ"ו.
(30) עב, ב.
(31) קונטרס עה"ח פ"ד.
(32) ברכות כח, א. וש"נ.
(33) קהלת ט, ז. וראה שו"ע אדה"ז אר"ח סתרכ"ד ס"ט.
וש"נ.
(34) ראה תורת מנחם סה"מ ניסן ריש ע' קסח. אב ע' קנ. וש"נ.
(35) אג"ק שלו ח"ג ס"ע קמד ואילך (נעתק ב"היום יום" יא
תשרי).
(36) ואתחנן ד, ז.
(37) ספרי - הובא בפרדס של"ב פ"ב.
(38) ש"ד פ"א ואילך. של"ב שם.

- 1 והרי כללות הענין דתחיית המתים הוא בגשמיות דוקא - נשמות בגופים, ודוקא אז יהיה תכלית
- 2 העילוי דלעתיד-לבוא, כידוע⁴⁸ הפלוגתא בין הרמב"ם והרמב"ן אם עיקר העילוי הוא בגן עדן או בתחיית
- 3 המתים, והכרעת תורת החסידות היא כדעת הרמב"ן, שעיקר העילוי הוא בתחיית המתים, לנשמות בגופים
- 4 דוקא, וכאמור, שענין זה נמשך מהקב"ה בעצמו, ולא על-ידי שליח - "אני ולא השליח".
- 5 ולהעיר גם מהידוע בשם אדמו"ר מהר"ש⁴⁹ בביאור מה שכתוב⁵⁰ "ונתתי רוחי בכם וחייתם", ואינו
- 6 מפרש רוחו של מי, דקאי על בחינת העצמות כו'.
- 7 וכל זה יהיה בביאת משיח צדקנו, שגם הוא יהיה נשמה בגוף דוקא, ובאופן שיוכלו למשוש בידים,
- 8 ואז יקויים היעוד⁵¹ "הקיצו ורננו שוכני עפר", בעגלא דידן.

* * *

- 9 ט. דובר בהתוועדות דיום השבת-קודש שלפני-זה⁵², בפירוש הכתוב⁵³ "וילך משה וידבר גו' אל כל
- 10 ישראל" - דלכאורה אינו מובן: הרי גם לפני זה היה במעמד כל בני-ישראל, ולהיכן הלך - על-פי מה
- 11 שכתוב בתרגום יונתן בן עוזיאל "ואזל משה למשכן בית אולפנא", שבנוגע לכל ענין צריכים להביט
- 12 בתורה.
- 13 וכמו שנתבאר לעיל שאפילו משה רבינו, שכל ענינו תורה, ובפרט בהגיעו לתכלית השלימות שלו,
- 14 כאשר "מלאו ימי ושותי" - הנה כאשר נעשה מעמד ומצב חדש, הלך ל"בית אולפנא".
- 15 ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לאנשים כערכנו, הרי בודאי שכאשר ישנו מעמד ומצב חדש, צריכים
- 16 לעיין בהוראות התורה בנוגע למעמד ומצב זה.
- 17 י. ובנידון-דידן, במעמד ומצב של חיוב אמירת הקדיש⁵⁴ - הנה כיון שביום השבת-קודש הזה יש
- 18 גם אמירת הקדיש הקשורה עם יום ההילולא של נשיא בישראל (אדמו"ר מהר"ש)⁵⁵, מתעוררת שאלה
- 19 מי קודם:
- 20 מצד ענין הכבוד - יש להקדים אמירת הקדיש הקשורה עם נשיא בישראל. אבל לאידך גיסא, אילו
- 21 רק אחד היה יכול לומר קדיש, הרי בודאי שאמירת קדיש מצד החיוב דשבעה ושלושים היתה דוחה אמירת
- 22 קדיש בקשר ליום הסתלקות שאירע לפני כמה וכמה שנים, ואם-כן, גם כאשר שנים אומרים קדיש, יש
- 23 להקדים את אמירת הקדיש שמצד החיוב.
- 24 ואין לומר שזהו דבר התלוי בהרגש הלב - כי, נוסף לכך שהרגש הלב גופא צריכה להיות על-פי
- 25 הוראת התורה ("בית אולפנא"), הרי אמירת הקדיש צריכה להיות במעמד עשרה מישראל, ואם-כן, אין
- 26 זה דבר התלוי בהרגש בלב של אומר הקדיש, אלא דבר שתלוי באחרים.
- 27 ואף שלכאורה יש עצה שהראשון שאומר קדיש יכוין גם עבור יום ההילולא של הנשיא (שהרי אפשר
- 28 לכוין באמירת הקדיש עבור כמה ענינים⁵⁶, וכמו בשמיעת קדיש בשעה שכמה אומרים בבת אחת, הן
- 29 אלו שחייבים באמירת קדיש, והן אלו שאמירת הקדיש אצלם היא מצד מנהג או מצד הרצון בלבד) -
- 30 הרי עצה זו היא רק בנוגע להאומר, אבל לא בנוגע להשומעים, שאינם יודעים הכוונות שלו.

התוועדויות חמ"א ס"ע 35 ואילך).

(53) ר"פ וילך.

(54) ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, אחר אמו, הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה (המו"ל).

(55) כנהוג שא' מזקני החסידים אומר קדיש בימי ההילולא של רבותינו נשיאינו (המו"ל).

(56) ראה אחרונים שהובאו באג"ק ח"ב ס"ע קצו.

(48) ראה תורת מנחם סה"מ ניסן ע' ריז. ע' רכא. וש"נ.

(49) ראה סה"מ תר"ם ח"ב ע' תקנו. הובא בד"ה כנשר יעיר קנו דש"פ האזינו, י"ג תשרי תשי"ט פ"ו (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ד ע' 43).

(50) יחזקאל לו, יד.

(51) ישע"י כו, יט.

(52) שיחת ש"פ וילך, שבת שובה ס"ז (תורת מנחם -

יא. אמנם, ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שכבר נדפס⁵⁷ (וכפי שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵⁸ פתגם ה'צמח צדק' שדבר שבדפוס הוא לדורי דורות), ש"יש קדישים שהוא בשביל הנפטר, ויש קדישים שהם תועלת להאומרים", והיינו, שבנוגע לאמירת קדיש על רבותינו נשיאנו, הנה התועלת בזה היא (לא להנשיא, אלא) להאומרו.

וכיון שזהו דבר המפורסם, הרי מובן, שמצד השומעים (שיודעים שאמירת הקדיש אינה בשביל התועלת להנשיא) - שוב אין חיוב להקדים את אמירת הקדיש הקשור עם הנשיא; ומצד האומר - הרי הוא מכוין לכל הענינים, כך שקדיש זה כולל את כל הענינים, ולכל-לראש - מצד החיוב כו', ובפרט שזהו סיום ה'שבעה', שאז העליה שעל-ידי אמירת הקדיש היא באופן נעלה ביותר כו'.

ולהעיר, שאף שיום הכיפורים הפסיק ה'שבעה'⁵⁹ - הרי ה'פרי מגדים'⁶⁰ מביא מה שכתב האלי' רבא⁶¹ בשם 'נחלת שבעה'⁶², ש"מת לו קודם הרגל, מדליק נר כל שבעה .. ואין הרגל מבטל זה", והיינו, שההפסק דיום הכיפורים הוא רק בנוגע לענינים הבלתי-רצויים (ענין האבילות כו'), אבל לא בנוגע לעניני העליות שנעשים על-ידי הדלקת הנר וכיוצא בזה [ולכן רציתי שיתפללו ביום הכיפורים לכל-הפחות תפלה אחת⁶³], הן בנוגע ל'שבעה', והן בנוגע לענינים שלאחרי ה'שבעה', כמו הקמת המציבה, כדאיתא בכתבי האריז"ל⁶⁴ שזהו ענין הקשור עם המקיפים של הנשמה, שפועלים גם על בחינת נפש רוח נשמה כו' (על-דרך האמור לעיל (סעיף ד) ש'חיה יחידה' מגפפים ומנשקים לנפש-רוח-נשמה).

[בסיום השיחה הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, ששבת "אין עצב בה"⁶⁵, ועל-אחת-כמה-וכמה לא ענין של היפך החיים כו'⁶⁶].

* * *

יב. דובר במשך הקיץ⁶⁷ אודות קביעות השנה (תשכ"ד), שהיא כמו הקביעות דשנת תר"ם, כך, שגם אז חל י"ג תשרי (תרמ"א) ביום השבת-קודש פ' האזינו, כבשנה זו.

וישנו מאמר דא"ח מיום השבת-קודש הנ"ל שנאמר על-ידי הנשיא בשעתו - אדמו"ר מהר"ש (בעל ההילולא), כמו כל נשיאי חב"ד, שהמשיכו כל ההמשכות על-ידי אמירת תורה.

ממאמר הנ"ל ישנו רק "רושם", שנדפס בהמשך יונתי תר"ם⁶⁸.

יג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל כנשר יעיר קנו וגו'.

* * *

יד. על הפסוק "אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא" שבפרשת השבוע⁶⁹ - איתא בגמרא במסכת פסחים⁷⁰:

"כתיב אני אמית ואחיה, וכתיב מחצתי ואני ארפא, השתא אחויי מחיי, מרפא לא כל-שכן, אלא אמר הקב"ה, מה שאני ממית אני מחיה, כמו שמחצתי ואני ארפא (כשם שמה שמחצתי אני ארפא, דאין רפואה

(63) ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א התקיים מנין לתפלת מנחת יום הכיפורים בבית אמו הרבנית ע"ה (המו"ז).

(64) ראה שער המצוות להאריז"ל פ' ויחי.

(65) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד - מו"ק כג, ב.

(66) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"מ ריש ע' 337.

(67) תורת מנחם שם ע' 249. ע' 268. ע' 335.

(68) סה"מ תר"ם ח"ב ע' תקנד ואילך. וש"נ.

(69) לב, לט.

(70) סח, סע"א (ובפרש"י).

(57) לקו"ד ח"א מ, ריש ע"ב. וראה גם "אשכבתא דרבי" ריש ע' 55.

(58) אג"ק שלו ח"ב ע' שפב.

(59) מו"ק יט, א (במשנה). רמב"ם הל' אבל פ"י ה"ג. טושו"ע יו"ד סצ"ט ס"י.

(60) במשב"ז או"ח סוסקל"ב.

(61) שם בדיני קדיש אות ז'.

(62) סע"ג. - כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שספר זה הובא בפסקי הצ"צ (שו"ת או"ח סל"ד ס"ג. אה"ע ח"א ס"ז. ח"ב סע"ב. חו"מ סל"ב ס"א), וכמדומה שגם רבינו הזקן מביאו (שו"ע או"ח סתמ"א בקו"א ד. שו"ת שלו ס"מ).

1 אלא במוכה, כך אותו עצמו שאני ממית אני מחיה). תנו רבנן אני אמית ואחיה, יכול מיתה באחד וחיים
2 באחד (אני ממית את המתים ואני מחיה וזן את החיים) כדרך שהעולם נוהג, תלמוד לומר מחצתי ואני
3 ארפא, מה מכה ורפואה באחד, אף מיתה וחיים באחד, מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן
4 התורה".

5 ולכאורה אינו מובן:

6 (א) כאשר מדובר אודות אלו שאין מאמינים בתחיית המתים (כמו הצדוקים שאין מאמינים כלל
7 בתחיית המתים⁷¹) - מהי הראיה שמביא להם הקב"ה מזה ש"מחצתי ואני ארפא" ("מה שאני ממית אני
8 מחיה, כמו שמחצתי ואני ארפא"), הרי כשם שאין מאמינים בתחיית המתים, כמו כן יכולים גם שלא
9 להאמין ולהודות בכך שהקב"ה מרפא חולים?

10 (ב) גם צריך להבין מהו דיוק הלשון "מחצתי (ואני ארפא)" - הרי הלשון הרגיל בתנ"ך בנוגע להיפך
11 הרפואה הוא מחלה או מכה, אבל לא "מחצתי", שזהו לשון בלתי רגיל כלל?

12 טו. ויש לומר הביאור בזה:

13 הענין ד"מחצתי ואני ארפא" לא הובא בתור ראיה והוכחה על עצם הענין דתחיית המתים,

14 - שהרי עצם הענין דתחיית המתים מובן גם על-פי שכל, כדברי הגמרא⁷²: "דלא הוו (אותן שלא
15 היו מעולם), חיי (נוצרים ונולדין וחיי), דהוי חיי (אותן שהיו כבר), לא כל-שכן" (שחזרין וחיי?) -
16 אלא הכוונה בזה היא - בנוגע לקושיא שמתעוררת בענין דתחיית המתים, שלכאורה הרי זה ענין של
17 שינוי רצון למעלה.

18 טז. ובהקדם ביאור הקושיא דשינוי רצון למעלה בנוגע לתחיית המתים דוקא - ולא בנוגע לכל שאר
19 השינויים שבעולם, כמו בנוגע לעשירות ועניות, וכיוצא בזה, שלכאורה הרי גם הם שינוי רצון למעלה:

20 מבואר ב'שער הבחירה' לאדמו"ר האמצעי (והובא גם במאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שנדפס בקונטרס
21 קיג⁷³), שכל השינויים שבעולם אינם אלא מצד כלי המקבל, והיינו, שלפי אופן הכלי (ה"כיס",
22 "קעשענע") שמכין המקבל על-ידי הנהגתו למטה, הנה באופן כזה נמשכת ההשפעה מלמעלה, אם בקו
23 החסד או בקו הגבורה כו'.

24 אמנם, כל זה שייך רק בענינים השייכים לסדר השתלשלות, מה-שאינ-כן בנוגע לתחיית המתים:

25 תחיית המתים הוא ענין שלמעלה מסדר השתלשלות (נוסף על מה שנתבאר לעיל (סעיף ח) בענין
26 מפתח של תחיית המתים, שהוא אחד מג' המפתחות שלא נמסרו לשליח), שזהו רק מצד עצמותו יתברך
27 (ולא מצד עבודת המטה).

28 וגם ענין המיתה הוא מצד עצמותו יתברך - דהנה כתיב⁷⁴ "ה' נתן וה' לקח", והיינו, ש"ה' נתן" הוא
29 נתינת טעם על זה ש"ה' לקח", שלוקח מה שנתן; וכיון שהענין ד"נתן" הוא ממדריגה נעלית ביותר,
30 כמו שכתוב⁷⁵ "נשמה שנתת בי טהורה היא וכו'", והיינו, שהענין ד"נתת בי" הוא למעלה לא רק
31 מ"בראתה" "יצרתה" ו"נפחתה", אלא גם למעלה מ"טהורה היא", דקאי על עולם האצילות, ועד לבחינת
32 טהירו תתאה או אפילו על בחינת טהירו עילאה (כמבואר בחסידות⁷⁶), הרי מובן, שהענין ד"ה' לקח"
33 (שלוקח מה שנתן) הוא ממדריגה נעלית עוד יותר - מבחינת עצמותו יתברך.

34 וכיון שענין המיתה הוא מצד עצמותו, וגם הענין דתחיית המתים הוא מצד עצמותו - הרי זה שינוי
35 רצון למעלה! ?

(74) איוב א, כא.

(75) ברכת "אלקי נשמה" (ברכות ס, ב).

(76) ראה תורת מנחם סה"מ תמוז ע' נג. וש"נ.

(71) ראה סנהדרין צ, ב. אבות דר"נ ספ"ה.

(72) סנהדרין צא, א (ובפרש"י).

(73) נדפס לאח"ז בסה"מ תש"ד ע' 27.

יז. ועל זה באה ההוכחה ממה שכתוב "מחצתי ואני ארפא":

ובהקדם - ביאור הדיוק בתיבת "מחצתי", שמתחילה באות מ"ם, כידוע⁷⁷ שאות מ' שבראש התיבה היא מלשון מפעיל, ולדוגמא: "מאכיל", "מכתיב", וכיוצא בזה.

וכן הוא בנוגע לענין הרפואה ("ואני ארפא") - לאחר שישנו ענין של "מכה" או "מחלה", ששניהם מתחילים באות מ', מלשון מפעיל: "מכה" - מ' כה, פירושו, שהאות מ' מפעיל את ה"כה", שהוא ענין החלישות, כמו "יד כהה"⁷⁸; ו"מחלה" - מ' חלה, שהאות מ' מפעיל את ענין החולי (ואז יש צורך בענין הרפואה: במחלה - רפואה ממש, ובמכה - מלשון חלישות - רפואה בשם המושאל).

והנה, תיבת "חולי" יכולה להתפרש גם מלשון מתיקות⁷⁹,

- וכפי שמצינו כמה תיבות בלשון הקודש שיש להם פירושים הפכיים, ולדוגמא: תיבת שורש, שורש האילן, או לעקור את האילן משרשו⁸⁰, וכן תיבת סקילה (שישנה גם בעבודה בנוגע ל"לב האבן"⁸¹), לסקול באבנים, או לסקל (להסיר ולפנות) את האבן⁸² -

והאות מ' מפעיל את ענין החולי - אם באופן של מתיקות, או באופן של חולי כפשוטו, החל מהחולי שמתבטא בכך שלא מרגישים את המתיקות, ועד למה שכתוב בכתבי האריז"ל⁸³ ש"חולה" בגימטריא מ"ט, היינו, שאפילו כאשר חסר אצלו רק שער הנו"ן, אזי נקרא כבר בשם "חולה" (כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע במאמר דיבור-המתחיל "והסיר הוי' ממך כל חולי"⁸⁴).

ולכאורה אפשר לומר, שלולי האות מ' שמפעיל את ענין המחלה, הנה מצד ענין הפשיטות שלמעלה, יכולים ענינים אלו להיות בקו החסר או בקו הגבורה כו', והשינוי שבזה אינו אלא מצד הגדרים של סדר ההשתלשלות, לפי כלי המקבל כו'; ועל-דרך-זה בנוגע לענין ה"מכה", שאין זה ענין של חולי ממש, כי אם ענין של כהות וחלישות (כמו החלישות של יד שמאל לגבי יד ימין) בלבד - שעל-ידי עבודה וגיעה אפשר שתתבטל הכהות והחלישות. וכיון שכן, הרי אין כאן ענין של שינוי רצון, כיון שזהו ענין הקשור עם כלי המקבל כו'.

אך על זה מביאה הגמרא ראייה מהפסוק "מחצתי (ואני ארפא)" - שפעולת המ' המפעיל את ענין ה"חץ" (מכה או מחלה, שבגללה יש צורך בענין הרפואה) היא (לא מצד הגדרים של סדר ההשתלשלות, אלא) על-ידי הקב"ה בעצמו - "מחצתי" (אני בעצמי) דייקא; ואף-על-פי-כן נעשה בזה שינוי - "ואני ארפא".

יח. ומזה מובן גם בנוגע לכללות הענין דתחיית המתים - "מה שאני ממית אני מחיה, כמו שמחצתי ואני ארפא":

"מחצתי" הוא גם מלשון מחיצה, כדאיתא במדרש⁸⁵ (והובא בדרושי חסידות⁸⁶): "מחיצה שעשיתי בין העליונים לתחתונים, שהעליונים קיימין והתחתונים מתים" - שזוהי המחיצה שבין הנשמה לגוף, שהיא (לא רק באופן שמוצד עצמם אינם שייכים זה לזה, אלא גם) בגלל פעולתו של הקב"ה⁸⁷.

ובזה מודגש עוד יותר גודל החידוש שבקישור הנשמה עם הגוף, שאינו אלא בכח ה'מפליא לעשות' (כמו שכתב הרמ"א⁸⁸) - מפליא דייקא, מלשון פלא, שזהו ענין שלמעלה מבחינת החכמה והכתר כו', שלכן נקרא בשם "פלא"⁸⁹, ויתירה מזה, שהרי "מפליא" פירושו שהוא מפעיל וממשיך את ענין הפלא.

(84) תרנ"ג (סה"מ תרנ"ג ע' רסא ואילך).

(85) קה"ר פ"א, ד (א).

(86) סה"מ תרל"ח ס"ע קנב. המשך תער"ב ח"ב ע' תתנא. ע' א"רב.

(87) ראה עד"ז תורת מנחם סה"מ אייר ע' רצו.

(88) או"ח ס"ו סוס"א.

(89) ראה תורת מנחם סה"מ אדר ע' מד. וש"נ.

(77) ראה עט"ר דרוש לעשי"ת נה, ב. תו"ח נח נח, ב.

(78) מנחות לז, א.

(79) ראה אוה"ת שלח ע' תקלט. וש"נ.

(80) ראה לדוגמא - איוב לא, יב.

(81) יחזקאל יא, יט. לו, כו. וראה תו"ח מקץ עב [ריג], ד.

ובכ"מ.

(82) ראה לדוגמא - ישעי' סב, יו"ד.

(83) טעמי המצוות להאריז"ל פ' וירא. מאו"א ח, לה.

- 1 וכיון שכן, הרי בודאי שהמחיצה שבין הנשמה לגוף צריכה להיות מבחינה היותר נעלית שלמעלה
- 2 מסדר השתלשלות כו', וכמבואר בחסידות⁹⁰ ששרש המחיצה היא מבחינת רקיע המבדיל כו' (שמזה
- 3 נשתלשל ענין המחלוקת והגהגה כו').
- 4 אלא מאי, על-פי-זה מתחזקת יותר הקושיא שתחיית המתים הוא ענין של שינוי רצון כו' - הנה על
- 5 זה נאמר "אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא", "מה שאני ממית אני מחיה, כמו שמחצתי ואני ארפא
- 6 .. מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה", בגלל שקשה להם הענין דשינוי רצון:
- 7 יש לך קושיא - שיהיה לך לבריאיות ("געזונטערהייט"), אבל אין זה משנה את המציאות שאכן ישנו
- 8 הענין דתחיית המתים, וראיה לדבר, מענין הרפואה, שגם הוא בא לאחרי המכה והמחלה שנעשית על-ידי
- 9 הקב"ה בעצמו⁹¹ - "מחצתי", ואף-על-פי-כן, "אני ארפא", וכמו כן "אני אמית ואחיה".

* * *

- 10 יט. בנוגע לדברי הגמרא⁷⁰ "מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה" - עדיין צריך להבין:
- 11 מהו הצורך ברמז "מן התורה" דוקא, ולמה לא די בהוכחה מהסברא "דלא⁷² הו' חיי, דהוי חיי לא
- 12 כל-שכן"?
- 13 ובפרט על-פי מה שנתבאר בהתוועדות הקודמת⁹², שלדעת כמה פוסקים, סברא עדיפא מקרא.
- 14 כ. ויש לומר הביאור בזה:
- 15 תורה שבכתב חלוקה מתורה שבעל-פה בב' ענינים:
- 16 (א) תורה שבכתב באה במעשה גשמי בפועל (ולא כמו תורה שבעל-פה שאינה אלא בדיבור) - כתיבה
- 17 בדיו על הקלף, כך, שגם גוי יכול למשש בידים, ועד שיכולה להגיע גם לאומות העולם (מה-שאינ-כן
- 18 תורה שבעל-פה שלא שייך שתגיע לאומות העולם), כדאיתא בגמרא במסכת גיטין⁹³ ובמדרש⁹⁴ בפירוש
- 19 הכתוב⁹⁵ "אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו".
- 20 (ב) בתורה שבכתב לא שייך חילוקים בין בני-ישראל, שכולם קוראים אותם התיבות והאותיות כו',
- 21 מה-שאינ-כן בתורה שבעל-פה, שיש בה כמה וכמה פירושים, ועד שגם אותה סברא יכולה לבוא בכמה
- 22 אופנים, כמובא בדרושי חסידות⁹⁶ בנוגע לתוספות הרא"ש והר"ן שכל אחד מהם אומר הענין באותיות
- 23 שלו.

- 24 כא. ועל-פי-זה מובן שהענין דתחיית המתים שייך יותר לתורה שבכתב, כי:
- 25 (א) כללות הענין דתחיית המתים קשור עם ענין הגשמיות דוקא - נשמות בגופים (ולא כמו גן-עדן
- 26 שהוא ענין רוחני כו').
- 27 (ב) הענין דתחיית המתים אינו כמו הענין דגן-עדן שיש בו מדרגות חלוקות כו' (ולדוגמא: התוספות
- 28 והרא"ש והר"ן - יש לכל אחד מחיצה בפני עצמו בגן-עדן⁹⁷), אלא באופן שוה אצל כל בני-ישראל,
- 29 ממש רבינו עד לפשוט שבפשוטים, כמאמר רז"ל⁹⁸ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" (דקאי על
- 30 עולם התחיה), והיינו, שזהו ענין שהוא בשוה אצל כל אחד ואחת מישראל (כולל נשים, שגם הן חייבות
- 31 בלימוד התורה, בהלכות הצריכות להן, כפי שנתפרטו בהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן⁹⁸, וכמדובר

(94) שמו"ר רפמ"ז.

(95) הושע ח, יב.

(96) לקו"ת ראה כד, ד. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א

בסה"מ תש"י ע' 36.

(97) ראה שבת קנב, א. וש"נ. חגיגה טו, א. ב"ב, עה, א.

מדרש תהלים סוף מזמור לד. רות רבה פ"ג, ד. ועוד.

(98) ספ"א.

(90) המשך תער"ב שם ע' א"ב. ובכ"מ.

(91) אולי הכוונה גם שעפ"ז סרה הקושיא של שינוי רצון

למעלה - כיון שמדובר אודות בחי' העצמות שאינו מוגדר בשום

גדר כו' (המו"ל).

(92) שיחת ש"פ וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי הערה 75

בשוה"ג (תורת מנחם - התוועדות חמ"א ע' 40). וש"נ.

(93) ס, ב, ובתוד"ה אתמוהי שם.

כמה פעמים⁹⁹ שבו נכלל גם לימוד תורת החסידות, שעל-ידי-זה באים לקיום מצות אהבת ה' ויראת ה'.

כב. בסיום השיחה דובר אודות התחלת הפסוק⁶⁹ "ראו עתה כי אני אני הוא גו'", שהקשה על זה בזהר¹⁰⁰, מדוע נאמר "ראו עתה", הרי הענין ד"אני אני הוא" שהוא ענין "אני¹⁰¹ ראשון ואני אחרון"¹⁰², יתגלה רק לעתיד-לבוא?

אך הענין הוא - שגם עתה שייך הענין דתחיית המתים ("אני אמית ואחי"⁶⁹) בעבודת האדם, כידוע פתגם רבינו הזקן¹⁰³ על מאמר רז"ל¹⁰⁴ "זוטרא דבכו מחיה מתים", ש"מת" הוא דבר קר, ואין לך דבר קר כמו השכל, וכאשר פועלים בו ענין של חיות והתלהבות, על-ידי המשכתו במדות, אין לך תחיית המתים גדול מזה.

ולהעיר גם ממאמר רז"ל¹⁰⁵ "מאן דנפיל מדרגי' איקרי מית", ומזה מובן, שהפעולה וההתעסקות עמו (ובכללות חלקו בעולם) היא בבחינת תחיית המתים.

ועל-ידי-זה זוכים לתחיית המתים כפשוטו.

* * *

כג. בעמדנו עתה בד' הימים שבין יום הכיפורים לסוכות, שהם כנגד ד' אותיות שם הוי"ו¹⁰⁶, הרי מובן שישנו הענין ד"מעלין בקודש"³² בנוגע לכל עניני קדושה וטוב הנראה והנגלה,

כולל גם בנוגע לענין השמחה שישנו ביום הכיפורים,

- כמודגש בכך שמסיימים את יום הכיפורים ב"מארש" של נצחון¹⁰⁷, "דידן נצח"¹⁰⁸. וככל הענינים שישנם ברמז או אפילו בגלוי בנגלה דתורה - מפורש הדבר במשנה¹⁰⁹: "לא היו ימים טובים לישראל .. כיום הכיפורים .. בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן (שזהו על-דרך הענין ד"כשלג ילבינו"¹¹⁰ - היפך ענין החטא) .. וחולות בכרמים וכו', וכן הוא אומר¹¹¹ צאינה וראינה וגו' ביום שמחת לבו", והיינו, שישנו "דבר משנה" (שהטועה בדבר משנה חוזר¹¹², כיון שזהו דבר הידוע לכל, ולא שייך בו טעות) שיום הכיפורים הוא "יום שמחת לבו" של הקב"ה, והרי הקב"ה הוא "לבן של ישראל" (כפי שדרשו רז"ל על הפסוק¹¹³ "אני ישנה ולבי ער"), וכיון ש"לבא פליג לכל שיפיין"¹¹⁴, נעשית שמחת כל אחד ואחת מישראל, שמחה כפולה ומכופלת, שנמשכת מיום הכיפורים על כל השנה כולה -

והרי שמחה פורצת גדר¹¹⁵ - "נחלה בלי מצרים .. כיעקב שכתוב בו¹¹⁶ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"¹¹⁷, שזהו ענין הקשור עם הזמן של רעוא דרעוין ביום השבת¹¹⁸.

(109) תענית בסופה.

(110) ישע"י א, יח.

(111) שה"ש ג, יא.

(112) כתובות פד, ב. וש"נ.

(113) שה"ש ה, ב, ובשהש"ר שם.

(114) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, ריש ע"ב. רכא, ב. רלב,

(115) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

(116) ויצא כח, יד.

(117) שבת קיח, סע"א ואילך.

(118) זח"ב פח, סע"ב.

(99) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 52. וש"נ.

(100) ח"ב קח, ב.

(101) ישע"י מד, ו.

(102) ראה זח"א פז, ב. לקו"ת ויקרא א, ריש ע"ד. המשך

תער"ב בסופו (ח"ג ע' א'תעד).

(103) ראה סה"ש תרצ"ד ע' 195. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ

ח"ד ס"ע שטו. ח"ה ס"ע שעא (נעתק ב"היום יום" יא סיון).

(104) ע"ז יר"ד, ב. וראה סה"ש תש"ג ע' 99.

(105) ראה זח"ג קלה, ב. הנסמן באג"ק ח"ב ס"ע ד.

(106) ראה סה"ש ה'שי"ת ע' 346. וש"נ.

(107) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע קס. וש"נ.

(108) לשון חז"ל - ויק"ר פ"ל, ב.

בס"ד. יום א' פ' האזינו, ז' תשרי ה'תשנ"ב.

למשתתפים בקרן לטובת "מחנה ישראל"

בלתי מוגה

- 1 א. כל פגישה של בני הנערכת בזמן זה, היכן שתהי' ובאיזו הזדמנות שתהי', הרי היא קשורה לתוכן
- 2 הזמן – "עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים"¹, ובזה גופא, נמצאים עתה לאחר שבת "שובה
- 3 ישראל עד הוי' אלקיך"².
- 4 והענין בזה (לפי א' הפירושים³), שהתשובה בבני' היא עד ש"הוי'" נעשה "אלקיך", ש"אלקיך"
- 5 פירושו "כחך וחיותך", והיינו הכח והחיות והאנרגיה והצלחה רבה לאלו הפונים אליו, שהם כל בני'
- 6 "ועמך כולם צדיקים"⁵, הפונים אליו בכל השנה כולה.
- 7 ובמיוחד לאחר חודש אלול שממנו באים עתה, שהוא ר"ת "אני לדודי ודודי לי"⁶, שכל יהודי קשור
- 8 להקב"ה כ"כ, עד שקורא לו בשם "דודי", ש"דודי" ה"ז תואר שנותנים רק לידיד טוב, שהוא ידיד טוב
- 9 בגלוי, ויתירה מזו – "אני לדודי", שהאהבה של "דודי לי" היא באופן שחודרת בכל מציאות האדם
- 10 ("אני"), שמכיר בגלוי שהקשר של הקב"ה אליו בזמן זה הוא באופן של אהבה אמיתית.
- 11 ב. ואהבה זו נמשכת ונראית בגלוי בעניניו הגשמיים של יהודי, שרואה את חסדיו של הקב"ה עמו
- 12 "במזומן" ובכל עניניו ועסקיו המתנהלים ע"י כחות המחשבה, הדיבור והמעשה, ובעיקר ע"י כח המעשה
- 13 (גם אצל אינו יהודי).
- 14 ובפשטות: שמקבל מהקב"ה פרנסה טובה, ולא פרנסה לפי שעה אלא שרואה במוחש איך שפרנסה
- 15 זו שכבר קיבל, היא – ככל עסק אמיתי – עסק המביא "פירות", וזה לא רק מחזק את התקוה שתימשך
- 16 הצלחה זו, כיון שגם המשך ההצלחה כבר הי' בפועל בימי אלול שקדמו, כך שאין צורך להסתמך על
- 17 השערות!
- 18 וכפי שרובכם (ואולי כולכם) קיבלו כבר את ההצלחה, המופתים והחסדים של הקב"ה בנוגע לעסקיו.
- 19 ומה שלא פחות חשוב – שהצלחה זו נוצלה לכך שהעסק יהי' גדול יותר ומוצלח יותר, וכמו"כ ההכנסה
- 20 נוצלה באופן כזה שתסייע לעסק בפשטות, וכמו"כ "לעסקן" האמיתי של האדם – בריאותו האישית
- 21 והשליטה בכל כחותיו וחושיו, כולל גם – בקשר לאנשי עסקים – לכשרונותיו בנוגע להצלחת העסק
- 22 ובאופן שיביא פירות באופן גלוי.
- 23 ג. ויש להוסיף שניצול הכשרונות, כולל גם את הרצון שישנו בטבע הסוחרים "להשיג" את הזולת
- 24 ("איבערשטייגן אַ צווייטן"), אלא שרצון זה צריך להיעשות דוקא באופן יהודי ("אין אַן אידישן אופן"),
- 25 דהיינו, שרצונו להשיג את הזולת לא נעשה מתוך רצון להזיק לזולת ח"ו (ובפרט כשהמדובר הוא בנוגע
- 26 לאדם שהוא נמצא אתו בקשרי עסקים), ואזי רצון זה מתבטא לא בכך שמתחרה עם הזולת, אלא בכך
- 27 שבא עמו בקשרי שותפות... ובאופן כזה שמביא ריוח לשני הצדדים.
- 28 והנהגה באופן זה נלמדת מהאמור לעיל על האהבה של הקב"ה לכל יהודי (אני לדודי ודודי לי),
- 29 שמזה מובן שכמו"כ צריך להיות היחס של כל יהודי לזולתו, וכפי שהסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר שענין
- 30 אהבת ישראל הוא מצד ש"אוהב מה שהאוהב (הקב"ה) אוהב"⁷.
- 31 [ועד"ז לאידך – שכשרואה בחבירו שאוהב את הקב"ה "ואהבת את הוי' אלוקיך"⁸ (כפי שאומרים
- 32 בכל יום בתפילה), הרי הוא "אוהב מה שהאוהב (חבירו) אוהב", ובמילא הרי הוא מקיים את כל ציווי

(5) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(6) שה"ש ו, ג ובשעה"פ עה"פ. ועוד.

(7) "היום יום" כ"ח ניסן. ובכ"מ.

(8) ואתחנן ו, ה.

(1) ר"ה יח, א. וש"נ.

(2) הושע יד, ב.

(3) ראה לקו"ת דרושי ש"ש סה, א. ובכ"מ.

(4) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוס"ה.

הקב"ה, החל מהציווי העיקרי – מצות הצדקה; לתת לצדקה במדה רבה ביותר ("אין גאָר אַ גרויסן פאַרנעם"), שיהי' ניכר בה שזוהי צדקה הניתנת ע"י יהודי שבירכו הקב"ה "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁹].

ובמיוחד ע"י אהבת ישראל באופן של "ואהבת לרעך כמוך"¹⁰ (שהוא "כלל גדול בתורה"¹¹) שאוהב את השותף השני וחפץ בהצלחתו (בחלקו שלו) בדיוק כפי שאוהב את עצמו! (ומה גם שזה מוסיף גם בהצלחתו שלו...).

וכ"ז בנוסף לכך שמצד היותו אדם שניחן ע"י הקב"ה בשכל ובתכונות אנושיות, ולכן ה"ה מנצל זאת לתועלתו ולתועלת בני ביתו ולתועלת העסק, דהיינו, דוקא באופן של שותפות ולא באופן של תחרות ח"ו, ובמיוחד כשבנוסף לכ"ז מדובר ביהודים, שלהם ישנה המצוה "ואהבת לרעך כמוך", וכנ"ל, ועי"ז גופא יראה את מעלותיו של השותף, ואת המעלה הגדולה שהיתה בכך שעשו את השותפות, כיון שיראה הצלחה בהכנסה בפשטות.

ד. ולהוסיף, שמצד הענין דאהבת ישראל "כמוך" ממש – האחדות בין השותפים היא באופן שלא ניכר כלל שישנם כאן שני שותפים ושני חלקים וכו', אלא הם "כאיש אחד בלב אחד"¹², שכשם שהלב שהוא מקור החיות (ע"י הדם) הוא אחד, "בלב אחד", כך גם המשכת החיות לכל האנשים היא המשכה אחת שלא שייך לחלק בה בין אחד לשני, "כאיש אחד".

ובמיוחד כשמדובר בעסק הנמצא בגידול מתמיד, שאז אין זמן כלל לחלוקה, ואדרבא – השותפות מתחזקת ומתהדקת ונעשית יותר מעורבת, עד שנעשית בבחינת "כמוך" ממש, שמנצלים את הזמן – לא לחישוב חלק הרכוש השייך לכל אחד¹³, אלא אדרבא – לחשוב כיצד כל אחד אינו בפני עצמו, כי אם דבר אחד עם השותף השני (או שאר השותפים כשהמדובר בעסק של כמה שותפים); ומנצלים את הזמן (ושאר הענינים) כדי להוסיף בהצלחת העסק.

ואחדות זו היא גם בנוגע לנתינת הצדקה, שלא רק שהבעל נותן צדקה משלו והאשה – משלה (כפי שנהוג במשפחה יהודית), אלא יתירה מזו שכיון שמדובר במשפחה אחת, ה"ה שותפים בשלימות, שהרי במשפחה אחת לא שייך ואין תועלת ולא זמן לחלק לחלקים, אלא יש קופה אחת ויחידה, וכל אחד נוטל מהקופה, מבלי פיקוח של אחד על השני, כיון שנותנין אימון מלא אחד בשני, ועד"ז האיש באשתו, האשה בבעלה, וכן בין הורים לבניהם; כך שאין צורך ב"רואה חשבון" כדי לבדוק כמה לקחו וכמה רוצים לקחת וכו'.

וזוהי שותפות אמיתית (דלא כשותפות סתם), שזוהי משפחה אחת ויחידה, אלא שהיא מורכבת מאנשים רבים כו', אך כולם הם "כאיש אחד בלב אחד" – איש אחד ויחיד ולב אחד ויחיד, ועד"ז בנוגע לשותפים שמצד אהבת ישראל "כמוך" ה"ה ב"לב אחד", ומה שישנם ב' לבבות ה"ז רק בגשמיות, אך ברוחניות ה"ז לב אחד ועסק שוה והצלחה שוה שבאה מה' אחד.

ה. וענין זה מודגש יותר מצד הענין ד"אני לדודי ודודי לי" (שהוזכר לעיל), כיון שהאהבה היא בלב, באופן שהלב חי באהבת ה', "ואהבת את הוי' אלוקיך", ומצד זה ה"ה "אוהב מה שהאהוב אוהב" דהיינו – כל יהודי (כמוזכר לעיל), ובמיוחד – משפחתו, ושותפים, וכל אלו שנמצא עמם בקשר, ועי"ז ה"ה נעשה עמהם "בלב אחד" ועד לגוף אחד ומציאות אחת ("כאיש אחד") המשרתת את הקב"ה מתוך אהבה אמיתית, "אני לדודי ודודי לי".

ואזי ההוצאה שמוציא לעניני הבית (כיון שישנה פרנסה בהרחבה בגשמיות וברוחניות) וכן נתינת הצדקה, אינה באופן שישנה ההוצאה הפרטית שלו וההוצאה הפרטית של אשתו וכן של הילדים, אלא זוהי מציאות אחת, וזהו בדיוק כמי שאינו מחלק בנוגע לעצמו, בין האכילה ושתי' הקשורה לראש, ללב,

(12) פרש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.
(13) ואפילו לא לחלוקה באופן טוב ומוצלח כו'.
(14) נחמ"י ח, יו"ד.

(9) נוסח ברכה הג' דברכת המזון.
(10) קדושים יט, יח.
(11) תו"כ ופרש"י עה"פ.

1 או לרגלים, שהרי כולם חלק מאדם אחד, אף שהראש קשור ומנוצל לעניני שכל (כולל גם שמשמש
2 בשכלו להצלחת העסק) והלב לעניני רגש (כולל גם הרגש למשפחתו, לשותפיו ולכל יהודי) והרגלים
3 לכח המעשה (ועד"ז בידים לכתוב ולחתום, ולדוגמא – לחתום צ"ק לצדקה).

4 וע"ד כפי שהוא למעלה, שריבוי הנבראים שבעולם אינו בסתירה לכך שהקב"ה הוא אחד ויחיד, אף
5 שהנבראים חלוקים מן הקצה אל הקצה בד' סוגים כלליים: דומם, צומח, חי ומדבר – כי ההתחלקות
6 עצמה באה מהקב"ה.

7 ו. ויש להוסיף שנתנית הצדקה נעשית מתוך תענוג דוקא, ובפרט עפ"י ההוראה שישנה מהזמן שאנו
8 נמצאים בו – לאחר ראש השנה, שבו ישנו החיוב "אכלו משמנים ושתו ממתקים"¹⁴, וכמו"כ נוהגין לאכול
9 תפוח מתוך בדבש, שזוהי מתיקות יתירה, שהרי תפוח מצ"ע הוא פרי מתוק, ובזה גופא בוחרים תפוח
10 מתוק במיוחד, וגם בזה אין מסתפקים, כיון שהקב"ה רוצה שתהי' זו שנה טובה ומתוקה באופן המירבי
11 (ובמדה הכי מקסימלית) ולכן טובלים את התפוח המתוק בדבש.

12 ומהסעודה הראשונה בליל א' דר"ה ה"ז נמשך גם לימים שלאח"ז, ובפרט בשבת שלאח"ז, שמצד
13 היותה שבת, יש בה מצוה מיוחדת לאכול "בשר שמן ויין ישן"¹⁵ היינו בשר ודגים ויין המובחרים ביותר
14 בפשטות, אלא שבזה אין ההדגשה כ"כ על התענוג הגשמי שלו, כי התענוג של יהודי בשבת הוא כדי
15 להיות "מענג את השבת"¹⁶, שהשבת תהי' שמחה ותתענג מהיהודי... וענין זה ניכר לא רק בדיבורו
16 ומחשבתו, כי אם גם בשעה שהוא אוכל (כאמור) שאז העומד מהצד שאינו יהודי אינו רואה כל חילוק
17 בין אכילה זו לאכילה אחרת, אך היהודי יודע שבאכילתו ה"ה גורם תענוג להקב"ה ע"י שמענג את
18 השבת.

19 וכיון שנמצאים אנו לאחר שבת טובה, וע"פ הכתוב בספרים¹⁷, משבת שובה נמשכת ההשפעה לכל
20 שבתות השנה, וא"כ כיון שבשבת שובה הי' עונג שבת הן בגשמיות והן ברוחניות, הרי מזה נמשך לכל
21 שבתות השנה שיהי' בהם עונג שבת בגשמיות וברוחניות, שזה נעשה במיוחד ע"י שכל המשפחה אוכלת
22 סעודת שבת ביחד (מבלי כל חילוקים ח"ו) ליד אותו שולחן ועונים אמן על הברכות, איש לרעהו, וכן
23 מנגנים יחד ניגוני שבת (באופן המותר) ומסייעים זה לזה בניגון, כדי שהנגינה תהי' נעימה יותר ומתוקה
24 יותר.

25 ועפ"ז מובן שגם נתנית הצדקה עתה צריכה להיות מתוך תענוג, דהיינו שאינו מקיים את המצוה
26 באופן שחושב אם עליו לציית להקב"ה או לא, אלא הוא עושה זאת מתוך עונג הכי גדול שיכול להיות,
27 ועונג זה מתבטא בפועל בכך שלאחר שחתם כבר על צ"ק לצדקה, ה"ה מעריך את עצמו שנית, כיון
28 שבינתיים התבגר ביום נוסף, בשעה או ברגע, וממילא נהי' חכם יותר ו"חי" יותר מאשר היום, השעה
29 או הרגע שלפנ"ז, והתוצאה לפועל היא, שהוא מוסיף בכל עניני יהדות ובפרט במצות הצדקה.

30 ז. וזה קשור עם תוכן הענין ד"שבת שובה" "שובה ישראל עד הוי' אלוין" – כמובא לעיל הפירוש
31 בזה, שהתשובה היא עד שהוי' נעשה "כחך וחיותך", ובפשטות שניהול העסקים שלו נעשה ע"י הקב"ה!
32 וממילא מובן שכשמגיע "שבת שובה" הרי הוא בטוח בכך שכל העסקים שעשה בערב שבת וכו'
33 נעשו בהצלחה רבה, באופן שניכר בהם שהצליחו בכחו של הקב"ה, וכן יהי' מכאן ואילך (ועי"ז מתווסף
34 אצלו בעונג שבת).

35 וזה משפיע עליו להוסיף בנתינת הצדקה. ובפרט מצד הבטחת הקב"ה ש"עשר בשביל שתתעשר"¹⁸,
36 וכפי שראו זאת כבר בשנה החדשה, בצדקה שנדב בעת העלי' לתורה בר"ה, אצל אלו שקיבלו עלי', וגם
37 אלו שלא קיבלו עלי', הרי כיון שזהו יום שיש בו קריאת התורה ועלי' לתורה, ה"ז פועל אצלם שיוסיפו

וילך ס"ז (נדפס לעיל עמ' 17).

18 שבת קיט, א. וש"נ.

15 ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רמב.

16 שבת קיח, סע"א.

17 ראה קונטרס משיחות ש"פ נצבים, יום ב' דר"ה וש"פ

ו"יעלו" יותר בנתינת הצדקה, וכשמגיע יום ב' דר"ה אז צריכה להיות "עלי" למעלה יותר מהעלי שביום
א' דר"ה, ועד"ז בצום גדלי', בפעם הג' שבג' 19 פעמים הוי חזקה²⁰, ולכן ה"ה מוסיף בנתינה לצדקה
בדיוק כאילו עשו לו "מי שבירך" (אף אם לא עלה בעצמו), ובפרט כשהמדובר באיש עסקים, שתכונתו
היא (באם הוא איש עסקים מוצלח) להראות שידוע הוא לעשות עסק לא פחות מהשני, ואדרבא – שרוצה
הוא "לעבור" אותו ("איבערשטייגן"), לתת יותר ממה שהשני נתן (בפעם השלישית) בצום גדלי' מצד
ההוספה שביום זה על הימים הקודמים!

ח. ובכ"ז מיתוסף מצד מעלת השנה בכלל – שנת תשנ"ב, שיש בזה הרמז (כפי שבנ"י קבעו – וכן
מתקיים בפועל) ע"פ הר"ת: ה' תהא²¹ שנת נפלאות בו, היינו שהקב"ה מראה בשנה זו נפלאות, הן
בעסקים והן בבריאות, שא"צ להזדקק לרופאים ח"ו כיון שחיים בבריאות בכל ימות השבוע ועאכו"כ
ביום השבת, שאז ישנם פחות דאגות, או שאין כלל דאגות, כיון שהעסקים התנהלו בהצלחה במשך ימי
החול, ובפרט שביום השבת, יהודי עסוק בעניני שבת ובמחשבות של שבת ("שבת'דיקע מחשבות") ולא
במחשבות אודות עסקיו...

והצלחה זו (בעסקים) אינה נפסקת אלא נמשכת וגדלה, שלא רק שהעסקים לא "הסתכרו", אלא
שמתפתחים יותר ויותר ובסניפים נוספים בערים רבות ומדינות (מלוכות) רבות.

[ואזי העסקים אינם מבלבלים אותו, אלא אדרבה הופכים את חייו לחיים מעניינים יותר, כיון שהוא
קשור למדינות שונות ובכולם הוא מצליח].

ט. ע"פ האמור שבועלי העסקים מקבלים מהקב"ה הצלחה בעסקיהם באופן של נפלאות, מובן שכן
נעשה גם בהנהגתם בנתינת הצדקה, שהיא נתינה שלמעלה ממדידה והגבלה.
ובפשטות:

נהוג (ובטח כך הוא גם אצלכם) שישנו "חשבון" מיוחד בשביל נתינת הצדקה, כך שכשמגיע משהו
לבקש תרומה, אין צורך לחשוב מאיזה חשבון יש למשוך את הצ'ק, אלא אפשר לתת מיד.

ויתירה מזו: נתינה זו עצמה היא למעלה מכל מדידה והגבלה, כיון שבדרך-כלל נעשית הנתינה ע"י
המזכיר, שהמזכיר יודע שהבעה"ב שלו הוא יהודי שכל חיותו היא בנתינת הצדקה ביד רחבה, ויתירה
מזו – ביד גדושה ("אָ האַנט וואָס האַלט אין איין איבערגיסן זיך") מבלי כל מדידה והגבלה, וכיון שכן,
הרי בשעה שצריך הוא לכתוב את הצ'ק אין לו כל ספיקות ביחס לגודל הסכום שעליו לכתוב, אלא הוא
כותב הסכום המקסימלי! והוא יודע בוודאות שהבעה"ב שלו יהי' שבע-רצון מכך!

י. והנה לכל זמן יש את עבודתו המיוחדת והצטרפויותיו המיוחדות, והענין שהזמן גרמא – (ובפרט
לעסקני ציבור) – להוסיף בצדקה בקשר לעולים החדשים.

ולהעיר, שבעלייתם רואים את קיום הענין של "נפלאות בו" ו"נפלאות בכל" (כמוזכר לעיל), שהרי
מדינה זו שממנה יצאו עתה לא יכלו לצאת בעבר, כי אם ברשיון מיוחד כו', וכעת לא רק שיוצאים
משם, אלא היציאה היא גם באופן מכובד, ואותה מדינה מסייעת לכל אחד להגיע למחוז חפצו: לאלו
הרוצים להגיע לארה"ב – שיוכלו להגיע מבלי קשיים ובאופן מכובד, ועד"ז אלו הרוצים להגיע למדינות
אחרות. ועאכו"כ באלו שרוצים להגיע לארצנו הקדושה, והקב"ה כבר סייע בידם שיסתדרו בפרנסה באופן
טוב ומוצלח ברוחניות ובגשמיות כל אחד לפי מקצועו וכשרונותיו, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה
והרחבה", ועוד ועיקר לנצל את הצדקה לדברים בריאים, ולכל לראש – לעניני צדקה, ובמיוחד לאחר
שהקב"ה בירכם בהסתדרות טובה באופן של עשירות.

וכיון שבכל יום מגיעים מהגרים חדשים, הן לאה"ק, לארה"ב או למדינות אחרות – הרי זוהי זכותנו
הגדולה לסייע בידם, שיוכלו לחיות במקומם באופן של עשירות, בגשמיות וכן גם עשירות ברוחניות.

(21) שבטוחים שכן יהי'.

(19) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.

(20) שנעשה אצלו רצון ונטי' חזקה להוסיף בצדקה.

1 ואזי יכולים (גם העולים) להוסיף בצדקה יותר מאשר החליטו ביום הקודם, או בשעה קודם – כיון
2 שנהיו מבוגרים ביום נוסף, וכמו"כ ניתוסף בחכמתם וביראת-שמים שלהם ביום נוסף, וכן העשירות
3 הולכת וגדלה מיום ליום בגשמיות וברוחניות.

4 ועשירות זו קשורה עם הרמז האמור בסימנה של השנה – "נפלאות בכל מכל כל", שג' לשונות אלו
5 מכוונים כנגד ג' האבות²², שבא' מהאבות נאמר הלשון "בכל", ובשני – "מכל", ואצל השלישי – "כל",
6 והיינו שכל יהודי רואה בכל עניינו את הברכה שבירך הקב"ה את האבות, שכשם שהאבות היו עשירים
7 גדולים בפשטות (כמסופר בחומש ובארוכה בתושבע"פ), כמו"כ נמשך לכל יהודי.

8 וכשם שלאבות לא הי' נוגע הגשמיות שבעשירות, כי אם שכל יהודי הי' מרוצה מכך שיש לו את
9 כל צרכיו (עיי' שנתנו לצדקה ביד רחבה) – כך גם נוהג כל יהודי, שנותן לצדקה ביד רחבה.

* * *

11 יא. ויהי רצון שכיון שנמצאים אנו לאחר ראש-השנה שאז בני" בטוחים שהי' להם כתיבה וכן חתימה
12 טובה כבר ביום א' דר"ה, כיון שכולם "צדיקים גמורים"²³, ובזה ניתוסף עוד יותר ביום ב' דר"ה, ועלי'
13 נוספת בצום גדלי'; שבת שובה וכו' – עלי' מחיל אל חיל, ומתכוונים ליוהכ"פ שאז ישנה המחילה
14 וסליחה וכפרה –

15 שכך יתקיים אצל בעלי העסקים, שעסקיהם ישגשגו בעלי' מחיל אל חיל, שעסק אחד "מוליד" עסק
16 שני וכן הלאה, שנעשים – בנוסף להצלחה בעסקים הקודמים – גם עסקים חדשים והמצאות חדשות
17 והכנסות חדשות המנוצלות גם לפתיחת עסקים נוספים בהצלחה רבה ומופלגה ובאופן טוב ומוצלח.

18 ובפרט מצד הנתינת-כח של "הוי' אלוהינו" שנעשה "כחך וחיותך", שכך זה מוסיף לו כחות שיוכל
19 להמציא המצאות חדשות איך לנצל את רכושו לדברים בריאים ושמחים ומענגים.

20 וכמו"כ – ועאכו"כ – הליכה מחיל אל חיל ברוחניות.

21 יב. ויהי"ר שכן יתקיים גם אצל כאו"א מאתנו בתוך כלל ישראל, ובמיוחד מצד זה שמתכוונים לימי
22 חג הסוכות "זמן שמחתנו", ויש לדאוג לכך שאצל כל יהודי יהי' זה "זמן שמחתנו", עיי' שמספקים
23 לו את כל צרכיו ביד רחבה וביד מוצלחת ועשירה, ואז נעשית השמחה אצל כולם יחד וכן אצלו בפרט
24 שיש לו שמחה גדולה בכל עניינו הן בעסקים הגשמיים והן בעסקים הרוחניים, ונחת אמיתי מעצמו,
25 מאשתו, מילדיו ומכל משפחתו.

26 וכי' נמשך בכל השנה כולה שתהי' (כלשון א' התפילות ביוהכ"פ): שנת אורה; שנת ברכה; שנת גדולה;
27 שנת דיצה; שנת הוד והדר; שנת ועד טוב – קיבוץ כל בני" כאיש אחד בלב אחד; שנת זכויות גדולות;
28 שנת חיים ארוכים; שנת טובות גדולות; שנת יעוד טוב; שנת כלכלה מופלגה – בכל העסקים באופן שמוסיף
29 והולך; ואז יכול כל יהודי להוסיף בקביעות עתים לתורה – שנת לימוד טוב – מתוך שמחה וטוב לבב
30 ומוסיף והולך; שנת מופתים טובים – שרואים מופתים גלויים מהקב"ה החל מהמופת של הגאולה
31 האמיתית והשלימה, שזה קשור גם עם שנת נסים גדולים, דקאי בעיקר על הנס דגאולה האמיתית והשלימה;
32 שנת טיעתא דשמיא – בכל העניינים האמורים, החל מעסקים בפשטות וה"אידישקייט" שבעסקים, ובכל
33 העניינים ישנה שנת עוז – שכאשר ישנו צורך לעשות פעולה טובה עם עצמו או עם הסביבה – הרי הוא
34 עושה זאת עם כל החוזק והעוז; שנת פדות – הקשורה עם הפדות מהגלות, ובאופן של – שנת צדקה שאף
35 שכבר כתבו את הצ'ק, מוסיפים בזה באופן מיוחד (ולא רק חוספה מיוחדת אלא ענין חדש); וכל ענינים אלו
36 באופן של שנת קוממיות; בראש מורם, שהוא מאושר ומרוצה מכך שיש לו את הזכות להיות יהודי, והוא
37 גאה בכך שיכול להתנהג כיהודי ולהנהיג את משפחתו, ולסייע גם ליהודים אחרים להתנהג בקוממיות;
38 ושנת רצון – שכל ענינים אלו ייעשו מתוך רצון אמיתי; ושנת שמחה – שיש לו שמחה אמיתית ושמחה
39 גדולה בכל ענינים אלו; שנה תמימה – ובפרט בשנה זו שהיא שנת העיבור שניתוסף בה חודש נוסף

ומצד זה ה"ה שנה תמימה כדאיתא בגמרא²⁴, ובפשטות – שישנה תמימות בעצמו ותמימות בכל הסובב אותו, והצלחה תמימה בכל העסקים.

ומזה באים לשלימות ותמימות כל העם היהודי (ושל כאו"א) "כאיש אחד חברים"²⁵, "כאיש אחד בלב אחד", שזה יתקיים בגלוי בגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהי' "כל יושבי" עליי"²⁶ "בנערינו ובזקננו גו' בבנינו ובבנותינו"²⁷.

יג. ובפרט שמתקרבים עתה ליום הכיפורים, שכמסופר²⁸, בשעה שבנו את בית המקדש הראשון, אמר הקב"ה שכיון שנבנה ביהמ"ק, יחליפו את התענית דיום הכיפורים בסעודה, ובאותו יוהכ"פ חגגו בסעודה גדולה, יותר מאשר סעודת שלמה בשעתו –

שכן תהי' לנו, ובפרט ע"י אחדות ישראל (כמוזכר לעיל) שאז בטלה סיבת הגלות²⁹ ובאה מיד הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, וישנו תומ"י ביהמ"ק השלישי "מקדש אדניי כוננו ידיך"³⁰, ואזי כשם שבזמן בנין ביהמ"ק הראשון אכלו ביוהכ"פ סעודה שמינה בגשמיות ועאכו"כ ברוחניות, כמו"כ שנוכה גם עתה לבנין ביהמ"ק השלישי (שמוכן כבר למעלה³¹) ותהי' ביוהכ"פ סעודה גדולה כסעודת שלמה בשעתו!

ואזי יהיו כבר כל צרכי החג מוכנים בדרך ממילא, שהרי אלו יהיו ימים שמחים ובריאים, מוצלחים ומבורכים.

יד. וכ"ז נעשה כאמור בארצנו הקדושה כשכל בניי נמצאים בה "כל יושבי עליי", בארץ של עשר אומות מכל העשר ארצות, ב"עיר הבירה" של כל חלקי הארץ הנ"ל – שזוהי ירושלים עיר הקודש. ובמיוחד ע"י ההוספה בנתינת הצדקה שמזרזת את הגאולה האמיתית והשלימה³² (מלבד ההוספה בצדקה על ידכם מיום ליום מראש השנה ואילך כנ"ל בארוכה) בנתינת שליחות לצדקה לכל אחד מכם.

ואז ההמשך לפגישתנו יהי' "בנערינו ובזקננו גו' בבנינו ובבנותינו" יחד עם כל העסקים "כספם וזהבם אתם"³³ –

בארצנו הקדושה ושם בירושלים עיר הקודש ובהר הקודש ובבית המקדש השלישי – "מקדש אדניי כוננו ידיך".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א מהנאספים שי' חתיכת לעקאח בצירוף שטר של דולר לצדקה].

* * *

טו. [אח"כ אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א להשלוחים שיחיו:]

בעמדנו לאחר שבת שובה, בסמיכות ליום הכיפורים, "אחת בשנה"³⁴ – יודעים מכבר, כפי ששמענו מרבינו נשיאינו נשיא דורנו, שיש לכאו"א מישראל (בתור פרט) ולכלל ישראל כתיבה וחתימה (לא רק כתיבה, אלא גם חתימה) לשנה טובה – מיד בראש השנה³⁵ – ביום ראשון דר"ה, וביתר תוקף ביום שני דר"ה,

ויתירה מזה – שכבר בערב ראש השנה יודעים שזוכים בדין, כמ"ש הטור³⁶ בשם המדרש³⁷ "איזו אומה כאומה זו שיודעת אופי' של אלקי' .. לובשים לבנים ומתעטפין לבנים .. לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס", שהכוונה בזה – בפשטות – היא הן בנוגע להכתיבה והן בנוגע להחתימה,

(31) ראה פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

(32) ראה ב"ב יו"ד, א. תניא פל"ז.

(33) ישע"י ס, ט.

(34) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

(35) או"ח סו"ס תקפא.

(36) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.

(24) ערכין לא, א.

(25) שופטים כ, יא. וראה חגיגה כו, א.

(26) ערכין לב, סע"ב.

(27) בא יו"ד, ט.

(28) ראה מו"ק ט, א.

(29) ראה יומא ט, ב.

(30) בשלח טו, יז.

- 1 כך, שנעשה בזה תוקף של חזקה – "בתלת זימני הוי חזקה"¹⁹ – ג' הימים דערב ר"ה, יום א' ויום
2 ב' דר"ה,
- 3 ונוסף לזה, ישנה גם ה"חזקה" דג' ימים ראשונים בשנה החדשה – ב' הימים דר"ה, ויום השלישי
4 שהוא "יום רצון"³⁷ (ככל ימי הצומות), ולא עוד אלא שיש בו מעלה יתירה שנקרא ע"ש גדלי' (צום
5 גדלי'), מלשון גדלות, ענין הכי גדול, שקשור גם עם ההמשך דמלכות דוד, דוד מלכא משיחא.
- 6 ומעלה יתירה בקביעות שנה זו – שערב ר"ה חל ביום ראשון בשבוע, שנקרא בכתוב "יום אחד"³⁸,
7 "שהי' הקב"ה יחיד בעולמו"³⁹, ור"ה חל ביום השני בשבוע – כך שישנה גם החזקה דג' הימים גם מיום
8 השבת (שלפני ער"ה), שבת (הב') דסליחות⁴⁰.
- 9 טז. ובכל זה ניתוסף ביתר שאת וביתר עוז בשבת שובה, שבו נעשית העלי' והשלימות – "ויכולו"⁴¹
10 – דכל ימי השבוע, החל מיום ראשון, ערב ר"ה, ב' הימים דר"ה וצום גדלי' (ושאר הימים עד ליום
11 השבת).
- 12 וכיון שמיום השבת "מתברכין כולהו יומין"⁴², הימים שלאחרי השבת (נוסף על העלי' והשלימות
13 דהימים שלפני השבת) – ה"ז נמשך ופועל גם על כל הימים שלאח"ז, במשך כל השנה כולה.
- 14 ותוכן העלי' דשבת שובה ופעולתה על כל השנה – מודגש בהתחלת ההפטורה דשבת שובה:
15 (א) "שובה ישראל עד הוי' אלקיך"² – פעולת בניי ("שובה ישראל") שהוי' נעשה אלקיך, כחך וחיותך
16 (כמבואר בדרושי חסידות³), היינו, שהשנה כולה נעשית שנה שבה הוי' הוא אלקיך, כחך וחיותך, בחיי
17 היום-יום, במחשבה דיבור ומעשה, עד לענינים הכי גשמיים שבעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו.
- 18 (ב) "ונשלמה פרים שפתינו"⁴³ – שע"י עבודתם של ישראל ב"שפתינו" (ובפרט בהשלימות דשפתינו,
19 "ונשלמה גו' שפתינו") משלימים ("ונשלמה") את עניני עבודת הקרבנות ("פרים", מובחרין שבקרבנות⁴⁴,
20 שצריכים להיות (ככל עניני קדושה) "תמימין ומובחרין"⁴⁵), ובזה גופא – לא רק העבודה ד"ישראל
21 במעמדם", אלא גם העבודה ד"כהנים בעבודתם (כהני בחשאי וברעותא דלבא⁴⁶) ולוים בדוכנם"⁴⁷ (השיר
22 על הקרבן); ועוד ועיקר – שע"ז פועלים הקרבת הקרבנות (פרים) כפשוטם בביהמ"ק השלישי, "מקדש
23 אדני כוננו ידיך"³⁰.
- 24 יז. ובכך זה נעשית עבודת כאו"א מישראל במשך כל השנה – למלא את שליחותו בעולם לעשות
25 לו ית' דירה בתחתונים⁴⁸, ובהדגשה יתירה בנוגע לאלה שבהשגחה פרטית ה"ה "שלוחים בתוך שלוחים".
26 והנקודה העיקרית בזה – שעבודתו של "שליח" צריכה להיות בכל עשר כחות נפשו, שע"ז ניתוסף
27 יו"ד ב"שליח", שזוהי הגימטריא ד"משיח"⁴⁹.
- 28 ובפשטות – שתיכף ומיד ממש זוכים לביאת משיח צדקנו, שיגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, ומתוך
29 שמחה וטוב לבב.
- 30 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכל אחד מהשלוחים שיחיו שטר של דולר לתת לצדקה.
- 31 טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלו"צ ז"ל].

(44) ראה רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פט"ז ה"ג.

(45) רמב"ם ריש הל' איסורי מזבח.

(46) ראה זח"ג לט, א.

(47) ג' ענינים (כהנים בעבודתם ליום בדוכנם וישראל במעמדם) – שיש בזה התוקף דחזקה.

(48) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(49) ראה לקו"ש חכ"ט ע' 358 ואילך. ועוד.

(37) ישע"י נח, ה. וראה תניא אגה"ת ספ"ב.

(38) בראשית א, ה.

(39) פרש"י עה"פ (מב"ר פ"ג, ח).

(40) לאחר כמה ימים דאמירת הסליחות – שאז בודאי כבר נפעלו הענינים שמבקשים באמירת הסליחות.

(41) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ.

(42) זח"ב סג, ב. פח, א.

(43) הושע יד, ג.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א ערב יום הכיפורים ה'תשנ"ב. – לאחר תפלת מנחה –

בלתי מוגה

- א. "פותחין בברכה"¹ – כהפס"ד בתורה בנוגע לכל ענין, בכל מעמד ומצב, בכל זמן ובכל מקום
ע"ד הרגיל, ועאכו"כ כשישנה הוספה² בהענין, בהזמן ובהמקום באופן בלתי רגיל – כבנדו"ד, שנמצאים
בזמן מיוחד, ערב יוה"כ"פ, ובמקום מיוחד, בית כנסת (בית תפלה) ובית מדרש (בית תורה) ובית מעשים
טובים של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – אזי ניתוסף ביתר שאת וביתר עוז ההכרח והפס"ד שהפתיחה
צריכה להיות בברכה דוקא (מצד אותו טעם, וביתר שאת וביתר עוז).
ב. ובפרטיות יותר – בנוגע למעלת הזמן:
לכל לראש – המעלה של כללות ה"עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים".
ובהקדם הדיוק בלשון חז"ל³ "עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ"פ" – דלכאורה, "בין ר"ה ליוה"כ"פ" יש
רק שבעה ימים? – שמאמר זה גופא ("עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ"פ") הוא פס"ד בתורה שבע"פ שיש
בכחו לשנות את המציאות⁴, כך, שבמקום השבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ"פ (שישנם בלאה"כ), נעשית
הוספה, והוספה שנעשית לעיקר – "עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ"פ".
והענין בזה⁵:
עשרת הימים מהווים תקופה אחת שלימה שהתחלתה בר"ה וסיומה ביוה"כ"פ, ולא עוד אלא שגם כל
א' מעשרת הימים התחלתו בהענין דר"ה וסיומו בהענין דיוה"כ"פ.
וההסברה בזה – ע"פ הידוע שראש השנה נקרא "ראש", להיותו כמו הראש שבו נכלל חיות כל הגוף.
וכן יוה"כ"פ ש"נק" ג' כ"ק ראש השנה בכתוב⁶ והוא בחי' נשמה ופנימיות" (כמבואר בלקו"ת⁷ מכתבי
האריז"ל⁸). ואם ביחס לכל השנה כולה נחשבים ר"ה ויוה"כ"פ ל"ראש", הרי עאכו"כ שנחשבים ל"ראש"
ביחס לעשרת הימים עצמם, כמו במשל ה"ראש", שאם הוא המנהיג ("ער האט וואָס צו זאָגן") בנוגע
לכל חלקי הגוף, הרי עאכו"כ שהוא המנהיג ("ער האט וואָס צו זאָגן") בנוגע לחלקי ה"ראש" גופא.
וכיון שר"ה ויוה"כ"פ נחשבים ל"ראש" ביחס לעשרת הימים עצמם, נמצא, שבכל עשרת הימים ישנו
ענינם המיוחד של ר"ה ויוה"כ"פ, היינו, לא רק שיש בהם ענינם של ר"ה ויוה"כ"פ כפי שהם חלק מכללות
התקופה דעשרת הימים, אלא יש בהם גם ענינם המיוחד של ר"ה ויוה"כ"פ שלמעלה מעשרת הימים.
ג. ובעשרת הימים גופא הולך וניתוסף בעילוי אחר עילוי – כהכלל בכל עניני קדושה "מעלין
בקודש"⁹, ועאכו"כ בקדושה נעלית ביותר שהיא בבחינת "ראש" לכל עניני קדושה שבכל השנה, כמו
קדושת המועדים, חג הסוכות, חג הפסח וחג השבועות, שנכללים בראש השנה – הרי בודאי שהעלי'
בקודש היא (לא רק מיום ליום, אלא גם) מרגע לרגע.
ובפרט לאחר שכבר עברו רוב עשרת ימי תשובה, ולא רק רוב סתם, אלא גם רובו ככולו, עד ליום
התשיעי דעשרת הימים.

(3) ר"ה יח, א. וש"נ.

(4) ראה ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.

(5) ראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 203 ואילך. וש"נ.

(6) יחזקאל מ, א. וראה תוד"ה ואת – נדרים כג, ב. רא"ש
סוף יומא.

(7) דרושי ר"ה נח, א.

(8) פע"ח שער ר"ה ספ"א.

(9) ברכות כח, א. וש"נ.

(1) ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שכתניא. וראה
לקו"ש חכ"ד ע' 461 בהערה. וש"נ.(2) ובפרטיות יותר – הוספה באורך רוחב גובה ועומק,
שנמנים לפעמים בתור ד' ענינים, ולפעמים בתור ג' ענינים, כיון
שגובה ועומק נחשבים לענין א', להיותם באופן ד"נעוץ סופן
בתחלתן ותחלתן בסופן" (ספר יצירה פ"א מ"ז), שענין זה (שהוא
כלל בכל עניני תיקון וקדושה) הוא בנוגע לגובה ועומק, ולא
בנוגע לאורך ורוחב.

1 ויתירה מזה, שיום התשיעי שייך גם ליום העשירי, כפי שהדבר מתבטא בהנהגה בנוגע לענינים
 2 גשמיים¹⁰, אכילה ושתי' – שהאכילה ושתי' דיום התשיעי פועלת גם את הפעולה דיום העשירי, כמארז"ל¹¹
 3 "כל האוכל ושותה בתשיעי" ("כפי שיעור ב' ימים"¹²) מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.
 4 וביום התשיעי גופא עומדים כבר קרוב לסיומו – בשעה כזו שיכולים לקיים את הציווי להוסיף מיום
 5 התשיעי על יום העשירי (הוספה שתלוי' ברצונו של כאו"א)¹³.

6 ד. והנה, גם כשנמצאים בתשיעי בתשרי במעמד ומצב נעלה ביותר (לאחרי שעברו כדבעי בכל
 7 הפרטים ב' הימים דר"ה, וכן הימים שלאח"ז עד קרוב לסיומו של יום התשיעי בתשרי), פועלים בנ"י
 8 שינוי המציאות (כדלקמן) בכח התורה, כפתגם הרס"ג¹⁴ "אין אומתנו אומה¹⁵ אלא בתורתה", שבכח התורה
 9 לשנות את מציאות העולם.

10 ובהקדמה – שהצורך בשינוי המציאות ע"י התורה הוא גם (ואדרבה – עוד יותר) בנוגע למציאות
 11 חזקה וקדושה, כשם שגם אצל צדיקים גמורים צ"ל העילוי היותר גדול דבעלי-תשובה¹⁶, ובלשון
 12 הרס"ג¹⁷ ש"עיקר בריאת האדם .. לשבר מדות .. הטבעיות שלו", או "לשנות טבעיות מדותיו"¹⁸ (כב'
 13 הנוסחאות שבזה¹⁹).

14 ובנוגע לענינו:

15 לאחר כל המעלות שמגיעים אליהם בעמדתנו קרוב לסיומו של תשיעי בתשרי – נמצאים עדיין במעמד
 16 ומצב של גלות, ובמילא, יש צורך והכרח לשנות את המציאות ולפעול תיכף ומיד את המעמד ומצב של
 17 הגאולה האמיתית והשלמה, שאז תהי' השלימות ד"עשירי" – "העשירי יהי' קודש"²⁰ – בכל העולם כולו,
 18 לא מבעי אצל בנ"י, בנוגע לעשר כחות הנפש (כפי שמתלבשים במחשבה דיבור ומעשה), דמאי קמ"ל,
 19 אלא גם בחלקם בעולם ובכל העולם, גם אצל אינם-יהודים, וגם במין החי, צומח ואפילו דומם (כדאיתא
 20 במדרשי חז"ל²¹ ש"לעתיד לבוא .. האבן זועקת .. שנאמר²² כי אבן מקיר תזעק"²³).

21 ושינוי המציאות (מגלות לגאולה) נעשה בכח התורה – הכרזת והודעת נשיא דורנו שע"פ פס"ד התורה
 22 כבר "כלו כל הקיצין"²⁴, ויתירה מזה, שגם הענין ד"עמדו הכן כולכם"²⁵ ישנו כבר, ובשלמותו,

23 – לאחר כל הענינים שפעלו במשך כל השנים עד עתה, כולל ובמיוחד לאחר שזכו ללמוד ולהפיץ
 24 פנימיות התורה בכלל, ובפרט פנימיות התורה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שעל ידו נעשה לימוד
 25 פנימיות התורה באופן של הוספה, כמרומו בשמו הראשון (יוסף), ובאופן של שמחה (ועד לאופן שהוא
 26 מעין ודוגמת "יחזקאל"²⁶ שחוק פינו ולשוננו רנה"²⁷), כמרומו בשמו השני (יצחק) –

צה, ב. ט"ז או"ח סרפ"ח סק"ב), מצד גודל מעלת סודות התורה
 עד כדי כך שאפילו מוחו של רבי עקיבא – ש"כולהו אליבא דרבי
 עקיבא" (סנהדרין פו, רע"א) – לא הי' יכול להכילם.

ולהעיר מהשייכות של רבי עקיבא ליוהכ"פ – להיותו א'
 מעשרה הרוגי מלכות (ש"אין אדם יכול לעמוד במחיצתן"
 (פסחים נ, א. וש"נ)) שמזכירים בפיוטים דיוהכ"פ – ויה"ר שעוד
 בתשיעי בתשרי יקיים אצל כל א' מהצדיקים וגדולי ישראל הנ"ל
 (וגם אצל כל בנ"י – "ועמך כולם צדיקים") היעוד "הקיצו ורננו
 שוכני עפר" (ישעי' כו, ט).

(24 סנהדרין צז, ב.
 (25 ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ריש ע' רעט.
 "היום יום" טו טבת. ובכ"מ.

(26 ואף ש"אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה,
 שנאמר אז ימלא שחוק פינו", לעתיד לבוא דוקא (ברכות לא, א),
 הרי, בסוגיא זו עצמה ישנו פס"ד ממעשה בפועל (שיש בו תוקף
 גדול יותר מפס"ד סתם (ראה לקמן הערה 37)) של אמורא ש"ברח
 טובא", וכששאלוהו היתכן, השיב, "אנא תפילין מנחנא", שמה
 מובן שקיום מצוה יכול וצריך להיות מתוך שמחה גדולה, "ברח
 טובא", ועי"ז גופא ממהרים ומזרזים עוד יותר את קיום היעוד
 "אז ימלא שחוק פינו".
 (27 תהלים קכו, ב.

(10 ובמילא, אין צורך להביא ראיות והוכחות מענינים
 רוחניים, ובודאי לא מענינים הכי רוחניים, כמו הענין דעשירי
 בתשרי.

(11 יומא פא, ב. וש"נ.
 (12 פע"ח שער יוהכ"פ פ"א. סידור אדה"ז לאחר סדר
 כפרות.

(13 יומא שם. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תרח.
 (14 אמונות ודעות מאמר שלישי פ"ז.
 (15 וע"ד לשון המדרש שהובא בטור ריש הלכות ר"ה (או"ח
 סו"ס תקפא): "איזו אומה כאומה זו כו".

(16 ראה ברכות לז, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.
 (17 הובא בכש"ט סכ"ד.

(18 לקו"ד ח"א נו, א.
 (19 ראה "התמים" ח"ג ע' סו ואילך. אגרות-קודש אדמו"ר
 מוהריי"צ ח"ג ע' תנח.

(20 בחוקתי כז, לב. וראה הנסמן בלקו"ש ח"ו ס"ע 290.
 (21 מדרש תהלים סוף מזמור עג.

(22 חבקוק ב, יא.
 (23 ולא רק "זעקה" הקשורה עם שלילת ענין בלתי-רצוי
 (כבמדרש שם), אלא גם "זעקה" הקשורה עם שמחה, ע"ד דמעות
 של שמחה דרבי עקיבא בלמדו שיר השירים (ראה מהנ"ע וירא

כך, שעתה לא זקוקים לענין של נס (נס גלוי, ואפילו לא נס נסתר), אלא גם בדרך הטבע באה הגאולה האמיתית והשלמה תיכף ומיד ממש.

ה. וכיון שכן, נעשה שינוי המציאות ע"פ תורה גם בנוגע לאופן ההנהגה דיום העשירי בהמשך ליום התשיעי – שהאכילה ושת' דיום התשיעי ("כל האוכל ושותה בתשיעי") נמשכת גם ביום העשירי: ובהקדמה – שבנוגע לקטנים ("כי נער ישראל ואוהבהו"²⁸) יש שקו"ט אם ובאיזה אופן מותר להם להתענות, מפני הסכנה שבדבר²⁹, ולא עוד אלא שגם בנוגע לגדולים ישנה מציאות של דחיית התענית ע"פ ציווי התורה בגלל פיקוח נפש שדוחה כל התורה כולה³⁰.

[ולהעיר, שגם כאשר דוחים דין בתורה בשביל פקו"נ, הרי, נוסף לכך שדחי' זו היא חד-פעמית, בבחינת "לרגע קטן עזבתיך"³¹, ותכליתה בשביל קיום דין זה בתורה ריבוי פעמים, כלשון חז"ל³² "אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", הנה עוד זאת, שגם הדחי' כשלעצמה אינה באופן שדוחים (דחי' אמיתית) את התורה, אלא אדרבה, שהתורה מתעלה לדרגא נעלית יותר – שבזכותה נשאר יהודי בחיים!].

ובנוגע לעניננו: בודאי שלא יצטרכו ח"ו להגיע למצב כזה³³, ויוכלו להשלים את התענית כפשוטו מתוך בריאות נכונה³⁴, אלא, שכיון שיבוא משיח צדקנו תיכף ומיד, הרי, ע"פ פס"ד התורה לא יצטרכו להתענות ביוהכ"פ:

בנוגע לחנוכת בית המקדש הראשון איתא בגמרא³⁵ ש"אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים (לפי ששבעה ימים שלפני סוכות עשו כל יום שמחה ומשתה)³⁶, והיו דואגים כו' יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנים לחיי העולם הבא" – פס"ד בתורה מ"הלכה למעשה"³⁷.

ומזה מובן גם (ובמכ"ש וק"ו) בנוגע לחנוכת ביהמ"ק השלישי, "מקדש אדניי כוננו ידיך"³⁸, שכאשר תהי' התחלתה תיכף ומיד ממש, לפני כניסת יום הכפורים – לא יתענו ביוהכ"פ, ואדרבה, יעשו שמחה ומשתה, סעודה בלחם ודגים ובשר ויין, כלשון הכתוב³⁹ (בנוגע לר"ה) "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו⁴⁰ כי קדוש היום לאדוננו"⁴¹, ועד לסעודה דלעתיד לבוא – לוי'תן ושור הבר ויין המשומר⁴² – שהיא סעודה גשמית כפשוטה (כהפס"ד בתורת החסידות⁴³).

ואז יהי' גם הענין ד"יום רצון לה'" (שאומרים בהפטרות יוהכ"פ)⁴⁴ – לא באופן של עינוי, אלא באופן נעלה יותר⁴⁵ – מתוך שמחה הכי גדולה, למעלה ממדידה והגבלה, "עד דלא ידע"⁴⁶, כמו שמחת פורים, ובאופן נעלה יותר משמחת פורים (שהיא במעמד ומצב ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן"⁴⁷) – יום הכפורים, בכ"ף הדמיון (לא לגריעותא, כהפירוש הרגיל⁴⁸, אלא) למעלייתא, כיון שהשמחה דיוהכ"פ היא בעילוי שלא בערך משמחת פורים.

(39) נחמ"י ח, יו"ד.

(40) ולכן צריכה להיות השתדלות יתירה בימים אלה בנוגע לענין הצדקה – מרבים בצדקה – לספק צרכי החג לכל הזקוקים לא רק "די מחסורו", אלא גם באופן ד"לעשרו" (ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 369 ואילך).

(41) ובמכ"ש וק"ו בנוגע ליוהכ"פ שקדושתו גדולה מקדושת ר"ה – "אחת בשנה".

(42) ראה ברכות לד, ב. ב"ב עה, א. ויק"ר פי"ג, ג.

(43) ראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' עו הערה 23. וש"נ.

(44) ישע"י נח, ה. וראה תניא אגה"ת ספ"ב.

(45) ע"ד האמור לעיל בנוגע לדחיית התענית מצד פקו"נ – שדחיית התורה היא באופן שהתורה מתעלה לדרגא נעלית יותר.

(46) מגילה ז, ב.

(47) שם יד, א.

(48) תקו"ז תכ"א (נו, ב). וראה תו"א מג"א צה, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(28) הושע יא, א. וראה הנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 20.

(29) ראה רמב"ם הל' שביתת עשור ספ"ב. שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ז.

(30) ראה יומא פב, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ז.

(31) ישע"י נד, ז.

(32) יומא פה, ב. וש"נ.

(33) ובפרט שכבר נכתבו ונחתמו לאלתר בספר החיים, ולא רק חיים סתם, אלא גם "חיים טובים", ועד להשלמות דחיים טובים – חיים נצחיים.

(34) ובפרט שבתשיעי בתשרי נמשכת תוספת בריאות כו'.

(35) מו"ק ט, א.

(36) פרש"י שם.

(37) שיש בו תוקף גדול יותר מהלכה סתם, כדאיתא במסכת בבא בתרא (קל, ב). – ולהעיר מהשייכות דמסכת בבא בתרא (בבא השלישית) לגאולה השלישית ולבית המקדש השלישי, כמובן מהמבואר בזהר (ח"ג קצח, א) בענין ג' הבבות.

(38) בשלח טו, יז.

- 1 ו. ועי' נעשים גם שאר עניני יוהכ"פ בתכלית השלימות:
- 2 לכל לראש – בנוגע לכל פרטי עבודת יוהכ"פ בבית המקדש ע"י כהן גדול בהיותו לבוש בבגדי כהונה,
- 3 "לכבוד ולתפארת" 49 (אע"פ ששבעה ימים לפני"ז הי' צריך להתחיל כבר הלימוד והחינוך לעבודה 50, וכיון
- 4 שענין זה נעשה ע"י ב"ד 51, הי' צריך כבר לפני"ז להתקיים היעוד 52 "ואשיבה שופטין כבראשונה ויועצין
- 5 כבתחלה").
- 6 זאת ועוד:
- 7 אודות ענינו של יוהכ"פ – איתא במשנה בסיום מסכת תענית 53: "ביום חתונתו זה מתן תורה", "יום
- 8 הכפורים שניתנו בו לוחות האחרונות" 54.
- 9 [ויש לקשר זה עם התשובה דיוהכ"פ ששלימותה היא תשובה עילאה – כידוע 55 שתשובה עילאה
- 10 קשורה עם לימוד התורה, יחוד פנימי, יחוד המוחין, שהשכל המשיכל והמושכל מתאחדים "ביחוד נפלא
- 11 שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות" 56.
- 12 וענין זה קשור גם עם שלילת התענית וענין השמחה: שלילת התענית – שמודגשת יותר בשייכות
- 13 ללימוד התורה, כי, "מי שהוא בעל תורה (ובפרט כשתורתו אומנתו) חוטא ונענש בכפליים 57 כי מחמת
- 14 חלישות התענית לא יוכל לעסוק בתורה כראוי 58; וענין השמחה – שתשובה עילאה היא "בשמחה רבה"
- 15 דוקא 59].
- 16 ומזה מובן שהשלימות של יוהכ"פ קשורה עם השלימות דמתן תורה – הן לוחות האחרונות, והן
- 17 לוחות הראשונות, ביחד עם שבירי לוחות 60, שיתגלו כולם (ג' ענינים) בביהמ"ק השלישי (והמשולש)
- 18 ובקדש הקדשים (שכולל ג' קדושות),
- 19 ועד לתכלית השלימות דמתן-תורה – "תורה חדשה מאתי תצא" 61,
- 20 ומתחיל מההוראה (תורה) הראשונה של הקב"ה – שהגאולה האמיתית והשלימה צריכה להיות תיכף
- 21 ומיד ממש, "לא עיכבן כהרף עין" 62.
- 22 ז. והלימוד וההוראה מכהנ"ל 63 לכאו"א מישראל (אנשים נשים וטף) בנוגע למעשה בפועל:
- 23 אם בכל השנה כולה צריכה להיות התשוקה והצפי' לביאת המשיח באופן ד"אחכה לו בכל יום
- 24 שיבוא 64, שהפירוש בזה, שיבוא בכל יום, ובכל רגע ורגע מהיום – על אחת כמה וכמה שב"עת רצון"
- 25 צריכה להיות תשוקה וצפי' לביאת המשיח תיכף ומיד, ביתר שאת וביתר עוז.
- 26 ובהדגשה יתירה ב"עת רצון" דתשני בתשרי – לאחר כללות העבודה דחודש אלול בהענין ד"אני
- 27 לדודי ודודי ליי" 65 – שאז נרגשת יותר התשוקה והצפי' להזמן שבו יהי' ניכר הענין ד"אני לדודי ודודי
- 28 ליי" בפועל בגלוי, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

(58) תניא אגה"ת פ"ג.

(59) שם פ"א.

(60) שבהם מודגש העליו ד"ישר כחן ששברת" (שבת פז,

א. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 248 ואילך).

(61) ישע"י נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(62) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

(63) במכ"ש וק"ר מהצורך ללמוד הוראה אפילו מעניני

העולם, כתורת הבעש"ט ("היום יום" ט' אייר. ובכ"מ) שכל דבר

שיהיה רואה או שומע הוא בהשגחה פרטית, ושייך אליו,

לתכלית בריאתו, "אני נבראתי לשמש את קוניי" (סוף קידושין),

שצריך ללמוד מזה הוראה בעבודתו לקונו.

(64) עיקר הי"ב מי"ג העיקרים. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 397

ואילך.

(65) שה"ש ו, ג. וראה לקו"ת ראה לב, א ואילך. ובכ"מ.

(49) תצוה כח, ב"מ.

(50) יומא יד, א. רמב"ם הל' עבודת יוהכ"פ פ"א ה"ה.

(51) יומא יח, א. רמב"ם שם.

(52) ישע"י א, כו.

(53) להעיר מהרמז על הסיום דכל עניני תעניות בימות

המשיח: "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא

עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה,

שנאמר כה אמר ה' צבאות צום וגו' יהי' לבית יהודה לששון

ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו" (רמב"ם סוף

הלכות תעניות).

(54) פרש"י שם.

(55) תניא אגה"ת ספ"ח ואילך.

(56) תניא פ"ה.

(57) נוסף לכך ש"כל היושב בתענית נקרא חוטא" (תענית יא,

- וכאשר כל בניי, אנשים נשים וטף, נמצאים במעמד ומצב של רצון ותשוקה וצפי' לביאת המשיח, ¹
- ובפרט שבאיזה מעמד ומצב שיהיו מונחים ("אין וואָס זיי זאָלן נאָר ליגן"), ובאיזה ענין שיהיו ²
- עסוקים במעשה דיבור ומחשבה, הרי, רצונם האמיתי והפנימי הוא כדבעי (כפס"ד הרמב"ם⁶⁶), כולל גם ³
- בנוגע להרצון והתשוקה והצפי' לביאת המשיח – ⁴
- בודאי שהקב"ה ממלא את רצונם של בניי – להביא את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ⁵
- ולא עוד אלא שהקב"ה שמח למלא רצונם של בניי, עד כדי כך, שכאשר שואלים "מאי עבד קוב"ה ⁶
- בהיה שעתא", המענה הוא: "קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני"⁶⁷, היינו, שהקב"ה שמח על כך שבניי ⁷
- נותנים לו עצה ופס"ד לסיים את הגלות הארוך (לאחרי שכבר "כלו כל הקיצין") ולהביא את הגאולה ⁸
- האמיתית והשלימה. ⁹
- ח. והעיקר – שלא ידחה הדבר לכמה זמן ח"ו, אלא יתקיים בפועל תיכף ומיד ממש, בתשיעי בתשרי ¹⁰
- שנת ה'תשנ"ב, שהרמז שלה "הי' תהא שנת נפלאות בה", "נפלאות בכל", "בכל מכל כל"⁶⁸, ¹¹
- ובאופן שאין צורך ב"רמזים", כיון שמיד נפתחת הדלת ונכנס משיח צדקנו, ו"מראה באצבעו ואומר ¹²
- זה"⁶⁹, "הנה בא משיח", דוד מלכא משיחא, ¹³
- ויחד עמו זקנו ("זיין עלטער עלטער זיידע") דוד המלך, יחד עם משה רבינו, "גואל ראשון הוא גואל ¹⁴
- אחרון"⁷⁰, יחד עם המלאכים וכל פמליא של מעלה, ¹⁵
- ולקחים את כל בניי, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁷¹, ומביאים אותם – "עם ענני שמיא"⁷² ¹⁶
- לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ¹⁷
- מבלי להמתין לאמירת "לשנה הבאה בירושלים" [לאחרי אמירת "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ¹⁸
- "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" ג"פ, ו"ה' הוא האלקים" ז"פ] במוצאי יוהכ"פ, כיון שבאים לירושלים ¹⁹
- בערב יוהכ"פ⁷³ – ²⁰
- להר הקודש, לבית המקדש השלישי, עד לקדש הקדשים, ²¹
- ושם (בקדש הקדשים) חוגגים את "יום חתונתו ויום שמחת לבו" (הנישואין דהקב"ה וכנס"י) – שלכן ²²
- נקרא קודש הקדשים בשם "חדר המטות"⁷⁴, לפי שבו נעשים "ישראל וקוב"ה כולא חד"⁷⁵ ממש, היינו, ²³
- לא רק באופן של ראי', כמ"ש⁷⁶ "והיו עיניך רואות את מוריך", אלא באופן שנעשים חד ממש, "אחד ²⁴
- באחד יגשו"⁷⁷, ועד ש"והיו לבשר אחד"⁷⁸, ²⁵

(72) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.
 (73) ע"ד פירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר שבאים לירושלים תיכף ומיד, ובמילא נמצאים כבר לשנה הבאה בירושלים (ראה סה"ש תש"ה ריש ע' 83).
 (74) מלכים-ב יא, ב ובפרש"י.
 (75) ראה זח"ג עג, א.
 (76) ישע"י ל, כ. וראה תניא פל"ו.
 (77) איוב מא, ח.
 (78) בראשית ב, כד.

(66) הל' גירושין ספ"ב.
 (67) ב"מ נט, ב.
 (68) ברכת האבות (ראה ב"ב טז, סע"ב ואילך) – ששייכת גם לכאו"א מישראל, כמ"ש בברכת המזון: "כמו שברך את אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל כן יברך אותנו" – כל אחד ואחת מישראל, אנשים נשים וטף (שגם הם* מברכים ברכת המזון**).
 (69) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.
 (70) ראה לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. וש"נ.
 (71) בא יו"ד, ט.

(*) לאחרי שגדלים מהגיל שבו יוצאים י"ח באמירת "ברוך רחמנא . . מר' דהאי פיתא".
 (**) ומתוך הסיוד הפרטי שלהם – כטבעם של ילדים שרוחשים חביבות מיוחדת לדבר שלהם ("א' אייגענע זאך"), של נפשם האלקית, "חלק אלקה ממעל ממש", כפי שזוהרת גם בגופם (כמדובר כמ"פ שכדאי ונכון שלכל ילד וילדה יהיו סידור תהלים וכו' (שאר ספרי קודש, וכן קופת צדקה) שלהם).

1 ומזה נמשך גם בכל העולם⁷⁹ – שנעשה דירה לו ית' בתחתונים⁸⁰, שענינה של "דירה" (כמבואר בדרושי
2 חסידות⁸¹) שבה מתגלה בעל הדירה בכל עצמותו, וגם באופן שאינו זקוק ללבושים [ואדרבה: ענין היחוד
3 ד"והיו לבשר אחד" צ"ל בלא לבושים דוקא, ולא באופן ש"הוא בבגדו והיא בבגדה"⁸²], כמ"ש⁷⁶ "לא
4 יכנף עוד מוריק", "שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש"⁸³, כך, שגם בכל העולם נעשה המעמד ומצב ד"והיו
5 לבשר אחד" – שה"אחד" חודר ("נעמט דורך") את ה"בשר" של יש הנברא והנוצר והנעשה, להיות
6 לאחדים עם היש האמיתי⁸⁴.

7 ט. ועוד לפני שחוגגים בבית המקדש את יום העשירי בתשרי, אוכלים בביהמ"ק⁸⁵ את הסעודה דתשיעי
8 בתשרי שמתכוננים לאכול עתה,

9 – הן הסעודה הראשונה (אצל אלה שיאכלו עתה שתי סעודות), והן (ובעיקר) הסעודה המפסקת⁸⁶
10 (שסמוכה לעשירי, ולכן מודגש בה בעיקר העילוי ד"האוכל ושותה בתשיעי") –

11 ובסעודה זו אוכלים ושותים (לא רק דגים ובשר ויין סתם, אלא) את הליתן ושור הבר ויין המשומר,
12 ונעשית סעודה והתוועדות חסידית ("א' חסידישע סעודה מיט א' חסידישן פארבריינגען") בראשותו
13 של נשיא דורנו,

14 – ביחד עם רבותינו נשיאינו שלפניו שהוא ממלא מקומם: אביו – שהוא בנו יחידו וממלא מקומו;
15 זקנו⁸⁷ (שאביו ה' ממלא מקומו) – שהנהגתו היתה באופן ד"לכתחילה⁸⁸ אריבער⁸⁹; אבי זקנו – שנקרא
16 צמח צדק⁹⁰, ב' שמות שבהם נקרא משיח צדקנו; וזקן זקנו – אדמו"ר האמצעי, ששמו "דובער", שענינו
17 של "דוב"⁹¹ ש"מסורבל בבשר"⁹², שמורה על המשכת כל הענינים בגשמיות (בבשר, ומסורבל בבשר)
18 דוקא⁹³ –

19 וממשיכים בעריכת הסעודה וההתוועדות ("מען ציט איר אריין") גם לאחר הזמן⁹⁴ – בהיתר –
20 בחנוכת ביהמ"ק השלישי ("ביום חתונתו (יוהכ"פ) וביום שמחת לבו, זה בנין בית המקדש"),

21 ובסיומה של הסעודה – "לאחר שאוכלין ושותין נותנין .. כוס של ברכה .. אומר לו לודד (דוד
22 מלכא משיחא) טול וברך, אומר להן אני אברך ולי נאה לברך"⁹⁵,

23 והברכה היא "ברוך .. שאכלנו משלו", שזוהי הברכה לבעל הבית ("אורח מברך כדי שיברך בעל
24 הבית"⁹⁶), הקב"ה, הבעה"ב דכל העולם כולו, שבכחו וביכולתו⁹⁷ מתהווה מאין ליש ברגע זה⁹⁸
25 ה"שטענדער" והספרים וכל הענינים, ועאכו"כ כאו"א מבנ"י וכל בני.

כר"י) ואעפ"כ מתנהג אחרת, אלא יתירה מזה, שגם העולם מצד
עצמו סבור שצ"ל "מלכתחילה אריבער".

(90) ע"ש ספריו – שאלות ותשובות ופסקי דינים בעניני
הלכה במעשה בפועל.

(91) כולל ובמיוחד "בער" – כפי שנקרא בלע"ז, שחודר גם
בלשונות דשבעים אומות, ובאופן שנעשים תיבה אחת –
"דובער".

(92) ראה מגילה יא, רע"א. וש"נ.

(93) כולל גם בנדר"ד – הסעודה בבשר, ועד לאופן דמסורבל
בבשר, ומסורבל בשאר עניני הסעודה, דגים ויין.

(94) ככל סעודה חסידית שאם התחילו בה בשעה המותרת
(ועאכו"כ בנדר"ד, שישנו ציווי על עריכת הסעודה, ובאופן
ד"כפלים לתושי", "כפי שיעור ב' ימים"), ממשיכים בה גם
לאחרי שמגיע זמן התפלה שלאחרי (ראה שו"ע אדה"ז או"ח
סרע"א ס"ט).

(95) פסחים קיט, ב.

(96) ברכות מו, א.

(97) ראה תניא אגה"ק ס"כ.

(98) ראה שם שעהייה"א פ"א.

(79) כיון שבקדש הקדשים נמצאת ה"אבן שתי" ש"ממנה
הושתת כל העולם" (יומא נד, ב).

(80) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא שם. ובכ"מ.

(81) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא. וש"נ.

(82) ראה כתובות מח, א.

(83) תניא שם.

(84) ראה ביאור"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג. ובכ"מ.

(85) כמו הכהנים שמקום אכילתם העיקרית, אכילת קדשים,
הוא בבית המקדש. וגדולה מזו מצינו, שאכלו ושתו אפילו ב"חדר
המטות", "בית עליית קדשי הקדשים" – כשהוצרכו להתחבא שם
מפני גזירת המלכות (מ"ב שם), ובמילא הוכרחו גם לאכול
ולשתות שם.

(86) אלא, שאם לא יצטרכו לצום (כנ"ל ס"ה), וכדלקמן
(בפנים) – לא תהי' זו סעודה שמפסקת בין אכילה ושת' לצום.

(87) שיום ההילולא שלו ב"ג – "אחד" – בתשרי.

(88) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריז.

(89) כולל גם בנוגע להפעולה בעולם – לשנות את העולם
שגם הוא יתנהג באופן ד"לכתחילה אריבער", ולא רק באופן
שהעולם מצד עצמו סבור כך וכך (כפתגמו: "די וועלט זאָגט

י. ויהי' שתהי' תכלית השלימות דתשיעי בתשרי ודעשירי בתשרי (וגם השלימות דעשירי כפי שהוא בתשיעי),
 וכן תכלית השלימות דכללות ענינו של חודש תשרי: "תשרי ותשבוק ותכפר על חובי עמך"⁹⁹, ביטול כל הענינים הבלתי־רצויים דסיבת הגלות, ובמילא בטל הגלות ובאה הגאולה האמיתית והשלימה,
 ועי' נעשית גם העלי' דכל הזמנים ודכל המקומות, ועאכו"כ העלי' דכאו"א מבניי וכללות בניי,
 וכל עניני הביירוים שנעשו ע"י "מעשינו ועבודתינו" שמתעלים למעלה,
 ובלשון הכתוב בפרשת השבוע: "האזינו השמים גו' ותשמע הארץ"¹⁰⁰, "קרוב (האזינו מקרוב) לשמים ורחוק (תשמע מרחוק) מן הארץ"¹⁰¹, היינו, שכאו"א מישראל, בהיותו נשמה בגוף בריא וחזק, בכל רמ"ח אברים ושס"ה גידים¹⁰², ה"ה במעמד ומצב ש"קרוב לשמים ורחוק מן הארץ",
 ולאחרי העלי', שזהו"ע הרצוא, נעשה השוב – ההמשכה וההתגלות למטה דוקא, בעוה"ז הגשמי שאין תחתון למטה ממנו, שנעשה דירה לו ית' בתחתונים, היינו, שהקב"ה אינו באופן של הברלה למעלה, "אויבערשטער", אלא באופן שנמצא למטה דוקא, שזהו הסימן על הדירה שבה מתגלה בכל עצמותו, ובה מתאחד עם בניי באופן דכולא חד ממש (כנ"ל ס"ח).
 ועוד והוא העיקר – שברגע זה הולכים לגאולה האמיתית והשלימה מתוך ריקוד הכי גדול וניגון הכי שמח, ולאח"ז הסעודה הכי גדולה, תיכף ומיד ממש.
 [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון הקפות לאביו הרלוי"צ ז"ל.
 אח"כ חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א לכל הנוכחים שטר של דולר ליתן לצדקה].

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו ערב יום הכפורים לפני כל נדרי, ה'תשנ"ב.

בלתי מוגה

"וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואל בניו לאמר, כה תברכו את בני ישראל אמור להם, יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחונך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם"¹.
 א. ע"פ הכלל שההתחלה היא בהמשך להסיום שלפנ"ז (במה שמסיים מתחיל)² – יש להתחיל בהענין ד"ואני אברכם" (הסיום דברכת כהנים), שמצינו בגמרא³ ב' פירושים:
 (א) "כהנים מברכים לישראל והקב"ה מברך לכהנים". (ב) "כהנים מברכים לישראל והקב"ה מסכים על ידם".
 [וגם להפירוש ש"ואני אברכם" קאי על בניי, יש ברכה גם לכהנים – כפי שלמדים ממ"ש⁴ "ואברכה מברכין"³. ובמכ"ש וק"ו: אם בנוגע לכל אדם (אפילו אינו־יהודי) נאמר "ואברכה מברכין"⁵, בנוגע לבניי, ובבניי גופא שבט לוי, ובשבט לוי גופא כהנים – על אחת כמה וכמה שישנה ההבטחה "ואברכה מברכין", וביתר שאת וביתר עוז].

(ימ"י לא, כא. וראה לקו"ת ש"ש טו, ג. ובכ"מ).

(1) נוסח ברכת כהנים – נשא ו, כב ואילך.

(2) ראה ב"ר פ"ק, יב.

(3) חולין מט, סע"א.

(4) לך לך יב, ג.

(5) ראה תוד"ה ואברכה – חולין שם.

(99) ויק"ר פכ"ט, ח.

(100) ר"פ האזינו.

(101) ראה ספרי עה"פ.

(102) ובהוספה אצל נשים, שמספר האברים והגידים מרובה

יותר (ראה בכורות מה, א). – ולהעיר, שההוספה אצל נשים

קשורה עם המעמד ומצב דלעתיד לבוא ש"נקבה תסובב גבר"

1 ובנדוד"ד מודגש הקשר והשייכות דב' הפירושים ב"ואני אברכם", כיון שגם המתברכים הם בדוגמת
 2 כהנים – כמובן מפס"ד הרמב"ם⁶ "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש .. אשר נדבה רוחו אותו
 3 והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' .. ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם,
 4 הרי זה נתקדש קדש קדשים וכו'" – שזוהי ההנהגה של תלמידי הישיבה, שתורתם אומנותם, ובפרט
 5 תלמידים שלומדים בישיבת תומכי תמימים ומתנהגים ברוחה, ככל פרטי ההוראות ששמענו מכ"ק מו"ח
 6 אדמו"ר נשיא דורנו, המנהל-פועל של הישיבה מיום הווסדה⁷ ועד היום הזה⁸.

7 ב. והוספה יתירה בהברכה – מצד הענין ד"טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל"⁹:
 8 פסוק זה נאמר על משה רבינו¹⁰, שענינו תורה¹¹, ודוגמתו בכל לומדי תורה, ובנדוד"ד, תלמידי הישיבות,
 9 שהנהגתם היא באופן ד"טוב עין .. כי נתן מלחמו (דקאי על התורה שנקראת לחם¹², ונעשית דם ובשר
 10 כבשרו¹³, "לחמו") לדל"¹⁴, גם לאלה שבערך אליהם נמצאים במעמד ומצב של "דל"¹⁵.

11 ובהדגשה יתירה בנוגע לתלמידי ישיבת תומכי תמימים, שמתנהגים ע"פ הוראת המנהל-פועל של
 12 הישיבה, שאצלו ה' מודגש ביותר הענין ד"טוב עין .. כי נתן מלחמו דל".

13 ו"טוב עין הוא יבורך" – שניתוסף ביתר שאת וביתר עוז בהברכות בכל המצטרך להם בגשמיות
 14 וברוחניות וברוחניות ובגשמיות, כולל ובמיוחד בהמצטרך להם בשביל קיום הענין ד"טוב עין .. כי נתן
 15 מלחמו לדל" כדבעי.

16 ועד לשלימות הענין ד"הוא יבורך" – ש"הוא" האמיתי, עצמותו ומהותו ית', נברך ונמשך ("יבורך"
 17 מלשון ברכה והמשכה¹⁶) בגלוי למטה, שעי"ז ניתוסף בהמשכת כל הברכות ממקור הברכות לכל בני
 18 (החל מתלמידי הישיבות, בני ביתם והשייכים אליהם), שנמשכות ומתגלות ע"י נשיא הדור, הנשיא הוא
 19 הכל¹⁷, שכולל כל עניני הדור, ועאכו"כ אנשי הדור, ובפרט בני", "אתם קרויין אדם"¹⁸, ע"ש "אדמה
 20 לעליון"¹⁹, מצד נשמתם שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"²⁰, ונרגש גם בגופם, נשמה בריאה בגוף בריא.

21 ג. ובפרטיות יותר:

22 התחלת ועיקר הברכה היא בנוגע לתורה – הצלחה רבה ומופלגה בלימוד התורה, הן נגלה דתורה
 23 והן פנימיות התורה,

24 – וכמרומו גם בהקביעות דיוהכ"פ ביום הרביעי בשבוע שבו נתלו "שני המאורות הגדולים"²¹,
 25 שרומז על ב' הענינים שבתורה ("תורה אור"²²), תורה שבכתב ותורה שבע"פ²³, נגלה דתורה ופנימיות
 26 התורה²⁴ –

27 ושניהם (נגלה ופנימיות) יחד, "תורה אחת"²⁵, כמודגש בשמה של הישיבה "תומכי תמימים", כיון
 28 ש"מטרת הישיבה להיות תורת ה' תורה הנגלית ותורת החסידות תמימה"²⁶,

נד, רע"ב), כולל ובמיוחד בנוגע לעבודה שבלב, רעותא דלבא,
 ועד לפנימיות הלב כו'.

16 ראה תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ.

17 פרש"י חוקת כא, כא.

18 יבמות סא, רע"א.

19 ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

20 תניא רפ"ב.

21 בראשית א, טז.

22 משלי ו, כג.

23 ראה לקו"ש ח"ל ע' 10 ואילך. וש"נ.

24 ראה לקו"ש ח"ו ע' 37 ואילך. וש"נ.

25 ראה התוועדות תשמ"ח ח"ב ע' 408. תשמ"ט ח"ד ע'
 313. וש"נ.

26 "התמים" ח"א ע' כה.

6 ה' שמיטה ויובל בסוף.

7 שאז ה' בנו יחידו (ובמילא ממלא מקומו) של נשיא הדור
 בימים ההם.

8 וגם לעתיד לבוא, לעד ולנצח נצחים, שהרי קדושה לא זזה
 ממקומה (ראה תניא אגה"ק ביאור לסי' ז"ך), ואדרבה, הלך
 ומוסיף ואור, ועד לעילוי שבאין ערוך.

9 משלי כב, ט.

10 נדרים לח, א.

11 ראה שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.

12 ראה ברכות נז, סע"א. ועוד.

13 ראה תניא פ"ה.

14 נוסף לכך שגם אצלם ישנו הענין ד"דל" בעבודה
 הרוחנית – ענין הביטול, "ונפשי כעפר לכל תהי".

15 ובפרט שלאמיתו של דבר אי אפשר לידע מעמדו ומצבו
 של הזולת, שהרי, "אין אדם יודע מה בלבו של חברו" (פסחים

- והצלחה רבה ומופלגה גם בנוגע לתמכין דאורייתא (תומכי תמימים), שעליהם נאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי מאושר"²⁷, "אל תקרי מאושר אלא מראשו"²⁸ אינן תמכין לאורייתא"²⁹, ומהתורה נמשך גם בעולם (שנברא ע"י התורה)³⁰ – שהגילוי ד"תורה אחת" (הקשורה עם "ה' אחד") חודר ונמשך ע"י ישראל, "גוי אחד – (גם) בארץ"³¹, בכל העולם³² (שנברא בשביל התורה ובשביל ישראל³³), שתתגלה בו המציאות ד"ה' אחד", כמ"ש³⁴ "ראמת הוי' לעולם", ולא רק "לעולם", אלא גם "בעולם", שבכל העולם כולו (לא רק בבני, ולא רק במין המדבר, אלא גם במין החי והצומח עד לדומם) יתגלה ה"אמת הוי'" – "אין עוד מלבדו"³⁵, ויתירה מזה, "אין עוד"³⁶.
- ויש לקשר זה עם ענינו של יוהכ"פ – "אחת בשנה"³⁷ – שרומז על גילוי והמשכת ה"אחת"³⁸ (ע"י ה"אחת" שבתורה) גם "בשנה", ענין הזמן (שקשור גם עם ענין המקום), גדר העולם³⁹, ובאופן שנעשים מציאות "אחת", שהיש הנברא והיש האמיתי הם חד ממש⁴⁰.
- ד. ויה"ר שיקויים בכם – תלמידי ישיבת תומכי תמימים, בתוככי כלל ישראל⁴¹ – הענין ד"אתם נצבים היום"⁴² כולכם לפני ה' אלקיכם"⁴³, "נצבים" – מלשון "נצב מלך"⁴⁴, "מאן מלכי רבנן"⁴⁵, אלה שמתעסקים בלימוד התורה, "לפני הוי' אלקיכם" – "לפני" מלשון פנימיות⁴⁶, הפנימיות דהוי' אלקיכם, כולל גם כפי ש"הוי'" נעשה "אלקיכם", כחכם וחיותכם⁴⁷, ובאופן ד"כולכם" – שכוללים גם את כל בני, מתוך אהבת ישראל, "ואהבת לרעך⁴⁸ כמוך"⁴⁹, ובפשטות – שכל בני, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁵⁰, מתקבצים ובאים כולם יחדיו ("כולכם") לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית המקדש השלישי – "לפני ה' אלקיכם".
- וענין זה שייך במיוחד ליוהכ"פ – כידוע⁵¹ הפירוש במ"ש⁵² "יחינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו", ש"יומיים" קאי על ב' הימים של ר"ה (אע"פ שנחשבים ל"יומא אריכתא"⁵³), ו"יום השלישי" קאי על יוהכ"פ, שבו "יקימנו ונחיה לפניו" ("נצבים.. לפני ה' אלקיכם") – בביהמ"ק השלישי.

תפלת מנחה, שבה נכללים גם כאו"א מהנמצאים כאן, בתוככי כלל ישראל.

(42) דקאי על ר"ה (לקו"ת ר"פ נצבים), ועד"ז יוהכ"פ שהוא בחי' ר"ה בפנימיות (כנ"ל הערה 28).

(43) ר"פ נצבים.

(44) מלכים א כב, מח. וראה אוה"ת נצבים ס"ע א"ר ואילך.

(45) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב.

(46) ראה לקו"ת ראה יח, סע"ד. ובכ"מ.

(47) ע"ד הפירוש במ"ש בהפטרה דשבת שובה (שמיני' מתברכין כולהו יומין) "שובה ישראל עד הוי' אלקיך", שהוי' נעשה אלקיך, כחך וחיותך (ראה לקו"ת דרושי ש"ש סד, ב ואילך. ובכ"מ).

(48) כולל גם "רעך ורע אביך אל תעזוב, זה הקב"ה" (שמו"ד רפכ"ז. ועוד).

(49) קדושים יט, יח.

(50) בא יו"ד, ט.

(51) לקו"ת דרושי ר"ה סג, סע"ב.

(52) הושע ו, ב.

(53) שו"ע אדה"ז אר"ח סת"ר ס"ג. ועוד.

(27) משלי ג, יח.

(28) להעיר מהשייכות ד"מראשו" ליוהכ"פ – ש"נק' ג"כ ראש השנה בכתוב (יחזקאל מ, א) והוא בחי' נשמה ופנימיות" (לקו"ת דרושי ר"ה נח, א).

(29) זח"ג נג, ב. וראה סה"מ תרצ"ט ע' 68 ואילך.

(30) ראה זח"ב קסא, סע"א ואילך.

(31) שמואל"ב ז, כג. ועוד. וראה תניא אגה"ק ס"ט. ובכ"מ.

(32) החל מהארץ המיוחדת – "ארץ אשר גו' תמיד עיני* ה' אלקיך בה" (עקב יא, יב), ועל ידה נמשך גם בכל העולם.

(33) כדרשת חז"ל: "בראשית", ב' ראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית (פרש"י ר"פ בראשית. ובכ"מ).

(34) תהלים קיז, ב.

(35) ואתחנן ד, לה.

(36) שם, לט. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86.

(37) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

(38) להעיר מתוד"ה עד אחת – מנחות יח, א.

(39) ראה תניא שעהיוה"א פ"ז. ובכ"מ.

(40) ראה ב"איה"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג. ובכ"מ.

(41) נוסף על הברכות האמורות לעיל (בהשיחה שלאחרי

- 1 ה. ועוד והוא העיקר – שכל זה יקויים בפועל בסמיכות להתחלת יוהכ"פ דשנה זו,
- 2 – בהתאם להרמז בסימנה של השנה, "הי' תהא שנת נפלאות בכל", "בכל מכל כל" – בגימטריא
- 3 "קבץ"⁵⁴, שמזה מובן שכבר בראש השנה היתה כבר הכתיבה והחתימה בנוגע להענין ד"תקע בשופר
- 4 גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותינו וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו –
- 5 ובמילא נעשה ההמשך דכל השנה כולה באופן ד"נפלאות בה", "נפלאות בכל", "בכל מכל כל", שנה
- 6 טובה ומבורכת בכל הענינים, ולכל לראש – שנת הגאולה האמיתית והשלמה,
- 7 תיכף ומיד ממש.

בס"ד. שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי ה'תשנ"ב.

בלתי מוגה

- 8 א. י"ג תשרי, יום ההילולא של אדמו"ר מהר"ש, חל בשנה זו ביום השבת, יום השבת הראשון¹
- 9 מהשבתות הפרטיים של השנה (לאחרי שבת שובה וכל ימי השבוע שבמשך שבועת הימים הרצופים שבין
- 10 ר"ה ליוה"כ, הכוללים את השבתות והימים של כל השנה כולה, כמבואר בכתבי האריז"ל²), ובהתאם
- 11 לכך יש להתעכב על הקשר והשייכות שביניהם.
- 12 וכמה פרטים בזה:
- 13 הקשר והשייכות דיום י"ג תשרי ליום השבת – י"ג בגימטריא אהד, ושייכותו ליום השבת להיותו יום
- 14 אחד ומיוחד שהוא למעלה מכל ימי השבוע, כמ"ש³ "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו",
- 15 ובלשון חז"ל⁴ ששבת "מקדשא וקיימא (מששת ימי בראשית)" מצד עצמה, ע"י הקב"ה (משא"כ קדושת
- 16 המועדים⁵ ש"ישראל אינהו דקדשינהו לזמני⁶), ולא עוד אלא שהקדושה היא נעלית ביותר, כידוע ששבת
- 17 נקראת "קדש" (בלא וא"ו), "קדש מלה בגרמי"⁷.
- 18 הקשר והשייכות דיום ההילולא ליום השבת – שיום ההילולא הוא גמר ושלמות ועליית "כל מעשיו
- 19 ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"⁸, ושייכותו ליום השבת שענינו "ויכולו השמים והארץ וכל
- 20 צבאם"⁹, גמר ושלמות ועליית כל עניני הבריאה.
- 21 ונוסף לזה, יש לבאר גם הקשר והשייכות דיום השבת לאופן עבודתו ודרכו המיוחדת של בעל
- 22 ההילולא ד"ג תשרי – "לכתחילה אריבער", כפתגמו המפורסם¹⁰: "די וועלט זאגט אז ווען מ'קען ניט
- 23 ארונטער גייט מען אריבער, און איך זאג אז מ'דארף לכתחילה אריבער", כדלקמן.
- 24 ב. ויובן בהקדם הביאור בענינו של יום השבת – ענין התענוג, כמ"ש¹¹ "וקראת לשבת עונג":
- 25 ידוע¹² שענין התענוג דיום השבת קשור עם גמר ושלמות הבריאה, עד"מ מאדם שמתענג לאחר גמר
- 26 מלאכתו, כי, בשעה שעוסק במלאכתו, יורדים כל הכחות שלו ומתלבשים בעשיית המלאכה, החל מכח
- 27 התענוג והרצון (שהרי הסיבה להתעסקות במלאכה היא מפני הרצון והתענוג שבדבר), שכל ומדות, ועד
- 28 לכח המעשה, ולאחרי שמסיים מלאכתו חוזרים ועולים כל הכחות למקורם ושרשם למעלה, עד לכח

(54) ראה ח"י חת"ס לב"ב טז, סע"ב ואילך.

(1) נוסף על היותו בחודש תשרי, אותיות רשית (בעה"ט עקב יא, יא), שענין זה הוא בכל השבתות שבחודש תשרי.

(2) סידור האריז"ל במקומו. ועוד.

(3) בראשית ב, ג.

(4) ביצה יז, א.

(5) כולל גם ר"ה ויוה"כ.

(6) ברכות מט, א.

(7) זח"ג צד, ב.

(8) תניא אגה"ק ביאור לסימן זך.

(9) בראשית ב, א.

(10) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריז.

(11) ישע"י נח, יג.

(12) ראה לקו"ת בהר מב, ג ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע'

א"ק ואילך. ובכ"מ.

התענוג שאין למעלה ממנו ("אין למעלה מעונג"¹³), שזהו"ע ד"סוף מעשה במחשבה תחילה"¹⁴. ודוגמתו
אצל הקב"ה, שבריא את העולם בששת ימי המעשה היא עי"ז שיוורדים ומתלבשים בעשי' הכחות העליונים,
עד להרצון והתענוג, כידוע שבריא את העולם היא מצד בחי' "כי חפץ" חסד הוא"¹⁵, להיותו עצם הטוב,
ומטבע הטוב להטיב"¹⁷, וביום השבת חוזרים ועולים כל הכחות לשרשם ומקורם בבחי' התענוג.

ועוד ועיקר:

לאחרי שלימות הבריא דיום השבת, "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם", כולל גם התענוג שבגמר
ושלימות הבריא — כתיב³ "אשר ברא אלקים לעשות", שפירושו "לתקן"¹⁸, היינו, שע"י עבודת האדם
ניתוסף עליו גדול יותר גם לגבי התענוג שבשלימות הבריא, שמתגלה תענוג נעלה יותר¹⁹ (ועד לעילוי
שבאין-ערוך), למעלה גם מהתענוג שמצד "כי חפץ חסד הוא".

וענין זה מודגש גם בלשון הכתוב "וקראת לשבת עונג", שיהודי קורא וממשיך ומגלה שלימות התענוג
ביום השבת, וכמפורש בלשון חז"ל²⁰ "כל המענג את השבת"²¹, שנוסף על התענוג דיום השבת מצ"ע
("מקדשא וקיימא"), מוסיף יהודי ומענג עוד יותר את השבת, שממשיך ומגלה בחינה נעלית יותר בתענוג.

ג. עפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דיום השבת עם הענין ד"לכתחילה אריבער":
ענינו של יום השבת מדגיש גודל מעלתו של יהודי שהוא למעלה מהבריא כולה, ופועל עליו
ושלימות בהבריא כולה, בכל סדר ההשתלשלות, ועד לשורש ומקור דסדר ההשתלשלות בבחי' "כי חפץ
חסד הוא", שעל ידו נמשך ומתגלה תענוג נעלה יותר גם מהתענוג ד"כי חפץ חסד הוא".

וזוהו גם תוכן הענין ד"לכתחילה אריבער" — שעבודתו של יהודי היא באופן של "אריבער" לגבי כל
סדר השתלשלות, כולל גם בחי' "כי חפץ חסד הוא", ועד שיהודי פועל הוספה ושלימות גם בבחי' "חפץ
חסד", "א איד מאכט איבער (כביכול) דעם ענין פון חפץ חסד".

ולא עוד אלא שגם ההתחלה (לא רק שלימות העבודה, אלא גם התחלת העבודה) היא באופן
ד"אריבער", "לכתחילה אריבער" — כיון שהענין ד"אריבער" הוא מצד מציאותו של יהודי, להיותו "חלק
אלקה ממעל ממש"²², חלק מן העצם, אשר, ע"י התפיסא בהחלק תופסים בהעצם כולו²³, במהותו
ועצמותו ית'.

והנהגתו של יהודי באופן ד"לכתחילה אריבער" פועלת בכל הבריא כולה — כמודגש בהתחלת
הפתגם של בעל ההילולא "די וועלט זאגט כו' און איך זאג כו'" (אף שלכאורה למאי נפק"מ שיטת
העולם), כיון שענינו של נשיא ("הנשיא הוא הכל"²⁴) לפעול גם בכל העולם כולו²⁵ — שעל ידו מתגלה
בכל הבריא כולה כח העצמות ש"הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט"²⁶, שזהו"ע
ד"לכתחילה אריבער", שהתחלת ההתהוות, "לכתחילה" (שחוזרת ומתחדשת בכל רגע ורגע²⁷), היא
למעלה מכל הענינים, "אריבער", כח העצמות.

רמב"ם, נוסף על התענוג בענינים רוחניים, תפלה ותורה.

(22) תניא רפ"ב.

(23) כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ.

(24) פרש"י חוקת כא, כא.

(25) אף שמצד עצמו ה"ה באופן של הבדלה מכל הענינים,
כמ"ש (ש"א ט, ב) "משכמו ומעלה גבוה מכל העם", שאפילו
"שכמו" (שלמטה מבחי' המוחין שבראש*) גבוה מכל העם,
ועאכ"כ בחי' הראש והגולגולת, ועד לבחי' הכתר שע"ג הראש
("ואשר ניתן כתר מלכות בראשו") שבו תלוי ענין המלוכה.

(26) תניא אגה"ק ס"כ.

(27) כתורת הבעש"ט (תניא שעהיה"א בתחלתו).

(13) ספר יצירה פ"ב מ"ד.

(14) פיוט "לכה דודי".

(15) "חפץ" דייקא, פנימיות הרצון, שהו"ע התענוג (ראה

לקו"ת שה"ש כח, ד. ובכ"מ).

(16) מיכה ז, ח.

(17) נסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה.

(18) ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י.

(19) שהרי "אין למעלה מעונג", אבל, בעונג גופא ישנם כו"כ
דרגות בעילוי אחר עילוי, כמובן גם בפשטות מהעונג שבעניני
העולם גם אצל אינם-יהודים.

(20) שבת קיח, סע"א.

(21) מענגו בעונג אכילה ושתי' (טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס

(*) ובפרטיות יותר — מוזח הדעת, ששייך וכולל בחי' המדות שנמשכים מבחי' המוחין (ראה סה"מ עת"ר ע' קיב ואילך).

ד. ועוד ועיקר – שהענין ד"לכתחילה אריבער" קשור עם (ענינו של יום השבת) תענוג:
הענין ד"אריבער", למעלה מכל סדר השתלשלות, ולמעלה גם מבחי' "כי חפץ חסד הוא" – נעשה עי"ז
שעבודתו של יהודי היא למעלה מכל ענינים של טעם וסיבה, שעבודתו אינה בשביל השכר דעוה"ב וכיו"ב,
ותירה מזה, אפילו לא בשביל לגרום נחת רוח למעלה, "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"²⁸ (שלאחרי
גודל העילוי שבעבודה זו ה"ה סו"ס בשביל טעם וסיבה), אלא ללא שום טעם וסיבה, שזהו"ע התענוג
בתכלית השלימות.

וע"ד מ"ש הרמב"ם²⁹ ששלימות העבודה היא ש"עושה האמת מפני שהוא אמת כו' שוגה בה תמיד
כו'".

ויש לקשר זה עם שמו של בעל ההילולא, "שמואל", כמ"ש בשמואל "כי מה' שאילתיו"³⁰, "אנכי
השאילתיהו לה' כל הימים אשר הי' הוא שאול לה"³¹ – שזהו תוכן העבודה באופן ד"שוגה בה תמיד",
שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה"³².

ולעיר, ששלימות העבודה באופן האמור היא "מעלת אברהם אבינו"³³, וממנו נמשך באופן של
ירושא לבניו אחריו עד עולם, לכאו"א מישראל³⁴ שיושר הכל³⁵. ועד"ז בנוגע להנהגתו המיוחדת של
בעל ההילולא באופן ד"לכתחילה אריבער", שלהיותו נשיא ישראל, נמשכים עניניו לכל בני", כמודגש
בנשיא הראשון, משה רבינו, שעליו נאמר³⁶ "טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל", ובפרט בימי
סגולה, כמו (יום הולדת³⁷ ש"מזלו גובר"³⁸, ועאכו"כ) יום ההילולא³⁹, שאז מודגשת יותר הנתינת-כח
לכאו"א מישראל שעבודתו תהי' באופן ד"לכתחילה אריבער".

ה. ויש לקשר הענין ד"לכתחילה אריבער" גם עם פרשת השבוע – פרשת האזינו:
בהתחלת הפרשה נאמר "האזינו השמים גו' ותשמע הארץ גו'", ואיתא במדרש⁴⁰ שהטעם שמשה
רבינו פנה לשמים בלשון האזנה שהיא מקרוב ולא רץ פנה בלשון שמיעה שהיא מרחוק, הוא, לפי שגם
בהיותו בארץ הי' משה רבינו קרוב לשמים ורחוק מן הארץ, שזהו"ע ד"לכתחילה אריבער".

וממשה רבינו נמשך ענין זה ("קרוב לשמים ורחוק מן הארץ", "לכתחילה אריבער") לכאו"א מישראל⁴¹
(ובפרט בזמן שלומדים וקורין פסוק זה בקריאת התורה בציבור⁴² ובברכות לפני' ולאחרי', כולל גם עניית אמן,
גדול העונה אמן יותר מן המברך"⁴³, בדוגמת "גבורים נוצחין"⁴⁴) – כמודגש בהפרשה שמתחילין לקרות

(28) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ספרי ופרש"י פנחס כח, ח.
(29) ה' תשובה פ"י ה"ב-ג.
(30) ש"א א, כ.
(31) שם, כח.
(32) רמב"ם שם ה"ו.
(33) שם ה"ב.
(34) ולהעיר שבנשמת כאו"א מישראל יש בחי' "איתן",
כמבואר בענין "משכיל לאיתן האזרחי" (לקו"ת ר"פ ראה.
ובכ"מ), ו"איתן זה אברהם" (ב"ב טו, א).
(35) ובפרטיות יותר – כמ"ש אצל האבות "בכל מכל כל"
(ראה ב"ב טז, סע"ב ואילך).
(36) משלי כב, ט. וראה נדרים לח, א.
(37) ולהעיר, שזה-עתה באים מיום ההולדת של הצמח-צדק
(שבעל ההילולא הוא בנו וממלא מקומו*) בערב ר"ה, אשר,

בער"ה זה מלאו "מקץ שנתיים ימים" למאתיים שנה להולדתו.
(38) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע שם.
(39) ראה קהלת ז, א. לקו"ש חכ"ו בתחלתו. וש"נ.
(40) ספרי עה"פ.
(41) ע"י ניצוץ משה שבכאו"א מישראל – ע"ד המבואר
בתניא (רפמ"ב) בפ"י הכתוב "ועתה ישראל מה** ה' אלקיך
שואל מעמך כי אם ליראה גו'", שיראה היא "מילתא זוטרת"י
(ברכות לג, סע"ב) אצל כאו"א מישראל כמו אצל משה, כיון
ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כו'".
(42) נוסף לכך ש"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה
כנגדו" (ראה תדבא"ר רפ"ח. ועוד).
(43) נזיר בסופה. וש"נ.
(44) להעיר מהשייכות לחג הסוכות (תוך ג' ימים) – שע"י ד'
המינים מתגלה שישראל "אינון נצוחי"א" (ויק"ר פ"ל, ב).

(*) אנ"פ שהיו להצ"צ עוד בניס, אשר, גם הם נקראים בתואר אדמו"ר, כמ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר ברשימת ראשי-פרקים מתולדותיו של הצ"צ
(היום יוס" בתחלתו).
(**) להעיר שבתיבת "מה" כוללת אות ראשונה ואות אחרונה דתיבת "משה".

- בתפלת מנחה: "וזאת הברכה אשר ברך משה גו' את בני ישראל גו'", שכולל גם ההמשכה (ברכה מלשון המשכה⁴⁵) דעניניו של משה לכל בני, ובאופן גלוי, "לעיני כל ישראל" (כסיום וחותרם הפרשה).
- וע"י עבודתם של ישראל (באופן ד"ק רוב לשמים ורחוק מן הארץ) נעשה מעמד ומצב ד"לכתחילה אריבער" בכל העולם כולו – כמודגש בהמשך הפרשיות שלאחרי סיום פרשת ברכה מתחילין עוד הפעם פרשת בראשית ("בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"⁴⁶) באופן חדש ונעלה יותר, שבזה מודגש החידוש בכללות הבריאה כולה שנעשה ע"י עבודת האדם.
- ו. ויש להוסיף ולקשר גם עם תורתו של בעל ההילולא (שיום ההילולא הוא הזמן המתאים להוסיף בלימוד תורתו, מאמרי החסידות שנדפסו בסדרת הספרים בשם "תורת שמואל") בשייכות לפרשת השבוע:
- המאמר הראשון דפרשת האזינו שאמר אדמו"ר מהר"ש בהתחלת נשיאותו הוא ד"ה הצור תמים פעלו תרכ"ז. – וכדאי ונכון שילמדוהו במשך המעט-לעת דיום ההילולא (ועכ"פ בסמיכות זמן).
- ותוכן המאמר – שהקב"ה וותרן ומאריך אף עד שיעשה האדם תשובה כו', והרי כללות ענין התשובה הוא באופן ד"לכתחילה אריבער": "אריבער" – ביחס למעמד ומצב שלפני התשובה, ו"לכתחילה אריבער" – כיון שמלכתחילה (גם לפני התשובה) נמצא כאו"א מישראל במעמד ומצב שמוצד עצמו (להיותו "חלק ה' עמו"⁴⁷, "חלק אלקה ממעל ממש") אינו שייך כלל לענין של חטא, והאפשרות לחטא אינה אלא מצד "נורא עלילה על בני אדם"⁴⁸ (כמבואר בארוכה בדרושי חסידות⁴⁹), ולכן מצדיק הקב"ה⁵⁰ את כאו"א מישראל בהדין ומשפט.
- ויש להוסיף, שענין זה מודגש כבר בערב ר"ה, כדאיתא בטור⁵¹ (בשם המדרש⁵²) "איזו אומה כאומה זו שיודעת אופי' של אלקי' .. לובשים לבנים ומתעטפים לבנים (בערב ר"ה) .. ואוכלין ושותין (ובאופן של עונג – "אכלו משמנים ושתו ממתקים"⁵³) ושמחים בר"ה כו'", לפי שיודעים שזוכין בדין, ועאכו"כ לאחר יוה"כ פ, "קץ מחילה וסליחה לישראל"⁵⁴, בימים שבין יוה"כ לסוכות, ש"כל ישראל עסוקין במצוות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו", מעמד ומצב שלמעלה לגמרי מ"חשבון עונות"⁵⁵.
- ז. ועוד והוא העיקר – שכל זה קשור עם הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו: עיקר ושלמות ההוספה והחידוש בכל הבריאה כולה שע"י עבודת האדם באופן ד"לכתחילה אריבער" (ענינו של יום השבת) מתגלה בגאולה האמיתית והשלימה ("ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁵⁶) – כידוע ש"תולדות" מלא שבפסוק⁵⁷ "אלה תולדות פרץ" ("זה משיח, שנאמר⁵⁸ עלה הפורץ לפניהם"⁵⁹) הוא למעלה מ"תולדות" מלא שבפסוק⁶⁰ "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", כי, השלימות שבהתחלת הבריאה ("עולם על מילואו נברא"⁶¹) אינה בערך להשלימות דלעתיד לבוא שאז יהיו "השמים החדשים והארץ החדשה"⁶² – כיון שלעתיד לבוא תהי' פריצת כל הגדרים, "לכתחילה אריבער" בתכלית השלימות.
- ולהעיר מהקשר ושייכות דהגאולה ל"שמואל" (שמו של בעל ההילולא) – שבסיום וחותרם תפלת חנה⁶³, אמו של שמואל, נאמר: "וירם קרן משיחו"⁶⁴, שקאי על דוד המלך שנמשח ע"י שמואל, ומזרעו

(55) ויק"ר פ"ל, ז. הובא בטור שם.
 (56) תמיד בסופה.
 (57) רות ד, יח.
 (58) מיכה ב, יג.
 (59) אגדת בראשית ספס"ג.
 (60) בראשית ב, ד.
 (61) ראה ב"ר פי"ב, ו. פי"ג, ג. פי"ד, ז.
 (62) ישעי' סו, כב.
 (63) להעיר גם מהשייכות ליום ההילולא של אמי מורתי (ר' תשרי, יום השבת דמיני' אזלינן) ששמה חנה, ע"ש חנה הראשונה, אמו של שמואל.
 (64) ש"א ב, יר"ד.

(45) תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ.
 (46) בראשית א, א.
 (47) פרשתנו לב, ט.
 (48) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד.
 (49) תו"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"י ואילך. שעה"ת לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך. ועוד.
 (50) כהמשך וסיום הפסוק "הצור תמים פעלו וגו'" – "צדיק וישר הוא".
 (51) או"ח סו"ס תקפא.
 (52) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. ועוד.
 (53) נחמ"י ח, יר"ד.
 (54) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז.

- 1 יהי' מלך המשיח, ובאופן ד"וירם קרן משיחו", לא רק משיח סתם, אלא "קרן משיחו" (שמורה על חוזק
2 והתגברות⁶⁵), ובזה גופא "וירם קרן משיחו".
- 3 וענין נוסף בהשייכות להגאולה לשמואל – ששמואל הי' נביא, ונקרא בשם "הרואה" (כמ"ש "ויאמרו
4 להן היש בזה הרואה"⁶⁶, "הגידה נא לי איזה בית הרואה"⁶⁷, ושמואל עצמו אמר "אנכי הרואה"⁶⁸),
5 ולעתיד לבוא תהי' מעלת הנבואה אצל כאו"א מישראל, כמ"ש⁶⁹ "ונבאו בניכם ובנותיכם", ועד ש"אשפוך
6 את רוחי על כל בשר" – "אשפוך" דייקא, ששפיכה היא באופן שעולה על גדותיו, למעלה ממדידת
7 והגבלת הכלי, "אריבער", ו"אשפוך את רוחי על כל בשר", לא רק על אלו שיהיו במדרגה נעלית, אלא גם
8 על כל בשר, ללא צורך בהכנה לפניו, "לכתחילה אריבער"⁷⁰.
- 9 ח. ובכל הנ"ל ניתוסף הדגשה מיוחדת בשנה זו⁷¹:
10 הראשי-תיבות דמנין שנה זו – ה'תשנ"ב – הוא: ה' תהי' שנת נפלאות בה [ובפרטיות יותר: נפלאות
11 בה, נפלאות בו, ונפלאות בס – ע"ד ג' הלשונות שאומרים בהתפלות דשבת: כליל שבת – "וינוחו בה",
12 ביום השבת – "וינוחו בו", ובמנחת שבת – "וינוחו בס"], וה"נפלאות בה" הם בכל הענינים כולם,
13 "נפלאות בכל", "בכל מכל כל".
- 14 ויש להוסיף בנוגע להר"ת ד(ה'תש)נ"ב, "נפלאות בכל" – ש"בכל" בגימטריא נ"ב. ויש לומר, ש"כל"
15 (בגימטריא חמישים) קאי על חמש הספירות העיקריות (עד ספירת ההוד שהיא "סוף ותשלום הספי'
16 בעיקר המדות"⁷²) כפי שכ"א כלולה מעשר, והב' ד"בכל" ("כל" בתוספת ב') קאי על ב' הספירות יסוד
17 ומלכות (ספירת היסוד שנקראת "כל"⁷³, ע"ש שכוללת האורות דכל הספירות, ועל ידה נמשכים בספירת
18 המלכות).
- 19 וענין זה שייך ומודגש במיוחד ביום השבת שבו חל יום ההילולא של אדמו"ר מהר"ש שענינו
20 "לכתחילה אריבער" – כי, "נפלאות" הו"ע ד"אריבער", "אריבער" גם ביחס ל"נסים" (שלימות התענוג),
21 ו"נפלאות בכל" הו"ע ד"לכתחילה אריבער", שה"אריבער" הוא בכל הענינים, גם בהתחלת כל הענינים
22 ותיכף בהתחלת השנה.
- 23 ט. ויה"ר שתיכף ומיד ממש יראו בפועל ממש ה"נפלאות בכל" בנוגע להגאולה האמיתית והשלימה
24 ע"י משיח צדקנו באופן ד"לכתחילה אריבער".
- 25 ובפשטות – שביום הש"ק זה שענינו "לכתחילה אריבער", באים כל בני", "בנערינו ובזקנינו גו'
26 בבנינו ובבנותינו"⁷⁴, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, לבית המקדש השלישי והמשולש, ולקדש
27 הקדשים⁷⁵, ובבוא חג הסוכות מקיימים בביהמ"ק מצות ד' מינים, כמ"ש⁷⁶ "ולקחתכם לכם"⁷⁷ .. פרי עץ
28 הדר כפות תמרים וענף עץ עבות⁷⁸ וערבי נחל ושמתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים"⁷⁹.

פקודי ה, א. ובכ"מ).

(76) אמור כג, מ.

(77) כולל ובמיוחד הנענועים לד' רוחות ולמעלה ולמטה,

כמ"ש רבינו הזקן בסידורו (לפני אמירת הלל) באריכות שלא ע"ד הרגיל.

(78) שלשה הדסים, וכל א' הוא משולש.

(79) והמשכם – ביום השמיני, שמיני-עצרת, ש"שמיני" שייך

במיוחד להגאולה (ראה ערכין יג, ב. ועוד).

ויש להוסיף בביאור השייכות שביניהם – ש"גאולה" היא באיך-ערוך להגלות, ואעפ"כ, יש לה גם שייכות להגלות, כמרומו בתיבת "גאולה", "גולה" בתוספת אל"ף, שמורה על המשכת אלופו של עולם (אל"ף) ב"גולה", שע"ז נעשה מ"גולה" "גאולה". ודוגמתו בשמיני עצרת, שעם היותו "רגל בפני עצמו", ה"ה גם בהמשך לשבעת הימים שלפניו, שלכן נקרא "שמיני".

(65) מצו"ע עה"פ.

(66) ש"א ט, יא.

(67) שם, יח.

(68) שם, יט.

(69) יואל ג, א.

(70) כולל גם שהתחלה ("לכתחילה") היא באופן של

שפיכה ("אריבער"), ואח"כ נמשך גם בכלים כו'.

(71) נוסף על העילוי שבכל שנה חדשה לגבי השנה שלפני

(ראה תניא אגה"ק סי"ד).

(72) סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר דש, א.

(73) ראה זח"ג רנו, סע"א – ברע"מ. הנסמן בסה"מ מלוקט

ח"ג ע' רמג הערה 26.

(74) בא יו"ד, ט.

(75) שאף הוא משולש – קדש א' וקדשים ב' (ראה לקו"ת

ועוד והוא העיקר, העיקר דכל העיקרים – שכן תהי' לנו בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש, עוד לפני תפלת המנחה, ששייכת לגאולה, ש"אליהו (מבשר הגאולה) לא נענה אלא בתפלת המנחה"⁸⁰, ובאופן ד"טרם⁸¹ יקראו ואני⁸² אענה"⁸³, גאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

* * *

י. ענין נוסף ביום הש"ק זה, י"ג תשרי – סמיכותו לחג הסוכות, תוך ג' ימים, שנחשבים בכמה ענינים למציאות אחת⁸⁴, שמזה מובן שעיקר ושלמות ההכנה (ועד להתחלה) דחג הסוכות היא בי"ג תשרי, ובקביעות שנה זו ניתוסף עילוי מיוחד מצד קביעותו ביום השבת⁸⁵.
ובהתאם לכך, יש להזכיר ולעורר עוה"פ אודות גמר ושלמות ההכנות לחג הסוכות – נוסף על התחלת ההכנה "שלושים יום לפני החג", והוספה בזה "שתי שבתות לפני החג" (כדעת רשב"ג)⁸⁶, ועד לגמר ושלמות ההכנה בתוך ג' ימים.

ובפרטיות יותר – להשתדל עוד יותר לספק צרכי החג לכל מי שזקוק לכך, הן בנוגע לצרכי החג כפשוטם, והן בנוגע להצרכים דמצוות החג, סוכה וד' מינים וכו'.

יא. וכן יש לעורר אודות ההשתדלות לשמח יהודים בשמחת החג, כולל ובמיוחד שמחת בית השואבה, החל מהמקומות הסמוכים שיכולים להגיע אליהם ביו"ט עצמו, כולל גם הנסיעות בימי חול המועד למקומות רחוקים, מחוץ לעיר, על מנת לערוך שם חגיגות שמחת בית השואבה, ולזכותם בקיום מצות ד' מינים,

– ובאותם מקומות שאין ליהודי המקום ד' מינים משלהם, יתנו להם ד' מינים כדי שיוכלו לקיים המצוה גם בשאר ימי החג (לאחרי חזרת השלוחים), ומה טוב שיתנו להם מספר נוסף של הדסים, כמנהג חב"ד שמוסיפים במספר הדסים⁸⁷, ולכל הפחות הוספה של ג' הדסים שמעיקר הדין –

ביחד עם ההתעוררות ע"ד הנהגה יום-יומית ע"פ התורה ומצוותי', מתוך ידיעה שהקב"ה מבקש ומתחנן לכאו"א מישראל "אם בחוקתי תלכו"⁸⁸ ("אין אם אלא לשון תחנונים"⁸⁹), ומבטיח להם ש"ונתתי גשמיכם בעתם"⁹⁰, וכל הברכות האמורות בפרשה, עד "ואולך אתכם קוממיות"⁹¹, בגאולה האמיתית והשלימה.

וכדאי ונכון שבנסיעות אלו יצטרפו גם הנשים, "אשת חבר", שיתעסקו בשמחת החג עם נשות המקום, וכן הטף, שצריכים לחנכם גם בהענינים דהפצת היהדות והמעיינות חוצה.

יב. ויש להוסיף ענין עיקרי בנוגע לשמחת בית השואבה בשנה זו – שצריכה להיות מתוך שמחה הכי גדולה הקשורה עם הגאולה האמיתית והשלימה, ששמחים ורוקדים לקבל פני משיח צדקנו! ופשוט, שאין להתבייש ח"ו לרקוד בגלוי, "לעיני כל ישראל", ועד לריקוד ברחוב לעיני כל באי עולם, לקבלת פני משיח צדקנו, ואדרבה: כשבא משיחו וישאל: "לשמחה מה זה עושה"⁹², ישיבו לו:

ניתוסף עוד יותר בהנהגת הקב"ה באופן ד"טרם יקראו ואני אענה".

(84) ראה (לדוגמא) פסחים קן, סע"א. ועוד.

(85) ועד"ז בנוגע לר"ה, שחל (בשנה זו) ביום שני, שעיקר ושלמות ההכנה (ועד להתחלה) דר"ה היא ביום השבת שלפניו.

(86) פסחים ו, סע"א. וש"נ.

(87) ספר המנהגים חב"ד ע' 65.

(88) ר"פ בחוקותי.

(89) ע"ז ה, סע"א.

(90) שם, ד.

(91) שם, יג.

(92) ל' הכ' – קהלת ב, ב.

(80) ברכות ו, ב.

(81) ישעי' סה, כד.

(82) להעיר ממ"ש בפרשתנו (לב, לט) "ראו עתה כי אני אני הוא" (ראה גם ביאורו להצ"ע ע' תתעב). – וע"פ הידוע בהחילוק שבין "אני" ל"אנכי", ש"אנכי" הוא לשון של הגבהה ורוממות, ו"אני" הוא לשון של הכנעה ושפלות, יש לומר, ש"אנכי" שייך לעבודת הצדיקים (שלכן נאמר "אנכי" במ"ת שכל בני" היו בדרגת צדיקים), ו"אני" שייך לעבודת התשובה, שבה ישנו העילוי ד"טרם יקראו ואני אענה" (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ז).

(83) ובפרט ע"י ההוספה במצות הצדקה* באופן ד"טרם יקראו ואני אענה", שנותן צרכי העני לפני שמבקש ממנו, שע"י

(*) כולל ובמיוחד בנוגע לצרכי החג – ראה לקמן ט"ו.

- 1 וכי אינך יודע שנדפס בעיתונים שמש"ח כבר בא, ותיכף בא לכאור"א מאתנו, מכס, בתוככי כלל ישראל,
- 2 ולוקח את כולם לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש, ושם ממשיכים בשמחת בית
- 3 השואבה בתכלית השלימות.
- 4 וברוח זו צריכים לפעול בשמחת בית השואבה בכל המקומות כולם – שמביאים לכל המקומות את
- 5 הבשורה הטובה והמשמחת ש"הנה זה בא"⁹³, שמישח צדקנו בא, ולוקח את כל בני"י לשמחת בית השואבה
- 6 שבביהמ"ק השלישי.
- 7 יג. אמנם, עפ"ז נשאלת שאלה:
- 8 כיון שבטוחים ש"הנה זה (משיח צדקנו) בא" ולוקח את כל בני"י לשמחת בית השואבה שבביהמ"ק
- 9 השלישי – מהו הצורך לדבר ולעורר ע"ד ההכנות לעריכת חגיגות שמחת בית השואבה בכל מקום ומקום
- 10 בחוץ לארץ?!
- 11 שאלה זו שאלו מכבר אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: היתכן שלאחרי ההכרזה "לאלתר לתשובה
- 12 לאלתר לגאולה"⁹⁴, ו"עמדו הכן כולכם" לקבל פני משיח צדקנו⁹⁵ – תובע ודורש ושולח שלוחים לייסד
- 13 חדרים וישיבות כו' במדינה זו ובשאר מדינות ברחבי תבל, בה בשעה שזוהי פעולה שדורשת משך זמן
- 14 ארוך (לאחרי בוא השלוחים למקומות אלו), ובודאי שלפנ"ז יבוא כבר משיח צדקנו?!
- 15 והמענה על זה – בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁹⁶ – שבאופן כזה התנהגו בני"י (בהדרגתם של גדולי
- 16 ונשיאי ישראל) במשך כל הדורות, שביחד עם האמונה השלימה בביאת המשיח באופן ד"אחכה לו בכל
- 17 יום שיבוא"⁹⁷, "שיבוא בכל יום", השקיעו כחם ומרצם בפעולות של תומ"צ שהם לטווח ארוך, אשר,
- 18 היסוד להנהגה זו למדים מהנהגת בני"י בהמסעות שבמדבר, שגם במסע שחנו בו משך זמן קצר בלבד,
- 19 הקימו את המשכן באותו אופן שהקימוהו בחנייתם למשך זמן ארוך.
- 20 ועד"ז בנדו"ד, שעושים כל ההכנות הדרושות לחגיגות שמחת בית השואבה בכל מקום ומקום, מתוך
- 21 אמונה שלימה שמישח צדקנו בא תיכף ומיד, שאז יחגגו כל בני"י שמחת בית השואבה בביהמ"ק
- 22 השלישי.
- 23 ובכל זה ניתוסף עוד יותר לאחרי ריבוי הפעולות בהפצת התורה והיהדות והמעיינות חוצה ע"י
- 24 השלוחים דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,
- 25 – ובפרט שלאחרונה נדפס ונתפרסם ("מצוה לפרסם עושי מצוה"⁹⁸) ספר השלוחים והשלוחות ובני
- 26 ביתם, אלבום מהודר, באותיות מוזהבות כו'⁹⁹, ותבוא עליהם ברכה, ומהם יראו וכן יעשו –
- 27 שע"י ניתוסף עוד יותר בקירוב וזירוז עניני הגאולה המרומזים בב' שמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר
- 28 נשיא דורנו – "יוסף" ו"יצחק" – שכולל גם ההוספה (יוסף) בשמחה (יצחק), שמחת הגאולה האמיתית
- 29 והשלימה ע"י משיח צדקנו תיכף ומיד ממש.
- 30 יד. ויה"ר שההכנות לחג הסוכות, "זמן שמחתנו", תהיינה מתוך שמחה וטוב לבב, ע"י הוספה בענין
- 31 השמחה, כולל ובמיוחד ע"י שמחות נישואין, ברית מילה (ועד"ז השמחה בלילת בת¹⁰⁰) ופדיון הבן,
- 32 וכיו"ב.

(93) שה"ש ב, ח ובשהש"ר עה"פ.

(99) ככל עניני קדושה, שעל ידם מקיים יהודי הציווי ד"אני נבראתי לשמש את קוני", שצריכים להיות באופן של יופי והדר, "זה א"לי ואנוהו", כמודגש בעשיית המשכן והמקדש מזהב וכסף ואבנים טובות ומרגליות.

(94) בקול קורא" ב"הקריאה והקדושה" דשנת תש"א ותש"ג. ועוד.

(95) ראה "היום יום" ט"ו טבת. ובכ"מ.

(96) סה"ש תש"א ע' 162.

(97) עיקר ה"ב מ"ג העיקרים.

(98) שו"ת הרשב"א ח"א סתקפ"א.

(100) וכמנהגנו – שנתנית השם (שאו עושין השמחה) בעת העלי' לתורה היא בהקריאה הראשונה (גם בשני וחמישי), ואין ממתינים להקריאה דשבת.

ועוד והוא העיקר – שעוד לפני חג הסוכות חוגגים את שמחת הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
צדקנו, ונשיא דורנו בראשנו, יחד עם השלוחים וכל המסייעים¹⁰¹ בהפצת התורה והיהדות והמעיינות
חוצה, בתוככי כל בני" בכל מקום שהם, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", וממשיכים בחגיגות
שמחת בית השואבה בשמחה הכי גדולה בביהמ"ק השלישי.
וההתחלה בזה – תיכף ומיד ממש, בניגון ההקפות...
[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון הקפות לאביו הרלווי"צ ז"ל. ואח"כ צוה לנגן "לכתחילה
אריבער"].

* * *

טו. כרגיל – יעלו מלמטה למעלה אלו שהכינו משקה של שמחה, ויכריזו ע"ד פעולותיהם, ומהם
יראו וכן יעשו רבים.
ויה"ר שתהי' זו הקדמה קרובה לעלי' מלמטה למעלה דכאו"א מישראל מן הגלות אל הגאולה, שבאים
"עם ענני שמיא"¹⁰² לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, "מקדש אדני' כוננו
ידיך"¹⁰³.
ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.
[לאחרי חלוקת המשקה – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלווי"צ ז"ל. ואח"כ
הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

ורמ"א יו"ד ר"ס רמו).
(102) דניאל ז, יג.
(103) בשלח טו, יז.

(101) ע"ד שמצינו ש"קודם שיעסוק (בתורה) יכול להתנות
שיעסוק חבירו בסחורה ויטול חלק בלימודו, כמו ישכר וזבולון,
אבל אחר שעסק כבר ונתן לו חלק בשביל ממון, אינו כלום,
כדכתיב אם יתן איש את כל הון ביתו גו' בוז יבזו לו" * (ב"י

(*) וי"ל שכשמתנה עם חבירו קודם הלימוד נעשה "בזו יבזו" למעלותא – ענין הביזה (ולא העיר גם מישעני' ח, ג: "מהר שלל חש בז").

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' א

בְּהִלְכָתָהּ – שעשאוה לצל סוכה. נמצא מבואר בברייתא שגוי
כשר לעשות סוכה, ובכל זאת בִּישְׂרָאֵל העושה סוכה אֵין צְרִיף
לְבָרְךָ על עשייתה, דְּתַנִּיא, הַעֲוֵשָׁה סוּכָה לְעֲצָמוֹ אִמְרַי בשעת
עשייתה בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהִחַיֵּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִנֵּינֵנו
לְזֶמֶן הַזֶּה, כֹּא לִישָׁב בְּהַ חַג הַסּוּכוֹת אִמְרַי, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִישָׁב בְּסוּכָה, וְאֵילוּ בִּרְכַת
לְעֲשׂוֹת סוּכָה לֹא מְבָרֵךְ, נמצא מבואר מברייתות אלו, שמצוה
שהגוי כשר בעשייתה כמו סוכה, הישראל אינו מברך עליה וכמו
הכלל שאמר רב יוסף, ומובנת קושיית רב חסדא.
תְּפִילִין תְּיֻבָּתִיה – דין עשיית התפילין הוא פירכא לדברי רב
חסדא, וְהָרִי תְּפִילִין דְּפִסְלוֹתָ בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים – אם עשאן עובד
כוכבים פסולות, דְּתַנִּי רַב חִינָנָא בְּרִיה דְּרַבָּא

מי שמהול ימול אחרים, ולא הגוי שאינו מצווה למול את עצמו.
וחוזרת קושיית רב חסדא, מדוע אין צריך ברכה על עשיית
הציצית, והרי רב אמר שעובד כוכבים פסול לעשיית ציצית,
והכלל הוא שיש ברכה במצוה שעובד כוכבים פסול בה.
אומרת הגמרא: דין עשיית סוכה מְסִיעַ לִיה לְכַלל שאמר רב יוסף,
אבל דין עשיית התפילין הִי' תְּיֻבָּתִיה – הוא פירכא לְכַלל זה.
שְׁהָרִי סוּכָה, דְּבִשְׂרָה עשייתה בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, דְּתַנִּיא, סוּכַת עוֹבְדֵי
בּוֹכְבִּים, וְכֵן סוּכַת נָשִׁים – שעשו גויים או נשים כדי לדור בה
בימות החמה, וְכֵן סוּכַת בְּהֵמָה – שעשאוה לצורך בהמות, וְכֵן
סוּכַת בּוֹתִיִּים – שעשאוה כותים, כדי לדור בה בימות החמה, וְכֵן
סוּכָה מֶלֶךְ מְקוֹם – אפילו סוכה הפחותה מאלו שאינה קבועה
אלא בעליה נדים והולכים, בִּשְׂרָה, וּבְלָבֵד שְׁתֵּהָא מְסוּבָּתָה

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאנשי כפר חב"ד בעת מסירת האתרוגים ע"י באי"כח הכפר שיחיו ערב חג הסוכות ה'תשנ"ב.

בלתי מוגה

- 1 א. ידוע שבחג הסוכות ממשיכים המשכות על כל השנה כולה,
- 2 — נוסף על הענינים שכבר נמשכו לפנ"ז: החל משבת מברכים חודש אלול, ובפרט בחודש אלול
- 3 כש"המלך בשדה"¹, וביתר שאת וביתר עוז בימי הסליחות (שבשנה זו כוללים שתי שבתות — "ב' שבתות
- 4 כהלכתן"²), ועאכו"כ בראש השנה, שבו נאמר³ "אכלו משמנים ושתו ממתקים גו' כי קדוש היום
- 5 לאדוננו", ועד שבאים לחג הסוכות⁴ —
- 6 הן בנוגע לכללות ענינו של היו"ט, ענין השמחה, "ושמחת בחגך"⁵, המשכת השמחה על כל השנה
- 7 כולה, והן בנוגע למצות נטילת ד' המינים, שע"ז⁶ ממשיכים המשכות הן בנוגע לעניני תורה ומצוות
- 8 והן בנוגע לעניני פרנסה גשמית, על כל השנה כולה.⁷
- 9 ב. ויה"ר שיומשכו כל ההמשכות על כל השנה כולה "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁸,
- 10 והמשכה זו תהי' (לא רק בכללות, אלא גם) באופן שמפרטים את כל הענינים אחת לאחת, ובלשון
- 11 הידוע⁹ "פאָנאַנדער־נעמען די עקלאַך", כך, שבכל יום ויום ישנם כל הענינים, ובכל ענין וענין ישנם כל
- 12 הפרטים ופרטי פרטים,
- 13 ועד לפרט העיקרי שהוא גם הכלל הכי עיקרי — גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.
- 14 ובהדגשה יתירה בשנה זו — כהר"ת שהתקבל אצל בנ"י בנוגע לסימנה של השנה — "הי' תהא שנת נפלאות
- 15 בה", ו"נפלאות בכל", "בכל מכל כל"¹⁰, בגימטריא "קבץ"¹¹, "קבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו" —
- 16 קיבוץ כל בנ"י לארצנו הקדושה, שנעשית באופן ד"כל יושבי' עלי"¹² ("יושבי" דייקא, באופן של התיישבות,
- 17 ובאופן ד"עלי"), שאז נוהג היוכל¹², שענינו "וקראתם דרור בארץ לכל יושבי"¹³, ועאכו"כ "דרור" מן הגלות
- 18 אל הגאולה האמיתית והשלימה.
- 19 ג. והעיקר — שזוכים לזה בפועל ממש, באופן ד"מראה באצבעו ואומר זה"¹⁴, ותיכף ומיד ממש,
- 20 בערב חג הסוכות, וברגע זה — שנעשה גם ה"ערב" דביאת משיח צדקנו, והרגע שלאחריו נעשה הרגע
- 21 של הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,
- 22 כך, שממשיכים את היותנו יחדיו ("דעם זיין צוזאַמען") עם משיח צדקנו, ועם כל בנ"י, "בנערינו
- 23 ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁵, ותורתנו ועבודתנו (בכל הפרטים ופרטי פרטים) עמנו — לאחר
- 24 שהולכים "עם ענני שמיא"¹⁶ לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית המקדש,
- 25 "מקדש אדניי כוננו ידיך"¹⁷,
- 26 ומיד חוגגים שם שמחת בית השואבה,

(10) בהוספה על ה"אראנו נפלאות", היינו, שה"אראנו נפלאות" הוא "בכל מכל כל".
(11) ראה ב"ב טז, סע"ב ואילך, ובחידושי חת"ס שם.
(12) ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.
(13) בהר כה, יו"ד.
(14) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג.
(15) בא יו"ד, ט.
(16) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.
(17) בשלח טו, יז.

(1) ראה לקו"ת ראה לב, ב. ובכ"מ.
(2) ראה שבת קיח, ב.
(3) נחמ"י ח, יו"ד.
(4) וההתחלה בזה — בערב חג הסוכות.
(5) פ' ראה טז, יד.
(6) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ז ואילך. ובכ"מ.
(7) ראה ברכה עה"ס תשד"מ לקו"ש חכ"ד ע' 587.
(8) ברכה הג' דברכת המזון.
(9) ראה שיחת שמע"צ תש"ז — הובא ונת' בלקו"ש ח"י"ד ע'

- דכיון שבהגאולה האמיתית והשלימה יבטלו כל הגזירות אזי יחגגו שמחת בית השואבה גם בלילה הראשון¹⁸ של החג; וכיון שתיכף ומיד ממש נמצאים כולנו בארץ ישראל, ששם התחיל כבר הלילה הראשון של החג¹⁹, אזי מתחילה שמחת בית השואבה מיד ממש —
- באופן ד"ראה שמחת בית השואבה" שעי"ז "ראה שמחה בימיו" (כמובן ממארו²⁰ ל"מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו") — שנמשכת השמחה בכל ימיו²¹.
- ובלשון הכתוב²²: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" — "כן תהי' לנו"²³, החל מרגע ועד סוף כל ענין הזמן והמקום, ובאופן דהלוך ומוסיף באור ושמחה עד אין קץ.
- [וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:] נסיעה צלחה ("פאָרט געזונטערהייט") לכאו"א מכם בזמנו למקומו, ונשמע מכם בשורות טובות עד הנסיעה ולאחרי הנסיעה, וכאמור, באופן דהלוך והוסיף באור ובשמחה.
- [אח"כ — בעת חלוקת הד' מינים — אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאו"א מהנוכחים שיחיו: "ממשיך זיין אַלע המשכות"].

הוא למעלה מגדר המקום והזמן רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום זמנו הראוי לו".

(20) סוכה נא, סע"א (במשנה).

(21) ראה מעייני הישועה (קה"ת תשמ"ח) ע' 37. ועוד.

(22) אסתר ח, טז.

(23) ברכת הבדלה.

(18) ולהעיר, שיש בו המעלה ד"ראשון" ששייך במיוחד לביהמ"ק שנקרא "ראשון", כמ"ש "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו" (ירמ' יז, ב. וראה פסחים ה, א).

(19) להעיר ממ"ש רבינו הזקן בשו"ע (או"ח מהדו"ב ס"א ס"ח) בנוגע ל"זמן ק"ש ותפלה וזמן כניסת שבת ויו"ט" שהוא "בכל מדינה ומדינה לפי זמן הימים והלילות שלה, כי עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבק"ש ותפלה וקדושת שבת ויו"ט

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח תשרי, תשי"ב

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר ישראל יהודה שי

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מה"אפשערענעש" של בנו שלום דובער שי - ומפני עניני חדש תשרי לא הי' הזמן גרמא לענות עד עתה-

הנני בזה להביע ברכתי שיגדלוהו הוריו לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה.

וזה לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע מה שכתב בענין התספורת לשלש שנים:

"... ובדבר גזיזת השערות - אפשערענעס - הוא דבר גדול במנהג ישראל, ועיקרו הוא בהחינוך דהשארית פיאות הראש, ומיום הגזיזה והנחת הפיאות של הראש נהגו להדר להרגיל את התינוק בענין נשיאת ט"ק וברכות השחר וברכת המזון וק"ש שעל המטה, והשי"ת יהי' בעזרם שיגדלוהו לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך פרנסה בהרחבה ובמנוחת הדעת בגשמיות וברוחניות".

בברכה לבריאות הנכונה לו ולכב"ב שי.

בס"ד. משיחות לילות חג הסוכות ה'תשנ"ב.

בלתי מוגה

א. "פותחין בברכה"¹,

— כהכלל בנוגע לפתיחת כל ענין בכל ימות השנה, ועאכו"כ בזמן מיוחד בשנה, יום טוב, ובפרט כשנמצאים במקום מיוחד, בבית הכנסת ובית המדרש, בית תורה תפלה וגמ"ח, בית משולש, ובמעמד רבים מישראל, "ברוב עם (ובפרט "עם קרובו"²) הדרת מלך"³ —

"גוט יום טוב"⁴, "גוט יום טוב", "גוט יום טוב" (ג' פעמים, "בתלת זימני הוי חזקה"⁵), שהתוכן ד"טוב" הו"ע של ברכה (כלשון העולם: "א געבענטשטער טאָג").

וענין זה מודגש גם בהתחלת פרשת השבוע (שקורין שלש פעמים): "וזאת הברכה אשר ברך משה גו'".

ב. וברכה מיוחדת בנוגע לענינו של "יום טוב" — ענין השמחה:

נוסף על כללות הציווי "טוב לב משתה תמיד"⁶ (כהפס"ד בשו"ע בסוף חלק אורח חיים), ישנם זמנים מיוחדים בשנה שבהם צ"ל ענין השמחה בגלוי ובהדגשה יתירה — בשלש רגלים, הנקראים "מועדים לשמחה", שבהם ישנה מצות עשה מן התורה "ושמחת בחגך"⁷.

ובמועדים לשמחה גופא מודגש ביותר ענין השמחה בחג הסוכות — שנקרא "זמן שמחתנו", שהשמחה שבו גדולה יותר משמחת שאר המועדים, כדאייתא במדרש⁸ "בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו שמחה אחת ..

בעצרת .. שמחת אחת .. אבל בחג (הסוכות) .. כתב שלש שמחות" — "חזקה" (חזק והתחזקות) בענין

השמחה, וכמודגש בשמחת בית השואבה שבחג הסוכות: "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה

שמחה מימיו"⁹, "כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה .. לא טעמנו טעם שינה וכו'"¹⁰, ומעין זה גם

בשמחת בית השואבה בזמן הזה ("בימים ההם בזמן הזה") ובחזן לארץ.

ותוכן הברכה בנוגע לענין השמחה — שיחגגו ("מ'זאל פראַווען") השמחה דחג הסוכות בכלל ושמחת

בית השואבה בפרט בכל שבעת הלילות¹¹ דחג הסוכות באופן של פריצת גדר (שמחה פורצת גדר¹²), למעלה

ממדידה והגבלה, ובאופן של עילוי והוספה מיום ליום, ועוד והוא העיקר, שתיכף ומיד (בלילה הראשון)

זוכים לחגוג שמחת בית השואבה (לא רק בתור מנהג לזכר שמחת בית השואבה שהיתה בביהמ"ק, אלא)

בשלימותה (ככל פרטי הענינים שנתבארו¹³ במשנה ובברייתא¹⁴) — בעזרה¹⁵ דבית המקדש השלישי¹⁶.

ג. ועוד ענין עיקרי בנוגע להפתיחה בברכה בהיו"ט דסוכות — המשכתה על כל השנה כולה:

(1) ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שכתניא. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה. וש"נ.

(2) תהלים קמח, יד. וראה ואתחנן ד, ז.

(3) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

(4) ועד"ז בחול המועד (שעם היותו חול ה"ה קשור ושייך ל"מועד" שהוא יום טוב) — "א גוטן מועד".

(5) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.

(6) משלי טו, טו.

(7) פ' ראה טו, יד.

(8) יל"ש אמור רמז תרנד (בתחלתו).

(9) סוכה נא, סע"א.

(10) שם נג, א.

(11) גם בלילה הראשון, כי, האיסור שבות שגזרו חכמים (בזמן בית שני) על "החליל של בית השואבה שאינו דוחה לא

את השבת ולא את היום טוב", אינו שייך בהמנהג דשמחת בית

השואבה בזמן הזה (ראה מעייני הישועה ס"ע 43 ואילך).

(12) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(13) ובפרט עי"ז שחוזרים ולומדים ענינים אלו בתורה ("כל העוסק בתורה כו' מעלה עליו הכתוב כאילו כו'") — נוסף על הפעולה שנעשית בלאה"כ מצד התורה עצמה (לפני הלימוד), ובפרט לאחר שבאה באופן של כתב (לא רק בעל פה) ובדפוס (שהוא לדורות).

(14) להעיר מהשייכות דמשנה וברייתא להגאולה — "אין הגלויות מתכנסות אלא בזכות המשניות" (ויק"ר פ"ז, ג. וראה בארוכה תשובות וביאורים ס"ד. ס"ה*. וראה לקמן ס"ז), ועד"ז ברייתות, שגם הם הלכות (ללא שקו"ט) למעשה כמו המשניות, והחילוק ביניהם אינו אלא שהמשניות נשנו בבית מדרשו של רבינו הקדוש, והברייתות נשנו חוץ לבית מדרשו, ולכן נקראו ברייתות לשון חוץ, כי תרגום חוץ מברא (מד"ש אבות רפ"ו).

(15) המקום המיוחד — שמוכשר ומסוגל ומסייע — לשמחת בית השואבה.

(16) שאז יתבטל האיסור שבות שגזרו חכמים בזמן בית שני, ויחגגו שמחת בית השואבה עם חליל וכו' גם בליל יו"ט.

- ידוע¹⁷ שכל עניני חודש תשרי הם ענינים כלליים שנמשכים ופועלים על כל השנה כולה, כמרומו
בשמו של החודש, "תשרי", אותיות "רשית"¹⁸, התחלה וראש שמורה דרך כו' לכל השנה כולה.
- ובהדגשה יתירה בנוגע לחג הסוכות – דכיון שהתחלתו ביום חמשה עשר¹⁹ שבו "קיימא סיהרא
(דתשרי) באשלמותא"²⁰, מודגשת בו השלימות דחודש תשרי, כולל גם השלימות ד"רשית", התחלה
וראש, שנמשך ופועל על כל השנה כולה.
- ומזה מובן שהפתיחה בברכה בהיו"ט דסוכות כוללת גם המשכת הברכה על כל השנה כולה.
- ולכל לראש בנוגע לענינו העיקרי של חג הסוכות – ענין השמחה – שנמשכת שמחה על כל השנה
כולה, שנעשית שנת שמחה, וכמודגש בנוגע לשמחת בית השואבה עלי' אמרו "מי שלא ראה שמחת
בית השואבה לא ראה שמחה מימיו", שמזה מובן שראיית שמחת בית השואבה פועלת ראיית שמחה
בכל ימיו (ובאופן שנעשים "ימיו", שהוא בעה"ב לפעול בהם המשכת השמחה).
- והמשכת הברכה על כל השנה כולה בנוגע לענין השמחה (שנת שמחה) קשורה גם עם המשכת הברכה
בכל הענינים כולם, שאז השמחה היא אמיתית ושלמה.
- ד. ובפרטיות יותר – שנוסף על המשכת הברכה בנוגע לענין השמחה, שנת שמחה, שהתחלתה באות
שי"ן שבסיום האל"ף-בי"ת, נעשית המשכת ברכה על כל השנה כולה בכל הענינים שמתחילים בכל כ"ב
אותיות האל"ף-בי"ת:
- שנת אורה, ברכה, גדולה, דיצה, הוד והדר, ועד טוב, זכיות, חיים טובים וארוכים, טובות גדולות,
יעוד, כלכלה בהפלגה, לימוד התורה בהצלחה רבה – ששייך במיוחד לחג הסוכות שכנגד יעקב²¹,
כמ"ש²² "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל",
- והלימוד הוא מתוך התרחבות גדולה (גם בענינים הגשמיים) באופן דמורמים, ועד לאופן נסי, ולא רק
לפי ערך פעולת האדם, אלא גם לפי ערך הסייעתא דשמיא, ונמשך ומתגלה באופן של סימן טוב (לא רק
סימן המברר מציאות דבר שכבר ישנו, אלא גם סימן הגורם ופועל הדבר²³), ומתוך שמחה (בשי"ן שמאלית),
- ועי"ז נעשה אצל כאו"א "עוז וחדוה במקומו"²⁴, ועוד ועיקר – "פרות שלח לעמו"²⁵, גאולה האמיתית
והשלמה שבאה ע"י "צדיקן של עולם"²⁶, שהוא "קדוש עולמים" ו"רבון העולמים", וממנו נמשך מקור
השמחה והשמחה עצמה בכל העולמים²⁷, ושמחה זו פועלת ורוממות בכל העולם כולו, כי, "והי' ה' למלך
על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"²⁸, כפי שסיימו עתה תפלת "עלינו לשבח", והולך
ונמשך מכאן ולהבא באופן נצחי – "השיר והשבח לחי עולמים", "התהלה והתפארת לחי עולמים" (וכל
פרטי הענינים שבשיר המיוחד הכולל כל האל"ף בי"ת, מ"האדרת והאמונה" עד "התהלה והתפארת").
- ובפשטות – שתיכף (שהתחלתו באות תי"ו) ומיד ממש נעשית שנה גאולה, ושנת תהלה ותפלה –
בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש ובבית המקדש.

להרמב"ם ריש הל' מאכלות אסורות), ומודגש ביותר בנוגע לתוכן
הענין דסימני טהרה בעבודת האדם, כמבואר בארוכה במק"א
(ראה בארוכה שיחת ש"פ ראה מבה"ח אלול ה'שי"ת בתחלתה
(תו"מ ח"א ע' 174) וש"נ).

(24) דה"א טז, כז.

(25) תהלים קיא, ט.

(26) פרש"י וירא יח, כח.

(27) שהרי "מה שהוא אומר לישראל לעשות הוא עושה"
(שמו"ר פ"ל, ט), ולא עוד אלא שעשייתו היא באופן שאי אפשר
להפריד ולהבדיל ח"ו בינו לבין עשייתו, כי "הוא היודע והוא
הידוע והוא הדעה עצמה הכל אחד" (רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב
ה"י), ועד"ז בנוגע לשאר התוארים והפעולות שלו ית' שהם
מיוחדים עמו ב"יחוד נפלא"*.
(28) זכרי' יד, ט.

(17) ראה סה"מ תרנ"ד ע' לו. תרנ"ו ע' רעח. תש"ב ע' 49. ועוד.

(18) בעה"ט עקב יא, יב.

(19) וגם המשכו (לאחרי יום ה'ט"ו) הוא בימים מיוחדים
בחודש, כמו יום י"ז – בגימטריא "טוב", יום י"ח – "חי", ככל
הפירושים שבו, החל מהפירוש הראשון, במעלה ומדריגה,
שקאי על "חי עולמים", הקב"ה בעצמו, כפי שהוא למעלה מכל
עניני דרגות, עצמות ומהות, שממנו נעשית התהוות היש הנברא
והנוצר והנעשה מאין ואפס המוחלט (ראה תניא אגה"ק ס"כ).

(20) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר
פט"ו, כו.

(21) זח"ג רנז, ב. טור או"ח סתי"ז. ובכ"מ.

(22) תהלים עח, ה.

(23) כפי שמצינו בנוגע לסימני טהרה – מעלת גרה ומפרסת
פרסה – שהסימנים גם גורמים ופועלים הטהרה (ראה צפע"י

- 1 ה. שמחת חג הסוכות שלמעלה משמחת שאר המועדים ("שלש שמחות"), היא, מפני היותו "חג
2 האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה"²⁹, "באספכם את תבואת הארץ"³⁰, "שהתבואה ופירות
3 האילן בפנים, לפיכך כתב שלש שמחות"⁸.
- 4 וביאור הענין בעבודת האדם³¹:
- 5 כתיב³² "ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה" – שקאי על כללות עבודת בני" בארץ
6 ישראל (ועד"ז בחוץ לארץ שצריכים לעשותה ארץ ישראל, כהפתגם הידוע³³ "עשה כאן (בחוץ לארץ)
7 ארץ ישראל") בבירור וזיכור עניני העולם, ללקט ולקבץ ולאסוף ("ואספתה") את כל ניצוצות הקדושה
8 שבעניני העולם ולהעלותם לקדושה. ועד"ז בנוגע להאדם עצמו – ללקט ולקבץ ולאסוף את כל
9 המחשבות והדיבורים והמעשים שיהיו חדורים בעניני קדושה.
- 10 וענינו של חג האסיף – שבו נשלמת העבודה דכל השנה כולה ("בצאת השנה")³⁴ באסיפת ניצוצות
11 הקדושה שבעניני העולם ("באספך את מעשיך מן השדה"), ובאסיפת כל המחשבות והדיבורים והמעשים
12 לה', ולכן השמחה היא גדולה ביותר.
- 13 ועוד ועיקר, שב"חג האסיף" נרמז גם קיבוץ ואסיפת כל בני" מכל העולם כולו, "קבצנו יחד מארבע
14 כנפות הארץ"³⁵ [ובפרט עי"ז שבכל מקום ומקום מתאספים יחד מתוך אהבת ישראל³⁶ ואחדות ישראל,
15 "כאיש אחד בלב אחד"³⁷, שעי"ז מבטלים סיבת הגלות³⁸, ובהבטל הסיבה בטל בדרך ממילא המסובב,
16 ובאים כולם יחדיו] לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש, בגאולה האמיתית והשלמה.
- 17 ו. ויש לבאר הענין ד"חג האסיף" בעבודת האדם (לברר ולזכך כל עניני העולם להעלותם לקדושה)
18 בפרטיות יותר:
- 19 ידוע שה"יסוד" של כל העולם הוא ה"אבן שתי" שבבית המקדש, "שממנה הושתת העולם"³⁹.
20 והעבודה בעניני העולם היא לאסוף את כל עניני העולם אל ה"יסוד" שלהם, שיפעל וישפיע בהם
21 להגביהם ולהעלותם⁴⁰, שיהי' ניכר בהם שהיסוד שלהם הוא (אבן שתי' שב) בית המקדש.
- 22 ויש לומר, שענין זה מרמז גם בתיבת "אבן שתי", שכוללת התחלת וסיום כל האותיות מאל"ף ועד
23 תי"ו – אבן שתי' (א"ב שתי) – שצריכים לגלות בכל עניני העולם שנבראו בכ"ב אותיות התורה.
- 24 ועבודה זו היא בב' אופנים – כפי שמתבטא גם בשני הסדרים דאותיות הא"ב – מלמעלה למטה
25 (א"ב ג"ד וכו'), ומלמטה למעלה (תשר"ק):
- 26 אופן הא' הוא המשכה מלמעלה למטה, המשכת אלקות בעולם – כבסדר האותיות דא"ב שהתחלה
27 היא באות אל"ף שרומזת על אלופו של עולם⁴¹, ולאח"ז נמשך באות ביי"ת, "בבית שבה נברא העולם"⁴²,
28 ולאח"ז האותיות ג"ד, "גמול דלים"⁴³, שרומז על כללות המשכה למטה, עד להסיום באות תי"ו. ואופן
29 הב' הוא העלאה מלמטה למעלה, העלאת עניני העולם לאלקות – כבסדר האותיות תשר"ק (מלמטה

האהבה (בשפת המדינה ההיא), שמוכיר ומעורר ע"ד קיום מצות
"ואהבת לרעך כמוך" (קדושים יט, יח).
(37) פרש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.
(38) ראה יומא ט, ב.
(39) שם נד, ב.
(40) ככל יסוד שמגבי' ומעלה את הבנין שעל גביו גם בהיותו
טמון ומכוסה בארץ, ועאכ"כ בהיסוד דהאבן שתי' שנראה בגלוי
מאז בריאת העולם ועד עתה.
(41) סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע ואדה"ז שם ס"ו.
וראה לקו"ת תזריע כג, ג.
(42) ראה ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א.
(43) שבת קד, א.

(29) משפטים כג, טז.
(30) אמור כג, לט – בהקריאה דב' ימים ראשונים דחג
הסוכות.
(31) ראה גם סה"מ תר"ל ע' קלב. שם ע' רה"רו. אוה"ת
משפטים ע' א'קעז ואילך.
(32) משפטים כג, יו"ד.
(33) אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תפה.
(34) ומודגש גם בנוגע ל"בל תאחר" לאחר ששברו ג' רגלים
כסדרן וחג המצות תחילה (ר"ה ד, א) – שחג הסוכות הוא סוף
הזמן דהבאת כל הקרבנות כו' שנתחייב בהם.
(35) וסדר הדברים: "תקע בשופר גדול לחרותנו" – שזהו"ע
תק"ש דר"ה, "קבצנו יחד" – שזהו"ע חג האסיף.
(36) להעיר מהשייכות המיוחדת ל"ליובאוויטש" – ע"ש

למעלה), שמעלים את עניני העולם שנמצאים למטה (אות תי"ו, סיום כל האותיות) למקורם ושרשם למעלה, עד לאות אלף שרומזת לאלופו של עולם.

וכמרומו גם בב' אופני צירוף האותיות אלף ותי"ו: מלמעלה למטה – "את" – מלשון טפל⁴⁴, כי, עי"ז שמגלים בעולם שנברא בכ"ב אותיות התורה, נעשה העולם טפל ובטל לתורה ונאכו"כ לבניי שקדמו לתורה, כראיתא בתדב"א⁴⁵ "שני דברים קדמו לעולם תורה וישראל"⁴⁶, וביניהם גופא "ישראל קדמו", "מחשבתך⁴⁷ של ישראל קדמה לכל דבר"⁴⁸; ומלמטה למעלה – "תא" – שפירושו (בלשון הגמרא והזהר) ביאה וכניסה, שרומז על שלמות העלאת עניני העולם לשרשן ומקורן, שבאו ונכנסו ("אנגעקומען") למקומם האמיתי.

ז. ויש להוסיף, שפעולת התורה בעולם בב' אופנים הנ"ל נעשית בעיקר ע"י הלכות התורה – הלכות פסוקות⁴⁹ בנוגע להנהגה במעשה בפועל בעניני העולם:

על הפסוק⁵⁰ "הליכות עולם לו", דרשו חז"ל⁵¹ "אל תקרי הליכות אלא הלכות". וע"פ הכלל⁵² שהלימוד ד"אל תקרי כו' אלא כו'" אינו שולל הפירוש הפשוט, אלא מוסיף עוד פירוש, ושניהם אמת, יש לומר, שבהלכות התורה גופא ישנם ב' הענינים ד"הליכות עולם לו", ו"אל תקרי הליכות אלא הלכות". וההסברה בזה:

ענינים של הלכות התורה הוא (לא שלילת מציאות העולם, היפך בנין ותיקון העולם, אלא אדרבה) לפעול בעולם שהנהגתו תהי' ע"פ התורה, היינו, שישנה מציאות והנהגת (הליכות) העולם, ופעולת הלכות התורה היא שיהיו "הליכות עולם לו" (שלו, של הקב"ה), שהעולם יתנהג ע"פ רצונו של הקב"ה. ויתירה מזה, "אל תקרי הליכות אלא הלכות" – שפועלים בעולם שיהי' ניכר בו ועד שיכריז שכל מציאותו אינה ("אל תקרי הליכות") אלא בשביל קיום הלכות התורה, כי, ע"י הקיום דהלכות התורה במעשה בפועל (בעולם) ניתוסף העילוי ד"הליכות", שמתגלה כח הבלי-גבול (הליכה שלמעלה ממדידה והגבלה) שבהלכות התורה (שמצד עצמם הם במדידה והגבלה) שבכחן לפעול גם בעולם.

ח. וביאור ב' הענינים שבהלכות התורה (שעל ידם נעשית הפעולה בעולם) – "הליכות עולם לו", "אל תקרי הליכות אלא הלכות" – בעבודת בניי:

ידוע⁵³ שכללות בניי נחלקים לשני סוגים – זבולון וישכר: "זבולון בצאתך"⁵⁴, בעלי עסק, שעיקר עבודתם בעניני העולם – שזהו ע"ד הליכות עולם (כפי שנעשים) לו" (כיון ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו"⁵⁵); ו"ישכר באהליך"⁵⁴, יושבי אוהל, שעיקר עבודתם בלימוד התורה – שזהו ע"ד "אל תקרי הליכות אלא הלכות".

ושלימות העבודה היא בחיבור ב' אופני העבודה זבולון וישכר⁵⁶ – שנוסף לכך שגם אצל זבולון צ"ל קביעות עתים לתורה⁵⁷, וגם אצל ישכר צ"ל התעסקות בעניני העולם⁵³, הרי, גם בעבודת זבולון בעניני

(44) ראה ברכות לו, רע"ב. ב"ק מא, ב.

(45) פרק יד.

(46) ומרומז גם בתיבת "בראשית", ב' ראשית, תורה שנקראת ראשית וישראל שנקראו ראשית, שבשבילם נברא העולם (פרש"י ר"פ בראשית).

(47) וממחשבה נמשך לדיבור ומדיבור למעשה, ועד ל"סוף מעשה" שקשור עם "מחשבה תחילה" (פיוט "לכה דודי". וראה תור"ח ר"פ ויגש. ובכ"מ).

(48) ב"ר פ"א, ד.

(49) ללא שקו"ט וסברות לכאן ולכאן, שתי סברות (כפולוגיות דב"ש וב"ה), וגם יותר משתי סברות ושיטות שונות בלימוד התורה, ע"ד המבואר בפירוש המשנה (אבות פ"ב מ"ט) "חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי", שחמשה תלמידים אלו מהוים חמשה סוגים בשיטות ואופני לימוד התורה הכוללים את כל ריבוי התלמידים (העמידו תלמידים הרבה") של ריב"ז (ראה ביאורים לפרקי אבות ע' 103).

(50) חבוק ג, ו.

(51) מגילה כח, סע"ב. וש"נ.

(52) ראה ס' הליכות אלי ס"ג. הנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 24 הערה 27.

(53) ראה תניא אגה"ק ס"ה (קט, א). ובכ"מ.

(54) ברכה לג, יח.

(55) אבות פ"ב מ"ב. משלי ו, ג. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. שו"ע אדה"ז אר"ח סקנ"ו ס"ב.

(56) נוסף על השותפות שביניהם, ש"זבולון .. יוצא לפרקמטיא .. ומשחקר ונותן לתוך פיו של ישכר והם יושבים ועוסקים בתורה .. תורתו של ישכר על ידי זבולון היתה" (פרש"י ברכה שם). – ולהעיר, שישנו אופן שישכר אינו זקוק לזבולון, כפי שמצינו אצל ר' אלעזר בן חרסום שהי' "יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה", ואעפ"כ, הי' עשיר מופלג (יומא לה, ב).

(57) כולל גם קביעות בנפש (לקו"ד ח"א ז, א. ועוד), ועד שנעשה אצלו באופן ד"תורתך קבע ומלאכתך עראי" (ראה לקו"ש

- 1 העולם ("הליכות עולם") צ"ל ניכר שכל מציאות העולם אינה אלא בשביל קיום הלכות התורה ("אל תקרי
2 הליכות אלא הלכות"), וגם בעבודת ישכר בלימוד התורה ("הלכות") צ"ל ניכר העילוי שנעשה ע"י קיום
3 הלכות התורה במציאות העולם ("הליכות עולם").
- 4 ט. ויש להביא דוגמא להעילוי שנעשה בהלכות התורה (ענינו של ישכר) ע"י "הליכות עולם" (ענינו
5 של זבולון) – כפי שרואים במוחש שכתוצאה מהחידושים שנתחדשו בעניני העולם בדורות האחרונים
6 ניתוספו ענינים חדשים (הלכות חדשות) בתורה (ע"י "תלמיד ותיק" שבדורות אלו) שלא היתה שקו"ט
7 אודותם בדורות שלפנ"ז כל זמן שלא נתחדשה מציאות זו בעולם⁵⁸.
- 8 ולדוגמא (בנוגע לזבולון וישכר) – שזבולון ש"לחוף ימים ישכון"⁵⁹ יוצא בספינות ומגיע לחצי כדור
9 התחתון שבתחתון, כמו מדינת אוסטרליא, מתעוררים אצלו שאלות חדשות בהלכות התורה, כמו בנוגע
10 לזמן שאלת גשמים (אם הולכים אחר בני בבל ככל תפוצות ישראל שבחו"ל, או לפי צורך המקום),
11 וכיו"ב, וע"י פנייתו לישכר ע"ד פתרון שאלות אלו, מתחדשים ענינים חדשים בתורה – כפי שמצינו
12 אריכות השקו"ט בשו"ת של גדולי ישראל⁶⁰ מהתחלת זמן התיישבות בני"י באוסטרליא שלא מצינו
13 בספרים שלפנ"ז⁶¹.
- 14 [וכל זה – מלבד כללות ה"חידוש" דהקמת כו"כ מוסדות תורה והפצת התורה, נגלה דתורה ופנימיות
15 התורה, שנעשה כתוצאה מהתיישבות בני"י באוסטרליא, ולפנ"ז בחצי כדור התחתון בכללותו, במדינה זו,
16 שזהו חידוש לגבי כללות הענין דמתן-תורה שהי' בחצי כדור העליון⁶², כולל גם מתן-תורה דפנימיות
17 התורה כפי שנתגלתה בתורת החסידות שהי' תחילה בחצי כדור העליון (בליובאוויטש), ואילו בסוף⁶³,
18 בדורנו זה, נעשה המקור לגילוי והפצת פנימיות התורה במדינה זו שבחצי כדור התחתון דוקא].
- 19 ועד"ז בנוגע להחידוש בדורנו זה שאדם יכול לטוס בחללית ולנחות על הירח, שאז מתעוררים שאלות
20 חדשות בהלכה, ולדוגמא, איך יתנהג אדם שנמצא על הירח בנוגע ל"קידוש לבנה"⁶⁴? ...!
- 21 ולהוסיף, שע"פ האמור שכל מציאות העולם היא בשביל קיום הלכות התורה ("אל תקרי הליכות אלא
22 הלכות"), מובן, שכן הוא גם בנוגע להחידושים שבעולם, שהכוונה והתכלית בהם היא שעל ידם יתוספו
23 ענינים חדשים (הלכות חדשות) בתורה⁶⁵, וע"ז נשלמת הכוונה הכללית שנתאוה הקב"ה להיות לו ית'
24 דירה בתחתונים⁶⁶.
- 25 י. עפ"ז יש לבאר השייכות דהלכות התורה לענין הגאולה:
- 26 כתיב⁶⁷ "ציון במשפט תפדה", ומפרש רבינו הזקן⁶⁸ ש"במשפט היינו הלכות⁶⁹ כתרגומו ע"פ⁷⁰ כמשפט
27 הראשון כהלכתא קדמייתא, והיינו כמשארז"ל⁷¹ אין הגליות מתכנסות אלא בזכות המשיניות", הלכות פסקות.
28 ומהטעמים לזה – ע"פ האמור לעיל שביורר העולם בזמן הגלות (כשבני"י מפוזרים בכל העולם כולו
29 עד לפנה נדחת) נעשה ע"י הלכות התורה, ולכן, כשנשלמת העבודה דזמן הגלות בבירור העולם ע"י
30 הלכות התורה, אזי נעשית הפדי' מן הגלות אל הגאולה.

הלבנה (מפני היותה מכוסה בעבים), כפי שהתבטא פעם לאחר
משך זמן עד שסו"ס נראתה הלבנה: מי יודע מה הי' קורה אילולי
הי' זוכה לקדש הלבנה. ועפ"ז מתחזקת יותר השאלה האמורה –
מה יעשה אדם שנמצא על הירח במשך זמן קידוש הלבנה דחודש
זה.

(65) כולל גם ההוספה בהתפעלותו מגדלות הבורא – מה רבו
מעשיך ה' ומה גדלו מעשיך ה'.

(66) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(67) ישע"א, א, כז.

(68) לקו"ת ר"פ דברים.

(69) להעיר מהרמז ב"הליכות" ("א"ת הליכות אלא הלכות")
ע – ע"ש "ילכו מחיל אל חיל", שזמה באים ל"יראה אל אלקים
בציון" (תהלים פד, ח), ענין הגאולה.

(70) וישב מ, יג.

(71) ראה לעיל הערה 14.

ח"י"ז ע' 347 ואילך. (וש"ג).

(58) ואף שכלפי שמיא גליא, הרי, התורה לא בשמים היא,
ולכן, לא נתגלו ענינים אלו בתורה אלא לאחר שנתחדשה
המציאות באיך.

(59) ויחי מט, יג.

(60) ראה לדוגמא – הנסמן בהתועדויות תשמ"ג ח"א ע' 389
ואילך. לקו"ש חכ"ב ע' 221 הערה 9.

(61) ועפ"ז יש לפרש "שמח זבולון בצאתך וישכר באהליך"
– שיציאת זבולון פועלת היציאה דישכר מהמדידה וההגבלה של
הענינים שנידונו בתורה עד עתה לשקו"ט בענינים חדשים.

(62) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' תצב ואילך.
וש"ג.

(63) וסוף מעשה במחשבה תחילה (ראה לעיל הערה 47).

(64) להעיר מהמסופר אודות הרה"ח ר' הלל מאריטש שלא
הי' בכחו לסבול שיעבור הזמן דקידוש לבנה ללא אפשרות לקדש

וענין זה שייך במיוחד לחג הסוכות – חג האסיף – שרומז על אסיפת כל ניצוצות הקדושה שבעניני העולם שנתבררו ע"י מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, ואז נעשית אסיפת כל בני ממקומות פזוריהם בכל העולם לארצנו הקדושה.

ויומתק יותר שמחג הסוכות, חג האסיף, באים ל(שמע"צ ו) שמחת תורה, שבו מסיימים כל התורה כולה ומתחילים מחדש – כי, בחג האסיף נשלם כבר בירור העולם שע"י הלכות התורה, ולאח"ז מתחיל ענין חדש בתורה שלמעלה מבירור העולם, שזהו"ע ד"תורה חדשה מאתי תצא" 72 (ודוגמתו גם בעולם – "שמים חדשים וארץ חדשה" 73).

יא. ויש להוסיף, שענינו של חג האסיף בשייכות להגאולה (אסיפת כל עניני מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות ואסיפת כל בני מכל המקומות שגלו בין האומות) מודגש ביותר בשנה זו 74:

נוסף על המעלה הכללית ד"הי' תהא 75 שנת נפלאות 76 ("פלא" שלמעלה מנס 77, ובתוספת נוסף ("נפלא"), ובלשון רבים, "נפלאות"), שרומז על הנפלאות והגאולה האמיתית והשלמה, "כימי 78 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" 79 – ה"ה שנת נפלאות בה 80, שהנפלאות חודרות במציאותה של השנה (לא רק באופן של ראי' שהיא בדבר שמחוץ הימנו), שכוללת כל שינויי הזמנים האפשריים 81, כללות הזמן, ובמילא גם כללות המקום, היינו, שכל עניני העולם (שגדרו זמן ומקום), כל פרטי הנבראים דדצח"מ, חדורים בענין הגאולה ("נפלאות"), כיון שנשלמה העבודה לגלות בהם כח הפועל בנפעל, ועד לגילוי בחי' "יחידו של עולם", בחינת היחידה שלמעלה, הקשורה ומתגלית ע"י בחינת היחידה שבישראל, משיח צדקנו 82 (כולל גם יחידה הפרטית, ניצוץ משיח, שבכאו"א מישראל 83).

וכמורמוז גם בהר"ת ד"נפלאות בכל", "בכל מכל כל" 84 – שהנפלאות הם בכל הענינים 85, שכולם חדורים בענין הגאולה.

ויומתק יותר ע"פ הרמז ש"בכל מכל כל" בגימטריא "קבץ" 86 – "קבץ גליתנו .. מארבע כנפות הארץ לארצנו" – כיון שכבר נשלמו מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות בקיבוץ ואסיפת כל עניני העולם לנקודת האחדות דיחידו של עולם.

ובפרט אחרי שכבר עברו "שתי שבתות" בשנה זו, אשר, שמירת "שתי שבתות כהלכתן" 87 קשורה עם הגאולה 88, ונמצאים ב"חג האסיף" 89 – ה"ז הזמן הכי מסוגל לאסיפת כל עניני מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות ואסיפת כל בני מכל המקומות שגלו בין האומות, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש (שבו נמצאת ה"אבן שתי" ש"ממנה הושתת העולם"), בגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו.

(72) ישע"י נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(73) ישע"י סה, יז, סו, כב.

(74) נוסף לכך ששנה זו באה אחרי המשך כמה שנים שיש בהם מעלה מיוחדת – החל משנת תש"מ ותש"מ, שנת הקהל, ולאח"ז שנת "תש"מ דרך", ולאח"ז שנת נסים, ולאח"ז שנת נפלאות אראנו.

(75) בהוייתה תהא (ראה קידושין נח, א. ועוד).

(76) שהיתה גם בשנה החולפת, שנת נפלאות אראנו.

(77) ראה לקו"ש חט"ו ע' 368 הערה 16. וש"נ.

(78) "כימי" – בכ"ף הדמיון למעלותא, כי, לעתיד לבוא יהיו "נפלאות" בערך ליצי"מ (ראה אוה"ת נ"ך עה"פ ע' תפרו. וש"נ), ועד שהזכרת יצי"מ לעתיד לבוא תהי' בדרך טפל בלבד (ברכות יב, סע"ב).

(79) מיכה ז, טו.

(80) ובפרטיות יותר: (נפלאות) בה בו במ – כהנוסח ג' התפלות דיום השבת ("וינוחו בה", "וינוחו בו", "וינוחו במ"), כנגד ג' החלוקות בעשר ספירות, וכנגד ג' הענינים דמלכיות זכרונות ושופרות (ראה המשך תוס"ו ע' תקלו ואילך) – שכוללים

כל הדרגות כולם.

(81) ראה עבודת הקודש ח"ד פ"ט. ועוד.

(82) רמ"ז לוח"ג מ, ב. ולוח"ג רס, ב. ועוד.

(83) ראה מאור עינים ס"פ פינחס. לקו"ש ח"ב ע' 599. 692

בהערה. ועוד.

(84) ראה ב"ב טז, סע"ב ואילך.

(85) נוסף לכך שאות בי"ת היא אות השימוש לכל הענינים כולם.

(86) ראה ח"י חת"ס לב"ב שם.

(87) כהלכתן דייקא – הרגשת מעלת הלכות התורה, שעל ידן נעשה בירור העולם, כנ"ל בארוכה.

(88) שבת קיח, ב.

(89) ולהעיר, שבשנה זו מתחיל חג האסיף (ב' ימים ראשונים

דיו"ט) ביום ב' וג', כמו ר"ה, כהסימן "פת בג המלך" (שמחלקים הפרשיות נציבים וילך לשתים) – שבו מודגש גמר ושלמות העבודה, כנ"ל בארוכה (ראה קונטרס משיחות ש"פ נציבים תנש"א, יום ב' דר"ה וש"פ וילך תשנ"ב (לעיל ע' 10 ואילך)).

- 1 יב. ע"פ האמור לעיל שחג האסיף רומז על כללות עבודתם של ישראל בבירור העולם – יש לבאר
2 הקשר והשייכות לענין האושפיזין:
- 3 ידוע שבשבעת ימי הסוכות⁹⁰ באים שבעה אושפיזין (אורחים)⁹¹ – הן האושפיזין שנזכרו בזהר⁹²:
4 אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף ודוד, והן האושפיזין החסידיים שנתגלו ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר
5 נשיא דורנו⁹³: הבעש"ט, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש,
6 ואדמו"ר מהורש"ב⁹⁴.
- 7 ומהענינים בזה:
- 8 אמרו חז"ל⁹⁵ "אורח" (שזהו"ע האושפיזין שפירושו אורחים) מברך (ברכת המזון) כדי שיברך לבעל
9 הבית – שרומז על פעולת ההמשכה ("יברך", ברכה מלשון המשכה⁹⁶) וההתגלות של הקב"ה בעולם
10 באופן שניכר שהוא "בעל הבית", שזהו כללות הענין דעשיית דירה לו ית' בתחתונים.
- 11 ונוסף לזה, "אורח" הוא גם מלשון "דרך", ו"אורחים" לשון רבים, ב' דרכים (מיעוט רבים שנים⁹⁷)
12 – שמורה על ב' הדרכים (בכללות) שעל ידם נעשה הקב"ה בעה"ב בעולם: הדרך שבה הולכים מלמעלה
13 למטה (המשכת אלקות בעולם), והדרך שבה הולכים מלמטה למעלה (העלאת העולם לאלקות)⁹⁸.
- 14 וזהו ענינם של שבעת האושפיזין שבחג האסיף – שהם מורי-הדרך לכל בני" (יורו משפטיך ליעקב
15 ותורתך לישראל⁹⁹) כיצד לפעול המשכת והתגלות הקב"ה בתור "בעל הבית" של כל העולם, בב'
16 הדרכים (הכלליים) דהמשכה מלמעלה"ט והעלאה מלמטה"ע, שזוהי כללות עבודתם של ישראל בבירור
17 העולם (תוכנו של חג האסיף).
- 18 ומזה מובן שענינם של האושפיזין נמשך גם לאחר חג הסוכות¹⁰⁰ (בשמיני-עצרת), אלא שאז אינם
19 "אורחים" אלא "בעלי-בתים", כי, ע"י פעולת האושפיזין בהמשכת וגילוי בעלותו של הקב"ה בעולם
20 כפי שנעשית בשבעת ימי הסוכות (ובהוספה מיום ליום) בתור "אורחים" (אושפיזין), באים (בסיומו של
21 חג האסיף) לגמר ושלמות העבודה, שאז ניכרת פעולתם בהתגלות בעלותו של הקב"ה בעולם בתור
22 "בעלי-בתים".
- 23 ועפ"י תומתק השייכות של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו לשמע"צ (בהמשך לשבעת האושפיזין דחג
24 הסוכות, אבל, לא בתור אושפיז, אלא בתור בעה"ב) – כי, להיותו הנשיא של הדור (האחרון לגלות ודור)
25 הראשון לגאולה, לאחר גמר ושלמות מעשינו ועבודתנו בבירור העולם, ה"ה שייך לשמע"צ שלאחרי
26 חג האסיף שרומז על גמר ושלמות כללות העבודה בבירור העולם, ואז באה הגאולה האמיתית והשלימה
27 שמרומזת ב"שמיני-עצרת", כידוע¹⁰¹ שהגאולה שייכת למספר שמונה, ונוסף לזה, "שמיני" הוא גם מלשון
28 שומן ו"עסענץ"¹⁰², שרומז על התגלות התמצית ("עסענץ") דכל עניני העולם, שכל מציאותם היא אלקות.

(וראה לקמן סי"ט).

95 ברכות מו, א.

96 ראה תו"א מקץ לו, ג. ובכ"מ.

97 נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 111 הערה 21.

98 ראה ביאור"ז לאדהאמ"צ וישלח יט, ב ואילך (וראה גם

לעיל סי"ו).

99 ברכה לג, י"ד.

100 לא כמו אורחים שבאים להתארח לזמן מסוים, ולאח"ז

מסתיים זמן האירוח.

101 ראה ערכין יג, ב. ועוד.

102 כן הוא ("עסענץ", בלשון אידיש) בכמה מאמרי חסידות

(אוה"ת בלק ע' תתקכו. ועוד) – כלשון אמירתם, כמ"ש בתניא

אגה"ק (סכ"ה) ש"הבעש"ט ז"ל ה"י אומר ד"ת בל"א* ולא

בלה"ק", אף שכתבתם בלה"ק.

90 וההמשך לזה בשמיני-עצרת, אלא שאז נעשים באופן של בעלי-בתים, כדלקמן בפנים.

91 ויש נוהגים לומר הנוסח דהזמנת האושפיזין: "יעול כו" האושפיז דיום זה, ו"עיימ' כו" שאר האושפיזין, אבל בחב"ד אין נוהגים כן, כי אם במחשבה כו'.

92 ח"ג קג, ב ואילך. ועוד. – ולהעיר מהשינויים בזהר בנוגע למנין וסדר האושפיזין, ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים", גם בנוגע לפועל (ראה מעייני הישועה ע' 71 ואילך).

93 ובאופן ד"מראה באצבעו ואומר זה": כאן ישב הבעש"ט, כאן ישב המגיד וכו' (שיחת ליל א' דחג הסוכות תרצ"ז ותש"ג). – ולהעיר, שהשימוש בלשון עבר ("ישב") הוא בנוגע להסיפור לאחרי זמן, אבל, בעמדנו בלילות דחג הסוכות, הזמן שבו באים האושפיזין, ה"ז בלשון הווה ("יושב")!

94 ויש לומר באופן אחר – שכל האושפיזין החסידיים הם נשיאי חב"ד, היינו, שהאושפיזא הראשון הוא אדמו"ר הזקן וכו'.

(*ו"ת זה יסוד לפרשו: "בלשון אידיש", ולא "בלשון אשכנז" – שבוה מודגש הפיכת לשון זו ללשון יהודית ("אידיש") השייכת ליהודים ("אידין"). ולא כפי שנקראת לפני"ו בשם "זשגרגאן", שפירושו לשון טפילה ללשון אחרת.

יג. ולתוספת ביאור ענינם של האושפיזין בשייכות לעבודת כאו"א מישראל:

מהענינים העיקריים דהכנסת וכיבוד אורחים ("גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה"¹⁰³), שבעה"ב מראה שהוא מעריך ומייקר ביותר את האורח, ע"י השתדלותו (של בעה"ב) להדמות אליו (לאורח). ועד"ז בנדו"ד, שכאו"א מישראל צריך להשתדל להדמות אל האושפיזין – האבות, נשיאי ישראל, אדמו"רים – ע"י ההליכה בדרכיהם ואורחותיהם, ו"זכות אבותם מסייעתם"¹⁰⁴.

ולהעיר:

מצינו ברשימותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לתולדותיו של הצמח-צדק (דור השלישי של נשיאי חב"ד, "בתלת זימני הוי חזקה"), ש(כמה מהם) נקראים בתואר "אדמו"ר"¹⁰⁵. וענין זה מהוה נתינת כח לכאו"א מאתנו, בתוככי כלל ישראל, ליקח לעצמו ה"רחבות" וה"התפשטות" שבתואר "אדמו"ר"!
— כשאומרים ביטוי כזה "ווערט מען דאך פאָרציטערט"... הרי מצינו דוגמתו פלא הכי גדול בכל יו"ט¹⁰⁶, בעת פתיחת הארון¹⁰⁷ (וכשחל בחול¹⁰⁸ — לאחר ההקדמה דאמירת י"ג מדות הרחמים¹⁰⁹ שאינן חוזרות ריקם¹¹⁰), שכאו"א מישראל מבקש על עצמו: "ויתקיים בנו מקרא שכתוב¹¹¹ ונחה עליו רוח ה' וגו'" — פסוק שמתאר גדול מעלתו של משיח צדקנו!...

וכיון שכן, לא יפלא כ"כ האמור שכאו"א מישראל יכול וצריך להשתדל להדמות להאושפיזין.

וההתדמות להאושפיזין צ"ל גם (ולכל לראש) בכללות הענין ד"אושפיזין" שפירושו אורחים — שכאו"א מישראל צריך לידע ולהרגיש שנמצא בעולם רק כמו "אורח" (שהעולם אינו מקומו האמיתי, להיותו "חלק אלקה ממעל ממש"¹¹², "ישראל וקוב"ה כולא חד"¹¹³), ותפקידו לגלות את ה"דרך" ("אורח" מלשון דרך) להמשכת וגילוי אלקות בעולם והעלאת העולם לאלקות ע"י כללות עבודתו בקיום התומ"צ, וכאמור, "אורח" .. מברך לבעל הבית, שממשיך ומגלה בעלותו של הקב"ה בעולם, ובעה"ב נותן ל"אורח" (כאו"א מבני) כל צרכיו ומשמש אותו כו', ועד שנעשה במעמד ומצב של "בן הסמוך על שולחן אביו"¹¹⁴, כפי שיתגלה בפועל בהגאולה האמיתית והשלימה.

*

יד. נוסף על ענינים הכללי של האושפיזין, יש לבאר גם ענינים הפרטי של כל אחד מהאושפיזין (האושפיזא העיקרי של אחד משבעת ימי הסוכות, שביום זה "מזלו גובר"¹¹⁵), כפי שבאים בהמשך

אמירת י"ג מדה"ר בעת פתיחת הארון, צ"ל שמחת יו"ט ע"י סעודה גשמית, בשר שמן ויין ישן. ויש לקשר זה עם הסעודה דליתן ושור הבר תהי' בהגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש — שהעילויים הכי נעלים דהגאולה קשורים עם סעודה גשמית.

(110) ר"ה יז, ב.

(111) ישעי' יא, ב.

(112) תניא רפ"ב.

(113) ראה זח"ג עג, א.

(114) ראה ברכות ג, סע"א.

(115) לשון חז"ל (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע) בנוגע ליום הולדת. — וענין זה הוא (לא רק בזמן הסעודה בסוכה, אלא גם) במשך כל היום, כביום הולדת, שאף שהלידה היא במשך זמן מסוים ביום, מ"מ, התגברות המזל היא (לא רק ברגע הלידה, אלא) בכל היום*. ומרומז גם בהענין דהכנסת אורחים (אושפיזין) גופא — שנוסף על החיוב להאכילם ולהשקותם כו' בשעה שמתארחים בביתו, נמשך החיוב גם לאחר שיוצאים מביתו, במצות לוי' (ראה רמב"ם הל' אבל רפ"ד).

(103) שבת קכז, א. וש"נ.

(104) לשון חז"ל — אבות פ"ב מ"ב. ועוד.

(105) ראה "שלשלת היחס וראשי פרקים מתולדות בית רבינו" — "היום יום" בתחלתו.

(106) ובנדו"ד — בהתחלת חג הסוכות ובסיומו בשמע"צ, ובחו"ל — בשני ימים ראשונים דחג הסוכות, ושני ימים אחרונים, שמע"צ ושמח"ת.

(107) וכיון שצריכים להזהר שלא לעכב את הספר-תורה מלקרות בה (שע"י הקריאה ניתוסף עליו בהס"ת), הרי מובן שאין להאריך בשהות זמן אא"כ בענין נעלה ביותר.

(108) שאז צריכים "איבערקומען" ולמלא ולהשלים כמה ענינים (משא"כ בשבת).

(109) להעיר, שאף שענינם לבטל כל מדידה והגבלה, כולל גם מדידה והגבלה דקדושה, להיותם למעלה מכל מדידה והגבלה, עד לעצמות ומהות, מ"מ, נקראים בשם "מדות", מדה והגבלה — שיש בהם ב' המעלות (למעלה ממדה ומדה) גם יחד, כמו בעצמות ית', שכשם שיש לו כח בבלי גבול כך יש לו כח בגבול (ואדרבה — עיקר החידוש הוא בכח הגבול).

ודוגמתו ביו"ט — שלאחרי כל ההפלאות שבו, כולל ובמיוחד

(*) ועד שבדרך כלל לא מצינו שיצינו שעת הלידה (מלבד אצל יחידי טגולה, כמו הרמב"ם (סדה"ד ד"א תתקכ"ז)).

- 1 ובהוספה זה לזה, עד לסיומו של חג האסיף, גמר ושלמות כללות מעשינו ועבודתינו, בכחם ובהשפעתם
2 והוראת דרכם של האושפיזין.
- 3 ובהקדמה – שכבר דובר בארוכה אודות ענינים אלו בשנים שלפנ"ז, וכבר נדפסו הדברים, ובתוספת
4 ציוני מראי-מקומות¹¹⁶, כך שיכולים לעיין בפנים, ואותיות מחכימות¹¹⁷, ובפרט שישנה כבר השלימות
5 דארבעים שנה, ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"¹¹⁸, ולכן אין צורך באריכות
6 הדברים, אלא מספיק גם הדיבור בקיצור וברמז, ו"תן לחכם ויחכם עוד"¹¹⁹.
- 7 ובוראי שכל אחד ימסור את הדברים הנאמרים עתה בשמחת בית השואבה גם לאלה (החל מבני ביתו
8 שמאיזה סיבה שתהי' אינם נמצאים כאן) שלא (השתתפו עדיין בשמחת בית השואבה, או שהשתתפו
9 בשמחת בית השואבה במק"א שבו לא) שמעו דברים אלה, ובתוספת ביאור והסבר, והעיקר, שעיי"ז יתוסף
10 יותר בכל עיני שמחת בית השואבה.
- 11 טו. האושפיזא הראשון – אברהם אבינו:
- 12 אברהם אבינו הוא הראשון ("אחד ה' אברהם"¹²⁰) שהתחיל ופתח את הדרך להמשיך ולגלות אלקות
13 בעולם גם ע"י ראיות והוכחות מהעולם עצמו – כמ"ש הרמב"ם¹²¹ "כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט
14 בדעתו .. היאך אפשר שיהי' הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהי' לו מנהיג ומי יסבב אותו וכו' עד שהשיג
15 דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה וידע שיש שם אלקה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא
16 הכל .. והתחיל לעמוד ולקרא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלקה אחד לכל העולם כו",
17 וכמרומו גם בשמו – "ולא יקרא עוד את שמך אברם והי' שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך", "אב
18 לכל העולם"¹²².
- 19 ומאברהם נמשך הכח (עיי"ז ש"הודיעו¹²¹ ליצחק בנו .. ויצחק הודיע ליעקב .. ויעקב אבינו למד
20 בניו כולם"¹²³) לכאור"א מישראל – "גוי אחד בארץ"¹²⁴, כמו ש"אחד ה' אברהם", ויש בו בחינת
21 "איתן"¹²⁵ – להמשיך ולגלות אלקות בעולם.
- 22 ועד"ז בנוגע לאושפיזא החסידי – הבעש"ט – שהוא הראשון שהתחיל ופתח את הדרך דהתגלות
23 תורת החסידות הכללית, שכוללת גם ההמשך בהתגלות תורת חסידות חב"ד, שעל ידה ניתוסף עוד יותר
24 בהמשכת וגילוי אלקות בעולם, שיהי' ניכר בעולם שנתהוה מאין ואפס ממש בכח העצמות¹²⁶, ועד שיש
25 הנברא נעשה חד עם יש האמיתי¹²⁷, כפי שיתגלה בפועל לעתיד לבוא, כש"ה' ימלוך לעולם ועד"¹²⁸,
26 "והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"¹²⁹.
- 27 ויש להוסיף הקשר והשייכות דהאושפיזין להגאולה:
- 28 אברהם אבינו – כמאמר¹³⁰ "ברוך שומר הבטחתו לישראל .. שהקב"ה חישב את הקץ לעשות כמה

זו בכל זמן בכל אדם, משא"כ "שאר בחינות ומעלת הצדיקים כגון השבטים ראובן שמעון לוי .. יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדרגות אלו" (תו"א ר"פ וארא), לפי שכאור"א מישראל מתייחס לשבט אחד**.

(124) שמואל-ב ז, כג.

(125) ראה לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ.

(126) ראה לעיל הערה 19.

(127) ראה ביאורו"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג. ובכ"מ.

(128) בשלח טו, יח.

(129) כפי שאמרנו זה עתה בסיום תפלת ערבית.

(130) נוסח הגש"פ.

(116) בספרי התוועדיות (ח"א) תשמ"ב-תשנ"א, ובספר "מעייני הישועה" (קה"ת תשמ"ח), ובהשלמות בשנים שלאח"ז.

(117) ראה של"ה במס' שבועות שלו (קצא, ב). מגדל עוז ה' אישות פ"ד ה"ט. סה"מ תש"א ע' 17.

(118) תבוא כט, ג.

(119) משלי ט, ט.

(120) יחזקאל לג, כד.

(121) הל' ע"ז פ"א ה"ג.

(122) לך לך יז, ה ובפרש"י.

(123) ולהעיר, שאברהם יצחק ויעקב נקראים "אבות" ("אין קורין אבות אלא לשלשה"*) (ברכות טז, ב), "שבחינת האבות היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור ודור", "שתמיד יש בחינה

(*) להעיר מהשייכות דמספר שלשה ליו"ט – שלש רגלים (כנגד ג' אבות), ובחג הסוכות עצמו – "שלש שמחות כתיב בחג".

(**) וגם בזמן הזה (לאחר החורבן) נשמר ויחוס לשבטים אצל כו"כ משפחות בישראל שאומרים שיש בידם ספר יוחסין, ובפרט אצל שבט לוי (כהנים ולוים) שייחוסם נוגע לדינא גם בזמן הזה.

שומר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים", וכידוע פירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר¹³¹, שמצד גודל הנח"ר שנעשה למעלה מעבודתם של בני" בזמן הגלות, הי' יכול להיות ענין זה בלי קץ וגבול, וזהו השבח וההילול שהקב"ה חישב את הקץ לעשות שיהי' קץ וגבול לעבודה דזמן הגלות.

והבעש"ט – שענין זה גופא נעשה "אויף אַ בעל-שם סקער אופן", למעלה מחשבונות, כולל גם חשבון הקץ, אלא תיכף ומיד ממש מתקיימת הבטחת הגאולה, ולא עוד אלא שהנפלאות והגאולה אינם בגדר של נס כיון שנעשים הנהגה רגילה, "אַ בעל-שם סקע הנהגה".

טז. האושפיזא השני – יצחק אבינו:

אע"פ שגדלה מעלת אברהם אבינו להיותו ראשון לאבות (גם ליצחק), מ"מ, יש גם מעלה ביצחק לגבי אברהם. וכמרומו גם בלשון הכתוב¹³² "אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק", שנוסף על הדגשת מעלת אברהם ש"הוליד את יצחק", מודגשת גם מעלת יצחק כפי שקודם לאברהם, "יצחק (תחילה ואח"כ מוסיף) בן אברהם", וכמארו"ל¹³³ "יפה כח הבן מכת האב"¹³⁴.

ומהענינים בזה¹³⁵ – שלידת יצחק כשלעצמה (לפני התחלת עבודתו) היתה באופן של נס גלוי ומפורסם לכל¹³⁶ שעל ידו נעשה גילוי אלקות בעולם (שינוי הנהגת הטבע), כדברי שרה: "צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי .. מי מלל לאברהם (לשון שבח וחיובות .. ראו מה הוא ומי הוא שומר הבטחתו הקב"ה מבטיח ועושה) .. כי ילדתי בן לזקוניי"¹³⁷, ולא עוד אלא שבהמשך לזה הי' הנס ש"הניקה בנים שרה", "ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והניקה אותם"¹³⁸.

[ולהעיר, שמלבד הפעולה דראיית הנס ש"הניקה בנים שרה" לעיני כל השרות, ישנה גם הפעולה שע"י הנקת הבנים כשלעצמה, דכיון שהחלב בא מהדם ("דם נעכר ונעשה חלב"¹³⁹) ש"הוא הנפש"¹⁴⁰, הרי, כשבני השרות ינקו מחלבה של שרה, קיבלו השפעה מנפשה של שרה¹⁴¹, ובודאי שהשפעה זו פעלה בהם שינוי לטובה].

ולהוסיף, שענין זה נוגע במיוחד לשנה זו, "הי' תהא שנת נפלאות בה" – שנפלאות השנה (נפלאות בה) באים בגלוי ובפירסום לעיני כל העמים, ועד שגם הם רואים בכל דבר שבעולם (ועאכו"כ במציאותם של ישראל¹⁴²) הנפלאות דהקב"ה, "לעושה נפלאות גדולות לבדו"¹⁴³, ועי"ז נעשה מעמד ומצב של שמחה בעולם¹⁴⁴ – "כל השומע יצחק לי", "רב שחוק הי' בעולם"¹⁴⁵, כמודגש במיוחד בשמחת בית השואבה (ובפרט

ושרה בתור איש ואשה שנעשים "לבשר אחד", כולל גם לנפש אחת.

142) ע"ד מארו"ל (טוא"ח סו"ס תקפא) "כי מי גוי גדול וגו' .. איזו אומה כאומה זו שיודעת אופי' של אלקי' פי' מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין כו' אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים .. ואוכלין ושותין ושמחים בר"ה לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס".

143) תהלים קל"ו, ד. וראה נדה לא, א.

144) נוסף על השמחה דישאל בכל עניני עבודת ה', ש"השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל* שצוה בהן עבודה גדולה היא" (רמב"ם סוף הל' לולב), ולא עוד אלא שאפילו בימים הנוראים שבהם צ"ל ענין השמחה באופן ד"רגילו ברעדה" (ראה לקו"ת נצבים מז, א ואילך. ובכ"מ), מצינו הדגשה מיוחדת בנוגע ליצחק (שענינו שמחה) – שבעת התקיעות** יעקב ואברהם "אחדין תרווייהו ב' ביצחק" (זח"ג ק, רע"א), אברהם מימין ויעקב משמאל ובאמצע יצחק.

145) וירא כא, ו ובפרש"י.

131) סה"מ תש"ח ע' 151.

132) ר"פ תולדות.

133) שבעות מח, סע"א. וש"נ.

134) להעיר מהפירוש שמעלת הבן ("יפה כח הבן") באה "מכת האב" (ראה לקו"ח שח"ג ע' 222. וש"נ), אבל, לכל לראש ישנו הפירוש הפשוט שכתב הבן יפה יותר מכת האב.

135) נוסף על המעלה ד"עולה תמימה", שלכן הי' כל ימיו בארץ ישראל, ולא יצא לחוץ לארץ (ב"ר פס"ד, ג. ועוד) – כמבואר בארוכה בשנים שלפנ"ז.

136) להעיר ממארו"ל ש"בבצות היום נולד נאמר כאן מועד ונאמר להלן כבוא השמש מועד צאתך ממצרים" (ב"ר פנ"ג, ו) – כדי להדגיש יותר פירסום הדבר, כביצי"מ שהיתה "בעצם היום הזה" (בא יב, מא. פרש"י האוינו לב, מח).

137) וירא כא, וז' ובפרש"י.

138) שם, ז ובפרש"י.

139) בכורות ו, ב.

140) פ' ראה יב, כג.

141) ובמילא גם מנפשו של אברהם, מצד האחדות דאברהם

(*) ובפרטיות: השמחה – ענינו של יצחק, והאהבה – ענינו של אברהם שקראו הקב"ה אוהבו (רמב"ם סוף הלכות תשובה).

(**) ענין הכי עיקרי בעבודת ה' – "תמליכני עליכם .. בשופר" (ר"ה טז, סע"א. וש"נ), שהוא השרש לכללות העבודה דקיום התנו"צ, כמארו"ל

- 1 בלילה השני של סוכות¹⁴⁶ שהאושפיזא שלו הוא יצחק, ע"ש השחוק והשמחה) שנמשכת ופועלת גם אצל
- 2 אומות העולם.
- 3 יז. האושפיזא השלישי – יעקב אבינו:
- 4 ענינו של יעקב אבינו הוא תורה, כמ"ש "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל".
- 5 ולהעיר, שיעקב הוא השלישי שבאבות (וקשור במיוחד עם חג הסוכות, הרגל השלישי¹⁴⁷ (שכתוב בו
- 6 שלש שמחות), ובהדגשה יתירה ביום השלישי דחג הסוכות, שהאושפיזא הוא יעקב), וגם התורה (ענינו
- 7 של יעקב) היא "אוריאל" תליתא¹⁴⁸.
- 8 ועפ"ז יומתק ש"יעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך
- 9 השם ולשמור מצות אברהם, וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח
- 10 הלימוד¹²¹ – לוי דייקא, השלישי שבשבטים.
- 11 והענין בזה – שלאחרי פתיחת הדרך להמשכת אלקות בעולם ע"י אברהם, ומעלתו של יצחק שלידתו
- 12 כשלעצמה היתה גילוי אלקות בעולם, באה עבודתו של יעקב – כללות בניי – בהמשכת אלקות בעולם
- 13 בפועל ע"י התורה, שהיא "תרומתו של עולם", כידוע¹⁴⁹ ש"תרומה" אותיות תורה מ'150 (תורה שניתנה
- 14 למ' יום), שעל ידה נעשית הרמה (תרומה מלשון הרמה) בכל העולם (בירור העולם), שנרגש בו שבריא
- 15 בשביל התורה שנקראת ראשית¹⁵¹ (ובשביל ישראל שנקראו ראשית¹⁵², כידוע¹⁵³ שגם ישראל נקראים
- 16 בשם תרומה¹⁵⁴).
- 17 יח. האושפיזא הרביעי – משה רבינו:
- 18 ענינו של משה רבינו – שעל ידו ה' מתן-תורה¹⁵⁵, "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו"156, כולל
- 19 גם כל הענינים שנתחדשו בתורה במשך כל הדורות, כמאד¹⁵⁷ "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן
- 20 למשה מסיני", שגם ענינים אלו הם בכלל "משה קיבל תורה מסיני", ואדרבה, עיקר החידוש ב"משה
- 21 קיבל תורה מסיני" הוא (לא בנוגע לענינים שנתגלו כבר בזמנו של משה, אלא) בנוגע לענינים שעתידי
- 22 להתחדש לאח"כ שגם אותם קיבל משה מסיני.
- 23 [וההסברה בזה¹⁵⁸ – דלכאורה אינו מובן: כיון שענין זה ניתן כבר למשה מסיני, למה נחשב לחידוש
- 24 של תלמיד ותיק – שהנתינה למשה רבינו היא באופן של כלל¹⁵⁹, וחידושו של התלמיד ותיק הוא שמוציא
- 25 ומפרט ומגלה את הפרטים].

154) ולהעיר ממאד¹⁵⁷ "ש"אדה"ר חלה טהורה לעולם ה', דכתיב וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה" (ירושלמי שבת פ"ב ה"ו), "ואיש תרומות יהרסנה זה אדה"ר שה' גמר חלתו של עולם ונקראת חלה תרומה, שנאמר ראשית עריסותיכם" (ב"ר רפ"ד). ועד"ז בכאור"א מישאל שהוא כמו אדה"ר (ראה סנהדרין לו, סע"א).

155) דאף ש"קיימו האבות כל התורה כולה עד שלא ניתנה (יומא כח, ב. וש"נ), הרי, במתן-תורה ניתוסף עילוי שלא בערך, כידוע.

156) אבות רפ"א.

157) ראה מגילה יט, ב. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.

158) ראה לקו"ש שם ע' 253. וש"נ.

159) ועד – כלל דכלל, ולמעלה מזה, ועד למעלה מכללות ופרטות, ואעפ"כ ה"ז נכלל ב"משה קיבל תורה מסיני".

146) ולהעיר, שבקביעות שנה זו חל יום שני לסוכות ביום השלישי בשבוע, שהוכפל בו כי טוב, טוב לשמים וטוב לבריות (ראה אוה"ב בראשית לג, ב. ועוד) – שבזה מודגשת יותר פעולת השמחה (נוסף על השמחה דבניי גם) בכל העולם (בריות).

147) לענין כל תאחר – ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחילה (כנ"ל הערה 34).

148) שבת פח, א.

149) זח"ג קעט, א.

150) ובאופן שנעשים תיבה אחת, ועד כדי כך, שמקומה של האות מ' הוא באמצע התיבה.

151) משלי ח, כב.

152) ירמ' ב, ג.

153) ראה ספר הליקוט (דא"ח להצ"צ) ערך תרומה ע' שלו ואילך. וש"נ.

ולהוסיף, שהחידושים בתורה הם ענין עיקרי אצל משה רבינו:

1 החידוש בתורה נעשה ע"י הפלפול בקושיות ופירוקים לירד לעומק הסברות וטעמי ההלכות להבין
2 דבר מתוך דבר, שע"ז יתחדשו חידושי הלכות רבות¹⁶⁰. וענין זה מודגש ביותר אצל משה רבינו –
3 כמארז"ל¹⁶¹ שפלפול דאורייתא ניתן למשה רבינו, אלא שנהג בה טובת עין ונתנה לישראל, ועז"נ¹⁶² "טוב
4 עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל", היינו, שפלפול התורה הוא "לחמו" של משה רבינו.
5 וכיון שנתנה לישראל, נעשה חיוב על כאו"א מישראל לפלפל ולחדש בתורה, "לאפשא לה"¹⁶³, שאינו
6 יכול להסתפק בלימוד עניני התורה שכבר נתגלו, אלא צריך להוסיף ולפלפל ולחדש בתורה¹⁶⁴ נוגם
7 לאחר שחידש בתורה ביום זה, וג"פ ביום, צריך להוסיף ולחדש עוד יותר במשך היום, כיון שבכל רגע
8 ורגע שישנו החיוב דלימוד התורה ישנו החיוב לחדש בתורה], ועד כדי כך, שכאשר ביכלתו לפלפל ולחדש
9 בתורה ואינו מחדש אלא חוזר על עניני התורה שכבר נתגלו, ה"ז בבחינת "ביטול תורה" (בערך וביחס
10 להחידוש בתורה), כמובן ממארז"ל¹⁶⁵ "מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה", דאף ש"מקרא
11 מגילה" הוא לימוד התורה¹⁶⁶, ה"ז נחשב ל"ביטול תורה" ביחס להלימוד באופן של פלפול וחידוש
12 בתורה¹⁶⁷.

13 ועוד והוא העיקר – שע"י החידוש בתורה זוכים לחידוש האמיתי בתורה לעתיד לבוא, "תורה חדשה
14 מאתי תצא" (ועי"ז גם החידוש בעולם – "השמים החדשים והארץ החדשה"), בגאולה¹⁶⁸ האמיתית
15 והשלימה ע"י משיח צדקנו¹⁶⁹.

16 יט. ועד"ז בנוגע לאושפיזא החסידי:

17 האושפיזא הרביעי הוא אדמו"ר מהר"ש, נשיא הרביעי דחב"ד, שענינו "לכתחילה אריבער"¹⁷⁰. וכאשר
18 מונים באושפיזין גם את הבעש"ט והמגיד, אזי האושפיזא הרביעי הוא אדמו"ר האמצעי, שענינו "רחובות
19 הנהר"¹⁷¹, שכן, ההבנה וההשגה בהרחבת הביאור במאמרי החסידות שלו היא בנקל ובמהירות יותר
20 מאשר במאמרי החסידות של אדמו"ר הזקן (שהם בדוגמת תושב"כ¹⁷² ביחס למאמרי החסידות של
21 אדמו"ר האמצעי).

22 וענין זה שייך במיוחד לפלפולא דאורייתא (ענינו של משה רבינו, "לחמו") – כי, סדר ודרך הלימוד
23 דפלפולא דאורייתא הוא באופן שככל שמפלפלים בעומק הענין רוצים להתעמק ולפלפל עוד יותר
24 (בבחינת "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים"¹⁷³), שהרי "אין קץ ותכלית לעומק טעמי ההלכות והפלפול
25 בטעמיהן. . . (וכתוצאה מזה גם) חידושי הלכות לאין קץ ותכלית"¹⁷⁴, ועי"ז נעשית הרחבה אמיתית
26 בתורה, "רחובות הנהר", למעלה ממדידה והגבלה ("לכתחילה אריבער").
27

160 ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. ועוד.

161 נדרים לח, א.

162 משלי כב, ט.

163 זח"א יב, ב. וראה תו"א מקץ לט, ד. הל' ת"ת לאדה"ז שם. וש"נ.

164 ולדוגמא בנוגע ללימוד הלכות החג – שאף שלמד כבר הלכות סוכות בשנים שלפנ"ז (וכיון שזיכהו הקב"ה באריכות ימים, למד כבר הלכות אלו עשרות פעמים), חוזר ולומד עוה"פ ביתר עיון והעמקה, ועד שמגלה ענינים חדשים בהלכות אלו.

165 מגילה ג, א. רמב"ם ריש הל' מגילה. טושו"ע או"ח סתרפ"ז ס"ב.

166 ולא עוד אלא שהלימוד הוא בענין נעלה ביותר – הגאולה דפורים, שבאה ע"י נסים גדולים, ועד לנס שבא בהתלכשות בלבושי הטבע שיש בו עליו לגבי נס שלמעלה מדרך הטבע לגמרי (ראה תו"א מג"א צג, א ואילך. ובכ"מ).

167 ראה התוועדיות תשמ"ו ח"ב ע' 835 ואילך. וש"נ.

168 להעיר ממארז"ל (אבות פ"ו מ"ז) "כל האומר דבר בשם אומרו (חידוש דהאומר) מביא גאולה לעולם".

169 ולא כמו הגאולה דפורים שהיא באופן ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן" (מגילה יד, א), ואפילו מרדכי ה' רק "משנה למלך אחשוורוש" (אסתר בסופה).

170 ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריז.

171 ראה לקו"ש חכ"ה ע' 349. וש"נ.

172 שבה נאמר "לא תסיפו גו' ולא תגרעו" (ואתחנן ד, ב), ודוגמתו בנוגע להשמירה והדיוק באותיות הרב כצורתם, ולאח"ז בא הפלפול בביאור הדברים, שע"ז ניתוסף ביאור כו'.

173 ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. ועוד.

174 הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ה.

- 1 ולהעיר מהשייכות המיוחדת לשנה זו – ה'תשנ"ב – שהאות ב' דסימן השנה רומז להר"ת ד"בינה",
 2 שהיא באופן של "רחובות הנהר", שזוהי מעלת הבינה גם לגבי חכמה.
- 3 ויש להוסיף, שבהענין ד"רחובות הנהר" נכלל גם הריבוי וההרחבה בנוגע למקבלי התורה, "משה
 4 קיבל תורה מסיני ומסרה" באופן ד"העמידו¹⁷⁵ תלמידים הרבה¹⁷⁵, ועוד ועיקר, שכל ריבוי התלמידים,
 5 כל בנ"י, מתקבצים¹⁷⁶ יחד לארצנו הקדושה, "ארץ טובה ורחבה", לירושלים עיר הקודש כפי שתהי'
 6 באופן של הרחבה והרמה ("וראמה"¹⁷⁷), ושם זוכים ללימוד התורה בתכלית ההרחבה שאין למעלה
 7 הימנה, "תורה חדשה מאתי תצא".
- 8 כ. האושפיזא החמישי – אהרן הכהן:
- 9 ענינו של אהרן הוא – "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"¹⁷⁸, היינו, שגם אצל אהרן מודגש ענין
 10 התורה, כמו אצל משה¹⁷⁹, אלא, שעיקר החידוש אצלו הוא בהפצת התורה אצל אלה שלעת-עתה רחוקים
 11 מהתורה, שלכן נקראים בשם בריות בעלמא, והעצה לזה היא "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה",
 12 "למשכן בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה"¹⁸⁰.
- 13 וחידוש מיוחד בהפצת התורה ע"י אהרן – להיותו אהרן הכהן, שעיקר עבודתו בהשירות לה' בבית
 14 המקדש ועד לקדש הקדשים¹⁸¹, וביחד עם זה, התעסק עם "בריות" כדי לקרבן לתורה.
- 15 וזהו גם כללות ענינו של שבט לוי (שנשיאו הוא אהרן הכהן) – ש"הובדל לעבוד את ה' לשרתו
 16 (וביחד עם זה) ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר יורו משפטך ליעקב ותורתך
 17 לישראל"¹⁸², וכדי שהוראה זו תתקבל באופן המתאים, צריכה להאמר בסבר פנים יפות, מתוך אהבה
 18 וקירוב דוקא.
- 19 ובאופן כזה צריכה להיות עבודת כאו"א מישראל – "הוי מתלמידיו של אהרן הכהן .. אוהב את
 20 הבריות ומקרבן לתורה", ועד"ז בנוגע לעבודת שבט לוי, כפס"ד הרמב"ם¹⁸³ "לא שבט לוי בלבד אלא
 21 כל איש ואיש .. אשר נדבה רוחו אותו .. ה"ז נתקדש קדש קדשים (דרגת הקדושה דכה"ג¹⁸⁴) .. אתה¹⁸⁵
 22 תומיך גורלי".
- 23 כא. האושפיזא הששי – יוסף:
- 24 לאחר ובהמשך לפעולת האושפיזין שלפנ"ז בענין התורה, החל מיעקב שענינו תורה, משה, שעל ידו
 25 ניתוסף הענין דפלפולא דאורייתא וחידושי תורה, ואהרן, שפעולתו בהפצת התורה – באה פעולתו של
 26 יוסף באופן ד"יוסף ה' לי בן אחר"¹⁸⁶, שמ"אחר" נעשה "בן"¹⁸⁷, שבזה מודגשת פעולת התורה בעולם
 27 ("אחר"), לבררו ולזכרו ולהעלותו לקדושה ("בן").
- 28 [ולהעיר, שמעין זה שייך גם בהפעולה עם בנ"י, לפעול על יהודי שמעמדו ומצבו בגלוי ובחיצוניות
 29 הוא בבחינת "אחר" שיהי' גם בגלוי ובחיצוניות בבחינת "בן", אבל, עיקר הפעולה ב"אחר" לאמיתותו
 30 (לא רק בגלוי ובחיצוניות) היא בנוגע לבירור העולם¹⁸⁸].

לקרב ולהוריד את התורה אליהם ח"ו, אלא לקרב ולהעלות אותם לתורה (ראה ביאורים לפרקי אבות ע' 44).
 (181) כמבואר בארוכה פרטי עניני עבודת כה"ג בקדש הקדשים – בסדר עבודה דיוהכ"פ דאזלינן מיני'.
 (182) רמב"ם הל' שמטה ויובל פי"ג ה"ב.
 (183) שם ה"ג.
 (184) דה"א כג, יג.
 (185) תהלים טז, ה.
 (186) ויצא ל, כד.
 (187) ראה אוה"ת עה"פ.
 (188) והפעולה עם בנ"י שייכת לאהרן – "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (כנ"ל ס"כ).

(175) כולל גם שכאו"א מהתלמידים הוא בעצמו בבחינת "הרבה", ע"ז שניתוסף אצלו מיום ומרגע לרגע כו'.
 (176) שגם זה מרומז באות ב"ת דמספר השנה – ר"ת "בכל", "בכל מכל כל", בגימטריא "קבץ" (כנ"ל ס"א).
 (177) זכרי' יד, יו"ד. וראה ב"ב עה, ב.
 (178) אבות פ"א מ"ב.
 (179) ומרומז גם בכך שאהרן הוא האושפיז החמישי – "חמשה מי יודע, חמשה אני יודע, חמשה חומשי תורה", שקיבל משה מסיני (דאף שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני, ה"ז בהעלם ובאופן של כלל, ואילו בפועל ובגלוי קיבל חמשה חומשי תורה).
 (180) תניא פל"ב. – ובהדגשת הדיק "ומקרבן לתורה" – לא

ובזה ניתוסף עוד יותר ע"י האושפיזא החסידי, אדמו"ר מהר"ש, שענינו "לכתחילה אריבער" –
שבירור העולם ע"י התורה הוא באופן שנוגש בעולם שכל מציאותו אינה אלא בשביל קיום הלכות
התורה, שזהו הפירוש ד"לכתחילה אריבער", שאין זה באופן שהעולם הוא מציאות בפ"ע וצריכים לברור
ולזכור ע"י קיום הלכות התורה, אלא באופן ד"אריבער", שמציאות העולם אינה אלא בשביל קיום הלכות
התורה, כמרומו בדרשת חז"ל "אל תקרי הליכות אלא הלכות", שהמציאות ד"הליכות עולם" אינה אלא
בשביל קיום הלכות התורה (כנ"ל ס"ז).

כב. האושפיזא השביעי – דוד המלך ואדמו"ר מהורש"ב:
ענינו של האושפיזא השביעי, שעל ידו נגמר ונשלם כללות ענינם של האושפיזין, קשור עם
הגאולה האמיתית והשלמה – הן האושפיזא שבזהר, דוד מלכא משיחא, והן האושפיזא החסידי,
ששמו "שלום", כמ"ש¹⁸⁹ "שלום גו' אתן על ישראל בימיו", ולא עוד אלא שה"שלום" חודר
ונמשך גם בעניני העולם המרומזים בשמו השני, "דוב" (וגם כפי שנקרא בלע"ז – "בער")
ש"מסורבל בבשר"¹⁹⁰, כיון שנגמר ונשלם הבירור וזיכוך דעניני העולם.

וגם בענין זה מודגשת הפעולה שע"י התורה – כי, מעניני העיקריים של אדמו"ר מהורש"ב הוא
התייסדות ישיבת תומכי תמימים שבה לומדים "תורת ה' תורה הנגלית ותורת החסידות תמימה"¹⁹¹, ועי"ז
פועלים ביאת דוד מלכא משיחא, כמבואר בשיחתו הידועה¹⁹² בענין "כל היוצא למלחמת בית דוד"¹⁹³,
שתלמידי הישיבה הם "חיילי בית דוד" שפועלים התגלות וביאת דוד מלכא משיחא.

ומזה מובן שבעמדנו ברגעי הגלות האחרונים צריכה להיות הוספה מיוחדת בנוגע לישיבת תומכי
תמימים – ע"י התייסדות מחלקות חדשות (נוסף על הגדלת והרחבת המחלקות הקיימות) של ישיבות¹⁹⁴
תומכי תמימים¹⁹⁵ בכל קצוי תבל (כשם שפעלו בענין דוגמתו, הדפסת ספר התניא בכל מקום בעולם שיש
בו ישוב בנ"י¹⁹⁶), כולל גם במדינה ההיא שבה נמצאת העירייה ליובאוויטש עד היום הזה¹⁹⁷ – שע"י
ממהרים ומזרזים גמר ושלמות פעולתם של "חיילי בית דוד" להביא את הגאולה האמיתית והשלמה
ע"י דוד מלכא משיחא, שאז "עתידים כל בתי כנסיות ובתי מדרשות (ישיבות) שבבבל (בכל קצוי תבל)
שיקבעו בארץ ישראל"¹⁹⁸.

כג. ולאחרי פעולתם של שבעת האושפיזין, הן שבעת האושפיזין שבזהר, והן שבעת האושפיזין
החסידיים, ובצירוף שניהם יחד, י"ד אושפיזין – באה פעולתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, דוד
הט"ו, "קיימא סיהרא באשלמותא, שזהו המעמד ומצב דהגאולה האמיתית והשלמה.

הישיבות שבהם לומדים "תורת ה' תורה הנגלית ותורת החסידות
תמימה", שהמכוון שלהם הכל אחד ומיוחד ויחד – לפעול
הגילוי ד"יחידו של עולם".

(196) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 320 ואילך.

(197) ולהעיר, שלאחרונה חזרו לעירייה ליובאוויטש וערכו בה
התועדויות חסידיות, וחזרו חסידות, ועשו כו"כ פעולות ומעשים
טובים – כפי שסיפרו אלו שביקרו שם (והשתתפו בעצמם),
וסיפרו מתוך חיות, עד שהחיו את השומעים עד כדי כך שנתעלו
למעמד ומצב שלמעלה מהחילוקים דומן ומקום (כאילו
שהשומעים עצמם היו נוכחים שם).

(198) מגילה כט, א.

(189) דה"א כב, ט.

(190) ראה מגילה יא, רע"א. וש"נ.

(191) שיחת שמח"ת תרנ"ט – "התמים" ח"א ע' כה.

(192) שמח"ת תרס"א – לקו"ד ח"ד תשפו, ב ואילך.

(193) שבת נו, א. וש"נ.

(194) כולל גם שכא"א מתלמידי תו"ת (גם אלו שלמדו בעבר
ונשארים תלמידי תו"ת כל ימי חייהם) מוסיף בקיום ההוראה
והעמידו תלמידים הרבה, החל מבני ביתו*, וגם תלמידים
כפשוטם, ולכל הפחות שנים-שלשה ** תלמידים, ועד לריבוי הכי
גדול של תלמידים, וכל אחד מהתלמידים מקיים בעצמו ההוראה
ד"העמידו תלמידים הרבה".

(195) ועד"ז "אחי תמימים", ושאר השמות שבהם נקראים

(*) גם הקטנים ביותר, שכן, כשילד קטן אומר "מודה אני", רואים שהוא תלמיד שמקבל התורה שקיבל משה מסיני ומסרה ליהושע וכו' עד סוף
כל הדורות.

(**) בדיעבד – גם שנים נקראים הרבה, אבל לכתחילה – הפירוש דהרבה הוא לכל הפחות שלשה.

1 ולהוסיף, שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הוא המנהל-פועל דשיבת תומכי תמימים מיום הווסדה¹⁹⁹
 2 – בשבעת ימי המשתה דשמחת הנישואין שלו, שאז אומרים (בסיום וחזרתם השבע-ברכות) "מהרה ..
 3 ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה וגו'"²⁰⁰ – שעל ידו נשלמת כוונת התייסדות
 4 ישיבת תומכי תמימים בביאת דוד מלכא משיחא בפועל ממש.

5 וכל זה מודגש ביותר לאחר שישנו הפס"ד של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו שכבר נשלמו כל
 6 הענינים, כולל גם "צחצוח הכפתורים"²⁰¹ (שלימות הבגדים לכבוד ולתפארת²⁰²), ונמצאים במעמד ומצב
 7 ד"עמדו הכן כולכם" לקבל פני משיח צדקנו²⁰³ [ובגלל סיבה שאינה מובנת כלל וכלל נמצאים עדיין בגלות]
 8 – הרי בודאי שתיכף ומיד ממש זוכים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י דוד מלכא משיחא, "הנה זה
 9 (המלך המשיח) בא"²⁰⁴, ולא רק בלשון הוה, אלא שתיכף ומיד יכולים לומר בלשון עבר ש"כבר בא".

המשך השיחה יודפס בדבר מלכות לחג הסוכות

- 199) והולך ונמשך עד היום הזה – שהרי קדושה לא זוה ממקומה (ראה תניא אגה"ק ביאור לסי' ז"ך).
 200) ע"פ ירמ' לג, יו"ד-יא.
 201) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.
 202) שזוהי ההכנה לבגדי כהונה דכהן גדול – שנאמר בהם
 "ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" (תצוה כח, ב).
 203) ראה "היום יום" ט"ו טבת.
 204) שה"ש ב, ח ובשהש"ר עה"פ.

אגרות קודש

ב"ה, ז"ך תשרי, ה'תש"כ

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מיי"ז אלול, ונתעכב המענה מפני טרדות ימי הסגולה דחודש זה.

נהניתי שמכתבי הזכירו על הקשר האמיץ שיש לו עם ליובאוויטש, ועורר בו זכרונות ימי קדם וגם זכרון אביו ז"ל והתקשרותו הפנימית עם ליובאוויטש. וכיון שאמרו חכמינו זכרונם לברכה לא ברא הקב"ה דבר אחד לבטלה, הרי בטח יפעלו זכרונות אלה פעולתם ועל פי סיסמא של עמנו בני ישראל שהמעשה הוא העיקר.

מה שכותב שמלאכתו אינה נוחה ולכל היותר יש בה לתקן המעשה אך לא לתקן את האדם, כו', הנה בשטח זה בפרט יש הדגשה מיוחדת בתורת החסידות בענין פעולת המעשה על האדם, שבעצם לפעמים משפיעה בעומק יותר על האדם מפעולת הדיבור והמחשבה. שלכן גם בתורה מוצאים אנו הדגשה יתרה על קיום המצוות בפועל, ואח"כ בא ענין האמונה, בבחינת נעשה ואח"כ נשמע, אף על פי שידוע עד כמה גינו ענין דמצות אנשים מלומדה, וכמובא ג"כ באגרת הקדש לרבנו הזקן סי' כ"א ומסיים בדברי המורה הגדול, רופא הנפש ורופא הגוף גם יחד, הוא הרמב"ם בפירוש המשנה דאבות הכל לפי רוב המעשה - לזכך הנפש. ובפרט שעל היהודים נאמר "ארץ חפץ", וידוע פתגם הבעש"ט הנמשל בזה, שכשמסתכלים מחוץ אין לשער האוצרות הטמונים במעמקים, כן הוא בנוגע לבני ובנות ישראל. ועוד בנקודה זו בתוכן מכתבי הכללי לראש השנה דהאי שתא, אשר העתקתו מוסגרה בזה ותקותי שימצא בו ענין.

בכבוד ובברכה.

לקוטי שיחות פרשת האזינו כרך ט

מתורגם ללשון הקודש

21 אך יש להבין: לפני כן, בסוף פרשת נצבים⁹, נאמר
22 "העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ", וגם שם
23 מפרש רש"י שני פירושים: "שהם קיימים לעולם,
24 וכאשר תקרה אתכם הרעה יהיו עדים שאני התרתי
25 בכם בכל זאת. דבר אחר: העדותי בכם היום את
26 השמים וגו' – אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל:
27 הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם, שמא שינו את
28 מדתם, שמא לא עלה... ומה אלו, שנעשו לא לשכר...
29 – אתם, שאם זכיתם... על-אחת-כמה-וכמה". וצריך
30 להבין: (א) מדוע שואל רש"י כאן "למה העיד בהם
31 שמים וארץ", בשעה שכבר למדו לפני-כן על עדות
32 השמים והארץ, ועל הסיבה לכך להיותם עדים?
33 (ב) אף אילו רצה רש"י, מסיבה כלשהיא, לפרש גם
34 בפרשה זו את הסיבה לבחירת השמים והארץ לעדים,
35 היה עליו לכתוב זאת בקצרה, מדוע הוא מרחיב בענין
36 זה בפרשה זו, שבה הוא כתוב בפעם השנייה, ולא
37 בפעם הראשונה, על הפסוק "העדותי בכם היום את
38 השמים..." ששם הוא בקצרה "שהם קיימים לעולם
39 וכאשר תקרה אתכם..."?
40 (ג) גם צריך להבין לגבי הפירוש השני בפרשתנו:
41 העובדה שרש"י אומר בפירוש השני בפרשת נצבים
42 "אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל, הסתכלו

א.

פירוש רש"י על "האזינו השמים"

1 על הפסוק "האזינו השמים" מפרש רש"י: "שאני
2 מתרה בהם בישראל, ותהיו אתם עדים בדבר, שכן
3 אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן ותשמע הארץ.
4 ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: אני בשר
5 ודם, למחר אני מת. אם יאמרו ישראל, לא קבלנו עלינו
6 הברית – מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם שמים
7 וארץ, עדים שהם קיימים לעולם". לאחר מכן אומר
8 רש"י פירוש נוסף¹ "ועוד, שאם יזכו יבואו העדים
9 ויתנו שכרם. הגפן תתן פריה, והארץ תתן יבולה²,
10 והשמים יתנו טלם³. ואם יתחייבו תהיה בהם יד
11 העדים תחילה", וצער⁴ את השמים⁶ ולא יהיה
12 מטר⁷...".
13 ההכרח לפירוש של רש"י נובע, לכאורה, מן
14 המילים "האזינו השמים", והרי, לכאורה, תוכן הפרשה
15 אינו מכוון כלפי השמים והארץ, אלא לישראל – כיצד
16 עליהם להתנהג, ומה יהיו התוצאות אם הם לא ינהגו
17 כך⁸ – ולפיכך מפרש רש"י, שמשה רבינו אמר לשמים
18 ולארץ להאזין, ולהיות "עדים" להתראתו בישראל;
19 ובהמשך הוא מסביר "ולמה העיד בהם שמים
20 וארץ...".

השמים" שבפשוטו קאי על הקב"ה. ואולי י"ל דמפרש כבגמרא (תענית
ג, ב) דעצור את השמים ולא יהי מטר ב' ענינים הם, וא"כ עיקר הראי'
הוא מ"לא יהי מטר". והביא גם התחלתו "ועצור את השמים" שממנה
מוכן דולא יהי מטר הוא ענין בפ"ע. אבל דוחק הוא בפש"מ. וי"ל
בפשטות דאין כוונת רש"י להביא כתובים שבהם מפורש שהשכר והעונש
בא מהן מצ"ע, אלא כפשוטו שבא ע"י שמים וארץ. ולא הביא בהשכר
הכתוב דר"פ בחוקותי (כו, ד) "ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה
גו"א* (וכיו"ב הכתוב דעקב יא, יד) שאין מפורש בו שבא מן השמים.
(7) בהשכר נאמר "יתנו טלם" (לא רק מטר המוכרח) ובעונש "ולא
יהי מטר" (ופשיטא שלא יהי טל). ראה פרש"י פסוק ב' ד"ה תול כטל.
ולעזר מתענית שם.
(8) בכמה מפרשים (ראה פ"י מהרי"ק. ולכאורה כן משמע ברא"ם.
וראה באר מים חיים ודברי דוד), שדיוקן של רש"י הוא ממש "ואדברה"
(או שרש"י מפרש תיבת "ואדברה"), אבל רש"י לא העתיק רק "האזינו
השמים". אבל בדפוס ב' מעתיק גם "ואדברה" (וכן מעתיק "וכן ותשמע
הארץ אמרי פ"י). וכן הובא במהרי"ק.
(9) ל, יט.

(1) הפירושים ברש"י מקורם בספרי עה"פ, אבל שם הם לא
בהמשך אחד (פ"י הב' תחלה "הי' ר' בנאה אומר כו", פ"י הא' בסופו
"משה העיד כו") ובשניים, וראה גם תנחומא ריש פרשתנו.
(2) כ"ה בדפוסים שלפנינו. ובזכר "את יבולה". וכ"ה בדפוס ראשון
דרש"י.
(3) זכר' ח, יב.
(4) ועפ"ז מובן מה שלא הביא הכתובים דבחוקותי (כו, יט) ונתתי את
שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה, או דתבוא (כח, כג). וראה פרש"י
בהנ"ל, כי שם אי"ז "תחלה", נוסף ע"ז כי מביא בהעונש (א) מה שבניגוד
להשכר, (ב) ובגלוי, משא"כ בהכ' שמיכם כברזל גו'. ולהעיר מהגהות
יעב"ץ ע"ז ג, א שמביא בהמשך פרש"י "כמשה והיו שמין וגו'". אבל לא
נמצא בדפוסים ובכת"י לפנינו. ואולי אי"ז מדברי רש"י אלא ראיית עצמו.
(5) עקב יא, יז.
(6) הטעם שהביא הן בהשכר והן בהעונש פסוקים אלו ולא פסוקים
אחרים שבתורה (ובפרט שבהשכר הביא פסוק מזכר' ולא המפורש כמ"פ
בתורה) בפשטות הוא לפי שדוקא בהן מפורש דהשכר והעונש בא משמים
וארץ (מהעדים) עצמם. ועפ"ז לכאורה צ"ע מדוע כ' גם "ועצור את

(*) בדפוס ראשון דרש"י יש הוספה אחר תיבות יתנו טלם "ובתורה ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וכן ונתתי מטר ארצכם מן השמים ואספת דגגן מן הארץ.
לא* לפי שכתב לשון תנינה בשמים ובארץ לכך הביא דא' משם". וכנראה שזהו מהגהה (ממעתיק וכיו"ב) שר' כתוב על הגליון והבחור הועצור הכניסו בפנים פרש"י.

(*) כ"ה (בצינור) דפוס ראשון. וברש"י הוצאת שטענזל העתיק "ל"א" (לשון אחר). ויש מגיהים "לפי שלא כתב".

הברית – מי בא ומכחישם – מדוע אין הוא משתמש
בביטוי הכתוב ב"ספרי" 17: "לא קבלנו עלינו את
התורה" 18 וכדומה, שללא עדים ניתן היה להכחיש את
קבלת התורה והמצוות בכלל?
ג.

העדות בפרשתנו ובפרשת נצבים - ענין אחד או לא?

כדי להבין זאת יש להקדים ולהציג שאלה אחרת
על הענין בכללותו:

לפי המשתמע מפירושי רש"י, יוצא, שדברי משה
רבינו לישראל בסוף פרשת נצבים "העדותי בכם היום
את השמים ואת הארץ", והעדות שבפרשתנו – "האזינו
השמים..." – הם היינו הך. ההבדל היחיד הוא, כדברי
רש"י 12, ש"התם (בפרשת נצבים) לישראל אמר, אבל
לשמים וארץ לא אמר, ועכשיו בא לומר: האזינו השמים
וגו'", וכפי שאומר רש"י גם על פסוק זה: "שכך אמרתי
להם, שאתם תהיו עדים". אבל, לכאורה, אין הדבר כך,
כי הדברים שבפרשת נצבים, שעליהם אמר משה
לישראל "העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ"
אינם אותם דברים ששמעו השמים והארץ, האמורים
בפרשת האזינו, ואשר נהיו לעדים על אמירתם,

וכיצד, איפוא, אומר רש"י שאלה אותם דברים –
"שכך אמרתי להם שאתם תהיו עדים" – ושההבדל
היחיד הוא שבפרשת האזינו הוא הודיע על כך גם
לשמים ולארץ?

ד.

שני סוגים של עדויות

ההסבר לכל הנ"ל הוא: משמעותה הפשוטה של
המלה "עדות" בפסוקים רבים היא: אות, סימן לזכר
ענין מסויים 19, וזה אפשרי בכמה צורות:

(א) קובעים עדות, סימן לדבר מסויים, אך העצם
המהווה סימן אינו קשור כלל לענין המסומן על-ידו.
כפי שכבר למדנו בענין אברהם ואבימלך 20: על שאלת
אבימלך "מה הנה שבע כבשות", ענה לו אברהם: "כי

בשמים... שמא שינו את מדתם..." ואינו אומר זאת
בפרשתנו 10, מובנת 11, כי (כפי שכבר פירש רש"י 12) את
המילים "העדותי בכם היום..." אמר משה רבינו
לישראל, שהוא מעיד את השמים והארץ, אך לא אמר
זאת לשמים ולארץ, שהם יהיו עדים, ולכן מובן
שהענין של "אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל:
הסתכלו בשמים שבראתי..." שייך רק לשם, בפרשת
נצבים, שישראל ילמדו לקחים מן השמים והארץ, אך
אין הוא מתאים לפרשתנו:

אבל הפירוש השני שאומר רש"י בפרשתנו "שאם
יזכו יבואו העדים ויתנו שכרם..." מתאים להיאמר,
לכאורה, גם בפרשת נצבים, שמשה אומר לישראל,
שהשמים והארץ הם עדים – שכאשר יזכו ישראל, יתנו
העדים את שכרם, ואם ח"ו לא יזכו, יקרה ההיפך. ואם
כן, מדוע אין רש"י מפרש כך בפעם הראשונה, אלא
דוקא כאן, כאשר משה מעיד את השמים והארץ עצמם?

ב.

שאלות נוספות על דברי רש"י

כן יש להבין מספר דיוקים בדברי רש"י:
(א) מדוע מאריך רש"י בדבריו ומפרש "שכך אמרתי
להם שאתם תהיו עדים" – מדוע חשוב להודיע כאן
לשמים ולארץ, שהוא התרה בישראל, שהשמים והארץ
יהיו עדים?
ואין לומר 13, שבכך נמנעת האפשרות של אי-
הסכמת ישראל לכך שהשמים והארץ יהיו עדים, כי
לכאורה, אין הבדל לגבי העדים אם המותרה מסכים
לעדותם אם לאו – הם נעשים עדים בין כך ובין כך?
וכן אין די בטעם, שהתראה מועילה רק כאשר
המותרה יודע שמעידים לכך עדים 14, כי זה אמור לגבי
ישראל, והלוא הם כבר ידעו זאת מן הנאמר בפרשת
נצבים, ואין לכך חשיבות כלפי השמים והארץ 15, כלפי
העדים 16.
(ב) לשון רש"י "אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו

שכבר פירש לפנ"ז כמ"פ: בפ' מקץ (מג, ג) "העד העיד, לשון התראה
שסתם התראה מתרה בו בפני עדים"; בפ' יתרו (יט, כא) "העד בהם,
התרה בהם"; משפטים (כא, כט) "והועד בבעליו לשון התראה בעדים
כו", וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 62 ואילך, ובהערות שם.
(17) וראה תנחומא שיקיימו ישראל התורה והמצוות כו' ואם ח"ו
ימאנו כו'.

(18) וכ"ה בדפוס שני דרש"י. ובב' כת"י רש"י לפנינו.

(19) ראה אוה"ת ויקהל ע' ב'קרוז.

(20) וירא כא, כח ואילך.

(10) ולהעיר שפ' השני שברש"י שם כ' בספרי בפרשתנו עה"פ האזינו
השמים.

(11) כמ"ש בדברי דוד (להט"ז) כאן.

(12) בפ' וילך לא, כח.

(13) כמ"ש בפ' מהרי"ק ושפ"ח כאן.

(14) גו"א כאן. וראה משכיל לדוד.

(15) וזה קשה גם להפ' שבדבק טוב ומשכיל לדוד. מלבד שפירושם
דוחק ואינו מתיישב כלל בהמשך ולשון פרש"י.

(16) השייכות "שאני מתרה בהם בישראל ותהיו אתם עדים" אף
שבכלל עדים מעידים על עשי' ולא על התראה, אין רש"י צריך לבאר

רש"י מסביר רק על מה נקבע הסימן של שמים 28
 וארץ – "וכאשר תקרה אתכם הרעה יהיו עדים שאני 29
 התריתי בכם" 26. 30
 אלא שכאן יש צורך בעדים שהם "קיימים לעולם", 31
 שלא כסימן של שבע הכבשות וכדומה, כי שבע 32
 הכבשות היו סימן לענין שקיים במקום מסוים ורק בין 33
 אברהם לאבימלך וזרעם אחריהם, ולכן אפשר לדעת 34
 ולזכור סימן זה גם לאחר ביטולו. ואילו בענינו, הסימן 35
 הוא לכל היהודים בכל זמן ובכל מקום, ולכן אין די 36
 בכך שהעדים קיימים רק בעת קביעת הסימן 27. 37
 אך פירוש זה איננו "חלק" לגמרי: אפשר לומר על 38
 דבר מסוים שהוא סימן וזכרון לדבר אחר, שאין ביניהם 39
 קשר, רק כאשר הסימן נעשה על-ידי האדם במיוחד 40
 למטרת היותו סימן – רק אז הוא מזכיר את הדרוש, אבל 41
 לגבי שמים וארץ, הקיימים מששת ימי בראשית באותו 42
 מצב, "קיימים לעולם", אי-אפשר, לכאורה, לומר כך 28, 43
 כי הם לא נוצרו במיוחד למטרה זו, ובכלל לא נעשה 44
 בהם שום שינוי לצורך היותם סימן 29. 45
 לכן אומר רש"י פירוש נוסף: "דבר אחר... אמר 46
 להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל: הסתכלו בשמים 47
 שבראתי לשמש אתכם, שמא שינו את מדתם... ומה 48
 אלו שנעשו..." 30, שהשמים והארץ הם עדים, שעקב 49
 מהותם ומשמעותם מהיום את וסימן המזכיר ומעורר 50
 לקיום התורה והמצוות 31. 51
 ולסוג עדות כזה, של "הסתכלו בשמים...", אין 52
 סתירה מהיותם קיימים מאז ומתמיד, כי משמעותם, 53
 ש"לא שינו את מדתם...", היא עדות וזכרון. 54

את שבע כבשות תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי 1
 חפרתי את הבאר הזאת". 2
 שבע הכבשות כשלעצמן אינן קשורות לענין ואינן 3
 מצביעות על כך שאברהם חפר את הבאר, אלא שהוא 4
 ואבימלך החליטו שניהם ששבע הכבשות יהיו עדות, 5
 אות וסימן לזכירה ש"חפרתי את הבאר הזאת". 6
 סימן כזה אינו צריך להיות "קיים" מאוחר יותר. 7
 הכוונה של העדות והסימן נשארת גם לאחר שהסימן 8
 מתבטל 21, כפי שמוכן בפשטות, ששבע הכבשות לא 9
 חיו במשך כל הזמן שהיה צורך ב"עדה", ואפילו לא 10
 בכל תקופת חיי אברהם ואבימלך, למרות שעדותן 11
 והסימן שהיוו שימשו זמן רב לאחר מכן 22. 12
 (ב) לעדות ולסימן יש קשר למשמעות הענין שהם 13
 באים להזכיר. לדוגמא, הגל שקבע יעקב אבינו כ"עד" 14
 בינו לבין לבן – "עד" 23 הגל הזה ועדה המצבה אם אני 15
 לא אעבור עליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבור אלי 16
 את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה". 17
 כלומר, גם סוג זה של עדות הוא סימן בלבד לענין 18
 שהם סיכמו ביניהם, אבל יש קשר בין הסימן לבין 19
 תוכן הענין 24, "גל" של אבנים מורה על מחיצה בין 20
 שני צדדים 25. 21
 מזה מובן בענינו: כאשר לומדים את הפסוק 22
 "העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ", המדבר 23
 על עדים שאינם בשר-ודם, לא מתעוררת השאלה מהי 24
 משמעות העדים, או מדוע נבחרו דוקא עדים אלו, כי 25
 כך סיכמו וקבעו דבר זה ל"עדו" ולסימן לענין 26
 מסוים, גם אם אין לכך קשר עם הענין המסומן. 27

שם "כי תוליד בנים ובני בנים תנושנתם בארץ גר", וא"כ מובן מה שהעיד 1
 בהם שמים וארץ, שקיימים יותר מבשר ודם, אבל אינו מוכרח שזהו לפי 2
 שהם קיימים לעולם כיון שהמדובר הוא בזמן סמוך ולא בכל הזמנים, 3
 וראה בפרש"י שם ד"ה ונושנתם. 4
 (28) ו"ל שלכן לא פרש"י בפי' הא' כפשוטו שהם עדות וסימן וכו' 5
 שיקיימו התורה ומצות בכל הזמנים כו', ע"ד בשבע הכבשות והגל דיעקב 6
 ורק "כאשר תקרה אתכם הרעה כו'", על זמן מסוים, אבל גם זה דוחק 7
 קצת בפנים. 8
 (29) וגם: לפי זה קשה להו"ל ואעידה בכם וכו"ב כיון שעכשיו 9
 עשה אותם עדים משא"כ לפי' הב' מתאים ל' "העדו" כיון שענינם 10
 מצ"ע הוא העדות (גם לפני דבורו של משה) כדלקמן בפנים. וראה רע"ב 11
 ומשכיל לדוד שם. 12
 (30) מה שלא כתב רש"י גם פי' השני בפי' ואתחנן שם כי (כנ"ל הערה 13
 (26) שם ממשיך ומפרש "העדו" בכם היום את השמים גו' כי אבד 14
 תאבדון גו' א"כ אין לפרש כפי' הב' בנצבים שהעדו"ת שלהם היא מה 15
 שהם עצמם מעוררים על קיום המצות. וראה משכיל לדוד ואתחנן שם. 16
 (31) ועפ"ז פי' "העדו"ת הוא ככ"מ בפרש"י (הובא לעיל הערה 16) 17
 ענין ולשון התראה שהשמים והארץ מתרים בישאל, וי"ל דלכל הפי' גם 18
 לפי' הא' ברש"י הוא ענין ולשון התראה, אלא דלפי' זה הם רק מסייעים 19
 בהתראה, ולכן נאמר "העדו"ת". 20

(21) להעיר ממדרשים שהובאו בתו"ש לוירא שם את קריו. אבל 1
 רש"י לא כתב כן – ראה פרש"י ראה יב, יז. יהושע טו בסופו. ועוד. 2
 (22) להעיר מפרש"י תולדות (כו, טו) "סתמום פלשתים מפני שאמרו 3
 תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו", ולא שרבו עלי' דשלהם היא. 4
 (23) ויצא לא, נב. שם, מת. משא"כ בפסוק מד פרש"י "הקב"ה". וכן 5
 מפורש בפסוק נ שם. 6
 (24) וי"ל שלכן בזה לקחו דוקא דבר הקיים ולא כבאברהם (ראה לקמן 7
 בפנים לפי' הב' ברש"י כאן) ראה רמב"ן ויצא שם מד. ספורנו שם, מה. 8
 (25) אבל לא ממש שהרי הי' "עד" גם לשאר דברים בהכתובים שם. 9
 ובכללות (לגבי פי' השני בפרש"י נצבים) גם העד דיעקב הוא כאופן הא' 10
 שהוא סימן וזכרון בעלמא והקב"ה הוא העד. 11
 (26) וכן צריך לפרש "העדו"ת בכם היום את השמים ואת הארץ" בפי' 12
 ואתחנן (ד, כו) שפרש"י "הנני מזמנים להיות עדים שהתריתי בכם", שג"ז 13
 הוא רק סימן ע"ד הנ"ל. ומכיון שכבר פירש בואתחנן "הנני מזמנים" 14
 אי"צ לכפול הדברים בפי' נצבים. לאידך, מה שהוצרך לפרש בנצבים ולא 15
 סמך על פירושו בואתחנן, כי בכתוב זה לא מפורש על איזה דבר הוא 16
 אומר "העדו"ת גו' (כבפנים) ולכן צריך לפרש "וכאשר תקרה כו'", 17
 משא"כ בואתחנן שממשיך "כי אבד תאבדון מהו גו'". ולכן מספיק 18
 פירושו להיות עדים שהתריתי בכם. וראה משכיל לדוד ואתחנן שם. 19
 (27) ומה שפירשו בנצבים ולא בפי' ואתחנן וי"ל כי התחלת הפרשה 20

33 כדי לתרץ זאת ממשיך רש"י "אמר משה: אני
34 בשר-וודם, למחר אני מת..." – כיוון שייתכן שישאל
35 יאמרו "לא קבלנו עלינו הברית", יש צורך ב"עדים
36 שהם קיימים לעולם", כדי שיוכלו להכחיש טענה זו.
37 אך אינו מובן: אלה הם עדים ממש, שהמטרה
38 העיקרית בקביעתם היא שיוכלו להעיד מאוחר יותר
39 ולפעול על ידי כך בענין, ולא רק שידעו אודות
40 המאורע או הדיבור, ואם כך, כיצד אפשרית עדות כזו
41 באמצעות השמים והארץ?³⁶

42 לפיכך מוסיף רש"י "ועוד (לא פירוש אחר, אלא
43 תוספת הסבר על עדות השמים והארץ)³⁷, שאם יזכו
44 יבואו העדים ויתנו שכרם... ואם יתחייבו תהיה בהם
45 יד העדים תחילה ועצר את השמים..." כלומר, השמים
46 והארץ הם עדים מושלמים גם לצורך פנולה כעדים
47 בענין שעליו הם מעידים, ולא רק לצורך שמיעת
48 ההתראה בישראל והבדיקה אם היא מקיימת אם
49 לאור³⁸.

ו.

החשיבות של ידיעת ישראל על קביעת העדים
50 לפי כל האמור לעיל יובנו גם שאר הדיוקים: כיוון
51 שבפסוק זה נוסף ענין חדש, שהשמים והארץ הם עדים
52 ממש, הרי שאחת המטרות של התראה בפני עדים היא
53 שהמותר ידע ויחוש את חומרת הדבר ויימנע מעשיית
54 הבלתי-רצוי, ולא רק שיוכלו להעניש אותו אחר-כך,
55 ולכן, כאשר אמר משה לשמים ולארץ "האזינו
56 השמים... ותשמע הארץ", וקבעם לעדים, מתעוררת
57 השאלה: הן חסרה כאן המטרה העיקרית של התראה
58 בפני עדים, וצריך שישאל ידעו על כך, שהרי דברי
59 משה אליהם לפני-כן "העדוטי בכם היום את השמים
60 ואת הארץ" אינם קשורים לעדות, אלא להיותם סימן
61 ואות, כפי שהוסבר לעיל בהרחבה.

לפיכך מוסיף רש"י "שכך אמרתי להם שאתם תהיו
62 עדים" – והכוונה היא לפסוק "ואעידה בם את השמים
63 ואת הארץ" אשר בסוף פרשת וילך³⁹, ששם אמר משה

1 מצד שני – לפי הפירוש השני לא מובנת המילה
2 "היום", כי אם הם עצמם עדים ומזכירים לקיים תורה
3 ומצוות על-ידי "הסתכלו בשמים...", הרי עדותם שונה
4 תמיד, ולא דוקא "היום".
5 ואילו לפי הפירוש הראשון, למרות שהסימן חשוב
6 לתקופה מאוחרת יותר, הרי קביעת העדים, הפיכתם
7 לסימן, נעשית "היום", כאשר משה רבינו מתרה
8 בישראל ומעיד על כך עדים אלו.

ה.

ב"האזינו" – עדים ממש

9 הנקודה השווה בין שני סוגי העדים הללו היא,
10 שאין צורך לשם כך דוקא באדם, מדבר, ואין צורך
11 שהעדים ידעו על היותם סימן.
12 בפסוק "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ"
13 אמרי פי", שאומר משה רבינו לשמים ולארץ, אי-
14 אפשר לומר שהעדויות כאן היא אות וסימן (כבפסוק
15 "העדוטי..."), כי לעדות שכזו אין צורך שהעדים
16 ישמעו וידעו זאת. הכרחי, אפוא, לומר, שהכוונה היא
17 לעדות ממשית על מאורע או דבר מסויים. לכן מפרש
18 רש"י "ותהיו אתם עדים בדבר" – עדות במשמעותה
19 האמיתית³².
20 ולכן שואל כאן רש"י "ולמה העיד בהם שמים
21 וארץ" – אם זוהי עדות ממש, מדוע נבחרו דוקא
22 השמים והארץ לעדים, ולא בני אדם, כבכל התורה?
23 (רש"י אינו שואל "איך העיד בהם שמים וארץ" –
24 כיצד ייתכן שהשמים והארץ יעידו על התראת משה
25 בישראל בעוד אשר אין הם יכולים לשמוע ולהבין –
26 כי כבר לפני כן, בפרשת בראשית³³, כבר פירש רש"י
27 לגבי הדשאים "אף-על-פי שלא נאמר למינהו בדשאין
28 בציווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו קל-
29 וחומר בעצמן..."³⁴, ומזה יודעים שאפשרי אצלם,
30 ובדואי אצל השמים והארץ, ענין של שמיעה והבנה³⁵.
31 רש"י שואל רק מדוע דוקא השמים והארץ הם העדים,
32 ולא אנשים – כרגיל).

(32) ועפ"י מה שפרש"י בוי"ל (לא, כח) "התם לישראל אמר אבל לשו"א לא אמר ועכשיו בא לומר האזינו השמים וגו'", הכוונה לא רק שאותה העדות עדיין לא אמר להם אלא שנתחדש כאן גדר חדש, גדר עדדים. וראה לקמן הערה 39 מדפוס ראשון.
(33) א, יב.

(34) וראה לקו"ש ח"י ע' 180. אבל בפש"מ לכאורה לא מצינו ענין שר ומזל.

(35) ולהעיר דמפורש הוא בפרש"י שם (א, טז) בנוגע לצבא השמים – "נתמעטת הלבנה על שקטרגה ואמרה כו' להפיס דעתה". ולהעיר מרש"י (שם, יא) "והיא לא עשתה כן.. נפקדה גם היא על עוננה". פרש"י שם (ד, יא) "בזו הוסיפה לחטוא".

(36) להעיר מכלי יקר ריש פרשתנו.

(37) בדפוס ראשון דרש"י הלשון "ולא עוד אלא שאם יזכו כו'". וראה תנחומא כאן.

(38) עפ"י כהנ"ל מובן ד"וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח גו'" (וילך לא, כא) וכן "והי' שם בך לעד" (שם, כו) אי"ז עדות גמורה אלא לאות וזכרון ("עד" אופן הב' דפרש"י נציבים). וזהו שפירש"י (שם, כא) "שהתירתי בו בתוכה על כל המוצאות אותו". וראה רא"ם שם.

צידה לדרך ריש פרשתנו.

(39) ולהעיר שבדפוס ראשון בפרש"י וילך הוא בשינוי לשון: "לישראל אמר שאני מעיד עליכם את השמים ואת הארץ אבל לשמים וארץ לא אמר עדיין תהיו עדים" ומוסיף: "למדנו למי שמתרה על חבירו

שומעים את פרטי ההתראה ומעידים על כך, ואף
יכולים לבצע את עדותם למעשה.

ח.

השמים והארץ - שתי קבוצות עדים

מן העניינים ההלכתיים המופלאים אשר בפירוש
רש"י זה:

לכאורה, אם רש"י מפרש שהן השמים והן הארץ
הם עדים, מדוע אין הוא מצטט מן הפסוק, בתחילת
פירושו, גם את המילים "ותשמע הארץ"?

דבר זה יובן לפי שאלה אחרת: השמים והארץ הם
עדים ממש, שעליהם נאמר⁴¹, "על-פי שני עדים... יקום
דבר", ששני העדים צריכים להיות ביחד, באותו אופן.
ואם כך, מתעוררת השאלה: לשמים אמר משה
"האזינו", ולארץ – "ותשמע", ויוצא אפוא, שעדותם
שונה, וענין העדות אינו קיים כראוי.

בדרך הדרוש וההלכה – נאמר בספרי "כשהעדים
מעידים, אם נמצאו דבריהם מכוונים כאחד, עדותם
קיימת, ואם לאו – אין עדותם קיימת, כך אילו אמר
משה: האזינו השמים, ושותק – היו שמים אומרים:
לא שמענו אלא בהאזנה. ותשמע הארץ – היתה הארץ
אומרת: לא שמעתי אלא בשמיעה. בא ישעיהו⁴² וסמך
לדבר: שמעו שמים והאזינו ארץ – ליתן האזנה
ושמיעה לשמים, והאזנה ושמיעה לארץ". אך רש"י
אינו מביא זאת בפירושו, והסיבה לכך מובנת, מפני
שלפי זה יוצא, שעד לתקופת ישעיהו לא היתה עדותם
של השמים והארץ מכוונת כנדרש⁴³, בעוד אשר מפשט
הפסוקים נראה שהם נעשו מיד לעדים כראוי⁴⁴.

לכן מצטט כאן רש"י רק את המילים "האזינו
השמים" ואומר: "ותהיו אתם עדים בדבר", בלשון
רבים, שהשמים בעצמם הם עדים בלשון רבים⁴⁵, כפי
שכבר למדנו מספר פעמים לפני כן בפירוש רש"י⁴⁶,
שיש יותר מ"שמים" יחידים. ואחר-כך הוא מוסיף "וכן
ותשמע הארץ", שגם הארץ כשלעצמה היא קבוצת
עדים⁴⁷, כידוע, שהארץ כוללת עשרות ארצות⁴⁸. ואם

לישראל⁴⁰, שהוא מעיד את השמים ואת הארץ כעדים
ממש (ולא לפסוק "העדותי בכם היום את השמים..."),
אשר בסוף פרשת נצבים),

וכך מובנת התועלת בהיותם של השמים והארץ
עדים להתראה, כי הדבר הובא לידיעת ישראל.

ז.

בפרשת נצבים - סימן; בפרשת האזינו - עדות ממש

אך לפי זה מתגברת השאלה דלעיל בסעיף ג': לפי
האמור יוצא, שהשמים והארץ הם עדים ממש רק על
הדברים שנאמרו בפרשת האזינו, ואילו על דברי משה
רבינו לישראל בפרשת נצבים הם סימן בלבד, ולא
עדים ממשיים.

ההסבר לכך הוא: בפרשת נצבים אומר משה
"העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ החיים
והמוות... ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך".
כלומר, העדות שם היא לגבי קיום התורה והמצוות
בכלל, ולגבי השכר והעונש עליהם, ועל כך אין צורך
בעדים, כי בודאי אין חשש שישראל יכחישו אי-פעם
את כל הענין של מתן התורה והמצוות – זהו ענין
מפורסם הידוע לכולם ועבר מדור לדור.

לכן מספקת, אפוא, עדות שהיא אות וסימן, שיזכרו
תמיד את התורה והמצוות ואת העונש על אי-קיומם,
בהתאם לשני האופנים שבשני פירושי רש"י.

לעומת זאת, תוכן השירה בפרשתנו אינו רק אודות
עצם חובת קיום התורה והמצוות, אלא היא כוללת את
דברי הברית, שבהם פרטים רבים כמפורט בפרשה,
ולפיכך (א) קיימת אפשרות של הכחשה "לא קבלנו
עלינו הברית"; (ב) לכך אין די בסימן ואות (ואפילו
באופן השני שבפרוש רש"י בפרשת נצבים), שכן סימן
רק מזכיר את הענין בכללותו, אך אין די בו כאשר
מדובר על פרטים רבים, אשר אפשר לגמרי להכחישם.

לפיכך יש צורך בעדים ממש על ענין זה, אשר

בתכלית ע"פ פשוטו כמו בפירושו עה"ת. הטעם בזה ראה לקו"ש ח"ד
ע' 87 שוה"ג להערה 10.

(45) ראה משכיל לדוד ודבק טוב כאן.

(46) יתרו יט, כ "מלמד שהרכין שמים עליונים ותחתונים". שם כ,
יט. ואתחנן ד, לה: שבעה רקיעים. ועוד.

(47) ונאמר "ותשמע הארץ" לשון יחיד, כי ארץ ל' יחיד, ופשוט.
ובנדר"ז יומתק ע"פ מה שפירש רש"י לפנ"ז (שופטים יט, טו) כל עד
שבתורה שנים אא"כ פרט לך בו אחד. (שם, יח) "כל מקום שנאמר עד
בשנים הכתוב מדבר".

(48) נח י, ה ואילך.

בפני עדים צריך שיאמר לעדים אתם עדי לפיכך עתה שבא לומר האזינו
השמים סמוך להקהלים". ולפי"ז לפרש"י "ואעידה בם את השמים ואת
הארץ" הוא בעיקר אמירה לשמים וארץ, ובכל הדפוסים אינו.

(40) אף שהדיבור בפועל, "ואעידה בם גו" ה' אל "הלויים נושאי
ארון ברית ה'" (לא, כה).

(41) שופטים יט, טו.

(42) ישע' א, ב.

(43) ראה פרש"י שופטים יז, ד.

(44) ברכותינו בעלי התוס' ריש פרשתנו הובא דרש הג"ל בשם רש"י.
והכוונה לפרש"י ישע' שם. אבל ידוע דרש"י בפירושו לנ"ך אינו בדיוק

יש לומר, שהסיבה בפנימיות הענינים לכך
שבפרשת נצבים, כשמדובר על קיום התורה והמצוות
בכלל, די בעדות כסימן וזכרון, ואילו בפרשתנו, לגבי
הברית, יש צורך בעדות ממש, היא: לגבי קיום התורה
והמצוות למעשה לא ייתכן שיהודי, ח"ו, יכחיש,
ובמידה לא יקיים תורה ומצוות. רק ייתכן שנכנסה בו
רוח שטות ו"נדמה לו" ש"עודנו ביהדותו"⁵². ולכן, די
לשם כך בסימן ותזכורת. ועדות זו היא בשתי צורות:
"כאשר תקרה אתכם הרעה יהיו עדים שאני התריתי
בכם בכל זאת". כלומר, העדים מזכירים שהרעה באה
עקב אי-קיום תורה ומצוות, וכך נזכר היהודי שהוא
מתנתק על-ידי-זה מאלקות.
והדרך השניה היא, ש"שמים וארץ עצמן" מעוררים
לקיים את התורה והמצוות⁵³.
לעומת זאת בפרשתנו מדובר על ברית, שאיננה רק
על קיום התורה למעשה, אלא בעיקר על יתור התחזקות
בקיום התורה והמצוות לכל פרטיהן, ולשם כך אין די
בסימן ואות, אלא יש צורך בעדות ממש.
והסיבה לכך היא: הברית להתחזקות בקיום התורה
והמצוות מתבצעת על-ידי גילוי כח מסירות הנפש
הקיים אצל ישראל. וגילוי זה נעשה באמצעות ענין
העדות: העדות, כפי שמבאר בהרחבה אדמו"ר הזקן⁵⁴,
היא על דבר נסתר, ואילו על דבר גלוי אין צורך
בעדות, וגם על דבר שעשוי להתגלות אין צורך
ב"עדות גמורה". רק על דבר נסתר לחלוטין יש צורך
בעדים, שרק על ידם הוא מתגלה.
ולפיכך, כדי לגלות את כח מסירות הנפש הנובע
מדרגת ה"יחידה" שבנפש, שהיא נסתרת ביותר, מעל
לגילויים, יש צורך בעדות ממש.

(משיחת ש"פ האזינו תשכ"ו)

1 כך, קיימת כאן עדות מכוונת – השמים והארץ הם שתי
2 קבוצות עדים⁴⁹.

ט.

השמים והארץ הפכו לעדים ע"י בית-דין

3 בדברי רש"י יש ענין הלכתי נוסף:

4 לכאורה, צריך להבין: כיצד אומר משה רבינו
5 "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי"
6 והופכם על-ידי-זה לעדים – מנין שהם רוצים להיות
7 עדים לישראל, ולהענישם אם יחטאו?
8 על כך רומז רש"י באומרו "שכך אמרתי להם שאתם
9 תהיו עדים" – וכדי להסביר זאת יש להקדים ולציין,
10 שבעדות שבסוף פרשת נצבים לא מוזכרת הקהלה
11 מיוחדת של ישראל⁵⁰. ולעומת זאת, בסוף פרשת וילך,
12 כאשר נאמר "ואעידה בם את השמים ואת הארץ" –
13 קביעתם לעדים ממש – כתוב "הקהילו אלי את כל זקני
14 שבטיכם ושוטריכם ואדברה באזניהם את הדברים
15 האלה ואעידה..." – ולכאורה, מהו ההבדל ביניהם?

16 אלא שזוהי הסיבה: משה רבינו רצה לומר "האזינו
17 השמים", "שאני מתרה בהם בישראל ותהיו אתם עדים
18 בדבר", ולכן הוא הקהיל את "זקני שבטיכם ושוטריכם"
19 – אנשי הסנהדרין ובית-הדין, ובידי בית-דין נתונה
20 הסמכות לחייב את השמים והארץ להיות עדים⁵¹.
21 יתר-על-כן: העדות לא היתה על שמיעת ההתראה
22 בלבד, אלא גם על מתן עדות במקרה של הכחשה, ואף
23 ביצוע הדין של "תהיה בהם יד העדים תחלה", כפי
24 שאומר רש"י בהמשך, ולכן אומר רש"י "שכך אמרתי
25 להם שאתם תהיו עדים" – דוקא על-ידי-זה הם הפכו
26 לעדים ממש, באמצעות בית-דין.

י.

כדי לגלות מסירות נפש יש צורך בעדות

27 מיינה של תורה אשר בפירוש רש"י:

ומענינות החכמה".

(52) תניא פ"ד. וראה שם פכ"ד.

(53) וע"ד המבואר בתניא (פכ"ד שם) בנוגע לג' קה"ט שאינן משנים

תפקידם.

הטעם לסדר הפירושים, כי מתחלה צריך להדגיש התבוננות
השייכות לכ"א גם למדרג פחותה, שאינם מרגישים ושייכים להסתכלות
והתבוננות, שע"ז תקרה אתכם הרעה – שנעשה נפרד מאלקות. ואח"כ
ההסתכלות והתבוננות בשמים ובארץ שמעורר לקיום המצוות.

(54) לקו"ת פקודי ד, סע"א ואילך. וראה גם ד"ה ויקם עדות ה"ש"ת
פ"א. ועוד. וראה בארוכה לעיל ע' 204 ואילך.

(49) וי"ל שזהו גם הביאור ע"פ פש"מ מה שלא העתיק רש"י
ותשמע הארץ בתחלת פירושו רק כתב בתוך פירושו "וכן ותשמע הארץ"
אבל לא מטעם קושיא הנ"ל שבספרי.

(50) אף ש"ל שכל הפרשה היא בהמשך להתחלתה "אתם נצבים
היום כולכם גו'". ראה לעיל ע' 278 ואילך.

(51) לכאורה יש להקשות למה הוצרך משה לזקני שבטיכם, הרי הוא
עצמו בכחו לצוות לשמים וארץ וכו', כיון שהוא יחיד מומחה ושווה
כב"ד. אך כבר ביאר רש"י בפ' וילך שם "ואין שלטון ביום המות" ולא
הי' בכחו לדון ולשלוט בזה בעצמו. נוסף לזה מפורש בפרש"י ר"פ וילך
"לא אוכל עוד) לצאת ולבא בדברי התורה מלמד שנחתמו ממנו מסורות

אמרה תורה (ויקרא יח, יט) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב.

שבת יג, א

בראשית לו, לט: וַיָּמָת בְּעַל חָנָן בְּיַעֲקֹב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בְּתִימָטָר בֵּת מִי זָהָב:

קסה

בתורה נק' "הדר", ולא כתוב בו מיתה, ובדברי הימים נק' "הדר" וכתוב בו "מיתה", רמז בהפ' למארו"ל (שבת יג.) מעשה בתלמיד א'... ומת בחצי ימיו... והיתה אשתו נוטלת תפיליו וכו'.

תנא¹ דבי אליהו² מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו, והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ואמרה להם, כתיב בתורה (דברים ל, ב) כי הוא חייך ואורך ימך, בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה מפני מה מת בחצי ימיו, ולא ה' אדם מחזירה דבר.

פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע, ואמרתי לה בתי בימי נדוּתִיךָ מה הוא אצלך, אמרה לי חס ושלום אפילו באצבע קטנה לא נגע [בי], בימי לבוּנִיךָ מהו אצלך. אכל עמי ושתה עמי וישן עמי בקירוב בשר ולא עלתה דעתו על דבר אחר, ואמר לה ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה, שהרי

(1) תני דבי אליהו (הברייטא נשנית בבית מדרשו של אליהו) מעשה בתלמיד אחד, ששנה הרבה (משניות), וקרא הרבה (מקרא) ושימש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו (ומת בחצי ימי שנותיו), והיתה אשתו נוטלת תפילין ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואמרה להם (לנמצאים בבית המדרש), כתיב בתורה (דברים ל, כ) "כי הוא חייך ואורך ימך" (ומכיון שכן) בעלי ששנה הרבה (משניות) וקרא הרבה (מקרא) ושימש תלמידי חכמים הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו? ולא ה' אדם מחזירה דבר (ולא ה' אחד שמושיב לה תשובה על זה, וסיפר אליהו הנביא) פעם אחת נתארחתי אצלה, והיתה מסיחה (מספרת) כל אותו מאורע, ואמרתי לה "בתי בימי נדוּתִיךָ מה הוא אצלך (כשהיית נדה, איך התנהג אתך) אמרה לו חס ושלום, אפילו באצבע קטנה (שלי) לא נגע בי, (שאלתי אותה) "בימי לבוּנִיךָ מה אצלך" (איך התנהג בקרבך בימי לבישת הבגדים הלבנים: היא השיבה) אכל עמי ושתה עמי וישן עמי בקירוב בשר, (ועם זאת) ולא עלתה דעתו על דבר אחר, ואמרתי לה "ברוך המקום שהרגו" (משום) שלא נשא (בעלך) פנים לתורה, שלא נהג כבוד בתורה) שהרי אמרה תורה (ויקרא יח, יט) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב.

(2) עיין עוד בפירושו המארו"ל לילקוט לוי יצחק על התורה פרשיות בא (שמות פרק יג פסוק טז), ופרשת מצורע.

ורמז לזה מ"ש וימלך תחתיו הדר וגו' ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב, מהיטבאל הוא מלשון טבילה הוא כשהאשה טבלה שאז מותרת לבעלה, ומתייחד עמה, שאז נקרא הבעל הדר (שתפילין הם הידור ופאר, כמ"ש פארך חבוש עליך, ועוטר ישראל בתפארה קאי על תפילין³). ולא כתוב בו מיתה, שהוא חי.

ולא כמו בהתלמיד ואשתו שאכל ושתה וישן עמה טרם שטבלה אם שלא שימש ממש עמה עד שטבלה, ולא הועילו לו תפיליו, ועסקו בתורה, ומת בחצי ימיו. והוא ע"ד וכמו שבדברי הימים כתיב⁴ מיתה בהמלך הח'. אך שם נקרא הדר ולא הדר, הדר רומז על תפילין שיש בהם ה' בתים (ד' בשל ראש וא' בשל יד). וד' פרשיות בשל ראש וד' פרשיות בשל יד, היינו הדר"ר.

אך התפילין לא היו להדר לו (שלכן לא נקרא הדר), מפני שאכל ושתה וישן עמה טרם שטבלה, אם ששימש רק אחר שטבלה, שלכן גם בדברי הימים⁵ נקרא הנוקבא מהיטבאל מלשון טבילה. וא"כ התלמיד הוא ע"ד הדר שכתוב בו מיתה, ואשתו הוא ע"ד מהיטבאל, שבדברי הימים וד"ל.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד עג

(3) יחזקאל כד, יז. (ראה גם לעיל סימן ג).

(4) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות תפילין סימן כה סעיף ט וז"ל: "הרא"ש* ז"ל ה' מברך ברכות השחר עד עוטר ישראל בתפארה וה' מניח תפילין ואח"כ מברך עוטר ישראל בתפארה כדי ליתן שבח והודי' בברכה זו גם על התפילין שהם נקראים** פאר שנאמר פארך חבוש עליך***".

(5) דברי הימים א, נ"א: וימת בעל חנן וימלוך תחתיו הדר ושם עירו פעי ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב... וימת הדר..

(6) ראה סימן קסז, טעם שבתורה כתוב ושם עירו פעו" באות וא", ובדברי הימים כתוב ושם עירו פעי" ביו"ד.

(*). טור. שו"ע סעיף ג.

(**). טור. לבוש סעיף ג. ט"ז ס"ק ג.

(***). ראה גם שו"ע אדמו"ר סימן לח סעיף ה.

ביום הכיפורים (ובפרט בתפילת נעילה) עולה ספירת המלכות עד למעלה מעלה, וממשיכים זאת בכל ז' רקיעים, שלכן אומרים אז "הוי" הוא האלוקים ז' פעמים.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת האזינו

לב, כ – ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה בנים לא אמונ בם

א. בילקוט האזינו אמרו חז"ל, כי דור תהפוכות המה, הכנסתי אתכם לארץ ישראל, אמרתי לא תהו גולין ממנו לעולם, כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד אמרתי ישראל גלו יגלו מעל אדמתו.

צריך ביאור למה ע"י שאמרו אין לנו חלק בדוד גלו.

דבמשנה פ"ק דגיטין (יא:) האומר תן גט זה לאשתי ושחרור זה לעבדי, עד שלא בא לידם יכול לחזור בשתייהן משום דחוב הוא לעבד ואשה לצאת מיד בעלה ורבו דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים חוזר בגט אשה ולא בעבד, שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין אלא בפניו ואם רצה שלא לזון עבדו רשאי ושלל לזון אשתו אינו רשאי והוה חוב לאשה לצאת מיד בעלה ויכול לחזור, אבל לעבד זכות ואינו יכול לחזור.

ופריך (שם יב.) ש"מ יכול הרב לומר לעבד עשי עמי ואינו זנך, ומשני הכא במאי עסקין דא"ל צאי מעשה ידיך במזונותיך, דכוותה גבי אשה דא"ל צאי מעשה ידיך במזונותך אמאי לא, אשה בדלא ספקא עבדא נמי בלא ספקי עבדא דנהום כרסי' לא שוי למרא למאי מבעי וכו' ואם מספקא באשה וא"ל צאי מעשה ידיך במזונותך רשאי, מספקת מאי למימרא מהו דתימא כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל, פירש"י צנועה ואין דרכה לצאת ולסבב בעיר אחרת אחר מלאכה להשתכר, כגון אשה שגלה לעיר מקלט, ושם אין אדם מכירה להביא לה מלאכה לביתה בעלה חייב לפרנסה קמ"ל דאם ספקי יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך.

ובפרק הערל (יבמות עז.) שדנו לפסול דוד שבא מרות המואבי' וסברו אפילו מואבית לא יבא בקהל ע"ד אשר לא קדמו בלחם ומים והתירוהו לבא לקהל שאין דרכו של אשה לקדם בלחם ומים משום כל כבודה בת מלך פנימה.

ולסברה זו אין בידו ית' כביכול להגלות מארץ ישראל שלא לפרנסתו שהשפע יורד לארץ ישראל וחוצ' לארץ ניזון מתמצית, ותו בחוצ' לארץ שאין לנו נחלה שדה וכרם אין בידינו להשיג פרנסתו כי אם ע"י גיעה וטירחא יתירא לשוטט במקומות אחרים שאנחנו בגדר אשה להקב"ה כביכול וכל כבודה בת מלך פנימה.

וזה ביאר המדרש הכנסתי אתכם לארץ ישראל אמרתי לא יגלו ממנו לעולם שאתם בגדר אשה, וכ"כ בת מלך פנימה, ואם יגלו יצטרכו לשוטט למקומות אחרים אחר פנסתם, אבל כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד וגליתם דעתכם דאין כל כבודה בת מלך פנימה ורציתם לפסלו, אמרתי גלו יגלו מעל אדמתו, שאוכל לומר צאו מעשה ידיכם במזונותיכם אף שתצטרכו לשוטט אחר המח"י וכלכלה לית דחש לכל כבודה בת מלך פנימה, הקב"ה דן מדה במדה לפי סברתו ודעתו.

אבי שלום

לב, טז – יקניאוהו בזרים בתועבות יכעיסוהו

ב. ויש לפרש מ"ש יקנאהו בזרים בתועבות יכעיסוהו ע"ד שאמר הנביא (ירמ' ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו' הישוב עלי' עוד וגו' ואת זנית רעים רבים ושוב אלי', וכבר פרשנו בפרשת התשובה כי באמת לא גירש הקב"ה את ישראל כדכתיב (ישעי' ג, א) אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי' אלא שדין סוטה נכלל ג"כ בלאו דמחזיר גרושתו, כמו שאמרו חז"ל ביבמות (יא:) אחרי אשר הטמאה לרבות סוטה שנבעלה, ומצינו ביחזקאל (יחזקאל כ, כג) שבאו אליו ואמרו שהם אסורים כבר לשוב אל ה', והי' התשובה אם לא ביד חזקה אמלך עליכם, ואמרו במדרש (ילקוט שמעוני ירמ' רס"ח) שהשיב הש"י שלא אמרתי אלא איש כי תשטה אשתו ואני אל ולא איש, ענינו כי א"א שזינתה עם איש אחר נאסרה על בעלה הראשון שהוא כמותה אבל אני אל ואין עוד אל בלעדי, אין זנות זה אוסר כמ"ש (יבמות נט:) אין זנות לבהמה מפני שאינה איש כמו איש הראשון, וז"ש יקנאהו בזרים בתועבות יכעיסוהו דכתיב (לעיל ה, ט) לא תשתחוה להם וגו' כי אנכי ה' אלקיך אל קנא, הרי שקינא להם שלא יעבדו עבודה זרה ובפרשה זו כתיב לא יוכל בעלה הראשון וגו' כי תועבה היא, וזה טענתם כאילו הוא קינא להם ואסורים לחזור אליו כי תועבה היא וזהו בתועבות יכעיסוהו, וע"ז השיב להם יבחו לשדים לא אלוה, וכיון שאני אל ואין אלהי בלעדי אינכם נאסרים עלי, גם מה שהם טוענים שקינא להם, אמר זה הבל כי הם חדשים מקרוב באו וכשקנאתי לאבותיכם עדיין לא באו לעולם ולא יתכן קנאה בדבר שלא בא לעולם.

פנים יפות

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

1 אתה רואה אותו בלילה, ומכאן שציצית היא מצות עשה שהזמן
2 גרמא, שהיום הוא גורם למצוה, ומשום שנשים פטורות ממצות
3 עשה שהזמן גרמא, לכך פטורות מן הציצית.
4 שואלת הגמרא: אִתָּהּ אוֹמֵר שמהפסוק 'וְרָאִיתָם אוֹתוֹ' יש לדרוש
5 פָּרֵט לְכָסוּת לִילָה שפטורה מציצית, אוֹ אֵלָּא פָּרֵט לְכָסוּת
6 סוֹמָא – למעט את בגדי הסומא שפטורים מציצית.
7 משיבה הגמרא: כְּשֶׁהָיָה אוֹמֵר בפרשת ציצית (דברים כב יב) 'אֲשֶׁר
8 תִּכְסֶּה בָּהּ', הָרִי כָסוּת סוֹמָא אוֹמֵר שחייבת בציצית, הָא מָה אֲנִי
9 מְקִיִּים 'וְרָאִיתָם אוֹתוֹ', אלא ודאי הכתוב בא למעט פָּרֵט לְכָסוּת
10 לִילָה שאינה חייבת בציצית.

11 שואלת הגמרא: וְכֵּה רָאִיתָ לְרַבּוֹת כָּסוּת סוֹמָא, וְלִהְיוֹצֵא כָּסוּת
12 לִילָה שפטורה מציצית, ושמא נאמר להיפך. משיבה הגמרא: כְּרַבָּה
13 אֲנִי כָסוּת סוֹמָא מִשּׁוּם שִׁישְׁנָה כְּרָאִיתָ אֶצֶל אֲחֵרִים – שאף שהסומא
14 אינו יכול לראותה, אנשים אחרים יכולים לראותה, וּמוֹצֵא אֲנִי
15 כָּסוּת לִילָה שֶׁאִינָה כְּרָאִיתָ אֶצֶל אֲחֵרִים – שאף אנשים אחרים אינם
16 יכולים לראותה בלילה.
17 שואלת הגמרא: וְרַבָּנִן בברייתא שמחייבים נשים בציצית, ודאי
18 סבורים הם שהציצית מצות עשה שאין הזמן גרמא היא וחייבים
19 בציצית גם בלילה.

♦ יום ראשון ז' תשרי ♦

לב (א) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ

א אציתו שמיא ואמלל ותשמע ארעא אמרי פמי:

אמרי פמי:

עדים שהם קמים לעולם. ועוד, שאם יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם: הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם, ואם יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה: (לעיל יא) "ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה", ואחר-כך: "ואבדתם מהרה", על-ידי העובדי-כוכבים.

ז"ל: האזינו השמים • שאני מתרה בהם בישאל, ותהיו אתם עדים בדבר שפך אמרתי להם שאאתם תהיו עדים, וכן "ותשמע הארץ". ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: אני בשר-וודם, למחר אני מת, אם יאמרו ישראל: לא קבלנו עלינו הברית, מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם שמים וארץ,

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ האזינו, שבת תשובה התשנ"ח)

החלוק אינו אלא מהו עקר ענינם, שבקו זה צריך להדר יותר, אבל אצל שניהם צריכים להיות שני הקוין. וכמו כן עובדי ה' בנשמתם ועובדי ה' בגופם: עובדי ה' בנשמתם - אף שעקר עבודתם היא מצד הנשמה, צריכים הם להתעסק גם עם הגוף - המשכה למטה; ועובדי ה' בגופם צריכים להתעסק גם בשמיעה וקליטת ("הערן און דערהערן") אור הנשמה - העלאה למעלה. וכמו-כן בכל מצוה בפרט, צריך להיות מעשה המצוה עם פונת המצוה, כי מצוה בלא פונה כגוף בלא נשמה.

ההוראה מזה בעבודה היא: שמים - קאי על יושבי אהל, וארץ - על בעלי עסק. וצריכה להיות התפללות שני הענינים. ויושבי אהל צריכים לידע ש"כל האומר אין לי אלא תורה אפלו תורה אין לו", אלא צריך להיות גם קיום המצות, כי הלמוד צריך להיות על-מנת לעשות דוקא, תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה. ובעלי עסק, שעקר עבודתם בקיום המצות, צריכים לידע שמכרחת להיות קביעות עתים לתורה בכל יום, על-כל-פנים פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי משיחות כרך יט פרשת האזינו)

קיום התורה למעשה, אלא בעקר על יתר התחזקות בקיום התורה והמצות לכל פרטיהן, ולשם כך אין די בסימן ואות, אלא יש צורך בעדות ממש. והסבה לכך היא: הברית להתחזקות בקיום התורה והמצות מתבצעת על-ידי גלוי כח מסירות הנפש הקים אצל ישראל. וגלוי זה נעשה באמצעות ענין העדות: העדות, כפי שמבאר בהרחבה אדמו"ר הזקן, היא על דבר נסתר, ואלו על דבר גלוי אין צורך בעדות, וגם על דבר שעשוי להתגלות אין צורך ב"עדות גמורה". רק על דבר נסתר לחלוטין יש צורך בעדים, שרק על-ידם הוא מתגלה. ולפיכך, כדי לגלות את כח מסירות הנפש הנובע מדרגת ה"יחידה" שבנפש, שהיא נסתרת ביותר, מעל לגילויים, יש צורך בעדות ממש.

הסבה בפנימיות הענינים לכך שבפרשת נצבים, כשמצדד על קיום התורה והמצות בכלל, די בעדות פסימן וזכרון, ואלו בפרשתנו לגבי הברית, יש צורך בעדות ממש, היא: לגבי קיום התורה והמצות למעשה לא יתכן שיהודי, חס ושלום, יכחיש, ובמיוחד לא יקים תורה ומצות. רק יתכן שננסה בו רוח שטות ו"נדמה לו" ש"עודנו ביהדותו". ולכן, די לשם כך בסימן ותזכורת. ועדות זו היא בשתי צורות: "כאשר תקרה אתכם הרעה יהיו עדים שאני התריתי בכם בכל זאת". כלומר, העדים מזכירים שהרעה באה עקב אי-קיום תורה ומצות, וכך נזכר היהודי שהוא מתנתק על-ידי-זה מאלקות. והדרך השניה היא, ש"שמים וארץ עצמן" מעוררים לקים את התורה והמצות. לעמדת זאת בפרשתנו מדבר על ברית, שאיננה רק על

ספורנו

וכרביים עלי עשב. שגם ההדיוטות יקנו בה איונה מדע, להכיר בו בוראם באופן מה. אם כן, אתם ישראל שקבלתם אותה. תורה ג

הנגלה ממנה איזו ידיעה להדיוטות, שעם היותה מועטת, היא טובה מאד בטל. באופן שהיא כשעירים עלי דשא. שהמשכילים יביטו נפלאות ממנה.

לא (ב) יערף במטר לקחי. הנה תורתי היא תערוף ותבא בשטף כמטר למבינים המוכנים לקבל מבוע מקור חכמה. תול כטל אמרתי. ונותנת גם כן כפי

ב' כתי עדים – שמים וארץ

וגם בארץ לשון האזנה].

והנה קשיא זו תרץ רש"י בהעתיקו מן הפסוק את התבות "האזינו השמים" ומפרש "ותהיו אתם עדים בדבר" – דמשמע שהשמים לבדם יתנו עדות גמורה. דבשמים עצמם ישנו רבוי (כמו שמצינו בפירוש רש"י ואתחנן ד, לה: שבעה רקיעים, ועוד) והם יתנו עדות גמורה לבדם. ומלבד זאת גם "ותשמע הארץ", וכלשון רש"י "וכן ותשמע הארץ" וגם הארץ הפלולה מהרבה ארצות, יתנו עדות גמורה. ואם כן ישנם אכן שתי כתי עדים, פת אחת בלשון "האזנה" וכת אחרת בלשון "שמיעה".

האזינו השמים . . ותשמע הארץ

האזינו השמים – שאני מתרה בהם בישראל, ותהיו אתם עדים בדבר, שקף אמרתי להם שאאתם תהיו עדים, וכן ותשמע הארץ" (לב, א. ובפירוש רש"י).

יש להקשות: מאחר ו"על-פי שני עדים יקום דבר", צריכה העדות להיות כזאת ובאותו האופן, ואיך השמים והארץ יכלו להיות עדים, בשעה שלשמים אמר בלשון האזינו, ולארץ בלשון ותשמע?

[ב'ספר'] תרץ שמשמע זה אמר ישעיה "שמעו שמים והאזינו ארץ" דבזה השום: דגם בשמים יש לשון שמיעה

(ב) יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי בשעירים עלי-דשא וכרביבים עלי-עשב:

ביבסם כמטרא אולפני יתקבל כטלא מימרי פרוחי מטרא דנשכין על דתאה וכרסיסי מלקושא די על עשבא:

בשעירים • לשון רוח סערה, פתגמו: 'פרוחי מטרא', מה הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין אותם, אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן. וכרביבים • טפי מטר. ונראה לי על שם שיורה פחץ נקרא רביב, כמה דאתא אמר: (בראשית כא) "רובה קשת". דשא • ארברייץ (גראזנויסק), עטיפת הארץ מכסה בירק. עשב • קלח אחד קרוי עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב.

ז"י • יערף כמטר • זו היא העדות שתעידו, שאני אומר בפניכם, תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם, כמטר הנה שהוא חיים לעולם (ספרי), כאשר יערפו השמים טל ומטר. יערף • לשון יטיף, וכן (תהלים סח) "ירעפון דשן", (לקמן לג) "יערפו טל". תזל כטל • (ספרי) שהכל שמחים בו, לפי שהמטר יש בו עצבים לבריות (ספריים אחרים: יש עצבים בו), כגון הולכי דרכים ומי שהיה בורו מלא יין.

(ג) כי שם יהיה אקרא הבו גדל לאלהינו:

גארי בשמא דיי אנא מצלי הבו רבותא קדם אלהנא:

וכרכו שמו. מכאן אמרו שעונין: "ברוך שם כבוד מלכותו", אחר ברכה שבמקדש (תענית טו).

ז"י • כי שם ה' אקרא • הרי 'כי' משמש בלשון 'כאשר', כמו (ויקרא כג): "כי תבואו אל הארץ", כשאקרא ואזכר שם ה', אתם הבו גדל לאלהינו

ענית 'ברוך שם' – במקדש

המפרש פשוטו של מקרא – שפרש ש"הבו גדל לאלהינו" קאי על אמירת 'ברוך שם' אחר ברכה שבמקדש, ולא כפרוש ה'ספרי' דקאי על כל ברכה, המתאים לכאורה יותר בפשטות הפתובים, שלא נתפרש בהם אודות ברכה מיחדת במקדש?

כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו:

כשאקרא ואזכיר שם ה' . . מכאן אמרו שעונין 'ברוך שם כבוד מלכותו' אחר ברכה שבמקדש (לב, ג. ובפירוש רש"י).

הנה ב'ספרי' שנינו: מנין שעונין אמן אחר המברך, תלמוד לומר הבו גדל לאלהינו. וצריך להבין טעמו של רש"י –

ספורנו

הבו גדל לאלהינו. אל תיחס אליו השתנות על מה שייספר בשיירה מהעתידות לישראל, ושיהפך להם לאויב. כי ידעתם במופתי תורתו שהוא, תורה ד

גליות, באמרי "כנשר יעיר קנו" (פסוק יא, וְעַל בֵּיאת הַמִּשִּׁיחַ, באמרי "ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ" (פסוק יב, וּבִסוּף הַשִּׁירָה באמרי "הַרְגִּינוּ גֹוִים עַמּוֹ" (פסוק מג, אַתֶּם שִׁדְעֵתֶם גְּדֹלוֹ בְּמוֹפְתִים שְׁכָלִים מְבָאִים בְּתוֹרָתוֹ

(ג) כי שם ה' אקרא. הנה 'קורא' שם ה' הוא המתפלל, באמרו 'קראתי שמך ה' מבור תחיתיות' (איכה ג, נח), וכן "נמשה ואהרן בכתבו ושמאל בקוראי שמו, קוראים אל ה' והוא יענם" (תהלים צט, ו), אמר אם כן: כאשר אתפלל על קבוץ

גם צריך להבין - לפרוש - השניות דפסוק זה המדבר אודות ברכה שבמקדש, לדברי משה בפרשת האזינו? ויש לבאר בזה: דלכאורה קשה, הרי משה רבנו הזכיר לבני ישראל "שם ה'" רבוי פעמים במשך הארבעים שנה, ומדוע חכה עד יומו האחרון - בפרשת האזינו, לומר להם שצריך להיות "הבו גדל לאלקינו"? ומזה למד שפאן מדבר על הזכרת ה' באפן מיוחד שלא היתה לפני זה, הזכרת ה' בשם

המפרש שהיתה במקדש, דעל זה עונים "ברוך שם". ולכן אמר זאת להם ביומו האחרון קדם הכניסה לארץ, כי קיים צווי זה שיהיה רק לאחר הכניסה לארץ ובבית המקדש. (מהשאיין-כן במשכן הרי כתב רש"י "שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה שם, וזהו בית הבחירה" דוקא ולא במשכן וכו').

(ד) הַצֹּרֶם תָּמִים פָּעֵלוֹ כִּי כָל־דִּרְכוֹ מִשְׁפָּט אֵל אַמּוּנָה וְאִין עוֹל צְדִיק וְיִשְׂרָאֵל הוּא:

ה"י" הַצֹּרֶם תָּמִים פָּעֵלוֹ • אף-על-פי שהוא חזק, כשמביא פרענות על עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא כִּי־אם בדין, כי תמים פעלו. אֵל אַמּוּנָה • לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא, ואף-על-פי שמאחר את תגמולם, סופו לאמן את דבריו. וְאִין

ד תְּקִיפָא דְשְׁלָמִין עוֹבְדוּהִי אֲרִי כָל אֲרֻחָתָה דִּינָא אֱלֵהָ מְהִימְנָא דְמִן קַדְמוּהִי עוֹלָה לֹא נִפְק דְּמִן קֳדָם זְפִי וְקָשִׁיט הוּא:

עוֹל • אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה. צְדִיק וְיִשְׂרָאֵל הוּא • הכל מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי וישר להם. "צדיק" מפי הבריות, "וישר הוא" וראוי להצדיקו.

ה חֲבִילוֹ לְהוֹן לֹא לֵה כְּנִיָּא דִּי פִלְחוֹ לְטַעוּתָא דְרָא דַּשְׁנִי עוֹבְדוּהִי וְאַשְׁתַּנִּי:

(ה) שַׁחַת לוֹ לֹא בָּנִיו מוֹמָם דּוֹר עֲקָשׁ וּפְתִלְתַּל:

ה"י" שַׁחַת לוֹ וְגו' • בתרגומו: חבילו להון ולא ליה. בָּנִיו מוֹמָם • בניו היו, והשחתה שהשחיתו היא מוֹמָם. בָּנִיו מוֹמָם • מוֹמָם שֶׁל בָּנָיו הָיָה וְלֹא מוֹמָם. דּוֹר עֲקָשׁ • עָקוּם וּמַעֲקָל כְּמוֹ: (מִכָּה א) "וְאֵת כָּל הַיִּשְׂרָאֵל יַעֲקֹשׁ", ובלשון משנה: 'חֲלָדָה שֶׁשְּׁנִיָּה

עָקוּמוֹת וְעָקוּשׁוֹת'. וּפְתִלְתַּל • אנטורטיליי"ש (פערדרעחט, פערוויקקעלט), כפתיל הזה שגודליו אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל. פְּתִלְתַּל • מן התכות הכפולות, כמו: ירקרק, אדמדם, סחרחר, סגלגל.

(ו) הַלְּהוֹהַ תִּגְמְלוּ־זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חָכָם הָלוּא־ הוּא אָבִיךָ קִנְיָה הוּא עֵשֶׂךָ וּכְנָנְךָ:

ה"י" הַלְּהוֹהַ תִּגְמְלוּ־זֹאת • לשון תימה, וכי לפניו אתם מעציבין, שיש בידו ליפרע מכם, ושהטיב לכם בכל הטובות? עִם נָבֵל • ששכחו את העשוי להם. וְלֹא חָכָם • להבין את הנולדות, שיש בידו להטיב ולהרע. הָלוּא־הוּא אָבִיךָ

וְהָא קָדָם זְי אַתּוּן גְּמִלִין דָּא עֲמָא דְחֲבִילוֹ אֲוִרְיָתָא וְלֹא חֲסִימוֹ הָלֹא הוּא אָבוּךָ וְאַתְּ דִּי לֵה הוּא עֲבָדְךָ וְאַתְּקִנְךָ:

קִנְיָ • שקנאך, שקנאך בקן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנאך בכל מיני תקנה. הוּא עֵשֶׂךָ • אמה באמות. וּכְנָנְךָ • אחרי-כן בכל מיני בסיס וכן, מכם כהנים, מכם נביאים ומכם מלכים, כך שהכל תלוי בו.

ספורנו

א. כי הוא אמן בן לקדש את ישראל, ולקדש שמו בעולמו על ידם, שיהיו למאורות במין האנושי, להבין ולהורות, באמרו "כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" (שם יט, ד), והם השחיתו כל זה בעבודה זרה. תורה ו' (ו) הַלְּהוֹהַ תִּגְמְלוּ זֹאת. אחר שפנו לתתם עליונים על כל הגוים, האמנם ראוי שתגמלו לו שתקלקלו מכוננו לחלל שם קדשו, ולמנע שלא ישיג את

צדיק. צדקות אהב, ובצדקתו לא ישט את עמו בגלות. וְיִשְׂרָאֵל הוּא. שלא לקפח שכר כל בריה, ומשלם לשונאיו אל פניו, ולפיכך מאריך ומיטיב לאמות בעולם הזה. תורה ה (ה) שַׁחַת לוֹ, לֹא בָּנִיו מוֹמָם, דּוֹר עֲקָשׁ וּפְתִלְתַּל. אכל "דור עקש ופתלתל" "לא בניו" בתמימות. הנה "מומם" בעגל "שחת" לאל יתעלה את המכון, באמרו "כי שחת עמך" (שמות לב,

(ד) הַצֹּרֶם. בלתי משתנה, לא קצרה ידו מהושיע, ולא כבדה אָנוּ משמע. וגם בן לא תיחסו אליו עול, אחרי שידעתם במופתים כי תָּמִים פָּעֵלוֹ. במציאות, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע. ובזה נודע כי כָּל דִּרְכוֹ מִשְׁפָּט. דרכי טובו ומדת דינו, כלם משפט בלי ספק. אֵל אַמּוּנָה. נאמן במה שנשבע לאבות להיטיב לבנים בזכותם של אבות. וְאִין עוֹל. בהביאו פרענות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 65)

שתכלית הכונה של בריאת העולם היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, כלומר: שהתחתונים כפי שהם במוצב של תחתונים (לא כפי שמתעלים לעליונים) יהיו דירה לו יתברך.

הלה' תגמלו זאת (לב, ו) האות ה"א של תבת הלה', שהיא תבה של אות אחת, מורה על אחדות. ואות זו מופיעה בהקשר שלילי דוקא (עם נבל ולא חכם), כי הפונה היא לפעל אחדות במקום של התחלקות דוקא. וכידוע,

♦ יום שני ח' תשרי ♦

(י) זכר ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביה ויגיד זקניו ויאמרו-לה:

לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא. שאל אביה • אלו הנביאים שנקראו אבות, כמו שנאמר באלהיו: (מלכים ב) "אבי אבי רכב ישראל". זקניו • (קידושין לב) אלו החכמים. ויאמרו-לה • הראשונות.

נשי • זכר ימות עולם • מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו. בינו שנות דור ודור • דור אנוש, שהצף עליהם מי אוקינוס, ודור המבול ששטפם. דבר אחר: לא נתתם לבבכם על שעבר. בינו שנות דור ודור • להכיר להבא, שיש בידו להטיב

(ח) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל:

עמים, קימם ולא אבדם. למספר בני ישראל • בשביל מספר בני ישראל, שעתידין לצאת מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים, הציב "גבולות עמים" שבעים לשון.

נשי • בהנחל עליון גוים • כשהנחיל הקדוש-ברוך הוא למכעיסיו את חלק נחלתם, הציפם ושטפם. בהפרידו בני אדם • כשהפיץ דור הפלגה היה בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן, אלא "יצב גבולות

ספורנו

חמישית, הודיע אפן הגאולה ונקמת האל יתברך נגד צרי עמו, והם חלקי פרשת "האזינו" שזכרו ז"ל ונתנו בהם סימנים: הוי"ו ל"ה. אמר אם כן: "זכר ימות עולם", ותבין דרכי טובו, וכמה כן להיטיב למין האנושי בכלל, כשתזכר ראשונה מה שהיטיב לאדם הראשון בתחלת ימי עולם, "ויניחהו בגן עדן", והוא קלקל ענינו.

בינו שנות דור ודור, ותבין שנית כמה היטיב לדורות, והם השחיתו עד המבול, וכן שלישית מן המבול עד הפלגה, והם קלקלו. תורה ח

(ח) **יצב גבלת עמים**. והציב גבולות עמים בפלגה, ולא אבדם לגמרי כמו שהיו חביים.

למספר בני ישראל. בשביל בני ישראל שהיו מתי מספר, והיו עתידים אז לצאת מאותם העמים. והראיה על זה, תורה ט

לישראל, וברך ולא ישיבנה, ואין ענין במדת דינו נגדם, הואיל משה באר (ע"פ דברים א, ה) זה בהגדת העבר והעתיד, להודיע:

ראשונה, כמה היתה פונת האל יתברך להשיג זה התכלית בכל המין האנושי ב"ימות עולם" ובשנות דור ודור, ואיך בשלא עלה זה, הגדיל ה' לעשות להעלות את ישראל אל גרם המעלות, כאשר יעשה באחרית הימים עם השרידים אשר יקרא (ע"פ יזאל ג, ח).

שנית, שנתן להם מקום נכון לעבדו בשמחה ובטוב לבב מרב כל, והמה מרו ושלמו רעה תחת טובה. ומי שהחטיא כונתו עם כל אלה, אין ספק שהוא ראוי לענש נמרץ.

שלישית, שבגדל עונם נפלו במכמורי רשעים, והיו ראויים לכליון חרוץ, לולי חלול השם שמנע מזה.

רביעית, הודיע סבה אשר בגללה תהיה להם גאולה באחרית הימים.

התכלית שפון באמרו "נעשה אדם בעלמנו כדמותנו" (בראשית א, כו).

עם נבל. בזוי, בהיותו כפוי טובה, ומשלים גמול רע למיטיב. על הפך הנדיב הנכבד בהיטיבו למי שלא היטיב עמו מעולם.

ולא חכם. במדיניות, להבין אחרית דבר, מה יהיה המושג.

הלא הוא אביה קנה. לא אב טבעי הנותן מציאות מה במקרה, אכל הוא אב רצוני, שנתן לה מציאות למען תהיה קנינו, מוכן להשיג בה חפצו וסגולתו. וזה כי **"הוא עשד"** לגוי, כי לא הייתה גוי נחשב כלל.

ויבנהו. נתן לה הכנות שתהיה מוכן בהם להיות לו לעם סגולה. תורה ו

(ז) **זכר ימות עולם**. אחר שהשלים הקדמת השיירה, אשר בה הודיע שהמבן ממנו הוא להגיד צדקת האל יתעלה, שהוא "אל אמונה" להיטיב

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שמחת תורה תשס"ו – תורת מנחם התנועדות יג עמ' 83)

ישראל שפזרן לבין האמות: "אין צרף שפל בני ישראל יגיעו לכל מקום בעולם, אלא די ביהודי אחד ("אחד מקם"). ולפעמים, כאשר יהודי נמצא בפנה שוממה, מתעברת בו נשמת צדיק, ואפילו נשמות האבות ומושה רבנו, כדי שיוכל לברר את המקום ההוא.

ט ארי חלקא דיי עמה יעקב עדב אחסנתה:

אביו, וזכות אביו, וזכותו, הרי שלש, כחל הזה שהוא עשוי בשלשה גדלים. והוא ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק.

יספיק צרפיהון בארעא מדברא ובית צחונא אתר די לית מיא אשרנון סחור סחור לשכנתה אלפנון פתגמי אורייתא נטרנון כבבת עיניהון:

בעננים וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבם בתחתית ההר, שפפהו עליהם כגיגית. יבוננהו • שם, בתורה ובינה. יצרנהו • מנחש, שרף, ועקרב ומן העובדי-כוכבים. באישון עינו • הוא השחר שבעין שהמאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם: "ימצאהו", יספיקהו כל צרכו במדבר, כמו: (במדבר יא) "וימצא להם", (יהושע יז) "לא ימצא לנו ההר". יסבבנהו • אשרנון סחור סחור לשכנתה, אהל מועד באמצע וארבעה דגלים לארבע רוחות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תש"ז)

משוטטים בכל הארץ, וקתיב כי הו' עיניו משוטטות בכל הארץ, דקאי על המלאכים דבחינת דכורא (משוטטים) ובחינת נוקבא (משוטטות), שהם כלים ולבושים, והם שלוחי ההשפעה למטה, דכין שלמטה אי אפשר שיתקבל האור כמו שהוא, לכן נעשה המשכת האור על ידי המלאכים שהם שלוחי ההשפעה. ויובן זה על-דרך-משל באדם למטה, שהענינים הן מצמצמות את אור הראיה,

יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (לב, ח) הקשר בין בני ישראל ל"גבולות עמים" הוא, שעל בני ישראל לברר את ארצות העמים, הינו את כל העולם. כיצד עושים זאת? - על ידי זה ש"אחד מקם גולה לברבריא . . דומה כמי שגליתם כלכם". זהו שאמרו רז"ל "צדקה עשה הקב"ה עם

(ט) כי חלק יהוה עמו יעקב חבל נחלתו:

מ"י • כי חלק ה' עמו • למה כל זאת? לפי שהיה חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת. ומי הוא חלקו? עמו, ומי הוא עמו? • יעקב חבל נחלתו • והוא השלישי באבות, המשלש בשלש זכיות: זכות אבי

(י) ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו באישון עינו:

מ"י • ימצאהו בארץ מדבר • אותם מצא לו נאמנים בארץ מדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו, מה שלא עשו ישמעאל ועשו, שנאמר: "וירח משעיר למו, הופיע מהר פארן". ובתהו ילל ישמן • ארץ ציה ושממה, מקום יללת תנינים ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה: 'היאך נצא למדברות, מקום ציה ושממון'? כענין שנאמר: (ירמיה ב) "לכתך אחרי במדבר". יסבבנהו • שם סבבם והקיפם

ספורנו

יצרנהו. משעבוד מלכיות וממלאך המות, באמרם ז"ל: "חרות על הלחת" (שמות לב, טו) חרות ממלאך המות ומשעבוד מלכיות (עירובין נה, א). באישון עינו. כמו שצצר את אישון עינו של אדם כשיצרו, שסבב את העין בכתנות עור כדי שלא יפסד עם היותו מוכן לבר. תורה יא

לבניו. תורה י
(י) ימצאהו בארץ מדבר. מצא לבבו של עמו שהוא חלקו זה נאמן לפניו בארץ מדבר, באמרו "לכתך אחרי במדבר" (ירמיה ב, א). יסבבנהו. להר סיני, באמרו "והגבלת את העם סביב" (שמות יט, יב). יבוננהו. באמרו "והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם" (שם כד, יב).

(ט) כי חלק ה' עמו. כי אין לאל יתברך חלק במין האנושי אלא עמו. כי כל שאר האמות הם "בני אל נכר". ובכן התבאר, שלולא עמו שהיה עתיד אז לצאת מאותן האמות, היה לו לאבדם בענין הפלגה. יעקב חבל נחלתו. שהוא ובניו עבדים לאל יתעלה, אבל באמות העולם אם ימצא ביניהם איזה חסיד, לא ימשך זה

הוא על ידי עיני ה' משוטטים וה' עיניו משוטטות, דקאי על המלאכים, שהם לבושים וכלים הפועלים שני בהאור או שמעלימים ומסתירים על האור, ועל ידי זה נמשך האור למטה. ובהכרח לומר שעניי ה' קאי על המלאכים ולא על הנשמות, שהרי נאמר שבעה אלה עיני ה' המה משוטטים, ובנשמות יש רק ב' עינים, כדאיתא בספר יצירה בענין שבעה השערים שהם ב' עינים ב' אזנים ב' נקבי האף והפה, הינו שהעינים הם רק שתים, ומאחר שאומר שבעה אלה עיני ה', בהכרח לומר שקאי על המלאכים, שעל-ידם היא ההשגחה למטה. אמנם, כל זה הוא בכללות העולמות, מה שאין-כן בנשמות ישראל כתיב יצרנה כאישון עינו, והינו שבבני ישראל ישנה השגחה נעלית יותר (א טיפוערע השגחה), שאינה על ידי כלים או לבושים, אלא מבחינת כח הראיה עצמו.

שהרי אור הראיה כמו שהוא מצד הנפש הוא בלי גבול, ולא שיר שיתצמצם לראות איזה דבר גשמי, והענינים הן מצמצמות את אור הראיה. וזה מכרח גם כן מהלשון סגי נהור, הינו שאור הראיה מצד עצמו הוא ברבוי יותר, ובכדי שיתצמצם לראות איזה דבר גשמי הוא על ידי צמצום העינים, לפי שיש בעינים לבושים וקרומים שהם מלבישים ומצמצמים את אור הראיה, וכאשר נחסר מהלבושים וקרומים על ידי רבוי השמוש בהם והדומה, אזי נתגלה עצם אור הראיה כמו שהוא, שהוא ברבוי יותר, וזהו סגי נהור, שלכן אין ביכולתו להתצמצם לראות דבר גשמי. ועל-דרך זה יובן למעלה, שעצם האור כמו שהוא אי אפשר להיות על ידו ענין ההשגחה למטה, לפי שהאור הוא ברבוי ביותר, וכיון שהכפונה היא שהעולמות ושאר במציאותם ולא יתבטלו, וכמו שהם במציאותם ימשך בהם האור שלמעלה, לכן בהכרח שהאור יתצמצם, והצמצום

(יא) **בְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחַף יִפְרֹשׁ בְּנָפְיוֹ יִקְחֵהוּ וְשָׂאֵהוּ עַל-אַבְרָתוֹ:**
 יא כנשר דמחיש לקנה על בנויה מתחופה פרים גדפויה מקבלהון מנטלהון על תקוף אברוהי:

יבא, "זו רוח רביעית. יפרש בנפיו יקחהו • כשכא לישלן מקום למקום, אינו נוטלן בגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן בגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו רוא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על בנפיו, אומר: 'מוטב שיפגס החץ בי ולא יפגס בבני', אף הקדוש-ברוך-הוא: (שמות טז) "ואשא אתכם על בנפיי נשרים", כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד: (שמות יד) "ויסע מלאך האלהים וגו', ויבא בין מחנה מצרים וגו'".

כ"י • **בְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ •** נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו, ואינו נכנס לקנו פתאם, עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו כבנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לחברתה, כדי שיעורו בניו ויהא בהן כח לקבלו. **יעיר קנו •** יעורר בניו. **על-גוזליו ירחף •** אינו מכביד עצמו עליהם, אלא מחפף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש-ברוך-הוא, (איוב לו) שדי לא מצאנוהו שגיא כח, כשכא ליתן תורה, לא נגלה עליהם מרות אחת אלא מארבע רוחות, שנאמר: (להלן ג) "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן, ואתה מרכבות קדש", (חבקוק ג) "אלה מתמקן

(יב) **יְהוָה בְּדָד יִנְחֵנוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֹכַר:**

יב יי בלחודוהי עתיד לאשריותהון בעלמא דהוא עתיד לאתחלתא ולא יתקום קדמוהי פלחן טעון:

באחד מפל אלהי העובדי-פוכבים להראות כחו ולהלחם עמם. ורבותינו דרשוהו על העתיד,

כ"י • **ה' בְּדָד •** ה' – בְּדָד לְבַטַח נִהְגָם בַּמִּדְבָּר. **וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֹכַר •** לא יהיה כח

ספורנו

כלה בכל הגוים.. ואתה לא אעשה כלל" (ירמיה מז, כח).
וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֹכַר. באמרו "כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה, לקרא כלם בשם ה'" (צפניה ג, טו), ובאמרו "אלהי כל הארץ יקרא" (ישעיה נה, ח). תורה יג

והביאו בניך בחצן" (ישעיה מט, כב).
יִפְרֹשׁ בְּנָפְיוֹ יִקְחֵהוּ. באמרו "ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל" (שם כו, יב).
יִשָּׂאֵהוּ עַל אַבְרָתוֹ. באמרו "מי אלה כעב תעופינה" (שם ס, ח). תורה יב
 (יב) **ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ.** באמרו "כי אעשה

(יא) **בְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ.** יהי רצון, שכמו שחשב לעשות בסיני לולא חטאו בעגל, יעשה לעתיד. וקבל האל יתברך תפלתו אז, באמרו "אשרקה להם ואקבצם כי פדיתים" (זכריה י, ח).
עַל גּוֹזְלָיו יִרְחַף. באמרו "הבה אשא אל גוים ידי, ואל עמים ארים נסי,

וכן תרגם אוניקלוס. ואני אומר: דברי תוכחה הם להעיד השמים והארץ, ויהא השירה להם לעד, שסופן לבגד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם,

לפיכך צריך לישוב הדבר לכאן ולכאן, וכל הענין מוסב על "זכר ימות עולם, בינו שנות דר-ודר", כן עשה להם, וכן עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכר.

• יום שלישי ט' תשרי •

(יג) ירפיהו על-במתי ארץ ויאכל תנובת שדי וינקהו רבש מפלע ושמן מחלמיש צור:

יג אשננון על תקפי ארעא ואוכלנון בות סנאיהון ויהב להון בות שליטי קרוין ונקסי יתבי פרפין תקיפין:

כ"ג ירפיהו על-במתי ארץ • כל המקרא בתרגומו. ירפיהו וגו' • על שם שארץ ישראל גבוה מכל הארצות. ויאכל תנובת שדי • אלו פרות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתפשל מפל פרות הארצות. וינקהו רבש מפלע • מעשה באחד שאמר לבנו בסיכני: 'הבא לי קציעות מן החבית'. הלך ומצא הדבש צף על פיה, אמר לו: זו

של דבש היא', אמר לו: 'השקע ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה' (ספר). ושמן מחלמיש צור • (מנחות פה) אלו זיתים של גוש חלב. במתי ארץ • לשון גבה. שדי • לשון שדה. חלמיש צור • תקפו וחזקו של סלע. כשאניו דבוק לתבה שלאחריו נקוד 'חלמיש', וכשהוא דבוק נקוד 'חלמיש'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כרך כו עמ' קטז)

ירפיהו על במתי ארץ (לב, יג) על שם שארץ ישראל גבוה מכל הארצות (רש"י) זה עתה קבלתי ידיעה. משובו של מר לארצנו הקדושה. ואף-על-פי שבא מארץ הרים וגבעות, כמו שאמר, הרי. ארץ ישראל גבוה מכל הארצות, זאת אומרת ששובו. בודאי יש בזה עליה בכל

המובנים, הן בגשם והן ברוח, שזה בזה תלוי. ובפרט בנוגע ליהודים, ועל-אחת-כמה ונקמה בנוגע לגוי קדוש היושב בארץ הקדש. וביתר שאת על פי תורת החסידות, אשר תכלית כל עבודת האדם היא הגברת הצורה על החומר והרוחניות על הגשמיות.

(יד) חמאת בקר וחלב צאן עס-חלב פרים ואילים בני-בשן ועתודים עס-חלב פליות חטה ודם-ענב תשתה-חמר:

יד יהב להון בות מלכיהון ושלטיהון עם עתר רב-ריהון ותקפיהון עמא דארעהון ואחסנתהון עם בות חיליהון ומשרתהון ודם גבריהון איתשר כמנא:

כ"ד חמאת בקר וחלב צאן • זה היה בימי שלמה, שנאמר: (מלכים א ד) 'עשרה בקר פריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן'. עס-חלב פרים • זה היה בימי עשרת השבטים, שנאמר: (עמוס ו) 'ואוכלים פרים מצאן'. חלב פליות חטה • זה היה בימי שלמה, שנאמר: (מלכים א ד) 'ויהי לחם שלמה וגו''. ודם-ענב תשתה-חמר • בימי עשרת השבטים (עמוס ו) 'השותים במזרקי יין'. חמאת בקר • הוא שומן הנקלט מעל גבי החלב. וחלב צאן • חלב של צאן, וכשהוא

דבוק נקוד 'חלב' בחטף פתח, כמו (שמות כג) 'בחלב אמו'. פרים • כבשים. ואילים • כמשמעו. בני-בשן • שמנים היו. פליות חטה • חטים שמנים בחלב פליות, וגסין פכוליא. ודם-ענב • היה שותה ענב וטועם יין חשוב. חמר • יין בלשון ארמי. חמר • אין זה שם דבר, אלא לשון משבח בטעם, ווינו"ש בלע"ז (וויניכט). ועוד יש לפרש שני מקראות הללו אחר תרגום של אוניקלוס: 'אשנינון על תקפי ארעא וגו'.

ספורנו

(יד) ודם ענב תשתה חמר. מין הענבים היה ראוי לשתיה בלתי רב מלאכה בו, וכן היו מתפרנסים שלא בצער. וכל זה עשה להם האל יתברך כדי שיהיה להם פנאי לעסק בתורה ובמצוות. תורה טו

שאר ארצות, באמרו "צבי היא לכל הארצות" (יחזקאל כו א), וזה בהכנסם לארץ עתה. ויאכל תנובת שדי. שלא טרחו בהם, באמרו "כרמים וזיתים אשר לא נטעתם אתם אכלים" (יהושע כד, יג). תורה יד

(יג) ירפיהו על במתי ארץ. וזה יעשה מאחר שלא השיג חפצו במתן תורה הנזכר, ויבקש זה שנית בתת להם הארץ "בעבור ושמרו חקיו" (תהלים קד, מה), להשלימם בהרכיבם על חלק מהארץ, נשא במקום ובמעלה על

(טו) וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט שְׁמֶנֶת עֵבֶת כְּשִׁית וַיִּמָּשׁ
אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֹּל צוּר יִשְׁעָתוֹ:

דגוש, הִיָּה נִשְׁמַע כְּשִׁית אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ: (איוב טו) "כִּי כֶּסֶה פָּנָיו". וַיִּנְבֹּל צוּר יִשְׁעָתוֹ. גִּנְהוּ וּבִזְהוּ, כְּמוֹ שְׁנָאֵמֶר: (יחזקאל ח) "אַחֲרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה' וְגו'", אֵין נְבוּל גְּדוּל מִזֶּה.

כִּי עֵבֶת • לְשׁוֹן עֵבִי. כְּשִׁית • כְּמוֹ "כְּשִׁית", לְשׁוֹן: (איוב טו) "כִּי כֶּסֶה פָּנָיו בְּחִלּוֹ", כְּאֵדָם שֶׁשְׁמָן מְבַפְּנִים וְכִסְלִיו נִכְפָּלִים מִבְּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם) "וַיַּעַשׂ פִּימָה עָלֵי כֶסֶל". כְּשִׁית • יֵשׁ לְשׁוֹן קֵל בְּלִשׁוֹן 'כְּסוּי', כְּמוֹ: (משלי יב) "וְכִסָּה קִלּוֹן עָרוֹם". וְאֵם כְּתִב 'כְּשִׁית'

טו אֶקְנִיאוּ קְדֻמֹּהִי בְּפִלְחֵן טַעֲוֹן כְּתוּעָבָתָא
אַרְגִּיזוּ קְדֻמֹּהִי:

(טז) יִקְנֵאָהוּ בִזְרִים כְּתוּעָבָת יַכְעִיסָהוּ:

כִּי יִקְנֵאָהוּ • הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ. כְּתוּעָבָת • בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים כְּגוֹן מִשְׁכָּב זָכוּר וּכְשָׁפִים, שְׁנָאֵמֶר בָּהֶם "תוּעָבָה".

(יז) וַיִּבְחֹו לְשָׂדִים לֹא אֱלֹהֵי אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם
חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיהֶם:

מָהֶם, לֹא עָמְדָה שְׁעָרָתָם מִפְּנֵיהֶם. דֶּרֶךְ שְׁעָרוֹת הָאָדָם לַעֲמֹד מִחֲמַת יָרֵאָה, כִּף נִדְרָשׁ ב'סִפְרִי'. וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ עוֹד "שְׁעָרוֹם", לְשׁוֹן (ישעיה יב) "וּשְׁעִירִים יִרְקְדוּ שָׁם", שְׁעִירִים הֵם שָׂדִים, לֹא עֲשׂוּ אֲבוֹתֵיהֶם שְׁעִירִים הִלְלוּ.

כִּי לֹא אֱלֹהֵי • כְּתִרְגוּמוֹ: 'דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף', אֱלֹו הִיָּה בָּהֶם צְרוּף לֹא הִיָּתָה קִנְאָה כְּפֹלָה כְּמוֹ עֲכָשׁוּ. חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ • (ספרי) אֶפְלוּ הָאוֹמֹת לֹא הָיוּ רְגִילִים בָּהֶם, נִכְרִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָם, הִיָּה אוֹמֵר: 'זֶה צֶלֶם יְהוּדִי'. לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיהֶם • לֹא יָרְאוּ

יח דַּחֲלָא תְּקִיפָא דְּבִרְאָךְ אַתְנַשְׁתָּא שְׁבַקְתָּא
פִּלְחֵן אֱלֹהֵי דְּעִבְדָּךְ:

(יח) צוּר יִלְדֵךְ תִּשִׁי וְתִשְׁכַּח אֶל מַחֲלָלֶךְ:

לָכֵם. אֶל מַחֲלָלֶךְ • מוֹצִיאָךְ מִרְחֹם, לְשׁוֹן (תהלים כט) "יַחֲלַל אֵילֹוֹת", (שם מח) "חִיל כִּיִּלְדָּה".

כִּי תִשִׁי • תִּשְׁכַּח. וְרַבּוֹתֵינוּ דִּרְשׁוּ: כְּשָׁפָא לְהַטִּיב לָכֵם, אֲתֵם מְבַעֲסִין לְפָנָיו וּמַתִּישִׁים כַּחוֹ מְלַהֲטִיב

• יום רביעי י' תשרי •

יט וַיִּגְלִי קָדָם יְיָ וַתִּקַּף רִגְזָה מִדְּאַרְגִּיזוּ
קְדֻמֹּהִי בְּנִין וּבָנוּ:

(יט) וַיִּרְא יְהוָה וַיִּנְאֹץ מִכַּעַם בָּנוּ וּבְנֹתָיו:

לָכֵן, הָיוּ חוֹשְׁבִים שֶׁהָיָה לוֹ אִינוֹה מִסִּבָּב קְדֻמוֹן מִיָּחָד אֱלֹו, וְהָיוּ עוֹבְדִים אוֹתוֹ. תוֹרָה יח
(יח) צוּר יִלְדֵךְ תִּשִׁי. וְגַם אֶתָּה יִשְׂרָאֵל, הַמַּעֲנִין בְּפָנוּתָךְ אֶל הַתַּעֲנוּגִים, תִּנְשָׂה כְּתִמְתָּךְ וַיִּדְעֶתָךְ בְּגָדְלוֹ.
וְתִשְׁכַּח אֶל מַחֲלָלֶךְ. שְׁהִיטִיב עִמָּךְ, כְּאִמְרוּ "אֲנִי הוּא מִנְחָמָכֶם. וְתִשְׁכַּח ה' עִשָּׂךְ, נוֹטָה שְׁמִי"ם" כו' (ישעיה נא, יבִּיג). תוֹרָה יט

(יט) וַיִּנְאֹץ מִכַּעַם בָּנוּ וּבְנֹתָיו. וְאַחֲרֵי שֶׁלֹא הִשִּׁיג שְׁלֹמוֹתָם בְּאֶרֶץ, כִּבְר שְׁלִישִׁית לְצִרְפָּם בְּגָלוֹת. וּבִזְהוּ וּמֵאֵס

וַיִּמָּשׁ אֱלֹוה עֲשָׂהוּ. וּלְפִיכָךְ נִטַּשׁ הַקְּמוֹן "אֱלֹוה עֲשָׂהוּ".
וַיִּנְבֹּל צוּר יִשְׁעָתוֹ. בִּזְהוּ, כִּי "מִרְעָה אֶל רְעָה יִצְאוּ" (עִפּ יִרְמְיָה ט, א). תוֹרָה טו
(טו) כְּתוּעָבָת יַכְעִיסָהוּ. לָגֵרִים לְשָׂכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת כְּגוֹזֵי הָאֶרֶץ. תוֹרָה יז
(יז) לְשָׂדִים לֹא אֱלֹוה. שְׂאִינָם נִצְחָיוֹם, כְּמוֹ שְׂאִמְרוּ וְ"ל עַל הַשָּׂדִים, שְׁהֵם 'מֹתִים כְּבָנֵי אָדָם' (תַּיִגָּה טו, א).
אֱלֹוהִים לֹא יִדְעוּם חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ. כְּשֶׁהָיוּ רוֹאִים אִינוֹה מִין מִן הַנְּמִצָּאוֹת שֶׁלֹא יָדְעוּ מִצִּיאוֹתָן קִדָּם

(טו) וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט. וְהָיָה גַם בְּעָלֵי הָעִיּוֹן שֶׁבָּהֶם הִנְקָרָאִים "יִשְׂרָאֵל", מִן "אַשּׁוּרֵנוּ וְלֹא קְרוֹב" (במדבר כד, יז), עֲשׂוּ כְּמוֹ הַבְּהֵמוֹת הַבוֹעֲטוֹת בְּבָנֵי אָדָם שְׁנוֹתֵיהֶם לָהֶם מְזוֹן.
שְׁמֶנֶת עֵבֶת. הִנֵּה אֶתָּה יִשְׂרָאֵל, קִהַל תוֹפְשֵׁי הַתּוֹרָה וּבְעָלֵי הָעִיּוֹן, פְּנִית אֶל הַתַּעֲנוּגִים הַגְּשָׁמִיִּים, וּבִזְהוּ "עֵבֶת" מִהֲבִין דְּקוֹת הָאֵמֶת, כְּאִמְרוּ "וְגַם אֱלֹו בִּינוּ שָׁגוּ וּבִשְׁכַּר תַּעֲוֹ, כְּהֵן וְנִבְיָא" (ישעיה כח, יז).

כְּשִׁית. כְּאִמְרוּ "כִּי טַח מִקְרָאוֹת עֵינֵיהֶם מִהַשְׁכִּיל לְבָתָם" (שם מדר, יח)

(כ) וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פָּנֵי מֶהֱם אֲרִאֲהָ מֶה אַחֲרֵיהֶם כִּי דֹר תִּהְיֶהכֶת הַמֶּה בָּנִים לֹא־אֵמָן בָּם:

זש"י • מה אחריהם • מה תעלה בהם בסופם. כי דור תהפכת המה • מהפכין רצונו לכעס. לא־אמן בם • אין גדולי נפרים בהם, כי הוריתם דרך טובה וסרו ממנה. אמן • לשון (אסתר ב) "ויחי

(כא) הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כַּעֲסוּנִי בְּהַבְלִיהֶם וְאֲנִי אֲקִנְיָאֵם בְּלֹא־עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסֵם:

זש"י • קנאוני • הבעירו חמתי. בלא־אל • בדבר שאינו אלה. בלא־עם • בעובדי־כוכבים שאין להם שם, כמו שנאמר: (ישעיה כג) "הן ארץ פשדים זה העם

(כב) כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְּאִפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׂאוֹל תַּחֲתִית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֹלָה וַתִּלְהַט מוֹסְרֵי הָרִים:

זש"י • קדחה • בערה. ותיקד • בכס עד היסוד. ותאכל ארץ ויבולה • ארצכם ויבולה. ותלהט •

(כג) אִסְפָּה עֲלִימוֹ רַעוּת חֲצִי אֲכַלֶּה־בָּם:

זש"י • אספה עלימו רעות • אחבר רעה על רעה, לשון (ישעיה כט) "ספו שנה על שנה", (לעיל כט) "ספות הרנה", (ירמיה ז) "עולותיכם ספו על זבחיכם". דבר אחר

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ערב ראש השנה תשמ"ז - התעודות תשמ"ז ד עמ' 430)

חצי אכלה בם (לב, כג) חצי כלים והם אינם כלים (רש"י) חצי (למוטב) - הינו אהבה ויראה. והם אינם כלים - בכלות הנפש (בתמיהה)? וכמבאר בחסידות על הפסוק אני הו' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, שיש להתפלא: איך מתבונן יהודי ב"אני הו' לא שניתי" בעת התפלה ולא מגיע

לכלות הנפש? ועל־דרך תורת הבעל־שם־טוב, שזה חסד מה' שאדם נשאר חי אחר התפלה. אמנם, העדר כלות הנפש הוא לטובה, שהרי תכלית הפונה היא נשמה בגוף דוקא. ואדרבה, אהבת ה' ויראת ה' מוסיפות חיות בנשמה בגוף.

ספורנו

כדי שישובו. ותיקד עד שואל תחתית. הוסיפו על חטאתם פשע, באפן שהבעירו את חמתי עד שאורידם לשואל תחתית, כענין אהו כאמרו "ובעת הצר לו ויוסף למעל בוח" (דברי הימים ב כה, כב). ותלהט מוסרי הרים. הסירה מהם כל ראשי העם, כאמרו "מסיר מירושלים ומיהודה משען ומשענה.. גבור ואיש מלחמה.. ונביא.. ויועץ" (ישעיה ג, א - ג, תורה כג

(כא) הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא אֵל. האבות "קנאוני בלא אל" בבית ראשון. כעסוני בהבליהם. בבית שני. ואני אקניאם בלא עם. בבית ראשון, שהחריבוהו פשדים, שנאמר בהם "הן ארץ פשדים, זה העם לא ה'יה" (ישעיה כג, יא). בגוי נבל אכעיסם. בבית שני, שהחריבה אותו מלכות שאינה הוגנת, שאין להם לא כתב ולא לשון. תורה כב (כב) כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְּאִפִּי. בשיסרתים

בכעסו את בניו ואת בנותיו, לא רחם על הקטנים ולא על כבוד הבנות. תורה כ (כ) אֶסְתִּירָה פָּנֵי מֶהֱם. מן הבנים והבנות. אראה מה אחריהם. רואה אני שאין בהם תקנות תשובה באחרית. כי דור תהפכת המה. הפכו להם לב אחר, נוטה מדרכי האל וחקרן. בנים לא אמן בם. שלא למדו מאבותם דבר אמת. תורה כא

(כד) **מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רָשָׁף וְקָטָב מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֶמְתָּ**
אֲשַׁלְחֶנְכֶם עִם־חֶמֶת זַחְלִי עֹפֵר:

כד נִפְיָחִי כָפֶן וְאֶכּוּלִי עוֹף וְכִתְשִׁי רוֹחִין
בִּישָׁן וְשֶׁן חִיַּת בְּרָא אֲגִירִי בְּהוֹן עִם חֶמֶת
תַּנְיָנָא דְזַחְלִין בַּעֲפָרָא:

שְׁשֻׁמוֹ מְרִירִי. קָטָב – בְּרִיתָהּ, כְּמוֹ (הושע יג) "אֵהִי
קָטָבךָ שְׂאוֹל". וְשֶׁן־בְּהֶמְתָּ • (ספרי) מַעֲשֶׂה הָיָה
וְהָיוּ הָרְחִלִּים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין. חֶמֶת זַחְלִי עֹפֵר •
אָרֶס נִחְשִׁים הַמְתַּהֲלִכִים עַל גִּחוֹנָם עַל הָעֹפֵר,
כַּמִּים הַזּוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ. זַחְלִיָּהּ, לְשׁוֹן מְרוֹצֶת
הַמִּים עַל הָעֹפֵר, וְכֵן כָּל מְרוֹצֶת דְּבָר הַמְשַׁפֵּשֵׁף עַל
הָעֹפֵר וְהוֹלֵךְ.

כ"י • מִזֵּי רָעַב • אוֹנֶקְלוֹס תַּרְגֵּם: 'נִפְיָחִי כָפֶן', וְאִין
לִי עַד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמַשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הַדְרָשָׁן
מִטּוֹלוֹשׁ"א שְׁמַעְתִּי: שְׁעִירֵי רָעַב, אָדָם כְּחוֹשׁ מְגִדֵּל
שֹׁעַר עַל בִּשְׂרוֹ. מִזֵּי • לְשׁוֹן אֲרָמִי: שֹׁעַר, מִזְיָא,
דִּהְיָה מִהֲפֹךְ בְּמִזְיָא. וּלְחָמִי רָשָׁף • הַשָּׂדִים
נִלְחֲמוּ בָהֶם, שְׁנֶאֱמָר: "וְכִגְנִי רָשָׁף יִגְבִּיהוּ
עוֹף", וְהֵם שָׂדִים. וְקָטָב מְרִירִי • וְכִרִיתוֹת שֶׁד

(כה) **מִחוּץ תִּשְׁפֹּל־חֶרֶב וּמִחֲדָרִים אֵימָה גַם־בַּחוּר**
גַּם־בְּתוֹלָה יוֹגֵק עִם־אִישׁ שִׁיבָה:

כה מִבְּרָא תַתְּכֵל חֶרֶבָא וּמִתְּנִינָא חֶרֶבָת מוֹתָא
אֶף עוֹלְמִיָּהוֹן אֶף עוֹלְמִתְהוֹן יִנְקִיָּהוֹן עִם
אָנֶשׁ סְבִיָּהוֹן:

אחר: "מִחוּץ תִּשְׁפֹּל־חֶרֶב", עַל מֶה שֶׁעָשׂוּ
בְּחוּצוֹת, שְׁנֶאֱמָר: (ירמיה יא) "וּמִסְפַּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם
שְׁמָתָם מִזְּבָחוֹת לְבָשֶׁת". וּמִחֲדָרִים אֵימָה • עַל
מֶה שֶׁעָשׂוּ בְּחֲדָרֵי הַדָּרִים, שְׁנֶאֱמָר: (יחזקאל ח) "אֲשֶׁר
זָקְנִי בֵּית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בַּחֲשֹׁךְ אִישׁ בְּחֲדָרֵי
מִשְׁכִּיתוֹ".

כ"י • מִחוּץ תִּשְׁפֹּל־חֶרֶב • מִחוּץ לְעִיר תִּשְׁפֹּלֶם
חֶרֶב גִּיסוֹת. וּמִחֲדָרִים אֵימָה • כְּשֶׁבוֹרַח וְנִמְלֹט
מִן הַחֶרֶב, חֲדָרֵי לְבוֹ נִזְקָפִים עָלָיו מִחֶמֶת אֵימָה,
וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דְּבָר אַחֵר: "וּמִחֲדָרִים אֵימָה",
שְׁכַבְתִּית תִּהְיֶה אֵימַת דְּבָר, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמָר: (ירמיה ט) "כִּי
עָלָה מוֹת בְּחִלּוּנֵינוּ", וְכֵן תַּרְגֵּם אוֹנֶקְלוֹס. דְּבָר

(כו) **אִמְרָתִי אֶפְאִיָּהֶם אֲשֶׁבִיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרִם:**

כו אִמְרִית אַחול רְגִזִּי עֲלִיהוֹן וְאַשְׁצִנּוֹן
אֲבַטֵּל מִבְּנֵי אֲנָשָׁא דּוֹכְרֵנִיהוֹן:

(ישעיה מזה) "אֲצַוְךָ", (איוב טז) "אֲצַמְצֶכֶם כְּמוֹ פִּי", וְהָא'
הַתִּיכּוּנָה אֵינָה רְאוּיָה בּוֹ כָּלֵל. וְאוֹנֶקְלוֹס תַּרְגֵּם אַחֵר
לְשׁוֹן הַבְּרִיתָא הַשְּׁנוּיָה ב'סַפְרִי', הַחוּלְקֶת תְּבָהּ זו
לְשֵׁלֶשׁ תְּבוֹת: אִמְרָתִי אֶף אֵי הֵם, אִמְרָתִי בְּאִפִּי:
'אֶתְנֶם כָּאֵלוּ אֵינֶם, שְׂאִימְרוּ רֹאֲיָהֶם עֲלֵיהֶם: אֵיָּה
הֵם'?

כ"י • אִמְרָתִי אֶפְאִיָּהֶם • אִמְרָתִי בְּלִבִּי אֶפְאֶה אוֹתָם.
וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ "אֶפְאִיָּהֶם", אֲשִׁיתֶם פָּאָה, לְהַשְׁלִיכֶם
מֵעָלֵי הַפֶּקֶר, וְדִגְמָתוֹ מְצִינוּ בַּעֲזָרָא: (נחמיה ט) "וְתַתֵּן
לָהֶם מִמְּלָכוֹת וְעַמִּמִּים וְתַחֲלִקֶם לְפָאָה", לְהַפְקֶר,
וְכֵן חֲבָרוּ מִנְחָם. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: "חֹל
רְגִזִּי עֲלִיהוֹן", וְלֹא יִתְּנֶם, שְׂאֵם כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב:
'אֶפְאִיָּהֶם', א' אַחַת לְשִׁמוּשׁ, וְאַחַת לִיסוּד, כְּמוֹ:

(כז) **לוֹלִי כַּעַם אוֹיֵב אֲגוֹר פִּן־יִנְפְּרוּ צְרִימוּ פִן־יֵאֲמְרוּ**
יִדְּנוּ רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל־זֹאת:

כז כּוֹאֲלוּלְפוֹן רְגִזָּא דְסַנְאָה כְּנִישׁ דִּילְמָא
יִתְרַבֵּב בַּעַל דְּבָבָא דִּילְמָא יִימְרוּן יִדְנָא
תְּקִיפַת לָנָא וְלֹא מִן קָדָם יִי הוֹת כָּל דָּא:

וְנִשְׁאַרְתֶּם מִתִּי מִסְפָּר.
וְלֹא ה' פֶּעַל כָּל זֹאת. שְׁתַּחֲשָׁבוּ
לְהַמְלִט עַל יְדֵי. אֲבָל בְּהִיּוֹת יִשְׂרָאֵל
רַבִּים וּנְפוצִים בְּאֲמוֹת רְבוֹת לֹא יַעֲלֶה
עַל לֵב כָּלֶם לְהַשְׁתַּדֵּל בָּזֶה, כְּאֶמְרָם:
מֵאִי דְבָתִּיב "צִדְקַת פְּרוֹנוּ בְּיִשְׂרָאֵל"
(שופטים ד, יא), צִדְקָה עָשָׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא בְּיִשְׂרָאֵל שְׁפוֹרֶם לְבִין הָאֲמוֹת
(פסחים יז, ב). תורה כח

כְּאֲשֶׁר אָמַר ה', וּבִשְׁרִידִים אֲשֶׁר ה'
קִרָא "יִזְאֵל ג, ה). תורה כו
(כז) לוֹלִי כַּעַם אוֹיֵב אֲגוֹר. שְׁמַתוֹף
כַּעַס שִׁיכְעִסוּ הָאֲמוֹת עַל אוֹתָם
הַשְּׂרִידִים, יֵשׁ לַחַשׁ
פִּן יִנְפְּרוּ צְרִימוּ. פִּן יִמְשְׁכוּ אֶת לֵב
הַשְּׂרִידִים לְהִיּוֹת בְּנֵי נָכָר כְּמוֹתָם.
פִּן יֵאֲמְרוּ. לְאוֹתָם הַשְּׂרִידִים.
יִדְּנוּ רָמָה. לְהַכְחִיד אֶת יִשְׂרָאֵל מִגּוֹי,

(כח) וּמִחֲדָרִים אֵימָה גַם בַּחוּר גַּם
בְּתוֹלָה. וּמִחֲדָרִים "תִּשְׁפֹּל" ה' אֵימָה
אֶת הַבְּחוּרִים וְהַבְּתוֹלוֹת. תורה כו
(כז) אִמְרָתִי אֶפְאִיָּהֶם. אֲשִׁאִיר אִיזוֹ
פָּאָה מִהֶם, וְהַמּוֹתֵר אֲכַלֶּה, כְּמוֹ
שֶׁאֲעֲשֶׂה בְּאֶחְרֵית הַיָּמִים, אַחֲרֵי שְׁלֹא
הַשְׁגָּתִי שְׁלֵמוֹתָם לֹא בְּמֵתֵן תּוֹרָה, וְלֹא
בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא בְּגִלוּת, כְּאֶמְרוּ "כִּי
בְּהָר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם תִּהְיֶה פְּלִיטָה,

(כח) **בִּינְיָ אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:** כח אָרִי עִם מֵאֲפָדִי עֲצָה אֲנֹן וְלִית בְּהוֹן סוּכְלָתְנוּ:

פירש"י (כח-ו) לילי פַעַס אוֹיֵב אָגוּר • אִם לֹא שִׁפְעַס הָאוֹיֵב כְּנוֹס עֲלֵיהֶם לְהִשְׁחִיתָם, וְאִם יוּכַל לָהֶם וְיִשְׁחִיתָם, יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בּוֹ וּבִאֲלֵהִיו, וְלֹא יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בִּי, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן יִנָּכְרוּ צְרִימוֹ", יִנָּכְרוּ פִּינְס"י (כח-ו) לילי פַעַס אוֹיֵב אָגוּר • אִם לֹא שִׁפְעַס הָאוֹיֵב כְּנוֹס עֲלֵיהֶם לְהִשְׁחִיתָם, וְאִם יוּכַל לָהֶם וְיִשְׁחִיתָם, יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בּוֹ וּבִאֲלֵהִיו, וְלֹא יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בִּי, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן יִנָּכְרוּ צְרִימוֹ", יִנָּכְרוּ

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התנועותיות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

נחמיום טובות שינחם בהם לו לעזמת הצער שהיה לו ולאבדלו למצטערים בצרתו: ים בורא נבי שפתים ידני רמה וגו', פי • אלו שלום | שלום לרחוק ולקרוב לצדיק ולבעל-תשובה אמר יהוה ורפאתיו מחלי נפשו ומבאבות גופו: כ והרשעים שאין נותנין לב לשוב אל ה', הם בים שפכל עת הוא נגרש מן הרים ומתנגד בגליו אל השפה פי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו מבואו אל השפה רפש וטיט המצין מעשי הרשעים, והם יחמירו בצרה ועוד יוסיפו צרה: כא כמו שאין שלום ברוחם, בן אין שלום לכל אשר להם אמר אלהי לרשעים: א צוה אליו קרא בגרון בקול גדול אל-תחשך אל תפגע מלקרוא בשופר הרים קולך והגד לעמי פשעם וחובתם עליהם ולבית יעקב חטאתם:

הפטרה לשחרית יום כיפור ישעיה פרק נו
נו י ואמר כל-סליו פנו-דרך הרימו מכשול מדרך עמי: טו כי כה אמר ה' ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכנז ואת-דבא ושפל-רוח להחיות רוח שפלים ולחיות לב נדבאים סוכלי עני וחללים: טז כי לא לעולם אריב עם החוטא להענישו כנמול מעשיו ולא לנצח אקצוף בירווח האדם מלפני יעטוף בא לו מאתי ועמפה אותו ונשמות כלם הלא אני עשיתי ולכן ראוי לי לרחם עליהם: יז בעזן בצעו הגול שול קצפתי עליו ואבהו הסתר הסתרתי פני מפני לכל אראה בצרותו ואקצף עוד להקביר עליו הצדק וילך לפני שוכב בסרוב ומרד ובדרך תאות לבו: יח דרכיו ראיתי שהוא נכנע מלפני כשבא עליו צרה וארפאהו אז מן המפלות המוקדות אותו ואנחהו בדרך הטוב שלא יחטא עוד ואשלם

עטרת מרים

יד אחר שדבר (נ"ה ו) על התשובה והפסיק בספור רע הדור ורע המנהיגים, שב לאמר כי ה' יסולל דרך לקבל החוטאים האלה בתשובה. ואמר כל-סליו עשו מסלה ודרך בבואה פנו-דרך מן המבשלות הרימו הפרישו אבני מכשול מדרך שילכו בו בני עמי כי לא יפחדו עוד מן האויב כי מת ואנינו:

טו כי כה אמר ה' ונשא שכן עד וקדוש שמו ונבדל ואין ערוך אליו, וארע-לפי שקרום וקדוש אשכנז עם כל זה ואת ועם דבא ושפל-רוח אני להשגיח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדבאים סוכלי עני וחללים: טז כי לא לעולם אריב עם החוטא להענישו כנמול מעשיו ולא לנצח אקצוף בירווח האדם מלפני יעטוף בא לו מאתי ועמפה אותו ונשמות כלם הלא אני עשיתי ולכן ראוי לי לרחם עליהם: יז בעזן בצעו הגול שול קצפתי עליו ואבהו הסתר הסתרתי פני מפני לכל אראה בצרותו ואקצף עוד להקביר עליו הצדק וילך לפני שוכב בסרוב ומרד ובדרך תאות לבו: יח דרכיו ראיתי שהוא נכנע מלפני כשבא עליו צרה וארפאהו אז מן המפלות המוקדות אותו ואנחהו בדרך הטוב שלא יחטא עוד ואשלם

עטרת מרים

עטרת מרים

ב מראים עצמן כצדיקים כי ואותי יום יום ידרשון וחושבים שיוצאים ידי חובתם בזה שדורשים אותי וחוקרים אחר המצות האלה הנם שאין עושים אותם ודעת דרכי יחפצון חפצים לשאל תוראות לחקמים כאלו רוצים לקנות בגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב קר ישאלוני תמיד

משפטי צדק ואין דעתם לקנות קרבת אלהים יחפצון מראין עצמם כאלו היו חרדים על המצות, אבל לא כן הוא: ג מתרעמים על ויאמרו למה צמנו ולא ראית תעניתנו ולא קבלת תפלתנו ענינו נפשנו ולא תדע אין אתה משגיח בנו, ואובינינו מושלים בנו. התשובה היא, הן ביום צמכם כל אחד מהם תמצאו דבר החפץ בו ועוסק בו להפג מננו צער התענית ולא שח לבו לשוב לח, בנו וכל צדיכם בעלי חוב שלכם הנעצבים על ידכם תנגשו תלחצו ביום צומכם: ד הן באמת לריב ומצה תצומו להתקומט זה עם זה ולהכות באגרוף רשע לא תצומו אינכם צמים ביום כמשפט יום הצום להשמיע במרום קולכם ואיד ארצה אותו: ה הכזה יהיה צום אבחרו וכי קר צריך להיות צום שאבחר בו יום עונות אדם נפשו חלכה שקמא לבח באגמון מין מחט כפוף ראשו אני צריך ושק ואפר יציע תחתיו, הלזה תקרא צום ויום רצון ליהוה: ו הלוא זה הענין האמיתי של צום אבחרו אשר אבחר בו, והוא שיפתח ביום תהא חרצבות את קשר הרשע לכל עשהו עור, החר קשרי אגדות מוטת עצי העל אשר הוכנו לתת על צוארי העניים ושלח העברים רצוצים השבורים חפשים וכל מוטת תנתקו ולא תוסיפו לעשות בהם שום עבודה: ז ביום תהא הלוא פרם תן לרעב לחמך ועניים מרודים המטלטלים אשר אין להם מקום לחסות בו תביא בית אל ביתך, כיר תראה ערם וכסיתו משלך ומבשרך מקרובך לא תתעלם לא תתכסה לכל ידא:

ב ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון בגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב ישאלוני משפטי צדק קרבת אלהים יחפצון: ג למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע הן ביום צמכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגשו: ד הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרוף רשע לא תצומו ביום להשמיע במרום קולכם: ה הכזה יהיה צום אבחרו יום עונות אדם נפשו חלכה באגמון ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא צום ויום רצון ליהוה: ו הלוא זה צום אבחרו פתח חרצבות רשע החר אגדות מוטת ושלח רצוצים חפשים וכל מוטת תנתקו: ז הלוא פרם לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כיר תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם: ח אז יפקע פשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדק כבוד יהוה יאספך:

ט אז תקרא ויהוה יענה תשוע ויאמר הנני אם תסיר מתוכך מוטת שלח אצבע ודבראון: י ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע ורח בחשך אורך ואפלתך כצהרים: יא ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו: יב ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וקרא לך גדר פרוץ משוכב נתיבות לשבת: יג אם תשיב משבת וגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יהוה מכפר

ח בשתעשה כן לא תצטרך לצום ולשק ואפר, אלא אז יפקע פשחר הבוקע בעבים אורך וארכתך ורפאתך מהרה תצמח והלך לפניך צדק ובשמות כבוד יהוה יאספך בצור חמים אל מקום אשר נפשות הצדיקים צורחות שם: ט בשתעשה כן אז תקרא ויהוה יענה למלא שאלתך תשוע ויאמר הנני להשלים חפצך אם תסיר מתוכך מוטת את עצי העל שהכבדת על צוארי העניים שלח אצבע גם תסיר מלשלות אצבעך אל מול פני חברך כדרך בני אדם המריבים ודבראון וכן תסיר דבר און שלא תריב עם רעך אפילו בדרבים: י ותפק ותוצא לרעב נפשך בתחנוני דברים טובים ונפש נענה תשביע המענה כרעב תשביע אותו, או ורח בחשך אורך, וחסכת הצרות ואפלתך תאיר שוב כצהרים: יא ונחך יהוה אותך יהוה תמיד כדרך הטוב לך, והשביע בצחצחות בעת יובש את נפשך ועצמתך יחליץ וברא ויחזיק והיית שבע מטובה כגן רוה חשבע מן הפנים וכמוצא במקור מים אשר לא יכזבו לא נפקסו מימיו: יב ובנו המעשים הטובים היוצאים ממך יבנו את חרבות עולם מוסדי תסודות שפילו דור ודור בימי תהדות תקומם אותם כמעשיך הטובים וקרא לך בני העולם גדר פרוץ במקום תפרין ותשובה, משוכב משיב נתיבות לשבת להיות מיושבות באנשים: יג אם תשיב משבת וגלך תנחם מלכת חוץ לחמים, ומעשות חפצך האסורות ביום קדשי וקראת לשבת ענג להענג בו, לקדוש יהוה ליום השבת תקרא

אם תסיר מתוכך מוטת שלח אצבע ודבראון: י ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע ורח בחשך אורך ואפלתך כצהרים: יא ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו: יב ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וקרא לך גדר פרוץ משוכב נתיבות לשבת: יג אם תשיב משבת וגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יהוה מכפר

עטרת מרים

הספינה וישקב ויירדם: ויקרב אליו רב החבל ויאמר לו מהלך נרדם הלא אנו נמצאים בסכנה קום קרא אל־אלהיך החפץ לפני אוֹלֵי יתעשת הַאלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאכֵד: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנִפְלֵא הַרְבֵּה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשִׁלְמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וְנִפְלֹו גּוֹרְלוֹת הַרְבֵּה וְנִפְלֵא הַגּוֹרֵל כָּכָל פַּעַם עַל־יוֹנָה: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הוּאִיל וְכָל הַגּוֹרְלוֹת נִפְלוּ עָלֶיךָ הַגִּידֵה־נָא לָנוּ בְּאֲשֶׁר לָמִי חֲסִמָּה שֶׁבִּסְתָּו כִּי כָּא לָנוּ הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מִה־מְלֹאכֶתְךָ שֶׁמָּא פִּשְׁעֶת בְּמִקְצֵעַ שָׁלֹךְ וּמִמָּוֶן מֵאִיָּה מְקוֹם תְּבֹא אוֹלֵי בְּרַחַת מִפְּנֵי רָעָה שְׁעִשִּׁית שֶׁם מִדֵּה אֶרֶץ אֵלֵי בְּנֵי אֶרֶץ הַם בְּנֵי רָשָׁעִים וְאִי־מִזֶּה עִם אֶתָּה וְנִדַּע מִי אֵלֶיךָ: ט הַשֵּׁב לָהֶם עַל הַחֲרוֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֲבְרִי אֲנֹכִי מִפְּנֵי עֲבֵר הָרָשׁוֹן וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יֵרָא שְׁבַרְחִי מִלִּפְנֵי אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הֵיחָם וְאֶת־הַיִּבְיָשָׁה: י וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יָרָא גְדוּלָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מִדֵּה זֹאת עֲשִׂית לַבְּרוֹת מִלִּפְנֵי הַשֵּׁם כִּי־יִדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֵּרַח כִּי הִגִּיד לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מִה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ עַמּוּד וַיִּשְׁתַּק הֵיטָם מַעְלֵינוּ וְלֹא

ה וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים וַיִּזְעַקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיִּטְלוּ אֶת־הַכֶּלִּים אֲשֶׁר בָּאֵנִיהָ אֶל־הֵיחָם לְהַקֵּל מַעְלֵיהֶם וַיִּזְנֶה יָרֵד אֶל־יִרְכַּתִּי הַסְפִּינָה וַיִּשְׁקֵב וַיִּירְדָּם: ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֲבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לָּךְ נִרְדָּם קוּם קְרֹא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוֹלֵי יתעשת הַאלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאכֵד: ז וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנִפְלֵא הַרְבֵּה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשִׁלְמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וְנִפְלֹו גּוֹרְלוֹת וְנִפְלֵא הַגּוֹרֵל עַל־יוֹנָה: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידֵה־נָא לָנוּ בְּאֲשֶׁר לָמִי־הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מִה־מְלֹאכֶתְךָ וּמִמָּוֶן תְּבֹא מִדֵּה אֶרֶץ אֵלֵי בְּנֵי אֶרֶץ הַם בְּנֵי רָשָׁעִים וְאִי־מִזֶּה עִם אֶתָּה: ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֲבְרִי אֲנֹכִי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יֵרָא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הֵיחָם וְאֶת־הַיִּבְיָשָׁה: י וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יָרָא גְדוּלָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מִה־זֹּאת עֲשִׂית כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֵּרַח כִּי הִגִּיד לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מִה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ וַיִּשְׁתַּק הֵיטָם מַעְלֵינוּ כִּי הֵיטָם הוֹלֵךְ

עטרת מרים

יוֹם מִכְבָּד מְכִיל עֲשׂוֹת בּוֹ מִלֹּאכָה שֶׁל חוֹל וְכַבְדָּתוֹ מַעֲשׂוֹת דִּרְכֵיךְ שֶׁחֲמוּנֵה מַעֲשׂוֹת כָּל מִלֹּאכָה מִמִּצְוֹת הַפָּצֵד שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה בּוֹ חֲפָצֶךָ מִדְּבָרִים הָאִסּוּרִים בְּשִׁבְתֹּךָ וְדָבָר דְּבָר וּמִלִּדְבָר בּוֹ דָּבָר הַנֶּאֱסָר בְּחֻשְׁבוֹנוֹת וְכִי־צִוָּה: יד כִּשְׁתַּעֲשֶׂה כֵן אִם תִּתְעַנֵּג עַל־יְהוָה עַנְג רוּחִי נִפְשִׁי אֱלֹהֵי וְהִרְכַּבְתִּיךָ

עַל־בְּמִתִּי אֶרֶץ וְתַעֲלֶה מִכָּל עֲנִיִּים הַחֲמִידִים, וְהִאֲכַלְתִּיךָ לֶךְ תִּהְיֶה הָאֶרֶץ נִחְלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ כִּי פִי יְהוָה דָּבָר וְהוּא יָקוּם כָּל מִדֵּה שְׂדֵבָר: א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶּן־אֲמִתִּי לֵאמֹר: ח וְאִם יוֹ"ל (בַּפֶּרֶק

הַחֲלִיל) שִׁינָה כֵּן אֲמִתִּי הִיָּה מִצֵּד אִמּוֹ מִשְׁכַּט אֲשֶׁר וְהוּא הִיָּה בֵּן הָאִשָּׁה הָאֲלֻמָּה שֶׁבְּכָל־הָ אֶת אֱלֹהֵי, וְשִׁאֲלֵהוּ הַחַיִּה, וּמִצֵּד אֲבִיו הִיָּה מִשְׁכַּט וְכֹלֶן כִּמּוֹ שְׁנָאִמָּר בְּסִפּוֹר מַלְכִּים וַיִּזְנֶה כֵּן אֲמִתִּי אֲשֶׁר מִנֵּת הַחֶפֶר, וְנֵת הַחֶפֶר הִיָּה בְּנִבּוֹל וְכֹלֶן (וַיְהוֹשֻׁעַ י"ט), וּמִכּוֹאֵר בְּמִלְכִּים שֶׁם שְׁהוּא הִיָּה אֲשֶׁר מִשְׁתֵּה אֶת יְהוּא (כמ"ש חו"ל) וְהוּא נִבָּא לְיִרְדָּעִם בֵּן יוֹאָשׁ שֶׁיָּשִׁיב אֶת נְבֹל יִשְׂרָאֵל מִכּוֹאֵר חֲמַת עַד נִחַל הָעַרְבָּה, וְכָל זֶה לֹא הוֹעִיל כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁבוּ בְּחֻשְׁבוֹת עַד שֶׁהָיוּ מוֹכִינִים לִילֵךְ בְּגִלוֹת עַל יְדֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר, וְכָכָר הִיָּה אֲשׁוּר מוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם, לְכֵן אִמָּר לוֹ ה. ב קוֹם לָךְ אֶל־יִנְיֹנָה הָעִיר הַגְּדוּלָּה וְקֹרָא עֲלֶיהָ שְׂיִכְתֵּם וְיִחְיִים כִּי־עָלְתָה רַעְתֶּם לִפְנֵי לְקַרְתָּ עֲלֵיהֶם: ג וַיָּקָם יוֹנָה לְבָרַח תְּרַשִּׁישָׁה חוּץ לָאֶרֶץ שָׂאִין שֶׁם נִבְּוָה מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי לֹא הִיָּה חֲפֵץ לְחַיִּית שְׁלִיחַ בְּדָבָר, כִּי חֲשַׁב הֵנָּה הַגּוֹיִם קְרוֹבֵי תְּשׁוּבָה הֵם וַיִּחְבְּנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל שְׂאִינָם מִמִּהְרִים לְשׁוֹב, וַיִּירֵד יִפֹּו וַיִּמְצָא אֲנִיָּה. ב כָּאֵה מוֹכֵנֶת לְלֶכֶת תְּרַשִּׁישָׁה וַיִּתֵּן שְׂכָרָה וַיִּירֵד בֹּה לְכֹא עֲמָהֶם עִם אֲנִשׁ הַסְפִּינָה תְּרַשִּׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה: ד וַיְהִי הַטִּיל הַפִּיעַ רוּחַ־גְּדוּלָּה אֶל־הֵיחָם וַיְהִי סַעֲר־גְּדוּל בָּיִם וְהָאֲנִיָּה חֲשֵׁבָה נִדְמִית הִיָּה לְהַשְׁבֵּר: ה וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים וַיִּזְעַקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיִּטְלוּ הַשִּׁלְכֵי אֶת־הַכֶּלִּים אֲשֶׁר בָּאֵנִיהָ אֶל־הֵיחָם לְהַקֵּל מַעְלֵיהֶם הַמִּשְׁאָל וַיִּזְנֶה יָרֵד אֶל־יִרְכַּתִּי

עטרת מרים

יֹסֵף לְהַרְעִישׁ עוֹד בְּהַרְמַת הַגִּלִּים כִּי הָיָה הוֹלֵךְ וְסֹעֵר: יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי קָחוּ אוֹתִי וְהַטִּילְנִי וְהַשְׁלִיכוּ אוֹתִי אֶל־הַיָּם וְיִשְׁתַּק הַיָּם מֵעַלְיֵכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְשָׁלִי הַפֶּסַע הַגָּדוֹל הָיָה עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחֲתִירוּ הָאֲנָשִׁים הָיוּ מִשְׁתַּדִּלִּים עִם הַמַּשְׁוֹטוֹת לְהַשִּׁיב הַסַּפִּינָה

אֶל־הַיִּבְשָׁה וְלֹא יָכְלוּ כִּי הָיָה הוֹלֵךְ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם לְתַרְחֵק אֶת הַסַּפִּינָה אֶל תוֹךְ הַיָּם: יד וַיִּקְרָאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אֱלֹהֵי נָא נִאֲבָדָה בָּעוֹן שְׁנַשְׁלַח יָד בְּנַפְשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאֶל־תַּתֵּן עָלֵינוּ דָם נָקִי כִּי־אֲתָתָה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפְצָתָ עֲשִׂיתָ לְחַמְתּוֹ עַל יְדֵינוּ: טו וַיִּשְׁאוּ אֶת־יוֹנָה וַיַּטְלֻהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֵד נָח הַיָּם מִנֶּעֱפֹו מִסָּפָה הַרְעִישָׁה גִּלְיוֹ: טז בְּרֹאֲתָם הַשַּׁחַת הַמָּקוֹם וַיִּכְלְמוּ וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ קִבְלוּ עַל עַצְמָם לְבֹחַ זִבְחַ לַיהוָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּדְּרוּ נְדָרִים שִׁיחֲגִירוּ: א וַיִּמְן הַיָּמִן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לְבָלַע מִיד אֶת־יוֹנָה שְׁלֹא יִסָּעַע כְּמִי תָם וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת: ב וַיִּתְּפַלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמַּעַי הַדָּגָה: ג וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי הוֹאִיל וְאֲנִי קָם כָּל הַיָּמִים הַלֵּל, מִבֶּטֶן הַדָּג שְׁהוּא כְּשֹׂאוֹ לִי שְׁנַעֲתִי וְגַם מִבֹּחֶם אֲנִי אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ קוֹלִי: ד וַתִּשְׁלִיכֵנִי מִצֹּהֶל בְּלִבְבִי יָמִים וְנָהָר הַנִּכְסֵם בָּם יִסְכְּבֵנִי כָל־מִשְׁבְּרִיד גַּל־הַיָּם הַגָּדוֹלִים וְגִלְיָד עָלַי עָבְרוּ: ה וְאֲנִי אֲמַרְתִּי

עטרת מרים

נִגְרַשְׁתִּי גִרְשָׁתָה אוֹתִי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אֲדָּךְ בְּשָׂרִיתִי וְעוֹדֵנִי חֵי בְמַעַי הַדָּג מִבֹּחֶם אֲנִי לָצֵאת מִנָּח וְאוֹסִיף לְהַפִּיט אֶל־הַיִּבְלָה קִדְשֶׁךָ לִבֵּא שְׁמָה בְּקוֹל תוֹדָה: ו אֶפְפוֹנִי סִבְבוּ אוֹתִי מֵיָם עַד קְרֹב לְהוֹצֵאתָ נַפְשׁ תְּהוֹם יִסְכְּבֵנִי, יז סוּף חֲבוּשׁ הָיָה קָשׁוּר לְרֹאשִׁי כָּל זְמַן שְׁהִיָּה בְּמַעַי הַדָּג: ז לְקַצְבִּי לְהִלֵּל הָרִים בְּקִרְקָעֵית הָיָם יִרְדְּתִי בְּהוֹתִי

בְּמַעַי הַדָּגָה, חֲשַׁבְתִּי שֶׁהֲאֵרָץ סָגְרָה בְּרַחֲמֶיהָ בְּעַדִּי לְעוֹלָם אָבֵל הוֹאִיל וְנִמְאָמְנִי כָּל הַיָּמִים הַלֵּל אֶקְנֶה וְתַעֲלֵל מִשְׁחַת חַיִּי יְהוָה מִמַּעַי הַדָּג חַיִּי יְהוָה אֱלֹהֵי: ח בְּהַתְּעַטֵּף בְּשִׁתָּהּ מִסָּפָה וּמַעַנָּה עָלַי נַפְשִׁי כְּשֶׁבָלַעֲנִי הַדָּג, יז אֶת־יְהוָה וְכִרְתִּי וְהַתְּפַלְמִתִּי אֵלָיו וּתְבוֹא אֵלַיִךְ תְּפַלְמִתִּי אֶל־הַיִּבְלָה קִדְשֶׁךָ בְּשָׂמִים: ט אֲנִשׁ הַסַּפִּינָה אֲשֶׁר מִשְׁמָרִים עוֹבְדִים הַבְּלִי־שׁוּא עֹבְדֵה זָרָה, לֹאֲחֹר שְׁנִמְלִטוּ מִן הַדָּגָה חֲסִדָּם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁכָּל חֲסִדָּם וְטוֹבָתָם מֵאֲחֵי יַעֲזוּבוּ וְלֹא יִקְמוּ מִה שְׁנָדְרוּ בַּעַת צָרָה: י וְאֲנִי אָבֵל אֲנִי בְּקוֹל תוֹדָה וְהוֹדָאָה עַל הַיָּם אֲזַבְּחָה־לָּךְ וְאֲשֶׁר נִגְרַתִּי אֲשַׁלְמָה בְּעִבּוֹר יְשׁוּעָתָה לַיהוָה שֶׁל ה': יא וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָג הַעִיר אֶת רִצּוֹ וַיִּקָּא אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיִּבְשָׁה: א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שְׁנִית בְּדִבְרֵי הַשְׁלִיחוֹת שֶׁל נִינְוָה לֵאמֹר: ב קוּם לָךְ אֶל־נִינְוָה הַעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֲלֵיהָ אֶת־הַקְּרִיָּאָה שִׁתָּתָה נִתְּפַכֶּת עַל רַעְתָּם אֲשֶׁר אֲנִכִּי דִבֵּר אֵלַיִךְ: ג וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוָה בְּדִבְרֵי יְהוָה וַיִּנְוָה הָיְתָה עִיר־גְּדוֹלָה

וְסֹעֵר: יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי וְהַטִּילְנִי אֶל־הַיָּם וְיִשְׁתַּק הַיָּם מֵעַלְיֵכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְשָׁלִי הַפֶּסַע הַגָּדוֹל הָיָה עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחֲתִירוּ הָאֲנָשִׁים לְהַשִּׁיב אֶל־הַיִּבְשָׁה וְלֹא יָכְלוּ כִּי הָיָה הוֹלֵךְ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם: יד וַיִּקְרָאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אֱלֹהֵי נָא נִאֲבָדָה בָּנַפְשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאֶל־תַּתֵּן עָלֵינוּ דָם נָקִי כִּי־אֲתָתָה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפְצָתָ עֲשִׂיתָ: טו וַיִּשְׁאוּ אֶת־יוֹנָה וַיַּטְלֻהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֵד מִן הַיָּם מִנֶּעֱפֹו מִסָּפָה הַרְעִישָׁה גִּלְיוֹ וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זִבְחַ לַיהוָה וַיִּדְּרוּ נְדָרִים: ב א וַיִּמְן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לְבָלַע אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת: ב וַיִּתְּפַלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמַּעַי הַדָּגָה: ג וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי הוֹאִיל וְאֲנִי קָם כָּל הַיָּמִים הַלֵּל, מִבֶּטֶן הַדָּג שְׁהוּא כְּשֹׂאוֹ לִי שְׁנַעֲתִי וְגַם מִבֹּחֶם אֲנִי אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ קוֹלִי: ד וַתִּשְׁלִיכֵנִי מִצֹּהֶל בְּלִבְבִי יָמִים וְנָהָר הַנִּכְסֵם בָּם יִסְכְּבֵנִי כָל־מִשְׁבְּרִיד גַּל־הַיָּם הַגָּדוֹלִים וְגִלְיָד עָלַי עָבְרוּ: ה וְאֲנִי אֲמַרְתִּי

כָּל־מִשְׁבְּרִיד וְגִלְיָד עָלַי עָבְרוּ: ה וְאֲנִי אֲמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אֲדָּךְ אוֹסִיף לְהַפִּיט אֶל־הַיִּבְלָה קִדְשֶׁךָ: ו אֶפְפוֹנִי מֵיָם עַד־נַפְשׁ תְּהוֹם יִסְכְּבֵנִי סוּף חֲבוּשׁ לְרֹאשִׁי: ז לְקַצְבִּי הָרִים יִרְדְּתִי הָאֲרֶץ בְּרַחֲמֶיהָ בְּעַדִּי לְעוֹלָם וְתַעֲלֵל מִשְׁחַת חַיִּי יְהוָה אֱלֹהֵי: ח בְּהַתְּעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה וְכִרְתִּי וּתְבוֹא אֵלַיִךְ תְּפַלְמִתִּי אֶל־הַיִּבְלָה קִדְשֶׁךָ: ט מִשְׁמָרִים הַבְּלִי־שׁוּא חֲסִדָּם יַעֲזוּבוּ: י וְאֲנִי בְּקוֹל תוֹדָה אֲזַבְּחָה־לָּךְ אֲשֶׁר נִגְרַתִּי אֲשַׁלְמָה יְשׁוּעָתָה לַיהוָה: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָג הַעִיר אֶת רִצּוֹ וַיִּקָּא אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיִּבְשָׁה: ג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שְׁנִית לֵאמֹר: ב קוּם לָךְ אֶל־נִינְוָה הַעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֲלֵיהָ אֶת־הַקְּרִיָּאָה אֲשֶׁר אֲנִכִּי דִבֵּר אֵלַיִךְ: ג וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוָה בְּדִבְרֵי יְהוָה וַיִּנְוָה הָיְתָה עִיר־גְּדוֹלָה לְאֱלֹהִים

עטרת מרים

עטרת מרים

לאלהים מהלך שלשת ימים: ד ויחל בשהתחיל יונה לבוא בעיר להקנם בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר בלכתו הנה יש עוד ארבעים יום ואחר זה ויניגה נהפכת נהרבת: ה לאחר שאנשי האניה העירו כי הטילו את יונה אל הים וכל ענינו כמו שהיה, לפיכך ויאמינו אנשי

ניגה באלהים בדבר אלהים ויקראו צום קודם אחרת המלך וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם וישבו בתשובה שלמה: ו ויגע הדבר השמועה הגיעה אל אוני מלך ניגה ויקם מפקסאו לשבת על הארץ ויעבר הסיר אדרתו לבוש המלכות מעליו ויכס שק וידעה עבה וישב עליה אפר: ז ויזעק צוה להכריז ויאמר בניגה מטעם המלך וגדליו של המלכות נגור לאמר האדם והבהמה הבקר והצאן אלייטעמו מאומה שום דבר, אליירעו ומים אל-ישתו: ח גם זה יש להכריז ויתפסו שקים האדם והבהמה ויקראו אליאלהים בחזקה בכל לב וישבו איש מדרבו הרעה משאר עבירות ומן החטאים הגול אשר בכפיהם שנעליהם להשיב, כי וידוי ותרומה לך אין מועיל בחטאים: ט גם זה מן הכרזו מן הודיע על עבירות שבדיו ישוב לה ואו ונחם האלהים מן הנורה ושב מחרון אפו ולא נאבד מן העולם: י וירא האלהים את מעשיהם כיישבו מדרבם הרעה כי עשו כדבר המלך וינחם נתחרט האלהים דברה תורה כלשון בני אדם עליהרעה על הנורה

מהלך שלשת ימים: ד ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום ויניגה נהפכת: ה ויאמינו אנשי ניגה באלהים ויקראו צום וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם: ו ויגע הדבר אל-מלך ניגה ויקם מפקסאו ויעבר אדרתו מעליו ויכס שק וישב עליה אפר: ז ויזעק ויאמר בניגה מטעם המלך וגדליו לאמר האדם והבהמה הבקר והצאן אלייטעמו מאומה אליירעו ומים אל-ישתו: ח ויתפסו שקים האדם והבהמה ויקראו אליאלהים בחזקה וישבו איש מדרבו הרעה ומן החטאים אשר בכפיהם: ט מייודע ישוב ונחם האלהים ושב מחרון אפו ולא נאבד: י וירא האלהים את מעשיהם כיישבו מדרבם הרעה וינחם האלהים עליהרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה: ד א וירע אליונה רעה גדולה ויחר לו: ב ויתפלל אליהוה ויאמר אנה

אשר דבר לעשות להם ולא עשה: א בנבואה נאמר לו שנים ה' וירע אליונה רעה גדולה אמר, עכשיו יאמרו תנאים נביא השקר ויחר לו בעבור ישראל שהם לא שבו מדרבם הרעה: ב ויתפלל אליהוה קח נא את נפשי, והסיר ויאמר אנה יהוה הלא יזה דברי עד בעוד היותי על-אדמתי על-כן קדמתי לברח תרשישה מרם באה לי הנבואה פעם שנית, כי ידעתי מאז שהם יחזרו בתשובה ולא תחריבם כי אתה אל-חנן ורחום ארך אפים ורב-חסד ונחם עליהרעה ובה חסידך פעסד על ישראל בראותם כח התשובה ואינם לוקחים מוסר, ולכן היתה קשה עלי הנבואה: ג ועתה יהוה הואל וכן הוא קח-נא את-נפשי ממני שלא אראה דעת ישראל כי טוב מותי מחיי: ד ויאמר יהוה ההיטב האם על הטוב שאני עושה להם חרה לך: ה ויצא יונה מן-העיר וישב מקדם לעיר ויעש לו שם ספה וישב תחתיה בצל עד אשר יראה מזה-היה בעיר אויל לא יעמדו בתשובתם ותחזור הנורה למקומה: ו וימן הצמים יהוה-אלהים עשב בשם קיקיון והוא גדל למעלה ויעל מעל ליונה להיות צל על-ראשו להציל לו מרעתו מן השמש וישמח יונה על-הקיקיון שמחה גדולה: ז וימן הזמן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת יום שמתו ותך חתכה את-הקיקיון ממקום ונקתו וייבש: ח ויהי בנרם השמש וימן הזמן

יהוה הלא יזה דברי עדיהותי על-אדמתי על-כן קדמתי לברח תרשישה כי ידעתי כי אתה אל-חנן ורחום ארך אפים ורב-חסד ונחם עליהרעה: ג ועתה יהוה קח-נא את-נפשי ממני כי טוב מותי מחיי: ד ויאמר יהוה ההיטב חרה לך: ה ויצא יונה מן-העיר וישב מקדם לעיר ויעש לו שם ספה וישב תחתיה בצל עד אשר יראה מזה-היה בעיר: ו וימן יהוה-אלהים קיקיון ויעל מעל ליונה להיות צל על-ראשו להציל לו מרעתו וישמח יונה על-הקיקיון שמחה גדולה: ז וימן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת ותך את-הקיקיון וייבש: ח ויהי בנרם השמש וימן

עטרת מרים

אלהים רוח קדים מורחית חרישית שמחשת האנים מרוב שאונה ותך השמש השליך ניצוציו על־ראש יונה ויתעלף נשאר בלי הרגשה וישאל את־נפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי כי סבל ישורים הרבה: ט ויאמר אלהים אלי־יָהּ ההיטב האם מאד חרה־לך על אבדן הקיקון ויאמר היטב חרה־לי

עד שאבחר מות בעבור זה: ויאמר יהוה הנה אתה חסֶת ונשערת על אבדת הקיקון אשר אתה לא־עמלת בו בחרישה וזריעה והשקאת מים ולא גדלתו שבֶן לילה אחד היה ובן־לילה שאחריה אבד: יא ואני לא אחוס על־ גיטת העיר הגדולה הגם שרים עוברים עבד־הזֶה, אבל אשר יש־ בָּה הרבה משתים־עשרה רבו

עטרת מרים

אדם אשר לא־ידע בין־ימינו לשמאלו כי הם קטנים ואין לחשוב להם עון ובהקמה רבה שאין להם עונש, ועל כל אלה ראוי לחוס ולחמול: יח מי־אל כמוןך נשא עון ועבר על־פֶשַׁע לשארית נחלתו לא־החזיק לעד אפֹּ כִי־חפץ חסד הוא: יט ישוב ירחמנו וכבש עונתינו ותשליך במצלות גם כ־חטאתם: כ תתן אמת ליעֶבֶב חסד לאברהם אשר־ נשבעת לאבתינו מימי קדם:

אלהים רוח קדים חרישית ותך השמש על־ראש יונה ויתעלף וישאל את־נפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי: ט ויאמר

אלהים אלי־יָהּ ההיטב חרה־לך על־הקיקון ויאמר היטב חרה־לי עד־מות: י ויאמר יהוה אתה חסֶת על־הקיקון אשר לא־עמלת בו ולא גדלתו שבֶן־לילה היה ובן־לילה אבד: יא ואני לא אחוס על־גיטת העיר הגדולה אשר יש־בָּה הרבה משתים־עשרה רבו אדם אשר לא־ידע בין־ימינו לשמאלו ובהקמה רבה: ז יח מי־אל כמוןך נשא עון ועבר על־פֶשַׁע לשארית נחלתו לא־החזיק לעד אפֹּ כִי־חפץ חסד הוא: יט ישוב ירחמנו וכבש עונתינו ותשליך במצלות גם כ־חטאתם: כ תתן אמת ליעֶבֶב חסד לאברהם אשר־נשבעת לאבתינו מימי קדם:

♦ יום חמישי י"א תשרי ♦

(כט) לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריהם: כט אלו חכמו אסתכלו בדא סברו מא יהי כסופיהון: כ"א יבינו לאחריהם • יתנו לב להתבונן לסוף פרענותם של ישראל.

(ל) איכה ירדף אחד אלה ושנים יניסו רבבה אמ־לא כִי־צורם מכרם ויהוה הסגירם:

כ"א איכה ירדף אחד • ממנו אלה מישאל. אמ־לא כִי־צורם מכרם וה' הסגירם • מכרם ומסרם בַּגְדָנוּ, דילבר"ר בלע"ז (איבערגעבען).

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת אחרון של פסח תשי"ז – תורת מנחם התנועדות כרך יט עמ' 323)

כי צורם מכרם וה' הסגירם (ל, ה) השמדות ל"ע שהיו בדורנו – לא היו מצד פחם של אמות העולם, שהרי אין לגוי שליטה על יהודי, שנשמתו היא חלק אלקה ממעל

ממש. והגע בעצמך: אם בעצי המקדש הגשמי ואבניו לא שלט האויב, ככתוב "טבעו בארץ שעריה" – כל־שכן וקל־וחמור שאין לו שליטה במקדש רוחני (ושכנתי בתוכם,

ספורנו

(כט) לו חכמו ישכילו זאת. איך נפלו יבינו לאחריהם. וכו' היו מבינים פשעיהם. תורה ל ישראל בידם נגד הטבע, בעונם. האמות מה יהיה באחריהם ברב

בתוך כל אחד ואחד. אלא צורם מקרם וה' הסגירם - מטעם הדין ליוצר בראשית. והנה כבוד קדשת מורי ורבי אדמו"ר אמר פעם, שאין להצדיק את ה' יותר מדאי. . .

(לא) **כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרָם וְאַיִבֵּינוּ פְּלִילִים:**

נ"י • **כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרָם** • כל זה היה להם לאיבים להבין שהשם הסגירם, ולא להם ולאליהם הנצחון, שהרי עד הנה לא יכלו פלוגם אליהם פנגד צורנו,

(לב) **כִּי־מִגֶּפֶן סֹדֶם גִּפְנָם וּמִשְׁדֹּמֹת עֲמֹרָה עֲנַב־רוֹשׁ אֲשַׁבְּלֹת מִרְרַת לָמוֹ:**

נ"י • **כִּי־מִגֶּפֶן סֹדֶם גִּפְנָם** • מוסב למעלה: אמרתי בלבי אפאיהם ואשבית זכרם – לפי שמעשיהם מעשה סדם ועמורה. שדמות • שדה תבואה, כמו: "ושדמות לא עשה אכל", (מלכים ב כג) (חבוקק א)

(לג) **חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם וְרֹאשׁ פִּתְנִים אֲכֹר:**

נ"י • **חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם** • פתגומו: 'הא כמרת תנינא פס פרענותהון', הנה במרירות נחשים כוס

(לד) **הֲלֹא־הוּא כָּמֶם עֲמָרִי חֲתוּם בְּאוֹצְרֹתַי:**

נ"י • **הֲלֹא־הוּא כָּמֶם עֲמָרִי** • פתגמו, כסבורים הם ששכחתי מעשיהם? כלם גנוזים ושמורים

אכל כתיב "אודף ה' כי אנפת ב", הנינו שלעתיד יודו לה' על ה"אנפת".

לא ארי לא כתקפנא תקפהון ובעלי דכבנא הון דננא:

כי לא כסלענו סלעם. כל צור שבמקרא, לשון סלע. ואיבינו פלילים • ועכשו איבינו שופטים אותנו, שהרי צורנו מכרנו להם (ספרים אחרים: הרי שצורנו מכרנו להם).

לב ארי כפרענות עמא דסדום פרענותהון ולקוההון כעם עמרה מחתהון בישון פרשי חונן ותשלמת עובדיהון כמרריתהון:

"בשדמות קדרון". ענב־רוש • עשב מר. אשבלת מררת למו • משקה מר ראוי להם, לפי מעשיהם פרענותם, וכן תרגם אונקלוס: 'ותשלמת עובדיהון כמרריתהון'.

לג הא כמרת תנינא פס פרענותהון וכריש פתני חונן אכוראין:

משתה פרענותם. וראש פתנים • כוסם, שהוא אכור לגשוף. איב אכורי יבא ויפרע מהם.

לד הלא כל עובדיהון גלן קדמי גניזין ליום דינא באוצרי:

לפני. הלא־הוא • פרי גפנם ותבואת שדמותם, כמום עמדי.

ספורנו

עניניהם ולבם אל בצעם, ועל דם הנקי לשפף, כדי להשתרר ולהתגאות. **אשבלת מררת למו**. ובזה יקנו דעות רעות וכוונות, לדבר אל ה' תועה, ויאמרו "לא יראה זה" (תהלים צד,

ז. תורה לג

(לג) **חמת תנינים יינם**. והנה באותם אשכולות נמצא יין שהוא "חמת תנינים" משמר בענבו, והוא פרענות ראוי להם במדת הדין, ונשמר עד שיוציאהו האל יתברך מאותם הענבים להשקותם, כאמרו "פורה דרבתי לבדי" (ישעיה סג, א). תורה לד

(לד) **הלא הוא כמם עמדי**. כאמרו "כי יום נקם בלבי" (שם שם, ד).

חתם באוצרותי. כאמרו "כי סתמים וחתמים הדברים עד עת קץ" (ירמיה יב, ט. תורה לה

ובאמרו "מראש פרעות אויב" (פסוק מב). **פלילים**. הם בעלי מחשבות שכליות במדינות, כאמרו "והאבדתי חקמים מאדום" (עובדיה ח) מכלל

דיאפא. תורה לב

(לב) **כי מגפן סדם גפנם**. והטעם ש"אין בהם תבונה" בזה הענין, הוא מפני שהם מתגאים ברב שלותם, ונותנים כל מחשבתם להשיג תענוגי גופם בלבד, כמו שהיו עושים אנשי סדם. ולהשיג זה היו מואסים כל מיני גמילות חסדים, כמו שהעיד הנביא באמרו "הנה זה היה עון סדם אחותך, גאון שכעת להם ושלות השקט היה לה ולבנותיה, ויד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טז, ט).

ענב־רוש. ומנה הגפן יצמחו אצלים "ענב־רוש", שהם מעשים רעים ומזיקים לבדיות. וזה בהשתדלם לשים

(ל) **איבה ירדה אחד אליה**. היה להם להבין שאין זה בטבע שאחד ירדה אליה.

אם לא בי צורם מכרם. הוא נלחם בהם והסיר תקפם, ובכך: נשתה גבורתם וקיו לנשים (ע"פ ירמיה נא, ז). תורה לא

(לא) **כי לא כצורנו צורם**. וזה קרה בלי ספק מפני שאין צורם כמו צורנו. כי אמנם כל אמה מצלחת כל ימי ממשלת השר שלה או מזלה, ולא יהיה השר לעולם נהפך לאויב עמו, אכל ופלו בסור ממשלת השר, ובמשל שר אמה אחרת, כפי הסדר שנתן בהם האל יתברך. ולפיכך לא יאבדו באפן בלתי טבעי עד שאחד ירדה אליה.

ואיבינו. אף על פי שאותם העמים שהם אויבי ה' ואיבי עמו, כמו שהעיד באמרו "לולי פגעס אויב אגור" (פסוק כז,

(לה) לִי נָקָם וְשָׁלֹם לַעַת תְּמוּט רַגְלִים בִּי קָרוֹב יוֹם אִידִם וְחַשׁ עֲתֵדָת לָמוֹ:

לה קדמי פרענותא ואנא אשלם לעדן
דיגלון מארעהון ארי קריב יום תבריהון
ומפע דעתיד להון:

להם. וחש • כמו (ישעיה ה) "מִהָרָה יַחֲשֶׂה". עד כאן
העיד עליהם משה דברי תוכחה להיות השייה
הזאת לעד, כשתבא עליהם הפרענות ידעו שאני
הודעתים מראש, מכאן ואילך העיד עליהם דברי
תנחומין שיבאו עליהם בכלות הפרענות, ככל אשר
אמר למעלה: (לעיל ז) "וְהָיָה כִּי יָבוֹאוּ עָלֶיךָ כָּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וְגו' וְשָׁב ה' אֶלְהֶיךָ
אֶת שְׁבוּתְךָ וְגו'".

לו ארי ידיו יי דינא דעמה ופרענות עבדוהי
צדיקא יתפרע ארי גלי קדמוהי דבעדן
דתתקף עליהון ממת סנאה יהון משלטין
ושביקין:

בי-אזלת יד • כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת
מאד עליהם, ואפס בהם עצור ועוזב. עצור • נושע
על-ידי עוצר ומושל שיעצר בהם. עוזב • על-ידי
עוזב. ועוצר הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו
מפזרים בצאתם לצבא על האויב, בלשון לעז
מיינטינדרו. עצור • הוא הנושע במעצור המושל.
עוזב • מחזק, כמו (נחמיה א) "וַיַּעֲזֹבוּ אֶת יְרוּשָׁלַם עַד
הַחֹמָה", (ירמיה מט) "אִיךָ לֹא עָזְבָה עִיר תְּהֵלָה".

לו וימר אן דחלתהון תקיפא דהו רחיצין
בה:

הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה, כלומר
שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה.

והי' לי נָקָם וְשָׁלֹם • עמי נכון ומזמן פרענות נָקָם
ושלם להם כמעשיהם. הנָקָם יִשְׁלַם להם גְּמוּלָם.
וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים "וְשָׁלֹם", שם דבר כמו 'ושלום', והוא
מגזרת (ירמיה ה): "וְהַדְּבָר אֵין בָּהֶם", כמו וְהַדְּבָר.
ואימתי אשלם להם? – לַעַת תְּמוּט רַגְלִים •
כשתתום זכות אבותם, שהן סמוכים עליו. פי
קרוב יום אידם • כשארצה להביא עליהם יום
אידם, קרוב ומזמן לפני להביא על-ידי שלוחים
הרבה. וחש עֲתֵדָת לָמוֹ • ומהר יבאו העתידות

(לו) כִּי-יֵרִדוּן יְהוָה עִמּוֹ וְעַל-עַבְדֵּיו יִתְנַחֵם בִּי יִרְאֶה
כִּי-אֲזֻלָּת יָד וְאֶפֶס עָצוֹר וְעֹזֹב:

והי' כִּי-יֵרִדוּן ה' עִמּוֹ • כשישפט אותם ביסורין
הללו האמורים עליהם, כמו (איוב לו) "כִּי כִם יֵרִדוּן
עִמָּם", יִסֵּר עִמָּם. 'כִּי' זה אינו משמש בלשון
'דָּהָא' לתת טעם לדברים של מעלה, אלא לשון
תחלת דבור, כמו (ויקרא כה) "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ",
כשיבאו עליהם משפטים הללו ויתנחם הקדוש-
ברוך-הוא על עבדיו לשוב ולרחם עליהם. יִתְנַחֵם •
לשון הפך מחשבה, להטיב או להרע. בִּי יִרְאֶה

(לז) וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוֹר חָסִיו בּוֹ:

והי' וְאָמַר • הקדוש-ברוך-הוא עליהם. אֵי
אֱלֹהֵימוֹ • עבדות-כוכבים שעבדו. צוֹר חָסִיו בּוֹ •

עוד ממון "עצור" בבית, ולא "עוזב"
בשדה. תורה לו
(לז) וְאָמַר. האל יתברך לישראל.
אֵי אֱלֹהֵימוֹ. של אמות העולם. כי אז
אמנם יסיר שלטון כל שרי מעלה
ומטה, באמרו "יפקד ה' על צבא
המרום במרום, ועל מלכי האדמה על
אדמה" (ישעיה כה, כא).
יקומו ויעזרכם. וכמו כן יאמר האל
לישראל: אֵיִה האמות ומלכיהם
שיקומו ויעזרוכם מן הדין שלי, כמו
שהייתם חושבים להתגונן בהם
בגלות. תורה לו

עבדיו שבתוכם, באמרו "כן אעשה
למען עבדי, לבלתי השחית הכל"
(ישעיה סה, ח).
בִּי יִרְאֶה בִּי אֲזֻלָּת יָד. והטעם
שיתנחם אז על הרעה הראויה לעמו,
וזה יעשה בשביל עבדיו, ולא כן עשה
כל ימי הגלות, הוא, כי אז יראה את
ישראל בתחתית העני ולחץ הגלות,
באפן שאינם יכולים להיות עוד בו,
כמו שהיה הענין במצרים, באמרו
"וַיֵּרָא אֶת עַנְיָנוּ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת
לַחֲצֹנּוּ" (לעיל כז, ט).
וְאֶפֶס עָצוֹר וְעֹזֹב. ויראה שאין להם

(לה) לִי נָקָם. עלי משל להשיב נָקָם
לצרי.
וְשָׁלֹם. וגם בן תשלום מדה כנגד מדה.
לַעַת תְּמוּט רַגְלִים. כשתתמלא סאתם,
ונפלו ונשברו. תורה לו
(לז) בִּי קָרוֹב יוֹם אִידִם, וְחַשׁ עֲתֵדָת
לָמוֹ, בִּי יֵרִדוּן ה' עִמּוֹ. כי אמנם יהיה
"קרוב יום" איד האמות כאשר "ידין ה'
עמו", באמרו "וברותי מכם המרדנים
והפושעים" (חזקאל ב, לח), כי אז יאבדו
מהרה שאר האמות.
וְעַל עַבְדֵּיו יִתְנַחֵם. יתנחם על הרעה
הראויה לעמו, וירחם עליהם בשביל

(לח) אֲשֶׁר חֶלֶב זִבְחִימוֹ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יַיִן נְסִיכָם
יְקוֹמוּ וַיַּעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:
לח די תרב נכסיהון הוּו אכלין שתן חמר
נספיהון יקומון כען ויסעדונכון יהון
עליכון מגן:

נְסִיכָם. יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה • אוֹתוֹ הַצֹּר יִהְיֶה לָכֶם
מִחֻסָּה וּמִסְתָּוֶר.
נְסִיכָם. יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה • אוֹתוֹ הַצֹּר יִהְיֶה לָכֶם
מִחֻסָּה וּמִסְתָּוֶר.

(לט) רְאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי
אֲנִי אֱמִית וְאַחִיָּה מִחֻצְתִּי וְאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי
מִצִּיל:
לט ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי
אני אמת ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי
מציל:

רְאוּ עֵתָה • הִבֵּינוּ מִן הַפְּרָעָנוֹת שֶׁהִבֵּאתִי
עֲלֵיכֶם וְאֵין לָכֶם מוֹשִׁיעַ, וּמִן הַתְּשׁוּעָה שְׁאוּשִׁיעֶכֶם
וְאֵין מוֹחֶה בְּיָדִי. אֲנִי אֲנִי הוּא • אֲנִי לְהַשְׁפִּיל וְאֲנִי
לְהָרִים. וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי • עוֹמֵד כְּנֶגְדִי לְמַחֲוֹת.
עִמָּדִי • דִּגְמָתִי וְכִמוּנִי. וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל •
הַפּוֹשְׁעִים בִּי.

♦ יום שישי י"ב תשרי ♦

(מ) כִּי־אֵשָׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאֶמְרָתִי חַי אֲנֹכִי לְעֹלָם:
מ ארי אתקנית בשמיא בית שכנתי ואמרתי
נקם אנא לעלמין:

כִּי־אֵשָׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי • כִּי בְּחֵרוֹן אִפִּי, אֵשָׁא
יָדִי אֶל עַצְמִי בְּשִׁבּוּעָה. וְאֶמְרָתִי חַי אֲנֹכִי • לְשׁוֹן
שִׁבּוּעָה הוּא, [כְּמוֹ חַי אֲנִי נֶאֱמַר ה' אִם לֹא כְּאֲשֶׁר
דְּבַרְתָּם בְּאֶזְנִי (במדבר יד כח), אף כאן] אֲנִי נִשְׁבַּע "חַי
אֲנֹכִי".

(מא) אִם־שְׁנוֹתַי בְּרֶק חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפָּט יָדִי
אָשִׁיב נָקָם לְצָרִי וְלִמְשֹׁנָאֵי אִשְׁלָם:
מא אם על חד תרין כחזו ברקא מסוף
שמאי ועד סוף שמאי תתגלי חרבי ותתקף
בדינא ידי אחיב פרענותא לסנאי ולבעלי
דכבי אשלם:

כִּי־אֵשָׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי • אִם אֲשַׁנֵּן אֶת לִבִּי
חֲרָבִי, כְּמוֹ (יחזקאל כא) "לִמְעַן הָיוּת לָהּ בְּרֶק", פִּלְנֵדוֹר
(גלגלני). וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפָּט יָדִי • לְהַנִּיחַ מִדַּת רַחֲמִים
בְּאוֹיְבֵי שֶׁהִרְעוּ לָכֶם, אֲשֶׁר אֲנִי קֹצֵפְתִּי מַעַט וְהִמָּה
עֲזָרוּ לְרַעָה. דְּבַר אַחֵר: "וְתֹאחֲזוּ יָדִי", אֶת מִדַּת
הַמִּשְׁפָּט לְהַחֲזִיק בָּהּ וּלְנַקֵּם נָקָם. אָשִׁיב נָקָם
וְגו' • לְמַדּוֹ רְבוּתִינוּ בְּאַגְדָּה, מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא,

חֲרָבִי. לֹא פִי חֲרָבִי.
וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפָּט יָדִי. וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֲחֹר
כֶּף תֹּאחֲזוּ בְּמִשְׁפָּט יָדִי נִגְדָם, "כִּי יָדִין ה'
עֲמוֹ". מִכָּל מְקוֹם
אָשִׁיב נָקָם לְצָרִי. הַנָּקָם שֶׁעָשׂוּ
בִּישְׂרָאֵל, בְּאֶמְרוֹ "עֲנֵן עֲשׂוֹת אָדוֹם
בְּנָקוֹם נָקָם לְבֵית יְהוּדָה" (יחזקאל כה, יב),
אָשִׁיב לָהֶם אוֹתוֹ הַנָּקָם, בְּאֶמְרוֹ "וְנִתְּתִי
אֶת נִקְמָתִי בְּאָדוֹם בֵּיד עַמִּי יִשְׂרָאֵל"
(שם שם, יד).
שְׁבַר עֲמוֹ, וּמִחוּץ מִכְתּוֹ יֶרְפָּא" (ישעיה ל,
כו). תוֹרָה מ
(מ) כִּי אֵשָׁא אֶל שָׁמַיִם יָדִי. לְהַשְׁבַּע,
כְּעִנֵּן "וַיֵּרָם יְמִינוֹ וּשְׁמָאוֹ אֶל
הַשָּׁמַיִם" (דניאל יב, ז).
וְאֶמְרָתִי חַי אֲנֹכִי לְעֹלָם. אֲשַׁבַּע,
שְׁכֵמוֹ שֶׁאֲנִי חַי לְעוֹלָם, כְּעִנֵּן אֶמְרוֹ
"וַיִּשְׁבַּע בְּחַיֵּי עוֹלָם" (שם). תוֹרָה מֵא
(מא) אִם שְׁנוֹתַי. אֵף עַל פִּי שֶׁחֲדָתִי
נִגְדָּה יִשְׂרָאֵל בִּימֵי הַגָּלוּת אֶת בְּרֶק
שְׁהִייתִי
מִבִּיא עֲלֵיכֶם פְּרָעָנוֹת בְּגָלוֹת.
וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי. וְלֹא הָיָה זֶה מִכְּחַ
שָׁרִי מַעֲלָה וְצָבָא הַשָּׁמַיִם.
אֲנִי אֱמִית וְאַחִיָּה. בְּאֶמְרוֹ "וְהַעֲלִיתִי
אֶתְכֶם מִקְבְּרוֹתֵיכֶם" (יחזקאל לו, יב).
מִחֻצְתִּי. בְּמִכְתּוֹ נַע נִגְדָּה, בְּאֶמְרוֹ "וְהִקְדָּה
ה' אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּאֲשֶׁר יִגְדֹּל הַקִּנְיָה
בְּמִנִּים" (מלכים א יד, טו).
וְאֲנִי אֶרְפָּא. בְּאֶמְרוֹ "בְּיוֹם חִבְשָׁה ה' אֶת

(מב) אֲשַׁכִּיר חֲצִי מִדָּם וְחֲרָבִי תֹאכַל בְּשָׂר מִדָּם חָלָל
וְשִׁבְיָהּ מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב:
מב אַרְוִי גִירִי מִדָּמָא וְחֲרָבִי תִקְטֹל בְּעַמְמִינָא
מִדָּם קְטִילֵן וְשִׁבְנֵן לְאַעְדָּאָה כְּתִרִין מִרִישׁ
סְנָאָה וְכַעַל דְּכַבָּא:

פְּרַצַת הָאוֹיֵב, כִּי כְּשֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא נִפְרָע
מִהֶעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים, הוּא פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עֹנָם וְעֹנֹת
אֲבוֹתֵיהֶם מֵרֹאשִׁית פְּרָצָה שֶׁפָּרְצוּ בְּיִשְׂרָאֵל.

כִּי אֲשַׁכִּיר חֲצִי מִדָּם • הָאוֹיֵב. וְחֲרָבִי תֹאכַל
בְּשָׂר • בְּשָׂרָם. מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָהּ • זֹאת תִּהְיֶה
לָהֶם מַעֲוֹן דִּם חָלָלִי (סְפָרִים אַחֲרִים: חָלָלִי דָם) יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְיָהּ
שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם. מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב • מִפְּשַׁע תַּחֲלַת

מג שִׁבְחוּ עַמְמִינָא עִמָּה אַרְי פְּרַעְנוֹת עֲבֹדוּהִי
צִדִּיקָא יתְפָּרַע וּפְרַעְנוֹת יתִּיב לְסִנְאוּהִי
ויכפר על ארעה ועל עמה:

(מג) הִרְנִינוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דַם-עֲבָדָיו יָקוּם וְנָקָם יָשִׁיב
לְצִרְיוֹ וּכְפָר אֲדַמְתּוֹ עִמּוֹ: פ

מֵהֶם, אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם, "כִּי לֹא כְּצוּרָנוּ
צוּרָם", הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד תַּכְלִיתוֹ. וְרַבִּי נַחֲמִיָּה
דוֹרְשָׁה כָּלפִי הֶעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים: "כִּי גוֹי אֶבֶד עֲצוֹת
הַמָּה", כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי תַּחֲלָה, עַד "וְאוֹיְבֵינוּ
פְּלִילִים": כִּי מִגֶּפֶן סָדֵם גִּפְנָם • שֶׁל הֶעוֹבְדֵי-
כּוֹכָבִים. וּמִשְׁדָּמוֹת עֲמוּרָה וְגו' • וְלֹא יִשְׁמְרוּ לָפָם
לְתֹלוֹת הַגְּדֹלָה בִּי. עֲנַבְמוֹ עֲנַב־רוֹשׁ • הוּא
שָׁאֲמַר: "לִילִי כַּעַס אוֹיֵב אֲגוּר", עַל יִשְׂרָאֵל
לְהַרְעִילָם וּלְהַמְרִירָם. לְפִיכָף "אֲשַׁכַּל מִרְרַת לְמוֹ",
לְהַלְעִיט אוֹתָם עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ לְבָנֵי: חֲמַת תַּנְיָנִים
יֵינָם • מוֹכֵן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מַה שֶּׁעוֹשִׂין לָהֶם: כְּמִס
עֲמָדִי • אוֹתוֹ הַכּוֹס, שֶׁנֶּאֱמַר: (תְּהִלִּים עה) "כִּי כּוֹס בְּיַד
ה' וְגו'": לְעַת תְּמוֹט רָגְלָם • כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה
כה) "תִּרְמָסֶנָּה רָגְלָהּ": כִּי-יָדִין ה' עִמּוֹ • בְּלִשׁוֹן זֶה
מִשְׁמַשׁ "כִּי יָדִין", בְּלִשׁוֹן "דָּהָא", וְאֵין "יָדִין" לִשׁוֹן
יְסוּרִין, אֲלֵא כְּמוֹ: "כִּי יָרִיב אֶת רִיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם,
כִּי יִרְאֶה כִּי אֲזַלַת יָד וְגו'": וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ •
וְהָאוֹיֵב יֹאמַר: "אֵי אֱלֹהֵימוֹ", שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ
שָׁאֲמַר טִיטוּס הַרְשָׁע כְּשֶׁגָּדַר אֶת הַפְּרָכַת, כַּעֲנִין
שֶׁנֶּאֱמַר: (מִכָּיִה ו) "וְתִרְאֵה אוֹיְבִי וְתִכְסֶּה בּוֹשָׁה,
הָאוֹמְרָה אֵלַי אֵי ה' אֱלֹהֶיךָ": רָאוּ עֲתָה כִּי אָנִי
וְגו' • אֲזִי יִגְלֶה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא יִשְׁוּעָתוֹ, וְיֹאמַר:
"רָאוּ עֲתָה כִּי אָנִי הוּא", מֵאֲתִי בָּאת עֲלֵיהֶם

כִּי אֲשַׁכִּיר חֲצִי מִדָּם • לְאוֹתוֹ הַזֶּמֶן שֶׁשָּׁבְחוּ
הֶעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים אֶת יִשְׂרָאֵל: "רָאוּ מַה שִּׁבְחָה שֶׁל
אָמָּה זוֹ שֶׁדָּבְקוּ בַּהֲקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא בְּכָל הַתְּלָאוֹת
שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עֲזָבוּהוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוֹבוֹ
וּבְשִׁבְחוֹ. כִּי דַם-עֲבָדָיו יָקוּם • שְׁפִיכוֹת דָּמֵיהֶם,
כְּמִשְׁמַעוֹ. וְנָקָם יָשִׁיב לְצִרְיוֹ • עַל הַגָּזֹל וְעַל
הַחֲמָס, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: (יִזְאֵל ד') "מִצָּרִים לְשִׁמָּה תִּהְיֶה,
וְאָדוֹם לְמַדְבָּר שִׁמָּמָה תִּהְיֶה מִחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה",
וְאָמַר (עֲבֹדָה א) "מִחֲמַס אַחִיד יַעֲקֹב וְגו'". וּכְפָר
אֲדַמְתּוֹ עִמּוֹ • וַיִּפֹּס אֲדַמְתּוֹ וְעִמּוֹ עַל הַצָּרוֹת
שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם, וְשֶׁעָשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב. וּכְפָר • לִשׁוֹן
רְצוֹי וּפִיּוֹס, כְּמוֹ (בְּרֹאשִׁית לב) "אֲכַפְרָה פְּנִי", 'אֲנַחְיָנָה
לְרִגְזָה'. וּכְפָר אֲדַמְתּוֹ • וְמַה הִיא אֲדַמְתּוֹ? עִמּוֹ.
כְּשֶׁעִמּוֹ מִתְנַחֲמִים, אֲרָצוֹ מִתְנַחֲמָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
(תְּהִלִּים פה) "רְצִיתָ ה' אֲרָצְךָ", בְּמַה רְצִיתָ אֲרָצְךָ? "שִׁבְתָּ
שְׁבוֹת יַעֲקֹב". בְּפָנִים אַחֲרִים הִיא נִדְרָשֶׁת ב'סִפְרֵי',
וְנִחַלְקוּ בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה
דוֹרֵשׁ כֶּלֶה כְּנָגֵד יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נַחֲמִיָּה דוֹרֵשׁ כֶּלֶה
כְּנָגֵד הֶעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים. רַבִּי יְהוּדָה דוֹרֵשׁ כֶּלֶה
יִשְׂרָאֵל: "אֲמַתִּי אֲפָאִיקָם", כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד "וְלֹא
ה' פָּעַל כָּל זֹאת". "כִּי גוֹי אֶבֶד עֲצוֹת הַמָּה" – אֶבְדוֹ
תּוֹרָתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֲצָה נְכוֹנָה. "וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה"
– לְהַתְּבוּנָן "אֵיכָה יִרְדֵּף אֶחָד" מִן הָאֲמוֹת "אֶלֶף"

ספורנו

לְצִרְיוֹ, בְּשִׁבְלִי מַה שֶּׁעָשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל
דִּרְךְ נִקְמָה.
וּכְפָר אֲדַמְתּוֹ בְּהַשְׁמָה מֵהֶם, מִמָּה
שֶׁנֶּעֱשָׂה בָּהּ.
עִמּוֹ. וּכְפָר גַּם כֵּן עִמּוֹ מִכָּל מַה שֶּׁעָשׂוּ
בְּגִלוּתָם מִחֲלוּלֵי הַשֵּׁם וְזוּלָתוֹ, בְּמַה
שֶׁשִּׁבְּלוּ בְּגִלוּת, בְּאִפְסוֹ שֶׁיָּשִׁיב שְׁכִינָתוֹ
בְּתוֹכָם, כְּאָמְרוֹ "יִחַדוּ יִרְנְנוּ, כִּי עֵין בְּעֵין
יִרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן" (ישעיה נב, ח). תוֹרָה מִד

(מג) הִרְנִינוּ גוֹיִם. אֲתָם חֲצִי ה' וְחֲרָבוֹ,
הִרְנִינוּ גוֹיִם, שֶׁיִּכְבְּרוּ כָּלָם כִּי יִשָּׂר ה'
וְלֹא עָלְתָה בּוֹ (עֵיף תְּהִלִּים צב, טו), כְּאָמְרוֹ
"שִׁמְחוּ וִירְנְנוּ לְאֲמִים, כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים"
מִיִּשְׂרָאֵל (תְּהִלִּים טו, ח).
עִמּוֹ. וְ"הִרְנִינוּ" עִמּוֹ, שֶׁיִּתְּנוּ תוֹדָה וְקוֹל
זְמִירָה עַל כִּי דַם עֲבָדָיו יָקוּם וְנָקָם
יָשִׁיב לְצִרְיוֹ. וְיִרְנְנָת עִמּוֹ תִּהְיֶה עַל
נִקְמַת דָּם עֲבָדָיו, וְעַל נָקָם שֶׁיָּשִׁיב

וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשֵׁלָם. תְּשִׁלוּמֵי מִדָּה כְּנָגֵד
מִדָּה, כְּאָמְרוֹ "כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ כֵּן יַעֲשֶׂה
לָךְ, גְּמֻלָּךְ יִשׁוּב בְּרֹאשְׁךָ" (עֲבֹדָה
טו, תוֹרָה מב
(מב) אֲשַׁכִּיר חֲצִי מִדָּם, וְחֲרָבִי תֹאכַל
בְּשָׂר. כְּאָמְרוֹ "כִּי בָּאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט,
וּבְחֲרָבוֹ אֶת כָּל בְּשָׂר" (ישעיה טו, טו).
מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָהּ. כְּאָמְרוֹ "וְרַבּוֹ חָלָלִי
ה'" (שם). תוֹרָה מג

שיעור יומי לשבת קודש י"ג תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לב – פרשת האזינו קיא

הָרָעָה, וּמֵאֲתִי תָבֵא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה. וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל • מִי שֶׁיִּצִּיל אֶתְכֶם מִן הָרָעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם: כִּי אֲשֶׁא אֶל שְׁמַיִם יָדִי • כִּמוֹ 'כִּי נִשְׁאֲתִי, תָּמִיד אֲנִי מִשְׁרָה מְקוֹם שְׁכִינָתִי בַּשְּׁמַיִם, כְּתָרוֹמִי. אֶפְלוּ חֹלֶשׁ לִמְעָלָה וְגִבּוֹר לַמַּטָּה, אֵימַת הַעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן, וְכֹל-שֶׁכֶּן שֶׁגִּבּוֹר מִלְּמַעְלָה וְחֹלֶשׁ מִלְּמַטָּה. יָדִי • מְקוֹם שְׁכִינָתִי, כִּמוֹ (בַּמִּדְבָּר ב') "אִישׁ עַל יָדוֹ", וְהִנֵּה בְיָדִי לְהַפְרֹעַ מִכֶּם, אֲבָל אֲמַרְתִּי שְׁחִי אֲנֹכִי לְעוֹלָם, אֵינִי מִמָּהָר לַפְרֹעַ, לִפִּי שֵׁשׁ לִי שֶׁהוּא בְּדָבָר,

כִּי אֲנִי חַי לְעוֹלָם, וּבְדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים אֲנִי נִפְרָע מִכֶּם, וְהִיכַלְתָּ בְיָדִי לִיפְרֹעַ מִן הַמֵּתִים וּמִן הַחַיִּים. מִלֶּךְ בְּשֶׁר-וָדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לָמוּת, מִמָּהָר נִקְמָתוֹ לִיפְרֹעַ בְּחַיָּיו, כִּי שָׁמָּה יָמוּת הוּא אוֹיְבוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ, אֲבָל אֲנִי חַי לְעוֹלָם וְאֵם יָמוּתוֹ הֵם וְאֵינִי נִפְרָע בְּחַיָּיהֶם, אֲפָרַע בְּמוֹתָם: אִם שְׁנוֹתֵי בָרֶק חֲרָפִי • הֲרַבָּה 'אִם' יֵשׁ שְׂאִינִם תְּלוּיִים, כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן בָּרֶק חֲרָפִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יָדִי וְכוּ', כִּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה.

• שבת קודש י"ג תשרי •

(מז) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת-כָּל-דִּבְרֵי הַשִּׁירָה-הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁעַ בֶּן-נּוֹן:

כִּי"א הוּא וְהוֹשִׁעַ בֶּן-נּוֹן • (סוטה יג) שֶׁבֶת שֶׁל דִּיּוּגִי הִיְתָה, נִטְלָה רְשׁוּת מִזֶּה וְנִתְּנָה לָזֶה. הַעֲמִיד לֹו מֹשֶׁה מִתְּרַגְּמֵן לִיהוֹשֻׁעַ, שִׁיְהָא דוֹרֵשׁ בְּחַיָּיו, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: 'בְּחַיִּי רַבָּךְ לֹא הִנֵּה לָךְ הָרִים רֹאשׁ'.

מז וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת-כָּל-דִּבְרֵי הַשִּׁירָה-הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁעַ בֶּן-נּוֹן:

וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ בָּאֵן 'הוֹשִׁעַ'? לֹוֹמַר שֶׁלֹּא זָחָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, שֶׁאֵף-עַל-פִּי שְׁנוֹתָנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הַשְּׁפִיל עֲצֻמוֹ כְּאֲשֶׁר מִתְחַלְתּוֹ (ספרי).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 201)

סימן שֶׁהוּא רֹאזִי לְדָבָר, וְכִתּוּבָא מִכָּף תִּהְיֶה אֲצִלוֹ תְנוּעָה שֶׁל הִרְחַבְתַּת הַדַּעַת וְרוֹמְמוּת. לֹוֹמְדִים אָנוּ מִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁאֲדַרְבָּה: דִּנְקָא מִי שֶׁזֹּכֶה לְגְדֻלָּה צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל אֶת עֲצֻמוֹ כְּאֲשֶׁר בְּתַחֲלָתוֹ. וְהוּא גַם הַכִּלִּי לָךְ שֶׁהִגְדֵּלָה תִתְקַבֵּל בְּיָדוֹ.

הוּא וְהוֹשִׁעַ בֶּן נּוֹן (לב, מז) וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ בָּאֵן הוֹשִׁעַ • . שֶׁאֵף-עַל-פִּי שְׁנוֹתָנָה לוֹ גְּדֻלָּה הַשְּׁפִיל עֲצֻמוֹ כְּאֲשֶׁר מִתְחַלְתּוֹ (רש"י) כְּאֲשֶׁר יְהוּדִי זֹכֶה לְגְדֻלָּה, גְּדֻלוֹת שֶׁל שְׁרָרָה אוֹ גְּדֻלוֹת בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁזֹּכֶה לְבִרְכוֹת נַעֲלוֹת מִן הַשְּׁמַיִם - הוּא עֲלוֹל לְחֻשָּׁב, שֶׁמָּזָה גּוֹפָא שֶׁהוּא זָכָה לָךְ,

(מה) וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל:

מה וְשִׁעִי מֹשֶׁה לְמַלְלָא יֵת כָּל פְּתַגְמֵיָא הָאֵלִין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל:

מז וַיֹּאמֶר לְהוֹן שׁוּוֹ לְכַכּוֹן לְכָל פְּתַגְמֵיָא דִּי אֲנָא מִסְּהַד כַּכּוֹן יוֹמָא דִּין דִּי תַפְקִדְנוּן יֵת בְּנִיכּוֹן לְמִטְרָ לְמַעַבְדִּי יֵת כָּל פְּתַגְמֵי אִוְרִיתָא הָא:

(מו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַעֲיִד בָּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוּ אֶת-בְּנֵיכֶם לְשִׁמּוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

הַפִּיט, שֶׁהוּא נִרְאֶה לְעֵינַיִם וְנִמְדָּד בְּקִנְיָה, צָרִיךְ אָדָם שִׁיְהִיו עֵינָיו וְאֲזִינוּ וְלָבוֹ מְכוֹנְנִים לְהִבִּין - דְּבָרֵי תוֹרָה, שֶׁהֵן כְּתוּרִין הַתּוֹלִין בִּשְׁעָרָה, עַל-אַחַת-כְּפֶה-וְכַפֶּה.

כִּי"א שִׁימוּ לְבַבְכֶּם • צָרִיךְ אָדָם שִׁיְהִיו עֵינָיו וְאֲזִינוּ וְלָבוֹ מְכוֹנְנִים לְדְבָרֵי תוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל ז') "בֶּן אָדָם רְאֵה בְּעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמַע וְשִׂים לְבָבְךָ וְגו'", וְהִנֵּה דְבָרִים קִלְ-וְחֹמֶר, וּמָה תְּכַנִּית

ספורנו

הַדְּבָרִים, וְתִצְווּ שִׁישְׁמְרוּ מֵאֵד לְנַפְשָׁם פֶּן יִשְׁחִיתוּן, כִּמוֹ שֶׁצָּהָה דָּוִד לְשִׁלְמָה בְּנוֹ. לְשִׁמּוֹר לַעֲשׂוֹת. כְּדִי שֶׁהַבְּנִיִם יִשְׁמְרוּ וְיַעֲשׂוּ. תוֹרָה מו

שִׁיעֲבֻדוֹהוּ, פֶּן יִשְׁחִיתוּם בְּהִטְיָאָם כְּנִתָּו (פסוקים יח-כח). אֲשֶׁר תִּצְוּ אֶת בְּנֵיכֶם. בְּסוֹף יְמֵיכֶם הִזְכִּירוּ בְּצוּרָתְכֶם לְבָנֵיכֶם כָּל אֵלֶּה

(מו) אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַעֲיִד בָּכֶם הַיּוֹם. בְּשִׁירַת "הָאֲזִינוּ" שֶׁאֵינִי מַעֲיִד וּמִתְּרָה בִּישְׂרָאֵל, שֶׁכִּמוֹ שְׁנוֹתָן לָהֶם הָאֵל יִתְבָּרַךְ פֶּרְקָסָה שֶׁלֹּא בִּצְעָר כְּדִי

~ נקודות משיחות קודש ~ יום ב' דראש השנה, ה'תשכ"ח

הוא מדרגת חכמה דאצילות, והיה משפיל נפלא, אבל אף-על-פי-כן היה דבורו עם בני ישראל כמו "עובד". [ואומר שם דבר נפלא ("א פלא"דיקער ווארט) - שמצד זה יש יתרון במדרגת משה על מדרגת חכמה דאצילות, ומוכן, שמצד מעלה זו, הנה חכמה דאצילות מקנאה במשה!].

וזהו שלאחרי ארבעים שנה התחיל משה לדבר "ערנסטע רייד", ואמר לבני ישראל "שימו לבבכם". וענין זה צריך להיות גם אצל כל אחד מישראל - מצד בחינת משה שבנפשו, שפועלת שגם ענין היראה יהיה אצלו "מילתא זוטרת", כמבאר בתניא.

והענין ד"שימו לבבכם" צריך לפעל עליו לעסק גם עם הזולת - כהמשך הפתוב: "אשר תצונו את בניכם", כמאמר רבותינו ז"ל "ושננתם לבניך - אלו התלמידים"; וזהו ההוכחה שיש אצלו הענין ד"שימו לבבכם", ואם חסר בפעולה עם הזולת, הרי זו הוכחה על החסרון בעצמו.

וכסיום הפתוב: "ובדבר הזה תאריכו ימים וגו'", ועד "לרשתה" - ירושת ארץ ישראל, שענין הירושא הוא אפילו אצל תינוק בן יומם, ובאפן ש"אין לה הפסק", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

האמור לעיל בענין "שימו לבבכם" - מוכן לכל אחד ואחד, ובכדי שיבא בפועל ממש, והינו, שאין זה ענין שנאמר בתורה בלבד (אף-על-פי שזהו העיקר) שאמרו משה לאנשי דורו, אלא זהו ענין שנוגע לכל הזמנים, וצריך להיות בפועל בכל אחד ואחד.

ועל-ידי-זה נעשה כל אחד 'בעל-הבית' על חמשת האברים, עינים אונים וכו', ועד שנעשה במעמד ומצב ד"תמים תהיה עם ה' אלקיך", ומתוך בריאות הנכונה, בגשמיות וברוחניות, בטוב הנראה והנגלה.

ועד לטוב האמתי שבאים מתוך ריקוד ("אריינטאנצן") אל הגאולה האמתית והשלמה, בקרוב ממש.

רש"י משנה מסדר הפתוב ביחזקאל: עינים אונים ולב, וכותב: עינים לב ואונים - כי בפירוש רש"י מדבר בנוגע לתורה. ואילו ביחזקאל מדבר בנוגע לעולמות, שהענין היותר נעלה שבו הוא בית-המקדש:

בתורה - הסדר הוא 'נעשה ונשמע'. והינו, שקדם השמיעה (לא שמיעה כפשוטה, שמוכרחת להיות קדם העשיה, כדי לדעת מה לעשות, אלא שמיעה) שפירושה הבנה והשגה, צריך להיות הענין ד'נעשה', קבלת עול. ולכן הסדר הוא: לב - קבלת עול, ואחר-כך אונים - שמיעה, הבנה והשגה.

ובפרטיות יותר: לכל-לראש צריך להיות ענין הראיה (עינים), שהוא ענין החכמה, אמונה; ולאחרי-זה בא ענין ה'קבלת עול' (לב), ואחר-כך בא ענין השמיעה (אונים).

אבל בעולמות - הסדר הוא שלכל-לראש צריך להיות הענין דיחוד חכמה-ובינה, עינים (חכמה) ואונים (בינה), ואחר-כך בא ענין הדעת, שקשור עם הרגש הלב - "לב לדעת"; ולאחרי-זה הנה "לבא פליג לכל שייפין", ועד שנעשה בנין הבית (על-ידי שבעת ימי הבנין) בשלמות, שזהו ענינו של בית-המקדש, שהוא תכלית העליה שבעולם, כנ"ל.

וסדר הדברים - שתחלה ישנו הענין כפי שהוא בתורה, ובלשון רש"י "וכן הוא אומר", ואחר-כך נמשך גם בעולם, בנוגע לבית-המקדש.

ויש לבאר גם את הענין ש"דברי תורה" הם "כהררין התליון בשערה" על-פי "ינה של תורה" - שגם לאחרי שהתורה נסעה וירדה כו' עד שבאה לעולם הזה הגשמי, הרי היא למטה כמו שהיא למעלה. וזהו ענין הררין התליון בשערה, שאף-על-פי שתליון בשערה, שזהו מה שנמשך למטה, הרי זה נשאר "הררין", כפי שהוא למעלה.

והענין הזה בעבודת האדם:

ידועה השיחה של כ"ק מו"ח אדמו"ר משנות הצדי"ק, שבה מדבר אודות הענין ד"שימו לבבכם", ומבאר, שמשה

(מו) **כִּי לֹא-דָבַר יֶרֶק הוּא מִכֶּם כִּי-הוּא חַיִּיכֶם**
הָיָה תֹארוֹכֵי יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת-הַיָּרֵדן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

מו **אֲרִי** לא פתגם רקא הוא מוכון ארי הוא חייכוך ובפתגמא הדין תורכוך יומין על ארעא די אתוין עברין ית ירדנא תמן למירתה:

פילגש וגו', לפי שאמרה: 'איני כדאי להיות לו לאשה, הלואי ואהיה פילגשו', וכל-כך למה? להודיע שבחו של אברהם, שהיו שלטונים ומלכים מתאווים לידבק בזרעו.

וְכִי לֹא-דָבַר יֶרֶק הוּא מִכֶּם • לא לחנם אתם יגיעים בה, כי הרבה שחר תלוי בה, "כי הוא חייכם". דבר אחר: אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שחר, תדע לך שכן אמרו חז"ל: (בראשית לו) "ואחות לוטן תמנע, ותמנע היתה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שמחת תורה תשכ"ב – תורת מנחם התועדויות כרך לב עמ' 128)

לפרטים. ומזה, ש"דבר" לשון יחיד (בנגוד ל"שימו לבבכם לכל הדברים", לשון רבים), מורה על שלילת הדבור, אבל לא שלילה מחלטת, שאז אין זה דבור כלל, אלא הפסקה באמצע הדבור. והיכן מצוינו שיש להפסיק את הדבור בתורה – במי שלומד בדרך ובא למבוא שאינו נקי.

ובדבר הזה תאריכו ימים (לב, מז) **היה מהלך במבואות המטנפות לא יקרא קריאת שמע . . אם היה קורא ובא, פוסק . . עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים** (ברכות כד, ב) יש לתמוה, היכן נרמזה הלכה זו בפסוק. ויש לומר, דהנה דבור ענינו רבוי – הסברה והתחלקות

(מח) **וידבר יהוה אל-משה בעצם היום הזה לאמר:** מח ומליל יי עם משה בכרן יומא הדין למימר:

מניחין אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סיפוט וכלי זין והורגין להם. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בו פח למחות, יבא וימחה'. אף כאן במיתתו של משה נאמר: 'בעצם היום הזה', לפי שהיו ישראל אומרים: 'בכך וכך אם אנו מרגישין בו, אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את היס, והוריד לנו את המן, והגזי לנו את השלל, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין אנו מניחין אותו'. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

כ"י וידבר ה' אל-משה בעצם היום הזה • בשלשה מקומות נאמר "בעצם היום הזה": נאמר בנח (שם ט) "בעצם היום הזה בא נח וגו'", במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים: 'בכך וכך, אם אנו מרגישין בו, אין אנו מניחין אותו ליפגס בתבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין פשילין וקרדמות ומבקעין את התבה'. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו פח למחות, יבא וימחה'. במצרים נאמר: (שמות יב) "בעצם היום הזה הוציא ה'", לפי שהיו מצרים אומרים: 'בכך וכך אם אנו מרגישין בהם, אין אנו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט פרשת האזינו)

מתנהה הענין של "בעצם היום הזה": רק כאשר משקעת כאן **עבודה** – כאשר היהודי עמל כדי להסיר את ההסתרה הקיימת בו ובעולם בכלל – רק אז מתגלה ה"עצם", עצמיותו של היהודי, ואז רואים שההעלם וההסתרה הוא רק הכנה להתעלות הבאה לאחרים, לגאולה על-ידי בחינת משה שבנפשו, ומגאולה פרטית לגאולה כללית, שהרי משה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון.

ההוראה הנלמדת מכך לעבודת ה' של כל אחד ואחד היא: בנפשו של כל יהודי קיימת "בחינת" משה רבינו, כפי שמסביר אדמו"ר הזקן בהרחבה בתניא. וכל אפוא היהודי לטעון: אם הקדוש-ברוך-הוא רוצה שאלמד תורה ואקים מצות, מדוע הוא קבע שבחינת משה שבנפשו תהיה בהעלם, עד כדי כך שניתן לחשוב שאין היא קיימת כלל חס-ושלום, ובגלוי חשים רק את הנפש הבהמית? התשובה על כך היא, שזוהי טובה לישראל, כי דוקא כך

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך יט עמוד 343 – מתוך 'לקראת שבת')

עכוב מיתתו של משה

דבר שאינו בכחם?

יש לבאר בזה: מצויי הקב"ה למשה עלה אל הר העברים הזה, וביום ש"היום קלאו ימי ושנותי", הבינו בני ישראל שמיתתו תלויה בעליה להר העברים ביום זה שזמלאו ימי ושנותיו, ולכן חשבו שאם משה לא יהיה ביום זה בהר, תתבטל הגזרה. (ועל-דרך מה שכתב רש"י שאחרי כיבוש ארץ סיחון ועוג, חשב משה שהותר הנדר).

עצם הקיום הבני ישראל – "יום הזה"

והטעם שבני ישראל לא הצליחו באמת לבטל הגזרה, מרמז הפסוק באמרו "בעצם היום הזה", ד"היום הזה" פטירת משה נוגע בעצם הקיום של בני ישראל. שכן פמבאר בספרים (מגלה עמוקות ועוד), אלו משה היה מכניס את בני ישראל לארץ ישראל, לא היתה יכולה

וידבר ה' אל-משה בעצם היום הזה לאמר:

בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה, נאמר בנח . . במצרים נאמר . . במיתתו של משה נאמר.. (לב, מח. ובפירוש רש"י).

וצריך להבין, בשלמא בנח חשבו בני דורו לעצר את נח מלהכנס לתבה, וכן המצרים חשבו למנוע מבני ישראל לצאת מארצם, אבל איך חשבו בני ישראל למנוע מיתתו,

וידבר ה' אל-משה בעצם היום הזה לאמר: (לב, מח)

יש לבאר, דהטעם שאמרו ישראל אין אנו מניחים אותו, אף שקבר נגזרה הגזרה על פטירת משה, הוא משום שמיתת משה הוא ענין השיף לצבור, ותשובת הצבור יכולה לבטל גזר דין, אף-על-פי שנתתם (ראש השנה יח, א).

להיות גלות אחר-כך, וממילא הענש לא היה באפן של "שפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים" אלא על בני ישראל חסין-שלום, ומטעם זה היה צריך להיות "עלה אל הר העברים".

מט סק לטורא דעבראי הדין טורא דנבו די בארעא דמואב די על אפי ירחו וחוזי ית ארעא דקנען די אנא יחב לבני ישראל לאחסנא:

(מט) **עֲלֵה אֶל־הָרֹהַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וְרָאִהוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנִי נָתַן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֻחֻזָּה:**

נ ומות בטורא די את סלק לתמן ואתכנש לעמך כמא דמית אהרן אחרן כהור טורא ואתכניש לעמה:

(נ) **וּמָת בְּהָרֹהַר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלָה שָׁמָּה וְהֶאֱסַף אֶל־עַמֶּיךָ בְּאֶשְׁר־מָת אֹהֶרֶן אֲחִידֶךָ בְּהָרֹהַר וַיֶּאֱסַף אֶל־עַמּוֹ:**

למטה! ועלה. 'פשט ידיד'! ופשט. 'פשט רגליד'! ופשט. 'עצם עיניד'! ועצם. 'קמץ פיד'! וקמץ, והלך לו. אמר משה: אשירי מי שמת במיתה זו.

כ"י • באשר-מת אהרן אחיד • באותה מיתה שראית וחסדת אותה, שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר, וכן שני וכן שלישי, וראה בנו בכבודו. אמר לו משה: 'אהרן אחי, עלה

נא על די שקרתון במימרי בגו בני ישראל במי מצות רקם מדברא דצן על די לא קדשתון יתי בגו בני ישראל:

(נא) **עַל־אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מְרִיבַת קֹדֶשׁ מְדַבְּרִצֵּן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

מימיו בלא הפאה, היה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים: 'ומה הסלע הזה שאינו לשכר ולא לפרענות, אם זכה אין לו מתן שכר, ואם חטא אינו לזקה, כך מקנים מצות בוראו, אנו לא כל-שכן'.

כ"י • על אשר מעלתם בי • גרמתם למעל בי. על אשר לא-קדשתם אותי • גרמתם לי שלא אתקדש, אמרתי לכם: "ודברתם אל הסלע", והם הכוהו, והצרכו להכותו פעמים, ואלו דברו עמו ונתן

נב ארי מקבל תחזי ית ארעא ולתמן לא תעול לארעא די אנא יחב לבני ישראל: פ פ

(נב) **כִּי מִנְּגִיד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אָנִי נָתַן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

תבוא • כי ידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך: 'עלה וראה':

כ"י • כי מנגיד • מרחוק. תראה וגו' • כי אם לא תראנה עכשו, לא תראנה עוד בחייד. ושמה לא

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן. חסלת פרשת האזינו

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפג

ספורנו

(מט) וראה את ארץ. לתת שם (נ) ומת בהר. קבל עליך המיתה לבכרה "על אשר מעלתם" (פסוק נא). והאסף אל עמיד. ובוה תאסף בצרור החיים עם הכשרים כמוד. תורה נא

ברכתך. תורה נ

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ז' תשרי מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים קו-קח	יום רביעי - י' תשרי פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים קטו-קנ
יום שני - ח' תשרי מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים קט-קיא	יום חמישי - י"א תשרי פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שלישי - ט' תשרי פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים קיב-קיד	יום שישי - י"ב תשרי פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח
שבת קודש - י"ג תשרי פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ז' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קל, אך נשמות המלאכים.. עד עמ' 260, בבי"ע.

אגרת הקדש

- 1 אך נשמות המלאכים שיצאו מ"זיווג הנשיקין", – זיווג
2 נשיקין" הוא זיווג ויחוד רוחני של הספירות, שמוזה בא ענין
3 רוחני כמו הנשמות של המלאכים, וכן נשמות האדם שיצאו
4 מזיווג – ויחוד, דו"ער אנפין ונוקבא – של הספירות ז"א
5 (מדות) ומלכות דאצילות
6 – שבהשוואה לזיווג של
7 נשיקין זה נקרא "זיווג 1
8 גופני", ומוזה נעשה הולדה 2
9 של נשמות המתלבשות 3
10 בגופים גשמיים, קדם 4
11 שירדו לבריאה צידה 5
12 עשיה – אלא הן עדיין 6
13 ב"אצילות", הרי הנשמות 7
14 כפי שהן שם – אינן בכלל 8
15 "יש" ודבר נפרד בפני 9
16 עצמן, אלא הן מעין 10
17 בחינת אלקות – כפי 11
18 שזה בא בצמצום עצום, 12
19 – בצמצום של להיות
20 בחינה של נשמה, וכעין תכלים ד' ספירות דאצילות, שהן
21 בבחינת גבול – למרות שהן אלקות, בכל זאת הן בבחינת גבול
22 של חכמה וחסד וכדומה. שזה על ידי צמצום אור האין-סוף,
23 הוא ה"קו" המלבש בנפש שרדית נשמה שלהם, – שמצד שהקו
24 המלושש בהן הוא בצמצום רב ולא מאיר בהן ענין ה"אין סוף"
25 ו"בלי גבול" המאפיין את ה"קו", אלא הארה בלבד מה"קו" שלא
26 נרגש בה ה"אין סוף" וה"בלי גבול" של ה"קו" – מצד זה יכולים
27 הכלים של הספירות להיות בבחינת גבול, למרות שמצד
28 התאחדותם וביטולם לאור הם ענין של "אלקות", כנוצר לעיל.
29 דומה לכך הוא בנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות".
30 אלא, על צמצום זה (שה"קו" המלושש בהם הוא הרי על ידי
31 צמצום) אומר רבנו הזקן, שאין זה מיעוט בלבד באור ובהארה,
32 אלא, וכמו צמצום הראשון להיות חלל וכו' – וכמו הצמצום
33 הראשון שהיה ב"אור אין סוף" כדי שיוכל להיות מקום לענין
- העולמות, שצמצום זה (הצמצום הראשון) אינו ענין של מיעוט
באור, אלא סילוק האור. ואילו שאר הצמצומים שבסדר
השתלשלות הם הרי באופן של מיעוט. אך, צמצום זה של אור
הקו המתלבש בספירות – בנר"נ (נפש-רוח-נשמה) של הספירות
– דומה לאופן הצמצום
של הצמצום הראשון. כל
האמור הוא ביחס לנשמות
ד"אצילות" כפי שהן עדיין
ב"אצילות", לפני שהן
מתלבשות בגוף, שאז הן
מעין מאלקות ואינן "יש"
ו"דבר נפרד". להלן יסביר
רבנו הזקן, שגם אחרי
שהנשמות ד"אצילות"
ירדו לעולם הזה, הרי
בצדיקים הראשונים גם כן
לא נשתנו נשמות אלו
להיות דבר נפרד מאלקות.
(ואף גם לאחר שירדו
הנפש-שרדית-נשמה – שהן במדרגה דאצילות לעולם הזה
לצדיקים הראשונים – אפשר²⁷ שלא נשתנה מהותן – לגבי
אין שהן היו בהיותן ב"אצילות", להיות דבר נפרד מאלקות,
– להיות מציאות "יש" הנפרד מאלקות, אלא הן נשארות באותה
בחינה כפי שהן היו ב"אצילות", ולכן היו מסתלקות – מהגוף,
בשרצו לחמא במרם יחמאו. – וכפי שאומר בתיוקני זוהר²⁸,
שבחינת "נשמה דאצילות", מסתלקת מהגוף לפני עשיית החטא,
ומפרש שם בכך את הפסוק "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין
אלקים"²⁹, שהעונות מבדילים בין הנשמה והאלקות של
הנשמה (הנשמה מצד בחינת האצילות שבה שהיא ענין של
אלקות), שכן, בחינה זו של הנשמה שמצד "אצילות" –
מסתלקת, וקרוב לומר, שגם³⁰ האלפים ורבות עולמין
דיתבא ב"גלגלתא" ד"אריך אנפין" ו"דו"ער אנפין" – שגם
האלפים ורבות עולמות הנמצאים בגלגל של "אריך אנפין"

27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אומרו 'אפשר' וכללות הענין – אפשר יש לקשרו עם הענין דמשה משה לא פסיק טעמי' משא"כ
אברהם (תו"א ותו"ח ר"פ משפטים ובכ"מ)". 28. תיקון ע' (קדר, סע"א). 29. ישעי' מט, ב. 30. הרבי מעיר, שאפשר להסביר זאת
לפי מה שמבאר ה"צמח צדק" ב"אור התורה" שמוטע ע' קצט. שם כותב ה"צמח צדק": "... יובין ענין ריבוי העולמות הנו' באד"ר י"ג
אלף עולמין כנ"ל וכן עוד כמה מספרים דאינו ר"ל עולמין ממש אלא הן בחי' אותיות עליונים ורוחני' מאד ע"ד שנת' בהקדמה א' שיש
כמה בחי' אותיות גבוה מעל גבוה ומה שנק' בשם עולמין היינו משום שאלו היו משתלשלים ונמשכים למטה בהשתלשלות המדרגות
מדריגה אחר מדריגה עד שהיו מתגשמים להתלבש בעשיה ה' מהן התהוות תליסר אלף עולמין וא"כ אף שלא נתגשמו למטה הרי
מ"מ יש בהם הכח וההיות של בחי' י"ג אלף עולמין והרי אדרבה עיקר בחי' עוה"ז וחיותו וקיומו הוא ג"כ בחי' אותיות המלוששים
בו מדבר הוי' ורוח פיו ית' והרי עיקר מציאות הנברא הוא בחי' האותיות מע"מ המלוששים בו ובהסתלקותם ה' כלא ה' א"כ האותיות
מע"מ הן הן עיקר העוה"ז אלא שירדו בהשתלשלות המדרגות ירידה אחר ירידה כענין ג' אלפים משל עד שיוכלו להתלבש בעוה"ז
הגשמי שיוכל להכילן ע"י שנתלבשו בו' ובעוד אותיות אלו בשרשן ומקורם הן נעלים יותר לאין קץ וגדל יותר כחם ומעלתם אז שאין
עורך בחי' אותיות מים המלוששים במים גשמי' לגבי אותיות אלו שבבחינת חסד עליון כו' וכנ"ל בהקדמה הב' וא"כ בחי' אותיות
הנ"ל דיתבין בגולגלתא וכי מפני שלא ירדו בהשתלשלות נגרע ערכן הרי אדרבה הם נעלים יותר לאין קץ מאותיות אלו שירדו מדריגה
אחר מדריגה לכן נק' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא בשם עולמין ממש שהן הן כח וחיות של תליסר אלף עולמין ממש בחיות רם

היפך ה"יש", בלי שום עלה וספה אחרת קודמת – ושייכת, 40
 ל"יש הזה. – שכן, ה"אין האלקי" (הכוח האלקי) ממנו בא 41
 ה"יש", הוא הרי היפך ענין ה"יש", ואינו מהווה סיבה כלל 42
 שבהקדמה ובשייכות ל"יש", כי הוא הרי ההיפך מזה, הוא 43
 הענין של "אין" ולא "יש". 44

ולכן, דוקא מהכלים של 45
 הספירות ד"אצילות", 46
 שבהם מלושב "אור אין 47
 סוף", יכולה להיות 48
 ההתהוות של "יש מאין", 49
 אבל לא מהמלאכים 50
 והנשמות שכבר יצאו 51
 ונפרדו מהכלים, שאין הם 52
 אלקות ממש שתוכל 53
 להיות מהם ההתהוות של 54
 "יש מאין". אלא, כיוון 55
 שהתהוות ה"יש" היא 56
 דוקא בכוח ה"אין סוף", 57
 לשם מה זקוקים, איפוא, 58
 בזה לענין הכלים של 59
 הספירות? אומר על כך 60
 רבנו הזקן: וְכִדִּי שִׁיחִיָּה 61

הַיֵּשׁ הָזֶה הַנִּבְרָא בְּכַח הָאֵין־סוֹף – שהוא ענין של "אין סוף" 62
 ו"בלי גבול", הרי שהדבר הבא ממנו גם כן צריך להיות ענין של 63
 "בלי גבול", וכדי שה"יש" יהיה בעל גבול ומדה – נתלבש אור 64
 אין־סוף בכלים ד' ספירות דאצילות, – שיש בהם כבר 65
 הענין וההגבלה של "חכמה", "חסד" וכו', ומתניח בתיכון 66
 בתכלית היחוד, עד ד' איהו – הוא, "אור אין סוף", וגרמתי 67
 – והכלים של הספירות, תד", – הם דבר אחד, לברא בהן 68
 ועל־ידן בראים בעלי גבול ותכלית, וכפרט על ידי 69
 התלבשותן – של הכלים של הספירות ד"אצילות", בבריאתה 70
 ויצירתה עשיה. – דבר שמוסיף במיוחד לנבראים ענין הגבול 71
 וההגשמה. למרות שאמר לעיל שהתהוות ה"יש" היא בכוח 72
 ה"אור אין סוף" על ידי הכלים של כל עשר הספירות 73
 ד"אצילות" – יאמר להלן שעיקר ענין הישות בנבראים 74
 (שהנבראים יהיו מציאות "יש" ודבר נפרד לגמרי) שבהרגשתם 75
 יהיו נפרדים לגמרי מאלקות, – בא מ"מלכות דאצילות". שכן, 76
 ענין ה"מלכות" (ומלכות) הוא דוקא על דברים שהם נפרדים 77
 ומבטלים עצמם למלך המולך עליהם, כפי הכלל³² "אין מלך 78

1 וזעיר אנפין" (כפי שכתוב בקבלה)³¹, אינן "עלמין" – עולמות
 2 ממש בעין ההיכלות דאצילות ובחינת "יש", אלא – הם,
 3 בעין נשמות המלאכים שיצאו מ"זווג הנשיקין", – כנזכר
 4 לעיל, שאין הן ענין של "יש" כמו ההיכלות או הגופים של

5 המלאכים, ונקראו
 6 "עלמין" – ענין של
 7 עולמות, ש"עולם" הוא
 8 הרי מלשון העלם, ענין
 9 של "יש", לגבי בחינת
 10 ה"גלגלתא" ו"דקנא". –
 11 שלעומת הביטול
 12 וההתאחדות עם "אור אין
 13 סוף" של הבחינות
 14 "גולגלתא" ו"דיקנא", הם
 15 נקראים "עלמין"
 16 (עולמות), אך –
 17 המלאכים והנשמות
 18 ד"אצילות", אינן אלקות
 19 ממש לברא יש מאין, –
 20 בריאת "יש מאין" היא רק
 21 בכוח "אין סוף", וכיוון
 22 שהכלים של ספירות

23 ד"אצילות" מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף", לכן
 24 יכולה להיות עליהם ההתהוות של "יש מאין", ואילו המלאכים
 25 ד"אצילות", וכן הנשמות, למרות שהם מעין מאלקות – אבל אין
 26 הם אלקות ממש להיות "יש מאין", מאחר שכבר יצאו ונפרדו
 27 מהכלים ד' ספירות, שבהן – בכלים, מלבד ה"קו" מאור
 28 אין־סוף, – שמצד זה שמלושב בהם "אור אין סוף" (שכן, ה"קו"
 29 הוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות), והם מאוחדים
 30 בתכלית היחוד עם "אור אין סוף" המלושב בהם, לכן יכול
 31 להיות מהם ההתהוות של "יש מאין", ש – כן האור הוא בעין
 32 המאור, – מקור האור, הוא מהותו ועצמותו של המאציל
 33 ברוך־הוא, שמציאותו הוא מעצמותו, ואינו עלול מאיזה
 34 עלה שנקדמה לו חס־ושלום, – שכן, מציאותו איננה מסוג
 35 המציאות שיש לה גורם ועילה (מפני ששייך בה ענין של
 36 לא־מציאות), אלא היא מציאות עצמותית, ולכן הוא לבדו
 37 בכתו ויכלתו לברא יש מאין ואפס המחלט ממש, – לא
 38 "אין" שכל ענינו הוא רק העדר ה"יש" – אבל הוא גם לא היפך
 39 ה"יש", אלא "אין ואפס המוחלט", העדר ה"יש" החלטי שהוא

אגרת הקדש

ובחינת יש אלא כעין נשמות המלאכים שיצאו מזווג
 הנשיקין ונקראו עלמין לגבי בחי' הגולגלתא ודיקנא)
 אך אינן אלקות ממש לברוא יש מאין מאחר שכבר
 יצאו ונפרדו מהכלים ד"ס שבהן מלושב הקו מאור
 א"ס שהאור הוא כעין המאור הוא מהותו ועצמותו
 של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו
 עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו
 בכתו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש
 בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה וכדי
 שיהיה היש הזה הנברא בכח הא"ס בעל גבול ומדה
 נתלבש אור א"ס בכלים ד"ס דאצילות ומתייחד בתוכן
 בתכלית היחוד עד דאיהו וגרמוהי חד לברוא בהן
 ועל ידן בראים בעלי גבול ותכלית ובפרט ע"י
 התלבשותן בבי"ע.

ונפלא לאין שיעור יותר מהחיות המלושב בעולמות ב"ע כו' (ובזה יובן מ"ש באגה"ק ד"ה איהו וחיהו וז"ל וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבין בגולגלתא דא"ו וז"א אינן עלמין ממש כעין היכלות דאצי' ובחי' יש כו' עכ"ל. ור"ל כי הנברא שנתהווה מהאותיות הוא יש ודבר נפרד משא"כ האותיות עצמן הן בחי' אלקות רק שנק' עלמין לגבי גולגלתא ור"ל שהן בחי' אותיות שכבר נמשכו להיות מקור ושרש להתהוות עלמין כמו בחי' אש שלמעלה שהוא מקור ושרש לאש הגשמי משא"כ בחי' גלגלתא כו', ומש"ש שאינן אלקות ממש לברוא יש מאין ר"ל כי עיקר התהוות היש הוא מבחי' א"ס ב"ה הסוכ"ע רק שהוא ע"י אותיות אלו כו' כצ"ל אם באנו לומר שדבריו באגה"ק הנ"ל עם מ"ש ועמדו רגליו הם שניהם כוונה אחת, אמנם יש לומר ג"כ דהתם באגה"ק פ"י בענין אחר שהם ע"ד בחי' נשמות דאצילות ע"ש. אבל מ"מ שני מקומות עולה בקנה אחד שאינן בחי' יש ודבר נפרד כאשר העולמות דבי"ע).
 31. ראה זח"ג קכח, ב. 32. בחיי וישב לח, ל. ובכ"מ. שער היחוד והאמונה פ"ז.

דוקא על זרים שהם נפרדים מהמלך. לכן מתהווים ממדת
ה"מלכות" נבראים המרגישים עצמם כמציאות "יש" וכדבר
נפרד מאלקות, שכן עליהם שייך ענין המלכות, שהם בעבודתם
העצמית יתבטלו למלכות שמים.

1 בלא עם, "עם" – מלשון "עוממות", כלומר, כמו "גחלים
2 עוממות", כך הכוונה ב"עם" לגבי אנשים, היא, כאלה שהם
3 רחוקים ממעלת המלך ואין להם שום קירבה אליו, כפי שיש
4 למשל לאב אל ילדיו, שעל ילדים לא שייך ענין המלוכה, כי אם

יום שני ח' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 260, אמנם מודעת... עד עמ' קלא, והלידה.

48 **בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת עֲלֶה וְעֹלֹל, וְאוֹר הָאֵינְסוֹף הוּא מְלֻכָּשׁ**
49 **בְּחֻכְמָה לְבָדָה.** – "חכמה" כפי שהיא מ"אין סוף" היא כעין "יש"
50 מאין, "והחכמה מאין תמצא", ו"אור אין סוף" מאיר ב"חכמה"
51 (ועל ידי "חכמה" מאיר "אור אין סוף" בכל שאר הספירות).

52 הוספת כ"ק רבינו: ואין

53 סתירה בין הנ"ל דבריאה

54 – הוא לבדו בכחו כו' כי

55 ומודעת זאת דהוא מל' כי

56 וזהו שכתוב: – בספר

57 יצירה³⁴, בענין עשר

58 ספירות: "נעוץ תחלתן

59 בסופן", – שה"תחילה"

60 (שהיא למעלה מהראש)

61 נמצאת בסוף במדה

62 מרובה יותר מאשר

63 בראש. ה"ראש" בספירות,

64 הוא ספירת ה"חכמה"

65 (הנקראת ראש וראשית,

66 "ראשית חכמה"³⁵,

67 וה"תחילה" שלמעלה

68 מהראש היא ספירת ה"כתר". הרי שה"תחילה", ספירת הכתר,

69 "נעוץ" ונמצאת בסוף של הספירות, ספירת ה"מלכות",

70 האחרונה בכל הספירות, כי כתר הוא ממצע בין המאציל

71 – שהוא "אין סוף", לנאצלים, – שהם ענין של גבול, ויש בו

72 – ב"כתר", בחינה האחרונה של האין-סוף. – שכן, כל

73 ממוצע מכיל שתי המדרגות שהוא הממוצע ביניהן. וכיוון

74 ש"כתר" ממוצע בין "אור אין סוף" לבין "נאצלים", הרי שהוא

75 כולל בתוכו גם מ"אור אין סוף" וגם מזה"נאצלים", ובחינת "אור

76 אין סוף" ש"כתר" מכיל בתוכו היא הבחינה האחרונה של "אין

77 סוף", והיא ה"תחילה", הבחינה של "אין סוף" ש"נעוץ" ונמצאת

78 ב"מלכות", וכנזכר לעיל שב"מלכות" מתבטא כוח ה"אין סוף"

79 לברוא "יש מאין", ולכן נקרא – כתר, כתר מלכות, – כפי

80 שאומר במאמרו "פתח אליהו" שבתיקוני זוהר – "כתר עליון

81 איהו (הוא) כתר מלכות", כי אין כתר אלא למלך, – כך

82 הדבר כאן – עיקר ענין הכתר הוא, כדי שיומשך ענין ה"אין

83 סוף" (שב"כתר") ל"מלכות", ונגם – כתר נקרא "כתר מלכות"

84 לא רק מפני שממנו נמשך כוח ה"אין סוף" ל"מלכות", אלא

85 שב"כתר" עצמו יש הענין של "מלכות" כי בחינה אחרונה

86 דאין-סוף היא מלכות דאין-סוף³⁶, – הרי שב"כתר" יש גם

9 **אִמְנָם מוֹדַעַת זֹאת,** – הרי ידוע, שעקר התהוות ה"ש ודבר

10 **נִפְרָד לְגִמְרִי,** – מאלקות, הוא מלכות דאצילות – מספירת

11 ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", ששעשה – "מלכות דאצילות"

12 נעשית עתיק דבריאה, – "עתיק" הוא ענין התענוג, פנימיות

13 הרצון, ו"מלכות

14 דאצילות" נעשית ענין של

15 תענוג ורצון לעולם

16 ה"בריאה" – מצד

17 "מלכות" נוצר תענוג

18 בנבראים המרגישים

19 עצמם ל"מציאות", ועל

20 ידי כך מתבצע ענין

21 ה"מלכות", כי "אין מלך"

22 בלא עם וכו'³⁸. – כנזכר

23 לעיל, שהענין של מלך

24 ומלוכה הוא על "עם"

25 דוקא, על זרים ורחוקים

26 מהמלך, שהם הנבראים

27 של עולם ה"בריאה"

28 והעולמות שלמטה ממנו,

29 שאינם כמו הנאצלים שהם "אצלו וסמוך לו", קרובים ומאוחדים

30 עם אלקות, אלא זה ענין של בריאה ונבראים שעליהם מתבטא

31 ענין המלוכה. ונגם רבוי הנבראים והתחלקותן – שכל נברא

32 שונה מזולתו, למרות שנבראו בכח ה"אין-סוף" – שהוא

33 יחיד ומיוחד בתכלית – הרי מבלי הבט על מה שהנבראים

34 באים מכוח ה"אין סוף" שהוא יחיד ומיוחד בתכלית, בכל זאת

35 שיהיו בהם ריבוי גדול והתחלקות, הוא על-ידי רבוי האותיות

36 היוצאין ממלכות, – הנקראת "פי ה'", וקבוצת פיו כל

37 צבאם, – כמו שכתוב³³: "בדבר ה' שמים נעשו" וברוח פיו כל

38 צבאם, – כל הנבראים, וה' מוצאות הפה – שלמעלה, כשם

39 שבאדם באות אותיות הדיבור מחמש מוצאות הפה, כך ישנן גם

40 למעלה חמש מוצאות הפה, מהן באות אותיות הדיבור

41 שלמעלה, הן מה' גבורות – חמש בחינות הגבורה, דנוקבא.

42 – שב"מלכות", ולזאת – ולכן נקראת – "מלכות", "עלמא

43 דאתגליא", – העולם של התגלות, כי בה נגלה כח אור

44 אין-סוף לברא יש מאין שלא על-ידי עולה ועלולה, – "עילה"

45 ו"עלולה" יש גם בנבראים, ואילו בריאת "יש מאין" היא רק בכוח

46 ה"אין סוף", וכוח זה בא בגילוי ב"מלכות דאצילות", אבל מ'

47 ספירות הראשונות – שלפני ספירת ה"מלכות", נאצלו

ועתיק - הבחינה האחרונה של "אין סוף". וכשם שעל קריעת
 ים סוף נדרש כוח של "עתיק" (מ"אין סוף"), כך גם ללידת
 הנשמות, שכפי שמדובר בקבלה זה אותו ענין של קריעת ים
 סוף, נדרש גם על כך כוח מיוחד של "אין סוף". להלן יסביר רבנו
 הזקן, שלא רק ללידת
 הנשמות נדרש כוח של

אגרת הקדש

"אין סוף", כי אם גם על
 ענין העיבור של הנשמות, נדרשים
 שלפני הלידה, נדרשים
 אורות עליונים עד "אין
 סוף". וְגַם כָּל גִּדּוּל
 הַנְּשָׁמוֹת כָּל ז' חֳדָשִׁים,
 מְזוּוּג שֶׁל שְׁמִינֵי עֲצֵרֶת
 עַד שְׁבִיעֵי שָׁל פֶּסַח, -
 שכתוב בקבלה³⁷ ששמיני
 עצרת הוא היחוד והזיווג
 "להוליד נשמות", ו"לידת
 הנשמות" היא בשביעי של
 פסח, בזמן קריעת ים סוף,
 הוא בְּמוֹ גִּדּוּל
 זְעִיר-אַנְפִּין וְנִקְבָּא -
 הספירות "ד"א (זעיר אנפין
 - מדות) ו"מלכות" דאצילות, שדן לפני כן בהעלם, ומתגדלות
 בְּבִטּוֹן "אַמָּא עֲלָאָה", - בפנימיות "בינה" דאצילות, שְׁהוּא
 עֲלִיָּדֵי אִירוֹת עֲלִיּוֹנִים מִ"אַמָּא עֲלָאָה", - ספירות ד"בינה",
 וּמִלְמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין-סוּף, הַמְתַּלַּכֶּשׁ בָּהּ - ב"בינה" -
 לשם גידול זו"ר ("זעיר אנפין" ו"מלכות") כָּל מ' או ז' יְרַחֵי
 לִידָה. - "זו"ר" דאצילות "נולדות" מ"אימא עילאה", "בינה"
 דאצילות, וכך גם ב"אימא תתאה, ב"מלכות", שגידול הנשמות
 שבה הוא גם כן על ידי אורות עליונים והמשכה מ"אור אין
 סוף". וְכַכָּה הוּא בְּבִרְיָאָה נְשָׁמוֹת וּמִלְאָכִים לְעוֹלָם
 הַבְּרִיָּאָה. - שזה גם כן על ידי אורות עליונים, עד "אור אין
 סוף", הנמשכים ב"מלכות". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק
 עבור לידת הנשמות ועבור העיבור נמשכים אורות עליונים, כי
 אם גם עבור שורש הענין של עיבור, שיוכל להיות העיבור,
 זקוקים גם כן להמשכת אורות עליונים. וְגַם, כָּל עֵינֶךָ וְשָׁרְשׁ
 הַפִּיפָה שֶׁ - "מלכות", מְקַבֵּלֶת וּמִתְעַבֶּרֶת מִ"זְעִיר אַנְפִּין",
 - (מדות), הוּא מְמַחֵן דְּ"אַבָּא וְאַמָּא", - "חכמה" ו"בינה",
 וּבְכָל זְוֹנָה - של "חכמה" ו"בינה", שיומשך מכך ענין של
 הולדה, נְמַשְׁכָּת - הטיפה לְ"אַבָּא וְאַמָּא" - "חכמה" ו"בינה",
 מִ"אִירֵי אַנְפִּין" וְ"עֵתִיק יוֹמִין", וּמִלְמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין
 סוּף, רק שְׁהַכֵּל בְּהַעֲלֵם בְּמַחִין, עַד לִידַת הַנּוֹקְבָא -
 "מלכות" מגלה, הַנְּשָׁמוֹת וְהַמִּלְאָכִים וְהַחִיכּוֹלוֹת לְעוֹלָם
 הַבְּרִיָּאָה. נִמְצָא, שְׁהוּא גִלּוּי אִין-סוּף מְמַשׁ, עֲלִיָּדֵי
 הָעִיבּוּר וְהַלִּידָה. - לא רק המשכה מכוח ד"אין סוף", הנמשכת

1 הענין של "מלכות", שהרי הבחינה האחרונה של "אין סוף" היא
 2 "מלכות דאין סוף", וְלִכֵּן גַּם הַמִּלְכוּת דְּאִצִּילוֹת נִקְרָא "בְּתֵר"
 3 מְמַשָּׁה לְמַעְלָה. - כשמונים את הספירות מלמטה למעלה,
 4 מהספירה התחתונה לספירה העליונה, נקראת "מלכות",
 5 הספירה האחרונה, בשם
 6 "בְּתֵר" לגבי שאר

7 הספירות - וזאת מפני
 8 שבה נמצאת בחינת
 9 ה"בְּתֵר", וזה מאיר
 10 לספירות שלמעלה
 11 מ"מלכות" באופן של "אור"
 12 חור", כל האמור הוא
 13 מצד זה שב"מלכות"
 14 דאצילות" מתבטא הכוח
 15 של "אין סוף" בענין
 16 בריאת "יש מאין",
 17 שם"מלכות" מתהווים
 18 הנבראים שהם "יש"
 19 ו"דבר נפרד" (בהרגשתם)
 20 מאלקות. ואילו הנבראים
 21 - הרי זה רק שמתבטא
 22 הכוח של "אין סוף"
 23 לברוא "יש מאין", אבל אי אפשר לקרוא לכך התגלות של "אור
 24 אין סוף", שכן הנבראים הרי מרגישים עצמם למציאות "יש" -
 25 אין זה הרי גילוי של "אור אין סוף", להלן יסביר רבנו הזקן,
 26 שלאמיתו של דבר נוצרים מצד "מלכות" גם ענינים שהם גילוי
 27 של אלקות ו"אור אין סוף", כפי שהדבר הוא בלידת והתהוות
 28 הנשמות שם"מלכות", שנשמות הן הרי אלקות, וכפי שאלקות
 29 באה בצמצום של נברא, יש מצד "מלכות" גם הענין של גילוי
 30 אלקות ו"אור אין סוף", שכן זה נקרא "עלמא דאתגליא" -
 31 עולמות של התגלות, - שעל ידי ספירה זו נתגלה "אור אין סוף"
 32 בעולמות (ולא רק הכוח של "אין סוף" המתבטא בהתהוות
 33 הנבראים, שכפי שהוסבר לעיל זה ענין של העלם הנבראים
 34 המרגישים עצמם למציאות "יש"). וְכֵן, כִּי בְּרִיָּאָה
 35 הַנְּשָׁמוֹת - מְמַנָּה, - מ"מלכות", לְהִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד
 36 בְּפִנְיָעֲצָמוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה, - לא כפי שהנשמות הן בעולם
 37 ה"אצילות", שהן שם מהות של אלקות, בטלות ולא מרגישות
 38 עצמן ל"יש", אלא כמו שהנשמות הן בעולם ה"בריאה", שם הן
 39 מרגישות עצמן ל"יש" ו"דבר נפרד", ויחד עם כך הן ענין של
 40 אלקות וממשיכות אלקות בעולמות. וְ - מה שנשמות באות
 41 מ"מלכות", נִקְרָא בְּשֵׁם "לִידָה", - שזקוקים לכך לכוח עליון
 42 מיוחד של "אין סוף", בְּקִרְיָעַת יִסְסוּף - שאומר על כך
 43 בזהר³⁸ דְּ"בְּעֵתִיקָא תְּלִיָּא". - שהדבר תלוי ב"עתיק" שהוא
 44 נעתק ונבדל מעולמות, והוא פנימיות ה"בְּתֵר". שכן, ב"בְּתֵר"
 45 ישנם הרי "עתיק" ו"אריך", אריך - ראש ומקור לנאצלים,

ע"ב. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יוכן ביותר שאין סתירה בהנ"ל - כי בריאת הנשמות וכו' בעתיקא תליא ואפילו הגידול כו' וההיכלות". 38. ח"ב נב, ב. 39. ראה לקו"ת צו טז, ב. ושי"נ.

- 1 עלידי "מלכות" בהתהוות הנבראים, כ"אם גם ענין של גילוי
2 מ"אור אין סוף" שבא עלידי העיבור ולידת הנשמות, הרי זה
3 ש"מלכות" נקראת "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות –
- אינו רק מפני שעלידה מתגלה הכוח מ"אין סוף" בנבראים
באופן של העלם, כ"אם גם התגלות ממש של אלקות ו"אור
אין סוף" בעולמות כפי שזה נעשה עלידי נשמות.

יום שלישי ט' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלא, ובוה יובן היות... עד עמ' קלא, וכדלקמן.

- 7 וְבוֹה יוֹבֵן, הִיּוֹת הַמְצוֹת בְּמַלְכוּת - ה' שֶׁל שָׁם הָיוּ, ה' –
8 כפי שהמצוות הן בענין של "ספירות" ובאותיות שם הוי', הרי
9 ב"ספירות" זו ספירת ה"מלכות", ובאותיות שם הוי' – הרי זו
10 האות ה' אחרונה של שם הוי', וְהַתּוֹרָה – כפי שהיא ב"ספירות"
11 ובאותיות של שם הוי',

12 היא ב"זעיר אנפין" –

13 (מדות), האות ו'א"ו שֶׁל

14 שָׁם הָיוּ, ה' הַגֵּם –

15 למרות, שֶׁלְמַעַלָּה – כפי

16 שמצוות ותורה הן

17 במדרגת "כתר" ב"ארי' אנפין"

18 אנפין" הַמְצוֹת הֵן

19 ב"גלגלתא",

20 ב"גולגולת" ובמקו' שעל

21 המוחין, ב"לְבַנְיוֹת", –

22 בבחינת "לובן" (חסדים)

23 של "אריך אנפין", ה'א

24 ה"אַרְחָא" דְּב"פְּלִגְוִתָּא

25 דְּשִׁעְרֵי, – ה"אורח"

26 (הדרך) שיש בהתחלקות

27 של השערות, דְּמַתְּפְּלָנָא לְתַרְיָג אֲרִיחִין – המתחלקים ל-613

28 דרכים והמשכות דְּאֲרִיחָתָא שֶׁב"זעיר אנפין", – של תורה

29 אשר ב"זעיר אנפין", הרי שהמצוות הן בבחינת "גולגלתא"

30 ומקו', שלמעלה ממוחין "חכמה", וְשִׁרְשֵׁי הַתּוֹרָה דְּנִפְקָא

31 מ"חֲכֻמָּה עֲלִיָּא" – שבאה מ"חכמה עליונה" – היא רק באה

32 מ"חכמה עילאה", אבל שרשה הוא למעלה מ"חכמה עילאה",

33 הוא ב"מִחָא סְתִימָא" ד"ארי' אנפין", – בבחינת "מוחא

34 סתימאה" של אריך אנפין – חכמה סתומה שב"כתר", וְהִינּוּ –

35 איזו בחינה בתורה היא ב"חכמה סתימאה" (סתומה) שלמעלה

36 לגמרי משכל ומהשגה, הַחֲכֻמָּה דְּטַעְמֵי הַמְצוֹת, – שהם

37 "סתום ונעלם", ורק בביאת המשיח הוא יגלה טעמי המצוות,

38 שאז תתגלה "חכמה סתימאה", החכמה הסתומה. הרי, כפי

39 שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר

40 מאשר תורה, שתורה היא ב"חכמה סתימאה", ענין המוחין

41 שב"כתר", ואילו מצוות הן ב"גולגלתא", בגולגולת ובמקו'

42 שלמעלה מחכמה סתימאה שבכתר. כיצד, איפוא, הדבר שכפי

43 שתורה ומצוות הן ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', התורה

44 למעלה מן המצוות (מצוות הן ב"מלכות", אות ה' אחרונה של

45 שם הוי', ותורה היא ב"ז"א", האות ו'א"ו של שם הוי'), וכפי

46 שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר

אגרת הקדש

ובוה

יובן היות המצות במל' ה' של שם הוי' והתורה בז"א

וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצות הן

בגולגלתא בלבנונית היא האורחא דבפלגותא דשערי

דמתפלגא לתר"ג אורחין דאורייתא שבז"א ושרש

התורה דנפקא מח"ע הוא כמו"ס דא"א והיינו החכמה

דטעמי המצות אלא שהוא כחותם המתהפך ונעוץ

תחלתן בסופן הוא כח הא"ס ב"ה לברוא יש מאין

ולא ע"י עילה ועלול שיהיה העלול מוקף מעילתו

ובטל במציאות רק יהיה היש דבר נפרד מאלקות

בכדי שיהיה המאציל ב"ה מלך על כל הנפרדים ע"י

שיקיומו מצותיו שיצוה עליהם וסוף מעשה במחשבה

תחלה ולכן אמרו בירושלמי ולית ליה לר"ש שמפסיק

של ספירות, ב"מלכות", הוא ב"ח"א"א"סוף" בְּרוּךְ-הוא

לְבָרָא יֵשׁ מֵאֵין, – כוח זה (כתר) ישנו, כנוצר לעיל, בספירת

ה"מלכות", שממנה נעשית ההתהוות של "יש מאין", וְלֹא

עַל־יְדֵי עֵילָה וְעֵלּוּל, שִׁיחִיהָ הָעֵלּוּל מִקֶּדֶם מַעֲיֵלָתוֹ וְכַמֵּל

בְּמַצִּיאוֹת, – ל"עילאה" שלו, שמסוג התהוות כזו אי אפשר

שתבצע כוונת ותכלית הבריאה, רַק יְהִיָּה הֵיִשׁ – בהרגשתו,

דְּכָר נִפְרָד מִ- מקורו, מ- אַלְקוֹת, בְּכַדִּי שִׁיחִיהָ הַמַּאֲצִיל

בְּרוּךְ-הוא מֶלֶךְ עַל כָּל - הנבראים שבהרגשתם הם

הַנִּפְרָדִים, – מאלקות, עַל־יְדֵי שִׁיחִיָּה מִצִּיּוֹתָיו שִׁיחִיָּה

עֲלֵיהֶם, – שדוקא על ידי כך מתבצעים הרצון והכוונה של

הבריאה, מה ש"עלה ברצונו אלא אמלך", ו"מלוכה" היא דוקא

על דברים המרגישים עצמם כנפרדים, והם בטלים למלך,

ביטולם של הנבראים לאלקות בא על ידי ענין המצוות

המעשיות הנעשות מן ועל-ידי נבראים גשמיים שהתהוותם היא

מספירת ה"מלכות", וְ"סוף מַעֲשֵׂה - המצוות שמקימים

בדברים גשמיים, עלו בְּמַחֲשָׁבָה תַּחֲלָה. – שהיא למעלה גם

מ"ראשית" המחשבה, שב"תחלה" ובמדרגה העליונה יותר של

מחשבה, ישנם הכוונה והרצון למצוות מעשיות הנעשות

בדברים גשמיים. וְלָכֵן אָמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם: "וְלִית לֵיהּ לְרַבִּי

שִׁמְעוֹן - האם לא סובר ר' שמעון שִׁמְעוֹן שֶׁמֶפְסִיק לְלוּלָב וְכוּ", –

- 1 שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמן שיש לקיימה,
2 כמו בקיום מצות לולב, בירושלמי שם מקשה כך על מה שאמר
3 ר' שמעון, שהוא ו"החברים" שלו אינם מפסיקים מלימוד התורה
4 גם לא לקריאת שמע, שואלים על כך בירושלמי: האם אין סובר
5 ר' שמעון שמפסיקים
6 מלימוד התורה כדי לקיים
7 מצוה בזמנה — כמו לולב
8 וסוכה, שכך הרי צריך
9 להיות גם ביחס למצות
10 קריאת שמע? אלא, להלן,
11 מחלק בירושלמי בין
12 קריאת שמע לבין שאר
13 המצוות, שכן, זה "שינון"
14 וזה "שינון": לימוד התורה
15 וקריאת שמע הם שניהם ענין של שינון ולימוד, ואילו ביחס
16 למצוות מעשיות בודאי שמודה ר' שמעון שמפסיקים מלימוד
17 התורה כדי לקיים מצוה בזמנה. הוספת כ"ק רבינו: "ובענין
18 התורה עצמה ג"כ יש קדימת המצות, דמהן התחלתה ותלוי
19 קיומה (ברוגמת שלי' וולד)". ואומר להלן בירושלמי, אמר רבי
20 יוחנן ו"כל הלומד שלא לעשות — נח לו שנתהפכה שוליתו
- על פניו וכו'", — הוספת כ"ק רבינו: "ואין ולד" — ולא היה נולד
לכתחילה, הוא משתמש בלשון זה דוקא, שנוח לו שנתהפכה
שלייתו, ואינו אומר סתם — שנוח לו שלא היה נולד, כי השליא
נוצרה תחלה מהתפתח, והיא לבדה היתה עקר הולד עד
מ' יום ששהתחילה צורת
הולד. וככה המצות הן
עקר התורה ושרשה,
הגם — למרות, שהמצות
היא גופנית ו — אילו,
התורה היא חכמה, —
שהיא דבר רוחני, הוספת
כ"ק רבינו: "ול"ק דא"ב
למה תורה למ' ממצות
כדלעיל", רק שזה —
המצוות הן בחיצוניות — עליונותן מתבטאת בענין מקיף, לא
בענין פנימי, וזה — תורה היא בפנימיות, — ומכניסה נשמה
וחיות במצוות, וכדלקמן. — וכפי שיוסבר להלן. הרי כיוון שהוא
לומד תורה ואינו רוצה לקיים מצוות, חסר הרי העיקר והשורש
של תורה, ולכן נוח היה לו אילו שלייתו מתהפכת ולא נשאר
ממנו כלום.

אגרת הקדש

יום רביעי י' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלא, והנה כמו"כ מזיווג... עד עמ' 262, כנ"ל.

- 41 וְהָנָה, כְּמוֹ-כֵן מְזוּוּג — יחיד, וְעַד-אֲנִפִּין וְנוֹקְמָא דְּבְרִיאָהּ
42 יִצְרִי-הָעֵשִׂיָּה — "ז"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה-
43 יצירה-עשיה, נִבְרָאוּ מֵאֵין לִישׁ כָּל הַנִּבְרָאִים — של עולם
44 ה"בריאה", וְהַנּוֹצְרִים — היצורים של עולם ה"יצירה",
45 וְהַנֶּעֱשִׂים, — הדברים
46 שבעולם ה"עשיה", כפי
47 שהוסבר לעיל, הרי
48 מ"מלכות דאצילות"
49 ומהזיווג של "ז"א"
50 ו"מלכות" דאצילות
51 מתהווים הנשמות
52 והמלאכים של עולם
53 ה"בריאה", נבראים שהם
54 כבר ענין של "יש", וכפי
55 שהסביר רבנו הזקן, הרי
56 זה על ידי כוח ה"אין סוף" הנמשך ב"מלכות" בכלל וביחוד וזיווג
57 "ז"א" ו"מלכות" בפרט, ומצד זה שה"ק" של "אור אין סוף"
58 מלוכב בספירות, שבגלל זה יכולה להיות מהם ההתהוות של
59 מציאות "יש", כך גם שמיחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" מהספירות
60 של העולמות בריאה-יצירה-עשיה מתהווים הנבראים של
61 עולמות אלה (וכפי שיסכם רבנו הזקן, שגם בהם ישנה
- ההתלבשות של הארה מה"ק" של "אור אין סוף", על-ידי אור
הנשמה שבתוכן, שהיא — הנשמה היא, אלקות, מהכלים
דְּעִשְׂרֵי סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת, — עשרת הכלים של
"מלכות דאצילות" יורדים בספירות של בריאה-יצירה-עשיה
להיות הנשמה והאלקות
של הספירות של בריאה-
יצירה-עשיה. וְגַם בְּתוֹכָהּ
— ב"מלכות דאצילות",
ישנה הָאֶרֶץ ה"קו" דְּאִוִּר
אֵין-סוּף — שמצד אור
ה"ק" שהוא מעין המאור,
יכולה להיות ההתהוות
של "יש מאין", כפי
שהסביר לעיל, הַמְּלָכִשׁ
בְּאִצִּילוֹת עַד ה"פְּרָסָא",
— והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה", שהאור של בריאה-יצירה-
עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור של "אצילות". וְהָאֶרֶץ
ה"קו" שְׁהִיָּה מֵאִיר בְּכָלִים דְּעִשְׂרֵי סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת — של
"אצילות", בְּקַע ה"פְּרָסָא" עֲמָהֶם, וּמֵאִיר בָּהֶם — בשלושים
הכלים של "מלכות דאצילות" הנעשים נשמה לבריאה-יצירה-
עשיה, בְּבְרִיאָה-יִצְרֵה-עֲשִׂיָּה כְּמוֹ בְּאִצִּילוֹת מִמֶּשׁ. — ענין זה

אגרת הקדש

ה"קו" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן
 "אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאיננו אלקות, אך
 מצד ה"קו" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה
 הקדומה של אדם קדמון) הארת ה"קו" באופן של הארה
 דהארה גם בכלים של
 ספירות בריאה-יצירה-עשיה
 עשיה. והארה דהארה
 דהארה, - כלומר
 המדרגה השלישית של
 הארה, הוא ככל
 הנבראים - של עולם
 ה"בריאה", ונוצרים - של
 עולם ה"יצירה", ונעשים,
 - של עולם ה"עשיה",
 שעלידיה מאירה בכל
 נברא ונוצר ונעשה,
 הכוונה שבמחשבה
 הקדומה ד"א"ק", שעל
 הנברא ונוצר ונעשה להשלים, וכוונה זו היא החיות של הנברא
 ונוצר ונעשה. הענין של "הארה דהארה דהארה" הוא, שהארה
 איננה עצם אבל היא עדיין אותו מהות של הענין שממנו באה
 ההארה, כך שהארת ה"קו" היא עדיין מהות של אלקות, ואשר
 לכן היא מתלבשת רק באור הנשמה של הספירות שהוא
 אלקות. הארה דהארה כבר אינה המהות של המדרגה
 הקודמת, אך היא עדיין המציאות של הענין הקודם, שלכן
 ההארה דהארה מתלבשת בנפש ורוח של ספירות בריאה-
 יצירה-עשיה, שכבר אינה המהות הקודמת (זה לא אלקות), אך
 זה עדיין המציאות של אותו ענין, ענין רוחני של כלים ושל
 ספירות, שלמרות שאין זה אלקות הרי זה גם כן לא מציאות
 של נברא. הארה דהארה דהארה היא כבר גם לא המציאות
 של ההארה האורייגנית, שלכן ההארה דהארה דהארה של
 ה"קו" מתלבשת בכל הנבראים, נוצרים ונעשים שהם מציאות
 של נבראים. כמו שכתוב⁴¹: "הַיָּמִים וְכָל אֲשֶׁר פָּהֵם, -
 עשית, וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת כָּלָם", - שנמשכת חיות מ"אור אין
 סוף", מ"אתה", בכולם (בכל הנבראים), שזה ההארה דהארה
 דהארה של ה"קו" מ"אור אין סוף", הנמשכת להיות חיות לכל
 הנבראים. וְכָל זֹאת בְּכַחַיִּת הַתְּפַשּׁוּת הַחַיּוּת לְהַחְיּוּתָם.
 - שבכך יש הבדל בין אופן ההתלבשות ב"אצילות", ובאור
 הנשמה של בריאה-יצירה-עשיה, ובנפש ורוח וכלים של עשר
 ספירות בריאה-יצירה-עשיה, עד בכל הנבראים, אֲמֵנָם
 מְצִיאוֹתוֹ וּמְהוּתוֹ שֶׁל אֹר הָאֵין-סוֹף - עצמו, אֵינוֹ בְּגֶדֶר
 מְקוֹם כָּלָל, - שנאמר שב"אצילות" נמצא "אור אין סוף" באופן
 אחד ובבריאה-יצירה-עשיה ופרטיו - באופן אחר, אלא הוא
 וְסוֹכֵב כָּל עֲלָמִין - כל העולמות, בְּשׁוֹת, וְ"אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת
 הָאָרֶץ אֵנִי מְלֵא" - אומר הקדוש ברוך הוא, בְּהִשּׁוּאָה אַחַת, -
 שכשם שהוא מלא בשמים כך הוא מלא בארץ, וְ"לִית אֲחֵר

1 של ההארה מה"קו" שהאיר בכלים דאצילות, הוא גם אחרי
 2 שנעשה פרסא ומסך בין "אצילות" ל"בריאה-יצירה-עשיה",
 3 והאור של בריאה-יצירה-עשיה אינו בכלל מהות האור
 4 שם"אצילות", אך, כיוון ששלושים הכלים של "מלכות
 5 דאצילות" בוקעים את
 6 הפרסא, שגם אחרי
 7 הפרסא לא יהיה זה ענין
 8 אחר לגמרי, ענין של
 9 נברא ולא אלקות, אלא
 10 הם ענין של אלקות ואשר
 11 לכן הם אור הנשמה של
 12 בריאה-יצירה-עשיה
 13 (המהווה ומחיה הנבראים
 14 של בריאה-יצירה-עשיה).
 15 הרי כך גם ההארה
 16 מה"קו" שבהם גם כן
 17 בוקעת את הפרסא איתם
 18 וגם הארת ה"קו" מאירה
 19 באור הנשמה של בריאה-יצירה-עשיה. וְכֵן, גַּם הַ"קו" בְּעֲצָמוֹ
 20 - לא רק הארת ה"קו" המאירה בכלים דאצילות, כי אם גם
 21 ה"קו" בעצמו, הַמְּלִבֵּשׁ בְּסִיּוֹם וְסוֹף נִצְחֵי-הוֹדִי-סוֹד הַ"אֲדָם
 22 קְדָמוֹן", שְׁהוּא סוֹף רִגְלֵי הַיֵּשֶׁר שְׁלֹו - של אדם קדמון,
 23 הַמְּסַתֵּימִים בְּמַלְכוּת דְּעִשְׂיָה, הֵנָּה הָאֵרֶת הַ"קו" מְאִירָה
 24 מִשָּׁם - מִנִּצְחֵי-הוֹדִי-סוֹד ד'אדם קדמון, וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּאֹר
 25 הַנִּשְׁמָה דְּעִשְׂרֵי סְפִירוֹת דְּבְרִיָּא-הַיִּצְרָה-עִשְׂיָה שְׁהוּא
 26 אֱלֻקוֹת. "א"ק" הוא 'אדם קדמון', שענינו הוא - המחשבה
 27 הראשונה האוצרת בתוכה ומקיפה את כל סדר ההשתלשלות
 28 ("צופה ומביט עד סוף כל הדורות"), ומהפרטים שבמחשבה
 29 הקדומה הזו באה החיות של כל סדר ההשתלשלות, ובזה גופא
 30 ישנם "יושר" ו"עיוגולים" - "עיוגולים" הוא ענין של "מקיף",
 31 המקיף על כל מדרגות ההשתלשלות בהשוואה ובאופן שזה,
 32 ש"אצילות" ו"עשיה" מוקפים יחד; ו"יושר" הוא הענין של אור
 33 פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם למהות
 34 ולמדרגת הענין, הרי רגלי היושר של אדם קדמון מסתיימים
 35 במדרגה האחרונה של עולם ה"עשיה", שהיא "מלכות
 36 דעשיה". ועל כך הוא אומר, שהארת ה"קו" המאירה עד
 37 "מלכות דעשיה" (לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות",
 38 כִּי-אֵם עֵינֵן הַ"קו" המאיר ב"א"ק" (אדם קדמון) - נמצאת בכל
 39 מדרגות ההשתלשלות, עד במדרגה התחתונה של "מלכות
 40 דעשיה" הבאה מהמחשבה הקדומה ד"א"ק", הרי ענין זה
 41 והארה זו מה"קו" מאיר ומתלבש באור הנשמה של עשר
 42 הספירות של העולמות בריאה-יצירה-עשיה, שהוא אלקות.
 43 וְהָאֵרֶת דְּהָאֵרֶת, - מה"קו", מִתְלַבֶּשֶׁת בְּנִפְשׁ רִוּחַ דְּעִשְׂרֵי
 44 סְפִירוֹת דְּבְרִיָּא-הַיִּצְרָה-עִשְׂיָה, - לא רק באור הנשמה, אלא
 45 גם בנפש ורוח, וְאֵף גַּם בְּכָל הַכְּלִים שְׁלֵהֶם. בכלים של ספירות
 46 בריאה-יצירה-עשיה, למרות שאין הם אלקות, שמצד הארת

48 שהוא נשאר למעלה מהם, ואינו נרגש בהם בפנימיות, הרי לא
49 רק שבספירות יש מכל אחד משני הסוגים שבאור, כי אם גם בכל
50 נברא יש משני הסוגים שבאור; ההבדל מתבטא רק בכך אם זה
51 בא בהארה, או בהארה דהארה, או בהארה דהארה:
52 כשזה בא באופן של
53 הארה, הרי אין זה אכן
54 העצם מ"אור אין סוף", אך
55 זה עדיין המהות של "אור
56 אין סוף"; וכשזה בא באופן
57 של הארה דהארה, אין זה
58 גם המהות של "אור אין
59 סוף", כי אם המציאות
60 בלבד (כלומר, שאין זה
61 ענין שמהותו אלקות, כי
62 אם מציאות של אלקות
63 בלבד); אך, כשזה בא

באופן של הארה דהארה דהארה, כפי שהדבר בכל הנבראים,
אין זה גם לא המציאות של ההארה האלקית הקודמת, אלא זה
כפי שההארה האלקית באה ומתלבשת במציאות של נברא.
להלן יסביר רבנו הזקן, שגם כפי שההארה האלקית באה
במציאות של נברא, זה מתגלה דוקא בנברא כזה שבנבראים
עצמם הוא מהיסוד הנמוך ביותר, יסוד העפר שלמטה מאש,
רוח ומים, ובנברא המורכב בעיקר מיסוד העפר, כמו הארץ
הגשמית – מתבטא בגילוי הכוח והיכולת שיש דוקא ב"עצמות
אור אין סוף" להוות "יש מאין". כוח זה הוא בעיקר ב"אור
הסובב" ומתגלה על ידי ה"קו" דוקא, האור הפנימי, דבר זה
נראה בבירור במה שהארץ מצמיחה, שצמיחת צמחים ואילנות
גשמיים מכוח הצומח הרוחני שבארץ היא ענין של "יש מאין",
וכוח זה מגלה הארץ תמיד, שתמיד צומחים ממנה צמחים
באופן של "יש מאין", (לא רק בששת ימי בראשית, כפי שזה
היה בשאר המאמרות, כמו "ישרצו המים" וכדומה, שאז,
בששת ימי בראשית, הוציאו המים מכוחם הרוחני ענין של נפש
חיה שבא מהמים, אך לאחר ששת ימי בראשית כבר באה נפש
חיה אחת מהשניה, ואין זה באופן של "יש מאין", ואילו הארץ
– מצמיחה תמיד צמחים באופן של "יש מאין" – הרי שבארץ
ישנה המעלה, שלמרות שהיא "נברא" שההארה האלקית שבה
הצטמצמה באופן של הארה דהארה דהארה (שאין היא
המהות של אלקות ואפילו לא המציאות של אלקות, כי אם
מציאות של נברא גשמי כפי שזה בארץ). בכל זאת נראה על
ידה הכוח האלקי של התהוות "יש מאין", מצד זה שיש בה גם
מהאור ה"סובב כל עלמין" וגם מאור ה"קו" שעל-ידו מתגלה
הכוח הסובב בענין של התהוות וחיות בנבראים. טעמו של דבר
מדוע דבר זה מתגלה בארץ דוקא, יסביר רבנו הזקן להלן, הוא
מפני שהארץ היא היסוד הנמוך ביותר של העולם הגשמי,
ובמקום הנמוך ביותר שבו יורדת ההארה האלקית, יש בו כוח
מ"אור חוזר", המבטא בגילוי יותר את ה"עצם", כאור ומדריגה
שלמעלה ממנה. ובלשון רבנו הזקן:

באופן של הארה דהארה דהארה, כפי שהדבר בכל הנבראים,
אין זה גם לא המציאות של ההארה האלקית הקודמת, אלא זה
כפי שההארה האלקית באה ומתלבשת במציאות של נברא.
להלן יסביר רבנו הזקן, שגם כפי שההארה האלקית באה
במציאות של נברא, זה מתגלה דוקא בנברא כזה שבנבראים
עצמם הוא מהיסוד הנמוך ביותר, יסוד העפר שלמטה מאש,
רוח ומים, ובנברא המורכב בעיקר מיסוד העפר, כמו הארץ
הגשמית – מתבטא בגילוי הכוח והיכולת שיש דוקא ב"עצמות
אור אין סוף" להוות "יש מאין". כוח זה הוא בעיקר ב"אור
הסובב" ומתגלה על ידי ה"קו" דוקא, האור הפנימי, דבר זה
נראה בבירור במה שהארץ מצמיחה, שצמיחת צמחים ואילנות
גשמיים מכוח הצומח הרוחני שבארץ היא ענין של "יש מאין",
וכוח זה מגלה הארץ תמיד, שתמיד צומחים ממנה צמחים
באופן של "יש מאין", (לא רק בששת ימי בראשית, כפי שזה
היה בשאר המאמרות, כמו "ישרצו המים" וכדומה, שאז,
בששת ימי בראשית, הוציאו המים מכוחם הרוחני ענין של נפש
חיה שבא מהמים, אך לאחר ששת ימי בראשית כבר באה נפש
חיה אחת מהשניה, ואין זה באופן של "יש מאין", ואילו הארץ
– מצמיחה תמיד צמחים באופן של "יש מאין" – הרי שבארץ
ישנה המעלה, שלמרות שהיא "נברא" שההארה האלקית שבה
הצטמצמה באופן של הארה דהארה דהארה (שאין היא
המהות של אלקות ואפילו לא המציאות של אלקות, כי אם
מציאות של נברא גשמי כפי שזה בארץ). בכל זאת נראה על
ידה הכוח האלקי של התהוות "יש מאין", מצד זה שיש בה גם
מהאור ה"סובב כל עלמין" וגם מאור ה"קו" שעל-ידו מתגלה
הכוח הסובב בענין של התהוות וחיות בנבראים. טעמו של דבר
מדוע דבר זה מתגלה בארץ דוקא, יסביר רבנו הזקן להלן, הוא
מפני שהארץ היא היסוד הנמוך ביותר של העולם הגשמי,
ובמקום הנמוך ביותר שבו יורדת ההארה האלקית, יש בו כוח
מ"אור חוזר", המבטא בגילוי יותר את ה"עצם", כאור ומדריגה
שלמעלה ממנה. ובלשון רבנו הזקן:

1 פְּנֵי מְנִיָּה – אין מקום ומדריגה שהוא פניו וריק ממנו יתברר,
2 אֶף בְּאֶרֶץ הַלְלוּ הַגְּשָׁמִית, רַק שֶׁהוּא בְּבְחִינַת מְקִיף וְסוֹבֵב, –
3 אין הוא מאיר בפנימיות, שיורגש כפי שהחיות מורגשת, אלא
4 הוא באופן של מקיף והעלם, וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַפְּרִישׁ – של
5 "סובב כל עלמין", בְּלִקְוֵי
6 אֲמָרִים, – בחלק הראשון

7 של ספר ה"תניא"⁴², וְלֹא
8 הַתְּפַשּׁוּת וְהַתְּלַבְּשׁוּת
9 הַחַיּוֹת – מה שמדות
10 ומציאות ה"אין סוף" מלא
11 בכל העולמות – אין זה
12 באופן של התפשטות
13 והתלבשות החיות,
14 הַחַיּוֹת וְהַחַיּוֹת מֵאֵין
15 לֵישׁ, – שגם על ההתהוות
16 מ"אין" ל"יש", למרות שזה

על ידי כוח נעלם של "אור אין סוף", אבל הרי זה ענין אבל ענין
של גילוי והתפשטות להתהוות הבאה על ידי הספירות
והמדריגות הממשיכות ומגלות את הכוח הנעלם, כִּי־אֵם –
ההתפשטות לחיות ולהתהוות, באה עַל־יְדֵי הָאֶרֶץ דְּהֶאֱרָה
21 דְּהֶאֱרָה וְכוּ' מִה"קו", בְּנוֹכַח לְעִיל. וְגַם מֵאֵין אֵין־סוֹף
22 הַסּוֹבֵב וּמְקִיף לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יְצִירָה
23 עֲשִׂיהַּ בְּשׁוּת, – האור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו
24 בעולמות היא רק באופן שהוא סובב ומקיף כל ארבעת העולמות
25 בשוה, מֵאֵיר – גם אֶל הַקֵּן הַפְּנִימִי – שהוא אור פנימי
26 בעולמות, דְּרָךְ הַכִּלִּים דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיהַּ,
27 – שהכלים הרי מקיפים לאור המתלבש בתוך הכלים, וְכִהֲאֲרָתוֹ
28 תוֹךְ הַכִּלִּים – נוֹתֵן בָּהֶם כֹּחַ וְעוֹ לְבְרָא יֵשׁ מֵאֵין. – כפי
29 שהוסבר לעיל, הרי התהוות הנבראים שבכל אחד מהעולמות,
30 הוא על ידי הכלים של הספירות שבאותו עולם; הרי הכוח שיש
31 לכלים של הספירות להוות "יש מאין" (התהוות שבאה דוקא
32 מעצמות "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") הוא מפני שמאיר
33 בהם מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין". וּמֵאַחֵר שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא
34 עַל־יְדֵי הַכִּלִּים, – שיש בהם הרי ענין של גבול והתחלקות,
35 לְזֹאת – לכן, הֵם הַנִּבְרָאִים בְּבְחִינַת רַבּוּי וְהַתְּחַלְקוּת – שאחד
36 שונה מהשני, וְגָבּוּל וְתְבִלִּית, – למרות שהכוח להתהוותם בא
37 מ"האור הסובב" שהוא בלי גבול, אך מפני שהכוח מאיר בתוך
38 הכלים, הרי ההארה האלקית שישנה על ידי הכלים, היא בחינה
39 של התחלקות ובאופן של גבול, וּבְפָרֵט – כפי שההארה
40 האלקית ממנה נעשית ההתהוות, באה בגילוי, עַל־יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת,
41 בְּנוֹכַח לְעִיל. – שהאותיות יש בהן יותר ענין ההתחלקות
42 וההגבלה מאשר הכלים. על כל פנים הרי אמר לעיל, שלא רק
43 בספירות של העולמות, בנשמה, ובנפש רוח, ובכלים, יש גם
44 מהאור הפנימי של "אור אין סוף" (ה"קו"), שענינו אור שבשביל
45 העולמות, אור שיאיר את העולמות באור פנימי ה"נרגש"
46 בעולמות, כפי שחיות נרגשת, וגם מהאור הסובב ומקיף (אור
47 שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות הוא רק באופן זה

יום חמישי י"א תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 262, ועוד זאת יתר... עד עמ' 264, כמ"ש במ"א.

אגרת הקדש

ועוד זאת

יתר על כן על כל הנ"ל הארה הארה הארה וכל הנ"ל היא מראה כחה ויכלתה ביסוד העפר הגשמי בגילוי עצום ביותר עז מיסודות העליונים ממנו וגם מצבא השמים שאין בכחם ויכלתם להוציא יש מאין תמיד כיסוד העפר המצמיח תמיד יש מאין הם עשבים ואילנות (והמזל המכה ואומר גדל היינו לאחר שכבר צמח העשב ואינו אומר לו לצמוח מאין ליש אלא מקוטן לגדול ולשאת פרי כל מין ומין בפרטי פרטיות. אבל בטרם יצמח למי יאמר כל מזל ומזל לכל עשב ועשב בפרטי פרטיות) מהכח הצומח שבו שהוא אין ורוחני והם גשמיים ואין זאת אלא משום דרגלי א"ק מסתיימים בתחתית עשי' ותחת רגליו מאיר אור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין בלי הפסק רב ביניהם רק עיגולי א"ק לבדו וגם הקו מאור א"ס המסתיים בסיום

1 ועוד זאת, יתר על כן על כל הנזכר לעיל⁴³, הארה הארה
2 הארה, — כפי שהארה האלקית באה בנברא באופן של
3 הארה הארה הארה, שאז הרי זה כבר שלא בגילוי, לא
4 המהות של אלקות, ואפילו לא המציאות של אלקות, ובכל זאת
5 כבר הוסבר לעיל שיש בה
6 גם מה"ק" — האור הפנימי
7 וגם מהאור ה"סובב כל
8 עלמין", וכל הנזכר לעיל²
9 — אור ה"ק" שבה, ו"אור
10 הסובב" שבה — בהארה
11 האלקית שכבר באה
12 באופן של הארה הארה
13 הארה — במציאות של
14 נברא — היא מראה —
15 הארה האלקית הבאה
16 מ"מלכות דאצילות",
17 מראה את כחה ויכלתה
18 כיסוד העפר הגשמי
19 בגילוי עצום, יותר עז
20 מיסודות העליונים
21 ממנו, — מיסוד העפר,
22 וכמו למשל יסודות אש,
23 רוח ומים, וגם מצבא
24 השמים, שאין בכחם ויכלתם להוציא יש מאין תמיד,
25 כיסוד העפר המצמיח תמיד יש מאין, הם עשבים ואילנות
26 — הצומחים מכוח הצומח הרוחני באופן של "יש מאין". שהרי גם
27 אלה שצומחים על ידי זריעה ונטיעה, יסביר להלן, שזה כמו "יש
28 מאין", שכן מה שזורעים נרקב כולו בארץ, הזריעה משמשת
29 כ"העלאת מין" בלבד (התעוררות של כוח הצומח), ובמיוחד
30 אלה שצומחים בלי זריעה ונטיעה כלל, (והמזל המכה ואומר
31 "גדל", — שחכמינו ז"ל⁴⁴ הרי אומרים שאין עשב למטה שאין לו
32 מזל למעלה המכה בו ואומר לו גדל. הרי, שהצמיחה היא לא
33 כולה מכוח הצומח שבארץ אלא מה"מזל" שברקיע בא ענין
34 הצמיחה? אומר על כך רבנו חזקוני: הנינו לאחר שכבר צמח
35 העשב, — שכבר נעשה מציאותו של "יש" (עשב), אלא שעליו
36 לצמוח ולגדול, ואילן שעושה פירות הרי צריך שיהיה בהם
37 טעם, מתיקות או חמיצות, הרי זה בא מן המזל, ואינו אומר לו
38 לצמח מאין ליש — שתהווה מציאות העשב או האילן, אלא
39 מקטן לגדל, ולשאת פרי כל מין ומין בפרטי פרטיות. —
40 שישנם אילנות המוציאים פירות מתוקים, וישנם אילנות
41 המוציאים פירות חמוצים וכדומה, הרי זה בא מהמזל שברקיע.
42 ב"אור התורה" פרשת במדבר⁴⁵ אומר ה"צמח צדק", שהמזל
43 משפיע התעוררות בכוח הצומח שמתבטא בעשב או באילן
44 שיצמיח, אך עצם הצמיחה הוא מכוח הצומח עצמו, ובמקום

45 אחר ב"אור התורה"⁴⁶ מפרש ה"צמח צדק", שענין ה"הכאה" של
46 המזל הוא, שבשעה שהמזל מאיר על העשב או האילן שאליו
47 הוא שייך, משפיע הדבר בעשב או באילן המשכה לשרשו,
48 ומההמשכה לשרשו הוא הולך וגדל יותר ויותר. אבל בטרם
49 יצמח — למי יאמר כל
50 מזל ומזל לכל עשב
51 ועשב בפרטי פרטיות)
52 — הרי אומרים שהמזל
53 "מכה בו" (בעשב), ואומר
54 לו "גדל", וכשהעשב אינו
55 קיים עדיין — למי הוא
56 אומר גדל? אלא, כאמור,
57 הכוונה היא לאחר
58 שהעשב כבר קיים
59 במציאות של "יש", על
60 הצמיחה מקטן לגדול וכו'
61 על כך באה האמירה
62 והכוח מהמזל. על כל
63 פנים, צמיחת העשבים
64 והאילנות היא מהכח
65 הצומח שבו, — שביסוד
66 העפר שהוא — כוח הצומח
67 הוא אין — לא מציאות
68 גשמית, ורוחני, ו — אילו הם — העשבים והאילנות, הם גשמיים.
69 — הרי שזה ענין של "יש מאין", שכפי שהוסבר לעיל, הרי הכוח
70 ל"יש מאין" הוא דוקא ב"עצמות אין סוף" — וכוח זה מתבטא ביסוד
71 העפר הגשמי. ואין זאת, — מה שדוקא בארץ מתבטא בגילוי כוח
72 ה"אין סוף" של "יש מאין", אין זה אלא משום דרגלי א"ק
73 קדמון" — הרגלים של "אדם קדמון", מסתיימים בתחתית —
74 עולם העשיה, — ה"רגלים" המדריגות האחרונות של "אדם
75 קדמון" (של המחשבה הקדומה הכוללת בתוכה כל הנבראים
76 מהעליונים ביותר עד התחתונים ביותר), מסתיימות במדריגות
77 התחתונות של העולם התחתון ביותר, עולם ה"עשיה", והוא יסוד
78 העפר שבעולם ה"עשיה", ותחת רגליו — מתחת למדריגות
79 האחרונות של "אדם קדמון", מאיר אור אין-סוף ברוך-הוא
80 הפוכב כל עלמין, — היכן שמסתיים האור הפנימי שהוא
81 בהגבלה ובהתחלקות בעולמות, מאיר האור המקיף שלמעלה
82 מעולמות, בלי הפסק רב ביניהם, רק עיגולי "אדם קדמון" —
83 ה"עיגולים" של "אדם קדמון", לבדו. — שהרי במחשבה הקדומה
84 של "אדם קדמון" ישנם "יושר" ו"עיגולים", אור פנימי ואור מקיף,
85 הרי היכן שמסתיים ה"יושר" והאור הפנימי של "אדם קדמון"
86 ונשארים רק העיגולים והמקיפים של "אדם קדמון" (שגם
87 העיגולים של "אדם קדמון" הרי אינם ענין של "אין סוף" ממש כמו
88 ה"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") — מאיר שם "אור אין סוף"

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"הערות ותיקונים": צ"ע הל' והכוונה". 44. ב"ר פ"י, ו. 45. ע' קצו. 46. במדבר ע' תשפו.

1 ה'סובב כל עלמין', וגם ה'קו' מאור אין סוף המסתים בסיים
2 רגלי אדם קדמון" - מאור ממשח למעלה בבחינת מאור
3 חוזר, - "אור חוזר" היינו - אור שבשמיים למקום שמעבר לו אין
4 הוא יכול להאיר, הוא מגיע חזרה באור חוזר ביתר חוזק וביתר
5 אור מאשר האור הוא לפני
6 שמגיע לאותו מקום. וכפי
7 שהדבר באור השמש,
8 שהאור התחתון הקרוב
9 יותר לארץ חם יותר מאשר
10 האור האמצעי (האור
11 שבאמצע, בין השמש
12 לארץ), שכן, כאשר קרני
13 השמש מגיעים לארץ,
14 שמעבר לה אין הם יכולים
15 להגיע - הוא חוזר באור
16 חוזר, ולכן חם יותר למטה.
17 כך הדבר ב"אור הקו"
18 שענינו להאיר כל
19 הנבראים באור פנימי, הרי
20 כאשר הוא מגיע
21 למדריות האחרונות של
22 המחשבה המקיפה כל
23 העולמות והנבראים - הוא
24 חוזר באור חוזר, כמו ש -
25 ה"קו", המלך ב"אור"
26 אפיון ו"אבא ואמא" -

27 חכמה בינה ו"עיר אפיון" ו"נקבא" - ז"א (מדות) ומלכות,
28 דאצילות - מאור באור חוזר ממלכות דאצילות, ומלכות
29 דאצילות היא - לכן, בחינת קתר ממשח למעלה, - בחישוב
30 הספירות מלמטה למעלה, מ"מלכות" לספירות העליונות, הרי
31 "מלכות" היא בחינה של "כתר" - כנזכר לעיל באגרת קודש זו,
32 ו"נעוץ תחלתו בסופו". - שב"מלכות" הרי זה, שה"תחילה" של
33 "כתר" שלמעלה מ"חכמה", נמצאת ב"מלכות", וב"קו" הרי זה,
34 שה"תחילה" של ה"קו" נעוצה בסוף של "רגלי אדם קדמון",
35 המסתיימות במדריות התחתונות של עולם ה"עשיה", ביסוד
36 העפר; וכיוון שה"קו" הרי ענינו גילוי של "אור אין סוף" - מתבטא
37 לכן ביסוד העפר יותר בגילוי הענין של "אין סוף" בענין של "יש
38 מאין", בענין של צמיחה, כפי שיסביר להלן. וקכה הוא בסיים
39 ה"קו" דאור אין סוף המסתים בסיים ה"אשר" רגלי אדם
40 קדמון" - כפי שה"רגלים" והמדריות התחתונות של אדם
41 קדמון באות באור הפנימי בהתחלקות של המדריות, הרי בשעה
42 שזה בא למדריות האחרונות, שזה בתחתית ה"עשיה",
43 במדריות האחרונות של עולם ה"עשיה", כפי שזה יסוד העפר
44 הגשמי, מאיר - ה"קו" בבחינה של "אור חוזר", ממשח למעלה -
45 מההארה דהארה דהארה שבעפר הגשמי, לבחינת אור הנשמה
46 דמלכות דמלכות דעשיה, - שבאור הנשמה זו המדרית

אגרת הקדש

רגלי א"ק מאיר ממשח למעלה בבחי' אור חוזר כמו
שהמלוש בא"א ואו"א וזו"נ דאצי' מאיר באור חוזר
ממל' דאצי' ומל' דאצי' היא בחי' כתר ממשח למעלה
ונעוץ תחלתו בסופו. וככה הוא בסיום הקו דאור
א"ס המסתיים בסיום היושר דרגלי א"ק מאיר ממשח
למעלה בבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה שהוא
אלקות ממש מחיצוניות הכלים דמל' דאצי'. ולפמ"ש
בס' הגלגולים פ"כ הובא בלק"א מתלבשת תחלה
הארה זו של הקו דאור א"ס באור האצי' שבעשיה
וממנה לבריאה ויצירה שבעשיה ומהן לבחי' אור
הנשמה דמל' דמל' דעשיה ועי"ז יש כח ועוז בסיום
הכלי דמל' דמל' דעשיה שביסוד העפר והוא מאמר
תדשא הארץ וכו' להיות פועל בקרב הארץ תמיד
לעולם ועד (בחי' אין סוף ולא בלבד בששת ימי
בראשית כמאמר ישרצו המים ומאמר תוצא הארץ
נפש חיה מחכמה דמל' דמל' דעשיה שבו' ימי
בראשית האיר בעולם הזה הארה מאור אין סוף
בחסד חנם בלי העלאת מיין נוקבין כלל) להצמיח
באור האצילות

שבעשיה, וממנה לבריאה ויצירה שבעשיה, ומהן לבחינת
אור הנשמה דמלכות דמלכות דעשיה, ועל ידי זה יש כח
ועז בסיום הכלי דמלכות דמלכות דעשיה - המדרית
וספירה התחתונה ביותר שב"עשיה", שביסוד העפר, והוא
מאמר: "תדשא הארץ וכו'", - דשא - שממאמר זה בא הרי
כוח הצומח, להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד
(בחינת אין סוף), - שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא ענין
של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של
להצמיח הוא פעולה תמידית, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח
תמיד בלי סוף, הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", ולא בלבד
בששת ימי בראשית, כמאמר: "ישרצו המים", ומאמר:
"תוצא הארץ נפש חיה", - מאמרות אלה השפיעו רק בששת
ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של
"יש מאין", ואילו לאחר זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה
שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד
השפיעו מאמרות אלה, שהמאמרות באים מהחכמה דמלכות
דמלכות דעשיה, שבו' ימי בראשית האיר בעולם הזה
הארה מאור אין סוף ב"חסד חנם", בלי העלאת מין
נוקבין כלל, - בלי שום התערבות מהמטה (מהמקבל),
הנקראת "העלאת מיין נוקבין", שהנוקבא (המקבל) מעלה

ההבדל כל כך באיכות כמו לגבי הפרי שיש בו טעם, ואילו
לגרעין שנזרע אין טעם. אך, קיים הבדל גדול ואין השוואה
בכמות, של האילן וענפיו ועליו לגבי הגרעין, הרי צמיחתם של
הפירות ושל האילן היא ענץ של "יש מאין", למרות שזה בא על
ידי זריעת הגרעין, וכן

במיני זרעונים וירקות,
וגם במיני תבואה
להתהוות מאות גרעינים
מגרעין אחד, הוא כמו
יש מאין, ומכל-שכן –
לא גרעיני החטה שהם
אותו מהות של הגרעין,
אלא הקשין והשבלים. –
שאינם אותו מהות ממש
כמו הגרעין – הרי הם
בודאי "יש מאין". והנה⁴⁸,
הפירות ש – צומחים על –
ידי העלאת "מין
נוקבין", – התעוררות
מלמטה, היא הוריעה
והנטיעה – הם משבחים
מאד מאד מהעולים מאלהן מבח הצומח לבדו שבארץ, –
בלי נטיעה חריעה, ומזה נשפיל – בענין המשכות אורות
עליונים – שיומשכו ב – עולמות אצילות בריאה יצירה
עשיה – שהאורות הנמשכים על ידי "העלאת מין" (התעוררות
מלמטה) של עבודת האדם, יש בהם מעלה עליונה יותר מאשר
האורות הנמשכים ב"אתערותא דלעילא" (בהתעוררות
מלמעלה) בלבד, בלי ההתעוררות ועבודת האדם למטה,
(שהוא תכלית בריאת האדם), – שעל ידי עבודתו יומשכו
אורות נעלים יותר בכל העולמות, כמו שנתבאר במקום אחר.

ומעוררת בהתעוררות שלה מלמטה – התעוררות מלמעלה.
הרי, הסדר אחרי ז' ימי בראשית, שמן ההכרח שתהיה העלאת
מין והתעוררות מלמטה כדי לעורר התעוררות מלמעלה; אך,
בימי בראשית האירה הארה מ"אור אין סוף" בחסד חנם, בלי
העלאת מין כלל, ולכן
השפיעו אז המאמרות
7 "ישרצו המים" ו"תרצא
8 הארץ" ענץ של "יש"
9 מאין, ואילו כוח הצומח
10 מהמאמר "תדשא הארץ"
11 – משפיע תמיד, להצמיח
12 עשבים ואילנות ופירות
13 מאין – מכוח הצומח
14 הרוחני, ל"יש – ל"יש"
15 הגשמי, העשבים,
16 האילנות והפירות, תמיד
17 מדי שנה בשנה⁴⁸, שהוא
18 – להצמיח תמיד מדי שנה
19 בשנה, הוא מעין בחינת
20 "אין-סוף", – שהוא ענץ
21 אין-סופי, לא מסתיים אף

פעם הכוח בארץ להצמיח, שאם יתקנם עולם הזה רבוי
רבות שנים – יצמיחו מדי שנה בשנה. אלא שיש מהן –
24 מהעשבים, מהאילנות ומהפירות, הבאים על-ידי העלאת "מין
25 נוקבין", – שיש משהו המעורר את כוח הצומח שיצמיח, והם
26 הוריעים והנטיעים, – העשבים הנורעים והאילנות הניטעים,
27 הרי הזרעים הם "העלאת מין" לכוח הצומח, ואף-על-פי-כן –
28 למרות שהם זרועים ונטועים, הם כמו יש מאין, שהגרעין
29 הנטוע אין לו ערך כלל לגבי הפרי, וגם – אין לו שום ערך
30 והשוואה, נגד כל האילן עם הענפים והעליו, – שבכך אין

יום שישי י"ב תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 264, ומזה יובן היטב... עד עמ' קלג, עוה"ב.

אגרת הקדש

מדרגות: דומם צומח חי
מדרג, שכן – כפי שזה
72 בא בד' היסודות מהם
73 מורכב כל נברא, הרי הם
74 בחינות: עפר – (הנ"ל),
75 מים איש רוח, שאף
76 שהחי הוא למעלה
77 מהצומח⁵⁰, והמדרג
78 למעלה מהחי – אף-על-

ומזה יובן היטב

בענין סדר מדרגות דצח"מ שהן בחי' עפר מים איש
רוח שאף שהחי הוא למעלה מהצומח והמדבר
למעלה מהחי אעפ"כ החי ניוון וחי מהצומח והמדבר
מקבל חיותו משניהם וגם חכמה ודעת שאין התינוק
יודע לקרות אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן כו'

61 ומזה – ממה שהוסבר
62 לעיל, שבתחתית העשיה
63 (במדרגות האחרונות של
64 עולם ה"עשיה") מאיר אור
65 מחוזק יותר באופן של
66 "אור חזר", מ"אור אין
67 סוף" ה"סובב כל עלמין"
68 ומאור ה"קו" – הרי מזה
69 יובן היטב בענין סדר

48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לאחרי אומרו 'תמיד' מהו 'מדי שנה בשנה' (מעין סתירה מזל"ז), משא"כ לעיל (קלב, סע"א): תמיד (וכן יהי') לעו' – וכהמשך (בחי' א"ס). ויל"פ עפמש"כ אגה"ק סו"ס יד: וז"ש תמיד כו' אעפ"כ אינה כו' אלא שבכל שנה ושנה כו'". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה 'הנהגה' – במ"מ – מה ענינו כאן? – וי"ל שהוא בהמשך להנ"ל במעלת המצות מהסוף בכלל (ולחסום במעלות מצות מעשיות) – דאף בכל הענינים הנשפעים גם עתה "בחסד חנם" – כשנעשה ע"י מצוה ותפלת האדם הם משובחים מאד מאד. ולהעיר מלקו"ת כמש"נ בשלילת טענת המרגלים טובה הארץ מאד מאד". 50. הערת כ"ק אדמו"ר

34 שְׁמֵלָאכִים עֲלִיּוֹנִים שְׁבִמְרַכְבָּה "פְּנֵי שׁוֹר" ו"פְּנֵי נֶשֶׁר"⁵³, —
35 שב"מרכבה", נְהַנִּים מְאֹד וְנִזְוִנִים וּמִסְתַּפְּקִים מְרוּחַ הַבְּהֵמָה
36 וְהַעֲוָה הָעוֹלָה אֲלֵיהֶם מִהַקְרֵבְנוֹת שֶׁעַל גְּבֵי הַמְּזוּבָה, — כְּמוֹ
37 שֶׁכְּתוּב⁵⁴: "אֵת קֶרְבְּנִי לְחֹמֵי לֹאשִׁי", כְּלוּמֹר, שֶׁהַמֵּלָאכִים
38 הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁהֵם בְּבִינָה
39 שֶׁל "אֲשֵׁר", הָרִי זֶה לָהֶם

40 לָחֶם וּמִזֶּן, וּבְדִקְדוּקָה
41 לְשׁוֹן הַחֹרֵר הַקְּדוּשָׁה⁵⁵:
42 "וְאַתְּהֵנִין מִסוּדָא
43 וְעִקְרָא דִּילְהוֹן". — וְהֵם
44 נִהְנִים מִהִיסוּד וּמִהַעֲיָקָר
45 שֶׁלָּהֶם, כְּלוּמֹר,
46 שֶׁהַמִּשְׁכָּה הַנִּמְשַׁכֶּת
47 לְמֵלָאכִים עַל יְדֵי עֵנִן
48 הַקְּרִבְנוֹת הֵיא מִהִיסוּד
49 וּמִהַעֲיָקָר שֶׁלָּהֶם —
50 מִשְׁרָשֶׁם — שֶׁכֵּן, כְּאִמּוֹר,
51 זֶה מִ"הָאוֹר הַחוּזָר" שֶׁל
52 "אוֹר אֵין סוּף". וְאַחֲרָי
53 הַדְּבָרִים וְהָאֵמֶת הָאֵלֶּה
54 — שֶׁהוֹסִבְרוּ כֵּאן, דְּעַת
55 לְנִבּוֹן נִקְלָה לְהִבִּין, עַל יְדֵי כָּל הַנִּזְכָּר לְעִיל, גְּדֹל מַעֲלֵת
56 הַמִּצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, — מִצְוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּדִבְרִים גִּשְׁמִיִּים, עַל יְדֵי
57 הָאֲבֵרִים גִּשְׁמִיִּים שֶׁל הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר הֵן — הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, הֵן
58 תְּכֵלֶת יְרִידַת הַנִּשְׁמוֹת לְעוֹלָם הַהַשְׁמָיִם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁵⁶:
59 "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", — שֶׁהֵיוּ דוֹקָא, בְּעוֹלָם הַזֶּה, בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה,
60 יֵשׁ לִקְיָם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, הַנַּעֲשׂוֹת בְּדִבְרִים גִּשְׁמִיִּים שֶׁהֵיוּ הוֹתֵם
61 הֵיא דוֹקָא מִ"עֲצֻמוֹת אוֹר אֵין סוּף", וְשֵׁשׁ בָּהֶם הַכּוֹחַ הַנַּעֲלָם
62 שֶׁמִּצֵּד "עֲצֻמוֹת אוֹר אֵין סוּף", וְעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת שֶׁעוֹשִׂים בְּדִבְרִים
63 אֵלֶּה מִתְּגַלֶּה הַכּוֹחַ הַנַּעֲלָם, וְ"יִפְּחָ שְׁעָה אֶחָת בְּתִשְׁבֵּה
64 וּמִעֲשִׂים מִכֵּים בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַי הָעוֹלָם הַבָּא"⁵⁷:
65 עַד כֵּאן — אוֹמְרִים מִדְּפִי אֲגֵרַת הַקּוּדֶשׁ, מִצְּאֵנוּ מִכְּתִב־יָדוֹ
66 הַקְּדוּשָׁה. — שֶׁל רַבֵּנוּ הֶזְקֵן (שֶׁכָּתַב אֲגֵרַת זוֹ לִפְנֵי הַסְתַּלְקוֹתוֹ).

1 פִּירְכֵן — סוּג חַי נִזְוִן וְחֵי מְהֻצָּמָה, וְהַמְדָּבָר — הָאֲדָמָה, מִקְבֵּל
2 חֵיווֹת מִשְׁנִיָּהֶם, — מִצְמוּחַ וּמִחֵי, וְגַם חֲכָמָה וְדַעַת, — מִקְבֵּל
3 הָאֲדָמָה מִצְמוּחַ וּמִחֵי, שֶׁ"אֵין הַתִּינּוֹק יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת 'אֲבָא'
4 ו'אֲמָא' עַד שֶׁיִּמְעַם מַעַם דָּגָן כו'", — כִּפִּי שֶׁהִגְמֵרָא אוֹמֶרֶת
5 בְּבִרְכּוֹת⁵¹, ו'עֲדִין לֹא
6 אֲכִילָנָא בְּשָׂרָא דְתוֹרָא

7 כו", — כִּפִּי שֶׁהִגְמֵרָא
8 אוֹמֶרֶת בְּמִס' בְּבֹא קְמָא⁵²
9 שֶׁרַבָּא שָׁאֵל שְׁאֵלָה אֲצֵל
10 ר' נַחֲמָן, עֲנֵה לוֹ לְמַחֲרָת
11 בְּסִבְרָא מְשׁוּפֶרֶת יוֹתֵר,
12 וְאִמְרֵי עַל כֵּךְ, מַה שֶׁלֹּא
13 אִמְרֵי לֶךְ זֹאת אֲתִמּוֹל
14 בְּעַרְבִי, הָרִי זֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵזָא
15 עֲדִין לֹא אֲכַלְתִּי בֶּשֶׂר
16 שׁוֹר, וְלִכֵּן דַּעֲתִי לֹא הִיתָה
17 צְלוּלָה כָּל כֵּךְ. הָרִי שֶׁבִּשְׁר
18 מִן הַחֵי מוֹסִיף בְּשֶׁכֶל
19 הַמְדָּבָר. שֶׁלְּבֹאֲרָה לֹא
20 מוֹבֵן, מִדּוּעַ יֵהִיָּה הַחֵי זָקֵק
21 לְצֻמָּה שֶׁלְּמִטָּה מִמֶּנּוּ,

22 וּמִדּוּעַ יֵהִיָּה הַמְדָּבָר זָקֵק לְצֻמָּה וְלֹחֵי שֶׁהֵם לְמִטָּה מִמֶּנּוּ? אֵלֹא
23 כִּפִּי שֶׁהוֹסִבְרָ לְעִיל יוֹבֵן הַדָּבָר הַיָּסֵב, כִּי הוּא בְּחִינַת "אוֹר
24 חוּזָר" מִמִּטָּה לְמַעְלָה, — מִהַמְדִּירִיגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת לְעֲלִיּוֹנוֹת,
25 מִתַּחְתִּית הַעֲשִׂיָּה, — מִהַמְדִּירִיגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁל "עֲשִׂיָּה",
26 שֶׁמִּתְּגַלֶּית שֵׁם — בְּתַחְתִּית הַעֲשִׂיָּה, בְּיָתֵר עֵז, הָאֲרֵה דְהָאֲרֵה
27 כו' — כְּלוּמֹר, הָאֲרֵה דְהָאֲרֵה שִׁישְׁנָה בְּעַפְרֵי הַגִּשְׁמִי,
28 מְאֹר אֵין־סוּף הַסּוּבָב כָּל עֲלָמִין, — הַמְקִיף וְסוּבָב כָּל
29 הָעוֹלָמוֹת בְּשׁוּחָה, וּמִתְּ"קוֹ אוֹר אֵין־סוּף שֶׁבְּסִיּוֹם "רְגֵלִי
30 תִּשְׁר" ד'אֲרָם קְדָמוֹן" — הַמְדִּירִיגוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁל הָאוֹר
31 הַפְּנִימִי שֶׁבְּעוֹלָמוֹת — מֵאִירָה שֶׁם הָהָאֲרֵה הָאֵלֶּקֶת בְּכִינַת
32 "אוֹר חוּזָר", — בְּאוֹר מִחוּזָק יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּמִדְרִיגוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת,
33 בְּנִזְכָּר לְעִיל. וְיִבֵּן הַיָּסֵב בְּזֶה טוֹב מַעַם וְדַעַת, מַה

יום שבת קודש י"ג תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלג, כא. אר"ש כמשפמ... עד עמ' 266, בכל יום.

72 חֲרִיזוֹת בְּכָל מִצְוָה בְּכָלל וּבִצְדָקָה בִּיחּוּד, יִשְׁנָה מַעֲלָה נוֹסֶפֶת בְּנִתְּנִת
73 סְכוּם הַכֶּסֶף (שְׂרוּצִים לַתֵּת בַּמִּשְׁךְ הַשָּׁנָה) בְּמִנּוֹת מְרֻבּוֹת, כִּפִּי שִׁיבִיר
74 טַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר.
75 מִתְחִיל רַבֵּנוּ הֶזְקֵן אֲגֵרַתוֹ זֶה בְּבִרְכָּה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָאִים בְּכָלל "אוֹהֲבֵי
76 שְׁמִי"¹, מִצֵּד הָאֲהָבָה שִׁישׁ בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא, וּבְמִיחּוּד

67 **כא.** אֲגֵרַת קוּדֶשׁ זוֹ כּוֹתֵב רַבֵּנוּ הֶזְקֵן, לְעוֹרֵר אֶת אֵלֶּה שֶׁקִּיבְלוּ עַל עֲצָמָם
68 לַתֵּת סְכוּם כֶּסֶף מִסּוּיִים בַּמִּשְׁךְ הַשָּׁנָה ל"כּוֹלֵל חֶב"ד", לְתִמּוּךְ בְּלוּמִדִּי
69 תוֹרָה וְעוֹסְקִים בְּעִבּוּדֵי ה' בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
70 הַהֲתַעֲרוּרוֹת הֵיא, שֶׁלֹּא יַחֲבוּ לְסוּף הַשָּׁנָה וְיִתְּנוּ אֶת כָּל הַסְּכוּם, אֵלֹא
71 יַחֲלִקוּ אֶת הַכֶּסֶף לְמִנּוֹת שְׁבוּעִיּוֹת אוֹ לַפְּחוֹת חֲדָשִׁיּוֹת. שֶׁכֵּן, מִלְּבַד מַעֲלָת

שְׁלִיט"א: "גם בנוגע להתהוות - ובכ"ז ניוון כו' [עפ"ז מובן דלא נזכר כאן עפר - דהכל ה' מן העפר. וי"ל שלכן גם לאחר שנתהווה זקוק וניזון ממנו]". 51. מ, א. 52. עא, סע"א ואילך. 53. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל 'ארי' סתם מן האש האוכל הקרבן אדם משברון ורעות רוח" רוח נשברה דאדם המקריב (אוה"ת שם)". 54. פינחס כח, ב. 55. ח"ג רמא, א. 56. ואתחנן ז, יא. עירובין כב, א. 57. אבות פ"ד מ"ו. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה לעיל באגה"ק ס"ה דע"י צדקה עבדי שמא קדישא וצדקה ניתנת מחמת מדת החסד שפנימיותה אהבה".

לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, כִּי הָעֵקֶדָה עֲצָמָה – שהקדוש ברוך
הוא זוכר תמיד זכותה לבני ישראל, אֵינָה נִחְשָׁבָה כְּלָכָף
לְנִסְיוֹן גָּדוֹל לְעֶרְךָ מַעֲלָת – ומדריגת אֲבִירָהּ אֲבִינוּ עָלְיוֹ
הַשְּׁלֹם, – זה טעם אחד מדוע אין העקידה עצמה נחשבת

לנסיון גדול כל כך לגבי

אברהם אבינו, מצד

מעלתו ומדריגתו

הגדולות, טעם שני, הוא:

כְּשֶׁנֶּם – בלקחנו גם

בחשבון, כִּי ה' דָּבָר בּוֹ:

"קַח נָא אֶת בְּנֶךְ כּוֹ"ם¹⁰,

– שיקח את יצחק

לעקידה, וְהָרִי – היו כְּמָה

וְכִמָּה קְדוּשִׁים שְׁמִסְרוּ

נַפְשָׁם עַל קִדְשֵׁי ה' גַּם

כִּי לֹא דָבָר ה' בָּם; –

כיצד, איפוא, זה יכול

להיחשב לנסיון גדול כל

כך לגבי אברהם אבינו,

בשעה שהוא נצטוו על

כך מהקדוש ברוך הוא

בעצמו? רַק – הגדלות

של העקידה היא בכך,

שְׁאֲבָרָהּ אֲבִינוּ עָלְיוֹ

הַשְּׁלֹם עֲשֵׂה זֹאת

בְּיָרִיוֹת נִפְלְאָה, –

"וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבוֹקֶר"¹¹,

וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ"¹²,

חבש בעצמו את האוכף של החמור, ולא ציווה ולא חיבה

שמישהו אחר יעשה זאת¹², לְהִרְאֹת – גם לאחרים, שְׁמַחְתוּ

וְחִפְצוּ – תענוגו הפנימי, לְמַלְאֵת רִצּוֹן קוֹנוֹ וּלְעֲשׂוֹת נְחִת

רוח לְיוֹצְרוֹ. – באחד ממאמריו, מ"ב בתמוז תש"ט¹³, מסביר

כ"ק אדמו"ר מהור"צ נ"ע, שעבודת בעלי תשובה היא

להשפיע גם על אחרים. בהתאם לכך יכולים לבאר, שכיוון

שבענין העקידה היתה העבודה במהופך ממהותו של אברהם

אבינו (שהרי אברהם הוא מדת האהבה, והעקידה היתה ענין

של גבורה), "עֵתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֵה אֱלֹקִים אֶתָּה"¹⁴, שזה על־דרך

עבודת "בעל תשובה" המעמיד את עצמו במהות אחרת, לכן

רצה אברהם אבינו להראות גם לאחרים את שמחתו ועונגו

בקיום רצון הקדוש ברוך הוא בענין זה, וּמִמֶּנּוּ – מאברהם

אבינו – ובכוח שהוא העניק לבני ישראל בכל הדורות, לְמַדוּ

רַ"ל¹⁵ לְקִיּוֹם כָּל הַמִּצְוֹת בְּכָלֵל, – שיש לקיים כל מצוה

בזריזות, וּבְפֶרֶט מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה הַעוֹלָה עַל כּוֹלָנָהּ¹⁶, – בכך,

הוא

1 אלה שנותנים לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ
2 ישראל – נקראים הם במיוחד "אוהבי שמו". שכן, ארץ ישראל היא הרי
3 ארץ אשר "עיני ה' אלקיך בה"², מאירה שם המשכה פנימית משם הוי',
4 ושם הוי' הוא הרי "שמו" המיוחד של הקדוש ברוך הוא.

5 אַחֵר דְּרִישַׁת שְׁלֹמֶם,

6 כְּמִשְׁפַּט לְאוֹהֲבֵי

7 שְׁמוֹ, – של הקדוש ברוך

8 הוא. אֶל הַמִּתְנַדְּבִים

9 בָּעֵם, לְעֲשׂוֹת צִדְקַת ה'

10 עִם אֲרִצּוֹ הַקְדוּשָׁה,

11 לְתֵת מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה

12 חֶק הַקְּצוּב מַעוֹת אֲרִץ

13 הַקְדָּשׁ, – לתמוך ביושבי

14 ארץ הקודש, ארץ

15 ישראל, תִּבְנֶה וְתִבְנוּ

16 בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ, אֲלֵיהֶם

17 תִּתֵּן מַלְאִי, וְתִתֵּן כָּל

18 אֲמָרָתִי⁴, – כלומר, רבנו

19 חזקוני קורא ופונה אליהם

20 – לְיָדוֹ לְיָרִיוֹם, –

21 בהתאם לביטוי⁵ "אין

22 מִזְרִין אֵלָּא לְמִזְרִין"¹⁵,

23 וְלִחְזֹק יָדִים רַפּוֹת⁶, –

24 כלומר, שברצון ובלב לא

25 חסר; קיים הרצון והרגש

26 לתת⁷, אלא שהידים רפות

27 לעשות זאת בפועל.

28 בְּמִתֵּן דְּמִים – מַעוֹת

29 אֲרִץ יִשְׂרָאֵל – מְדֵי שְׁכֵת בְּשִׁבְתָּהּ, וּלְפָחוֹת מְדֵי חֲדָשׁ

30 בְּחִדְשׁוֹ⁸, מַעֲרָבֵי הַקְּצוּב לְעֶרְךָ שָׁנָה, – יחלקו את הכסף

31 המוקצב לכל השנה במנות שבועיות או לפחות במנות חדשיות.

32 וְכָל כֶּסֶף הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר עָלָה עַל לֵב אִישׁ לְהִתְנַדֵּב בְּלִי

33 נִדָּר לְפִרְנָסַת אֲחִינוּ וְיֹשְׁבֵי אֲרִץ הַקְדָּשׁ, מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה.

34 – כפי הנראה רוצה רבנו חזקוני להוסיף כאן, שלא רק את

35 הסכומים שקבעו לתת בשנים קודמות יחלקו עתה במנות

36 שבועיות או חדשיות, אלא גם אם עלה במחשבתו של מישהו

37 לתת סכום גדול יותר מאשר בשנים הקודמות, יקיים גם הוא

38 בקשה זו לתת את הסכום הנוסף במנות שבועיות או חדשיות.

39 כִּי הִנֵּה, מְלָכֵךְ הַיָּדוּעַ לְכָל גֹּדֵל מַעֲלַת הַיָּרִיוֹת בְּכָל

40 הַמִּצְוֹת, – שיש להודרו בעשיית מצוה לעשותה מה שמוקדם

41 יותר, הַנֶּאֱמָר וְנִשְׁנָה בְּדִבְרֵי רַ"ל: "לְעוֹלָם יִקְדָּם אֲדָם

42 לְדַבֵּר מִצְוָה כו"⁹, וְיָרִיוֹתֶיהָ דְּאֲבָרָהּ אֲבִינוּ עָלְיוֹ הַשְּׁלֹם

43 – זריזותו של אברהם אבינו ב"עקידה", הִיא הַעוֹמֶדֶת לְעַד,

2. עקב יא, יב. 3. ע"פ איוב כט, כב. 4. האזינו לב, ב. 5. מכות כג, א. 6. ספרי במדבר א. 6. ע"פ ישעי' לה, ג. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כההמשך שהמדובר באלה שעלה על לבם להתנדב כו". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר בדכתיוב (ישעי' בסופו) מדי שבת - הכוונה לשבת סוף השבוע ומדי חודש - לראש החודש". 9. נזיר כג, ב. ב"ק לח, ב. 10. וירא כב, ב. 11. שם, ג. 12. ראה פרש"י שם. 13. סה"מ תש"ט ע' 184. 14. וירא שם, יב. וראה סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 642. 15. פסחים ד, א. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיה"א רפ"ב".

מתוך הספר "שיעורים בספר התניא" (מוגה) — אגרת כא — יום שבת קודש י"ג תשרי קכט

- 1 שהיא המנגנה ומצלה בפרותיה - הניתנים בעולם הזה¹⁷
2 מכל מיני פרעניות המתרגשות, בדרתיב: - כמו שכתוב¹⁸:
3 "וצדקה תציל ממות", וכל-שכן - זה מציל משאר מיני
4 יסורים הקלים ממות - הרי כל-שכן שטוב לנו גם בעולם
5 הזה להקדימה - את
6 מתן הצדקה, כל מה
7 דאפשר, - כלומר, אם
8 שאר המצוות, שאין שכן
9 בעולם הזה, יש להקדים
10 בעשייתן, הרי בודאי שיש
11 להזדרז בכל מיני זירז
12 בקיום מצות הצדקה
13 ששכר "פירותיה" ניתן בעולם הזה והיא מגינה מיסורים רחמנא
14 ליצלן. שהרי אדם נדון בכל יום¹⁹: - הרי נכון הדבר שנוגע
15 לו לגבי המשפט של אותו יום שתהיה לו הזכות של צדקה
- המגינה ומצילה. עד כאן דין רבנו הזקן במתן סכומי הכסף,¹⁶
שהתנדבו לתת באופן שנתי עבור ארץ הקודש, כל שבוע את
החלק של השבוע, או לכל הפחות כל חודש את החלק של
החודש - מצד ענין הזריות. להלן מוסיף רבנו הזקן פרט
ומעלה נוספים באי
לחכות עד סוף השנה:²¹
המעלה מתבטאת גם
בזיכור הנפש הבא מצד
העבודה של צדקה, שכל
פעם שהוא נותן נתינה
ועושה פעולה בעבודת
הצדקה, הוא עושה כל
פעם פעולה של זיכור הנפש, וגם בכך שהצדקה פועלת למעלה
יחוד בספירות ובפרצופים עליונים - הרי בכל נתינה של צדקה
הוא גורם מחדש את היחוד למעלה²⁰.

אגרת הקדש

ומצלה בפירותיה בעוה"ז מכל מיני פורעניות המתרגשות
כדכתיב וצדקה תציל ממות וכ"ש משאר מיני יסורים
הקלים ממות כ"ש שטוב לנו גם בעוה"ז להקדימה
כל מה דאפשר שהרי אדם נידון בכל יום:

17. פאה פרק א' משנה א'. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה אגה"ק ס"ג". 18. משלי י, ב. 19. ר"ה טז, א. 20. על הסברה שכוונת רבנו הזקן בכך, שגם לא יתנו סכום גדול של צדקה בתחילת השנה, אלא לחלקו לשבועות או לחדשים - כתב הרבי: "לפירוש זה מצוה אדה"ז לא ליתן כל הסכום בתשרי - כ"א רק חלק החדשי 1/12 ולעכב השאר, וליתן מדי חדש לא יותר מ-1/12 וכו'! וזה בא בהמשך לבי' הפלאת הזריות! ופשיטא דכוונתו אך ורק - באם אינו בניגוד כלל לזריות וקדימת הנתינה. כן מובן שכ"ז בצדקה איזו שתהי' - ל"ד דאה"ק. וזיל בתר טעמי'. וכמדומה שנק' נוסף על פיה"מ - בתורת פס"ד בלבושי שרד הל' צדקה סק"ג סקרט"ו. הובא בר"ה להבין כו' כל פירוט (להצ"צ, נדפס בפ"ע - עיי"ש בכהנ"ל בארוכה), וכנראה השייכות דבי' הנ"ל לגביית כסף הכולל (ודכללות האגה"): (המשלוח לאה"ק אז - ה' ע"י שליח מדי שנה בשנה (וגובים היו זהובים בעיירות אחת בכו"כ חדשים) (כמבואר בכו"כ מכ' רבותינן). ועפ"ז - מהי התועלת בנתינה מדי שבת בשבתו כו' להגבאי בכל עיר? וע"ז בא הבי' באגה"ק: א) זריותו כו', ב) רוב המעשה". עד כאן לשונו הקדוש של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

אגרות קודש

ב"ה, ז' תשרי, תשכ"ב
ברוקלין.

כבוד המשתתפים בהתועדות דיום הבהיר ח"י אלול,
ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הידיעה ע"ד התועדותם ביום הבהיר ח"י אלול, יום הולדת שני המאורות
הגדולים, הבעש"ט ואדה"ז,

אשר נוסף על גודל ענין התועדות בכלל, וכמבואר במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס בקובץ
תהלים, עאכו"כ כשהתועדות ביום זכאי כהנ"ל, וכידוע אשר בכל שנה ושנה חוזרים העניינים
לקדמותם ומתעוררים מחדש,

ויהי רצון אשר אור מאורות אלו יאיר בחייהם ובחינו כלל ישראל ועד למחשבה דבור
ומעשה.

ובקרוב ממש נזכה לקיום היעוד דיפוצו מעינותיך חוצה וקאתי מר דא מלכא משיחא.

בכבוד ובברכה לחתימה וגמר חתימה טובה.

יום ראשון

יום רביעי

ז תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג. קו"קח.
תניא: אמנם מציאותו . . . 262 כנ"ל.

קצור באור אפן הד':

ב, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ, הָאָדָם הָשֵׁם לְבוּ וְדַעְתוּ עַל כָּל הַנַּעֲשֶׂה עִמּוֹ וּמִסְכִּיב לוֹ, רוּאָה הוּא אֱלֹקוֹת בְּמוֹחַשׁ, וְכִמּוֹ שְׁאֵמֶר אֲדַמּוּ"ר הָאֲמָצְעִי בִּיתְרוֹן ה' בְּעֲלֵי עֲסָקִים' עַל ה' יוֹשְׁבֵי אֶהֱל' בְּעִנִּין רְאִית אֱלֹקוֹת בְּמוֹחַשׁ. עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה מֵרְאִית הַשְּׁגָחָה פְּרִטִית.

יום שני

יום חמישי

ח תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מד-מח. קט-קיא.
תניא: ועוד . . . קלב דמל' דאצי'.

קצור באור אפן הה':

ה, הַצָּנֵעַ לָכֶת עִם הַיּוֹ' אֱלֹקֶיךָ. זְהִירוֹת שְׁלֹא תִהְיֶה שׁוֹם בְּלִיטָה, וְכִמְאָמֶר "לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם עָרוֹם בִּיְרָאָה", וְעִנִּין הָעֶרְמוּמִית הוּא שְׁלֹא יִהְיֶה נֶכֶר כָּלָל, יָדוּעַ דְּכִמְה מַחְסִידִים הָרָאוּשׁוֹנִים הִיוּ מִסְתִּירִים עֲצָמָם, וְאִם הִתְגַּלּוּ הִיוּ מְצֻטְעָרִים. וְזֶהוּ עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה מֵהַצָּנֵעַ לָכֶת.

יום שלישי

יום שישי

ט תשרי, עריוהכ"פ

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש"י.
תהלים: מט-נד. קיב-קיד.
תניא: ולפמ"ש בס' . . . 264 במ"א.

כפרות: "בְּנֵי אָדָם – וְלִשְׁלוֹם" שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וּבְכָל פֶּעַם מִסְבֵּב ג' פְּעָמִים, סֶךְ הַכֹּל מִסְבֵּב ט' פְּעָמִים.
עד סוף תְּשָׁרִי אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן. מִלְּקוֹת: הַמִּלְקָה וְהַגִּלְקָה שְ�נֵיהֶם אוֹמְרִים "וְהוּא רַחוּם" שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.
בְּעֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים – הָעֲבוֹדָה הִיא תַּרְטָה עַל הָעֶכֶר, בְּיוֹם הַכְּפוּרִים – קִבְלָה עַל לְהִבָּא.

יום רביעי

שבת

י תשרי, יום הכפורים

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: נה-נט. קודם כל נדרי: קטו-קכג. קודם השינה: קכד-קלב. אחר מוסף: קלג-קמא.
אחר נעילה: קמב-קנ.
תניא: ומוזה יובן . . . עוה"ב.

לֵיל יוֹם הַכְּפוּרִים מִתְחַלֵּים "ה' מִלֶּךְ תִּגְל" גו', פְּסוּק "אוֹר זְרוּעַ" – פֶּעַם אַחַת, וּבְקוֹל רַם. עַל דַּעַת הַקָּהֵל כּו' – ג' פְּעָמִים, וּבְקוֹל נְמוּךְ. אֵין כּוֹפְלִים לְחַרוּז "כִּי הִנֵּה כַּחֲמֹר". קְרִיאַת שְׁמַע עַל הַמִּטָּה כְּמוֹ בְּשִׁבְתָּ יוֹם טוֹב. אָבִינוּ מִלְּכֵנוּ זְכוֹר רַחֲמֶיךָ כּו' – בְּכָל תְּפִלוֹת הַיּוֹם. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכְּפוּרִים אוֹמְרִים "ג' מִדּוֹת הַרְחָמִים בְּהוֹצֵאת הַסֶּפֶר תּוֹרָה גַּם כְּשֶׁחֵל בְּשִׁבְתָּ. שְׁעוֹר תַּהֲלִים אַחֵר מוֹסָף.
הַפְּסוּטָה מִנְּחַת יוֹם הַכְּפוּרִים: וְיֵהִי דָבָר – וּבִהְמָה רִבְּה. מִי אֵל כְּמוֹךָ גו'. גַּם בְּמִנְחָה אוֹמְרִים לְדוֹד ה' אוֹרִי. פְּתִיחַת הָאָרוֹן בְּנִעִילָה לְאַשְׁרֵי, וְנִשְׁאָר פְּתוּחַ עַד אַחֲרֵי כָּל תְּפִלַּת נְעִילָה. בְּקֹדֶשׁ דְּנִעִילָה – לְעֵלָא וְלְעֵלָא, אֵין בְּאַלְקִינוּ, עֲלִינוּ. וְאֵין נוֹשָׁאִים כְּפִים.
אוֹמְרִים "הַיּוֹם יִפְגֹּה", גַּם אִם הָעָרִיב הַיּוֹם. אֵין מְבָרְכִים "שְׁעִשָּׂה לִי כָּל צָרָכִי" עַד לְמַחֲרָ.
יוהכ"פ קוֹמֵט אוֹיִם צוּ פֶּאסְטֶען זַעֲקֵס און צוואַנציג שעה.

בְּיוֹם הַכְּפוּרִים יוֹצֵא לְצוֹם עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת.

יום
חמישי

יום ראשון

יא תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: כא. אד"ש . . . 266 בכל יום.

במוצאי יוהכ"פ תקנ"ו בליאזנא אמר רבינו הזקן תורה ברבים – כנהוג אז דרושים קצרים – ע"פ מי כה' אלקיננו בכל קראנו אליו, אליו לא למדותיו, דער פרדס זאגט אליו איז אורות המתלבשים בכלים דע"ס דאצילות, דער רבי דער בעש"ט זאגט אליו איז דער אלקות וואָס אין כלים דע"ס דאצילות, דער פירוש הפשוט איז: אליו עצמות א"ס וואָס עס איז בא יעדען פשוט'ן אידען בידיעה עצמית דורך אמונה פשוטה, און דאָס איז קרובים אליו און בכל קראנו אליו עצמות א"ס און עצמות הנשמה, תפלה באמונה פשוטה איז מחבר עצמות הנשמה מיט עצמות א"ס, אז עצמות א"ס זאָל זיין דער רופא חולים און מברך השנים.

במוצאי יום הכפורים תקנ"ו בליאזנא אמר רבינו הזקן תורה ברבים – כנהוג אז דרושים קצרים – על פסוק "מי כה' אלקיננו בכל קראנו אליו", אליו לא למדותיו. ה'פרדס' אומר: "אליו" הם האורות המתלבשים בכלים דע"ס דאצילות; הרבי הבעל-שם-טוב אומר: "אליו" הוא האלקות שבכלים דע"ס דאצילות; הפירוש הפשוט הוא: "אליו" – עצמות אין-סוף שבידיעה עצמית של כל יהודי פשוט – על ידי אמונה פשוטה – וזהו 'קרובים אליו', ובכל קראנו אליו – עצמות אין-סוף ועצמות הנשמה; תפלה באמונה פשוטה מחברת את עצמות הנשמה עם עצמות אין-סוף, שעצמות אין-סוף יהיה הרופא חולים ומברך השנים.

יום
שישי

יום שני

יב תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.
תהלים: סו"סח.
תניא: אך גם . . . יבא שילה

ברית כרותה לתעמולה ועבודה במועצות חכמה ובקרוב הדעת שאינה חוזרת ריקם.

שבת
קודש

יום שלישי

יג תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: כב. אהובי . . . בפירש"י.

הסתלקות אדמו"ר מהר"ש – תרמ"ג – ומנוחתו כבוד בלויבאוויטש.
תחלת אגרת סימן כב וסופה – לא בא בדפוס באגרת הקדש. (נדפס בקובץ 'התמים' חוברת שניה).

איסור גילוח הזקן משום 'לא ילבש' יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ט

או מזמננו... לוקה, מפני שעדה עדי אשה" (להלן הל' י) אף על פי שלאשה אין זקן, כי כיון שלקוט השערות הלבנות מהשחורות הוא כדי להיראות צעיר, הרי זה דומה לקישוטי נוי של האשה, וכן גם בגילוח הזקן, כיון שנעשה כדי שייראה צעיר ונאה, הרי הוא מתנאה בקישוטי אשה, ואסור משום 'לא ילבש'.

והוסיף ה'צמח צדק' שכך גם משמעות לשון הרמב"ם, כי לגבי גילוח פאות הראש כתב (בהל' ו), "מוותר ללקוט הפאות במספרים", ואילו לגבי גילוח הזקן כתב (בהל' ז) "אם גילח זקנו במספרים, ולשון זה "מורה באצבע דאיסורא איכא לגלח גם במספרים" כי "מספרים", משמע בהדיא רק פטור ממלקות... אבל פשיטא דאינו מותר ח"ו".

וכתב ה'שדי חמד' (מערכת ל, כלל קטז) שכדעת ה'צמח צדק' כתבו כמה אחרונים:

ב'חמרא וחיי' (פנהדרין מב, א) הביא שכן יש ללמוד מתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק "ולא ילבש גבר שמלת אשה". וב'זכר נתן' (צה, א) כתב: "המגלחים זקנם כעין תער במספרים, אינו עובר משום 'פאת זקן' אבל לוקה משום 'לא ילבש'".

הלכות עבודה זרה פרק יב, הלכות ז"ט: אָסְרָה תּוֹרָה לְהַשְׁחִית הַזֶּקֶן... וְאִינוּ חָיִב עַד שֶׁיִּגְלַחוּ בְּתַעַר - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאֶת זְקֶנְךָ..." הַעֲבַרְתָּ הַשָּׁעַר מִשְׁאֵר הַנּוֹף, כְּגוֹן בֵּית הַשְּׁחִית... אִינוּ אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים... כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְּקַן עֲצָמוֹ תִּקּוֹן נָשִׁים.

המסיר שיער בית השחי - לדעה אחת עובר על 'לא ילבש גבר שמלת אשה', כי "אשה דרכה בכך". ולדעה שניה האיסור הוא מדרבנן (נזיר נט, א ובמפרש שם). ופסק הרמב"ם כדעה שהאיסור הוא רק מדרבנן.

ולדעת רוב הפוסקים, האיסור הוא גם בהסרת השערות במספרים (שו"ת צמח צדק יו"ד סי' צג). וכן פסק ב'שולחן ערוך' (יו"ד סי' קפב ס"א).

ולענין הסרת שערות הזקן במספרים, שאין בו משום השחתה, תחילה רצה ה'צמח צדק' (שם) ללמוד מדברי הרמב"ם (בה"ט) שהסרת שיער בית השחי יש בה משום 'לא ילבש' (מדרבנן) רק אם הנשים לבדן נוהגות כן, כי האיסור הוא לתקן עצמו ב'תיקון נשים', אבל במקום שמעבירין השיער האנשים, אם העביר אין מכין אותו". ולפי זה, גילוח הזקן שאינו שייך בנשים, אינו אסור משום 'לא ילבש'. אך דחה זאת שהרי "המלקט שערות לבנות מתוך השחורות מראשו

פירושו של 'ווידוי' יום שני ח' תשרי ה'תשע"ט

וצועקים בלב שלם הן נענים" ובהמשך לזה מבאר את נוסח הווידוי של הרבים.

ויש להוסיף כי מהותו של הווידוי מצד עצמו היא הודאה על החטא בלבד וזהו שורש המילה 'ווידוי' – מלשון הודאה, כדברי הרמב"ם בספר המצוות (שורש ט): "לְהוֹדוֹת עַל הַעֲוֹנוֹת וְהַפְשָׁעִים" אלא שמלבד מצות הווידוי יש ענין נוסף לבטא בפיו את עיקרי התשובה בנוסף להחלטה בלב, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב ה"א): "ומה היא התשובה? שיעזוב החוטא חטאו... וכן יתנחם על העבר... וצריך להתוודות בשפתי וזומר עניינות אלו שגמר בלבד". ולכן, בהלכה זו בה עוסק הרמב"ם בעיקר מצות התשובה, הרי הוא מפרט את שלושת המרכיבים של הודאה, חרטה וקבלה על העתיד שצריך השב להוציא בשפתינו, ואילו להלן כשמדובר על הווידוי מצד עצמו, מזכיר הרמב"ם רק הודאה על החטא וכך אנו נוהגים באמירת הווידוי בנוסח התפילה.

(מנחת אשר דברים נג, ג)

הלכות תשובה פרק א, הלכה א: בִּיצֵר מִתְּנוּחָה? אֹמְרִי: 'אֵינִי ה', חָטָאתִי עֲוִיתִי פָשַׁעְתִּי... וְהָרִי נִחַמְתִּי וּבִשְׁתִּי כִּמְעָשִׁי, וְלִעֲוֹלָם אֵינִי חוֹזֵר לְדָבָר זֶה'.

לדברי הרמב"ם, הווידוי מורכב משלושה חלקים: הודאה על החטא, חרטה וקבלה על העתיד. לאור זאת יש לתמוה על נוסח הווידוי בתפילה 'אשמנו, בגדנו וכו', שאין בו אלא הודאה על החטא, ונעדרים ממנו הבעת חרטה וקבלה על העתיד!

למעשה, הרמב"ם עצמו כותב בפרק ב (ה"ח): "הווידוי שנהגו בו כל ישראל: אבל חטאנו וגו' – והוא עיקר הווידוי" ולכאורה הרי זה בסתירה להלכה זו שהווידוי צריך לכלול גם חרטה וקבלה על העתיד?

ונראה כי כאן מדבר הרמב"ם על וווידוי של יחיד החוזר בתשובה, ואילו בפרק ב מדובר בנוסח הווידוי בתפילת הציבור, כי שם מבואר ש"הציבור כל זמן שעושין תשובה

מתי מעבכים את התשובה? יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ט

אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ושואלת הגמרא (שם פז, א) מדוע נקטה המשנה מקרה שבו החוטא אומר 'אחטא ואשוב' פעמיים? ומתרצת על פי דברי רב הונא "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר", וכיון שחטא פעמיים

הלכות תשובה פרק ד, הלכה א: עֲשִׂים וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים מְעַבְכִּין אֶת הַתְּשׁוּבָה... וְהָאֹמֵר: 'אֲחָטָא וְאָשׁוּב'. והקשה ה'לחם משנה':

שנינו (יומא פה, ב): "האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קלג

אמנם, לשיטת רש"י שרק האומר 'אחטא ואשוב' פנמיים אין מספיקין בידו לשוב, "לפי שהעבירה דומה עליו היתר", יש להקשות:

אם אין מספיקין בידו לעשות תשובה בגלל שבכך נעשתה לו כהיתר, מדוע נוקטת המשנה שאומר 'אחטא ואשוב', הרי גם אם לא יסמוך על התשובה אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כי עבר פעמיים? והביאור:

אכן, לשיטת רש"י העובר עבירה פעמיים (אף אם אינו חוטא על סמך שיעשה תשובה) אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כיון שנעשית לו כהיתר, אך המשנה מחדשת שגם אם בנוסף לכך סמך על שיעשה תשובה ('אחטא ואשוב'), עדיין כל 'עונשו' הוא שאין עוזרים לו לעשות תשובה, אך אם התאמץ ושב - תשובתו מתקבלת.

(תוספת יום הכפורים יומא פה, ב)

"שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, לפי שהעבירה דומה עליו היתר (רש"י שם)". ומדוע, אם כן, כתב הרמב"ם שאמירת 'אחטא ואשוב' פעם אחת מעכבת את התשובה? ומבאר הגר"מ בן חביב:

משאלת הגמרא - 'למה לי למימר אחטא ואשוב אחטא ואשוב, תרי זימני?' - משתמע שמסתבר שכבר בפעם אחת אין מספיקין בידו לעשות תשובה, וסובר הרמב"ם שגם בתירוצי הגמרא סברא זו, שגם בפעם אחת אין מספיקין בידו לעשות תשובה, במקומה עומדת. והמשנה נקטה שתי פעמים להשמיענו חידוש שגם בשתי פעמים תשובתו מתקבלת, אף שכיון שנעשית לו כהיתר היה מקום לומר שלא תועיל לו תשובה - כי אמנם לא יעזרוהו מן השמים לשוב בתשובה ('אין מספיקין...'), אבל אם ישתדל לשוב, התשובה תועיל. [וכדברי אדמו"ר הזקן (אגרת התשובה פ"א): "אין מספיקין דייקא, אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה - מקבלין תשובתו"]

שכר המצוות - כרווח בשותפות יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ט

בו בהעלם, ועל ידי עשיית העולם 'דירה לו יתברך' נעשים ישראל 'שותף לקב"ה במעשה בראשית' (שבת קט, ב). כמו השותפות שנעשתה בין נותן הביצים לבעל התרנגולים, שבעל התרנגולים מגדל את האפרוחים שהיו בביצים 'בכח' ומשתתף עם נותן הביצים בריווח, כך מתחלק ה'רווח' בין הקב"ה וישראל: הקב"ה מתענג, כביכול, מהשלמת הכוונה של 'דירה בתחתונים', כמאמר חז"ל "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" (ספרי פנחס כח, ח) וישראל נהנים 'לחזות בנועם ה' ובגילוי אלוקות שנפעל על ידי עבודתם.

וכשם שבנוסף לרווח שמקבל בעל התרנגולים חייב נותן הביצים "להעלות שכר עמלו ומזונו בכל יום", כך גם בשכר המצות, בנוסף לרווח לעתיד לבוא, לאחר השלמת עשיית הדירה לו יתברך, ישנו 'חיוב' לתת לישראל בזמן הזה (במהלך העבודה) את שכר 'עמלם ומזונם' כדי שיוכלו לעבוד עבודתם כשהם "פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה".

(לקוטי שיחות כס, ענף 140)

הלכות תשובה פרק ט, הלכה א: בְּמִן שָׁאוּנוּ עוֹשִׂין כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְיִגְעוּ אֲלֵינוּ טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה... וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל הַכְּתוּב בָּהּ... וּזְכָה בָּהּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא... וְהַכְּסִיחַנוּ בַּתּוֹרָה, שָׂאֵם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹבָה נַפְשָׁם... וְשָׂפִיעַ לָנוּ כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְּחֻקִּים אֶת יְדֵינוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַתּוֹרָה... כִּי שְׂנוּכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

בנוסף למתן שכרן של מצוות בעולם הבא, בו יראו ישראל 'עין בעין' את האור האלוקי הנמשך על ידי עבודתם (כי "שכר מצוה - מצוה") - הבטיחנו הקב"ה שאם "אנו עושין כל מצוות התורה - יגיעו אלינו טובות העולם הזה".

ויש לבאר זאת על פי הלכה בידי השותפים: "הנותן ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהם עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותם בעל התרנגולים ויהיה הריוח ביניהם... חייב להעלות לו שכר עמלו ומזונו בכל יום" (הל' שלוחין ושותפין פ"ח ה"א).

תפקידו של עם ישראל הוא לעשות את העולם הזה דירה לו יתברך (ראה תניא פל"י) ו'דירה' זו נעשית על ידי שבני ישראל מזככים את העולם ומביאים לידי גילוי את האלוקות הנמצאת

בין תורה למצוות יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ט

בעשיית המצוה שלא לשמה המצוה מתקיימת. ובזכות עשיית המצוה (אף שהיא שלא לשמה) 'יבוא לעשותה לשמה'. והנה, מצוה הנעשית שלא לשמה הרי עשייתה היא ללא כוונה לשם מצוה, וכיון שמצוות צריכות כוונה - "אם עשאה בלא כוונה לצאת ידי חובתו... לא יצא ידי חובתו מן התורה" (ש"ע אדה"א א"ח סי' ס"ה, וראה רמב"ם הל' שופר פ"ב ה"ד) ואם כן העושה מצוה בלא כוונה לא קיים את המצוה, ועשה זו לא תביא אותו לקיום המצוה בכוונה ולשמה, ולכן לא כתב הרמב"ם שגם במצוות יעסוק אדם שלא לשמה.

הלכות תשובה פרק י, הלכה ה: אֲמָרוּ חֲכָמִים: 'לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ שְׂלָא לְשִׁמְהָ - שְׂמִתוֹךְ שְׂלָא לְשִׁמְהָ, בָּא לְשִׁמְהָ'.

מדוע לא הזכיר הרמב"ם שגם במצוות יש לעסוק אף שלא לשמה, כדברי הגמרא (פסחים ג, ב): "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה"?

מבאר האדמו"ר מסוכטשוב: חז"ל קבעו שיש לעסוק במצוה גם שלא לשמה, כי גם

קלד הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

הלימוד היא מכלל המצוה, וגם אם לא יתכוין לשם מצוה נהנה מהלימוד ומקיים מצות תלמוד תורה. ומדויקים דברי הרמב"ם שרק בתורה יכול לעסוק אף שלא לשמה ולא במצוות: כי העוסק בתורה, גם אם שלא לשמה, יבוא בזכות קיום מצות תלמוד תורה ללימוד לשמה, מה שאין כן העוסק במצוה שלא לשמה שאין בזה קיום מצוה, לא יגיע לידי עשייתה לשמה.

(אגלי 20, בהקדמות הספר)

אמנם בתורה יש לומר שאף אם לומד שלא לשמה ובלא כוונה הרי הוא מקיים את המצוה (ובזכותה יבוא לקיומה בלימוד לשמה), ולדוגמה, האוכל מצה בפסח בלא כוונה יצא ידי חובתו, כי "מצוות התלויות באכילה... כיון שיש בהן הנאה לגוף, אף שלא נתכוין לצאת באכילה זו - יצא ידי חובתו שהרי על כרחו נהנה הגוף מאכילה והרי זו נקראת אכילה, ונמצא שקיים מצות האכילה" (ש"ע אדה"ז א"ח סי' תעה סכ"ח, ע"פ הר"ן ר"ה ד, ב). וכך גם בתלמוד תורה - השמחה וההנאה בעת

מתי יש להחמיר ולא לחשוש ליוהרא? יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ט

שרשאי כל אדם להחמיר ולהבטל ממלאכה, ומשמע שאסור משום יוהרא? ותירץ:

גם לענין מלאכה בתשעה באב סובר הרמב"ם שכל אחד יכול להחמיר ולהיבטל ממלאכה (גם במקום שנהגו לעשות מלאכה) ולא הזכיר זאת, כי סמך על המשך דבריו שם שכל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם, ומזה מובן שראוי לכל אדם להימנע ממלאכה ביום זה.

ובספר 'דברי חפץ' (להר"א טולידו, דרוש טו) ביאר:

הרמב"ם נקט כביאורו של רב שישא (ברכות שם) שלדעת חכמים הפטור מקריאת שמע יכול לקרוא ואין בזה משום יוהרא כי כאשר כולם קוראים קריאת שמע וגם החתן קורא עמהם אינו נראה כמתייחר, ואילו לענין מלאכה בתשעה באב פסק רבי עקיבא (תענית י' ב) שראוי להמנע ממלאכה (אף במקום שנהגו לעשות), כי כל העושה בו מלאכה אינו רואה סימן ברכה. ואינו נראה כיוהרא, כי הרוואה אותו בטל ממלאכה לא יאמר שזהו משום שמחשיב עצמו לתלמיד חכם, שהרי צא וראה כמה בטלנים יש גם בימי מלאכה.

הלכות קריאת שמע פרק ד, הלכה ז: כָּל מִי שֶׁהוּא פְּטוּר מִלְּקְרֹאת קְרִית שְׁמַע - אִם רָצָה לְהַחמִיר עַל עֲצָמוֹ וּלְקְרֹאת, קוּרָא; וְהוּא, שֶׁתְּהִיָּה דַעְתּוֹ מִיִּשְׁבֵּת עָלָיו.

חתן פטור מקריאת שמע כי "לבו טרוד ונחפז בדבר מצוה... שאין דעתו פנויה" (לעיל ה"א), ולא יוכל לכוון בקריאת שמע. ולדעת רבי שמעון בן גמליאל, לדברי רבי יוחנן (ברכות יז, ב), אם החתן רוצה להחמיר על עצמו קורא שמע, ואין בזה ("שמראה בעצמו שיכול לכוון לכוין"). רש"י שם ד"ה לא כל משום יוהרא. וכן לענין עשיית מלאכה בתשעה באב, שגם במקום שנהגו לעשות מלאכה, תלמידי חכמים בטלים ממלאכה, וסובר רבי שמעון בן גמליאל שכל אדם רשאי לעשות עצמו תלמיד חכם ולהיבטל ממלאכה (גם במקום שנהגו לעשות מלאכה), ואין לחשוש ליוהרא.

והקשה ה'לחם משנה':

כאן פסק הרמב"ם כרשב"ג שהפטור מקריאת שמע רשאי להחמיר על עצמו ואין בזה משום יוהרא, ואילו בהלכות תעניות (פ"ה ה"י) כתב שבמקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב "תלמידי חכמים בטלין בו", ולא הביא את דעת רשב"ג

מתי עדיף להתפלל מנחה? שבת קודש י"ג תשרי ה'תשע"ט

שעות ומחצה), בדיעבד אפשר להתפלל כבר אז. אך הטור מפרש כדברי רש"י (ברכות כו, ב) שזמן תפילת מנחה גדולה (מש שעות ומחצה) הוא משום שמשעה זו אפשר להקריב את קרבן התמיד, ואין מתייחסים לזמן ההקרבה בפועל. ולפי זה אפשר להתפלל מנחה גדולה לכתחילה, שהרי זמן זה ראוי להקריב תמיד ולא רק בערב פסח (מורשת משה ברכות סי' כח).

ויש שכתבו כי גם לדעת הרמב"ם יש יתרון במנחה גדולה שהרי בהלכה הבאה כתב: "נהגו הרבה אנשים להתפלל גדולה וקטנה, והאחת רשות". ומאידה טעם נהגו כן אם מנחה קטנה היא העיקר?

ולכן יש לומר, כי מצד עצם מצות התפילה יש מעלה להתפלל בצהרים, כלשון הכתוב 'ערב ובוקר וצהרים אהמה וישמע קולי', אך מאחר והתפילות נתקנו גם כנגד הקרבנות, יש עדיפות למנחה קטנה שהיא בשעת הקרבת התמיד, ולכן היו שנהגו להתפלל את שתיהן, כדי להרוויח את שתי המעלות (מועדים וזמנים ד, שכד).

הלכות תפילה פרק ג, הלכה ב: וּלְפִי שֶׁהָיָה הַתָּמִיד קָרֵב בְּכָל יוֹם בְּתִשְׁעֵי וּמִחְצָה - תִּקְנֵנוּ וְמָנָה מִתִּשְׁעֵי שְׁעוֹת וּמִחְצָה, וְהָיָה הַנִּקְרָאת מִנְחָה קְטָנָה. וְלְפִי שֶׁבְּעֶרֶב הַפֶּסַח שָׁחַל לְהִיֹּת בְּעֶרֶב שָׁבָת, הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד בְּשֵׁשׁ וּמִחְצָה - אָמְרוּ שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל מֵאַחֵר שֵׁשׁ וּמִחְצָה, יֵצֵא; וּמִשְׁהִנִּיעַ וְמִן זֶה - הִנִּיעַ חִיּוּבָה.

מלשון הרמב"ם מבואר שלכתחילה צריך להתפלל מנחה קטנה, היינו סמוך יותר לשקיעה, והמתפלל מנחה גדולה יצא ידי חובתו בדיעבד.

אך ה'טור' (א"ח סי' רלג) כתב "וזמנה משש שעות ומחצה ולמעלה עד הלילה", היינו שמזמן זה ניתן להתפלל לכתחילה (בית יוסף שם).

וביאור המחלוקת:

לדעת הרמב"ם, זמן תפילת המנחה נתקן כנגד הזמן שבו הקריבו בפועל את קרבן התמיד, ומאחר וכל השנה הקריבו אותו בתשע שעות ומחצה, זהו זמנה לכתחילה אלא שמאחר ופעם אחת בשנה (בערב פסח) הקריבו אותו מוקדם יותר (משש

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' ז' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ז' י"ג תשרי תשע"ט

יום א' ז' תשרי ה'תשע"ט

הלכות עבודת כוכבים

והקוֹת עוֹבְדֵיהֶּ

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) מכירת בתים ושודות והשכרתם לעכו"ם בארץ ישראל ובחו"ל; שמפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל.

א. אין פורתין ברית לשבעה עממין² כדי שצנעו עממן שלום ונניח אותם לעבד עכו"ם, שנאמר: "לא תכרת להם ברית". אלא יחזרו מעבודתם או יהרגו. ואסור לרחם עליהם³, שנאמר: "ולא תחנם"⁴. לפיכך אם ראה מהם אובד או טובע בנהר, לא יצלנו; וראה נטוי למות⁵, לא יצילנו. אבל לאבדו בידו או לדחפו לבור וכיוצא בזה, אסור⁶, מפני שאינו עושה עמנו מלחמה. במה דברים אמורים? בשבעה עממין; אבל המוסרים⁷ והאפיקורסים⁸ מִיִּשְׂרָאֵל, הֵיחָד דִּין לַאֲבָדָן בְּיָד וְלַהוֹרִידָן עַד בָּאֵר שַׁחַת⁹, מפני שהיו מצרים¹⁰ לִיִּשְׂרָאֵל וּמוֹסְרֵינָן אֶת הָעָם מֵאַחֲרֵי ה', כְּצִדּוֹק וּבִיטוֹס¹¹ וְתַלְמִידֵיהֶם - "שם רשעים, ירקב"¹² (משלי י, ז).

(2) והם הכנעני והחיתי והאמורי וכו', יושבי ארץ-ישראל בתקופת מלחמת הכיבוש בימי יהושע והשופטים. ונוסח דפוס קושטא, רס"ט ונוסח אוקספורד: עובדי עבודה-זרה, כי כן שיטת הרמב"ם, שבכל עובדי עבודה-זרה הכתוב מדבר, כמבואר בסמוך (הלכה ו). (3) אפילו שלא בשעת מלחמה. וכל זאת - כדי להתרחק מהם שלא יסירו את לבבם מאחרי ה'. (4) כתרגום אונקלוס: ולא תרחם עליהן; מגיורת: וחנותי את אשר אחון (שמות לג, יט). (5) ונוסח אוקספורד: לקוח למות. (6) שכן אמרו חז"ל: "העכו"ם - לא מעלין ולא מורידין" (עבודה-זרה כו). (7) המלשינים מבני ישראל, המוסרים נפשות אחיהם וממונם בידי שונאיהם. (8) כופרים בעיקר ורודפי תענוגים, והם נקראים על שם הפילוסוף היווני אפיקור (411-340 לפחב"ש) שהיה כופר בהישארות נפש והורה כי תענוגי העולם הזה הם תכלית החיים ומטרת האדם. ורבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש את השם מלשון הפקר: מי שנוהג הפקרות ומבזה את התורה ולומדיה. והמדקדק אליהו הבחור, בספרו "תשב"י" בשורש: "פקור" אומר: מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת, והנמשכים אחריהם נקראים: מינים ואפיקורסים. על המינים והאפיקורסים למיניהם, עיין לקמן (הלכות תשובה, פרק ג). (9) כמאמרם: המינים והמסורות והמומרים - מורידין ולא מעלין (עבודה-זרה כו). (10) מציקים וצוררים.

(11) תלמידי אנטיגנוס איש סוכו שעיקמו תורת רבם ויצאו לתרבות רעה (אבות דרבי נתן פרק ה). (12) כנוסח אוקספורד ועוד. ובנוסחאות אחרות חסרה הפיסקה.

ב. מכאן¹³ אתה למד, שאסור לרפאת¹⁴ עכו"ם אפילו בשכר. ואם היה מתירא¹⁵ מהן או שהיה חושש משום איבה¹⁶ - מרפא בשכר, אבל בחנם אסור¹⁷. וגר תושב¹⁸, הואיל ואתה מצוה להחיותו¹⁹, מרפאים אותו בחנם.

(13) הואיל ואין מעלין את הטובע. (14) (שם) דרפואה היינו מעלין (כסף-משנה). (15) שאם לא ירפא - חיו בסכנה. (16) לו או לכלל ישראל. (17) מפני שיכול הוא להתנצל ולומר, כי אין הוא לדרכו לעשות מלאכתו אשר ממנה ימצא מחייתו. (18) נקרא כן, מפני שמותר לנו להושיבו בתוכנו, בארץ ישראל (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז); וזהו גר שקיבל עליו לקיים את שבע המצוות שבני נח נצטוו עליהן, ואלו הן: (א) דינים ומשפטים, (ב) ברכת השם. (ג) עבודה-זרה. (ד) שפיכת דמים. (ה) גילוי עריות. (ו) גזל, (ז) אבר מן החי (סנהדרין נו). (19) ליתן לו מזונותיו בתורת צדקה (עבודה-זרה סה). וכמו שאמרה תורה: גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה, לה).

ג. אין מוכרין להם בתים ושודות²⁰ בארץ-ישראל; ובסוריא²¹, מוכרין להם בתים, אבל לא שדות²². ומשפירין להם בתים בארץ-ישראל, ובלבד שלא יעשו שכונה²³. ואין שכונה פחות משלשה. ואין משפירין להם שדות²⁴. ובסוריא, משפירין להם שדות²⁵. ומפני מה החמירו בשדה? מפני שיש בה שתים: מפקיעה²⁶ מן המעשרות, ונותן להם חנניה בקרקע²⁷. ומתיר למכור להם בתים ושודות בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצנו.

(20) (עבודה-זרה כא.), והטעם מבואר לקמן (הלכה ד): כשלא תהיה להם קרקע תהא ישיבתם ארעית ולא ישתקעו בה. (21) הארצות שכבש דוד, כגון: ארם צובא, ארם נהריים שאין קדושתן כקדושת ארץ-ישראל, השווה דברי רבינו (הלכות תרומות פרק א, הלכה ג): "שיצאה מכלל חוץ לארץ ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה". ומפני מה ירדה ממעלת ארץ-ישראל? - "מפני שדוד כבש אותה קודם שכבש כל ארץ-ישראל (הארץ היעודה), אלא עוד נשאר בה משבעת עממים. ואילו תפס כל ארץ-ישראל לגבולותיה ואחרי כן כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ-ישראל לכל דבר". (22) חומר בשדה מבבית: מפני שבשדה שני נימוקים לאיסור, כמו שהוא הולך ומבאר בסמוך. (23) רחוב מיוחד שייקרא על שמם. (24) גזירה משום מכירה: שאם נתיר להשכיר יבואו גם למכור. (25) דאין גוזרים גזירה לגזירה: המכירה גופא בסוריא אינה אלא גזירה: שמא יבוא למכור שדות גם בארץ-ישראל.

ומשטמה בינם ובינינו, כי גדול השלום כנגד הכול. (40) אין מעכבים בידם מללקוט יחד עם עניי ישראל. (41) ואין חוששים שמא יודה על זה לאלילו ביום אידו. (42) לומר: שלום, שלום! (43) ואפילו שלא ביום חגו, כי "מפני דרכי שלום" די בפעם אחת (גיטין, שם). (44) כי יחשוב לו זאת לכבוד ויודה על זה לאלילו ואסור להיות הגורם לזה, שנאמר: לא ישמע על פיך (שמות כג, יג). (45) (שם).

ו. אין כל הדברים האלו⁴⁶ אֲמֹרִים, אֶלָּא בְּזִמְן שְׁגָלוֹ יִשְׂרָאֵל לְבִין הָעֹבְדֵי כֹכְבִּים, או שִׁיד עֲפוּ"ם תְּקִיפָה עַל יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּזִמְן שִׁיד יִשְׂרָאֵל תְּקִיפָה עֲלֵיהֶם, אֲסוּר לָנוּ לְהִנִּיחַ עֹבְדֵי כֹכְבִּים בְּיָנֵינוּ. וְאֶפְלוּ יוֹשֵׁב יֹשִׁיבַת עֲרָאִי או עֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּסִחוּרָה⁴⁷, לֹא יַעֲבֹר בְּאַרְצֵנוּ, אֶלָּא עַד שִׁיקְבֵּל עָלָיו שָׁבַע מִצֹּת שְׁנָצִטּוּ בְּנֵי נֹחַ, שְׁנֶאֱמַר: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצָךְ" - אֶפְלוּ לְפִי שְׁעָה⁴⁸. וְאִם קָבַל עָלָיו שָׁבַע מִצֹּת, הָרִי זֶה גֵּר תוֹשֵׁב. וְאִין מְקַבְּלִין גֵּר תוֹשֵׁב, אֶלָּא בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁴⁹, אֲבָל שְׁלֹא בְּזִמְן הַיּוֹבֵל, אִין מְקַבְּלִין אֶלָּא גֵּר⁵⁰ צָדֵק בְּלֶבֶד.

(46) של השכרת בתים בארץ-ישראל. ופרנסת עניי עכו"ם וכו'. (47) דווקא לסחורה שיש לחשוש שמא יתעכב בארץ לרגלי מסחרו וישתמש בה, אבל העברה כשהיא לעצמה - אין בה איסור (מעשה רוקח). (48) והראב"ד מעיר על זה ואומר: זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם! והכתוב: "לא ישבו בארצכם" שהוא מביא - בשבעת העמים מדבר; ואפילו לדבריו, "ישיבה" כתיב בהם ולא "העברה"! אבל דברי רבינו מקורם טהור במכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי הנמצאת במדרש הגדול (פרשת משפטים) על פסוק: "לא ישבו בארצך" - זו אוהרה שלא יושבו גוי עובד עבודה-זרה ביניהם; ואפילו לעבור בארץ-ישראל. יכול על חנם? תלמוד לומר: "פן יחטאו אותך ל". (49) (ערכין כט.). ובימי בית שני לא היה כבר היובל נוהג, שכתוב ביובל: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) - בזמן שכל יושביה עליה, ובימי בית שני לא היו כבר עשרת השבטים (ערכין לב:). (50) זה המקבל עליו כל תרי"ג מצוות. וכן אמרו (בכורות ל:): נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. השווה דברי רבינו (משנה תורה, הלכות איסורי ביאה פרק יד, הלכה ח).

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) על מה נאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"; איזהו מנחש, ואיזהו קוסם; דיני עונן ומכשף.

א. אין הולכין בחקות העובדי כוכבים ולא מדמין להן, לֹא בְּמַלְבוּשׁ וְלֹא בְּשִׁעָר² וְכִיּוּצָא בְּהֵן, שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תִלְכוּ בַּחֲקֵי הַגּוֹיִם", וְנֶאֱמַר: "וּבַחֲקֵיתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ"³, וְנֶאֱמַר: "הַשֹּׁמֵר לֹךְ פֶּן תִּגָּשׁ אֲחֵרֵיהֶם" - הַפֶּל בְּעֵנֶן אֶחָד הוּא מְזִהֵר, שְׁלֹא יִדְמָה לָהֶן; אֶלָּא יִהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל מְבֻדָּל מֵהֶן וְיִדְוַע בְּמַלְבוּשׁוֹ⁴ וּבִשְׂאָר

נמצא, שאם תיאסר השכירות בסוריא משום מכירה - אינה אלא גזירה לגזירה. (26) מסלקה. מוציא אותה מידי חיוב המעשרות; כי כל עוד שהשדה ברשות הנכרי לא יפריש ממנה את מעשרותיה, למרות זאת שאין קניין לעכו"ם בארץ-ישראל להפקיע מיד מעשר (תוספות עבודה-זרה, כא.). (27) (עבודה-זרה, שם).

ד. אִף בְּמָקוֹם שֶׁהַתִּירוּס²⁸ לְהַשְׁפִּיר, לֹא לְבֵית דִּירָה הַתִּירוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַנֵּס לְתוֹכָה עֲבוֹדַת כֹּכְבִּים, וְנֶאֱמַר: "לֹא תִבְנֶה תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ". אֲבָל מִשְׁפִּיר לָהֶן בָּתִּים לְעִשְׂתוֹן אוֹצָר²⁹. וְאִין מוֹכְרִין לָהֶן פְּרוֹת וּתְבוּאָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע³⁰, אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִשְׁיָקֵץ³¹, או מוֹכֵר לוֹ עַל-מִנְתָּ³² לָקֵץ, וְקוֹצֵץ. וּמִפְּנֵי מָה אִין מוֹכְרִין לָהֶן? שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תִחַנְּם"³³ - לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בְּקַרְקַע, שֶׁאִם לֹא יִהְיֶה לָהֶם קַרְקַע, יִשְׁיבְתֵן יֹשִׁיבַת עֲרָאִי הִיא. וְכֵן אֲסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ, וְאֶפְלוּ לֹמַר: כִּמָּה נָאָה עֹבֵד כֹּכְבִּים זֶה בְּצוּרָתוֹ³⁴! קַל-וַחֲמֹר שִׁסְפֵּר בְּשִׁבַּח מַעֲשָׂיו, או שִׁיחַבֵּב דָּבָר מִדְּבָרֵיהֶם, שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תִחַנְּם"³⁵ - לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵן בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שְׁגוּרָם לְהַדְבִּיק עִמּוֹ וְלִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים. וְאֲסוּר לִתֵּן לָהֶם מִתְּנַת חֲנִים³⁶, אֲבָל נוֹתֵן הוּא לָגֵר תוֹשֵׁב³⁷, שְׁנֶאֱמַר: "לָגֵר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה או מִכֹּר לְנִכְרִי" - בְּמִכְרָה וְלֹא בְּנִתְּנָה.

(28) כגון בתים בארץ-ישראל כשאין עושים שכונה. (29) מחסן לסחורה. ומעיר הראב"ד: כי ליין אסור להשכיר גם בתור אוצר, שהרי יין נסך אסור בהנאה. עיין דברי רבינו (הלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה ג). (30) כל עוד שהפירות מחוברים באילן והתבואה בקרקע, מפני שבינתיים - עד שתגיע עת הקציר והקטיפה - ישב בארץ ויתערה בה. (31) כשכבר נקצרה תבואת השדה ונקטף פרי האילן. (32) שמתנה עימו בפירוש, שתיכף עם גמר בישול היבול - יקצור ויקטוף וילך לו. (33) משורש חנָה, שלא יהיו חונים בארץ בקביעות. (34) (עבודה-זרה כ.). אבל אם כוונתו לתת שבת והודייה לה' שברא בריות נאות ושכחה לו בעולמו - מותר (הגהות מיימוניות). (35) זה פועל שנגזר משם העצם: "חן". (36) שנאמר: "ולא תחנם" (שם). (37) שקיבל עליו שבע מצוות בני-נח, ואוכל נבילות וטריפות (שם).

ה. מִפְּרִנְסִים³⁸ עֲנִיִּי עֹבְדֵי כֹכְבִּים עִם עֲנִיִּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם³⁹. וְאִין מְמַחֲזִין⁴⁰ בִּיד עֲנִיִּי עֹבְדֵי כֹכְבִּים בְּלֶקֶט, שְׂכָחָה וּפְאָה, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. וְשׂוֹאֲלִים בְּשְׁלוֹמָם, וְאֶפְלוּ בְּיוֹם חֲגֹם⁴¹, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. וְאִין פּוֹפְלִין⁴² לָהֶן שְׁלוֹם לְעוֹלָם⁴³. וְלֹא יִפְגֹּם לְבִיתוֹ שֶׁל עֹבֵד כֹּכְבִּים בְּיוֹם חֲגוֹ⁴⁴ לִתֵּת לוֹ שְׁלוֹם. מִצָּאוּ בְּשׁוּק, נוֹתֵן לוֹ שְׁלוֹם בְּשִׁפָּה רָפָה וּבִכְבֹּד רֵאשִׁי⁴⁵.

(38) מקופת הצדקה (גיטין סב.). (39) שלא לעורר איבה

מלכיהם, והיה לו גנאי, לפי שלא ידמה להן - הרי
זה מתר ללבש במלבושיהן ולגלח כנגד פניו, כדרך
שהן עושין¹⁵.

18) שכן אמרו חז"ל (סוטה מט:): שאבטולוס בן-ראובן
התירו לו לספר קומי, מפני שהיה קרוב למלכות. וכן אמרו
(מעילה יז.) על ר' ראובן בן-איסטורבלי שהיה מספר קומי
והלך וישב לפני השרים.

ד. אין מנחשין¹⁹ כעכו"ם, שנאמר: "לא תנחשו".
פיצד הוא הנחש? כגון אלו שאומרים: הואיל
ונפלה פתיו²⁰ מפי או נפל מקלי מירי, איני הולך
למקום פלוני היום, שאם אלך, אין חפצי נעשים!
הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא מפתח ביתי
היום, שאם אצא, יפגעני אדם רמאי! וכן אלו
ששומעים צפצופי העוף²¹ ואומרים: יהיה כף ולא
יהיה כף! טוב לעשות דבר פלוני, ורע לעשות דבר
פלוני! וכן אלו שאומרים: שחט תרנגול זה, שקרא
ערכית²²! שחט תרנגול זה, שקרא כמו תרנגול!
וכן המשמים סימנים לעצמם: אם יארע לי כף וכף,
אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי, לא אעשה!
כאליעזר עבד אברהם²³; וכן כל פיוצא בדברים
האלו, הפל אסור. וכל העושה מעשה מפני דבר
מדברים אלו, לוקה.

19) מלשון: נחשתי ויברכני ה' בגללך (בראשית ל, כז).
לחשוב איזה דבר לאות וסימן; לקסום ולהגיד עתידות על
פי אותות שונים. 20) (סנהדרין סה:). 21) (שם, סו:).
22) כמו עורב (רש"י, שבת סז:). 23) שסמך על ניחוש
ואמר: והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה,
ואמרה: שתה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך
ליצחק (בראשית כד, יד). וכל כך היה לבו בטוח בניחושו,
שתיכף אחרי השקוטה את גמליו נתן צמידים על ידיה, עוד
בטרם ששאל אותה: בת מי היא ובטרם ידע כי ממשפחת
אברהם היא, והראב"ד בהשגותיו מתקיף קשה את רבינו
ואומר: "זה שיבוש גדול, שהרי דבר זה מותר ומותר! ואיך
חשב על צדיקים כמותם, כמו אליעזר עבד אברהם ויונתן
בן-שאול - שגם הוא ניחש במלחמתו עם הפלשתים, באמרו
לנער נושא כליו: ואם כה יאמרו: עלו, ועלינו... וזה לנו
האות (שמואל יד, י) - שהם ניחשו ועברו על "לא
תנחשו"! ומה שאמרו חז"ל (חולין צה:): "כל נחש שאינו
כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן-שאול אינו נחש" - לא
לענין איסור נאמר, אלא לומר: שאין ראוי לסמוך על נחש
אחר שלא הותנה מראש כנחש אליעזר ויונתן, שהדגישו
ואמרו: אם יארע כך - נעשה זה; ואם לא יארע כך - לא
נעשה". והראב"ד מסיים: "אלמלי היו הם בחיים היו
מצליפים לו פולסי דנורא". אבל לאמיתו של דבר דעת
רבינו מתאימה לדעת רבותינו ז"ל, ונחש כזה של אליעזר
ויונתן אסור. שהרי המאמר הנ"ל שבמסכת חולין, לענין
איסור נאמר ולא כדעת הראב"ד. אולם כדי ליישב גם את
תמיהתו של הראב"ד איך עברו אליעזר ויונתן על "לא

מעשיו, כמו שהוא מבדל מהן במדעו⁵ ובדעותיו⁶.
וכן הוא אומר: "ואבדל אתכם מן העמים". לא
ילפש⁸ במלבוש המיוחד⁹ להן, ולא יגדל ציצית¹⁰
ראשו כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין
וניח השער באמצע כמו שהן עושין, וזה הנקרא
בלורית¹¹. ולא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן
וניח הפרע¹² מלאחריהו, כדרך שעושין הן¹³. ולא
יבנה מקומות כבנין היכלות של עכו"ם¹⁴ כדי
שיקנסו בהן רבים, כמו שהן עושין. וכל העושה
אחת מאלו וכיוצא בהן - לוקה¹⁵.

2) בתספורת השער ובגידולו, כמבואר בסמוך. 3) אמרו
(ספרא, אחרי:): "וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא
כבר נאמר (דברים יח, י): "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו
באש" וכיו"ב, ומה תלמוד לומר: "ובחוקותיהם לא תלכו?
- שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם,
כגון: תיאטראות וקרקסאות" וכו'. 4) כמו שאמרו (ספרי,
ראה): "פן תנקש אחריהם" וגו' - שלא תאמר: הואיל והם
יוצאים באבטיגא (מין מלבוש) - אף אני יוצא באבטיגא;
הואיל והם יוצאים בארגמן - אף אני יוצא בארגמן וכו'.
ורבינו (ב"ספרי-המצוות", ל"ת ל) מוסיף ואומר: "וכבר
ידעת לשון הנביא על כל הלוכשים מלבוש נכרי", כוונתו
לדברי הנביא (צפניה א, ח). 5) בתורתו ובהשקפת עולמו.
6) במידותיו. 7) "אם מובדלים אתם מן העמים - הרי
אתם שלי, ואם לאו - הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו"
(ספרא, קדושים). 8) רבינו הולך ומפרט בזה מה שאמר
עד כאן בדרך כלל. 9) לא נתכוון רבינו לאסור אלא
מלבוש המיוחד להם ופרשו הישראלים ממנו משום צניעות
וכדומה; ואם הישראלים ילבשוהו כעת אחרי שפרשו ממנו,
יהא נראה כאילו הם מודים בהם ונמשכים אחריהם. אבל
מלבוש שאינו מיוחד להם - אין הישראל חייב להשתנות
מהם כלל ועיקר (כס"מ, בשם מהר"י קולון). 10) קיוצות
השער שממעל למצח, מלשון: ויקחני בציצית ראשי
(יחזקאל ח, ג). 11) כמבואר (ע"ז כט:). 12) קיוצת שער
ארוכה היורדת ונופלת מאחורי הראש. 13) והוא הנקרא
בפי חז"ל: מספר קומי (ביק פג:). ופירש שם רש"י:
"שמספרין מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהם".
ובתוספתא פ"ז דשבת שנינו: "אלה דברים מדרכי האמורי:
המספר קומי, והעושה בלורית". 14) כדמותם וכתבניתם.
וכתבו (הגהות מיימוניות): "שאין להוסיף מסבאר על מה
שמנו חכמים - שהיתה קבלה בידם - שהוא מחוקות
הגויים". 15) וכן אמרו (דברים-רבה, ס"ב): "המספר קומי
והעושה בלורית... מהו חייב? - סופג את הארבעים".

ב. עכו"ם שהיה מסתפר מישראל - פיון שהגיע
לבלורית¹⁶ קרוב שלש אצבעות לכל רוח, שומט¹⁷
את ידו.

16) שהוא משאיר באמצע ראשו כמבואר לעיל (ה"א).
17) מסלק את ידו, שלא יהא מתקן ועוזר בגידול הבלורית
שהיא לשם עבודה-זרה (ע"ז כט:).

ג. ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני

הדמיון... בעלי הכוחות הדמיוניים לא יתפעלו מבלי שיעשו איזה מעשה או פעולה אשר יגיעו כח דמיונו" וכו'. (30) מלשון הכתוב: ויגהר ארצה (מלכים-א יח, מב) ופירושו: כופף את עצמו לארץ: משתטח על הארץ. (31) הווים בכה דמיונם מחשבות כוזבות. (32) ומגידים לשואליהם עתידות. (33) "איזהו קוסם? - זה שאוחז במקלו ואומר: אלך, אם לא אלך?" (ספרי, שופטים).

ז. אָסור לְקַסֵּם³⁴, וְלִשְׁאֹל לְקוֹסִם. אֲלֹא שֶׁהַשּׁוֹאֵל לְקוֹסִם, מִפֶּיִן אוֹתוֹ מִכַּת מִדּוֹת³⁵. אֲבָל הַקּוֹסִם עֲצָמוֹ, אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה מִכָּל אֱלוֹ³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - לֹקְהָ, שְׁנֹאמֵר: "לֹא יִמָּצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וגו'", קִסֵּם קִסָּמִים".

(34) לעשות מעשה קסמים בעצמו. (35) מלקות דרבנן, מדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת לא) משמע, שהשואל לקוסם אינו בכלל הלאו של: "לא ימצא בך... קוסם קסמים", שעיקרו לקוסם עצמו ולא לשואל בו. וכן כתב שם מפורש: "אבל השאלה לקוסם מגונה מאד". (36) המנויים בהלכה הקודמת.

ח. אֵיזֶהוּ מַעֲוֹן? אֵלּוּ נֹתְנֵי עֵתִים³⁷, שְׁאוּמְרִים בְּאַצְטַגְנִינֹת³⁸: יוֹם פְּלוֹנִי טוֹב! יוֹם פְּלוֹנִי רָע! יוֹם פְּלוֹנִי רָאוי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית! שְׁנֵה פְּלוֹנִית אוֹ חֲדָשׁ פְּלוֹנִי רָע לְדָבָר פְּלוֹנִי!

(37) המחשבים את העתים והשעות. מעונן - מלשון: ועונתה לא יגרע (שמות כא, י), שפירושו: עת וזמן. (38) חכמת הוברי שמים (אסטרולוגיה בלע"ז) המתפארים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים ומהלכם. וחושב רבינו שמה שאמר רבי עקיבא (סנהדרין סה:) איזהו מעונן? - זה המחשב עתים ושעות ואומר: היום יפה לצאת וכו' - על פי איצטגנינות הוא אומר.

ט. אָסור לְעוֹנֵן, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, אֲלֹא הוֹדִיעַ אוֹתוֹ הַכּוֹכָבִים שֶׁהַפְּסִילִים מְדַמִּין³⁹ שֶׁהֵן דְּבָרֵי אֱמֶת וְדְבָרֵי חֲכָמִים. וְכָל הָעוֹשֶׂה מִפְּנֵי הָאַצְטַגְנִינֹת⁴⁰, וְכֵן מְלָאכָתוֹ אוֹ הַלִּיקְתּוֹ בְּאוֹתוֹ הָעֵת שֶׁקָּבְעוּ הַכּוֹכָבִים⁴¹ שָׁמַיִם - הֲרִי זֶה לֹקְהָ⁴², שְׁנֹאמֵר: "לֹא תַעֲוִנוּ". וְכֵן הָאוֹחֲזִים⁴³ אֶת הָעֵינִים, וּמְדַמֶּה⁴⁴ בְּפָנֵי הָרוֹאִים שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה תַמְהוֹן, וְהוּא לֹא עָשָׂה - הֲרִי זֶה בְּכָלֵל מַעֲוֹן⁴⁵, וְלֹקְהָ⁴⁶.

(39) טועים לחשוב בדמיונם הכוזב. רבינו נאמן בזה לשיטתו בפירוש המשנה (ע"ז פ"ד, מ"ז), שחכמת הוברי שמים (אסטרולוגיה) חכמת הבל היא ואין בה ממש, ואלה דבריו: "לפי שאני יודע שרוב בני-אדם נפתים בזה פיתוי גדול עד כי הטובים, החסידים מבני דתנו, חושבים שהם דברים אמיתיים, אלא שהם אסורים מצד התורה; ואינם יודעים שהם דברים בטלים וכוזבים, ונצטוינו בתורה שלא לעשותם, כמו שהזהירה אותנו על הכוזב". וראוי להעיר, כי ה"בית יוסף" (על הטור י"ד, קעט) מאריך בנידון זה ומביא מקורות שונים ובתוכם גם את ה"נימוקי יוסף" לסוף פ"ז

תנחשו", מגדיר יפה הר"ן (חולין, שם), שה"נחש" שאסרה תורה היא רק בתולה את מעשיו בסימן שאין השכל מחייב אותו לתועלתו של הדבר או להפסדו, כגון: "נפל פתו מפיו" וכדומה. אבל התולה מעשהו בסימן שהשכל מחייב אותו - וודאי אין זה נחש, וזהו הניחוש של אליעזר ויונתן: אם הנערה תיענה לו ולא תתרשל ותשאב ותשקה גם את הגמלים - אות ומופת הוא, כי חרוצה היא וטובת לב וראויה היא להיות לאשה לבן-אדוניו. וכן אם הפלשתים לא יאמרו: "דומו! עד הגיענו אליכם", ויאמרו: "עלו אלינו!" אות הוא, כי נפל פחד העברים עליהם. ולסימנים כאלה לא נאמר: "נחש", כי כך הם כל מעשי בני אדם ותחבולותיהם בנויים על סימנים ואותות הגיוניים.

ה. מִי שְׁאֵמֵר: דִּיךָ זֶה שְׁבִנִיתִי, סִימָן טוֹב הִיָּתָה עָלַי²⁴! אִשָּׁה זֹאת שֶׁנִּשְׁאָתִי וּבָהֶמָּה זֶה שְׁבִנִיתִי מִבְּרַכַּת הִיָּתָה; מַעַת שְׁבִנִיתִיהָ, עֲשִׂיתִי! וְכֵן הַשּׁוֹאֵל לְתִינוּק: אֵי-זֶה פְּסוּק אָתָּה לוֹמֵד? אִם אָמַר לוֹ פְּסוּק מִן הַבְּרָכוֹת, יִשְׁמַח וַיֹּאמֶר: זֶה סִימָן טוֹב! - כָּל אֵלּוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִתֵּר, הוֹאִיל וְלֹא כֵּן מַעֲשִׂיו וְלֹא נִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹת²⁶, אֲלֹא עָשָׂה זֶה סִימָן לַעֲצָמוֹ לְדָבָר שֶׁקָּבַר הָיָה - הֲרִי זֶה מִתֵּר²⁷.

(24) כי מאז שבניתיה הצלחתי בעסקי; אבל אינו מכון מעשיו לעתיד לפי סימן זה. (25) אבל אין בדעתו לכוון על פיו את פעולותיו אשר יעשה, או שלא יעשה. (26) על פי הסימן. (27) כמבואר (חולין צה:): "בית, תינוק ואשה - אף על פי שאין נחש, יש סימן", כלומר: לנחש עליהם בנוגע למעשים בעתיד - אסור, אבל לקבוע אותם בתור סימן טוב למעשיו שהצליחו בעבר - מותר. ורבים חולקים על רבינו ובראשם הראב"ד ודעתם היא: שיותר לסמוך על סימנים אלה גם כלפי המעשים לעתיד לבוא. והסמ"ג (הובא ב"כסף משנה") כתב: מצינו כמה גדולים שאמרו לתינוק: פסוק לי פסוקיך (חולין, שם) ועשו מעשיהם על פי זה, בחשבם זאת כעין נבואה.

ו. אֵיזֶהוּ קוֹסֵם? זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִשְׁאָר הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּדִי שִׁישֵׁם²⁸ וְתַפְּנֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ מִכָּל הַדְּבָרִים²⁹, עַד שִׁיאֵמֵר דְּבָרִים שֶׁעֲתִידִים לְהִיּוֹת, וַיֹּאמֶר: דָּבָר פְּלוֹנִי עֲתִיד לְהִיּוֹת אוֹ אֵינוֹ הָיָה, או שִׁיאֵמֵר שֶׁרָאוי לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהִזְהִירוֹ מִכָּף! יֵשׁ מִן הַקּוֹסְמִין שֶׁמִּשְׁמָשִׁים בְּחוּל אוֹ בְּאִבְנִים; וַיֵּשׁ מִי שֶׁגִּוְהֶר³⁰ לְאַרְץ וְיָנוּעַ וְצוּעַק; וַיֵּשׁ מִי שֶׁמִּסְתַּפֵּל בְּמִרְאֶה שֶׁל בְּרִזָּל אוֹ בַּעֲשָׂשִׁית וּמְדַמִּין³¹ וְאוּמְרִים³². וַיֵּשׁ מִי שֶׁנּוֹשֵׂא מִקַּל בְּיָדוֹ וְנִשְׁעָן עָלָיו וּמַכֶּה בּוֹ, עַד שֶׁתַּפְּנֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ וּמְדַבֵּר. הוּא שֶׁהַנְּבִיא אוֹמֵר: "עַמִּי בַּעֲצוֹ יִשְׁאָל וּמִקְלוֹ³³ יִגִּיד לוֹ".

(28) שיהא כאיש משמים ונדהם, נבהל ומשתומם. (29) שמסביב לו, שיהיה מרוחק מהמציאות והיישות עד שלא ירגיש בהן. השווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת לא): "שיזעק זעקות משונות ויעזוב מחשבותיו ויביט לארץ, כמו ענין חולי הנופל ויגיד מה שעתידי להיות על פי כח

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' ז' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רטיין מגושא ולא ידע מאי אמר (המכשף מלמל ולא ידע בעצמו מה שמלמל). "וחובר חבר" - תרגומו: ורטיין רטיין. רבים מרבותינו מפרשים: חובר חבר - זה המחבר הרבה נחשים ועקרבים ואוספם למקום אחד. וכן פירש גם רש"י על התורה על סמך דברי חז"ל (סנהדרין סה:). ודברי רבינו מוצאים סמוכים בתוספתא (מכות, פ"ד) שמצינו שם: "החובר את האדם ואת הבהמה", שלפי דעתו פירוש הדברים: שהוא לוחש על אדם ועל הבהמה שלא יזיקו וכדומה. (49) תוכן ומובן. (50) אבל לא מלקות מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, כי אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (מכות טז.). (51) כלשון הכתוב (ירמיה י, ה).

יא. מי ששכח עקרב או נחש, מותר ללחש על מקום הנשיכה, ואפילו בשבת⁵², כדי לישב דעתו ולחזק לבו; אף-על-פי שאין הדבר מועיל כלום, הואיל ומספן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו⁵³.

(52) שאסור להרבות בו בשיחה בטלה. (53) מרוב פחד וצער; ומשום פיקוח נפש - מותר (סנהדרין קא.).

יב. הלוחש על המכה⁵⁴ וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על תינוק שלא יבעת, והמניח ספר-תורה או תפילין על הקטן בשביל שיששן⁵⁵ - לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוכרים, אלא שהם בכלל הפופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת גוף, ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך". אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור מתהלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתו וינצל מצרות ומנזקים - הרי זה מותר⁵⁶.

(54) דברי לחשים כסגולה לרפואת המכה. ויש שהיו משתמשים לפעמים לתכלית זו גם בפסוקים מן התורה (סנהדרין צ.). (55) (ירושלמי, שבת פ"ו, ה"ב). (56) כמו שמצינו בריב"ל (שבועות טו:), שהיה קורא פסוקים ממזמורי תהלים לפני שנתו, אף על פי שהוא עצמו אמר: "אסור להתרפאות בדברי תורה"; אבל להשתמש בדברי תורה בתור אמצעי הגנה שלא להינזק - מותר. וכן צריכים לפרש דברי רבינו: ש"אסור להניח ספר-תורה על תינוק בשביל שיששן", אינו אלא אחרי שחלה כבר; אבל כשהוא בריא מותר להשתמש בכגון אלה, בתור אמצעי הגנה שלא יחלה (כסף-משנה).

יג. איזהו דורש אל המתים⁵⁷? זה המרעיב את עצמו, והולך ולן בבית הקברות⁵⁸, כדי שיבוא מת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו. ויש אחרים, שהם לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים, ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן, כדי שיבוא מת פלוני ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל העושה כדי שיבא המת ויודיעו, לוקה, שנאמר: "לא ימצא בך מעביר וגו', ודרש אל המתים".

דסנהדרין, שדעתם היא: שאין "חוזים בכוכבים" בכלל מנחשים ומעוננים, ועל זאת יתפלל כל חסיד לה': שיגן עליו מגזירת הכוכבים והמזלות. אבל רז"ל הזהירו שלא ישים אדם מחשבתו באלו הדברים, ואמרו (פסחים ק"ג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חוזים בכוכבים)? - שנאמר: תמים תהיה עם ד' אליהך (דברים יח, יג). ודעת הטור כדעת הרמב"ם. (40) על פי עצת האיטטנינים. (41) (ישעיה מז, יג). הבר - מקורו בערבית, והוראתו: גזר, חלק. ו"הוברי שמים" הם האסטרוולוגים הגזורים ומחלקים את השמים למחלקות ומתימרים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים. וגם הרד"ק, כנראה, פירשו מלשון: גזור. (עין שם). (42) שהרי עשה מעשה, אבל המעונן עצמו שאינו אלא בודה דברים ומכזב ואינו עושה מעשה ממש - אינו אלא באזהרה ואינו לוקה. (43) העושה מעשה להטים ומראה דברים שאינם בטבע המציאות. (44) מטעה במעשי להטיו את דמיון הרואים לחשוב שיש ממש במעשיו; והרואים - כמדומה להם שכן הוא. ואולי ייתכן לנקד: מדמה - התפעל בחסרון תההתפעל לפני אות ד' כדין. וכן: "כאדם מדמה כועס ואינו כועס" (הלכות דעות פ"ב, ה"ו). (45) נגזר משם העצם: עינים, וכמאמרם: איזהו מעונן? - זה האוחז את העינים (סנהדרין סה:). וסובר רבינו, שהחכמים אינם חולקים על רבי עקיבא האומר: "לא תעוננו" - זה המחשב עתים ושעות, אלא מוסיפים הם על דבריו, ולפיכך הוא מבאר את האיסור של "מעונן" בשתי דרכים: מחשב עתים ואוחז עינים (כסף-משנה). (46) ואף על פי שלא שאין בו מעשה הוא, שהרי אינו אלא אוחז את העינים ומראה כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום, אבל בעצם הדבר של "אחיזת העינים" שהוא מכה את עיני הרואים בסנוורים ומטעה אותם, יש ויש מעשה שבאמצעותו הוא מוציא להטיו אל הפועל - ועל מעשה להטים זה הוא לוקה (כס"מ, לקמן ה"טו).

1. איזהו חובר⁴⁷? זה שמדבר בדברים שאינם לשון עם⁴⁸ ואין להם ענין⁴⁹, ומעלה על דעתו בסכלותו, שאותן הדברים מועילין; עד שהן אומרים, שהאומר בך וכה על הנחש או על העקרב, אינו מזיק, והאומר בך וכה על האיש, אינו נזוק. ומהן - אוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא בדברים האלו, הפל אסור. והחובר עצמו שאחז בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו, אפילו הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא בך וגו', וחובר חובר". אבל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום; וכן אדם שאמר עליו החבר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מפני אותו מפת מידות⁵⁰, מפני שגשתתן בסכלות החבר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים, המכערים, לא ירעו, וגם היטב אין אותם⁵¹.

(47) שאמרה תורה: לא ימצא בך... וחובר חבר (דברים יח, י"א). (48) אלא הברות בעלמא, כמו שאמרו (סוטה כב:).

הסְכָּלִים וּמַחֲסְרֵי הַדַּעַת, וּבְכָלֵל הַנָּשִׁים וְהַקְטָנִים
שֶׁאֵין דַּעַתָּן שְׁלֵמָה⁷². אָבֵל בַּעֲלֵי הַחֲכָמָה וּתְמִימֵי
הַדַּעַת יִדְעוּ בְּרָאוּת בְּרוּרוֹת, שֶׁכָּל אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים
שֶׁאֲסָרָה תּוֹרָה אֵינָם דְּבָרֵי חֲכָמָה, אֲלֵא תִהְיֶה וְהִבֵּל,
שֶׁנִּמְשָׁכּוּ בָּהֶן חֲסָרֵי הַדַּעַת וְנִטְשׁוּ כָּל דְּרָכֵי הָאֱמֻנָה
בְּגִלְגָּל. וּמִפְּנֵי זֶה אֲמָרָה תּוֹרָה כְּשֶׁהִזְהִירָה עַל כָּל
אֱלֹהֵי הַהֲבָלִים: "תָּמִים⁷³ תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ".

~ נקודות משיחות קודש ~

"תמים תהיה עם ה' אלהיך"

בפירוש הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוהיך" נחלקו
הרמב"ם והרמב"ן. שהרמב"ם פירשו כציווי כללי על
שלימות הדעת שכולל קיום כל ציוויי הקב"ה, ומכיון שהוא
ציווי כולל - לא מנה אותו כמצוה בפני עצמה.
אבל הרמב"ן בהשגותיו (סהמ"צ במנין העשין מ"ע ח) מנאו
"שנצטוונו להיות לבנו תמים עמו יתברך וכו'" כי לשיטתו
הגם שמדובר בציווי כללי על האמונה, מכל-מקום עוסק
בפרטים מסויימים באמונתו ית' "אשר ביכולתו לשנות
מערכות הכוכבים כו' שלכן אין צריך לחקור אצלם דברי
עתידות.

ורש"י בחומש פירש "התהלך עמו בתמימות", היינו
להתנהג כתם שאינו בקי ואינו חריף.

(על-פי לקו"ש חלק יד עמוד 69)

70) אוב וידעוני, וכל דברי נחש וכשפים למיניהם.
71) שיתגעגעו ויימשכו אחריהם. מלשון: וינהו כל בית
ישראל אחרי ה' (שמואל-א ז, ב). ניקדנהו בנפעל כניקוד
המקרא, ואף על פי שרבינו (באיגרתו לר' יהונתן כהן)
השתמש בו בקל: "הנהוים אחריו". 72) השווה פירוש
המשנה לרבינו (ע"ז פ"ד, מ"ו). 73) וכן אמרו חז"ל
(פסחים קיג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חוזים
בכוכבים)? שנאמר: תמים תהיה וגו', כלומר: היה בוטח בו
בכל הקורות והנולדות הבאות לך (רשב"ם).

פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) דיני הקפת הראש וגילוח הזקן; מצוות-עשה שהנשים
פטורות מהן; דיני כתובת קעקע וכו'.

א. אֵין מְגַלְחִין פְּאֵתִי² הָרָאשׁ כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים³, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תְקִיפוּ פֶּאֶת
רִאשְׁכֶּם". וְחֵיב עַל כָּל פֶּאֶה וּפֶאֶה⁴. לְפִיכָךְ הִמְגִּילַח
שְׁנֵי צַדָּעָיו⁵, אֲפִלּוּ בְּבֵת אַחַת וְהִתְרָאָה אַחַת - לּוֹקָה
שְׁתֵּים. אֶחָד הִמְגִּילַח הַפְּאוֹת בְּלֵבָד וּמְנִיחַ שְׁעָרָא
הָרָאשׁ, וְאֶחָד הִמְגִּילַח כָּל הָרָאשׁ בְּאֶחָד⁶, לּוֹקָה⁷,
הוֹאִיל וְגִלַח הַפְּאוֹת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸? בְּאִישׁ
הִמְגִּילַח, אָבֵל אִישׁ הִמְתַּגֵּלַח⁹ אֵינוֹ לּוֹקָה¹⁰, אֲלֵא-
אִם-כֵּן סִיעָה¹¹ לְמַגֵּלַח. וְהִמְגִּילַח אֶת הַקֶּטָּן¹² לּוֹקָה¹³.

2) השער הצומח על שתי הרקות, שבין העינים והאוזנים.
3) רבינו מנמק את איסור גילוח הפאות כאן, ולקמן (הלכה

57) שאמרה תורה: לא ימצא בך... ודורש אל המתים
(דברים יח, י"א). 58) (סנהדרין סה:).

1 יד. אָסוּר לְשָׂאֵל בַּעַל אוֹב אוֹ בַּעַל יִדְעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמָר:
2 "לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר וְגו', וְשָׂאֵל אוֹב וְיִדְעוֹנִי".
3 נִמְצָאתָ לְמַד, שֶׁבַּעַל אוֹב וְיִדְעוֹנִי עֲצָמָן בְּסִקִּילָה⁵⁹,
4 וְהִנְשָׂאֵל בָּהֶן - בְּאִזְהָרָה, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוֹת⁶⁰.
5 וְאִם כֵּן מַעֲשֵׂיו וְעֲשָׂה כְּפִי מֵאֲמָרָן - לּוֹקָה⁶¹.

59) ואזהרתם: אל תפנו אל האובות ואל הידעונים (ספרא,
קדושים פ"ט). השווה "ספר המצוות", ל"ח לו. 60) ולא
מלקות, מפני שלא עשה מעשה בזה ששאל, שהשאלה היא
רק דברים בעלמא. 61) כדין כל לאו שיש בו מעשה.

6 טו. הַמְכַשֵּׁף - חֵיב סִקִּילָה⁶². וְהוּא, שֶׁעֲשָׂה מַעֲשֵׂה
7 כְּשָׁפִים⁶³. אָבֵל הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם⁶⁴, וְהוּא, שִׁירָאָה
8 שֶׁעֲשָׂה וְהוּא לֹא עֲשָׂה - לּוֹקָה מִפֶּת מִרְדּוֹת⁶⁵; מִפְּנֵי
9 שֶׁלֹּא זָה⁶⁶ שֶׁנֶּאֱמָר בְּמַכְשֵׁף בְּכָלֵל "לֹא יִמָּצֵא בְּךָ"⁶⁷
10 הוּא, וְלֹא שֶׁנֶּתַן לְאִזְהָרַת מִיתַת בֵּית-דִּין הוּא⁶⁸, וְאֵין
11 לּוֹקִין עָלָיו⁶⁹, שֶׁנֶּאֱמָר: "מְכַשֵּׁף לֹא תִחַד".

62) (סנהדרין נג:). 63) כגון: שהיתה שדה מלאה
קישואים והוא ליקטה כולה בכשפים. 64) שהראה כאילו
הוא מלקט את הקישואים, בעוד שהקישואים לא זזו
ממקומם. 65) ולא מלקות ממש, כדברי רבי עקיבא משום
רבי יהושע: "שנים לוקטים קישואים: אחד ליקט - חייב;
ואחד ליקט - פטור. העושה מעשה - חייב; האוחז את
העינים - פטור" (שם, סז). 66) רבינו הולך ומפרש את
הטעם מדוע הוא פטור ממלקות. 67) לא ימצא בך...
קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (דברים יח, י).
68) שדין המכשף בסקילה (שם), שנאמר: "מכשפה לא
תחיה", ועל לאו כזה אין לוקין אפילו בשעה שאינו חייב
מיתה, כמו כאן שהוא מכשף רק באחיזת עינים. אבל משום
"לאו שאין בו מעשה" אין לפטרו שהרי כבר אמרנו לעיל
(ה"י) שאחיזת עינים יש בה מעשה. 69) (מכות יג:). ובעל
כרחנו עלינו לומר שכוננת רבינו כאן היא, כשהתרו בו
משום "מכשף" ואז הוא פטור ממלקות, מפני שזה לאו
שניתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא; אבל כשהתרו בו משום
"מעונן" אז הוא חייב מלקות מן התורה כשהיה אוחז את
העינים, היות שהוא לאו שיש בו מעשה, כמבואר למעלה
(הלכה ט). עיין (כסף-משנה).

12 טז. וּדְבָרִים⁷⁰ הָאֵלֹהִי כָּלֵן דְּבָרֵי שְׁקָר וְכִזָּב הֵן, וְהֵם
13 שֶׁהִטְעוּ בָּהֶן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַקְדְּמוֹנִים לְגוֹיֵי
14 הָאֲרָצוֹת כְּדִי שִׁינְהִיגוּ⁷¹ אַחֲרֵיהֶן. וְאֵין רְאוּי לִישְׁרָאֵל,
15 שֶׁהֵם חֲכָמִים מְחַכְמִים, לְהִמְשִׁיךְ בְּהַקְלִים אֵלָיו, וְלֹא
16 לְהַעֲלוֹת עַל לֵב שֵׁשׁ תּוֹעֵלַת בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי לֹא
17 נָחַשׁ בִּיעֲקֹב וְלֹא קָסָם בִּישְׂרָאֵל", וְנֶאֱמָר: "כִּי הִגּוּם
18 הָאֵלֹהִי אֲשֶׁר אִתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֵל מְעֻנָּנִים וְאֵל
19 קִסְמִים יִשְׁמְעוּ, וְאַתָּה לֹא כֵן" וְגו'. כָּל הַמֵּאֲמָרִין
20 בְּדְבָרִים הָאֵלֹהִי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וּמַחֲשֵׁב בְּלִבּוֹ שֶׁהֵן אֱמֻנָה
21 וְדִבְרֵי חֲכָמָה, אָבֵל הַתּוֹרָה אֲסֻרָתָן - אֵינָן אֲלֵא מִן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' ז' תשרי - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזכיר את ה"גזירה שוה" (כסף-משנה). (17) כנענים, אף על פי שאינם חייבים אלא במצוות שנשים חייבות בהן, כמבואר במסכת (חגיגה ד.). (18) כי אין יסוד לפטרם כמו שנפטרו הנשים על-ידי "פאת זקנך", ועדיפים הם בזה מהן, הואיל ויש להם זקן (כסף-משנה).

ג. **כָּל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה שְׁפִתּוֹרָה, אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חִיבִים**,¹⁹ חוץ מִבֵּל תִּשְׁחִית וּבֵל תִּקְרֶה וּבֵל יִשְׁמָא כִּהְיוֹן לְמַתִּים. וְכָל מִצְוֹת עֲשֶׂה שְׁהִיא מִזְמֵן לְזִמְן²¹ וְאִינָה תְּדִירָה²², נָשִׁים פְּטוּרוֹת²³, חוץ מִקְדוּשׁ הַיּוֹם²⁴, וְאִכִּילַת מִצָּה²⁵ בְּלִילֵי הַפֶּסַח²⁶, וְאִכִּילַת הַפֶּסַח וְשִׁחִטָּתוֹ²⁷, וְהִקְלָה²⁸, וְשִׁמְחָה²⁹, שְׁהַנָּשִׁים חִיבוֹת.

(19) (קידושין לה.). שנאמר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, 1) - השהו הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. (20) כי באזהרה של היטמאות למתים (ויקרא כא, א) "בני אהרן" כתיב ולא "בנות אהרן" - וקל-וחומר נשים (קידושין לה.). (21) בשעות קבועות במשך היממה (יום ולילה), או ימים וזמנים קבועים במשך השנה. מצוה כזאת נקראת: מצות-עשה שהזמן גרמא. (22) תמיד, בכל עת ובכל שעה. (23) כי כל התורה הוקשה למצוות תפילין, ככתוב: והיה לאות על ירך... למען תהיה תורה ה' בפך (שמות יג, ט). וכשם שמצוות תפילין "מצות-עשה שהזמן גרמא היא, שאינה נוהגת אלא ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת ומועד, ונשים פטורות הימנה - כך כל מצות-עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין מנין שנשים פטורות? - מתלמוד תורה. כתוב: ולימדתם אותם את בניכם (דברים יא, יט) - "בניכם", ולא בנותיכם. וסמוך למעלה מזה כתוב: וקשרתם אותם לאות על ידכם (שם, יח) - להגיד: כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה, כך הן פטורות מתפילין (קידושין לד.). (24) של שבת שהוא מצות-עשה שהזמן גרמא. וכן אמרו חז"ל: "נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה" (ברכות כ:), שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח). ובדיבורות השניות כתוב: שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה, יב). וכלל הוא: כל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא בלא-תעשה (ע"ז נא:). ולפי זה, הציווי: "שמור את יום השבת" הוא לא מצות-עשה אלא מצות לא-תעשה, כמו "לא תעשה מלאכה ביום השבת" - ומצוות ל"ת, אחד אנשים ואחד נשים, חייבים. ולפיכך אמרו חכמינו (ברכות, שם): "כל שיטנו בשמירה, ישנו בזכירה". ומפני שנשים ישנן בשמירה של "לא תעשה כל מלאכה", ישנן גם בזכירה של "זכור את יום השבת לקדשו", שהוא קידוש היום שזוכרים אותו על היין. (25) כמבואר (פסחים מג:). כתוב בתורה: לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים טז, ג) - כל שיטנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו באכילת מצה. והנשים, הואיל והוזהרו על אכילת חמץ שהיא ל"ת - חייבות על אכילת מצה. (26) כי בכל שאר ימי הפסח אין חובת אכילת מצה: יש רק איסור של אכילת חמץ. (27) שנאמר בקרבן פסח: במכסת נפשות תכוסו על השם (שמות יב, יד), "נפשות" - גם אשה במשמע (פסחים צא:). (28) מצות

(ז) את איסור גילוח הזקן: "מפני שדרך העכו"ם וכהניהם לעשות כן" - ועל זה יצאו עליו עוררים. הטור יו"ד סי' קפא כתב: "וזה אינו מפורש!" (כלומר: לא נזכר לא בתורה ולא בתלמוד) ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצות המלך עלינו אף אם לא נדע טעמה". ומרן ה"בית-יוסף" מגן שם על רבינו ועל דעתו שגילה בסוף הלכות מעילה: "שכל מצוה שנוכל למצוא בה טעם - עלינו לאמרו: ומה שלא נמצא בה טעם - נייחס הדבר לקוצר השגתנו" וכו'. ומה שנוגע לגילוח הפאות והזקן. שרבינו נותן בהם טעם משום "עבודת כוכבים" - ואמר ה"בית-יוסף" - שזה למד מתוך סמיכות הכתובים שלפניהם ושלאחריהם המדברים בחוקת העכו"ם, כמו: "לא תנחשו ולא תענונו", "וכתובת קעקע לא תתנו", שבודאי גם איסור הגילוח מטעם "ובחוקותיהם לא תלכו" הוא. והב"ח כותב (שם): שמדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מג) רואים, שמפי ספרים נתברר לו, שכן היו העכו"ם וכמריהם עושים לשם עבודה-זרה. וכן הוא מעיד בספרו ("מו"נ ח"ג, לז): שכן היה מנהגם כפי שקרא הרבה בספריהם. ורבינו כתב כל זה בטעם המצוה כאן, כדי להגדיל האזהרה: שמלבד הלאו המפורש בהקפת הראש והזקן, הוא עובר גם משום: "ובחוקותיהם לא תלכו". (4) הימנית והשמאלית. (5) רקותיו. חלק הפנים שבין העינים והאזניים. וחלפה רקתו (שופטים ה, כו) תרגומו: אעברת סכתא בצדיעה. (6) ויחד עמו גם הפאות. (7) שהקפת כל הראש שמה: הקפה (נזיר נז:). (8) שלוקה. (9) על ידי אחרים. (10) שהרי לא עשה מעשה. הראב"ד משיג ואומר: אף-על-פי שאינו לוקה, כיון שמדעתו עשה - עובר הוא על לאו. אולם מרן בעל ה"כסף-משנה" דוחה זאת ואומר: יותר נראה לי דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו, כיון שלא עשה מעשה כלל. ואפילו אם אמר לו למגלח להקיף לו פאת ראשו - הלא אין שליח לדבר עבירה. (11) שהזמין שערותיו והמציאן למגלח, ואז שניהם: גם המקיף וגם הניקף חייבים (מכות כ:). (12) שאינו בר-עונשין. (13) כי כשהזהירה תורה: "לא תקיפו", אף על פאות הקטן הזהירה (נזיר נז:).

ב. **הָאִשָּׁה שֶׁגִּלְחָה פָּאֵת רֹאשׁ הָאִישׁ אוֹ שֶׁנִּתְגַּלְחָה - פְּטוּרָה**,¹⁴ שְׁנֵאמַר: "לֹא תִקְיֹפוּ פָּאֵת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תִשְׁחִית פָּאֵת זִקְנְךָ" - כֹּל שִׁישְׁנו בִּבֵּל תִּשְׁחִית¹⁵ וְשִׁישְׁנו בִּבֵּל תִּקְרֶה; וְאִשָּׁה, שְׁאִינָה בִּבֵּל תִּשְׁחִית, לִפִּי שְׁאִין לָהּ זִקָּן, אִינָה בִּבֵּל תִּקְרֶה¹⁶. לִפִּיכֶךָ הַעֲבִידִים¹⁷, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם זִקָּן, אֲסוּרִים¹⁸ בְּהִקְפָּה.

(14) ממלקות. ויש הפרש בין "גילחה" ל"נתגלחה": כשגילחה - היא פטורה אבל אסורה, שהרי הניקף מוזהר על הקפה ואסור להקיפו: וכשנתגלחה - היא פטורה ומוותרת אף לכתחילה. ומפני שרבינו עירבם יחד, כתב סתם: פטורה (כסף-משנה). (15) כגון: איש שיש לו זקן. (16) (קידושין לה:). ושמ הוסיפו ללמוד זה גם מ"גזירה שוה": פאת - פאת מבני אהרן. נאמר כאן בסתם ישראל: "ולא תשחית את פאת זקנך", ונאמר בבני אהרן: "ופאת זקנם לא יגלחו" - מה להלן נשים פטורות, שהרי "בני אהרן" אמורים בפרשה ולא "בנות אהרן", אף כאן נשים פטורות. ורבינו קיצר ולא

שהוא מפורסם היום בקישוט גלחי עכו"ם שהם יגלחו זקנם". (43) המחובר לצדעים. ובמקרא: לחי חמור טריה (שופטים טו, טו), נקבה. (44) זה מקום חיבור הסנטר לעצם משני צדדיו (הרע"ב, מכות פ"ג, מ"ה). (45) השער שעל הסנטר. (46) (מכות כ.), כי לא נאמר בתורה: לא תשחית זקנך, אלא "פאת זקנך" - לחייב על כל פאה ופאה, כדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מד). (47) שאינם משחיתים כתער החותך את השער בצד עיקר (רש"י). (48) ומותר אף לכתחילה (כס"מ). (49) וימציא את השער למגלה. (50) אבל אסורה.

ח. השפה, מתר לגלחו פתער⁵¹; והוא השער שעל גב השפה העליונה, וכן השער המדלדל מן השפה התחתונה. ואף-על-פי שהוא מתר⁵², לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא יגלחו⁵³ קצתו, עד שלא יעכב אכילה ושתייה⁵⁴.

(51) ואין בו משום גילוח הזקן (מ"ק יח.). (52) חוזר אל השפם. (53) לא בתער אלא במספרים, כמו בגילוח הזקן (ב"ח, יו"ד קפא). (54) (מ"ק, שם).

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי⁵⁵ ובית הערוה, אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים⁵⁶. והמעבירו, מפין אותו מפת מרדות. במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל במקום שמעבירין השער הנשים ונאנשים, אם העביר, אין מפין אותו⁵⁷. ומתיר להעביר שער שאר איברים במספרים בכל מקום⁵⁸.

(55) השקע שמתחת לאצילי הידים מול השכם. (56) נזיר (נט). מפני שזה מקישוטי נשים ואסור לאיש להתקשט ולתקן עצמו בתיקוני נשים; ואפילו במספרים אסור לו להעבירו. (57) היא דעת רב שרירא גאון שהובאת ברין (ע"ז, פ"ב). ומדברי רבינו: "אין מכים אותו" - משמע שעל-כל-פנים ישנו איסור. (58) אפילו במקום שאין מנהג האנשים להעביר שער אבריהם (עבודת המלך). ובשם הגאונים מובא ב"הגהות מיימוניות" "שמי שמגלח כל שערו: מראשו ועד רגליו - מותר לו לגלח גם שער בית-השחי ובית-הערוה - שאין זה יפוי, אלא ניוול הוא לו".

י. לא תעדה⁵⁹ אשה עדי⁶⁰ האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון⁶¹ וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש⁶². ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי זהב⁶³ במקום שאין לובשין אותן הפלים ואין משימים אותו החלי אלא נשים - הפל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי אשה, ואשה שעדתה עדי איש - לוקין⁶⁴. המלגט שערות לבנות מתוך השחורות, מראשו או מקונו⁶⁵ - משילגט שערה אחת, לוקה⁶⁶, מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שערו שחור - משילגט שער לבנה אחת, לוקה⁶⁷. טמטום

הקהל היתה מתקיימת בזמן שביית-המקדש היה קיים בחג הסוכות מקץ שנת השמיטה, כמפורש בתורה: הקהל את העם, האנשים והנשים וגו' (דברים לא, יב). (29) שמחת החג, כמפורש בתורה: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו' (שם טז, יד).

ד. טמטום³⁰ ואנדרוגינוס³¹, הרי הן ספק³² - נותנין עליהן חמרי האיש³³ וחמרי האשה³⁴ בכל מקום, וחיבים בפל³⁵. ואם עברו - אינם לוקין³⁶.

(30) משורש אטם, טמטם. שאין להבחין בו את הבדל המין. (31) שיש לו זכרות ונקבות. ביוונית קוראים לזכר: אנדרו, ולנקבה: גינוס ("הערוך", ערך "אנתרופי"). שניהם נזכרים במשנה (ביכורים פ"א, מ"ה: חגיגה פ"ב, מ"א). (32) אם איש או אשה. (33) להתחייב ב"בל תקיף" וב"בל תשחית": ואם כהנים הם - ב"בל יטמא" למת, וכן בכל המצוות שהזמן גרמא, כמבואר (ביכורים פ"ד, מ"ב). (34) שאינו מתייחד עם אנשים, שאינו חולק בנחלה עם הבנים ואינו אוכל בקדשי המקדש וכיו"ב, כמבואר (שם, מ"ג. 93). (35) כאנשים ונשים. (36) שאין לוקים על הספק (שם).

ה. אף-על-פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא אסורה³⁷ לגלח פאת ראש האיש; ואפילו קטן³⁸, אסור לה לגלח לו פאה.

(37) אבל אינה לוקה, הואיל והיא גופה אינה בכל תקיף והאיסור הוא רק מדרבנן (כס"מ). (38) שאינו בר עונשים.

ו. ופאה זו שמניחים בצדעים, לא נתנו בו חכמים שעור. ושמענו מזקנינו, שאינו מניח פחות מארבעים שערות³⁹. ומתיר ללקט⁴⁰ הפאות במספרים; לא נאסר אלא השחתה בתער⁴¹.

(39) שרוחב הפאה לא יהיה פחות מארבעים שערות (בית יוסף, טור יו"ד, קפא). (40) לגזוז. (41) המקור לדברי רבינו הוא (תוספתא, מכות מ"ג), שמפורש שם: "אינו חייב עד שיקפנו בתער", וכפירוש "היראים", שהקפת הראש נלמדת מהשחתת הזקן ששתיהן סמוכות זו לזו: לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרא יט, כז) - מה זו בהשחתה, אף זו בהשחתה (עבודת המלך).

ז. דרך פהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם⁴². לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו: לחי העליונה⁴³, ולחי התחתונה⁴⁴ מימין, וכן משמאל, ושבלת הזקן⁴⁵. ולוקה על כל פאה ופאה⁴⁶. ואם נטל פלן פאחת - לוקה חמש. ואינו חייב עד שיגלחנו בתער, שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" - גלוח שיש בו השחתה. לפיכך אם גלח זקנו במספרים⁴⁷, פטור⁴⁸. ואין המתגלח לוקה עד שישע⁴⁹. ואשה מתרת להשחית זקנה, אם יש לה שער פזקן. ואם השחיתה זקן האיש - פטורה⁵⁰.

(42) השווה "ספר המצוות", ל"ת מד: "וזה היה קישוט, כמו

80) מתוך אבל וצער. 81) שהרי לאו זה מפורש גם אצל כהנים: ובבשרם לא ישרטו שרשם (ויקרא כא, ה), וגם בישראל (שם יט, כח). 82) שנאמר: "ושרט לנפש" - לחייבו על כל נפש ונפש (מכות כ:). וכן דרשו (שם): "ושרט לנפש" - לחייב על כל שריטה ושריטה. 83) כששרט חמש שריטות זו אחר זו ידובר כאן: אבל כששרט אותן בחמש אצבעותיו בבת אחת - לוקה חמש, אפילו כשלא התרו בו אלא פעם אחת, כמבואר בסמוך אצל קרחה (ה"ט).

יג. גְּדִידָה וּשְׂרִיטָה, אַחַת⁸⁴ הִיא. וְכֶשֶׁם שֶׁהָיוּ הַעֲפֹ"ם שׁוֹרְטִים בְּכֶשֶׁרָם עַל מַתִּיָּהִם מִפְּנֵי הַצָּעֵר, כִּף הָיוּ חוֹבְלִין⁸⁵ בְּעֶצְמָן לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים⁸⁶, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְגַּדְּדוּ כַּמֶּשֶׁפֶּטִם" - גַּם זֶה אֶסְרָה⁸⁷ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ". אֲלָא שֶׁעַל מַת, בֵּין שָׂרֵט בִּידוֹ בֵּין שָׂרֵט בְּכָלִי, לּוֹקָה; לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים: בְּכָלִי - חֵיב מִלְּקוּת, בִּידוֹ - פְּטוּר⁸⁸.

84) אף על פי ש"גדידה" הוא בכלי, ככתוב: ויתגודדו כמשפטים בחורבות (מל"א יח, כח), ושריטה היא ביד. ולפיכך אם גרד בכלי והתרו בו משום "ושרט לנפש" - חייב (כסף-משנה). 85) בכלי משחית. 86) לא שהיו עובדים אותו בכך - שאלמלי כן היו חייבים סקילה על הגדידה משום עובד עבודה-זרה - אלא כדי לעורר רחמים אצל פסיליהם לקבל תפילתם. כפי דעתם המשובשת (כסף-משנה). 87) כלומר: אף על פי ש"לא תתגודדו" בעכ"ם כתוב, בכל זאת אם גרד בכלי על מת - גם כן חייב. 88) (מכות כא).

יד. וּבְכָלִל אֲזַהֲרָה⁸⁹ זֶה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁנֵי⁹⁰ בְּתִידֵינִין בְּעִיר אַחַת, זֶה נוֹהֵג כְּמִנְהַג זֶה וְזֶה נוֹהֵג כְּמִנְהַג אַחֵר, שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְמַחְלֻקוֹת גְּדוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ" - לֹא תַעֲשׂוּ אֲגָדוֹת אֲגָדוֹת⁹¹.

89) של לא תתגודדו. 90) כדברי אביי האומר: "לא תתגודדו" - כגון: שני בתי-דינין בעיר אחת, הללו מורים כבית-שמאי והללו כבית-הלל (יבמות יד.). ולפי שבכל מקום אין הלכה כאבוי לגבי רבא, נדחק רבי דוד הכהן לפרש דברי רבינו, שכוונתם לבית-דין אחד שחבריו חלוקים בדעותיהם. וייתכן שחסר פה כ' הדמיון וצריך להיות: "שלא יהיו כשני בתי-דינין", וכרבה האומר (שם): כגון: בית-דין בעיר אחת, פלג (חציו) מורים כבית-שמאי ופלג כבית-הלל: אבל שני בתי-דינים בעיר אחת - מותר (כסף-משנה). 91) מפני שלא כתוב: לא תגודדו, או לא תגודו - אלא "לא תתגודדו", למדו מזה גם שלא ליעשות אגודות אגודות, כתות שונות (שם).

טו. הַקּוֹרֵחַ קִרְחָה עַל הַמַּת, לּוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשְׁמִימוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת". אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כֹּהֵן שֶׁשָּׂרֵט עַל הַמַּת, אֵינוֹ לּוֹקָה אֲלָא אֶחָת⁹². הַקּוֹרֵחַ אֲרַבֵּעַ אוֹ חֲמֵשׁ קִרְחוֹת עַל מַת אֶחָד, לּוֹקָה כְּמִנְחַן הַקִּרְחוֹת; וְהוּא, שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל קִרְחָה וְקִרְחָה. אֶחָד הַקּוֹרֵחַ בִּידוֹ אוֹ בְּכַסֵּם⁹³, אוֹ הַטְּבִיל

1 וְאֶנְדְּרוּגִינוֹס אֵינוֹ עוֹטֵף⁶⁸ פָּאָשָׁה, וְלֹא מְגַלֵּחַ רֹאשׁוֹ בְּאִישׁ⁶⁹; וְאֵם עֵשָׂה בֶן, אֵינוֹ לּוֹקָה. 2

59) לא תתקשט. 60) קישוטי האיש, מלשון: הורד עדיך מעליך (שמות לג, ה). 61) כר', אליעזר בן-יעקב (נזיר נד.). מניין לאשה שלא תצא בכלי זין למלחמה? שנאמר: לא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). וכן מתרגם אונקלוס: לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא. 62) (ביכורים פ"ד, מ"ב) שנאמר שם על אנדרוגינוס: "ומסתפר כאנשים" - משמע שאשה אסורה בתספורת אנשים. את המקור הזה לדברי רבינו מציין הגר"א (יו"ד קפב, ס"ק ח). ובכתב-יד תימן הנוסח: או שתגלה ראשה. 63) שם תכשיט: חלי, או חליה, כמו: ותעד נזמה וחליתה (הושע ב, טו). 64) שעברו על ל"ת שבתורה: לא ילבש גבר שמלת אשה, ולא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). 65) מתנאה בנויי אשה (רש"י, מכות כ:). 66) (שם). 67) זה נלמד ממלקט שערות לבנות מתוך שחורות (כסף-משנה). 68) אינו מתלבש. 69) כי האשה אסור לה לגלח ראשה כאיש, כמבואר למעלה. אבל במסכת (ביכורים, פ"ב), ששם המקור להלכה זו, הנוסח הוא: "ומסתפר כאנשים" וזה ההיפך מדברי רבינו. אולם בכתב-יד תימן הנוסח: "ולא מגלה ראשו כאיש" - אלא מכסה אותו משום צניעות כאשה.

3 יא. כְּתִבְתָּ קַעֲקַע הָאֶמּוּרָה בְּתוֹרָה⁷⁰ הוּא, שֶׁיִּשְׁרֵט עַל בְּשָׂרוֹ, וְיִמְלֵא מְקוֹם הַשְּׂרִיטָה כְּחוֹל⁷¹ אוֹ דִי אוֹ שָׂאֵר צִבְעוֹנִים⁷² הַרוֹשְׁמִים⁷³. וְזֶה הִיא מִנְהַג הַעֲפֹ"ם שְׂרוֹשְׁמִין⁷⁴ עֲצָמָן לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים, כְּלוֹמֵר, שֶׁהוּא עֹבֵד מְכוֹר לָהּ וּמִרְשָׁם לַעֲבֹדָתָהּ. וּמַעַת שִׁירְשָׁם בְּאֶחָד מִדְּבָרִים הַרוֹשְׁמִין אַחֵר שִׁישְׂרֵט בְּאִיזָה מְקוֹם מִן הַגּוֹף, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - לּוֹקָה. כְּתִבְתָּ⁷⁵ וְלֹא רִשָּׁם בְּצִבְעֵה, אוֹ שִׂרְשָׁם בְּצִבְעֵה וְלֹא כְּתִבְתָּ שְׂרִיטָה - פְּטוּר, עַד שֶׁיִּכְתֹּב וְיִקַּעֲקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע"⁷⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֶמּוּרִים⁷⁷? בְּכֹתֵב⁷⁸, אֲבָל זֶה שֶׁכְּתִבוּ בְּבָשָׂרוֹ וְקַעֲקָעוּ בּוֹ, אֵינוֹ חֵיב, אֲלָא-אִם-כֵּן סִיעֵה, כְּדִי שִׁיעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה⁷⁹; אֲבָל אִם לֹא עֲשָׂה פְּלוֹם, אֵינוֹ לּוֹקָה. 15

70) וכתובת קעקע לא תתנו בכם (ויקרא יט, כח). 71) צבע שנשים כוחלות בו את עיניהן. 72) (מכות כא.). 73) שרישומם ניכר. 74) שמסמנים את עצמם להיות חותם ברית תמיד בבשרם: שיכירו הכל כי לעכו"ם הם מוקדשים. 75) שרט. 76) משמע שצריכים שתיהן: כתובת וקעקע. 77) שלוקה. 78) כשהוא כותב ורושם בעצמו. 79) כנראה שדין זה נלמד מדין הקפת הראש (כסף-משנה).

יב. הַשּׂוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל הַמַּת⁸⁰, לּוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרְכֶם" - אֶחָד כֹּהֵן וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל⁸¹. שָׂרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמֵשׁ מַתִּים אוֹ חֲמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מַת אֶחָד - לּוֹקָה חֲמֵשׁ⁸²; וְהוּא, שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת⁸³. 20

1 ודדי דברים⁵. ודדי זה מצות עשה. כיצד מתדיין?
 2 אומר: אָנָּה הַשֵּׁם, חֲטָאתִי⁶, עֲוִיתִי⁷, פָּשַׁעְתִּי⁸ לְפָנֶיךָ
 3 וְעֲשִׂיתִי כָךְ וְכָךְ, וְהָרִי נִחַמְתִּי וּבִשְׁתִּי⁹ בְּמַעֲשֵׁי,
 4 וְלַעֲלֹם אֵינִי חוֹזֵר¹⁰ לְדַבֵּר זֶה; וְזֶהוּ עָקְרוֹ שֶׁל וְדִי.
 5 וְכָל הַמְרָבָה לְהַתְּנוּדוֹת וּמֵאֲרִיךְ בְּעֵנֶן זֶה - הָרִי זֶה
 6 מְשַׁבַּח. וְכֵן בְּעָלִי חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת¹¹, בַּעַת שְׁמִיבִיאִין
 7 קִרְבָּנוֹתֶיהֶן עַל שְׁגָגָתָן אוֹ עַל זְדוֹנָן¹² - אֵין מִתְּכַפֵּר
 8 לָהֶן בְּקִרְבָּנָם עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה¹³ וְיִתְּנוּ וְדִי
 9 דְּבָרִים, שְׁנֹאֲמַר: "וְהַתְּנוּדָה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ". וְכֵן
 10 כָּל מְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית־דִּין וּמְחִיבֵי מַלְקוֹת - אֵין
 11 מִתְּכַפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בְּלִקְוָתָן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה
 12 וְיִתְּנוּ¹⁴. וְכֵן הַחוּבָל בְּחִבְרוֹ וְהַמְזִיק מִמוֹנוֹ -
 13 אֶף־עַל־פִּי שְׁשָׁלָם לוֹ מִה שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ, אֵינוֹ
 14 מִתְּכַפֵּר עַד שֶׁיִּתְּנוּדָה וְיָשׁוּב מְלַעֲשׂוֹת כִּדָּה לְעוֹלָם,
 15 שְׁנֹאֲמַר: "מִכָּל־חֲטָאת הָאָדָם"¹⁵.

(2) כשיגמור בליבו לשוב מדרכו הרעה אל ה' ואל תורתו.
 (3) שלא יוסיף לעשותו. (4) להודות בפיו כי חטא ולהביע
 את חרטתו על זה. (5) שהמתוודה צריך לפרוט ולפרש
 את חטאו בשפתיו. (6) בשגגה, ככתוב: נפש כי תחטא
 בשגגה (ויקרא ד, ב). (7) בזדון, שנאמר: היכרת תיכרת
 הנפש ההיא עוונה בה (במדבר טו, לא). (8) להכעיס,
 במרד ובמעל, כמו שנאמר: מלך מואב פשע בי (מלכים ב
 ג, ז). וסדר הוידוי הוא מן הקל אל הכבד (יומא לו:), שכן
 מצינו לשון הכתוב: בדניאל שאמר בוידויו: חטאנו ועוינו,
 הרשענו ומרדנו (דניאל ט, ה). (9) מעין הכתוב: בושתי
 ונכלמתי להרים, אלוקי, פני אליך (עזרא ט, ו).
 (10) וכשם שעשיתי - איני עושה" (ירושלמי, יומא פרק ח,
 הלכה ז). (11) שנתחייבו להביא קרבן חטאת או אשם.
 (12) כגון: אשם גזלות, חטאת שבועת העדות שבאה על
 הזדון כשווג; בעוד שרוב הקרבנות אינם באים אלא על
 השווג. ראה "מניין המצוות" (הלכות שגגות עמוד סז).
 (13) (שבועות יג.). (14) (סנהדרין מג:). אמרו שם: כל
 המומתים מתוודים, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא;
 שכן מצינו בעין שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לה'
 אלוקי ישראל ותן לו תודה (וידוי). ויען עכן: אמנה אנוכי
 חטאתי וגו' (יהושע ז, יט-כ). כמו כן מי שחלה ונוטה למות,
 אומרים לו: התוודה! (שבת לב.). (15) ממה שבינו לבין
 חבריו: על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע (ספרי
 זוטא, הובא בילקוט שמעוני, נשא). וב"ספר המצוות" מראה
 רבינו את המקור לכל ההלכה במכילתא שהייתה לפניו.

36 ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁶ - לְפִי שֶׁהוּא כֹפֵרָה עַל כָּל
 37 יִשְׂרָאֵל, כִּהֵּן גָּדוֹל מִתְּנוּדָה עָלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל
 38 יִשְׂרָאֵל¹⁷, שְׁנֹאֲמַר: "וְהַתְּנוּדָה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹת
 39 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מְכַפֵּר עַל כָּל עֲבֻרוֹת
 40 שִׁבְתוֹרָה, הַקְּלוֹת וְהַחֲמֻרוֹת - בֵּין שְׁעֵבֶר בְּזִדּוֹן, בֵּין
 41 שְׁעֵבֶר בְּשִׁגְגָה; בֵּין שֶׁהוֹדַע¹⁸ לוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא הוֹדַע לוֹ
 42 - הַכָּל מִתְּכַפֵּר¹⁹ בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח; וְהוּא, שְׁעֵשֶׂה²⁰
 43 תְּשׁוּבָה. אָכֵל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשְׁעִיר

1 אֲצַבְעוֹתָיו בָּסֶם וְהִנִּיחָם בְּחִמְשָׁה מְקוֹמוֹת בְּרֹאשׁוֹ
 2 בִּבְת אַחַת - הוֹאִיל וְקָרַח חֲמֵשׁ קְרָחוֹת, אֶף־עַל־פִּי
 3 שֶׁהִיא הַתְּנָאָה אַחַת, לִזְקָה חֲמֵשׁ, שֶׁהָרִי כָּלֵן בָּאֵין
 4 כְּאַחַת⁹⁴. וְחֵיב עַל כָּל הָרֹאשׁ⁹⁵ כִּבִּין הַעֵינַיִם,
 5 שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יִקְרָחוּ קְרָחָה בְּרֹאשָׁם". וְכִמְהָ שְׁעוֹר
 6 הַקְּרָחָה? כִּדִּי שִׁנְרָאָה מְרֹאשׁוֹ כְּגָרִיס⁹⁶ פָּנוּי כִּלִּי
 7 שְׁעוֹר.

(92) שלא תטעה לומר: הוֹאִיל וְנֹאמַר בְּכַהֲנִים: לֹא יִקְרָחוּ
 קְרָחָה בְּרֹאשָׁם (ויקרא כא, ה), וְנֹאמַר בְּתוֹרָה סֵתָם: וְלֹא
 תְּשִׁימוּ קְרָחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת (דברים יד, א), לִפִּי זֶה
 יִתְחַיִּיבוּ הַכַּהֲנִים שְׁתֵּים - לִפְיֶכָּה הוּא אֹמַר: "אֵינוֹ לִזְקָה
 אֵלָּא אַחַת". (93) מִשְׁחָה חֲרִיפָה הַמְּשִׁירָה אֶת הַשְּׁעוֹר.
 (94) (מכות כ:). (95) אֶף עַל פִּי שְׁכָתוֹב: וְלֹא תְּשִׁימוּ קְרָחָה
 בֵּין עֵינֵיכֶם (דברים, שם), לומדים אנו ב'גזירה שוה' קְרָחָה
 - קְרָחָה מְכַהֲנִים שְׁכָתוֹב בָּהֶם: לֹא יִקְרָחוּ קְרָחָה בְּרֹאשָׁם
 (ויקרא כא, ה) - לְחֵיב עַל שְׁעוֹרוֹת כָּל הָרֹאשׁ (מכות כ:).
 (96) כְּחֲצִי הַפּוֹל, וְשִׁיעוֹרוֹ: כְּשִׁלְשִׁים וְשֵׁשׁ שְׁעוֹרוֹת, כְּמִבּוֹאֵר
 בְּמִסְכַּת נִגְעִים פ"ו, מ"א.

8 טז. הַקְּוֹרָח רֹאשׁוֹ אוֹ הַשְּׁוֹרֵט בְּכִשְׁרוֹ עַל בֵּיתוֹ שְׁנֹפֵל
 9 וְעַל סִפְיָתוֹ שֶׁנִּטְבְּעָה בָּיָם - פְּטוֹר, וְאֵינוֹ לִזְקָה אֵלָּא
 10 עַל הַמֵּת⁹⁷ בְּלִבָּד, אוֹ הַשְּׁוֹרֵט לְעִבּוֹדוֹת כּוֹכָבִים⁹⁸.
 11 הַקְּוֹרָח קְרָחָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהַשְּׁוֹרֵט שְׁרִיטָה
 12 בְּכִשְׁרֵי חֲבֵרוֹ, וְהַפּוֹתֵב כְּתֹבֵת קַעֲקַע בְּכִשְׁרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ,
 13 וְהִיָּה חֲבֵרוֹ מְסִיעֵ - בְּזִמְן שֶׁשְׁנִיָּהֶן מְזִידִין, שְׁנִיָּהֶן
 14 לִזְקִין⁹⁹; אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד - הַמְּזִיד מְשַׁנְיָהֶם
 15 לִזְקָה וְהַשְּׁוֹגֵג פְּטוֹר.

(97) (מכות כ:). (98) ודווקא בכלי, כמבואר לעיל (ה"יג),
 שחייב רק על הגדירה שהיא בכלי: וכן פירש גם (מעשה
 רוקח). (99) (תוספתא, מכות פ"ג).

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ט

הלכות תשובה

מִצְוַת־עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שֶׁיָּשׁוּב הַחוּטָא מִחֲטָאוֹ
 לְפָנֵי ה' וְיִתְּנוּדָה.
 וּבִבְאוֹר מִצְוָה זוֹ וְעֶקְרִים הַנִּגְרָרִים עִמָּה בְּגִלְגָּלָה -
 בְּפָרְקִים אֵלֶּוּ:

פָּרֶק רִאשׁוֹן

(1) מעלת התשובה, ווידוי דברים; עבירות שמתכפרות
 בשעתן (מיד כשחוזרים בתשובה) ועבירות שמתכפרות
 לאחר זמן.

16 א. כָּל מִצְוַת שִׁבְתוֹרָה - בֵּין עֲשֵׂה, בֵּין לֹא־תַעֲשֶׂה -
 17 אִם עֲבָר אָדָם עַל אַחַת מֵהֶן, בֵּין בְּזִדּוֹן, בֵּין בְּשִׁגְגָה
 18 - שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה² וְיָשׁוּב מִחֲטָאוֹ³, חֵיב לְהַתְּנוּדוֹת⁴
 19 לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֹאֲמַר: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי
 20 יַעֲשׂוּ וְגו'". וְהַתְּנוּדָה אֶת חֲטָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ - זֶה

ד. אף-על-פי שהתשובה מכפרת³² על הכל ועצמו
של יום-הכפורים מכפר - יש עבירות שהן
מתכפרים³³ לשעתן³⁴, ויש עבירות שאין מתכפרים
אלא לאחר זמן. כיצד? עבר אדם על מצות עשה
שאין בה פרת³⁵ ועשה תשובה - אינו זו משם עד
שמוחלין³⁶ לו. ובאלו נאמר: "שובו בנים שובכים,
ארפה³⁷ משובתיכם וגו'". עבר על מצות לא-תעשה
שאין בה פרת³⁸ ולא מיתת בית-דין ועשה תשובה -
תשובה תולה³⁹ יום-הכפורים מכפר. ובאלו נאמר:
"פי ביום הזה⁴⁰ יכפר עליכם". עבר על פרתות
ומיתות בית-דין ועשה תשובה - תשובה יום-
הכפורים תולין, ויסורין הפאין עליו⁴¹ גומרין לו
הכפרה. ולעולם⁴² אין מתכפר לו כפרה גמורה עד
שיבואו עליו יסורין. ובאלו נאמר: "ויפקדתי בשבט
פשעם ובנגעים⁴³ עונם". במה דברים אמורים⁴⁴?
בשלא חלל את השם⁴⁵ בשעה שעבר; אבל המחלל
את השם, אף-על-פי שעשה תשובה, והגיע יום-
הכפורים והוא עומד בתשובתו, ובאו עליו יסורין -
אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימית. אלא
תשובה, יום-הכפורים ויסורין, שלשתן תולין,
ומיתה מכפרת, שנאמר: "ונגלה באזני ה' צבאות,
אם יכפר העון הזה⁴⁶ לכם עד תמתן⁴⁷".

(32) עד כאן דיבר רבינו על התשובה המכפרת ואופני
כפרתה בדרך כלל, מכאן ואילך הוא מבאר את דרכיה
בפרוטרוט. (33) כפרה גמורה וסופית שאינה תלויה ואינה
זקוקה לגורמים נוספים. (34) תיכף בשעת עשיית
התשובה. (35) כשעוברים עליה במזיד, כגון: אכילת מצה
בלילי פסחים וכיוצא בזה. (36) מיד, מחילה גמורה.
(37) ומיד כשתשובו - ארפא לכם. (38) כגון: "לא תלבש
שעטנו". (39) עדיין לא נתכפר כפרה גמורה והיא תלויה
ועומדת. (40) אבל לא קודם לכן. הא למדת: שיש עבירה
שצריכה לעצמו של יום כיפור. (41) וממרים עוונותיו.
(42) אפילו כשעברו עליו הרבה פעמים יום-הכיפורים.
(43) למדת: שיש עבירה שצריכים יסורים. ומסתבר: שעונש
קל על עוון קל, וחמור על עוון חמור. (44) שיסורים
ממרים עוונותיו של אדם ומתכפר לו (יומא פו.).
(45) שלא היה חוטא ומחטיא אחרים (רש"י, שם). ולדעת
רבינו: כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות
האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס - הרי זה מחלל את
השם (הלכות יסודי-התורה פרק ה, הלכה י). (46) של
חילול השם: שה' קרא לכם על ידי נביאיו לשוב אליו
בתשובה שלימה לפני בוא הפורענות, ואתם צחקתם לו
ואכלתם ושיתתם - וזהו חילול השם (רד"ק, שם). (47) הא
למדת: שיש עבירה, והיא: חילול השם שאין לה כפרה אלא
במיתה (יומא פו.).

פרק שני

(1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר;

מכפר לו אלא על הקלות. ומה הן הקלות ומה הן
החמורות? החמורות הן, שחייבין עליהם מיתת
בית-דין או פרת²¹. ושבועת שאו²² ופקד²³, אף-על-
פי שאין בהן פרת, הרי הן מן החמורות²⁴. ושאר
מצות לא-תעשה ומצות עשה שאין בהן פרת - הם
הקלות.

(16) לעזאזל ביום-הכיפורים, כמפורש בתורה (ויקרא טז, י).
(17) שהיה אומר בידיו עליו: חטאו, עוו, פשעו לפניך עמך
בית ישראל (יומא סו.). (18) בין שנודע לו לפני יום
הכיפורים שבא לידי ספק עבירה ובין שלא נודע לו. ומהו?
כגון שהיו מונחת לפניו שתי חתיכות: אחת של שומן
ואחת של חלב, ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן
או של חלב אכל, שדינו להביא "אשם תלוי", מפני שכפרתו
תלויה ועומדת עד שידע אל נכון אם שומן אכל, או חלב
- ואז הוא מביא קרבן חטאת ונסלח לו. (19) אשם תלוי
זה אם לא הביאו לפני יום-הכיפורים, אינו צריך להביאו
אחר יום-הכיפורים, מפני שכבר נתכפר על ידי השעיר
המשתלח. אבל אשם וודאי וחטאות אין השעיר המשתלח
מכפר - אלא צריך להביא קרבנו אחר יום-הכיפורים ויתכפר
לו, כמבואר (כריתות כה; משנה תורה, הלכות שגגות פרק
ג, הלכה ט). (20) כחכמים ולא כרבי (שבועות יב:).
(21) כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה א). (22) כגון, שנשבע
לשנות את הידוע: שנשבע על עמוד של אבן שהוא זהב,
או להיפך. וכן כשנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן
(שבועות כט.). (23) מי שממון חבירו היה בידו וכפר בו
והשביעוהו הדיינים והוא נשבע - הרי זו שבועת שקר. וכן
כשנשבע שאכל - ולא אכל, או להיפך - על אלה וכיוצא
בהן אמרה תורה: ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט, יב).
(24) (שבועות לט.). מפני שנאמר בהן: כי לא ינקה ה' את
אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ, ז).

ג. בזמן הזה, שאין בית-המקדש קיים ואין לנו
מזבח-כפרה²⁵ - אין שם²⁶ אלא תשובה²⁷. התשובה
מכפרת על כל העבירות²⁸. אפלו רשע כל ימיו ועשה
תשובה באחרונה - אין מזכירין לו שום דבר
מרשעו²⁹, שנאמר: "רשעת הרשע לא יפשל-בה
ביום שובו מרשעו". ועצמו³⁰ של יום-הכפורים
מכפר לשבים³¹, שנאמר: "פי ביום הזה יכפר
עליכם".

(25) שהקרבנות יכפרו עליו; וכן השעיר המשתלח המכפר
על עבירות קלות אפילו בלא תשובה, ובתשובה גם על
עבירות חמורות בלי יסורים ומיתה. (26) על דרך לשון
ערב. ראה לעיל (הלכות יסודי-התורה פרק א, הלכה א).
(27) כלומר: אין עצה ואין תחבולה אחרת להיטהר מטומאת
החטא - אלא תשובה. (28) בדרך כלל, וראה לקמן (הלכה
ד). (29) (קידושין מ:). (30) עצם היום הקדוש, יום
הכיפורים. מכפר על עבירות לא-תעשה שתשובה לבדה
אינה מועילה (יומא פו.), כמבואר לקמן בסמוך (הלכה ד).
(31) אבל לא לשאינם שבים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. מניין לחדש שהתשובה צ"ל באופן כזה שיעיד עליו כו' שלא יחטא לעולם, הרי לפיזה אם עבר ושנה אין תשובתו תשובה, שהרי אתגלי מילתא למפרע שלא עשה תשובה, ולא מצינו בהלכה שישנו תנאי בתשובה שלא ישוב לעולם. אדרבה! מצינו שאין ב"ד עושים בחינה אם התשובה היא באופן כזה שלא ישוב עוד לעולם (כדלקמן). ב. "הרשעים פסולין לעדות", והדין הוא ש"אם העידו עליו שני עדים שעשה עבירה פלונית הרי זה פסול לעדות" "ואין מוציאין ממון בעדותו ולא ידון עד שיודע שעשה תשובה", וא"כ איך יכולים ב"ד להוציא ממון בעדותו של מי שכשרותו מוטלת בספק, ומניין ידעו ב"ד שעשה תשובה ולא יחטא עוד לעולם למשך כל ימי חייו.

ג. זה ש"לא ישוב לעולם" הוא היפך המציאות, כי רואים בפועל שיש יהודי שעשה תשובה וב"ד מוציאים ממון על פיו, ולאחר זמן "עבר ושנה" ואעפ"כ הוא מוחזק כשר לאותו הזמן.

ויש לומר, שאין כוונתו בהלכה זו "שיעיד עליו" הוא לעיכובא, אלא שהרמב"ם מבאר כמה דרגות בתשובה, ובהלכה זו מדבר בתכלית השלימות של תשובה.

א: תשובה מיראה שאינה מרצונו ממש אלא מצד יראת העונש, ו"זדונות נעשות לו כשגגות".

ב: תשובה מאהבה, ש"זדונות נעשו לו כזכויות".

ג: אחרי שעשה תשובה מאהבה "בא לידו דבר שעבר בו..." ולא עשה מפני התשובה... והיא שלימות נעלית יותר בתשובה מאהבה.

ד: והיא תכלית השלימות "שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

והגם שמפשטות הלשון שכתב הכל בהמשך אחד "ומה היא התשובה... שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", משמע שהתחלת התשובה צריכה להיות באופן זה, אעפ"כ מצד השאלות האמורות י"ל שאין זו התחלת התשובה כי"אם תכלית השלימות של תשובה.

(על"פ י"ן מלכות ספר המדע סימן לב)

10 ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. 11 את ה', שאין דבר נעלם ממנו. 12 פסוק זה מחובר אל שלפניו: "ושובו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא נאמר עוד" וגו' - הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה: שלא נאמר עוד... ולא נשוב עוד לאותו עוון (לחם-משנה). ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה: רבנו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו? אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבותי אליכם למשפט, והייתי עד ממחר במכשפים... ובנשבעים לשקר ובעושי שקר שכר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני נעשה לכם עד? הרי, שובה ישראל עד (עזר) ה' אלהיך".

ג. כל המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, הרי

אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

1 א. אי זו היא תשובה גמורה? זה שפא לידו דבר
2 שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה
3 מפני התשובה; לא מיראה? ולא מפלוגתא?
4 פיצד? הרי שפא על אשה בעברה, ולאחר זמן
5 נתחד עמה, והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו
6 ובמדינה שעבר בה, ופרש ולא עבר - זהו בעל
7 תשובה גמורה. הוא ששאלמה אמר: "וזכר את
8 בוראך בימי בחורותיך". ואם לא שב אלא בימי
9 זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה
10 עושה - אף-על-פי שאינה תשובה מעלה, מועלת
11 היא לו ובעל תשובה הוא. אפלו עבר כל ימיו,
12 ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו - כל
13 עונותיו נמחלין, שנאמר: "עד אשר לא-תחשך
14 השמש והאור והירח והפוכים, ושב העבים אחר
15 הגשם" - שהוא יום המיתה. מכלל, שאם זכר
16 בוראו ושב קדם שימות - נסלח לו.

2 מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. 3 משום שהוא מתיירא ממי שהוא. 4 חולשת הגוף. 5 נודמנו יחד במקרה למקום אחד. 6 כלומר: הוא נמצא באותו המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה. 7 כמאמר חז"ל (שבת קנא): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועידן בידך". 8 מפני שבאה אצלו בתקופת חיים שאין כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"ז יט): אשרי איש ירא את ה' (תהלים קיא, א) - אשרי איש, ולא אשה?! - אלא אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). 9 וכן אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון ואנחה בלבם (שמתחרטים) בשעה שנכנסים לבית עולמם בשביל מעשים שעשו - אם חזרו ועשו תשובה ומתו מתוך תשובה, הם בני עולם הבא" (ילקוט, בלק, על הפסוק: כנחלים נטיו).

17 ב. ומה היא התשובה? הוא, שיעזב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמר בלבו שלא יעשה עוד, שנאמר: "יעזב רשע דרכו וגו'". וכן יתחם על שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי נחמתי". ויעיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר: "ולא נאמר עוד" אלהינו למעשה דינו וגו'". וצריך להתודות בשפחתי ולומר ענינות אלו שגמר בלבו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". מפשטות לשונו משמע, שזהו אחד התנאים לתשובה, ומביא ראיה על זה מהפסוק "...ולא נאמר עוד אלוקינו למעשה ידיו כו'", היינו שלוקח עליו את הקב"ה לעד. ולכאורה קשה:

20 בַּעֲבֻרֹת שֶׁבִּין אָדָם לְמָקוֹם, אֵינִי צָרִיךְ לְפָרֶסֶם
21 עֲצֻמוֹ²⁵, וְעֻזֹּת פָּנִים הֵיא לִי²⁶ אִם גָּלָם²⁷. אֲלֹא שֶׁב
22 לִפְנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא וּפּוֹרֵט חֲטָאֵיו לִפְנֵי, וּמִתְנַדֶּה
23 עֲלֵיהֶם לִפְנֵי רַבִּים סֶתֶם²⁸. וְטוֹבָה הֵיא לִי שֶׁלֹּא
24 נִתְגַּלָּה עֲוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֲשֶׁרִי נָשׂוּי פָשַׁע כָּסוּי
25 חֲטָאָה".

1 זֶה דוֹמָה לְטוֹבֵל¹³ וְשָׂרִץ¹⁴ בִּידוֹ, שֶׁאֵין הַטְּבִילָה
2 מוֹעֵלֶת לוֹ עַד שֶׁיִּשְׁלֹף הַשָּׂרִץ¹⁵. וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
3 "וּמִדָּה וְעוֹזֵב¹⁶ יִרְחֵם". וְצָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַחֲטָא¹⁷,
4 שֶׁנֶּאֱמָר: "אֲנִי חֲטָא הָעֵם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוֹלָה וְנַעֲשׂוּ
5 לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב".

(13) להיטהר מטומאתו. (14) מת שמטמא. (15) תענית
(סד): אמר רב אדא בר אבהו: אדם שיש בו עבירה ומתוודה
ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה?
לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות
שבעולם - לא עלתה לו טבילה; וזקן מידו, כיון שטבל
בארבעים סאה - עלתה לו טבילה". (16) אמר ר' יהודה:
"ומודה" על מנת "ועוזב" (ילקוט, תהלים ק). (17) לפרוש
ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת
רבי יהודה בן-בבא. והטור (או"ח, סי' תרו) פסק כרבי
עקיבא, דאין צריך לפרוט.

6 ד. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיּוֹת הַשֵּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי
7 הַשֵּׁם בְּכָכִי וּבְמַחְנוּנֵי, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כוֹחִי¹⁸,
8 וּמִתְרַחֵק הֶרְבֵּה מִן הַדָּבָר שֶׁחֲטָא¹⁹ בוֹ, וּמִשְׁנֵה
9 שְׁמוֹ²⁰, כְּלוֹמֵר: אֲנִי אַחֵר, וְאֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה
10 אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמִשְׁנֵה מַעֲשָׂיו כֵּלָן לְטוֹבָה וְלִדְרוֹךְ
11 יִשְׂרָאֵל, וְגוֹלָה²¹ מִמָּקוֹמוֹ; שֶׁגָּלוּת מְכַפֶּרֶת²² עֲוֹן, מִפְּנֵי
12 שְׁגוּרָמֶת לוֹ לְהַכְנִיעַ וְלִהְיוֹת עָנִי וְשֶׁפֶל-רוּחַ.

(18) כפי יכולתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות
עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו - מצוה
מן המובחר; אחד מעשרה מנכסיו - בינוני; פחות מכאן -
עין רעה. (19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב):
"שאם היה גבה-לב ינהוג עצמו בבזיון הרבה וישב למטה
מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא
בדברים אלו". (20) להיקרא בשם אחר. (21) (ר"ה טז):
אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם,
ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה -
שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה - שכתוב:
"ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם" (תהלים
קז, כח); שינוי השם - שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את
שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי
ממנה לך בן (בראשית יז, טו); שינוי מעשה - שכתוב:
"וירא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו'
(יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום - שכתוב: ויאמר
ה' אל אברהם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית
יב, א). (22) (סנהדרין לו:).

13 ה. וְשִׁבַּח גְּדוֹל לִשְׁב, שִׁיתוּדָה בְּרַבִּים וְיודיע פְּשָׁעָיו
14 לָהֶם, וּמִגִּלָּה עֲבֻרֹת שֶׁבִּינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ לְאַחֵרִים²³
15 וְאוֹמֵר לָהֶם: אֲמַנֶם חֲטָאֵי לִפְלוֹנִי וְעִשִּׂיתִי לוֹ כֶּן
16 וְכָן, וְהִרִינִי הַיּוֹם שֶׁב וּמִתְנַחֵם. וְכָל הַמִּתְגַּאֵה וְאֵינוֹ
17 מוֹדִיעַ, אֲלֹא מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּלָה,
18 שֶׁנֶּאֱמָר: "מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְּבָרִים
19 אֲמוּרִים²⁴? בַּעֲבֻרֹת שֶׁבִּין אָדָם לְחֲבֵרוֹ; אֲבָל

26 ו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְעָקָה יָפָה לְעוֹלָם²⁹ -
27 בַּעֲשֶׂרָה הַיָּמִים שֶׁבִּין רֹאש־הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכִּפּוּרִים
28 הֵיא יָפָה בִּיּוֹתֵר³⁰ וּמִתְקַבֶּלֶת הֵיא מִיד, שֶׁנֶּאֱמָר:
29 "דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ"³¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
30 בִּיחִיד; אֲבָל צָבוּר - כָּל זְמַן³² שְׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה
31 וְצוֹעֲקִין בָּלָב שָׁלֵם, הֵם נִעְנִין, שֶׁנֶּאֱמָר: "בֵּה"
32 אֲלֵקִינִי בְּכָל קְרָאֲנִי אֵלָיו"³³.

(29) בכל ימות השנה. (30) שהם ימי רחמים ורצון. ועוד:
כל אדם נידון בראש-השנה וגזר דינו נחתם ביו"כ, ולפיכך
יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א,
יבמות מט:). (31) משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת
אלא בעתים ידועות (יבמות קה:). (32) אפילו בשאר ימות

לו, וְזֶה שֶׁלֹא מִחַל הוּא הַחוּטָא⁴⁹. וְאִם הָיָה רַבּוֹ -
הוֹלֵךְ וְכָא אֶפְלוּ אֵלָּה פְּעָמִים, עַד שֶׁיִּמְחַל לֹא⁵⁰.

(44) בגופו. (יומא פה:). "את זו דרש רבי אלעזר בן-עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" - עבירות שבין אדם למקום יום-הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום-הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. (46) (ב"ק פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא בגוזלו. ויש מביאים ראיה מדרשת חז"ל (ב"ק ס:): על הפסוק: "חבל ישיב רשע, גולה ישלם" (יחזקאל לג, טו): "אף על פי שגזילה משלם - רשע הוא". וכל זה כשעוד לא פייס את חבירו ("קובץ" על הרמב"ם). (47) (יומא פז:). שנאמר (משלי ו, ב): נוקשת באמרי פיך... לך והתרפס ורהב רעיך - הרבה עליו רעים שיבקשו עליך מחילה ממנו. (48) (שם), שנאמר (בראשית נ, טז): "אנא, שא נא, ועתה שא נא" - הרי שלש פעמים "נא", ואין "נא" אלא לשון בקשה. (49) (ב"ק צב.), ובמדרש תנחומא (חוקת, אות יט) אמרו: "ומניין שאם סרח אדם לחבירו ואומר לו: חטאתי! שאם אינו מוחל לו - נקרא חוטא? שנאמר (שמואל-א יב, כג): "גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם". אימתי? - כשבאו ואמרו: חטאנו, שנאמר (שם): "התפלל בעד עבדיך... כי יספנו על כל חטאתנו רעה". (50) כמו שמצינו ברב, שהלך לפייס את רבי חנינא רבו שלש-עשרה שנה, בכל ערב יום-כפורים, על שפגע בכבודו (יומא פז:).

י. אִסּוּר לְאָדָם לִהְיוֹת אֲכֹזְרִי⁵¹ וְלֹא יִתְפַּס, אֲלֵא יְהֵא נֹחַ לְרִצּוֹת וְקָשָׁה לְכַעַס. וּבִשְׁעָה שֶׁמִּבְקָשׁ מִמֶּנּוּ הַחוּטָא לְמַחַל, מוֹחַל בְּלֵב שֶׁלֹּם וּבִכְפֹּשׁ חֲפָצָה. וְאֶפְלוּ הָצַר לוֹ וְחָטָא לוֹ הִרְבָּה, לֹא יָקָם וְלֹא יָטָר. וְהָיוּ דִרְכָם שֶׁל זֵרַע יִשְׂרָאֵל וְלָבָם⁵² הַנִּכְוֵן; אֲבָל הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִּים עֲרִילֵ-לֵב אֵינָן כֵּן, אֲלֵא: "וְעִבְרָתָן שִׁמְרָה נֶצַח"⁵³. וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגִּבְעוֹנִים לְפִי שֶׁלֹא מִחַל⁵⁴ וְלֹא נִתְפָּסוּ⁵⁵: "וְהַגִּבְעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה"⁵⁶.

(51) (ב"ק צב.) כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאבימלך ביקש ממנו מחילה - נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו לה', כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל האלהים. (52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: שצריך למחול - "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו שם רע - אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). (53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). (54) לשאל המלך שהמית את הגבוענים, כמו שמסופר (שמואל-ב, כא). (55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם ובמה אכפר?" ושמרו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה במסכת (יבמות עח:). (56) ואינם ראויים לבוא בקהל ה' (שם, עט.). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל שיש בו שלשה סימנים הללו - ראוי להידיבק באומה זו; ואלה הגבוענים, מתוך שאינם רחמנים - אינם ראויים להידיבק

השנה (שם). (33) כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם גזר דינו, הוא נקרק על-ידי תשובה (ר"ה יח.).

ז. יוֹם-הַכְּפוּרִים הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְכָל³⁴, לְיָחִיד וְלָרַבִּים, וְהוּא קֵץ³⁵ מַחִילָה וְסִלִּיחָה לְיִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ חֲבִיבִים הָפַל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלִהְיוֹת בְּיוֹם-הַכְּפוּרִים. וּמִצְוֹת וְדוּי יוֹם-הַכְּפוּרִים, שֶׁיִּתְחַל מַעֲרַב הַיּוֹם קֵדָם שִׁיאֲכַל³⁶, שֶׁמָּא יִחַנֵּק³⁷ בְּסַעֲוָה קֵדָם שִׁיתְּנֶה. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּנִידָה קֵדָם שִׁיאֲכַל, חוֹזֵר וּמִתְּנִידָה בְּלִילֵי-יוֹם-הַכְּפוּרִים עֲרִבִית, וְחוֹזֵר וּמִתְּנִידָה בְּשַׁחֲרִית וּבְמוֹסָף וּבְמִנְחָה וּבְנֶעִילָה. וְהִיכֵן מִתְּנִידָה? יָחִיד - אַחֵר תְּפִלָּתוֹ³⁸, וְשִׁלִּיחַ-צָבוּר - בְּאַמְצַע תְּפִלָּתוֹ, בְּבִרְכָּה רְבִיעִית³⁹.

(34) שהרי נאמר ביום-הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל). (35) גמר ימי המחילה שהם מראש-השנה ועד יום הכפורים ("מעשה רוקח"). (36) את הסעודה המפסקת. (37) (יומא פז:): לפי גירסת הר"ף שם. אבל בנוסח הגמרא שלפנינו כתוב: "שמא תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת שיכרות, כפירוש רש"י, שם). (38) אחרי שגמר תפילת "שמונה-עשרה". (39) היא ברכת היום, שהיא הברכה האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת "שמונה-עשרה" (שם).

ח. הַדּוּי שֶׁנִּהְיָ בוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל: "אֲבָל אֲנַחְנוּ חֲטָאנוּ (כָּלֵנוּ)"⁴⁰, וְהוּא עֵקֶר הַדּוּי⁴¹. עֲבֵרוֹת שֶׁהַתְּנִידָה עָלֵיהֶם בְּיוֹם-הַכְּפוּרִים זֶה - חוֹזֵר וּמִתְּנִידָה עָלֵיהֶן בְּיוֹם-הַכְּפוּרִים אַחֵר, אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתִשְׁבָּתוֹ⁴², שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי פִשְׁעֵי אֲנִי אֲדַע וְחַטָּאתַי נִגְדִי תָמִיד"⁴³.

(40) כנוסח מנוסח. (יומא פז:): והוא גם ממשך ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הוידוי הוא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם-משנה"). (42) ואינו יודע בעצמו שום עוון וחטא. (43) (יומא פז:): "איני סבור שכפרתי לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון רש"י, שם).

ט. אֵין הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יוֹם-הַכְּפוּרִים מְכַפְּרִין אֲלֵא עַל עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לְמָקוֹם, כְּגוֹן מִי שֶׁאֲכַל דָּבָר אִסּוּר אוֹ כַּעַל בְּעִילָה אִסּוּרָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. אֲבָל עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ, כְּגוֹן הַחֹבֵל אֶת חֲבֵרוֹ⁴⁴ אוֹ הַמִּקְלֵל חֲבֵרוֹ אוֹ גּוֹזְלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינוֹ נִמְחַל לוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתֵּן לְחִבְרוֹ מָה שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ וְיִרְצֶהוּ⁴⁵. אַף-עַל-פִּי שֶׁהַחֲזִיר לוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ - צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ וְלִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שֶׁיִּמְחַל לוֹ⁴⁶. אֶפְלוּ לֹא הִקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ אֲלֵא בְּדָבָרִים - צָרִיךְ לְפַיֵּס⁴⁷ וְלִפְגֹּעַ בוֹ עַד שֶׁיִּמְחַל לוֹ. לֹא רָצָה חֲבֵרוֹ לְמַחַל לוֹ - מִבֵּיא לוֹ שׁוּרָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם מִרְעִי וּפּוֹגְעִין בוֹ וּמִבְּקָשֵׁי⁴⁸ מִמֶּנּוּ. לֹא נִתְרַצָּה לָהֶן - מִבֵּיא לוֹ שְׁנֵיהֶם וְשִׁלְשִׁית. לֹא רָצָה - מִנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ

נשחתין, שנאמר: "וירא ה' כי רפה רעת האדם"⁶.
 ושיקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות, אלא לפי
 גדלם: לש זכות שהיא פנגד פמה עונות, שנאמר:
 "יען נמצא בו דבר טוב"⁷. ויש עון שהוא פנגד
 פמה זכיות, שנאמר: "וחוטא אחד" יאבד טובה
 הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות,
 והוא הידע היאך עורכין הזכיות פנגד העונות.

(3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעונותיהם
 מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים - אולם "שיקול" זה,
 אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן,
 כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה
 לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה
 זכה לחיים ארוכים (כסף-משנה). ויש מפרשים: שרבינו
 ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות
 בחטאו כבהמה ויכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי
 עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבשיקול
 העשוי בשעת מיתה ידובר כאן (לחם-משנה). (4) הרי
 שהאדם נידון לפי רוב עוונותיו. (5) הרי שהעיר נידונית
 לפי רוב עוונותיה. (6) מין האדם. (7) באביה בן ירעבם
 בן-נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאותיו וחטאות
 אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא
 ליירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק
 כל).: "שביטל פרדסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו
 על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים
 דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. (8) כפשוטו
 חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

ג. כל מי שנחם על המצות שעשה ונתה⁹ על
 הזכיות, ואמר בלבו: ומה הועלתי בפעשתי, הלוואי
 לא עשיתי אותן - הרי זה אבד את פלן, ואין
 מזכירים לו שום זכות בעולם, שנאמר: "וצדקת
 הצדיק לא תצילנו ביום רשעו" - אין זה אלא
 בתוהה על הראשונות¹⁰. וכשם ששוקלין זכיות אדם
 ועונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין
 עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו
 ביום-טוב של ראש-השנה. מי שנמצא צדיק -
 נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע - נחתם למיתה.
 והפינוני - תולין אותו עד יום-הפפורים: אם עשה
 תשובה - נחתם לחיים, ואם לאו - נחתם למיתה¹¹.

(9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו,
 1). תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' (הערוך).
 (10) (קידושין מ:): כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו
 ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עוונותיו? ומדוע לא
 יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עוונות
 ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על
 הטוב שעשה הכתוב מדבר. (11) (ר"ה טז:). כבר הזכרנו
 למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה
 צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעוונותיהם, מתים:
 ורשעים שעוונותיהם מרובים - חיים ומאריכים ימים?

בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגעבעונים לא מבני ישראל
 המה (שמואל-ב כא, ב).

יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שביקש מחילה
 - מביא עשרה בני-אדם ומעמידן על קברו, ויאמר
 בפניהם: חטאתי לה' אלהי ישראל¹² ולפלוגי זה
 שפך וכן עשיתי לו. ואם היה חיב לו ממון - יחזירו
 ליורשים. לא היה יודע לו יורשין - יניחנו בבית-
 דיין¹³ ויתגדה.

(57) (יומא פז.). וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו
 בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון - הוא
 מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתוודה לפני
 ה', כי כל עוד שלא פייס את חברו הוא מעוכב מחילה מאת
 ה'; ובשני - הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש
 מחילת חברו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד
 חברו המת ("מעשה רוקח"). (58) ויהי הממון מונח ביד
 בית-דין עד שיבואו היורשים; או בית-הדין יעשו בו כטוב
 בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

פרק שלישי

(1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר
 בראש-השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם
 הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים
 והאפיקורסים למיניהם.

א. כל אחד ואחד מבני-האדם יש-לו זכיות ועונות.
 מי שזכיותיו יתרות על עונותיו - צדיק, ומי
 שעונותיו יתרות על זכיותיו - רשע. מחצה למחצה
 - פינוני. וכן המדינה - אם היו זכיות כל יושביה
 מרבות על עונותיהן, הרי זו צדקת; ואם היו
 עונותיהם מרבינן, הרי זו רשעה. וכן כל העולם
 כל¹⁴.

(2) (קידושין מ:): רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי
 שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה
 אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות:
 עבר עבירה אחת - אי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם
 לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת
 ט, יח) - בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל
 העולם טובה הרבה. ושמא תשאל: מה מועיל לנו שיקול
 המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם
 כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב:
 "שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו
 זכאי וחציו חייב, אז שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה
 שהיא: אם היא רשעה - היא נחרבת: ואם היא צדקת - היא
 ניצולת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם-משנה).

ב. אדם שעונותיו מרבינן על זכיותיו, מיד הוא מת
 ברשעו¹⁵, שנאמר: "על רב עונך"¹⁶. וכן מדינה
 שעונותיה מרבינן - מיד היא אוכדת, שנאמר:
 "ועקת סדם ועמרה פי רפה וגו'". וכן כל העולם
 כלו - אם היו עונותיהם מרבינן מזכיותיהן, מיד הן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו ברש"י על הפסוק: באהבה תשגה תמיד (משלי ה, יט), מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים מלשון: משגה. תועים במעשיהם. (16) חוזר אל מה שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בראש-השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחר רובו. לפיכך, הואיל והרוב קובע - צריך כל אדם וכו'. וכן הוא הנוסח בבבלי (קידושין מ:). (17) וכאילו הוא היסוד שעליו העולם קיים. (18) שהימים האלה הם ימי שיקול הזכויות והעוונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים. (19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). (20) במסכת תענית (פ"ב מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניו דברי כיבושין", ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר רחמיו של הקב"ה שיכבוש כעסו מעליו.

שאלה זו מתרץ הרמב"ן ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה) כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שבדין זה זכו ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות מיוחדת של הנידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב: והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע (דברים כה, א). ועוד כותב הרמב"ן (שם): אין האדם נידון בראש-השנה אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני וכיוצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר והגמול הטוב - בלשון: חיים.

ה. בַּשָּׁעָה שְׁשׁוּקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם עִם זְכוּתוֹ, אֵין מַחְשָׁבִין עָלָיו עוֹן שֶׁחָטָא בּוֹ תַּחֲלָה וְלֹא שְׁנִי²¹, אֶלָּא מְשַׁלְשִׁי וְאַיִלָּף. אִם נִמְצָאוּ עֲוֹנוֹתָיו מְשַׁלְשִׁי וְאַיִלָּף מְרַבֵּין עַל זְכוּתוֹ - אֹתָם שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת מַצְטָרְפִים, וְדִנֵּן אוֹתוֹ עַל הַכֹּל; וְאִם נִמְצָאוּ זְכוּתוֹ²² כִּנְגַד עֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מַעֲוֹן שְׁלִישִׁי וְאַיִלָּף - מַעֲבִירִים כֹּל עֲוֹנוֹתָיו רִאשׁוֹן וְרֵאשׁוֹן²³, לְפִי שֶׁהַשְּׁלִישִׁי נִחָשֵׁב רִאשׁוֹן, שֶׁכֵּבֶד נִמְחָלוּ הַשְּׁנָיִם; וְכֵן הַרְבֵּיעִי הָרִי הוּא רִאשׁוֹן, שֶׁכֵּבֶד נִמְחָל הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן עַד סוּפָה²⁴. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁵? בִּיחִיד, שְׁנֹאמֶר: "הֵן-כֹּל אֵלֶּה יַפְעֵל-אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עַם-גִּבּוֹר"²⁶. אָבֵל הַצִּבּוֹר, תּוֹלִין לָהֶן עוֹן רִאשׁוֹן, שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי, שְׁנֹאמֶר: "עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲרֻבָּעָה לֹא אֲשִׁיבוֹנוּ". וּכְשֶׁמַּחְשָׁבִין לָהֶן - עַל דֶּרֶךְ זֶה מַחְשָׁבִין לָהֶן מְרַבֵּיעִים²⁷ וְאַיִלָּף. הַבִּינּוֹנִים - אִם הִיָּה בְּכָלל מַחֲצָה עֲוֹנוֹת שְׁלֹחָה, שְׁלֹא הֵנִיחַ תַּפְלִין מַעֲוֹלָם, דִּנֵּן אוֹתוֹ כְּפִי חֲטָא²⁸, וְיִשְׁלוּ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כֹּל הַרְשָׁעִים שֶׁעֲוֹנוֹתֵיהֶן מְרַבִּים - דִּנֵּן אוֹתָן כְּפִי חֲטָאֵיהֶם²⁹, וְיִשׁ לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכֹּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³⁰ אֶף-עַל-פִּי שֶׁחָטְאוּ, שְׁנֹאמֶר: "וְעַמֶּךָ כָּלם צָדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ" - אֶרֶץ זֹו מְשָׁל, כְּלוֹמֶר: אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא³¹. וְכֵן חֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם³², יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³³.

ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁתִּקְיַעַת שׁוֹפֵר בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה גִּזְרַת הַקְּתוּב¹² - רָמַז יֵשׁ בָּהּ, כְּלוֹמֶר: עוֹרוּ יִשְׁנֵים מִשְׁנַתְכֶם, וְנִרְדְּמִים הִקְרִעוּ מִתְרַדְּמַתְכֶם וּחִפְּשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְחִזְרוּ בְּתִשְׁבָּה¹³ וְזָכְרוּ בּוֹרְאֵכֶם. אֵלֹהֵי¹⁴ הַשּׁוֹכְחִים אֶת הָאֵמֶת בְּהַבְלִי הַזָּמָן וְשׁוֹגִים¹⁵ כֹּל שְׁנָתָם בְּהַבֵּל וְרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל - הַבִּיטוּ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְהִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעֲלָלֵיכֶם, וְיַעֲזֹב כֹּל אֶחָד מִכֶּם דְּרָכּוֹ הָרָעָה וּמַחְשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה. לְפִיכָד¹⁶ צָרִיךְ כֹּל אָדָם שִׁירָאָה עֲצָמוֹ כֹּל הַשָּׁנָה כֹּלָּה בְּאֵלוֹ חֲצִיו וּפְאִי וְחֲצִיו חֵיב; וְכֵן כֹּל הָעוֹלָם, חֲצִיו וּפְאִי וְחֲצִיו חֵיב: חֲטָא חֲטָא אֶחָד - הָרִי הַכָּרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת כֹּל הָעוֹלָם כֹּלָּ לְכַף-חוּבָה וְגֵרָם לוֹ הַשְׁחָתָה; עֲשֵׂה מִצְוָה אֶחָת - הָרִי הַכָּרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת כֹּל הָעוֹלָם כֹּלָּ לְכַף-זְכוּת, וְגֵרָם לוֹ וְלָהֶם תְּשׁוּעָה וְהַצִּלָּה, שְׁנֹאמֶר: "וְצָדִיק יִסּוֹד עוֹלָם" - זֶה שֶׁצָּדִק, הַכָּרִיעַ אֶת כֹּל הָעוֹלָם לְזְכוּת וְהַצִּיל¹⁷. וּמִפְּנֵי עֲנִיָּו¹⁸ זֶה נִתְּגוֹ כֹּל בֵּית-יִשְׂרָאֵל לְהַרְבוֹת בְּצִדְקָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמִצְוֹת מְרֹאשׁ-הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם-הַכִּפּוּרִים¹⁹ יִתֵּר מִכֹּל הַשָּׁנָה. וְנִתְּגוֹ כָּלם לְקוֹם בְּצִלָּה בַּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלֹו וְלִהְיֵת לְכָל בְּבִתֵּי-כְנִסְיֹות בְּדְרָבֵי תַּחֲנוּנִים וּבְכַבּוּשִׁין²⁰ עַד שִׁיאֹור הַיּוֹם.

(12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים? - רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז). (13) וכן מצינו דרשת חז"ל (ויקרא-רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים פא, ד), "בחודש" - חדשו מעשיכם: "בשופר" - שפרו מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם - הריני נעשה לכם כשופר: מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו, אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים". ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנתי לכם: שתהיו תוקעים בשופר בראש-השנה, שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה. (14) הישנים והנרדמים.

(21) (יומא פו:). (22) שקולות. (23) שנאמר: נושא עון ועובר על פשע (מכא ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון", כלומר: עון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון, כן מתחיל להעביר ולמחול את העון השלישי של בינוני זה שעוונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז). (24) ושמא תאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) "והבינוני תולים לו עד יום-הכפורים, ואם לא עשה תשובה - נחתם למיתה", הלא מעבירים עוונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו

חלק לעולם הבא. (41) שלא יכירו שהוא מהול, שהוא מתבייש בבירתו של אברהם אבינו. וזהו ששנינו באבות (אבות פ"ג, מ"א): המפר בריתו של אברהם אבינו... אין לו חלק לעולם הבא.

10 ז. חֲמִשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִים מִיָּנִים: הָאוֹמֵר שְׁאִין שֵׁם
11 אֱלֹהִים וְאֵין לְעוֹלָם מְנַהֵיג;⁴² וְהָאוֹמֵר שְׁשֵׁשׁ שֵׁם
12 מְנַהֵיג, אֲכָל הֵן שְׁנַיִם⁴³ או יוֹתֵר; וְהָאוֹמֵר שְׁשֵׁשׁ שֵׁם
13 רְבוֹן אֶחָד, אֲכָל שֶׁהוּא גּוֹף וּבִעַל תְּמוּנָה⁴⁴. וְכֵן
14 הָאוֹמֵר, שְׁאִינוֹ לְבָדוֹ הָרָאשׁוֹן וְצוּר לְכָל⁴⁵. וְכֵן
15 הַעוֹבֵד כּוֹכָב אוֹ מָזֶל וְזוּלָתוֹ, כְּדִי לְהִיטֵל מְלִיץ בִּינוֹ
16 וּבֵין רְבוֹן-הָעוֹלָמִים⁴⁶; כָּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה אֵלֹהִים הוּא
17 מִיָּן.

(42) כמו שאמרו (ברכות יב): "אחרי לבבכם" - זו מינות. וכן הוא אומר: אמר נבל בלבו: אין אלהים (תהלים יד, א). ובמדרש תהלים (פרק א) דרשו: ולב כסילים לא כן (משלי טו, ז) - אלו המינים שאומרים: אבטמטוס הוא העולם, כלומר: שאין לו בורא ומנהיג, והוא מנהיג עצמו. (43) כמו שאמרו: "לפיכך נברא אדם יחיד, שלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים" (סנהדרין פ"ד, מ"ה). (ראה הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ו). (44) והרי נאמר: כי לא ראינו כל תמונה (דברים ד, טו). וכל תארי הגוף הנמצאים אצל ה' בתורתנו ובספרות הנביאים והכתובים, אינם אלא לשון ומליצה לשבר את האוזן: מפני שאין בני-אדם מכירים אלא הגופות - לפיכך דיברה תורה כלשון בני-אדם. ראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ט). והראב"ד משיג על זה ושואל: "למה קרא לזה: מ"ן"? וכמה גדולים וטובים ממנו (מן הרמב"ם) הלכו בזו המחשבה, לפי שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות". וה"כספ"משה" משתומם על השגת הראב"ד ואומר "ויש לתמוה על פה קדוש איך יקרא לאומרים שהוא גוף ובעל תמונה: "גדולים וטובים ממנו"? וכדי להניח את דעת עצמו ודעת אחרים מסיים ה"כספ"משה" ואומר: "ואפשר שיעקר הנוסחה של השגת הראב"ד, כמו שכתוב ב"ספר העיקרים" (פ"כ. מאמר ראשון) וזה לשונו: אמר אברהם: אף על פי שיעקר האמונה כן הוא (כדברי הרמב"ם), בכל זאת המאמין היותו גוף - מצד תפיסתו לשונות הפוסקים והמדרשות כפשוטן - אין ראוי לקרותו: מ"ן. והגאון בעל "אור שמח" מגיה נוסח הראב"ד שלפנינו ומתקן: "גדולים וטובים ממנו", במובן: מאתנו בגוף ראשון, ולא אל הרמב"ם ז"ל התכוון הראב"ד באמרו: "ממנו". דעה זו של רבינו, שאין לבורא תמונה ולא דמות הגוף עוררה התנגדות גדולה בעולם הרבנים, ויש שרצו לגנוז את "ספר המדע" בגלל זה. והרמב"ן ערך מכתב לרבי צרפת, ובו הוא לוחם מלחמת רבינו ואומר: ואחרים, שמעת, אומרים שאתם תופשים על "ספר המדע" באמרו: "שאין למעלה צורה ותבנית". ולמה, רבותינו, תפשתם עליו בדבר הזה? הרי כל הגאונים בחיבוריהם, וכל חכמינו הקדמונים בפיוטיהם בספר - הכל יחשבו את הנוטה מזה כהולך אחר ההבל". (ראה דברי רב האי גאון ורבינו נסים גאון ז"ל ב"הכותב" ל"עין יעקב" (ברכות נט), והובאו

כל עונותיו וצריך היה אפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש-השנה ואז אין מעבירים לו ראשון, ראשון: וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עונותיו לדעת אם ילך לגן-עדן או לגיהנום (כסף-משנה). (25) שמתחילים לחשוב עונות האדם משלישי ואילך. (26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. (27) שאין מניחים ג' הראשונים על כף המאזנים עד שישקלו כל עונותיהם. ואם נמצאו עונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עונותיהם מרביעי ואילך - אז מעבירים עונותיהם ראשון, ראשון. (28) מה שאמרנו שהבינונים עונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנום, זהו רק כשאין בין עונותיהם עוון ביטול מצות תפילין: אבל אם נמצא ביניהם עוון חמור זה שהעושה אותו נקרא: "פושע ישראל בגופו" - הוא נידון בגיהנום, ואחרי שקיבל ענשו הוא נוחל חיי עולם הבא (ר"ה יז). (29) (שם). (30) (סנה' פ"י, מ"א). (31) עולם הנפשות הם החיים אחרי החיים עלי אדמות. (32) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח. וזה לשון רבינו (הל' מלכים פ"ח, ה"א): "כל המקבל עליו שבע מצוות ונזהר לעשותן - הרי זה מחסידי אומות העולם", על ד' המצוות עיין למעלה בביאורנו (הל' עבודת-כוכבים פ"י, ה"ו). (33) (סנהדרין קה).

1 ו. וְאֵלֵי הֵן שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲלֹא
2 נִכְרָתִים וְאוֹבְדִים וְנִדְוָנִין³⁴ עַל גְּדֹל רִשְׁעָם וְחֲטָאתָם
3 לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים: הַמִּינִים³⁵, וְהָאֶפִיקוֹרְסִין,
4 וְהַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, וְהַכּוֹפְרִים בַּתְּחִיט הַמַּתִּים וּבְכִיבֵאת
5 הַגּוֹאֵל, הַמּוֹרְדִים³⁶ וּמַחְסִיאי הַרְבִּים וְהַפּוֹרְשִׁין
6 מִדְּרָכֵי צְבוּר³⁷ וְהַעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת בְּיָד רָמָה בַּפְּרִהֶסְיָה
7 בְּיַהוּדִיקִים³⁸ וְהַמּוֹסְרִים וּמַטְיִילֵי אִמָּה עַל הַצְּבוּר
8 שְׁלֹא לְשֵׁם שְׁמִים³⁹ וְשׁוֹפְכֵי דָמִים וּבַעֲלֵי לְשׁוֹן הָרַע⁴⁰
9 וְהַמּוֹשֵׁף עֲרֵלְתוֹ⁴¹.

(34) בגיהנום. (35) כל אלה המנויים כאן בהלכה ו' ביארם רבינו בהלכות הבאות שבפרק זה. (36) כגירסת אוקספורד, דפוס קושטא. וכן הגירסא בפירוש רבי חננאל לר"ה יז. ונוסחה אחרת: המורדים. (37) כל אלה שנויים בברייתא (ר"ה יז). (38) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). וחז"ל סיפרו עליו, שהיה אומר: "המלכים שהיו לפני לא ידעו להרגיז את ה'. כולם אנו צריכים לאורו? יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשים בו, יטול לו אורו!" והכתוב מעיד עליו (דברי-הימים ב, לו, ח): "ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה" (סנהדרין קג:). (39) (ר"ה יז), ומפורשים בסמוך (הלכה יא"ב). (40) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א בשם תוספתא). וזה לשון רבינו (אבות פ"א, מ"ז): "ולשון התוספתא: על שלשה דברים נפרעים מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים - ולשון הרע כנגד כולן". וראוי להעיר שבתוספתא (פאה, פ"א) שלפנינו כתוב: "נפרעים מן האדם בעולם הזה והקדן קיימת לעולם הבא - אבל המכוון אחד הוא. וכן בפדר"א פ' נג: "כל המספר לשון הרע - אין לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

דבריהם ב"אוצר הגאונים" לברכות: שכל התוארים הגשמיים הנמצאים בפסוקים ובמדרשים, אינם אלא משל לשבר את האוון, כי דיברה תורה בלשון בני-אדם. "סוף דבר, ממשיך הרמב"ן במכתבו לרבני צרפת, הכל נשמע - כי על זאת האמונה אומתנו אומנה. גם לחכמי צרפת אשר אימרתם צרופה מצאתי שכתוב כן בחיבוריהם. וכן ראיתי בחיבור הרב החסיד ר' אליעזר מגרמזיא ז"ל בשער "יסוד האחיוד והאמונה" שכתב שם: "יוצר הכל אין לו פנים ואחור וגובה וכו'. ומה שכתוב בקרא ענינים גשמיים, לא נכתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר הזהירנו בתורתו שלא נחשוב עליו דמות וצורה, שכן כתוב: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראתם כל תמונה..." וכל הסובר על הבורא שיש לו צלם, דמות ואיברים - אין לו אלוה כלל. על כן אני אומר: שהמאמין באלהים יבין, כי כמו שאין איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירתכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחייו... ומה יאמרו ל"ספר המדע"? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והויות, מפיק מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפוזרים בין ההלכות וההגדות בלי בירורים. ובכל חיבורי הגאונים הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל חפציהם וזמזומים, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא פנינים, המיוחס בספרים מבחוץ ומבפנים..." (45) שיצר וברא את הכל. כלומר: אמת שיש אלוה יחיד ואינו גוף, אבל אינו לבדו ראשון, כי יש חומר קדום שלא בראו ה', ומן החומר ההוא ברא אלהים את העולם. כאותו הפילוסוף שאמר לרבן גמליאל (בראשית-רבה, פ"א): "צייר גדול הוא אלהים, אלא שמצא סמנים טובים שסייעו אותו: תהו ובהו, חושך ומים ורוח" וכו'. ובפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד הרביעי) אומר רבינו: "שנאמין כי ה' הוא קדמון בהחלט, וכל מה שנמצא זולתו בלתי קדמון בערכו אליו, הוא שאמר הכתוב: מעונה אלהי קדם (דברים לג, כז)". (46) זאת היתה טעות אנוש ובני דורו, כאמור למעלה (הלכות עבודת כוכבים פ"א, ה"א).

47) מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). (48) חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקצין או בחלום, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". (49) שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ו"לא נשאר מסך שלא קרעו ונכסה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים. (50) והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). וברימיה (לב, יט) אשר עניך פקוחות על כל דרכי בני-אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. (51) (סנהדרין צט). כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא) - "זה האומר אין תורה מן השמים". ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו - עליו נאמר: "כי דבר ה' בזה". ורבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד השמיני) יאמר: משה בנט היה כמו סופר שקוראים לו והוא כותב, ולפיכך נקרא: מחוקק. ואין הפרש בין: "ובני חם כוש ומצרים", ותמנע היתה פילגש" לבין: "אנכי ה' אלהיך". ומי שאומר שאלה הפסוקים משה סיפרם מדעתו, הוא אצל חכמינו - כופר. אין בתורה לב וקליפה, אלא כל דיבור ודיבור יש בו חכמה ופלאים למי שיבין אותו... ואין לאיש אלא - להלך בעקבות דוד משיח אלוהי יעקב שהתפלל: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט, יח). (52) (סנהדרין צט). "ואפילו אמר: כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מגזירה שוה זו - הרי הוא בכלל: כי דבר ה' בזה", שאין חילוק בין מכחיש תורה שבכתב למכחיש תורה שבעל-פה. (53) הם חכמי התורה ומפרשיה, שדרך משנתם היתה לומר: "מגיד הכתוב". (54) שכפרו בקבלת החכמים ובמסורת ופירשו את התורה כטוב בעיניהם והם: הצדוקים ותלמידיהם הקראים, שאינם מחזיקים אלא בצורת המקרא כפשוטו. ואנו הוזהרנו: על פי התורה אשר יורו... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, יא). מדברי רבינו בפירושו לאבות (פ"א, מ"ג) (55) והרי נאמר (דברים כט, כח): והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"א).

ט. שנים הם המומרים מישראל: המומר לעברה אחת, והמומר לכל התורה כלה. מומר לעברה אחת - זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עברה בודון והרגל ונתפרסם בה, אפילו היתה מן הקלות⁵⁶, כגון שהחזק תמיד ללבש שעטנז⁵⁷ או להקיף פאה, ונמצא פאלי בטלה מצוה זו מן העולם אצלו - הרי זה מומר לאותו דבר; והוא, שיעשה להקעים⁵⁸. מומר לכל התורה כלה - כגון החוזרים לדתי העובדי-כוכבים בשעה שגוזרין גזרה⁵⁹, וידבק בהם

1 ח. שלשה הן הנקראין אפיקורסין: האומר שאין
2 שם⁴⁷ נבואה כלל, ואין שם מדע⁴⁸ שמגיע מהבורא
3 ללב בני-האדם; והמכחיש נבואתו של משה רבינו⁴⁹;
4 והאומר שאין הבורא יודע מעשה⁵⁰ בני-האדם; כל
5 אחד משלשה אלו הן אפיקורסים. שלשה הן
6 הפופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה'.
7 אפילו פסוק אחד, אפילו תבה אחת - אם אמר: משה
8 אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה⁵¹. וכן הכופר
9 בפרושה והוא תורה שבעל-פה⁵², והמכחיש
10 מגידה⁵³, כגון צדוק וביתוס⁵⁴. והאומר, שהבורא
11 החליף מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה
12 זו, אף-על-פי שהיא היתה מעם ה'⁵⁵; כגון ההגרים
13 כל אחד משלשה אלו כופר בתורה.

70) גם זה נקרא: מסור, כמבואר (ב"ק קיז). ברב כהנא שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי רבינו (הלכות חובל ומזיק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד (שם). (71) איש זרוע, חמסן.

23 יג. מטילי אימה על הצבור שלא לשם-שמים - זה
24 ה'רודה צבור בחזקה, והם יראים ומפחדים ממנו,
25 וכןנתו לכבוד עצמו, וכל חפציו שלא לכבוד שמים,
26 כגון מלכי העכו"ם.⁷²

72) הנותנים חתיתם בארץ ומרגיזים תבל - והכל לכבוד עצמם.

27 יד. כל אחד ואחד מעשרים-וארבעה⁷³ אנשים אלו
28 שפנינו - אף-על-פי שהם מישראל, אין להם חלק
29 לעולם הבא. ויש עברות קלות מאלו, ואף-על-פי-
30 כן אמרו חכמים, שהרגיל בהן אין להם חלק לעולם
31 הבא, וכדי הן להתרחק מהן ולהזהר בהן. ואלי הן:
32 המכנה שם לחברו⁷⁴, והקורא לחברו בכינויו⁷⁵,
33 והמלפין פני חברו ברבים⁷⁶, והמתכבד בקלון
34 חברו⁷⁷, והמבזה תלמידיו-חכמים⁷⁸, והמבזה רבותיו,
35 והמבזה את המועדות⁷⁹, והמחלל את הקדושים⁸⁰.
36 במה דברים אמורים, שכל אחד מאלו אין לו חלק
37 לעולם הבא? כשמת פלא תשובה; אבל אם שב
38 מרשעו ומת והוא בעל-תשובה - הרי זה מבני
39 העולם הבא; שאין לך דבר שעומד בפני
40 התשובה⁸¹. אפלו כפר בעקר כל ימיו, ובאחרונה
41 שב - יש-לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "שלום
42 שלום לרחוק⁸² ולקרוב אמר ה' ורפאתיו". כל
43 הרשעים והמומרים וכיוצא בהן, שחזרו בתשובה -
44 בין בגלוי, בין במטמוניות⁸³ - מקבלין אותן,
45 שנאמר: "שובו בנים שובבים" - אף-על-פי שעדיין
46 שובב הוא, שהרי בסתר שב ולא בגלוי, מקבלין
47 אותו בתשובה⁸⁴.

73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. (74) (ב"מ נח:). (75) שכינהו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידיו את רב אדא בר אבהו: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתי" (בגרט הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" - שלא כניתי לו שם. "בחניכתי" - שאפילו שם שכיני לו אחרים לא קראתיו. (76) (אבות פ"ג, מ"א: ב"מ נח:). (77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). (78) (סנהדרין צט:). (79) (אבות פ"ג, מ"א) שעושה מלאכה בימי חול-המועד ונוהג בהם כבחול. (80) (שם) שמביא קדשי זבח לידי פיגול ונותר: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדק הבית. (81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). (82) לזה שהיה

1 ויאמר: מה בצע לי להדבק בישראל, שהם שפלים
2 ונרדפים; טוב לי שאדבק באלו שנים תקיפה⁶⁰ -
3 הרי זה מוקר לכל התורה בלה.

(56) שאין בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא. (57) (הוריות יא.). (58) מומר להכעיס - כל שהיתר ואיסור מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר לתיאבון - זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישראל ויש לו חלק לעולם הבא (חולין ד.). (59) קשה על ישראל, ויש לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (60) וקל-וחומר החוזר לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חוזר לדתי עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והריהו מין?" כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכס"מ מתרץ: "מין" הוא המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו (ה"ז): והחוזר לדתי עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבו יודע הוא שאין צור זולתי אלהינו.

4 י. מחטיאי הרבים פיחד? אחד שהחטיא בדבר
5 גדול, כגון ירבעם⁶¹ וצדוק וביתוס⁶²; ואחד
6 שהחטיא בדבר קל, אפלו לבטל מצות עשה⁶³;
7 ואחד האונס אחרים עד שיהטאו במנשה, שהיה
8 הורג את ישראל עד שיעברו עבודת-פוכבים⁶⁴, או
9 שהטעה אחרים והדיחם⁶⁵.

(61) שחטא והחטיא את אחרים לעבודה-זרה. (62) כמבואר לעיל בבאורנו (ה"ח). (63) מבואר בברייתא המובאת ברי"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א): "המעכב את הרבים מלעשות מצוה - אין מספיקים בידו לעשות תשובה". (64) (סנהדרין קג:). כמו שמעיד עליו הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים-ב כא, טז). (65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

10 יא. הפורש מדרכי צבור, אף-על-פי שלא עבר
11 עברות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות
12 בכללן, ולא נכנס בצרתן, ולא מתענה בתעניתן,
13 אלא הולך בדרך פאחד מגויי הארץ, וכאלו אינו
14 מהן - אין לו חלק לעולם הבא⁶⁶. העושה עברות
15 ביד רמה פיהוקים - בין שעשה קלות⁶⁷, בין שעשה
16 חמורות⁶⁸ - אין לו חלק לעולם הבא, וזהו הנקרא
17 מגלה פנים בתורה⁶⁹, מפני שהעז מצחו וגלה פניו
18 ולא בוש מדברי-תורה.

(66) כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז). (67) שאין בהם כרת. (68) שענשן כרת או מיתה. (69) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

19 יב. שנים הם המוסרין: המוסר חברו ביד עכו"ם
20 להרגו או להפוטו, והמוסר ממון חברו ביד
21 עכו"ם⁷⁰, או ביד אנס⁷¹ שהוא עפכו"ם; ושניהם אין
22 להם חלק לעולם הבא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גמורה. (ד) שהעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, (ה) דברים שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך). (4) "כדי שלא יהא בנן עדן ותלמידיו שנתחייב בנפשם בגיהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, יז): אדם עשוק בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז.). (5) כמו שאמרו חכמינו על גזחי: לא הספיקו בידו לעשות תשובה מפני שדחה תלמידים משיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד תורה (סנהדרין קז:). (6) את היחיד לעבודה זרה. (7) את הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב) ובספר "ארחות צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבירו מדרך טובה לדרך רעה". (8) (שבת נד:). (9) (יומא פרק ח, משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא חושב שישוּב ונסלח לו, על כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה).

רחוק ונתקרב. (83) בסתר ובטמון. (84) (ע"ז ז: ו) הכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישאל - אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישובו?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלין אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות - אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבבם בינם ובין בוראם - אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא: וזה אם כן נוגע לדבר שבינם לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינם לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת פרימין). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בביאורנו.

יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה; שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

1 א. ארבעה ועשרים דברים מעכבין² את התשובה.
2 ארבעה מהן עון גדול, והעושה אחד מהן, אין
3 הקדוש-ברוך-הוא מספיק: בידו לעשות תשובה לפי
4 גדל חטאו. ואלו הן: (א) המחטיא את הרבים;⁴
5 ובכלל עון זה, המעכב את הרבים מלעשות מצוה.⁵
6 (ב) והמטה את חברו מדרך טובה בדרך לרעה, כגון
7 מסית⁶ ומדיח⁷. (ג) הרואה בנו יוצא לתרבות רעה
8 ואינו ממחה בידו; הואיל ובנו ברשותו - אלו מחה
9 בו היה פורש, ונמצא כמחטיאו. ובכלל עון זה, כל
10 שאפשר בידו למחות באחרים⁸ - בין יחיד, בין
11 רבים, ולא מחה, אלא גיחם בכשלונו. (ד)
12 והאומר: אֲחַטָּא וְאָשׁוּב! ובכלל זה האומר: אֲחַטָּא,
13 וְיוֹם-הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר!

(2) הרי"ף בסוף מסכת יומא הביא את הדברים האלה בשם ברייתא. וכבר השיב רבינו באחת מתשובותיו על מקור ברייתא זו וזה לשונו: "זה המניין אינו בגמרא ולא בתוספתא ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד, והשאר שלא נתבאר יוצא ממה שנתבאר" ("תשובות הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימין, ירושלים תרצ"ד). מעכבין - מפריעים. עוצרים בעדה שלא תתעורר בלב ולא תבוא. (3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו שמסייעים לכל הבא לעשות תשובה, כמאמר: "הבא לטהר מסייעים אותו" (יומא לח:); אבל אם שב מעצמו בתשובה שלימה - וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה", כמבואר לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את ה"עשרים וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: (א) שאין מספיקים בידו לעשות תשובה, (ב) הנועלים דרכי תשובה מפני עושיהם. (ג) שאי אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה

14 ב. ומהן חמשה דברים הנועלים¹⁰ דרכי התשובה
15 בפני עושיהן. ואלו הן: (א) הפורש מן הצבור¹¹,
16 לפי שבזמן שיעשו תשובה לא יהיה עמהן, ואינו
17 זוכה עמהן בזכות שעושים. (ב) והחולק על דברי
18 חכמים, לפי שמחלקתו גורמת לו לפרש מהן, ואינו
19 יודע דרכי התשובה. (ג) והמלעיג על המצוות, שפיון
20 שנתבזו בעיניו אינו רודף אחריהן ולא עושן; ואם
21 לא יעשה - במה יזכה? (ד) והמבזה רבותיו, שדבר
22 זה גורם לו לדחפו ולטרונו כגחז¹²; ובזמן שגטרד,
23 לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת¹³. (ה) והשוניא
24 את התוכחות, שהרי לא הניח לו דרך תשובה;
25 שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו
26 לאדם חטאיו ומכלימין אותו, חוזר בתשובה, כמו
27 שכתוב בתורה: "זכר ואל תשכח"; "ממרים
28 הייתם"; "ולא נתן ה' לכם לב"; "עם נבל ולא
29 חכם". וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי
30 גוי חוטא"; "ידע שור קונהו"; "מדעתי פי קשה
31 אתה". וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שנאמר:
32 "קרא בגרון אל תחשף". וכן כל הנביאים הוכיחו
33 לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד
34 בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול¹⁴ וזקן וירא-
35 שמים מנוצרי ואהוב להם¹⁵, שיהא מוכיח לרבים
36 ומחזירן בתשובה. וזה ששונא את התוכחות אינו
37 בא למוכיח ולא שומע דבריו, לפיכך יעמד
38 בחטאתיו, שהם בעיניו טובים.

(10) כשהוא מתעורר ורואה לשוב, הוא מוצא שערי תשובה נעולים בפניו, כמו שהוא הולך ומבאר. (11) אינו נכנס בצרתם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל ישראל. ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפורשים מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל צווארם, ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות ובכיבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם כבני חורין לעצמם" (12) (סנהדרין קז:). (13) ובוהו הוא נועל

אומר: וכי בעלתי או קרבותי אצלה! והוא אינו יודע
שראית העינים עון גדול, שהיא גורמת לגופן של
ערייות, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי
עיניכם" (ד) המתכבד בקלון חברו, אומר בלבו
שאניו חטא, לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע
לו בשת ולא בישו, אלא ערך מעשיו הטובים
וחקמתו למול מעשה חברו או חקמתו, כדי שיראה
מקללו שהוא מכבד וחברו בזוי. (ה) והחושד
בשנים, אומר בלבו שאניו חטא, לפי שהוא אומר:
מה עשיתי לו? וכי יש שם אלא חשד שמא עשה
או לא עשה; והוא אינו יודע שזה עון, שמשים
אדם פשוט בדעתו כבעל עברה.²⁸

(21) אלא יאחז בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום
עוול במעשיו. (22) שהעני מזמינו מתוך בושה או מתוך
נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא
יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. (23) לא גזל
ממש, ולכן לא ירהר בתשובה על זה לעולם.
(24) במשכנו. (25) גם בעבטו של עשיר אסור להשתמש;
אלא עבטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ודמיו נפחתיים
על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום
גזילה; לא כן עבטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון
קרדום ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה
היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפחתיים
מרוב תשמיש (בבא מציעא פב:). (26) ריבוי מן ערוה.
(27) הלב והעין שני סרסורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות
פרק א, הלכה ה). (28) וכבר הפליגו חז"ל בעוון זה (שבת
צז:).

ה. ומהן חמשה דברים, העושה אותם ימנע
אחריהם תמיד וקשים הם לפרש מהן. לפיכך צריך
אדם להזהר מהן שמא ידבק בהן, והן פלן דעות
רעות עד מאד. ואלו הן: רכילות²⁹, ולשון הרע³⁰,
ובעל חמה, ובעל מחשבה רעה³¹, והמתחבר לרשע;
מפני שהוא לומד ממעשיו והם נרשמים בלבו. הוא
שומר שלמה: "ורעה כסילים ירוע". וכבר בארנו
בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהוג בהן
תמיד, קל-וחמור לבעל-תשובה.

(29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזר בעיירות.
(30) המספר בגנות חבירו, כמבואר (הלכות דעות פרק ז,
הלכה ב). (31) החושב מחשבות להרע לחבירו, כלשון
הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות; נשחיתה עץ בלחמו
ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, ט).

ו. כל אלו הדברים וכיוצא בהן - אף-על-פי
שמעפכין את התשובה, אין מונעין³² אותה; אלא
אם עשה אדם תשובה מהן, הרי זה בעל-תשובה³³,
ויש-לו חלק לעולם הבא.³⁴

(32) אין עושין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. (33) שאמר

בעצמו את שערי התשובה בפניו. (14) (תענית טז.).
(15) כמו שאמרו: "ראויות היו התוכחות להיאמר מפי בלעם
והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו ישראל
אומרים: שונא מוכיחני! ואילו בירכם משה, היו אומות
העולם אומרות: אוהבם בירכם! אמר הקדוש-ברוך-הוא:
יוכיחם משה שאוהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיתבררו
הברכות והתוכחות ביד "ישראל" (דברים-רבה, פרשה א).

ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן, אי אפשר לו
שישוב בתשובה גמורה, לפי שהם עונות שבין אדם
לחברו, ואינו יודע חברו שחטא לו כדי שיחזיר לו
או ישאל ממנו למחול לו. ואלו הן: (א) המקלל את
הרבים, ולא קלל אדם ידוע כדי שישאל ממנו
בפירה. (ב) והחולק עם גנב, שלפי שאינו יודע גנבה
זו של מי היא, אלא הגנב גונב לרבים ומביא לו
והוא לוקח; ועוד, שהוא מחזיק¹⁶ יד הגנב
ומחטיאו. (ג) והמוצא אבדה ואינו מקריז עליה עד
שיחזירה לבעליה - לאחר זמן פשיעשה תשובה,
אינו יודע למי יחזיר. (ד) והאוכל שור¹⁷ עניים
ויתומים ואלמנות; אלו בני-אדם אמללין הם,
ואינם ידועים ומפרסמים, וגולים מעיר לעיר ואין
להם מכיר כדי שידע שור זה של מי הוא ויחזירנו
לו. (ה) והמקבל שחד להטות דין, אינו יודע עד
היכן הגיע¹⁸ הטיה זו וכמה היא פחה¹⁹ כדי
שיחזיר²⁰, שהדבר יש-לו רגלים; ועוד, שהוא
מחזיק יד זה ומחטיאו.

(16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעוררו לבל יעזוב דרכו
ויוסיף לחטוא. (17) בנוסח אוקספורד, מנוכח. וכן מעיד
ה"מגדל עוז" שבדק בכתובת יד רבינו ומצא שור בדלי"ת,
כלשון הכתוב: משור עניים (תהלים יב, ו), ובספרים
אחרים: [=כגרתנן] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד
וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא שור
בדלי"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו
את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משוויין ואומר: "שלי
אני נוטל". (18) הואיל והשוחד יעוור את העיניים אין
הדין המשוחד מרגיש כלל שהיטה את הדין.
(19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים נזוקו על ידי זה שהיטה
את הדין. (20) לאלה שניזוקו על ידו.

ד. ומהן חמשה דברים, העושה אותן אין חזקתו
לשוב²¹ מהן, לפי שהם דברים קלים פציגי רב
האדם, ונמצא חוטא, והוא ידמה שאין זה חטא.
ואלו הן: (א) האוכל מסעודה שאינה מספקת²²
לבעליה, שזה אבק גזל²³ הוא; והוא מדמה שלא
חטא ויאמר: כלום אכלתי אלא ברשותי! (ב)
המשתמש בעבטו²⁴ של עני²⁵, שהעבט של עני
אינו אלא כגון קרדום ומחרשה, ויאמר בלבו: אינן
חסרים, והרי לא גזלתי אותו! (ג) המסתפל
בפירות²⁶, מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על צער.

אלא שראובן התכוון לומר שאמנם הם עושים עכשיו תשובה, אבל התשובה האמיתית הייתה צריכה להיות לפני שבאו הצרות, כשם שהוא עצמו הורה דרך התשובה והיה עסוק ב"שקו ותעניתו" על שבלבל יצועי אביו, ועליהם לחזור בתשובה לא בגלל הצרה שבאה עליהם עכשיו אלא מפני גודל העוון, כפי שהסביר להם אז "אל תחטאו בילד" שלא רק שהוא לא בר עונשין מחמת גילו אלא שגם לא שמעתם אלי והתאכזרתם אלי "בהתחננו אלינו".

(על"פי לקו"ש חלק 2' עמוד 198)

(2) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג:), כלומר: כל מקרי האדם ומאורעותיו אשר יארעו לו בימי חייו, כגון: להיותו ארוך או קצר, עני או עשיר, חכם או טיפש - הכל בידי שמים הוא; אבל להיות צדיק או רשע - אינו בידי שמים, זאת מסר ביד האדם. נתן לפניו שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, דרך החיים ודרך המות - והוא יבחר לו באשר יבחר (מלשון רש"י, שם). (3) את פירושו זה של "כאחד ממנו" שאב רבינו, לפי דברי עצמו בהקדמתו למסכת אבות (פ"ח), מתרגום אונקלוס שתירגם את הכתוב: "הא אדם הוה יחידי בעלמא מגיה למידע טב וביש. בעוד שפירושו הרווח הוא: כאחד מאתנו.

ב. אל יעבר במחשבתך דבר זה, שאומרים טפשי אמות העולם ורב גלמי⁴ בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם מתחלת בריתו⁵ להיות צדיק או רשע - אין הדבר כן. אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבנו⁶ או רשע כנרבע⁷, או חכם או סכל⁸, או רחמן או אכזרי, או כילי⁹ או שוע¹⁰, וכן שאר כל הדעות¹¹. ואין לו מי שיכפהו¹² ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים¹³, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזו דרך שירצה. הוא שירמיהו אמר: "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב"¹⁴, כלומר: אין הפורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע; וכיון שכן הוא - נמצא, זה החוטא הוא הפסיד את עצמו, ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה. הוא שקתוב אחריו: "מה יתאונן אדם חי"¹⁵ וגו', וחזר ואמר: הואיל ורשיתנו בדינו, ומדעתנו עשינו כל הרעות - ראוי לנו לחזר בתשובה ולעזוב רשענו, שהרשות עתה בדינו¹⁶. הוא שקתוב אחריו: "נתפשה דרכינו ונתקורה ונשובה וגו'".

(4) נבערים מדעת, שהם כגולם בלי צורה. (עיין הלכות יסודי התורה פ"ד, ה"ח). (5) הם הפטליסטים, המאמינים בגורל עיוור (פטום), בגזירה קדומה של כל המתרחש בעולם, ושאין ביד האדם לשנות גורלו ומולו. (6) שכן מצינו שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי

חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה פרק א, הלכה א). (34) כמבואר לעיל (סוף פרק ג).

פרק חמישי

(1) שהבחירה ביד האדם; ידיעת ה' אינה שוללת את בחירתו של האדם.

א. רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו². הוא שקתוב בתורה: "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע"; כלומר: הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו³ בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע, ועושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שכן הוא - "פן ישלח ידו".

~ נקודות משיחות קודש ~

"רשות לכל אדם נתונה לו".

צריך להבין: עניין בחירה חופשית שמזכיר כאן הרמב"ם, הוא עניין יסודי בתשובה, וא"כ מדוע אחרו לסוף ספר המדע, ולא כתבו מיד בתחילת הלכות תשובה, הלא הוא "עיקר גדול... והוא עמוד התורה והמצוה", היינו שהוא עיקר ו"עמוד" של כל התורה והמצוות.

ויש לומר שהשייכות בין בחירה לתשובה היא בעצם מהותם, כי בכל במצוות לא נוגע כל-כך עניין הבחירה כדי לקיימן, ויכול שאדם יקיימן גם ללא כוונה מיוחדת, אבל מהות עניין התשובה היא ההכרה והידיעה שלאדם ישנה בחירה חופשית, והוא שהחליט לעבור על ציווי התורה ורק מתוך כך יכול לבוא לידי תשובה.

ובעומק יותר יש לומר, שהרמב"ם רוצה לרמז כאן עניין נוסף באופן התשובה, כי התשובה האמיתית נעשית לא מחמת שבאו צרות על האדם או מפני שירא מהעונש אלא שעושה תשובה מעצמו, מהכרה פנימית שזוהי דרך האמת ומרצון פנימי להדבק בקב"ה, ולכן הקדים כאן עניין הבחירה החופשית ללמדך שכשם שהחטא נעשה בבחירה חופשית, כך גם התשובה הנעלית צריכה לבוא מתוך בחירה חופשית ולא בגלל שבאו עליו צרות וייסורים ח"ו. על-פי-זה תתורץ גם שאלת המפרשים בפרשת מקץ על דברי ראובן לאחיו, שאחרי שאמרו "אבל אשמים אנחנו על אחינו כו" אמר להם "הלא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם", ולכאורה מה התועלת בדבריו הרי ראה שהאחים כבר מתחרטים על מעשיהם, וכשמישהו נמצא בצרה וצוקה ר"ל המביאתו לידי שבירת הלב ולהכרה שהוא עצמו גרם לזה, הרי שההנהגה האנושית מחייבת להשתדל לדבר על לבו ולנחמו ולא להוסיף צער

רָשָׁע; או אֵלֹהֵי הָיָה שֶׁם דָּבָר שֶׁמוֹשֶׁף אֶת הָאָדָם
בְּעֶקֶר תּוֹלְדוֹתָיו²¹ לְדַרְךָ מִן הַדְּרָכִים²², או לְמַדְעָה²³ מִן
הַמַּדְעוֹת, או לְדַעְיָה²⁴ מִן הַדְּעוֹת, או לְמַעֲשֵׂה²⁵ מִן
הַמַּעֲשִׂים, כְּמוֹ שְׂבוּדִים מִלִּפְנֵי הַטָּפְשִׁים הַחוּבְרִי
שְׁמִים²⁶ - הֵיאָף הָיָה מְצִיָּה לָנוּ עַל-יְדֵי הַנְּבִיאִים:
עֲשֵׂה כֹךְ וְאַל תַּעֲשֵׂה כֹךְ! הֵיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וְאַל תִּלְכּוּ
אַחֲרֵי רָשָׁעֵכֶם! וְהוּא מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ כְּבָר נִגְזַר עָלָיו,
או תּוֹלְדוֹתָיו²⁷ תִּמְשֹׁף אוֹתוֹ לְדָבָר שְׂאִי אֶפְשָׁר לָזוּז
מִמֶּנּוּ? וְמָה מְקוֹם הָיָה לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה? וּבִאֲיָזָה
דִּין וְאִיזָה מִשְׁפָּט נִפְרָע מִן הָרָשָׁע אוֹ מִשְׁלֵם שְׂכָר
לְצַדִּיק? הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט²⁸?!
וְאַל תִּתְמַה וְתֹאמַר: הֵיאָף יִהְיֶה הָאָדָם עוֹשֶׂה כָּל מָה
שֶׁיִּחְפֹּץ וְיִהְיֶה מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ - וְכִי יַעֲשֶׂה בְּעוֹלָם
דָּבָר שְׂלֵא כְּרִשּׁוֹת קוֹנֵנוּ וְלֹא חֶפְצוֹ, וְהַקְּתוֹב אוֹמֵר:
"כָּל אֲשֶׁר חֶפֶץ ה' עֲשֵׂה בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ"? ! דַּע,
שֶׁהַכָּל כִּחְפָצוֹ יַעֲשֶׂה, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁמַּעֲשִׂינוּ מְסוּרִין
לָנוּ! כִּיצַד? כִּשֶׁם שֶׁיִּחְפֹּץ חֶפֶץ לְהִיּוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ
עוֹלִים לְמַעַלָּה, וְהַמַּיִם וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה,
וְהַגִּלְגָּל²⁹ סוֹבֵב בְּעִגּוּל, וְכֵן שְׂאֵר בְּרִית הָעוֹלָם
לְהִיּוֹת כְּמִנְהַגָּן³⁰ שֶׁחֶפֶץ בּוֹ - כְּכָה חֶפֶץ לְהִיּוֹת הָאָדָם
רִשּׁוֹת בְּיָדוֹ וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ,
לֹא כּוֹפֶה וְלֹא מוֹשֶׁף, אֲלָא הוּא מַעֲצָמוֹ וּבִדְעוֹתוֹ
שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵל, עוֹשֶׂה כָּל שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת.
לְפִיכָךְ דִּינִן אוֹתוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עֲשֵׂה טוֹבָה -
מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עֲשֵׂה רָעָה - מְרַעִין לוֹ. הוּא
שֶׁהַנְּבִיא אוֹמֵר: "מִיִּדְכֶם הֵיטָה זֹאת לָכֶם"; "גַּם
הִמָּה בְּחִירוֹ בְּדְרָכֵיהֶם". וּבַעֲנִין זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה:
"שִׁמְחָה בַּחֲרוֹ בְּזִלְזוּתָהּ... וְדַע כִּי עַל-כָּל-אֱלֹהִים יִבְיָאָף
הָאֱלֹקִים בְּמִשְׁפָּט"; כְּלוּמַר: דַּע שֶׁשִּׁי בְּיָדָךְ כֹּחַ
לַעֲשׂוֹת, וְעֵתִיד אֶתָּה לִתֵּן אֶת הַדִּין³¹!

(21) טבעו. תכונה או סגולה הטבועה באדם מראשית לידתו.
(22) טוב או רע. (23) לחכמה מן החכמות; להשקפה
באמונות ודעות. (24) מידה, תכונת נפש. ואין להקשות
ממה שכתב רבינו למעלה (הלכות דעות פ"א, ה"ב),
שבדעות "יש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע
גופו" שזה ההיפך ממה שכתב כאן - שיש לומר: מה שכתב
שם יתכן באותן הדעות שלא יפול בהן עוון או מצוה, כגון:
עצבות, עצלות, חריפות וכיוצא בהן (הערה להוצאת
מנטובה). (25) העשויים בידי אדם יום יום. (26) החווים
בכוכבים האומרים הכל תלוי במזל שבו נולד האדם ואין
לשנותו. (27) טבעו ומזגו. (28) למה ישלם שכר טוב
לאדם, או למה יענישו על מעשים שעשה שלא מדעתו
ורצונו, אלא בהכרח גזירה קדומה. "ואני יודע - כותב רבינו
באחת מאגרותיו - שאפשר שתמצאו דברי יחידים מחכמי
האמת, רבותינו ע"ה בתלמוד, כגון: (שבת קנז), ובמשנה
ובמדרשות, שמשמע מהם שבעת לידתו של אדם גרמו
הכוכבים כך וכך - אל יקשה זה בעיניכם... ואין ראוי לאדם

למעשי אבות: אברהם, יצחק ויעקב (תדב"א פ' כה).
(7) בן-נבט שחטא והחטיא את הרבים. (8) על זה הקשה
בעל "הגהות מימוניות": הלא חז"ל אמרו (נדה טז:): "אותו
מלאך הממונה על ההריון "לילה" שמו ונוטל טיפה
ומעמידה לפני הקב"ה ואומר: "טיפה זו מה תהא עליה:
גבור או חלש, חכם או טיפש" וכו' - הרי בפירוש משמע
שגם זה בידי שמים? ליישב את הסתירה הזאת מביא בעל
"ההגהות" את התירוץ שתירץ לו רבו ר' מאיר מרוטנברג
בהיותו אסור במגדל אינזיסהיים, והוא: "מה שאמר כאן
רבינו: "חכם או סכל" פירושו - לאחוז בחכמה או בסכלות,
כלומר: לשקוד על התורה והחכמה, או לפנות להן עורף;
לבחור בטוב או ברע - וזה ביד האדם. ומה שאמרו (נדה
טז:), שהקב"ה גוזר על האדם להיות "חכם או טיפש",
כוונתם: לעשות לו לב חכם או טיפש בהכנה - וזה בידי
שמים". שיתכן שהאדם יהיה מחונן בכשרון מתחילת
לידתו, כלומר: שה' עשה לו לב חכם, אבל אין זה מחייב
שיהא חכם בפועל. כי אם לא ישקוד על למודיו, לעולם לא
יהיה חכם בפועל למרות זאת שהוא חכם בכח מטבעו. וכן
אדם שנולד בלב טיפש אין זה מחייבו שישאר כל ימיו בור
ועם-הארץ; אלא אם יתאמץ וילמד, יגיע למעלות ידועות
בסולם החכמה. "כי אין האדם נולד בטבע בעל מעלה או
בעל חסרון, כמו שאינו נולד מטבעו בעל מלאכה מן
המלאכות, אבל אפשר יוולד בטבע מוכן למעלה או
לחסרון" (לשון רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (9) קמצן
נפרז. (10) נדיב פזרן. (ראה הלכות דעות פ"א, ה"א).
(11) המידות. (12) שיכריח אותו. (13) הטוב והרע.
(14) "הרעות והטוב" האמורים כאן, אין כוונתם למתן שכר
או עונש הבא מאת ה', אלא המעשים הרעים והטובים של
האדם. (15) שאין לו להתאונן על ה' ועל גורלו בחיים,
אלא על חטאיו שעשה ברצונו ובזדון לבו, וכזה גרם לעצמו
כל אשר הגיע לו. (16) לפשפש במעשים ולעזוב דרך רשע.

1 ג. וְדָבָר זֶה¹⁷ עֶקֶר גְּדוֹל הוּא, וְהוּא עֲמוּד¹⁸ הַתּוֹרָה
2 וְהַמְצִיָּה, שְׁנֹאמַר: "רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת
3 הַחַיִּים", וּבְתִיב: "רָאָה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם",
4 כְּלוּמַר, שֶׁהָרִשּׁוֹת בְּיָדְכֶם. וְכָל שֶׁיִּחְפֹּץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת
5 מִמַּעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם, עוֹשֶׂה - בֵּין טוֹבִים, בֵּין רָעִים¹⁹.
6 וּמִפְּנֵי זֶה הֻעֲנֵן נֹאמַר: "מִי יִתֵּן וְיִהְיֶה לְכֶכֶם זֶה
7 לָהֶם"²⁰, כְּלוּמַר, שְׂאִין הַבוֹרָא כּוֹפֶה בְּנֵי הָאָדָם וְלֹא
8 גּוֹזֵר עֲלֵיהֶן לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֲלָא הַכָּל מְסוּר
9 לָהֶם.

(17) שהביררה בידו לעשות כרצונו ויכלתו. (18) שעליו
נשענת התורה ומצוותיה. (19) והברכה באה מאליה
לעושה הטוב, והקללה - לעושה הרע. הוא שאמר רבי
אלעזר (דברים-רבה, פ"ד) על הפסוק: "ראה אנכי נותן"
וגו': משאמר הקב"ה הדבר הזה בסני', באותה שעה "מפי
עליון לא תצא הרעות והטוב" - אלא מאליה באה הרעה
על עושה הרעה, והטובה - על עושה הטובה. (20) כאילו
אין הדבר תלוי אלא בהם.

10 ד. אֵלֹהֵי הָאֵל הָיָה גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לְהִיּוֹת צַדִּיק אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרמב"ם מלכתחילה לא קיימת, ומדוע כתב ש"תשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה כו".

ו"ל שהכלל הנ"ל שהידיעה מסובבת ובאה אחרי ההתרחשות, הוא ע"פ גדרי השכל, ומכיון שהוא ית' אינו מוגדר בגדרי השכל, הרי ידיעתו אינה מצד הדבר שיודע אלא מצד הדבר עצמו, אבל אחרי עצמוצם עצמו כביכול בגדרי השכל, הפכה הידיעה למסובבת מהדבר (אבל גם בבחינה זו הוא יודע את העתיד מצד שעבר ועתיד כאחד לפניו), וזוהי כוונת הרמב"ם ש"אין בנו כח כו" כי כשמדובר "לפני הצמצום" אין מקום לגדרי השכל.

(על"פ לקו"ש חלק כ"ט עמוד 474)

להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויתלה בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר, או שיש בהם רמז וכדומה. הלא תראו שכמה פסוקים מן התורה אינם כפשוטם; ולפי שנודע בראיות של דעת שאי אפשר שיהיה הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם (אונקלוס) ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריי, כי העינים הן לפניו ולא לאחור" (אגרות הרמב"ם, דפוס ליפסיה, עמ' כו). (29) הוא הגלגל התשיעי המקיף את כל העולם בתנועתו המהירה במשך עשרים וארבע שעות, ונקרא גם הגלגל היומי, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ג, ה"א). (30) כפי טבען שהטביע בהן מששת ימי בראשית. השווה הקדמת רבינו למסכת אבות (פ"ח). (31) (שבת סג:).

ה. שְׁמָא תֹאמַר: וְהִלָּא הֶקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ כָּל
מָה שֶׁיְהִיָּה, וְקֹדֶם שֶׁיְהִיָּה יָדַע שֶׁזֶה יְהִיָּה צָדִיק אִו
רָשָׁע אִו לֹא יָדַע: אִם יָדַע שֶׁהוּא יְהִיָּה צָדִיק - אִי
אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְהִיָּה צָדִיק³²; וְאִם תֹּאמַר, שֶׁיָּדַע שֶׁיְהִיָּה
צָדִיק, וְאֶפְשָׁר שֶׁיְהִיָּה רָשָׁע - הֲרִי לֹא יָדַע הַדָּבָר עַל
בְּרִיּוֹ³³? יָדַע, שֶׁתְּשׁוּבַת שְׂאֵלָה זוֹ אֶרְכָּה מְאֹד מְדָה³⁴
וְיִרְחָקָה מִנֵּי יָם, וְכִמְהָ עֶקְרִים גְּדוֹלִים וְהָרִים רַמִּים
תְּלוּיִים בָּהּ; אֲבָל צָרִיף אֶתָּה לֵידַע וְלַהֲבִין בְּדָבָר זֶה
שְׂאֵנִי אוֹמֵר: כִּכָּר בְּאֶרְנֹה בְּפֶרֶק שְׁנִי³⁵ מֵהַלְכוֹת יִסּוּדֵי
הַתּוֹרָה, שֶׁהֶקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִדַּעָה שֶׁהִיא
חוּץ מִמֶּנּוּ כְּבִנְיָ-אָדָם שֶׁהֵם וְדַעְתָּם שְׁנִיִּים; אֲלֵא הוּא
יִתְעַלֶּה, שְׁמוֹ וְדַעְתּוֹ אֶחָד, וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם
יְכוּלָה לְהַשִּׁיג דָּבָר זֶה עַל בְּרִיּוֹ. וְכֵשֶׁם שְׂאֵין פֶּחַ
בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וְלִמְצָא אֶתֶּמֶת³⁶ הַבּוֹרָא, שְׂנֹאֵמַר: "כִּי
לֹא יֵרָאֵי הָאָדָם וְחִי" - כֵּף אֵין פֶּחַ בְּאָדָם לְהַשִּׁיג
וְלִמְצָא דַּעְתּוֹ³⁷ שֶׁל בּוֹרָא. הוּא שֶׁהִנְבִּיא אָמַר: "כִּי
לֹא מִהֲשׁוּבוֹתֵי מַחְשְׁבוֹתֶיכֶם וְלֹא דְרָכֶיכֶם דְּרָכֵי".
וְכִינֵן שְׁכֵן³⁸ הוּא - אֵין בָּנוּ פֶּחַ לֵידַע הֵיאָף יָדַע
הֶקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כָּל הַבְּרֹאִים וְהַמַּעֲשִׂים; אֲבָל
יָדַע בְּלֹא סִפֵּק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בִּיד הָאָדָם, וְאֵין
הֶקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹשְׁכּוֹ וְלֹא גּוֹיֵר עָלָיו לַעֲשׂוֹת
כֵּף³⁹. וְלֹא מִפְּנֵי קִבְּלַת הַדָּת בְּלִבְדוֹ⁴⁰ נּוֹדַע דָּבָר זֶה,
אֲלֵא בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת מִדְּבָרֵי הַחֻקִּים. וּמִפְּנֵי זֶה
נִגְאָר בְּנִבְוָאָה, שֶׁדִּנֵּין אֶת הָאָדָם עַל מַעֲשָׂיו כְּפִי
מַעֲשָׂיו אִם טוֹב וְאִם רָע, וְזֶה הוּא הָעֶקֶר שֶׁפֶּל דְּבָרֵי
הַנְּבִואָה תְּלוּיִין בּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה... כו" "דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים כו".

ולכאורה קשה א: קושיית הראב"ד ש"לא נהג זה המחבר מנהג החכמים... והניח הדבר בקושיא... כו".

ב. הרי מובן שידיעת הדבר באה כתוצאה מהתרחשותו, ומכיון שאצל הקב"ה עבר הווה ועתיד כאחד, הוא יודע גם את העתיד לקרות כי אצלו הדבר כבר קרה, וא"כ קושיית

(32) כי ידיעתו של הקדוש-ברוך-הוא מחייבת זאת בהכרח, והרי אמרנו שהאדם חפשי בבחירתו והכל תלוי ברצונו? (33) ולא ייתכן דבר כזה אצל הקדוש-ברוך-הוא שהוא שלם בתכלית השלימות. (34) מידתה, כלשון הכתוב (איוב יא, ט). (35) הלכה י, וראה בביאורנו שם. (36) מציאותו ומהותו האמתית. (37) אופן ידיעתו. (38) שאין כח באדם להשיג ולהבין דעתו ואופן ידיעתו של הבורא. והראב"ד השיג ואמר: "לא נהג זה המחבר מנהג חכמים: שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה; וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק, ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה".
אחר שגמר את השגתו מנסה הראב"ד עצמו את כחו ליישב את השאלה החמורה הנדונה, אבל הוא מסיים ואומר: "וכל זה איננו שוה", כלומר: כל התאמצות לסתור את השאלה לשוא היא. התשובות רפופות הן ואין כדאי כלל לעורר שאלות כאלה ששכרן יוצא בהפסדן. השגת הראב"ד מצאה הד בספרות התלמודית והמחקרית, וספרות שלימה נכתבה לבאר את תשובת רבינו הסתומה. (ראה שו"ת הריב"ש, סימן קיח; תיו"ט, אבות פ"ג, מ"ט). וה"כסף-משנה" מגין על תשובת רבינו זו ואומר: "ויש לתרץ שרבינו נתכוון, שאם איזה אדם תקשה לו קושיא זו ותבלבל דעתו, לכן הציע לפניו דברים אלה כדי שידע שאין מטבע שאלה זו ליישבה, ולכן אין לשאול שאלות כאלה - היות שאין בנוכח לידע: איך יודע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם". ובעל "עבודת המלך" מסביר יפה את הענין הנידון ואומר, שרבינו נהג כאן מנהג חכמים ולא רק שלא הניח הדבר בקושיא - כדברי משיגו הראב"ד - אלא עקר את השאלה משרשה: רבינו לא בא כאן לבאר דברים שהם למעלה מההשגה האנושית, אלא עמד פה על ענין שהוא בגדר ה"נמנע" (דבר שאי אפשר להיות), והוא: איך אפשר ש"הידיעה" ו"הבחירה" יתאימו יחד, הלא זה כאילו תאמר: שתים כפול שתים הן - שלש, שזה דבר "נמנע", וכל דבר נמנע הוא שקר? ועל זה השיב רבינו: אמת, זה דבר "נמנע" לפי ידיעתנו וכח השגתנו האנושית; אולם מאחר שהוכח כבר כי לא כידיעתנו ידיעתו של הקב"ה, ושהיא למעלה מהשגתנו כידיעת מציאותו - שוב אין כאן שאלת "נמנע" אלא שאלה שהיא למעלה מהשגתנו, ובכגון זה אין לנו עסק

(מלכים ב- יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתריסין.
(11) (אבות פ"ד, מ"א). (12) ללא אונס וכח מכריח חיצוני.
ג. ואִפְשָׁר שֶׁיִּחַטָּא אָדָם חֲטָא גְדוֹל אוֹ חֲטָאִים
רַבִּים, עַד שֶׁיִּתֵּן הַדִּין לִפְנֵי דִין הָאֱמֶת, שֶׁיִּהְיֶה
הַפְּרָעוֹן¹³ מִזֶּה הַחוּטָא עַל חֲטָאִים אֱלוֹ שֶׁעָשָׂה
בְּרִצּוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ, שֶׁמוֹנָעִין מִמֶּנּוּ הַתְּשׁוּבָה וְאֵין
מִנִּיחִין לוֹ רְשׁוֹת לָשׁוּב מִרְשָׁעוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּמּוֹת וְיֵאָבֵד
בְּחֲטָאוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה. הוּא שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר
עַל-יְדֵי יִשְׁעֵיהוּ: "הַשָּׁמַן לֵב הָעָם הַזֶּה וְגו'"¹⁴, וְכֵן
הוּא אוֹמֵר: "וַיְהִי מִלְּעֵכִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים
וּבִזְמַן דְּבָרָיו וּמִתְעַתָּעִים¹⁵ בְּנִבְיָאֵי עַד עֲלוֹת חֲמַת
ה' בְּעַמּוֹ עַד לְאֵין מִרְפָּא"; כְּלוּמַר: חֲטָאוֹ בְּרִצּוֹנָם
וְהִרְבּוּ לִפְשָׁע, עַד שֶׁנִּתְחַיְבוּ לִמְנַע מִזֶּה הַתְּשׁוּבָה,
שֶׁהִיא הַמִּרְפָּא. לְפִיכָךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְאֵנִי אֲחַזֵּק
אֶת לֵב פְּרָעָה" - לְפִי שֶׁחֲטָא מַעֲצָמוֹ תַּחֲלָה וְהִרַע
לִישְׂרָאֵל הַגֵּרִים בְּאֶרְצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִבֵּה נִתְחַכְמָה
לוֹ" - נָתַן הַדִּין לִמְנַע¹⁶ הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנִּפְרַע
מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ חֲזַק הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת לְבוֹ. וְלָמָּה
הָיָה שׁוֹלַח לוֹ בְּיַד מֹשֶׁה וְאוֹמֵר: שְׁלַח וַעֲשֵׂה
תְּשׁוּבָה! וְכִבֵּר אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אֵין אַתָּה
מִשְׁלַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יַדְעִיתִי וְגו'". וְאוֹלָם
בַּעֲבוּר זֹאת הַעֲמִידָתִיךָ? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לְבָאֵי הָעוֹלָם,
שֶׁבְּזִמָּן שֶׁמוֹנֵעַ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הַתְּשׁוּבָה לַחוּטָא,
אֵינוֹ יָכוֹל לָשׁוּב, אֲלָא יְמּוֹת בְּרִשָׁעוֹ שֶׁעָשָׂה בַּתְּחִלָּה
בְּרִצּוֹנוֹ. וְכֵן סִיחוֹן, לְפִי עֲזוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ¹⁷, נִתְחַיֵּב
לִמְנַע מִן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי הִקְשָׁה ה' אֶלְלִיקֶיךָ
אֶת רוּחוֹ וְאָמַץ אֶת לִבּוֹ"¹⁸. וְכֵן הַפְּנִיעֵנִים, לְפִי
תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן מִנֵּעַ מִזֶּה הַתְּשׁוּבָה, עַד שֶׁעָשׂוּ מַלְחָמָה
עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מָאת ה' הִיָּתָה לְחִזָּק אֶת
לִבָּם לְקִרְאָת הַמִּלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל לִמְעַן הַחֲרִימָם".
וְכֵן יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֱלִיהוּ, לְפִי שֶׁהִרְבּוּ לִפְשָׁע, מִנֵּעַ
מֵאוֹתָן הַמִּרְבִּים לִפְשָׁע תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה
הִסַּפְתָּ אֶת לִבָּם אֲחִירָנִית", כְּלוּמַר: מִנֵּעַת מִזֶּה
הַתְּשׁוּבָה¹⁹. נִמְצְאָת אוֹמֵר, שֶׁלֹּא גִזַּר הָאֵל עַל פְּרָעָה
לְהִרַע לִישְׂרָאֵל, וְלֹא עַל סִיחוֹן לַחֲטָא בְּאֶרְצוֹ, וְלֹא
עַל הַפְּנִיעֵנִים לְהִתְעַיֵּבוֹ²⁰, וְלֹא עַל יִשְׂרָאֵל לְעַבֵּד
עַפּוֹם²¹ - אֲלָא כָּל חֲטָאוֹ מַעֲצָמָן, וְכָל מִתְחַיְבוֹ
לִמְנַע מִזֶּה הַתְּשׁוּבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפי שחטא מעצמו תחילה... שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן
הדין למנוע ממנו תשובה".

צריך להבין: כיון שהרמב"ם רוצה לתאר כאן את חומרת
מעשיו של פרעה, מדוע לא ציין את הפסוקים המתארים
את פשעיו כלפי עם ישראל "כל הבן הילוד היאורה
תשליכוהו כו'" וכד'.

אלא שבזה מסביר הרמב"ם מדוע לא היתה לפרעה בחירה

כלל, כי לשוא ילאה בהן בן-אדם למצוא פתרון. (39) הוא
שאמר רבי עקיבא (אבות פ"ג, מ"ט): "הכל צפוי והרשות
נתונה" - שאף על פי שה' צופה ויודע כל מעשי בני-אדם,
בכל זאת הרשות נתונה לאדם להיות צדיק או רשע כרצונו
ואין ידיעתו של הקב"ה שוללת את בחירתו (מפירוש רבינו,
שם). (40) מתוך אמונה שבלב גרידא.

פרק עשירי

(1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם
מוכרח במעשיו.

א. פְּסוּקִים הִרְבֵּה יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי נְבִיאִים, שֶׁהֵן
נִרְאִין כְּסוֹתְרִין עֵקֶר זֶה², וְנִכְשָׁלִין בְּהֵן רַב הָאָדָם,
וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא גּוֹזֵר
עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת רָצָה אוֹ טוֹבָה, וְשֶׁאֵין לְבוֹ שֶׁל
אָדָם מְסוּר לוֹ לְהִטּוֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וְהָרִי אֲנִי
מִבְּאֵר עֵקֶר גְּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּדְעַ פְּרוּשׁ כָּל אוֹתָן
הַפְּסוּקִים: בְּזִמָּן שֶׁאָדָם אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁי מְדִינָה
חוּטָאִים, וְעוֹשֶׂה הַחוּטָא חֲטָא שֶׁעוֹשֶׂה מִדַּעְתּוֹ
וּבְרִצּוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ - רָאוּי לְהַפְּרַע³ מִמֶּנּוּ,
וְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ אֵיךְ יִפְרַע. יֵשׁ חֲטָא,
שֶׁהָיָה נוֹתֵן שְׁנִפְרָעִים מִמֶּנּוּ עַל חֲטָאוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה
בְּגוֹפוֹ⁴ אוֹ בְּמִמוֹנוֹ⁵ אוֹ בְּבָנָיו הַקְּטָנִים⁶; שֶׁכֵּנִי שֶׁל
אָדָם הַקְּטָנִים שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לְכָלֵל
מִצְוֹת, כְּקִנְיָנוֹ הֵן, וּכְתִיב: "אִישׁ בְּחֲטָאוֹ יָמוּת" -
עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אִישׁ⁷. וְיֵשׁ חֲטָא, שֶׁהָיָה נוֹתֵן שְׁנִפְרָעִין
מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין לְעוֹבֵד עָלָיו שׁוּם נֶזֶק
בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְיֵשׁ חֲטָא, שְׁנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה
וְלְעוֹלָם הַבָּא⁸.

(2) עיקר הבחירה החפשית של האדם לחיות ולהיות כרצונו:
רע או טוב, צדיק או רשע. (3) לשלם לו כפעלו. ואשלמה
להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון.
(4) שבאים עליו מיחושים וחליים שונים. (5) נכסיו נפסדים
או יורדים לטמיון וכלים. (6) שמתים בעוון אבותם.
(7) וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון
אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" -
גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן
במסכת כתובות ח, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו
(דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על
בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. (8) הוא עולם
הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאין שם אלא
חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁹? בְּזִמָּן שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה;
אֲבָל אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה - הַתְּשׁוּבָה כְּתִירִים¹⁰ בְּפָנָיו
הַפְּרָעוֹנוֹת¹¹. וּכְשֶׁם שֶׁהָאָדָם חוּטָא מִדַּעְתּוֹ וּבְרִצּוֹנוֹ,
כֵּף הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה מִדַּעְתּוֹ וּבְרִצּוֹנוֹ¹².

(9) שנפרעים ממנו על חטאותיו. (10) מגן. ולא יקדמנה מגן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הפסוק: "יחד לבבי ליראה שמך". (23) ונו"א: חפצה.
 (24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשיה מרצון טוב.
 ה. ומהו זה שאמר דוד: "טוב וישר ה', על פן יורה
 חטאים בדרך. ירדף עוֹנִים וגו'" 25? זה ששלח
 נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן
 בתשובה. ועוד, שנתן בהם כח ללמד ולהבין;
 שמדד זה בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרך
 החקמה והצדק – מתאנה להן ורודף אותם. והוא
 מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: בא לשהר –
 מסייעין אותו 26, כלומר: ימצא עצמו נעזר על הדרך.
 והלא פתוב בתורה: "ועבדים וענו אתם" – הרי
 גזר 27 על המצריים לעשות רע? וכתוב: "וקם העם
 הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" – הרי גזר על
 ישראל 28 לעבד פוֹכְבִים ומזלות, ולמה נפרע מהן?
 לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה הוא
 הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבד
 פוֹכְבִים ומזלות – אלו לא רצה לעבד, לא היה
 עובד, ולא הודיע 29 הבוֹרָא אלא מנהגו של עולם 30.
 הא למה זה דומה? לאומר: העם הזה יהיה בהן
 צדיקים ורשעים. לא מפני זה יאמר הרשע פֶּכֶר נגזר
 עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע למשה שיהיו
 רשעים בישראל. כענין שנאמר כי לא יחדל אביון
 מקרב הארץ 31. וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן
 המצרים והמרעים לישראל, אלו לא רצה להרע
 להם, הרשות בידו; שלא גזר על איש ידוע, אלא
 הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם.
 וכבר אמרנו 32, שאין כח באדם לידע היאך ידע
 הקדוש-ברוך-הוא דברים העתידין להיות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי גזר על ישראל לעבוד עבודה זרה, ולמה נפרע מהם".
 ולכאורה שאלה זו כבר תירץ הרמב"ם בהל' תשובה פרק
 ה' "שאף שהקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה יודע
 שזה יהיה צדיק כו' שאין ידיעתו מכרחת כי אין ידיעתו
 כידיעתנו כו' ואין (ידיעת) הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו".
 ויש לומר שזה דווקא כשאין הדבר בא בדיבורו של
 הקב"ה, אבל אם בא בדיבור, הרי "גזר בו" כלשון הרמב"ם
 כאן, ולכן הוצרך כאן לתירוץ האחר "שלא גזר על איש
 ידוע כו'".

(על"פ ל"ק"ש חלק ה' עמוד 132 הערה 3.)

(25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בבחירתו
 החפשית של האדם תלויה דרכו? (26) (יומא לח:).
 (27) מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"א), שאמר: "שלא גזר
 האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו
 ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה – הלא רואים אנו שה'
 גזר על עבדות בני-ישראל ועניינים במצרים? (28) גם זה
 מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל

חופשית, כי הן אמת שבתחילה היתה לו בחירה, אבל
 מאחר "שהרשע והתריס כנגד..." נלקחה ממנו הבחירה,
 והוא שמרמוז הפסוק במילים הבה נתחכמה לו, שהוא ית'
 נורא עלילה על בני אדם, וכיון שאמר "מי ה' אשר אשמע
 בקולו" וכפר במציאותו ית', הראהו ה' מדה כנגד מדה,
 שהוא השולט גם בבחירתו ובמחשבותיו עד שאפילו אינו
 מבין שהמחשבה שנזרקה בו "הבה נתחכמה לו" היא מצד
 "נורא עלילה על בני אדם".

(על"פ ל"ק"ש חלק ר' עמוד 63 הערה 37.)

(13) העונש. (14) שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא
 ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה
 רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם.
 (15) ומתקלסים. (16) ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא
 חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך – אמר
 הקב"ה – אפילו אם ירצה לשוב אני מחזיק לבו, כדי שאפרע
 כל הדין ממנו" (שמות-רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"ג)
 על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לבו" – אמר רבי יוחנן:
 מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה
 תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" – שיעשה
 תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" אמר לו
 ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים – הוא
 יליץ (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה,
 שניה, שלישית ואינו חוזר בו – והוא נועל לבו מן התשובה,
 כדי לפרוע ממנו מה שחטא". (17) עוד בטרם שבאו
 בני-ישראל לגבולו. (18) למן תת אותו בידי ישראל על
 עוונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה:
 שלא נתן לבני-ישראל עבור בגבולו, ולכן תמהים הם
 ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את
 לבבו? – אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו
 להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו,
 ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו
 בהקדמתו לאבות, פ"ח). (19) ומניעת התשובה מן האדם
 וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו
 בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל
 ירבעם בן-נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים-
 א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסנוורים
 ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם).
 (20) לעשות מעשי תועבה.

ד. וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם
 מאת ה' לעזרם 21 על האמת; כמו שאמר דוד:
 "הורני ה' דרךך", כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך
 האמת, שממנה אדע דרךך ויחודך 22 שמך. וכן זה
 שאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", כלומר: תניח רוחי
 לעשות חפצך 23, ואל יגרמו לי חטאי למנעני
 מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי 24 עד שאחזור
 ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו כל הדומה
 לפסוקים אלו.

(21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. (22) כסופו של

ב. לְעוֹלָם יִרְאָה אָדָם עֲצָמוֹ כְּאִלּוּ הוּא נוֹטֶה לְמוֹת,⁵
וְשָׂמָא יָמוֹת בְּשַׁעֲתוֹ⁶ וְנִמְצָא עוֹמֵד בְּחֶטְאוֹ, לְפִיכָךְ⁷
יָשׁוּב מִחֶטְאוֹ מִיָּד⁸; וְלֹא יֹאמֶר, כְּשֶׁאֲזָקִין אֶשׁוּב,
שָׂמָא יָמוֹת טָרָם שְׂיִזְקִין. הוּא שְׂשִׁלְמָה אָמַר⁹
בְּחֻקָּמָתוֹ: "בְּכָל עֵת יִהְיֶה בְּגָדֶיךָ לְבָנִים"⁵.

(3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג): "שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". (5) כדי שתהא מוכן ומוזמן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב, שאם תמות היום - תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו זמן, אם חכם הוא או פיקח - מיד מכבס כסותו ורוחוץ וסך. וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה - וכן יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת" (שם).

ג. אֵל תֹּאמַר שְׂאִין תְּשׁוּבָה אֵלָא מִעֲבֵרוֹת שְׂיֵשׁ בָּהֶן¹⁰
מַעֲשֵׂה, כְּגוֹן זִנּוּת וְגִזְלָה וְגִבְיָה; אֵלָא כְּשֶׁשׁ שְׂעָרֶיךָ¹¹
אָדָם לְשׁוּב מֵאֵל, כִּךְ הוּא צָרִיךְ לְחַפֵּשׁ בְּדַעוֹת¹²
רְעוֹת שְׂיֵשׁ לוֹ, וְלִשׁוּב מִן הַפְּעַם וּמִן הָאִיבָה וּמִן
הַקִּנְיָה וּמִן הַהֲתוּלָה¹³ וּמִרְדִּיפֵת הַמָּמוֹן וְהַפְּכוּד¹⁴
וּמִרְדִּיפֵת הַמַּאֲכָלוֹת¹⁵ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מִן הַכָּל צָרִיךְ¹⁶
לְחֻזַּר בְּתְשׁוּבָה. וְאֵלּוֹ הָעוֹנוֹת קָשִׁים מְאֹד מֵאֲוֶתָן שְׂיֵשׁ¹⁷
בָּהֶן מַעֲשֵׂה, שְׂבִיזְמָן שְׂאָדָם נִשְׁקַע בְּאֵלּוֹ, קֶשֶׁה הוּא¹⁸
לְפָרֵשׁ מֵהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכּוֹ¹⁹
וְגִי'".

(6) מידות מגונות. (7) ליצנות. (8) כזולל וסובא הלהוט אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות. (9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון: מידות רעות ומושחתות.

ד. וְאֵל יִדְמָה אָדָם בְּעַל-תְּשׁוּבָה שֶׁהוּא מִרְחֵק²⁰
מִמַּעֲלֵת הַצְּדִיקִים מִפְּנֵי הָעוֹנוֹת וְהַחֲטָאוֹת שֶׁעָשָׂה -²¹
אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֵלָא אֶהוּב וְנִחְמָד הוּא לִפְנֵי הַבּוֹרָא²²
כְּאִלּוּ לֹא חָטָא מֵעוֹלָם. וְלֹא עוֹד, אֵלָא שְׂשִׁכְרוֹ²³
הַרְבֵּה, שֶׁהָרִי טַעַם טַעַם הַחֲטָא וּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ וְכַבֵּשׁ²⁴
יָצָו. אָמְרוּ חֲכָמִים: מָקוֹם שֶׁבְּעַל-תְּשׁוּבָה עוֹמֵד, וְאֵין²⁵
צְדִיקִים גְּמוּרִין יְכוּלִין לַעֲמֹד בּוֹ²⁶, כְּלוּמָר: ²⁷
מַעֲלָתָן גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת אֵלּוֹ שֶׁלֹּא חָטָאוּ מֵעוֹלָם,
מִפְּנֵי שֶׁהֵן כּוֹבְשִׁים אֶת יָצָרָם יוֹתֵר מֵהֶם.²⁸

(10) (ברכות לד): שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' (ישעיה נז, יט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק" שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום ל"קרוב", והו' צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

ה. כָּל הַנִּבְיָאִים כָּלָן צִוּוּ עַל הַתְּשׁוּבָה, וְאֵין יִשְׂרָאֵל²⁹

בימי אליהו מנע מאותם המרבים לפשוע את התשובה - הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבור אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? (29) למשה רבינו. (30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים עובדי ע"ז. (31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח כלל, שכל אחד יהיה אביון. הראב"ד יאמר: "וענין המצרים אינה שאלה" ונימוקי עמו. אחד מהם הוא: כי הבורא אמר: "ועינו אותם" - והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה (זכריה א, טו) - ולפיכך נתחייבו. כזה אנו מוצאים (שמות רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם - עמדו עליהם ושיעבדום בחזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כבעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה - אלא אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה". (32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה הנזכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה": איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן, שאפשר - הרי יוצא שידעת ה' אינה על בוריה ואינה שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש הפרטי להיות רשע, אבל ידיעתו המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מו"נ ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראיותיו המכריעות, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימסכנו לאחד משני הדרכים. הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניח דברים שביארנו בפרושנו למס' אבות וב"ספר המדע" שחיברנו, שהם בנויים על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת ששייב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה - אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם סימן קנט, דפוס ליפסא).

יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) התנהגות אדם בעל תשובה: כמה מעולה מעלת התשובה.

א. הוֹאִיל וּרְשׁוֹת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ,¹
יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהַתְּנוּדוֹת בְּפִיו²
מִחֶטְאוֹ וּלְנַעַר בְּפִיו³ מִחֶטְאוֹ, כְּדִי שְׂיָמוֹת וְהוּא⁴
בְּעַל-תְּשׁוּבָה, וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

(2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב"ידידי שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

שנאמר: "כתבו את האיש הזה ערירי". וכתוב: "ובני יכניה: אסיר, שאלתיאל" וגו'.

ז. פמה מעלה²⁰ מעלת התשובה - אמש היה זה מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנאמר: "פי תרבו תפלה וגו'"; ועושה מצות וטורפין²¹ אותן בפניו, שנאמר: "מי כקש זאת מידכם רמס חצרי"; "מי גם ככם ויסגר דלתים וגו'"; והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר: "והיה טרם יקראו ואני אענה"; ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "פי כבר רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא שמתאנים להם, שנאמר: "וערכה לה' מנחת יהודה וירושלים, בימי עולם²² וכשנים קדמניות²³".

(20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו: דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון (הערוך). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה' את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על המזבח כארי (יומא כא:).

ח. בעלי-תשובה, דרפן להיות שפלים וענוים ביותר. אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להן: אמש היית עושה כך וכך, ואמש היית אומר כך וכך - אל ירגישו²⁴ להן, אלא שומעין ושמחים ויודעין שזו זכות להם; שפל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן - זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחטא גמור הוא לומר לבעל-תשובה: זכר מעשיך הראשונים! או להזכירן לפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה - הפל אסור, ומזהר עליו בכלל הונת דברים, שהזהירה תורה עליה, שנאמר: "ולא תנונו איש את עמיתו".

(24) אל ישימו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).

פרק שמיני

(1) שכן הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף בעולם הבא, או אכילה ושתייה וכדומה.

א. הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והיא, החיים שאין מות עמה, והטובה שאין עמה רעה. הוא שכתוב בתורה: "למען ייטב לך והארבת ימים". מפי השמועה² למדו: "למען ייטב לך" - לעולם שפלו טוב; "והארבת ימים" - לעולם שפלו ארך³, וזהו הוא העולם הבא. שכן הצדיקים הוא, שיוכזבו לנעם זה ויהיו בטובה זו; ופרעון⁴ הרשעים הוא, שלא יזכו לחיים אלו, אלא יכרתו וימותו. וכל

נגאלין אלא בתשובה¹¹. וכבר הבטיחה תורה, שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר: "והיה פי יבאו עליך כל הדברים וגו', ושבת עד ה' אלקיך... ושב ה' אלקיך וגו'".

(11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה - נגאלים; ואם לאו - אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם אין ישראל עושים תשובה - אין נגאלים?! אלא הקדוש-ברוך הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירם למוטב" (סנהדרין צז:).

ו. גדולה תשובה, שמקרכת את האדם לשכינה¹², שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", ונאמר: "ולא שבתם עדי נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב ישראל נאם ה', אלי תשוב", כלומר: אם תחזר בתשובה - פי תדבק. התשובה מקרכת את הרוחקים: אמש היה זה שנאווי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד¹³. וכן אתה מוצא, שפלושן שהקדוש-ברוך הוא מרחיק החוטאים, בה מקרב את השבים - בין יחיד, בין רבים, שנאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי"¹⁴. ונאמר ביכניהו ברשעתו: "כתבו את האיש הזה ערירי¹⁵ גבר לא יצלח בימיו"; "אם יהיה כניהו בן-יהויקים מלך יהודה חותם¹⁶ על-יד ימיני פי משם אתקנך¹⁷ וגו'". וקיון ששב בגלותו, נאמר בזרובבל בנו¹⁸: "פיום ההוא נאם ה' צבאות אקחך זרובבל בן-שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתיך בחותם¹⁹".

(12) (יומא פו:). (13) וכן מצינו (ילקוט, תהילים מה:). כל העושה תשובה מעבירה שבידו הקדוש-ברוך הוא מוסיף וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קורח, משעשו תשובה נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני קורח משכיל שיר ידידות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק שלאחריו: "אמרו לאחיהם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי, פרק מד:): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א, ט), חזר וריפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם ב, כה). (15) בורד וגלמוד, מחוסר בנים. אם יש לו בנים - ימותו בחייו; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק). (16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה בן-פדיה, בן-שאלתיאל, בן-אסיר, בן-יכניה, כמפורש בספר (דברי-הימים א, ג, יז) - אלא בני בנים הרי הם כבנים. (19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט, ירמיה כב:): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה השבועה, את השבועה מניין? - שנאמר: 'חי אני, נאום ה', כי אם יהיה כניהו בן-יהויקים חותם על יד ימיני... משם אתקנך; וכתוב: ביום ההוא אקחך" וגו'. את הגזירה מניין?

המקרא ולא מצינו שעשתה בת-שבע עטרה לשלמה בנה",
אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פ"י, ה"ג). (15) שהרי
"שמחה" שם מופשט הוא. (16) "ועטרתיהם בראשיהם"
משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמהם.
(17) בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו
ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין
תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחיי ראשי! לא
היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: "עתידים הצדיקים
שיעמדו בלבושיהם" (כתובות קיא:); וכן אמרו: "צדיקים
שעתיד הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים
בגוייתם" (סנהדרין צב.), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה
מוכיחים כי בגויותם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא
ישים גויותיהם חזקות ובריאות כגויות המלאכים וכגויות
אליהו זכור לטוב, ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא
יהיה משל? וה"כסף-משנה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד
ואומר: "לי נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין
הבדל בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו - העולם
שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף
פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם
להסתייע בהם, הם ל"עולם התחיה", כשהבורא יפקוד את
המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה:
עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי
אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם
התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתו בתחיית המתים לעיל
(פ"ג, ה"ו), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין
שלשה-עשר עיקרי הדת בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י),
ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה
רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא
יאמין בזה".

ג. פל נפש האמורה בענין זה¹⁸, אינה הנשמה
הצריכה לגוף¹⁹, אלא צורת הנפש²⁰, שהיא הדעה
שהשיגה מהבורא כפי כחה, והשיגה הדעות
הנפרדות²¹ ושאר המעשים²²; והיא הצורה שבאבריו
ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה²³, היא
הנקראת נפש בענין זה. חיים אלו - לפי שאין
עמהם מות, שאין המות אלא מקאורעות הגוף,
ואין שם גוף נקרא צורר החיים שנאמר והיתה
נפש אדני צורה בצרור החיים²⁴. וזהו השקר שאין
שקר למעלה ממנו והטובה שאין אחריה טובה
והיא שהתאוו לה כל הנביאים²⁵.

(18) כגון: והיתה נפש אדוני (שמואל"א כה, כט) וכדומה.
(19) היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למינהו הצריכה לגוף
ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. (20) צורת הנפש
החיונית, נשמת הנשמה החיונית. (21) הם מלאכי מעלה
למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים
נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף,
כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"א).
(22) מעשה בראשית ומעשה מרכבה. (23) (הלכות ח"ט).
(24) החיים הנצחיים הצוררים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום
יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנו חיי עלמא.

מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חי
לעולם, אלא נכרת פרשעו ואבד בבהמה, וזהו פרת
התובה בתורה, שנאמר: "הפרת תפרת הנפש
ההיא"; מפי השמועה למדו⁵: "הפרת" - בעולם
הזה, "תפרת" - לעולם הבא; כלומר, שאותה
הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה, אינה זוכה
לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת⁷.

(2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד).
(3) (קידושין לט:). (4) שילום שטר חובם, כלומר: ענשם.
(5) (סנהדרין סד:). (6) שימות קודם זמנו ועירי. (7) מן
ה"כסף-משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה
שכתב להלן (ה"ה): "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה"
נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה
בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי
רז"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת -
והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוטר
בטענה זו את כל החוטאים מן העונש?! התשובה על כל
זה נתן הרמב"ם ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בביאור).

ב. העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות
הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל
ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא
דבר מכל הדברים שגופות בני-אדם צריכים להן
בעולם הזה. ולא יאָרע⁸ דבר בו מן הדברים
שמאריעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה
ושנה ומיתה ועצב ויחזק ופיוצא כהן. כך אמרו
חכמים⁹ הראשונים: העולם הבא אין בו לא אכילה
ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין
ועטרתיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי
נתפרר לה שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה
ושתיה. וזה שאמרו: "צדיקים יושבים" - דרך
חינה¹⁰ אמרו, כלומר: הצדיקים מצויין שם בלא
עמל ובלא גיעה¹¹. וכן זה שאמרו: "עטרתיהן
בראשיהן", כלומר: דעת שד"עו¹² - שבגללה זכו
לחיי העולם הבא¹³ - מצויה עמהן, והיא העטרה
שלחן, בענין שאמר שלמה: "בעטרה¹⁴ שעטרה-לו
אמו". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על
ראשם", ואין השמחה גוף כפי שתנוח¹⁵ על הראש;
כך עטרה שאמרו חכמים כאן¹⁶ היא הידיעה. ומהו
זהו שאמרו: "נהנין מזיו השכינה" - שיודעים
ומשיגין מאמתת הקדוש-ברוך-הוא, מה שאינם
יודעים והם בגוף האפל השפל¹⁷.

(8) ויש שמנקדים אותו בקל: יארע. (9) (ברכות יז:).
(10) דרך משל. (11) שהרי "ישיבה" היא סמל המנוחה
והשלווה. (12) הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת
תפארת שבראשם. (13) מפני שבה הגיעו להכרת הבורא,
המביאה לחיי עוה"ב. (14) שאין הכוונה לעטרה ממש,
שכן מצינו (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזרנו על כל

החוטא תשובה, ועונו עמו (שבועות יג.). (31) הנאמר בעונש כרת: והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה (ויקרא כג, ל), שאבדה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם - וזה עונש גדול ואבדון חמור. (32) (תהלים נה, כד.) (33) (שם פח, יב.) (34) (ישעיה ל, לג.) מדורת אש, ונגזר מן תופת: מקום השריפה בניבן-הנוס בדרומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בניהם באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא - לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שחר הצדיקים: גן-עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש תופת). ראה (עירובין יט.). (35) (משלי ל, טו) תולעת מים המוצצת דם. ויש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת דם טרפה. (36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו כופר בדינה של גיהנם (עיי' למעלה ה"א בביאורנו), וכך הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש הגדול ביותר באבדן הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לגנוז את "ספר המדע", לולא קם הרמב"ם ז"ל וערך אגרת לרבינו צרפת (בשנת ד"א תתקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע עלבוננו של רבינו ושואל: "ומחסדכם, רבותינו, הודיעונו מה לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר בדינה של גיהנם, מפני שאמר: "הנקמה שאין למעלה ממנה היא: שתיכרת הנפש" - ואני לא האמנתי לשמועה כי קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון (ספרא, אמור): "לפי שהוא אומר 'כרת' בכל מקום, ואיני יודע מהו; כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג, ל) - לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. וחסי'ושלום מלכפור שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם: כל חייבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה שנים-עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה יז): "לאחר שנים-עשר חודש, גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפזרתם תחת כפות רגלי הצדיקים", כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום תענוג, אלא בטלה ואובדת - ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה שאמר: "הנקמה שאין אחריה נקמה - הוא האבדון", כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתיסר תחילה בעונש גיהנם. וחלילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה, שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): "דנים אותם כפי חטאיהם" - ובדאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... וזה דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפיים, ושמונוה בין העינים. וכבר ראו כל בני לוניל והרב הגדול אברהם בר' דוד (הראב"ד) הספר ההוא ולא ציוו לגנוזו. ואין אחד מהם על לומדי חרבו חוגר; אבל כולם איזו לו וחזו בו ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ם, קובץ "אגרות קנאות", לפסיקה).

ו. שְׁמָא תְּקַל בְּעֵינֶיךָ טוֹבָה זֹאת, וּתְדַמָּה, שְׁאִין שְׂכָר הַמַּצּוֹת וְהַיּוֹת הָאֵדֶם שֶׁלֶם בְּדַרְכֵי הָאֱמֶת, אֵלָּא לְהַיּוֹתוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מֵאֲכָלוֹת טוֹבוֹת, וּבִזְעֵל צוּרוֹת נְאוֹת, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה, וְשׁוֹבֵן בְּאֶהֱלֵי-שֵׁן,

(25) כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ) וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ה"ז).

ד. וְכִמְהָ שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהּ²⁶. דֶּרֶךְ מִשְׁלֵ²⁷: "הָרָה ה'...", ו"מָקוֹם קָדְשׁוֹ", ו"דֶּרֶךְ הַקֹּדֶשׁ", ו"חֲצֵרוֹת ה'", ו"נֶעֱם ה'", ו"אֶהֱלֵ ה'", ו"הִיכָל ה'", ו"בֵּית ה'", ו"שַׁעַר ה'". וְחֲכָמִים קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מִשְׁלֵ, לְטוֹבָה זֹאת הַמְּזֻמָּנָה לְצַדִּיקִים: סְעוּדָה²⁸, וְקוֹרִין לָהּ בְּכָל מָקוֹם: הָעוֹלָם הַבָּא.

(26) לטובה זו. (27) ודמיון, כדי לשבר את האוזן שאינה שומעת דברים מופשטים מגשמיים. (28) (אבות פ"ג, מ"ט) "והכל מתוקן לסעודה", שכוונתה: לחיי עולם הבא. הראב"ד משיג: "ואם זו היא הסעודה - אין כאן כוס של ברכה". כוונתו למה שאמרו חז"ל (פסחים קט:): עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נוטל הקב"ה כוס של ברכה ומחזר על כל האבות... עד שמגיע לדוד והוא נוטל ומברך". ולכן הוא שואל: אם הוא כדברי רבינו, הלא אין כאן סעודה - וכוס של ברכה מניין? והכס"מ מתרץ: "אותה כוס של ברכה מיועדת ל"עולם התחיה"; ומה ששנינו: "והכל מתוקן לסעודה" - היינו "עולם הבא" שאחר המות, שהוא "עולם הנפשות". כי שיטת רבינו היא: עולם הבא ותחיית המתים שני דברים שונים הם. עוה"ב אין בו גוף כלל ואינו אלא לנפשות, ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה וכדומה; אבל בעולם התחיה ודאי שיש גוף - שהתורה היא גם לגופות - ויש שם אכילה ושתייה. וכדברי רבינו מפורש גם בזה (בראשית, קלה): "סעודת הצדיקים לעתיד לבוא תהיה על-דרך הכתוב: ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד, יא). הצדיקים שזכו ניוונים עד ששיגו השגה שלימה בזיו ה', ואין אכילה ושתייה אלא זו - וזוהי הסעודה. ומניין? - ממש, שכתוב בו: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לז, כח). מדוע לא אכל ולא שתה? - מפני שהיה ניוון מזיו של מעלה. ובדרך זו תהא סעודת הצדיקים לעתיד לבוא, אמר ר' יהודה: אם כן מהו ליתן, ומהו שור הבר? - להמוני העם תוקנו. שראו החכמים שהגלות נמשכת ואין כח ביד ישראל לסבול עול הצרות, סמכו על פסוקים שבתורה וחזקו ויעודדם שמזומנים הם לאכול ולשתות בסעודה גדולה שהקב"ה יתן להם - ועל זה רוב ההמון נושא וסובל עול הגלות. אבל אמונת הצדיקים וכיסופם הוא: לשמוח בה', ככתוב: נגילה ונשמחה בך (שה"ש א, ד) - "בך" ולא באכילה.

ה. הַנִּקְמָה, שְׁאִין נִקְמָה גְדוֹלָה מִמֶּנָּה - שֶׁתִּפְּרֹת²⁹ הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שְׁנֹאֲמַר: "הַפְּרֹת תִּפְּרֹת הַנֶּפֶשׁ הִיא עֲוֹנָה בָּהּ"³⁰. וְהִיא הָאֲבִדוֹן³¹ הוּא שְׁקוּרִין אוֹתוֹ הַנִּבְיָאִים דֶּרֶךְ מִשְׁלֵ: "בְּאֶר-שַׁחַת"³², ו"אֲבִדוֹן"³³, ו"תִּפְּתָה"³⁴, ו"עֲלוּקָה"³⁵, וְכָל לְשׁוֹן כְּלָיָה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלָיָה שְׁאִין אַחֲרֶיהָ תִּקְוָה, וְהַהֶפְסֵד שְׁאִינוֹ חוֹזֵר לְעוֹלָם³⁶.

(29) כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. (30) כשלא עשה

- 1 ומשפתמש בכלי כסף וזהב, ודברים הדומים לאלו,
2 כמו שמדמין אלו הערבים הטפשים האוילים
3 השטופים בזמה³⁷. אבל החכמים ובעלי-דעה ידעו,
4 שכל הדברים האלו דברי הבאי והכל הם, ואין בהם
5 תועלת. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה;
6 אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה, וכל הדברים
7 האלו³⁸ צרכי הגוף הם ואין הנפש מתאנה להם
8 ומחמתן, אלא מפני צרך הגוף כדי שימצא חפצו
9 ויעמד על בריו³⁹; ובזמן שאין שם גוף, נמצאו כל
10 הדברים האלו בטלים. הטובה הגדולה שתהיה בה
11 הנפש בעולם הבא, אין שום דרך בעולם הזה
12 להשיגה ולידע אותה. שאין אנו יודעים בעולם הזה
13 אלא טובת הגוף ולה אנו מתאנין; אבל אותה
14 הטובה גדולה עד מאד, ואין לה ערך⁴⁰ בטובות
15 העולם הזה אלא אלא דרך משל; אבל בדרך האמת,
16 שנצטרך טובת הנפש בעולם הבא בטובות הגוף
17 בעולם הזה במאכל ובמשקה - אינו כן⁴¹; אלא
18 אותה הטובה גדולה עד אין חקר ואין לה ערך
19 ודמיון. הוא שאמר דוד: "מה רב טובך אשר צפנת
20 ליראיך וגו'".

(42) רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד.): "למה נקוד
על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני כך שאתה
משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם
יש לי חלק ביניהם אם לאו". (43) (שם, לד.): (44) כמו
שהיא באמת. (45) תקפה. כלשון נתחומא (פ' ויקרא).
(46) שאין ביניהם ובין עוה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה
לקמן (פ"ט, ה"ב). (47) בדמיונות ומשלים, כמו שנאמר:
וביד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). (48) (ברכות לד.):

פרק תשיעי

(1) ביאור הפסוקים שנראה מהם, כאילו שכר הצדיקים
ופירעון הרשעים הכול בעולם הזה.

- 46 א. מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות, והטובה
47 שנוזה לה אם שמרנו דרך ה' הפתוב בתורה, היא
48 חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך והארכת
49 ימים"; והנזקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו
50 ארחות הצדק הפתובות בתורה היא הפרת, שנאמר:
51 "הפרת תפלת הנפש ההיא עונה כה" - מהו זה
52 שפתוב בכל התורה בלה: אם תשמעו - יגיע לכם
53 כך, ואם לא תשמעו - יקרה אתכם כך; וכל אותן
54 הדברים בעולם הזה, כגון שבע ורעב, ומלחמה
55 ושלום, ומלכות ושפלות, ושיבת הארץ וגלות,
56 והצלחת מעשה והפסדו⁴, ושאר כל דברי התורה⁵ -
57 כל אותן הדברים אמת היו ויהיו. ובזמן שאנו
58 עושים כל מצות התורה, נגיעו אלינו טובות העולם
59 הזה פלן; ובזמן שאנו עוברים עליהן, תקראנה
60 אותנו הרעות הפתובות. ואף על פי כן אין אותן
61 הטובות הן סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן
62 הרעות הן סוף הנזקמה שנוקמים מעובר על כל

(37) (קידושין מט.): עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה
נטלה ערביא וכר. (38) אכילה ושתיה ודמיהן. (39) על
בריאות גופו השלימה. (40) שיווי ודמיון, מלשון: ומה
דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). (41) מפני שאין שום
דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו
בפירושו למשנה (סנהדרין פ"ג): "הוי יודע, כי כמו שלא
ישג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות - כן
לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם
יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי
- כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן
אנחנו כשיזכה מי מאתנו ויעלה לאותה מעלה אחרי מותו
- אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם".

- 21 ז. וכמה כמה דוד והתאנה לחיי העולם הבא,
22 שנאמר: "לולא⁴² האמנתי לראות בטוב ה' בארץ
23 חיים". כבר הודיענו החכמים הראשונים⁴³,
24 שטובת העולם הבא אין פח באדם להשיגה על
25 בריה⁴⁴, ואין יודע גדלה ופיה ונעמה⁴⁵ אלא
26 הקדוש-ברוך-הוא לבדו; ושכל הטובות שמתנבאים
27 בהם הנביאים לישראל אינן אלא לדברים שבגוף,
28 שנהנין בהן ישראל לימות המשיח⁴⁶ בזמן שתשוב
29 הממשלה לישראל; אבל טובת חיי העולם הבא אין
30 לה ערך ודמיון, ולא דמות הנביאים⁴⁷, כדי שלא
31 יפתחו אותה בדמיון. הוא שישעיהו אמר: "עין
32 לא-ראתה אלהים וזלתך יעשה למחפה-לו",
33 כלומר: הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, ולא
34 ראה אותה אלא אלהים - עשה אותה האלהים
35 לאדם שמחפה לו. אמרו חכמים⁴⁸: כל הנביאים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזה - וזה סותר לדברינו הקודמים? (6) סדר הדברים והצעתם. ונוסח אוקספורד: הציג. (7) את כל הכתוב בתורה. (8) שאינו מעקם את הכתובים ואינו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. (9) כלומר: טובת עוה"ז תהיה לנו לצדקה. שתאפשר לנו לשמור ולעשות, לזכות על ידי זה לחיי נצחים בעולם הנפשות, שהם העיקר והתכלית למין האנושי. (10) במתכוון, בלי אוסר והכרח. (11) כי מרוב טובה שכחו את ה' מיטיבם. (12) שכן אמרו חכמינו (שבת לא.): במתים חפשי (תהלים פח, ו) - "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות". (13) ועסקתם בהתמסרות ובשכחה עצמית בדברים המולכים את האדם שולל. (14) כדברי הכתוב: זנות ויין ותירוש יקח לב (הושע ד, יא).

ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל, נביאיהם וחכמייהם, לימות המשיח, כדי שיעזבו מלכותם¹⁵, שאינן מניחות להן לעסק בתורה ובמצוות בהגן, וימצאו להם מרגוע וירפו בחכמה, כדי שיעזבו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן מבשרכם". מפני שאותו המלך שיעמד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יותר משלמה, ויביא גדול הוא קרוב למשה רבנו¹⁶; ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך-ה', ויבואו כל הגויים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף כל השקר כלול¹⁷ והטובה האחרונה שאין לה הפסק וגרעון, הוא חיי העולם הבא. אבל ימות המשיח הוא העולם הזה, ועולם כמנהגו הולך, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים¹⁸: "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד"¹⁹.

(15) משעבוד מלכויות. (16) (מדרש תולדות אות יד) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נב, יג) - כולו נאמר על משיח בן-דוד: שיהיה גדול מן האבות ונישא ממשה (במובן השררה, וקרוב למשה במובן הנבואה). (17) כלומר: כל זה אינו עדיין השכר הסופי, התכליתי. (18) (שבת סג.). (19) שנפרק מעל צוארנו עול הגויים. השווה (הלכות מלכים, פרק יג). וכן מבואר כל זה ביתר שאת בפירוש רבינו למשנה (סנהדרין פ"ו).

יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ט

פרק עשירי

(1) עבודת ה' מאהבה או מיראה; והמלמד לקטנים ועמי הארץ, על איזה דרך ילמדם; העסק בתורה לשמה.

א. אל יאמר אדם: הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמה כדי שאקבל² כל הברכות הפתוחות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרש מן

1 המצוות. אלא כף הוא הכרע⁶ כל הדברים, הקדוש
2 ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עי-חיים היא, וכל
3 העושה כל הכתוב בה ויודע⁷ דעה גמורה נכונה⁸,
4 זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גדל מעשיו ורב
5 חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה
6 אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד,
7 שייסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה,
8 כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן; וישפיע לנו
9 כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה,
10 כגון שבע ושלום ורבות כסף וזהב, כדי שלא נעסק
11 כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב
12 פנויים ללמד בחכמה ולעשות המצוות, כדי שנוזכר
13 לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר
14 שהבטיח בטובות העולם הזה: "וידקה תהיה-לנו
15 וגו'⁹. וכן הודיענו בתורה, שאם נעזוב התורה
16 מדעת¹⁰ ונעסק בהכלי הזמן, כענין שנאמר: "וישמן
17 ישרון ויבעט", שידן האמת יסיר מן העוזבים כל
18 טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט¹¹,
19 ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות
20 העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעם. הוא שכתוב
21 בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו'. ועבדת
22 את איכף אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל
23 אותן הברכות והקלות על דרך זו, כלומר: אם
24 עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו - משפיע
25 לכם הברכות האלו ומרחיק הקלות מכם, עד
26 שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסק בה כדי
27 שתזכו לחיי העולם הבא, וייתב לך - לעולם שפלו
28 טוב, ותאריך ימים - לעולם שפלו ארך, ונמצאתם
29 זוכים לשני העולמות: לחיים טובים בעולם הזה,
30 המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה פה
31 חכמה ומעשים טובים, אין לו במה יזכה, שנאמר:
32 "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול"¹².
33 ואם עזבתם את ה' וישגיתם¹³ במאכל ובמשקה
34 וזנות¹⁴ ודומה להם - מביא עליכם כל הקלות
35 האלו ומסיר כל הברכות, עד שיכלו ימיכם בבהלה
36 ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות
37 המצוות, כדי שתאבדו מלחיי העולם הבא, ונמצא
38 שאבדתם שני עולמות. שבזמן שאדם טרוד בעולם
39 הזה בחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק, לא
40 בחכמה ולא במצוות, שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

(2) ואמרו חז"ל (קידושין לט): "למען ייטב לך" - ליום שכולו טוב וכו'. (3) (סנהדרין סד): "הכרת" - בעוה"ז: "תכרת" - לעוה"ב, כמבואר בפרק הקודם. (4) המפורשים בפרשיות התוכחה (ויקרא, כו; דברים, כח). (5) כוונתו לכתוב: אלה דברי הברית וגו' (שם, טט), והלא מכל אלה משמע שהשכר והעונש מיועד לאדם, לכלל ולפרט, בעולם

אָמַר דָּרָךְ מָשָׁל: "כִּי חוֹלַת אֶהְיֶה אֲנִי"; וְכָל שִׁיר־הַשִּׁירִים מָשָׁל הוּא לַעֲנִין זֶה.²⁸
29

(8) הוגה ועוסק בה. (9) שכל דברי אהבה האמורים שם, אינם אלא משל לאהבת ה' בין כנסת-ישראל האהובה לאוהבה אביה שבשמים.

ד. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרָאשׁוֹנִים¹⁰: שָׁמָּה תֵּאֱמַר, הֲרִינִי לְמַד תּוֹרָה בְּשִׁבְלִי שְׁאֵהִיָּה עֲשִׂיר, בְּשִׁבְלִי שְׁאֶקְרָא רַבִּי, בְּשִׁבְלִי שְׁאֶקְבֵּל שָׂכָר בְּעוֹלָם הָפֶא - תִּלְמִיד לּוֹמֵר: "לֹא־הִבָּה אֶת ה'" - כָּל מָה שְׁאַתֶּם עוֹשִׂים, לֹא תַעֲשׂוּ אֶלָּא מֵאֲהֶבָה¹¹. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים¹²: "בְּמִצְוֹתַי חֲפִין מֵאֵד" - וְלֹא בְּשִׂכָּר מִצְוֹתַי. וְכֵן הָיוּ גְדוֹלֵי הַחֲכָמִים מִצְוִים לְנִבּוֹנֵי תִלְמִידֵיהֶם וּמְשִׁילֵיהֶם בִּיחּוּד¹³: "אֵל תִּהְיוּ בַעֲבָדִים הַמְשֻׁמְשִׁים אֶת הָרֶב וְכוּ", אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָרֶב רְאוּי לְשֻׁמְשׁוֹ, כְּלוּמָר: עֲבָדוּ מֵאֲהֶבָה.³⁰
31
32
33
34
35
36
37
38
39

(10) (ספרי, עקב אות מח; נדרים סב.). (11) אהבת ה' ומצוותיו, ולא על מנת לקבל פרס, שכר טוב. וכה יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י'): ואתה, המעיין, הבן זה המשל שאני ממשיך לך: שים בדעתך כי נער קטן הביאוהו אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לעניין מה ששייך מן השלימות. אלא שהוא, למיעוט שני וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב... ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד לזרז אותו בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או תאנים. ובזה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותם המגדים, שאכילתם יקרה אצלו יותר מן הקריאה. ולפיכך חושב את הלימוד עמל ויגיעה הוא עמל בה, כדי שישגי באותו עמל את התכלית האהובה אצלו, והיא - אגוז אחד, או מעט דבש. וכשיגדל ויחזק שכלו וייקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד לפנים, יזרוהו ויעוררו חפצו בדבר אחר חמוד יותר, ומלמדו יאמר לו: קרא ואקח לך מנעלים יפים, או בגדים חמודים. ובזה ישתדל לקרוא לא לשם עצם הלימוד, אלא לאותו המלבוש, והבגד ההוא נכבד בעיניו יותר מן התורה. וכאשר יהיה יותר שלם בשכלו, ויתבזה בעיניו הדבר הזה, ישים נפשו למה שהוא גדול ממנו, ויאמר לו רבו: למוד פרשה זו ואתן לך דינר אחד או שניים. וכך הוא קורא ומשתדל ולוקח אותו הממון, והוא נכבד אצלו יותר מן הלימוד - לפי שתכלית הלימוד אצלו, שישגי את הדינר שהבטיחוהו. וכשתהיה דעתו גדולה ונקלה בעיניו זה השיעור יתאוהו למה שהוא יותר נכבד ויאמר לו רבו: למוד, כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך. והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלת הכבוד, ותהיה תכלית הלימוד אצלו: הכבוד שיכבדוהו בני אדם וינשאו אותו וישבחוהו. וכל זה מגונה. ועל לימוד כזה יאמרו החכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו (החכמה), אלא בשביל דבר אחר זולת החכמה. והזהירונו חכמינו על זה ואמרו (אבות פרק ד, משנה ה): "אל תעשם עטרה להתגדל בה ולא

הַעֲבֹרֹת שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה מִהֵן פְּדִי שְׁאֲנַצֵּל מִן הַקְּלָלוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה אוּ פְּדִי שְׁלֹא אֶכְרַת מִחְנֵי הָעוֹלָם הָפֶא. אִין רְאוּי לַעֲבֹד אֶת ה' עַל הַדָּרָךְ הַזֶּה, שֶׁהַעֲבֹד עַל דָּרָךְ זֶה הוּא עוֹבֵד מִירָאָה וְאִינָה מַעֲלַת הַנִּבְיָאִים וְלֹא מַעֲלַת הַחֲכָמִים; וְאִין עוֹבְדִים ה' עַל דָּרָךְ זֶה אֶלָּא עַמִּי־הָאֲרִץ וְהַנָּשִׁים וְהַקְּטָנִים, שֶׁמְחַנְכִּין אוֹתָן לַעֲבֹד מִירָאָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַעְתָּן וְיַעֲבֹדוּ מֵאֲהֶבָה.¹
2
3
4
5
6
7
8

(2) (אבות פרק א, משנה ג.). (3) המוני עם שאין בידם תורה וחכמה, אבל מנומסים במידות ובהרגלים נאים המועילים לחיזוק החברה ויישוב הארץ. ולפיכך נקראו: "עמי הארץ" שחברתם טובה ליישוב הארץ (על פי פירוש המשנה לרבינו, אבות פרק ה, משנה ז.). (4) וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י, משנה א): "לפי שאין האדם עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת, או שיסור ממנו איזה הפסד; ואם אינו כן, יהיה אצלו אותו המעשה הבל וריק. היאך ייאמר לבעל תורה: עשה אלה המעשים לא מחמת יראת העונש מאת השם יתברך, ולא כדי לנחול שכר טוב? זה דבר קשה עד מאוד, לפי שלא כל בני־אדם משיגים את האמת כאברהם אבינו (שעבד את ה' מאהבה). לכן התירו להמון כדי שיתיישבו על אמונתם, לעשות את המצוות - לתקוות שכר; ולהינזר מן העבירות - מיראת העונש, "מזרזים אותם על זה עד שישגו את האמת וידעוה".

ב. הַעֲבֹד מֵאֲהֶבָה, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְהוֹלֵךְ בְּנִתְיבוֹת הַחֲכָמָה, לֹא מִפְּנֵי דָבָר בְּעוֹלָם וְלֹא מִפְּנֵי יִרְאַת הָרָעָה וְלֹא פְּדִי לִירֵשׁ הַטּוֹבָה; אֶלָּא עוֹשֶׂה הָאֱמֶת מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֱמֶת, וְסוֹף הַטּוֹבָה לְבֹא בְּגִלְיָה. וּמַעֲלָה זוֹ הִיא מַעֲלָה גְדוֹלָה מֵאֵד, וְאִין כָּל חָכָם זֹכֵר לָהּ, וְהִיא מַעֲלַת אֲבִרָהּם אֲבִינוּ¹⁴, שְׁקָרָא הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא אוֹהֵב¹⁵, לְפִי שְׁלֹא עֲבַד אֶלָּא מֵאֲהֶבָה. וְהִיא הַמַּעֲלָה שְׁצוּנָה בִּהַ הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶהְיֶה אִתְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". וּבִזְמַן שֶׁיֵּאָהֵב אָדָם אֶת ה' אֶהְיֶה הָרְאוּיָהּ, מִיָּד יַעֲשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת מֵאֲהֶבָה.⁹
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

(5) מאליה, כמו שאמרו (נדרים סב.): "למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא". (6) (סוטה לא.). (7) שנאמר (ישעיה מא, ח): זרע אברהם אוהבי.

ג. וְכִיצַד הִיא הָאֲהֶבָה הָרְאוּיָהּ? הוּא, שִׁיֵּאָהֵב אֶת ה' אֶהְיֶה גְדוֹלָה, יִתְרָה, עֲזָה מֵאֵד, עַד שֶׁתֵּהָא נִפְשׁוֹ קְשִׁינָה בְּאֶהְבַת ה', וְנִמְצָא שׁוֹגָה⁸ בִּהַ תְּמִיד פְּאֵלוּ חוֹלָה חֲלֵי הָאֲהֶבָה, שְׁאִין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה מֵאֲהֶבַת אוֹתָהּ אֲשֶׁה וְהוּא שׁוֹגָה בִּהַ תְּמִיד - בֵּין בְּשִׁבְתּוֹ, בֵּין בְּקוּמוֹ, בֵּין בְּשַׁעַה שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה - יִתֵּר מִזֶּה תִּהְיֶה אֲהֶבַת ה' בְּלֵב אוֹהֲבִיו שׁוֹגִים בִּהַ תְּמִיד, כְּמוֹ שְׁצוּנָה: "בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". וְהוּא שֶׁשְׁלֵמָה²⁰
21
22
23
24
25
26
27

כפי פ' שיש באדם להבין ולהשיג, כמו שפארנו
בהלכות יסודי התורה¹⁸.

16) שיעסוק בה תמיד, מלשון הכתוב: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט). לפי רבי משה הדרשן (הובא ברש"י, שם) מקור המלה בערבית, והוראתו: עסוק. והראב"ד פירש: מלשון שגיאה - שבכלל אהבתו לה', ישגה בענייניו היום-יומיים שלא ישים אליהם לב. וכן אמרו (עירובין נד:) על רבי אלעזר בן-פרדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו שהתעטף בו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וסמכו עליו את הפסוק: "בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". וראה בירושלמי (ברכות פרק ה, סוף הלכה א). "ריש לקיש היה מהרהר בדברי תורה ויצא מחוץ לתחום בשבת ולא הרגיש לקיים מה שנאמר: "באהבתה תשגה תמיד". (17) כפי ידיעתו - אהבתו, לפי שאי אפשר לאהוב דבר שאין יודעים ומכירים אותו. (18) (פרק ד, הלכה יב).

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

ספר שני והוא ספר אהבה

הלכותיו שש. וזהו סדורן:

- א. הלכות קריאת שמע. ב. הלכות תפלה וברכת פהנים. ג. הלכות תפלין מזוזה וספר תורה. ד. הלכות ציצית. ה. הלכות ברכות. ו. הלכות מילה. והמצוות הנכללים בהם מפרשים בשמותם במקומם.

הלכות קריאת שמע

מצוות עשה אחת והיא, לקרות קריאת שמע פעמים ביום. ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) כמה פרשיות הוא קורא; נוסח ברכות קריאת שמע ומי תיקן; זמן קריאתה בערב ובבוקר.

- א. פעמים בכל יום קוראין קריאת-שמע: בערב ובבוקר², שנאמר: 'ובשכבך³ ובקומך' - בשעה שדריך בגי-אדם שוכבין, וזה הוא לילה; ובשעה שדריך בגי-אדם עומדין, וזה הוא יום⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

פתח בהלכות קריאת שמע, כי הוא בהתאם לתוכנו של כל ספר אהבה, שעליו כתב "המצוות שהן תדירות שנצטוונו בהן כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד", לכן סידר הרמב"ם את ההלכות הגדולות שבספר אהבה, על-פי סדר התדירות של המצוות: בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה, כי ק"ש מצוותה פעמיים ביום, וחיוב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר

קרדום לחפור בה... ולא תהיה אצלו תכלית לימוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת, ותכלית ידיעתה - לעשותה. ואסור לאדם השלם לומר: כשאעשה אלה המצוות - שהן המידות הטובות, ואתרחק מן העבירות - שהן המידות הרעות, מה הגמול שאקבל עליהן? לפי שזה כמו שיאמר הנער: מה יתנו לי כשאני קורא? והם אומרים לו: דבר פלוני. לפי שאנו רואים מיעוט שכלו - שהוא מבקש לתכלית, תכלית אחרת - אנו משיבים לו כסכלתו, כמו שנאמר: "ענה כסיל כאיוולתו". (12) (עבודה-זרה יט.). (13) לנבונים ולמשכילים דווקא ולא לכולם, כי אחרים עלולים לטעות ולחשוב שאין בשמים לא גמול ולא עונש, כמו שקרה באנטיגנוס איש סוכו (אבות פרק א, משנה ג. שדרש לפני תלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". כוונתו הייתה לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה. וטעו שני תלמידיו צדוק ובייתוס, אמר האחד לחבירו: הנה הרב אמר בפירוש, שאין לאדם גמול ולא עונש ואין תקווה כלל כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד את חבירו ופרשו מן החכמים ויסדו כיתות הכופרות בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים, ונקראו: צדוקים ובייתוסים על שמם. הוא שהתנא מזהיר (שם, משנה י"א): "חכמים, היזהרו בדבריכם"! (על פי פירוש רבינו, שם).

- ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פרענות - הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה, לא ליראה ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים: "לעולם יעסק אדם בתורה ואפלו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה"¹⁴. לפיכך בשמלמדין את הקטנים ואת הגושים וכלל עמי-הארץ, אין מלמדין אותם אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר; עד שתתבהר דעתן ויתחפצמו חכמה יתרה, מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותם לענין¹⁵ זה בנחת, עד שישגיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

(14) פסחים נ: אבל ללמוד על מנת לקנטר את חביריו - אסור, ועליו אמרו (ברכות יז:). העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וכן אמרו (תענית ז:). "כל העוסק בתורה שלא לשמה - נעשית לו סם המוות". (15) שלא זו הדרך הנכונה ללמוד על מנת לקבל פרס.

- ו. דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקדוש-ברוך-הוא נקשרת בלבד של אדם עד שישגה¹⁶ בה תמיד פראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר: "בכל לבבך ובכל נפשך". אינו אוהב הקדוש-ברוך-הוא אלא פדעת שידעוהו¹⁷; ועל פי הדעה תהיה האהבה: אם מעט - מעט, ואם הרבה - הרבה. לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשפיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"א תשרי - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קסט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קוראין אותה בלילה¹⁷, מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים¹⁸, ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה, שנאמר: 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך'. וקריאת שלש פרחיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת-שמוע²⁰.

16 שנאמר בה "וראיתם אותו", ולילה לאו זמן ראה הוא. 17 בקריאת-שמע של לילה. 18 "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". 19 המלה "כל" באה לרבות את הלילות (ברכות יב:), כי אף-על-פי שיציאת מצרים חלה ביום, ככתוב: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" וגו' (במדבר לג, ג) - התחלת הגאולה בלילה היתה, שבלילה ניתנה להם הרשות לצאת, ככתוב: "ויקרא למשה ולאהרן לילה, ויאמר: קומו צאו מתוך עמי" (שמות יב, לא), והוא שאמר הכתוב (דברים טז, א): "הוציאת ה' אלהיך ממצרים לילה" (ברכות ס. 20) (ברכות פרק ב' מ"ב). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "מפני מה קוראים שלש פרחיות אלו בכל יום? אמר רבי לוי, מפני שעשרת הדברות כלולין בהן".

ד. הקורא קריאת-שמוע - פשהוא גומר פסוק ראשון, ואמר בלחש ב' פרוש שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזר וקורא בדרשו²¹ ו'אֱהָבָתָאֵת ה' אֱלֹהֶיךָ עַד סוּפָהּ. וְלָמָּה קוֹרִין בֵּן־22? מִסֵּרָתָהּ הִיא בְּיָדֵינוּ, שֶׁשֶּׁשֶּׁה שְׂקָבִץ יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת בְּנָיו בְּמִצְרַיִם בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, צָוָם וְזָרְזָם עַל יְחִיד הַשֵּׁם, וְעַל דֶּרֶךְ ה' שֶׁהָלַךְ בָּהּ אֲבִרָהֶם וַיִּצְחָק אָבִיו. וַיִּשְׁאַל אוֹתָם וַאֲמַר לָהֶם: בְּנֵי, שָׁמָּה יֵשׁ בָּכֶם פְּסָלוֹת²³, מִי שְׂאִינִי עוֹמֵד עִמִּי בְּיָחִיד הַשֵּׁם; פְּעֻנֵּן שְׂאֵמָר לָנוּ מִשֶּׁה רַבָּנוּ: פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה וְגו' עָנּוּ כָלֶם וַאֲמָרוּ: 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד', פְּלוּמָר: שְׁמַע מִמֶּנּוּ, אָבִינוּ יִשְׂרָאֵל - ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד²⁴. פֶּתַח הַזֵּקֵן וַאֲמַר: 'בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד²⁵. לְפִיכָּה נִגְהֶוּ כָל יִשְׂרָאֵל לומר שֶׁבַח שֶׁשֶּׁבַח בּוֹ יִשְׂרָאֵל הַזֵּקֵן אַחֵר פְּסוּק זֶה²⁶.

21 וצריך להפסיק מעט בין "עולם ועד" ל"ואהבת" (טור) אורח-חיים סימן סא), והטעם: כדי ליתן ריוח בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" מכלל קבלת מלכות שמים הוא, (ראה פסחים נו.). הלא אין זה פסוק מפרשת "שמע", ומה ענינו לכאן? 23 פסול ופגם באמונתכם בה' ובאחדותו. 24 (פסחים נו.) "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". 25 דברי הוראה לה' שבנו צדיקים, ואין בהם פסול. 26 אבל מתוך שמשנה רבינו לא אמרו, התקינו לאמרו בלחש (שם). והכסף-משנה שואל: היכן מצינו שיעקב זרם על יחוד ה', והלא בגמרא (פסחים, שם) לא אמרו אלא שביקש יעקב לגלות את קץ הימין לבניו, ולא שאלם על אמונתם ביחוד ה'? והוא מראה מקור הדברים ב"ספרי" פרשת ואתחנן על הפסוק שמע ישראל וגו'. והדברים מפורשים יותר ב"מדרש רבה" בראשית (פ' צח). וכן

לזה גם מזוזה וס"ת, שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית - כי שלא כבתפילין, החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה, ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא עניין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחיים.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 26)

2 מפני שהאדם נפתה אחר הבלי העולם ונמשך אחר תאוותו - צריך הוא לזכרון תמידי במלכות שמים וביחוד ה' לשמרו מן החטא. על כן היה מחסדי ה' לזפותנו, וציונו לזכור בקביעות ובכוונה גמורה בשתי העתים האלה: אחת ביום להועיל לכל מעשינו במשך היום, כי בהיות האדם זוכר בבוקר אחדות ה' ומלכותו, ויתן אל לבו כי עיני ה' פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור - תהיה לו מחשבה זו והודאת פיו בדבר הזה למשמר, שלא יחטא כל היום ההוא. וכן תועיל לו הודאתו זו בלילה, לשמור עליו כל הלילה מן החטא (מלשון ה'חינוך', מצוה ת"כ). 3 הקדים הכתוב קריאת-שמע של ערבית, כסדר בריאת העולם שהתחיל היום מן הלילה, ככתוב: ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א, ה). 4 ברכות פ"א, מ"ג.

1 ב. ומה הוא קורא? שלש פרחיות, אלו הן: 2 'שמע', 3 'והיה אם שמע', 4 'ואמר'. 5 'ואמר'. 6 'ואמר'. 7 'ואמר'. 8 'ואמר'. 9 'ואמר'. 10 'ואמר'. 11 'ואמר'. 12 'ואמר'. 13 'ואמר'. 14 'ואמר'. 15 'ואמר'.

5 (דברים ו, ד. 6) שם, יא, יג. 7 (במדבר טו, לו. 8) האמונה בה' שהוא אחד ואין שני לו - "ה' אלהינו ה' אחד". 9 שעלינו לאהבו, ככתוב: "ואהבת את ה' אלהיך". 10 מצות תלמוד תורה - ככתוב: "ושננתם לבניך ודברתם בם". 11 חזון אל יחוד ה'. 12 כלשון רבינו בה' יסודי התורה (פ"א, ה"ו): "וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה... כופר בעיקר - שזה הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו". וכוונת רבינו לומר: שפרשת "שמע" יש בה מלבד אהבת ה' ותלמודו, גם מצות יחוד ה', ולפיכך קוראים אותה לפני פרשת "והיה אם שמע" שאין בה עיקר גדול זה, אע"פ שיש בה אהבת ה', ככתוב: "לאהבה את ה' אלהיכם: וכן תלמוד, ככתוב: "ולמדתם אותם את בניכם" (הגהות "מעשה רב" לרמב"ם דפוס וילנה). 13 ככתוב: "והיה אם שמע תשמעו אל מצוותי". 14 היא פרשת "ויאמר" המדברת במצות ציצית. 15 "וזכרתם את כל מצוות ה'", וראויה היא פרשת "והיה אם שמע" להקדימה ל"ויאמר" שאין בה "אהבת ה' ותלמודו, הנאמרים ב"והיה אם שמע" (מעשה רב). וכבר קדמו בזה הרמב"ז, ח"א אות נ"ו ב"לשונות הרמב"ם".

8 ג. אף-על-פי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה¹⁶ -

הוא מסיים "ברוך אתה ה' המעריב ערבים". (32) מפני שהן סמוכות זו לזו, וכלל הוא "כל ברכה הסמוכה לחברתה (שלפניה) אינה פותחת בברוך" (ברכות מו.), מפני שחתם בראשונה בברוך, אינו צריך לפתוח בו בשניה. וגם הברכה שלאחר קריאת-שמע (אמת ויציב), נקראת סמוכה לחברתה, כי אין קריאת-שמע נחשבת הפסק, הואיל והברכות בשבילה תוקנו, (רש"י שם. 33) כל הברכות לאו דוקא, שהרי יש ברכות שחכמי המשנה תקנון, כגון: ברכת "הטוב והמטיב", שתקנוה ביבנה כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה (ברכות מח:), (וראה הלכות ברכות פ"ב, ה"א) אלא רוב הברכות (מעשה רוקח). (34) ברכות לג ע"א. (35) כגון: ברכת הפירות, והצמחות, שאינן חותמות בברוך. (36) ברכות יא, ע"א.

(37) (שם): "מקום שאמרו להאריך - אינו רשאי לקצר; לקצר - אינו רשאי להאריך". ופירש רבינו שם, "כל ברכה שיש בתחילתה ברוך ובסופה ברוך, נקראת: ארוכה; ושאינה כן, נקראת: קצרה". ויהיה איפוא פירוש המשנה לדעת רבינו: מקום שאמרו להאריך: לפתוח ולחתום בברוך - אינו רשאי לקצר, כלומר: שלא להתחיל, או שלא לחתום בברוך. (38) מטבע - צורה ונוסח של קבע. (39) דוקא ששינה בפתחת הברכה או בחתימתה, כגון שחתם במקום שתיקנו שלא לחתום; אבל אם שינה רק בנוסח הברכה, שאמרה במלים אחרות שאין בהן משום שינוי הכוונה - אינו חוזר ומברך, כדברי רבינו לקמן הל' ברכות (פ"א, ה"ו), וכביאור הכסף-משנה שם. (40) ברכות יב., כלומר: אפילו אמר הברכות האלו, אלא שלא התחיל בהן "אמת ויציב", או "אמת ואמונה" - לא יצא ידי קריאת הברכות כראוי (כסף-משנה), ושתי הברכות האלו יש להן חשיבות יתירה, ונוסדו על הפסוק: (תהלים צב, ג) "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות", וכפירוש רש"י (ברכות שם): "ברכת אמת ויציב - כולה על החסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם; וברכת אמת ואמונה מדובר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים". ולפיכך אם לא אמרנו בנוסח הברכות, לא יצא ידי חובת הברכה כראוי, לפי שעיקרן ניתקנו לומר שהקב"ה אימת הבטחתו במצרים, ועתיד לאמנה לנו לעתיד-לבוא (כסף-משנה).

ח. הקדים ברכה שנייה לברכה ראשונה - בין ביום 26 בין בלילה, בין לפניה בין לאחריה - יצא, לפי 27 שאין סדר בפרכות⁴¹. בשחרית פתח 'יוצר אור' 28 וסיים 'מעריב ערבים'⁴² - לא יצא. פתח ב'מעריב 29 ערבים'⁴³ וסיים ב'יוצר אור' - יצא. ובערב פתח 30 ב'מעריב ערבים' וסיים ב'יוצר אור' - לא יצא. פתח 31 ב'יוצר אור' וסיים ב'מעריב ערבים' - יצא; שפ"ל 32 הברכות הולכות אחר חתימתן⁴⁴. 33

(41) ברכות יב, ע"א. (42) שבמקום "יוצר המאורות", חתם בברכת "המעריב ערבים". (43) במקום "יוצר אור". (44) שם.

ט. אי-זהו זמן קריאת-שמע בלילה? מצותה משעת 34 יציאת הפוכבים⁴⁵ עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר 35 וקרא עד שלא עלה עמוד השחר⁴⁶ - יצא ידי 36

ב'דברים רבה' (פ"ב) "מהיכן זכו ישראל לקריאת-שמע? בשעה שנטה יעקב למיתה, קרא לכל השבטים ואמר להם: שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחוים לאלוה אחר... אמרו לו: שמע ישראל... והוא אמר בלחישתו: ברוך שם כבוד וגו'. ומפני מה נוהגים לאמרו ביום הכיפורים בקול רם? כתב ה'טור' או"ח (סימן תרי"ט) על-פי ה'מדרש רבה' (שם) "בשעה שעלה משה למרום, שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם וגו', והוריד אותה לישראל. (אבל אין אומרים אותו בפרהסיא, מפני שמה לקחו בסתר, שלא ידעו המלאכים ויקנאו בנו). וביום הכיפורים שאנו נקיים כמלאכי השרת, אומרים אותו בפרהסיא.

ה. הקורא קריאת-שמע, מברך לפניה ולאחריה. 1
ביום מברך שתיים²⁷ לפניה ואחת לאחריה; ובלילה 2
מברך שתיים לפניה ושתיים לאחריה²⁸. 3

(27) שתי ברכות. (28) ברכות פ"א, מ"ד. ושבע ברכות אלו סמכון חז"ל על הפסוק (תהלים קיט, קסד) "שבע ביום הללתיך" (ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה).

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום - 'יוצר אור ובירא 4
חשך' וכו', וברכה שנייה - 'אֶהְיֶה עִלָּם' ²⁹ אֶהְיֶה עִלָּם. 5
ושל אחריה - 'אֶמֶת וְיָצִיב'. וברכה ראשונה 6
שלפניה בלילה - 'מַעְרִיב עֲרֵבִים' וכו', שנייה לה - 7
'אֶהְיֶה עִלָּם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֶהְיֶה' וכו'. וברכה 8
ראשונה של אחריה - 'אֶמֶת וְאִמּוּנָה', שנייה לה - 9
'הַשְׁפִּיכֵנו'. 10

(29) כדעת החכמים (ברכות יא:): החולקים על שמואל, האומר: שהנוסח הוא "אהבה רבה", ומקרא מסייע להם, שנאמר: "ואהבת עולם אהבתיך" (ירמיה לא, ב). והגאונים הכריעו לומר שחרית - "אהבה רבה", וערבית - "אהבת עולם", כדי לצאת ידי שניהם, וכן המנהג האשכנזי. ('טור' או"ח סי' ס).

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה, 11
פותח בה ב'ברוך' וחותם³⁰ בה ב'ברוך'³¹; וישאר 12
בברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם 13
פתיחה ב'ברוך'³². בברכות אלו, עם שאר כל 14
הברכות³³ הערוכות בפי כל ישראל - עזרא הסופר 15
ובית-דינו תקנום³⁴; ואין אדם רשאי לפחות מהם 16
ולא להוסיף עליהם. מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך' 17
- אינו רשאי שלא לחתם; ומקום שהתקינו שלא 18
לחתם³⁵ - אינו רשאי לחתם³⁶. מקום שהתקינו שלא 19
לפתח ב'ברוך' - אינו רשאי לפתח; מקום שהתקינו 20
לפתח - אינו רשאי שלא לפתח³⁷. כללו של דבר: 21
כל המשנה ממטבע³⁸ שטבעו חכמים בברכות - הרי 22
זה טועה, וחוזר ומברך כמטבע³⁹. וכל שאינו אומר 23
אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית, לא 24
יצא ידי חובתו⁴⁰. 25

(30) ומסיים. (31) ברוך אתה ה' יוצר המאורות; וכן בערב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"א תשרי - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 חובתו⁴⁷; שלא אָמרו⁴⁸ עד חצות, אָלא פְּדִי לְהַרְחִיק
2 אָדָם מִן הַפְּשִׁיעָה⁴⁹.

(45) שמאז מתחיל זמן שכיבה, והתורה אמרה "ובשכבך". (46) הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש, בכדי שעה וחומש שעה (מלשון רבינו בפירושו למשנה ברכות פ"א, מ"א). (47) שמן התורה, כל הלילה הוא זמן קריאת שמע, שהרי נאמר: "ובשכבך", כל זמן שבני אדם שוכבים - והוא כל הלילה. (48) החכמים. (49) העבירה, (ברכות פ"א, מ"א). כמו ששינונו: "חכמים עשו סייג לדבריהם, כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר: אלך לביתי, ואוכל קמעה ואישן קימעה ואח"כ אקרא קריאת-שמע ואתפלל, וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב - נכנס לבית הכנסת - אם רגיל לקרות - קורא... וקורא קריאת-שמע ומתפלל. ואוכל פתו ומברך" (ברכות ד:). וזוהי הפשיעה שכתב רבינו, שבזמן שאדם אוכל ושותה לפני קריאת-שמע, הרי הוא בא לידי שינה ונמצא מבטל מצות קריאת-שמע, לפיכך יהיה זהיר לקרותה קודם שיאכל, מיד אחר צאת הכוכבים (כסף-משנה).

3 י. הקורא קריאת-שמע של ערבית אחר שיעלה
4 עמוד השחר, קדם הגנין⁵⁰ החמה - לא יצא ידי
5 חובתו; אלא-אם-כן היה אָנוס, כְּגוֹן שְׁפוֹר⁵¹ או
6 חולה וכיוצא בזה. ואָנוס שֶׁקָּרָא בַּעַת זֶה אֵינוֹ אוֹמֵר
7 'הַשְּׂפִיכֵנוּ'⁵².

(50) מלשון הנצו הרימונים (שיר השירים ו, יא). והיא השעה שהשמש מתחילה לזרוח בראשי ההרים (רבינו יונה). (51) ונרדם לאחר עמוד השחר; אבל אם עבר ואיחר במזיד - לא יצא ידי חובתו (ברכות ט). והטעם שיש לחלק בין מזיד לאָנוס, הוא: שהתורה אמרה "ובשכבך" - בשעה שדרך בני אדם שוכבים, ומסרה הדבר לחכמים שיפרשו עד אימתי הוא זמן שכיבה. והם פירשו שעיקר זמן שכיבה הוא עד שיעלה עמוד השחר. ולפיכך אפילו מי שאיחר במזיד ולא קראה עד חצות, יכול לקראה עד שיעלה עמוד השחר, ולפי שיש אנשים השוכבים גם אחר עלות השחר קודם הנץ החמה, אמרו שעדיין זמן קריאה הוא לגבי אָנוסים, אבל לא לגבי מזידים (כסף-משנה). (52) שאין עתה תחילת זמן שכיבה אלא סוף זמן שכיבה (שם, וברש"י).

8 יא. ואִי-זֶה הוּא זְמַנָּה בָּיוֹם? מִצְוַתָּה שֶׁיִּתְחַל
9 לְקִרְוֹת קִדְּם הַגִּיץ הַחֲמָה⁵³, פְּדִי שְׂיִגְמַר לְקִרְוֹת וּלְכַרֵּךְ
10 בְּרִכָּה אַחֲרוֹנָה⁵⁴ עִם הַגִּיץ הַחֲמָה⁵⁵. וְשִׁעוֹר זֶה⁵⁶ -
11 כְּמוֹ [עֲשׂוֹר] שְׁעָה⁵⁷ קִדְּם שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ⁵⁸. וְאִם
12 אַחֵר וְקָרָא קְרִיאַת-שְׁמַע אַחֵר שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ - יֵצֵא
13 יְדֵי חוֹבָתוֹ, שְׁעוֹנָתָה עַד סוֹף שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בָּיוֹם⁵⁹ לְמִי
14 שֶׁעֶבֶר וְאַחֲרָיו⁶⁰.

(53) אחרי עלות השחר. (54) של קריאת-שמע המסיימת ב"גאל ישראל". (55) התחלת יציאת השמש, וכדברי הגמרא (ברכות ט:): "ותיקין (בעלי מדות טובות ומחבבי מצוה) היו גומרים אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה

לתפילה ונמצא מתפלל ביום", (שזמן הנץ החמה לדברי-הכל יום הוא) - וזהו מנהג ותיקין הידוע. (56) של תחילת נץ החמה. (57) שהוא כשש דקות. (58) גוף השמש כולו הנראה על כל פני הארץ, בעוד שעם הנץ החמה, "היא מטפטפת (זורחת) על ראשי ההרים" (כלשון הירושלמי ברכות פ"א, ה"ה). וכדאי להעיר שגירסת דפוס שווינצינו היא "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש". והרמ"א ב"טור" או"ח סימן נח, תומך בגירסא זו ואומר: שכל היודע מעט בחכמת התכונה יודע, ששיעור הנץ החמה שהוא תחילת זריחת השמש עד שיעלה כל גוף השמש הוא כשיעור שעה מלאה". (59) (ברכות ט:): "שכן דרך מלכים לעמוד בשלוש שעות", והרי זה בכלל "ובקומך", שהוא זמן קריאת-שמע של שחרית. ושיעור שלש שעות הוא רבע היום, כדברי רבינו בפירושו למשנה (ברכות פ"א, מ"ג): "ודע כי כל השעות הנזכרות בכל, הן השעות הזמניות". וענין הזמניות הן השעות שיש מהן י"ב שעות ביום, וי"ב שעות בלילה. ומה שאמר "עד שלש שעות" כאילו אמר עד כלות רביע היום, בין שיהיה יום תקופת תמוז, בין שיהיה יום תקופת טבת. (60) אבל לכתחילה - מצוה לקרות כמנהג ותיקין האמור לעיל.

15 יב. מִי שֶׁהִקְדִּים וְקָרָא קְרִיאַת-שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית
16 אַחֵר שֶׁיַּעֲלֶה עֲמוּד הַשַּׁחַר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָשִׁלִּים קִדְּם
17 שֶׁתִּגָּץ הַחֲמָה - יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ⁶¹. וּבִשְׁעַת הַדְּחִק,
18 כְּגוֹן שֶׁהָיָה מְשֻׁפָּם לְצֵאת לְדֶרֶךְ⁶² - קוֹרֵא לְכַתְּחִלָּה
19 מִשְׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר⁶³.

(61) ברכות ה: , הואיל ויש אנשים הקמים משנתם בזמן זה, הרי זה ג"כ נקרא: "ובקומך". (62) וחושש שלא יוכל לכוין לבו שם בקריאת-שמע. (63) שם. וכתב הרב מנוח, שכן הדין אם יש בעיר קבורת המת, או ברית מילה, וכן ביום הערבה (הושענא רבה) שמרבים בו בתחנונים, יכולים לקרותה מיד אחר עמוד השחר.

20 יג. הַקּוֹרֵא אַחֵר שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בָּיוֹם, אֶפְלוּ הָיָה אָנוֹס
21 - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּעוֹנָתוֹ⁶⁴, אֲלֵא
22 הָרִי הוּא כְּקוֹרֵא בַּתּוֹרָה⁶⁵. וּמְכַרֵּךְ לְפָנָיָהּ וּלְאַחֲרֶיהָ
23 כָּל הַיּוֹם, אֶפְלוּ אַחֵר וְקָרָא אַחֵר שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת⁶⁶.

(64) בזמנה. (65) שהרי אינו גרוע משאר כל אדם הקורא פרשה בתורה, אלא שגדול שכר הקורא קריאת-שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה (ברכות י:). (66) (שם), והכסף-משנה מקשה: למה לא יהיה זמן קריאת-שמע של שחרית כל היום, ונאמר שמשמעות לשון התורה "ובקומך" כל זמן שבני אדם קמים, דהיינו כל היום, כמו שזמן קריאת-שמע של ערבית הוא כל הלילה, מפני שאנו מפרשים מלת "ובשכבך" כל זמן שבני אדם שוכבים על מיטתם, והוא כל הלילה? ויפה תירץ ה"טורי זהב' בשולחן-ערוך או"ח (סימן נ"ח ס"ק ד), שדוקא בשכיבה אנו אומרים בשעה שבני אדם שוכבים, והוא כל הלילה. שהרי כל זמן ששוכב לא ישתנה שם "שכיבה"; לא כן ב"קמיה" שמשנתה שם קמיה לישיבה והילוך, ואין נקראת קמיה, אלא כשקם ממיתו והוא בתחילת היום.

פֶּרֶק שֵׁנִי

1

(1) כוונת קריאת שמע עד היכן היא מעכבת; הפועלים אם מבטלים מלאכתם לקריאת שמע; שצריך לדקדק באותיותיה וכיצד ידקדק; למי מותר לומר שלום בין הפרקים.

2 א. הקורא את שמע ולא כון לבו בפסוק ראשון
3 שהוא שמע ישראל - לא יצא ידי חובתו;²
4 והשאר, אם לא כון לבו - יצא. אפילו היה קורא
5 בתורה כדרך³ או מגיה⁴ את הפרשיות האלו בעונת
6 קריאה - יצא;⁵ והוא⁶ שפון לבו בפסוק ראשון.

(2) ברכות יג: , שהפסוק הראשון מדבר ביחוד ה', והוא עיקר קבלת מלכות שמים, ולפיכך צריך כוונת הלב.
(3) לשם לימוד בעלמא. (4) בודק את הספר לראות אם יש בו טעות, שאפילו לקריאה אינו מתכוין. (5) שם, יג.
(6) ובלבד.

7 ב. פל אדם קורין כדרך⁷ - בין עומדין, בין
8 מהלכין, בין שוכבין⁸, בין רוכבין על גבי בהמה⁹.
9 ואסור לקרות קריאת-שמע והוא מוטל ופניו
10 טוחות¹⁰ בקרקע¹¹, או משלף על גבו ופניו למעלה.
11 אבל קורא הוא והוא שוכב על צדו. ואם היה פעל
12 בשר הרבה ואינו יכול להתהפף על צדו, או שהיה
13 חולה - נוטה מעט לצדו וקורא¹².

(7) כי דברי התורה "ובשכבך ובקומך" אינם מכוונים למצב של שכיבה או עמידה אלא לזמן שכיבה וקומה, כלומר: בערב ובבוקר (ברכות י:). ואלה שיושבים ומתפללים, וכשמגיעים לקריאת-שמע הם קמים, ומתכוונים להחמיר על עצמם לקבל מלכות שמים בעמידה - טעות היא בידם, שהרי בפירוש אמרו בית-הלל (שם) "כל אדם קורא כדרכו" (הגהות מיימוניות בשם רש"י, וכן בשו"ע או"ח סימן סג, סעיף ב'). (8) על צדס, כמבואר בסמוך. (9) ברכות ל: "היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה... ישב במקומו ויתפלל". ואם בתפילה שכולה צריכה כוונה - כך, בקריאת-שמע שאין בה צורך כוונה, אלא בפסוק הראשון בלבד - על-אחת-כמה-וכמה (קובץ). והכסף-משנה מציין מקורו בקידושין (לג:). (10) דבוקות, כלומר: שפניו כלפי הקרקע. (11) ברכות יג: , כי אסור לקבל מלכות שמים דרך שררה וגאווה. ושכיבה זו נקראת בלשון הגמרא "פרקדן". (12) שם.

14 ג. מי שהיה מהלך על רגליו - עומד בפסוק
15 ראשון¹³, והשאר קורא והוא מהלך. היה יושן¹⁴ -
16 מצעדין אותו ומעירין אותו עד שיקרא פסוק
17 ראשון¹⁵. ומפאן ואילף אם אנסתו שנה, אין מצעדין
18 אותו¹⁶.

(13) לפי שאינו מיושב בדעתו כל-כך כשהוא מהלך, ואינו יכול לכוין כראוי (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א), ובמדרש נחומא (לך, אות א) אמרו: "אסור לקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך, אלא יעמוד במקום אחד, ויכוין לבו לשמים באימה וביראה ברתת ובוזע, ביחוד ה', ויקרא שמע

ישראל... ואחר-כך ברוך שם כבוד וכו', וכשמתחיל "ואהבת" - רצה מהלך, רצה עומד". (14) מנמנם, אף-על-פי שאינו ישן ממש. (15) בכוונה. (16) אלא קורא כשהוא מנמנם, ואף-על-פי שאינו מכוין בה כראוי (ברכות יג:).

19 ד. מי שהיה עוסק במלאכה - מפסיק עד שיקרא
20 פְּרָשָׁה ראשונה כלה¹⁷. וכן האמנין¹⁸ בטלין
21 ממלאכתן בפְּרָשָׁה ראשונה, כדי שלא תהא קריאתן
22 עראי; והשאר - קורא הוא¹⁹ כדרך²⁰ ועוסק
23 במלאכתו. אפילו היה עומד בראש האילן או בראש
24 הפתל²⁰ - קורא במקומו ומברך לפניו ולאחריו²¹.

(17) (שם טז.), ואף-על-פי שאין כל הפרשה צריכה כוונה אלא פסוק ראשון בלבד, בכל זאת כדי שלא תהא קריאתו נראית כ"קריאת עראי" הצריכוהו החכמים להפסיק ממלאכתו ולקרוא. (כסף-משנה בשם הר"ף). (18) פועלים העוסקים במלאכת אחרים, אע"פ שיש בקריאתם משום ביטול מלאכה, והם משועבדים למלאכת בעליהם. (19) אפילו זה שעוסק במלאכת עצמו. (20) ואין דעתו מיושבת עליו כל-כך, שהרי מיוחד הוא שמא יפול. (21) ולא הטריחוהו החכמים לירד למטה ולקרוא (שם). וכתב הרב מנחם: "בעל הבית שאינו עוסק במלאכה, אלא עומד על פועליו לזרום בעבודה - יורד למטה וקורא".

25 ה. היה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קריאת-
26 שמע - פוסק וקורא²² ומברך לפניו ולאחריו. היה
27 עוסק בצרכי רבים - לא יפסק²³, אלא יגמר עסקיהן
28 ויקרא, אם נשאר עת לקרות²⁴.

(22) (שבת יא.), שקריאת-שמע יש לה זמן קבוע, וקודמת לתלמוד תורה שאין לה זמן קבוע, אלא כל היום מצוותה היא, וכן אמרו (ברכות י:): "גדול הקורא קריאת-שמע בעונתה, יותר מהעוסק בתורה". (23) שהרי עוסק במצוה הוא, ופטור מקריאת-שמע, וכן אמרו (ברכות יא.) על הפסוק: "ובלכתך בדרך" בלכת שלך (הפרטית) אתה חייב לקרות שמע ולא בלכתך בדרך מצוה (לחם-משנה). הרבה נתלבטו מפרשי הרמב"ם למצוא מקור ישיר להלכה זו, ויפה הראה הגאון ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים (אדר"ת), שהדברים מפורשים בתוספתא (ברכות פ"א): "מעשה ברכי עקיבא ורבי אליעזר, והגיע זמן קריאת-שמע ולא קראו מפני שעסוקים בצרכי ציבור היו" וכו'. (24) משמע שאפילו יעבור זמן קריאת-שמע בעודו עוסק בצרכי ציבור, לא יפסיק (כסף-משנה).

29 ו. היה עוסק באכילה²⁵, או שהיה במרחץ, או
30 שהיה עוסק בתספורת²⁶, או שהיה מְהַפֵּף בְּעוֹרוֹת²⁷,
31 או שהיה עוסקין בדין²⁸ - גומר, ואחר-כך קורא
32 קריאת-שמע²⁹. ואם היה מתירא שְׁמָא יַעֲבֹר זְמַן
33 קריאה ופסק וקרא - הרי זה מְשַׁבֵּחַ³⁰.

(25) שהתחיל באכילתו בהיתר, קודם זמן קריאת-שמע. (26) בגילוח שערו. (27) לבדוק אם עובדו כתיקונו. (28) דיינים היושבים בדין. (29) הואיל ועדיין יש שהות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"א תשרי - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 שֶׁל 'תִּזְכְּרוּ' 49. וְצִירֶיךָ לְהַצִּירֶיךָ בְּדִלָּתָהּ שֶׁל 'אֶחָד',
23 כְּדֵי שְׂמִילִכְהוּ בְּשָׂמִים וּבְאֶרֶץ וּבְאֶרֶב רִחוֹת 50.
24 וְצִירֶיךָ שֶׁלֹּא יִחַטֵּף בְּחֵיטָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּאוֹמֵר
25 "אֵי חֵד" 51.

(43) הדגוש. שלא יבטא את האות הדגושה כרפויה, כגון: "ב"שדך במקום "ב"שדך. (44) ב"ב"יתך במקום ב"ב"יתך. (45) שלא יבטא שוא-נע כשהוא נח, כגון: לִבְכָּךְ במקום לִבְכָּךְ. (46) שוא-נח כשוא-נע, כגון: וְאֶהְיֶה בְּמִקוֹם וְאֶהְיֶה בְּמִקוֹם ר' אליהו בחור נתן סימן לשוא-נע: א' ב' ג' ד' ה', כלומר: השוא הוא נע בחמשה אופנים אלה: א - באות הראשונה שבמילה: שְׁלֵמָה, דְּכָרִים. ב - שני שואים רצופים באמצע המילה, כגון: מִשְׁפָּטִי, בְּשִׁכְכָךְ, השוא השני הוא נע. ג - גדולה, אחרי תנועה גדולה, כגון: שוֹמְרִים, פְּתָכָה. ד - אות דגושה, יִדְּרוּ, הִפְרָכָה. ה - הדומות, שתי אותיות דומות, כגון: רִנְנָה, קָלְלָה; וזולת אלה, השוא הוא נח. וב"מגן אברהם" (או"ח ס"א ס"ק יג) נתן סימן לתנועה גדולה "פיתוחי חותם" כל אלה הנקודות הן גדולות, והיתר הן קטנות. ולדעת מפרשים אחרים (מגדל עוז, ועוד) הכוונה בדברי רבינו "נח ונד" על כל אות נחה שלא יניעה וכן להיפך, כגון: "בכל לבבך" הלמ"ד של "בכל" היא נחה, שכן היא בסוף המילה, והלמ"ד של "לבבך" היא נדה, ואם יניע את הלמ"ד של "בכל" הרי הוא מבליעה בלמ"ד של "לבבך", ויראה כאומר "בכה לבבך", וכן להיפך. (47) הואיל וצריך לדקדק באותיותיה, ולהבחין בין נע לנח. (48) ברכות טו. וסמכו חז"ל על הפסוק: "ולמדתם" שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים. וב"טור" (או"ח סא) הוסיף: שצריך ליתן ריוח בין "וחרה אף" שלא יהא נראה כקורא "וחרף". וכן צריך להקפיד להפסיק בכל מילה המתחילה באל"ף הבאה אחרי מילה המסיימת במ"ם, כגון: "ולמדתם אותם" שלא יהא נראה כקורא "מותם", וכן "ושמתם את" "וראתם אותם", ועוד. (49) ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד. שלא יהא נראה כקורא "תשכרו" שתעבדו את ה' עלימנת לקבל פרס ושכר, בניגוד לדברי חכמינו באבות (פ"א, מ"א). (50) ברכות יג. כל המאריך באחד, מאריכים לו ימיו ושנותיו. (51) שאם הוא מקצר בחי"ת ומאריך באל"ף, הרי הוא כאומר "אי-חד" כלומר אינו חד אלא שנים; ואם הוא חוטף גם באל"ף, הרי אינו אומר שום מילה שהיא (כסף-משנה).

26 י. קוֹרֵא אֶדָם אֶת 'שְׁמַע' בְּכָל לְשׁוֹן שִׁיחָהּ מְבִינָה 52.
27 וְהַקּוֹרֵא בְּכָל לְשׁוֹן, צִירֶיךָ לְהַצִּירֶיךָ מִדְּבָרֵי שְׁבוּשׁ
28 שְׁבָאוֹתוֹ הַלְשׁוֹן; וּמִדְּבָרֶיךָ בְּאוֹתוֹ הַלְשׁוֹן 53 כְּמוֹ
29 שְׁמִדְּבָרֶיךָ בְּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(52) ברכות יג., שנאמר "שמע" בכל לשון שאתה שומע. (53) שישתמש בביטויים אמיתיים ונכונים, שיתאימו לתוכן "קריאת שמע" בעברית, ולא ישתמש בביטויים שאינם הולמים את המשמעות הנכונה של תוכן "קריאת שמע" (כסף-משנה).

30 יא. הַקּוֹרֵא לְמַפְרָע 54 - לֹא יֵצֵא 55. בְּמָה דְּבָרִים
31 אֲמוּרִים? בְּסֵדֶר הַפְּסוּקִים; אֲבָל אִם הִקְדִּים פְּרָשָׁה 56

לקרוא, אינו מחוייב להפסיק (סוכה לח.). וטעם הדבר שבאכילה, רחיצה ותספורת וכו' אינו פוסק, ואילו בדברי תורה הוא פוסק וקורא? (לעיל ה"ד) - משום שהמפסיק מתלמוד תורה לקריאת-שמע אין הפסקו הפסק גמור, שגם קריאת-שמע בכלל תלמוד תורה היא; אבל העוסק באכילה וכיוצא בה, והוא יפסיק מאכילה לקריאת-שמע, הרי זה הפסק ממש (כסף-משנה). (30) סוכה, שם.

1 ז. מִי שִׁירָד לְטָבֵל 31 - אִם יָכוֹל לַעֲלֹת וּלְהַתְּפֹסֶת
2 קִדָּם שְׁתַּנֵּץ הַחֲמִיכָה 32, יַעֲלֶה וְיִתְּפֹסֶה וְיִקְרָא. וְאִם הָיָה
3 מִתְּרֵא שְׂמָא תַנֵּן הַחֲמִיכָה קִדָּם שְׁיִקְרָא - יִתְּפֹסֶה
4 בְּמִים שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּהֶן וְיִקְרָא. וְלֹא יִתְּפֹסֶה, לֹא
5 בְּמִים הָרְעִים שְׁרִיחָן 33 רַע, וְלֹא בְּמִי הַמְּשֻׁרָה 34, וְלֹא
6 בְּמִים צְלוּלִים 35, מִפְּנֵי שְׁעֵרֹתוֹ נִרְאִית בָּהֶן 36. אֲבָל
7 מִתְּפֹסֶה הוּא בְּמִים עֲכוּרִין 37, שְׂאֵין רִיחָן רַע, וְקוֹרֵא
8 בְּמִקוֹמוֹ.

(31) מטומאתו. (32) שהוא זמן קריאת שמע-של ותיקין (ראה לעיל פ"א הי"א ובביאורנו). (33) שאסור לקרוא דברי תורה במקום שיש ריח רע משום בזיון, וחכמינו (ברכות כד:) קראו על העושה כן את הפסוק: "כי דבר ה' בזה". (34) מים ששורים בהם פשתן ונקבוס וריחם רע. (35) זכים ושקופים. (36) והתורה אמרה "ולא יראה כן ערות דבר ושב מאחריו" (דברים כג, טו). (37) שאינם צלולים (ברכות כה:).

9 ח. הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא יִרְמֹז 38 בְּעֵינָיו וְלֹא
10 יִקְרֵץ בְּשִׁפְתָּיו, וְלֹא יִרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹתָיו 39, כְּדֵי שֶׁלֹּא
11 תִּהְיֶה קְרִיאָתוֹ עֲרָאִי. וְאִם עָשָׂה כֵן - אֶף-עַל-פִּי
12 שִׁינָּא יֵדֵי חוֹכְתּוֹ, הֲרִי זֶה מִגְּנֵהוּ 40. וְצִירֶיךָ לְהַשְׁמִיעַ 41
13 לְאָזְנוֹ כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יֵצֵא.
14 וְצִירֶיךָ לְדַקְדֵּק בְּאוֹתֵיהֶם; וְאִם לֹא דִקְדָּק - יֵצֵא 42.

(38) רמז שהוא לצורך דבר אחר שלא מעניין הקריאה. (39) יומא יט: "וכולן לשון אחת הן, אלא שזה נופל על העינים, וזה נופל על האצבעות, שנאמר (משלי ו, יג) קורץ בעיניו מולל ברגליו, מורה באצבעותיו" (לשון רש"י שם). (40) ועל העושה כן, עליו הכתוב אומר (ישעיה מג, כב): "ולא אותי קראת יעקב", כלומר: אינך מכין בקריאתך אלי, והכתוב אומר "ודברת בם" עשה אותם קבע (תדירי ולא מקרי) ואל תעשם ארעי (מקרי וטפל) (יומא, שם). (41) שיחתוך קריאתו בשפתיו, לא שיקרא בלבו (כסף-משנה), משום שנאמר "שמע ישראל" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפין (ברכות טו.). (42) ברכות טו:

15 ט. פִּיצֵד יִדְּקֶדֶק? יִשְׁמַר שֶׁלֹּא יִרְפֶּה הַחֻזָּק 43, וְלֹא
16 יִחַזַּק הַרְפָּה 44; וְלֹא יִנִּיחַ הַנֶּדֶר 45, וְלֹא יִנְדֵּי הַנֶּחֱץ 46.
17 לְפִיכָךְ 47 צִירֶיךָ לִתֵּן רֵיחַ בֵּין הַדְּבָקִים, בֵּין כָּל שְׂתֵי
18 אוֹתֵי־הַדּוּמּוֹת, שְׁאֲחַת מֵהֶן סוּף תִּבָּה וְהָאֲחֶרֶת
19 תַּחֲלִיל תִּבָּה הַסְּמוּכָה לָהּ; כְּגוֹן 'בְּכָל לִבְכָּךְ' - קוֹרֵא
20 'בְּכָל' וְשׁוּהָה, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא 'לִבְכָּךְ'; וְכֵן
21 'וְאֲבָדְתָם מִהֲרָה'; 'הִכְנֵף פְּתִיל' 48. וְצִירֶיךָ לְבָאֵר ז' ו' ו'

לקרוא את שמע, קוראה עם ברכותיה (תשובת הרשב"א סימן ש"ך, הובאה בכסף-משנה). (65) כי הברכות אינן אלא מדברי סופרים ואין חוזרים ומברכים מספק בדבר שאינו מן התורה (ראה לקמן הל' ברכות פ"ח, הי"ב). (66) שדילג על פסוק אחד, או אפילו על מילה אחת. (67) ויגמור ויקרא על הסדר, שאם לא יקרא הלאה, הרי זה כקורא למפרע, שלא יצא. (68) שידוע שהתחיל לקרוא את שמע, ומוצא עצמו במקום הספק, ואינו יודע מה הספיק כבר להשלים, ומה עדיין לא קרא. (69) כי ההפסק הראשון בקריאת-שמע הוא בין "לעולם ועד" הנמשך לפסוק "שמע", שענינו קבלת מלכות שמים, ובין "ואהבת" שהוא ענין חדש (ברכות טז, וראה ב"י אור"ח סי' סד).

יד. טעם באמצע הפרק ואינו יודע להיכן פסק - 19
חזר לראש הפרק⁷⁰. היה קורא 'ובתבתם', ואינו יודע אם הוא 'ובתבתם' של 'שמע' או 'ובתבתם' של 'שמע' - 21
שפ'יהיה אם שמע' - חזר ל'ובתבתם' של 'שמע'. 22
ואם נסתפק לו אחר שקרא 'למען ירבו ימכם' - 23
אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך⁷¹. 24

(70) שם. ודוק שאינו יודע אם קרא איזה פסוק מהפרק; אבל אם ברי לו שקרא פסוק אחד או שנים, ואח"כ טעה ודילג איזה פסוק - אינו צריך להתחיל אלא ממקום שדילג בלבד (כסף-משנה). (71) ברכות, שם. אבל בין "וקשרתם" של "שמע", לבין "וקשרתם" של "והיה אם שמע", אי אפשר לו להסתפק, שהראשון בקמ"ץ וקשרתם, והשני בסגול וקשרתם (ט"ז אור"ח סימן ס"ד בשם מהר"ל מפראג).

טו. היה קורא ופגע באחרים, או פגעו בו אחרים - 25
אם היה בין פרק לפרק, פוסק, ומתחיל ושואל - 26
שלו⁷² מי שהוא חייב בכבודו; כגון שפגע באביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה; ומשיב - 27
שלו⁷³ לכל אדם שנתן לו שלום. 28
29

(72) מקדים לשאול בשלום, ואין צריך לומר שמותר לו להשיב אם הם הקדימו לומר לו שלום. (73) אבל להתחיל בשאלת שלום - אסור לו (ברכות יג:).

טז. היה קורא באמצע הפרשה - אינו פוסק ומתחיל לשאל אלא בשלום מי שהוא מתירא ממנו⁷⁴, כגון מלך או אנס⁷⁵ וכיוצא בהן. אבל מי שהוא חייב בכבודו, כגון אביו או רבו - אם נתן לו שלום תחלה, פוסק ומשיב לו שלום. 30
31
32
33
34

(74) שם. ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק ראשון שבקריאת-שמע שאינו מפסיק, אם לא מפני הסכנה (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א). ובנוגע לקדיש, לקדושה ולברכו, הסכימו הפוסקים, שמותר לו להפסיק אפילו באמצע הפסוק, שהרי אין זה גרוע ממה שמפסיק מפני היראה ומשיב מפני הכבוד (שו"ע אור"ח סימן סו סעיף ג). וכדאי להעיר שרבינו בתשובותיו, אומר: "אין ראוי להפסיק ביניהם בשום דבר, אפי' באחת הברכות - לפי שהוא עוסק

1 לפרשה - אף-על-פי שאינו רשאי⁵⁶, אני אומר
2 שניצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה⁵⁷. קרא פסוק,
3 וחזר וקראו פעם שניה - הרי זה מגנה. קרא מלה
4 אחת וכפלה, כגון שקרא "שמע שמע" - משתקין
5 אותו⁵⁸.

(54) בסדר הפוך, שמקדים לקרוא הפסוק המאוחר למוקדם. (55) ברכות טו, ע"א. (56) שלכתחילה צריך להקדים "שמע" שיש בו קבלת מלכות שמים, ל"והיה אם שמע" שיש בו קבלת המצוות, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (57) שגם לפי מקומן בתורה הן רחוקות זו מזו, ואינן סדורות כפי סדר קריאתנו, שהרי פרשת "ציצית" קודמת בתורה לכולן, ובסדר קריאתנו היא האחרונה. (58) (ברכות לג:) שנראה כמקבל עליו שתי מלכיות, וכאילו שתי רשויות הן. ברם הכופל פסוק שלם, אינו אלא מגונה, אבל אין משתקין אותו; שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכויות אלא למתלוצץ בעלמא (ע"פ רש"י שם). ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ג) אמרו: "אין הדברים הללו אמורים אלא בציבור, אבל ביחיד - תחנונים הם". והכסף-משנה מעי: "אע"פ שקורא פסוק וכופלו - הרי זה מגונה", בכל זאת עדיף יותר לכוין לבו ולקיים מצות קריאת-שמע כתיקונה ולכפול אותה אם לא כיון בפעם הראשונה, ולא איכפת לנו אם יקרא "מגונה". ומה שאנו אומרים ה' הוא האלהים" שבע פעמים ביום הכיפורים וביום הערבה (הושענא רבה) מנהג כשר הוא, שמשבחים את ה', שדר למעלה משבעה רקיעים, וגם במקרא (מלכים"א, יח, לט) נכפל פסוק זה פעמיים (תוספות ברכות לר, ושו"ע אור"ח סימן סא, סעיף יב).

יב. קראה סרוגין⁵⁹ - יצא; אפלו שהיה בין סרוג לסרוג פדי לגמר את פלה⁶⁰, יצא; והוא שיקרא על הסדר. קראה מתנמנם, והוא מי שאינו ער ולא נרדם בשנה - יצא⁶¹; ובלבד שיהיה ער בפסוק ראשון⁶². 6
7
8
9
10

(59) בהפסקות הפסקות, כלומר: קורא מעט ושוהה, וחוזר וקורא מעט ושוהה (רע"ב, מגילה פ"ב, מ"ב). (60) ברכות כד: ר"ה לד: (61) ברכות יג: (62) כדי שיקראנו ככוונה, וכמבואר לעיל (ה"ג).

יג. ספק קרא קריאת-שמע ספק לא קרא - חזר וקורא⁶³, ומברך לפניה ולאחריה⁶⁴. אבל אם ידע שקרא, ונסתפק לו אם פרץ לפניה ולאחריה או לא ברח - אינו חוזר ומברך. קרא וטעה⁶⁶ - יחזר למקום שטעה⁶⁷. נעלם ממנו בין פרשה לפרשה, ואינו יודע איזו פרשה השלים ואיזו צריך להתחיל⁶⁸ - חזר לפרשה ראשונה, שהוא 'ואהבת' את ה' אלהיך וגו'⁶⁹. 11
12
13
14
15
16
17
18

(63) ברכות כא. מפני שמצות קריאת-שמע מן התורה היא. לפיכך עליו לחזור ולקרא לצאת מידי הספק. (64) אע"פ שהברכות עצמן אינן אלא מדברי סופרים, בכל זאת חוזר ומברך, כי כך היתה תקנת החכמים מתחילה, שכל שחייב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב תשרי - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שייזוהר בפעם אחרת (כסף-משנה). וכן אמרו (ברכות כב:):
 "הואיל וחטא (שהתפלל ומצא צוה במקומו), אף על פי
 שהתפלל, תפילתו תועבה".

במצוה, ולמה יפסיק ממנה בעד מצוה אחרת" (תשו'
 הרמב"ם הוצ' פריימן סי' לא). (75) חמסן. ולא רק
 שמתירא שיהרגנו, אלא אפי' מתיירא שיצערנו, מותר לו
 להפסיק (כסף-משנה).

- ג. פית-הכסא החדש שהוכן ועדין לא נשתמש בו
- מותר לקרות קריאת-שמע לנגדו, אבל לא בתוכו¹⁰.
- מרחץ החדש¹¹, מותר לקרות בתוכו¹². ה"ו שני
- בתים; זמן אחד מהם לבית הכסא, ואמר על השני:
- "זה" - הרי השני ספק אם הזמינו לכך¹³ אם לא¹⁴.
- לפיכך אין קורין בו לכתחלה¹⁵; ואם קרא - יצא¹⁶.
- אמר: "גם זה" - הרי שניהם מזמנין, ואין קוראין
- בהן. חצר המרחץ, והוא המקום שפני-אדם עומדין
- בו לבושין - מותר לקרות בו קריאת-שמע¹⁷.

(10) שעצם ההזמנה שהזמין את המקום לבית כסא פוסלתו
 מלקרות בו, הואיל ושמו מגונה ומאוס (שבת דף י עמוד ב;
 ברכות דף כו עמוד א). (11) שלא רחץ בו אדם מעולם.
 (12) הואיל ולא הייתה בו זוהמא מעולם, וגם שמו אינו
 מגונה כל כך (שם). (13) לבית הכסא. (14) כי אפשר
 שהתכוון לומר "זוה" לתשמיש אחר (נדרים דף ז עמוד א),
 ודיבור כזה שאינו מבואר כל צרכו נקרא בלשון התלמוד
 (שם) "יד", כי כשם שיד הכלי אינה עיקר הכלי אלא
 שהאוחז בה כל הכלי מיטלטל עימה, אף זה לא פירש אלא
 מקצת דבריו והיתר משתמע ממילא. (15) כי שמא "יד בית
 הכסא כבית הכסא". (16) הואיל והזמנה גרידא אינה
 מועילה אלא מדרבנן, לא החמירו בספק הזמנה, כי כלל
 הוא: "ספיקא דרבנן להקל" (ר"ן שם). (17) (שבת דף י
 עמוד א) מכיוון שאין בני אדם עומדים שם ערומים, אין
 ערוות דבר נראית שם, ואתה קורא בו: "והיה מחניך
 קדוש".

- ד. ולא קריאת-שמע בלבד, אלא כל ענין שהוא
- מדברי הקדש¹⁸, אסור לאמרו בבית-המרחץ ובבית-
- הכסא, ואפילו אמרו בלשון חל. ולא לאמרו בלבד,
- אלא אפילו להרהר בלבד בדברי-תורה בבית-הכסא
- ובבית-המרחץ ובמקום הטנפת, והוא המקום שיש
- בו צוה ומי-רגלים - אסור¹⁹.

(18) כגון: דברי תורה ותפילה. (19) (ברכות דף כד עמוד
 ב) אמרו שם: כל הקורא דברי תורה במקומות המטונפים,
 עליו הכתוב אומר: "כי דבר ה' בזה" (במדבר פרק טו פסוק
 לא). וכתב הראב"ד, הובא בכסף משנה, שאין איסור להרהר
 בדברי תורה במקומות אלו אלא לכתחילה, כלומר: לכוון
 מחשבתו וליבו בדברי תורה - אסור; אבל אם היה תלמודו
 שגור בפיו והרהר לאונסו - אין בכך כלום, כמבואר בזבחים
 (דף קב עמוד ב). וכתוב בספר חסידים סימן תקמ"ו:
 שלפיכך ראוי לאדם לחשב חשבונותיו החילוניים בבית
 הכסא, כדי שלא יבוא להרהר בו בדברי תורה, והכתוב
 אומר: (תהילים פרק יב, פסוק ז) "אמרות ה' אמרות
 טהורות", ואין ראוי להם אלא מקום טהור.

- ה. דברים של חל, מותר לאמרן בלשון קדש
- בבית-הכסא²⁰. וכן הפנויים²¹, כגון 'רחים' ו'חנני'

- יז. ואלו הן בין הפרקים: בין ברכה ראשונה
- לשניה⁷⁶; בין שניה לשמע; בין שמע ל'והיה אם
- שמע; בין 'והיה אם שמע' ל'ויאמר'. בין הפרקים
- האלו, שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם.
- אבל בין 'ויאמר' לאמת ויצבי' - הרי זה פאמצע
- הפרק, ולא נפסיק⁷⁷ אלא לשאל מפני היראה
- ולהשיב מפני הכבוד.

(76) בין "יוצר המאורות" ל"אהבת עולם". ראה במוספנו
 "תשובות רבינו". (77) שכן כתוב (ירמיה י, י) 'וה' אלהים
 אמת, לפיכך אין מפסיקים בין סוף פרשת ויאמר: "אני ה'
 אלהיכם" לאמת ויצבי (ברכות יד:).

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ט

פרק שלישי

(1) המקומות שאין קוראים בהם; אם נודמן לו להפריש
 חבירו מדבר האסור בבית המרחץ כיצד מפרישו; כנגד איזה
 ערוה אסור לקרות.

- א. הקורא את שמע, ורחץ ידיו² במים קדש שיקרא.
- הגיע זמן קריאתה, ולא מצא מים קדש שיקרא -
- לא יאחר קריאתה וילך לבקש מים, אלא מקנה ידיו
- בעפר או בצרור³ או בקורה⁴ ויבוצא בהן וקורא⁵.

(2) ברכות טו. אף על פי שאין ידיו מלוכלכות - מצוה עליו
 לרחצן, שכן ידיים עסקניות הן, ושמא נגעו במקומות
 המכוסים בגוף, או בדבר מזוהם; וחז"ל סמכו רחיצה זו על
 הפסוק: ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה' (תהילים
 כו, 1). (3) אבן, והוא שם נדרף ל"צור", ונמצא בתנ"ך
 (שמואל-ב יז, יג; עמוס ט, ט). (4) העץ שעושים ממנו
 התקרה (הערוך). (5) ואין המים מעכבים, כי לא כתוב
 ארחץ במים אלא ארחץ בנקיון כפי - בכל דבר שהוא מנקה
 (ברכות שם). ולענין נטילת ידיים לתפילה (ראה לקמן
 הלכות תפילה פרק ד, הלכה ד).

- ב. אין קורין לא בבית-המרחץ ולא בבית-הכסא⁶,
- אף-על-פי שאין בו צוה; ולא בבית-הקברות ולא
- בצד המזל⁷ עצמו. ואם הרחיק ארבע אמות מן הקבר
- או מן המזל - מותר לקרות⁸. וכל מי שקרא במקום
- שאין קורין בו - חוזר וקורא⁹.

(6) (ברכות כו). לפי שכתוב: "כי ה' אלוךך מתהלך בקרב
 מחניך... והיה מחניך קדוש" (דברים כג, טו), ומקומות אלה
 שמוזהמים הם, אין אתה קורא בהם "מחניך קדוש".
 (7) (ברכות יח). משום שנאמר: "לועג לרש חרף עושהו"
 (משלי יז, ה), והקורא בבית הקברות כאילו לועג למתים,
 שאינם יכולים לקרוא. (8) (שם). (9) כיוון שעבר על
 דברי חכמים קנסוהו לחזור ולקרוא, ואפילו היה שוגג, כדי

29) זה מוסב על צואת כלבים וחזירים, שנוהגים לתת אותה בעורות בשעת עיבודם ואז ריחה רע; אבל צואת אדם שריחה רע בכל אופן אפילו בלא עורות - אסור לקרות שמע כנגדה. (30) כגון: צואה אדומה של תרנגולין (כסף משנה). (31) (ברכות דף כה עמוד א; ירושלמי שם פרק ג, הלכה ה). (32) שאין ריחם רע, ולא מצינו להם איסור בשום מקום. והראב"ד משיג: שבירושלמי הנ"ל נאמר: "מי רגליים של חמור שבא מן הדרך אסור לקרוא כנגדן". ברם, נראה שנוסח הירושלמי של רבינו היה "מגללי חמור". ואמנם כן היא הגירסה בירושלמי שלפנינו. אגב, בירושלמי (שם) הוסיפו: "מרחיקים מצואת התרנגולים, ובלבד באדומים", והתוספות בברכות (דף כה עמוד א) נסתפקו בפירוש המלה "אדומים", ומעניין פירושו של בעל "ספר החרדים": אדומים - מארץ אדום, לפי שבארץ אדום היו השעורים רעות מאוד, כמבואר בכתובות (דף סד עמוד ב), והיו מאכילים התרנגולים שעורים וצואתם מסרחת, וכן בב"ח (אורח חיים סימן ע"ט). (33) שם כולל לחמשת מיני תבואה, והם: חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (34) בתוך שיעור הזמן. (35) (סוכה דף מב עמוד ב), והטעם - שאין ריחם רע.

- ז. היתה צואה יבשה כחרש, אסור לקרות כנגדה³⁶.
ו. היתה יבשה יותר מחרש, עד שאם זרקו תתפרץ³⁷ - הרי היא כעפר, ומותר לקרות כנגדה³⁸.
מירגלים שנבלעו בקרקע: אם היו מרטיבין היד³⁹
- אסור לקרות כנגדן; ואם לאו - מותר⁴⁰.

36) אף על פי שנתייבשה כבר כחרס עדיין שם צואה עליה (ברכות דף כה עמוד א). (37) תישבר לשברים רבים. אבל אם אינה נפרכת בזריקה, אף על פי שנפרכת בגלילה (על ידי הרגל), אינה נידונית כעפר, וזהו שכתב רבינו: "עד שאם זרקה וכו' - למעט נפרכת על ידי גלילה (כסף משנה). (38) ודווקא שאין לה ריח רע, שאם לא כן, הרי היא כ"ריח שיש לו עיקר" ואסור לקרוא על ידו, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב). (39) ואף על פי שאין בהרטבה זו "טופח על מנת להטפוח" (ללחלח), כלומר: שיד זו הנרטבת אין בה כדי להרטיב גם אחרים - אסור לקרוא כנגדם (ברכות דף כה עמוד א). (40) אף על פי שרישומם ניכר בקרקע (שם).

- ח. במה ירחיק אדם מצואה וממירגלים ואחר-כך יקרא? ארבע אמות⁴¹. במה דברים אמורים? בזמן שהם מלא אחוריו או מצדיו; אבל אם היו כנגד פניו - מרחיק מהן עד שלא יראה אותן, ואחר-כך יקרא⁴².

41) (שם כב:). (42) (שם כו:). וראוי להעיר, שמה שמתיר רבינו בהרחקת ארבע אמות בזמן שהם "מצויים", אינו אלא כשאי אפשר לו לסלקם לאחוריו על ידי הליכה לפניו, כגון שנהר שוטף לפניו, אבל כשאפשר - הרי הם כ"לפניו" וצריך להרחיק מהם כמלוא עיניו (כסף משנה).

- ט. במה דברים אמורים? כשהיה עמהן בבית במקום שהן; אבל אם היה שם מקום גבה מהן

- 1 ו'נאמן' וכיצא בהן - מותר לאמרן בבית-הפסא²².
2 אבל השמות המיוחדים, והן השמות שאין
3 נמחקין²³ - אסור להזכירן בבית-הפסא²⁴ ובבית-
4 המרחץ²⁵. ואם נזדמן לו להפריש מן דבר
5 האסור²⁶ בבית-המרחץ או בבית-הפסא - מפריש²⁷,
6 ואפילו בלשון קדש ובעניני קדש²⁸.

(שבת דף מ עמוד ב) ומידת חסידות היא להחמיר שלא לומר בבית הכסא אפילו דברים של חול בלשון הקודש, (ספר חסידים סימן תתקצ"ד, הובא ב"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה סעיף קט ב'). (21) השמות שמשבחים בהם את ה' על דרך הכינוי בלבד, ואינם שמותיו המיוחדים (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ה). (22) (שבת דף י עמוד ב). (23) שאסור למחקם, משום שנאמר: ואיברתם את שמם... לא תעשון כן לה'... (דברים פרק יב, ד) ושבעה שמות הם שאינם נמחקים: יהוה, או: אדני, אל, אלוה, אלוקים, אהיה, שדי, צבאות, (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ב). (24) (שבת דף י עמוד ב). ובעל כסף משנה תמה: שלא הזכיר רבינו שאסור לומר "שלום" לחבירו במקומות אלה, משום שנאמר (שופטים פרק ו, פסוק כד) "ויקרא לו ה' שלום", כמבואר במסכת שבת (שם)? ויש לומר: שרבינו סובר שאין הלכה כאותה הסוגיא שבמסכת שבת. שהרי נאמר בסוטה (דף י עמוד א): שכל שם הניתן להימחק אינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא "מעין" שמו; והואיל ולא מנו חכמינו ז"ל (שבועות דף לה עמוד א) את השם "שלום" בכלל אלה השמות שאינם נמחקים, - על כורחך אתה אומר ש"שלום" אינו אלא כינוי בלבד ומותר לאמרו בבית הכסא (לחם יהודה). אולם בתוספות (סוטה דף י עמוד א, דיבור המתחיל "אלא") כתבו: ש"שלום" אינו נמחק, ומסדר הברייתא בשבועות (דף לה עמוד א) תנא ושייר, לפיכך פסק ה"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה (סעיף קטן ג), שגם "שלום" אסור להזכיר בבית הכסא. (25) מוסב רק על בית המרחץ, אבל בית הכסא אפילו חדש אסור להזכיר בו שם שמים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (26) כגון שחבירו רוצה לעשות שם דבר איסור, והוא רוצה להרחיקו מזה. (27) כמסופר במסכת (שבת דף מ עמוד ב): "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ (בשבת) וביקש להדיח הקרקע. אמר לו: אין מדיחין" (שם) ושווה הגומות שברצפה ויתחייב משום חורש) - הרי שאף בבית המרחץ לא נמנע רבי מאיר מלהורות לתלמידו דין בענייני שבת, כדי להפרישו מאיסור. (28) כרבי מאיר שהורה לתלמידו עניין (דין) קודש ובלשון הקודש.

- 7 ו. צואת האדם וצואת כלבים וחזירין בזמן שיש
8 בתוכן עורות²⁹, וכל צואה שריחה רע כגון אלף³⁰ -
9 אסור לקרות קריאת-שמע כנגדן³¹; וכן כנגד מי-
10 רגלים של אדם. אבל מירגלים של בהמה, קורין
11 כנגדן³². קטן שאינו יכול לאכל פזית דגן³³ בכדי³⁴
12 שיאכל הגדול פשלושה ביצי דגן - אין מרחיקין, לא
13 מצואתו ולא ממי רגליו³⁵.

מגולה, ואסור לקרוא בצידה (ירושלמי ברכות פרק ג, הלכה ה). (56) התפשטות, מלשון: והינם נטושים על פני כל הארץ (שמואל-א פרק ל, פסוק ט"ז). ועניינה: שאין שם עיקר צואה, אלא הגוף מטושטש ומלוכלך ממראה הצואה. (57) (ברכות כה). ורמז לזה "כל הנשמה תהלל יה" (תהילים קנ, ו) הפה והחוטם (אברים הנושמים) בכלל ההילול, ולא שאר האיברים (מלשון רש"י שם). (58) בפי הטבעת. (59) (יומא ל). (60) רב האי גאון ומפרשים אחרים, הובאו בפירושו "רבינו יונה" לברכות (פרק ג). (61) שאף על פי שמצד הדין אין לאסור הקריאה, בשעה שידי מטונפות, הואיל ואין להם ריח רע - בכל זאת מגונה הוא לקרוא קריאת שמע בידיים מטונפות. וחכמינו ז"ל (ברכות כה) סמכו על הפסוק: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהילים לה, ו), כלומר: גם האברים שאינם נושמים כמו הפה והחוטם, צריכים להיות טהורים ונקיים בשעת קריאתנו אל ה'.

23 יב. ריח רע שיש לו עקר⁶² - מרחיק ארבע אמות⁶³
24 וקורא, אם פסק הריח; ואם לא פסק הריח - מרחיק
25 עד מקום שפסק הריח. ושאין לו עקר, כגון מי
26 שציצא ממנו ריח מלמטה - מרחיק עד מקום
27 שתכלה הריח⁶⁴ וקורא⁶⁵. גרף של רעי ועביט של
28 מימי-רגלים⁶⁶, אסור לקרות קריאת-שמע כנגדן,
29 ואף-על-פי שאין בהם כלום ואין להם ריח רע,
30 מפני שהם כבית-הכסא⁶⁷.

(62) שצואה מונחת שם ומעלה ריח רע. (63) כשהיא מכוסה; שאלו הייתה מגולה ומונחת לפניו, היה צריך להרחיק ממנה כמלוא עיניו, כמבואר לעיל (הלכה ח). (64) אבל אינו צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח (ברכות כד). והראב"ד משיג וסובר שצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, כדעת רב חסדא בגמרא (שם), וכן נפסקה ההלכה בשולחן ערוך אורח חיים (סימן ע"ט, סעיף א). (65) (ברכות, שם). (66) שניהם כלי חרס הם, אלא רעי קרוי: גרף, ושל מי רגליים קרוי: עביט, מלשון רש"י (ברכות כה). (67) הואיל ומיוחדים לכך, ואפילו יתן לתוכם רביעית מים אינה מועילה, כדין כל בית כיסא. ואם הם של זכוכית או של מתכת ורחוצים יפה ואין בהם ריח רע - מותר לקרות קריאת שמע בצידם (שולחן ערוך אורח חיים פרק ז, סעיף א).

31 יג. צואה עוברת, כגון שהיתה שטה על-פני המים⁶⁸
32 - אסור לקרות כנגדה⁶⁹. ופי חזיר - כצואה עוברת
33 דמי⁷⁰, ואסור לקרות כנגדו עד שיעברו ממנו ארבע
34 אמות⁷¹.

(68) או שהעבירו לפניו גרף של רעי וכיוצא בה. (69) עד שיעבירוהו לאחוריו ארבע אמות, כמבואר לעיל (הלכה ח). (70) דומה. (71) מפני שפיו מלוכלך תמיד בצואה (ברכות כה). ושם בגמרא הוסיפו: "אפילו עולה מן הנהר", כלומר: אף על פי שרק עכשיו התרחץ בנהר - אסור לקרוא כנגדו, מכיוון שפיו מלוכלך תמיד, יש לו דין של "גרף של רעי", הנידון כבית הכיסא, כמבואר לעיל (הלכה י"ב).

יד. היתה קורא והגיע למקום השנפת⁷² - לא ינית⁷³

1 עשרה טפחים או נמוך מהם עשרה טפחים - יושב
2 בצד המקום וקורא⁴⁴, שהרי נפסק ביניהם. והוא⁴⁵,
3 שלא יגיע לו ריח רע⁴⁶. וכן אם כפה כלי על הצואה
4 או על מימי-רגלים - אף-על-פי שהן עמו בפית,
5 הרי אלו כקבורין⁴⁷, ומתיר לקרות כנגדן⁴⁸.

(43) שצריך להתרחק מהם. (44) ואפילו כשהם בבית אחד עימו, הרי הם כברשות אחרת (ברכות כה). (45) ובלבד. (46) ולפי זה כשהוא מתפלל בביתו ומריח ריח רע ממקום אחר, צריך הוא להפסיק בתפלתו ולשהות עד שיעבור הריח (כסף-משנה). (47) מכיוון שהם מכוסים, ככתוב: "וחפרת בה... וכיסית את צאתך" דברים כג, יד). (48) (ברכות כה:).

6 י. היתה בינו ובין הצואה מחצה של זכוכית -
7 אף-על-פי שהוא רואה אותה מאחרי הזכוכית, מתיר
8 לקרות כנגדה⁴⁹. נתן רביעית מים לתוך מי-רגלים
9 של פעם אחת⁵⁰ - מתיר לקרות עמהן בתוך ארבע
10 אמות⁵¹.

(49) שאין הדבר תלוי בראייה אלא בכיסוי, כלשון הכתוב: "וכיסית את צאתך" - והרי מחיצת הזכוכית מכסה עליה (ברכות שם). (50) ולשתי פעמים שתי רביעיות וכן לעולם. (51) ואפילו קדמו המים למי הרגלים, אין הם מבטלים אותם בפחות מרביעית. ואין אומרים: "ראשון, ראשון בטל", כלומר: כל טיפה הנופלת למים, מתבטלת תיכף בנפילתה - אלא תמיד צריך שיהיה שיעור רביעית במים (שם). רביעית - רביעית הלוג והיא: כשיעור ביצה וחצי (שבת עז: ברש"י). ובלשון רבינו: "אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע" (הלכות נשיאת כפיים פרק ט"ז הלכה ד, על פי דברי התלמוד פסחים קט). וכיצד משערים ביצה וחצי? - ממלא כלי במים ומערה את המים לכלי אחר, וייתן לכלי הראשון שלוש ביצים, ואחר כך יערה לתוכו את המים מהכלי השני, ומחצית המים ההם שנשארו בכלי השני - הוא שיעור של ביצה וחצי (על פי טור אורח-חיים סימן תנ"ו).

11 יא. היתה צואה בגמא - עומד בסנדלו על הגמא
12 וקורא⁵²; והוא⁵³ שלא יהיה סנדלו נוגע בה⁵⁴. היתה
13 כנגדו צואה מעוטה ביותר, כמו טפה - רוקק עליה
14 רק עבה עד שתתפסה וקורא⁵⁵. היתה נטושת צואה
15 על פשוט⁵⁶, או ידיו מטונפות מבית-הכסא, ולא היה
16 להן ריח רע כלל מפני קטנן או יבשותן - מתיר
17 לקרות, לפי שאין להן ריח⁵⁷ רע. אבל אם היתה
18 במקומה⁵⁸, אף-על-פי שאינה נראית כשהוא עומד
19 - הואיל ונראית כשהוא יושב, אסור לקרות עד
20 שיקנח יפה יפה, מפני שהצואה לחה היא ויש לה
21 ריח⁵⁹ רע. וכמה גאונים⁶⁰ הורו, שאסור לו לקרות
22 אם היו ידיו מטונפות; וכך ראוי לעשות⁶¹.

(52) שהרי היא מכוסה על ידי סנדלו. (53) ובלבד. (54) שסנדלו נידון כמלבושו (שם). (55) ודווקא לאלתר כשהרוק בעביו, אבל לאחר שהרוק נבלע בצואה - הרי היא

הפראים השוכנים בנקיקי הסלעים והולכים ערומים כחיותו שדה" (תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ד).
(82) ממקום שדרכו להיות מכוסה. (ברכות כה.),
והעירו ב"הגהות מיימוניות" שדווקא באשתו צריך טפח,
אבל באשה אחרת פחות מטפח נקרא ערוה ואסור לקרות
כנגדה.

יז. וכשם שהוא אסור פנגד ערות אחרים, כך הוא
אסור לקרות פנגד ערותו⁸⁴; ולא יקרא כשהוא ערם,
עד שיכסה ערותו. היתה חגורה של פגד או עור או
שק על מתניו⁸⁵, אף-על-פי ששאר גופו ערם - מותר
לו לקרות קריאת-שמע⁸⁶; והוא שלא יהיה עקבו⁸⁷
נוגע בערותו. היה ישן בטליתו והיה ערם - חוצץ
בטליתו מתחת לבו⁸⁸ וקורא. אבל לא יחץ צוארו
ויקרא, מפני שלבו רואה את הערוה, ונמצא כמי
שקורא בלא חגורה.

(84) (ברכות כה:). (85) והוא מכוסה ממתניו ולמטה.
(86) (שם כד:). (87) כשהוא יושב ורגליו מקופלות תחתיו.
והוא הדין לשאר איבריו שלא יגעו בבשרו בעת קריאתו,
אלא "עקבו" משמיענו לרבותא: שאם אינו נוגע בערוותו
אף על פי שהוא מכונן נגד ערוותו ורואה אותה, מותר
לקרוא נגדו (רבינו יונה לברכות). (88) (שם כד:). שאם לא
יפסיק בטליתו מתחת ליבו הרי ליבו רואה את הערוה
ואסור. ומה שחילקו חז"ל בין "ליבו רואה" לשאר אברים,
אפשר משום שמצינו בלב לשון "ראייה", ככתוב (קהלת א,
טו): "וליבי ראה הרבה חכמה" (תורה תמימה" פרשת תצא
אות ע"ה).

יח. שנים שהיו שנים בטלית אחת - כל אחד מהן
אסור לקרות, אף-על-פי שיכסה מתחת⁸⁹ לבו; עד
שתהא טלית מפסקת ביניהן, עד שלא יגע בשר זה
בבשר זה ממתניו ולמטה⁹⁰. ואם היה ישן עם אשתו
או בןיו ובני-ביתו הקטנים⁹¹ - הרי גופן כגופו,
ואינו מקריש מהן. לפיכך אף-על-פי ששאר גופו נוגע
בהם, מחזיר פניו⁹² וחוצץ מתחת לבו⁹³ וקורא⁹⁴.

(89) ולא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (90) שאם לא
כן הרי בשר זה נוגע בזה ויבוא לידי הרהור עבירה (ברכות
כד:). (91) שהוא רגיל בהם ולא יביאוהו לידי הרהור.
(92) אבל אם לא יחזיר פניו אי אפשר שלא יבוא להרהר בה.
(93) שלא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (94) (שם).

יט. עד אימתי הם קטנים לענן זה? עד שיהא
הזכר בן שתים-עשרה שנה ויום אחד, והנקבה בת
אחת-עשרה שנה⁹⁵ ויום אחד; והוא שיהא תבניתם
כתבנית גדולים, שדים נכנו ושערף צמת⁹⁶; ואחר-
כך לא יקרא עד שתפסיק טלית ביניהן. אבל אם
עדין לא היו שדים נכנו ושערף צמת - קורא עמהן
בקרוב בשר ואינו צריך הפסק, עד שיהיה הזכר בן
שלש-עשרה שנה ויום אחד, והנקבה בת שתים-
עשרה שנה ויום אחד⁹⁷.

ידו על פיו⁷³ ויקרא⁷⁴, אלא יפסיק עד שיעבר מאותו
מקום. וכן הקורא שיעתה ממנו רוח מלמטה -
יפסיק עד שתכלה באשה⁷⁵, וחוזר לקריאתו; וכן
בדברי-תורה. יעתה רוח מחברו - אף-על-פי
שמפסיק לקריאת-שמע, אינו פוסק לדברי-תורה⁷⁶.

(72) מקום צואה או מי רגליים. (73) שיקרא בלחש, שלא
יהא ניכר כלל שמרחש בשפתיו (פרישה, לטור אורח חיים
סימן פ"ה). (74) (ברכות כד כד) ריח הרע, מלשון
הכתוב (יואל ב, כ) "ועלה באשו ותעל צחנתו".
(76) (ברכות כה.), והטעם - כי בדברי תורה אי אפשר לו
לעזוב את בית המדרש וללמוד בחוץ; אבל בקריאת שמע
- יצא לחוץ ויקרא (מפירוש רש"י שם).

טו. היה קורא קריאת-שמע בפית, ונסתפק לו אם
יש שם צואה או מי-מרגלים או אין שם - הרי זה
מותר לקרות⁷⁷. היה קורא באשפה, ונסתפק לו אם
יש שם צואה או אין שם - לא יקרא עד שיבדק,
שחזקת האשפה שהיא מקום הטנפת. אבל ספק
מי-רגלים - אפילו באשפה, מותר לקרות⁷⁸.

(77) כי סתם בית הוא בחזקת נקי. (78) (ברכות, שם),
והטעם - כי לא אסרה תורה לקרות בצד מי רגליים אלא
כנגד עמוד הקילוח בלבד (זאת אומרת: בשעת זרימת
השתן). ככתוב: (דברים כג, יג) "ויד תהיה לך מחוץ למחנה
ויצאת שמה חוץ", כלומר: לא נאמר בהם כיסוי, אלא
יציאה לחוץ כדי שלא יקראו אחרים כנגד עמוד הקילוח.
ברם החכמים גזרו שלא לקרות בצידיהם גם אחרי נפילתם
לארץ, אבל לא גזרו אלא על וודאם ולא על ספקים; אבל
בצואה שנאמר בה: "וכסית את צאתך" (שם, יד) יש
להחמיר אפילו בספיקא.

טז. כשם שאסור לקרות פנגד צואה ומי-רגלים עד
שירחיק, כך אסור לקרות פנגד הערוה⁷⁹ עד
שיחזיר⁸⁰ פניו. אפילו בותי⁸¹ או קטן, לא יקרא פנגד
ערוותו, אפילו מחצה של זכוית מפסקת - הואיל
והוא רואה אותה, אסור לקרות עד שיחזיר פניו.
וכל גוף האשה ערוה. לפיכך לא יסתפל בגוף
האשה כשהוא קורא, ואפילו אשתו. ואם היה מגלה
טפח⁸² מגופה, לא יקרא פנגדה⁸³.

(79) משום שנאמר (דברים כג, טו): "והיה מחניך קדוש ולא
ייראה בך ערוות דבר ושב מאחריך". (80) אבל אינו צריך
להרחיק ד' אמות כמו בצואה, כי לא הקפידה התורה אל
על הראייה בלבד, ולפי זה אם עצם את עיניו, או בלילה,
או סומא שאינו רואה את הערוה - מותר לקרות קריאת
שמע כנגדה, מה שאין כן בצואה, אפילו כשאינו רואה
אותה, כגון שעצם את עיניו וכדומה - אסור לקרות כנגדה.
שכל זמן שהמקום מלוכלך אין אתה קורא בו "והיה מחניך
קדוש" (שולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ט סעיף א; סימן
ע"ו סעיף ו). (81) (ברכות כה:). שהייתי יכול לומר: הואיל
"ובשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג, כ), דינם כשאר בעלי
חיים - קא משמע לן שאסור. "ומכוון זה אל העמים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב תשרי - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל¹³ עליו - 14
פטור מקריאת-שמע עד שיקברנו, מפני שאין דעתו 15
פנויה לקרות¹⁴. ואם היה משמר את המת - 16
אף-על-פי שאינו מתו, פטור מקריאת-שמע¹⁵. ואם 17
היו השומרים שנים - האחד משמר, והשני נשמט¹⁶ 18
למקום אחר¹⁷ וקורא, וחוזר ומשמר, ונשמט האחר 19
וקורא¹⁸. וכן החופר קבר למת, פטור מקריאת- 20
שמע¹⁹. 21

13 כגון אחד מששת קרוביו המנויים בפרשת אמור (ויקרא 14 כ"ד). כלומר: אפילו כשיש מי שישתדל בכל צרכי המת, פטור האבל מקריאת-שמע, כי אין דעתו מיושבת עליו מפני אבלו (ירושלמי ברכות פרק ג, ה"א). וסמכו חכמינו ז"ל על הפסוק למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז, ג) - "ימים שאתה עוסק בהם בחיים, ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים" (שם. 15) משום שהעוסק במצוה, פטור ממצוה אחרת. 16 מסתלק. 17 שאסור לקרוא בתוך ארבע אמות של מת - משום "לועג לרש", הואיל והמת אינו בכלל מצוות, והכתוב אומר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה). 18 ברכות יח, ע"א. 19 שם יד, ע"ב.

ד. אין מוציאין את המת לקברו סמוך לזמן קריאת-שמע²⁰, אלא אם-כן היה אדם גדול²¹. ואם התחילו והוציאו והגיע זמן הקריאה, והן מלוין את המת - כל שיש למטה צרף בזה, כגון נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן²², בין שהיו לפני המטה, בין שהיו לאחר המטה - פטורין. ושאר המלוין, שאין למטה צרף בהן²³ - חייבין²⁴. 28

20 שלא יתבטלו מקריאת-שמע בזמנה. 21 שם יט, ע"א. הואיל ואדם חשוב הוא אין כבודו שיתעסקו בשום דבר ואפילו בקריאת-שמע, עד שיקברוהו בכבוד ('בית יוסף' טור' אר"ח סימן ע"ז). וכדאי להעיר שב'שולחן ערוך' לא הביאו חילוק זה להלכה; וכן ה'טור' לא כתב לחלק בין אדם פשוט לאדם חשוב, והטעם - מפני שאין בדרותינו אדם חשוב כזה, שיהא ראוי שלא יקראו קריאת-שמע בגללו עד שיקברוהו ('בית יוסף', שם). 22 רגילים היו להתחלף בנשיאת מיטת המת, שהכל חפצים לזכות בה. 23 אלא מלווים את המת משום כבודו בלבד. 24 ברכות יז, ע"ב.

ה. היו עוסקין בהספד²⁵ והגיע זמן קריאת-שמע, בזמן שהמת מנח לפניהן - נשמטים אחד אחד²⁶ וקוראין, וחוזרין להספד. אין המת מוטל לפניהם²⁷ - כל העם קורין קריאת-שמע, והאבל יושב ודומם²⁸, לפי שאינו חייב לקרות עד שיקבר את מתו. 34

25 שהעם שומע דברי הספד מפי החזנים המספידים ('טור' אר"ח סימן ע"ב). 26 אבל לא כולם בבת אחת, משום כבוד המת. 27 כגון שהמת בבית אחר והם מספידים אותו כאן, או שהיה המת נתון (באותו החדר) לצד אחר

95) שער אז לא באו לכלל ביאה ואין אדם מתאוה להם. (שם. 96) מלשון הכתוב (יחזקאל טז, ז), והוא השער הגדל במקום הערוה והוא מהווה סימן נעורות לבת, וסימן גדלות לבן ומפורש בניה (פרק ו, משנה א), וכן מבוארים פרטי סימני הנעורות ב"משנה תורה" (הלכות אישות פרק ב). 97) כי מגיל זה ואילך נקראים הם בנידון דידן: גדולים (ברכות כד); ואפילו כשאינם מפותחים בגופם ולא הביאו "סימני נעורות".

פרק רביעי

1) מי הם הפטורים מקריאת שמע; אם הטמאים חייבים לקרות קריאת שמע וברכותיה, תקנת עזרא ובית דינו שבטלה.

א. נשים ועבדים² וקטנים³ פטורים מקריאת-שמע⁴. ומלמדין את הקטנים לקרותה בעונתה, ומבכרין לפניה ולאחריה, כדי לחנכן⁵ במצות. מי שהיה לבו טרוד ונחפו לדבר מצוה - פטור מקבל המצות⁶ ומקריאת-שמע⁷. לפיכך חתן שנשא בתולה, פטור מקריאת-שמע עד שיבא עליה, לפי שאין דעתו פנויה, שמה לא ימצא לה בתולים⁸. ואם שהה עד מוצאי שבת ולא בעל - חייב לקרות ממוצאי-שבת ואילוף, שהרי נתקרה דעתו ולבו גם כה¹⁰ אף-על-פי שלא בעל¹¹. 10

2) כנענים, שנמכרו לישראל, ומחוייבים בכל המצוות שהנשים חייבות בהן. 3) הפחותים מ"ג שנה. ואע"פ שכבר הגיעו לחינוך במצוות, והאב מצווה ללמדם "לקרותה בעונתה" כבסמוך. 4) ברכות כ., והטעם שנשים ועבדים פטורים מקריאת-שמע - מפני שמצות קריאת-שמע נוהגת רק בשעות ידועות מן היום, וכל מצוה-עשה "שהזמן גרמא", נשים ועבדים פטורים ממנה (הלכות עבודה-זרה פרק י"ב, הלכה ג). ובירושלמי ברכות (פ"ג, ה"ג) אמרו: "עבדים מניין? שנאמר: "שמע ישראל... ה' אחד" - את שאין לו אדון אלא הקב"ה, יצא העבד שיש לו אדון אחר". 5) אף-על-פי שמן התורה אין הקטנים בכלל המצוות, אבל מדברי סופרים הוא לחנכם במצוות - ולפיכך חייב האב ללמד את בנו הקטן לקרותה בזמנה, כדי לחנכו במצוות, וכן אמר שלמה (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה". 6) שכן הלכה היא: "העוסק במצות פטור מן המצוה" (סוכה כה.). 7) אף-על-פי שחשובה מאד, שיש בה קבלת עול מלכות שמים. 8) והרי הוא כטורד לדבר מצוה. 9) שהוא כבר היום החמישי לנשואיו, שהרי זמן נשואיהם היה ביום רביעי, כדברי המשנה (כתובות פ"א, משנה א) "בתולה נישאת ליום הרביעי". 10) מתוך שנתרגל בה, שוב אין עליו טרדת הנישואין. 11) ברכות טז, ע"א.

ב. אבל הנושא את הבעולה, אף-על-פי שעוסק במצוה - חייב לקרות, הואיל ואין לו דבר שמקבלל דעתו¹². וכן כל פיוצא בזה. 13

12) שהרי אינו מחשב על עסק בתולים.

(מלשון רש"י ברכות יט.). (28) ובגמרא (ברכות יט.) אמרו, שהאבל מצדיק עליו את הדין, ואומר: "צדיק אתה ה' על כל הבא עלי; יהי רצון מלפניך שתגדור את פרצותי ואת פרצות כל עמך ישראל ברחמים". וכן הוא ברי"ף וברא"ש.

ח. כל הטמאין חייבין בקריאת-שמע, ומברכין לפניו ולאחריו והן בטמאתן³⁸, אף-על-פי שאפשר להן לעלות מטמאתן³⁹ בו ביום, כגון הנוגעין בשרץ או בנדה וזבה ומשפכה⁴⁰ וכיוצא בהן⁴¹. ועורא ובית-דינו תקנו⁴², שלא יקרא בדברי-תורה בעל-קרי⁴³ לבדו, והוציאוהו מפלל שאר הטמאין⁴⁴ עד שיטביל⁴⁵. ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא היה כח ברב הצבור לעמד בה, לפיכך בטלה⁴⁶. וקבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה לקרות קריאת-שמע⁴⁷ והן בעלי קריין⁴⁸, לפי שאין דברי-תורה מקבלין טמאה⁴⁹, אלא עומדין בטוהרת לעולם, שנאמר: 'הלוא כה דברי פאש נאם יי' - מה אש אינה מקבלת טמאה, אף דברי-תורה אינם מקבלין טמאה'⁵⁰.

1 ו. קברו את המת, וחזרו האבלים לקבל תנחומין, וכל העם הולכים אחריהם ממקום הקבר למקום שעומדים בו האבלים לעשות שורה²⁹ לקבל תנחומים: אם יכולים העם להתחיל ולגמר אפלו פסוק אחד³⁰ קדם שיעשו לשורה - יתחילו; ואם לאו - לא יתחילו; אלא ינחמו את האבלים³¹, ואחר שיפטר מהן יתחילו לקרות³². בני-אדם העומדים בשורה³³ - הפנימיים, שהן רואין פני האבלים, פטורין מקריאת-שמע; והחיצוניים, הואיל ואינן רואין את האבלים - חייבין בקריאת-שמע במקומן³⁴.

29 שהעם עומד בשורה מכאן ומכאן, והאבל עובר ביניהם ומנחמים אותו. (30) הוא הפסוק הראשון של קריאת-שמע, שיש בו עיקר קבלת עול מלכות שמים. (31) (ברכות יז:) שתנחומי אבלים, מצוה מן התורה היא. ובכלל גמילות חסדים היא, שגומל חסד לחיים ולמתים כאחד. וגמילות חסדים מן התורה היא, כמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא ל:): והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו' (שמות יח, כ) "את הדרך" - זו גמילות חסדים, וכן מצינו בהקדוש-ברוך-הוא שניחם אבלים, שנאמר (בראשית כה, יא): "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו" (ראה סוטה יד.). ולפיכך פטורים המנחמים מקריאת-שמע, שכבר אמרנו: העוסק במצוה פטור מן המצוה (רבינו יונה). (32) מדברי רבינו משמע שאין הדברים אמורים אלא כשיש עוד שהות לקרוא, אבל אם אין עוד שהות לקרוא - יתחילו בכל אופן, כיון שעדיין לא התחילו במצוות תנחומין (כסף-משנה, וראה מגן-אברהם או"ח סי' ע"ז סק"ד). (33) ונוסח אחר: בשורות. (34) ברכות יז, ע"ב. והראב"ד חולק, וסובר שאין הפירוש "פנימיים" כמשמעות דברי רבינו, אלא כל שהם קרובי האבל הצריכים לראותו, הם הנקראים: "פנימיים", ואפילו כשהם עומדים בשורה החיצונה; וכל שאינם ממשפחת האבל ואינם צריכים לראותו, נקראים: "חיצוניים", ואפילו הם עומדים בשורה הפנימית קרוב לאבל.

38 אף-על-פי שעדיין טומאתם עליהם. (39) על-ידי טבילה במקוה מים. (40) כנוסח בעל "מעשה רוקח" ועוד. ונוסח אחר: "ומשכבה". (41) כגון הנוגע בזה או בטמא מת, שמיד אחרי טבילתם נטהרים - בכל זאת מותרים לקרוא בדברי תורה בעוד טומאתם עליהם, שהרי אפילו זבים ומצורעים עצמם קיבלו את התורה בהר סיני (ברכות כב.). (42) בבא-קמא פב, ע"ב. (43) בעל מקרה לילה, כלשון הכתוב (דברים כג, יא. וראה ויקרא טו, טז). (44) המותרים לקרוא. (45) כי בעל קרי אין טומאתו באה לו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת, לפיכך גזרו עליו (ברכות כב. וברש"י שם). והכמינו ז"ל מצאו סמך לתקנה זו. נאמר בדברי תורה: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמך לו נאמר: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים ד, טז) מה להלן בעלי קריין אסורין (שהרי קודם מתן תורה נצטוו לפרוש מנשותיהם, ראה שמות יט, טו), אף כאן בעלי קריין אסורים (ברכות כא:). (46) כלומר: בטלה מעצמה ולא שביטלוהו בית-דין, שהרי "אין בית-דין יכול לבטל את דברי בית-דין חבירו אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמנין" (עדות פרק א, משנה ה), ואחרי בית-דינו של עזרא לא קם עוד בית-דין כמוהו, אלא מתוך שלא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה, לא כפה בית-דין את העם על קיום התקנה ובטלה מאליה. וכלל הוא: כל שלא פשט האיסור ברוב הציבור מחמת שאין בו כח לעמוד בו - הרי האיסור בטל מאליה, ואין צורך אפילו בבית-דין אחר שיבטלו (עבודה-זרה לו.). (וראה הלכות ממרים פ"א, ה"ו). (47) ואין זה סותר לדברי רבינו לעיל (פ"ג, ה"ד), שאסור

11 ז. כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת-שמע, אם רצה להחמיר על עצמו לקרות - קורא; והוא, שתהא דעתו פנויה עליו³⁵. אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבהל³⁶ - אינו רשאי לקרות עד שתתישב דעתו עליו³⁷.

35 כמו שמצינו ברבן גמליאל "שקרא בלילה הראשון שנשא" (אשה), ואמר לתלמידיו - שהעירו לו על כך - "איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת" (ברכות פ"ב, מ"ה). (36) נרעש, בלתי מיושב. (37) כדי שיוכל לקרוא ק"ש בכוונה. והראב"ד שואל: ומה בכך

"מצות-עשה להתפלל בכל יום"

למד הרמב"ם מדרשת חז"ל על הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם - אי זו היא עבודה שבלב, זו תפילה".
ובביאור מצות התפילה שב'ספר המצוות' כתב, שאף שהיא מהציוויים הכוללים (ואין צריך למנותה), מ"מ יש בה הציווי להתפלל, ומציין לדרשות ה'ספרי' - "ולעבדו זו תפילה", ומוסיף: "ואמרו גם-כן, ולעבדו - זה תלמוד".
וקשה: מדוע ב'ספר המצוות' הביא את הדרשה "ולעבדו - זה תלמוד", הלא דרשה זו משמשת ראיה לפוסקים שתפילה היא מדרבנן, והרי פסק בספר הי"ד כדרשת חז"ל ש"לעבדו - זו תפילה" ושהחיוב להתפלל בכל יום הוא מהתורה.

וי"ל שבוודאי סובר הרמב"ם שתפילה בכל יום היא מדאורייתא, אלא שכוונתו ב'ספר המצוות' להוכיח שדרשת חז"ל "ולעבדו - זו תפילה" אינה אסמכתא בעלמא אלא מ"ע מהתורה ממש, וכמו שהדרשה "ולעבדו בכל לבבכם - זה תלמוד" אינה אסמכתא, כי ת"ת הוא בוודאי חיוב דאורייתא, כך גם הדרשה "ולעבדו - זו תפילה" מלמדת על מ"ע מדאורייתא ואינה אסמכתא למצוה דרבנן.

לכן, הפך הרמב"ם את סדר הדרשות מכפי שהובאו ב'ספרי', וכתב קודם הדין דתפילה ואח"כ הראיה שהוא דין תורה מהדרשה "ולעבדו - זה תלמוד".

ובספר "דרך מצותיך" לה'צמח צדק' כתב שרוב מוני המצוות סברו שתפילה בכל יום ונוסח התפילה הם דרבנן. ולכאורה, הרי תורת החסידות החשיבה עד מאוד את עניין התפילה, ואיך יתכן שבביאורו ל'שורש מצות התפילה' לא הביא אפילו את לשון הרמב"ם ש"מצות-עשה להתפלל בכל יום", ובפרט הדברים הידועים שאמר אדמוה"י "וגם האומרים תפילה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם". ועוד, שעל-פי הידוע, ראה את כתביו של הצ"צ ובוודאי את ההתחלה של 'שורש מצות התפילה'.

ויבואר על-פי מה שכתוב ב'לקוטי תורה' בביאור הדבר דמצות תפילה דרבנן ואינה ממנין המצוות, שהיא בדוגמת "חוט השדרה" המעמיד ומקיים את כל האברים "שהיא בחי' כוונה ופנימית להמצוות, והיא עיקר המעמיד ומקיים את הרמ"ח מצוות-עשה". ונמצא, שמה שהדגיש הצ"צ את הפוסקים הסוברים שתפילה היא מדרבנן, הוא לא מפני שאינה חשובה, אלא אדרבא היא המעמידה ומקיים את כל המצוות.

וזו גם כוונתו של אדמוה"י באומרו על הסוברים דתפילה מדרבנן ש"לא ראו מאורות מימיהם" שאין כוונתו לפוסקים הסוברים כך, אלא שאלה הרוצים להסתמך על

לקרוא "שמע" וכן להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים - כי שם מדובר בדבר נמאס המונח לעינינו, או שאנו מרגישים בריחו הרע, ויש בזה משום בזיון שאומרים דברי תורה שם; אבל טומאת הטמאים האמורה כאן איננה דבר מורגש ומוחש, אלא דבר עיוני הוא: שאיש זה טמא הוא מצד גזירת התורה, ועל זה נאמר: "אין דברי תורה מקבלים טומאה" (כסף-משנה). (48) שלא טבלו מטומאת קרי. (49) ובנוגע לתפילה, ראה לקמן הלכות תפילה (פ"ד, הלכה ד"ו ובביאורנו שם). (50) ברכות כב, ואמרו שם: "מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם (לא ביטא את תלמודו בצחות, כי בעל קרי היה) למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר לו: בני! פתח פין ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלים טומאה".

סליק הלכות קריאת-שְמַע

הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כְּהֻנִּים

יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. (א) לַעֲבֹד אֶת ה' בְּכָל יוֹם בְּתַפִּלָּה. (ב) לְכַרֵּךְ כְּהֻנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם. וּבִאֹר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעבוד את ה' בתפילה בכל יום".

במצות התפילה שני חלקים: העבודה שבלב, ודיבור התפילה. ואע"פ שעיקר עניינה של התפילה הוא כוונת הלב ולא הדיבור (עד כדי כך ש'תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה'), מכל-מקום נחשבת מצוה זו כמצוה שבדיבור, שזהו פשוט הלשון "יתפלל" - הדיבור שבתפילה.
וב'מניין המצוות' נקט הרמב"ם לשון "להתפלל אליו" כי ב'מניין המצוות' מונים את עניין הדיבור שבתפילה ולא את הכוונה שבה.

(לקר"ש חלק ז"ח עמוד 20)

1) משורש פלל. וענינו - שפוט, כמו: ופללו אלהים (שמואל-א ב, כה): ונתן בפלילים (שמות כא, כב), והמתפלל מבקש מאת ה' פלילה ומשפט, כלומר: שישפטנו ברחמים, כדברי הנביא (ירמיה י, כד): יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעטיני.

פָּרָק רִאשׁוֹן

1) אם מניין התפילות וזמנן מן התורה; אם מותר להוסיף במניין התפילות; אם מותר לציבור להתפלל תפילת נדבה.

1. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַהֲתַפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, שְׁנֵאמָר: 'וְעַבַדְתֶּם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם'.² מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³ לְמַדּוּ, שְׁעִבּוּדָה זֶה הִיא תְּפִלָּה, שְׁנֵאמָר: 'וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם'.⁴ - אָמְרוּ חֻקִּים⁵: אֵי-זוֹ הִיא עֲבֹדָה שְׂפִלִּב? זֶה תְּפִלָּה⁶. וְאֵין מִנֵּין הַתְּפִלּוֹת⁷ מִן הַתּוֹרָה; וְאֵין מִשְׁנֵה הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה⁸; וְאֵין לַתְּפִלָּה זְמַן קָבִיעַ⁹ מִן הַתּוֹרָה.

ובתחנה, ואחר-כך נותן שְׂבַח וְהוֹדָה¹⁵ לַה' עַל
הטובה שֶׁהִשְׁפִּיעַ לוֹ, כָּל אֶחָד לְפִי כחו¹⁶.

(10) הואיל ואין לתפילה זמן קבוע. (11) שהם פטורים מכל מצוות-עשה שהזמן גרמא. (ראה הלכות ע"ז פ"ב, ה"א).
ובעבדים כנענים מדובר כאן שחייבים במצוות שנשים חייבות (חגיגה ד.). (12) כי מן התורה זמנה היא (ברכות פ"ג, מ"ג). (13) כלומר: מכיון שאין מטבע התפילות ומניין מן התורה, א"כ מה נתחייבנו להתפלל? וכמה נתחייבנו להתפלל? את זה הולך לבאר רבינו כאן ובהלכה הבאה, ומיישב: שיהא אדם מתחנן וכו' (כסף-משנה). (14) ברכות לב, ע"א: "דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש-ברוך-הוא ואחר-כך יתפלל (יבקש צרכיו), שכן מצינו במשה: ואתחנן אל ה'... אתה החילות להראות את עבדך... אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך... וכתוב אחריו: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים, ג כד-כה) - הרי הקדים משה שבחו של מקום קודם שהציע לפניו את בקשתו. (15) המקור לזה ב"ספרי" (פרשת ברכה) "ויאמר: ה' מסיני בא וזרח משעיר" - מגיד הכתוב, שכשפתח משה לא פתח בצרכם של ישראל תחילה עד שפתח בשבחו של מקום, שנאמר: ויאמר ה' מסיני בא וגו', ואח"כ פתח בצרכם של ישראל, שנאמר: ויהי בישורן מלך, וחזר וחתם בשבחו של מקום, שנאמר: אין כאל ישורן (דברים לג, כו). (פרי מגדים' בפתחתו לשו"ע אר"ח). וראה סמוכים לזה (ברכות לד.). (16) כח השגתו ויכלתו.

ג. אִם הָיָה רָגִיל¹⁷ - מְרַבֵּה בְּתַחֲנָה וּבִקְשָׁה; וְאִם
הָיָה עֹרֵל שֶׁפְּתִימִים¹⁸ - מְדַבֵּר כְּפִי יִכְלָתוֹ, וּבְכָל עַת
שִׁירָצָה. וְכֵן מְנִין הַתְּפִלּוֹת - כָּל אֶחָד כְּפִי יִכְלָתוֹ:
יֵשׁ מִתְּפִלָּל פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם, וְיֵשׁ מִתְּפִלָּלִין פְּעָמִים
הַרְבֵּה. וְהַפֵּל יִהְיֶה מִתְּפִלָּלִין נִכְחַ הַמִּקְדָּשׁ¹⁹, בְּכָל
מְקוֹם שִׁיְהִיָּה²⁰. וְכֵן הָיָה הַדָּבָר תָּמִיד²¹, מִמּוֹשֶׁה רַבֵּנוּ
וְעַד עֲזָרָא²².

(17) שיש לו לשון לימודים לדבר צחות. (18) כלומר: שאינו רגיל לערוך תפילות ותשבחות. (19) שיעמוד בתפילה כשפניו מכוונים לאותה רוח שבית-המקדש עומד שם, כמו שדרשו ב"משנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי" על הפסוק: "את ה' אלהיך תירא ואתו תעבוד" (דברים ו, יג): עבדהו בתורתו, עבדהו במקדשו, כלומר: התפלל נוכח המקדש (כסף-משנה). ובברכות (ל). אמרו: מניין שיכוין את לבו כנגד בית-המקדש? שנאמר (ד"ה ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה, (השווה ספר המצוות לרבינו מצוה ה). (20) חוזר אל המתפלל: בין שיהיה בארץ בין שיהיה בחוץ לארץ. או שמוסב על המקדש: בין שיהיה במדבר, בין שיהיה בגלגל ובין שיהיה בירושלים - לעולם יתפללו נכחו (כסף-משנה). (21) שהיה כל אחד מתפלל כפי יכלתו. (22) שהיו מדברים בלשון הקודש ובקיאם בה.

ד. פִּיּוֹן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֵי נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע, נִתְעַרְבוּ בְּפָרֶס וַיִּנָּן וְשָׂאָר הָאֲמוֹת²³, וְנוֹלְדוּ לָהֶם

דבריהם כדי להמעט בערך התפילה, עליהם אמר "שלא ראו מאורות מימיהם", היינו לא ראו את הביאור שהתפילה גדלה מעלתה מאוד עד שהיא למעלה מכל המצוות ואינה נמנית עמהם.

(על-פי יין מלכות' ספר אהבה סימן א)

(2) זו קריאת-שמע ותפילה (בבא-מציא קז:). ואף-על-פי שלא נתפרש בפסוק זה שחייב תפילה הוא בכל יום - הדעת מחייבת זאת; שאם לא כן, נבוא לומר שהיא פעם אחת בכל ימי חייו - זהו דבר שלא תסבלהו הדעת (כסף-משנה). ואף-על-פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר: ולעמוד בבוקר להודות ולהלל לַה' וכן לערב (דברי הימים-א כג, ל). ויש אומרים: הואיל ובסוף פסוק זה נאמר: "וברך את לחמך ואת מימך", והרי לחם ומים הם צרכים חיוניים שהאדם צריך להם בכל יום - לפיכך גם התפילה שאדם שואל בה צרכיו, היא בכל יום ('קריית ספר'). (3) כל דבר מתורה שבעל-פה שקבלוהו חז"ל איש מפי איש עד למשה רבינו, ויש לו אסמכתא בקרא - קוראו רבינו: "מפי השמועה" ("יד מלאכי"). (4) הואיל ומן הפסוק הקודם "ועבדתם" שבו נצטוינו על עבודת ה' לא נתפרש עבודה זו מה טיבה. לפיכך הוצרך רבינו להביא פסוק זה שעבודה ה' היא עבודה שבלב, וזו - תפילה. ומאחר שהפסוק הזה אינו מדבר בתורת מַצְוָה ומחייב אלא דרך סיפור דברים: אם שמוע תשמעו... לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבכם - ונתתי מטר ארצכם, לכן משמש הפסוק "ועבדתם" המקור למצות תפילה (כסף-משנה). (5) תענית ב, ע"א. (6) המביעה רחשי לב האדם ושפך שיחו לפני קונו. - כאן סוף הלכה א (לפי דפוס מנטובה, שכ"ו). וה'חינוך' (מצוה תל"ג) אומר: "כבר הקדמתי לך שהברכות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם וטוב לבבם. ואדון הכל שבראם הדריכם במצוותיו שיזכו בהן, ופתח להם פתח אשר ישיגו בו כל משאלותיהם לטוב, והוא: שייבקשו ממנו ברוך-הוא, אשר בידו הסיפוק והיכולת למלא את כל חסרונם, כי הוא יענה לכל אשר יקראוהו באמת". (7) שבכל יום. אלא חז"ל קבעו מנינם, כמבואר בסמוך (הלכה ה). (8) אלא באיזה נוסח שזודמן לו לאדם - יתפלל. משנה - נוסח, מלשון הכתוב: משנה התורה הזאת (דברים יז, יח) שתרגומו: פתשגן אורייתא הדא. ופירוש פתשגן - נוסח (כסף-משנה בשם ה"ר מנחם). וכן 'הערוך', ערך: פתשגן, ויש גורסים: "מטבע התפילה". (9) לומר: שעה זו זמן תפילה היא, וכשעברה השעה - עבר זמנה; אלא כל השעות כשרות לתפילה, לא כקריאת-שמע שזמנה קבוע "בשכבך ובקומך". אבל חכמינו ז"ל קבעו זמנה, כמו ששינו (תוספתא ברכות פ"ג): "כשם שנתנה תורה קבע לקריאת-שמע, כך נתנו חכמים קבע לתפילה".

ב. וּלְפִיכָךְ¹⁰ נָשִׂים וְעֶבְדִּים¹¹ חִיבִין בְּתַפִּלָּה, לְפִי
שֶׁהֵיָא מְצוֹת עֲשֶׂה שְׁלֹא הִזְמִן גְּרָמָא¹². אֲלֵא חֵיב
מְצוָה זו כָּף הוּא¹³ - שִׁיְהֵא אָדָם מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל
בְּכָל יוֹם, וּמִגִּיד שְׂבָחוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
וְאַחֲר־כֵּן שׂוֹאֵל צָרְכָיו¹⁴, שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם, בְּבִקְשָׁה

29 מתעַלְלִין³⁸ והולְכִין כָּל הַלַּיְלָה, שְׁנֵאמֶר: 'הִיא
30 הַעֲלָה' וגו'; פִּעֲנֵן שְׁנֵאמֶר: 'עֲרִב³⁹ וְכָרַךְ וְצִהְרִים
31 אֲשִׁיחָה וְאֶהְיֶה וְיִשְׁמַע קוֹלִי'. וְאֵין תְּפִלַּת עֲרִבִית
32 חוּבָה כְּתִפְלַת שְׁחִירִית וּמִנְחָה⁴⁰. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן נִהְיָ
33 כָּל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם לְהִתְפַּלֵּל
34 עֲרִבִית, וְקִבְלוּהָ עָלֵיהֶם כְּתִפְלַת חוּבָה⁴¹.

(37) והיא הנקראת: תפילת ערבית. (38) נקטרים ונשרפים.
(39) הרי שגם בערב יש תפילה (וראה ברכות לא.).
(40) שם כזו, ע"ב: "תפילת ערבית רשות". ויש להעיר
שלדעת ה'תוספות' (שם) אין הכוונה ב"רשות" שיכול
לבטלה מתי שירצה, אלא היא נחשבת "רשות" ביחס
למצוה אחרת שזמנה עובר, אז תידחה תפילת ערבית
מפניה, אבל בחינם אין לבטלה. (41) רי"ף פ"ד דברכות.
ומכל-מקום, אין הש"ץ חוזר על תפילת שמונה-עשרה בקול
רם, כמו שהוא חוזר בשאר התפילות - מפני שאין תפילת
ערבית חובה, ולפיכך אין לברך ברכות לבטלה; שהרי אין
כאן אדם שנתחייב בה, כדי להוציאו ידי חובתו. מדברי
רבינו (פ"א ה"ט).

35 ז. וכן תקנו תפלה אחר תפילת מנחה, סמוך
36 לשקיעת החמה, ביום התענית בלכוד⁴², כדי להוסיף
37 תחנון ובקשה מפני התענית; וזו היא התפלה
38 הנקראת תפילת נעילה⁴³, כלומר - ננעלו שערי
39 שמים בעד השמש ונסתרה, לפי שאין מתפללין
40 אותה אלא סמוך לשקיעת החמה⁴⁴.

(42) כמו יום צום כיפור ושאר תעניות ציבור שגזורים
בית-דין על כל צרה שלא תבוא, כגון: על עצירת גשמים
וכדומה; אבל לא בט' באב ובי"ז בתמוז, שהם רק זכר
למאורעות שאירעו בהם לפנינו, ראה לקמן (פרק י"ד, הלכה
ב). (43) ובירושלמי (ברכות פ"ד, ה"א) אמרו: "מנין
לנעילה? אמר רבי לוי: נאמר: גם כי תרבו תפילה. (ישעיה
א, טו) מכאן: שכל המרבה בתפילה - נענה", כלומר: אף
תפילת נעילה, לריבוי תפילה תקונה. (44) כלומר:
מתחילים אותה בעוד השמש על ראשי האילנות, ולכשתגמר
תשקע השמש (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א).

41 ח. נמצאו התפלות בכל יום שלש: ערבית ושחרית
42 ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי-חודשים -
43 ארבע: שלש של כל יום, ותפילת המוספין; וביום-
44 הכפורים - חמש: ארבע אלו, ותפילת נעילה.

45 ט. תפלות אלו, אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין
46 עליהם. אם רצה אדם להתפלל כל היום כלו -
47 הרשות⁴⁵ בידו. וכל אותן התפלות שיוסיף - כמו
48 מקריב נדבות. לפיכך צריך שיחידש⁴⁶ דבר בכל
49 ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות⁴⁷. ואם
50 חדש אפלו בברכה אחת - דיו, כדי להודיע שהיא
51 נדבה ולא חובה. ושלש ראשונות ושלש אחרונות,
52 לעולם אין מוסיפין בהן ולא פוחתין מהן ואין
53 משניין בהן דבר⁴⁸.

1 בנים פארצות הגוים, ואותן הבנים נתפללו שפתם,
2 והיתה שפת כל אחד ואחד מערכת מלשונות
3 הרבה²⁴; וניין שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל
4 צרכו בלשון אחת, אלא בשבוש, שנאמר: 'ובניהם
5 חצי מדבר אשדודית' וגו', ואינם מכירים לדבר
6 יהודית וכלשון עם ועם. ומפני זה, כשהיה אחד
7 מהן מתפלל, תקצר לשונו לשאל חפציו או להגיד
8 שבח הקדוש-ברוך-הוא בלשון הקדש, עד שיערכו
9 עמה לשונות אחרות. וניין שראה עזרא ובית-דינו
10 כף, עמדו ותקנו²⁵ להם שמונה-עשרה ברכות על
11 הסדר²⁶: שלש ראשונות²⁷ - שבח לה', ושלש
12 אחרונות²⁸ - הודיה, ואמצעיות - יש בהן שאלת כל
13 הדברים, שהן כמו אבות²⁹ לכל חפצי איש ואיש
14 ולצרכי הצבור³⁰ כלן, כדי שיהיו צרכות בפי הכל
15 וילמדו אותן, ותהיה תפילת אלו העלגים³¹ תפלה
16 שלמה, כתפילת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה
17 תקנו כל הברכות והתפלות מסדרות בפי כל ישראל,
18 כדי שיהא ענין כל ברכה צרוף בפי העלג.

(23) ישבו בקרבם. (24) שפה כלולה, זירגון בלע"ז.
(25) מגילה יז, ע"ב: "מאה ועשרים זקנים - ובהם כמה
נביאים - תיקנו שמונה-עשרה ברכות על הסדר". (26) לפי
סדר המקראות, להקדים המוקדם ולאחר המאוחר.
(27) שהן: אבות, גבורות, קדושה. (28) שהן: עבודה,
הודאה ושים שלום. (29) דברים עיקריים. (30) וכמו
שאמרו (ברכות לד.): "ראשונות - דומות לעבד שמסדר
שבח לפני רבו, אמצעיות - דומות לעבד שמבקש פרס
מרבו, אחרונות - דומות לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר
והולך לו". (31) שאינם יכולים להביע בקשתם כראוי,
מלשון הכתוב (ישעיה לב, ד): "ולשון עלגים תמהר לדבר
צחות".

19 ה. וכן תקנו³², שיהא מנין התפלות כמנין
20 הקרבנות: שתי תפלות בכל יום - כנגד שני
21 תמידין³³; וכל יום שיש קרבן מוסף³⁴, תקנו בו
22 תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף³⁵. ותפלה שהיא
23 כנגד תמיד של בקר, היא הנקראת תפילת השחר;
24 ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים, היא הנקראת
25 תפילת מנחה³⁶; ותפלה שכנגד המוספין, היא נקראת
26 תפילת המוספין.

(32) אנשי כנסת הגדולה. (33) שהקריבו במקדש שנים ליום
עולה תמיד; אחד בבוקר, והשני בין הערבים (במדבר כח,
ג"ד). (34) כגון: בשבתות ובראשי חודשים. (35) ברכות
כו, ע"ב. (36) על שם זמן תפילתה שהוא בעת מנוחת
השמש והשקט אורה הגדול. "לרוח היום" (בראשית ג, ח)
מתרגם אונקלוס: "למנח יומא" (רמב"ן לשמות יב, ו);
ומעין זה ב"פירוש המשנה" לרבינו (ברכות פ"ד מ"א).

27 ו. וכן התקינו, שיהא אדם מתפלל תפלה אחת
28 בלילה³⁷, שהרי איברי תמיד של בין הערבים

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישראל האחרונים - הוא רבן גמליאל השני דיבנה שחי אחר החורבן, והיה נכדו של רבן גמליאל הזקן. (3) כנוסח הדפוסים האחרונים; ונוסח הראשונים "המינים". וה"מינים" - הם "בני כת ידועה שנטו מדרך האמת והדת וקראו לעצמם: מאמינים, וחז"ל קטעו המלה וקראום: מינים, כי יש ביניהם מינים ממינים שונים (הערוך). וכן כתוב בספר ("תולדות התפילה והעבודה" עמוד 31): "השמות 'מין' ו'מינות' כוללים כל מיני כפירה ואפיקורסות: 'צדוקים', 'בייתוסים' וכיוצא בהם". והמדקדק רבי אליהו בחור בספרו ("תשב"י", ערך פקר) יאמר: מין ואפיקורס היו שני אנשים שלא היו בעלי אמונה ודת, ותלמידיהם נקראים על שמם: מינים ואפיקורסים. ויש אומרים: מינים, כמו: מאנים (ירמיה יג, י) הממאנים באמונה ("עבודת ישראל"). על המינים למיניהם ראה (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז). על ידי מלשינות ודילטוריא אצל השלטון הרומי. (5) הרהקת הצרה הזאת. (6) חכמי ישראל שביבנה. (7) היא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה", הברכה השתים עשרה שבתפילת שמונה עשרה ונקראת: "ברכת המינים" (ברכות כח:). (8) ואנו קוראים אותה: "שמונה עשרה" על שם תחילתה.

ב. ככל תפלה שפכל יום מתפלל אדם תשע-עשרה ברכות אלו על הסדר. פמה דברים אמוזרים? כשמצא דעתו מכוונת¹⁰ ולשונו תמהר לקרות. אבל אם היה טרוד ורחוק¹¹, או שקצרה לשונו מהתפלל - תפלה שלש ראשונות, ובכרחה אחת מעין פל האמצעיות¹², ושלש אחרונות, ויצא ידי חובתו¹³.

(9) שיתפלל אדם אותן כולן כמו שהן. (10) שהיא צלולה והוא יכול להתרכז ולכוון. (11) שרוחו קצרה ואינו יכול לכוון. (12) שהיא דומה להן בתכנה, כלומר: הכוללת תמציתן של כל שלוש עשרה הברכות האמצעיות. (13) (ברכות כט:).

ג. וזוהי הברכה שתקנו מעין פל האמצעיות: "הביננו יי אלהינו לדעת את דרכיך¹⁴, ומול את לבבנו ליראתך¹⁵, לסלח¹⁶. הנה לנו להיות גאולים¹⁷, רחמנו ממכאוב¹⁸, ודשננו¹⁹ ושלכנו בנאות²⁰ ארצך, ונפוצים מארבע²¹ תקבץ, והתועים²² בדעתך ישפטו²³, ועל הרשעים תניף ידך²⁴, וישמחו צדיקים בכנן עירך ובתקון היכלך²⁵ ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובצריכת גר²⁶ לבן ישי משיחך. טרם נקרא אתה תענה, פדבר שנאמר: 'והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע'. פי אתה הוא עונה בכל עת, פודה ומציל מכל צוקה²⁷. פרוף אתה יי, שומע תפלה".

(14) מכוונת כנגד ברכת "אתה חונן לאדם דעת". (15) כנגד "השיבנו אבינו לתורתך". (16) כנגד "סלח לנו". (17) כנגד ברכת "גואל ישראל". (18) כנגד "רפאנו". (19) מלשון: דישנת בשמן ראשי (תהילים כג, ה). (20) לשון נוה, כמו: בנאות דשא ירביצני (שם כג, ב), כנגד ברכת "ברך

(45) ברכות כא, ע"א. (46) כדי שלא תהא תפילתו נראית כחובה, והיא דעת רבינו האי גאון. הובאה ברא"ש לברכות (פ"ג, אות ט"ו). (47) כגון: אם היה לו חולה - מבקש עליו רחמים בברכת "רפאנו", כפי צחות לשונו (לקמן פ"ו, ה"ג). (48) ברכות לד, ע"א. ומה שאנו נוהגים בעשרת ימי תשובה להוסיף בשלוש הראשונות: "זכרנו" "מי כמוך אב הרחמים", ובאחרונות: "וכתוב" ועוד - מפני שהן בקשות בצרכי רבים, אבל בצרכי יחיד אין מוסיפין בברכות אלו, ראה לקמן (פ"ו, ה"ג).

י. אין הצבור מתפללין תפלת נדבה, לפי שאין הצבור מביאין קרבן נדבה⁴⁹. ולא יתפלל, אפלו יחיד, מוסף שתיים: אחת חובת היום ואחת נדבה, לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף⁵⁰. ויש מן הגאונים מי שהורה, שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וימים טובים, לפי שאין מקריבין בהן נדבה, אלא חובת היום בלבד⁵¹.

(49) שכל קריבנות הציבור, קריבנות חובה הם. (50) אלא היה בא חובה מטעם הציבור (דעת הרי"ף, ברכות סג). ולדעת הראב"ד, גם בלי טעם זה אסור להתפלל מוסף בנדבה, שלא אמרו: "הלואי ויתפלל אדם כל היום" (ברכות כא:), אלא בתפילת שמונה-עשרה של חול שהיא תפילת רחמים ותחנונים, לפיכך יכול הוא לכופלה ולהוסיף בה בקשות; אבל בתפילת שבת ויום-טוב שאינה אלא הודאה ושבח לה' - ודאי אסור להודות ולחזור ולהודות, שלא תהא ברכתו לבטלה. וכן בכל ברכות המצוות והפירות. (51) וכתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "צריך שיהא האדם מכיר את עצמו וזריו וזהיר ואמיד בדעתו, שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף - אז קוראים בו: נדיב לב עולות (דברי הימים ב כט, לא); אבל אם אין יכול לכוין יפה - קרינן בו: למה לי רוב זבחיכם (ישעיה א, יא). והלואי שיוכל לכוין יפה בשלוש תפילות הקבועות ליום". וכן הוסכם להלכה בשולחן ערוך או"ח סימן ק"ז, ס"ד.

יום ש"ק י"ג תשרי ה'תשע"ט

פרק שני

(1) ברכת המינים למה תקנוה; תפילה קצרה (הבינונו) מתי יוצאים בה; סדר תפילות שבתות וימים טובים, וכל מאורעות השנה.

א. בימי רבן גמליאל² רבו האפיקורוסין³ בישראל, והיו מצרים לישראל⁴ ומסיתין אותן לשוב מאחרי השם. וכיון שראה שזו⁵ גדולה מכל צרכי בני-אדם - עמד הוא וביתו⁶ דינו והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורוסין, וקבע אותה בתפלה⁷, כדי שתהיה ערוכה בפי הכל. נמצאו כל הברכות שבתפלה - תשע-עשרה⁸ ברכות.

(2) לדעת בעל ספר "היוחסין" ובעל "סדר הדורות" - הוא רבן גמליאל הזקן בן בנו של הלל הזקן. אולם לדעת חכמי

אלא להם; ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם". (36) ומקדימין כאן קדושת השבת לקדושת ישראל - מפני שקדושת השבת עומדת וקיימת מאז מששת ימי בראשית ואיננה תלויה בקדושתם של ישראל, שהם יקדשוה על ידי קביעות בית דין (ביצה יז). (37) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ה), כי ביום הזה אנו מתפללים שיעלה זיכרוננו לפני הקדוש-ברוך-הוא לטובה (ראש השנה טז).

- 17 ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ³⁸ בַּתְּפִלָּה עֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית
- 18 וּמִנְחָה, אֲבָל תְּפִלַּת הַמוֹסָפִין שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה
- 19 מִתְּפִלָּה תִּשָּׁע בְּרֻכּוֹת: שֶׁל רֹאשׁוֹנוֹת, וְשֶׁל
- 20 אַחֲרוֹנוֹת שֶׁל כָּל יוֹם, וְשֶׁל אֲמָצְעִיּוֹת. רֹאשׁוֹנָה מִן
- 21 הָאֲמָצְעִיּוֹת, עֲנִינָה מַלְכוּיּוֹת; ³⁹ שְׁנִיָּה - זְכָרוֹנוֹת; ⁴⁰
- 22 שְׁלִישִׁית - שׁוּפְרוֹת; ⁴¹ וְחֹתֶם בְּכָל אַחַת מֵהֶן
- 23 מְעֻנָּה. ⁴²

(38) שמתפללים בראש השנה שבע ברכות בלבד. (39) שמתפללים על תיקון עולם במלכות שדי: שכל באי עולם יקבלו עליהם את עול מלכותו. (40) שניזכר בזיכרון טוב לפניו. (41) שיתקע בשופר גדול לחירותנו. וממקראות דרשו זאת, כתוב: אני ה' אלוהיכם (ויקרא כג, כב), וסמך לזה: בחודש השביעי..., זיכרון תרועה וגו' (שם, כד) והעברת שופר תרועה (שם כה, ט), "אני ה' אלוהיכם" - אלו: מלכויות; "זיכרון תרועה" - אלו: זיכרונות; "שופר תרועה" - אלו: שופרות (ראש השנה לב, ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ח). (42) חתימת מלכויות - ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ וכו'; חתימת זיכרונות - ברוך אתה ה' זוכר הברית; חתימת שופרות - ברוך אתה ה' שומע תרועה. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה").

- 24 ז. בְּיוֹם-הַכְּפוּרִים מִתְּפִלָּל בְּכָל תְּפִלָּה מִחֲמָשׁ ⁴³
- 25 תְּפִלּוֹת שֶׁבַע בְּרֻכּוֹת; ⁴⁴ שֶׁל רֹאשׁוֹנוֹת, וְשֶׁל
- 26 אַחֲרוֹנוֹת, וְאֲמָצְעִיּוֹת מֵעֵין הַיּוֹם; וְחֹתֶם בְּכָל אַחַת
- 27 מֵהֶן: מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם
- 28 הַכְּפוּרִים; ⁴⁵ וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חֹתֶם בְּכָל
- 29 תְּפִלָּה מֵהֶן: מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת
- 30 וְיִשְׂרָאֵל יוֹם הַכְּפוּרִים.

(43) והן תפילת ערבית בליל יום כיפורים, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. (44) (יומא פז). (45) מסכת סופרים (פרק י"ט, הלכה ו).

- 31 ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיוֹם צוֹם שֶׁל כָּל שָׁנָה
- 32 וְשָׁנָה, אֲבָל בְּיוֹם צוֹם שֶׁל שָׁנַת הַיּוֹבֵל מִתְּפִלָּל תְּפִלַּת
- 33 הַמוֹסָפִים תִּשָּׁע בְּרֻכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהַתְּפִלָּל בְּמוֹסָף רֹאשׁ-
- 34 הַשָּׁנָה; וְהֵם אוֹתָן הַבְּרֻכּוֹת עֲצָמָן, ⁴⁶ לֹא פָחוֹת וְלֹא
- 35 יוֹתֵר. וְאֵין מִתְּפִלָּלִין אוֹתָן אֲלָא בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל
- 36 נוֹהֵג. ⁴⁷

(46) כמו ששינונו: "שווה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות" (ראש השנה כו:). נאמר ביובל: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים

עלינו". (21) כנפות הארץ, כנגד "תקע בשופר גדול לחרותנו". (22) הם ישראל התועים בין הגויים ונשפטים על ידי מלכיהם במשפטים אשר לא כתורתך. (23) יהי רצון שיישפטו על דעתך, שהם משפטי התורה ("בית יוסף" סימן קי), והיא כנגד ברכת "השיבה שופטנו כבראשונה". (24) לייסרם כרשתם, מלשון: הנני מניף את ידי עליהם (זכריה ב, יג). והוא כנגד ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה". (25) כנגד הברכות: "על הצדיקים", ו"לירושלים עירך". (26) כלשון הכתוב: שם אצמיח קרן לדוד ערکتני נר למשיחי (תהילים קלב, יז), קרן - סמל השילטון והחזק; ונר - סמל המלכות, כי המלך מאיר לעמו. ראה פירוש הרד"ק (תהילים שם), והיא כנגד "את צמח דוד". (27) כנגד "שמע קולנו".

- 1 ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ²⁸ בְּיָמֵי הַחֲמָה; אֲבָל
- 2 בְּיָמֵי הַגָּשָׁמִים אֵינוֹ מִתְּפִלָּל 'הַבֵּינָנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיד
- 3 לֵאמֹר שְׁאֵלָה ²⁹ בְּכֻרְתָּ הַשָּׁנִים ³⁰. וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת
- 4 וְיָמִים טוֹבִים אֵינוֹ מִתְּפִלָּל 'הַבֵּינָנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיד
- 5 לֵאמֹר הַבְּדִלָּה ³¹ ב'חֹנֵן הַדַּעַת'.

(28) שיוצאים ידי חובת תפילה בתפילת "הביננו". (29) היא הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר לברכה". (30) היא ברכת "ברך עלינו". (31) היא תפילת "אתה חוננתנו", המדברת בהבדלת ה' בין קודש לחול וכו'. ולכלול את שתי אלה: את "השאלה" וה"הבדלה" בתפילת "הביננו" אמרו חז"ל (ברכות כט). שאי אפשר, מפני שהיא תפילה בלתי רגילה שמתפללים רק בשעת הדחק - שמא יתבלבל המתפלל על ידי הכללה זו ויטעה.

- 6 ה. וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים ³², מִתְּפִלָּל שֶׁבַע בְּרֻכּוֹת
- 7 בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מֵאָרְבַּע תְּפִלּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם ³³:
- 8 שֶׁל רֹאשׁוֹנוֹת, וְשֶׁל אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרֻכָּה אֲמָצְעִית
- 9 מֵעֵין אוֹתוֹ הַיּוֹם ³⁴. בְּשַׁבָּתוֹת חֹתֶם מִן בְּכֻרְתָּה
- 10 אֲמָצְעִית 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת', וּבְרֻכָּלִים חֹתֶם בָּהּ 'מְקַדֵּשׁ
- 11 יִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים' ³⁵. וְאִם הָיָה שַׁבָּת יוֹם-טוֹב -
- 12 חֹתֶם בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל' ³⁶ וְהַזְמָנִים.
- 13 בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה חֹתֶם מִן בָּהּ: 'מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ,
- 14 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַזְּכָרוֹן' ³⁷. וְאִם הָיָה שַׁבָּת, חֹתֶם
- 15 בָּהּ: 'מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל יוֹם
- 16 הַזְּכָרוֹן'.

(32) שאינם ימי תחינה ובקשה, באשר ימי מנוחה ושמחה הם. (33) כמבואר לעיל (פרק א, הלכה ח). (34) מעניין היום. (35) הם המועדים, ונקראים: זמנים - מפני שכל המועדים שבתורה תלויים בזמנים ידועים: חג הפסח - בזמן האביב; חג השבועות - בזמן קציר חיטים; חג הסוכות - בזמן האסיף (רבינו בחי, סוף פרשת בא). והקדים קדושת ישראל לשל זמנים - מפני שקדושת הזמנים תלויה בקדושתם של ישראל: שבית דין מקדש אותם. כמו ששינונו (ראש השנה פרק ב, משנה ט) כתוב: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם (חסר ו') - "אין לי מועדות אלא אלו" אשר אֶתֶם תקראו, ובקריאת בית דין תלה הכתוב (ברטנורא). וזה לשון רבינו (הלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה י): "שאין הדבר מסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 חותם בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּיוֹם-טוֹב שֶׁחַל לְהִיּוֹת
21 בַּשַּׁבָּת.

55) כגון, בשבת ראש-חודש, שמתחיל: "אתה יצרת... כילית מלאכתך ביום השביעי". 56) לא שהוא חותם בשל שבת, אלא שאומר בסוף הברכה איזה עניין של שבת כגון "ישמחו במלכותך" וכדומה. וכן הוא אומר בסוף הברכה לפני החתימה: "ושבת קדשך להם הודעת" (ביצה יז., וכפירוש הספ-משנה). 57) (ברכות מט.).

22 יב. וְיוֹם-טוֹב שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּאַחַד בַּשַּׁבָּת, מִתְפַּלֵּל
23 בְּבִרְכָּה רְבִיעִית בְּלִילָה: "וְתוֹדִיעֵנִי⁵⁸ מִשְׁפְּטֵי צִדְקָךְ
24 וְתַלְמִדֵינוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנְךָ. וְתַתֵּן-לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
25 קִדְשֵׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד⁵⁹ וְחִגִּיתָ הַרְגֵּל⁶⁰. בֵּין
26 קִדְשֵׁת שַׁבָּת לְקִדְשֵׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ⁶¹, וְאֵת יוֹם
27 הַשְּׁבִיעִי מִשְׁשֵׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הַקִּדְשֵׁת⁶² (וְהַבְּדִלְתָּ
28 וְהַקְדַּשְׁתָּ אֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשֵׁתְךָ⁶³). וְתַתֵּן-לָנוּ יְיָ
29 אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן
30 וְכו'". וּבְמוֹצָאֵי-שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי-יוֹם טוֹב שֶׁל כָּל
31 הַשָּׁנָה מְבָדִיל בְּאִתָּה חוֹגֶיךָ⁶⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
32 מְבָדִיל עַל הַכּוֹס⁶⁵.

58) (ברכות לג.). 59) שאסור בעשיית מלאכה, ומצוה לכבדו בכסות נקייה וכיוצא בזה. 60) היא הקרבת שלמי חגיגה בימי החג. 61) שביים טוב מותרת מלאכת צרכי "אוכל נפש", כגון: אפייה ובישול, ובשבת כל מלאכה אסורה, ואף מלאכת "אוכל נפש". 62) ככתוב: על כן ברח' את יום השבת ויקדשהו (שמות כ, יא). ולדעת הרא"ש (פסחים פרק י, אות י"א). הכוונה בזה לחג "שמיני עצרת", שהוא היום השביעי לששת ימי חול המועד של סוכות. וקדוש הוא מהם בזה: שבהם מותרת מלאכת "דבר האבד" ובו כל מלאכת עבודה אסורה. גם "דבר האבד". 63) שהכהנים מובדלים מהלויים, והלויים מובדלים מישראל. הרי שבישראל עצמם יש הבדל בין קדושת שבט לשבט (פסחים קד. ובתוספות שם). 64) שבתפילת י"ח. ומפני שהבדלה תלויה בחכמה - שהחכם יודע להבחין בין קודש לחול ובין טמא לטהור - קבעה בברכת חכמה, היא "חונן הדעת" (ברכות לג.). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ב) "אם אין דעת - הבדלה מניין"? 65) שעיקר התקנה בימי אנשי כנסת הגדולה הייתה לאמרה בשעת תפילה; ולא תיקנוה על הכוס מפני שעניים היו, ולא היה בידם לקנות יין; וכשהעשירו - תיקנוה לומר גם על הכוס, כדי לזכות בה התינוקות ואנשי הבית שישמעהו ויענו אמן אחריה (ירושלמי, שם).

33 יג. בַּחֲנֻכָּה וּבְפִּזְמֵי מוֹסִיפִין בְּהוֹדָאָה: 'עַל
34 הַנְּסִים⁶⁶. שַׁבָּת שֶׁחַלָּה לְהִיּוֹת בַּחֲנֻכָּה - מְזַכֵּיר 'עַל
35 הַנְּסִים' בְּמוֹסָף, כְּמוֹ שֶׁמְזַכֵּיר בְּשָׁאֵר תְּפִלוֹת⁶⁷.

66) (שבת כד.). 67) אף על פי שאין מוסף לחנוכה, ואלמלא יום השבת לא היה בא לידי תפילה זו, בכל זאת מחייבים להזכיר של חנוכה גם במוסף, שלא לשנות מכל שאר תפילות היום (שם).

(ויקרא כה, ט) שאין תלמוד לומר בחודש השביעי, שהרי נאמר כבר שיום הכיפורים בחודש השביעי - לומר לך: כל מה שאתה עושה בראש השנה שהוא בחודש השביעי, הוי עושה בעשור לחודש: מה כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות - אף כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות (ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ה). 47) והוא - כשכל שבטי ישראל יושבים בארץ, כגון: בימי בית ראשון לפני גלות ראובן, גר וחצי שבט מנשה (דבריהם-א ה, כו) שאז פסק היובל, שנאמר: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, י), ואמרו חז"ל (ערכין לב:): בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתם. ראה (משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה ח).

1 ט. בְּכָל תְּפִלָּה מִהַתְּפִלוֹת פּוֹתֵחַ קֶדֶם לְבִרְכָּה
2 רִאשׁוֹנָה: 'יְיָ שְׁפָתַי תִּפְתָּח וְפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ⁴⁸.
3 וּכְשֶׁהוּא חוֹתֵם בְּסוֹף הַתְּפִלָּה אוֹמֵר: 'יְהִי לְרָצוֹן⁴⁹
4 אֲמִרִי פִי' וְגו', וְאַחֲרֵיכֶן צוּעֵד לְאַחֲרֵי⁵⁰.

48) (תהילים נא, יח), והמקרא שלאחריו "כי לא תחפוץ זבח ואתנה". תפילת דוד היא על עוון שעשה במזיד שאין קרבן מכפר עליו - עוון בת שבע. והוא התפלל לה' שיהא עם פיו להורותו מה שידבר, כדי שתפילתו תעלה לרצון לפניו ויכופר עונו. וגם אנו שאין לנו מזבח וקרבינות שיכפרו בעדינו, פותחים את תפילתנו בדברי דוד אלה לבקש ממנו סיוע בכוונת התפילה (על פי רבינו יונה לברכות פרק א). ואין זה הפסק בין ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה, כיוון שחכמינו קבעוהו לאמרו בתפילה הרי הוא נידון כתפילה ארוכה (ברכות ט:). 49) (תהילים יט, טו), ומתוך שדוד אמרו אחר שמונה עשר פרקים - כי שני הפרקים הראשונים: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גויים" המסיים ב"אשרי כל חוסי בו" לאחד נחשבים - תיקנוהו חכמינו לאמרו אחרי שמונה עשרה ברכות התפילה (ברכות שם). 50) שלוש פסיעות (יומא נג:).

5 י. בְּרִאשֵׁי-חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ-שָׁל-מוֹעֵד מִתְפַּלֵּל עֲרִבִית,
6 שְׁחִירִית וּמִנְחָה, תִּשְׁעֵ-עֶשְׂרֵה בְּרִכּוֹת בְּשָׁאֵר הַיָּמִים,
7 וְאוֹמֵר בְּעִבּוּדָה⁵¹: 'אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה
8 וְיָבֹא. בְּמוֹסָף, בְּחֻלּוֹ-שָׁל-מוֹעֵד, מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת
9 הַמוֹסֵף⁵² כְּמוֹ שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּיוֹם-טוֹב. וּבְרִאשֵׁי-חֳדָשִׁים
10 מִתְפַּלֵּל שְׁבַע בְּרִכּוֹת: שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשְׁלֹשׁ
11 אַחֲרוֹנוֹת, וְאַמְצָעִית מְעִיץ⁵³ קֶרֶבֶן רִאשֵׁי-חֳדָשׁ, וְחוֹתֵם
12 בָּהּ 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרִאשֵׁי חֳדָשִׁים⁵⁴.

51) בברכת רצה. 52) כנגד קרבן מוסף שהקריבו בחול המועד (שבת כד.). 53) מעניין. 54) (ברכות מט.).

13 יא. שַׁבָּת שֶׁחַלָּה בְּחֻלּוֹ-שָׁל-מוֹעֵד, וְכֵן רִאשֵׁי-חֳדָשׁ
14 שֶׁחַל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת - מִתְפַּלֵּל עֲרִבִית וְשְׁחִירִית וּמִנְחָה
15 שְׁבַע בְּרִכּוֹת בְּשָׁאֵר הַשַּׁבָּתוֹת, וְאוֹמֵר 'יַעֲלֶה וְיָבֹא'
16 בְּעִבּוּדָה. בְּמוֹסָף מִתְחִיל בְּבִרְכָּה אֲמִצְעִית⁵⁵ בְּעִנְיָן
17 שַׁבָּת, וּמִשְׁלִים⁵⁶ בְּעִנְיָן שַׁבָּת, וְאוֹמֵר קִדְשֵׁת הַיּוֹם
18 בְּאַמְצָע בְּרִכָּה, וְחוֹתֵם בָּהּ בְּרִאשֵׁי-חֳדָשִׁים: 'מְקַדֵּשׁ
19 הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרִאשֵׁי חֳדָשִׁים⁵⁷, וּבְחֻלּוֹ-שָׁל-מוֹעֵד

ז'ל מְשָׁלוּ: "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפק לו רבו קיתון על פניו" (סוכה כט.), כלומר: צא מלפני, אי אפשר בשימושך - ולפיכך התחלת זמן הזכרת הגשמים אינה אלא משמיני העצרת שאינו זמן סוכה. (76) שמאז והלאה אין הגשמים אלא סימן קללה (תענית ב.). (77) והטעם מפורש בירושלמי (תענית פרק א, הלכה ב): "כדי שיצאו כל המועדות בטל", כלומר: מפני שהטל הוא סימן יפה לעולם, התקינו שיזכרוהו מיום הראשון של פסח שהוא ראש כל מועדות, עד תפילת מוספין של שמיני עצרת שהוא אחרון המועדות, ואז יצאו כל החגים בטל.

טז. מְשַׁבְּעָה יָמִים בְּמִרְהָשׁוֹן שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים⁷⁸
בְּבִרְכַּת שְׁנֵים⁷⁹, כָּל זֶמֶן שֶׁמִּזְכִּיר הַגְּשָׁם⁸⁰. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשִׁנְעָר⁸¹
וּבְסוּרְיָא וּבְמִצְרַיִם וּבְמִקְדָּמוֹת הַסְּמוּכוֹת לְאֵלֵינוּ
וְהַדּוּמִין לָהֶן, שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּיוֹם שְׁשִׁים
אַחַר תְּקִיפַת תְּשִׁרִי⁸².

(78) מתפללים לה' שיוריד גשמי ברכה, והיא הבקשה: "ותן טל ומטר"; ובשמיני עצרת מתחילים רק להזכיר גבורות גשמים, דרך ריצוי - שכל המבקש מקדים ומרצה. ובתענית (פרק א, משנה ג) אמרו: "כדי שישגוע אחרון שבישראל לנהר פרת", כלומר: לפיכך אין שואלים את הגשמים לפני ז' במרחשון, מפני עולי הרגל שעוד לא הספיקו לשוב לבתיהם, שלא יטרידם הגשם, אבל משבעה במרחשון, שהוא חמישה עשר יום אחר החג, כבר הספיקו כולם לשוב עד לנהר פרת שהוא המקום הרחוק ביותר מירושלים עיר הקודש. (79) (ברכות לג.) היא ברכת "ברך עלינו", מתוך שהגשמים פרנסה, קבעום בברכת פרנסה. (80) היינו: עד יום הראשון של חג הפסח, כאמור לעיל. (81) היא בבל, "בארץ שנער: (בראשית יא, יב) מתרגם אונקלוס: "בארעא דבבל". (82) (תענית י.), מתוך שהמקומות האלה נמוכים ואינם צריכים כל כך מהר למטר - לפיכך שואלים את הגשמים בתאריך מאוחר זה שהוא יום השישים לתקופת תשרי. שנת החמה שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות, מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום, ושבע שעות וחצי (עירובין נו.; הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב.).

יז. מְקוֹמוֹת שֶׁהֵן צָרִיכִין לְגַשְׁמִים בְּיָמֵי הַחֲמָה,
כְּגוֹן אֵיזֵי הַיָּם הַרְחוֹקִים - שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּעֵת
שֶׁהֵן צָרִיכִין לָהֶן⁸³ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה⁸⁴. וּמְקוֹמוֹת שֶׁהֵן
עוֹשִׂין יוֹם־טוֹב שְׁנֵי יָמִים⁸⁵, אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַגְּשָׁם'
בְּתִפְלַת מוֹסֵף שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁמִינִי־עֶצְרָת⁸⁶,
וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ כָּל יָמֵי הַגְּשָׁמִים.

(83) ולא בז' במרחשון כמנהג ארץ ישראל - "שהרי הגשמים בארצות ההן אינם טובים להם, אלא ממיתים ומאבדים; ואיך ישאלו אנשי זה המקום במרחשון, הלא זה מן השקר והאיוולת? (פירוש המשנה לרבינו תענית פרק א, משנה ג). (84) ככל יחיד השואל את צרכיו ב"שומע תפילה" לפני חתימת הברכה (עבודה-זרה ח.). ולא שואלים

יד. בְּיָמֵי הַתַּעֲנִית, אֲפֹלוּ יַחֲדִי שֶׁהַתַּעֲנִית⁶⁸, מוֹסִיף
בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה⁶⁹: 'עֲנֵנוּ וְכוּ'. וְשִׁלַּח־צְבוֹר אוֹמְרָה
בְּרַכָּה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה בֵּין 'גּוֹאֵל' ל'רוֹפֵא', וְחוֹתֵם בָּהּ:
'הַעֲנֵנָה בְּעֵת צָרָה'⁷⁰ (וּמוֹשִׁיעַ); וְנִמְצָא מִתְפַּלֵּל
עֲשָׂרִים בְּרִכּוֹת. בְּתַשְׁבֵּה בְּאֵב מוֹסִיפִין בְּבוֹנֵה
יְרוּשָׁלַיִם: 'רַחֵם⁷¹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ
וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל הָעִיר הָאֲבֵלָה' וְכוּ'.

(68) שקיבל עליו להתענות תענית חלום וכדומה. (69) היא תפילת "שמע קולנו" שחותם בה ב"שומע תפילה". ואין היחיד חשוב שיקבעו לו ברכה מיוחדת נוספת כמו לשליח ציבור (תענית יג.). (70) ירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ב.). (71) ירושלמי (שם), ובנוסף התפילה שלפנינו "נחם", והיינו הך. ראה (ברכות מח: ברש"י דיבור המתחיל: "ובשבת"). והריטב"א (הובא ב"בית יוסף" אורח חיים סימן תקנ"ז) כותב: "דעתי, כיוון דמשום המאורע אומרים אותה על פי הירושלמי, צריך לאומרה בכל תפילות היום: ערבית שחרית ומנחה, אלא שבערבית ושחרית שהוא כ'מי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אומרים: 'רחם': ולמנחה אומרים: 'נחם', שדומה למי שנקבר מתו". ואנו נוהגים לומר תפילה זו בט' באב בתפילת מנחה בלבד. וכבר תמה הרא"ש (תענית פרק ד, אות ל"ד) למה אין אנו מזכירים אותה בכל התפילות של תשעה באב, כשם שמזכירים "יעלה ויבוא" בכל תפילות ראש חודש (חוץ ממוסף)? ורבינו יוסף קארו ז"ל מצדיק המנהג על פי מה ששינוי בברייתא (תענית כט.): שבתשיעי סמוך לחשיכה הציתו האויבים את בית המקדש וכו' הלכך באותה שעה מזכירין במנחה שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תנחומיה (בית יוסף אורח חיים סימן תקנ"ז).

טו. כָּל יָמֵי הַגְּשָׁמִים אוֹמֵר בְּבִרְכָּה שְׁנִיָּה⁷² מוֹרִיד
הַגְּשָׁם, וּבְיָמֵי הַחֲמָה⁷³ - 'מוֹרִיד הַטָּל'⁷⁴. מְאִימָתִי
אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַגְּשָׁם'? מִתְפַּלֵּת הַמוֹסֵפִין שֶׁל יוֹם־
טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חַג⁷⁵, עַד תְּפִלַּת שְׁחִירִית שֶׁל
יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח⁷⁶, וּמִתְפַּלֵּת הַמוֹסֵפִין שֶׁל
יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַטָּל'⁷⁷.

(72) היא ברכת "גבורות", הנקראת גם: ברכת "תחיית המתים". ומתוך שהגשמים שקולים כתחיית המתים (שם אין גשמים אין יבול), קבעוה בתחיית המתים (ברכות לג.). (73) שאין גשמים יורדים בארץ ישראל ואין צורך בהם. (74) שהטל הוא דבר המתבקש לעולם: בין בימות הגשמים בין בימות החמה (תענית ד.). ומפני שאין מטבעו להיעצר - שאלמלא הוא אין העולם מתקיים - לא חייבוהו להזכיר אף בימות הגשמים שעיקר בקשתינו אז לגשם העלול להיעצר. וראה לקמן (פרק י הלכה ח.). (75) הוא שמיני עצרת. אבל בכל ימי חג הסוכות - אף על פי שנידונים בו על הגשמים, ומן הראוי היה להזכירו מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הסוכות. כמו שמזכירים "מוריד הטל" מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הפסח - בכל זאת אין מזכירין בהם את הגשם, מפני שהוא סימן קללה בימי החג, שהרי צריכים לשבת בסוכה ולאכול בה. וכחמיני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היום³. ואם עבר או טעה והתפלל אחר ארבע עד
חצות היום יצא ידי חובת תפילה⁴ אבל לא יצא ידי
חובת תפילה בזמנה. שפישם שתפלה מצוה מן
התורה כף מצוה מדבריהם להתפלל אותה בזמנה
כמו שתקנו לנו חכמים ונביאים⁵.

(2) משעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. וראה
בביאורנו הלכות קריאת שמע (פ"א, הלכה י"א). וחכמינו
ז"ל (ברכות ט:) סמכו זה על הפסוק (תהלים עב, ה) ייראוך
עם שמש וגו'. כלומר: מתי מקבלים מוראך עליהם? "עם
שמש", כשהשמש יוצאת - וזה עם הנץ החמה (רש"י שם).
(3) בזמן שהיום שתיס-עשרה שעות. וכל שעות האמורות
בענינים אלו, הן "שעות זמניות", כמו שביארנו (הלכות
קריאת שמע פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות כו:)
אמרו: "מפני מה תפילת השחר עד ארבע שעות? - שהרי
תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות, וכן העיד רבי
יהודה בן בבא (עדות פ"י, מ"א) "על תמיד של שחר שקרב
בארבע שעות". שפעם אחת לא היו להם כבשים לתמידים
ונשתהו (נתעכבו) להקריב התמיד, עד שהאיר להם הקב"ה
את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת התמיד,
והקריבם בארבע שעות ביום, ועל אותה שעה העיד רבי
יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות
(ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א). (4) ברכות כו, ע"א. ולדעת
הכסף-משנה, מתפלל והולך עד שש שעות וחצי, שהוא זמן
תפילת המנחה. שכל עוד שלא הגיע זמן מנחה אין לו
להמנע מלהתפלל תפילת שחרית, ויצא ידי חובתו;
ו"חצות" האמורה כאן, היא לאו דוקא. (5) תוספתא
(ברכות, פ"ב).

ב. כפר אַמְרוֹנִי⁶ שֶׁתְּפִלַּת הַמִּנְחָה כְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֵּין
הָעֶרְפִּים תִּקְנוּ זְמַנָּה. וּלְפִי שֶׁהָיָה הַתְּמִיד קָרֵב כָּכָל
יוֹם בְּתִשְׁעֵי שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה⁷ תִּקְנוּ זְמַנָּה מִתִּשְׁעֵי שָׁעוֹת
וּמִחֻצָּה. וְהָיָה הַנִּקְרָאָת 'מִנְחָה קִטְנָה'⁸. וּלְפִי שֶׁעֲבָר
הַפֶּסַח שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת הָיָה שׁוֹחֲטִין אֶת
הַתְּמִיד בִּשְׁשׁ שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה⁹ אָמְרוּ שֶׁהַתְּפִלָּה
מֵאַחֵר שֶׁשׁ שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה יֵצֵא. וּמִשְׁהִגִּיעַ זְמַן זֶה
הִגִּיעַ זְמַן חִיּוּבָהּ. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאָת 'מִנְחָה גְּדוֹלָה'¹⁰.

(6) לעיל (פ"א, ה"ה). (7) פסחים (פ"ה, מ"א). אף-על-פי
שזמן שחיתתו הוא משיטתו צללי ערב שהוא בשש שעות
וחצי, היו מאחרים את זמן שחיתתו לשמונה וחצי - כדי
שיספיקו להקריב לפניו כל הנדרים והנדרות שהיו היחידים
מביאים, שאסור להקריבם אחרי תמיד של בין הערבים. ועד
שהכינו אותו להקריב על המזבח, כבר הגיעה שעה תשע
וחצי (פסחים נח.). (8) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה אינו אלא
שעה ורבע בלבד. (9) כדי שיספיקו לשחוט אחריו את
קרבן הפסח ולצלולו מבעוד יום, שאין צלייתו דוחה את
השבת (פסחים נח.). (10) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה משש
שעות וחצי עד תשע שעות וחצי. וגדול יותר מזמנה של
מנחה קטנה (מפירוש רבינו חננאל לברכות כו: הובא
ב"אוצר הגאונים" עמוד 31).

ג. נִהְיָו אֲנָשִׁים הַרְבֵּה לְהַתְּפַלֵּל גְּדוֹלָה וּקְטָנָה

אותה ב"ברכת השנים", הואיל והמטר מזיק לרוב העולם
בתקופת תמוז - אין זה זמן שאילת ציבור, ולכן הם נידונים
כיחידים שאין מבקשים את צרכיהם אלא ב"שומע תפילה"
(תענית יד:). (85) המקומות שבחוץ לארץ, ששלוחי בית
דין לתשרי (המודיעים על יום קביעת החודש) לא היו
מגיעים אליהם, שם היו עושים יום טוב שני ימים מפני
הספק, והוא: יום טוב שני של גלויות. ואפילו כיום
שבקיימים בקביעות החודש על פי חשבון ידוע, אינם משנים
מנהגם ממנהג אבותיהם (ביצה ד:). (86) שהוא ספק
שביעי ספק שמיני. ומכיוון שהתחיל בבוקר בתפילת המוסף
שוב אינו פוסק גם במנחה ובערבית, אף על פי שיש לחוש
שמה שביעי הוא (תענית ה:).

יח. כָּל הַשָּׁנָה כָּלָה חוֹתָם בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית 'הָאֵל
הַקָּדוֹשׁ', וּבְבִרְכַּת עֲשֶׂת־עָשָׂרָה - 'מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט'; וּבְעֶשְׂרֵת הַיָּמִים שֶׁמֶרֶאשׁ-הַשָּׁנָה עַד
מוֹצָאֵי יוֹם-הַכְּפוּרִים חוֹתָם בְּשְׁלִישִׁית 'הָמֶלֶךְ'⁸⁷
הַקָּדוֹשׁ, וּבְעֶשְׂתִּי-עָשָׂרָה - 'הָמֶלֶךְ הַמִּשְׁפָּט'⁸⁸.

(87) (ברכות יב:) לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו
לשפוט את העולם. (88) שהוא שופט את העולם; ואין זה
דומה למובן החתימה של "מלך אוהב צדקה ומשפט",
שפירושה: שהוא אוהב שברואיו יתנהגו בצדק ובמשפט.
המלך המשפט: וכן נושאי ארון הברית (יהושע ג, יד) שהוא
כמו "ארון הברית" (ראה רד"ק, שם). וראוי להעיר: שרבינו
בתשובות (בלשון ערבית) יאמר, שנוסח החתימה בכל
השנה הוא: ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט "ואינו צריך
להזכיר "מלך" אלא בעשרת ימי תשובה בלבד (ראה קובץ
"תשובות הרמב"ם" סימן צ"ז, וכן ב"מעשה רוקח" דף א
עמוד ב).

יט. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיָו לְהוֹסִיף בְּעֶשְׂרֵת יָמִים אֵלּוּ
בְּבִרְכָּה רִאשׁוֹנָה: 'זָכְרֵנוּ לַחַיִּים' וְכוּ', וּבְשֵׁנִיָּה - 'מִי
כְּמוֹף אֵב הַרְחֵמֵם' וְכוּ', וּבַחֲדָא - 'זָכֹר רַחֲמֶיךָ'
וְכוּ', וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה 'בְּסֶפֶר חַיִּים'⁸⁹ וְכוּ'.
וְכֵן יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיָו לְהוֹסִיף בְּעֶשְׂרֵת יָמִים אֵלּוּ
בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית 'וּבְכֵן תֵּן פַּחַדְךָ... וּבְכֵן כּוּ' אֲבָל
בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיּוֹם הַכְּפוּרִים מְנַהֵג פְּשׁוּט הוּא
לְהוֹסִיף בְּשְׁלִישִׁית, 'וּבְכֵן תֵּן פַּחַדְךָ' וְכוּ'.

(89) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ח) אלא ששם אמרו זה
רק לענין ראש השנה ויום הכיפורים ולא לעשרת ימי
תשובה. ואף על פי שאמרו: "אל ישאל אדם צרכיו בשלוש
ראשונות ואחרונות" - אין זה אלא בצרכי יחיד, אבל צרכי
רבים שואלים (ברכות לד., ובתוספות שם דיבור המתחיל:
"אל ישאל"), וראה לקמן (פרק ו, הלכה ג ובביאורנו).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) מאימתי זמן תפילת השחר; זמן מנחה גדולה וקטנה, ומי
שעבר זמן התפילה ולא התפלל מה דינו.

א. תְּפִלַּת הַשָּׁחַר מְצוּתָה שִׁיתְחִיל לְהַתְּפַלֵּל עִם הַנֶּץ
הַחֲמָה². וְזְמַנָּה עַד סוֹף שַׁעָה רְבִיעִית שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית

למצוות (מגילה כ, ע"ב; וראה הלכות מעשה הקרינות פ"ד, ה"ו).

ו. תפלת הערב, אף-על-פי שאינה חובה - המתפלל אותה, זמנה מתחלת הלילה עד שיעלה עמוד השחר¹⁵. ותפלת נעילה זמנה - פדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה²⁰.

(19) שכן אברי תמיד של בין הערבים מתעכלים והולכים כל הלילה, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ו). (20) ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א. ומבואר לעיל בביאורנו (פרק א, ה"ו).

ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחזור ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק²¹ אחר שעלה עמוד השחר²² - יצא²³. וישל²⁴ להתפלל תפלת ערבית של לילי-שבת בערב-שבת, קדם שתשקע החמה²⁵. וכן יתפלל ערבית של מוצאי-שבת בשבת²⁶, לפי שתפלת ערבית רשות²⁷, אין מדרקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא קריאת-שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים²⁸.

(21) כגון שהיה צריך לצאת לדרך. (22) אף-על-פי שצריך מצוותה משעת הנץ החמה. (23) ברכות ל, ע"א. (24) יכול הוא, אבל אינו מחוייב. (25) מסוף זמן מנחה קטנה שהוא בעשר שעות ושלשה רבעי שעה, הואיל ולרבי יהודה זה הוא סוף זמן מנחה - מותר לו להתחיל מכאן והלאה תפילת מעריב (ברכות כז:). וצריך שיקבל עליו קדושת שבת שלא יעשה מלאכה מאותה שעה ואילך (שם). (26) אף-על-פי שנראה כמקצר בקודש ועושהו חול. ואין הדברים אמורים, אלא במי שהוא אנוס לדבר מצוה, כגון: שצריך להחשיך על התחום על עסקי המת, או על עסקי חתן וכלה. והוא מבדיל ואינו מברך על הנר; וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. אבל שלא לדבר מצוה - אינו מתפלל של חול עד יציאת הכוכבים (רב האי גאון, הובא ב"טור" אר"ח, סימן רצ"א; וכן ב'תוספות' לברכות שם). (27) זה מוסב רק על תפילת מוצאי שבת בשבת, אבל לתפילת שבת בערב שבת, אין צורך בטעם זה - שהרי מצוה היא להוסיף מחול על הקודש, ומכיון ששעה זו היא סוף מנחה קטנה לרבי יהודה, ראוי לו להתפלל בה תפילת מעריב של שבת. (28) ירושלמי ברכות פרק א, ה"א: "הקורא קודם לכן לפני צאת הכוכבים" - לא יצא ידי חובתו".

ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה ולא התפלל - במזיד, אין לו תקנה²⁹, ואינו משלם. בשוגג³⁰, או שהיה אנוס או טרוד - משלם³¹ אותה תפלה בזמן תפלה הסמוכה לה; ומקדים תפלה שבזמנה, ואחריה מתפלל את התשלומין³².

(29) ועליו אמרו חכמינו ז"ל: מעוות לא יוכל לתקן (קהלת א, טו) - זה שביטל (במזיד) תפילה של ערבית, או תפילה של שחרית (ברכות כו.). (30) ששכח להתפלל. (31) כאחד הפורע מה שחייב. (32) שם.

והאחת רשות. והורו מקצת הגאונים שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה. וכן הדין נותן. מפני שהיא כנגד דבר שאינו תדיר בכל יום¹¹. ואם התפלל הגדולה חובה לא יתפלל קטנה אלא רשות¹².

(11) שרק כשחל ערב פסח בערב שבת, שחטו את התמיד בשש שעות וחצי. (12) וצריך לחדש בה דבר, באחת מברכותיה, כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. כמבואר לעיל (פרק א, ה"ט).

ד. הא למדת שזמן מנחה גדולה משש שעות ומחצה עד תשע שעות ומחצה. וזמן מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה עד שישאר מן היום שעה ורביע¹³. ויש לו¹⁴ להתפלל אותה עד שתשקע החמה¹⁵.

(13) שהוא בעשר שעות ושלשה רבעים, כדעת רבי יהודה (ברכות כו:). וזמן זה מכוון כנגד הקטרת הקטורת של בין הערבים שהיתה מתשע שעות וחצי עד עשר ושלשה רבעים. וכן הכתוב אומר (תהלים קמא, ב): תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב - הרי שתפילת מנחה מכוונת כנגד הקטורת ('תוספות' ברכות כו, ע"ב; לחם-משנה). (14) כלומר: אין בזה הלכה פסוקה, שהרי החכמים (שם) סוברים שזמנה עד הערב; והואיל ולא הכריעו בגמרא שם הלכה כדברי מי, ואמרו (שם, כז:): "העושה כזה - עושה; והעושה כזה - עושה", לפיכך מי שרוצה לתפוס כדעת החכמים - יכול להתפלל עד שקיעת החמה. (15) כזמן הקרבת התמיד וזריקת דמו; אבל משקיעת החמה ומעלה אע"פ שעדיין לא יצאו הכוכבים - אסור להתפלל מנחה, שגם זריקת הדם נפסלת משקיעת החמה ומעלה, כמבואר (זבחים נו.). וכן דעת רבינו יונה לברכות (פ"ד, מ"א).

ה. תפלת המוספין זמנה אחר תפלת השחר עד שבע שעות ביום¹⁶. והמתפלל אותה אחר שבע שעות אף-על-פי שפשע¹⁷ יצא ידי חובתו. מפני שזמנה כל היום¹⁸.

(16) שכן זמן הקרבת קרבן מוסף היה בשש שעות, שנאמר במוסף (ויקרא כז, לז): דבר יום ביומו, ולא נאמר "בבוקר" - וכל "יום" משמע איחור, כשם ש"בוקר" משמע הקדמה (מלשון רש"י פסחים נח.). (17) על שהתעצל ואיחר זמן התפילה לפי עיקר מצותה (ברכות כח.). וראוי להעיר: שהמונח "פושע" משמעותו בתלמוד גם במובן "עצל", ראה (ברכות מג:). "אל יכנס לבית-המדרש באחרונה" - שלא יקראו לו: פושע", כלומר: מתעצל (כפירוש רש"י שם); וכן בחגיגה (ז:): "מי מהם תעשם פושעים ומי מהם תעשם זריזים", (הגהות אדר"ת). כי כשם שה'זריזות' היא היסוד והשורש לכל מדה טובה ונכונה, כדברי רבי פנחס בן יאיר (סוטה פ"ט, משנה ט"ו): "זריזות מביאה לידי נקיות" וכו' עד לרוח הקודש - כך העצלות היא אם כל חטא ופשע. (18) שכן מוסף הולך וקרב כל היום, אלא שזריזים מקדימים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבתפילת שחרית, כדי להתחיל מוסף קודם שיגיע זמן תפלת מנחה.

פרק רביעי

(1) חמישה דברים המעכבים את התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל.

- א. חמשה דברים מעכבין את התפילה, אף-על-פי שהגיע זמנה: טהרת ידים, וכסוי הערוה, וטהרת מקום תפילה, ודברים החופזים אותו, וכונת הלב.

~ (נקודות משיחות קודש ~

"חמשה דברים מעכבין את התפילה".

"... טהרת ידים וכיסוי הערוה וטהרת מקום התפילה ודברים החופזים אותו וכונת הלב".

ומשמע שעיקוב התפילה כשאין כונת הלב הוא כמו ארבעת הדברים המעכבים את התפילה כולה, וא"כ היאך פסק הרמב"ם בהמשך "מי שהתפלל ולא כיוון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה. ואם כיוון את לבו בברכה ראשונה - שוב אינו צריך", היינו שכוונת הלב אינה מעכבת אלא בברכה ראשונה.

והביאור הוא: שישנם שני גדרים בכוונת הלב, האחד הוא הגדר הכללי שתפילה צריכה כוונה, והאחר מדבר בתפילה פרטית שלא כיוון בה כדבעי. דוגמא לדבר, 'קבלת עול' שהוא תנאי בכל המצוות אבל אינו גדר פרטי בהם כמו במצות קריאת-שמע שעניינה הפרטי הוא קבלת עול מלכות שמים. או למשל ידיעת ה' שהוא דבר הנוגע לכל המצוות שאנו מקיימים בגלל מי שציוה עליהן, ובנוסף ישנה מצוות ידיעת ה' ששם הידיעה היא חלק מגדר המצוה ממש.

ועד"ז בעניין התפילה, כוונת הלב היא גדר במצות התפילה בכללות, כלומר הכוונה ב"דע לפני מי אתה עומד", אבל בתפילה פרטית - כוונת הלב היא בנוגע לתוכן הבקשה ופירוש המילות, שלעניין זה יצא אם כיוון בברכה ראשונה. בריש הלכות תפילה, מדבר הרמב"ם בגדר הכללי של כוונת הלב בתפילה, היינו ברגש של העומד להתפלל - "דע לפני מי אתה עומד" שהוא רגש כללי שחייב להיות אצל כל העומד להתפלל. ומ"ש "אם כיוון לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך" הוא בנוגע לבקשה בתפילה פרטית, היינו פירוש המילות.

(על-פי יין מלכות' ספר אהבה סימן ו)

(2) המביאים את להיות נחפז ונמהר בתפילתו, כגון: שהוא צריך לנקביו, כמבואר בסמוך (הלכה י).

- ב. טהרת ידים, כיצד, רוחץ ידיו במים עד הפרק²² ואחר כך יתפלל²³. הנה מלהך בדרך והגיע זמן תפילה ולא הנה לו מים - אם הנה בינו וביין המים²⁴ ארבעה מילין, שהם שמונת אלפים אמה, הולך עד²⁵

- ט. כיצד? טעה ולא התפלל שחרית, ועבר חצי³³ היום - יתפלל מנחה שתים: ראשונה - תפילת מנחה, והשנייה - תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל מנחה עד ששקעה החמה - יתפלל ערבית שתים³⁴: ראשונה - ערבית, ושנייה - תשלומי מנחה. טעה ולא התפלל ערבית עד ששקעה עמוד השחר, מתפלל שחרית שתים: ראשונה - שחרית, והשנייה - תשלומי ערבית³⁵.

(33) לאו דוקא, אלא חצי היום ועוד חצי שעה שאז הגיע כבר זמן מנחה; שאם לא כן, כיון שלא הגיע עדיין זמן מנחה, איך יתפלל ראשונה תפילת מנחה? (כסף-משנה). (34) שתי פעמים תפילת 'שמונה-עשרה'. ואין אנו אומרים "עבר יומי בטל קרבינו", כי תפילה - רחמים הוא, וכל אימת שהוא מתפלל זמנו הוא (ברכות כו.). (35) אבל אם טעה ולא התפלל מוסף ביומו - אינו חוזר בערב להתפלל שתים, שהרי מוסף אינו אלא הזכרת קרבינות היום, ואין יזכור בערב את קרבינות היום שכבר עבר זמנם? ('הגהות מיימוניות' בשם ה'תוספות', ברכות שם).

- י. טעה ולא התפלל, לא תפילה זו ולא תפילה הסמוכה לה - אינו משלם אלא אחרונה בלבד. כיצד? טעה ולא התפלל, לא שחרית ולא מנחה - מתפלל ערבית שתים: ראשונה - ערבית, והאחרונה - תשלומי מנחה. אבל שחרית אין לה תשלומין, ששכר עבר זמנה³⁶. וכן בשאר תפילות.

(36) שלא מצינו בתלמוד שיועילו תשלומים לשהיה ארוכה כזו, וכן דעת ה'תוספות' (ברכות שם), והוא-הדין אם טעה ולא התפלל שחרית, והתפלל תפילת מנחה בזמנה; ובשלישית נזכר שלא התפלל שחרית - אין לה תשלומין, כיון ששהה כל-כך; שלא תיקנו תשלומין אלא בתפילה הסמוכה (לחם-משנה). וראוי להעיר: שבכל המקרים ההם, אם רוצה להתפלל ב"תורת נדבה" ושחידש בה דבר, כפי המבואר לעיל (פ"א, ה"א) - הרשות בידו, ונכון לעשות כן (כסף-משנה).

- יא. היו לפניו שתי תפילות, של מנחה ושל מוספין³⁷ - מתפלל של מנחה, ואחר-כך מתפלל של מוספין³⁸. ויש מי שמונה, שאין עושין בצבור בן, כדי שלא יטעו³⁹.

(37) כגון שהגיע זמן תפילת מנחה, ועדיין לא התפלל תפילת מוסף. (38) ברכות כח, ע"א. שתפלת מנחה היא תדירה (נוהגת בכל יום), ותפילת מוסף אינה תדירה, והלכה היא: "תדיר ושאניו תדיר - תדיר קודם". (39) ויבואו להקדים ביום אחר, אפילו קודם שיגיע זמן מנחה, תפילת מנחה לתפילת מוסף. ונתכוין רבינו לתרץ את המנהג שאנו נוהגים ביום הכיפורים להקדים תפילת מוסף למנחה אפילו כשכבר הגיע זמן מנחה - שזה כדי "שלא יטעו". והעיר הכסף-משנה: שמהראוי לקצר ביום הכיפורים בפיוטים

בשביל קונו, משום שנאמר: כל פעל ה' למענהו" (כלומר, הכל ברא לכבודו), וסובר רבינו: שאין לך "כבוד קונו" יותר מבשעת התפילה (מעשה רוקח). ותיקנו רחיצה זו בתפילת שחרית בלבד - לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה, ככתוב (איכה ג, כח): חדשים לבקרים רבה אמונתך, וצריכים אנו להודות לה' שבראנו מחדש לכבודו, לשרתו ולברך בשמו (מלשון הרשב"א תשובה סימן קצ"א). והראב"ד משיג ושואל: רגליו למה? כלומר: למה לו לרחוץ את רגליו? אולם רבינו מדבר במקום שהולכים בו יחפים, וכמבואר לקמן (פ"ה, הלכה ה), אבל במקום שאין רגליו מגולות - אין צורך ברחיצתן (טורי אבן).

- ד. כל הטמאין, רוחצין ידיהן בלבד בטהורין ומתפללים¹¹ - אף-על-פי שאפשר להם לטבול ולעלות מטמאנת, אין הטבילה מעפכת. ויכרך בארנו¹², שעזרא תקן שלא יקרא בעל-קרי בלבד בדברי-תורה עד שיתטבל¹³; ובית-דין שעמדו אחר-כן התקינו אף לתפלה¹⁴, שלא תפלה בעל-קרי בלבד עד שיתטבל. ולא מפני טמאה וטהרה נגעו בה¹⁵, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם¹⁶ כתרנגולים¹⁷, ומפני זה תקנו טבילה לבעל-קרי לבדו, והוציאנוהו מכלל הטמאין.

(11) ברכות פ"ג, מ"ז: "זב שראה קרי וכו' צריכים טבילה, ורבי יהודה פוטר", משמע משם, שאילו לא ראה קרי - הכל מודים שאינו צריך טבילה, למרות טומאתו מחמת זובו (הרי"ף, שם). (12) הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (13) מפני שטומאה זו באה לו מחמת קלות ראש, החמיר בה (ברכות כב. וברש"י שם). (14) כי עזרא לא גזר לתפילה, משום שהיא רחמים ותחנונים, ושמה לא ימצא מים לטבילה ונמצא נמנע מלהתפלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"ג, ה"ד): "אמר רבי חייא, כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני תלמוד תורה. שאם אתה אומר לו שהוא מותר (לתלמוד בלא טבילה) אף הוא אומר: אלך ואעשה צרכי וכו'. וראה (ב'מראה פנים' שם). ובעל 'טורי אבן' מגיה כאן תיבת "אף", וגורס "אך לתפילה", כלומר: עזרא תיקן לתורה ולתפילה, ובית-דין שאחריו בטלוה לתורה - שאין דברי תורה מקבלים טומאה - והעמידה אך לתפילה. וכן סובר הרי"ף לברכות (פ"ג). והיא גם דעת הכסף-משנה כאן. ויש סמוכין לדבריו מדברי רבינו עצמו בסמוך (ה"ה), כמו שנבאר. (15) שהרי אין דברי תורה מקבלים טומאה, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"ח). (16) ומשום טורח טבילה, ימנעו. (17) וכתוב בספרי אריסטו, שהתרנגול לא ישיבע תאוותו לעולם.

- ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפלו זב שראה קרי¹⁸, ונדה שפלט שכתב¹⁹ זרע, ומשמשת שראתה דם-נדה²⁰, צריכין טבילה לקריאת-שמע וכן לתפלה מפני הקרי, אף-על-פי שהם טמאין²¹; וכן הדין נותן²², שאין טבילה זו מפני טהרה, אלא מפני הטהרה, שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד²³. ויכרך בטלה גם תקנה זו של תפלה, לפי שלא

- 1 מקום המים ורוחץ, ואחר-כך יתפלל. היה פינו
- 2 ובין המים יותר על פן - מקנה ידיו בצרור או בעפר
- 3 או בקורה⁶ ומתפלל.

(3) מקום חיבור כף היד והזרוע, (וראה מס' ידיים פ"ב, מ"ג; חולין קו:). (4) ברכות טו, ע"א. שנאמר (תהלים כו, ו): ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה'. וכתב רבינו (הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפילה - מברך תחילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים". ונטילה זו חובה היא - אף כשאין ידיו מלוכלכות, כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכילת פת - אף שידייו נקיות (כסף-משנה). (5) ברכות שם; וכן בפסחים מו, ע"א. (6) ובגמרא (ברכות טו). הגירסא: "בעפר, ובצורו ובקסמית".

- 4 ג. כמה דברים אמורים⁷ לפניו⁸; אבל אם היה
- 5 מקום המים לאחוריו - אין מחיבין אותו לחזור
- 6 לאחוריו, אלא עד מיל. אבל אם עבר מן המים יותר
- 7 - אינו חייב לחזור⁹, אלא מקנה ידיו ומתפלל. כמה
- 8 דברים אמורים, שאינו מטהר לתפלה אלא ידיו
- 9 בלבד? בשאר תפלות חוץ מתפלת שחרית; אבל
- 10 שחרית, רוחץ פניו ידיו ורגליו¹⁰ ואחר-כך יתפלל.
- 11 ואם היה רחוק מן המים - מקנה ידיו בלבד
- 12 ואחר-כך יתפלל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו".

ובראב"ד השיג "לא ידעתי רגליו למה", וב'מגדל עז' כתב על השגת הראב"ד "ואני תלמידו מצאתי אותו שנוי בברייתא דפרק במה טומנין... רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בשביל קונו, משום שנאמר כל פעל ה' למענהו". וב'כסף משנה' כתב שבוודאי ראה הראב"ד ברייתא זו, אבל מכיון שאינה מדברת בעניין התפילה אלא בעניין האם מותר לרוחץ פניו ידיו ורגליו כדי לייפות עצמו, לכן לא הביאה. ובאחרונים ביארו, שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד תלויה בגירסא שבברייתא. לדעת הרמב"ם, הגירסא בברייתא הנ"ל כוללת גם את הפסוק "הכון לקראת אלקיך ישראל", וממילא מדברת בתפילה. אבל לשיטת הראב"ד הגירסא היתה רק "כל פעל ה' למענהו", ולכן אינה עוסקת בתפילה.

(ע"פ 'לקו"ש חלק ז"א עמוד 184)

- (7) שמחוייב ללכת ד' מילין עד מקום המים. (8) שהמים נמצאים בדרך שלפניו. (9) ברכות טו, ע"א. וגירסת הגמרא שלפנינו היא: "מיל - אינו חוזר, פחות ממיל - חוזר"; ורבינו גירסא אחרת היתה לו: "יותר ממיל אינו חוזר, אבל מיל חוזר" (ב"י אורח, סי' צ"ב). מיל - בלשון רומית: מדת ארץ של אלף פסיעות. והפסיעה - שתי אמות, ואלפים אמה - המיל, ונזכר במשנה (יומא פ"ו, מ"ח), על-פי הערוך.
- (10) שבת נ, ע"ב: "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום

12 פִּדְרָה שְׁמִכְסִין לְקִרְיַת־שֹׁמֶעַ³¹ - לֹא יִתְפַּלֵּל עַד
13 שְׁיִכְסֶה אֶת לְבוּ³². וְאִם לֹא כִסֶּה לְבוּ, אוּ שְׁנָאֲנֵס וְאֵין
14 לוֹ בְּמָה יִכְסֶה - הוֹאִיל וְכִסֶּה עֲרוֹתוֹ וְהִתְפַּלֵּל, יֵצֵא.
15 וּלְכַתְחֻלָּה לֹא יַעֲשֶׂה.

31 שטלית של בגד או של עור חגורה על מתניו, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ג, הלכה י"ז). 32 ברכות כה, ע"א. כי בתפילה "צריך" הוא להראות עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת-שמע אינו מדבר לפני המלך" (לשון רש"י, שם).

16 ח. טְהַר מְקוֹם הַתְּפִלָּה בְּיָצֵד? לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם
17 הַטְּנֵפֶת³³, וְלֹא בְּמִרְחֹץ, וְלֹא בְּבֵית־הַכֶּסֶּא, וְלֹא
18 בְּאֶשְׁפָּה, וְלֹא בְּמָקוֹם שְׂאִינוּ בְּחֻזְקַת טְהָרָה³⁴, עַד
19 שְׁיִבְדְּקֵנוּ. כָּלֹו שֶׁל דְּבָר: כָּל מְקוֹם שְׂאִין קוֹרִין בוֹ
20 קִרְיַת־שֹׁמֶעַ, אֵין מִתְפַּלְלִין בוֹ. וְכִשֶּׁם שְׁמִרְחִיקִין
21 מִצוּאָה וּמִמִּי־רִגְלִים³⁵ וְרִיחַ רַע וּמִן הַמֶּת וּמִקְרָאִית
22 הָעֲרוּהָ³⁶ לְקִרְיַת־שֹׁמֶעַ, כֵּן מִרְחִיקִין לְתִפְלָה³⁷.

33 הוא המקום שיש בו צואה, כלשון רבינו הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"ד). 34 (34) שיש להסתפק ולתלות שיש שם צואה. 35 ד' אמות בזמן שהם מלאחריו, ומלפניו - כמלוא עיניו. 36 שצריך להחזיר פניו ולא לקרות כנגד הערוה, כמבואר הכל לעיל הלכות ק"ש (פ"ג, ה"ט). 37 ברכות כו, ע"א. אמרו שם - "וכן לתפילה".

23 ט. הַמִּתְפַּלֵּל וּמֵצֵא צוּאָה בְּמָקוֹמוֹ - הוֹאִיל וְחֶטָּא,
24 מִפְּנֵי שְׁלֹא בְּדִקְקָה³⁸ עַד שְׁלֹא הַתְּפַלֵּל, חוּזֵר וּמִתְפַּלֵּל
25 בְּמָקוֹמוֹ³⁹ טָהוֹר. הִיָּה עוֹמֵד בְּתִפְלָה וּמֵצֵא צוּאָה
26 כְּנִגְדּוֹ: אִם יָכוֹל לְהִלָּךְ לִפְנֵי כְּדִי שְׁיִזְדַּקְנָה⁴⁰ לְאַחֲרָיו
27 אַרְבַּע אַמּוֹת - יִהְיֶה; וְאִם לֹא⁴¹ - יִסְלַקְנָה
28 לְצַדִּדִּין⁴²; וְאִם אֵינוּ יָכוֹל - יִפְסִיק. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים
29 לֹא הָיוּ מִתְפַּלְלִים בְּבֵית שֵׁישׁ בוֹ שְׁכָר⁴³ וְלֹא בְּבֵית
30 שֵׁישׁ בוֹ מוֹרִיס⁴⁴ בְּעֵת עֲפוּשׁוֹ⁴⁵, מִפְּנֵי שְׁרִיחוֹ רַע,
31 אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמָּקוֹם טָהוֹר.

38 במקום "שאנו בחזקת טהרה" ידובר כאן (כסף-משנה). 39 ברכות כב, ע"ב. שכן אמרו שם: "אע"פ שהתפלל - תפילתו תועבה". וקראו לתפילה כזו: "זבח רשעים תועבה" (משלי כא, נז). 40 כלומר, שישאירנה. 41 כגון שנהר מושך לפניו, או שיש צואה בכל הכיוון שלפניו. 42 ברכות, שם. כלומר: ילך לצדדים עד שיתרחק ממנה ד' אמות; אבל לאחריו אל יחזיר פניו, הואיל ומתפלל כנגד מזרח, אסור לו להפוך פניו נגד מערב ('פרישה', בשם רבינו יונה לברכות, שם). 43 עירובין סה, ע"א. כי ריח השכר משכרו וטורדו. 44 שם. מוריס - מלה רומית. ופירושה: מלח ניתן במים לכבוש בהם דבר מאכל; וביחוד נקרא כן הציר היוצא מדג כבוש ('הערוך'). 45 כשהוא מעלה עיפוש לבגדו על גבו וריחו רע.

32 י. דְּבָרִים הַחוּפְזִים אוֹתוֹ בְּיָצֵד? אִם הִיָּה צָרִיךְ
33 לְנִקְבּוֹ - לֹא יִתְפַּלֵּל; וְכָל הַצָּרִיךְ לְנִקְבּוֹ וְהִתְפַּלֵּל -

1 פִּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הִיָּה כַח בַּצְּבוֹר לְעַמֹּד
2 בָּהָ²⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכבר בטלה גם תקנה זו של תפילה..."

ואף-על-פי-כן לא ביטל הרמב"ם טבילת עזרא שהיא הכנה לתפילה כדבעי, וכתשובת הרמב"ם (לר' פנחס ב"ר משולם - אגרות הרמב"ם עמוד 871 ואילך) בדבר מעלת טבילת האנשים, ומה שכתב שם שבשום אופן לא ביטל טבילה זו.

(על-פי "לקו"ש חלק כ' עמוד 345)

18 שאין טבילתו לקריו מטהרתו מזוהר, שהרי טמא הוא שבעת ימים מחמת זוהר. 19 בתוך שלשה ימים לתשישה, שפליטתה מטמאתה כטומאת קרי. 20 אחרי התשישי. 21 שגם אחרי טבילתם לקרנים - עדיין טמאים הם שבעת ימים מחמת טומאתם האחרת. 22 שלמרות טומאתם הנשארת, יטבלו לקרנים. 23 ולא חילקו חכמים בין קרי לקרי. 24 ברכות כב, ע"א. וראה בבאורנו לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ד, ה"ח). מלשון רבינו כאן: "וכבר בטלה גם תקנה זו" משמע כדברי ה'טורי אבן' שבהלכה הקודמת, שמקודם ביטלו תקנת עזרא לתורה, ואחר-כך ביטלו גם הטבילה לתפילה.

3 ו. מִנְהֵג פִּשְׁטָה בְּשֹׁמֶר וּבְסִפְרָה, שְׂאִין בְּעַל־קָרִי
4 מִתְפַּלֵּל עַד שְׁרוּחֹץ כָּל בְּשָׂרָה בְּמִים²⁵, מִשּׁוֹם 'הַפּוֹן
5 לְקִרְיַת אֱלֹהֵיךְ יִשְׂרָאֵל'²⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
6 בְּבִרְיָ אוֹ בְּחוּלָה שְׁבַע; אֲכָל חוּלָה שְׂרָאָה קָרִי
7 לְאַנְסוֹ²⁷, פִּטוֹר מִן הָרְחִיצָה²⁸, וְאֵין בְּזָה מִנְהֵג²⁹. וְכֵן
8 זָב שְׂרָאָה קָרִי וְנִדָּה שְׁפִלְטָה שְׁכַבְתָּ־זָרַע - אֵין בִּהֵן
9 מִנְהֵג³⁰, אֲלֹא מִקְנָחִין עֲצָמָן וְרוֹחֲצִין יְדֵיהֶן
10 וּמִתְפַּלְלִין.

25 בתשעה קבים, כמבואר בברכות (כב.). 26 כלומר: אף-על-פי שכבר בטלה תקנה של טבילה לתפילה. בכל זאת מחמירים הם על עצמם לרחוץ את כל גופם משום כבוד התפילה, הדורשת הכנת הגוף וטהרתו בעמדנו לפני ה'. (וראה ברכות כג.). 27 נגד רצונו, כגון מקרה לילה. 28 כי גם לפני ביטול התקנה היה פטור מכלום, לפיכך גם אחרי ביטול התקנה לא החמירו בו (כסף-משנה). 29 כלומר: אפילו כשנהגו באיזה מקום שהוא, שהחולה שראה קרי לאנסו ירחץ - אין תוקף למנהג זה והוא בטל, כי מנהג שטות הוא, הואיל וגם בזמן התקנה היה פטור מטיבילה ומרחיצה. אבל הבריא שראה לאנסו - ודאי שרוחץ הוא, לפי מנהג שנער וספרד. והמקור שיש לחלק בין בריא לחולה וכו', הוא במס' ברכות כב, ע"ב. 30 כלומר: אינם נוהגים לרחוץ. הואיל וגם אחרי הרחיצה ישארו בטומאתם, לא נהגו לרחוץ אלא מקנחין וכו'. אבל אם נהגו באיזה מקום לרחוץ - אין זה מנהג בטל ויש לו תוקף, שהרי בזמן התקנה היו מחויבים בטיבילה. (לחם-משנה).

11 ז. כְּסוּי הָעֲרוּהָ בְּיָצֵד? אַף־עַל־פִּי שְׁפִטָּה עֲרוֹתוֹ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ג תשרי - ספר אהבה - הלכות תפילה קצג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נאמרים - כגון: הפה, החוטם והאזניים. חלולים - כגון: הלב, הכרס והמעיים (ראה ברכות ס: וברש"י שם).
 יג. היה עומד בתפלה ונטפו מירגליו על ברפיו - 21
 ממתיין עד שיקלו המים⁶² וחוזר למקום שפסק. ואם
 שעה כדי לגמור את התפלה - חוזר לראש. 23

62 ברכות כג, ע"א. וכתשובות הרמ"א (סימן צ"ח הובאה במגן אברהם או"ח סימן ע"ח) כתב: "מי שיש לו חולי האבן, שמי רגליו מטפטפים תמיד לאנסו, מה יעשה כדי שיוכל להתפלל? יש להתיר לעשות לו בגד סביב אברו, והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל; ובשעת הטפת מי רגליו - יפסיק".

יד. וכן המשתין מים, שוהה כדי הלוח ארבע 24
 אמות⁶³, ואחר-כך יתפלל. ומשהתפלל - שוהה אחר 25
 תפלתו כדי הלוח ארבע אמות, ואחר-כך משתין, 26
 כדי שישפסק דברי התפלה מפיו⁶⁴. 27

63 מגילה כז, ע"ב. משום ניצוצות מי רגליו שלא יטנפו בגדיו. 64 שם: "שכל ארבע אמות, (כדי הלוח ארבע אמות אחר התפילה). תפילתו סדורה (שגורה) בפיו, ועדיין שפתיו מרחשות.

טו. פונת הלב פיצד? כל תפלה שאינה בכונה, 28
 אינה תפלה⁶⁵; ואם התפלל בלא כונה - חוזר 29
 ומתפלל⁶⁶ בכונה. מצא דעתו משבשת⁶⁷ ולבו טרוד 30
 - אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. לפיכך הבא 31
 מן הדרך והוא עיף או מצר⁶⁸, אסור לו להתפלל עד 32
 שתתישב דעתו. אמרו חכמים⁶⁹: "שהיה שלשה ימים 33
 עד שינוח ותתקשר דעתו, ואחר-כך יתפלל". 34

65 וזה לשון רבינו בחיי בספרו "חובת הלבבות" שער חשבון הנפש (פרק ג, חשבון תשיעי) "ודע כי המילות תהיינה בלשון - כקליפה, והעיון במילות - כלב. ותפילה - כגוף; והעיון (הכוונה) - כרוח. וכשיתפלל המתפלל בלשונו ולבו טרוד בזולת עיון התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא רוח, וקליפה בלא לב. וכן אמר הכתוב (ישעיה כט, יג): יען כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני וכו'. ורבינו בספר ה"מורה" (חלק ג, פרק נא) יאמר: "אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל, ואתה חושב במקחך וממכרך... לא תחשוב שהגעת לתכלית, אבל תהיה אז קרוב למי שנאמר בהם (ירמיה יב, ב) קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם וכו'". 66 ברכות ל, ע"ב. וראה דברי רבינו לקמן (פרק י, הלכה א). 67 בלתי מיושבת. 68 מצטער. 69 עירובין סה, ע"א. שנאמר (עזרא ח, טו): ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם שלשה ימים, ואבינה בעם וגו' - הרי שגם עזרא לא התחיל להתבונן כשבא מן הדרך רק אחרי שלשה ימים, שאז נתישבה דעתו. ואין אנו נזהרים בכל אלה בזמן הזה, כי בין כך אין אנו מכוונים כ"כ בתפילה (הגהות מיימוניות).

טז. פיצד היא הפונה? שיפנה את לבו מפל 35
 המושבות, ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני 36

1 תפלתו תועבה⁴⁶, וחוזר ומתפלל אחר שייעשה 2 צרכיו. ואם יכול להעמיד עצמו כדי פרסה⁴⁷ - 3 תפלתו תפלה; ואף-על-פי-כן, לכתחלה לא יתפלל 4 עד שיקבדק עצמו יפה יפה. ויבדק נקביו⁴⁸, ויסיר 5 פיהו⁴⁹ ויניעו וכל דבר הטורדו⁵⁰, ואחר-כך יתפלל.

46 ברכות כג, ע"א. והוא-הדין שאסור להוציא גם שאר דברי תורה מפיו, כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהיו נקביו (הגהות מיימוניות). 47 שם. פרסה - מרחק של ארבעה מילין, כמבואר בפסחים (צד). 48 ורבותינו בברכות (שם) דרשו את הפסוק (קהל ד, יז): שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, לומר: "שמור נקבין בשעה שאתה עומד בתפילה לפני". 49 הוא הרוק העבה היוצא מן הגרון בכח. נייעו - הוא היוצא מן הפה עלידי נענוע כל שהוא ('תוספות' בבא-קמא ג: ד"ה "כיוונו וניעו") וזוכרים בברייתא (נדה נה:). 50 ומפריע אותו בתפילתו.

6 יא. מי שגהק⁵¹ ופהק⁵² ונתעטש⁵³ בתפלתו - אם 7 לרצונו, הרי זה מגנה; ואם בדיק גופו קדם שיתפלל 8 ויבא לאנסו - אין בדיק כלום⁵⁴. נזדמן לו רק בתפלתו 9 - מבליעו בטליתו או בכגדו. ואם היה מצטער 10 בכך⁵⁵ - זרקו בידו⁵⁶ לאחוריו, כדי שלא יצטער 11 בתפלה ונמצא טרוד⁵⁷. יצא ממנו רוח מלמטה, 12 כשהוא עומד בתפלה, שלא לדעתו - שוהה עד 13 שתתקלה הרוח, וחוזר לתפלתו⁵⁸.

51 שהוציא רוח מהקיבה דרך הפה בקול. 52 שפתח פיו בהרחבה גדולה כאדם שרוצה לישון, או אחרי שעמד משנתו. ויש דורשין נוטריקון: גיהוק - גו הקים, כלומר: מקים ופושט גופו למעלה. פיהוק - פה הקים, שפותח פיו הרבה (רש"י, ברכות נז, ע"ב: "ע"טוש יפה לחולה"). 53 הוא הזרייה: התפרצות הרוח מהנחירים, ונזכר במקרא (איוב מא, י) עטישותי תהל אור. וכן אמרו (ברכות נז, ע"ב: "ע"טוש יפה לחולה"). 54 ברכות כד, ע"ב. אלא שישם ידו על פיו שלא תראה פתיחתו המלאה ('טור' או"ח סימן צ"ז). 55 שהוא אנין הדעת, וקשה לו להבליע רוקו בטליתו. 56 אבל לא בפיו, משום קלות ראש. 57 שאינו יכול לכוין בתפילתו. 58 הכל במסכת ברכות, דף כד, ע"א.

14 יב. בקש להוציא רוח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו 15 יכול להעמיד עצמו⁵⁹ - מהלך לאחוריו⁶⁰ ארבע 16 אמות וממתין עד שתתקלה הרוח, ואומר: "רבון כל העולמים, יצרתנו נקבים⁶¹ נקבים חלולים חלולים, גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלמתנו; חרפה וכלמה 17 בחיינו, תולעך ורמך במיתתנו". וחוזר למקומו 18 ומתפלל. 20

59 להתאפק. 60 אבל אינו מהלך לפניו, מפני שצריך שיהיו פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל. ואם היה מהלך לפניו, היה מניח לאחוריו ודומה כמי שפוסק לגמרי, שאין כוונתו לחזור לתפילתו (רבינו יונה). 61 ברכות כד, ע"ב.

20 תורה, כדי שלא יהא לבו טרוד בהלכה; אלא מתוך
21 דברי-תורה שאין בה עיון, כגון הלכות פסוקות⁸⁵.
(81) ליצנות. (82) ברכות לא, ע"א. (83) ישיבה בדין,
כגון: הדיינים שיושבים בדין. (84) משא ומתן הלכתי,
הדורש עיון, ויבוא להרהר בהם בעת תפילתו ולא יוכל
לכוין. ונוסח אחר: דין הלכה. (85) שאין בהן מחלוקת
ואינן צריכות עיון והרהור (שם).

22 יט. תפלות הפרקים⁸⁶, כגון תפלת מוסף ראש-
23 חדש⁸⁷ ותפלת מועדות, צריך להסדיר תפלתו ואחר-
24 כך עומד ומתפלל, כדי שלא יבשל בזה⁸⁸. היה מהלך
25 במקום סכנה, כגון מקום גדודי⁸⁹ חיות ולסטים,
26 והגיע זמן תפלה - מתפלל ברכה אחת, וזו היא:
27 "צרכי צמך ישראל מרבים ודעתם קצרה"⁹⁰. יהי רצון
28 מלפניך יי אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד כדי
29 פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה, והטוב
30 בעיניך⁹¹ עשה. ברוך אתה יי, שומע תפלה⁹².
31 ומתפלל אותה בדרך פשהוא מהלך; ואם יכול
32 לעמוד - עומד. וכשהוא מגיע לשוב ותתקרב דעתו
33 - חוזר ומתפלל תפלה כתקנתה, תשעה-עשר
34 ברכות⁹³.

(86) שהן לזמנים ידועים ולא תדירות. (87) שהיא פעם
לשליש יום. (88) מתוך שאינו רגיל בהן (ר"ה לה.).
(89) קבוצות. (90) שאינם יודעים לפרש צרכיהם.
(91) "לא תתן לנו מה שטוב בעינינו. אולי לא תהיה התכלית
טובה; אלא הטוב בעיניך, שהוא הטוב הגמור, עשה לנו"
(כסף-משנה בשם רבינו מנחם), וכן מצינו במקרא: עשה
אתה לנו ככל הטוב בעיניך (שופטים י, טו). (92) ברכות
כט, ע"ב. (93) שם ל, ע"א. וזה בין תפילת "הביננו"
לתפילה קצרה: תפילת "הביננו" צריכה שלוש ברכות
הראשונות ושלוש ברכות האחרונות, ומתפלל אותה
מעומד; וכשדעתו מתיישבת עליו - אינו חוזר ומתפלל.
ותפילה קצרה שאין מתפללים אותה אלא במקום סכנה -
אינה צריכה שלש ברכות ראשונות והאחרונות, ומתפלל
אותה בין מהלך ובין מעומד; וכשהוא בא לביתו - הוא
חוזר ומתפלל.

1 השכינה⁷⁰. לפיכך צריך לישוב מעט קדם התפלה
2 כדי לכונן את לבו, ואחר-כך יתפלל בנחת
3 ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא
4 משאוי⁷¹ ומשליכו והולך לו. לפיכך⁷² צריך לישוב
5 מעט אחר התפלה, ואחר-כך יפטר. חסידים
6 הראשונים היו שוהין שעה אחת קדם תפלה ושעה
7 אחת לאחר תפלה, ומאריכין בתפלה שעה⁷³.

(70) סנהדרין כב, ע"א, שנאמר: שויתי ה' לנגדי תמיד
(תהלים טז, ח). (71) ברכות כט, ע"ב. (72) כדי שלא יהא
נראה כאילו תפילתו דומה עליו למשוי. (73) שם לב, ע"ב.

8 יז. שפור - אל יתפלל, מפני שאין לו⁷⁴ פונה. ואם
9 התפלל, תפלתו תועבה⁷⁵. לפיכך חוזר ומתפלל
10 בשיתרון⁷⁶ משכרותו. שתוי⁷⁷ - אל יתפלל. ואם
11 התפלל - תפלתו תפלה⁷⁸. איזה שכור? זה שאינו
12 יכול לדבר לפני המלך. שתוי? - יכול לדבר בפני
13 המלך ואינו משתכשך⁷⁹; אף-על-פי-כן, הואיל
14 ושתה רביעית יין לא יתפלל עד שייסר יינו
15 מעליו⁸⁰.

(74) שאין דעתו מיושבת עליו. (75) עירובין סד, ע"א.
(76) ובדפוסים ראשונים (שונצינו, קושטא, "מעשה רוקח")
הנוסח: "כשיתרונן מיינו", כלשון הכתוב: כגבור מתרונן
מיינו (תהלים עח, סה), ופירושו: שהוא מסיר שכרון יינו
ונעשה פקח כמו שהיה בטרם ששתה, וכתרגום יונתן:
כגבור דמתפקח מן חמרא. ורש"י פירש שם: שהוא
"מתעורר ומתגבר בדיבור להקיץ מיינו". (77) ששתה יין
ושכר, אבל לא לשכרה. (78) עירובין, שם. (79) מתבלבל
וטועה. (80) שם, סד, ע"ב. ואמרו שם: "דרך מיל, ושינה
כל שהיא - מפיגים את היין. במה דברים אמורים? כששתה
רביעית; אבל שתה יותר מרביעית, כל-שכן שדרך טורדתו
ושינה משכרתו". וכתב ה"טור" (או"ח סימן צ"ט): "ו'שכר'
'אל' 'ת'ש'ת' (ויקרא י, ט), ראשי תיבות: "ואם שתה כדי
רביעית - אסור להתפלל: תפילת שיכור תועבה".

16 יח. וכן אין עומדין להתפלל, לא מתוך שחוק ולא
17 מתוך קלות-ראש, ולא מתוך שיחה⁸¹, ולא מתוך
18 מריבה, ולא מתוך פגע, אלא מתוך דברי-תורה⁸².
19 ולא מתוך דין⁸³ והלכה⁸⁴, אף-על-פי שהם דברי-

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ז' תשרי תשע"ט

יום ראשון ז' תשרי ה'תשע"ט

הלכות ערכין וחרמין

פרק שמיני

(1) בט"ו באדר בית-דין נפנה לבדוק על צרכי ציבור ועל
עניי ההקדש, סדר מכירת ההקדש וההבדל בזה בין

מטלטלין לקרקעות, שהבעלים קודמים לכל אדם בפדיית
ההקדש, המקדיש או המחריים בזמן הזה, החילוק בין קרקע
ארץ-ישראל לקרקע חוץ-לארץ לענין חרמים, שאסור
להקדיש כל ממון, והמפורז ממנו במצוות אל יפור יותר
מחומש נכסיו, לעולם יכלכל אדם דבריו במשפט, אפילו
בדברי תורה.

א. בחמשה עשר באדר בית דין נפנין² לחפש³⁵

בעשרה. ובכל זאת אין צורך שיהיו כולם כוהנים, כי הכהן הראשון הוא לגופו, והשאר אינם אלא מיעוט אחר מיעוט ו"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". ובתוספות שם העירו שיצטרכו להיות אחד עשר, שהרי אין עושים בית דין שקול (ווגי) ויוסיפו עליהם עוד אחד לצרכי הכרעה. (14) מפני ששמים אותו כעבד הנמכר בשוק, ועבד (כנעני) הושווה לקרקעות ככתוב "והתנחלתם אותם לבניכם ... לרשת אחוזה".

ג. כְּשֹׁפְדִין הַהֲקֵדְשֹׁת מִיַּד הַהֲקֵדֶשׁ, בֵּין שֶׁהָיוּ קִרְקָעוֹת או מִטְּלָטְלִין - מְכַרְיִין עֲלֵיהֶן כְּפָנֵי כָּל הַבָּאִין לִפְדוֹת¹⁵. אָמַר אֶחָד: הֲרִי הֵן שְׁלִי בַעֲשָׂר סָלָעִים, וְאָמַר אֶחָד בַּעֲשָׂרִים, וְאָמַר אֶחָד בְּשָׁלֹשִׁים, וְאָמַר אֶחָד בְּאַרְבָּעִים, וְאָמַר אֶחָד בְּחֲמִשִּׁים, חֲזֹר בּו שֶׁל חֲמִשִּׁים לְבָדוּ - מִמֶּשְׁכָּנִין מִנְּכִסִּי עֶשֶׂר וְנוֹתְנִין אוֹתָן הַהֲקֵדְשֹׁת לְזֶה שֶׁנָּתַן אֲרָבָעִים. וְנִמְצָא הַהֲקֵדֶשׁ נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, עֶשֶׂר מִזֶּה וְאַרְבָּעִים מִזֶּה. חֲזֹר בּו אַחֲרֵי כֵן שֶׁל אֲרָבָעִים - מִמֶּשְׁכָּנִין מִנְּכִסִּי¹⁶ עֶשֶׂר, וְנוֹתְנִין אֶת הַהֲקֵדֶשׁ לְבַעַל הַשְּׁלֹשִׁים. וְכֵן עַד הָרִאשׁוֹן. חֲזֹר בּו הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּתַן עֶשֶׂר - מְכַרְיִין עַל הַהֲקֵדֶשׁ פַּעַם שְ�נִיָּה וּמוֹכְרִין אוֹתוֹ. אִם נִפְדָּה בְּפָחוֹת מֵעֶשֶׂר - נִפְרָעִין מִשָּׁל בַּעַל הָעֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתֵר.

(15) אבל כשממשכנים אינן חייבי ערכים ודמים ומוכרים את מטלטליהם אין מכריזים. (16) אף על פי שלא התחייב אלא בדיבור, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולדעת ה"מגיד משנה" בהלכות מכירה פרק ט' הלכה ב, אין זה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין זה כנדר גמור, ומן התורה אין הקדש נקנה אלא בנתינת כסף, ככתוב "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁷? כְּשֶׁחֲזָרוּ זֶה אַחֵר זֶה¹⁸; אָבֵל חֲזָרוּ כֻּלָּן בְּאֶחָד - מִשְׁלֹשִׁין בִּינֵיהֶם בְּשׁוּה¹⁹. פִּיצַד? אָמַר הָרִאשׁוֹן: הֲרִי הוּא שְׁלִי בַעֲשָׂר, וְאָמַר הַשְּׁנִי בַעֲשָׂרִים, וְאָמַר הַשְּׁלִישִׁי בְּאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים, וְחֲזָר בּו הַשְּׁלִישִׁי וְהַשְּׁנִי בְּאֶחָד - נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְרִאשׁוֹן בַּעֲשָׂר, וּמִמֶּשְׁכָּנִים מִנְּכִסִּי הַשְּׁנִי בְּשָׁבַע וּמִנְּכִסִּי שְׁלִישִׁי בְּשָׁבַע²⁰; וְנִמְצָא הַהֲקֵדֶשׁ גּוֹבֵה אֲרָבַע וְעֶשְׂרִים. וְכֵן אִם חֲזָרוּ שְׁלֹשָׁתָן בְּאַחַת וְנִמְכַּר הַהֲקֵדֶשׁ בְּשָׁלֹשׁ - מִמֶּשְׁכָּנִין מִנְּכִסִּי כָּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁתָן שָׁבַע סָלָעִים. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה לְעוֹלָם²¹.

(17) שכל החזור מפסיד את כל מה שהוסיף על קודמו, ואין הקודם משתתף עמו בהפסד. (18) שבשעה שחזר בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים נמצא שאינם שייכים זה לזה. (19) חולקים ביניהם בשווה. הואיל ובעל השלושים ובעל הארבעים הסכימו לבעל החמישים בחזרה נעשו כולם שותפין בהפסד ומשלשים ביניהם בשווה. (20) שאלה השניים חזרו כאחד ונעשו שותפים בהפסד. (21) ולדעת רש"י וכן דעת הראב"ד משלשים ביניהם בדרך אחרת, באופן שהראשונים הנמוכים נשכרים ושניים

1 וְלִבְדֵּק עַל צִרְכֵי צְבוּר³ וְעַל עֲנִיֵּי הַהֲקֵדְשֹׁת⁴.
2 וּבִדְקִין עֲלֵיהֶן וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, וּפּוֹדִים אֶת
3 הַהֲקֵדְשֹׁת וְאֶת הַחֲרָמִין⁵, וְגוֹבִין אֶת הָעֲרִכִין וְאֶת
4 הַדָּמִים⁶ מִכָּל הַחֵיב בָּהֶן, כְּדִי שִׁיחֶיהָ כָּל הָעָם עִתִּיד
5 לִתֵּן תְּרוּמַת הַשְּׁקָלִים לְחֹזֶק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.

(2) מתפנים. (3) כגון לדון דיני ממונות ודיני נפשות ופדיית ערכים וחרמים והקדשות ועוד. "ויוצאים שלוחי בית דין להפקיר את הכלאיים ופודים את השבויים ואת הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ... ושורפים את הפרה ... ומציינים על הקברות שמיחו גשמים את ציונם כדי שיפרשו מהם הכהנים, שכל אלו צרכי רבים הם". (4) שאם הקדיש איש את ביתו או שאר נכסיו קודש לה' הרי יש לפדותם מידי הגזבר, והדמים יפלו לבדק הבית. (5) כשאמר על נכסיו חרם הם לשמים, או חרם הם לבדק הבית, שהם נופלים לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם - הרי הם לכהנים ואינם נפדים לעולם, אלא ניתנים מתנה לכהנים. (6) אם אמר דמי עלי נתחייב ליתן דמיו כעבד הנמכר בשוק ודמיו לבדק הבית. (7) יחד עם מחצית השקל הניתנת אף היא באותו פרק זמן, לשם קניית קרבנות הצבור, שהם קרשי מזבח. כלומר, כסף הערכין והדמים יחד עם תרומת מחצית השקל, יחזקו את בית אלוהינו לכל צרכיו.

6 ב. אִין פּוֹדִין אֶת הַהֲקֵדְשֹׁת אֲלָא בְּשָׁלֹשָׁה בְּקִיאִין⁸.
7 וְכֵן בְּשִׁגְבוּכִין מִטְּלָטְלִין שֶׁמִּמֶּשְׁכָּנִין מִחֲבִיבֵי עֲרִכִין -
8 שְׁמִין אוֹתָן בְּשָׁלֹשָׁה⁹. וְכִשְׁמַעְרִיכִין בְּהֶמָּה וּבְיוֹצֵא
9 בָּהּ מִשָּׂאֵר מִטְּלָטְלִין¹⁰ - שְׁמִין אוֹתָהּ בְּשָׁלֹשָׁה. אָבֵל
10 בְּשִׁמַּעְרִיכִין אֶת הַקִּרְקָעוֹת¹¹, או אִם הִזְקָקוּ לְגִבּוֹת
11 עֲרִכֵי אָדָם מִן הַקִּרְקָע שְׁלֹשִׁים¹² - אִין מַעְרִיכִין אוֹתָן
12 אֲלָא בַּעֲשָׂרָה וְאֶחָד מֵהֶן כֶּהֵן, שֶׁהָרִי כֶּהֵן כְּתוּב
13 בַּפָּרָשָׁה¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: דָּמִי עָלִי, או דָּמִי פְּלוֹנִי
14 עָלִי, או דָּמִי יָדִי או רַגְלִי עָלִי, כְּשִׁשְׁמִין אוֹתוֹ בְּמָה
15 הוּא שׁוֹה או בְּמָה דָּמִי יָדוֹ או רַגְלוֹ - שְׁמִין בַּעֲשָׂרָה
16 וְאֶחָד מֵהֶן כֶּהֵן¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאים".

לשוננו זה, הוא ממשנה בריש סנהדרין. ומסתימת לשון הגמרא שם משמע שהוא דין תורה, וכן מפורש בתוס' ד"ה "ואדם", מגילה כג, ב. וב'טורי אבן' שם ועוד. אבל ב'קריית ספר' להמב"ט כתב שהוא דרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא הוא.

(על פ' 'לקוטי שיחות' חלק ל"ב עמוד 176 הערה 26)

(8) שמאים מומחים. (9) שלא יטעו בהערכתם. (10) שהוקדשו לבדק הבית ועומדים לפדיון. (11) שהוקדשו, כגון שדה מקנה, או שדה אחוזה בזמן שבטלו היובלות. (12) כגון שאין לו כסף, וממשכנים אותו מהם. (13) ועשרה כוהנים כתובים שם: שלושה בערכים, ושלושה בהקדשת בהמה, וארבעה בהקדש בית וקרקעות. ומתוך שהשלמת מניין עשר היא בקרקעות, דין הערכתם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא עשרים וחמש, והם קודמים בגלל החומש. אבל לדעת רש"י והראב"ד אם אמר אחד עשרים ואחד (לאחר שהבעלים אמרו עשרים) אפילו לא רצו הבעלים, נותנים על כורחם עשרים ושש, כי אי אפשר לתת לאחרים בעשרים ואחד משום הפסד החומש, נמצאו בעלים נותנים אותו סלע שהוסיף זה, ועשרים וחמישה שלהם וכן בכולם. עד עשרים ושש, שאז האחרים קודמים מפני תוספת סלע.

- ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁸? שֶׁלֹא שָׁמוּ הַהֶקְדֵּשׁ
שְׁלֹשָׁה מִמָּחִין; אֲבָל אִם שָׁמוּ אוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה מִמָּחִין
וְאָמְרוּ שֶׁהוּא שְׁוֶה מֵה שֶׁנָּתַן הָאֶחָד²⁹, וְהוֹסִיפוּ
הַבְּעָלִים עַל עֲלוֹיו אֶפְלוּ פְרוּטָה אַחַת - הֲרִי הֵן
מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ עַל עֲלוֹיו שֶׁל אֶחָד³⁰, וְנוֹתְנִין אַחַת
וְשְׁלֹשִׁים וְדִינָר וּפְרוּטָה³¹.

(28) שאין מוסיפים חומש על עליו אחרים. (29) שאמר עשרים וחמשה סלע. (30) שחלק רביע (שהוא החומש מבחוץ) מעשרים וחמשה סלע עולה לשישה סלעים ודינר. שהוא רביע הסלע, נמצאו שלושים ואחד סלע ודינר ופרוטה. ופרוטה שהוסיף מדעתו אין בה חומש, שכל "שאין בחומשו פרוטה אינו מוסיף עליו חומש".

- ז. הֲרִי שֶׁלֹא נָשׂוּם הַהֶקְדֵּשׁ, וְנָתַנוּ הַבְּעָלִים תְּחִלָּה
עֶשְׂרִים, וְכֵן אַחֵר וְנָתַן חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים, וְשִׁתְּקוּ
הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כָלוּם - הַבְּעָלִים קוֹדֵמִין, שְׁאֵף
הֵן חִיבִין לָתֵן חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִפְּנֵי הַחֲמֵשׁ. בֶּא אַחֵר
וְנָתַן שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים³¹ - הוּא קוֹדֵם³². וְאִם רָצוּ
הַבְּעָלִים וְהוֹסִיפוּ אֶפְלוּ פְרוּטָה - נֹתְנִין אַחַת
וְשְׁלֹשִׁים וּפְרוּטָה³³, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
לְעוֹלָם³⁴.

(31) והבעלים שתקו. (32) שהרי הוא מוסיף סלע על סכום הבעלים. (33) עשרים ושישה ופרוטה שנתנו מעצמם, וחמישה - החומש שהם חייבים בו. (34) "דאמרו בעלים פרוטה". ומפרש רבינו: אחר שהוסיפו אחרים הוסיף הוא עליהם פרוטה, נמצא שקבל על עצמו מה שהציעו אחרים ועוד פרוטה.

- ח. אִין מְקַדִּישִׁין וְלֹא מְעַרְכִּין וְלֹא מְחַרְמִין³⁵ בְּזִמְנָן
הַזֶּה, שְׁאִין שָׁם מְקַדֵּשׁ בְּחִטָּאִין כְּדִי לְחַזֵּק אֶת
בְּדִקְתָּ³⁶. וְאִם הֶקְדִּישׁ אוֹ הֶעֱרִיף אוֹ הִחָרִים: אִם
הִיָּתָה בְּהֵמָה - נֹעֵל דָּלֶת בְּפָנֶיהָ עַד שֶׁתָּמֹת
מֵאֲלִיהָ³⁷; וְאִם הָיוּ פְרוֹת אוֹ כְּסוֹת אוֹ בָּלִים - מִיָּחִין
אוֹתָן עַד שֶׁיִּרְקְבוּ; וְאִם הָיוּ מְעוֹת אוֹ פְּלִי מִתְּכוֹת -
יִשְׁלִיכֵן לִים הַמֶּלֶח³⁸ אוֹ לִים הַגָּדוֹל כְּדִי לְאַבְּדָן.

(35) חרמי שמים, שהם לבדק הבית אבל חרם סתם הרי הוא לכהנים. (36) ואם הקדיש בהמה למזבח, אין לנו מזבח להקריבה. ולהשהותה עד שיפול בה מום אי אפשר, משום תקלה, שמא ייהנה בה בינתיים, בגיזתה ועבודתה בה. (37) מחמת רעבון. (38) מקום שאין אנשים מצויים שם. והוא הדין לשאר נהרות אם ישחוק תחילה את המעות והכלים. והראב"ד מעיר, כל זה כשאנו רוצה לפדותם. אבל

האחרונים מפסידים. כיצד? מכרם גזבר בחמשה סלעים נמצאו פחותים ארבעים וחמשה סלע, יתן בן החמישים עשרה שלו לבדו, ומעשרה של בן הארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהם, ומעשרה של בן השלושים יתן השליש, ובן ארבעים - שלישי, ובן שלושים - שלישי, ושלושתם שלשים אמרו (שיש בכלל חמישים - שלשים), והעשרה של בן העשרים יתנו בין ארבעתם (חלק כחלק), ובחמישה שפחתו מבין העשרה, יתנו חמשתם, באופן שהמרבח משתתף בחזרת הממעיט, ואין הממעיט משתתף בחלק המרבח. והשווה כתובות צג. מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובה של זו מנה, ושל זו מאתיים, ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא שלוש מאות דינר, של מנה נוטלת חמישים, ושל מאתיים - מנה, ושל שלוש מאות - מנה וחמישים, כל אחת לפי מעותיה. ודעת רבינו הואיל ואמרו בגמרא "משלשין ביניהם" על כורחך, שמשותפים בהפסד בשווה, כי זוהי משמעות לשון "משלשין" חולקים בשווה.

- ה. הַבְּעָלִים²² קוֹדֵמִין לְכָל אָדָם²³, מִפְּנֵי שֶׁהֵם
מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ²⁴. וְאִין מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ עַל עֲלוֹיו²⁵ שֶׁל
שְׁאֵר הַפּוֹדִים, אֲלָא עַל מֵה שֶׁנָּתַנוּ הֵם תְּחִלָּה. כִּיצַד?
אָמְרוּ הַבְּעָלִים: הֲרִי זֶה שֶׁלָּנוּ בְּעֶשְׂרִים, וְכֵן אַחֵר
וְאָמְרוּ: הֲרִי הוּא שְׁלִי בְּעֶשְׂרִים - הַבְּעָלִים קוֹדֵמִין,
מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ וְנוֹתְנִין חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. בֶּא
אַחֵר וְאָמְרוּ: הֲרִי הוּא שְׁלִי בְּאַחַת וְעֶשְׂרִים, אִם
שִׁתְּקוּ הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כָלוּם - מוֹכְרִין אוֹתָהּ
לָהֶם בְּחֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים²⁶; וְאִם הוֹסִיפוּ הַבְּעָלִים עַל
עֶשְׂרִים וְאַחַת אֶפְלוּ פְרוּטָה אַחַת - הֲרִי אֵלֶּי נֹתְנִין
שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה אַחַת: אַחַת וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה
שֶׁנָּתַנוּ מֵעֶצְמָן, וְחֲמֵשׁ שֶׁהֵן חִיבִין בּוֹ מִשּׁוּם חֲמֵשׁ
הַמָּתֵן שֶׁנָּתַנוּ תְּחִלָּה. וְכֵן אִם בֶּא הַשְּׁנִי וְאָמְרוּ: הֲרִי
הוּא שְׁלִי בְּעֶשְׂרִים וְשִׁתִּים, וְכֵן שְׁלִישִׁי וְאָמְרוּ
בְּעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ, וְכֵן רִבְעִי וְאָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע,
וְכֵן הַחֲמִישִׁי וְאָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ, וְהוֹסִיפוּ הֵן עַל
הַעֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ אֶפְלוּ פְרוּטָה אַחַת - כּוֹפִין אוֹתָן
לָתֵן שְׁלֹשִׁים וּפְרוּטָה: חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים וּפְרוּטָה שֶׁנָּתַנוּ
מֵעֶצְמָן, וְחֲמֵשׁ מִחֲמֵשׁ שֶׁהֵן חִיבִין בּוֹ. לְפִי שְׁאִין
הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ עַל עֲלוֹיו שֶׁל זֶה, אֲלָא חֲמֵשׁ
מֵה שֶׁנָּתַנוּ תְּחִלָּה מוֹסִיפִין עַל מֵה שֶׁנָּתַן הָאֶחָד²⁷, אִם

(22) שהקדישו את החפץ. (23) בפדיונו. (24) רביע הקרן, שהוא חומש מבחוץ. אבל אחרים הפודים אינם מוסיפים חומש, נמצא כשיפדוהו אחרים יפסיד הקדש חומש. (25) העלאת המחיר. (26) אבל אין מוסיפים חומש על הסלע האחד ועשרים שהעלו האחרים. (27) אבל אם בא שישי ואמר בעשרים ושש והבעלים לא רצו להוסיף כלום על בעל העשרים ושש, הוא קודם. וסובר רבינו שמה ששנינו במשנה "אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים נותנים עשרים ושש" אינו אלא כשהוסיפו הבעלים על עשרים ואחת, פרוטה אחת, אבל אם שתקו אינם נותנים

הואיל ועומדים למכירה, יש להם דין מטלטלין, ונשבעים עליהם ויש להם דין אונאה, אולם הראב"ד סובר, שאין זה אלא לענין ערכין וחרמים, אבל לענין אונאה ושבועה הרי הם כקרקעות שבארץ ישראל.

יב. אף על פי שההקדשות והחרמין והערכין מצות⁴⁸, וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכף יצרו⁴⁹ ולא יהיה פילי⁵⁰, ויקים מה שצוה נביאים: כבד את ה' מהונך; אף על פי כן, אם לא הקדיש ולא העריך ולא החרים מעולם - אין בכך כלום. הרי התורה העידה ואמרה: וכי תחדל לנדור לא יהיה כף חטא⁵¹.

(48) "רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם." (49) בחולין שם, מבואר שאין רבי יהודה מתיר לידור אלא לנדב, לומר: הרי זה עולה, אבל לידור ולומר הרי עלי עולה, אסור שמא ייכשל ולא יקיים את נדרו, נמצא שאסור להעריך, שהרי הערכים הם נדר? אולם אדם, שרוצה לכוון דעותיו, מותר לו לידור, וזהו שציין רבינו: "כדי לכוף יצרו", וכגון שמרגיש בעצמו שהוא כלי, וכיוצא בזה כתב רבינו "שאר הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס" משמע מזה, שאם נתכוון לתקן דעתו ואופיו הקמצני - מותר ומצוה לו לידור. (50) קמצן, שחס על כל פרוטה משלו. (51) מכאן, ש"כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חוטא". אולם ב"נדר הקדש" כבר כתב רבינו "נדר הקדש מצוה לקיימם ... שנאמר, נדרי לה' אשלם".

יג. לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו. והעושה כן - עובר על דעת הכתוב. שהרי הוא אומר: מפל אשר לו - ולא כל אשר לו, כמו שבארנו חכמים. ואין זו חסידות, אלא שטות, שהרי הוא מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות, ואין מרחמין עליו. ובזה וכיוצא בו אמרו חכמים: חסיד שוטף⁵² - מפלל מבלי עולם⁵³. אלא כל המפזר ממונו במצות - אל יפזר יותר מחמש⁵⁴. ויהיה כמו שצוה נביאים מפלל דבריו במשפט, בין בדברי תורה בין בדברי עולם⁵⁵. אפלו בקרבנות שאדם חייב בהן הרי חסה תורה על הקמון ואמרה שייביא כפי מסת ידו⁵⁶, קל וחמר לדברים שלא נתחייב בהן אלא מחמת נדרו שלא יגדר אלא פראי לו; שנאמר: איש כמתנת ידו ככרפת ה' אלהיו אשר נתן לך⁵⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב".

היינו שמכל מה שאדם נותן, צריך להשאיר לעצמו. ולא ציוותה תורה להקדיש ולתת אלא חלק מממונו, וכל השאר ישאיר לעצמו ויכלכל צעדיו ופרנסתו. וצריך להבין, היאך מצינו באברהם שנתן את כל אשר לו ליצחק, כשעוד היה בן מאה וארבעים שנה וחי עוד שלושים וחמש שנים

אם ירצה לפדותם פודם בפרוטה ויוליכה לים המלח, ולדעת ה'כסף משנה' גם רבינו יודה לזה. אלא שרבינו העתיק הברייתא כלשונו, כדרכו בהרבה מקומות.

ט. הקדיש או החרים עבד שנכנס למצות³⁹ - פודהו וילכו דמיו לים המלח, כשאר דמים וערכין של זמן הזה⁴⁰. ואם היה עבד עובד פוכבים ומזלות - לא מעלין⁴¹ ולא מורדין⁴².

(39) עבד כנעני שנמכר לישראל ומלו רבו והטבילו לשם עבדות הריהו חייב במצוות כנשים. (40) "עבד נכרי מאי". וסובר רבינו שהבעייתא שם מכוונת גם לענין לקיחת עבדים מן הנכרים וגם לענין הקדשתם, ושם סיכמו שעבד ישראל (כלומר, שנכנס למצוות) חל עליו הקדש ופודהו, כדי שיוכל ליהנות ממנו. (41) מן הבור אם נפל לתוכו אלא מניחו וימות. (42) לבור, להמיתו בידים, כדין כל הגויים עובדי עבודה זרה. ולפיכך עבד זה אינו פודהו ואסור ליהנות ממנו כהקדש, ואם מת - מת.

י. מתר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחלה ואפלו בפרוטה⁴³, ומשליך אותה לים המלח. וחכמים דנו שיפדה בארבעה זוזים או קרוב לזה, כדי לפרסם הדבר. אבל בזמן המקדש - לא יפדה לכתחלה אלא בשויו, כמו שבארנו.

(43) כשמואל האומר: "הקדש שווה מנה, שחיללו על שווה פרוטה - מחולל" ואף על פי שלכתחילה אין פודים על פרוטה, אין זה אלא בזמן שהמקדש קיים, משום הפסד בית המקדש, אבל בזמן הזה שאין לנו מקדש, אפילו לכתחילה.

יא. מי שהחרים בזמן הזה מטלטלין סתם⁴⁴ - הרי אלו נתנין לפהנים הנמצאין באותו מקום⁴⁵. אבל אם החרים שדה בארץ ישראל סתם או שהחרמה לפהנים - אינה חרם; שאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג⁴⁶. החרים לפהנים קרקע בחוץ לארץ, ואפלו בזמן הזה - הרי הוא כמטלטלין בארץ ישראל ותנתן לפהנים⁴⁷.

(44) שלא אמר: לשמים, או: לבדק הבית, וסתם חרם הוא לכהנים. (45) ואפילו בחוץ לארץ. (46) שנאמר "והיה השדה בצאתו ביובל ... כשדה החרם" הרי שאין שדה חרם אלא בזמן שהיובל נוהג. ולדעת הראב"ד אין השדה ניתנת לכהנים, אבל עדיין היא קדושה לשמים, בקדושת בדק הבית, שמכיוון שהחרמים ניתנים לכהנים שבמשמר, ועכשיו אין משמר לא נתכוון זה אלא לשמים, אולם רבינו סובר שאין כאן חרם כלל, לא לשמים ולא לכהנים, כמשמעות הפשוטה של לשון הברייתא: "אין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ובהשוואה לעבד עברי השנוי שם ש"אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ועל כורחך שאינו נוהג כלל. (47) "מקרקעי דחוץ לארץ כמטלטלי דארץ ישראל דמי" (=דומים). אין קניינם יציב, וסופינו לנטשם ולעלות לארץ הקודש. וכתב הטור בחושן משפט סימן צה, שיש גאונים הסוברים שקרקעות שבחוץ לארץ

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

והגבלה שתהיה גם היא חדורה בכוח שלמעלה ממדידה והגבלה.

(על-פי י"ן מלכות' ספר הפלאה סימן י"ז)

52) ראה אשה טובעת בנהר, אמר, אסור להסתכל בה ולהצילה - זהו חסיד שוטה; ובירושלמי אמרו: "איהו חסיד שוטה? ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפילי אצילנו, אם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה [=התינוק] את נפשו". 53) מחריבי עולם. וכן בפירוש המשנה לרבינו בסוטה שם: "מבלי עולם או מכלי עולם, - שאלה הדברים מפסידים מציאות האדם". 54) שנאמר "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" שני עישורים - הרי הם חומש, ובשולחן ערוך פסק: חומש זה - שנה ראשונה מהקדן, מכאן ואילך חומש שהרוויח בכל שנה. וראה ברמ"א שם, שבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה. 55) תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט ... וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר מדאי. 56) קצבת יכולתו. 57) והכתוב מדבר בקרבנות עולות ראה ושלמי חגיגה, שחייב אדם להביא בשלוש רגלים, ומצוותם בהתאם לעושרו אשר ברכו ה'.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת עֲרֻכִין וְחֲרָמִין בְּסַעֲתָא דְשִׁמְיָא נִגְמַר סֵפֶר הַפְּלָאָה, וּמִנְזֵן פְּרָקִיו שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים פְּרָקִים: הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת - שְׁנָיִם עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת נְדָרִים - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת נִזְרוֹת - עָשָׂרָה פְּרָקִים. הַלְכוֹת עֲרֻכִין וְחֲרָמִין - שְׁמֹנֶה פְּרָקִים.

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ט

תהי. יָדָךְ לְעִזְרָנִי, כִּי פְקוּדֶיךָ בְּחֶרְתִּי

סֵפֶר שְׁבִיעִי וְהוּא סֵפֶר זֵרְעִים

הַלְכוֹתָיו שְׁבַע. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הַלְכוֹת פְּלָאִים. ב. הַלְכוֹת מִתְּנוּת עֲנִיִּים. ג. הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת. ד. הַלְכוֹת מַעֲשָׂרוֹת. ה. הַלְכוֹת מַעֲשָׂר שְׁנִי וְנִטְע רְבָעִי. ו. הַלְכוֹת בְּפוּרִים וּשְׁאָר מִתְּנוּת פְּהִיָּה שְׁבַגְבּוּלִין. ז. הַלְכוֹת שְׁמֵטָה וְיוֹבֵל.

הַלְכוֹת פְּלָאִים

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן:
(א) שְׁלֹא לִזְרֹעַ זֵרְעִים פְּלָאִים. (ב) שְׁלֹא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יֶרֶק בְּפָרֶם.² (ג) שְׁלֹא לְחַרְפֵּיעַ בְּהֵמָה פְּלָאִים.³ (ד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד. (ה) שְׁלֹא לְלַבֵּשׁ פְּלָאִים.⁵

(1) והוא אמרו יתעלה: שוך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) (ספר המצוות לא-תעשה רטו). ובכלל זה הרכבת האילן (להלן הלכה ה, וספר המצוות שם רטו). (2) "שהזהירנו מזרוע תבואה בכרם, וכך שאר ירקות, וזה המין מן הכלאים יקרא "כלאי הכרם", והוא אמרו יתעלה:

אח"כ, כפירוש רש"י "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו".

והביאור בזה: הענקת הרכוש ליצחק נעשתה לקראת חתונתו, והשטר על כך ניתן לאליעזר להראות לאביה. נישואי יצחק ורבקה שהם הנישואין הראשונים המוזכרים בתורה, אינם רק נישואין פרטיים אלא שהם מבטאים את הנישואין של כלל ישראל עד סוף כל הדורות. לכן מסר אאע"ה את כל אשר לו ליצחק, כי ענין זה נוגע לכל-לראש באברהם עצמו בהיותו הראש של כלל ישראל, וא"כ כל כולו של אברהם מונח בעניין זה ואינו יכול להשאיר לעצמו "חלק" שאינו שייך לעניין זה.

מבואר בחסידות, שנישואי יצחק ורבקה משקפים עניין כללי בתורה, והוא יחוד מ"ה וב"ן, עליון ותחתון, שהוא למעשה החידוש של מתן-תורה שבו התבטלה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים כו", לכן האריכה התורה בתיאור שליחותו של אליעזר, כי עניינו "לברר ולהמשיך יחוד זה", כי רבקה הייתה אצל לבן ובתואל "כשושנה בין החוחים" בחינת ב"ן, ויצחק "עולה תמימה" בחינת מ"ה, ולכן נתן אברהם ליצחק את הכל, כי יחוד זה חובק וכולל את כל ענייני העולם.

(על-פי י"ן מלכות' ספר הפלאה סימן י"ז)

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו.."

שמו של ספר "הפלאה" מורה על תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה. ויש לבאר מדוע סיומו של הספר הוא בעניין המבטא את חשיבות ההגבלה בצדקה. האדמו"ר הזקן כותב שיכולים וצריכים "להרבות מאד מאד בצדקה", ו"אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש", ואין הוא תיווך הדברים על-פי ההלכה. אלא שבעבודת ה' בכללות ישנם שני אופנים: א. עבודה במדידה והגבלה מצד שייכותו לגדרי העולם. ב. עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה מבחינת 'חידה' שבנפש - מציאות אחת עם הקב"ה. יש זמנים בהם נדרשת עבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כמו בעשי"ת עד ליום הכיפורים. ואילו בשאר הימים, צריכה להיות עבודה מסודרת במדידה והגבלה "כל יומא ויומא עביד עבידתיה".

כן הוא בלימוד התורה ובנתינת הצדקה, שיש זמנים מיוחדים שבהם צריך ללמוד הלכות מיוחדות השייכות לזמן זה או לתת צדקה יותר מחומש, בהתאם לזמן המיוחד. סמיכות ספר 'הפלאה' לספר 'זרעים' מרמז על חיבור הנשמה בגוף, שאע"פ ש"נשמה שנתת בי טהורה היא", בכל זאת ירדה בגוף גשמי לחבר הבלתי-גבול עם הגבול, כך גם עבודתו של יהודי צריכה לחבר את עצם הנשמה שלמעלה ממדידה והגבלה עם העבודה של מדידה

לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט) (שם רטז).
 (3) "והוא אמרו יתעלה: בהמתך לא תרביע כלאים (ויקרא, (שם ריז). (4) "והוא אמרו: לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו (דברים כב, י) (שם ריח). (5) "והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנו (שם, יא) (שם, מב).
 ובאור מצות אלו בפסקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר כמה מינים יזרע ויהיה כלאים. והזורע בעצין שאינו נקוב. אם אסור לזרוע כלאים לנכרי או לקיימם הישראל בשדהו. אם נוהג כלאים בחוצה לארץ או בזרעים שאינם ראויים למאכל אדם. ואם מותר לזרוע זרעים וכלאי אילן כאחת. כלאי אילנות. ושהזורעונין נחלקין לג' חלקים.

1 א. הזרע שני מיני זרעים כאחד בארץ ישראל -
 2 לוקה², שנאמר: שדך לא תזרע בלאים.

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם הקדים הל' כלאים להל' פאה, הגם שבהקדמתו לפיה"מ מסביר שרבי הקדים במשנה את מסכת פאה למסכת כלאים, כי כך הוא הסדר בתורה. וקשה על תירוצו הרדב"ז שם, שכתב שכלאים הם הלכות הכוללות פרטים הרבה ככלאי הכרם, כלאי בהמה וכלאי הבגד, והלכות פאה אינן כלל כ"אם פרט, לכן סידר קודם הכלל דכלאים ואח"כ הפרט דפאה. כי אילו סידר הרמב"ם את הל' פאה לחוד, אפשר היה לתרץ כך, אבל כיון שכלל אותם בהל' מתנות עניים, מדוע ייחשבו הלכות אלו לכלליות פחות מהל' כלאים, וא"כ הדרגה קושיא לדוכתה. והביאור הוא, כיון שספר הי"ד החזקה הוא ספר "הלכות הלכות", סידרו הרמב"ם לפי סדר עבודת האדם הצריך להלכות אלו לדעת את המעשה אשר יעשה על-פי סדר עבודתו. לכן סידר בתחילה הל' כלאים שנוגעות לפעולה הראשונה בעבודת השדה, היינו זריעה, ובהמשך להן סידר כל דיני כלאים. אח"כ סידר ההלכות הנוגעות לזמן הקצירה, הל' פאה ושאר מתנות עניים. ואחרי אלו המתנות הניתנות בשעת קצירה, סידר ההלכות הנוגעות לאחר מירוח: תרומות, מעשר, מע"ש, נטע רבעי וביכורים. לבסוף סידר הלכות שמיטה, הנוגעות פעם בשבע שנים, ויובל הנוהג פעם בחמישים שנה.

(על-פי 'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 252)

(2) כמבואר בקידושין לט. ובבכורות נד. שהוא אסור מן התורה (ודעת רש"י בשבת פד: ובבכורות שם: שכלאי זרעים אינם אסורים אלא מדרבנן, ועיין תוספות שם, ושם - משנה-למלך). ובחוצה לארץ אין שום איסור אפילו מדרבנן (להלן הלכה ג).

3 ב. ואחד הזרע או המנפש³ או המחפה, כגון
 4 שהיתה חטה אחת ושעורה אחת או פול אחד
 5 ועדשה אחת מנחין על הארץ וחספה אותן בעפר,

(3) תולש עשבים רעים כדי שיצמחו האחרים יפה (רש"י מועד קטן ב:), והיא תולדה של זרע (כרב יוסף שם). ומה שפסק רבינו בפרק ח מהלכות שבת הלכה א, שמנכש הוא תולדה של חורש (כדעת רבה שם) - שם מדובר שכונתו לייפות את הקרקע (כסף-משנה שם הלכה ב). (4) במכות כא: אמרו שהמחפה בכלאים בעת הליכתו חייב, הרי שהמחפה ברגלו חייב, והיינו מחפה ברגלו או בכלי (הגר"א יורה-דעה סימן רצו ס"ק ד). (5) שהוא כאילו זרע בארץ (כלאים פרק ז משנה ח). ושיעור הנקב כדי שיצא בו שרש קטן (כסף-משנה, וכן מפורש בפרק ה מהלכות תרומות הלכה טו). (6) שמדברי סופרים נחשב כזריעה בארץ (מנחות ע).

ג. אסור לזרע בלאים⁷ לנכרי⁸. ומתיר לומר לנכרי לזרע לז' פלאי זרעים. ואסור לאדם לקיים בלאי זרעים בשדהו¹⁰, אלא עוקרן. ואם קימן - אינו לוקה¹¹. ומתיר לישראל¹² לזרע פלאי זרעים בידו בחוצה לארץ. ואפילו לערב הזרעים לכתחלה¹³ ולזרען בחוצה לארץ - מתיר. ודברים אלו דברים קבלה¹⁴.

(7) היינו כלאי זרעים (וראה להלן מקורו). ואילו בכלאי הכרם, ראה להלן פרק ה הלכה ה. (8) היינו בשדהו של גוי בארץ ישראל, שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהלכות תרומות הלכה י, ועיין תוספות עבודה זרה סד. ד"ה אין עודרין). ומקור הלכה זו בירושלמי סוף מסכת ערלה: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים". (9) כלומר, בשדהו של גוי ולצורך הגוי, שאף-על-פי שאמירה לנכרי אסורה בין במלאכות שבת (פרק ו מהלכות שבת הלכה א) ובין באיסורים אחרים (פרק טז מהלכות איסורי ביאה, הלכה יג. ופרק יג מהלכות שכירות הלכה ג) - אין זה אלא באומר לנכרי לעשות איסור בשביל הישראל, שכן כתב רבינו שם: "אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת" (הלכות שבת שם): "אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו" (הלכות איסורי ביאה שם) ו"אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה - אסור" (הלכות שכירות שם), אבל לומר לגוי לעשות בשביל הגוי - אין איסור. ועיין תוספות בבא מציעא צ. ד"ה חסום. וראה בכסף-משנה בשם ר"י קורקוס. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה יג. (10) כלאים פרק ח משנה א: "כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים". ואמרו בירושלמי כלאים פרק ח הלכה א: "הכל מודים (גם חכמים החולקים על ר' עקיבא הסובר "מקיים כלאים לוקה") באסור שהוא אסור". ועיין במשנה-למלך שהעיר ממה שאמרו בבבלי עבודה זרה סד. "לרבנן אף קיומי שפיר דמי". (11) בירושלמי שם: "הכל מודים באסור שהוא אסור. בשלא קיים על ידי מעשה, אבל אם קיים על ידי מעשה, לוקה, כהדא דתניא המחפה בכלאים לוקה". (12) קידושין לט. (13) שם: כלאי הכרם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יש איסור הרכבה (וראה למעלה הלכה ד). אולם בירושלמי (כלאים פרק א הלכה ז) מפורש שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל. וראה במשנה ראשונה שם. (20) משנה שם, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה. ובמשנה שם אמרו גם "אין מביאין כו' ירק בירק", ורבינו השמיט דבר זה. ועיין כסף-משנה ורדב"ז, ועדיין צריך עיון.

- ו. ואסור לישאל להניח לנכרי שירכיב לו אילנות
כלאים²¹. ומתיר לזרע²² זרעים וזרע אילן באתר. וכן
מתיר לערב זרעי אילנות ולזרען באתר. שאין לה
כלאים באילנות אלא הרפכה בלבד²³.

(21) לפי שהגוי מצווה על הרכבת האילן (פרק י מהלכות מלכים הלכה ו, וכדעת ר' אליעזר בסנהדרין ס). ואם הישראל מניח לו להרכיב אילנות כלאים, עובר משום "ולפני עור" (משנה-למלך). (ויותר מסתבר לפרש שאיסורו מטעם מקיים, שכשם שכלאי זרעים אסורים מלקיים (למעלה הלכה ג), כן אסור לקיים הרכבת האילן (וכן מפורש ביוורה-דעה סימן רצה סעיף ז), ואם מניח לגוי להרכיב הוא מקיים). (22) תוספתא פרק א. (23) קידושין שם.

- ז. הזרע זרעים כלאים²⁴, וכן המרכיב אילנות²⁵
כלאים, אף על פי שהוא לוקה - הרי אלו מתירין
באכילה, ואפלו לזה שעבר²⁶ וזרען. שלא נאסר
אלא זרעיתו בלבד²⁷. ומתיר לטע יחור²⁸ מן האילן
שהרכב כלאים, ולזרע מזרע הירק שזרע כלאים.

(24) כלאים פרק ח משנה א. (25) שדין הרכבת האילן כדין כלאי זרעים, שהרי היא בכלל "שדך לא תזרע כלאים", כמפורש למעלה הלכה ה (כסף-משנה). (26) ראה ביאור הגר"א ליו"ד שם, סעיף-קטן כא. (27) כן הוא בכלאים שם: "אסורים מלזרוע ומלקיים, ומותרים באכילה". (28) תוספתא פרק ב, וירושלמי פרק א הלכה ד.

- ח. הזרעונין²⁹ נחלקין לשלשה חלקים: האחד מהם
הוא הנקרא תבואה³⁰, והיא חמשה מינין³¹: החטים,
והבשמים, והשעורים, ושבלת שועל, והשיפון.
והשני מהן הוא הנקרא קטנית³², והן כל זרעים
הנאכל לאדם חוץ מן התבואה, כגון הפול
והאפונים והעדשים והדחן והארז³³ והשמשמין
והפגיון³⁴ והספיר³⁵ וכיוצא בהן. והשלישי מהן
הוא הנקרא זרעוני גנה, והן שאר זרעונין שאינן
ראויין למאכל אדם³⁶, והפרי של אותו הזרע מאכל
אדם, כגון זרע הבצלים והשומין וזרע החציר³⁷
והקצח³⁸ וזרע לפת³⁹ וכיוצא בהן. וזרע פשתן - הרי
הוא בכלל זרעוני גנה⁴⁰. פשיזרעו כל מיני זרעונים
אלו ויצמחו - נקרא הצמח פלו כל זמן שלא נכר
הזרע דשא⁴¹, ונקרא ירק⁴².

(29) מכאן ועד סוף הפרק, היא כהקדמה וביאור למינים שיבואו בפרקים הבאים (כסף-משנה). (30) הכוונה למה

שבארץ אסורים בהנאה, בחוצה לארץ גזרו בהם רבנן, כלאי זרעים שבארץ אינם אסורים בהנאה, בחוצה לארץ לא גזרו רבנן. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה ד. (14) שם אמרו: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע (ויקרא יט, יט). מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרבעה (=הרכבת האילן). ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ (ראה להלן הלכה ה), ואלא הא כתיב שדך, שהוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ". והחילוק הזה באותו הפסוק, שלענין הרכבת האילן למדו מהרבעה שאסורה גם בחוצה לארץ, ולענין כלאי זרעים למדו מ"שדך" למעט חוצה לארץ, - הוא מדברי קבלה, שכן קיבלו חכמים איש מפי איש עד משה רבינו מפי הגבורה.

- ד. אין אסור משום כלאי זרעים אלא הזרעים¹⁵
הראויין למאכל אדם¹⁶; אבל עשבים המרים וכיוצא
בהן מן העקרין שאינן ראויין אלא לרפואה וכיוצא
בהן - אין בהן משום כלאי זרעים.

(15) היינו הדבר הנצמח מהזרעים. ובגוף הגרעינים הנזרעים, אם צריכים להיות ראויים למאכל אדם, לא נתברר כאן. וראה להלן פרק ח הלכות ג-ה, לענין כלאי הכרם. (16) יש מפרשים ש"מאכל אדם" לאו דוקא, אלא הוא-הדין למאכל בהמה, ולא בא למעט אלא עשבים מרים ועיקרים של רפואה. והא ראייה, שהרי שנינו (כלאים פרק א משנה א) "החטים והזונין, אינם כלאים זה בזה". ואמרו על זה בירושלמי שם: "הא עם השעורים כלאים כו' שכן מקומות מקיימין אותן ליונים" (וכן הוא בתרומות פרק ב משנה ו שהזונין אינם אוכל. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה יח), שאם רוב העם מקיימים לבהמה, הרי זה כלאי הכרם (ר"י קורקוס וכסף-משנה). ויש אומרים ש"מאכל אדם" דוקא, ואילו במאכל בהמה אין דין כלאים, והם מחלקים בין בכלאי זרעים לכלאי הכרם, שבכלאי הכרם אסורים גם באכילה והנאה, גזרו גם על מאכל בהמה. ובכלאי זרעים שאינם אסורים אלא בזריעה, ומותרים באכילה והנאה - לא גזרו. וראיה לדבריהם: הרי דבר שהוא לרפואה, ודאי אין בו כלאי זרעים כמפורש כאן, ואילו בכלאי הכרם גם בדבר שהוא לרפואה יש בו משום כלאי הכרם, כמפורש שם, ואם כן על-כרחו שיש וחילוק בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם (מראה הפנים שם). אלא שהדברים אינם עולים בקנה אחד עם דברי הירושלמי שם גבי זונים (ועיין שם בדברי מראה הפנים, שאף הוא נדחק בזה).

- ה. כלאי האילנות - הרי הם בכלל מה שצאמר:
שדך לא תזרע כלאים¹⁷. כיצד? המרכיב אילן¹⁸
באילן, כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג או
אתרוג בתפוח¹⁹ - הרי זה לוקה מן התורה בכל
מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ. וכן המרכיב
ירק באילן²⁰ או אילן בירק - לוקה בכל מקום.

(17) בקידושין לט. למדו זה מההיקש של 'שדך לא תזרע כלאים' ל'בהמתך לא תרביע כלאים'. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. וראה בספר המצוות לא-תעשה רטו. (18) כלאים פרק א משנה ז. (19) נראה שרק באילני מאכל

ששינו בכלאים פרק ב' משנה ב': "במה דברים אמורים תבואה בתבואה", ראה להלן פרק ב' הלכה ג. (31) נדרים נה. (32) משנה שם, ולהלן בדברי רבינו שם. (33) כן כתב רבינו גם בפרק ה' מהלכות חמץ ומצה הלכה א, ולא כר' יוחנן בן גורי (ברכות לז). האומר: "אורז מין דגן הוא". (34) הנקרא בערבי כשכא"ש (פירוש המשניות לחלה פרק א משנה ד). (35) בלשון ערבי מא"ש (פירוש המשניות לכלאים פרק א משנה א). (36) למה שאמרו בכלאים פ"ב שם, ולהלן פרק ב' הלכה ג. (37) הוא כרתי, ראה להלן פרק ג' הלכה ג. (38) (ראה להלן פרק ב' מהלכות תרומות הלכה ג, וצריך עיון). (39) (ראה להלן פרק ג' הלכה ו). (40) לפי המשנה בכלאים שם, וראה להלן שם הלכה ה. ובפרק טז מהלכות מכירה הלכה ב' כתב רבינו, שרוב בני אדם קונים אותה לזריעה, ורק מקצת בני אדם אוכלים אותה. (41) וראה להלן פרק ה' הלכה יט, שדשאים הם כלאים בכרם. (42) כוונתו למה ששינו בכלאים פרק ה' משנה ה' "הנוטע ירק בכרם", ושם משנה ו' "הרואה ירק בכרם" - שאין הכוונה לירק דווקא, אלא גם למיני הזרעונים כל זמן שלא ניכר הזרע (ביאור הגר"א ליו"ד סימן רצז, ס"ק יב).

שעורים ושני קבים ערשים וכו'" והנכון כבדפוסים אחרים "בכ"ג - כ"ג". (4) [ב'ירושלמי' שם ה"א: "לא כן אמר וכו' רבי יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן בשוגג מותר, מזיד אסור? - תמן את מרבה לבטל איסור תורה, ברם הכא את מרבה לבטל מפני מראית עין". כלומר: כל האיסורים איסורים מחמת שהתורה אסרתם, ואם נתערבו אסור לבטלם, אבל כלאים כל אחד ואחד הוא היתר, ורק התערובת אסרתם, ואין התערובת נאסרת אלא אם-כן היא ניכרת לעין (ראה להלן פ"ג ה"ה), ואם אין בסאה רובע ממין אחר, שאין התערובת ניכרת לעין, אין כאן איסור כלל, כלומר, אין כאן ביטול איסור, אלא שלא בא כלל לידי איסור (וראה להלן). וכעין זה כתב הגרע"א (בתשובה סי' ז) להתיר ביטול בבשר בחלב, שכיון שיש שם יותר משישים אינו בא לכלל איסור. שוב מצאתי כן בפרישת הרא"ש למס' שקלים פ"א מ"א ד"ה ועל הכלאים, עמוד ג' הערה 2 להרב ניסן זק"ש]. (5) והיה בסאה רובע זרע ממין אחר. (6) [הגר"א (ביו"ד שם ס"ק טו) הקשה על זה מדברי ה'ירושלמי' הנ"ל, שאמרו שאין איסורו אלא מפני מראית עין, הרי שאין זה איסור מן התורה, ולמה הוא לוקה? ולפי המבואר למעלה, דברי רבינו מיושבים].

ב. וכל שהוא כלאים עם הזרע - מצטרף לאחד מעשרים וארבעה. כיצד? עשרים ושלש⁸ סאה של חטים שנתערב בה שני קבין⁹ שעורים ושני קבין עדשים ושני קבין פולים - הרי זה לא יזרע הפל, עד שימזעט סאה של תערובת ויכר מקצתה או יוסיף על החטים; שהשעורים והעדשים והפול - פלם כלאים עם החטים.

(7) משנה, כלאים שם, כתנא קמא שאמר: "בין ממין אחד בין משני מינים". (8) ראה למעלה ה"א. (9) הם שליש הסאה, שהסאה ששה קבים.

ג. במה דברים אמורים¹⁰? בשנתערבו מיני תבואה זה בזה או מיני קטניות זה בזה, או שנתערבה תבואה בקטניות או קטניות בתבואה; אבל זרעוני גנה שנתערב אחד מהן בתבואה או בקטניות - שעורן אחד מעשרים וארבעה ממה שזרעין בבית סאה¹¹ מאותו המין¹². אם נתערב בסאה¹³ של תבואה או קטנית - לא יזרע עד שימזעט או יוסיף על התבואה.

(10) שם, משנה ב. (11) הוא מקום שזורעים בו סאה חטים, ומדתו חמישים אמה על חמישים אמה. (12) לפי שיש זרעוני גינה שהם דקים, ויש בקב שלהם כדי לזרוע בית סאה חטים, ויש מהם דקים יותר ובחצי קב מהם יש לזרוע בית סאה חטים, לפיכך משערים בהם לעולם באחד מעשרים וארבעה בזריעת בית סאה מהם (ר"ש שם), וראה להלן ה"ד. (13) לפי מה שכתב רבינו למעלה הלכות א-ב: "סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלשה סאה של שעורים" - "כיצד עשרים ושלשה סאה של חטים" - צריך לומר ש"סאה" שהזכיר כאן לאו דוקא, אלא סאה פחות

ט. ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרע מהן שדות, כגון הפשתן⁴³ והחרדל⁴⁴, ואלו הן הנקראים מיני זרעים. ויש מזרעוני גנה זרעונים שאין דרך בני אדם לזרע מהם אלא צרוגות צרוגות⁴⁵ קטנות, כגון הלפת והצנון והתנודים והבצלים והפספר והכפרס והמרור וכיוצא בהן, ואלו הן הנקראים מיני ירקות.

(43) ראה להלן פרק ג' הלכה יח. (44) ראה להלן שם, וצריך עיון. וראה גם בפרק ג' מהלכות מתנות עניים הלכה יא, וצריך עיון. (45) ראה להלן פרק ד' הלכה ט.

יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ט

פרק שני

(1) יבאר זרע שנתערב בו זרע אחר. הזרע שדהו מן המינין וכשצמח ראה בו כלאים. הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת גפן וכו'. שדה שהייתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אם יזרע בה מין אחר. בא' באדר משמיעין על הכלאים ובט"ו בו יוצאין שלוחי בית-דין לבדוק אם אין כלאים בשדות.

א. זרע שנתערב בו זרע אחר, אם היו אחד מעשרים וארבעה, כגון סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלש³ סאה של שעורים - הרי זה אסור לזרע את המערב, עד שימזעט את החטין או יוסיף על השעורים. ואם זרע⁵ - לוקה⁶.

(2) כלאים פ"ב מ"א. (3) כן כתב 'מלאכת שלמה' "שעם אותו הרובע הם סאה". ובשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ה (לפי כמה דפוסים) "סאה של חטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים כו' כיצד, כ"ד סאה של חטים שנתערב בהם שני קבים

(ט"ז ביו"ד סי' רצו ס"ק ד.) (26) בדפוס רומי: "האחר".
וכן הוא בשו"ע י"ד שם ס"ח. (27) למד זאת רבינו ממה
שהביא להלן הלכות ח"ט, עיי"ש. (28) [בדפוס רומי:
"תבואה וקטנית בתבואה", ונראה שיש לתקן "תבואה
[בקטנית] וקטנית בתבואה"]. (29) שאף-על-פי שבתלוש
משערים בהם אחד מעשרים וארבעה בנופל מהם לבית
סאה, דהיינו אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה (למעלה
הערה טו) - לאחר שגדלו וצמחו, שוים הם לחיטים
ושעורים, שהרי מן הזרע המועט שלהם יוצאת תנובה רבה,
פי שש מחיטים ושעורים, כפי חשבונם.

ח. במה דברים אמורים? בזמן שיש מקום לחשד;
אבל בזמן שהדברים מראין שאין זה מדעתו של
בעל השדה, אלא מאליהן עליו³⁰ - אין מחיבין אותו
למעט.²⁹

(30) כלאים פ"ב מ"ה.

ט. כיצד? כגון תבואה שעלו בה ספיחי אסטיס³¹,
ותלתן³² שזרעה למאכל אדם³³ שעלו בה מיני
עשבים; שזה מפסיד הוא³⁴. וכן כל פיוצא בזה.³²

(31) הוא שצובעים בו כמין התכלת ('פירוש המשניות' שם,
ורע"ב שביעית פ"ז מ"א), ואינו אוכל (פ"ב מהל' מתנות
עניים ה"ב). וכן העתיק בפ"ז מהל' שמיטה הי"ג במיני
הצובעין "אסטיס", ולא כמו שכתוב במשנה (שביעית שם)
"ספיחי אסטיס", אבל הספיחים שלו נאכלים, ראה למעלה
פ"א ה"ד שלפי דעת 'מראה הפנים' צריך שיהא מאכל
אדם]. (32) בערבי: חלבא, ובלע"ז פניגריג ('פירוש
המשנה' שם). (33) שאז מפסידים אותה העשבים,
כדלהלן, אבל אם זרעה לזריעה, אינה נפסדת מן העשבים
(בבא-קמא פא). (34) ואם כן, הדברים מראים שאין זה
מדעתו של בעל השדה.

י. ובמה יודע שהתלתן זרועה למאכל אדם?
כשהיתה זרועה צרוגות וצרוגות³⁵ ולה גבול סביב.
³⁶ וכן מקום הגרנות³⁷ שעלו בה מינין הרבה - אין
מחיבין אותו לעקר; שהרי הדבר ידוע שאינו רוצה
שיצמח צמח במקום הגרנות³⁸. ואם הסיר מקצתן³⁹
- אומרים לו: עקר הכל חוץ ממין אחד; שהרי גלה
דעתו שרוצה בקיום השאר.³⁹

(35) בבא-קמא שם. (36) כן צריך להיות, וכן נראה בדפוס
רומי. (37) כלאים, שם. (38) שמקום הגרנות צריך להיות
חלק כדי לרדו בו ('פירוש המשנה' שם). (39) משנה, שם.

יא. אין נוטעין⁴⁰ ירקות בתוך סדן של שקמה⁴¹
וכיוצא בה⁴². הטומן אגדת לפת⁴³ וצנון⁴⁴ וכיוצא
בה פחת האילן⁴⁵, אפלו פחת הגפן, אם היו מקצת
העלין מגליץ⁴⁶ - אינו חושש⁴⁷; שהרי אינו רוצה
בהשרשתן. ואם אינן אגדה, או שלא היו העלין
מגליץ - חושש משום פלאים.⁴⁵

(40) שם פ"א מ"ח. (41) השקמה היא תאנה מדברית

רובע הקב, שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. ונתערב בו
אחד מעשרים וארבעה משיעור זריעה בבית סאה ממין אחר,
שבסך-הכל יש בתערובת: כדי שיעור זריעה בבית סאה.

ד. כיצד? חרדל¹⁴ שנתערב בתבואה, והרי החרדל
זורעין ממנו קב¹⁵ בכל בית סאה, אם נתערב ממנו
אחד מעשרים וארבעה מן הקב בסאה¹⁶ של תבואה
או של קטנית - חיב למעט. וכן אם היה מין זה
מזרעוני גנה זורעין ממנו סאתים בכל בית סאה¹⁷,
אם נתערב ממנו חצי קב¹⁸ בכל סאה¹⁹ של תבואה
או של קטנית - ימעט.⁷

(14) וחרדל מזרעוני גינה (למעלה פ"א ה"ט). (15) שהוא
שישית הסאה. ב'ירושלמי' שם: "ותני עלה, כגון קב וחצי
קב". ופירשה רבינו: קב למין אחד, וחצי קב למין שני, ולא
כמו שפירשה בפירוש המשניות שם, ועי' 'משנה ראשונה'
שם. (16) כלומר, בסאה פחות אחד מעשרים וארבעה, ראה
למעלה. וחלק זה הוא אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה.
(17) זרעוני גינה אלו עבים מאד, ולזרע בית סאה צריך מהם
כפול מחיטים ושעורים. (18) היינו חלק אחד מעשרים
וארבעה לשני סאים, הוא הזרע שלהם לבית סאה.
(19) סאה פחות אחד מעשרים וארבעה, כנ"ל.

ה. לפיכך, תבואה שנתערב בה זרע פשתן²⁰: אם
היה שלשת רביעים בכל סאה - הרי זה ימעט, ואם
לא - אינו צריך למעט; לפי שבית סאה זורעין בו
שלש סאים זרע פשתן. ועל דרך זה משערים בכל
הזרעים האחרים.¹²

(20) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב.

ו. במה דברים אמורים? בשלא נתפון לערב
ובשלא נתפון לזרע השני מינין שנתערבו; אבל אם
נתפון לערב זרע בזרע אחר²¹ או לזרע השני מינין²³,
אפלו היתה חטה אחת בתוך כרי של שעורים -
אסורה לזרעה. וכן כל פיוצא בזה.¹⁷

(21) 'ירושלמי' שם ה"א. (22) כלומר, עירב כדי לזרוע
שניהם וליהנות מהם (כסף-משנה). (23) כלומר, נתערבו
מאליהם. אבל בשעת זריעה הוא מכוין לזרוע שניהם
וליהנות מהם. ולמעלה בה"א מדובר בשאינו מתכוין ליהנות
משני המינים.

ז. הזרע²⁴ שדהו מין מן המינין, וכשיצמח ראה בו
פלאים²⁵: אם היה המין האחד²⁶ אחד מעשרים
וארבעה בשדה - הרי זה זלקט עד שימעטנו; מפני
מראית העין, שמה יאמרו פלאים זרע בכונה²⁷. בין
שהיה המין האחד שצמח תבואה וקטנית בתבואה
וקטנית²⁸, או זרעוני גנה²⁹ בתבואה וקטנית ובזרעוני
גנה. ואם היה הצומח פחות מכן - אינו צריך
למעט.²⁵

(24) מועד קטן ו, א. (25) והוא לא זרעו ואינו רוצה בקיומו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

48) כלאים פ"ב מ"ה, וכפירושו במשנה שם. וכן נראה משם מ"ג (הובאה להלן הי"ג) "היתה שדהו זרועה חטים כו' אם צימחה לא יאמר אורע ואחר כך אופך, אלא הופך ואחר כך זורע". כלומר, לא מועיל אם גומם הזרעים כמו באילן (שם מ"ד, ולהלן פ"ו ה"ו). הרי מקור להלכה שלפנינו (משנה ראשונה שם מ"ג). ועי' בהשגת הראב"ד.

יג. היתה שדהו⁴⁹ זרועה חטים, ונמלך לזרעה
שעורים קדם שיצמחו החטים - ימתין לה עד
שיפסדו החטים ויתלעו פארץ כמו שלשה ימים,
אם היתה שדהו רוח⁵⁰, ואחר כך יתפכה⁵¹ במחרשה
ויזרע המין האחר. ואינו צריך להפך את פלה עד
שלא תשאיר חטה שלא נעקרה, אלא חורש את
השדה פדרך שחורשין אותה קדם המטר כדי
שתרוה⁵².

49) שם, משנה ג. 50) תוספתא שם פ"א: "עד כמה היא מתלעת, עד (מקום) ששהת שלשה ימים, במקום הטינא (= מקום רוח ממים), אבל לא במקום הגריד (= מקום יבש, ששם צריך יותר משלשה ימים). וכן בירושלמי שם ה"ב. 51) במשנה, שם: "ימתין לה עד שתתלע ויופך ואח"כ יזרע", ומפרש רבינו שלא הותר לזרוע מין אחד אלא אם התלע וגם הפך. אבל הראב"ד בהשגותיו מפרש הלשון במשנה: ימתין עד שיתלע או יהפך את הזרע. 52) כן הוא במשנה שם: "כמה יהא חורש? כתלמי הרביעה", והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, וזה ההפוך קל ואין מעמיקין בו (פירוש המשנה) (שם).

יד. צמחו החטים ואחר כך נמלך לזרעה שעורים
- יהפך ואחר כך יזרע⁵³. ואם הוריד בהמתו⁵⁴
לתוכה וקריסמה את הצמח - הרי זה מותר לזרע שם
מין אחר.

53) משנה, שם. 54) תוספתא, שם.

טו. באחד באדר⁵⁵ משמיעין על הכלאים, וכל אדם
יוצא לגנותו ולשדהו ומנקין אותן מן הכלאים.
ובחמשה עשר⁵⁶ בו יוצאים שלוחי בית דין
ומסבבים⁵⁷ לבדק.

55) שקלים פ"א מ"א. 56) משנה, שם. 57) וסובבים.

טז. בראשונה⁵⁸ היו עוקרין ומשליכין, והיו בעלי
בתים שמחים שמנקין להן שדותיהן. התקינו שהיו
מפקירין את כל השדה שימצאו בו כלאים. והוא
שימצאו בה⁵⁹ מין אחר אחד מארבעה ועשרים;
אבל פחות מכן - לא יגעו בה.

58) שקלים שם מ"ב. 59) מועד קטן ו, א.

יז. וחוררין שלוחי בית דין בחלו של מועד⁶⁰ הפסח

(פירוש המשנה לרמאי פ"א מ"א) עד שלא נחתכו ענפיה נקראת בתולת השקמה, וכשמזקינה וגדלה הרבה קוצצים הענפים ובאים אחרים במקומם, ונקראת סדן השקמה (רשב"ם בבא-בתרא סח: במשנה). 42) כל מיני ירק בכל מין אילן. ויש לעיין למה הכניס רבינו כאן בכלאי זרעים דין של הרכבת האילן, היה לו להביאו למעלה פ"א ה"ה, וראה 'מלאכת שלמה' שם בשם ה'לבוש'. 43) בכלאים שם מ"ט הגירסא: "הטומן לפת וצנונות". ובירושלמי מפרש: "תני רבי חייא כגון אגודה של לפת ואגודה של צנון". וסובר רבינו שדוקא באגודה אין חשש משום כלאים, שזהו שלא כדרך שתילתה, וגילה ברעתו שאינו רוצה בהשרשתה. כמו שמסיים בדבריו. 44) ראה להלן פ"ג ה"ו, שלפת וצנון אינם כלאים זה בזה. 45) במשנה שם לא נזכר אלא "תחת הגפן", וסובר רבינו שגפן לאו דווקא, ולא נקטו גפן אלא כדי להשמיענו שאפילו בגפן שהיא רכה לא חששו (כסף-משנה להלן פ"ג ה"א), וראה להלן. 46) שלא כדעת רש"י (שבת נ:) והראב"ד (כאן), שרק לענין שבת אמרו כן, אבל לענין כלאים אין צורך שיהיו מקצת העלים מגולים. 47) מכיון שנקט רבינו גם "תחת האילן", נראה שהמדובר בחשש של הרכבת ירק באילן, שהרי בכל האילנות חוץ מגפן אין איסור כלאים, אלא הרכבה בלבד. וכן נראה ממה שנשמכה הלכה זו לדין "אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה", העוסקת בענין הרכבת ירק באילן, ולא כדעת ה'תוספות' (בבא-בתרא יט. ד"ה המברין) והרמב"ן (שם), שלא נאסר להביא ירק אלא על גבי גפן, שהיא רכה והשרשים נכנסים לתוכה, אבל בשאר אילנות, שהם קשים - מותר. ומכיון שלא פירש רבינו דבריו באופן שהברין את האילן והגפן, נראה שסובר כדעת הר"ן (קידושין סוף פ"א) והרשב"א (בבא-בתרא שם. וראה ב'מלאכת שלמה' כלאים פ"ז מ"א, ויש להגיה שם בדבריו הרמב"ן במקום הרשב"א), שגם בשרשים של ירק כשרשים של אילן, יש איסור הרכבה (ראה להלן פ"ח הי"ג, ובכסף-משנה שם), ולא כהרא"ש (הלכות כלאים סי' ד), שכתב על המשנה "המברין את הגפן" (כלאים שם) שלא אסרו הרכבה אלא במברין, שכבר היה שם אילן על הגפן, אבל שרשים בשרשים מותר (וראה בספר 'ארץ חמדה' ספר ב מדור ב פרק ט). נומה שנקטו במשנה "המברין את הגפן", שנראה מזה שלא אסרו הרכבה אלא בגפן ולא בשאר אילנות, וגם בגפן לא אסרו אלא כשהבריכה (ראה למעלה) - צריך לומר לדעת רבינו, שנקט מברין לרבותא, שאפילו במברין את הגפן שהענפים קשים קצת, יש חשש שהשרשים יכנסו אליהם, ועל-אחת-כמה-וכמה שבשרשים שהם רכים מן הענפים, שוודאי יש חשש. וזה אינו אלא בגפן, שהענפים אינם קשים ביותר, אבל בשאר אילנות, שהם קשים מאד, אין חשש של הרכבה במברין, אבל בשרשים שהם רכים, אסור אפילו באילן אחר, וראה להלן פ"ו ה"ז].

יב. שדה שהיתה זרועה⁴⁸, וקצר הזרע ונשארו
העקריין פארץ, אף על פי שאין מוציאין צמח אלא
אחר פמה שנים - לא יהיה זרע באותה שדה מין
אחר עד שיעקר העקריין.

(5) והן "חסא גנית וחסא הררית". (6) יש עולשין של פרס ועולשין של מדבר. (7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. (8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. (9) חרדל המדינה. (10) והוא מין ממניי החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זוגין מעין היציאה מדרך הישר, כמו ליבם הזונה. (11) שעורים מדבריות. (12) חיטה מדברית. (13) מין ממניי החיטים המדבריות. (14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומין. (15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.

ד. וכן באילן שיש שני מינין שדומין זה לזה בעלין או בפרות, הואיל והן שני מינין - הרי אלו פלאים. כיצד? התפוח עם החזרדל¹⁶, והפרסקין¹⁷ עם השקדים, והשזיפין¹⁸ עם הרימין, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן פלאים זה בזה. אבל האגסים עם הקרוסטמלים, והפרישים עם העזרדין - אינן פלאים זה בזה.

(16) תפוח יערי. ומשליכים פריו לחזירים. (17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. (18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.

ה. וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות, אף על פי שהן שני מינין בטבען, הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה או פרי של זה דומה לפרי של זה דמיון גדול, עד שיראו פשני גוגין ממין אחד - לא חששו להן לכלאים זה עם זה; שאין הולכין בפלאים אלא אחר מראית העין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לא חששו להם לכלאים זה עם זה, שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין".

החידוש בדיון זה הוא שאף שבכלאים אסור לערבו לכתחילה במאתיים כמו בתרומה ובשאר איסורים הבטלים בששים ש"אין מבטלין איסור לכתחילה". אבל בכלאים כשנראים מין אחד מותר לזרוע אותם יחד, כי אין כאן מציאות של איסור כלאים שמבטלים אותו, ומלכתחילה אין כאן איסור.

ההוראה מכך בעבודת האדם: בנוגע למראית עין, יכול אדם לחשוב "מאי כולי האי"? ומה כל ה"רעש" על עניין שאין בו מעשה או דיבור, אעפ"כ אמרה תורה "ולא תתור... אחרי עיניכם" ו"עין רואה והלב חומד", וגם אם בטוח שיצליח להילחם עם היצר שלא ימשך אחריו, הרי שהראיה עצמה עושה פגם בנפשו. אבל אם נזהר ב"מראית העין" מלכתחילה לא קיימת בעולמו מציאות של איסור כלל.

(על"פ זיון מלכות' ספר זרעים סימן ב')

1 לראות האפיל שיצא. וכלאים שהנצו¹⁹ - אין
2 ממתינים להן²⁰, אלא יוצאין עליהן מיד ומפקירין
3 את כל השדה, אם יש בה אחד מעשרים וארבעה.
(60) שם. (61) שם, מימרא של רבי יוחנן. (62) עד אחד באדר.

יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ט

פרק שלישי

(1) יבאר שיש מינין בזרעים אחד נראה כשנים, או איפכא, וכן באילן. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין. כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו זרועה ירק וביקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו זרועה חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה חטים, אם מותר לחבירו לזרוע בצידן שעורים. והפסק בין שני המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים ושל חבירו שעורים, אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים שלו. ודין אם הייתה שדהו ושדה חבירו זרועה תבואה, אם יזרע ביניהם חרדל.

א. יש מינין בזרעין שיהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה, מפני שנוי מקומות²¹ והעבודה²² שעובדין הארץ, עד שיראה פשני מינין. ואף על פי שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד - אינן פלאים זה בזה.

(2) ולפיכך יש להם שם לזוי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי ודלעת מצרית. (3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראוייה לאכילה בלי הטמנה זו.

ב. ויש בזרעים שני מינין שהן דומין זה לזה וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת, ואף על פי כן, הואיל והן שני מינין - הרי אלו אסורים זה עם זה.

(4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה".

ג. כיצד? החזרת עם חזרת גלים²³, והעלשין עם עלשי שדה²⁴, והכרשין עם פרשי שדה²⁵, הכסבר עם כסבר הרים²⁶, וחרדל עם חרדל מצרי, ודלעת המצרית עם דלעת הרמוצה - אינן פלאים זה בזה. וכן החשין עם הזוגין²⁷, והשעורים עם שבלת שועל²⁸, והכסמין²⁹ עם השיפון³⁰, והפול עם הספיר, והפרקדן עם הספח³¹, ופול לבן עם השעועים, והקשות עם המלפפון, והקרוכ עם התרבותור³², והתרדין עם הלענונין - אינן פלאים זה עם זה. אבל הצנון עם הנפוסין, והחרדל עם הלפסן, ודלעת יונית עם דלעת מצרית או עם דלעת הרמוצה, אף על פי שדומים זה לזה - הרי אלו פלאים זה בזה.

הָלָלוּ? בֵּין שְׁתֵּי שְׁדוֹתָּם; אֲבָל אִם הָיְתָה שְׁדָהּ 28
זְרוּעָה יָרֵק, וְרָצָה לְזָרַע בְּצִדָּהּ שְׁדָהּ שֶׁל יָרֵק מִמֶּיֶן 29
אַחֵר - דִּיּוּ לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁדָה וּבֵין הַשְּׁדָה תֵּלֶם 30
אֶחָד, אֲרָפוּ שֵׁשָׁה טַפָּחִים בְּלֶבֶד וְרָחְבוּ כַּעֲמָקוֹ²⁶. 31

שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו, של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות. ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה וחצי. (26) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירוש המשנה: "צריך להיות רוחב התפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

יג. הָיְתָה שְׁדָהּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרָצָה לְזָרַע בְּתוֹכָהּ 32
שְׁדָהּ שֶׁל יָרֵק, אֶפְלוּ שְׁדָהּ שֶׁל דְּלוּעִין שְׁעָלִין 33
שְׁלָהֶן אֲרָפִים וּמִסְתַּבְּכִין - מִרְחִיק בִּיגִינָהּ שֵׁשָׁה 34
טַפָּחִים. וְאִם נִמְשְׁכוּ הָעָלִים שֶׁל דְּלָעַת וּנְכַסּוּ 35
לְתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ - יַעֲקֹר מִן הַתְּבוּאָה שְׁלֹפְנֵי 36
הַדְּלָעַת עַד שֶׁלֹּא יִתְעַרְבוּ הָעָלִין. וְאִין צָרִיף לִזְמַר, 37
שָׁאם זָרַע שְׁדָהּ מִמֶּיֶן זֶה וְשְׁדָהּ מִמֶּיֶן אַחֵר - שְׁדֵיּוֹ 38
לְהִיּוֹת בִּיגִינָהּ תֵּלֶם אֶחָד²⁷, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר. 39

(27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. וכן מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זורע אחת חיטה ואחת שעורה".

יד. הִרְחִיק²⁸ בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין הִרְחָקָה הָרְאוּיָה לָהֶן, 40
וְהָיָה מִיֵּן זֶה נוֹטָה עַל גְּבִי מִיֵּן זֶה, בֵּין שְׁנִיתָהּ תְּבוּאָה 41
עַל הַתְּבוּאָה אוֹ יָרֵק עַל גְּבִי יָרֵק, אוֹ יָרֵק עַל הַתְּבוּאָה 42
אוֹ תְּבוּאָה עַל הַיָּרֵק - הַפֶּל מִתָּר, שֶׁהָיָה הִרְחִיק 43
כַּשֶּׁעוֹר. חוּץ מִדְּלָעַת יוֹנִית, שֶׁהִיא נִמְשָׁכַת הַרְבֵּה. 44
לְפִיכָף, אִם נָטָה - יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. 45

(28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

טו. הָיָה בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִים בּוֹר²⁹ אוֹ נִיר³⁰ אוֹ גֶפֶה³¹ 46
אוֹ דֶרֶךְ³², אוֹ גֶדֶר שֶׁהוּא גְבוּהַ עֲשָׂרָה טַפָּחִים, אוֹ 47
חֲרִיץ שֶׁהוּא עֶמֶק עֲשָׂרָה טַפָּחִים וְרָחֵב אַרְבָּעָה, אוֹ 48
אֵילָן שֶׁהוּא מִסָּף עַל הָאָרֶץ הוּא³³, אוֹ סֹלֶע שֶׁהוּא 49
גְבוּהַ עֲשָׂרָה טַפָּחִים וְרָחֵב אַרְבָּעָה³⁴ - הָרִי זֶה מִתָּר 50
לְסִמָּן הַמֵּיִן הָאֶחָד לְצַד אֶחָד מֵאֵלּוּ, וְהַמֵּיִן הָאֶחָד 51
לְצַד הַשֵּׁנִי. הוּאִיל וְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ מְבַדִּיל בִּיגִינָהּ, 52
הָרִי הֵן נִרְאִים מְבַדִּלִין זֶה מִזֶּה. 53

(29) מקום שאינו חרוש וזרוע. ויש אומרים, שצריך שיהא בית רובע. והרשב"א מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. (30) מקום חרוש. (31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. (32) סתם דרך ארבע אמות רוחב. (33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והרשב"א פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. (34) יש מפרשים,

ו. כִּיצַד? הִלַּפְתָּ¹⁹ עִם הַצִּנּוֹן - אֵינָן כְּלָאִים זֶה בְּזֶה, 1
מִפְּנֵי שִׁפְרִיחֵן שְׁוִין. וְהִלַּפְתָּ עִם הַנָּפּוּס - אֵינָן כְּלָאִים 2
זֶה בְּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהָעָלִין שְׁלָהֶן שְׁוִין. אֲבָל צִנּוֹן עִם 3
הַנָּפּוּס, אִף עַל פִּי שֶׁהָעָלִין דּוּמִין זֶה לְזֶה וְהַפְּרִי 4
דּוּמָה לַפְּרִי - הָרִי אֵלּוּ כְּלָאִים, הוּאִיל וְטַעַם פְּרִי זֶה 5
רְחוּק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ. 6

(19) אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, וזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק].

ז. כְּמָה מִרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי מִינֵי זָרְעִים שֶׁהֵן כְּלָאִים 7
זֶה עִם זֶה? כְּדִי שִׁיחִיו נִרְאִים מְבַדִּלִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל 8
אִם נִרְאִין שְׁנִיתָהּ בְּעֶרְבוּכָא - הָרִי זֶה אֶסוּר. 9

ח. וְשִׁעוּרֵין רַבִּים יֵשׁ בַּהֲרַחֲקָה הַזֹּאת, הַפֶּל לְפִי גִדָּל 10
הַשְּׁדָה הַנִּזְרָעַת וּלְפִי רֹב הָעָלִין וְשְׁלֹחַת הַיּוֹנְקוֹת²⁰. 11

(20) הענפים הרכים.

ט. כִּיצַד? שְׁדָהּ שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה מִיֵּן תְּבוּאָה, וּבִקְשׁ 12
לְזָרַע בְּצִדָּהּ מִיֵּן תְּבוּאָה אַחֶרֶת בְּשָׂדָה אַחַת - מִרְחִיק 13
בִּיגִינָהּ בֵּית רֹבַע²¹. וְהוּא כַּעֲשָׂר אֲמוֹת וְחֹמֶשׁ אֲמָה²² 14
עַל עֲשָׂר אֲמוֹת וְחֹמֶשׁ אֲמָה מִרְבָּע. בֵּין מִן הָאֲמָצַע 15
בֵּין מִן הַצֵּד²³. וְאִם לֹא הָיָה בִּיגִינָהּ כַּשֶּׁעוֹר הָיָה - 16
אֶסוּר; וְאִינוּ לֹקָה עַד שִׁיחִיו קְרוּבִין בְּתוֹף שֵׁשָׁה 17
טַפָּחִים. 18

(21) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. (22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדויק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. (23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.

י. הָיְתָה שְׁדָהּ זְרוּעָה יָרֵק, וּבִקְשׁ לְזָרַע בְּצִדָּהּ שְׁדָהּ 19
יָרֵק אַחֵר, אֶפְלוּ דְלָעַת - מִרְחִיק בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׁדוֹת 20
שֵׁשָׁה טַפָּחִים עַל שֵׁשָׁה טַפָּחִים מִרְבָּע. בֵּין מִן הַצֵּד 21
בֵּין מִן הָאֲמָצַע. וּפְחוֹת מַשְׁעוֹר זֶה - אֶסוּר; וְאִינוּ 22
לֹקָה עַד שִׁיחִיו קְרוּבִין בְּתוֹף טַפָּח²⁴. 23

(24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפח".

יא. הָיְתָה אַחַת מִשְׁתֵּי הַשְּׁדוֹת זְרוּעָה תְּבוּאָה, 24
וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּצִדָּהּ יָרֵק אוֹ דְלָעַת - מִרְחִיק בִּיגִינָהּ בֵּית 25
רֹבַע. 26

יב. כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיף לְהִרְחָקָה בַּשְּׁעוּרִין 27

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35) "שלו חטים ושל חבריו מין אחר, מותר לסמוך לו מאותו המין". (36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקתי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים.

11 יז. היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חברו בצדעה
12 זרועה חטים³⁷ - מתר לו לזרע תלם אחד של פשתן
13 בצד חטים שלו סמוך לשדה חברו. שהרואה יודע
14 שאין דרך העם לזרע תלם אחד של פשתן, ולא
15 נתפנן זה אלא לבדק שדהו אם ראויה היא לזרע
16 פשתן אם לא, ונמצא כזרע להשחתה³⁸. לפיכך³⁹
17 אסור לזרע מין אחר בין שתי שורות אלו שהן ממין
18 אחד עד שירחיק בתוך שלו⁴⁰.

37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין אחד, ונראה כאילו זרע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרע פשתן בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. (38) ובזרע להשחתה אין איסור כלאים. (39) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזרע להשחתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. (40) אבל לצד חברו מותר לסמוך.

19 יח. היתה שדהו⁴¹ ושדה חברו שפצעה זרועין שני
20 מיני תבואה⁴² - לא יזרע ביניהם חרדל וחריע אפילו
21 תלם אחד, מפני שהעם זורעים מאלו תלם אחד⁴³.
22 אכל אם היו שתי השדות זרועין שני מיני ירקות -
23 מתר לזרע ביניהם חרדל או חריע. שמתר להקין
24 חרדל או חריע לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני
25 שאינן מזיקין אותה⁴⁴. וכן אם היתה זוית⁴⁵ של זרע
26 זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוך שדהו - הרי
27 זה מתר, מפני שהן נראין מבדלין זה מזה. ואין
28 צריך לומר, אם היתה זוית של זרע זה נוגעת בזוית
29 של זרע האחר; מפני שהן נראין בסוף שדה⁴⁶ שנגע
30 בסוף שדה⁴⁷, שהוא מתר בלא הרחקה ולא הבדלה,
31 כמו שבארנו.

41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". (42) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרע ביניהם חרדל וחריע, וכל שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזרע באמצע שדהו. (43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרוכ להזרע שדות, וצריך עיון. (44) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרע תלם אחד בין שני מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרדל והחריע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכוון אל לבדוק שדהו. (45) שם משנה ז: "היה ראש תור חטים נכנס בתוך של שעורים מותר". (46) של האחד. (47) של בעל זרע אחר.

שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

1 טז. במה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר
2 המבדיל? בשזרע בתוך שדהו; אבל אם היתה שדהו
3 זרועה חטים - מתר לחברו לזרע³⁵ בצדעה שעורים.
4 שנאמר: שדך לא תזרע כלאים - אין האסור אלא
5 שיזרע שדהו כלאים; שלא נאמר: הארץ לא תזרע
6 כלאים³⁶. ולא עוד, אלא אפילו זרע בתוך שדהו
7 שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים עד
8 שסמכו לשדה חברו שהיא זרועה שעורים - הרי זה
9 מתר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף
10 שדה חברו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... אבל אם היתה שדהו זרועה חטים, מותר לחבירו לזרוע בצדעה שעורים, שנאמר שדך לא תזרע.. שלא נאמר והארץ לא תזרע."

בעניין זה שונה איסור כלאים מאיסור שביעית, שבו אין מחלקים בין שדהו לשדה חברו, ואסור לעבוד את האדמה בשביעית, גם אם אינה שדהו, כי באיסור שביעית נאמר "ושבתה הארץ שבת לה".

ויש לומר ההסבר בזה: מבואר ב'מורה נבוכים' שהטעם באיסור שביעית הוא שלא להכחיש את הקרקע בעבודה שנה אחר שנה, ולכן אין כל הבדל בין שדהו או שדה חברו, אבל טעם האיסור בכלאים הוא "שמערבב כוחות העליונים הנותנים כח הצמיחה... אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה, המכה אותו ואומר לו גדל". ולכן האיסור הוא רק ב"שדך", כי מזל שדה שייך לאדם עצמו, ושדה חברו היא במזל חברו.

ועל-פי-זה תובן המשך ההלכה ש"אפילו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים סמוך לשדה חברו שהיא זרועה שעורים הרי זה מותר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חברו". כי מאחר שטעם איסור כלאים נוגע לערבוב המזלות בשמים, נוגע עד כמה נראה הדבר בעיניים, כי מלאכים יכולים להבחין במציאות הדבר רק כפי שנראה לעין (כמו האדם), ואינם יודעים מחשבות אדם כמו הקב"ה, ולכן אין שייך כאן ערבוב הכוחות העליונים.

ההוראה בעבודה היא, שלעולם אל ימנע אדם לזרוע בשדה חברו, כלומר להשפיע לזולת, מפני חשש רוחני "שלא לערבב הכוחות". ואומרים לו: אל תתערב בחשבונות בנוגע לרוחניות ובעניינים שבין אדם לקונו שאינם שייכים אליך, ואפילו בדברים שנראה לאחרים כשייכים לזולת..

(על-פי יין מלכות' 199 זרעים סימן ב')

יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ט

פרק רביעי

1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, כמה מינין זורע בה. רצה לעשות שדהו משר או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

א. מתר לזרוע² שתי שורות זו בצד זו של קשואין, ושתי שורות בצדן של דלועין, ושתי שורות של פול המצרי⁴, ותלם בין כל מין ומין⁵. אבל לא יזרע שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין⁶ ושורה אחת של פול המצרי, אף על פי שהתלם מבדיל בין כל מין ומין; מפני שמנין אלו עלים שללן ארפין ונמשכין ומסתבכין, ואם זרען שורה בצד שורה - יתערב הפל⁷, ונראו פנורעין בערבוביא.

2) כלאים פרק ג משנה ד. 3) שהרי הקישואין והדלועין הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכו' יהודה ור' שמעון ולא כר' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א. וראה ב'תוספות' רבינו ידידיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד קטן חלק א עמ' כ הערה 7. 4) אף-על-פי שלענין כלאי הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ח, ופרק ג הלכה ו. 5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותוספות לשבת פה: דיבור-המתחיל איתביה. 6) משנה שם. 7) כן הוא בשבת שם.

9 ב. היתה שדהו זרועה⁸ מין ממנין ירקות, ובקש לזרע בתוכה שורות שורות של דלועין - עוקר מן הירק מקום שזרע בו שורה של דלועין ומבדיל בינה ובין הירק בתלם⁹, ומניח מן הירק רחב שתיים עשרה אמה ועושה שורה שניה של דלועין, ומבדיל בינה ובין הירק בתלם, וכן עד מקום שירצה; שנמצא בין כל שתי שורות של דלועין שתיים עשרה אמה¹⁰. אבל פחות מכן - אסור, מפני העלין שמסתבכין מכן ומכן בירק שביניהם, ונראה הפל כאלו נזרע בערבוביא.

8) שם משנה ו, כדעת חכמים. 9) ראה למעלה הלכה א. 10) ורוחב שני התלמים לא חשב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם, ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה ברי' קורקוב.

19 ג. היתה שורה של דלעת זרועה, אפילו דלעת יחידית¹¹, וכא לזרע בצדה תבואה - מרחיק בית רבע; שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול. וכל

22 דבר שיהיה בתוך בית רבע¹² שמרחיקין בין שני המינין - עולה מן המדה, כגון הקבר והסלע¹³ 23 וכיוצא בהן¹⁴. 24

11) שם משנה ז: "ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע". 12) שם פרק ב משנה י. 13) שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. 14) כגון נקעים מלאים מים, אף-על-פי שאינם ראויים לזריעה (בבא בתרא קג.), ראה ברי' ורע"ב.

ד. התלם¹⁵ או אמת המים שהן עמקים טפח¹⁶ - 25 זורעין לתוכו שלשה מיני זרעים: אחד על שפת התלם מכן, ואחד מכן, ואחד באמצע. 27

15) כלאים פרק ג משנה ב. 16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון-איש. ואף-על-פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.

ה. ומתר לנטע¹⁷ שני מינין בתוך גמא אחת, ואפלו קשות ודלעות¹⁸. והוא שיהיה מין זה נוטה מעל שפת הגמא לכאן והמין האחר נוטה לצד השני, ונראו נבדלין זה מזה¹⁹. וכן אם נטעו²⁰ ארבעה מינין בתוך הגמא והפסדן לארבע רוחותיה - הרי זה מתר. 32

17) שם משנה ה. 18) במשנה שם: "נטע אדם קישות ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת "שעליהם מתפשטים ומסתבכים" (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פרק ג הלכה יג). 19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה, היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת, והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל-שכן שנראה כחבוש, וצריך עיון". והרי' קורקוס הסביר: "שאינן כלאים אסורים אלא בזרע ככוונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא דגומא שאינו זורען בבית אחת ככוונה כלאים (אלא להטותם זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". 20) ירושלמי שם פרק ג סוף הלכה ד.

ו. הרוצה לזרוע²¹ שדהו משר²² משר מכל מין ומין - מרחיק בין²³ כל משר ומשר שתי אמות על שתי אמות, ומצר והולך עד שלא ישאר ביניהן בסוף המשר אלא כל שהוא; שהרי הן נראין שלא נזרעו בערבוביא²⁴. 37

21) שם פרק ב משנה ו. 22) מקום ארוך (פירוש המשנה), כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה שלמה), וראה להלן הלכה ח. 23) ירושלמי שם פרק ב הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". 24) כן הוא גם בזרע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב), שאין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסור לזרע בה חמשה מינין; שאם יזרע בכל רוח
מערובה זו ובכל רוח מערובה ששכיבותיה -
יראה הכל כמערב⁴¹. ואם השוה⁴² עליו שבערובה זו
לכאן ועליו שבערובה שבעדה מכאן, עד שיראו
מבדלים - מתר. וכן אם עשה תלם⁴³ בין כל ערובה
וערובה - מתר.

40 מימרא של רב שם. 41 כן היא לפי מסקנת הגמרא
(שם); שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסור, שם ימלא
את הקרנות (כסף-משנה). וראה להלן הי"א. 42 שם
לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ה. 43 כרב אסי שם.

יא. ואסור לזרע⁴⁴ חוץ לערובה בלא תלם ובלא
נטיה ואפלו כנגד הקרנות של ערובה שאין בהן
זרע⁴⁵; גזרה שמה יזרע ארבעת המינין בארבע זוויות
ערובה⁴⁶, ויזרע מינין אחרים חוצה לה כנגד הזוויות,
ונמצא הכל כמערב.

44 שם. 45 כמו הציור הזה: 46 כמו הציור הזה:

יב. היתה הערובה ששה על ששה והיה לה⁴⁷ גבול⁴⁸
גבוה טפח⁴⁹ ורחב טפח⁵⁰ סביב - מתר לזרע בה
אפלו שמונה עשר מינין, שלשה על כל גבול וגבול
וששה באמצע⁵¹, וירחיק בין כל מין ומין טפח
ומחצה⁵². ולא יזרע ראש הלפת⁵³ בתוך הגבול,
שמה ימלאהו⁵⁴. יותר⁵⁵ על זה - לא יזרע.

47 כלאים פרק ג משנה א. 48 גדר קטן. 49 משנה
שם. 50 שבת פה. 51 כר' יהודה במשנה שם.
52 ראה למעלה הלכה ט. 53 שעליו גדולים (וראה
למעלה פ"א ה"ט). 54 בכלאים שם: "מפני שהוא
ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. 55 משמונה עשר מינים,
וראה למעלה הלכה ט.

יג. ואסור לזרע בערובה מיני זרעים⁵⁶ בענין זה,
מפני שהן נראין כלאים. אבל מיני ירקות, הואיל
ואין דרך בני אדם לזרע מהן אלא מעט מעט - הרי
זה מתר, כמו שבארנו⁵⁷.

56 שם משנה ב. 57 בהלכה ט.

יד. גבול שהיה גבוה טפח⁵⁸ וזרעו בו מינין הרבה
כמו שבארנו, ונתמעט מטפח מאחר שזרע⁵⁹ בו -
כשר, שהיה כשר מתחלתו⁶⁰.

58 משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב).
59 ואם נתמעט הגבול קודם שזרעו, אסור לזרע מין אחר.
60 שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

טו. הרוצה למלאת⁶¹ כל גנתו מיני ירקות רבים ולא
ירחיק ביניהם - עושה כל הגנה ערוגות מרבעות,
אפלו ששה על ששה, ועושה בכל ערוגה חמשה
עגולין, ארבעה בארבע ורחותיה ואחד באמצע,
וזרע מין בכל עגול, וזרע ארבעה מינים אחרים

ז. רצה לעשות שדהו²⁵ קרחת²⁶ קרחת מפל מין ומין
- לא יעשה בתוך כל בית סאה יתר על תשע קרחות,
כל קרחת מהן בית רבע²⁷; ונמצא רחוק בין קרחת
וקרחת קרוב לעשר אמות פחות רביע²⁸, שכל בית
סאה חמשים על חמשים²⁹.

25 שם משנה ט. 26 חלק מן הארץ מרובע (פירוש
המשנה). ש"מקרח את שדהו ממין הזרע בו לזרע בו ממין
אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף-משנה). 27 שהוא
כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג
הלכה ט). ועיין שם בהערות. 28 אין זה מדויק. ובפירוש
המשנה כתב: "תשע אמות ושלש חמישיות וחצי חומש".
29 שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

ח. ומה בין המשר לקרחת? שהמשר ארוך³⁰
והקרחת מרבעת³¹.

30 והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחקת שתי אמות
על שתי אמות בראש השורה. 31 וזו היא שדה, ולפיכך
צריכים להרחיק יותר.

ט. מיני ירקות³² שאין דרך בני אדם לזרע מהם
אלא מעט מעט, כמו שבארנו³³ - מתר לזרע מהם³⁴
אפלו חמשה מינין בתוך ערובה אחת שהיא ששה
טפחים על ששה טפחים³⁵. והוא שיוזרע ארבעה
מינין בארבע רוחות הערובה ואחד באמצע, וירחיק
בין מין ומין כמו טפח ומחצה³⁶, כדי שלא ינקו³⁷
זה מזה. אבל יותר על חמשה מינין - לא יזרע, אף
על פי שמרחיק ביניהם³⁸; לפי שמניין הרבה
בערובה כזו הרי הן כנטועין בערובות³⁹.

32 שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערובה,
וכל מין ירקות זורעין בערובה", ופירש שם: "הירקות יזרעו
מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו
מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". 33 למעלה
פרק א הלכה ט. 34 שם משנה א. 35 משנה שם.
36 שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף-על-פי ששרשיהם
מתפשטים שלשה טפחים (כבא בתרא יז) - אינם יונקים
אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא
ייוק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים
כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין
צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח
ומחצה בלבד (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן
היתר על-פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא
צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש
תור בערובה" (שבת פה); בין מערובה ובין בתוך הערובה
עצמה (ראה חזון-איש). והציור לפי זה הוא: 37 בשבת
פה. "וקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיטא (טפחים) לא
ינקי מהדדי". 38 טפח ומחצה. 39 כן הוא בתוספות
שם דיבור-המתחיל וקים.

י. במה דברים אמורים? בערובה שהיא כחברה⁴⁰
ואין שם זרע חוצה לה; אבל ערובה בין ערוגות -

לארץ אינו אסור אלא מדרבנן, להלן בהלכה הסמוכה. (8) כרבי יאשיה, שפסקו כמותו (ברכות כב.). ולמד מפולת יד ממה שנאמר "לא תזרע" (= "לא תזרע כרמך כלאים") הרי שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י קידושין לט.), וממה שנאמר "כרמך כלאים" (= "לא תזרע כרמך כלאים") למד שיהיו כלאים (= שני מינים) קודם שיבואו בכרם, היינו שחוקן מהכרם (= החרצן) יהיו כלאים משני מיני זרעים (= חטיטה ושעורה). אבל מ"שדך לא תזרע כלאים" אין ללמוד כן, כי שדה בלי תבואה היא שדה, אבל כרם בלי גפנים אינו כרם ('תוספות' שם ד"ה לא). [ועי' בבא-בתרא ז, א.]. (9) ראה למעלה פ"א ה"ב, שמחפה הוא כזורע. (10) שתבואה וירק דין אחד להם בכלאי הכרם, ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ג.

ג. ואינו חיבב מן התורה¹² אלא על קנבוס¹³ ולוף¹⁴ וכיוצא בהן מזרעים שנגמרים עם תבואת הפרם¹⁵, אבל שאר הזרעים אסורים מדבריהם¹⁶. וכן אסור מדבריהם¹⁷ לזרע פלאי הפרם¹⁸ בחוצה לארץ.

(11) מנחות טו, ב. (12) על זרעים, חוץ מתבואה (= חמשת מיני דגן) וקטניות (וראה להלן הלכה יט) וירקות, שהם מן התורה (כסף-משנה). (13) "יש אומרים שהוא הנקרא בלשון ערב: כרויא" ('פירוש המשנה' כלאים פ"ב מ"ה). (14) מין ממני בצלים (שם). (15) במנחות שם, אמרו: "קנבוס ולוף אסרה תורה, דתנן היתה שדהו זורעה קנבוס ולוף, לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלוש שנים". כלומר, כיון שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", הוקשו זרעים לכרם (עי' רש"י שם), ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף שהם דומים לכרם, שכשם שכרם אינו נגמר אלא לשלש שנים, שהרי לפני כן הוא ערלה, כמו כן קנבוס ולוף אינם נגמרים אלא לשלוש שנים (וראה ב'בתי כלאים' להרב 'תפארת ישראל' אות לו), וזהו מה שכתב רבינו "שנגמרים עם תבואת הכרם" (כסף-משנה). (16) כן הוא במנחות, שם: "שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי" והיינו זרעים הנאכלים, כלומר הגרעינים הנזרעים - נאכלים, אבל זרעים שאינם נאכלים, אינם אסורים אפילו מדרבנן, כדלהלן ה"ו (כסף-משנה). [וראה להלן הלכה יט בדין פול המצרין]. (17) קידושין לט, א. (18) חטיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אבל לסמוך תבואה לכרם - מותר, ראה להלן פ"ח ה"ד.

ד. ולמה אסרו¹⁹ פלאי הפרם [בחוצה לארץ ולא אסרו פלאי זרעים]²⁰ מפני שפלאי הפרם חמורין הם, שאם נזרעו בארץ ישראל - הרי הן אסורין בהנאה, וכיון שהן אסורין בהנאה²¹ בארץ אסור לזרען בחוצה לארץ.

(19) קידושין, שם. (20) ראה למעלה פ"א ה"ג. (21) שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע וכו' ותבואת הכרם". ודרשו (קידושין נו:): "פן תקדש" - "פן תוקדש אש", או "פן יהיה קדש" (וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו), אבל בכלאי זרעים לא נאמר כן. ועוד למדו (חולין קטו). ממה שהוקשו כלאי זרעים לכלאי בהמה: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא

בארבעה קרנות ערוגה. נמצאו תשעה מינין בכל ערוגה והן נראין מבדלין זה מזה. ואינו מפסיד אלא מה שבין העגולין בלבד, שהוא מניחו חרב כדי שיראו העגולין מבדלין מן הקרנות ומבדלין זה מזה. ואם רצה שלא יפסיד כלום: אם היו העגולין זרועים שתי - זרע מה שבניהן ערב, ואם היו זרועין ערב - זרע מה שבניהן⁶² שתי, כדי שיראו מבדלין.

(61) מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: (62) מימרא של רב אשי שם.

טז. מפל אלו הדברים נתבאר לך, שבזמן שיש בין שני המינין הריקה הראויה להם כדי שלא יינקו זה מזה - אין חוששין למראית העין, כמו שבארנו⁶³; ובזמן שיראו מבדלים זה מזה⁶⁴ - אין חוששין ליניקתן אפילו הן זה בצד זה, כמו שנתבאר עתה.

(63) בהלכה ט. (64) ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה טו והלכה יח.

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ט

פרק חמישי

(1) יבאר הזורע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם. בכמה מינין חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נהג בחוצה לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו והוראה כלאים בכרם חבירו. הרוח שעקרה פארת הגפן ושלחה אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין. והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו נקרא ירק. והוראה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו. ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

א. הזרע שני מיני תבואה² או שני מיני ירקות³ עם זרע הפרם - הרי זה לוקה שתיים⁴: אחת משום שדך לא תזרע פלאים⁵, ואחת משום לא תזרע פרמך פלאים.

(2) כגון חטיטה ושעורה (להלן בהלכה הסמוכה). (3) כן מפורש בכלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם כו' הרי זה מקדש" וראה למעלה פ"א ה"ח, שגם זרעוני גינה כל זמן שלא ניכר הזרע - נקראים "ירק". (4) אם התרו בו משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם ('ירושלמי' שם פ"ח ה"א). (5) ראה למעלה פ"א ה"א.

ב. ואינו לוקה⁶ משום זרע פלאי הפרם עד שירזע בארץ ישראל חטה ושעורה וחרצן במפלת יד⁸. וכן אם חפה אותם בעפר - לוקה⁹. וכן אם זרע שני מיני ירק¹⁰ וחרצן או זרע אחד ירק וזרע אחד מין תבואה וחרצן במפלת יד - הרי זה לוקה.

(6) משמע שרק מלקות אין בזה, אבל איסור יש אפילו לזרוע מין אחד בצד הגפן, ראה להלן הלכה ז. (7) אבל בחוץ

ב: "תנור שהסיקו כו' בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותין".
(37) תוספתא כלאים פ"ד: "זמורה של גפן שהיתה מודלה
על גבי תבואה, אפילו היא מאה אמה - כל הגפן כולה
אסורה היא ופירותיה". ועיין ר"ש (כלאים פ"ז מ"ז),
ו'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שלא נאסרו אלא אותם
עצים שגדלו אחר זריעת הכלאים. (38) שם.

ח. אחד הנוטע ואחד המקיים³⁹, פיון שראה
פלאים⁴⁰ צמחו בכרמו והניחם הרי זה קדש. ואין
אדם מקדש דבר שאינו שלו⁴¹. לפיכך, המקפץ גפנו
על גבי תבואתו של חברו - קדש גפנו⁴² ולא
נתקדשה התבואה. ספך גפן חברו על תבואתו⁴³ -
קדש תבואה ולא קדש גפן חברו. ספך גפן חברו
על תבואת חברו - לא קדש אחד מהן. ומפני זה,
הזורע פרמו⁴⁴ בפשיעית - לא קדש⁴⁵.

(39) כלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים, הרי
זה מקדש. (40) שם מ"ו: "הרואה ירק בכרם ואמר וכו'
כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים - אסור". (41)
יוסי ורבי שמעון במס' כלאים פ"ז מ"ד-ה, ששמואל פסק
הלכה כמותם ביבמות פג, א. (כסף-משנה). וחזר בו רבינו
ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כר"י ולא
כר"ש. ועי' בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א, וצריך עיון.
(42) [אף-על-פי שבכלאי זרעים מותר לזרוע חטים בשדה
שלו בצד שדה שעורים של חברו, שנאמר "שדך לא תזרע
כלאים", שדך ולא שדה של אחר (למעלה פ"ג הט"ז) -
בכלאי הכרם נתרבה גם כרם חברו, שנאמר ותבואת הכרם
(י'ירושלמי' שם). ולפי זה, דברי ה'ירושלמי' כאן הם גם
אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון, ולפיכך גם לדבריהם נאסר
גפנו. ומה שלא נאסרה תבואת חברו, הוא מן הסברא, שאין
אדם אוסר דבר שאינו שלו. והרע"ב שם לא כתב כן].
(43) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"ג. (44) משנה, שם - דברי רבי
עקיבא. וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם
שאין הלכה כרבי עקיבא. (45) שהכל הפקר. ודוקא
הפירות, אבל העצים אינם הפקר, ונאסרו (ר"ש ורדב"ז).

ט. הרואה פלאים⁴⁶ בכרם חברו וקנין - הרי זה
הרואה אסור בהנחתו⁴⁷, וכל אדם מתירין בהן. ואלו
קנין בעל הפרים - ה'יה מקדש אותן לכל אדם, כמו
שבארנו.

(46) כן הוא בתוספתא פ"ג: "בעל הבית שקיים ירקות שדה
בכרם, אסור לו ואסור לכל אדם, אחר מכל מקום (כלומר:
אחר שאינו בעל השדה) שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו
ומותר לכל אדם" (רדב"ז, ועי' ראב"ד). (47) ששוויה
אנפשיה חתיכא דאיסורא (רדב"ז).

י. האנס⁴⁸ שזרע⁴⁹ פלאים בכרם חברו: אם נשתקעו
הבעלים⁵⁰, אף על פי שלא נתיאשו - הרי זה קדש
מן התורה⁵¹; ואם לא נשתקעו הבעלים, אף על פי
שנתיאשו - אינו מקדש אלא מדברי סופרים⁵².

(48) הגזלן. (49) כלאים פ"ז מ"ו. (50) רוצה לומר,

תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) - מה בהמתך היוצא ממנה (=)
הולד הנולד מהרבעת כלאים) - מותרת (=שלא נאסרה
אלא לקרבן), אף שדך היוצא ממנה מותר.

ה. ואין עזרין²² עם הנכרי בכלאים, אבל עזרין
עמו²³, כדי למעט התפלה²⁴.

(22) אין חופרין, עבודה זרה סג, ב. ותוספתא כלאים פ"ב.
ונראה מדברי רבינו שמפרש אותה בכלאי הכרם, ולענין
כלאי זרעים ראה למעלה פ"א ה"ג. וב'ירושלמי' סוף מסכת
ערלה (הובא למעלה שם) אמרו: "אין עושין עם הגוי
בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים, אבל
עיירות המובלעות בארץ ישראל וכו' עושין עמהן בכלאים",
הרי שלא אסרו אלא בארץ ולא בחוצה לארץ, ועי' רדב"ז.
(23) את הכלאים להשליכם לאיבוד. ואף-על-פי שהוא רוצה
בקיומו, שלא יעקרו מאליהם עד שיעקרום הוא ויקבל שכר
- לא החמירו חכמים (עבודה זרה סד. ורש"י שם).
(24) הדבר המגונה למראית עין.

ו. אין אסור משום פלאי הפרים אלא מיני תבואה
ומיני ירקות²⁵ בלבד; אבל שאר מיני זרעים²⁶ - מותר
לזרעם²⁷ בכרם, ואין צריך לומר שאר אילנות²⁸.

(25) ראה למעלה ה"א וג'. (26) שאינם נאכלים (כסף-
משנה, וראה למעלה ה"ג). (27) כלאים פ"ה ה"ח: "וכל
מיני זרעים אינן כלאים בכרם". והיינו זרעים שאינם נאכלים
שאינם כלאים אפילו מדרבנן, אבל זרעים הנאכלים -
אסורים מדרבנן. ראה למעלה שם. (28) שאין לך כלאים
באילנות אלא הרכבה בלבד (למעלה פ"א ה"ו).

ז. אסור לזרע ירקות או תבואה בצד הגפנים או
לטע גפן בצד הירק או תבואה²⁹. ואם עשה כן, אף
על פי שאינו לוקה³⁰ - הרי זה קדש³¹, ונאסרו
שניהם בהנאה³², הירק או התבואה או הגפנים³³,
ושורפין את שניהן³⁴; שנאמר: פן תקדש³⁵ המלאה
הזרע. ואפילו הקש של תבואה³⁶ והעצים של
גפנים³⁷ האלו - אסורין בהנאה ושורפין אותם. ולא
יסיק בהן תנור³⁸ וכירים ולא יבשל בהם בעת
שורפתן.

(29) וצריך להרחיק כשיעור המבואר להלן פ"ז ה"א.
(30) שאינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיזרע חטיה ושעורה
וחרצן במפולת יד, כדעת רבי יאשיה (למעלה ה"ב), ובכל
זאת איסור יש. ויש אומרים שהוא מן התורה (כסף-משנה
להלן סוף פ"ח. ועי' לחם-משנה פ"י מהל' מאכלות אסורות
ה"ו). (31) כן הוא בכמה משניות במסכת כלאים, ובוודאי
אין רבי יאשיה חולק על משניות אלו (כסף-משנה). ונראה
מדברי רבינו, שגם במין אחד של תבואה או ירק בצד
הגפנים נאסר בהנאה, ואין כן דעת הר"ן בחולין פרק ראשית
הגז. (32) "שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע
ותבואת הכרם. כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם" (הל'
מאכלות אסורות שם). (33) צריך להיות "והגפנים". וכן
הוא בשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ג. (34) משנה, תמורה לג, א.
(35) ודרשו (קידושין נו:) "פן תוקד אש". (36) פסחים כו,

18 תבואה או ירק בצדן, אף על פי שזה אסור⁷⁴ - אינן
19 מתקדשות].

(66) שם מ"ז. (67) שם נאמר רק "תבואה", ולמד רבינו מתבואה לירק. (68) כן הוא שם לפי הנוסח שלפנינו, וכן הוא בפסחים כה, א: "כתיב הזרע (=משמע משעת השרשה), וכתיב המלאה (=משמע שנוספו גידולין), הא כיצד? זרע מעיקרו בהשרשה זרע ובא הוסיף [מאתים] - אין, לא הוסיף [מאתים] - לא". (69) כלאים, שם. (70) התבואה או הירק. (71) הענבים. (72) היינו שתצמיח, ראה להלן פ"ב מהל' מעשר הלכות גה. (73) במשנה, שם. וכתב רבינו בפירושו: "והטעם בכל זה הוא מה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה הזרע, וצריך שיהיה שם תבואת כרם ומלאת זרע, ושתהיה כמו כן בענין גידול ותוספת. ואם הגיעה לתכלית שלימותה, לא יקראו אז תבואת כרם ומלאת זרע, אלא ענבים וחיטים". (74) כן הוא בירושלמי שם סוף ה"ה, לפי פירוש הפני משה.

20 יד. פ"ה⁷⁵ שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלכן אלא
21 עדן הן בפסר⁷⁶, וזרע בתוכו ירק או תבואה
22 והשרישו⁷⁷ - הרי זה לא קדש⁷⁸. ואף על פי כן,
23 קונסין אותו ואוסרין הזרע⁷⁹; אבל הפסר - מתיר⁸⁰.
24 ואם עקר הזרע⁸¹ קדם שיעשו הענבים כפול הלכן -
25 הרי זה מתיר בהניה⁸². מקצתן נעשו כפול הלכן⁸³
26 ומקצתן לא נעשו: את שנעשו - נתקדשו, ואת שלא
27 נעשו - מתירין.

(75) תוספתא סוף פ"ד, ומנחות טו, ב. (76) [ואף-על-פי שאמרו (ברכות לו): "הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן" - נקרא בוסר גם קודם לכן, כמו שאמרו בשביעית פ"ד מ"ח: "הבוסר משהביא מים - אוכל בו פתו בשדה, הבאיש - כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חייבין במעשרות", והבאיש - היינו "משיראה החרצן שלהם בחוץ" (הל' מעשר שם ה"ה), והיינו "עד שיגרעו", הרי שגם לפני שיגרעו נקראים בוסר. ומה שאמרו (ברכות שם): "הוא בוסר הוא גרוע", הכוונה למשנה שביעית שם: "הבוסר . . . הבאיש וכו'". שאז הוא גרוע הוא פול הלבן. ועי' ביאור הגר"א שם ס"ק כא]. (77) כלומר, אף-על-פי שהשרישו. (78) כלומר, לא נאסר בהנאה מן התורה לא התבואה ולא הגפנים. (79) גם בהנאה, ראה להלן. (80) אף בהנאה (ראב"ד, וראה להלן), וכן הוא בתוספתא שם: "גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין (כלומר, אסורין הן עצמם באכילה, ומקדשין התבואה בהנאה מדרבנן), אבל אין מתקדשין (= ליאסר בהנאה הן עצמן) עד שיעשו כפול הלבן". וראה ברדב"ז וב'שנות אליהו' שם ובביאור הגר"א ליו"ד שם, שמקור דברי רבינו ממנחות טו, ב. (81) זהו פירוש דבריו הקודמים שאמר "והבוסר מותר", שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, מותרים הגפנים בהנאה (וראה כסף-משנה וביאור הגר"א שם). (82) כלומר הגפנים, כנ"ל. (83) תוספתא, שם.

28 טו. ענבים שנעשו כפול הלכן וזרע בצדן תבואה

משיחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו ('פירוש המשנה' שם). (51) הואיל ונשתקע שם בעליה הראשונה ממנה, הרי היא של האנס, שוודאי נתיימשו הבעלים ממנה, ויאוש זה מועיל מן התורה מאחר שנשתקעו הבעלים. (52) כן הוא בירושלמי שם ה"ד: "אמר רבי אחא, נשתקעו הבעלים איסורו מדבריהם. ויש קרקע נגזל? אמר רבי לא: אף-על-פי שאין קרקע נגזל, יש יאוש לקרקע". ואם לא נשתקעו הבעלים ולא נתיימשו - אינו אסור כלל (כסף-משנה).

1 יא. הרוח שעקרה⁵³ פארות⁵⁴ הגפן ושלחה אותה על
2 התבואה - יגדל⁵⁵ אותה מיד⁵⁶. ואם ארעו אנס ולא
3 סלקן - הרי אלו מתירין⁵⁷ ולא נתקדשו.

(53) שם מ"ז. (54) ענפים. (55) יעשה גדר בין תבואה לגפנים. ונוסח אחר: "גדור", כלומר יחתוך את הענפים (כסף-משנה). ועוד נוסח: "גדור", כלומר, יסירם מיד, וכן כתב רבינו ב'פירוש המשנה'. (56) עד שלא יוסיפו מאתים ויתקדשו. (57) שלא נאסר אלא אם נעשה ברצון, ראה להלן הכ"א.

4 יב. אנס שזרע⁵⁸ הפך - פשיצא האנס⁵⁹ יקצר הזרע
5 מיד⁶⁰, ואפלו בחלו של מועד⁶¹. ואם לא מצא
6 פועלים - יוסיף להן עד שליש בשכרן⁶². בקשו
7 ממנו יותר מכן או שלא מצא פועלים - הרי זה
8 מבקש בנחת וקוצר⁶³. ואם נשתתא הזרע⁶⁴ עד
9 שהגיע לעונת שקידש⁶⁵ - הרי זה יקדש ויאסרו
10 שניהם.

(58) שם מ"ו. ומדובר בשלא נשתקעו הבעלים, ולא נאסר על ידי האנס. (59) והניח הכרם לבעלים. (60) שלא יהא מקיים כלאים (רא"ש). (61) "שהקצירה בחולו של מועד אסורה, אלא לצורך מכריח" ('פירוש המשנה'). וזהו צורך מכריח שלא יהא נראה כמקיים כלאים (מקיים ממש אינו, כיון שמיניתו אינה אלא מחמת איסור מלאכה בחול המועד - 'משנה ראשונה' ו'תפארת ישראל'). (62) במשנה: עד שליש, ובירושלמי נחלקו רב הונא ורב ששת, אם זהו שליש בשכר הפועלים או שליש שוויים של הפירות, ופסק רבינו לקולא (כסף-משנה). וכתב רבינו בפירושו שם, שהוא שליש מלגיו, שאם שכרם שלשה פשיטים, יתן להם ארבעה. וראה בבבא קמא ט, ב - בענין הידור מצוה עד שליש, שהסתפקו בזה אם שליש מלגיו או מלבר. (63) כן הוא במשנה שם: "קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד". (64) שלא באונס (הגר"א בביאורו ליו"ד סי' רצו ס"ק יט). (65) שהוסיף מאתים לאחר שיצא האנס.

11 יג. מאימתי תבואה⁶⁶ או ירק⁶⁷ מתקדשין?
12 משישרישו⁶⁸. ענבים - משיעשו כפול הלכן⁶⁹.
13 שנאמר: המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הפך -
14 עד שיעזר זה⁷⁰ ויהיה זה⁷¹ תבואה⁷². אבל תבואה
15 שבישה כל צרפה וענבים שבישלו כל צרפן - אינן
16 מתקדשות⁷³. [פיצד? תבואה שבישה כל צרפה ובא
17 ונטע גפן בתוכה, וכן ענבים שבישלו כל צרפן וזרע

104) ומקודם לא ראה. (105) שכבר בא הזרע אלא שלא הביא שליש (ר"ש שם). (106) גם התבן. וכדעת רבי יוחנן ב"ירושלמי" שם ה"ו (וחזר בו כאן ממה שכתב בפירושו, שהתבן מותר כדעת ריש לקיש). ומה שאמרו "ניפץ" ולא אמרו "תשרוף", כדלהלן, אמרו ב"ירושלמי" על-פי המשנה (תמורה לג:): "את שדרכו לשרוף, ישרוף" וכל זמן שהתבואה לחה - אינה ראויה לשריפה. (107) כדין כלאי הכרם, שהם בשריפה (למעלה ה"ז). [והיא נאסרת מיד כשתשריש (למעלה ה"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א: "זרוע מעיקרו - בהשרשה". אבל הגפנים שנזרעו מקודם - אינם אסורים אלא אם הוסיפו מאתיים, כמבואר בפסחים שם, וראה להלן הלכה כג.]. (108) [אם הוסיפו הגפנים מאתיים, כנ"ל].

יח. הַרְוָאָה בְּכֶרֶם¹⁰⁹ עֲשֵׂב שְׂאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזָרְעוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁהוּא רוּצָה בְּקִימוֹ לְבִהְמָה אוֹ לְרִפְוָאָה - הָרִי זֶה לֹא קִדְשׁ, עַד שְׂיִקְּנִים דְּבָר שְׁפִמּוּהוּ מְקִימִין רַב הָעֵם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. פִּיּוּד? הַמְקַיֵּם קוֹצִים בְּכֶרֶם פְּעֶרֶב¹¹⁰, שְׂרוּצִים בְּקוֹצִים לְגַמְלִיָּהֶם - הָרִי זֶה קִדְשׁ¹¹¹.

(109) שם מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (110) "שכן בערביא מקיימים קוצים בכרם" (שבת קמד:). (111) [וצריך לומר שקוצים הם ממין ירק (ראה למעלה ה"א), שאם הוא מזרעוני גינה הרי אינו מקדש, ראה למעלה ה"ג והלכה ו, ולהלן הלכה יט].

יט. הָאָרוּס¹¹² וְהַקִּיסוֹס¹¹³ וְשׁוֹשְׁנַת הַמֶּלֶךְ¹¹⁴ וְשֶׁאֵר מִיְּמֵי זֶרְעִים¹¹⁵ - אֵינָן כְּלָאִים בְּכֶרֶם¹¹⁶. הַקִּנְבוּס¹¹⁷ וְהַקִּנְרֵס¹¹⁸ וְצֶמֶר גֶּפֶן¹¹⁹ - הָרִי הֵן כְּשֶׁאֵר מִיְּמֵי יִרְקוֹת וּמִקִּדְשֵׁים בְּכֶרֶם. וְכֵן כָּל מִיְּמֵי דְשִׁאִים¹²⁰ שְׁעוּלִין מְאֻלְיָהֶן בְּשֻׁדָּה - הָרִי הֵן מִקִּדְשֵׁין בְּכֶרֶם. וּפּוֹל הַמְצָרִי¹²¹ - מִיֵּן זֶרְעִים הוּא וְאִינוֹ מִקִּדְשׁ¹²². הַקִּנִּים¹²³ וְהַדִּיר¹²⁴ וְהַטְּדִין¹²⁵ - מִיְּמֵי אֵילָן הֵן וְאֵינָן כְּלָאִים בְּכֶרֶם.

(112) משנה שם, "והוא עשב שקורים בלשון ערב סוסנבר ונענע, רחב העלין, ובלע"ז מינטא" (פירוש המשנה). (113) בערבי ללבב, ובלע"ז קוריולה (שם). (114) נקרא שקיאק אל נעמן, ובלע"ז רושילא (שם). (115) משנה שם. (116) ראה למעלה ה"ג וה"ו. (117) שם, כחכמים ולא כרבי טרפון. וה'כסף משנה' כתב שבספר מוגה לא גרס "הקנבוס", שהרי עיקר כלאים הוא קנבוס ולוף כמבואר למעלה בה"ג. אבל מדברי רבינו בפירוש המשנה, נראה ששני מיני קנבוס הן, שהרי בפ"ב מ"ה פירש: קנבוס - בלשון ערבי כרויא, ובפ"ה מ"ח כתב: "הקנבוס נקרא קנב, ובלע"ז קנבוש". (118) הוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג, יח) "וקץ ודרדר תצמיח לך" (רע"ב). ונאכל על-ידי תיקון (ביצה לד. ורש"י שם). (119) נקרא בלשון ערב קוטון, בכלאים פ"ז מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, אף צמר גפן אסור ואינו מקדש", אולם ב"ירושלמי" שם משמע שחכמים חולקים עליו, וסוברים שצמר גפן מקדש בכרם,

1 או מִיְּמֵי יִרְקוֹת, וְלִקְטַת הַזֶּרַע קִדְשׁ שְׂשִׁירִישׁ - הָרִי זֶה מִתְּרִי⁸⁴ בְּהִנָּא⁸⁵. וְאִם הַשְּׂרִישׁ - אָסוּר.

(84) כלאים פ"ז מ"ז: "מאימתי תבואה מתקדשת - משתשריש" (הובאה למעלה ה"ג). (85) נראה שבאכילה נאסר מיד (והראב"ד חולק ומתיר גם באכילה, ועי' כסף-משנה). [ומקור דברי רבינו, מלשון המשנה שם "מאימתי תבואה מתקדשת (משמע אסור הנראה, שהרי לא נאמר "נאסרת") - משתשריש". נראה, שלענין אסור אכילה אין צורך בהשרשה, ועי' רדב"ז].

טז. גֶּפֶן שְׂשִׁירִישׁ⁸⁶ הַעֲלִין שְׁלֵה וְנִפְלוּ, כְּדֶרֶךְ שְׂתִיבִישׁ הַגֶּפֶן בְּיְמֵי הַקָּר - אָסוּר לְזָרַע בְּצִדָּה יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה; וְאִם זָרַע - לֹא קִדְשׁ⁸⁸. וְכֵן הַזֶּרַע בְּעֵצִין שְׂאִינוֹ נְקוּב⁸⁹ הַמִּנְחָה בְּכֶרֶם⁹⁰ - לֹא קִדְשׁ⁹¹, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת⁹². אֲבָל עֲצִין נְקוּב⁹³ - הָרִי הוּא כְּאֶרֶץ⁹⁴.

(86) שם מ"ב. ופירש רבינו שם: שנפלו העלים שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים. (87) כן כתב שם. ואם יבשה לגמרי - מותר לזרוע בצדה (כסף-משנה). (88) שם. (89) שם מ"ח, כרבנן ולא כרבי שמעון. (90) כנראה שאם היה רק באויר אין מכין אותו מכת מרדות, שהרי בעצין נקוב באופן זה, אין אסור מדאורייתא, ראה להלן הלכה כג.]. (91) אבל אסור לזרוע מדרבנן, וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרו אלא "ואינו מקדש" ולא שמותר לזרוע (כסף-משנה). ומכיון שלא כתב שאסורו חכמים באכילה, נראה שמותר בדיעבד באכילה, וראה להלן שם. (92) ככל העובר על דברי חכמים. וכן כתב רבינו לענין כלאי זרעים (למעלה פ"א ה"ב). (93) כדי שיצא בו שורש קטן. ראה למעלה שם. (94) אם הוא מונח בכרם. ראה למעלה שם.

יז. הִזֵּה עוֹבֵר בְּכֶרֶם⁹⁵ וְנִפְלוּ מִמֶּנּוּ זֶרְעִים, אוֹ שְׂיָצְאוּ עִם הַזִּבְכִּים⁹⁶ אוֹ עִם הַמִּים⁹⁷, אוֹ שֶׁהָיָה זֹרַע אוֹ זֹרָה⁹⁸ בְּשֻׁדָּה לְכֹן⁹⁹ וְסַעֲרָתוֹ הָרוּחַ לְאַחֲרָיו וְנִפְלוּ הַזֶּרְעִים בְּכֶרֶם, וְצִמְחוּ - הָרִי זֶה לֹא נִתְקַדֵּשׁ; שְׁנֵאָמַר: אֲשֶׁר תִּזְרַע - וְזֶה לֹא זֶרַע¹⁰⁰. וְחֵיב לַעֲקֹר¹⁰¹ כְּשִׁירָאָה; וְאִם קִימָן - הָרִי זֶה קִדְשׁ¹⁰². סַעֲרָתוֹ הָרוּחַ לְפָנָיו וְרוּאָה הַזֶּרְעִים¹⁰³ שְׁנִפְלוּ לְפָנֶם - הָרִי זֶה כְּזֹרַע. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה? אִם צִמְחוּ הָעֵשָׂבִים - יִהְיֶה כֶּם בְּמַחֲרָשָׁה וְדִיו. וְאִם מִצָּאן¹⁰⁴ שְׁנַעֲשׂוּ אָבִיב¹⁰⁵ - יִנְפֹץ אוֹתוֹ אָבִיב כְּדִי לְהַשְׁחִיתוֹ, שֶׁהִפֵּל אָסוּר בְּהִנָּאָה¹⁰⁶. וְאִם מִצָּאָה שְׁנַעֲשִׂית דָּגָן - הָרִי זֶה תִּשְׂרֹף¹⁰⁷. וְאִם רָאָה אוֹתָן וְקִימָן - הָרִי אֵלּוּ יִשְׂרְפוּ עִם הַגִּפְנִים¹⁰⁸ הַסְּמוּכוֹת לָהֶן.

(95) שם פ"ה מ"ז. (96) כשמזבל כרמו. (97) כשפותח אמת המים להשקות הכרם. (98) שם לא נזכר אלא "זורה", אבל ב'ספרי' פ' כ"הצא (דברים כב, ט) נזכר "הזורע". (99) תבואה או זרע. (100) 'ספרי' שם. (101) שלא יהיה מקיים כלאים בכרם. (102) שאף המקיים כלאים בכרם, אוסרם (למעלה ה"ח). (103) משנה שם.

ופסק רבינו כמותם (ראה 'מראה הפנים' שם ה"ב ד"ה אמר). (120) תוספתא פ"ג (וכן צריך להגיה ב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ז, ראה ב'פני משה'). (121) בתוספתא שם מפורש להיפך: "ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים בכרם" (עי' רדב"ז). ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בתוספתא, ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (122) [מכאן נראה, שמה שכתב למעלה ה"ג שזרעים הנאכלים אסורים מדבריהם (ראה מה שכתבנו שם בשם ה'כסף משנה') - אין זה אלא איסור זריעה, אבל אינו מקדש, שהרי גם פול המצרי הוא מהזרעים הנאכלים]. (123) תוספתא שם, ויש בהם מאכל לבהמה. ואף-על-פי שבעירובין לד, ב - אמרו, שקנים רכים דינם כירק - סמך רבינו על התוספתא, שכל שאינו מוציא עלים מעיקרו, הרי זה אילן לגבי כלאים, ראה להלן בהלכה הסמוכה (רדב"ז). (124) אין זה שושנת המלך (לעיל), שהיא ממין זרעים (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (125) עץ האטד. ולענין ברכה על פירותיו - ראה בשו"ע או"ח סי' רג ס"ב.

כד. **בְּצֵל שְׁנִטְעוּ בְּכֶרֶם¹³⁴, וְאַחֵר כֶּן נִעְקַר הַכֶּרֶם¹³⁵, וְאַחֵר כֶּן צִמְחוּ בְּצֵלִים מִן הָעֵקֶר הַנְּטוּעַ, אָף עַל פִּי שְׂרָבּוֹ הַגְּדוּלִּים עַל עֵקֶרוֹ בְּמֵאֲתָיִם¹³⁶ - הֲרִי אוֹתוֹ הָעֵקֶר בְּאֶסְרוֹ¹³⁷; וְשֶׁאֵין גְּדוּלֵי הַתֵּר מַעֲלִין¹³⁸ אֶת הָעֵקֶר הָאֶסוּר.**

1 **כ. זֶה הַכֵּלָל: כָּל הַמוֹצִיא עֲלִין מֵעֵקְרוֹ¹²⁶ - הֲרִי זֶה יֵרֶק, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא עֲלִין - הֲרִי זֶה אֵילָן. וְהַצֵּלָף**
2 **- אֵילָן לְכָל דֶּבֶר¹²⁷.**
3

(126) מן שרשיו. תוספתא ו'ירושלמי' שם. (127) כדעת בית הלל (ברכות לו). וראה להלן פ"א מהל' מעשר שני ה"ז.

4 **כא. הֲרֹאֶה יֵרֶק בְּכֶרֶם¹²⁸ וְאָמַר: כִּשְׂאֲגִיעַ לִי¹²⁹**
5 **אֶלְקָטָנוּ - מִתֵּר¹³⁰. הֲגִיעַ לוֹ וְעֵבֶר מַעֲלִין¹³¹ וְאָמַר:**
6 **כִּשְׂאֲחֹזֵר לוֹ אֶלְקָטָנוּ, אִם שָׁהָה עַד שְׁהוֹסִיף אֶחָד**
7 **מִמֵּאֲתָיִם - הֲרִי זֶה קִדָּשׁ.**

(128) כלאים פ"ה מ"ו. ולא נתיימש מללקוט אותו ולעקרו. (130) שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", ולא נאסר אלא כמו זריעה שהיא ברצונו ('תוספות' בבא-בבא ב: ד"ה נתיימש). וראה למעלה הלכה יז. (131) ונתיימש מללקוט בהזדמנות הראשונה, הרי הוא מקיים כלאים בכרם.

8 **כב. וְכִיצַד מַשְׁעֲרִין¹³² שְׁעוֹר זֶה? רֹאִין, אִם נִחְתָּף**
9 **יֵרֶק זֶה אוֹ מִין תְּבוּאָה זֶה מִן הָאֶרֶץ, בְּכַמָּה זְמַן**
10 **יִיבֹשׁ. הִגַּע בְּעֶצְמָהּ שְׁיִיבֹשׁ עַד שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר בּוֹ לִחָה**
11 **בְּמֵאָה שָׁעָה, אִם נִשְׁתַּהֲהָ בְּאֶרֶץ מִשְׁהֲגִיעַ לוֹ חֲצִי**
12 **שָׁעָה - הֲרִי הוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם לְאֶסֶר; וְאִם שָׁהָה פָּחוֹת**
13 **מִחֲצִי שָׁעָה - מִתֵּר.**

(132) לפי ה'ירושלמי' שם ה"ה. וכן כתב בפירושו המשנה.

14 **כג. אֶסוּר לַעֲבֹר בְּעֶצֶין נְקוּבִין¹³³ שְׁזוּרֵעַ בּוֹ יֵרֶק בְּתוֹךְ**
15 **הַכֶּרֶם. וְאִם הִנִּיחוּ תַּחַת הַגֶּפֶן וְנִשְׁתַּהֲהָ שָׁם בְּאֶרֶץ**
16 **כְּדֵי לְהוֹסִיף אֶחָד מִמֵּאֲתָיִם - הֲרִי זֶה קִדָּשׁ.**

(133) כלומר, מחזיקו בידו ועובר אתו באויר הכרם, תוך עשרה טפחים, ראה 'ירושלמי' כלאים פ"ז ה"ב. והנה במשנה (שם מ"ח): "המעביר עצין נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן".

יום ש"ק י"ג תשרי ה'תשע"ט

פרק נשיין

(1) יבאר הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו. ודין כמה גפנים יקדש. מי שהיה שדהו ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים או איפכא. המברך את הגפן בארץ והזורע תחת מותר האפירות. המותח זמורה מאילן לאילן.

22 **א. הַזּוֹרֵעַ יֵרֶק אוֹ תְּבוּאָה בְּכֶרֶם, אוֹ הַמְקִימוֹ עַד**
23 **שְׁהוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם² - הֲרִי זֶה מְקַדֵּשׁ מִן הַגֶּפְנִים**
24 **שֶׁסִּבְכוּתָיו שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה³ לְכָל רוּחַ. עֲגֻלוֹת⁴ וְלֹא**
25 **מִרְבַּעוֹת. וְרֹאִין כָּל הָעֵגוּל שֶׁרָחַב שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים**
26 **אֲמָה כְּאֵלוֹ הוּא כְּלוֹ מֵלֵא יֵרֶק⁵, וְכָל גֶּפֶן שֶׁתַּהֲהָ**
27 **בְּתוֹךְ עֵגוּל זֶה - נִתְקַדָּשָׁה עִם הַיֵּרֶק, וְכָל שְׁחוּץ**
28 **לְעֵגוּל - אֵינָן מִתְקַדָּשׁוֹת.**

(2) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שזרעו עכשיו באיסור - נאסרו מיד בהשרשה. (3) אף על פי שהזורע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי שורות: השורה הסמוכה והשורה שלפנים הימנה - בזרע בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. (4) וראה בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה יח, שלעניין שבת חושבים אותן

מרובעות, ויש שם הוספה של אמה ושלשה חומשי אמה, כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע - אמה ושני חומשין באלכסון". (5) מקור דברים אלו בירושלמי "שתהא האמצעית עגולה ירק".

ב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? פְּשָׁתָהּ בֵּין שְׁתֵּי הָעֲגוּלֹת הַזֶּה וּבֵין שְׁוֹרֹת הַגִּפְּנִים שְׁחוּצָה לּוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת; אֲבָל אִם הָיָה בֵּינֵיהֶם אַרְבַּע אַמּוֹת מִצְמָצְמוֹת אוֹ פָּחוֹת - רוֹאִין אֶת הָעֲגוּלָּה כְּאִלּוּ הִגִּיעַ לַשְּׁוֹרָה הַסְּמוּכָה לּוֹ, וְכֵאלּוֹ רִחַב הָעֲגוּלָּה אַרְבָּעִים אַמָּה; וְרוֹאִין, כֹּל גִּפֶּן שֶׁתַּפֵּל בְּתוֹךְ עֲגוּלָּה זֶה שֶׁל אַרְבָּעִים אַמָּה - הֵרִי הִיא מִתְקַדֶּשֶׁת.

(6) כלומר, חוץ לעיגול הנ"ל, שמידתו שלושים ושתיים על שלושים ושתיים. (7) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם הגפנים שחוץ לעיגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות בלבד, הן נאסרות.

ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזוֹרַע אוֹ מְקַיֵּם תוֹךְ הַכֶּרֶם; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ חוּץ לַכֶּרֶם וְסֻמוֹךְ לּוֹ - הֵרִי זֶה מְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי שְׁוֹרֹת⁸ שֶׁל גִּפְּנִים הַסְּמוּכוֹת לְזֶרַע בְּאַרְךָ כֹּל הַזֶּרַע, וְיֹתֵר אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ לְזֶרַע, וּמִתְקַדֵּשׁ מִן הַזֶּרַע רִחַב אַרְבַּע אַמּוֹת בְּאַרְךָ כֹּל הַשְּׁוֹרָה שֶׁל כֶּרֶם. וְאִם זֶרַע בְּצֵד גִּפֶּן יְחִידִית - אֵינּוּ מְקַדֵּשׁ מִן הַזֶּרַע אֲלָא שְׁשָׁה טַפָּחִים לְכָל רוּחַ.

(8) כדעת בית הלל.

ד. יִלְדָּה פָּחוֹת מִטַּפַּח - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת אֶת הַזֶּרְעִים.⁹ בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁתִּים כְּנָגֵד שְׁתֵּים וְאַחַת יוֹצֵאָה זָנְבָה¹⁰; אֲבָל אִם הָיָה כָּל הַכֶּרֶם בֶּן - הֵרִי זֶה מְקַדֶּשׁ¹¹.

(9) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזור חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה - אסור גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים". והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח. (10) שדינן ככרם קטן. [ונהנה בגמרא (סוטה שם) אמר עזר ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותרה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב" וכתב רבינו בפרק י מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה", ומכיון שכאן בהלכות כלאים לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכו'", נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית

ה. שְׁתֵּי גִּנּוֹת זוֹ עַל גִּבּ זוֹ: הַתַּחְתּוֹנָה עֲשׂוּיָה כֶּרֶם - זוֹרֵעַ אֶת הָעֲלִיוֹנָה עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְאֹוִיר עֲשָׂרָה טַפָּחִים קְרוֹב לַכֶּרֶם; שְׁאֹוִיר עֲשָׂרָה טַפָּחִים סֻמוֹךְ לַכֶּרֶם אוֹ לְגִפֶּן יְחִידִית - אֲסוּר לְזַרְע¹² בוֹ זֶרְעִים. וְאִם הָיָה הָעֲלִיוֹנָה עֲשׂוּיָה כֶּרֶם - הֵרִי זֶה זוֹרֵעַ אֶת הַתַּחְתּוֹנָה עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְמִטָּה מְשֻׁלָּשָׁה טַפָּחִים מַעַקֵּר הַגִּפְּנִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתי גנות זו על גב זו, התחתונה עשויה כרם, זוֹרֵעַ אֶת הָעֲלִיוֹנָה עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְאֹוִיר עֲשָׂרָה טַפָּחִים קְרוֹב לַכֶּרֶם".

ביאור ההלכה על-פי פנימיות העניינים: מבואר בדרושי חסידות, שההבדל בין אותיות הכתב ובין אותיות החקיקה, שאותיות הכתב הם מציאות אחרת מהקלף, וגם אחרי שנכתבו אפשר להפרידם. משא"כ אותיות החקיקה הם דבר אחד עם הלוחות שעליהם נחקקו, באופן שאי-אפשר להפריד ביניהם כלל. וענינו בעבודת האדם: שקיום התו"צ צריך להיות אצלו באופן של חקיקה, היינו שהוא והתורה נעשים דבר אחד, עד שהתענוג הגשמי של האדם הוא מהתורה עצמה, ועד שהתענוג פועל השמנת הגוף מתענוג (כידוע ש"אומרים על רבי נחום מצ'רנוביל שהיה שמן בגופו מעניית אמן-יהא-שמי-הרבא").

"שתי גנות זו ע"ג זו, והירק בינתיים" מורה על שתי דרגות בתענוג, ג"ע התחתון וג"ע העליון. מצד גדרי האדם, הרי ה"כרם" שהוא השלימות והנחת וכו' הוא בעליונה, היינו לעתיד-לבוא, כמאמר חז"ל "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", אבל באמת נחת-רוח האמיתית היא מ"התחתונה" מכיון שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דווקא.

ומקדים הרמב"ם הפסק-דין בנוגע לאדם, שגם אצלו צריכה להיות "התחתונה עשויה כרם", כי שלימות העבודה היא שתענוג הנברא הוא מתענוג הבורא, שלכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", ורק אחר-כך ממשיך "ואם היתה העליונה עשויה כרם", היינו אם לא הגיע לשלימות העבודה, שמקדים "יפה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעולם הזה" ואח"כ מוסיף "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב".

(עלפי "זיון מלכות" ספר זרעים סימן ג')

(12) אבל אינו נאסר.

ו. מִי שֶׁהָיָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרֵק אוֹ תְּבוּאָה, וְנִמְלָךְ לְטַע בָּהּ גִּפְּנִים - הוֹפֵךְ אֶת הַזֶּרְעִים בְּמַחְרָשָׁה¹³ וְאַחֵר כֶּף נוֹטֵעַ, וְלֹא יֵטַע וְאַחֵר כֶּף יִחְפֹּךְ. הָיָה זֶה נְטוּעָה גִּפְּנִים, וְנִמְלָךְ לְזַרַע בָּהּ זֶרְעִים - מְשַׁרֵּשׁ אֶת

שאמרו חכמים, אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם, שהן נידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הבריקה היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתיים, הרי אם ישנה גפן אחת היוצאת בזנב, יצטרפו גם שתיים לכרם, ולכן פירש רבינו באופן אחר. (24) [כלומר, אף על פי שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא לקולא, ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן].

י. הִיוּ פָּחוֹת מִשְׁלֹשׁ²⁵ - אֵין מִצְטָרְפִין²⁶, אֵלָא מִרְחִיק מִהֶן שְׁשֶׁה טַפָּחִים²⁷ לְכָל רוּחַ וְזוֹרֵעַ.²²

(25) כן נראה במשנה ששינוי "המבריק שלוש גפנים", הרי שפחות מכן - לא. (26) [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות לגבי ההברכות שלהן]. (27) כההרחקה מגפן יחידית.

יא. כָּל הַזּוֹרֵעַ תַּחַת הַשָּׂרִיגִים²⁸ וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאֵין מִן הַגֶּפֶן - הֲרִי זֶה קֹדֶשׁ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַזֵּרַע רָחוּק מֵעֵקֶר הַגֶּפֶן כַּמָּה אַמּוֹת.²³
²⁴
²⁵

(28) הענפים.

יב. הִדְלָה²⁹ אֶת הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת אַפְפִּירוֹת³⁰ - לֹא יִזְרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאֶפִּירוֹת, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין עֲלִיָּהּ לֹא עֲלִין וְלֹא שָׂרִיגִים. וְאֵם זֶרַע, הוֹאִיל וְאֵין הַזֵּרַע תַּחַת סִכּוֹ הַגֶּפֶן - הֲרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן אִם הִדְלָה³¹ הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת בְּדִי³² אֵילָן שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה פְּרוֹת, כְּגוֹן הָאֵרֶז וְהַבְּרוֹשׁ. אֲבָל אִם הִדְלָה עַל מִקְצַת אֵילָן מֵאֲכָל - הֲרִי זֶה מִתֵּר לִזְרַע תַּחַת בְּדִי הָאֵילָן שֶׁלֹּא נִמְשְׁכוֹ עֲלִיָּהּ שָׂרִיגֵי הַגֶּפֶן; שְׁאִין אָדָם מִבְּטֵל אֵילָן מֵאֲכָל וְעוֹשֶׂה אֶפִּירוֹת לַגֶּפֶן. וְאִם נִמְשְׁכוֹ הַשָּׂרִיגִים אַחֵר שֶׁזֶרַע וְסִכּוֹ עַל הַזֵּרַע - הֲרִי זֶה מִחֲזִירָם לְמָקוֹם אַחֵר.³³
³⁴
³⁵
³⁶

(29) הגביה. (30) "ואותם הקנים וכיוצא בהם, שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף הגפן, הם הנקראים אפיפירות". (31) "וכן המדלה על מקצת אילן סרק". (32) ענפי. באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.

יג. הַזּוֹרֵעַ תַּחַת מוֹתֵר הָאֶפִּירוֹת אוֹ תַּחַת מוֹתֵר אֵילָן שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה פְּרוֹת³³, וְנִמְשְׁכוֹ שָׂרִיגֵי הַגֶּפֶן וְסִכּוֹ עַל הַזֵּרַעִים - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְקִיּוֹמוֹ³⁴ אוֹ לְהַחֲזִיר הַשָּׂרִיגִים. אֵלָא כִּיצַד עוֹשֶׂה? עוֹקֵר הַזֵּרַע.³⁵
³⁶

(33) שדינו כאפיפירות. (34) משנה שם: "ואם הלך החדש אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור.

יד. קָנִים הַיּוֹצֵאֵין מִן הָעָרִיס³⁵ וְחָס עֲלִיָּהּ לְפָסְקוֹן כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁחִית הָאֶפִּירוֹת³⁶ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לִזְרַע³⁷ תַּחְתִּיהֶן. וְאִם הִנִּיחֵם³⁸ כְּדִי שֶׁיִּהְיוּ עֲלִיָּהּ הַשָּׂרִיגִים וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאֵין - הֲרִי זֶה אֲסוּר לִזְרַע תַּחְתִּיהֶן.³⁹
⁴⁰

1 הַגֶּפֶנִים וְאַחֵר כֶּף זוֹרֵעַ אֶת הַזֵּרַעִים. וְאִם רָצָה לְקַץ
2 אֶת הַגֶּפֶנִים עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאָר מִהֶן אֵלָא פָּחוֹת מִטַּפַּח
3 סְמוּךְ לָאָרֶץ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לִזְרַע¹⁴ וְאַחֵר כֶּף יַחֲזוֹר
4 וּיִשְׁרֹשׁ אֶת הַנִּשְׁאָר בָּאָרֶץ מִן הַגֶּפֶנִים.

(13) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. (14) [ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר].

ז. הַמְּבָרִיךְ¹⁵ אֶת הַגֶּפֶן בָּאָרֶץ, אֶפְלוּ הַבְּרִיקָה בְּתוֹךְ הַדְּלָעַת שְׂבָבָה וְנִעְשָׂת כְּסִילוֹן אוֹ בְּתוֹךְ סִילוֹן שֶׁל חֶרֶשׁ¹⁶: אִם הָיָה הָעֵפֶר עַל גִּבָּה שְׁלֹשֶׁה טַפָּחִים אוֹ יוֹתֵר - הֲרִי זֶה מִתֵּר לִזְרַע עַל גִּבָּה; וְאִם הָיָה עַל גִּבָּה פָּחוֹת מִזֶּה - אֲסוּר לִזְרַע עַל גִּבָּה, וּמִתֵּר לִזְרַע בְּצִדָּה¹⁷.¹⁰

(15) והוא שיטמינה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערוביאי למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסרו אלא במבריק, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת שרשים בשרשים אסורה. [וראה שם שכתבנו שלדעת רבינו נקטו "המבריק" לרבותא, שאפילו במבריק ענפים יש חשש של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם במבריק לא אסרו אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר אילנות שענפיהם קשים לא אסרו]. (16) אבל בסילון של מתכת אין השרשים עוברים. (17) ברייתא בבבא בתרא יט: "אבל זורע את הצדדין אילן ואילך", שאין השרשים מתפשטים לצדדים, לא השרשים של התבואה, ולא השרשים של הגפן.

ח. הַבְּרִיקָה בְּסִלְעָה¹⁸, אֵף עַל פִּי שְׁאִין עֵפֶר עַל גִּבָּה אֵלָא שֶׁלֹּשׁ אַצְבָּעוֹת - מִתֵּר לְהִבְיֵא זֶרַע עֲלֶיהָ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁאִין עוֹקֵר הַגֶּפֶן נִרְאָה¹⁹; אֲבָל אִם נִרְאָה²⁰ - צָרִיךְ לְרְחִיק שְׂשֶׁה טַפָּחִים לְכָל רוּחַ וְאַחֵר כֶּף יִזְרַע, כְּמוֹ שֶׁמִּרְחִיק מִכָּל גֶּפֶן יַחֲדוּתִית שֶׁלֹּא הַבְּרִיקָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.¹⁶

(18) משנה שם. ובפירושו שם כתב: "סלע היא הקרקע הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני שהשרשים מפעפעים ועוברים. (19) שהוברכה הגפן כולה. (20) שהוברכה רק זמורה.

ט. הַמְּבָרִיךְ שֶׁלֹּשׁ גֶּפֶנִים וְעַקְרִיהֶם נִרְאִין: אִם לֹשׁ בִּינְיָהֵן²¹ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַד שְׁמוֹנֶה²² - הֲרִי אֵלּוֹ מִצְטָרְפִין לְשָׂאֵר גֶּפֶנִים הַעוֹמְדוֹת²³, וְכֵאלּוֹ לֹא הַבְּרִיקָה²⁴; וְאִם לֹא - אֵינֶם מִצְטָרְפוֹת.²⁰

(21) בין הגפנים האלו, וכן ביניהם לבין השורה השנייה של הגפנים. (22) שזהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבים ככרם. (23) להיחשב ככרם. הראב"ד כתב: "כי מצטרפות

מתוך מהדורת חזק

- 35) היא אפיפירות שלמעלה. (36) חמל עליהם לכרות אותם שלא יתקלקל הערים. (37) שאינן חשובות בכלל האפיפירות אלא אם כן הייתה מחשבתו לדלות עליהם הענפים הצומחים. (38) כן הוא במשנה שם: "עשאו כד שיהלך עליהן החדש אסור".
- 1 טו. פרח³⁹ היוצא מן הערים או מן הדלית⁴⁰ - רואין אותו באלו משקלת תלויה בו עד הארץ, ואסור לזרע תחתיו. וכן המותח זמורה מאילן לאילן - אסור לזרע תחתיה.
- 39) והוא מלשון "הפרחה הגפן". (40) הוא הגפן בלא ערים.
- 5 טז. קשר חבל או גמי בזמורה, וקשר הראש האחד באילן - הרי זה מותר לזרע תחת החבל⁴¹. ואם מתח חבל זה פדי שיהלכו עליו השריגים והעלים - הרי הוא כאפיפירות, ואסור לזרע תחתיו.
- 8 (41) כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז"י"ג תשרי תשע"ט

- 9 המצוה הל"ז — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ) בעל ידעוני ולבקש ממנו ידיעה (ראה לעיל לא תעשה ט — שיעור יד), והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא בך וגו' ושאל אוב וידעני" (שם). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אל תפנו אל האבת ואל תידענים" (ויקרא יט, לא), אוב — זה פיתום (שם מכשף שתרגומו: מגלה נעלמות) המדבר משחיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור של הזרוע אל הכתף); וידעוני — המדבר בפיו — הרי אלו (הם עצמם) בקסילה; והנשאל (המתייעץ) בהם באזהרה".
- 10 המצוה הל"ח — האזהרה שהזהרנו מלדרוש ידיעה מן המתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם הכפרי) אותם (הרשעים) שהם מתים באמת (שלהם ראוי באמת התואר "מתים"), אף-על-פי שהם אוכלים ומגישים (שהרי "רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שמי שעושה כן ולובש כן יבואהו המת בשנתו ויגיד לו מה שישאל עליו. והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא בך וגו' ודרש אל המתים" (שם). ובגמרא סנהדרין (סוה): "דרש אל המתים — זה המרעב עצמו והלף ולן בבית הקברות, כדי שתשרה עליו רוח טמאה"; והעובר על לאו זה — חייב מלקות.
- 11 המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ) בעל אוב ומלבקש ידיעה ממנו, והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא בך וגו' ושאל אוב" (שם). והעובר על לאו זה, כלומר: השואל בעל אוב — אינו חייב מיתה, אבל דבר זה אסור (וראה לעיל מצות לא תעשה ח
- 12 המצוה המ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגלח הפנים, (חלק המצח שליד האוזן) והוא אמרו יתעלה: "לא תגלח פאת ראשך" (ויקרא יט, כז). וגם הלאו הזה הוא כדי שלא להתדמות לעובדי עבודה זרה, לפי שכן היו עושים עובדי עבודה זרה שמגלחים צדניהם בלבד. ולפיכך הצרכו לבאר במסכת יבמות (ה) ואמרו: "הקפת כל-הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית האסור הוא גלות הצדעים והנחת שאר השער בדרך שעושים כמרי עבודה זרה, אבל אם מגלח הכל הרי אין בך התדמות להם — לפיכך הודיענו, שאסור לגלח הצדעים כלל בין לבדם בין עם כל-הראש; וחייב מלקות על כל-צדע מהם, ולפיכך לוקה שמים אם גלח כל-ראשו. והטעם שלא נמנה אלו כשתי מצות, אף-על-פי
- 13 יום ראשון ז' תשרי תשע"ט
- 14 מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.
- 15 מג. מד. מ. לט. מא. מה. קעא.
- 16 המצוה הל"ה — האזהרה שהזהרנו מלחבור (לאסוף קבוצות של שרצים ו"לחברם" יחד, ולקבל מהן עצות שונות), והוא שייאמר דברים (הברות וצירופי מילים משונות של "שמות" ו"לחשים") שמדמה שהם מועילים לך וכן, ומזיקים לך וכן, ולשון ספרי: "וחבר חבד — אחד חובר (אוסף) את הנפש ואחד חובר את העקרב", כלומר: האומר עליהם דברים (לחשים) כדי שלא ישכוהו לפי דמיונו. או שאומרם על מקום נשיכתם כדי להשקט הקאב; והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סו.).
- 17 המצוה הל"ח — האזהרה שהזהרנו מלדרוש ידיעה מן המתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם הכפרי) אותם (הרשעים) שהם מתים באמת (שלהם ראוי באמת התואר "מתים"), אף-על-פי שהם אוכלים ומגישים (שהרי "רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שמי שעושה כן ולובש כן יבואהו המת בשנתו ויגיד לו מה שישאל עליו. והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא בך וגו' ודרש אל המתים" (שם). ובגמרא סנהדרין (סוה): "דרש אל המתים — זה המרעב עצמו והלף ולן בבית הקברות, כדי שתשרה עליו רוח טמאה"; והעובר על לאו זה — חייב מלקות.
- 18 המצוה הל"ו — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ) בעל אוב ומלבקש ידיעה ממנו, והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא בך וגו' ושאל אוב" (שם). והעובר על לאו זה, כלומר: השואל בעל אוב — אינו חייב מיתה, אבל דבר זה אסור (וראה לעיל מצות לא תעשה ח

המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן מללכת
בדרכי הפופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים
ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו יתעלה: "לא יהיה
כלי-גבר על-אשה" (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיט
מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיט זה
מיוחד לגברים — לזקה.

המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום בגופנו
בצבעי הפחול והסקרא (צבע בגווני ירוק אדום) וזולתם, כדרך
שעושים עובדי עבודה זרה במפרסם אצל בני מצרים עד
היום. והאזהרה על כך, הוא אמרו יתעלה: "וכתבת קצקע
לא תתנו בככם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה — חייב
מלקות, וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מסכת מכות.

המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט
את-עצמנו, כדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא
אמרו יתעלה: "לא תתגדדו" (דברים יד, א). וכבר נכפל
לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ושרט לנפש לא תתנו
בבשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות
(יג): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדדו" מבצי
ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונה) דאמר רחמנא:
(התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות אבל).
ובגמרא מכות (כא) אמרו: "שריטה וגדידה אחת היא".
ושם נתבאר שעל המת בין ביד בין בפלי — חייב; ועל
עבודה זרה, בפלי חייב, ביד פטור, כמו שבא בספרי
הנביאים: "ויתגדדו כמשפטם בחבורות ויכרימחים"
(מלכים-א יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה
היא רק בבלי). וכבר אמרו (יבמות יג) שבכלל לאו זה, גם
האזהרה מפלוג העם ומחלוקת הרבים ואמרו: "לא
תתגדדו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא
הוא כמו שבאר ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת",
וזה מעין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי): "כל-המתחזיק
במחלוקת עובר בלאו, שנאמר: ולא יהיה קרח ובעדתו"
(במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה
דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא
שלילה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה'
מודיע שהחולק על הפהנים וטוען לעצמו את הפהנה
בדורות הבאים לא יאירע בו מה שארע לקרח ולא יהיה
עניו, הבליעה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אלא יהא עניו
"באשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת,
באמרו יתעלה למשה: "הבא-נא ירך בתיקף וגו'" (שמות
ד, ו), וכמו שנתבאר בענין (דברי הימים-ב כו) — (שנענש
בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אחרון לענין
המצוה ואמר, שפבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות
(כ). והעובר על לאו זה — לזקה.

המצוה הקע"א — האזהרה שהזהרנו מלתלש שער
הראש על המתים כדרך שעושים הסכלים, והוא אמרו:

שלוקה שמים, מפני שאין בהם שני לשונות תחת לאו
אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת
ראש משמאל והיינו מוצאים שחייבו עליהם שמים כי אז
היה אפשר למנותם בשתי מצות; אבל הואיל והם בלשון
אחד וענין אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא
(שקילנו) הפרוש (בכתוב), שלא זו כולל חלקים שונים
מהגוף ושהוא חייב על כל-חלק מהם לבדו, אין זה מחייב
שהיה מצות הרבה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף
מכות (כ); ולא זו אין הנשים חייבות בו.

המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלח את-
הזקן, ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין,
והלחי העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין,
והלחי התחתון מצד שמאל, ושכולת הזקן. וכבר בא
הלאו בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי
שהכל נקרא: זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא
אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא
תשחית אף פאה אחת מכלל הזקן. ובא הפרוש שהן
חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחייב חמש מלקיות אם
גלח הכל, ואפלו גלחן בבת אחת. ולשון המשנה (מכות
כ): "ועל הזקן (אם גלחו) חמשה (מלקיות): שמים מכאן
ושמים מכאן ואחת מלמשן, ורבי אליעזר אומר: אם נטלן
כלן כאחת — אינו חייב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם)
(כא): "אלא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי
אליעזר סובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שפנא
קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכן
היא ההלכה. וגם זה היה דרך כמרי עבודה זרה, כמו
שמפרסם היום בקשט נזירי האירופים שהם מגלחים
את-זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות — לפי
שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענין אחד, כמו
שבארנו במצוה שלפניה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חייבות בה.

המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה שהזהירו
גם הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו
יתעלה: "ולא-ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה).
וכל-גבר שנתקשט או לבש מה שידוע באותו המקום
שצורה זו מיוחדת לנשים — לזקה. ודע שמעשה זה,
כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או
הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעורר
את-הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש
שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים
המיוחדים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשיית מקצת
הקמעות ואומרים (שכדי שיעליחו הקמעות, ראוי): שאם
המתעסק בזה הוא איש — ילבש בגדי נשים ויתקשט
בזהב ומרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלבש
שריון ותחגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענין
הזה.

חִיבִי מִיתוֹת שְׂתוּדוֹ. יְכוֹל אֶף הַהֲרָגִין עַל־פִּי זִמְמִין?
 לֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵא 'וְאִשְׁמָה הִנָּפֵשׁ הָיָא' כְּלוּמַר שְׂאִינוּ חִיב
 לְהַתּוֹדוֹת אִם יָדַע שְׁלֹא חָטָא, אֲלֵא הַעֲדִידוּ עָלָיו עַדִּי
 שְׁקָר". הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שְׁעַל כָּל־סוּגֵי הַחֲטָאִים הַחֲמוּרִים
 וְהַקָּלִים וְאֶפְלוּ עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה חִיבִים עָלֵיהֶם וְדוּי, וְלִפִּי
 שְׁנֵאָמַר הַצּוּי הִנֵּה, כְּלוּמַר "וְהַתּוֹדוּ", יַחַד עִם חִיּוֹב
 הַקָּרָן, הִנֵּה יְכוֹל לַעֲלוֹת בְּדַעְתּוֹ, שְׂאִין הַיּוֹדִי לְבַדּוֹ
 מִצְוָה בִּפְנֵי עֲצָמָה אֲלֵא הוּא מֵהַנִּגְרָרִים אַחֵר הַקָּרָן,
 לִפְיֶכָךְ הַצָּרְכוֹ לְבָאָר אֶת־זֶה בְּמַכְלֵתָא בְּלִשׁוֹן זֶה: "יְכוֹל
 בְּזִמְן שְׁהֵם מְבִיאִין (קִרְבוֹ) מִתּוֹדִין; וּמִזִּין אֶף בְּזִמְן שְׂאִין
 מְבִיאִין? אָמַר: דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹדוּ (בְּכָל מַצְבָּ).
 אִין בְּמִשְׁמַע וְדוּי אֲלֵא בְּאֶרֶץ; מִזִּין אֶף בְּגִלּוֹת? אָמַר:
 וְהַתּוֹדוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אַבְתָּם" (שם כו, מ). וְכֵן דְּנִיָּאל
 אָמַר: "לָךְ אֲדִינִי הַצָּדִיקָה וְלָנוּ בִּשְׁתַּת הַפְּנִים" (דְּנִיָּאל ט, ז).
 הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ מִכָּל מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁהַיּוֹדִי מִצְוָה בִּפְנֵי
 עֲצָמָה וְחוּבָה עַל הַחוּטָא עַל אִיזָה חָטָא שְׁחָטָא, בִּין
 בְּאֶרֶץ בִּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, בִּין שֶׁהִבִּיא קָרָן וּבִין שְׁלֹא
 הִבִּיא קָרָן, חִיב לְהַתּוֹדוֹת כְּמוֹ שְׂאִמַר יִתְעַלָּה: "וְהַתּוֹדוּ
 אֶת־חֲטָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ". וְלִשׁוֹן סִפְרָא (ויקרא טז, כא,
 פִּרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת) גַּם־כֵּן: "וְהַתּוֹדָה — זֶה וְדוּי דְּבָרִים".
 וְכַכֵּר נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק אַחֲרוֹן מִפְּסוּרִים (פז).

יום שלישי ט' תשרי ה'תשע"ט

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הָע"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֵם.

יום רביעי י' תשרי ה'תשע"ט

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הָע"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם שֵׁנִי.

יום חמישי י"א תשרי ה'תשע"ט

מצות עשה עג. י.

הַמִּצְוָה הָע"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם שֵׁנִי.

הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — הַצּוּי שְׁנֵאֲנוּנוּ לְקֹרָא קְרִיאַת
 שְׁמַע בְּכָל־יוֹם — עֲרִבִית וְשַׁחֲרִית — וְהוּא אָמַר
 יִתְעַלָּה: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשַׁבָּתְךָ בְּבִיתְךָ" (דְּבָרִים ו, ב). וְכַכֵּר
 נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסְכַּת בְּרָכוֹת, וְשֵׁם (כא). נִתְבָּאָר
 שְׁקִירִיאַת שְׁמַע דְּאֲוִרִיתָא (מִן הַתּוֹרָה). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתָא
 (רִישׁ פֶּרֶק ג' דְּבָרִכוֹת): "כִּשְׁם שְׁנִיתָנָה תוֹרָה קִבַּע (וּמִן)
 לְקִרְיאַת שְׁמַע, כִּךְ נִתְּנוּ חֻקִּים זִמְן לְתַפְּלָה", כְּלוּמַר:
 זְמַנִּי הַתַּפְּלָה אֵינִם מִן־הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוַת הַתַּפְּלָה עֲצָמָה
 הִיא מִן־הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ (מִצְוַת עֲשֵׂה ה, ו) חֻקִּים
 תִּקְּנוּ לָהּ זְמַנִּים — וְזֶהוּ עֲזִין אֲמָרָם (בְּרָכוֹת כו, ב): "תַּפְּלוֹת
 כִּנְגִיד תְּמִידִין תִּקְּנוּם", כְּלוּמַר: תִּקְּנוּ זְמַנֵּיהֶן בְּזִמְנֵי
 הַהִתְקַבְּלָה. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חִיבוֹת בָּהּ.

1 "וְלֹא־תִשְׁמְרוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֹת" (דְּבָרִים יד, א).
 2 וְכַפֵּל לֹאוֹ זֶה בִּכְתָּבִים וְאָמַר: "לֹא־קִרְחָה קִרְחָה
 3 בְּרֹאשֶׁם" (ויקרא כא, ה), כִּדִּי לְהַשְׁלִים הַדִּין, לִפִּי שְׁמִמָּה־
 4 שְׂאִמַר "בֵּין עֵינֵיכֶם" הֵייוּ אוֹמְרִים שְׂרַק מִפְּאֵת פְּנִים
 5 בְּלִבְד אֲסוּר — לִפְיֶכָךְ בָּאָר וְאָמַר: "לֹא יִקְרָחָה קִרְחָה
 6 בְּרֹאשֶׁם" לְחִיב עַל כָּל־הָרֹאשׁ כְּבִין הַעֵינִים. וְגַם אֵלוֹ
 7 אָמַר: "לֹא יִקְרָחָה קִרְחָה בְּרֹאשֶׁם" בְּלִבְד, הֵייוּ אוֹמְרִים:
 8 בֵּין עַל הַמֹּת בֵּין שְׁלֹא עַל הַמֹּת — לִפְיֶכָךְ בָּאָר שֵׁם
 9 "לְמֹת". וְכָל־הַמְּגִלָּה (הַקּוֹרָח) כְּגִרִים מִשְׁעַר רֹאשׁוֹ
 10 בְּתִלְשָׁה עַל הַמֹּת דּוֹקָא — לוֹקָה, בֵּין שֶׁהוּא כִּהֵן גְּדוֹל
 11 אוֹ יִשְׂרָאֵל לוֹקָה עַל כָּל־קִרְחָה וְקִרְחָה מְלָקוֹת אָחֵת. וְכֵן
 12 מַה־שֶּׁכַּפֵּל בִּכְתָּבִים: "וּפְאֵת זָקֵנָם לֹא יִגְלַחוּ וּבִכְשָׁרָם לֹא
 13 יִשְׁרְטוּ שְׂרָטָה" (שם) לֹא בָא אֲלֵא לְהַשְׁלִים תּוֹרַת הַמִּצְוָה,
 14 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסוּף מִכּוֹת (כא).

יום שני ח' תשרי ה'תשע"ט

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הָע"ג — הוּא הַצּוּי שְׁנֵאֲנוּנוּ הַהוֹדוֹת
 בְּחֲטָאִים שְׁחָטָנוּ לִפְנֵי יִתְעַלָּה (לְהַתּוֹדוֹת עֲלֵיהֶם) בְּדַבּוּר,
 כְּשֶׁנִּשְׁכַּח מֵהֶם — וְזֶהוּ הַיּוֹדִי וְעִנְיָנוּ, שְׂאִמַר: "אֲנִי
 הִשָּׁם! חָטָאתִי, עֲוִיתִי, שְׁשַׁעֲתִי וְעִשִּׂיתִי כִּךְ וְכָךְ". וְיִרְחִיב
 אֶת־הַדַּבּוּר וּיְבַקֵּשׁ כְּפָרָה בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי צָחוֹת לְשׁוֹנוֹ. דַּע,
 שְׂאֶפְלוּ הַחֲטָאִים שְׁחִכִּים עָלֵיהֶם מִיֵּי הַקָּרָנוֹת הָאֵלָּה
 שְׁנִזְכְּרוּ מִקֵּדָם, שֶׁבָּהֶם אָמַר יִתְעַלָּה, שְׂמִי שְׁמִקְרִיבִים
 נִתְכַּפֵּר לוֹ — צָרִיךְ עַל־כָּל־פְּנִים גַּם לְהַתּוֹדוֹת בְּשַׁעַת
 הַקָּרָבָתָם. וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה: "דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
 אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חֲטָאתָא הָאֵדָם וְגו' וְהַתּוֹדוּ אֶת־
 חֲטָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (בְּמַדְבָּר ה, יז), וְלִשׁוֹן הַמִּכְלֵתָא
 בְּפִרְשׁוֹ פְּסוּק זֶה: "לִפִּי שְׁנֵאָמַר: 'וְנִהְיָה כִּי־יֵאָשֶׁם לְאַחַת
 מֵאֵלֶּה וְהַתּוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא' (ויקרא ה, ה) — יִתְּנָה עַל
 חָטָא אֲשֶׁר חָטָא: 'עָלֶיהָ' — עַל הַחֲטָאתָא כְּשֶׁהִיא קִיָּמָה,
 לֹא מִשְׁנִשְׁחָטָה. אִין בְּמִשְׁמַע שְׂתִּינְדָה הִיחִיד אֲלֵא עַל
 בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ". לִפִּי שְׁפְּסוּק זֶה, כְּלוּמַר אָמַר יִתְעַלָּה
 "אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" (שם) נֵאָמַר בְּפִרְשַׁת וַיִּקְרָא בְּמִטְמֵא
 מִקְדָּשׁ וְקִדְּשׁוּ וְהִנָּזְכְּרִים עֲמוֹ (קְבוּצַת חֲטָאִים שְׁחִיבִים
 עֲלֵיהֶם קִרְבֵּן חֲטָאת, עוֹלָה וְיֹוֹרֵד) כְּמוֹ שֶׁכַּכֵּר בְּאַרְנוּ (מִצְוָה
 עב — שִׁיעוּר קצ), לִפְיֶכָךְ אָמַר כָּאֵן בְּמַכְלֵתָא, שְׁלֹא הֵייוּ
 לְמִדִּים מִפְּסוּק זֶה אֲלֵא חִיּוֹב הַיּוֹדִי לְמִטְמֵא מִקְדָּשׁ
 (קְבוּצַת חֲטָאִים מֵאוֹתוֹ סוּג בְּלַבְד); "מִזִּין אֶתָּה מִרְבָּה שְׂאָר
 כָּל־הַמִּצְוֹת? אָמַר (פְּסוּק נוסף בְּחֻמוֹשׁ בְּמַדְבָּר): דְּבַר אֵל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹדוּ. וּמִזִּין אֶף מִיתוֹת וּכְרִיתוֹת? אָמַר:
 חֲטָאתָם, כָּל־חֲטָאתָם — לְרִבּוֹת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; כִּי
 יַעֲשׂוּ — לְרִבּוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה". וְשֵׁם אָמַר עוֹד: "מִכָּל־
 חֲטָאתָא הָאֵדָם — מִמָּה שֶׁבִּינוּ לְבִין חֲבֹרוֹ: עַל הַגְּבֻבוֹת
 וְעַל הַגְּזוּלוֹת וְעַל לְשׁוֹן הָרַע; לְמַעַל — לְרִבּוֹת הַנִּשְׁפָּע
 בְּשֵׁם לְשָׁקֵר וְהַמְקַלֵּל; וְאִשְׁמָה הִנָּפֵשׁ' — לְרִבּוֹת כָּל־

במקדשו" — כלומר ישים מטרתו להתפלל בו (במקדש) ונכחו (או לנגדו) כמו שבאר שלמה (והתפללו אל-המקום הזה, "הבית הזה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו, ט)).

יום ש"ק י"ג תשרי ה'תשע"ט מצות עשה ה.

המצוה החמשית — היא הצווי שנצטוינו לעבדו ותעלה. ונכפל הצווי הזה כמה פעמים ואמר "ועבדתם את ה' אלהיכם" (שמות כג, כה); ואמר "ואתו תעבדו" (דברים יג, ה); ואמר "ואתו תעבד" (שם ו, יג); ואמר "ולעבדו" (שם יא, יג). ואף-על-פי שגם הצווי הזה הוא מן-הצווים הכלליים — כמו שבארנו בכלל (בשורש) הרביעי — הרי יש בו יחוד, כי הוא צווי על התפלה. ולשון ספרי (דברים יא, יג): "ולעבדו — זו תפלה". ואמרו עוד: "ולעבדו — זה תלמוד". ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו: "מנין לעקר תפלה בתוך המצות? מהקא (מכאן): את-ה' אלהיך תירא ואתו תעבד" (שם ו, יג). ואמרו: "עבדהו בתורתו, עבדהו במקדשו" — כלומר ישים מטרתו להתפלל בו (במקדש) ונכחו (או לנגדו) כמו שבאר שלמה (והתפללו אל-המקום הזה, "הבית הזה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו, ט)).

יום שישי י"ב תשרי ה'תשע"ט

מצות עשה י. ה.

המצוה העשירית — הצווי שנצטוינו לקרא קריאת שמע בכל-יום — ערבית ושהרית — והוא אמרו ותעלה: "ודברת בם בשבתך בביתך" (דברים ו, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא) נתבאר שקריאת שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא (ריש פרק ג דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (ומן) לקריאת שמע, כך נתנו חכמים זמן לתפלה", כלומר: זמני התפלה אינם מן-התורה; אבל מצות התפלה עצמה היא מן-התורה, כמו שבארנו (מצות עשה ה), וחכמים תקנו לה זמנים — וזהו ענין אמרם (ברכות כו): "תפלות כנגד תמידין תקנום", כלומר: תקנו זמניהן בזמני ההקראה. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה".

המצוה החמשית — היא הצווי שנצטוינו לעבדו ותעלה. ונכפל הצווי הזה כמה פעמים ואמר "ועבדתם את ה' אלהיכם" (שמות כג, כה); ואמר "ואתו תעבדו" (דברים יג, ה); ואמר "ואתו תעבד" (שם ו, יג); ואמר "ולעבדו" (שם יא, יג). ואף-על-פי שגם הצווי הזה הוא מן-הצווים הכלליים — כמו שבארנו בכלל (בשורש) הרביעי — הרי יש בו יחוד, כי הוא צווי על התפלה. ולשון ספרי (דברים יא, יג): "ולעבדו — זו תפלה". ואמרו עוד: "ולעבדו — זה תלמוד". ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו: "מנין לעקר תפלה בתוך המצות? מהקא (מכאן): את-ה' אלהיך תירא ואתו תעבד" (שם ו, יג). ואמרו: "עבדהו בתורתו, עבדהו

אגרות קודש

בי"ה, ז' תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ד אלול עם הפ"נ המוסגר בו, שיקרא בעת רצון על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע,

בו כותב אודות סברתו, ללמוד מלאכת סת"ם,

ונכון הדבר במאד ומכמה טעמים.

ובודאי למותר לעוררו אשר סופר סת"ם צריך להרבות ביר"ש שלו, אלא שאין הקב"ה בא בטרוניא עם ברייתו, ונותן מראש היכולת והכחות על זה, ואין הדבר תלוי אלא בהאדם, ואדרבה מוסיפין בסיוע שלו, וכמרו"ל הבא לטהר מסייעין לו, ועיין לקו"ת דברים פט, ד.

בברכת חתימה וגמח"ט.

ירמיה פרק ב לד-לו

לד גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא במחתרת מצאתים כי על־פלא־אלה: לה ותאמר כי נקיתי אך שָׁב אִפּוּ מִמֶּנִּי הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתְךָ עַל־אֲמָרְךָ לֹא חָטָאתִי: לו מִה־תּוֹלִי מָאֹד לִשְׁנוֹת אֶת־דְּרָכְךָ גַּם מִמְצְרִים תִּבְּוִשִׁי פֶּאֶר־רַב־שֶׁשֶׁת מֵאֲשׁוּר: לו גַּם מֵאֵת זֶה תִּצְאִי וַיֵּדִיךָ עַל־רֹאשְׁךָ כִּי־מָאֵס יְהוָה בְּמִבְטָחֶיךָ וְלֹא תִצְלִיחִי לָהֶם:

ירמיה פרק ג א"ב

א לֹא־מֹר הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִלְכָה מֵאִתּוֹ וְהִיתָה לְאִישׁ־אֲחֵר הַיָּשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חֲנוּף תַּחֲנוּף הָאָרֶץ הִיא וְאַתָּה זִנִּית רַעִים רַפִּים וְשׁוֹב אֵלַי נָא־יְהוָה: ב שְׁאִי־עֵינֶיךָ עַל־שָׁפָסִים וְרָאִי אֵיפֹה לֹא (שגלת) שָׁפַתְּ עַל־דְּרָכִים יִשְׁבַּת לָהֶם פְּעֻרָבִי בְּמִדְבָּר וְתַחֲנוּפִי אֶרֶץ בְּנוֹתֶיךָ וּבְרַעְתְּךָ:

רש"י

ולא חזקו כמה שנאמר (בד"ה כח):

(א) לאמר הן ישלח וגו'. יש לי לומר שאין עוד את ראוי לי כי כן דרך המשלח את אשתו והלכה לה וגו': ואת זנית רעים רבים. עם אוהבים רבים ואעפ"כ שובי אלי. ושוב אלי. כמו עשות ולשוב אלי אני עוסק כך: (ב) שפים. יבלי מים. לא שוגלת. לי פלגש: ישבת להם. להיות נכונה לקראתם: כערכי. יושב אוהלים שהוא תמיד מצוי בחוץ במדברות ועל שם כך הוא קרוי ערבי ששוכן בערבה:

מצודת ציון

(לד) בכנפיך. שולי הבגד: במחתרת. ר"ל במקום נסתר והיא מלשון חתירה וחפירה כמו אם במחתרת ימצא הגנב (שמות כב): (לה) נשפט. ענין ויכוח וכן כי באש ה' נשפט (ישעיה סו): (לו) תזלי. ענין הלך כמו אזלו מים מני ים (איוב יד): מאוד. היא כמו הרבה. לשנות. מלשון השתנות: (א) ישלח. ענין טרוד וגרושין וכן ושלחה מביתו (דברים כד): חנוף תחנוף. ענין חיוב ואשמה כמו ולא תחניפו את הארץ (במדבר לה): (ב) שפים. כן נקראו המקומות הגבוהות כמו אפתח על שפים נהרות (ישעיה מא): איפה. אי פה וכן איפה הם רועים (בראשית לו): שגלת. ענין משכב המשגל וכן ואיש אחר ישגלנה (דברים כח): להם. לצרכם: כערכי. שם אומה:

פעם לאשור פעם למצרים: גם ממצרים תבושי. על אשר לא תמצא עזר על ידו: כאשר בושת מאשור. כי אחז מלך יהודה שלח מלאכים למלך אשור לעזור לו והיצר לו עוד כמ"ש ויבוא וכו' מלך אשור ויצר לו ולא חזקו (דה"ב כח): (לז) גם מאת זה. כמו שיצאת בדאגה וביללה מאת מלך אשור כן תצאי ממלך מצרים בדאגה וידיך יהיו מונחים על ראשך כדרך המקונן: כי מאס ה' במבטחך. דבר שנאוי ונמאס בעיני ה' מה שאתה בוטח בעזרת המצרים ולכן לא תהיה לך הצלחה להם למצוא חן בעיניהם להיות לך לעזר מול הקמים עליך:

(א) לאמר. ר"ל מהראוי לאמר לישראל את זאת הנה אם יגרש איש את אשתו ובהיתר הלכה מאתו והיתה לאיש אחר ואף אם לא בא עליה: הישוב. וכי יוכל בעלה הראשון לשוב עוד אליה לקחתה אחר שמת השני או גרשה הלא בעבור עון כזה תתחייב להארץ ההיא הנעשה בה כזאת ותקבל גמולה משלם: ואת. אבל אתה ישראל עם כי בעורך תחתי זנית באיסור עם אוהבים רבים ר"ל עם כי עבדת עכו"ם חלוקות עכו"ם שוב אלי ואקבלך בתשובה: (ב) שאי עיניך. הרימי עיניך להביט על ההרים הגבוהים וראי איה המקום אשר לא שכבת שמה עם נואפים ר"ל אשר לא עבדת שמה עכו"ם: על דרכים וכו'. לפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה היושבת על הדרכים להיות כמזומנת אל הנואפים ור"ל היית ממציא עצמך לכל מין עכו"ם: כערכי במדבר. כערכי הזה הרגיל לשבת במדבר במסתור במקום שאין אנשים כן הסתרת עצמך על הדרכים להסתתר שם עם הנואפים ור"ל מאד היית נודף אחרי עבודת הפסילים: ותחניפי ארץ וכו'. עם ונתן לעכו"ם ועם יתר רעתך חייבת את הארץ להיות חרבה ושוממה:

מצודת דוד

(לד) גם בכנפיך. גם בכנפי בגדיך נמצאו דמי נפשות אביונים נקיים מעון מיתה ועל חנם הרגתם: לא במחתרת מצאתים. דמי הנפשות האלה לא מצאתים במחתרת ובמקום נסתר כי אם בגלוי: על כל אלה. הכנפים הנזכרים למעלה, ר"ל לא עשית הדבר בהסתר כי אם בפרסום רב מבלי בוש: (לה) ותאמרי. ר"ל אם אמנם כל אלה עשית בפרסום איך תאמרי לא כן הוא כי נקי אני מעבירה ואין האמת עם הנביאים שאומרים שחרה בי אף ה' אך שָׁב אִפּוּ מִמֶּנִּי הוֹאִיל וְאִנִּי מְנוּקָה מֵעוֹן: הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתְךָ. לכן הִנְנִי מְתוּכָה עִמָּךְ גַּם עַל מַה שֶׁתִּכַּחַשׁ לִי וְלֹא חָטָאתִי ר"ל מִלִּבְד גְּמוּל הַחַטָּא אוֹסִיף עוֹד עוֹנֵשׁ עַל מַה שֶׁתִּכַּחַשׁ חֲטָאִיךָ וְהַעוֹנֵשׁ הַזֶּה תַּחֲשַׁב לִיכּוּחַ כִּי בֹזֵה יוֹדִיעַ שֶׁשִּׁעֲשׂוּ בְּדַבְרֵי הַזֶּה: (לו) מִה תּוֹלִי מֵאֹד. למה

שיר השירים פרק ה יג-יד

יג. לחיו כַּעֲרוֹגַת הַבֶּשֶׂם מִגְדָּלוֹת מֶרְקָחִים שִׁפְתוֹתָיו שׁוֹשְׁנִים נִמְפֹּאֶת מִזֶּרַע עֵבֶר: יד. יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בְּתַרְשֵׁישׁ מַעֲוִי עֲשֵׂת שָׁן מְעֻלָּפֶת סְפִירִים:

רש"י

דמתרגמינן ואיתקנת: ידיו. הלוחות שנתן מימינו ומעשה ידיו המה: גלילי זהב. אלו הדברות שבהן הנחמדים מזהב ומפז רב, א"ר יהושע בן נחמיה מעשה נסים היו של סנפירינן היו והיו נגללין, ד"א על שם שמגלגלות טובה לעולם: ממלאים בתרשיש. שכלל בעשרת הדברות תרי"ג מצות: מעיו עשת שן. זה תורת כהנים הניתן באמצע חמשה חומשים כמעיים הללו שהם נתונים באמצע הגוף: עשת שן מעלפת ספירים. נראית חלקה כעשת שן והיא סדורה דקדוקים רבים גזירות שוות ובנין אב וקלים וחמורים:

(יג) לחיו כַּעֲרוֹגַת הַבֶּשֶׂם. אשר שם באותם ערוגות גידולי מרקחים: מגדלות מרקחים. מגדלות של מרקחים גידולי בשמים שמפטמים אותם מעשה רוקח: לחיו. דברות הר סיני שהראה להם פנים מסבירות ושוחקות: שפתותיו שושנים. דבורים שנדבר באהל מועד שהם לריצוי ולכפרה ולריח טוב תורת חטאת ואשם ומנחה ועולה ושלמים: (יד) גלילי זהב. כאופני זהב: ממלאים בתרשיש. כל לשון מושב אבן יקרה בזהב קרוי מלאת: עשת. לשון (ירמי' ה כה) שמנו עשתו קבוץ עב קרוי עשת משש"אה בלע"ז: שן. מעצמות פיל: מעלפת ספירים. מקושטת ומתוקנת בספירים לשון ותתעלף

מצודת ציון

(יג) לחיו. הוא המקום מתחת לעין: כַּעֲרוֹגַת. הוא תלם המחרישה כמו מערוגות מטעה (יחזקאל יז ז): מגדלות. גידולי. מרקחים. כן יקראו הסממנים המעורבים השמורים לזמן מרובה. וכן רוקח מרקחת (שמות ל כה): שושנים. שם עשב המריח: עובר. רוצה לומר מתפשט: (יד) גלילי. אופני המרכבה. כמו על גלילי כסף (אסתר א ו): בתרשיש. שם אבן יקר: מעיו. על הבטן יאמר שבו המעים: עשת. ענין בהירות וזכות. וכן ברזל עשות (יחזקאל חז יט): שן. היא שן הפיל: מעולפת. ענין עטוף וכסוי. כמו ותתעלף (בראשית לח יד):

הוא על הנביאים השלוחים מאת ה' לדבר בדביו, שהמה כמו שושנים שריחם נודף למרחוק, כי כל כך המה מודיעים מה שיהיה לאחרונה ומייעדים טובה מרובה והצלחות מתמידות: (יד) ידיו גלילי זהב. אצבעות ידיו כשהן פרודות יתדמו במראהן כזרועות אופני הזהב, רוצה לומר נקיות כזהב, ועם כי ראשי אצבעותיו הן כלי השימוש ודרך להיות מלוכלכות: ממולאים בתרשיש. ובהם יושבים אבני תרשיש לפי מדות הגומות לא בולטין ולא שוקעין. ועל הצפרנים יאמר שהם נאים וחלקים כאבני תרשיש, והמה במדה הראויה לא קצרות ולא ארוכות. והנמשל הוא על גלגלי השמים מעשה אצבעות המקום ברוך הוא, שנאמר כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך, שהמה בהירים ויקרים כזהב וממולאים כוכבי אור: מעיו עשת שן. בטנו זך ובהיר כזכות שן הפיל כשהיא מעוטפת בספירים וקבועים בה, שאז נופל זוהר הספירים על השן ומבהיק ביותר. והנמשל הוא לומר עם כי השמים שמים לה', אוה מאז למושב לו על הכפורת, שהיא מקום פנימי ונעלם כמו המעים שבתוך הגוף, ומשם באה הארה לכנסת ישראל כצחות וזכות השן ובהירות הספיר:

מצודת דוד

(יג) לחיו כַּעֲרוֹגַת הַבֶּשֶׂם. לחיו המה בתכלית ההדור, ידמו אל הערוגות שצומחים שם הבושם, שמייפין אותן ביותר: מגדלות מרקחים. אשר בערוגות ההן יש גידולי סממנים מובחרים לעשות מהם מעשה רוקח להיות שמור לזמן מרובה, שאז הערוגות ההן הנה בתכלית ההדור מפאת צורחם, ומפאת הסממנים המובחרים במינם הצומחות עליהן. והנמשל הוא לומר הדיבורים שיצאו מפי המקום ברוך הוא המה יקרים ומחוכמים ובתכלית התועלת. וירמוז בלחיים על כי המה יקיפו כלי הדבור: שפתותיו שושנים. מבין שפתותיו עולה ריח טוב כריח השושנים, וכאילו מטיפות את המור. והנמשל

"מי כה' אלוקינו בכל קראנו אליו", אליו לא למידותיו.

ג פכל פותבין: בדיו, בסם, בסקרא, ובקומוס, ובקנקנתום, ובכל דבר שהוא של קמא. אין פותבין לא במשקין, ולא במי פרות, ולא בכל דבר שאינו מתקיים. על הפל פותבין: על העלה של זית; ועל הקרן של פרה, ונותן לה את הפרה; על היד של עבד, ונותן לה את העבד. רבי יוסי הגלילי אומר: אין פותבין לא על דבר שיש בו רוח חיים, ולא על האכלים.

ד אין פותבין במחבר לקרקע. כתבו במחבר, תלשו וחתמו ונתנו לה – פשר; רבי יהודה פוסל, עד שתהא פתיתו וחתמתו בתלוש. רבי יהודה בן בתירא אומר: אין פותבין לא על הנזיר המחוק, ולא על הדפתרא, מפני שהוא יכול להודיע; וחכמים מכשירין.

פירוש ברטנורא

ג בדיו. אלמדי"ר בערבי: סקרא. צבע אדום: קומוס. שרף האילן: קנקנתום. ויריאוליו בלע"ז: על העלה של זית. תלושה: ונותן לה את הפרה. שאינו יכול לקצצו אחר כתיבה, דכתיב (דברים כ"ד) וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה, מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה, יצא זה שמחוסר כתיבה קציצה ונתינה: רבי יוסי הגלילי אומר בר' דרחמנא קרייה לנט ספר, מה ספר מיוחד שאין בו רוח חיים ואינו אוכל, אף כל שאין בו רוח חיים ואינו אוכל. ורבנן אמרי אי כתב בספר כדאמרת, השתא דכתיב ספר, לספירת דברים הוא דאחא. והלכה כחכמים:

ד אין פותבין במחבר. מפני שמחוסר קציצה: כתבו על המחבר וכו'. הכי קאמר, כתב במחבר הטופס, שהוא כל הגט כולו חוץ ממקום האיש ומקום האשה וחזמן; ותלשו וחתמו. כלומר שכתב התורף שהוא מקום האיש והאשה וחזמן אחר שתלשו: כשר. דכיון שנכתב התורף בתלוש, אע"פ שהטופס נכתב במחבר, כשר: על הנזיר המחוק. שיכול לחזור ולמחוק עד העדים ולכתוב עליו מה שירצה ולא מנכרא מלחא, שהרי עדים נמי על המחק הם חתומים: ודפתרא. אין המחק שלו ניכר. דיפתרא, דמליח וקמיה ולא עפין: וחכמים מכשירין. בניטין בלכד. דסביא להו עדי מסירה כרת, והעדים שהגט נמסר בפניהם הם עיקר הגרושין, לא עדי חתימה. אבל בשאר שמרות דסמכין אעדי חתימה, מודים חכמים שאין נכתבים לא על נזיר מחוק ולא על דיפתרא. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

לה בעודו מחובר כמו שהוא, אין זה גט, שנאמר: "ונתן בידה" – דבר הניתן מיד ליד. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שלכתחילה אין פותבין במחבר אפילו את טופס הגט (היינו הנוסח הכללי שבכל גט). גזירה שמא יכתוב התורף (שם האיש ושם האשה וחזמן). **כתבו במחבר** – כלומר כתב את טופס הגט במחבר לקרקע, **תלשו וחתמו** – והשלימו אחר כך בתלוש, היינו שכתב את התורף לאחר שתלשו, **ונתנו לה** – ונתן לאשתו את הגט הזה, **כשר** – שהואיל ונכתב התורף בתלוש, אף על פי שנכתב הטופס במחבר, הרי זה גט כשר. כך מפרשים משנתנו בגמרא לדעת רבי אלעזר (שהלכה כמותו). הסובר, שעדי מסירה (היינו העדים שבפניהם נמסר הגט לאשה) הם הכורתיים, ומה שאמרה תורה "וכתב לה" היינו כתיבת הגט. ויש מפרשים בגמרא את משנתנו לדעת רבי מאיר הסובר, שעדי חתימה (העדים החתומים על הגט) הם הכורתיים, ועיקר כתיבת הגט שאמרה תורה אינו אלא בחתימת העדים, וכך הוא – לשיטתו – פירוש המשנה: אין פותבין לכתחילה את התורף במחבר לקרקע. שמא יחתמו העדים במחבר. כתבו – את התורף במחבר, כלומר שבדיעבד אם כתב כל הגט במחבר, ואחר כך תלשו וחתמו – היינו שחתמת העדים היתה בתלוש, הרי הגט כשר. **רבי יהודה פוסל** – את הגט שנכתב במחבר לקרקע, ואפילו הטופס בלבד, **עד שתהא פתיתו וחתמתו בתלוש** – שכל כתיבת הגט צריך שתהיה בתלוש, ואפילו הטופס, שגזורים בטופס משום תורף, ואפילו בדיעבד הגט פסול. **רבי יהודה בן בתירא אומר: אין פותבין** – את הגט, **לא על הנזיר המחוק** – לפי שאפשר לחזור ולמחוק שנית ולכתוב עליו מה שרוצים, ולא יהא ניכר הדבר (ורש"י). **ולא על הדפתרא** – קלף שאינו מעובד כל צרכו, **מפני שהוא יכול להודיע** – שגט הכתוב על נייר מחוק או על דפתרא יכולים לזייף, היינו למחוק בו דבר ולכתוב דבר אחר במקומו, מבלי שיהא ניכר; **וחכמים מכשירין** – שסוברים חכמים: עדי מסירה הם הכורתיים, הלכך מותר לכתוב את הגט אפילו על דבר שיכול להודיע, שאין חוששין לזיוף הגט, הואיל ועדי המסירה קוראים את הגט ויודעים את תכנו. ברם, דווקא בגיטין מכשירים חכמים, אבל בשאר שטרות, שסומכים בהם על עדי חתימה, מודים חכמים שאין כותבים אותם על דבר שיכול להודיע.

יוסרא שון

באור משנה ג

משנתנו עוסקת בדני כתיבת הגט, והיא באה ללמד במה ועל מה מותר לכתוב את הגט.

פכל פותבין – את הגט, היינו: **בדיו** – של עפצים (עפץ הוא גידול בעץ האלון. שמונו מפיקים דיו). **בסם** – במין אדמה כתומה, **בסקרא** – במין צבע אדום, **ובקומוס** – שרף אילן (מין גומי). **ובקנקנתום** – צבע הנעשה ממים שיש בהם חומרי נחושת (ויטריאול), **ובכל דבר שהוא של קמא** – שרישומו מתקיים. **אין פותבין** – את הגט, **לא במשקין** – כגון של ענבים או של תותים, **ולא במי פרות** – במיץ שנשחט מפירות, **ולא בכל דבר שאינו מתקיים** – שרישומו אינו מתקיים. **על הפל פותבין** – את הגט: **על העלה של זית** – שהוא תלוש; **ועל הקרן של פרה** – המחוברת לפרה; **ונותן לה את הפרה** – כולה, ולא יקצץ ממנה את הקרן לאחר כתיבת הגט, שאז הגט פסול, שנאמר (דברים כד, א): "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" – מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה, אבל זה שמחוסר היה מעשה הקציצה בין כתיבה לנתינה, הרי הוא פסול; הלכך הכותב גט על קרן של פרה נותן לה את הפרה; וכן פותבין גט על היד של עבד – כנעני, **ונותן לה את העבד** – כולו. **רבי יוסי הגלילי אומר: אין פותבין** – את הגט, **לא על דבר שיש בו רוח חיים** – כגון קרן של פרה ויד של עבד, **ולא על האכלים** – כגון עלה של זית, "שכן עלה זית מאכל ליונים, כמו שאתה מוצא בנח" (**וחתופות יום טוב**). טעמו של רבי יוסי הגלילי מבואר בברייתא בגמרא, שנאמר: "וכתב לה טפר כריתות", והוא דורש מכאן, שהגט צריך להיות כספר, מה ספר מיוחד שאין בו רוח חיים ואינו אוכל, אף כל שאין בו רוח חיים ואינו אוכל. אבל חכמים דורשים את הכתוב "טפר כריתות", לענין סיפור הדברים של הגירושין, היינו שיכתוב בגט סיפור דברי הכריתות, שהוא פוטר אותה, ומתירה לכל אדם.

באור משנה ד

אין פותבין – את הגט, **במחבר לקרקע** – שאם יתלשנו לאחר הכתיבה, הרי זה גט פסול, מפני שמחוסר מעשה התלישה בין כתיבה לנתינה, כמו שבארנו במשנה הקודמת (בענין קרן של פרה); ואם יתננו

ה הכל פשרין לכתוב את הגט, אפילו חרש שוטה וקטן. האשה פותבת את גטה, והאיש פותב את שוברו, שאין קיום הגט אלא בחותמיו. הכל פשרין להביא את הגט, חוץ מחרש, שוטה, וקטן, וסומא, ונכרי. וקבל הקטן והגדיל, חרש ונתפחה, סומא ונתפחה, שוטה ונשתפה, נכרי ונתגיר – פסול. אבל פקח ונתחרש וחזר ונתפחה, פתח ונסתמא וחזר ונתפחה, שפוי ונשתפה וחזר ונשתפה – פשר. זה הכלל: כל שתחלתו וסופו בדרעת – פשר.

ז אף הנשים שאינן נאמנות לומר: מת בעלה – נאמנות להביא את גטה: חמותה, ובת חמותה, וצרתה, ויבמתה, פירוש ברטנורא

ה ואפילו חרש שוטה וקטן. והוא שגדול עומד על גביו ואומר לו כתוב לשם פלוני. אבל נכרי ועבד, אפילו גדול עומד על גביו, לכתחלה לא יכתוב גט, מפני שהם בני דעת ואדעתא דנפשיהו עבדי, שאפילו גדול אומר לו כתוב לשם פלוני הוא לא יכתוב אלא לדעת עצמו. ואם נכרי ועבד כתבו טופס הגט, וישראל בן דעת כתב התורף שהוא שם האיש והאשה והזמן שכל אלו צריכין לשמן, הגט כשר. וכן חרש שוטה וקטן דאמרין במתניתין שבשרים לכתוב את הגט, ה"מ טופס, אבל תורף אינו כשר אלא שיכתבו ישראל גדול וכן דעת: חוץ מחרש שוטה וקטן. דלאו בני דעה ניהו: וסומא. פסול להביא גט מחוצה לארץ, שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם. אבל להביא גט בארץ ישראל שא"צ לומר בפני נכתב ובפני נחתם, או אפילו בחו"ל אם הגט מקוים בחותמיו, או להיות שליח של אשה לקבל גיטה, לכל אלו הסומא כשר: ונכרי. דליתיה בתורת גיטין וקדושין, ובמדי דלנפשה לא חזי לא מצי למעבד שליחותא לאחריו:

ו קיבל הקטן. הגט מיד הבעל: והגדיל. קודם שמסרו לה: פתח ונסתמא וחזר ונתפחה. אפילו לא חזר ונתפחה, הואיל והיה פתוח בשעת קבלת הגט שפיר מצי למיחוי שליח, דהא יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם. אלא אידי דבעי למתני סיפא וחזר ונשתפה, שצריך שיחיה בן דעת בשעת נתינה, תנא נמי רישא וחזר ונתפחה. וכל פסולי עדות בעבירה, פסולין להביא את הגט, שאין נאמנים לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ואם הגט מקוים בחותמיו, כשרים להביאו:

משניות מבוארות – קהתי

קבל הקטן – את הגט מידי הבעל להביאו לאשה, והגדיל – ונעשה גדול קודם שמסרו לה, חרש ונתפחה – או קיבל חרש את הגט ונעשה פיקח קודם שמסרו לאשה, סומא ונתפחה – או קיבל סומא את הגט ונפתחו עיניו קודם שמסרו לה, שוטה ונשתפה – או קיבל שוטה את הגט, ונעשה שפוי, נכרי ונתגיר – או קיבל גוי את הגט ונתגייר, פסול – למסור את הגט לאשה, מפני שכל אחד מאלו, בשעה שקיבל את הגט מידי הבעל, לא היה כשר לשליחות זו. אבל פקח ונתחרש – אם בשעת קבלת הגט מידי הבעל היה פיקח, ואחר כך נתחרש, ונתגיר ונתפחה – ובשעת מסירת הגט לאשה היה שוב פיקח, ואחר כך נסתמא, ונתגיר ונתפחה – שחזרה אליו שקיבל את הגט, ואחר כך נסתמא, ונתגיר ונתפחה – או מי שהיה ראיתו קודם שמסר את הגט לאשה, שפוי ונשתפה – או מי שהיה שפוי בדרעתו ואחר כך נעשה שוטה, ונתגיר ונשתפה – נצטללה דעתו, פשר – למסור את הגט לאשה. שהרי כל אחד מאלו היה בר דעת בשעת קבלת הגט מידי הבעל וכן בשעת מסירתו לאשה. זה הכלל: כל שתחלתו וסופו בדרעת – כל שליח שהיה בר דעת בתחילתו, בשעה שקיבל את הגט מידי הבעל, והיה בר דעת בסופו, בשעה שמסר את הגט לאשה, אף על פי שבינתיים היה חרש או שוטה, הריהו פשר – כרם, פתח ונסתמא, אפילו לא חזר ונתפחה, הריהו כשר, שהרי יכול לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", אלא אגב השאר נקטה משנתנו גם בסומא: "פתח ונסתמא וחזר ונתפחה", ומכאן הדיוק במשנתנו: "כל שתחילתו וסופו בדרעת" ולא "כל שתחילתו וסופו בכשרות", שכן סומא שהיה פתח בשעת קבלת הגט, אין צריך שיהא סופו בכשרות (גמרא).

י ו ש ל י

באור משנה ז

שנינו ביבמות (טו, ד): "הכל נאמנין להעידה" – היינו להעיד לאשה על מיתת בעלה, שכן ההלכה היא, שמתיירם את האשה להינשא על פי עד אחד המעיד שמת בעלה, ואפילו על פי אשה, "חוץ מחמותה, ובת חמותה, וצרתה, ויבמתה, ובת בעלה" – שחמש נשים אלו דרכן לשנוא אותה, ויש חשש שמא הן מתכוונות לקלקלה, שתינשא לאחר ותהא אסורה לבעלה. משנתנו באה ללמד, שאף חמש נשים אלו נאמנות להביא את גיטה.

אף הנשים שאינן נאמנות לומר: מת בעלה – כמו שבארנו לעיל, נאמנות להביא את גטה – בגמרא מבואר: דווקא ממדינת הים, שהואיל והן צריכות לומר "בפני נכתב ובפני נחתם" וכשבא הבעל ומערער על הגט, אין משגיחים בו, לפיכך נאמנות הן להביא

י ו ש ל י

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, מי הם הכשרים לכתוב את הגט ולהביאו.

הכל פשרין לכתוב את הגט, אפילו חרש שוטה וקטן – בגמרא מבואר, שאין חרש שוטה וקטן כשרים לכתוב את כל הגט אלא את הטופס בלבד, והוא שגדול עומד על גביו ואומר לו "כתוב לשם פלוני", אבל בתורף אפילו גדול עומד על גביו אינו מועיל, שאין התורף כשר אלא אם כן יכתבו גדול וכן דעת. ויש מפרשים, שלכתיבת הטופס אין צורך שיהא גדול עומד על גביו, ואילו אם גדול עומד על גביו, הגט כשר בדיעבד אפילו כתב את התורף. האשה פותבת את גטה – האשה עצמה יכולה לכתוב את גיטה ולמסור אותו לבעלה, שיחתים עליו עדים ויתנו לה לשם גירושין; ואם כתבה את הגט על קלף משלה, הרי היא צריכה להקנותו לבעלה, כשהיא מוסרת לו את הגט לאחר הכתיבה, שכן הגט צריך להיות קנינו של הבעל; והאיש פותב את שוברו – שכן לאחר שהבעל פורע לאשה את כתובתה, הרי היא נותנת לו שובר, היינו "קבלה", לראיה על פירעון הכתובה, ויכול הבעל בעצמו לכתוב את השובר, והאשה חותמת עליו. ומה הטעם, שהאשה כותבת את גיטה? שאין קיום הגט אלא בחותמיו – שאין הגט מתקיים (מתאשר) אלא על ידי העדים החתומים בו, אם אין שם עדי מסירה; ואם יש שם עדי מסירה, אין קיום הגט אלא בעדים אלו, ואף לעדי מסירה קוראת המשנה "חותמיו". מפני שרוב עדי מסירה הם הם העדים החתומים בגט (המאירי; הר"ן; "חוטפות יוס טובי"). הכל פשרין להביא את הגט – כלומר להיות שליחים להולכת הגט מהבעל לאשתו, חוץ מחרש, שוטה, וקטן – מפני שאינם בני דעה, ומי שאינו בר דעת אינו כשר לשליחות, וסומא – בגמרא מבואר, שסומא פסול להביא את הגט מחוץ לארץ דווקא, מפני שאינו יכול לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", אבל בארץ ישראל שאינו צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", הסומא כשר להביא את הגט; ונכרי – מפני שאינו בתורת גיטין וקדושין, ואין אדם נעשה שליח לדבר שהוא עצמו אינו שייך בו כלל; כל אלו אינם כשרים להיות שליחים להולכה, ומכל שכן – פרט לסומא – שליחים לקבלה, היינו שליחים של האשה לקבל בשבילה את הגט מיד בעלה.

באור משנה ו

משנתנו ממשיכה בדין הפסולים להביא את הגט.

ובת בעלה. מה בין גט למיתה? שהכתב מוכיח. האשה עצמה מביאה את גטה, ובלבד שהיא צריכה לומר: בפני נכתב ובפני נחתם.

פ ר ק ש ל י ש י

א כל גט שנכתב שלא לשום אשה – פסול. כיצד? היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקריין: איש פלוני מגרש את פלונית ממקום פלוני, ואמר: זה שמי וזה שם אשתי – פסול לגרש בו. יתר מכן: כתב לגרש בו את אשתו ונמלה, מצאו בן עירו ואמר לו: שמי פשמה ושם אשתי פשם אשתך – פסול לגרש בו. יתר מכן: היו לו שתי נשים ושמותיהן שוים, כתב לגרש בו את הגדולה – לא יגרש בו את הקטנה; יתר מכן: אמר ללבלר: כתב לאיזו שארצה אגרש – פסול לגרש בו.

ב הכותב טפסי גטין, צריך שנייה מקום האיש, ומקום האשה, ומקום הזמן; שטרי מלוה – צריך שנייה פירוש ברטנורא

ז חמותה ובת חמותה כו'. אינן נאמנות לומר מת בעלה, משום דסניין לה ומכונין לקלקלה: ובלבד שהיא צריכה לומר בפ"נ ובפ"נ. ודוקא כשהתנה הבעל עמה בשעה שמסר הגט לידה ואמר לה לא תגרשי לשם אלא בבית דינו של פלוני ותאמרי בפ"נ ובפ"נ. והב"ד לוקחין אותו מידה אחר שאמרה בפ"נ ובפ"נ, וממנין שלית שיחזור ויתן אותו לה. אבל אשה שניטה יוצא מתחת ידה בכל מקום שהיא, הרי זו מגורשת, ואפילו שאין הגט מקום בחותמי, ואינה צריכה שתאמר בפני נכתב ובפני נחתם:

ג א כל גט. קול סופרים מקריין. הגדולים מקריין לתלמידיהם, כשיבא גט לפניך כתבוהו כך. והוכיחו שם איש בעלמא: יותר מכן. ולא זה בלבד שנכתב שלא לשם גירושין אלא להתלמד, אלא אף זה שנכתב לשם גירושין נמורים ונמלך, פסול: יתר מכן היו לו ב' נשים כו'. ולא זה בלבד שנכתב שלא לשם גירושין של אדם זה, פסול. אלא אף זה שהיו לו שתי נשים שנכתב לשם גירושין דהא גברא, פסול, כיון שנכתב שלא לשם גירושין של זו: גדולה וקטנה. לא דוקא: יתר מכן אמר ללבלר וכו'. הא קמ"ל דלא אמרינן הובר הדבר למפרע דבשעת כתיבה נמי דעתיה אהא ואיכא גירושין דידה וידיה: הכותב טופסי גטין. סופר שרוצה שיהיו מוזמנין אצלו, שפעמים אדם בא לשכרו והוא מרוד בשטרות אחרים: צריך שנייה מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן. ובגמרא מוסיף אף מקום הרי את מותרת לכל אדם: מפני התקנה. התירו לכתוב טופסי גטין ושטרות שלא לשמן מפני תקנת הסופר שיהיו

משניות מבוארות – קהתי

כשמו, ושם האשה כשם אשתו, ובא לסופר, ואמר: זה שמי וזה שם אשתי – תן לי את הגט הזה, ואגרש בו את אשתי, פסול לגרש בו – שהרי לא נכתב גט זה לשם גירושין כלל, ונאמר: "וכתב לה ספר כריתות" – שיהא נכתב לשם כריתות. יתר מכן – יתיר על כן: כתב – אחד גט – לגרש בו את אשתו ונמלה – בדעתו, שלא לגרשה, מצאו בן עירו ואמר לו: שמי פשמה ושם אשתי פשם אשתך – ונטל ממנו את הגט לגרש בו את אשתו, אף על פי שנכתב לשם גירושין, פסול לגרש בו – לפי שלא נכתב לשם האיש המגרש (ולשם האשה המתגרשת), שנאמר: "וכתב – שיהא הגט נכתב לשמו. יתר מכן – יתיר על זה: היו לו שתי נשים ושמותיהן שוים, כתב לגרש בו את הגדולה – כתב גט לגרש אחת מהן, כגון את אשתו הבכירה, לא יגרש בו את הקטנה – אינו יכול לגרש בגט זה את אשתו הצעירה, שאף על פי שנכתב לשם האיש המגרש, הואיל ולא נכתב לשם האשה המתגרשת בו, אינו גט, שנאמר: וכתב לה – לשמה. יתר מכן: אמר ללבלר – אותו אדם, שיש לו שתי נשים ששמותיהן שוים, אמר לסופר: כתב לאיזו שארצה אגרש – כתוב גט בשבילי, ואיזו מנשותי שארצה לגרש אחת שו, וכתב הסופר על דעת כן, פסול לגרש בו – לפי שבשעת כתיבת הגט לא היה מבורר איזו מהן רצה לגרש, ולא נכתב הגט לשמה.

יו ם ר ב י ע י

באור משנה ב

כבר הזכרנו, שיש שני חלקים בגט: התורף והטופס (עיי' בפתיחה למסכתנו). כן בכל שטר יש תורף וטופס: התורף הוא החלק העיקרי של השטר, שבו רשומים הפרטים, כגון התאריך, השמות, הסכום וכיוצא בזה; הטופס הוא הנוסח הכללי של כל שטר. לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שכל גט שלא נכתב לשם גירושין ולשמו של המגרש ולשמה של המתגרשת אינו גט, דנה משנתנו בענין הכנת טופסי גטין על ידי הסופר, שרוצה שיהיו מוזמנים בידו לעת הצורך, וכן בהכנת טפסים של שטרות אחרים.

הכותב טפסי גטין – סופר הכותב טפסים של גטין, כדי שיהיו מוכנים בידו למכירה, כמו שבארנו לעיל, צריך שנייה מקום האיש, ומקום האשה, ומקום הזמן – כלומר צריך להשאיר את מקום התורף, היינו המקום בגט שבו צריך לכתוב שם האיש ושם

את גיטה, שאין לחשוש שמא מתכוונות לקלקלה; אבל בארץ ישראל, שאינן צריכות לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", וכשבא הבעל ומערער על הגט, ערעורו ערעור, אין הנשים הללו נאמנות להביא את גיטה, שחוששים אנו שמא הן מתכוונות לקלקלה; ואילו הן תמותה – אם בעלה, ובת תמותה – אחות בעלה, וצרתה – אשה אחרת הנשואה לבעלה, ויבמתה – אשת אחי בעלה, ובת בעלה – מאשה אחרת. מה בין גט למיתה – משום מה נאמנות הן על הגט ואינן נאמנות על המיתה? שהכתב מוכיח – שהגט שבידיהן מוכיח על הגירושין, ואין אנו סומכים על עדותן בלבד. האשה עצמה מביאה את גטה, ובלבד שהיא צריכה לומר: בפני נכתב ובפני נחתם – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בבעל שמסר גט לאשתו, שנכתב ונחתם בפניה, והתנה עמה שתהא שליחתו להולכה עד שתגיע לבית דין פלוני, ושם תאמר "בפני נכתב ובפני נחתם", ואחר כך בית הדין ימנה שליח, ויתן לה את הגט לשם גירושין; ובאה המשנה ללמדנו בכגון זה, שהאשה נאמנת לומר בפני בית דין שכך התנה בעלה עמה, ובלבד שתאמר "בפני נכתב ובפני נחתם", אבל אם בעלה לא התנה עמה כלום, אלא נתן לה גיטה, והרי הוא יוצא מתחת ידה, הרי היא מגורשת, ואינה צריכה לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", ומתירים אותה להינשא אף בלא קיום הגט, שהואיל והגט בידה כתוב וחתום, אף על פי שלא נתקיים בפניה, אין חוששים שמא זייפתה, שאינה חשודה לקלקל את עצמה (גמרא; רמב"ם; המאירי; ועיי' "חוטפות יוס טוב").

באור משנה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שצריך שיהא הגט נכתב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת, שנאמר (דברים כד, א): "וכתב לה" – שיהא הבעל כותב את הגט לשמה. משנתנו באה ללמד, שכל גט שלא נכתב לשמה ולשמו ולשם גירושין אינו גט.

כל גט – שטר גירושין, שנכתב שלא לשום אשה – שנכתב על ידי סופר לא לשם גירושין אשה, אלא לשם דוגמה, בשביל התלמידים, שילמדו את נוסח הגט, כמו שהמשנה מפרשת והולכת, פסול – לגרש בו. כיצד? הנה – הבעל – עובר בשוק ושמע קול סופרים מקריין – מקריאים לתלמידים נוסחו של גט: איש פלוני מגרש את פלונית ממקום פלוני – והיה במקרה שם האיש

מקום המלוה, מקום הלזה, מקום המעות, מקום הזמן; שטר מן מקח – צריך שיניח מקום הלוקח, ומקום המוכר, ומקום המעות, ומקום השדה, ומקום הזמן; מפני התקנה. רבי יהודה פוסל בכלל. רבי אלעזר מכשיר בכלל, חוץ מגמי נשים, שנאמר (דברים כד, ג): "וכתב לה" – לשמה.

ג המביא גט ואבד הימנו: מצאו לאלתר – פשר, ואם לאו – פסול; מצאו בחפיסה או בדלסקמא, אם מכירו – פשר. המביא גט והניחו זקן או חולה – נותנו לה בחזקת שהיא קים. פת ישראל הנשואה לכהן, והלך בעלה למדינת הים – אוכלת בתרומה בחזקת שהיא קים. השולח חטאתו ממדינת הים – מקריבין אותה בחזקת שהיא קים.

פירוש ברטנורא

מזומנים לו, ובלבד שישיר תורף לכתבו לשמה. וגורין תורף אמו תורף גיטין: רבי יהודה פוסל בכולן. דגור טופס אמו תורף, ושאר שטרות אמו גיטין: ר"א מכשיר בכולן. דלא גור שאר שטרות אמו גיטין: חוץ מגמי נשים שנאמר וכתב לה לשמה. וגורין טופס אמו תורף. והלכה כר"א: ג לאלתר. מיד. כשר: ואם לאו פסול. דדוקא שאבד במקום שהשירות מצויות, דכאבד למיזר מעוברים ושבים נפל. אבל אם אבד במקום שאין השירות מצויות, אפילו לאחר זמן מרובה כשר. ואפילו אבד במקום שהשירות מצויות, אם יש לעדים בו סימן מובהק, כגון שיאמרו נקב יש בו בצד אות פלונית, או שיאמרו מעולם לא חתמנו בגט באלו השמות אלא בזה בלבד, כשר, ואפילו לאחר זמן מרובה: בחפיסה או בדלסקמא. אמתחות שהגלין לתת בהם שטרות ויש בהן סימן שהם שלו: אם מכירו כשר. מלתא באנפי נפשה היא. והכי קאמר, מצאו בחפיסה או בדלסקמא אע"פ שאינו מכירו לגמ, או שמכירו לגמ אע"פ שמצאו בכל מקום, כשר: נותנו לה בחזקת שהיא קים. ולא חיישין שמא מת ובטל שליחותו, דאמרין העמד דבר על חזקתו. אבל אם נדע שמת קודם שהגיע גט לידה, הגט בטל, דאין גט לאחר מיתה: מקריבין אותה. ולא חיישין שמא מתו בעליה, וחטאת שמתו בעליה למיתה עומדת:

משניות מבוארות – קהתי

היינו שהוא מתיר אף בגיטין לכתוב את הטופס, ובלבד שיניח מקום התורף, ואילו בסיפא חולק רבי אלעזר במפורש ואומר "חוץ מגמי נשים" ונמצא שיש כאן סתירה? ומשיבים: שני תנאים הם שנחלקו במשנתנו לדעתו של רבי אלעזר ("תרי תנאי ואליבא דרבי אלעזר").

באור משנה ג

המביא גט – שליח שהביא גט, ו**אבד הימנו** – הגט: **מצאו לאלתר** – אם מצא את הגט מיד (לאלתר = על אתר, על המקום), **פשר** – ואין חוששים שמא גט אחר הוא ששמותיו כשמות שבגיטו. בגמרא נחלקו אמוראים במשמעות "לאלתר" (על פי מחלוקת תנאים שבברייתא): אחד אומר: כל שלא עבר אדם שם; ואחד אומר: כל שלא עבר שם, כלומר צריך שיהא אדם עומד ורואה, שלא עבר אדם שם, או שלא עבר אדם שם, משעה שאבד הגט לשליח עד שמצאו: **ואם לאו** – ואם לא מצא את הגט לאלתר אלא לאחר זמן, היינו לאחר שכבר עבר אדם שם, או לאחר ששהה אדם שם, **פסול** – הגט, שחוששים שמא גט אחר הוא. בגמרא מבואר, דדוקא אם אבד הגט במקום שהשירות מצויות, אבל אם אבד במקום שאין השירות מצויות, אפילו מצא את הגט לאחר זמן מרובה, הגט כשר; ואפילו במקום שהשירות מצויות, אם יש לעדים או לשליח סימן מובהק בגט, כגון שיאמרו: נקב יש בו בצד פלוני, או אם יאמרו העדים: מעולם לא חתמנו בגט אחר שהיו בו אותם השמות, הרי זה כשר, ואפילו מצאו לאחר זמן מרובה. **מצאו בחפיסה** – בשקיק, או **בדלסקמא** – בתיק, כלומר שמצא את הגט בתוך השקיק או בתוך התיק שהניחו בו, ויש לו סימן בשקיק או בתיק שהוא שלו, אף על פי שאינו מכיר את הגט, או **אם מכירו** – שמכיר את הגט, אף על פי שמצאו בכל מקום (**רש"י**, ברטנורא); ויש גורסים: אם מכיר. ומוסב על החפיסה והדלסקמא שמכירן שהן שלו (**תוספות ר"ד**), **פשר** – הגט. **המביא גט** – שליח שהביא גט, והניחו זקן – כשיצא לשליחותו כבר היה הבעל זקן, או חולה – או שהיה הבעל חולה, אין חוששים שמא בינתיים מת הבעל, ואין גט לאחר מיתה, אלא **נותנו לה** – נותן השליח את הגט לאשה, **בחזקת שהיא קים** – שהבעל חי, והרי היא בחזקת גרושה, ואינה זקוקה לייבום, אם אין זרע לבעל, עד שיתברר שמת קודם שהגיע הגט לידה. וכן **פת ישראל הנשואה לכהן**, והלך בעלה למדינת הים – אין חוששים שמא מת בעלה ואינה זכאית לאכול בתרומה, אלא **אוכלת בתרומה בחזקת שהיא קים** – בחזקת שבעלה הכהן חי. וכן **השולח**

האשה וזמן כתיבת הגט. בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לשיטת רבי אלעזר, שעדי מסירה הם הכורחים, ומה שנאמר "וכתב לה", לא על חתימת העדים נאמר (שנענין) חתימת העדים אינו אלא מדברי סופרים מפני תיקון העולם). אלא על כתיבת הגט, שיהא התורף נכתב לשמו ולשמה. ואף הפיסקה "הרי את מותרת לכל אדם" שייכת לתורף, וצריך הסופר להניח מקומה; **שטר מלוה** – סופר הכותב טפסים של שטרי מלוה למכירה, צריך שיניח מקום המלוה, מקום הלזה, מקום המעות, מקום הזמן – המקומות בשטר שבהם צריך לכתוב שם המלוה ושם הלווה, סכום ההלוואה, והתאריך; **שטר מן מקח** – סופר הכותב טפסים של שטרי מקח וממכר, צריך שיניח מקום הלוקח, ומקום המוכר, ומקום המעות, ומקום השדה, ומקום הזמן – המקומות בשטר שיש לרשום בהם שם הלוקח ושם המוכר, ובכמה מעות מכר לו השדה, וגודל השדה וגבולותיה, ותאריך המכירה; ואף על פי שבשטרות אין צורך שתהא כתיבתם לשמם, מכל מקום גזור חכמים בתורף שטרות משום תורף גיטין; ומן הדין צריכים היו לגזור גם בטופס הגיטין והשטרות משום התורף, אלא שלא גזרו, **מפני התקנה** – מפני תקנת הסופר, כדי שיהיו טופסי גיטין מזומנים בידו; ולפיכך התירו לסופר לכתוב טופסי גיטין ושטרות, ובלבד שיניח מקום התורף (ענין בגמרא גיטין כו. ב – שיש מפרשים שם בדרך אחרת). **רבי יהודה פוסל בכלל** – בכל השטרות, אף על פי שהניח מקום התורף, שרבי יהודה גזור בגט טופס משום תורף, וכן גזור הוא בשאר שטרות משום גיטין. **רבי אלעזר מכשיר בכלל** – בכל השטרות, חוץ מגמי נשים – שאף אם הניח מקום התורף, פסולים הם, **שנאמר: "וכתב לה"**, לשמה – כלומר שהתורף צריך שיהא נכתב לשמה, וגזור רבי אלעזר בגיטין טופס משום תורף, גזירה שמא ישכח הסופר ויכתוב גם את התורף שלא לשמה. אבל בשאר שטרות משום גיטין אינו גזור, כלומר שבשאר שטרות מותר לדעת רבי אלעזר אפילו לכתוב את התורף, כגון אם שמע הסופר, שאחד מבקש מחברו להלוותו מנה, מותר לו לכתוב מיד את כל השטר, חוץ מן התאריך, שלא יחא שטר מוקדם (**תוספות**, רמב"ן). ויש מפרשים, שאף רבי אלעזר אינו מכשיר בשטרות אלא אם כן הניח מקום התורף, גזירה משום גיטין (**רש"י**). כן יש מפרשים, שאף בגיטין דדוקא לכתחילה גזור רבי אלעזר טופס משום תורף, אבל בריעבד, כל שהניח מקום התורף, הגט כשר (**ענין הרא"ש**).

בגמרא מקשים מרבי אלעזר על רבי אלעזר, שהרי בארנו כי הרישא של משנתנו "הכותב טפסי גיטין צריך שיניח מקום האיש" וכו' – דעת רבי אלעזר היא,

ד' שלשה דברים אמר רבי אלעזר בן פרטא לפני חכמים, וקנימו את דבריו: על עיר שהקיפה פרקום, ועל הספינה המטרפת בים, ועל היוצא לדון – שהן בחזקת קנימין; אבל עיר שבבשה פרקום, וספינה שאבדה בים, והיוצא להרג – נותנין עליהן חמרי חיים וחמרי מיתים: בת ישראל לכהן, ובת כהן לישראל – לא תאכל בתרומה. ה המביא גט בארץ ישראל וחלה – הרי זה משלחו ביד אחר. ואם אמר לו: טל לי הימנה חפץ פלוני – לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר.

ו המביא גט ממדינת הים וחלה – עושה בית דין ומשלחו, ואומר לפניהם: בפני נכתב ובפני נחתם. ואין השליח

פירוש ברטנורא

ד פרקום. תרגום מצור כרכומין: חמטרת. ועדיין לא טבעה: לידון, בדיני נפשות: בת ישראל לכהן. חומרי מיתים: בת כהן לישראל. חומרי חיים: ה המביא גט בארץ ישראל. שאין צריך לומר בפ"נ: משלחו ביד אחר. ועושה שליח מצאוי ולא בב"ד. ודקא חלה: ואם אמר לו. בעל לשלוח: טול לי הימנה חפץ פלוני. כשתתן לה את הגט. לא ישלחנו ביד אחר: ו עושה ב"ד. שליח, ומשלחו: שליח ב"ד אני. ומסתמא ב"ד עשו הדבר בהכשרו. ושליח שני ממנה שליח שלישי עד מאה, וכולן בב"ד, מודתן במתניתין

משניות מבוארות – קהתי

ויש פוסקים כלשון הראשון (הרא"ש): ויש מפרשים, שמחמירים בין בבית דין של ישראל ובין בבית דין של גוים (הרשב"א).

באור משנה ה

המביא גט בארץ ישראל – ממקום למקום, שאינו צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", כמו ששינו לעיל (א, ג), וחלה – השליח, קודם שהגיע למקום מגורי האשה, הרי זה – השליח, משלחו ביד אחר – כלומר עושה שליח אחר במקומו ומוסר לו את הגט, שיביאנו לאשה. ודווקא אם חלה השליח או שנאנס, הריהו עושה שליח אחר במקומו, אבל אם לא חלה ולא נאנס, אין שליח עושה שליח, שיש אנשים המקפידים על כך, ועלולים הם לבטל שליחותם, כשישמעו ששלוחם עשה שליח אחר. ברם, אם חלה השליח, מן הסתם לא יקפיד (לפי דעת רבן שמעון בן גמליאל בברייתא בגמרא). ואם אמר לו – הבעל לשליח: טל לי הימנה חפץ פלוני – כשתתן לה את הגט (וש"י), לא ישלחנו ביד אחר – אפילו חלה או נאנס, שאין רצונו – של אדם, שיהא פקדונו ביד אחר – בגמרא מבואר, שאם הבעל אמר לשליח: תן לה הגט וטול לי ממנה חפץ פלוני, הרי לכתחילה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר, היינו משום שאין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר; ואם שלחו ביד אחר, בין שנתנה את החפץ קודם שקיבלה את הגט בין שלא נתנה את החפץ אלא לאחר שקיבלה את הגט, הרי זה גט (עיין רמב"ם הל' גירושין ט, דף), שאף על פי שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר, מכל מקום אינו מפקיע משום כך את השליחות לענין הגירושין. ואם אמר לו: טול לי ממנה חפץ פלוני ותן לה את הגט, היינו שהבעל הקפיד שלא יתן לה את הגט עד שתתן לו את החפץ תחילה; הלכך אם שינה השליח ונתן לה את הגט קודם שנתנה לו את החפץ, אינו גט; וכל שכן אם שלחו ביד אחר, והלה נתן לה את הגט תחילה ואחר כך נטל ממנה את החפץ, שאינה מגורשת בגט זה. ברם, אם נתנה את החפץ תחילה ואחר כך נתן לה את הגט, אפילו שלחו ביד אחר, הרי זה גט, הואיל ונתקיים רצונו של הבעל; ומה ששינו במשנתנו "לא ישלחנו ביד אחר" הטעם הוא, משום שחוששים, שמא כשימסור השליח הראשון שליחותו לשני, לא ימסור לו דברים כהויתם, או שהשני לא ידקדק בהם, וישנה מדברי הבעל, ונמצא הגט פסול (רמב"ם שם, לה-לו).

יום שישי

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת דין "המביא גט בארץ ישראל וחלה", באה משנתנו ללמד "דין המביא גט ממדינת הים וחלה". המביא גט ממדינת הים – שצריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם" (לעיל א, א), וחלה – השליח, או נאנס, ואינו יכול להביא את הגט לאשה, והרי אי אפשר שישלחנו ביד אחר, משום שהאחר לא יוכל

הטאתו ממדינת הים – אין חוששים, שמא מת השולח, והרי זו חטאת שמתו בעליה, שאסור להקריבה, אלא מקריבין אותה בחזקת שהיא קיים – שבעל החטאת קיים. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בקרבן שאינו צריך סמיכה, כגון קרבן נשים או חטאת העוף.

בגמרא מבארים, שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו לגבי תרומה, אף על פי שהיא יכולה לאכול חולין, וכן אפילו לגבי חטאת, אף על פי שיש חשש חולין בעורה, מכל מקום סומכים על החזקה.

יום חמישי

באור משנה ד

במשנה הקודמת למדנו, שמעמידים אדם על חזקתו שהוא קיים, ואפילו היה זקן או חולה. משנתנו באה ללמד, שאם אדם נתון בסכנה, יש והוא מכל מקום בחזקת קיים, ויש שחזקה זו מתערערת.

שלשה דברים – המפורטים להלן – אמר רבי אלעזר בן פרטא לפני חכמים, וקנימו את דבריו – קיבלו את דבריו וסמכו עליהם להלכה: על עיר שהקיפה פרקום – שהקיפה חיילים העושים מצור על העיר, ועל הספינה המטרפת בים – המתנדנדת מחמת סערה גדולה שקמה בים, ועל היוצא לדון – בדיני נפשות, שהן – האנשים שבעיר ושבספינה והיוצא לידון, בחזקת קנימין – שמן הסתם לא נכבשה העיר, ולא נשברה הספינה, והיוצא לידון לא נידון למיתה (המאירי). אבל עיר שבבשה פרקום – שכבר כבש אותה חיל המצור, אף על פי שלא נתברר אם נהרגו האנשים שבתוכה, וספינה שאבדה בים – שטבעה בים; ויש מפרשים: שנשברו כליה ולא נשאר שם קברניט, אף על פי שהספינה עדיין על פני המים (רמב"ם; המאירי). והיוצא להרג – שכבר נגמר דינו והוא יוצא ליהרג על פי פסק הדין, נותנין עליהן – על האנשים שהיו בעיר ושהיו בספינה ועל היוצא ליהרג, חמרי חיים וחמרי מיתים – כלומר שמחמירים בהם משום ספק חיים ספק מיתים, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: בת ישראל לכהן, ובת כהן לישראל, לא תאכל בתרומה – בבית ישראל הנשואה לכהן, שבעלה היה באותה עיר או באותה ספינה, או שהיה יוצא ליהרג, ונתנים עליה חומרי מיתים ומחזיקים את בעלה כמת, ואסור לה לאכול בתרומה; ובבית כהן הנשואה לישראל, נתנים עליה חומרי חיים ומחזיקים אותו כחי, ואינה אוכלת בתרומת אביה.

בענין היוצא ליהרג יש בגמרא שני לשונות בשם רב יוסף:

א. לא שנו (שהיוצא ליהרג נותנים עליו חומרי חיים) אלא בבית דין של ישראל (שלפעמים מוצאים עליו זכות ומחזירים אותו), אבל בבית דין של גוים, כיון שנגמרו דיו למיתה בודאי ודוגים אותו (הלכך אין נותנים עליו חומרי חיים).

ב. לא שנו אלא בבית דין של גוים (הואיל ואפשר להצילו על ידי שוחד), אבל בבית דין של ישראל, כיון שנגמרו דיו למיתה בודאי מוצאים פסק דין לפועל. שאין זה שכיח, שימצאו זכות לאחר גמר הדין, הלכך אין נותנים עליו חומרי חיים. הרמב"ם פוסק כלשון האחרון (עיין הל' גירושין ו, כט; הל' תרומות ט, ב).

הַאֲחֵרוֹן צָרִיד שִׁיאָמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִחְתָּם, אֶלָּא אוֹמַר: שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֵנִי.
ז' הַמְלוּה מַעוֹת אֶת הַכֶּהֱן, וְאֶת הַלֵּוִי, וְאֶת הָעֹנִי, לְהִיטֹל מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן מַחְלָקָן – מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן בַּחֲזָקָה שֶׁהֵן קִיָּמִין,
וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מֵת הַכֶּהֱן, אוֹ הַלֵּוִי, אוֹ הָעֹנִי, אוֹ הָעֹשֵׂר הָעֹנִי. מָתָּה – צָרִיד לִטְוֹל רִשּׁוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁין; אִם הֵלָּן בְּפָנַי
בֵּית דִּין – אֵינוֹ צָרִיד לִטְוֹל רִשּׁוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁים.
ח הַמְנִיחַ פְּרוֹת לְהִיטֹל מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת, מַעוֹת לְהִיטֹל מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שְׁנִי – מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן
פִּירוֹשׁ בִּרְטָנוֹרָא

אין השליח האחרון כ"י אלא אומר שליח ב"ד אני:

ז' להיות מפריש עליהן מחלקן. כשיפריש התרומה ויעכב הדמים לעצמו בשביל חובו שיש לו על הכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני יעכב ויאכל בשביל החוב שיש לו על הלוי ועל העני. אלא שמפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר לכהן, ואם הוא רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו לזה הכהן או הלוי או העני שהלוה להן, אין צריך לכותב להם מעשרותיו ותרומותיו על יד אחר, אלא לוקחן לעצמו מיד אחר שיפרישם. אבל אם רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו לאחרים, אינו יכול לעכבן בחובו, עד שיכזה להם ע"י אחר תחילה, ואח"כ יחזור ויטלם בחובו: **צריך ליטול רשות מן היורשים.** שירשו מהם קרקע משועבדת לבעל חוב, צריך ליטול מהם רשות אם רוצים לפרוע חוב זה מתרומות ומעשרות הללו, דשמא רוצים הם ליקח מתנותיהן ולפרוע חוב מורישם ממקום אחר:

ח המניח פירות להיות מפריש עליהן כ"י. סומך על אלו ואוכל מבבלים אחרים שיש לו, ואומר, הרי תרומתן באותן פירות שהקצית לך: **ואם אבדו.**

משניות מבוארות – קהתי

הלוי, לפי שתקנתם היא זו, שימצאו מעות להלוואה (רש"י). בגמרא מובאת ברייתא: "המלוה מעות את הכהן ואת הלוי בפני בית דין, ומתו – מפריש עליהן בחזקת אותו השבט (היינו בשביל הקרוב להם בכהונה או בלווייה, הראוי ליורשם – רש"י; ובתוספתא הגיוסה היא: מפריש עליהן ברשות אותו השבט. כלומר שהמעשרות שהוא מפריש יעמדו בכוח תקנת בית דין ברשות השבט, כאילו הגיע לשבט, וקיים מצוות נתינה, ואחר כך בכוח תקנת בית דין יעכבם לעצמו על פירעון החוב – "חזון יחזקאל"). המלוה מעות את העני (בפני בית דין, על מנת שיפריש מעשר עני על מעות אלו מחלקו ויגבה חובו ממה שיפריש), ומת (העני), מפריש עליו בחזקת עניי ישראל (כלומר שמפריש מעשר עני, ובכוח תקנת בית דין יעמוד המעשר בחזקת העניים, כאילו הגיע לידם מצוות נתינה, ואחר כך בכוח תקנת בית דין יעכבם לעצמו על פירעון החוב, שתקנת עניי ישראל היא, כדי שימצאו מי שילווה להם מעות, הלכך כשגובה חובו משאר עניים, אין בזה משום גזול, וכל שאת העניים. אבל אינו מפריש בחזקת יורשיו, כמו בכהן ובלוי, שמא יורשיו עשירים הם, ואינם זכאים למעשר עני – רש"י; "חזון יחזקאל"). המלוה מעות את העני (אפילו בפני בית דין), והעשיר (ונעשה עשיר אחר כך), אינו מפריש עליו (מעשר עני, כדי לגבות את חובו), וזכה הלה במה שבידו (היינו הלווה הזה אינו חייב לפרוע משלו, שהרי הלווה על מנת שלא יפרע ממנו – רש"י; ומבואר בגמרא, שאמנם בעני שמת עשו חכמים תקנה, שיפריש עליו בחזקת עניי ישראל, משום שמתה שכיחה, אבל בעני שהעשיר לא עשו חכמים תקנה, לפי שעשירות אינה שכיחה, כמו שאומרים הבריות: חברך מית – אשר, חברך איתעשר – לא תאשר (אם יאמרו לך: חברך מת – האמן הדברים, חברך התעשר – אל תאמן).

שבת קודש

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה ללמד הלכה שנוהגים בה לפי הכלל: "חזקה שהם קיימים".

המניח פרות להיות מפריש עליהן תרומה ומעשרות – שאם יצטרך להפריש תרומה ומעשרות מפירותיו, יאמר: הרי תרומתם ומעשרותם באותם הפירות שהנחת, או המניח **מַעוֹת לְהִיטֹל מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שְׁנִי** – שיהא פודה עליהן פירות מעשר שני ויעלן ליירושלים (דברים יז, כה). **מפריש עליהן בחזקת ששה קיימין –** כלומר סומך על הפירות שהניח, ואוכל פירות טבל אחרים שיש לו על סמך התרומה והמעשרות שמפריש עליהם באותם הפירות שהניח, ואף שאינם בעין, מעמידים אותם בחזקת שהם קיימים. וכן במעות מעשר שני. ואף על פי שההלכה היא, שאין תורמים אלא מן המוקף, היינו מה שמונח קרוב וסמוך (חלה סוף פרק א), כאן מדובר בערבי שבתות

לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", הלכך הולך השליח לבית דין, ולאחר שמוסר להם פרטים על שליחותו, **עושה בית דין –** שליח במקומו, **ומשלחו –** להביא את הגט לאשה, **ואומר –** השליח הראשון, **לפניהם –** לפני בית הדין: **בפני נכתב ובפני נחתם –** כדין המביא גט ממדינת הים, **ואין השליח האחרון צריך שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם, אלא אומר: שליח בית דין אני** – כלומר שנותן את הגט מכוח שליחות בית דין, ומן הסתם בית דין עשו את הדבר כהלכה; ברם, בית דין חותמים לו שהוא שלוחם (המאירי). מלשון המשנה "ואין השליח האחרון..." מדייקים בגמרא, שאף שליח שני, אם חלה או נאנס, יכול לעשות שליח שלישי, וכן שלישי יכול לעשות רביעי, ואפילו עד מאה, אבל כולם רק בבית דין, שהרי האחרון צריך ליתן את הגט מכוח בית דין ולומר "שליח בית דין אני". ברם, במקום שאין צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", כגון בארץ ישראל, שליח עושה שליח אפילו שלא בפני בית דין.

בענין ששנינו: נושה בית דין ומשלחו, יש גורסים: נושה שליח בבית דין ומשלחו (עין נוסח המשנה בגמרא).

באור משנה ז

משנתנו חוזרת ללמד בעניינים, שבהם דנים את האדם "בחזקת שהוא קיים". **המלוה מעות את הכהן, ואת הלוי, ואת העני, להיות מפריש עליהן –** על המעות הללו, **מחלקן –** של הכהן בתרומה, ושל הלוי והעני במעשר, כלומר שהלוה מעות לכהן על מנת שיפריש התרומה מתבואתו בשביל אותו הכהן הלווה, וימכרנה לכהן אחר, והמעות יעכב בידו על חשבון חובו; או שהלוה מעות ללוי, או לעני, על מנת שיפריש מעשר ראשון בשביל אותו הלוי, או מעשר עני בשביל אותו העני, ויעכבם לעצמו בשביל חובו, שכן מעשר ראשון ומעשר עני מותרים לזרים, אלא שממעשר ראשון חייב הוא לתת תרומת מעשר לכהן, **מפריש עליהן בחזקת ששה קיימין –** כגון אם יצאו לדרך, הריהו מפריש בשבילם את התרומה ואת המעשרות בחזקת שהם קיימים, **ואינו חושש שמא מת הכהן, או הלוי –** שבכגון זה אינו רשאי להפריש בשבילם עד שיטול רשות מן היורשים שלהם, כמו שנלמד להלן במשנתנו, **או שמא העשיר העני –** ושוב אינו זכאי לקבל מעשר עני, אלא מעמידים אותם על חזקתם. **מתו –** הכהן או הלוי, **צריך –** המלוה, **לטול רשות מן היורשין –** אם להפריש תרומה ומעשרות בשבילם, כדי לעכב לפירעון החוב, לפי שאפשר שהם רוצים לפרוע את החוב ממקום אחר ולקבל ממנו את מתנותיהם; **אם הלון בפני בית דין –** על מנת שיפריש על מעות אלו מחלקם, **אינו צריך –** לאחר מיתתם, **לטול רשות מן היורשים –** שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על הכהונה ועל

בְּחֻקָּהּ שֶׁהֵן קִיּוּמִין. אִם אָבְדוּ – הָרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ מַעַת לַעֲתִ; דְּבָרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים בּוֹדְקִין אֶת הַיּוֹן: בְּקָדִים שֶׁל מוֹצָאֵי הַחֶגֶג, וּבְהוֹצָאת סִמְדָּר, וּבְשַׁעֲת כְּנִיסַת מַיִם בְּבֶסֶר.

פ ר ק ר ב י ע י

א הַשּׁוֹלֵחַ גָּט לְאִשְׁתּוֹ וְהִגִּיעַ בְּשָׁלִיחַ, אוֹ שִׁשְׁלַח אַחֲרָיו שְׁלִיחַ, וְאָמַר לוֹ: גָּט שְׁנַתִּי לְךָ בָּטֵל הוּא – הָרִי זֶה בָּטֵל. קָדִם אֶצֶל אִשְׁתּוֹ, אוֹ שִׁשְׁלַח אֶצְלָה שְׁלִיחַ, וְאָמַר לָהּ: גָּט שְׁשִׁלַּחְתִּי לְיָד בָּטֵל הוּא – הָרִי זֶה בָּטֵל. אִם מִשְׁהִיגַע הִגַּט לִידָה – שׁוּב אֵינִי יָכוֹל לְבַטְלוֹ.

פירוש ברטנורא

הלך לבדוק ומצאן שאבדו: הי"ז חושש. לאותן טבילים שתקן בהבטחתן של אלו. ואם לא אכלן צריך להפריש מהם, שמה כשאמר הרי תרומתן בפירות שהקצינו כבר היו אבודין: מעת לעת. של בדיקה. כשבדקן ומצאן אבודין חושש שמה מאתמול בעת הזאת אבדו, ואם עשאו מעשר תוך מעת לעת על פירות אחרים צריך להפריש עליהם מספק. וטפי מהכי לא אחמור רבנן למיחש, אלא סומכין אחזקה: בודקין את היין. שהניחו להיות מפריש עליו, צריך לבדוק, שמה החמין ואין תרמין מן החומץ על היין: בְּקָדִים שֶׁל מוֹצָאֵי הַחֶגֶג. כשמנשבת רוח קדים במוצאי החג: ובשעת כניסת מים. כשהן כפול הלבן נקראים בוסר. וכשהלחלוזות נכנסת וגדילה בתוכו שיכול לעצור מהן כל שהוא, היינו כניסת מים. פירוש אחר, היו כותשים הענבים כשהן בוסר ונותנים לתוכו מים ועושים חומץ למבול. והלכה כרבי יהודה:

ד א הַשּׁוֹלֵחַ וְהִגִּיעַ בְּשָׁלִיחַ. שלא היה מתכוין לרדוף אחריו להשיגו, אלא שנשתתה השליח בדרך והיה לו לזה דרך לשם וראהו וביטל הגט, אפ"ה בטל, ולא אמרין לצעורא בעלמא מכין, שאם היה בדעתו לבטלו היה רודף אחריו: אֵינִי יָכוֹל לְבַטְלוֹ. הא קמ"ל דאע"פ דחזוין ליה דמהדר עליה מעיקרא לבטליה, לא אמרין אנלא מלתא למפרע דבטולי בטליה. והכיא דיהיב אינש גיטא לדביתיה לזמן או על תנאי, אי אמר לה הרי זה גיטך מעכשיו ולזמן פלוני או אם יתקיים תנאי פלוני, מכי מצי גיטא לידה לא מצי תו לבטליה, ותהיה מגורשת לאותו זמן או כשיתקיים התנאי. ואי לא אמר לה מעכשיו, אפילו לבתר דמטא גמא לידה מצי מבטל ליה:

משניות מבוארות – קהתי

שלא הגיע הגט ליד האשה, יכול הבעל לבטלו. אבל משהגיע לידה, אינו יכול לבטלו.

הַשּׁוֹלֵחַ גָּט לְאִשְׁתּוֹ – על ידי שליח להולכה, וְהִגִּיעַ בְּשָׁלִיחַ – והגיע הבעל למקום שפגש שם בשליח, כגון שיצא הבעל לדרך ופגש במקרה את שליחו, או שִׁשְׁלַח אַחֲרָיו שְׁלִיחַ – שני, וְאָמַר לוֹ: גָּט שְׁנַתִּי לְךָ בָּטֵל הוּא – אין אומרים, שהואיל ומצא את שליחו בדרך מקרה, אין בדעתו לבטל את הגט, אלא כוונתו לצער את אשתו בלבד, שאילו היה בדעתו לבטלו, היה רודף אחרי השליח; או אם שלח אחריו שליח, אין אומרים שאין בכוחו של שליח שני לבטל את שליחותו של הראשון, אלא הָרִי זֶה בָּטֵל – הגט בטל, כפי הודעת הבעל. וכן אם לא ראה הבעל את שליחו אלא קָדִם אֶצֶל אִשְׁתּוֹ – בא אל אשתו קודם שהגיע אליה שליחו, או שִׁשְׁלַח אֶצְלָה שְׁלִיחַ – שלח אליה שליח שני, שקדם לשליח הראשון, וְאָמַר לָהּ: גָּט שְׁשִׁלַּחְתִּי לְיָד בָּטֵל הוּא, הָרִי זֶה בָּטֵל – ואף בכגון זה אין אומרים שאינו מתכוון אלא לצערה בלבד (ענין 'תוספות יום טוב'), אלא כל שהודיע על ביטול הגט קודם שהגיע הגט לידה, הרי זה בטל. אִם מִשְׁהִיגַע הִגַּט לִידָה – אבל אם הודיע הבעל על ביטול הגט לאחר שכבר הגיע הגט ליד אשתו, או ליד שליח שלה, היינו שליח לקבלה, שידו כידה, שׁוּב אֵינִי יָכוֹל לְבַטְלוֹ – ואף על פי שראינוהו מקודם שהיה טורח ומחזר לבטל את הגט, כיון שלא הספיק לבטלו קודם שהגיע הגט לידה, הרי משהגיע הגט לידה שׁוּב אֵינִי יָכוֹל לְבַטְלוֹ (גמרא).

וימים טובים, שמפאת דוחק הזמן מותר לתרום אף שלא מן המוקף (תוספות). ויש מפרשים, שכונת המשנה היא, שבדיעבד אם הפריש שלא מן המוקף, הרי הן בחזקת קיימין (רמב"ם הל' תרומות ה, כו). אִם אָבְדוּ – לאחר שעשה את הפירות שהניח תרומה ומעשרות ואת המעות מעשר שני הלך לבדוק אותם וראה שאבדו, הָרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ מַעַת לַעֲתִ – שמה כבר היו אבודים מעת לעת, היינו עשרים וארבע שעות קודם שראם שאבדו, וכל מה שעושה בתוך מעת לעת על סמך הפירות והמעות שהניח הרי זה עדיין לא מתוקן, וצריך להפריש מהם תרומה ומעשרות מספק: דְּבָרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ – הסובר, שלא החמירו חכמים לחוש על יותר מעת לעת. ומה שהפריש עליהם לפני מעת לעת, הרי זה בחזקת מתוקן. אבל חבריו חולקים עליו וסוברים, שכל מה שהפריש עליהם הרי הוא ספק, וחוזר ומעשר מספק עד הזמן שנתברר לו שהיו קיימים (גמרא; הנאידר). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר – רבי יהודה בא להשימיענו ענין אחר: בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים – בּוֹדְקִין אֶת הַיּוֹן – שאם אדם הניח חביות יין להיות מפריש עליהן תרומות ומעשרות, צריך לבדוק אותן בשלושת הזמנים שלהלן, שמה החמין היין, ואין תורמים מן החומץ על היין: בְּקָדִים שֶׁל מוֹצָאֵי הַחֶגֶג – כשמנשבת רוח קדים, היינו רוח מזרחית, במוצאי חג הסוכות, וּבְהוֹצָאת סִמְדָּר – כשהפרח נופל והענבים נראים באשכול, וּבְשַׁעֲת כְּנִיסַת מַיִם בְּבֶסֶר – כשנכנס לחלוח לענבי הבוסר שעדיין לא נתבשלו. בזמנים הללו עשוי היין להחמין, ולפיכך צריכים לבדוק.

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנתנו באה ללמד, שאם הבעל שלח גט לאשתו על ידי שליח להולכה, כל זמן

גם מי שיש לו נשמה גבוהה וכוחות נעלים כ'. . אין לו להחזיק טובה לעצמו בגלל עניינים שאינם כוחו ועוצם ידו, רק ניתנו לו במתנה באתערותא דלעילא.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

איטליא של יון – כרך גדול שגדל בשביל עון מנשה. שבשעה שהכניס צלם בהיכל ירד גבריאלי ונעץ קנה בים, וגדל עליו חלקה גדולה ונבנה לשם איטליא של יון "מאיי אלישה" (יחזקאל כז) מתרגמין "מנגוות איטליא". שווקים = חוצות. פּרם = מזון. חלונות שמעלים מהן עשן חוץ לחומה – שהן גבוהים מן החומה, ואין מעשנין את החומה, וזהו חשיבות. חולסית – מקום אבנים דקות. משנה אלא מקרא מגילה – כלומר: שאם עשאו בראשון לא יצא. גמרא סדר פרשיות – פרשת שקלים וזכור ופרה והחודש. דתן במתניתין ד"בני העיר" דנוהגין באדר. זה וזה שוין – שאם קראם בראשון אין צריך לחזור ולקרות בשני. שאסורין בזה ובוה – ביום ארבעה עשר וחמשה עשר שבשניהן. ואמר רב פפא – גרסינן. ורבן שמעון בן גמליאל כו' – דהא כל מצות קאמר.

דף ז ע"א: הגמרא מספרת על גדולתה של רומי: אמר עולא, איטליא של יון, זה כרך גדול של רומי. ומקום זה הוּא תלת מאה [-שלש מאות] פּרסא על תלת מאה פּרסא, ויש בה שלש מאות ששים וחמשה שווקים כמנין ימות החמה, והשוק הקטן שפּבולם הוא של מוכרי עופות, והוּא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל. ומלך סוער בכל יום מימות השנה פּשוק אחר מהן. והדר בה [-באיטליא] אף על פי שאינו נולד בה, נזיל פּרם [-מזון] מבית המלך, והנולד בה אף על פי שכבר אינו דר בה, נזיל פּרם מבית המלך. ושלשית אֶלפים בי פני [-בתי מרחץ] יש בו, וחמש מאות חלונות מעלין עשן [-ארובות] שיוצאות חוץ לחומה וגבוהות ממנה, שלא תושחר מחמת העשן. צדו אחר של הכרך הוא ים, ובצדו האחר [-השני] יש הרים וגבעות, ובצדו אחר [-השלישי] יש מחיצה של ברזל, ובצדו האחר [-הרביעי] יש חולסית [-קרקע שיש בה אבנים דקות] ומצולה [-קרקע שיש בה חול].

משנה משנתנו דנה באופן שקראו את המגילה, ואחר כך עיברו את השנה, ונמצא שקראו באדר ראשון, האם יצאו בקריאה זו.

קראו את המגילה באדר הראשון, ואחר כך נתעברה השנה, ונמצא שקראו באדר ראשון, חוזרים וקורין אותה באדר שני.

מוסיפה המשנה: אין חילוק במצוות של חודש זה בין אם עשאו באדר הראשון לבין אם עשאו באדר השני, אלא לגבי קריאת המגילה ומתנות לאביונים. שאם עשאו באדר ראשון צריך לעשותם שוב באדר שני. אבל שאר המצוות, אם עשאו באדר ראשון ונתעברה השנה, אין צריך לעשותם שוב באדר שני.

גמרא מבואר במשנה שרק במגילה ומתנות לאביונים לא יוצאים באדר ראשון. מדייקת הגמרא: הָא לַעֲנֵן סֵדֶר אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת [-שקלים זכור פרה והחודש] שתקנו לקרוא באדר. וְהָ וְהָ [-שני החדשים] שְׁוִי, ואם קרא באדר ראשון יצא. ואם כן מקשה הגמרא: מַנִּי מִתְּנִיתִין - מי התנא ששנה את המשנה, שלכאורה הוא לֹא תִנָּא קָמָא, וְלֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי, וְלֹא רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל המובאים בברייתא להלן.

דְּתַנֵּינָא, קִרְאוּ אֶת הַמְּגִלָּה בְּאֶדֶר הָרִאשׁוֹן, וְאַחֲרַיִךְ נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, חֲזָרִים וְקֹרִין אוֹתָהּ בְּאֶדֶר הַשֵּׁנִי, מִשּׁוֹם שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְּנָה בְּאֶדֶר שְׁנֵי נִהְגוּת, גַּם בְּאֶדֶר רִאשׁוֹן, וְאִם עָשׂוּ אוֹתָם בְּרִאשׁוֹן יֵצְאוּ, חוּץ מִמִּקְרָא מְגִלָּה שֶׁלָּא יוֹצֵאִים בְּרִאשׁוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי אָמַר, אִם קִרְאוּ מְגִלָּה בְּרִאשׁוֹן אֵין קֹרִין אוֹתָהּ שׁוּב בְּאֶדֶר הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁכָּל מִצְוֹת שֶׁנִּתְּנָה בְּאֶדֶר שְׁנֵי נִהְגוּת לְכַתְּחִילָה בְּאֶדֶר הָרִאשׁוֹן, וְגַם קִרְיַת הַמְּגִלָּה. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר מִשּׁוֹם רַבִּי יוֹסִי, אֵף קֹרִין אוֹתָהּ שׁוּב בְּאֶדֶר הַשֵּׁנִי, שֶׁכָּל מִצְוֹת שֶׁנִּתְּנָה בְּשְׁנֵי אֵין נִהְגוּת בְּרִאשׁוֹן. מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא: וְשׁוֹיִן הַתְּנָאִים הָאֵלּוּ, שֶׁבְּחֶסֶד וּבְתַעֲנִית הָאֶסוּרִים בְּפֻרִים, שְׁאִסוּרִין בָּזָה וּבָזָה - בְּיוֹם אַרְבַּעַת עָשָׂר וְחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁבִּשְׁנֵי הַחֲדָשִׁים. לִפְנֵי שֶׁמִּבְאֵר הַגְּמָרָא אֶת הַקּוּשִׁיָּא, הִיא מְבַרֶּרֶת בְּמָה נִחְלָקוּ הַתְּנָאִים בְּבְרִיתָא. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: לְכַאֲוֹרָה דַּעַת רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁלָּא יוֹצֵאִים בְּקִרְיַת הַמְּגִלָּה בְּאֶדֶר רִאשׁוֹן, הֵינֵנו כְּדַעַת רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וּבְמָה נִחְלָקוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב פַּפָּא, סֵדֶר אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁקּוֹרִאִים בְּחֻדוֹשׁ זֶה אֵיכָא בִּינְיָהוּ, דְּתַנָּא קָמָא סָבֵר, שִׁישׁ לְקֻרְתָּם לְכַתְּחִילָה בְּשְׁנֵי, וּבִדְעִיבָד אֵי עֲבִיד בְּרִאשׁוֹן עֲבִיד - אִם קִרְאוּ בְּרִאשׁוֹן יֵצְאוּ, וְאִין צָרִיךְ לְקֻרְאוּ שׁוּב בְּשֵׁנִי, בֵּר [-חוץ] מִמִּקְרָא מְגִלָּה, דָּאֵף עַל גַּב דְּכִבֵּר קָרוּ בְּרִאשׁוֹן, קָרוּ בְּשְׁנֵי - צָרִיךְ לְקֻרְאוּ שׁוּב בְּשֵׁנִי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי סָבֵר, שֶׁאִפִּילוּ מִקְרָא מְגִלָּה צָרִיךְ לְקֻרְאוּ לְכַתְּחִילָה בְּרִאשׁוֹן וְלֹא בְּשֵׁנִי, וְכֵן שֶׁכֵּן אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְקֻרְאוֹם לְכַתְּחִילָה בְּרִאשׁוֹן. וְאִילוּ רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבֵר, שֶׁאִפִּילוּ סֵדֶר פְּרָשִׁיּוֹת, אֵף אֵי קָרוּ בְּרִאשׁוֹן, קָרוּ בְּשְׁנֵי - צָרִיךְ לְקֻרְאוֹם שׁוּב בְּשֵׁנִי, וְלֹא יֵצְאוּ בְּקִרְיַת בְּרִאשׁוֹן.

יום הכיפורים הוא תכלית העילוי - שאז העבודה היא מצד בחינת היחידה שבנפש, שזהרעניין "אחת בשנה".

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

אומרים, ממה שכתבה התורה (ידך) [ידכה] שמשמע יד כחה, 46
למדים לרבות את הנידום, שנקטעה ידו, ואין לו אלא יד כחה 47
ורעועה, שגם הוא מחויב בהנחת תפילין של יד. 48
הגמרא מביאה ברייתא נוספת שמרבה מאופן כתיבת התיבה 49
ידכה, שגידים חייב בהנחת תפילין של יד: תנא אידך – שנינו 50
בברייתא אחרת, מי שאין לו רוע שמאל, פטור מן התפילין ואינו 51
מצווה להניח על ימינו. אחרים אומרים, תיבת ידכה שכתבה 52
בתוספת האות ה' באה לרבות את הנידום, שאף הוא חייב בהנחת 53
תפילין של יד. 54
הגמרא מביאה שתי ברייתות העוסקות בדין הנחת תפילין באדם 55
שיד שמאלו אינה כחה: תנו רבנן, אימר – מי שיד ימינו חלשה 56
וכותב ועושה רוב מעשיו בשמאלו, מניח תפילין בימינו – ביד 57
הנמצאת לימין גופו, שהוא שמאלו – שהיא ידו השמאלית, כלומר 58
ידו החלשה. 59
מקשה הגמרא סתירה מברייתא אחרת: והתנא, מי שעושה מעשיו 60
בשמאלו, מניח אף הוא תפילין בשמאלו – ביד הנמצאת לשמאל 61
גופו, שהוא שמאלו של כל אדם – שהיא היד שאצל שאר בני אדם 62
היא יד שמאל, כלומר, היד החלשה, ואף על פי שאצלו היא יד 63
ימין. מתרצת הגמרא: אמר רבא, כי תנא התיבה – לא שנתה 64
הברייתא שמניח בשמאלו, אלא כמי ששולט בשתי ידיו, ששתיהן 65
שוות לו בכח, שכיון שאין לו יד כחה, מניח על שמאלו, לפי 66
שאצל שאר בני אדם היא יד כחה. 67
הגמרא מבארת את מקום הנחת התפילין ביד ובראש: תנא רבי 68
מנשה, מה שצויתה התורה, והיה לה לאות על ידך (שמות יג ט), 69
מקום ההנחה המסוים ביד, זו הקיבורת – מקום הבשר התפוח 70
שבזרוע, ופירוש הציווי (שם יג ט) 'לעטופת בין עיניך, זו קדקדך – 71
גובה הראש. מבררת הגמרא: היכן, כלומר, איזה חלק מן 72
הקדקד הוא מקום ההנחה. מבארת הגמרא: אמר – אומרים 73
החכמים רבי ינאי, באותו מקום שמוחו של תינוק רופס – רך. 74
הגמרא מביאה ספק בדין הנחת תפילין של ראש: בעא מיניה – 75
שאל פלוגמי מרבי, מי שיש לו שני ראשים, באיזה מהן מניח תפילין. 76
אמר ליה רבי לפלימו, חייב אתה להיענש על שלעגת לי ושאלתני 77
על דבר שאינו בנמצא, או קום גלי – עמוד רצא לגלות, או קבל 78
עלך [–עליך] שמתא – נידוד, כדון המבזה תלמידי חכמים. 79
מספרת הגמרא: אדריבא איתא הווא גברא – בעוד שהם מדברים, 80
הגיע אדם אחד, אמר ליה לרבי, איתיליד לי ינוקא דאית ליה תרי 81
רישי – נולד לי תינוק בכור שיש לו שני ראשים, כמה קענין למיתב 82
– כמה סלעים אני צריך לתת לבכור בפדיונו. איתא הווא קבא תנא 83
ליה – הגיע זקן אחד ושנה לו, הפודה בכור שיש לו שני ראשים 84
חייב ליתן לו לכחה, עשרה סלעים. מקשה הגמרא על דברי הוקן: 85
איני – האם כך הוא, והתני רבי בר חמא, מתוך – מסתימת לשון 86
הציווי שניאמר (במדבר יח טו) 'פרה תפדה את בכור האדם, שומע אני 87
– יכול הייתי לומר שאפילו אם נמרה הבכור ונהרג בתוך שלשים 88
יום יהיה אביו מחויב לפדותו, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב (שם), 89

רבי יוסי החורם אומר, אין ללמוד מהכתובים שהביא תנא קמא, 1
שידך האמורה אצל תפילין הכוונה ליד שמאל, מפני שקנינו גם 2
יד ימין שנקרא – שקראה בלשון התורה יד, שניאמר בענין ברכת 3
יעקב לבני יוסף (בראשית מח ז), וירא יוסף כי ישיב אביו יד ימינו על 4
ראש אפרים. 5
שואלת הגמרא: ואידך – תנא קמא, שאמר שסתם יד' בכתובים 6
היא שמאל, כיצד יישב את דבריו עם פסוק זה. מתרצת הגמרא: 7
תנא קמא סובר שאין מכאן סתירה על דבריו, מפני שלא מצינו 8
בפסוק זה אלא שיד ימינו אימרי – שהימין נקראת יד ימינו, אבל 9
יד' סתמא [–סתם] לא אימרי, כלומר, אין הכתוב קורא לימין יד' 10
מבלי לפרש שהכוונה ליד ימין, וכל מקום שסתם הכתוב וכתב 11
יד', אין הכוונה אלא לשמאל. 12
הגמרא מביאה את המשך הברייתא: רבי נתן אומר, המקור שהביא 13
תנא קמא לכך שהנחת תפילין היא ביד שמאל, אינו צריך [–נצרך 14
לנו], שהרי ממקום שבו נצטוונו להניח תפילין, משם אנו למדים 15
היכן הוא מקום הנחת, הרי הוא [–הכתוב] אומר (דברים ו ט), 16
'וקשרתם וכתבתם, והקשו הציוויים זה לזה, שמקיימים אותם 17
באופן אחד, מה פתיכה – כשם שכתובת מוזהות נעשית ביד ימין, 18
שכן רוב בני אדם כותבים בימין, אף פעולת הקשירה של 19
התפילין יש לעשותה ביד ימין, ובין דקשירה – שפעולת הקשירה 20
נעשית ביד ימין, ממילא ההנחה בשמאל היא, כלומר, על יד 21
שמאל, שהרי המשתמש בימינו לקשר בה אינו קושר אלא על 22
השמאל, ואי אפשר שתקשרו הימין על הימין. 23
מבררת הגמרא: ורבי יוסי החורם שאמר שבין ימין ובין שמאל 24
קריים יד', הנחה דבשמאל מנא ליה – מהיכן למדים לדעתו 25
שהנחת התפילין היא על יד שמאל דווקא. מתרצת הגמרא: נפקא 26
ליה – לומד הוא דבר זה, מהיכא – מהיכן דנפקא ליה לרבי נתן, 27
היינו, מהלימוד של זקשרתם וכתבתם. 28
הגמרא מביאה דרך נוספת לפרש את דעת רבי יוסי החורם: רב אשי 29
אמר, הלימוד של רבי יוסי הוא ממה שנאמר (שמות יג ט) 'והיה לאות 30
על ידכה, שלא כתבה התורה ידך' בכ"ף סופית, אלא ידכה' פתיכה, 31
בתוספת האות ה', שמשמע לשון נוטריקון יד כחה, כלומר, הנח 32
את התפילין על היד החלשה, שהיא יד שמאל. רב אבא שואל על 33
דברי רב אשי: אמר ליה רב אבא לרב אשי, מדוע אתה דורש כך את 34
תיבת ידכה, ואימא – אמור לדרוש שהיא נוטריקון יד כח', 35
כלומר, הנח את התפילין על ידך שפכה – החזקה בכח, שהיא ימין. 36
אמר ליה רב אשי לרב אבא, מי – וכי פתיכה ידכה' פתיכה, שנאמר 37
כדברך, והלא אין כתוב אלא בה', וודאי שאין לדרוש אלא יד 38
כחה. 39
מבארת הגמרא: כתנאי – דברי רב אשי שמידכה' אנו למדים דין 40
זה שהנחת התפילין היא על יד שמאל, במחלוקת תנאים הם 41
שנויים, יש שדרשו כדבריו, ויש שלא למדו מידכה' דין זה אלא 42
אחר, שכן שנינו בברייתא, ידכה' פתיכה – התורה כתבה בציווי על 43
הנחת תפילין ידכה' בתוספת האות ה', שמשמע נוטריקון יד 44
כחה, ללמדנו שהיד שמניחים עליה תפילין, זו יד שמאל. אחרים 45

על-פי תורת הבעל-שם-טוב שבמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא, מובן, שבאומרו בתפילה "ואין אנו יכולים... להשתוות לפניך", מתוך רצון להשתחוות, אזי נעשה אצלו עניין ההשתחוואה.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

מנחות. פרק שלישי – הקומץ רבה דף לו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלא

רבי יוסי החורם – פירש בקונטרס: חוטמו היה שקוע, כעין "חרום" דבכורות (מג, ב).
ותימה הוא לומר שכינורו בלשון גנאי, אלא על שם מקומו נקרא כן. מפי רבי.
יד ימינו איקרי – ומדכתיב (בראשית מח) "ויחמק יד אביר" לא קשיא מדי, כיון שכבר
פירש "יד ימינו". ונראה דרבי יוסי נמי אההוא קא סמך, ומשום הכי לא מיימי מידו
הימנית' דמצורע. מפי רבי.

מה כתיבה בימין אף קשירה בימין – בסמוך
אמרין דאיתר מניח תפילין בימין שואה
שמאלו. והשתא אדם הכותב בימין ושאר רוב
מעשיו בשמאלו, יש להסתפק באיזה מהן מניח
תפילין. ושואה יש לדמותו כשולט בשתי ידיו.
מפי רבי.

אין לו זרוע פטור מן התפילין אחרים אמרים
ידיה כו' – מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא
פליגי. מפי רבי. פירש בקונטרס:
בדרין. וקבירות הוא לשון קבוצת בשר, כמו
(בבא בתרא ה, א) "קבורה דאדוני". ואומר
רבינו חם דהוא גובה הבשר שבזרע שבין בית
השחי למרפק שקורין קודא. (ואומר רבינו חם)
לא דכרי המפרשים גובה בשר שבאזותו עצם
שבין היד למרפק, דהא משמע בכל דוכתי דמצות
תפילין בורוע, כדאמרין לקמן (מג, ב): חביבין
ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הוא במצות, תפילין
בראשיון ובורעותיהן. ובפרק בתרא דעירובין
(צה, ב): וקשר בורוע במקום תפילין. ואמרין
נמי: אין לו זרוע – פטור מן התפילין. ואותו
עצם שבין יד לקודא אינו קרי זרוע אלא
קנה, כדחנן במסכת אהלות (פרק א משנה
ח) דקחשיב מאתיים ארבעים ושמונה איברים,
שלישם בפסית יד ושש בכל אצבע, שנים בקנה,
שנים במרפק, אחד בורוע וארבעה בחתך. ומשמע
בדריא דההוא דסמוך לכתף הוא זרוע שבין הכתף
למרפק, ומרפק הוא קודא, כדמשמע במסכת
ערכין (יט, ב) בפרק "האומר משקלי", דקתני:
מכניס ביד עד האציל וברגל עד הארכובה, קרי
לאציל מרפק במתניתין. וכתבינן נמי: "על כל אציל
ידי" ומתרגם: מרפיקי ידי, ומשמע דמרפק ביד

רבי יוסי החורם – חוטמו משוקע, כדאמרין בבכורות (מג, ב) חרום – זה שחוטמו
משוקע. מצינו ימין שנקרא יד – ולא יליפין מהכא. מה (מוזח) כתיבה בימין – כשכותבין
המוזחה בימין, דרוב בני אדם כותבין בימין – אף קשירה נמי עבר קשר בימין, ומדקשר
בימין – מכלל הנחה בשמאל, דאי הנחה על ימין שוב אינו יכול לקשרה בימין. מידבה
בה' – מדכתיב בה"י, כהה משמע, לשון נקיבה

שמע מינה בשמאל קאמר, דאין בה כח
בנקיבה. לשון אחר: "ידכה" יד כהה – עמאי,
בלא כח. כתנאי – דאיכא תנא דליף שמאל
מ"ידכה" כרב אשי, ואיכא דלא יליף. לרבות את
הגידם – שאין לו יד, ד"ידכה" דמשמע יד
רצועה ומקולקלת. אין לו זרוע – שמאל. ימין
של אטר היא שמאל לידידה, והואל רוב כחו
בשמאלו. בשולש בשתי ידיו – ששתיהן שוות
לו בבח, דכיון כבור הוא ואית ליה תרי רישע,
מניחה בשמאלו, לפי שהיא שמאל לכל אדם,
ואף על גב דלידדיה הוא ימין. קבורה – בדרין.
היכא – אקדקד קאי. רופס – רך, כשהוא קטן
כן שנה. או קום גלי – או עמוד רצא בגלות, או
קבל עליו שמתא, דאדוכי חייבת בי. עשר
סלעים – דחד כבור הוא ואית ליה תרי רישע,
וחשיב כתרין. ואף על גב דדילת תאומים לא
ידיב אלא חמשה סלעים, כדאמרין בפרק "ש"
בכור לנחלה" (בכורות מח, א), אפילו הכי, ההם
הוא משום דאי אפשר לצמצם, אבל הכא חד
הוא, ואפשר לצמצם שיצאו כאחד, והוי שניהם
פטר רחם. שומע אני אפילו נפרף – נהרג בתוך
שליש יום נמי חייב. דאף על גב דכתבי
(במדבר יח) "ופדיו מכן חדש תפדה", אפילו
הכי הכא איכא למימר: אם לא נהרג הוי חי
שליש, ובכור מעליא הוא.

אד
ההוא גברא, אמר ליה: אי תיליד לי ינוקא דאית ליה תרי רישע, כמה פעינן למיתב לפהו?
אתא ההוא סבא תנא ליה: חייב ליתן לו עשרה סלעים. איני? והתני רמי בר חמא: מתוך
שנאמר "פרה תפדה את בכור האדם", שומע אני אפילו נטרף בתוך שלשים? תלמוד לומר:

כנגד ארכובה ברגל. וגם בכל דוכתי משמע דאציל הוא קודא. ולא כפירוש הקונטרס דפירש גבי אוב וידעוני: אישיל. ובמסכת סופרים (פרק ג) תניא: לא שיש שני אצילין על הספר, וזהו
הקודא, שדרך להשען עליו. עוד אמרין בפרק שני דחובים (יט, א): "ולא יחרו ביוע" שאין חוגרין במקום שמועין ולא למטה ממתניהן ולא למעלה מאציליהן, אלא כנגד אצילי ידיהן,
והיינו כנגד הקודא, ששם דרך לחגור, אלא כנגד אישיל, דאדרבה שם מקום זיעה יותר. ובפרק "המפלת" (נדה ל, ב) דאמרין גבי ולד במעי אמו: ושני אצילי על ברכיו. ומהא דמצינן בפיו
בירמיה (לח): "שם נא בלוי הסכות ותחת אצילי ידך" לא קשיא מדי, ולפי שהיה אחד בחבליים בידו ומשנים תחת הקודא בלוי הסכותם שלא יזיק לו. והא דחנן גבי שבת: המצינא כתיב
ובמפרקים – אפשר שיתן אדם גורגרת כנגד אותו פרק של קודא מבפנים, וכופף ידו על כתיפו שלא תפול הגורגרת ויציאנה. והא דחנן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סה, א): בעל אוב
זה פיתום המדבר בשחי, ובגמרא תניא: בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילי ידיו, משמע דאציל הוא בית השחי, צריך לומר דמאי דשייר במתניתין פירש בברייתא, וכמו שהוסיפו
בין הפרקים היינו פירקין אצבעות – כך הוסיפו אצילי ידיו שהוא מרפק, קודא בלעו בדפרישית. ומקדקד רבינו חם מזהא דערכין (יט, ב) דמשמע הנהם דמדאורייתא "ידך" זו קיבורת, אבל
בגדרים הלך אחר לשון בני אדם, ועד מרפיקי הוא דמיקריא יד, משום דקיבורת לא הי בכלל. ועוד, מדאמרין בשמעתין שותאה שימה כנגד הלב, היינו כנגד הדדים, כדאמרין במועד קטן
(כו, ב): הספד עד הלב כדכתיב "על שדים סופדים". ומהא דערכין קשה לדברי המפרשים בפרק "כל הבשר" (חולין קו, ב): לחולין עד הפרק, הוא פרק שלישי של האצבעות עד חבורן
לפסית ידים. ולתרומה כל הדי, ולקידוש ידים ורגלים עד הפרק, והיינו קודא, והכי איתא בספר החז"י. ולא יתכן, כדמוכח ההיא דערכין (יט, ב) דקדא היינו שיעורא דגדרים. עוד ראיא
מדתנן בפרק "חורוע" (חולין קלד, א): איתור זרועי מן הפרק של ארכובה עד הכף של יד, והוא של נזיר, וכנגדו ברגל שוק האמור בשליש מן הארכובה – הפרק של הארכובה, עד בוקא
דאטמא – עד הירך, והיינו שני עצמות בעצם האמצעי ועצם של קולית. רבי יהודה אומר: מן הפרק של הארכובה עד סוכך של רגל, והוא עצם האמצעי המחובר לקולית, ולאותו פרק
קרי סוכך של רגל, כך פירש שם בקונטרס. ומיהו, אין ראיא מזרוע ודבהמה לרוע דאדם, דהא שוק דאדם נמי לא הי כשוק בדבהמה, דחנן באהלות: שנים בשוק, חמשה בארכובה, ואחד
בירך – אלמא קרי שוק עצם המחובר לרגל. ויתכן לרבי יהודה נמי היינו שוק בדבהמה. ויש מפרשים שדוכן של רגל דקאמר רבי יהודה היינו פרק הסמוך לרגל, דהיינו איתוריא. קבלי"א
בלעו, וכן משמע בתוספתא דמסכת ידים דקתני: שיעור שבקידוש ידים עד הפרק, וברגלים עד הסוכך. והיינו עד הפרק, דקאמר במסכת ערכין. ובירושלמי דמצות חליצה" נמי מוכיח כן,
דקאמר גבי חליצה: כיני מתניתין בקשור מן הארכובה ולמטה כשיירה, אבל מן הארכובה ולמעלה פסולה. ופרקי: והכתיב (שמות ל) "ורחצו בני אהרן את ידיהם ואת רגליהם", ותנן עלה:
ביד עד הפרק וברגל עד הסוכך, והכי אמר כן? שניה, דכתיב (דברים כה) "מעל רגלו". מעתה אפילו מן הארכובה ולמעלה תהא כשיירה? שניה (היא) דכתיב "מעל רגלו" ולא מעל דמעל
רגלו. משמע דקרי סוכך לפרק הסמוך לרגל. מפי רבי.

מקום שמוחו של תינוק רופס – הוא הדין הסמוך למצח, כדמוכח לקמן: מקום הראוי לטמא בנגע אחד, ואמרין בעירובין (צה, ב): מקום יש בראש שראוי להניח שם שני
תפילין. מפי רבי. או קום גלי כו' – בעולם הזה ליכא, אבל יש במדרש: אשמאי הוציא מתחת קרקע אדם אחד שיש לו שני ראשים לפני שלמה המלך, ונשא אשה והוליד
בנים כיוצא בו בשני ראשים, וכיוצא באשתו בראש אחד, וכשבאו לחלוק בנבסי אביהם מי שיש לו שני ראשים שאל שני חלקים ובאו לדין לפני שלמה. מפי רבי. שומע אני
אפילו נטרף בתוך שלשים יום – פירש בקונטרס: נטרף – נהרג. וקשה לרבינו חם, דמתניתין הוה ליה לאקשויי, דתנן בבכורות (מט, א): מת דהב בתוך שלשים יום – האב
פטור מחמש סלעים: ועוד קשה, דבפרק קמא דבבא קמא (יא, ב) דאמר עולא אמר רבי אלעזר: בכור שנטרף בתוך שלשים יום אין פורין אותו, מאי קא משמע לך? מתניתין דהוא
ומיידו

ומידו הדיא איכא לשנוי דנהרג איצטריבא ליה, דהוא אמינא דווקא מת מעצמו, דמוכח מילתא דנפל הוא. וכן פירש שם בקנטרס, דמת מעצמו לא איצטריבא ליה דאין פודין, דהא כתיב (במדבר יח) "ופדיו מכן חדש תפדה", אבל נהרג איצטריבא ליה לאשמעטין דלא אמרין דאי לא קטליה דיו דיו, ולא נפל הוא ולפרקיה. וקשה לפירושו, ד"ופדיו מכן חדש" גזירת הכתוב הוא, ולא לאפקיה מותרת נפל.

אלא אפילו קים ליה בגויה שכלו לו חדשיו. אף על גב דמחבא נפקא דכל ששדה שלשים יום באדם אינו נפל. מיד דהוא אבן שמונה ימים דבדומה, דילפינן מינה דאינו נפל, אף על גב דגזירת הכתוב, כי קים לן בגויה שכלו לו חדשיו. כדמוכח בפרק קמא דראש השנה (ו, ב) דאין מונין לו אלא משעת הרצאה. ועוד אמרין בפרק "יש בכור" (בכורות מט, א) גבי פודה את בנו בתוך שלשים יום ונתאלכו המעות בתוך שלשים יום — אין בנו פדוי. עוד אמרין בירושלמי בפרק קמא דקדושין, גמרא "בהמה גסה ניקנית במסירה", רבי יהודה (אמר) שאל רבי אלעזר: בכור שנשרף בתוך שלשים יום, אמר לו: דומה לו כמי שמת ופטור מחמש סלעים של בן. ואי בנהרג — מאי שייך למימר כמי שמת? ומפרש רבינו תם דנטרף היינו דנעשה טריפה אף על פי שחיה יותר משלשים יום, וכיון שיש לו שני ראשים היינו טריפה, דכל יתר כנטול דמי. מפי רבי.

מה להלן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד כו' — ואם תאמר: אי מה להלן במקום בשר אף כאן במקום בשר, כגון פדחתו מפי רבי. האי מאן דחיישה לגלימיה לא עבד כלום דכמאן דשריה (ובמו) — פירש בקנטרס בלשון אחר: שנכפל טליתו ותפרה שלא תשוב לאיתנה, אפילו הכי לא עבד כלום. ולא היה לו לפשר כן, דלקמן בפרק "תהלת" (מא, א) תניא: טלית כפולה חייבת בציצית, ורבי שמעון פוטר, ושוין שאם כפלה ותפרה שחיבתה, אלמא שחיבת במקום הכפילות להטיל שם ציצית, ולא אמרין כמאן דשרייה דמי ויעילה ציצית שבקרנותיה.

הדרן עלך הקומץ את המנחה

אחת. מאי בינייהו? אמר רב יוסף: סדין בציצית איכא בינייהו. רבא פר אהינא אמר: טלית בעלת חמש איכא בינייהו. רבינא אמר: דרב הונא איכא בינייהו, דאמר רב הונא: הויצא בטלית שאינה מצויצת בהלכתה בשבת — חייב תפאת. אמר רב שישא בריה דרב אידי: האי מאן דבצירה לגלימיה — לא עבד ולא כלום, שויה טלית בעלת חמש. אמר רב משרשיא: האי מאן דציצירה לגלימיה — לא עבד ולא כלום; מאי טעמא? דכמאן דשרייה דמי, ותנן גמ': כל חמורות הצרורות טהורות, חוץ מישל ערביים. אמר רב דימי מנהרדעא: האי מאן דחייטיה לגלימיה — לא עבד ולא כלום, אם איתא דלא מיכעי ליה, ליפסוק ולישרייה. "רבי ישמעאל אמר: איפעתן ארבע מצות". אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה פרבי ישמעאל. ולית הלכתא פתיה. רבינא הוה קא אויל אבתריה דמר בר רב אשי בשבתא דרינלא, איפסיק קרנא דחוטיה ולא אמר ליה ולא מידו, פד מוטא לביתיה, אמר ליה: מהתם איפסיק. אמר ליה: אי אמרת לי, מהתם שדייתיה. והא אמר מר: גדול כבוד הכריות שדוחה את לא תעשה שבתורה! — תרגומה רב בר שבא קמיה דרב כהנא:

"אך חלק? — שאני הכא, דבגלגולת תלא רחמנא. אמר מר: "ידך" — זו קיבורת. מנלן? דתנו רבנן: "על ידך" — זו גובה שפיד; אמה אומר: זו גובה שפיד, או אינו אלא על ידך ממש? אמה תורה: הנח תפילין ביד והנח תפילין בראש, מה להלן בגובה שפראש — אף כאן בגובה שפיד. רבי אליעזר אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר: "והיה לך לאות" — לך לאות, ולא לאחרים לאות. רבי יצחק אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר: "ושמחתם את דברי אלה על לבבכם... וקשרתם" — שתהא שימה פנגד חלב. רבי חייא ורב אחא בריה דרב אריא מכיון ומנח ליה להדי ליביה. רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר, הוה ציירא בדיה וקא מתחזין תפילין, אמר ליה, לא סבר לה מר: לך לאות — ולא לאחרים לאות? אמר ליה: במקום לך לאות איתמר. גובה שפראש מנלן? דתנו רבנן: "בין עיניך" — זו גובה שפראש; אמה אומר: זו גובה שפראש, או אינו אלא בין עיניך ממש? נאמר כאן "בין עיניך", ונאמר להלן "לא תשימו קרחה בין עיניכם למת", מה להלן בגובה שפראש, מקום שעושה קרחה — אף כאן בגובה של ראש, מקום שעושה קרחה. רבי יהודה אומר: אינו צריך, אמה תורה: הנח תפילין ביד והנח תפילין בראש, מה להלן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד — אף כאן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד; לאפוקי "בין עיניך", דאיכא בשר ושער, דאיכא שער לכן ואיכא נמי שער צהוב. "ארבע ציצית מעכבות זו את זו, שאיפעתן מצוה בלאו

אך חלק (במדבר יח). והאי נמי כנטרף דמי, שהרי לא ידחה בגלגולת תלא רחמנא — לפדיון בכור, דכתיב (במדבר ג) "חמש שקלים לגלגולת", והאי אית ליה תרי. ואי משום "אך חלק" — השתא מיהא לא מית. גובה — קיבורת, דהוא אצל הכתף. ידך פמש — כף. מה להלן בגובה שפראש — בידיפנין לקמן מקראי. ולא לאחרים לאות — שלא יראו החוצה, ואי בכף, מתחזי לכולי עלמא. קיבורת כנגד הלב היא. הוה ציירא בדיה — מכה היתה לו אצל הקיבורת, ונקרע חלוקן שם כדי שלא תדחק המכה, והיו נראין התפילין דרך הקריעה. במקום לך לאות איתמר — מקום שרוב בני אדם אין נראה לאחרים, דהיינו קבורת, ועלולם אם נקרע שרי. בין עיניך פמש — בגובה עיניו. שעושה קרחה — [ישש בן] שער, ואם מוטרו עשה קרחה. יד בנגע אחד — שער לכן, וראש בנגע אחד — שער צהוב, דכתיב בפרשת נעעים גבי ראש חזק בעי שיער צהוב לטמא, אלמא מקום שער מטמא (בשער צהוב). לאפוקי בין עיניך — דאיכא שער דגבות עינים ואיכא בשר, ובעי תרתי: שער לכן בשער, ושער צהוב במקום שער. מאי בינייהו — מכל מקום בן למד ובין למד בעינן ארבע ציצית, דכתיב (דברים כב) "על ארבע כנפות כסותך" סדין — דפשת, בציצית בתכלת דעמרא הוא. איכא בינייהו. לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן, הלכך אי חסד סדין ציצית אחד ליכא מצוה, והוה ליה אחיך בלאים. ולרבי ישמעאל לא הוה בלאים, דהשולש שנשארו שלשה מצות הן. בעלת חמש — שחתך מקרן האחד באלכסון והוה בה שני קרנים, ותנא לקמן ב"התכלת" (מג, ב) טלית בעלת חמש חייבת בציצית, וילף מריבויא ד"אשר תכסה בה". לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן, סבר: ארבעה דאקא למצוה אחת, וכי רבי רחמנא בעלת חמש — להטיל ארבע כנפותיה רבייה, ולא להטיל לבנה חמישי, ומצות ציצית בארבע כנפות. ולרבי ישמעאל דאמר: ארבעתן [ארבע] מצוה, כי רבי רחמנא בעלת חמש נמי, להטיל לכולהו רבייה, דהא לא חד מצוה באנפי נפשה. רבי הונא איכא בינייהו ב' — וכולי עלמא אית להו דרב הונא. מידו הטיל לשלש ולא לארבע, לתנא קמא היא מצויצת שלא כהלכתה וחייב חטאת, דהוה ליה ציצית משוי. ולרבי ישמעאל (נהי דהויא) (הויא) מצויצת כהלכתה, דשלש מצות (מיהא) איכא ואינו פסול, ודרב הונא בעשויה בפסול (דהאיכא) שלשה מצות. דבצירה לגלימיה — שחתך אחד מן הקרנות תחיתה כגון פגימה, דנראין כשני קרנים. לא עבד כלום — לפוטרה מן הציצית. שויה טלית בעלת חמש — וחייבת. האי מאן דציצירה לגלימיה — שהיתה טליתו ארוכה וכפלה, ותלה הציצית בקרנות הכפל, אף על גב שצורה וריבקה שלא תחזור לאיתנה — לא עבד כלום. דסופו להחירי ולחזור לאיתנה שאין שוליתן תפורין אלא צרורין — טהורין, דאין מקבלין טומאה, דרואין כאילו נותר הקשר וליכא בית קיבול, והוי ככלי הנקוב במוציא רימון. חוץ משל ערביים — דדרבין בכך. האי מאן דחייטיה לגלימיה — שנכפל טליתו דפרשייה, ותפרה שלא תשוב לאיתנה, ואפילו הכי לא עשה כלום, דכמאן דשרייה דמיא. אם איתא דלא מיכעי ליה — אם ארוכה היא לו, ואינה צריכה לו ארוכה כל כך — לפסוק אותו כפל ולישרייה, ואחר כך תלה הציצית. הלכה כרבי ישמעאל — וכי הך שנינו דאמרן לעיל מאי בינייהו. שבתא דרינא — שבת שדורשין בהלכות הרגל, כדקיימא לן (פסחים ו, א) שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום. איפסיק קרנא דחושי — ציצית דמר בר רב אשי. מהתם — דאיפסיקא. שדייתיה — הייתי משליכה מעלי, דלית הלכתא כרבי ישמעאל אלא כתנא קמא, וכיון דחסרו — אין בה מצוה, והויא כמבוש.

תפילין, **בין עיניך**, ו**נאמר להלן** (דברים יד א) בענין איסור קרחה, **לא**
תשימו קרחה בין עיניכם למה, **מה להלן** – כשם שמקום **בין**
עיניכם הכתוב בענין איסור קרחה הוא **בגובה שפראש**, שהוא
המקום שעושה – שאפשר לעשות בו קרחה, **אף מקום בין עיניך**
הכתוב כאן בענין תפילין, הוא **בגובה של הראש**, **מקום שעושה**
קרחה, **רבי יהודה אומר**, לימוד זה שלמדת מין עיניכם, שנאמר
באיסור קרחה, **אינו צריך**, כיון שיש ללמוד מתוך מצות תפילין
עצמה, שהרי **אמר תורה הנח תפילין ביד ונחם תפילין בראש**, **מה**
להלן – כשם ששם, בתפילין של יד, מצות הנחתן היא **במקום**
הראוי ליטמא בנגע אחר – שאינו ראוי לקבל טומאה אלא מצד
תורת נגיע עור בשר בלבד, **אף כאן**, בתפילין של ראש, מצות
הנחתן היא במקום הראוי ליטמא בנגע אחר, כלומר, במקום
השערות, שאינו ראוי לקבל טומאה אלא מצד תורת נגיע ראש
וזקן בלבד, **לאפוקי** – ולמדנו להוציא את מקום **בין עיניך ממש**,
כלומר, את המקום שבין הגבות, שאין מניחין בו תפילין, **דאיכא** –
שהרי יש שם גם בשר וגם שער, **דאיכא** – ונגיע אותו מקום, יש
מהם, שתורת הטומאה שלהם היא כאשר צומח בהם **שער לזן**,
כנגעי עור בשר, ו**איכא נמי** – ויש מהם, שתורת טומאתם, אם
יצמח בהם שער צהוב, כנגעי ראש וזקן.
שנינו במשנה: ארבע ציציות מעקבות זו את זו, **שארבעתן מצוה**
אחת. רבי ישמעאל אומר, ארבעתן ארבע מצות.
שאלת הגמרא: מאי ביניהו – מה הוא ההבדל בין חכמים
לרבי ישמעאל, **הלא ודאי גם רבי ישמעאל מודה שאסור להתעטף**
בטלית שאין בה ציצית באחת מכנפיה.
מיישבת הגמרא: אמר רב יוסף, **סדין בציצית** – בגד של פשתן
שהוטלו בו פתילי תכלת שהם עשויות מצמר, **איכא ביניהו** – זה
הוא הדין אשר בו נבדלות שתי השיטות זו מזו בהוראה למעשה,
כלומר, אם הטיל בבגד פשתן ציציות צמר, ושירי כנף אחת בלי
ציצית, לדעת חכמים יש איסור שעטנו בלבגישת בגד זה, ולדעת
רבי ישמעאל, אין איסור.
חילוק נוסף: רבא בר אבהי אמר, **טלית בעלת חמש כנפות**, **איכא**
ביניהו, שהרי טלית זו, בעלת חמש הכנפות, מחויבת במצות
ציצית, ולדעת חכמים שארבעת הציציות אינן אלא מצוה אחת,
גם בטלית זו לא יטיל אלא ארבע ציציות, שהרי צורת המצוה,
היא להטיל על הבגד המחויב במצות ציצית, ארבע ציציות, אבל
לדעת רבי ישמעאל שכל ציצית היא מצוה בפני עצמה, אם כן,
צורת המצוה, היא להטיל ציצית על כל כנף בבגד, ולפיכך, טלית
זו, כיון שחויבת מן התורה במצות ציצית, מצוה להטיל ציצית
על חמשת כנפיה.
חילוק שלישי: רבנא אמר, **הדין דרב הונא איכא ביניהו**, **דאמר רב**
הונא, **היוצא כשהוא לבוש בטלית שיש בה ציציות אבל אינה**
מצויצת כהלכתה, מרשות היחיד לרשות הרבים, **בשבת**, **חייב**
הטאת, שעבר על איסור הוצאה מרשות לרשות, שכיון שאין
הטלית מצויצת כהלכתה, אין מצוה באותן ציציות שהטיל, ומכיון
שהן חשובות אינן בטלות בבגד, ונחשבות למשא. ומעתה, לדעת
חכמים שארבע הציציות מעכבות זו את זו ואין מצוה כלל בחלקן,
אם לא הושלמו כולן טלית שאינה מצויצת כהלכתה היא,
והמוציאה מרשות לרשות או ההולך ארבע אמות ברשות הרבים
כשהוא לבוש בה, חייב חטאת. אבל לדעת רבי ישמעאל, כיון
שכל ציצית היא מצוה בפני עצמה, אין בהוצאת טלית זו איסור
שהרי יש מצוה בציציותיה, והן נחשבות כחלק מהבגד ונוי.
הגמרא מביאה שלוש שמועות אמוראים בענין חיוב טליתות
שנשתנתה צורתן, במצות ציצית: **אמר רב שישא בריה דרב אידי**,
האי מאן דבצריה לגלימיה – הוחתך ומחסר מקצת מטליתו במקום
הקרן ועל ידי זה נעשה מקום החיתוך כשתי קרניים, **לא עביד ולא**
כלום – לא עשה דבר ולא שינה את דין הטלית, שהרי בחיתוך זה
שנויה – עשאה לטלית בעלת חמש כנפות, החייבת אף היא במצות
ציצית, כמבואר להלן (נמו).
שמועה נוספת: אמר רב משךשיא, **האי מאן דבצריה לגלימיה** –

אף פדה תפדה את בכור האדם, ובזה שאמר 'אך' שהוא לשון
מיעוט, **הלך הכתוב את דין הבכור שנהרג בתוך שלושים מדין**
שאר הבכורות, לפטורו מפדיון. וקשה אם כן על דברי הווא סבא
שחייב עשרה סלעים בתניוק הנולד עם שני ראשים, שהרי ודאי
תינוק זה אינו יכול להתקיים בחיים, וצריך להיות פטור מפדיון.
מתרצת הגמרא: שאני הקא – נידון תינוק שיש לו שני ראשים
שלפניו, דינו שונה, משום **דבגולגולת תלא דחמנא** – שהקבה
תלה בתורה את דין הפדיון במספר גולגולות, שנאמר (במדבר ג מז)
ולקחת חמשת שקלים לגולגולת, להורות שאפילו בכור
אחד, אם יש לו שתי גולגולות חייב בעשרה סלעים.
הגמרא מבררת את מקור הדין שנשנה בבית מדרשו של מנשה,
שמקום הנחת תפילין של יד הוא על הקיבורת: אמר מר – הובא
לעיל (ע"א) בברייתא, שמה שציציתה התורה, **והיה לה לאות על**
ידך (שמות יג ט), **מקום ההנחה המסוים ביד**, זו הקיבורת – מקום
הבשר התפוח שבכורע, מבררת הגמרא: **מנלן** – מדיחן למדנו דין
זה, מבארת הגמרא: **דתנו רבנן**, פירוש הציצית, **והיה לה לאות על**
ידך (שם), זו גובה שפראש, כלומר, הקיבורת שנמצאת בסמוך לכתף.
שואלת הברייתא: אהא אומר זו גובה שפראש, או אינו – אולי אין
המצוה להניח אלא על ירך ממש, כלומר, על כף היד. מיישבת
הברייתא: יש ללמוד דבר זה מתפילין של ראש, שאמר התורה
הנח תפילין ביד ונחם תפילין בראש, **מה להלן** – כשם שבמצות
הנחת תפילין של ראש, האמורה להלן, המצוה היא להניח בגובה
שפראש, כמו שיבאר להלן, **אף כאן**, בשל יד, המצוה היא להניח
בגובה שפראש. **רבי אליעזר אומר**, **אינו צריך** – אין צורך ללמוד מקום
הנחת תפילין של יד, משל ראש, שהרי ניתן ללמוד ממה שנאמר
במצות הנחת תפילין של יד עצמה, שהרי הוא – (הכתוב) **אומר על**
תפילין של יד (שם), **והיה לה לאות על ירך**, ויש ללמוד מכאן
שהקפידה התורה שניחון במקום שכאשר יונחו בו הם יהיו לה
לאות, כלומר, שרק המניחין ירגיש בהן, ולא לאחרים – ושאר
בני אדם לא יראו אותן, ועל כן לא להניח על הכף שהוא מקום
גלוי לכל, אלא בקיבורת. **רבי יצחק אומר**, לימוד זה אינו צריך,
שהרי הוא אומר (דברים יא יח), **ושימתם את דבר אלה על לבבכם ועל**
נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם, כלומר, כשאתם קושרים
תפילין על ידכם, ראו שתהא שיהיה – שהדברים הכתובים
בפרשיות התפילין, יהיו מונחים בנגד הלב, ומכאן שיש להניחן על
הקיבורת שהיא כנגד הלב.
הגמרא מביאה שני סיפורים השייכים לדרשות שזכרו בברייתא
שלמעלה בענין מקום הנחת תפילין של יד: רבי חייא (ורב אחא)
בריה דרב אמיא לא היה מניח את התפילה של יד מיושרת על
זרועו, אלא היה מכין ונחם ליה להרי לבייה – מטה ומצדד אותה
מעט ומניחה לצד ליבו, כדי לקיים מצות 'ושמתם את דברי אלה
על לבבכם.
סיפור נוסף: רב אשי הוה יתיב – היה יושב קמיה דאמימר, הוה
צריא בדייה וקא מתחזין תפילין – היה לאמימר מכה בסמוך
לקיבורת, וקרע חלוק סביבות המכה כדי שלא ידחוק החלוק את
המכה, והיו תפיליו נראות מבעד לקרע, **אמר ליה רב אשי**, **לא קבר**
לה מר – וכי אין אדוני סובר את הדרשה **לה לאות ולא לאחרים**
לאות, שהרי תפילין נראות. **אמר ליה במקום לה לאות אתמר** –
לא נאמר הדין ולא לאחרים לאות, אלא כדי לקבוע שמקום
הנחת תפילין הוא בקיבורת, שאצל רוב בני אדם היא מכוסה
תמיד, ולא במקום שדרכם לגלותו, אבל אין הקפדה שתהייה
מכוסות בדווקא.
הגמרא מבררת את מקור הדין השנוי בברייתא שלמעלה, בענין
מקום הנחת תפילין של ראש: שנינו בברייתא שיש להניח את
התפילין בגובה שפראש, מבררת הגמרא: **מנלן** – מדיחן למדנו
זאת, מבארת הגמרא: **דתנו רבנן**, פירוש הציצית, **ולטוטפת בין עיניך**
(שמות יג טז), זו גובה שפראש. מבררת הברייתא: **אהא אומר זו גובה**
שפראש, או אינו – אולי אין המצוה להניח אלא בין עיניך ממש,
כלומר, בין גבות העינים. מבארת הברייתא: **נאמר כאן**, בענין

בכל כנף ארבעה חוטים, דהיינו שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת.
משנתינו מבארת מה דין ציצית שנתן בה רק אחד ממנינים אלו:
התכלת שלא הטילה בבגד אינה מעקבת את הלבן, והמטיל ארבעה
חוטי לבן במקום שנים לבן ושנים תכלת, יצא. וכן הלבן אינו מעקב
את התכלת, והמטיל בבגד ארבעה חוטי תכלת יצא.
וכן לגבי תפילין, תפלה של יד שלא הניחה אינה מעקבת את תפילה
של ראש, והמניח תפילה של ראש לבדה קיים מצותה, ותפילה של
ראש אינה מעקבת את של יד, ואם הניח של יד לבדה קיים מצותה.

גמרא

שנינו במשנתינו שתכלת ולבן אינם מעכבים זה את זה. הגמרא
מבררת כשיטת מי היא נאמרה: לימא מתניתין דלא כרבי – שמא
נאמר שמשנתינו אינה כשיטת רבי, דתניא, נאמר (במדבר טו טז)
והיה לכם לציצית וראיתם אותה, וכיון שנקטה התורה לשון יחיד
במצות ציצית שיש בה שני מינים דהיינו לבן ותכלת, מלמד
שמעבדין זה את זה, ואם חסר אחד מהם אינו יוצא ידי חובה, דכרי
רבי. וחקמים אומרים, אין התכלת והלבן מעבדין זה את זה, אם כן
נמצא שמשנתינו כחכמים ולא כרבי.
מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי – מהו טעמו של רבי, דכתיב
בפסוק (שם טו לח) 'ציצית תתקן', ומשמע שהחוטים צריכים להיות
ממין כף – מאותו מין שממנו נעשה הכנף, דהיינו מחוטי לבן
שהיה רוב הטליתות לבנות הן, וכתיב שם עוד 'פתיל תכלת' דהיינו
שצריך לתת בציצית גם חוטי צמר הצבועים בתכלת, ואמר רחמנא
לאחר מכן (שם טו טז) 'וראיתם אותה' בלשון יחיד, ומשמע שאינו
יוצא עד דאיכא תרתייהו בחד – עד שיהיו בכנף אחד גם לבן וגם
תכלת.

מוסיפה הגמרא לברר: ורבי – ומהו טעמו של חכמים שתכלת
ולבן אינם מעכבים זה את זה. משיבה הגמרא: כיון שנאמר
'וראיתם אותה' בלשון יחיד, כל חד לחודיה טעמא – משמע שיכול
לתת כל אחד לבדו, דהיינו או את התכלת או את הלבן, ויוצא
בכך. מסיימת הגמרא: לימא דלא כרבי – אם כן נאמר שמשנתינו
אינה כשיטת רבי, הסובר שתכלת ולבן מעכבים זה את זה.
הגמרא דוחה שניתן לבאר את משנתינו אף לשיטת רבי: אמר רב
יהודה אמר רב, אפילו תימא – אפילו תאמר שמשנתינו כרבי היא,
ולעולם תכלת ולבן מעכבים זה את זה ואם הטיל רק אחד מהם
לא יצא, ולא נצרכא – לא הוצרכה המשנה לומר שאינם מעכבים,
אלא לקדם – לענין שהמקדים לתת חוטי תכלת לפני הלבן שלא
כדין, בדיעבד יכול לתת את הלבן אחריהם, ואינו צריך להסיר את
חוטי התכלת ולתיתם שוב לאחר הלבן. והדין מצאנו שכן הדין,
דתניא, מצוה להקדים לבן לתכלת, ובדיעבד אם הקדים תכלת
ללבן, יצא, אלא שחיסר מצוה.
הגמרא מבררת מה היא כוונת הברייתא 'חיסר מצוה': מאי 'חיסר'
מצוה?

בגמרא מביאה שיש שהיו מספרים מעשה זה באופן אחר: ואיכא
דאמרי, מהתם אמר ליה – יש האומרים שכבר מעת היותם באותו
המקום שנחתכה טליתו של מר בר רב אשי אמר לו רבינא
שנחתכה טליתו, ואמר ליה מר בר רב אשי, מאי דעתך, למישדיה
– מה היא דעתך וכוונתך במה שאתה מודיעני שנפסלה טליתי,
האם כדי שאפשטנה ואשליכנה, והאמר מר, נדול כבוד הבריות
שהיה את לא תעשה שפתיך, ואם כן, איני צריך להתבנות
ולפשוט טליתי במקום שרבים מצויים. מקשה הגמרא: והא תרנגוה
רב פר שפא קמיה דרב כהנא, שכל מה שאמרו חכמים שכבוד
הבריות דוחה לא תעשה שבתורה, אינו אלא פלאו דלא תסור,
כלומר, בדברים האסורים מדברי חכמים, אבל באיסורי תורה,
כאיסור העברת משא ארבע אמות ברשות הרבים, מחויב
להתבנות ולא לעבור עליהם בקום ועשה, ואם כן איך המשיך מר
בר רב אשי ללבוש את טליתו ברשות הרבים.

מתרצת הגמרא: קא נמי – גם כאן לא עבר אלא על איסור דרבנן,
כיון שלא הלך ברשות הרבים שאיסורה מן התורה, אלא
בכרמלית, שאיסור העברת משא בתוכה, דרבנן היא – אינו אלא
מדרבנן.

הדרן עלך הקומץ רבה

פרק רביעי – התכלת

בפרק זה יתבאר המצות שאין חלקיהן מעכבים זה את זה, וכן דיני
מנחת חביתין.

משנה

משנתינו מבארת את דין המקיים חלק ממצות ציצית או תפילין,
ובגמרא יתבאר אגב כך רוב הלכות ציצית.
נאמר בתורה (במדבר טו לח) 'ועשו להם ציצת וגו', ונתנו על ציצת
הכנף פתיל תכלת. ממה שנאמר 'ציצית הכנף' למדנו שצריך
שיהיו החוטים ממין הבגד, וכיון שרוב טליתות לבנות הן מבואר
שכוונת התורה לחוטי לבן, שעליהם מצוה לתת עוד פתיל תכלת.
בגמרא להלן (אם) נפסקה ההלכה בבית שמאי הסוברים שיש לתת

אגרות קודש

בי"ה, י"ח תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים

שמעון גד שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו כותב אודות האסיפה, ע"ד פעולה להתעוררות אחי"י הספרדים אשר
באה"ק ת"ו לעניני יהדות תורה ומצות, ושואל ע"ד כותבת רבנים וכו'.

המשך בעמוד רלז

מנחות. פרק שלישי – הקומץ רבה דף לח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רלה רש"י תוספות

בִּלְאֵי דְלֹא תִסּוּר – כְּגוֹן שֶׁלֹּטֹל אִיסוּר מִדְּרַבָּנָן, וְאִבְנִים מְקוּדָּלוֹת מוֹתֵר לַהֲכַנִּים לְבִית
הַכֶּסֶּא מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, אֲבָל לִשְׂאֹת מִשָּׁא דְכַתִּיב בְּהִדְיָא לֹא דְחֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת. אִיכָא
דְּאִמְרֵי מִהֶתֶם אִמְרֵי לִיה – רַבִּינָא: אִיפְסִיק קְרָנָא דְחוּטָא. כִּרְפִילִית – מוֹתֵר לִטְלֹטֵל בְּתוֹכָהּ
מִן הַתּוֹרָה. לִשּׁוֹן אַחֵר וְעִיקָר: הָאֵי מֵאֵן דְּצִרְיָה לְגַלְמִיָּה – קְרָנוֹת טְלִיתוֹ כַּפֵּל קֶשֶׁר, וְדוּמָה
כְּאִילוֹ קִצְעָן וְאֵין לָהּ כִּנְפוֹת, כִּדִּי לְהַפְקִיעָה
מִתּוֹרַת צִיצִית. לֹא עֲשֵׂה בָלוֹם – לְפִטְרָה
מְצִיצִית. מֵאֵי טַעְמָא כְּמֵאֵן דְּשִׁדִּי דְמִי – וּבֵת
אַרְבַּע כְּנָפִים שְׁסוּפָה לְחוּצוֹר לְתוֹחִילָתָה. אִמְרֵי רַב
דִּימִי הָאֵי מֵאֵן דְּחִיטִּישָׁה לְגַלְמִיָּה – כַּפֵּל כִּנְפוֹתָהּ
כְּאִילוֹ הֵן מְקוּצְעוֹת, וְתַפֵּר הַכְּפָלִים שְׁלֵא יִשׁוּב, וְ
אִפְּלוֹ הִכִּי לֹא עֲשֵׂה וְלֹא בָלוֹם לְהַפְקִיעָה מִן
הַצִּיצִית. דְּכֵל כְּמָה דְלֹא פִסֵּק לִיָּה שְׁמַע מִינָה
מִיבַעֵי לִיָּה, וְעֵדִינִי הֵן מִן הַטְּלִית. וְלִלְשׁוֹן רֵאשִׁון
קִשְׁיָא דְתַנַּי בִּפְרָק "הַתְּכֵלֶת" (מִנְחוֹת מֵא, א)
שֶׁאֵם כְּפֹלָה וְתַפְרָה שְׁחִיבָתָה.

הדרן עלך הקומץ את המנחה

מִשְׁנַה הַתְּכֵלֶת אֵינָה מְעַכֶּבֶת אֶת הָלֶבֶן – וְאֵף
עַל גַּב דְּמִצְוָה לִתֵּת תְּכֵלֶת שְׁנֵי חוּטִין בְּצִיצִית
כְּדִמְפָּרֵשׁ לְקַמֵּן, אִפְּלוֹ הִכִּי אֵין זֶה מְעַכֵּב אֶת זֶה,
וְאֵי עֵבִיד אֲרַבְעָתָן תְּכֵלֶת אוֹ אֲרַבְעָתָן לֶבֶן יִצְא.
נִמְרָא מִין כְּנָף – הֵייתָ לֶבֶן, דְּרֹב טְלִיתוֹת שֶׁל
פְּשִׁתִּים הֵן וְלִבְנוֹת. תְּכֵלֶת – צִמּוֹר צִבְעוֹ,
כְּדִאֲמַרְיִין (יְבֻמוֹת ד, ב): מִדְּשֵׁשׁ כִּיתָנָא – תְּכֵלֶת
עֲמוּרָא. לֹא נִצְרָכָא – מִתְּנִיתִין דְּקִתְּנִי: אֵין מְעַכְבִּין
זֶה אֶת זֶה. אִלָּא לְהַקְדִּים – שֶׁאֵם הַקְדִּים הַמְּאֻחֵר,
דְּהֵייתָ תְּכֵלֶת, דְּלֶבֶן כְּתִיב בְּרִישָׁא. הַכְּנָף מִין כְּנָף
– וְאֵם הַקְדִּים הַתְּכֵלֶת אֶת הָלֶבֶן אֵינָה מְעַכֶּבֶת,
וְאֵין צִירִךְ לְפִסּוֹק הַתְּכֵלֶת, אִלָּא יֵתֵן הָלֶבֶן אַחֲרָיו.
אִילִימָא

הַתְּכֵלֶת אֵינָה מְעַכֶּבֶת אֶת הָלֶבֶן – מִצְוָה לִתֵּת שְׁנֵי חוּטִין תְּכֵלֶת וְשְׁנֵי חוּטִין לֶבֶן בְּצִיצִית.
וּמִשְׁמַע לְכֹאֲרָה דֹּאֵין זֶה מְעַכֵּב אֶת זֶה – שֶׁאֵם הִטִּיל שְׁנֵי חוּטִין מִן הָאֶחָד יִצְא,
כִּי הֵךְ דְּקִתְּנִי: תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָה מְעַכֶּבֶת אֶת שֶׁל רֹאשׁ כו', אֲבָל כְּקוֹנְטֵרס פִּירֵשׁ: אֵי עֵבִיד
אֲרַבְעָתָן תְּכֵלֶת אוֹ אֲרַבְעָתָן לֶבֶן יִצְא. וְכֵן אֵין נִתְּנִין, וּבִגְמָרָא מִנְחוֹת מ, א: מוֹכִיחַ כֵּן: וְהִלָּא
כֵּל הַמִּטְוִיל תְּכֵלֶת בְּסִדְרֵי בִירֻשְׁלַם אֵינוֹ אִלָּא מִן
הַמְּתִיחִין, וּמְפָרֵשׁ דֹּאֲסוּרָה גִּזְרָה מִשּׁוּם קָלָא
אִילֵין. וּפְרִיךְ: לֹא יִהְיֶה אִלָּא לִבְנוֹן מִשְׁמַע דְּאֵי הֵן
לֶבֶן אֵין כָּאֵן אִיסוּרָא, אֵף עַל גַּב דְּבִלָּא הֵן דְּקָלָא
אִילֵין אִיכָא שְׁנֵי חוּטִין לֶבֶן, וּמִיָּה יֵשׁ לְדוּחֹת, דֹּאֵף
עַל גַּב דְּבִשְׁנֵי חוּטִין לֶבֶן אִיכָא מִצְוָה, כִּי רִמִּי טַפִּי
לִיכָא אִיסוּר כְּלִיאִים, דֹּאֵין זֶה מוֹסִיף עַל הַמִּצְוָה,
דְּ"גִזְרִיל" – שְׁנִים "גִּזְרִילִים" – אֲרַבְעָה, דְּרִישִׁין
מִיָּה שְׁנִים לֶבֶן וְשְׁנִים תְּכֵלֶת – לֹא לְמַעוּטֵי טַפִּי
קִתְּנִי, כְּדִאֲשַׁכְּחֵן גַּבִּי עֲרִיב נִתֵּן דְּרִישִׁין (סוֹכָה
לד, ב): "עֲרִיב" – שְׁתִּים, וְנִתְּנִים לְהִשִּׁים הִרְבָּה
לְבֹלֵב. וְלִקְמָן וּמֵא, ג: בִּי טְלִית שְׁכּוּלָה תְּכֵלֶת כו'
דֹּאֲמַרְיִין: טְלִיתָתָא בִּת שְׁמוֹנָה חוּטִין, פִּירֵשׁ כְּקוֹנְטֵרס
שֶׁאֵין כָּאֵן אִיסוּר בִּלְ תוֹסִיף כִּיוֵן שְׁכֵל הַשְּׁמוֹנָה
בְּכִרְךְ אַחֵר, וְלֹא דְמִי לְהִטִּיל לְמַטְטֵל, וְהֵייתָ
טַעְמָא, דְּבִתְּכֵלֶת לְמַטְטֵל לְבֹד שִׁירִי בִלְ תוֹסִיף,
מִשּׁוּם דְּצִיצִית אַחֵר עַל כְּנָף אַחֵר אִמְרֵי רַחֲמָנָא,
וּמִהֶתֶם נִמִּי יֵשׁ רִאִיָּה דְכִי לִיכָא אִלָּא לֶבֶן אוֹ תְּכֵלֶת
בְּעֵינֵן לְעוֹלָם אֲרַבְעָה חוּטִין, דְּמִשְׁמַע דְּבִטְלִיתָא בִּת
אֲרַבְעָה חוּטִין לֹא חִיטְשִׁין שְׁמוֹנָה יִסִּיר שְׁתֵּים מִן
וְיִתֵּן בְּטְלִית אַחֵר, דֹּאֲרַבְעָתָן מִצְוָה. מִיָּה, בְּסוֹף
"אֵל הֵן תִּנְחַנְקִין" (סְנִדְרִין פח, ב): מִשְׁמַע דֹּאֵם
הוֹסִיף חוּטִין כְּכִרְךְ אַחֵר פְּסוּל, גַּבִּי זֶקֶן מְמָרָא,
דֹּאֲמֵר רַבִּי אֲלֵעוֹר: אֵינוֹ חַיִּיב אִלָּא עַל דְּבֵר
שְׁעִיקוֹר מְדַבֵּר תּוֹרָה וּפְרִישׁוֹ מְדַבֵּר סוֹפְרִים, וְיֵשׁ
בּוֹ לְהוֹסִיף וְאֵם הוֹסִיף גִּזְרָה, וְאֵין אֵין לֵנוֹ אִלָּא
תְּפִלְזִין. וּפְרִיךְ: וְהֵאִכָּא צִיצִית! מוֹשְׁנִי: אֵי קֶשֶׁר
הַעֲלִיזִין לֹא דֹאֲרִייתָא – הָאֵי לְחוּדִיָּה קִאי וְהֵאִי
לְחוּדִיָּה קִאי, וְאֵי קֶשֶׁר הַעֲלִיזִין דֹּאֲרִייתָא – גִּזְרָה

הדרן עלך הקומץ

תְּכֵלֶת אֵינָה מְעַכֶּבֶת אֶת הָלֶבֶן, וְהָלֶבֶן אֵינוֹ מְעַכֵּב
אֶת הַתְּכֵלֶת. תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָה מְעַכֶּבֶת
אֶת שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָה מְעַכֶּבֶת אֶת שֶׁל יָד.
נִמְרָא לִימָא מִתְּנִיתִין דְּלֹא כְּרִבִּי: דְּתַנַּי: "וְרִאִיתֶם
אוֹתוֹ" – מִלְּמֹד שְׁמַעְכְּבִין זֶה אֶת זֶה, דְּכִרְבִּי רַבִּי,
וְהַכְּמִים אוֹמְרִים: אֵין מְעַכְבִּין, מֵאֵי טַעְמָא דְּרִבִּי?
דְּכִתִּיב: "הַכְּנָף" – מִין כְּנָף, וְכִתִּיב: "פְּתִיל תְּכֵלֶת",
וְאִמְרֵי רַחֲמָנָא: "וְרִאִיתֶם אוֹתוֹ" – עַד דְּאִיכָא תְּרוּיָהּ
בְּחֵד. וְרַבְּנָן? "וְרִאִיתֶם אוֹתוֹ", כֵּל חֵד לְחוּדִיָּה
מִשְׁמַע. לִימָא דְּלֹא כְּרִבִּי? אִמְרֵי רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב:
אִפְּלוֹ תִימָא רַבִּי, לֹא נִצְרָכָא אֱלָא לְקֹדֶם; דְּתַנַּי:
מִצְוָה לְהַקְדִּים לֶבֶן לְתְּכֵלֶת, וְאֵם הַקְדִּים תְּכֵלֶת
לֶבֶן – יִצְא, אֱלָא שְׁחִיפֵר מִצְוָה. מֵאֵי חִיפֵר מִצְוָה?
אִילִימָא

וְעוֹמֵד הוּא. וְהֵאִי דְלֹא מוֹקִי לָהּ תֵּם בְּהִטִּיל לְמוֹטָל – מִשּׁוּם דִּילִמָּא לֹא מִיפְסִלָא בִּכְך, אֵף עַל גַּב דְּעוֹבֵר עַל בֵּל תוֹסִיף אֵם נִתְּכוּין לְהוֹסִיף, וְאֵם לֹא נִתְּכוּין לְהוֹסִיף שְׁרִי. וּמֵאֵן דְּמַפְלִיג לְקַמֵּן
(מֵא, ב) בֵּין טְלִית בִּת אֲרַבְעָה לְטְלִית בִּת שְׁמוֹנָה, הִכִּי פִירִישׁוֹ: בְּטְלִית בִּת אֲרַבְעָה – דְּהֵייתָ שְׁנִים חוּטִין, שְׁחֵן אֲרַבְעָה כְּשֵׁחֵן כְּפוּלִין, שְׁלֹא הִיָּה לֵב תְּכֵלֶת, וְנִתָּן אֵלּוֹ שְׁצַבּוֹעִין קָלָא אִילֵין בְּמִקּוֹם
לֶבֶן, וְטְלִית בִּת שְׁמוֹנָה הֵייתָ בִּת אֲרַבְעָה שְׁחֵן כְּפוּלִין, שִׁיבּוֹר כּוֹלֵם תְּכֵלֶת וְיִקַּח מִן לְפִטְרוֹ טְלִית אַחֲרָה. וּמִיָּה קֶשֶׁה לְפִירִישׁוֹ זֶה, דְּבִת אֲרַבְעָה נִמִּי יִסְבּוֹר שְׁהוּא תְּכֵלֶת וְיוֹסִיף עֲלִיָּהּ לֶבֶן שֶׁל
פְּשִׁתָּן וְעוֹד, וְהִדְהִיא בְּרִייתָא דְּמוֹקִי בִּבֵּת אֲרַבְעָה, קִתְּנִי: מִבֵּיא תְּכֵלֶת דְּבִר אַחֵר וְתוֹלֵה בּוֹ, וְקָלָא אִילֵין לֹא יִבְיֵא וְאֵם הִבְיֵא כֶּשֶׁר – אֲלֵמָא מִשְׁמַע דְּמִיירִי תְּנוּלָה קָלָא אִילֵין עַם הַתְּכֵלֶת, וְעַל
כְּרִחִין אֲרַבְעָה וְשְׁמוֹנָה דּוֹקָא קֶאֱמֹר, בִּלָּא כְּפוּלָתוֹ! שְׁמוֹנָה כֵּל מִה שְׁמוֹסִיף חוּטִין מֵאֲרַבְעָה עַד שְׁמוֹנָה לֹא מוֹסִיף הוּא וְלֹא מִיפְסִיל בִּכְך, כְּדִאֲשַׁכְּחֵן אֲמַוּרָא לְקַמֵּן (מֵא, א), דְּרַב אַחַת בִּר יַעֲקֹב
רַמִּי אֲרַבְעָה וּרַב אַחַת מְדַפְרִי רַמִּי שְׁמוֹנָה, וְהִשְׁתָּא לֹא פְּלִיגִי כּוֹלִי הָאֵי, אִלָּא דְמֵר עֵבִיד פְּהוּחַת וּמֵר עֵבִיד חִיתָר, וּבִסְנִדְרִין מִיירִי דְּמוֹסִיף טַפִּי מִתְּמַנִּיא. וְרִצִּיר טַעַם מְנָל, דְּבִשְׁלֵמָא אֵי פְּלִיגִי
בְּזֵא, דְּמֵאֵן דְּרַמִּי אֲרַבְעָה סִבֵּר כְּדִרְשִׁין: "גִּזְרִיל" – שְׁנִים, "גִּזְרִילִים" – אֲרַבְעָה, וּמֵאֵן דְּרַמִּי מְתַנִּיא סִבֵּר דְּ"גִזְרִילִים" דְּקֶאֱמֹר רַחֲמָנָא אֲבָל מִין מִין קִאי, גִּזְרִילִים מְלָבֵן וְגִזְרִילִים מִתְּכֵלֶת, דְּהֵייתָ
צִמּוֹר וּפְשִׁתִּים, דְּעֲלִיָּהּ קִאי. אֲבָל אֵי לֹא פְּלִיגִי, מִה סִבְרָא הֵאֵן זֶה דֹּאֵי בְּעִי עֵבִיד הִכִּי וְאֵי בְּעִי עֵבִיד חִיתָר וְצִירִךְ לֹמֵר דְּכֵל זֶה יֵשׁ בְּמִשְׁמַעוֹת "גִּזְרִילִים", דֹּאֵי עֵבִיד תְּכֵלֶת וְלֶבֶן בֵּין שְׁנֵים אֲרַבְעָה
חוּטִין – "גִּזְרִילִים" קִרְיָנָא בִּיה, וְאֵי עֵבִיד מְכֵל חֵד וְחֵד גִּזְרִילִים, כְּגוֹן אֲרַבְעָה חוּטִין לֶבֶן וְאֲרַבְעָה חוּטִין תְּכֵלֶת – "גִּזְרִילִים" נִמִּי קִרְיָנָא בִּיה, וְלֹא מוֹסִיף הוּא, אֲבָל אֵי רַמִּי טַפִּי מוֹסִיף הוּא וְגִזְרָה
וְעוֹמֵד הוּא. וְעוֹד צִירִךְ טַעַם, מְנָל דְּכִי לִית לִיָּה אִלָּא אוֹ לֶבֶן אוֹ תְּכֵלֶת, דְּלֹא מִיפְסֵר בְּתִיר חוּטִי לְחוּדִיָּה עַד דְּרַמִּי אֲרַבְעָה? וְשְׁמָא מִשּׁוּם דְּרִישִׁין: "גִּזְרִיל" – שְׁנִים "גִּזְרִילִים" – אֲרַבְעָה, בֵּין
יֵשׁ בּוֹ מִן אַחֵר בֵּין יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי מִינִין. וְקֶצֶת קֶשֶׁה דֹּאֵם דֹּאֲמַרְיִין בְּגִמְרָא: אֵם הַקְדִּים תְּכֵלֶת לֶלֶבֶן יִצְא אִלָּא שְׁחִיפֵר מִצְוָה, מֵאֵי חִיפֵר מִצְוָה? וְאִילִימָא חִיפֵר מִצְוָה דְּתְּכֵלֶת, לְרַבִּי
עֲבוּבִי מְעַכֵּב אַהֲרָדִי! דְּמִשְׁמַע דֹּאֵי לֹא מְעַכְבִּי נִיחָא, אֲלֵמָא אֵף עַל גַּב דְּחִיפֵר מִצְוָה דְּלֶבֶן – קִיִּים מִצְוָה דְּתְּכֵלֶת בְּשְׁנֵי חוּטִין! וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּלִהֲכַשִּׁיר תְּכֵלֶת מִיָּהּ מִהֵן לֶבֶן, דְּקִרְיָנָא בִּיה גִּזְרִילִים
אֲרַבְעָה. וְאֵם תִּתְּנִי: וּמְנָל לְבֹבְעִין שְׁנֵי חוּטִין לֶבֶן וְשְׁנֵי חוּטִין גִּזְרִילִים? דִּילֵמָא אֲגִידִילִים קִפִּיד קִרָא, אִפְּלוֹ חֵד מִזְּמִי וְשְׁלֵשָׁה מִזְּמִי! וְיֵשׁ לֹמֵר: בֵּין דְּתִיר מִינִי בְּעִי רַחֲמָנָא, סִבְרָא הוּא שִׁיחֵן
שׁוּן. וְעוֹד, "פְּתִיל תְּכֵלֶת" כְּתִיב, "וּפְתִיל" מִשְׁמַע תִּיר, כְּדִרְשִׁין פֶּרֶק "בֹּא לֹ" (יּוֹמָא עב, א): "וְקִצְצֵן פְּתִילִים", "פְּתִיל" – שְׁנִים, "פְּתִילִים" – אֲרַבְעָה. וְלֶבֶן נִמִּי לֹא פּוֹחַת מִתִּיר, דְּקִדִּישׁ טַפִּי,
כְּדִאֲמַרְיִין בְּגִמְרָא דְּמִתְּחִיל לֶבֶן וּמוֹסִיף לֶבֶן, דְּמַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וּמִיָּה, טַעַם זֶה דְּ"פְתִיל" לֹא יִתְּכֵן, דְּבִפְרָק "בֹּא לֹ" מִשְׁמַע "וְקִצְצֵן" דְּמִקְצֵץ אַחֵר לְשִׁנִּים, וְהִכָּא עַל כְּרִחִין לֹא מִשְׁמַע
תִּיר, כְּדִמּוֹכָה כְּסִפִּיר בְּפִרְשָׁה "וְשִׁלְחוֹן לֹךְ" וּבְפִרְשָׁה "כִּי תִצֵּא: וְעִשּׂוּ לָהֶם צִיצִית" – שְׁמוֹעַ אֵין חוּט אַחֵר כְּפִנִי עֲצוּמָה תְּלִמּוֹד לֹמֵר: "גִּזְרִילִים", כְּמָה גִּזְרִילִים נַעֲשִׂין אֵין (גִּזְרִילִין פְּחוֹת מִשְׁלֵשָׁה
חוּטִין כְּדִבְרֵי בֵית הִילֵל. מִשְׁמַע דְּמִ"פְתִיל" לֹא זֶה שְׁמַעֲנִין אִלָּא חֵד. וְעוֹד, דֹּאֵי "פְּתִיל" מִשְׁמַע תִּיר, וְ"הַכְּנָף" מִין כְּנָף לְכֵל הַפּוֹחַת חֵד, אֵם כֵּן בִּלָּא "גִּזְרִילִים" נִמִּי תִּפּוֹק לִיָּה תְּלִתָּא וְצִירִךְ לֹמֵר
שְׁחוֹלֵק עַל הַתְּלִמּוֹד שְׁלֵנוֹ, דְּמִשְׁמַע דְּחֵד מִתְּכֵלֶת מִהֵן. וְמָה שֶׁאֵין כּוֹפִלִים הֵאֲרַבְעָה לְשְׁמוֹנָה, סִמְכִין אוֹהֵא דֹּאֲמַרְיִין לְקַמֵּן (מֵא, א), רַב אַחַת בִּר יַעֲקֹב רַמִּי אֲרַבְעָה וְעִיָּף לֹזוֹ מִיָּעָה וּמַעֲיִיל לֹזוֹ
בְּגִלְמָא וְאִבִּיק לֹזוֹ וְכו': עוֹד: מִר בְּרִיה דְּרַבָּנָא עֵבִיד כִּי דִירָן, וּפִירֵשׁ כְּקוֹנְטֵרס דְּלֹא אִבִּיק לֹזוֹ. וְעוֹד תַּנַּי בְּסִפִּיר, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֲרַבְעָה שֶׁל צִמּוֹר אֲרַבְעָה שֶׁל תְּכֵלֶת. וְאֵם תִּתְּנִי: הֵאֵן
גּוֹפֵה מְנָל שְׁצִירִין לְבֹבְעִין? וְאֵי הוּא מְפָרְשִׁין עֲשֵׂה גִזְרִיל וּפְתִילָתוֹ מִתּוֹכָהּ, הֵייתָ שְׁצִירִךְ לְפוֹתוֹל כְּעֵין פְּתִילָה שְׁזֵא כְּפוּלָה – נִיחָא, אֲבָל כְּקוֹנְטֵרס לֹא פִירֵשׁ כֵּן, וְשֶׁם אֲפִרְשׁ.

כתיב

וְאֵם הַקְדִּים תְּכֵלֶת לֶלֶבֶן יִצְא – תִּימָה: כִּיוֵן דְּמִקְרָא הוּא דְּרִישִׁין דְּלֶבֶן בְּרִישָׁא – נִימָא דְּמַעֲכָב, דְּהֵאֵן בְּעֵינֵן שְׁנָה הַכְּתוּב לְעַכְבֵּי אִלָּא בְּקִרְשִׁיו! וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּלִית לָן לְמִימֵר דֹּאֲסֵדֵר לְבֹד
יִקְפִיד הַכְּתוּב לְעַכְבֵּי, כְּמוֹ גַּבִּי חִלְצִיָּה (יְבֻמוֹת קד, א): הַקְדִּים רִקְקִיָּה לְחִלְצִיָּה מִה שְׁעֵשֶׂה עֲשִׂי. וְאֵף עַל גַּב דְּכַתִּיב "כִּכָּה" עֵיבּוּבָא לֹא קִאי אִלָּא אֲחִסְרוֹן מַעֲשֵׂה.
אִילִימָא

אילימא חסר מצוה דלכן וקיים מצוה תכלת — תימזה: דאיכאפא הוה ליה למימר, דמצות
לבן עבד, אבל מצות תכלת הנעשית שלא כהלכה חסרה! ויש לומר: דמשום
מתניתין נקט הכי הלבן אינו מעכב התכלת, פירושו: אינו מעכב כלל התכלת שקדים.
לרבי עכובי מעכב — פירש בקונטרס: וכדריב בעינן לאוקמה. ותימזה: דמשמע דלרבנן
ניחא, ואם כן למסקנא לא נצטרך תיחורין

רב יהודה, ולא מיסתבר הכי מיהו, למסקנא נמי
מצוה למימר דבעי לאוקומי מתניתא כרבי, אי נמי
יש לומר, דכל שכן לרבנן דקשה טפי: אמאי חסר
מצוה: הא לא מעכב אהרדי?
לא נצרכא אלא לסדוק בציצית — תימזה: אמאי
נקט הכי? לניקוט טלית צמר בציצית! ויש
מפרשים: דווקא תכלת לא הוי מין סדוק, משום
דהו כלאים גביה, אבל צמר ותכלת הוי מינו, ולכן
נמי דהניא לעיל, מפשטן דוי, וקשה, דאם כן, אמאי
קשיא ליה: תינח לבן אינו מעכב התכלת, אלא
תכלת אינה מעכבת את הלבן מאי ניהו? ומאי
פירבא? הא נמי משכחת לה, דהא תכלת וצמר חד
מינא הוי ואינה מעכבת חוטי לבן, אי נמי חוטי
פשתן, בשל דפשטינן לקמן (לט, ב) חוטי פשתן,
פוטרין קאמל לבן נראה בפירוש הקונטרס,
דלחבי נקט סדוק — דפשטא דהוי לבן, ולכן של
צמר הוה מצטרף לפשטן טפי. **מידי** ציבעא קא
גרים — משמע שורצה בקונטרס: לפרש: משום
דקרא ברוב טליתות איירי, שהן לבנות ואינן
צבועות תכלת, וביון דכתיב "הכנף" מין כנף, הוי
כאילו כתב בהדיא: חן שני חוטי לבן תחילה ואחר
כך פתיל תכלת, וצריך לומר דסתם טליתות
שלמה היו גם משאר מינים, דרבא הוה דרדיש
לקמן מדכתיב "הכנף" מין כנף דשאר מינים במינים
פוטרין, ומיהו תימזה: אם הוי רגילים בטלית של
צמר, נהי דלא איירי קרא באותו שהוא צבוע
תכלת, מכל מקום איירי צבוע צבע אחר, כי
הכי ודרשין כלל ושיריאן וסיריקין, וחוטי תכלת
הוי טפי מינא דידיה מחוטי פשתן, ואם כן לישני
הכי, דכי מקדים לבן של פשתן בטלית צמר לית
לן חזו ויש לומר: כיון דקרא על ברחוק לא איירי
בצבוע תכלת, דהא כתיב מין כנף וכתבי פתיל
תכלת — אלמא תכלת לאו מין דכנף הוי, ואף על
גב דמכל מקום הוי מינו טפי — לא חשיב מיהו,
דהא לא הוי בכלל מין כנף דקרא, ועוד יש לפרש:
דצביעה דלאו מצוה לאו מידי היא, ותו, דהניא
לקמן (מא, ב): טלית שכולה תכלת — כל מיני
צבעינן פוטרין בה חוץ מקלא אילן, ופירש
בקונטרס: פוטרין בה לשם לבן, דכיון דמין כנף

אילימא חסר מצוה דלכן, וקיים מצוה תכלת -
לרבי עפובי מעכב אהרדי! אמר רב יהודה אמר רב:
שחיסר מצוה ועשה מצוה, ומאי חסר מצוה? דלא
עבד מצוה מן המוכרח. - התינה לבן דאינו מעכב
את התכלת, תכלת דאינה מעכבת את הלבן מאי
היא? אמר רמי בר חמא: לא נצרכא אלא לטלית
שכולה תכלת. איתמר נמי, אמר ליה לוי לשמואל:
ארייך, לא תיחבי אצריךך עד דמפרשית לי להא
מילתא: התכלת אינה מעכבת את הלבן, והלבן
אינו מעכב את התכלת, מאי היא? אמר ליה:
לא נצרכא אלא לסדוק בציצית, דמצוה לאקדומי
לבן ברישא, מאי טעמא? "הכנף" - מין כנף, ואי
אקדים תכלת ללבן לית לן בה, תינה לבן דאינו
מעכב את התכלת, תכלת דאינה מעכבת את הלבן
מאי היא? אמר ליה רמי בר חמא: לא נצרכא
אלא לטלית שכולה תכלת, דמצוה לאקדומי תכלת
ברישא, ד"הכנף" - מין כנף, ואי אקדים לבן ברישא
לית לן בה, אמר רבא: מידי ציבעא קא גרים? אלא
אמר רבא: לא נצרכא אלא לגרדומין, דאי איגרדם
תכלת וקאי לבן, ואי איגרדם לבן וקאי תכלת - לית
לן בה, דאמרי בני רבי חיאי: גרדומי תכלת פשרין,
וגרדומי אוזב פשרין, וכפיה שיעור גרדומין? אמר
בר המדורי אמר שמואל: כדי לענבן, איבעיא להו:
כדי לענבן - לענבן פוליהו בהרדי, או דלמא כל חד

אילימא חסר מצוה - דלכן, הוי כאילו לא נתנו לגמרי, אמאי יצא? הא לרבי עיכובי
מעכבא, ומתניתין כרבי אוקמא לה? חסר מצוה - מצות הקדמה, ועשה מצוה -
דהאיכא לבן ותכלת. תכלת דאין מעכבת לבן מאי היא - דמשמע: אם הקדים לבן,
ומאי עיכוב איכא למימר? איתמר נמי - מתניתין דקניו ותכלת ובר איירי להקדים,
ואיבעיא ליה נמי, תכלת דאין מעכב לבן מאי
היא. ארייך - לשון מלך, כמו (בראשית מט):
"וגר אריה יהודה". להכי קרי לשמואל "ארייך"
- דקיימא לן (בבבבב מט, ב): הלבנה כשמואל
בדיני כי היכי דדינא דמלכותא דינא. להכי
נקיט סדוק - משום דלכן הוא. **מידי ציבעא**
גרים - אפילו כולה תכלת נמי מצוה להקדים
לבן לתכלת. הואיל ורוב טליתות לבנות הן,
לבן קא גרים, ולחבי כתיב תכלת אחר הבגד,
דלעולם יאה המאוחר. **אמרם** - נפסקו החותין
של ציצית. גרדומין - היינו שריה שנסתיירו
לאחר שנפסקו. כדי לענבן כל החושין אהרדי
- דהיינו שיעור גדול. אילמי - עבים. דאי
הוו קשיני - דקיס, הוו מענבני. דארוכין הן
כל כך, אבל מפני עוביין הוו קטנים לענבן.
כל שכן, - דכשרין. דהואיל ואילו הוו דקין
כל כך כשרים, דהא ארוכין הן כדי עניבה -
כל שכן כשהם עבים, דמינכרא מצותיהן טפי.
ומאן תנא דפליג עליה דרבי - דהך חכמים
דאמרי לעיל: אין מעכבין זה את זה. מפיל לבן
- כל הארבעה חוטי. שמע מינה - מדאמרי
בני רבי חיאי גרדומי תכלת כשרים, אמאי?
הא כיון דנפסק קצת הגדיל משתרי החוהא קשר
שבסוף הגדיל, וביון דמשתרי החוהא קשר -
משתרי הגדיל, ואין שם גדיל כלל אלא שמע
מינה יש קשר בכל חוליא, הלבן כי משתרי
החוהא קשר מתקיים הגדיל בשאר קשרים.
עילאי - היינו חוהא קשר תחתון, למעשה
למעלה קחשיב. ועוד, דבגרדומין קא מיירי
בשמעתין, ובגרדומין מוקפין הוו אידו עליון,
דלמא

וחד לחזיה? תיקו. פעי רב אשי: אילמי דלא מיענבי ואי הוו קשיני מיענבי, מאי? אמר
ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: כל שפן דמינכר מצותיהו. ומאן תנא דפליג עליה
דרבי? הא תנא הוא, דתניא: רבי יצחק אומר משום רבי נתן, שאמר משום רבי יוסי
הגלילי, שאמר משום רבי יוחנן בן נורי: אין לו תכלת - מפיל לבן, אמר רבא, שמע מינה:
צריך לקשור על כל חוליא וחוליא, דאי סלקא דעתך לא צריך, הא דאמרי בני רבי חיאי:
גרדומי תכלת פשרין וגרדומי אוזב פשרין, כיון דאישתרי ליה פוליהו! דלמא

לכיומי אין לך לחזור אחר לבן אלא שהיו בה שני מינים, משמע דטלית לבנה בעי לבן, ובאידיך ברייתא (שם) דתניא: טלית אין פוטר בה אלא מינה, פירש בקונטרס: אם אדומה יטיל
הא חוטי אדומין ושני חוטי תכלת, אלמא ציבעא גרים! ופלי תיחורין ראשון נוחא, דציבעא הוי חד מינא בר מתכלת. ויש לומר: דמדברנן הוי. אי נמי יש לומר שם בענין אחר.
אלא לגרדומין וכו' — משמע דאי אגרדום כולהו מיפסלי. ואומר רבינו תם: דעכשוו שנותנין ארבעה חוטיין שניים משום לבן ושניים משום תכלת וכופלין לשמונה, צריך לזוהר דאם
נפסקו שלשה מן החוטיין — שמא הם משלשה חוטיין, ונמצא שלא נשארו שני חוטיין שלימין. ויש לדקדק קצת, דסוגיא זו כרבי אתאי דהשתא הוי מצוה אחת, והלכה כרבי
מתתירו אבל לא מתחייבו (עירובין מז, ב), וכל שכן מרבו, ורבי יוסי הגלילי רבו היה. ואהא סומכין שאין לנו תכלת ומוטלין לבן. ולרבנן אפילו חד מיפסלי, דהא הרי מצוה ניתנו
ולא תועיל האחת לחבירתה, דהוי כאילו איגרדם תכלת ומקצת לבן. ומיהו נראה, למאי דבעינן בלבן נמי ארבעה חוטיין — אם כן חד מצוה ניתנו, ואי לא בעינן אלא שנים — כל
שכן דלא מעכב, וכמואן דליתנהו הוו. ומיהו, לא מיסתבר דסוגיין לא הוי כרבנן, דהא דאמרי בני רבי חיאי הוי דלא כהלכתא. ועוד יש לומר: דאי איגרדם תכלת וקם אלבן, היינו
דנפסק החוט מעיקרו ולא נשתניי אלא כל שהוא (מן הלבן) — דקרינן כהאי גונא גרדומי בכל שהוא, ולא הוי כאילו נפסקו שניהם לגמרי, (ליה וכל זה) ודהואיל מצוה אחת היא
— מותיע השלם לחבירו. אבל לרבנן נפסק חוט אחד מעיקרו פסול, אלא אם נשאר כדי עניבה. והא דאמרי בני רבי חיאי: גרדומי תכלת וכו' משמע דאיגרדום כל ארבעתן, כי קראו
לכל הציצית "תכלת", ובנשאר כדי עניבה. **כדי** לענבם — מתוך פירוש הקונטרס דבסמוך, גבי הא דמוכח רבא דצריך לקשור על כל חוליא וכו' וביון דמשתרי עילאי מישתרי
כולהו, ופירש: לית ליה הא דאמרון לעיל כדי שיעור עניבה, משמע דסבירא ליה דעניבה חוץ לקשר אחרון שבציצית. ויתבן יותר לפרש דשיעור עניבה סמוך לכנף קאמר, והשתא
לא פליג אלעיל. וכן משמע קצת בספרי בפרשת "גדילים": במה דברים אמורים — בתחילה, אבל בשירים גרדומים כל שהוא. משמע דאגדילים קאי. וכן נראה להוכיח משם שהקשר
הוא מן הארבעה אל הארבעה. דאי מחוט הכריכה ואחד מן החוטיין, כמו שהיה נהוג רבינו תם כשהיה נפסק אחד מן החוטיין הנכריכן, ולא מחוט הכורך — היכי מישתרי הקשר
בכך? ובשלמא אין לא הארבעה האחד מארבעה ואינו מקשר סותר הקשר! ויש לומר: דהכי קאמר: דמסתמא (כשיעור דאי מד) אכתי קיימא (תלמא), אבל אחד
הו לא קאי. **כיון** דאישתרי חד אישתרי כולהו — ואין כאן גדיל. ואפילו למאן דאמר או גדיל או פתיל מוכח שפיר, דאפילו פתיל ליכא, דהא סופו ליפול. ולא מוכח מידי אלא
דבעי קשר אחריתא, אבל מהא לא מוכח דצריך לקשור על כל חוליא. ונראה שמביא כן בדמקום אחר לא אשכחן אתרא דמסתבר טפי, אי לא בין חוליא לחוליא, כדי להפסיק,
קשר

דווקא, ואם כן גם בטלית שכולה תכלת הם קודמים לחוטי
התכלת הכתובים אחריהם בפסוק.
ישוב אחר לשיטת רבי עם משנתנו: אלא אמר רבא, לעולם אין
משנתנו עוסקת בסדר נתינת החוטים, ומה שהקשנו שהמשנה
אינה כרבי הסובר שתכלת ולבן מעכבים זה את זה, באמת גם
למשנתנו הם מעכבים, ולא נצרכא המשנה לומר שאינם מעכבים,
אלא לנדרומין – לדין חוטי ציצית שנקרעו ונותרו מהם שיריים,
דאי אינדרם תכלת וקאי לבן – שאם נקרעו חוטי התכלת ונותרו
רק חוטי הלבן, ואי אינדרם לבן וקאי תכלת – ואם נקרע הלבן
ונותר התכלת, לית לן בה – אין זה מעכב והציצית כשרה. וראיה
לכך, דאמר רבי חייא, נדרומי תכלת – שיירי חוטי ציצית
שנקרעו, כשרין, וכן נדרומי אויב – שיירי אגודת אויב שזמים בה
על טמאי מת לטהרם, שנקרעו גבעולי האוויב ונשתייר מהם כל
שהוא, כשרין להוות בהם.
הגמרא עוברת לדון בדיון שיירי ציצית. מבררת הגמרא: וכן
שיעור נדרומין – השיריים, שבהם כשרה הציצית. אמר רב הירש
אמר שמואל, צריך שישתייר מהחוטים כדי לענין – לסובבם סביב
עצמם ולעשות מהם קשר עניבה, אך בפחות מכך הציצית פסולה.
אביעא ליה, בשיעור כדי לענין, האם הכוונה לשיעור גדול שנוכל
לענין בולקו בהדיה – לסובב ולקשור את כל שמונת החוטים יחד,
או דלמא – או שמא מספיק שיעור קטן שנוכל לענוב רק קל חד
וחד החוטים להודיה – לבדו. אומרת הגמרא: תיקו – תעמוד
שאלה זו בספק.
ספק נוסף בדיון זה: קני רב אשי, אם היו החוטים אולימ דלא מינבני
– חוטים עבים שמפני עוביים אי אפשר לקשור את שייריהם, ואי
היו קמיני מינבני – אך נשתייר מהם שיעור כזה שאם היו דקים
היה אפשר לקשרם, מאי – מה דינם. אמר ליה רב אחא בר רבא
לרב אשי, כיון שאם היו החוטים דקים היינו מכשירים אותם,
עכשיו שהם עבים כל שכן שנכשירם, דמינבנר מצותיהו – שהרי
מצות ציצית ניכרת בהם יותר מחמת עבים.
לעיל (ע"א) נחלקו רבי וחכמים אם לבן ותכלת מעכבים זה את זה.
מבררת הגמרא: ומאן תנא דפליג עליה דרבי – מי הוא החולק על
רבי וסובר שתכלת ולבן אינם מעכבים זה את זה. מבארת הגמרא:
האי תנא הוא, דתניא, רבי יצחק אמר משום רבי נתן, שאמר משום
רבי יוסי הגלילי, שאמר משום רבי יוחנן בן נורי, העושה ציצית ואין
לו תכלת, מטיל לבן בכל החוטים, שאין חסרון התכלת מעכב.
הגמרא מביאה הלכה בענין קשרים שבציצית: לעיל הובאו דברי
בני רבי חייא ששיירי חוטי ציצית כשרים, אמר רבא, שמע מינה
מדיון זה, שצריך לקשור את חוטי הציצית על כל חוליא וחוליא –
לאחר כל שלשה כריכות שבגדיל, ולא רק בסוף כל החוליות, דאי
סלקא דעתך – שאם תעלה על דעתך לומר שלא צריך לקשור
אחרי כל חוליא, אם כן, כיצד נבאר הא דאמר – את מה שאמר
בני רבי חייא לעיל, נדרומי תכלת ו– שיירי ציצית כשרין, ונדרומי
אויב כשרין, הרי בשיירי ציצית, בין דאישתרי ליה עילאי – כיון
שנקרעו החוטים והותר הקשר העליון שבסוף הגדיל, אישתרי ליה
בולא – הותר כל הגדיל, אלא ודאי יש קשר לאחר כל חוליא, ועל
כן גם כשנקרע הקשר האחרון עדיין מתקיים הגדיל בקשרים
האחרים.

אלימא – אם נאמר שהישר מניח דלכן לגמרי והרי הוא כאילו לא
נתנו כיון שלא הטילו ראשון, ומכל מקום קיים מניח דתכלת מפני
שאין הסדר מעכב, אי אפשר לומר כן, כיון שעל פי ברייתא זו
תירצנו את משנתנו כדברי רבי שאינם מעכבים היינו בסדר
נתינתם, והרי לרבי לבן ותכלת עובי מעכב אהדי – מעכבים הם
זה את זה, ואם הטיל תכלת תחילה לא קיים מצות לבן, ודאי אינו
יוצא גם במצות תכלת.
על כן מבארת הגמרא את הברייתא באופן אחר: אמר רב יהודה
אמר רב, מה הכוונה יצא אלא שחיסר מצוה, שהישר מניח ועשה
מניח, עשה מצוה היינו שייצא ידי חובת לבן ותכלת, ומאי הישר
מניח, דלא עבר – שלא עשה מניח מן המוכתר, כיון שלא נתן את
הלבן ראשון וחסר בכך מצות הקדמה.
לעיל (ע"א) פירש רב שהלבן אינו מעכב את התכלת היינו שאם
נתן תכלת תחילה יצא. מקשה הגמרא: התינה – אמנם מובן מהו
לבן דאינו מעכב את התכלת, אך מה ששנינו בתחילת המשנה לגבי
תכלת דאינה מעכבת את הלבן, מאי היא – כיצד נפרש זאת, הרי
אין לבאר שאם נתן לבן תחילה אין זה מעכב, כיון שכך הדין
לכתחילה להקדים הלבן. מתרצת הגמרא: אמר רמי בר חמא,
לעולם גם ברישא כוונת המשנה לסדר נתינת החוטים, ולא נצרכא
– לא הוצרכה המשנה להשמיענו שהנותן לבן תחילה אין התכלת
מעכבת, אלא לטלית שכולה תכלת שבה יש לתת תחילה את חוטי
התכלת, ומחדשת המשנה שמכל מקום אם נתן את הלבן קודם אין
זה מעכב.
איתמר נמי – וכן נאמר בבית המדרש כדברי רב שמשנתנו עוסקת
בסדר נתינת החוטים, אמר ליה לוי לשמואל, אריוך – מלך, לא
התיב אכרעך – אל תשב על רגליך, עד דמפרשת לי להא מילתא
– עד שתפרש לי דבר זה ששנינו, התכלת אינה מעכבת את הלבן
והלבן אינו מעכב את התכלת, מאי היא – מה כוונת המשנה. אמר
ליה, לא נצרכא המשנה להשמיענו דין זה, אלא לסדר בציצית –
לנותן ציצית בסדיו לבן, דמניח לאקדומי לבן ברישא – להקדים
לבן בתחילה, מאי טעמא, שנאמר בתחילה (במדר טו לח) 'הקנה',
ולמדנו מכאן שיהיו החוטים מין קנה דהיינו חוטי לבן כמבואר
לעיל (ע"א), ורק אחר כך נאמר 'פתיל תכלת', ואי אקדים תכלת
לבן – ומחדשת המשנה שאם הקדים את התכלת שלא כדין, לית
לן בה – אין זה מעכב.
הגמרא חוזרת ומקשה לפי זה מתחילת המשנה: תינה – מובן על
פי זה מהו לבן דאינו מעכב את התכלת אם ניתנה לפניו, אך תכלת
דאינה מעכבת את הלבן, מאי היא, הרי כך הוא הדין שהלבן ניתן
תחילה. אמר (ליה) רמי בר חמא, לא נצרכא המשנה להשמיע דין
זה, אלא לטלית שכולה תכלת, דמניח לאקדומי בה תכלת ברישא,
דהקנה מין קנה – כיון שדין הקדמת הלבן נלמד מכך שמין הכנף
נאמר קודם, ובטלית שכולה תכלת מין הכנף הוא חוטי תכלת ועל
כן יש להקדימם, ואי אקדים לבן ברישא – ומחדשת המשנה שמכל
מקום אם הקדים את הלבן לית לן בה – אין זה מעכב.
לדברי רמי בר חמא, בטלית שכולה תכלת צריך לתת את חוטי
התכלת בתחילה, לפי שמין הכנף הוא תכלת. מקשה הגמרא: אמר
רבא, מדי ציצעא קא גרים – וכי מדרשת 'הכנף מין קנה' למדנו
שצריכים החוטים להיות בצבע הטלית אף כשאינה לבנה, הרי
כיון שרוב הטליתות לבנות ודאי כוונת התורה היא לחוטי לבן

המשך מעמוד רלד

והנה ידועה דעת תורתנו תורת חיים בהנוגע להצלחת עניני קדושה, להתחיל באופן דראשיתך
מצער [וכדיקו הבעש"ט, שאז] אחריתך ישגא מאד. שמזה מובן שאין עתה להתעסק בעשיית פרסום
ולרכוש כתבת רבנים וכו', כ"א ללכת צעד אחר צעד, ובהליכה זו עצמה יתבררו כמה פרטים ואופני
פעולות והכשרון לזה, ואז יוכלו להחליט בהנוגע לשאלותיו וכו'.

ברכה לבשו"ט בכל האמור.

בציצית שמונה חוטים. יתיב רבה וקאמר משמיה דרב, חוט של כרד
 – שכורכים בו את החוטים לעשות מהם גדיל, עולה אף הוא מן
 המנין, דהיינו שנחשב כאחד משמונת החוטים. אמר ליה רב יוסף
 לרבה, שמואל אמר להלכה זו, ולא רב.
 איתמר נמי – וכן נאמר עוד כהלכה זו, אמר רבה בר בר חנה, קח
 לי רבי יאשיה דמן אושא, חוט של כרד עולה לה – לציצית מן המנין
 של שמונה חוטים.
 הלכות נוספות בענין כריכת החוטים, ומנין החוליות: יתיב רבא
 וקאמר משמיה דשמואל, תכלת – ציצית שפרך רובה – שכרך
 שני שליש מאורך החוטים ועשאם גדיל, ורק שליש מהם נותר
 לענף ושהוא חלק החוט שאינו כרוך, בשדה. אמר ליה רב יוסף
 לרבא, רב אמר להלכה זו, ולא שמואל.
 איתמר נמי כהלכה זו בשם רב, אמר רב הונא בר יהודה, אמר רב
 ששת, אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, תכלת שפרך רובה, בשדה.
 רב חיאי בריה דרב נתן מתני הכי – שנה שמועה זו בשם רב כר,
 אמר רב הונא, אמר רב ששת, אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב,
 תכלת שפרך רובה, בשדה, ואפילו אם לא כרד בה אלא חוליא אחת
 – שהקיף בחוט רק שלש כריכות ושהם חוליא אחת כמבואר
 להלן ואת כל השאר הניח ענף, בשדה. וגו' תכלת – ואמנם עיקר
 מצות ציצית ויפיה הוא, שיכרוך שלש מהחוטים לגדיל, ושני
 שלישי חוט יניח ענף.
 מבררת הגמרא: וכמה כריכות הן שיעור חוליא. משיבה הגמרא:
 תניא, רבי אמר, שיעור חוליא הוא כדי שפרך וישנה וישלש,
 דהיינו שלש כריכות.
 תאנא, הפוחת – הרוצה לפחות במנין החוליות לא יפחות משבע,
 והמוסיף עליהן לא יוסיף על שלש עשרה חוליות. ומה הטעם,
 הפוחת לא יפחות משבע כיון שהם כנגד שבעה רקיעים, והמוסיף
 לא יוסיף על שלש עשרה כדי שיהיו כנגד שבעה רקיעין, ועוד ששה
 אורין שפניהם – שבין הרקיעים.
 תנא, העושה ציצית מניח שני חוטים ארוכים לכרוך בהם, אחד
 לבן ואחד תכלת, בששה מתחיל לכרוך מתחיל פלגן, כיון
 שתחילה נאמר (במדבר טו לח) 'תכנה', ומשמע מין כנה דהיינו חוטי
 לבן כמבואר לעיל (לח), ורק אחר כך נאמר 'תתיל תכלת' ועל כן
 הלבן קודם, ואחר כך כורך בחוט התכלת, ובששה מתחיל לכרוך
 חוזר ומסיים פלגן, כיון שהלבן שהחבר בתורה קודם חשוב יותר,
 ואם יסיים בתכלת נמצא שסוף הציצית פחות חשוב מתחילתה,
 והרי כלל הוא מעלן פקודש ולא מורידין.
 הגמרא מביאה מעשה בענין ציצית שכרך כולה: רב ורבה בר בר
 חנה הוו יתבי – היו יושבים, הנה קא חליה ואויל ההוא נכרא – עבר
 לפניו אדם אחד, דמיכסי גלימא דכולה תכלתא – שהיה מכוסה
 בטלית שכולה בצבע תכלת, ורמי ליה תכלתא – והיה מוטל בה
 ציצית,

דוחה הגמרא: מנין לנו ללמוד מדבריהם שצריך לקשור אחר כל
 חוליא, דלמא דאקמר – שמהם לא אמרו שגרדומין כשרים
 אלא אם קשר אחר כל חוליא, אך אין זו חובה, ובאמת ברוב
 הציציות אין קשר על כל חוליא, ואין הגרדומין כשרים בהן.
 הלכה נוספת בענין הקשר העליון: וקאמר רבה, מהלכה זו שנלמד
 להלן שפע מינה, קשר עליון שבציצית דהיינו הקשר שבסוף הגדיל
 כמבואר לעיל, חיובו דאורייתא מהלכה למשה מסיני, ואם לא
 קשר כלל, אף שכרך החוטים היטב ויכול הגדיל להתקיים יום או
 יומיים הציצית פסולה, דאי סלקא דעתך – שאם תעלה על דעתך
 שחיוב הקשר הוא רק דרבנן, אם כן מאי איצטריך למישרי סרין
 בציצית – מדוע הוצרכה התורה להתיר בציצית את איסור
 הכלאים שבנתינת חוטי צמר בסדין פשתן, הרי אם אין החוטים
 קשורים בבגד אלא תחובים בו, פשימא שהדבר מותר, כיון שכלל
 הוא התוכף תכיפה אחת – התופר על ידי שמכניס פעם אחת את
 החוט בבגד, אינו חיבור ואין בוה משום כלאים, אלא מכך
 שהוצרכה התורה להתיר כלאים בציצית שפע מינה, שצריכים
 החוטים להיות קשורים בבגד מדאורייתא.
 הגמרא חוזרת לדון בענין חוטי ציצית שנקרעו: אמר רבה בר רב
 אבה, אמר רב אבה אמר רב, אם נפסק החוט מעיקרו – מצד ראשו
 המחובר לטלית, דהיינו שנקרע לגמרי מהבגד, הציצית פסולה.
 יתיב [ישב] רב נחמן, וקאמר להא שמעתא – ואמר שמועה זו
 שאם נפסק החוט מעיקרו פסולה. איתביה רבא לרב נחמן, שנינו
 בברייתא, כמה דברים אמורים שחוט הציצית צריכים שיעור,
 בתחילתו – בשעת עשיית הציצית, אבל סופו – אם נעשו החוטים
 כדי ונחתכו לאחר זמן, שריין וגרדומין כשרים גם בכל שהוא.
 ומבאר רבא: מאי שריין ומאי גרדומין, כלומר מה ההבדל ביניהם,
 מאי לאו – האם אין הפירוש כך, שריין היינו דאפסיק מינייהו
 ואשתניד מינייהו – שנחתכו החוטים ונשאר מהם מעט, אך גרדומין
 הכוונה דאגרדומין – שנחתכו החוטים לגמרי עד הכנף,
 ומבואר שמכל מקום הציצית כשרה, שלא כדברי רב.
 דוחה הגמרא: לא – אין לבאר שגרדומין היינו שנחתכו החוטים
 לגמרי, אלא במה שנאמר 'שריין וגרדומין' תרא קתני – דין אחד
 שנינו כאן, דהיינו שריין גרדומין – אם נחתך קצת מהחוטים ונשאר
 קצת, כשרים בכל שהוא, אך אם נחתכו לגמרי הציצית פסולה
 כדברי רב.
 מקשה הגמרא: אם כך שרייין וגרדומין הם אותו ענין, וליקא –
 ויאמר התנא רק גרדומין, שריין למה לי. מיישבת הגמרא: הא קא
 משמע לן בתיבת 'שריין', דבעינן שריין לגרדומין כדי לענבן –
 שאין די בגרדומים כל שהם להכשיר הציצית, אלא צריך שיהיה
 בהם שיעור חשוב דהיינו כדי לקשור מהם עניבה, ושריין
 וגרדומין כל שהוא הכוונה שנותר מהחוטים כדי עניבה.
 הלכה בענין מנין חוטי הציצית: להלן (מב.) מבואר שצריך לתת

אגרות קודש

ב"ה, י"א תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט"ו אלול חדש הרחמים, בו כותב ע"ד מה שקרא בשיחה בהנוגע לענין
 פרוזבור, שענינו הוא מסירת שטרותיו לבית דין. ומביא פלוגתת רש"י ותוס' בזה.

ויעיין הלכות הלואה לרבנו הזקן בעל התניא - (פוסק בנסתר דתורה) - והשולחן ערוך - (פוסק
 בנגלה דתורה), בסעיף ל"ד, שזה שמש יסוד להאמור בשיחה, כאילו מסר שטרו לבית דין כו', ואפילו
 אין לו שטר כלל אלא חוב בע"פ, מועיל פרוזבור.

המשך בעמוד הבא

דלמא דאימרי – כלומר, ממאי דצריך להקשר בכל חוליא? דלמא הא דאמרי דבי רבי חייא, הכי קאמרי: אם קשר על כל חוליא וחוליא הוא גרדומין כשרין, אבל ברוב ציצית לא קא מבשרי גרדומין, דרוב ציצית אין נקשרים על כל חוליא וחוליא. קשר עליון – היינו נמי יהוא קשר למטה, הלכה למשה מסיני. כלומר, קשר אחד בציצית מיהא דאורייתא.

ולחכי נקט עליון, משום דאי לא עבדי אלא חד קשר – בסופו עבדי ליה, שמקיים את הגדיל כולו. דאורייתא – ואפילו יכול לברוך יפה ולהתקיים בלא קשר יום או יומים פסולה. דאי מדרבנן למה לי למישרי סדין בציצית – דכתיב: "לא תלבש שעטנד", וסמך ליה: "גדילים תעשה לך" (דברים כב)? פשיטא דמותו: התוכף תבישא – תורף תחיבה אחת אינו חיבור. משום שהיא תחיבה שתוחב החוטין בטלית אינו חיבור. מעיקרו – היינו ראש המחובר לטלית. כמה דברים אמורים – דבעינן שיעור לציצית, כדאמרין לקמן (נא, ב). כמה תהא משולשלת בר. בתחלתו – בשעת עשייה. אבל בסופו – כגון אם נפסק לאחר זמן. מאי לאו שריו – דאיפסק מינייהו קצת מוחטיו, ונשאר קצת גרדומין. דאיתרם איגדומי – ולגומי נפסק צד העיקר. וקשיא למאן דאמר: נפסק החוט מעיקרו פסולתו שריו גרדומין – דנשאר קצת ונפסק קצת. הא קמשמע לן – מדרתני שריים בגרדומין משמע דלחוי בגרדומים שירא קצת שיהיו נקרא שריים, כדי לעונבן כדפרשית לעיל, והאי "כל שהוא" דקתני – כדי עניבה. חוט של כרך – אותו שבוך סביב ועושה ממנו הגדיל, עולה ממנין שמונה חוטין. דשמונה חוטין בעינן כדמפרש לקמן (מב, א). תכלת – זהו שם כל הציצית. שכר רובה – שעשה שני שליש גדיל ושלש ענף – כשרה, ואף על גב דמצוה שליש גדיל ושני שליש ענף, כדאמרין לקמן. אלא חוליא אחת – הקפה שלש פעמים. וגויי תכלת – עיקר מצות ציצית, שליש גדיל ושני שליש ענף. לא יפחות משבע – חוליות. ששה אוירים – שבין שבעה רקיעים. ועל שם שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע כדלקמן (נג, ב) מדמי סידורה לסידור הרקיעים, כדי לזכורו לטובה, שאף צבעה כמו כן נזקק לציצית. כשהוא מתחיל לברוך מתחיל בלבן – שמונה שני חוטין ארוכין לעשות מוך הגדיל, ומתחיל לברוך בלבן, ובאמצע כורך של תכלת, וחוזר ומסיים בלבן. סין בנף – תחילה, ואחר כך תחיל תכלת. והאידיא דעבדינן חמשה קשרים, היינו דאמרין (מנחות מג, ב): שש קולות ציצית ככל התורה כולה, הלכך עבדינן שני קשרים מלמעלה ושלשה מלמטה. משום מעלין בקדש ואין מורידין – וכיון דאקדמה קרא למין בנף שמע מינה חשוב הוא, הלכך אי מסיים בתכלת הוה ליה מוריד סוף הציצית מתחילתה. דבוליה תכלתא – כל הטלית. ורמי ליה תכלתא – ציצית. וגדילא

דלמא דאימרי. ואמר רבה, שמע מינה: קשר עליון דאורייתא, דאי סלקא דעתך דרבנן, מאי איצטרך למישרי סדין בציצית? פשיטא, התוכף תבישא אחת אינו חיבור! אלא שמע מינה: דאורייתא. אמר רבה בר רב אדא אמר רב אדא אמר רב: אם נפסק החוט מעיקרו – פסולה. יתיב רב נתמן וקא אמר להא שמועמא. איתבייה רבא לרב נתמן: פמה דברים אמורים – בתחילתו, אבל סופו – שריו וגרדומיו כל שהוא; מאי שריו ומאי גרדומיו? מאי לאו שריו – דאיפסק מינייהו ואישתיר מינייהו, גרדומיו – דאיגדודם איגדודם! – לא, חדא קתני, שריו גרדומיו כל שהוא. – ולימא גרדומיו, שריו למה לי? – הא קא משמע לן, דבעינן שיריא לגרדומיו כדי לעונבן. יתיב רבה וקאמר משמיה דרב: חוט של כרך עולה מן המנין. אמר ליה רב יוסף: שמואל אמרה ולא רב. איתמר נמי: אמר רבה בר בר חנה, סח לי רבי יאשיה דמן אושא: חוט של כרך עולה ליה מן המנין. יתיב רבא וקא אמר משמיה דשמואל: תכלת שברך רובה – פשרה. אמר ליה רב יוסף: רב אמרה ולא שמואל. איתמר נמי, אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששית אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: תכלת שברך רובה – פשרה. רב חייא בריה דרב נתן מחגי הכי, אמר רב הונא אמר רב ששית אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: תכלת שברך רובה – פשרה. וגויי תכלת – שליש גדיל ושני שליש ענף. וכמה שיעור חוליא? תניא, רבי אומר: כדי שיקרוך וישנה וישלש, תנא: הפוחת לא יפחות משבע, והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה; הפוחת לא יפחות משבע – כנגד שבעה רקיעים, והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה – כנגד שבעה רקיעין ויששה אורין שביניהם. תנא: פשהוא מתחיל – מתחיל בלבן, "הפנה" – מין בנף, ובשהוא מסיים – מסיים בלבן, מעלין בקדש ולא מורידין. רב ורבה בר בר חנה הוו יתבי, הוה קא חליף ואזיל יהוא גברא דמוכסי גלימא דכופה תכלתא, ורמי ליה תכלתא, וגדילא

קשר העליון – בקונטרס פירש שני פירושים: אחד – אחר הגדיל, ונקרא עליון כמו (נדה יג, א) "למעלה מן העטרה". וזה אינו מוכח אלא דמיהא בעינן קשר. ולשון אחר פירש: סמוך לכנף. אבל קשר שאחר הגדיל, כיון שרוחק מן הטלית – משום ההוא לא הוי כלאים. ותתמה: להאי דמוכח, היכי מסיק ביבמות (ד, ב) למאן דלא דריש סמוכים אלא דייבא דמוכח, ד"צמר ופשתים" למה לוי דכלאים מתנא דבי רבי ישמעאל שמעינן, דבגדים צמר ופשתים וכו'. והשתא קשר העליון לא שמעינן, ואם כן לא הוי כלאים, ואיצטרך שפיר לאיתוי צמר ופשתים, לומר שהיא צריך לעשותם בעינן שהיא בהם כלאים! ויש לומר: דהכא לא מפיך מקרא ד"צמר ופשתים", אלא מ"גדיל", ומוכח דכלאים דדרשה גדיל דרשה בנחה היא, דבעינן גדיל טוב. אי נמי, סוגיא דהתם אתיא כמאן גדיל דווקא. ושמת דהתם אתיא כמאן דאמר או גדיל או פתיל, ופולגתא דאמוראי הוא בסמוך. והכי נמי תימה, דבפרק "המורצא תפילין" (עירובין צו, ב) משמע דבעינן שוויין, ורבינו תם נמי פירש דאיתוי חייב על כלאים עד שיהא משור, ואם כן איצטרך טובא קרא דכלאים בציציתו ויש לומר: דבעלמא ליקף ליה מתכלת דבגדי כהונה, וכיון דתכלת שוור – הוא הדין לבן.

דאיגדודם איגדודם – פירש בקונטרס: שנפסקו לגומי. וקשה: דהא "כל שהוא" קתני וצריך לומר דלצדין קתני, ולא קאי אלא אשיריו. ונראה לפרש: מאי לאו שריו דאיפסק מינייהו, כלומר: שיש מן החוטין שנפסקו מעיקרם, ואישתיר מן השלימין נמי. וגרדומיו – דאיגדודם כולם. והשתא לא קאי "כל שהוא" אלא אגרדומיו. והא ד"איפסק מינייהו" הוי השתא נמי נפסק החוט מעיקרו דלעיל. ובי האי גוונא קרי "שיריו" פרק קמא דסוכה (יג, א) גבי אוזב תחילתו שלשה וסופו שנים. צריך עיון. שריו גרדומיו כל שהוא – פרק "מי שמת" (בבא בתרא קג, א) הוה מצי לאיתויי הך, גבי הך דפריך. וכל היכא דתני "כל שהוא" לית ליה שיעורא. לא יפחות משבע כנגד שבעה רקיעים – לפי שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע. ואנן דלית לן תכלת לא קפדינן בהא. והא נמי דאמרין: צריך לקשר על כל חוליא וחוליא – היינו כדי שיהא ניכר התכלת. ומה שאנו נוהגים חמשה קשרים, פירש בקונטרס גבי ציצית שקולה כנגד כל המצוות: לפי שציצית עולה שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים עולה שש מאות ושלש עשרה. ומיהו, כל "ציצית" האמורים בפרשה חסירים ירד. ויש לומר שיש פסוק "והיה לכם לציצית", ושלש ציצית כתובים בפרשה, ולמד ז' משלימות. וכן נוהג רבינו תם לעשות אותן חמשה קשרים, שנים בסמוך לטלית ושלשה סמוך לפתיל משום מעלין בקדש ולא מורידין, כדאמרין שמסיים בלבן, ועל כל קשר שני קשרים כדי שיהא קשר של קימא. מיהו, לא

מצינו שום סמך בהתלמוד מפורש ממשה קשרים. ויש לומר, דהא דאמרין: צריך לקשר על כל חוליא וחוליא – היינו אחת של כל חוליא אחת של כל חוליא, וזהו שחוק חותם. ואחר כך שתי חוליות אחת של תכלת ואחת של לבן קשר אחד, עד שמסיים שני חוליות – דהא ארבעה קשרים, ואחר כך עושה חוליא שביעית של לבן כדי שיהא מסיים בלבן, ואחר כך קושר אחד – הרי חמשה קשרים. ויש מפרשים: לא יפחות משבע כריכות בין כל קשר וקשר.

בהזמנות זו אעורר על שמירת שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא, הידועים, אשר שמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ ז"ע, אשר סגולה הם לכמה ענינים.

א גריל או פתיל — למאי דפרישת לעיל וּלח, או דמ'פתיל' שמעינן דבעי שני חטקין תכלה, קשאו. דהבא דרשנין ליה ל'א גריל או פתיל' ו'ש ולמו: דהא נמי שמעת מניה, כיון דבחו פרשה כתיב "גריל" ובאידין כתיב "פתיל". ומיחו קשה, דפתיל מ"ציצית" נפקא, דדרשנין עשין (מב, א). אף ציצית אלא ענו ו'ש ולמו: דאינצונדן "ציצית" לאשמעינן דלאחר לקשין לפרוד, כדביאא לקמן.

וְגִדְלָא מִגְדִּיל, אָמַר רַב: יְאִי גִלְמָא וְלֹא יְאִי תַכְלָתָא,
רַבָּה בַר בַּר חֲנָנִי אָמַר: יְאִי גִלְמָא וְיְאִי תַכְלָתָא.
בְּמַאי קָא מִיפְלִגִּי? רַבָּה בַר בַּר חֲנָנִי סָבַר: כְּתִיב
"גִּדְלִי" וּכְתִיב "תַּחֲלִי", אִזְּגִיל אִזְּתַּחֲלִי; וְרַב סָבַר:
לְעוֹלָם תַּחֲלִי בְּעֵינֵי, וְהָיִיא "גִּדְלִים" לְמַיְינָא הוּא
דְּאִתָּא, "גִּדְלִי" - שְׁנַיִם, "גִּדְלִים" - אֶרְבַּעַת, עֲשֶׂה
גִּדְלִי וּפְתַלְהוּ מִתּוֹכֵהּ. אָמַר שְׁמוּאֵל מִשְׁמִיחָא דְלֵוִי: שֶׁל
חֻמֵּי צִמּוֹר פּוֹטְרִין בִּשְׁל פִּשְׁתֵּן. אִיבְעִיא לְהוּ: שֶׁל
פִּשְׁתֵּן מְהוּ שִׁפְטָרוֹ בִּשְׁל צִמּוֹר? צִמּוֹר בִּשְׁל פִּשְׁתִּים
הוּא דְפִטְרָא, דִּכְיוֹן דְּתַכְלַת פִּטְרָה - לָבָן נִמְי פִּטְרָא,
אָבֵל פִּשְׁתִּים בְּצִמּוֹר לֹא. אִזְּגִיל דְּלָמָּא, בִּין דְּכְתִיב:
"לֹא תִכְבַּשׁ שְׁעָמֶיךָ צִמּוֹר וּפִשְׁתִּים יִדְּרוּ גְדָלִים תַּעֲשֶׂה
לָךְ" - לֹא שֶׁנָּא צִמּוֹר בְּפִשְׁתִּים וְלֹא שֶׁנָּא פִּשְׁתִּים
בְּצִמּוֹר? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבָּה אָמַר רַב יְהוּדָה:
חֻמֵּי צִמּוֹר פּוֹטְרִין בִּשְׁל פִּשְׁתֵּן וְשֶׁל פִּשְׁתֵּן פּוֹטְרִין
בִּשְׁל צִמּוֹר; חֻמֵּי צִמּוֹר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בְּכָל מְקוֹם,
וְאִפְּלוּ בִּשְׂרָאִין. וּפְלִיגָא דְרַב נַחֲמָן, דְּאָמַר רַב נַחֲמָן:
הִשְׂרָאִין פּוֹטְרִין מִן הַצִּיצִית. אִיתִיבִיהּ רַבָּא לְרַב נַחֲמָן:
הִשְׂרָאִין, וְהַפְלָדָא, וְהַפְּרִיקִין - בּוֹלִין חִיבִין בְּצִיצִית! -
מִדְּרַבָּנָא. - אִי הִכִּי, אִימָא סִיפָא: (וּכְוִן), צִמּוֹר וּפִשְׁתִּים
פּוֹטְרִין בְּהֵן; אִי אִמְרַת בִּשְׁלָמָא דְאִדְוִייתָא - חֵינֵי
דְּמִשְׁתַּרְי בְּהוּ כְּלָאִים, אִלָּא אִי אִמְרַת דְּרַבָּנָא, הִכִּי
מִשְׁתַּרְי בְּהוּ כְּלָאִים? - אִימָא: אִזְּגִיל אִזְּתַּחֲלִי. חֵינֵי
הִכִּי נִמְי מִסְתַּתְּבָּרָא, דְּקִתְנֵי סִיפָא: הֵן בְּמֵינָן פּוֹטְרִין,
שְׁלָא בְּמֵינָן אִין פּוֹטְרִין; אִי אִמְרַת בִּשְׁלָמָא דְרַבָּנָא -
חֵינֵי דְּמִפְטָרוֹ בְּמֵינָן, אִלָּא אִי אִמְרַת דְּאִדְוִייתָא, צִמּוֹר
וּפִשְׁתִּים הוּא דְפִטְרָא! - אִי מְשׁוּם הָא לֹא אִירִיא,
בְּרַבָּא. דְּרַבָּא רַמִּי, כְּתִיב: "הַפְּנֵף" - מִן כֶּנֶף, וּכְתִיב:
"צִמּוֹר וּפִשְׁתִּים", הָא מִיִּצֵּד? צִמּוֹר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בִּין
בְּמֵינָן בִּין שְׁלָא בְּמֵינָן; שְׁאֵר מֵינֵן, בְּמֵינָן - פּוֹטְרִין,
וּכְתִיב: "וְהָיִיא חֵיטָא כְּחֵטָא דְּרִיבָא" - חֵיטָא כְּחֵטָא

גורילא מיגרל – כל הצמיצת היתה גריל, ולא שיר בה ענף כלל. ולא יאי תבלתא – משום דאין בה ענף. גריל שנים – כלומר, אי הוה כתיב "גריל תעשה לך" – משמע שני חוטין, דאין גריל פחות משנים. השתא דכתיב "גרילים" משמע ארבעה. עשה גריל – מארבעה חוטין, שישים ארבעה חוטין בחור הטלית, ולכשיכפלים ועשה מהן גריל יהו שמונת. ופוטליון פוטור – אותו חוט שסבך בו יתא מן המניין. ופוטליון אחר: תחתית פוטור – ופוטליון פוטור – תנה פתיל ענף למטה. חוטי צמר פוטורין בשל פשתן – אותם שני חוטין של לבן, אם של צמר הן – פוטורין בסדין של פשתן עם ההבלת, ואם על גב דליכא השתא מין כנה, דהוי של צמר. כיון דתבלת שנים חוטין הן, דתבלת עמרא נינהו ופוטור פשתן, דהא תבלת כתב דרמנא בהדיא – לבן דצמר נמי פוטור בשל פשתן משום לבן. חוטי צמר ופשתים – לבן של פשתים, ושל צמר תבלת. פוטורין בכל מקום – בכל מיני בגד, ואפילו בשידארים. דמורו דרמנא: שידאין פוטורין, דחוזו כלאים שלא במקום מצוה, קא משמע לן דחיביק. ושידאין = מעיל של משי. והכלב = מעיל ששנושן מאותו גדים והוא בית התולעתן שמוציאים במיניו שקורין פלוצרז – סריקין – מעיל עשוי מנוצרת של משי. צמר ופשתים פוטורין בהן – קא טלקא דעתין שני חוטין צמר ושני חוטין לבן של פשתים. הן – עצמן, כלך וסריקין – במנין פוטורין, דאם עשה ציצית בטלית שהוא מינו יצא. אלא אי אמרת מדאורייתא – מחביקין שיראין בציצית, דכי פטרה בהו ציצית דכלץ' הא מדאורייתא ציצית דצמר ופשתים הוא דפוטורין, כדאמרין לעיל: "צמר ופשתים יחדו... גרילים תעשה לך" ורב תנמן – דאמר לעיל: שיראין מדרבנן הוא דחביקין, דאי מדאורייתא לא פטר בהו מינו. כדתנא דבי רבי ישמעאל – דאומר: אין מחביקין בציצית אלא בגד צמר או בגד פשתים. בגדים בתורה סתם – "על כנפי פלוצרז" ופירש – ככלאים (דברים כב), וגבי נגעים (ויקרא יג): "כבגד צמר או כבגד פשתים". מפיי מאידך תנא כו' – דהא אידך מרבה כל הבגדים. צמר ארנבים ונוצה – צמר של עזים קרי נוצה, לפי שאין רך כשאר צמר. מנין – שמשמאין בנגעים. תלמוד לומר או בגד – "כבגד צמר או בגד פשתים" (ויקרא יג).

סדין

[illegible]

סדין

משי חייבים בציצית מן התורה, היינו דמישקרו בהו בלאים – מובן
מדוע מותר לתת בהם ציצית מצמר ופשתים שהרי מצות ציצית
דוחה איסור כלאים, אלא אי אמרת ברישא שהם חייבים רק
מדרבנן, קשה היכי מישקרו בהו בלאים – כיצד מותר לתת בהם
כלאים של צמר ופשתים, הרי מן התורה אין כאן מצות ציצית.
משיבה הגמרא: לעולם חזיב בגדי משי בציצית הוא רק מדרבנן
כרב נחמן, ומה שנאמר בברייתא שצמר ופשתים פוטרים בהם,
אימא – אמור כן, אי צמר לבד או פשתים לבד פוטרים בהם, אך
צמר ופשתים יחד אכן אסורים בהם משום כלאים.
ראיה לפירוש זה בברייתא: הכי נמי מסתברא לפרש בברייתא
שבגדי משי חייבים רק מדרבנן, דקתני שם בסיפא, צמר ופשתים
הם שפוטרים בכלן, אך הן – מיני המשי עצמם שעשה מהם חוטי
ציצית, אם נתנם בציצית דהיינו בבגד משי פוטרי, אך אם נתנם שלא
בציצית כגון בבגד צמר, אין פוטרי. מוכיחה הגמרא: אי אמרת
בשלא צמר דרבנן – אם תאמר שבגדי משי חייבים בציצית רק מדרבנן,
היינו דמישקרו בציצית – מובן מדוע הם נפטרים ידי חובת ציצית
בחוטים ממינם, אלא אי אמרת דאורייתא – אך אם תאמר שבגדי
משי חייבים בציצית מן התורה, כיצד הם נפטרים בציצית של
משי, הרי מן התורה רק צמר ופשתים הוא דפשי ידי חובת ציצית.
הגמרא דוחה ראיה זו, ואגב כך מתבאר המקור בתורה לחייב
שאר מיני בגדים בציצית. דוחה הגמרא, אי משום הא לא אורי –
אם זו הראיה אין היא מוכיחה. וניתן לדחותה דרבנא, דרבא רמי
(הקשה), בתיב (במדבר טו לח) ונתנו על ציצת הכנה, ושמשע שכל
ציצית שהיא מין כנה – מאותו בד של הבגד, פוטרת בו, ושאר מין
אחר פוטר בו, ובתיב עוד (דברים כב יא) לא תלבש שעטני צמר
ופשתים יחדו, ונאמר בפסוק שלאחריו ודלים תעשה לך, ומשמע
מסמיכות זו שאין ציצית אלא מצמר ופשתים ולא ממין אחר, הא
ביצד, אלא כך הוא יישוב הפסוקים, צמר ופשתים פוטרי בן בציצית
דהיינו בבגדי צמר ופשתים, ובן שלא בציצית כגון במשי, אך שאר
מיני שעשה מהם חוטי ציצית, בציצית פוטרי, וזה שואמר 'הכנה'
דהיינו מין כנה, אך שלא בציצית אין פוטרי. לרבא נמצא ששאר
מינים פוטרים במינם מן התורה, ואם כן שוב אין הכרח לפרש את
הברייתא כרב נחמן ששיראין חייבים בציצית רק מדרבנן.
מכיון שנדחתה ראיית רב נחמן לפירוש ברייתא, חזרת קושיית
רבא מהמבואר שם שאף שיראין חייבים בציצית, ועל כן מבארת
הגמרא שצמאנו תנא הסובר כרב נחמן: ורב נחמן האומר שרק
בגדי צמר ופשתים חייבים בציצית מן התורה, סובר בדרבנא דבי
רבי ישמעאל, דרבנא דבי רבי ישמעאל, הואיל ונאמרו 'בגדים' בכמה
מקומות בתורה קתם – בלא לפרט, כגון בפרשת ציצית שנאמר בה
(במדבר טו לח) ויעשו להם ציצת על כנפי בגדיהם, ופרש לך הכתוב
באחד מן שהכוונה היא לצמר ופשתים, דהיינו בטומאת נגעים
שנאמר בה (ויקרא יג מז) בבגד צמר או בבגד פשתים, למדנו משם
בבנין אב שאף כל המקומות שנאמר בהם בגד הכוונה רק לצמר
ופשתים, ואם כן גם בציצית אין חייבים אלא בגדי צמר או פשתים,
ובברייתא זו סובר רב נחמן.
אביי מביא ברייתא נוספת דבי רבי ישמעאל, החולקת על ברייתא
זו: אמר אביי, והאי תנא דבי רבי ישמעאל, מספקא מאידך תנא דבי
רבי ישמעאל – מוציאה מסברת ברייתא אחרת ששנו שם, וחולקת
עליה. דתנא דבי רבי ישמעאל, נאמר בטומאת נגעי בגדים (שם) 'בגד'
צמר, מדייקת הברייתא, אין לי ללמוד שנטמא בנגעים אלא בגד
של צמר כבשים, מנין לרבות אף צמר נמלים, וצמר ארנבים, ונזפה
– צמר? של עזים, והכלל והפרטין והשיראין, מנין שאף אלו
נטמאים בנגעים, תלמוד לומר צמר או בבגד פשתים,
שתיבת 'או' באה לרבות כל מיני בגדים, ונמצא שהברייתא לעיל
הדורשת מפסוק זה שרק צמר ופשתים נטמאים בנגעים, חולקת
על ברייתא זו.

וגדילא מוידל – והיתה כל הציצית גדיל כרוך ללא ענף. אמר רב,
אי גלימא ולא אי תכלתא – טלית זו נאה שצבעה תכלת, אך
הציצית אינה נאה כיון שלא השאיר בה ענף, ופסולה היא. רבא
בר בר חנה אמר, אי גלימא ויאי תכלתא – הטלית נאה ואף
הציצית נאה, שאין חובה להשאיר ענף.
מבארת הגמרא את מחלוקתם: במאי קא מיפלגי, רבא בר בר חנה
סבר, בתיב בציצית לשון 'גדיל' (דברים כב יב), דהיינו חוטים כרוכים,
ובתיב עוד (במדבר טו לח) 'פתי' שמשמעו חוטים לא כרוכים, ועל כן
יכול לעשות או גדיל בלבד או פתיל בלבד. ורב סבר, לעולם פתיל
בעין – חובה להניח בציצית גם פתיל וגם גדיל, והוא 'גדילים'
שמשמעו שדי בגדיל לבד, למניינא הוא דאמא – בא ללמדנו את
מנין חוטי הציצית, ש'גדיל' משמעו שנים – שני חוטים הכרוכים יחד
לגדיל, וכיון שנאמר 'גדילים' בלשון רבים, נמצא שצריך ארבעה
חוטים. וכיון שנאמר עוד (שם) 'פתיל', למדנו שכך היא מצות
ציצית, עשה מארבעת החוטים גדיל, כלומר הכניסם בכנה הבגד
ועל ידי כך יהיו בו שמונה ראשי חוטים, וכרוך אותם יחדיו,
ופתיליהו מתוב – הנח בסוף הגדיל פתיל לא כרוך.
לעיל (לח) למדנו שסתם טלית שדיברה בה התורה היא של פשתן
לבן, ומדרשת 'מין כנה' למדנו שצריך לתת בה חוטי לבן. הגמרא
דנה האם בטלית של צמר או פשתים צריך שיהיו חוטי הלבן ממין
הבגד: אמר שמואל משמיה דלוי, שני חוטי לבן מצמר פוטרי
בטלית של פשתן יחד עם התכלת, ואף שאינם ממין הכנה, כיון
שמצאנו בחוטי התכלת שעשויים צמר ופוטרים בפשתן, כנאמר
בתורה.
איבעיא להו, חוטי לבן של פשתן מהו שיפסדו בטלית של צמר,
האם דווקא לבן של צמר בטלית של פשתים הוא דפשי, דכיון
דתיבא שהיא צמר פטרה בטלית פשתן, לכן של צמר נמי פטר
כמבואר לעיל, אכל חוטי פשתים בטלית צמר לא פוטרים כיון
שאינם מין כנה, או דלמא אין הטעם כלל משום שתכלת פוטרת
בפשתן, אלא כיון דתיב (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטני צמר
ופשתים יחדו', ונאמר בפסוק שלאחריו ודלים תעשה לך,
ומסמיכות זו משמע שיש לעשות גדילים מצמר ופשתים, אם כן
לא שני חוטי צמר בטלית פשתים, ולא שני חוטי פשתים בטלית
צמר, ויצאים בהם ידי חובת ציצית.
פרשטת הגמרא: תא שמע, דאמר רבא רב יהודה, חוטי לבן
של צמר פוטרי בטלית של פשתן, וחוטי לבן של פשתן פוטרי
בטלית של צמר, ואם כן נפשט שאף פשתן פוטר בשל צמר, וטעם
שניהם הוא סמיכות 'צמר ופשתים' לגדילים.
וממשיך רבי יהודה, חוטי תכלת של צמר וחוטי לבן של פשתים
פוטרי ידי ציצית בכל מקום – בכל מיני בגדים, ואפילו בשיראין –
בבגדי משי, כלומר שאף הם חייבים בציצית מן התורה, ועל כן
הנותן בהם חוטי צמר ופשתים יחד אינו עובר משום כלאים, כיון
שמצות ציצית דוחה את איסור כלאים.
הגמרא עוברת לעסוק בדין חיוב ציצית בשאר בגדים: ופליגא דרב
נחמן – רב יהודה המחייב שיראין בציצית חולק על רב נחמן,
דאמר רב נחמן, השיראין פטורי מן הציצית.
איתיביה רבא לרב נחמן, שנינו בברייתא, השיראין – מעיל העשוי
מעיקר המשי, והכלל – מעיל העשוי מפסולת המשי, והפרטין –
מעיל העשוי מנעורת המשי, בולן חייבין בציצית, ומוכח שלא כרב
נחמן. מתרצת הגמרא: לעולם מן התורה שיראין פוטרים, ומה
ששנינו שחייבים היינו מדרבנן.
מקשה הגמרא: אי הוי שהברייתא מחייבת שיראין בציצית רק
מדרבנן, אימא סיפא – אמור ובאר על פי זה את הנאמר בסיפא,
ובולן – וכל מיני משי אלו, צמר ופשתים פוטרי בן ידי חובת
ציצית. לכאורה הכוונה לחוטי תכלת מצמר וחוטי לבן מפשתים,
ואם כן, אי אמרת בשלא דאורייתא – אם תפרש ברישא שבגדי

גם אלו שהם קטנים בישראל, ובעלי נשמות נמוכות, נלקחים "מאיגרא רמה", ועד למקום שאין למעלה ממנו.

42 זה עובר על איסור כלאים, שהרי אין כאן מצוה שתדחה את
43 האיסור.
44 שואלת הגמרא: מה בכך אם יטיל חוטים הצבועים ב'קלא אילן',
45 ולא יהא אלא לבן – הן אמנם שלא מתקיימת בחוטים אלו מצוה
46 תכלת אך מתקיימת בהם מצוה חוטי לבן ושכל הצבועים כשרים
47 לחוטי לבן, וכיון שכך, תבא מצוה חוטי לבן של ציצית ותדחה
48 איסור כלאים.
49 מתרצת הגמרא: כיון דאפשר להטיל בסדין חוטי לבן כמין – במין
50 הבגד. כלומר חוטי לבן של פשתן בסדין הפשתן, אם מטיל חוטי
51 צמר לא – אין המצוה דוחה לא תעשה של כלאים. שאין המצוה
52 דוחה את האיסור אלא אם כן אי אפשר לקיים את המצוה בלא
53 לעבור על האיסור, אבל אם אפשר לקיים המצוה בלא לעבור על
54 האיסור, אין המצוה דוחה את האיסור. כדריש לקיש – וכלל זה
55 למדנו מדברי ריש לקיש דאמר ריש לקיש, כל מקום שאתה מוצא
56 עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים את שניהם – לקיים את
57 העשה בלא לעבור על הלא תעשה, מוטב, ואם לאו – אם אין
58 אפשרות לקיים את העשה בלא לעבור על הלא תעשה, אזי בוא
59 עשה וידחה את לא תעשה. – הרי שאין עשה דוחה לא תעשה אלא
60 אם כן אי אפשר לקיים גם את העשה וגם את הלא תעשה, אך אם
61 אפשר לקיים שניהם, כגון להטיל חוטי לבן של פשתן בבגד פשתן
62 ולא להטיל חוטי צמר, אין העשה דוחה את הלא תעשה.
63 שואלת הגמרא: וכי מפני חשש זה שמא החוטים צבועים ב'קלא
64 אילן' פטרו חכמים את הסדין מציצית, וליבדוקה – מדוע לא יתקנו
65 חכמים שלא יקנה אדם חוטי תכלת אלא אם כן יבדוק שהם
66 צבועים בתכלת ולא ב'קלא אילן'.
67 הגמרא חוזרת בה: ולפיכך חוזרת בה הגמרא ומפרשת, שאין טעם
68 האיסור משום החשש שיטיל חוטי 'קלא אילן' גזירה משום
69 'מציצה' – נסיון. שמא יקנה חוטי תכלת שנצבעו לנסיון לבחון את
70 טיב הצבע, וחוטים אלו פסולים לציצית מפני שלא נצבעו לשם
71 מצוה. ואם יטיל חוטים אלו יעבור על איסור כלאים שאין כאן
72 מצוה הדוחה את האיסור, ומחמת חשש זה תקנו חכמים שלא
73 להטיל כלל תכלת בסדין של פשתן.
74 שואלת הגמרא: וליבדקה אדיסקין – מדוע לא יכתבו אגרות
75 וישלחו אל מוכרי התכלת, ובהם יכתבו שצמר שנצבע לנסיון
76 פסול לציצית ואין למכרו לצורך מצוה, ומאחר שהצבועים ידעו
77 הלכה זו, יש לסמוך עליהם שלא ימכרו חוטים אלו למצוה ציצית.
78 מתרצת הגמרא: וכי אדיסקין ליקום וליסמוך – האם אנו יכולים
79 לסמוך על אגרות פסקי הלכה הנשלחים אל צובעי התכלת. הרי
80 אין אותם אגרות חשובים בעיני המקבילים אותם ואינם מקיימים
81 את הכתוב בהם.
82 הגמרא דוחה את התירוץ: אמר רבא השתא

1 תגנו רבנן, קדין של פשתן נחלקו בו חכמים האם הוא חייב בציצית.
2 בית שמאי פליגי, לפי שחוטי התכלת של ציצית הם חוטי צמר
3 ואסור להטילם בסדין פשתן משום איסור כלאים [שעטנז]. ובית
4 הלל מתייבין את הסדין בציצית, כי לדעתם לא נאמר איסור
5 כלאים במצוה ציצית, שנאמר (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטנז צמר
6 ופשתים יחדו', ונסמך לו הפסוק (שם כב יב) 'גדלים תעשה לך על
7 ארבע כנפות כסותך', ומסמיכות הכתובים יש ללמוד, שבמצוה
8 ציצית לא אסרה התורה איסור כלאים, שמצוה עשה של ציצית
9 דוחה לא תעשה של כלאים. ובית שמאי חולקים על דרשה זו.
10 והלכה כדברי בית הלל.
11 אמר רבי אליעזר בן רבי צדוק, והלא כל המטיל תכלת בסדינו
12 בירושלים אינו אלא מן המתמיהין – שהרואים אותו תמהים
13 ואומרים 'כלאים הוא לבוש'. הרי שאין הלכה בבית הלל ושלא
14 כתנא קמא הפוסק הלכה בבית הלל.
15 אמר רבי, הרי בכל מקום הלכה בבית הלל ואם כן למה באמת
16 אסרוה בירושלים וחלא בבית הלל אין איסור בדבר. השיב רבי,
17 אף על פי שהלכה בבית הלל, גזרו בירושלים שלא להטיל ציצית
18 בסדין, וטעם הגזירה, לפי שאין אנשי העולם בקיין בדין זה שאין
19 איסור כלאים בציצית, והם סוברים שדין הציצית כדין שאר
20 בגדים, ואם יראו שמטילים ציצית של צמר בסדין פשתן, יבואו
21 להתיר איסור כלאים בכל הבגדים. עד כאן דברי הברייתא, ולהלן
22 דנה הגמרא בברייתא זו.
23 אמר ליה רבא בר רב חנא, מדוע חששו חכמים לאותם
24 שאינם בקיאים בהיתר כלאים בציצית, והרי אפשר ללמד את
25 העם שלא אסרה תורה כלאים בציצית על ידי דלרמו בי עשרה –
26 שעשרה אנשים הידועים כהגונים ויראי שמים יטילו ציצית של
27 צמר בבגד פשתן, וינפיק לשוקא – ויצאו עם אותו בגד אל השוק,
28 ועל ידי כן מפרסמא למילתא – יתפרסם הדבר שאין איסור כלאים
29 בציצית.
30 מתרצת הגמרא: כיון שאין האנשים בקיאים שהתורה התירה
31 איסור כלאים בציצית, כל שכן דמתמהו עילון – ודאי שיתמחו
32 מאד על אותם אנשים יראי שמים הלובשים ציצית כלאים. אך לא
33 ילמדו מכך שהתירה תורה כלאים בציצית.
34 מוסיפה הגמרא להקשות: ולידרשא בפירקא – ידרשו החכמים
35 בדרשותיהם הקבועות וילמדו את העם שהתורה התירה איסור
36 כלאים בציצית.
37 ולכן חוזרת בה הגמרא, שאין טעם האיסור מפני אותם שאינם
38 יודעים שהתורה התירה איסור כלאים בציצית, אלא לפיכך
39 אסרו בירושלים להטיל תכלת בסדין גזירה משום שמא במקום
40 חוטי תכלת יטיל חוטי צמר הצבועים בצבע 'קלא אילן' הדומה
41 לתכלת, וכיון שבחוטים אלו לא מתקיימת מצוה תכלת, נמצא

אגרות קודש

ב"ה, ז' תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הבהיר חיי אלול עם הפ"נ המוסגר בו, שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ ז"יע,

לא נראית לי הסברא שילמוד בביה"ס בכתות מעורבות וכיו"ב, שהרי זה נתינת הכשר, ולא עוד אלא שגם מעין פרצות גדר דהנהגת החוג בו נמצא, והרי הזן ומפרנס לכל המציא לו פרנסתו עד עתה, ובודאי שגם בשנה זו החדשה ימציא לו פרנסתו בחן ובחסד וברחמים, ואף שבתקופתנו זו עבודה בחינוך עטה"ק ענין הכי נעלה וחינוי הוא, הרי עוד חזון למועד כשאפשר יהי' לסדר הדבר באופן שלא תהינה כל סרכות בהאמור.

בברכת חתימה וגמח"ט.

מנחות. פרק רביעי - התכלת דף מ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמג רש"י

סדין - פשתן. בית שמאי פוטרין - מן הציצית, דלא דרשין סמוכין למישרי כלאים בציצית. האי דנקט לשון פטור וחוב לא נקט לשון אוסרין ומיתרין - משום דציצית חובה הוא לבגד, ואפילו אינו לובשה. ואיסורו היתר נמי בהא תליא, וכיון דלביית שמאי פטור - הוה ליה כלאים שלא במקום מצוה, ועובר עליהם משום כלאים. ולבית הלל דמחייבי ליה בציצית -

דרשין (יבמות ד, א) סמוכין, ואין כאן משום כלאים, ומותר ללבושן. ובטלית של צמר נמי, לבית שמאי אסור לעשות בה לבן של פשתן והתכלת של צמר, אלא הלכן והתכלת של צמר, ולבית הלל מותר. והאי דנקט פלוגתיהו בסדין - משום דפסיקא ליה מילתיה, דאין בו ציצית בלא כלאים, שעיקר מצות ציצית תכלת כתובא ביה, ותכלת עמרא הוא. אינו אלא מן הפתופין - מתמה את כל הרהוין, שאומרו: כלאים הוא לברשו אדבית הלל פליג רבי אליעזר. אמר רבי אם כן - והלכה כבית הלל, למה אסורה בירושלים? לפי שאין בקיאי - לדרוש סמוכין דכלאים בציצית מותר, ואחו למישרי כלאים בכל מקום. ואי קשיא: דמי מדאורייתא חייב, דהכי מצו רבנן לעקור דבר מן התורה ולמפטריה מציצית משום גזירה? (היא) הא אותיבנא ביבמות בפיק "האשה רבה" (ג, ב), ומשנינן דכל דבר שאמרו לך בית דין: שב ולא תעשה מצות

עשה זו שבתורה, ודאו טעם לדבריהם - אין זה עוקר דבר מן התורה, דממילא מיעקר ולא איהו עקר לה ביהים. לשון אחר: רבי אליעזר אדבית שמאי פליג, דאמרי סדין פטור, אלמא דאי רמי ציצית הוה כלאים. והלא דמטיל כר - תימה הוא דאיכא, אבל איסורא ליכא! אמר רבי: אם כן דליכא איסורא, מפני מה אסורה בית שמאי? לפי שאין בני אדם בקיאי דכלאים בציצית מותר, ואחי למישרי כלאים שלא במקום מצוה. ונפרסמא למילתיה - דכלאים בציצית מותר. כל שכן דמתהוי עליון - דאמרי: אנשים הגונים כאלו לובשים כלאים: גזירה משום קלא אילן - צעב היא שדומה לתכלת, ואי שרית של תכלת בסדין - אתי למירמי צמר צבוע בקלא אילן, והוי כלאים שלא במקום מצוה. וקפרי: מאי איכפת לן אי רמי קלא אילן? לא ידא האי קלא אילן אלא לבן בעלמא. כלומר צמר לבן, האמרן לעיל: אין לו תכלת - מטיל לבן! ומשני: כיון דאפשר במינו, כיון דלשם לבן (אי) איפשר לתת חוטי פשתן, לא רמינן לבן דצמר בסדין. בריש לקיש - כלומר, הוי לבן גמור לא מצי להטילן לשום ציצית, משום דהוי כלאים בציצית, והאלי ואפשר להטילן במינו. אבל תכלת דצמר דאי אפשר במינו, דכל תכלת צמר הוא - רמינן, אי לאו משום גזירה דקלא אילן, לייסם את שנין - כגון לבן דפשתן בסדין. מקיים עשה דציצית, וידידה לאו דכלאים. וליבדיקה - לכל היות שצובעין בן ציצית, או אותן מוכרי תכלת, דלא ליהו קלא אילן! גזירה משום טעימה - אי מצריכין לכל הקונים לבדוק היותו - אתי לשפוך הנסיון בכל היותו, ואמרין לקמן (מנחות מב, ב) בשמעתין: אם שם הנסיון ביהר - פסלה לכל היותו. טעימה = נסיון. וליכתבה אריסין - יכתבו איגרת וישלחו לגולה הלכות טעימה, כדמפרש לקמיה: ליטול מלא קליפת ביצה ביהר, ויצבע הנסיון בתוך הקליפה: ואריסין ליקום וליסמוך - כלומר, דלא חשיבא להו לאינשי הנה אנרות, ועברי עליהו. לשון אחר: וליבדיקה - ניתק רבנן שלא יקח אדם תכלת אלא אם כן בדקה, דהא אפשר דליבדיקה כדלקמן (שם), שמביא גילא ושבלילתא! הוי גרסינן: אלא משום טעימה - פעמים שימכרו לתכלת של נסיון שנצבע לנסות בו את היותו, ואמרין לקמן (שם) טעמה - פסולה. ואהא מילתא ליכא למיקם בבדיקה, והוה ליה כלאים שלא במקום מצוה. וניכתבה (הא) אריסין - לשלוח באותן המקומות שצובעין בהן תכלת: הווי יודעין שהטעימה פסולה. ומאחר שיהו הצובעין יודעין דבר נסמך עליהן והא ליכא למימר לידרשה בפרקא, לפי שצובעין תכלת הרבה בכרכין ובכפרים שאין שומעין דרשה שלט, וגם במקומות רחוקים.

חמין

ומשני: משום טעימה, דהוי שלא לשמו. והכי נמי הוה מצי למימר: שמא שלא ושבכלילתא ובדקנן ליה לציצית אי תכלת הוא או קלא אילן. ומשני: משום טעימה - שמא ציצית זה נעשה מן הצמר שטעם בו, וזה אי אפשר בבדיקה.

סדין בציצית בית שמאי פוטרין - פירש בקונטרס: דלא דרשין סמוכין, ולא אישתרי כלל כלאים בציצית. והא דנקט לשון פטור וחוב, ויתכן יותר לשון איסור והיתר - משום דקסבר חובת טלית ואיסור והיתר נמי בהא תליא. והוא הדין נמי בטלית של צמר שלא יפטר בו חוטי פשתן, ומילתא דפסיקא נקט, דכל סדין נמשפח ואי אפשר בו בלא כלאים, שעיקר מצות ציצית תכלת, ותכלת עמרא הוא.

משמע מתוך פירוש הקונטרס דציצית כלאים הוא. דאסרין, וכן יתחובה, וכן (ובתב) רבי יצחק ברבי יהודה. וקשה, דהא אמרין בריש יבמות (ה, א): אפילו מאן דלא דריש סמוכין בעלמא, במשנה תורה דרישו ויש לומר: דאיכא חד תנא גבויר (נח, א) דמפיק מדראשו דעשה דוחה לא תעשה, ורצמר ופשתים לכדרכא, ובית שמאי סבירא להו כדחאו תנא, וסבירא להו כרבי יהודה דלא דריש סמוכין אלא הויכא דמוכח או מופנה. ואף על גב דעשה דוחה לא תעשה - לא שרי ציצית כלאים, דהא אפשר לקיים שניהם, ועיקר מצות תכלת לא היא אלא בצמר. אי נמי, לאשמעינן קשר, דלעיל ולט, אן לא ידעינן אלא מדאישתרי כלאים בציצית, ומיהו לא יתכן למימר לפי מה שפירשוהו למעלה גבי קשר העליון. מיהו גם אההוא תנא דגזיר פירש רבינו הם דסמין א'גדילים', דמיראשו לא מצי מפיק כדאיתא ביבמות. ותו דבסדר רב עמרם פסיק בבית שמאי בהא, ואנן פשיטא דלפירוש

הקונטרס קים לן בבית הלל, כדמוכח בכל דוכתי. ולפירוש הקונטרס צריך לומר דאין להלכה אלא כתנאי דבסמוך, וכדמפרש ומשום גזירה, וציצית ממניו שרי לכולי עלמא. ועריך לדחוק: הא דשרא רבי יורא לסדינה - (שם דף מב) חובת גברא מדמרכינן "להעטף", ומדבית שמאי נשמע לבית הלל דחובת טלית הווי לכך פירש רבינו הם: דמדאורייתא בית שמאי נמי חייב מחייב, ולא פטרי אלא משום הני טעמי דמפרש בשמעתין, ואפילו ממניו נמי פטרי ליה, דלמא אתי למיעבר תכלת, והלכך שריי שפיר לשון "פטור". ועוד יש לומר לפירוש הקונטרס, דבית שמאי אף במינן פטרי, דסביר לה כרבי דאמר (מנחות לה, א): התכלת מעכבת הלכן, והשתא ניחא דהא דנקט סדין דווקא, ומיהו תימה: דהשתא כיון דלא איפשר, נדחי עשה ללא תעשה!

אמר רבי אליעזר רבי צדוק - בקונטרס פירש שני לשונות. ולשון שני שפירש, דקאי אבית שמאי דפטרי - "והלא" אין בו רק תמיה. ורבי נמי קאי אבית שמאי - אם כן למה אסורה בית שמאי? והוה כפירוש רבינו הם שלמעלה, דטעמא דבית שמאי משום גזירה היא. אבל לפירוש הקונטרס שלמעלה לא יתכן דניקו אבית שמאי, והוי יכול לפרש: כי למה אסרו העולם? וטעמא דנפשיה קאמר, ולא קים ליה בבית שמאי. ועוד פירש רבי אליעזר אבית הלל מהדר, דמחייבי ליה: והלא בני ירושלים יתמהו עליו! ואמר רבי: אם כן למה אסרוה? דפשיטא בבית שמאי לא קיימא לן, ולמה מתמהוין? והלכה כדברי בית הלל - יש ספרים גורסין: אי איכא ציצית של צמר ביום מיכסי ביה ופטור, וכי שקעה חמה אי מליבשי ליה חייב. ומחקר רבינו הם, כמו שאפרש לקמן, לא ידא אלא לבן - אף על גב דאליבא דרבי קיימי, דסבירא ליה (מנחות לה, א) התכלת מעכבת את הלכן, מיהו רבי לאו טעמא דנפשיה קאמר, אלא מהדר אבני ירושלים כדפרישית. כיון דאפשר במינו - לעיל (לט, ב) דמסיקא דחויי פשתן פוטרין בשל צמר - היינו בהדי תכלת, דמיו תכלת פטר בשל פשתן - לבן נמי פטר, ואף על גב דאפשר במינו. והאי דפשיטא ליה טפי דחויי צמר פוטרין בשל פשתן, היינו משום דבלאו הכי איכא כלאים. אי נמי, מדאורייתא (דרמנא) שרייה, ורבנן הוא דגזר, דכיון דאפשר לקיים שניהם. אבל מדאורייתא שרי, דכלאים ממש הותר אצל ציצית, ולא משום דחיד. והא דמסקנן לעיל דפטר - היינו מדאורייתא. אי נמי, מסקנא לא קיימא הכי.

וליבדיקה - פירש בקונטרס שתי לשונות. לשון אחר: ליבדוק כל יורות הצובעים, וליבדיקה - לשון אחר ועיקר: ליבדיקה - כדאיתא לקמן, דמייית גילתא נמי, מסקנא לא קיימא הכי. שמא ציצית זה נעשה מן הצמר שטעם בו, וזה אי אפשר בבדיקה.

כיוון שהגוף הוא מד' יסודות גשמיים שבעולם הזה הגשמי ש"הוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו", הרי זה "בירא עמיקתא" גם אצל צדיק, ולכן גם אצלו צריך להיות העניין ד"הרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה".

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

מנחות. פרק רביעי - התכלת דף מ עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רש"י

תוספות

שמא יקרה סדינו בתוך שלש - פירש בקונטרס: בתוך שלש לבנה, ובשיתפרנו בחושי פשתן יניח סוף החוטיין תלויין שם לציצית, והוה ליה "תעשה ולא מן העשוי". ואפילו לרבנן דאמרי (מנחות לה, א) תכלת אינה מעכבת את הלבן - היינו כשיש ארבעה חוטיין, אבל הבא דליכא אלא שנים - לא. מיהו הוה ליה למינקט משום דבעינן טויה או תלייה לשמה, אבל "תעשה ולא

מן העשוי" לייכא, לפי מה שאפרש לקמן ומב, ב) גבי עשאה מן הקוצים ומן הגרדין וכו'. והא דתניא לקמן (מא, א): טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור, תוך שלש רבי מאיר אומר: לא יתפור, והבנים אומרים: יתפור - אפילו לרבנן גזרינן שמא יתפור ויהא בו איסור כלאים, ומיהו קשה מההוא דרב הונא דאמר לקמן (מא, ב): רחוק מן הכנה ארבע הוי מצות ציצית. אבל מברייתא דחסדיד לייכא לאקשויי, דהא מפרשינן בסמך: כיון שפצענו שלש, לכך צריך לפרש: תוך שלש - היינו שנקרע הכנה שהציצית תלוי בה, ולא נשתתיר שלש, והוי כאילו נפסק לגמרי, אבל אם נשתתיר בו שלש - לדברי הכל חיבור מעליא דהוה, והשתא שמתעין כרבי מאיר אתיא. והא דאמר גוריון שמא יתפור כולה - דבאה לא טעו. והא דמשמע פרק "דס חטאת" (ובזבחים צד, ב) גבי בגד שיצא חוץ לקלעים, דאפילו נשתתיר בו שלש אלא שאין בו כדי מעפרות לא חשיב חיבור, ובפרק "העור והרעוב" (וחולין קכג, ב) מוכח דכדי מעפרות הוי טפי משלש - שאני התם, דכל הבגד נקרע, אבל הבא שאינו נקרע רק חתיכה - לא. והוה בפסול. ו' זירא אמר - משמע דרב זירא לאו היינו רבי זירא, ולא כפירוש הקונטרס בכתובות (מג, ב).

משום כסות לילה - רבינו תם פירש דכן עיקר, כדאיתא פרק "במה מדליקין" (שבת כה, ב): ואינוהו סבור משום כסות לילה. מתוך כך יש להוכיח מכאן דהגריב רבינו שמעון, דלילה לאו זמן ציצית היא, ועוד אמרינן פרק "במה מדליקין" (כו, א): "אשר תכסה בה" למה לי - לאחיו כסות סומא. והיינו כרבי שמעון,

דלרבנן רבינו שמעון מוקמי ליה לרבות בעלת חמש, אלמא סתם תלמודא כרבי שמעון אתא. ועוד בפרק שני דברכות (יד, ב) אמרינן שלא הוי אומרים במעברא פרשת ציצית בלילה, ורוב יוסף אמר עלהו כמה מעליא האי שמעתא. וסתם ברייתא נמי פרק קמא דובזבחים (יד, ב) כרבי שמעון קמין. ורב יהודה דרמי תכלתא לפרוזמא דאניש ביתיה פלגא לקמן (מנחות מג, א) ובפרק קמא דסוכה (יא, א) - רבי יהודה לבד היה עשה כן, ובפרק קמא דברכות (יג, א) אמר רבי יודישע בן קרח: למה נסמכה פרשה וכו' לומר שזו נהוגה בין ביום בין בלילה, וזו אינה נהוגה אלא ביום. ואומר רבינו תם: אף על גב דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכסות לילה פטור אפילו ביום, מכל מקום מיקרי שפיר זמן גרמא, שהיום גורם לחיוב המלבוש. מיהו, בירושלמי דקדושין ובתוספתא גרסינן: איזו היא מצות עשה? שלא הזמן גרמא - כגון אבידה שילוח חקן ומעקה וציצית, ורבי שמעון פוטר את הגשים מן הציצית. אמר להם רבי שמעון: אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא. שהרי כסות לילה פטור! אמר רבי אילא: טעמא דרבנן, שאם היתה טלית המיוחדת ליום וללילה - חייבת. ובספרי נמי תניא: "על כנפי בגדיהם" - שומע אני אף בעלת שלש וכו', שומע אני אף כסות לילה במשמע: תלמוד לומר: "וראייתם אותו" - ביום ולא בלילה, ואם היתה טלית מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית. וגררין עין, ו**האמר** רבי זירא הטיל למוטלת כשישה - תימנה: היכי סלקא דעתין דרבי זירא לית ליה "תעשה ולא מן העשוי"? הא רבי זירא גופיה אית ליה לעיל! ויש לומר, דסלקא דעתין: כיון דתחילת הנתחן לשם מצוה - לא שייך ביה "תעשה ולא מן העשוי", אבל לעיל כי חתך - נתבטלה הנתחן. **בבל** תוסף קאי מעשה לא הוי - דכיון דעביד איסורא לא חשיב עשייה, ובשעת קציצת הראשונים זו היא עשייתן. ולא דמי להדיא דפרק קמא דסוכה (יא, א) דלא אמרינן: קציצתן זו היא עשייתן. וגררין עין.

ממא' דגברא לאוסופי קמייכון - אפילו למאן דאמר בפרק בתרא דעירובין (ק, א) דלעבור משום בל תוסף לא בעי כוונה, ומשמע נמי בההוא פירקא דלרבי יהושע לא בעי כוונה, מכל מקום הבא מודה דליכא בל תוסף, כיון דלבטולי קמייכון.

תכלת אין בה משום כלאים ואפילו בטלית פטורה - מרקאמר "ואפילו" ולא קאמר "אפילו" בלא ויין, משמע דבאל טלית פטורה איצטריך לאשמועינן תכלת אין בה משום כלאים, וכי האי גוונא דייק פרק "טרף בקלפ" (יומא מו, א) אומר היה רבי מאיר: אברי עלת חול שניתותר - עשה לך מערכה וסודרן ואפילו בשבת, ומוכחא סוגיא דהתם דהרתי אשמועינן. ואומר רבינו תם: דהבא נמי אשמועינן דאפילו בלילה אין בה משום כלאים, אף על גב דלאו זמן ציצית היא, דלגמרי התיי הכותב כלאים שם ציצית. והא דגוריון לעיל משום כסות לילה - היינו כסות שאינו מיוחד רק ללילה (ורבינו תם סותר פירוש שלמעלה). דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכן פרק קמא דקדושין (ל, א), ותדע, דאמרין

המין בפסח כו' - כשהיו מעברים שנה היו שולחין אגרות לגולה לעשות שני אדרים, כדאמרין בפרק קמא דסנהדרין (יא, א): "מודעין אנחנו לכוך". **הא מילתא אמר** - אנא הבא, ואמרי במעברא משום רבי זירא כוונה, דמשום הכי אסור ציצית בסדין. נירה משום שמא יקרע סדין - קודם לכן בתוך שלש אצבעות לשפת הכנה, דהיינו מקום הציצית. ויתפרנו - בחושי פשתן, ויניח סוף החוטיין התלויין שם, ואחר כך יתן בה שני חוטי תכלת, ויצרף אותן שנים של לבן עמדם. והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי - ונמצאת ציצית פסולה, והוה כלאים שלא במקום מצוה. תעשה ולא מן העשוי - דפסול. היינו שעושה מתחילה שלא לשם ציצית ולא נעשה כמצותו, ואחר כך תקנו - קרינן ביה "ולא מן העשוי", ונמצא ציצית פסולה. **שרא רבי זירא** לפיכתי - התיר ציציתו בסדינו שזיה של פשתן, ונטלן, משום שמא יקרע. והיינו דאמר רבא: איתמר במעברא משמיה דרבי זירא כוונה. הכי גרסינן: רבי זירא אמר נירה משום כסות לילה - שמא יתכסה בו בלילה דפטור מציצית, שנאמר "וראייתם אותו וכתבתם" - פרט לכסות לילה, ונמצא נהנה מכלאים שלא בשעת מצוה. וכנפיה של עור - שנתחבו קרניה ותלה בהן עור. **אזיל בתר כנף** - ועביד איפכא. **הטיל** - שלש ציצית לבעלת שלש כנפים, ואחר כך תלה בהן קרן רביעית ועשה בו ציצית - פסולה, דשלש ראשונות עשוין מתחילה שלא כמצותה, וכי הדר מתקנה איכא "תעשה ולא מן העשוי" = חסידים = ורזין במצות. **בין שארנו** - בטלית שלש אצבעות, דמיקרי בגד, כדאמרין לגבי טומאה, הוי פטילין בה תכלת - בשני קרניה, ולכי גמיר לה הוי מטילין לשנים אחרים, ולא אמרינן "תעשה ולא מן העשוי", ואף על גב דהוה מחייבין בציצית עד שתהא כדי שיתכסה לה קטן ראשו ורובו בדלקמן, כד ציצית שלא נעשית מתחילתה לשם ציצית, אף על פי כשנעשית שלא לצורך - איכא "מן העשוי", דהא הבא שלא לצורך נעשית, דלא

הוי לה אלא שתי קרנות, דאלו קרנותיה האחרים אינן ראוין לציצית, שהרי סופו לחוסף עליה הרבה, והוויא לה ציצית למעלה משלשה, ואנן תוך שלשה בעינן. **בין שפצענו בה שלש** - כיון שהגיעו שלש אצבעות האחרונות - מוטילן לה שלש מיד, ולא משוה לה מיד. והשתא לייכא למימר "תעשה ולא מן העשוי", דהא מכיון שהגיעו לתוך שלש האחרונות הוה להו אותן שתי קרנות נמי ראוין לציצית, כשכתבנא נמצאת ציצית בתוך שלש. **הטיל למוטלת** - שזיה בה ארבע ציצית והטיל לה ארבע אחרים - כשרה בהי בתראי, ואף על גב דהדר פסקינוהו לקמאי, והא הבא דשלא לצורך עבדינהו בשעת עשייה, ומכשרא בהו! **אמר רבא** - לעולם שלא לצורך - "מן העשוי" קרינן ביה. והבא להכי מכשרא בבתראי - דקאי בבל תוסף כי עבדינהו, ולא הוה מעשה, דכיון דעובר על דברי תורה לא מיקרי מעשה, הלכך כי פסק לקמאי היא הוויא עשייתן דבתראי (עשייה). אבל שלא לצורך דבעלת שלש, שאינו עובר עליהן - הוי מעשה לאקרוי ציצית העשויה בפסול, ואיכא כשגומרה "תעשה ולא מן העשוי". **מעשה איכא** - והדר קושיא לדוכתה. תכלת אין [בה] משום כלאים - קא טלקא דעתין דהכי קאמר: ציצית אין בהם משום כלאים, ואפילו כו.

והנהול

בבל תוסף קאי מעשה לא הוי - דכיון

דעביד איסורא לא חשיב עשייה, ובשעת קציצת הראשונים זו היא עשייתן. וגררין עין.

ממא' דגברא לאוסופי קמייכון - אפילו למאן דאמר בפרק בתרא דעירובין (ק, א) דלעבור משום בל תוסף לא בעי כוונה, ומשמע נמי בההוא פירקא דלרבי יהושע לא בעי כוונה, מכל מקום הבא מודה דליכא בל תוסף, כיון דלבטולי קמייכון.

תכלת אין בה משום כלאים ואפילו בטלית פטורה - מרקאמר "ואפילו" ולא קאמר "אפילו" בלא ויין, משמע דבאל טלית פטורה איצטריך לאשמועינן תכלת אין בה משום כלאים, וכי האי גוונא דייק פרק "טרף בקלפ" (יומא מו, א) אומר היה רבי מאיר: אברי עלת חול שניתותר - עשה לך מערכה וסודרן ואפילו בשבת, ומוכחא סוגיא דהתם דהרתי אשמועינן. ואומר רבינו תם: דהבא נמי אשמועינן דאפילו בלילה אין בה משום כלאים, אף על גב דלאו זמן ציצית היא, דלגמרי התיי הכותב כלאים שם ציצית. והא דגוריון לעיל משום כסות לילה - היינו כסות שאינו מיוחד רק ללילה (ורבינו תם סותר פירוש שלמעלה). דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכן פרק קמא דקדושין (ל, א), ותדע, דאמרין

מנחות דף מ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רמה

מזדרזים ומטילין לה תבילת ואך קודם שארגו שלש אצבעות לא
היו מטילים ציצית, מפני שפחות משיעור זה אינו נחשב כלל
'בגד'. ואף על פי שבשעת הטלת הציצית היה הבגד פטור
מציצית, שאין בגד חייב בציצית אלא אם יש בו שיעור לכסות
ראשו ורובו של קטן, אף על פי כן לאחר שהשלימו אריגת הבגד
אין פוסלים את הציצית משום 'תעשה ולא מן העשוי'. כך גם יש
לנו לומר ב'הטיל לבעלת שלש' שאף על פי שבשעת ההטלה לא
היה הבגד חייב בציצית, כששב הבגד ומתחייב בציצית יש
להכשירו בציציות הראשונות שהוטלו בו, ושלא כדברי רב הונא.
מתרצת הגמרא: **אמא** – יש לך לומר שהגירסא הנכונה בברייתא
היא 'כיון ששפצו בה' לקראת סיום האריגה כשלא היה בכונתם
להוסיף לבגד אלא רק עוד שלש אצבעות הן מזדרזים ומטילין לה
תבילת, ובשעה זו כבר היה הבגד חייב בציצית ואין בזה משום
תעשה ולא מן העשוי.
קושיא נוספת על דברי רב הונא: ומי אמרינן – האם אנו אומרים
באופן זה, שבשעת הטלת הציצית היה הבגד פטור מציצית
שהציצית פסולה משום 'תעשה ולא מן העשוי' וכדברי רב הונא
שפסל ב'הטיל לבעלת שלש' (אני) והאמר – והרי אמר רבי ירמיה
הטיל ציציות למותקלה – לטלית שכבר יש בה ציציות אחרות ואחר
כך חתך את הציציות הראשונות, הרי זו כשירה בציציות
האחרונות, ואין אומרים שכיון שבשעת הטלת הציציות
האחרונות לא היה צורך בהטלתן (שהרי כבר היה בו ציציות
אחרות) הרי הן פסולות משום תעשה ולא מן העשוי, הרי שציציות
שהוטלה שלא לצורך אינה פסולה משום תעשה ולא מן העשוי,
וקשה על רב הונא שפסל ב'הטיל לבעת שלש' משום תעשה ולא
מן העשוי.
מתרצת הגמרא: **אמר רבא, השהא** – כשהוא מטיל הציציות
האחרונות ככל תוסף קאי – הוא עובר על איסור בל תוסיף שהרי
יש בה כבר ציציות אחרות, וכיון שהוא עובר על דברי תורה
מעשה לא הוי – אין מעשה הטלת הציציות האחרונות נחשב
מעשה, שכל מעשה שהוא עובר בו על דברי תורה אינו מעשה,
נמצא שמעולם לא 'נעשו' הציציות האחרונות באופן פסול ואין
כאן פסול של מן העשוי' בפסול. ובשעה שחותך הציציות
הראשונות ובכך מכשיר את האחרונות רק אז הוא מעשה הטלת
ציציות האחרונות, ובאותה שעה היה הבגד חייב בציצית שהרי
לא היו בו ציציות אחרות.
מתקיף לה רב פפא – קושיא על דברי רבא. **מאמר** – מניין לנו דגבירא
לאוסיף קא מיכין – שאותו אדם התכוין להוסיף על ארבעת
הציציות הראשונות, **דלמא** – שמא יש לך לומר דלמבטלי קא
מיכין שהוא מתכוין לבטל את הציציות הראשונות ולחתכן, וכל
תוסף ליקא – אין איסור 'בל תוסיף', וכיון שאינו עובר על דברי
תורה מעשה איכא – יש כאן 'מעשה', אולם מעשה זה פסול מאחר
שבאותה שעה לא היה צורך בציציות אלו, ויש לך לפסול משום
'תעשה ולא מן העשוי'. ומדברי רבי ירמיה שהכשיר, מוכח שגם
המטיל ציצית שלא לצורך, אין הציצית פסולה משום 'תעשה ולא
מן העשוי', כך יש לך לומר ב'הטיל לבעלת שלש' שאף על פי
שבשעת ההטלה לא היה צורך בהטלת הציציות אין לפסול אחר
כך הציציות משום תעשה ולא מן העשוי, ושלא כדברי רב הונא.
הגמרא ממשיכה לעסוק בדין 'הטיל למותקלה'. **אמר רבי ירמיה**
רב מתנא אמר שמואל, 'המטיל תבילת בטלית פשתן אין בה משום
איסור כלאים' – שלא אסרה תורה כלאים בציצית, ואפילו ב'מטילת
פטורה' – ולחלן תבאר הגמרא מהי 'טלית פטורה'.
מבשרת הגמרא: **מאי** 'טלית פטורה', **אילמא** – שכוונת הברייתא
לטלית דלית בה שיעורא, שאין בה שיעור חיוב ציצית, אי אפשר
לפרש כן. ונתתנא – והרי שנינו בברייתא טלית – שיש בה שיעור
גודל שהקפדן מתקפה – יכול לכסות בו את ראשו ורובו גופו,

אם לגבי המין בפסח ויום הכפורים דהם איסורי קרת, סמכין
אדיקין – אנו סומכים על אגרות. שביט דין היו שולחים אגרות
לחוץ לארץ להודיע להם על עיבור השנה, ועל סמך האגרות
קבעו בני חוץ לארץ את זמן הפסח ויום הכיפורים, **קא** – לגבי
מצות ציצית דעשה בעלמא שאינה אלא מצות עשה, לא כל שכן
שיש לנו לסמוך על אגרות.
אמר רבא הא מילתא אמרי – דבר זה והמובא בסמוך אמרתי
אני ואיתמר במעריכא – וכך אמרו בארץ ישראל משום דרבי ירמיה
קויתי – כדברי, שלפיכך אסרו להטיל ציצית בסדין, גזירה שמה
עוד קודם שיטיל ציצית בסדין יקרה דמיך ביה שלש אצבעות
סמוך לשפת הבגד (שהוא מקום הראוי להטיל בו ציצית) ויתפרצו
לקרע בחוטי פשתן, ולאחר מכן ייחד את שארית חוטי התפירה
למצות ציצית (שהרי כאמור הם במקום הראוי להטיל בו ציצית)
ויוסיף עליהם חוטי תכלת של צמר ואתם חוטי תפירה פסולים
לציצית כי התורה אמרה 'תעשה ולא מן העשוי' כבר בפסול – כל
מקום שהצריכה תורה עשוי, אם עשה את המעשה באופן פסול
אף שאחר כך עשה פעולה אחרת המכשרת את המצוה הרי זה
פסול, שמעשה המצוה כבר 'עשוי' באופן פסול. ולכן, חוטים שלא
הוטלו מתחילה לשם מצוה, אף שאחר כך ייחד אותם לשם מצוה
הרי זו ציצית פסולה. וכיון שאם יעשה כן תהיה ציציתו פסולה,
ויעבור על איסור כלאים, לכן אסרו להטיל ציצית בסדין.
מספרת הגמרא: **אמר רבי ירמיה** וירמיה – רבי ירמיה התייר את
המצות מסדינו שהיה של פשתן. לפי שאסרו חכמים להטיל
ציצית בסדין פשתן גזירה שמא יקרע סדינו, כפי שביארה הגמרא
בסמוך.
טעם נוסף לאיסור הטלת ציצית בסדין: דעת רבי שמעון (לקמן מג.)
ש'כסות לילה' פטורה מהציצית, שנאמר (במדבר טו לט) 'וראייתם
אתו, ודרשו חז"ל, למעט 'כסות לילה'. רב ירמיה אמר לפיכך אסרו
לחכמים להטיל ציצית בסדין, גזירה נמי משום כסות לילה – שמא
יתכסה בסדין בלילה שאינו זמן ציצית, ובאותה שעה שאינו מקיים
המצוה עובר על איסור כלאים.
הלכה נוספת בהלכות ציצית: בגד העשוי מעור, פטור מציצית.
שנאמר (במדבר טו לח) 'על כנפי בגדיהם' ובגד של עור אינו נחשב
'בגד'. ואמר רבא הא מילתא אמרי – דבר זה והמובא בסמוך
אמרתי אני ואיתמר במעריכא – וכך אמרו בארץ ישראל משום
דרבי ירמיה קויתי – כדברי, היא – טלית של בגד – שעשויה מצמר
או פשתים, אבל וכנפיה – כנפות הטלית הם של עור – שחתך את
כנפות הטלית ותפר במקומם כנפות של עור, חייבת – בציצית.
אולם אם היא – הטלית של עור וכנפיה של בגד – ורק כנפות
הטלית עשויים מצמר או פשתים פטורה מציצית. ומבאר רבא,
מאי מעמא, עיקר בגד בעיני – חיוב ציצית נקבע לפי 'עיקר הבגד'
ולא לפי סוג הכנף. אבל רב אחא חולק ואמר ביה קנה – הלך אחר
הכנף, שאם הכנף של צמר או פשתים חייב בציצית ואילו אם
הכנף של עור, פטור.
הלכה נוספת בהלכות ציצית: **אמר רבא אמר רב סחורא** **אמר רב**
הונא, המיל לבעלת שלש – טלית שיש בה שלש כנפות והטיל שלש
ציציות בשלשת כנפותיה ואחר כך השלימה לארבע – הוסיף
לטלית כנף רביעי והטיל בו ציצית, הציצית פסולה כיון שבשעת
הטלת שלשת הציציות הראשונות היה הבגד פטור מציצית ואין
מעשה ההטלה נחשב למעשה מצוה. ואף שאחר כך הוסיף כנף
רביעי אין בכך להכשיר למפרע את הציציות הראשונות שנעשו
בפסול, [משום] ש'תעשה' אמרה תורה במעשה כשר, ולא מן
העשוי כבר באופן פסול.
מיתיבי קושיא על דברי רב הונא: שנינו בברייתא, **הסידים**
הראשונים – שהיו זריזים במצוות, בשעה שהיו אורגים טלית, מיד
בתחילת האריגה כיון שאינו בה שיעור של שלש אצבעות, הוי

בשבת יש עליות בקדושה גופא, מבחינת מלכות (בליל שבת) לבחינת זעיר-אנפין (ביום השבת), ועד לזמן רעוא דרעוין, שאז היא העלייה לבחינת בינה, שבה היא התגלות עתיק, שהוא עניין התענוג.
משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

ממש, אלא כוונת הברייתא לחדש שגם באופן שלא תפר ממש
אלא דְּנִקְטָה בְּסִיבֵי – שחיבר בסיכות, שגם באופן זה מורה רבי
שמעון שמטילים ציצית בקצוות הכפל כאילו היא תפורת.
הגמרא מביאה מעשה שהיה בענין זה: רָבָה בַּר הוּנָא אִיקְלַע לְבִי –
הודמן לבית רבא בר רב נחמן. חֲזִינָה – ראה רבה לרבא דְּהִתְהוּה
מִיָּבֶסֶת מְלִית כְּפֻלָּה – שהיה לובש טלית כפולה, כאשר ראשו היה
עטוף במקום הכפל, ושתי ראשי הטלית היו מוטלים מאחוריו,
וְרַמִּי לִיה חוּטֵי עֵלְיוֹ בְּפִילָא – והטיל הציצות בשני קצוות מקום
הכפל וכדעת תנא קמא. לאחר מכן אִישׁוּשִׁימָא – נפשטה הטלית
מקיפולה כאשר חציה כיסה את רבא מלפניו וחציה השני כיסה
את רבא מאחוריו, כך שכל גופו וראשו היו מכוסים באותה
הטלית, וְאַתָּא חוּטָא וְקָם לְהָרִי רִישָׁה – וחוטי הציצית שהטיל
מתחילה במקום הכפל היו כעת כנגד ראשו של רבא.
אָמַר לִיה רבא לרבא, אין להטיל ציצית בקצוות מקום הכפל
מאחר דְּלָאוּ הֵינּוּ כִּנְהָ דְּקָבֵב דְּחִמְנָא בְּאִירִיתָא – אין זה 'כנה'
הטלית שאמרה תורה להטיל בו ציצית, שקצוות מקום הכפל אינם
נחשבות 'כנה'.
אָתָּא שְׂרִייה – רבא קיבל את דברי רבה והסיר את הטלית מגופו
וּאִיכְפִי גִלְיָמָא אַחֲרֵיתִי – ולבש תחתיה בגד אחר.
אָמַר לִיה רבא לרבא, מִי כְּבַרְתָּ חוֹבֵת נִקְבָּא הוּא – האם אתה סובר
שמצות ציצית נאמרה רק כאשר האדם לובש את הבגד שאז הוא
חייב להטיל בו ציצית, אין זה נכון, אלא מצות ציצית חובלת מְלִית
הוּא – חובלת הבגד, שאפילו אם יש רק שיעור בגדיה כאלו ואינך
לובשם, יש חיוב להטיל בו ציצית. ולכן, וְיָל רַמִּי לָהּ – לך והטל
ציציות בכנפות הפשוטות של אותה טלית ארוכה שפשטת מגופך.
לִימָא מְסִינִי לִיה – יש להביא סיוע לשיטת רבה שמצות ציצית היא
חובת הבגד.
שנינו בברייתא הַסִּידִים הָרְאשׁוֹנִים שהיו ורזים במצוות, בשעה
שהיו אורגים בגד בִּין שְׁאָרָנוּ בָּה שָׁלַשׁ – בסוף אריגת הבגד,
כשלא נותר להשלמת אריגתו אלא רק שיעור של שלש אצבעות,
הָיוּ מוֹדְרִים וְקָטְלִין בָּה תְּבֵלָת. שמקום הטלת הציצית הוא בתוך
שלש אצבעות הסמוכות לשפתו, ולכן, מִיד כְּשֶׁהֲגִיעוּ בִּאֲרִיגַת
הבגד למקום זה הוזרזו להטיל ציצית עוד קודם גמר האריגה.
ומכאן, שאותם חסידים סברו שמצות ציצית היא חובת הבגד,
שאם אין החובה אלא בלבישה, מדוע הוזרזו להטיל ציצית עוד
לפני שלבוש הבגד.
דוחה הגמרא: לעולם יש לך לומר שאין חובת ציצית אלא בשעת
הלבישה, אולם שְׁאֵנִי הַסִּידִים דְּמַחְמִיר אֲנַפְשִׁיהוּ – שונים הם
החסידים שהחמירו על עצמם להטיל ציצית בבגד אף שלא בשעת
לבישה.
וְפִלְגִינָא – רבה בר רב הונא הסובר שמצות ציצית היא חובת הבגד
ואף כשאינו לובשו חייב להטיל בו ציצית, חולק על דְּמִלְאָכָא –
המלאך שאמר שמצות ציצית מוטלת על האדם הלוּבֵשׁ את הבגד
אך אם אינו לובשו פטור מלהטיל ציצית כפי שמוכח מהמעשה
הבא.
דְּמִלְאָכָא אֲשַׁכְחִיה לְרַב קָטִינָא – המלאך מצא את רב קטינא
דְּמִיָּבֶסֶת סְרִינָא – שהיה מתכסה בסדין פשתן ולא הטיל בו ציצית,
כמבואר בגמרא (לעיל מ) שאין מטילים ציצית בסדין של פשתן.
אָמַר לִיה המלאך, קָטִינָא קָטִינָא, סְרִינָא בְּקִינָא – לובש אתה סדין
בימות הקיץ וְכַרְפָּלָא בְּסִיטָא – ובחורף אתה לובש גלימה שאין
לה ארבע כנפות מרובעות, מצות ציצית שֶׁל תְּבֵלָת מִתְּהֵא עֲלֶיהָ
אָמַר לִיה רב קטינא למלאך, וכי עָנְשִׁיתוּ אֲנִי עֲשֵׂה הָאֵם מַעֲנִישִׁים
בשמים מי שאינו מקיים מצות עשה שאינו מחויב בה, כגון מצוה
זו שאם אין לו בגד שלו ארבע כנפות אינו מחויב לחזור אחר בגד
כזה כדי להתחייב במצוה. אָמַר לִיה המלאך, אֲמַנְם בְּדֶרֶךְ כָּלל אֵין
מַעֲנִישִׁים בְּשָׁמַיִם עַל כֵּךְ, אֲבָל בְּיָמֵן דְּאִיָּבָא רִיתָא – בשעת כעס
עָנְשִׁינוּ – מענישים על כך בשמים.
אִי אֲמַרְתָּ בְּשָׁלָמָא – דברי המלאך מובנים אם אתה אומר שמצות

וְהַגְדֹּל בִּן יִגְשָׁה יוֹצֵא בָּה לְשׁוֹק וְאִינוּ בּוֹשׁ לְלִבְשָׁה, אף שיוצא
בה רק דְּרָךְ עָרָא, חֲתִיבַת בְּצִיצִית.
מוסיפה הברייתא: אם הטלית קטנה שאין חָקְטָן מְתַכְּסָה – יכול
לכסות בו ראשו ורובו, אָף עַל פִּי שְׁהַגְדֹּל יוֹצֵא בָּה לְשׁוֹק בְּדֶרֶךְ
עָרָא, פְּטוּרָה מִצִּיצִית.
ומסיימת הברייתא: וְכֵן לְעֵנֵן בְּלֵאִים. וְהֵינּוּ בָּה – ושאלנו
בברייתא זו, מֵאֵי – מה הכוונה וְכֵן לְעֵנֵן בְּלֵאִים. אִילִימָא – אם
תאמר וְכֵן לְעֵנֵן אִיסוּרָא דְּכֵלָאִים – שבגד שאין בו שיעור זה אין
בו איסור כלאים וְהָא אֲנִי תָנִן – והרי שנינו במשנה (כלאים פ"ט מ"ב)
'אֵין דִּין עָרָא בְּכֵלָאִים' – שאף בגד שאינו ראוי אף לא ללבישת
אריז יש בו איסור כלאים. וְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק – מה ששנינו
בברייתא וְכֵן לְעֵנֵן כֵּלָאִים, הכוונה וְכֵן לְעֵנֵן קִדּוּן שֶׁל פֶּשֶׁתן
בְּצִיצִית תְּכַלֵּת שהיא צמר, וכוונת הברייתא שטלית שיש בה
שיעור חיוב ציצית, מותר להטיל בה חוטי צמר של תכלת ואין בה
איסור כלאים.
הרי מבואר בברייתא זו שרק בגד שיש בו שיעור ציצית מותר
להטיל בו כלאים, ואיך אמר שמואל שאפילו טלית הפטורה
מציצית אין בה איסור כלאים.
מתרצת הגמרא: אִילָא מֵאֵי – מהי 'טלית פטורה' שאמר שמואל,
אין הכוונה לטלית שאין בה שיעור חיוב ציצית, אלא לְהַטִּיל
ציצית לְמוֹטְלָת – לטלית שכבר יש בה ארבע ציציות והוסיף
עליהם עוד ארבעה חוטים בכל כנה וזו היא 'טלית פטורה', שהרי
כבר היו בה ציציות והיא פטורה מלהטיל בה עוד ציציות. ועל כך
אמר שמואל שאין איסור כלאים בטלית זו. ומשום, שגם החוטים
המיותרים נקראים בשם 'ציצית' מאחר ואילו יחתוך את ארבעת
החוטים האחרים תתקיים מצות ציצית בחוטים אלו. וכיון שהם
נקראים 'ציצית' הרי הם בכלל ההיתר שהתירה תורה כלאים
בציצית. שכשהתירה תורה איסור כלאים, אין גדר ההיתר
שה'מצוה' דוחה את האיסור ושאם היה כן הרי אותם חוטים שאין
המצוה מתקיימת והם פטורה משום כלאים אלא שלגמרי
התירה תורה איסור כלאים לגבי 'ציצית' וכיון שגם אותם חוטים
נקראים 'ציצית' הותר בהם איסור כלאים.
מקשה הגמרא: אם אכן כוונת רבי זירא לדין 'הטיל למוטלת',
קשה, וְהָא אֲמַרְתָּ רַבִּי יוֹרְאָה וְיָמָנָא – הרי כבר אמר רבי זירא
דין זה (לעיל מ) ש'הטיל למוטלת כשירה' וכיון שהציצית כשירה
ודאי שאין בה איסור כלאים. מתרצת הגמרא: הָרָא מְכַלֵּל
דְּחִבְרֵיתָהּ אֲתָמַר – רבי זירא אמר רק את הדין שהובא בשמו לעיל
(מ) ש'הטיל למוטלת כשירה' ועל פי דבריו אמר אמורא אחר
בשמו את המימרא המובאת בסוגיינו שאין בה איסור כלאים,
שמאחר שציצית זו כשירה אין בה איסור כלאים כדין כל ציצית.
הגמרא עוברת לדון בענין אחר. מצות ציצית, שהיו הציציות
מוטלות על 'כנה' הבגד, שנאמר (במדבר טו לה) 'על כנפי בגדיהם'.
הסוגיא להלן עוסקת בטלית שהוא לובשה כשהיא מקופלת, היכן
הוא מקום ה'כנה' שלה.
תְּנִי רַבְנָן, מְלִית כְּפֻלָּה – טלית ארוכה כמו שתי טליתות, וכפולה
כדי ללבושה, חֲתִיבַת בְּצִיצִית, ויש לו להטיל שתי ציציות בשתי
כנפותיה ושתי ציציות בשתי קצוות מקום הכפל, שהם כנפות
הטלית בשעה שהיא מקופלת. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, משום שאין
קצוות הכפל נחשבות 'כנה' הטלית, שהרי אם תפשט הטלית יהיה
מקום זה באמצע ולא ב'כנה'.
ומוסיפה הברייתא, וְשִׁוּין – תנא קמא ורבי שמעון, שֵׁאֵם כְּפֻלָּה
וְהַפְּתָה – ותפר את מקום הכפל שְׁחִיבַת – להטיל ציצית בקצוות
הכפל, שכן שתפר שוב לא תיפשט הטלית וקצוות הכפל הם
כנפות הטלית התפורת.
מקשה הגמרא: תְּפִרָה פְּשִׁימָא – הרי פשוט הדבר שאם תפר את
הטלית שיש לו להטיל ציצית בקצוות הכפל, שהרי אם תפר שוב
לא תיפשט הטלית ומקום התפר הוא ה'כנה'.
מתרצת הגמרא: לֹא צָרִיכָא – אין צריך לדין זה באופן שתפר

מנחות. פרק רביעי – התכלת דף מא עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רמז
רש"י תוספות

והגדול יוצא בה עראי – שאינו בוש לצאת בה לשוק. אליבא וכן לענין איסורא דכלאים – דאי אן קטן מתבסס בה – אין בה משום כלאים אם נארג בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים – כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי – יש בה משום כלאים אם נארג בה כלאים. ואמר רב נחמן – מאי "וכן לענין כלאים" – וכן

והגדול יוצא בה דרך עראי – חייבת בציצית. אין הקטן מתבסס בו ראשו ורובו, אף על פי שהגדול יוצא בה עראי – פטורה, וכן לענין כלאים; והנינו בה, מאי "וכן לענין כלאים"? אליבא וכן לענין איסורא דכלאים – והא אנו תנן: אין עראי בכלאים; ואמר רב נחמן בר יצחק: וכן לענין סרין בציצית! אלא מאי פטורה – הטיל למוטלת. – והא אמרה רבי זירא חדא זמנא! – חדא מפלל דחבירתה איתמר. תנו רבנן: טלית כפולה חייבת בציצית, ורבי שמעון פוטר; ושון, שאם כפלה ותפרה שתייבת. תפרה, פשיטא! – לא צריכא, דנקמה בסיבי. רבה בר הונא איקלע לבי רבא בר רב נחמן, חיייה דתוה מיפסי טלית כפולה ורמי ליה חוטי עילוי כפילא, איפשיטא ואתא חוטא וקם להרי רישיה. אמר ליה: לאו היינו כנף דכתב רחמנא באורייתא! אתא שדייה איפסי גלימא אחריית. אמר ליה: מי סברת חובת גברא הוא? חובת טלית הוא, זיל רמי לה. לימא מסייע ליה: חסידים הראשונים, כיון שארגו בה שלש היו מטיילין בה תכלת! – שאני חסידים, דמחמרי אנפשיהו. ופליגא דמלאכא, דמולאכא אשכחיה לרב קטינא דמיפסי סרינא, אמר ליה: קטינא, קטינא! סרינא בקטינא וסרבלא בסיתוא, ציצית של תכלת מה תהא עליה? אמר ליה: ענשיתו אעשה? אמר ליה: בזמן דאיבא ריתחא ענשינו; אי אמרת בשלמא חובת גברא הוא – היינו דמחייב, דלא קא רמי, אלא אי אמרת חובת טלית הוא – הא לא מיתייבא! – אלא מאי, חובת גברא הוא? נהי דחייביה רחמנא כי מיפסי טלית דבת חובא, כי מיפסי טלית דלאו בת חובא היא, מי חייביה רחמנא? אלא הכי קאמר ליה: מצדקי למופטר נפשך מציצת? אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל: כלי קופסא חייבין בציצית, ומודה שמואל בזקן שעשעאה לכבודו שפטורה, מאי מעמא? "אשר תכסה בה" אמר רחמנא, האי לאו איפסיו עבידא. בההיא שעמא ודאי רמינן ליה, משום "לענן לרש חרף עשוה". אמר רחבה אמר רבי יהודה: טלית שנקרעה, חוץ לשלש – יתפור, תוך שלש – לא יתפור. תנא גמי הכי: טלית שנקרעה, חוץ לשלש – יתפור. תוך שלש – רבי מאיר אומר: לא יתפור, וחקמים אומרים: יתפור; ושון, שלא יביא אפילו אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת ותולה בה; ושון, שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה, ובלבד

דאמרין לקמן (מד, א): טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית, מכאן ואילך חייבת ואפילו של כלאים, ואף על גב דפטור מדאורייתא. דאין לחלק, כיון דלגבי גברא דהוי ידידה ליכא כלאים, וכן לנשים. והא דאמרין (מנחות מג, א) גבי הכהנים: נהי דבעינן עבודה אישתראי, שלא בעידן עבודה לא – לא דמי כלל, דהא כתיב (דברים כב) "לא תלבש שעטנו גדילים תעשה לך", לומר שבמקום גדילים תלבש שעטנו, משמע דכל לבישה שרא רחמנא, ועוד, דבטלית שעשויה להנאות חייב הכותב כלאים, אבל בגדי כהונה לא לבש אלא בעידן עבודה. ועוד אומר רבינו תם: דבגדי כהונה נמי שלא בעידן עבודה שרו. והכי קאמר: נהי דבעינן עבודה אישתראי – כלומר, המיוחדים לעבודה, שלא בעידן עבודה – כלומר, אותם שאינם מיוחדים לעבודה, לא אישתראי. וכן מוכח מהתפסא דכלאים. דתנאי: בגדי כהונה ובגדי כהן גדול אין בהם משום כלאים. בגדי כהן גדול שיצא במדינה – חייב, במקדש בין לשרת בין שלא לשרת – פטור. וצריך עיון אי לילה דומה למדינה דחייב, ויש לומר: דחייב מדרבנן. והוא עובדא דשמעון הצדיק פרק "בא לה" (יומא סט, א) ד"עט לעשות לה" הפרק תורתך – בדרבנן נמי שייך הפרק. מיהו לא משמע הכי, אלא נראה טפי דחייב מדאורייתא, ואין לדמות מקומות למדינה, דבמדינה ליכא שום היתר. ותו, דהם לא מפליג בין שעה דראייה לשרת לשעה שאינה ראייה לשרת. והא דאמרין פרק "בא לה" (שם) גבי בגדי כהונה שמקפלין אותן תחת ראשן, דלא דרוקא ותחת ראשן, אלא שלא כגדר ראשן מושום כלאים – היינו בהצעה, דלא דמי ללבישה דשרא רחמנא. אבל גבי ציצית אין לחלק בין הצעה ללבישה. ובספרי תנאי: כסות המיוחד ליום ולילה חייב בציצית, רבי יהודה בן בבא אומר: ביחוד בטלו חכמים את כסות של אשה מן הציצית, ולא חייבו בטלית אלא מפני שבעלה מתבסס בו. לכך נראה דכלאים בציצית שרי, בין ביום בין בלילה בין לאשה.

חדא מכלל דחבירתה איתמר – פירש בקונטרס: בחירתה מכלל דקמייתא. ואיבא נראה, דבחירתה משמיה דשמואל קאמר לה.

ענשיתו ואעשה – כי האי, (ושאן אדם חייב) לקנות טלית מחוביב אם אין לו. אבל עשה גמור – אפילו בית דין שלטהו היו מכין אותו עד שתצא נפשו. הכי קאמר ליה טעדיק למפטר נפשך מציצת – ומכל מקום, אי לאו חובת גברא לא שייך למענש עליה, כיון דלית ליה. ובקונטרס גרס "אלא", ומשמע דלא מוכח מדי.

רמינן ליה – פירשתי בפרק בתרא דנדה (סא, ב).

ובלבד

ולא חישב דלמא פיש מדין מן חוט התפירה, ויניח ויסיף עליו עד ארבעה חוטים לשם ציצית, ואיכא "תעשה ולא מן העשוי". דהא חוץ לשלש לא חוו תלולת ציצית, כדאמרין לקמן, בתוך שלש – הראי לתניח שם ציצית. לא יתפור – דהבא חישבין להכי דפרישנא. מפקום אור – מטלית אחרת, ויש בה תכלת ותולה בה. משום "דיל על כנפי בגדיהם" בעינן, וכנף זה לא ודה מבגד זה בשעת עשיה. ושון שמביא תכלת – מתיר ציצית מטלית אחרת ותולה בה. דהבא ליכא "ולא מן העשוי", דהא צריך לחזור ולכורכה ולתקנה כאן כבתולה. ובלבד

1 והגדול יוצא בה עראי – שאינו בוש לצאת בה לשוק. אליבא וכן לענין איסורא דכלאים
2 – דאי אן קטן מתבסס בה – אין בה משום כלאים אם נארג בה כלאים. והתנן אין עראי
3 בכלאים – כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי – יש
4 בה משום כלאים אם נארג בה כלאים. ואמר רב נחמן – מאי "וכן לענין כלאים" – וכן
5 לענין סרין בציצית. אלמא, ציצית בטלית שאין
6 בה שיעור – יש בה משום כלאים! אלא מאי
7 פטורה – דקאמר לעיל: ואפילו בטלית פטורה –
8 כגון הטיל למוטלת, דכי שריא רחמנא כלאים
9 בציצית – לגמרי אישתרו. חדא זמנא – לעיל:
10 הטיל למוטלת כשרה, וכיון דמתבשרא בהך
11 בתרא, וכל שכן בקמא אי הוה פסיק לבתראי –
12 פשיטא דאין בה משום כלאים, דהא כולה
13 ציצית דמיקון חרם מכלל כהרתה איתמר –
14 מכלל דהטיל למוטלת כשרה איתמר דך
15 דכלאים. טלית כפולה – שהיתה ארוכה כשתים
16 וכפלה. ורבי שמעון פוטר – שאם תפשט נמצאת
17 ציצית באמצעיתה. שאם תפרה חייבת – דלא
18 תפשט. דנקמה בסיבי – ברוקש. לשון אחר:
19 תפירה רחבה, בשטרי. וקשיא לי הא דאמר
20 בסוף "הקומץ" (מנחות לו, ב עין שם): האי מנא
21 דחיישה לגלימא כר. איפשיט – הטלית, היו
22 ציצית באמצעיתה. שהיתה רחבה כפלים
23 בקומתו ודיתה כפולה, והכפל מוטל על ראשו,
24 ושני הראשין של טלית למטה מאחוריו, ושתי
25 ציציות היו בקרן האחד, ושנים בשני ראשי
26 הכפל מקום שארכו כלה, וכשנפשטה היה חבוי
27 כולו בה, ונמצאו שתי ציציות של כפל באמצע
28 הטלית כנגד ראשו של רבא. לאו היינו כנף –
29 דהא באמצעיתה עומדין. מי סברת חובת גברא
30 הוא – לקיים מצות ציצית באחת מהן, דתיפטר
31 בהך אחריית? חובת טלית הוא – ואפילו עשר
32 של לך, טעונת ציצית. מסייע ליה – דחובת
33 טלית הוא. הראשונים כו' – ואי חובת גברא
34 הוא, למה לה ציצית עד שיתבסס בה? ופליגא
35 דמלאכא – דרבה בר רב הונא, דמלאך אומר
36 דחובת גברא היא. דמיכסי סרינא – דלא הוה
37 ליה ציצית, כדאמרין לעיל (מ, ב) משום כסות
38 לילה. סרבלא – כגון אותן שלנו שהן עגולין,
39 ואין לה אלא שני כנפים (למטה); פטורה
40 מציצית. (סרבלא – מנטיל בלעז). הא לא
41 מוחייבא – הן טלית דסדין ודסרבלא, ומאי
42 איכפת ליה? נהי דחייביה רחמנא – כי מיכסי
43 טלית בת חובא, דהוא לציצית, חייביה רחמנא
44 לגברא. לאחוריה בחר טלית דחובא ולאכסוי
45 בה מי וחייביה? אלא הכי קאמר ליה טעדיק
46 למיפטר עצמן מציצית – תבשק תחבולות
47 לפטור עצמן מציצית. טעדיק = תחבולות,
48 וחבירו בבבא קמא בפרק "הכונס" (נז, א): כל
49 טעדיק דאית לה למיעבד עבודה. כלי קופסא –
50 טליתות דראיין לציצית. אף על פי שמקופלת
51 ומונחת בקופסא – חייבת בציצית, והואיל
52 ועומדת היא להתבסס בה – "אשר תכסה בה"
53 קרינא ביה. לכבודו – לתכריכן. בההיא שעמא
54 – כשלושין אותו למות. ודאי רמינן ליה –
55 מטילין ביה ציצית, דאי לא רמינא דמי בליעו,
56 כלומר: איפטר ליה ממצות. חוץ לשלש –
57 למעלה משלש אצבעות משפת הכנף. יתפור –
58 ולא חישב דלמא פיש מדין מן חוט התפירה, ויניח ויסיף עליו עד ארבעה חוטים לשם ציצית, ואיכא "תעשה ולא מן העשוי". דהא חוץ לשלש לא חוו תלולת ציצית, כדאמרין
59 לקמן, בתוך שלש – הראי לתניח שם ציצית. לא יתפור – דהבא חישבין להכי דפרישנא. מפקום אור – מטלית אחרת, ויש בה תכלת ותולה בה. משום "דיל על כנפי בגדיהם" בעינן,
60 וכנף זה לא ודה מבגד זה בשעת עשיה. ושון שמביא תכלת – מתיר ציצית מטלית אחרת ותולה בה. דהבא ליכא "ולא מן העשוי", דהא צריך לחזור ולכורכה ולתקנה כאן כבתולה. ובלבד

ובלבד שלא תהא מופסקת - צריך עיון מאי פירושא ומאי אשמעינן. אין פוטרי בה אלא מינה - פירש בקונטרס: אם אדומה היא טייל בה שני חוטים אדומים. ותימנה: מידי ציבעא קגרים ומנחת לז, בז' ושמא מדרבנן, משום "זה אלי ואנוהו" (סוכה יא, ב) הוי, ווער נראה דאיייר בשאר מינים כגון שיראין וכלך וסיריקין, דאין פוטרי אלא במינים מדאורייתא. ומה דפירש בשיראים לאו דוקא, דהא אמרינן דצמר ופשתים פוטריין בהם ומנחת לט, בן.

ואם הביא כשר - למאי דפירש בקונטרס, דקלא אילן במקום לבן פסול משום שדומה לתכלת ואין כאן שני מינים, קשה: מאי פריך? דלמא האי ברייתא רבנן דריש פיריקין, דאמרי: אין הלבן מעכבת את התכלת!

כאן בטלית בת שמנה חוטיין - פירשתי ריש פיריקין ולת, א.

רב אמר אין מתירין - ואפילו למאן דאמר חובת גברא, סבר רב דאין לבטל מצות הטלית, כדאשכחן במזוזה בסוף "השואל" (בבא מציעא קב, א) שנענש אותו שנטל המזוזה, ואף על גב דחובת הדר היא. ושמואל דאמר מתירין, אף על גב דקסבר חובת טלית היא, דהא שמואל מחייב לעיל כלי קופסא, כיון דאין לו אלא כלי טלית אחת - טוב שיתן באותה שדוא חפץ להתעטף בה, ולא דמי למזוזה, כל מילי דמרי עבדי כרב - והא דסוף "כירה" (שבת נו, א) שרי רבה שרגא דנפטא, ופלוגתא דרב ושמואל במוקצה מחמת מיאוס שילדי שבת (קנו, א) - דלמא דמתכת איירי, ותו, דהתם איכא פלוגתא דרב רבא טובא, ורצין עיון. בית שמאי אומרים ארבע - טעמא דבית שמאי ניהא, כדדרשין לעיל (לט, ב) "גדיל" - שנים, "גדילים" - ארבעה, אבל טעמא דבית הלל קשה, דדוקא לומר דלית לזו אלא גדילים שנים ופתיל תכלת - דהיינו תלחוא! (ושמע מינה) (ושמא) הא דדרשין "גדילים" ארבעה - היינו בכפילה, ואלכן קאי, והשתא סברי בית שמאי דהוא הדין תכלת, ד"פתיל" לאו דוקא, וסברא הוא להשוותם, והיינו ארבעה חוטיין בלא כפילה, ובית הלל סברי ד"פתיל" דוקא, הוא דבימוא (עב, א) דריש מ"פתיל" - התם (הוה ראשונים) ואשנים) דכתיב ברישא (תרי) מחדר, דמייירי בכפול, ורבינו תם פירש ד"מגדיל" נפקא לזו לבית הלל, ד"עבות" מתורגם "עובד גדיל", ונראה לפירוש זה דבית הלל דרשי "גדילים" הרי ששה, וכשנכפול שנים עשר, ויתכן יותר דלא דריש "גדילים", וכן משמע בספרי: "ועשו להם" - שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו? תלמוד לומר "גדילים", מכמה גדיל אחת נעשית - אין פחות משלושה, דברי בית הלל, בית שמאי אומרים: ארבעה של תכלת ארבעה של צמר. (אכן) כן דייקת בה משמע דבית הלל דרשי "גדילים", ואכל גדיל קיימ, והשתא היא דומיא דבית שמאי דאיייר בתכלת וכלכן, ומידו בספרי איכא דאמרי: שנים של לבן ואחד של תכלת.

בית שמאי אומרים ארבע - פירש בקונטרס: הפתיל יתא ארבע, נמצא הגדיל שנים. ורבינו תם פירש דאגדיל קאי, והענף שמנה - הרי שנים עשר, וכן אנו נהגין, וכן משמע בספרי בפרשת "כי תצא": גדילים למח נאמר? לפי שנאמר "ועשו להם ציצית" שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו? תלמוד לומר "גדילים", כמה גדיל נעשית - אין פחות משלושה חוטיין כדברי בית הלל, ובית שמאי אומרים: מארבע חוטיין של תכלת וארבעה של לבן, על ארבע ארבע ארבעות. משמע דאגדיל קאי. והקונטרס נמי פירש כן בלשון אחד פרק "על אלו מומין" (בכורות לט, ב), וכן יסד רבי שלמה ספרדי: "דמשולשל יתא נפשל כדי ארבעות ארבע", ונפשל" קורא הגדיל, כמו: "מפשיילין חבלים לתוכן" פרק "אלו הן הגדילין" (מכות י, א), וכמו "אין מפשיילין חבלים לתוכן" דבפרק "בני העיר" (מגילה כח, א), דארכבעה בגדול - במסכתו ובחום בפרק "קדש קדשים" (סו, א) (והני) דכבש של מבזה היה שלש אמות ומחצה וארבע ושליש ארבע בוכרותיו, ואית דמפרשי התם דקשר הארבע קמא בוכרות, ואית דגרסי "בוכרותיו" היינו ראשונות. והאכא דלא מפרש מידי צריך עיון, ואביק

ובלבד שלא תהא מופסקת - שיהא כל חוטיה שלימים, שמע מינה מתירים מבגד לבגד. דילמא אי בלא - הא דקתני: שמביא תכלת במקום אחד ותולה בה, ולא חיישינן לבזיון דמבזה לה, לטלית ראשונה דנתבלה דאין ראייה לציצית קאמר דמתיר ממנה הציצית. כל מיני צבעים פוטריין בה - לשום לבן, דכיון דמין בןן ליכא לקיומי בה - אין לך לחור

אחר לבן, אלא שיהו בה שני מינין, חוין מכלא אילן - דרמי לתכלת, וחימין דמזבן לה לאיניש אחרינא וסבר דכל חוטיה תכלת, וכי מצריך לטלית אחריני - שקול תרי חוטים מהבא ונתן שם עם לבן, ותחת אלו יתן לבן, ונמצאת אחת מהן נפטרי בקלא אילן לשום תכלת, ושדי קלא אילן עם לבן בציצית, והוי כלאים בלא מצוה, מיתבי טלית אין פוטריין בה לשם לבן אלא מינה - אם אדומה היא - טייל בה שני חוטיין אדומים ושני חוטיין תכלת, וכן שאר חוטים. מביא תכלת - שני חוטיין לשם תכלת, ודבר אחר לשם לבן, ואף על גב דהאי תכלת הוי מין בןן, אפילו הכי שני מינים בעינן, דאולין בחר רוב טליתות, ואם הביא כשר - אלמא קלא אילן נמי פוטרי בה, בשלית בת ארבעה חוטיין - שנים תכלת ושנים קלא אילן - כשר בשלית בת שמנה חוטיין - ארבע תכלת וחמש בה ארבע קלא אילן לקיים מצות שני מינים - פסולין, דהואיל ולבר קלא אילן איכא חוטיין כל צורכה, חיישינן דלמא מצריך לטלית אחריני, ושקיל הך תכלת מהבא ותלי לה התם, וליכא הבא אלא קלא אילן, אי נמי, שקיל הך דקלא אילן ותלי בה, לשון אחד ויעקב: חוין מכלא אילן - דהא אשני מראות שבה קפדינן, ואילו מראידן שוין, מיתבי בו אם הביא כשר - טלית בת שמנה חוטיין, ארבעה של תכלת ומין אחד, וביקש להטיל בה עוד ארבעה אחריים - לא טייל קלא אילן, שמא ימכורו לאיש אחר ויהא סבור שהם תכלת, ויתרים מכאן ויתן בטלית אחרת במקום תכלת עם לבן, ואם הביא כשר - דהא נפטרה בארבע חוטיין של תכלת ודבר אחר. שמע מינה - מדפסל בה משום דף חששא, דמתירין מבגד לבגד. דלמא דאי עבר - אם עבר והחיק או נפקא חורבה, (דסבר) דמשתרא ציצית מכלא אילן לחודיה, מנר לגר - אותה דנחנכה, מטר - טליתו של הציצית, לכוכב, ולא חייש דילמא מיתקא תכלת ורמי בה קלא אילן, עבד לזו סיפא - כשנותנה לכוכב מקפל הציצית במין פקעת שקורים למושיל, כדי שלא יתק, חייש לזו מיהם - עושה לטלית במין שפה, ומחביא החוטיין בתוכה, ותופר השפה, ארבעה חוטיין נתן בחור הטלית, ובפולן לשמנה, משולשת - תלודה הענף ולבדו מן הגדיל, ארבע - ארבעות, ושליש שבית הלל אומרים - שתהא כל ארבע אחת מארבע בטפח של כל אדם, דהיינו מדת גודל, ושית בקטנה, בתילתא - ארבע, וכולן מדה אחת, ארבע - חוטיין בתוך ארבע ארבעות, שלא ירחיק מן השפה יותר מארבע ארבעות, אין שם ציצית אלא יוצא - תלוי ויוצא מן הבגד משהו, אין

אבצע, וכולן מדה אחת, ארבע - חוטיין בתוך ארבע ארבעות, שלא ירחיק מן השפה יותר מארבע ארבעות, אין שם ציצית אלא יוצא - תלוי ויוצא מן הבגד משהו, אין

ובלבד שלא תהא מופסקת - שיהא כל חוטיה שלימים, שמע מינה מתירים מבגד לבגד. דילמא אי בלא - הא דקתני: שמביא תכלת במקום אחד ותולה בה, ולא חיישינן לבזיון דמבזה לה, לטלית ראשונה דנתבלה דאין ראייה לציצית קאמר דמתיר ממנה הציצית. כל מיני צבעים פוטריין בה - לשום לבן, דכיון דמין בןן ליכא לקיומי בה - אין לך לחור אחר לבן, אלא שיהו בה שני מינין, חוין מכלא אילן - דרמי לתכלת, וחימין דמזבן לה לאיניש אחרינא וסבר דכל חוטיה תכלת, וכי מצריך לטלית אחריני - שקול תרי חוטים מהבא ונתן שם עם לבן, ותחת אלו יתן לבן, ונמצאת אחת מהן נפטרי בקלא אילן לשום תכלת, ושדי קלא אילן עם לבן בציצית, והוי כלאים בלא מצוה, מיתבי טלית אין פוטריין בה לשם לבן אלא מינה - אם אדומה היא - טייל בה שני חוטיין אדומים ושני חוטיין תכלת, וכן שאר חוטים. מביא תכלת - שני חוטיין לשם תכלת, ודבר אחר לשם לבן, ואף על גב דהאי תכלת הוי מין בןן, אפילו הכי שני מינים בעינן, דאולין בחר רוב טליתות, ואם הביא כשר - אלמא קלא אילן נמי פוטרי בה, בשלית בת ארבעה חוטיין - שנים תכלת ושנים קלא אילן - כשר בשלית בת שמנה חוטיין - ארבע תכלת וחמש בה ארבע קלא אילן לקיים מצות שני מינים - פסולין, דהואיל ולבר קלא אילן איכא חוטיין כל צורכה, חיישינן דלמא מצריך לטלית אחריני, ושקיל הך תכלת מהבא ותלי לה התם, וליכא הבא אלא קלא אילן, אי נמי, שקיל הך דקלא אילן ותלי בה, לשון אחד ויעקב: חוין מכלא אילן - דהא אשני מראות שבה קפדינן, ואילו מראידן שוין, מיתבי בו אם הביא כשר - טלית בת שמנה חוטיין, ארבעה של תכלת ומין אחד, וביקש להטיל בה עוד ארבעה אחריים - לא טייל קלא אילן, שמא ימכורו לאיש אחר ויהא סבור שהם תכלת, ויתרים מכאן ויתן בטלית אחרת במקום תכלת עם לבן, ואם הביא כשר - דהא נפטרה בארבע חוטיין של תכלת ודבר אחר. שמע מינה - מדפסל בה משום דף חששא, דמתירין מבגד לבגד. דלמא דאי עבר - אם עבר והחיק או נפקא חורבה, (דסבר) דמשתרא ציצית מכלא אילן לחודיה, מנר לגר - אותה דנחנכה, מטר - טליתו של הציצית, לכוכב, ולא חייש דילמא מיתקא תכלת ורמי בה קלא אילן, עבד לזו סיפא - כשנותנה לכוכב מקפל הציצית במין פקעת שקורים למושיל, כדי שלא יתק, חייש לזו מיהם - עושה לטלית במין שפה, ומחביא החוטיין בתוכה, ותופר השפה, ארבעה חוטיין נתן בחור הטלית, ובפולן לשמנה, משולשת - תלודה הענף ולבדו מן הגדיל, ארבע - ארבעות, ושליש שבית הלל אומרים - שתהא כל ארבע אחת מארבע בטפח של כל אדם, דהיינו מדת גודל, ושית בקטנה, בתילתא - ארבע, וכולן מדה אחת, ארבע - חוטיין בתוך ארבע ארבעות, שלא ירחיק מן השפה יותר מארבע ארבעות, אין שם ציצית אלא יוצא - תלוי ויוצא מן הבגד משהו, אין

הגורר ספסל בשבת ויתכן כי בגרירתו יעשה חריץ באדמה ויעבור
על איסור שבת, לדעת רבי שמעון מותר כיון שאינו מתכוין
לאיסור, ואילו רבי יהודה אסר. רב אמר אין הלכה ברבי שמעון
בגרירה – אסור לגרור ספסל בשבת אם יתכן כי בגרירתו יעשה
חריץ באדמה אף שאינו מתכוין לעשיית חריץ, ושמואל אמר
הלכה ברבי שמעון בגרירה.
אמר אביי, כל מיילי דמר עבדי ברב – בכל הדברים היה מורי רבה
בר נחמני נודה כדברי רבי, לבר מהני תלת – חוץ משלשה הלכות
אלו דעבדי שהיה נודה בהם בשמואל, ואלו הן: א. מתיירין כנגד
לנגד. ב. ומדליקין מנר לנר. ג. והלכה ברבי שמעון בגרירה. דתניא,
רבי שמעון אומר גורר אדם מפה כפא וספסל בשבת, ובגבד שלא
יתפנין לעשות חריץ.
הגמרא מביאה עובדות ממנהגי אמוראים בכיבוס טלית: רב יהודה
מסר ליה טליתא לקצרא – לכובס, ולא חשש שמא תוך כדי
הכביסה יקרעו חוטי התכלת והכובס יטיל תחתם חוטי קלא אילן.
רב חנינא בשעה שהיה מוסר טליתו לכובס עבדי לה סיסא – היה
מקפל את הציציות כמין פקעת, כדי שלא ינתקו החוטים
מהטלית בכביסה.
רבנא בשעה שהיה מוסר טליתו לכובס חייט להו מיהט – היה
מקפל את טליתו מלמטה ומכניס החוטים בתוך אותו הקיפול
ותופרו מלמעלה כדי שלא יקרעו החוטים בכביסה.
הגמרא מביאה ברייתא הדנה במספר החוטים הנצרכים למצות
ציצית ומדת שיעור אורך החוטים: תנו רבנן, כפא חומין הוא נתון
בטלית. בית שמאי אומרים ארבעה חוטים. ובית הלל אומרים,
שלשה חוטים.
מצות ציצית שיטול החוטים ויתחבם בנקב ויכפלם, ויקשור
ויכרוך. מקום הכריכה והקשירה נקרא 'גדיל' שהוא מעשה
קליעה. ואילו שאר חלק הציצית שאינו כרוך וקשור נקרא 'ענף'.
הגמרא דנה בשיעור אורך הענף: וכן תהא משולשת – תלויה.
כלומר, מהו שיעור אורך הענף המשתלשל מהגדיל. בית שמאי
אומרים ארבע אצבעות ובית הלל אומרים שלש.
ואותם שלש אצבעות שפית הלל אומרים, הכוונה לאצבעות
האגודל, שכל אצבע היא אחת מארבע בפתח – רבע משיעור
טפה, של כל אדם – של אדם בינוני.
אמר רב פפא, שיעור פתח שנאמר בכמה הלכות דאורייתא יש בו
ארבע בנותל – ארבעה אגודלים. או, שית בקמח – שש אצבעות
קטנות [זרת] או, חמש בתליתא – חמש אצבעות הסמוכות
לאגודל.
אמר רב הונא מצות ציצית, שיטול ארבעה חוטים ויטילם בתוך
ארבע אצבעות הסמוכות לקצה הבגד ומשולשת – ויהיה הענף
באורך ארבע אצבעות. ורב יהודה אמר שלשה חוטים בתוך שלש
אצבעות הסמוכות לשפת הבגד, משולשת – יהיה הענף באורך
שלש אצבעות.
אמר רב פפא, הלכתא, ארבעה חוטים, ומטילם בתוך שלש
אצבעות ומשולשת – והענף באורך ארבע אצבעות.
שואלת הגמרא: למיפרא: האם בא הדבר לומר דאית להו
שיעורא – שיש שיעור לאורך חוטי הציצית ורמינהו – וקשה, הרי
שנינו בברייתא אחרת בפירוש מילת 'ציצית', אין ציצית אלא יוצא
– שהחוטים יוצאים מעט מכנף הבגד, ואין ציצית אלא משהו – אין
שיעור לאורך החוטים, וגם 'משהו' כשר. ובגר עזי וקני בית שמאי
וקני בית הלל לעלית ויתכן כן בתיבא ואמרו ציצית אין לה שיעור.
כיוצא בו – כדן ציצית כך גם דין לולב, אין בו שיעור.
מאי לא – האם אין כוונת הבריתא שאין לה לציצית שיעור כלל,
וקשה הרי שנינו בברייתא לעיל דין אורך הענף. מתרצת הגמרא:
לא – אין כוונת הברייתא שאין שיעור לחוטי הציצית, ומה ששנינו

ובגבד שלא תהא מופקת – שיהיו החוטים שלמים כשיעור
הנצרך.
שמעת מינה – האם יש ללמוד ממה ששנינו ש'מביא תכלת ממקום
אחר ותולה בה', לכך שמתירין – שמותר להתיר ציצית כנגד זה
להטילה כנגד אחר ושלא כדעת רב [להלן בגמרא] האוסר לעשות
כן מפני בזיון הבגד.
דוחה הגמרא: דילמא דאי קלא – אפשר שדברי הברייתא אמורים
רק אם הטלית הראשונה בלחה ואינה ראויה ללבישה, ואין זה
בזיון לבגד שמסיר ממנו הציצית.
נאמר בתורה (במדבר טו לח) 'ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת',
ודרשו חז"ל (לעיל לח) שיטיל שני חוטים מ'מין כנף' – צבועים בצבע
הבגד וגם 'פתיל תכלת' תנו רבנן, טלית שכולה צבועה בצבע
תכלת, אי אפשר לקיים בה הדין שיהיו שני החוטים בצבע הטלית,
שאם כן יהיה צבעם שוה לצבע חוטי התכלת והתורה הקפידה
שהיו שני צבעים בציצית. ולכן, כל מיני צבועין – מאחד ממני
הצבעים שירצה, פוטרין בה למצות ציצית אף על פי שאינם בצבע
הטלית חוץ מקלא אילן – חוטי צמר הצבועים בצבע הדומה לצבע
תכלת. מאחר שהקפידה התורה שיהיו שני מיני צבעים בציצית,
ואלו דומים בצבעם זה לזה.
מיתבי – שנינו בברייתא אחרת טלית אין פוטר בה אלא מינה –
מין צבעה. כגון טלית אדומה יש להטיל בה שני חוטים אדומים
[מלבד שני חוטי תכלת]. ומוסיפה הברייתא: טלית שכולה צבועה
בצבע תכלת, מביא שני חוטי תכלת ושני חוטי דבר אחר – צבע
אחר, ותולה בה. אולם וקלא אילן לא יביא לכתחילה ומחטעם
שהתבאר לעיל, ואם הביא חוטי קלא אילן כשר בדיעבד. וקשה
שבברייתא הראשונה מבואר שאם הטיל חוטי קלא אילן פסולה,
ואילו כאן שנינו שבדיעבד כשר.
מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, לא קשיא, כאן –
הברייתא ששנינו שפסולה עוסקת בטלית פת ארבעה חוטים
ולפיכך היא פסולה, שהתורה הקפידה שיהיו שני מינים השונים
במראיתם זה מזה. ואילו כאן – הברייתא ששנינו שכשר בדיעבד
עוסקת בטלית פת שמונה חוטים – שני חוטי תכלת ושני חוטים
בצבע אחר, והוא רוצה להוסיף עוד ארבעה חוטים הצבועים
ב'קלא אילן'. ולכתחילה לא יעשה כן, שמא ימכור הטלית לאדם
אחר שיחשוב שחוטי ה'קלא אילן' הם חוטי תכלת, ויתירם משם
כדי להטילם בטלית אחרת וכן יוסיף בטלית הראשונה שני חוטי
לכן של פשתן, ונמצא עובר על איסור כלאים באותה טלית שאין
בה תכלת. שאף שהתירה תורה איסור כלאים במצות ציצית לא
התירה אלא כשיש חוטי תכלת, אך אם אינו מטיל תכלת אסור
להטיל פשתן עם צמר.
הגמרא חוזרת להוכיח מדברי הברייתא לענין 'מתירין מבגד
לבגד': שמעת מינה – מברייתא זו שמתירין ציצית כנגד לנגד שאם
לא כן אין לחשוש שיתיר ציצית מטלית זו ויתנה באחרת.
דוחה הגמרא: דילמא – אפשר שאסור להתיר ציצית מבגד לבגד
ואף על פי כן חששו חכמים דאי עבד – שאם יעבור על איסור זה
ויתיר הציציות מבגד לבגד, יבוא לידי איסור כלאים ולכן אסור
להטיל 'קלא אילן'.
איתמר, רב אמר אין מתיירין ציצית כנגד להטילה כנגד אחר, מפני
בזיון הבגד הראשון שהוא מסיר ממנו חוטי ציצית, ושמואל אמר
מתיירין כנגד לנגד.
הגמרא מביאה מחלוקות נוספות של רב ושמואל הדומים
למחלוקתם בענין ציצית: רב אמר אין מדליקין מנר חנוכה לנר
אחר, אף אם כוונתו להדליק בנר זה עוד נר אחר של חנוכה,
ושמואל אמר מדליקין מנר לנר.
הלכה נוספת: אדם העושה מלאכת איסור אך אינו מתכוין לעשות
את האיסור אלא כוונתו לעשות פעולה אחרת של היתר. כגון,

הקדוש-ברוך-הוא אומר שאינו רוצה לשמוע דבר בלתי רצוי על בני ישראל, כִּי־אם דברים טובים. . ואז נמשך "רב טוב לבית ישראל" בכל העניינים.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

הגמרא מספרת כיצד היו נוהגים האמוראים בהטלת חוטי
הציצית: רב אחא בר יעקב רמי (הטיל) ארבע חוטים בטלית, וצריך
להו מיעה – והיה כופלם לשנים קודם שהכניסם בנקב הטלית
ועיניו להו בגלימא – ומכניס את הכפל בנקב הטלית ואביק להו
מיקב – ותוחב את שני ראשי החוטים שבצד האחד לתוך כפל
החוטים שבצד האחר, ונעשה כמו קשר עניבה, וטעם שעשה כן
משום דקסבר בעינן תמניא בגלימא – שצריך שהיו שמונה חוטים
בבגד, כי הכי דליהוי – כדי שיתקיים הכתוב (דברים כב יא) 'גדלים
תעשה לך' ודורשים גדיל גדילים – גדיל, משמעו שני חוטים, ומכך
שרבתה תורה בלשון רבים 'גדלים' משמע שצריך שני גדילים,
במקום פתיל – במקום שפותל ו-ששזור, קולעו בו את החוטים,
היינו הנקב, שם יניח את ארבעת הגדילים, ומתוך שכוּפּלם נמצאו
שמונה חוטים.
רב ירמיה מדרפתי רמי תמניא – היה מטיל שמונה חוטים דאניהו
שיתקס – שנעשו ששה עשר משום שכוּפּלם אחר שתחבם בנקב
הטלית ולא אביק להו – ולא היה עונבם. מר בריה דרבנא, עבדי
בדין – היה עושה כמו שאנו עושים, שהיה מכניס בנקב רק
ארבעה חוטים וכשנכפלים הם שמונה.
הגמרא מביאה מעשה שהיה לענין ברכה על עשיית הציצית
ומבררת את הדין בזה: רב נחמן אשכחיה (מצא) לרב אבא בר
אבהו, רמי חומי – שהיה מטיל ציצית בטליתו, וקא מברך לעשות
ציצית. אמר ליה רב נחמן לרב אבא, מאי ציי שמענא – מה הוא
ציצית? שאני שומע מפך, ובלשון גלגול אמר לו כי, והרי הכי –
כך אמר רב, ציצית אין צריכה ברכה בשעת עשייתה.
רב חסדא מקשה על דברי רב נחמן בשם רבי: כי נח נפשיה דרב
הוא – כשמת רב הונא, על רב חסדא למירמא דרב אדרב – נכנס
רב חסדא לבית המדרש להקשות סתירה בדברי רב, ומי אמר רב,
ציצית בשעת עשייתה אין צריכה ברכה, והא אמר רב יהודה אמר
רב, מנין לציצית בעובד כוכבים – שעשה עובד כוכבים שהיא
פסולה, שנאמר (מסדר טו לח) 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם
ועשו להם ציצית', מכאן יש לדרוש, שבני ישראל יעשו את הציצית
ולא העובדי כוכבים יעשו.
מבררת הגמרא: והא מאי רומא – מה התכוין רב חסדא להקשות
בכך. אמר רב יוסה, קסבר רב חסדא, כל מצוה שבשירה בעובד
כוכבים – כאשר נעשית על ידי גוי, אם נעשית בישראל – על ידי
ישראל, אין צריך לברך עליה, אבל כל מצוה שבפסולה בעובד
כוכבים, בישראל צריך לברך עליה. ולכן הקשה רב חסדא, שאם
רב סובר שהגוי פסול לעשיית ציצית, אם כן מדוע אין צריך לברך
על עשייתה.
הגמרא דנה עתה האם הכלל שאמר רב יוסף בדעת רב חסדא הוא
נכון. שואלת הגמרא: ומה מילא הוה, והרי מילא דבשירה בעובד
כוכבים שמואל את ישראל, דתניא עיר שאין בה רופא (ומהול)
ישראל, ויש בה רופא ארמאי – ומהול עובד כוכבים ורופא בותי,
ימול את ישראל הארמאי ואל ימול בותי, משום שהכותים אינם
מלים לשם מצות מילה אלא לשם עבודה זרה, דברי רבי מאיר,
רבי יהודה אומר, ימול בותי ולא ארמאי, משום שעובדי כוכבים
חשודים על שפיכות דמים. ומבריייתא זו נראה שהגוי כשר למול,
ומכל מקום בישראל המל הרי הוא צריך לברך, דאמר מר – שהרי
אמרו חכמים המל אומר, ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר
קדשנו במצותיו וצונו על המילה, ומוכח שאין את הכלל שאמר רב
יוסף.
משיבה הגמרא: מדי הוא משמא אלא לרב – הרי כלל זה שאמרנו
הוא רק כדי להקשות על רב, ולשיטת רב אין הוכחה ממילה
שכלל זה אינו נכון, שהרי רב מיפסיל פסיל מילה הנעשית על ידי
גוי, ולכן מובן שמברכים עליה, דאיתמר מנין למילה בעובד כוכבים
– הנעשית על ידי גוי, שפסולה, דרו בר פפא משמיה דרב אמר,
נאמר לאברהם במצות מילה (בראשית יז ט) 'ואתה את בירתי
תשמור', רק נמול כמון רשאי למול. רבי יוחנן אמר, משום שנאמר
באותה פרשה (שם יז ט) 'המול ימול' וגו', ויש לדרוש, המל ימול –

אין לה שיעור הכוונה שאין לה שיעור למעלה שיכול לעשות
חוטים ארוכים ככל שירצה, אבל יש לה שיעור למטה – יש שיעור
שלא יפחות ממנו כפי ששנינו שלא יפחות מארבע אצבעות.
ובהכרח יש לך לפרש כן דברי הבריייתא. דאי לא תימא הכי –
שאם לא תאמר כן איך תפרש מה ששנינו פיוצא בו – כשם
שציצית אין לה שיעור כך לולב אין לו שיעור, וכי הכי נמי דאין
לו ללולב שיעור כלל, והתנן – הרי שנינו במשנה (סוכה טז) לולב
שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו בשר, הרי שיש שיעור לאורך
הלולב, אלא בהכרח מה ששנינו אין לו שיעור הכוונה שאין לו
שיעור למעלה שיכול ליטול לולב ארוך ככל שירצה אבל יש לו
שיעור למטה שלכל הפחות יהיה בו השיעור הנזכר במשנה. והכא
נמי לגבי חוטי ציצית, כוונת הבריייתא שאין לו שיעור למעלה, אבל
יש לו שיעור למטה.
הגמרא מביאה ברייתא שחוטי הציצית צריכים להיות מופרדים:
תנו רבנן, נאמר (מסדר טו לח) 'ועשו להם ציצית' וגו' אין במשמע
ציצית אלא ענה – שיצאו החוטים מופרדים ממוץ לחבורם בגדיל,
כמו ענפי האילן היוצאים מן הגזע, וכן הוא אומר (יחזקאל א ח)
'ויהיו ציצית ראשי', דהיינו שיצאה יד ואחזה בציצית
ו-שערות ראשו, ומכאן שציצית הם פתילים היוצאים מן הדבר
עצמו כשערות הראש. ואמר אביי וצריך לפרוהו – להפרידו את
חוטי הציצית כי צוציתא דארמאי – כבלורית שער הראש של
הגויים שהם בדוקים מלמטה ומופרדים מלמעלה.
הגמרא מביאה ברייתא על מקום קשירת חוטי הציצית בטלית: תנו
רבנן, הטיל – קשר את הציצית על הקרן – על שפת חודה של קרן
הטלית, או על הקרן – חוט עבה העשוי בשולי הבגד כדי שלא
יפרם הבגד. בשירה, רבי אליעזר בן יעקב (אומר) פוסל בשתייה.
אומרת הגמרא: כמאן אלא – כמי הולך הא דאמר רב גידל אמר
רב, ציצית צריכה שתהא נושפת ו-משולשלת על הקרן, משום
שנאמר (מסדר טו לח) 'על כנפי נדרים'. כמאן, דרבי אליעזר בן יעקב
שדחה פוסל אם הטיל את הציצית על הקרן או על הגדיל ממש,
אלא צריך שירחיק מן הקרן באופן שתהיה הציצית תלויה על
הקרן.
הגמרא מבררת את שיעור הרחקת הציצית מהקרן: אמר רבי יעקב
אמר רבי יוחנן, וצריך שירחיק את נקב הציצית משפת הבגד מלא
קשר גודל – כשיעור הפרק החיצון של האגודל. ואף שכבר אמר
רב פפא לעיל (מא) ששיעור מרחק הנקב משפת הבגד הוא תוך
שלוש אצבעות, ואיצטריך דרב פפא – אנו צריכים לדרב רב פפא,
ואיצטריך דרבי יעקב, דאי מדרב פפא, הוה אמינא – הייתי אמור
שתוף שלש שאמר רב פפא משמעו דלא ירחיק ספי – שלא ירחיק
את הנקב יותר משלוש אצבעות, וכן דמקרב לשפת הבגד מעלה,
ומשום כך ואיצטריך לדרבי יעקב שצריך להרחיק כשיעור גודל. ואי
מדרבי יעקב, הוה אמינא שכמלא קשר גודל משמעו דלא ליקרב
ספי – שלא יקרב את הנקב לשפת הבגד פחות משיעור זה וכן
דרחיק מעלה, ולכן צריכא – נצרכים דברי רב פפא, ללמד שלא
ירחק את הנקב יותר משלוש אצבעות.
הגמרא מביאה מעשה שהיה בהרחקת הנקב משפת הבגד: רבינא
ורב סמא, הוו יתיבי קמיה דרב אשי – היו יושבים לפני רב אשי,
הווה (ראהו) רב סמא, לקרינה דלימיה ו-לקרן בגדו דרבנא,
דקתר וקצר ממלא קשר גודל – שנקרע ונפחת שיעור מרחק הנקב
משפת הבגד משיעור קשר אגודל. אמר ליה רב סמא לרבינא, לא
סבר לה מר להא דרבי יעקב שצריך להרחיק כמלוא קשר גודל.
אמר ליה רבינא, בשעת עשייה איתמר – לא נאמר שיעור זה אלא
בשעת עשיית הציצית, אבל אם אחר כך נפחת, לא נפסלה
הציצית.
איכסיף – התבייש רב סמא שלא ידע דין זה. אמר ליה רב אשי לרב
סמא, לא תתקוף לך – אל תצטער בשל כך, משום שחז מניניהו
בתרי מין – אחד מהם מזכמי ארץ ישראל, גדולה מעלתם
בהריפות ובפכחות כשנים מאיתנו חכמי בבל, ורבינא מארץ
ישראל הוא ואתה מבבל ולפיכך לא תבוש.

מנחות. פרק רביעי – התכלת דף מב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רנא רש"י תוספות

אין לה שיעור למעלה – דכמה דבעי ליהוי ארוך. ויש לה שיעור למטה – דמשולשת ארבע בעינן, אבל בציר מהכי לא. והדקתני "משה" – דבמשוה נמי מתבשר גרדומי. וצריך לפרוה כי צוציאת דארמא – כבלוית של גוים, דבוקות מלמטה ופרודות מלמעלה. על הקרן – על שפת חודה של קרן. גייל – חוט עבה וחזק בבגד תחילה כדי שלא יחא נוח ליקרע. לשון אחז: גייל – אלו חן

חוטין שבשפתי שני הצדדים, וקורין אורליש. שנתא נומפת על הקרן – שתהא תולה ומכה על הקרן. כלומר, כשיגביהנה למעלה מן השפה, כדי שתהא תולה ונוגעת התלויה בקרן. שיהיוק מלא קשר גודל – צריך שיגביהנה מן השפה מלא קשר גודל, שיעור הציפור עם בשר עד פרק ראשון. ואיצטרך דרב פפא – דאמר לעלי: ארבעה בתוך מלשון דמשמע שלא יגביהנה יותר משלש אצבעות. וכמה דרבי לשפה טפי מעלי – ואפילו בחודה של שפה ליתבשר. דסתו ובצר מפלא קשר גודל – דנסתר ונרחב והנקב, וירד והגדיל למטה עד שעמד בציר ממלא קשר. אי נמי, נסתר הבגד מלמטה שקורין אנפילייר, עד שנפתח מן השפה עד הנקב ממלא קשר גודל. בשעת עשייה [איתמר] – והא דרבי יעקב. ואנא נמי בשעת עשייה [והוה] מלא קשר גודל. איכספ – רב סמא. אמר ליה – לרב סמא. חד מינייהו – מבני ארץ ישראל, ורבינא מארץ ישראל הוה. ועיף ליה – כופל לה קודם שיתלם בציצית. ומעיל ליה בגליטא – מכניס הכפל בנקב הסלית. ואבין להו טיב – עונבן, שחור ומכניס שנים הראשים בתוך הכפל, ותלוין בעניבה בטלית. דהכי דריש: "גדיל" – שנים, "גדילים" – תרתין משמע, שחן ארבעה חוטין. ואחר כך כופלן לשמונה. רפי תמניא – חוטין, דכתיב "גדילים" – לרבות עוד שנים גדילים, דהוה תמניא חוטין. כך קבלה מרבינו יעקב חזקן דמסכת יבמות. דאיתנו שיתסר – לאחר שהכניסן בטלית כופלן חזק שיתסר. כידין – מכניס ארבעה חוטין ואחר כך כופלן לשמונה. רפי חומין – היה מטיל ציצית לטליתו. ציצ – ליגול. אין צריכה ברכה – בשעת עשייה. מאי רוביא – מאי קושיא. כל פצוע שבשירה בנוי בישראל אינו צריך ברכה – דאין יכול לגומר "אשר קדשנו", דהא גוי נמי כשר בה. מפי המורה. רופא = מוהל. ואל ימול כותי – לפי שמול לשם דר גרזים. כדמפרש התם במסכת עבודה זרה (כו, א). מדי הוא טעמא – דמקשי רב חסדא. אלא לרב רב מיפסל פסיל – מילה בגוי. הלכך איכא למימר מלך חסדא לא קשיא אלא לרב. ואתה את בריתי תשפור – לגימול כמותך אני מוטרס. המול ימול – קרי ביה המול ימול. סוכה פסיו ליה – לרב חסדא. סוכה מכל מקום – מפרש בפרק קמא דמסכת סוכה.

מפשרניא

אין לה שיעור למעלה, אבל יש לה שיעור למטה. דאי לא תיקמא הכי, פיצא בו לולב אין לו שיעור, הכי נמי דאין לו שיעור כלל? והתנן: לולב שיש בו שלשה ספחים פדי לנגוע בו – פשרו אלא, אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה; הכי נמי אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה. תנו רבנן: "ציצית" – אין ציצית אלא ענף, וכן הוא אומר: "והקחני בציצית ראשי". ואמר אבין: וצריך לפרוה כי צוציאת דארמא. תנו רבנן: הפיל על הקרן או על הגדיל – כשירה, רבי אליעזר בן יעקב אומר פוסל בשתיקה. כמאן אולא הא דאמר רב גידל אמר רב: ציצית צריכה שתהא נומפת על הקרן, שנאמר: "על פגפג כנדיהם", כמאן? כרבי אליעזר בן יעקב. אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: וצריך שיהיוק מלא קשר גודל. ואיצטרך דרב פפא, ואיצטרך דרבי יעקב; דאי מדרב פפא, הוה אמינא: תוף שלש – דלא לירחיק טפי, וכמה דמקרב מעלי, ואיצטרך דרבי יעקב; ואי מדרבי יעקב, הוה אמינא: מלא קשר גודל – דלא ליקרב טפי, וכמה דרחיק מעלי, צריכא. רבינא ורב סמא הוו יתבי קמיה דרב אשי, חזויה רב סמא לקרניה דגלימיה דרבינא דסתו ובצר מלא קשר גודל, אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרבי יעקב? אמר ליה: בשעת עשייה איתמר. איכספ. אמר ליה רב אשי: לא תתקוף לך, חד מינייהו כתרי מינן. רב אחא בר יעקב רמי ארבע, ועיף ליה מיעף, ומעיל ליה בגליטא ואביק ליה מיבק;

ואבין להו מיבק – נראה לי שלא היה מעביר דרך נקב האבק אלא שבעה חוטין לכל היותר, והשמני מניח וקושר בו. דאם לא כן היה יכול להעביר הציצית מן הסלית דרך האבק אחר עשייתו, ולא משכחת כלאים בציצית. תמניא בגליטא – דריש "גדילים" ארבעה, וכן מתבטל, שבשעת תנייתן בטלית יהיו שמונה. ורבי רימיה מדפתי סובר כן, ואם כן הוה להו שיתסר, דלית ליה אבק. מנין לציצית

בגוי שהיא פסולה – משמע: הא אשה כשירה. ולא אמר: כל שאנו בלבישה אינו בעשייה, דהא לא כתיב בגופה בלבישה אלא בכלאים, ומילתא אחרייה היא. וגבי תפלין דריש כי האי גוונא. בישראל אינו צריך לברך – דמשמע "צנו" – ולא לאחרים. ואל ימול כותי – לאחר שהמיר דתו, דסתמיהו לשם דר גרזים, אף על גב דגירי אמר תו, וגוי, אף על גב דבפרק "המביא הניין" (גיטין כג, א) קא אמר גבי גט: גוי אדעתא דנפשה עבד – שאני התם דסתם אשה לאו לגירושין קיימא, אבל סתם מילה לשמה קיימא. והכי משני גבי נזכים (ב, ב). ומתוך כך ניהא בסמוך דממשר ציצית בגוי מדכתיב "ועשו להם", דמשמע: אחרים יעשו להם, ובתו הכי מכשר רב טייה שלא לשמה, ומייתו מתפלין, משמע דבציצית נמי בעי לשמה אף על גב דגוי כשר. ותימה: כיון דסתמא לשמו קאי, אמאי איצטרך לרבות גוי ויש לומר: כי דהכי דלא ננימנע "מני ישראל". ותימה: וגבי ספרים ותפלין ומזוזות, למא לי למעוטי גוי מיקושרתם ובתבתם? תיפוק לי דסתמא לאו לשמו קאי דבפרק "הניין" (גיטין נד, ב). פסל אכורת שלא כתב לשמן, דאמרינן התם: "ספר תורה שכתבת, אכורת שבה לא כתבת, לשמן, משמע: אלא סתמן כתב, דאיכתי למימר "שכתבת" שלא לשמן! ויש לומר: דאיצטרך משום עבר ואשה מין ומסור ומשומד אף על גב דנתנו גוי, הכי נמי תני כותי אף על גב דסתמיה לשם דר גרזים ולא איצטרך ליה קרא. אי נמי: לא דק, ובעי למימר: "שלא לשמן". דפרק "כל הגט" (שם כד, א) תנו: כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול, ואף על גב דסתמא נמי פסול, אלמא לא דייק. אי נמי, נראה דאכורת לכד בעינן כולי האי, ואיצטרך למעוטי אי כתב ולא אכורה, ואלול

קסבר: בעינן תמניא בגליטא, כי היכי דליהוי "גדיל" "גדילים" במקום פתיל. רב ירמיה מדרפתי רמי תמניא דאיתנו שיתסר, ולא אביק ליה. מר בריה דרבינא עבד כידין. רב נחמן אשפחיה לרב אדא בר אהבה רמי חוטי וקא מברך: "לעשות ציצית", אמר ליה: מאי ציצית שמענא? הכי אמר רב: ציצית אין צריכה ברכה! כי נח נפשיה דרב הונא, על רב חסדא למירמא דרב אדרב: ומי אמר רב ציצית אין צריך ברכה? והא אמר רב יהודה אמר רב: כיון לציצית בגוי שהיא פסולה? שנאמר: "דבר אל בני ישראל... ועשו להם ציצית" – בני ישראל יעשו, ולא הגוים יעשו! והא מאי רומיא? אמר רב יוסף, קסבר רב חסדא: פל מצוה שפשירה בגוי – בישראל אין צריך לברך, פל מצוה שפסולה בגוי – בישראל צריך לברך. – וכללא הוא? והרי מילה דכשירה בגוי, דתניא: עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא ארמאי ורופא פותי – ימול ארמאי ואל ימול פותי, דכרי רבי מאיר, רבי יהודה אומר: פותי ולא ארמאי; ובישראל צריך לברך, דאמר מר: המלך אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה"! – מדי הוא טעמא אלא לרב, רב מיפסל פסיל, דאיתמר: מונן למילה בגוי שפסולה? דרו בר פפא משמיה דרב אמר: "ואתה את בריתי תשמור", רבי יוחנן אמר: "המול ימול" – המלך ימול. סוכה פסיו ליה, תפלין הוי תיובתיה. הרי סוכה דכשירה בגוי, דתניא: סוכה גוים, סוכה נשים, סוכה בהמה, סוכה פותיים, סוכה מכל מקום – כשירה, וכללך שתהא מוספכת פהליכתא, ובישראל אין צריך לברך, דתניא: העושה סוכה לעצמו, אומר: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שיהיינו ויקימו והגיענו לזמן הזה", פא ליכא בה, אומר: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם וצונו ליכא בפסוקה", ואילו "לעשות סוכה" לא מברך. תפלין תיובתיה; והרי תפלין דפסולות בגוי, דתני רב חנינא בריה דרבא מפשרניא:

ואילו לעשות תפילין לא מברך – וידע היה ושלל לברך "לעשות תפילין", ששאלו כל ענייני ברכות. ופרק "הרואה" ידועלמו מצריך לברך אעשיית ציצית סוכה ותפילין, ובערוך הביאו בערך "צץ ג", וחולק על החלמוד שלו. ובתוספתא דברכות (פרק ו) תני: העושה ציצית לעצמו מברך "שהחינו", ובפרק "הרואה" (ברכות נד, א) גמי אמר דאכלים חדשים מברך שהחינו, וכן כתב רב שרירא גאון.

הקוצים בו – פירש בקונטרס: משום "תעשה" ולא כן. והענין, ולי נראה, דמה דעביד אחר כך היינו העשייה, דאמר רב גופיה: תלאן ואחר כך פסק ראשי חוטין שלוחן כשר, דזו היא עשייתו. וכן פרק קמא דסוכה (יא, א) גבי הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת, דקציצתן זו היא עשייתו. אלא טעמא – משום דבעינן תלייה לשמה. והא דתנן פרק קמא דסוכה (ט, א), סוכה הישנה בית הדלל מכשירין, ופריך גמרא: ובית הדלל לית לה דרב יהודה אמר רב: עשאה מן הקוצים וכו' כי אמריתה קמיה דשמואל אמר: אף מן הסיסין פסולה, אלאמא בעינן טויה לשמה. הכא גמי בעינן עשייה לשמה! לפי אותה גירסא אדשמואל פריך ולא מרב, ומרב גמי מצי למפריך.

כתנאי ציפן זהב – תימה: דילמא ציצית שאני, דפרק קמא דסוכה (ט, א) דריש: "גדילים תעשה לך" – לשם חובך. ואי משום דכתיב ידך לאותן, הא דרישין ליה לעיל (לו, ב): לך לאות ולא לאחרים וחתם גבי סוכה פריך כי האי גונא מידח הסוכות תעשה לך, ונמשנין דאיצטריך למעטי גזולה, לא דרש יד מנייה. לשם חובך, ואי משום דתפילין איתקוש למזוזה, ומזוזה וספר תורה יליף (לעיל לה, א) כתיבה כתיבה מגט – הא בגט גופיה לא בעינן עשייה לשמה **עד** שיעברין לשמן – אומר רבינו תב: ההילכתא כרבן שמעון בן גמליאל, דאף על גב דהילכתא כרב באסורי, דסוגין ד"הנזיקין" (גיטין נד, ב) דהומה לאו מילתא היא, עיבדתי לשמן כותיה אולא. והא דפריך "גמיר הדך" (סנהדרין מז, ב) דאיפליגו אביי ורבא בהמנה אי מילתא היא אי לא, ומייתי ותי תנאי, ופירש בקונטרס דרבא כרבנן דלא בעי עיבוד, דהומנה לאו מילתא היא. מיהו רבינו תם ורבינו חננאל פירשו דרבא כרבן שמעון בן גמליאל, דכיון דבעי עיבוד לשמן, אם כן הומנה לאו מילתא היא, ואין מילתא היא – אפשר בחיתוך העור, ובתיקונים קטנים סגי לשויי לשמה. והא דבעא אביי מרב שמואל רבי יהודה בסמוך: הניכ צביעתו ליה, ואחרי כרבן שמעון בן גמליאל – לא קיבלה מנייה. ויש מפרשים דהוא ד"הנזיקין" אפילו כרבנן, ודלא פליגי אלא כרבן תפילין דתשמיש מצוה. וליא, דהא איכא ש"ן של תפילין, ועיקר קדושה יש בה, כדמוכח פרק "במה מדליקין" (שבת כה, ב) ופרק "במה אשה" (שם סב, א). ו**סממנים** – דבר תימה הוא: היאך מערב שום דבר בהדי תכלת? ושמו עם הסממנים נקרא תכלת. ובקונטרס פירש: לשורות תהן, בדרך הצובעין ששורין אותו בצבירין. **מה** טעם טעימה פסולה – ואף על גב דהא קרא בבגדי כהונה כתיב, וליפני תכלת מבגדי כהונה. ופרק "בא לך" (יזמא עב, א) דריש ליה לירשא אוריגא. ואין ניקוחים אלא מן המומחה – קרי שיריעתא. שמו הוא צבעו ואינו בקי. אבל אם נמצאו בשוק – רוב מצוין אצל תכלת מומחה ון, ולכן מכשירין המוצא חוטי תכלת פרק "המוצא תפילין" (עירובין צו, ב), וכדאי גונא אמר בחולין גבי שחיטה (יב, א). **תפילין** יש להן בדיקה – פירש בקונטרס: בחסירות ויתרות. ואפילו הכי אין נקחין אלא מן המומחה לעבוד לשמן. אבל ספרים ומזווח לא בעי עיבוד לשמן. וכן פירש הרב רבינו משה בר מיימון דמזוזה לא בעיא לשמה, ולא פירש מנא ליה, ושמו מהבא. וקשה: דפרק "הנזיקין" (גיטין נד, ב) משמע דספר

מפשרנאי: ספר תורה, תפילין ומזווחות שפתכן מין, פותין, גוי, עבד, אשה, וקמן, וישראל משומך – פסולין, שפאמר: "וקשרתם... וכתבתם", כל שישנו בקשריה – ישנו בכתיבה, כל שאינו בקשריה – אינו בכתיבה; וכישראל אין צריך לברך, וישלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה דרבי יוחנן: על תפילין של יד, אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין", על תפילין של ראש, אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין", ואילו "לעשות תפילין" לא מברך! אלא לאו היינו טעמא: כל מצוה דעשייתה גמר מצוה, כגון מילה, אף על גב דקשריה בגוי – בישראל צריך לברך, וכל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה, כגון תפילין, אף על גב דפסולות בגוי – בישראל אינו צריך לברך, ובציצית בהא קמיפלגי, מר סבר: חובת מליט הוא, ומר סבר: חובת גברא הוא. אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: אתון הכי מתניתו לה, אן הכי מתניתו לה, אמר רב יהודה אמר רב: מנן לציצית בגוי שקשריה? שפאמר: "דבר אל בני ישראל... ועשו להם ציצית" – עשו להם אחרים. אמר רב יהודה אמר רב: עשאן מן תקוצים ומן הנימין ומן הנרדן – פסולה, מן הסיסין – פשיירה; פי אמריתה קמיה דשמואל, אמר: אף מן הסיסין פסולה, פעינן מויה לשמה. כתנאי: ציפן זהב, או שפלה עליהן עור בהמה טמאה – פסולות; עור בהמה טהורה – כשירות, ואף על פי שלא עיבדן לשמן. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף עור בהמה טהורה – פסולות, עד שיעברין לשמן. אמר ליה אביי לרב שמואל בר רב יהודה: הא תכילתא הניכ צביעתו לה? אמר ליה: מיייתין דם חלון וספגין ורמינן להו ביורה, ושקלינא פויתא בביעתא וטעימין להו באודרא, ושדינן ליה להחוא ביעתא וקלינן ליה לאודרא. שמע מניה תלת: שמע מניה מעימה פסולה, ושמע מניה דבעינן צביעה לשמה, ושמע מניה מעימה פסולה. – היינו מעימה פסולה, היינו צביעה לשמה! אמר רב אשי: מה טעם קאמר, מה טעם מעימה פסולה – משום דבעינן צביעה לשמה. כתנאי: מעימה פסולה, משום שפאמר: "כליל תכלת", דברי רבי חנינא בן גמליאל. רבי יוחנן בן דהבאי אומר: אפילו מראה שני שבה פשר, משום שפאמר: "ושני תולעת". תנו רבנן: תכלת אין לה בדיקה, ואין נקחין אלא מן המומחה; תפילין יש להם בדיקה, ואין נקחין אלא מן המומחה; ספרים ומזווחות יש להן בדיקה, ונקחין מכל אדם. ותכלת אין לה בדיקה? והא רב יצחק בריה דרב יהודה בדיק ליה (סימן: בנשם), מייית מנכיא גילא, ומנא דשכלילתא, ומימי רגלים

בן

מפשרנאי – שם מקום. מין גוי – להכי נקט, דסתמיה בקי בכתיבה. תפילין – עשיתן לא זו היא גמר מצותם עד שיקשרם. בהא פליגי – רב נחמן ורב חסדא אליבא דרב: רב חסדא סבר ציצית חובת תלית, הילכך עשיתן היא גמר מצותן, ורב נחמן סבר חובת גברא היא, ועטיפתה וזוי מצותה. הכי מתניתו לה – לא דאמר רב יהודה אמר רב לעיל, משום הכי קשיא להו לעיל דרב אדרב. עשאה לציצית מן הקוצים – הנקצצים, היינו חוטין המלויין בכל הדיועה, שקורין פרוקיש, וקוציצין אותם מן הבגד. לשון אחר: להכי קרי להו הוצין – שירצאין מן הבגד כהוצין. נייסין – היינו אותן שירצאין מן הבגד בתפירה. גרדן – פריג'ש. פסולה – כל זמן שמחוברין לבגד, דבעינן עשייה לשמה. ציפן זהב – לתפילין. פסולות – בתים, דתיק של עור בעינן, דאפילו קשירתן אינן אלא רצועות במינן, כדאמרין ב"הקומץ" ומנחות לה, א. או שפלה עליהן – שעשה בתים של עור בהמה טמאה – פסולות, כדאמרין בפרק "שמונה שריצים" (שבת קח, א): "למען תהיה תורת ה' בפיך" – מן המותר בפיך. וספמנים – דרך הצובעים לשרות בגדים בצריך שקורין בייצא. ונעמינן ליה באודרא – אודרא = מוך, וצובעין אותה בתוך אותה קליפה לידע אם תכלת יפה. שפע מניה – מודקלינן לאודרא. בעינן צביעה לשם ציצית. ושפע מניה – מדרדינן ביעתא לברא, ולא שדינן ליה ביורה. מעימה פסולה – אם עירה צבע נסיון ביורה פוסל את כל היורה. משום שנאמר בליל תכלת – כל תכלת בעינן (כליל). ושיאמר כל עיקר מראה החלולן בצמור, שלא ידא דבר אחד צבוע בה מתחילתה. אפילו מראה שני שבה – שכבר נצבע בה צמר אחר, וזה השני – כשר. ושני תולעת – משמע שני, דאפילו מראה שני של זהורית קרי תולעת, והוא חדין לתכלת דכתיב גמי בהחוא קרא. אין לה בדיקה – קא סלקא דעתך: אין אדם יכול לבדוק אם תכלת הוא אם קלא אילן הוא. ואינה נקחת אלא מן המומחה – והואיל ואין לה בדיקה – אין לוקחין אותה אלא מן המומחה, שידע שקלא אילן אסור. תפילין יש להן בדיקה – אדם יכול לבדוק אם דקדק בהן בחסירות ויתרות או לא. ואף על פי כן אין נקחין אלא מן המומחה, היודע שצריכין עיבוד לשמן. ונקחין מכל האדם – דליכא בהן עיבוד לשמן. מנכיא גילא = בייסא, ובלישן צרפת אלוס. מיא דשכלילתא – מים הוצאין מן התלתן שקורין פנגריא.

בן

חוטי הציצית לשמה, סובר כחנא קמא שאין צריך לעבד את
העורות של תפילין לשמן, ושמואל הסובר שצריך טויה לשמה,
סובר כרבן שמעון בן גמליאל.
הגמרא מביאה את דיני הכנת צבע התכלת לציצית, ואופן
צביעתה: אָמַר לִיה אֲמִי לֵב שְׂמֹאל בִּר רַב יְהוּדָה, הָא תְּכֵילֶתָּה –
את תכלת הציצית, הִיכִי צָבְעִיתָ לָהּ – כיצד אתם צובעים אותה.
אָמַר לִיה רַב שְׂמֹאל לֵאבִי, מִיָּתִיבִין וְ-מִבְּיֵאִסִּין דָּם חֲלוּזִין וְסָפְנִין,
וְיִמִּין לָהּ – ומטילים אותם בְּיֹרֶה וְ-קֶעְרָה, [וּמִרְתַּחֲתִין לִיה עַד
שְׁנוּצָר צֶבַע הַתְּכֵלֶת] וְשָׂקְלִינָא פֻּרְתָּא בְּעִצְתָּא – ולוקחים מעט
מהצבע בקליפת ביצה, וְשָׂעֲמִין לָהּ בְּאֻדְרָא – ובודקים אותו אם
הוא טוב וראוי לצביעה על ידי שצובעים בו תחית בד קטנה,
ולאחר הבדיקה שְׂדִין לִיה לְהוּאָה בְּעִצְתָּא – משליכים את אותה
קליפת הביצה עם הצבע שנשאר בתוכה, וְקִלְיִן לִיה לְאֻדְרָא –
שורפים את הבד הצבוע.
אומרת הגמרא: שָׁמַע מִיָּה תַלְת – מדברי שמואל אנו למדים
שלושה דינים בהלכות התכלת, מכך שצריך לשרוף את הבד שָׁמַע
מִיָּה מְעִיקָה פְּסוּלָה – יש ללמוד שהצביעה שעשו לנסיון פסולה,
ומכך שצביעת הבד פסולה שָׁמַע מִיָּה דְּעֵינִין צָבְעִיהָ לְשָׁמָּה – יש
ללמוד שצריך שתהיה צביעת הציצית לשם מצות ציצית ולא
לשם בדיקה, ומכך שזורקים את הנותר בבדיקה שָׁמַע מִיָּה מְעִיקָה
פְּסוּלָה – יש ללמוד שהבדיקה פסלה את הצבע, ואם יחזיר את
הנשאר ליורה כל הצבע שביורה פסל.
מקשה הגמרא: הֵינֵּן מְעִיקָה פְּסוּלָה יִינֵן צָבְעִיהָ לְשָׁמָּה – והרי הדין
הראשון ששמענו מדברי שמואל שהטעימה פסולה, הוא מאותו
הטעם שהצביעה צריכה להיות לשמה, ונמצא אם כן שאין כאן
שלושה דינים אלא רק שנים.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲשִׁי, אֲכַן אֵין כֵּאֵן שְׁלוּשָׁה דִּינִים אֲלֵא
שְׁנִים, וְמָה פְּעֻם קָאָמַר – ודברי הגמרא הם בדרך ביאור, מָה פְּעֻם
שְׁהַמְעִיקָה פְּסוּלָה, מְשֻׁם דְּעֵינִין צָבְעִיהָ לְשָׁמָּה, וצביעת הצמר לא
נעששה לשם ציצית אלא לשם בדיקת הצבע.
הגמרא מביאה, שהדין השלישי שצבע שהשתמש בו נפסל שנוי
במחלוקת תנאים: בְּתַנָּא, (מְעִיקָה פְּסוּלָה) [מְעִיקָה פְּסוּלָה] – ברק
את צבע התכלת פסל את כל הצבע שבאותו כלי, מְשֻׁם שְׂנֵאָמַר
לְגַבִּי בְּגֵדִי הַכְּהוֹנָה (שמות כז לא) וְעֵשִׂיתָ אֶת מְעִיל הָאָפוֹד כָּלִיל
תְּכֵלֶת, ומכאן יש לדרוש שיהיה הבגד צבוע בכל התכלת, כלומר
בעיקר מראה החילוף שבצבעו, ואחר שלקחו ממנו מעט לנסיון לא
נשאר בצבע את עיקר התכלת, דְּבָרֵי רַבִּי תַנְיָא בְּן גַּמְלִיאֵל, רַבִּי
יֹחֲנָן בֶּן דִּהְמַאי אָמַר, אֲפִילוּ מִרְאָה שְׁנֵי שָׁבָה כֶּשֶׁר – אפילו אזור
שהשתמש בצבע לצביעת בגד, הנותר בכלי כשר לצביעה, מְשֻׁם
שְׂנֵאָמַר וְשְׁנֵי תוֹלַעַת, ויש לדרוש את תיבת 'שני' גם בלשון שני,
דהיינו שהבגד השני הצבע מהתולעת גם הוא כשר, וכן יש
לדרוש גם על צבע התכלת המוכר באותו מקום, שדינו כמו שני
התולעת, וכלומר שהצבע השני של התכלת גם הוא כשר.
תַּנּוּ רַבֵּנּוּ, תְּכֵלֶת אֵין לָהּ בְּרִיקָה – חוטי ציצית הצבועים בתכלת, אי
אפשר לבדוקם אם נצבעו בצבע כשר, ומשום כך אֵין נִקְחָת אֲמֵלָא
מִן הַמּוֹמָקָה – אין קונים את ציצית התכלת אלא מאדם מומחה
היודע את דיני הצבע. תְּפִילִין יֵשׁ לָהֶם בְּרִיקָה – תפילין אפשר
לבדוקם אם יש בהם אותיות חסרות ויתרות, וְאֵין נִקְחָתִין אֲמֵלָא מִן
הַמּוֹמָקָה – ואף על פי כן אין קונים אותם אלא מן המומחה, היודע
שצריכים לעבד את עור התפילין לשם תפילין. קָפְרִים וּמוֹזוּת –
ספרי תורה ומוזות, יֵשׁ לָהֶן בְּרִיקָה – אפשר לבדוקם אם הם כשרים
שהרי יכול להתבונן אם יש בהם אותיות חסרות ויתרות, וְנִקְחָתִין
מִכָּל אֶדָם – ומשום כך אפשר לקנותם מכל אדם שאינו מביא מומחה
ואינם דומים לתפילין, שכן ספרי תורה ומוזות אין צריך לעבד את
הקלף שלהם לשמה.
הגמרא הבינה שמה ששנינו בברייתא 'התכלת אין לה בדיקה'
הוא מזהמת שאי אפשר לברר אם נצבעה בתכלת או בקלא אילן,
ועל כך שואלת הגמרא: וְתְכֵלֶת אֵין לָהּ בְּרִיקָה – האם אי אפשר
לבדוק את חוטי התכלת שבציצית אם נצבעו בצבע הראוי לא
בקלא אילן, וְהָא – והרי רב יֹאקֵם בְּרִיה דְּרַב יְהוּדָה בְּרִיקָה לִיה – היה
בודק את חוטי התכלת, (סִימָן בְּנֵשָׁא) מִיָּתִי – היה מביא מומחה
גִּילָא וְיֵאֵי דְשִׁבְלִיתָא וְ-מִים היוצאים מן התלתן וְיִמִּי רְגֵלִים

מִשְׁפָּרְתָּא וְ-שֵׁם מְקוֹם, סֵפֶר תוֹרָה תְּפִילִין וּמוֹזוּת שְׂבָתָן צִדְקִין או
בוֹתִי או עוֹבֵד בּוֹכְבִים או עוֹבֵד כְּנַעֲנִי, או אֲשֶׁה וְקָמֶן – או קטן, או
מוֹקֵר, פְּסוּלִין, מְשֻׁם שְׂנֵאָמַר בְּפִרְשַׁת תְּפִילִין (דברים ח-ט) וְקִשְׁרָתָם
לְאוֹת עַל יָדָךְ וְהָיוּ לְטָטְפָה בֵּין עֵינֶיךָ, וכתבתם על מוזות ביתך
ובשַׁעֲרֶיךָ, ודורשים וקִשְׁרָתָם וכתבתם, כֹּל שֶׁשָּׂגוּ בְּקִשְׁרָהּ יִשְׁגּוּ
בְּתַכְיָה – מי שחיבב במצות קשירת תפילין, כשר למצות כתיבת
התפילין, כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּקִשְׁרָהּ וּכְגוֹן אֵלוֹ הַמְּנוּיִם לְעִיל אֵינוֹ בְּתַכְיָה.
פְּעִימַת הַגְּמָרָא אֵת הַקּוּשִׁיא: וְכִישְׁרָא – ומכל מקום ישראל
העושה את התפילין, אֵינוֹ צִדִּיק לְכָרָה, דְּשִׁלַּח רַב חֵיִיא בְּרִיה דְּרַב
הוֹנָא מְשַׁמֵּיהָ דְּרַבִּי יוֹחָנָן לְחַכְמִים, עַל תְּפִילִין שֶׁל דָּר, כְּשִׁמְנִים
אֹמֶר, בְּרוּךְ אַתָּה... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִילִין, עַל
תְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ אֹמֶר, בְּרוּךְ אַתָּה... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל
מִצְוַת תְּפִילִין, וּמִשְׁמַע מְדַבְּרֵי רַב חֵיִיא, וְאֵילוֹ בְּרַכְתָּ לְעֲשׂוֹת תְּפִילִין
לֹא מִכָּרָה, וּמִכָּאֵן מוֹכַח שֶׁאֵף בְּמִצְוָה שֶׁאֵין הָיָה כְּשֶׁר בְּעִשְׂיִתָּהּ,
פְּעִימַת שֶׁאֵין הִישְׁרָא מְבַרֵּךְ עֲלֶיהָ, וְאֵם כֵּן מָה הִיא קוּשִׁייתָ רַב
חֲסָדָא.
מבארת הגמרא: אֲמֵלָא לֹא הֵינֵנוּ מְעִמָּה – אלא ודאי זה הכלל, כֹּל
מִצְוָה דְּעִשְׂיָתָהּ הִיא גְּמַר הַמִּצְוָה, כְּגוֹן מִלָּה שֶׁבִּשְׁעָה שְׂמַל קִיִּים אֵת
מִצְוַת הַמִּילָה, אֵף עַל גַּב דְּכִשְׁרָהּ עִשְׂיִיתָה עוֹבֵד בּוֹכְבִים – על ידי
עוֹבֵד כּוֹכְבִים, מְכַל מְקוֹם בְּיִשְׂרָאֵל צִדִּיק לְכָרָה עֲלֶיהָ, וְכֹל מִצְוָה
דְּעִשְׂיָתָהּ לֹא גְמַר מִצְוָה, כְּגוֹן עִשְׂיִיתָה תְּפִילִין, שֶׁהַכְּתָנָם הֵם רַק
הַכְּשֶׁר לְמִצְוָה, וְהַנְּחִיתָה אֵת מִצְוָה, אֵף עַל גַּב דְּפְסוּלוֹתָ עוֹבֵד
בּוֹכְבִים, בְּיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ צִדִּיק לְכָרָה. וְעִצְיָתָהּ, אֵף עַל מִכָּפְלִי – בכך
נחלקו רב נחמן ורב חסדא בדעת רב, מִרְ קָמַר – רב חסדא סבר
שציצית חובת מִלִּית הוּא, ומשום כך הנחת הציצית בטלית זו היא
גמור מצותה ולכן על כרחך צריך לומר שרב הצריך לברך עליה,
וְיִר קָמַר – רב נחמן סבר, ציצית חובת נִכְרָא הוּא, ורק כשמתעטף
בטלית בת ארבע כנפות חייב בציצית, אבל כשמטיל את הציצית
בטלית כשאינו עטוף בה אין זה אלא הכשר והכנה למצות
הציצית, ולכן אין לברך על עשייתה.
רב מרדכי מתרץ באופן אחר: אָמַר לִיה רַב מְרִדְכִי לְרַב אֲשִׁי, אַתּוֹן
הָכִי מְתַנְיָו לָהּ – אתם כך שניתם את דברי רב יהודה בשם רב,
שציצית שעשאה עובד כוכבים פסולה, ומשום כך הוקשה לרב
חסדא מזה הטעם שאין הישראל מברך על עשייתה, אֵין הָכִי
מְתַנְיָו לָהּ – אבל אנו כך שנינו שמועה זו, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,
כְּגוֹן לְצִיצִית עוֹבֵד בּוֹכְבִים – שעשאה עובד כוכבים שְׂבָשְׁרָהּ,
שְׂנֵאָמַר (מדרב טו לח) וְכֹל אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרָתָא אֲלֵהֶם וְעֵשׂוּ לָהֶם
צִיצִית, ויש לדרוש את הכתוב וְעֵשׂוּ לָהֶם, שֶׁעֵשׂוּ לָהֶם חֲסִים,
כלומר שעובדי כוכבים יעשו עבור הישראל ציצית. ומאחר
שעשית ציצית כשירה בגוי, לכן אין הישראל מברך עליה.
הגמרא מביאה כמה דינים ממה צריכים להיות עשויים חוטי
הציצית: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, חוטי ציצית שֶׁשָּׂאֵן מִן הַקּוּצִים
– חוטים היוצאים מן הבגד ובולטים בו בקוצים, וְיִן הֵינִימִין – או
מחוטי התפירה של שפת הבגד שנשארו לאחר התפירה, וְיִן
הַנְּדִין – או מחוטי הבגד שנשארו בשפת הבגד לאחר אריגתו,
הטלית פְּסוּלָה, משום שלא תלה את החוטים בבגד לשם ציצית
אלא כבר היו מחוברים בו ורק קשרן כדרך שקושרים את הציצית,
אבל עשה את חוטי הציצית מן הַפִּסִּין – פקעיות כדוריות של
חוטים בְּשִׁרָהּ, משום שהטילם בבגד לשם ציצית, ואין צריך
שתהיה טווית החוטים לשם ציצית. כִּי אֲמַרְתָּה קָמִיה דְּשְׂמֹאל –
וכשנאמרו דברים הללו לפני שמואל אָמַר, אֵף אֵם עֲשָׂא מִן
הַפִּסִּין פְּסוּלָה, משום דְּעֵינִין מְוִיָּה לְשָׁמָּה – שגם טווית החוטים
צריכה להיעשות לשם ציצית.
אומרת הגמרא: בְּתַנָּא – מחלוקת רב ושמואל אם טווית החוטים
צריכה להיות לשמה, תלויה במחלוקת תנאים לעניין תפילין אם
צריך שיהיה עיבוד העור לשמה, שכן שנינו, צִיץ – את פרשיות
התפילין וְהָב, דהיינו שעשה את בתי התפילין מזהב, או שְׂפִלָה
וְ-לִשׁוֹן טְלָאִין עֲלֶיהֶן עוֹר בְּהִקָּה מְמָא – שעשה את בתי התפילין
מעור בהמה טמאה, פְּסוּלוֹת, אבל עשה את הבתים מעור בְּהִקָּה
מְוִיָּה, בְּשִׁירוֹת וְאֵף עַל פִּי שְׂפִלָה עֲבָדִין לְשָׁמָּה – לשם תפילין, רַבֵּן
שָׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חֹלַק וְאֹמַר, אֵף מְעוֹר בְּהִקָּה מְוִיָּה, הַתְּפִילִין
פְּסוּלוֹת עַד שֶׁיַּעֲבֹד לְשָׁמָּה, ואם כן רב הסובר שאין צריך לטוות את

אמר, שָׁמַר וְתָלַח ישראל עִמּוֹ – עם הגוי בְּרָדָה משום שיחשוב
שהוא ישראל שהרי יש לו ציצית, וְהִתְנַחֵם הגוי בדרך.
הגמרא מביאה שתי הנהגות של רב יהודה לענין ציצית, ומקשה
סתירה ביניהן: רב יהודה, רַמִּי תְּכַלְתָּא לַפְּיוּזָא – (טלית) דְּאִינְשִׁי
בִּיתִית – היה מטיל ציצית לבגדי אשתו, וְכֵן הִיה מְבָרַךְ כָּל צִפְרָא –
כל בוקר ברכת הַתְּעַנְּפָא בְּצִיצִית.
שואלת הגמרא: מְבָרַכִּי – הלא מכך שהטיל ציצית בבגד של
אשתו, מוכח דקסבר שציצית מצוה עֲשֵׂה שֵׁלָא הִזְמֵן גִּרְמָא הוּא,
ונשים חייבות בה, ואם כן אִמְאִי מְבָרַךְ כָּל צִפְרָא וְצִפְרָא – מדוע
היה מברך כל בוקר ובוקר, והרי אם אין היא מצוה עֲשֵׂה שהזמן
גרמא, אם כן אף הלילה זמן ציצית הוא, והיום הוא המשך המצוה
של הפעם הראשונה שלבש ציצית, ולעולם אין לשוב ולברך
עליה.
מתרצת הגמרא: אכן סובר רב יהודה שהלילה זמן ציצית הוא,
והטעם שברך עליה כשהיה לובשה בבוקר משום שסובר בְּרַבִּי,
דְּתַנְיָא, תְּפִילִין כָּל יוֹמָן – כל פעם שחזור וּמִנְיָה, חוזר וּמְבָרַךְ עֲלֵיהֶן
דְּבָרֵי רַבִּי. ומשום כך, גם רב יהודה היה חוזר ומברך כל בוקר
בשעה שהיה לובשה.
מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן שסבר כרבי, כָּל שְׁעָתָא נִמִּי – כל
זמן ביום שהיה לובשה מחדש היה לו לברך, ולא רק פעם אחת
בבוקר.
מתרצת הגמרא: רַב יְהוּדָה, אִינְשִׁי צִנְעִית הָוָה – אדם צנוע היה, וְלֹא
שָׁרִי לִיה לְגִלְמִית בְּלוּיָא יוֹמָא – ולא פשט את טליתו כל היום, אך
באמת אם היה פושט את טליתו באמצע היום והיה לובשה מחדש,
היה מברך עליה.
שואלת הגמרא: וּמָאִי שָׁנָא (מצפרא) [בצפרא] – ומה שונה זמן
הבוקר שרק אז היה מברך, והרי היה לו לברך כבר באשמורת
הבוקר בשעה שהיה קם משנתו ללמוד תורה והיה לובש את
טליתו.
משיבה הגמרא: כִּי מִשְׁנֵי מְכַסּוֹת לִילָה לְכַסּוֹת יוֹם – כשהיה פושט
את בגדו שהיה מתכסה בו בלילה ולובש את בגד היום שבו היה
יוצא בין אנשים היה מברך, אך בשעה שהיה קם משנתו ללמוד
תורה, עדיין היה נשאר לבוש בבגד שהיה מתכסה בו בלילה.
הגמרא מביאה ברייתא בה יתבאר מי הם החייבים בציצית: תָּנוּ
רַבֵּנָא, הַכֹּל חַיִּבִּין מִצְוַת צִיצִית, בְּהֵנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים, גֵּרִים נָשִׁים
וְעֶבְרִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹשֵׁר בְּנָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה שְׁהִזְמֵן גִּרְמָא
הוּא, שְׁהָרִי אִין חַיִּיבִים בְּלִילָה בְּצִיצִית, וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שְׁהִזְמֵן
הוּא, נָשִׁים פְּטוּרוֹת.
אָמַר רַב – שְׁנִינוּ לַעֲלִיל בְּבִרְיָתָא, הַכֹּל חַיִּבִּין בְּצִיצִית, בְּהֵנִים לְוִיִּם
וְיִשְׂרָאֵלִים. מקשה הגמרא: פְּשִׁטָּא, דָּא – (שאם) בְּהֵנִים לְוִיִּם
וְיִשְׂרָאֵלִים פְּטִירִי, מָאֵן לִיתִיב – מי הוא החייב בציצית, ולמי נאמרה
מצוה ציצית.
מתרצת הגמרא: בְּהֵנִים אִיצְטְרִכָּא לִיה, דְּסִלְקָא דַּעְתָּךְ אִמְנָא,
הוֹאִיל וְכַתִּיב בַּפֶּרֶשֶׁת כֻּלְאֵי בָגִידִם (דברים כב יא) לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִמְנוֹ
צִמְרָא וּפְשִׁטִּים יַחְדָּיו, וּסְמוּךְ לַכָּךְ בַּפֶּרֶשֶׁת צִיצִית נֹאמַר (שם כב יב)
וְיָדִים תַּעֲשֶׂה לָּהֶן, הִיתִי אֹמֵר, מָאֵן דְּלֹא אִישְׁתִּיר בְּלָאִים לְנִבְתִּי
בְּלִבִּישָׁה – מי שנאמר עליו שלא הותר בלבישת כלאים, הוּא
דְּמִיתִיב בְּצִיצִית, אַבֵּל הֵן – (אלו) הַבְּהֵנִים, הוֹאִיל וְאִישְׁתִּיר בְּלָאִים
לְנִבְתִּיהוּ – כיון שהותר להם לבישת כלאים, לֹא לִיתִיבֵיהוּ בְּצִיצִית, קָא
מִשְׁמַע לָן שְׁגַם הַבְּהֵנִים חַיִּיבִים בְּצִיצִית, וְהִטַּעַם דִּקְדָּה דְּאִישְׁתִּיר
בְּעִידוֹן עֲבוּדָה, כֹּלָּא עִידוֹן עֲבוּדָה לֹא אִישְׁתִּיר – שאף שאכן הותר
הכהנים בלבישת כלאים, לא הותרו אלא בשעת עבודה במקדש
אבל שלא בשעת עבודה לא הותרו, אם כן אף הם בכלל איסור
כלאים ולכן אינם פטורים מציצית.
עוד שנינו בברייתא: רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹשֵׁר בְּנָשִׁים. מבררת הגמרא: מָאִי
מִצְטָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁסָּבַר שְׁצִיצִית הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שְׁהִזְמֵן גִּרְמָא.
משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא, נֹאמַר בַּפֶּרֶשֶׁת צִיצִית (במדבר טו לו) וְיָדִים
אוֹתוֹ, וְיֵשׁ לְדֹרוֹשׁ מִכָּאֵן שֶׁאִין חַיִּיב בְּצִיצִית אֲלָא בְּגַד שֶׁאֵתָּה
לֹבֵשׁוֹ בְּיוֹם מִשׁוֹם שֶׁאֵתָּה רֹאֵה אוֹתוֹ, פְּרָט לְכַסּוֹת לִילָה שֶׁאִין

כֵּן אֲרָבָעִים יוֹם – שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם,
וְתִירֵי לָהּ בְּגוּיָהּ – ושורה כולם את התכלת מאוֹרְתָא וְעַד לַצִּפְרָא
– מערב ועד הבוקר, אם אִיפְדֵר חוּתִיתָ – נתקלקל מראה הצבע,
הציצית פְּסוּלָה שְׁמִינן שֶׁהֻצַּע הוּא 'קלא אילן', ואם לֹא אִיפְדֵר
חוּתִיתָ בְּשָׂרָה.
וְכֵן אֲדָא קָמִית – (לפני) דְּרָכָא מְשִׁמִּיה דְּרַב עֲזִירָא אָמַר שֶׁכך הִיא
דרך הבדיקה, מִיִּיתִי חֲמִירָא אִרְכָּבָא דְשַׁעֲרֵי – מביא שאור מבצק
של שעורים שהמוצם קשה – (חזק) וְאִפִּי לָהּ בְּגוּיָהּ – ומכניס בתוכו
את חוטי התכלת ואופהו בתנור, אִישְׁתַּנָּא לְמַעֲלִיּוֹתָא – אם
השתנה צבע התכלת לטובה בְּשָׂרָה, ואם לְגִרְעִיּוֹתָא – לרעה,
פְּסוּלָה, וְסִמְנִינָךְ לִזְכוּר אִיזָה שִׁינוֹי כִּשְׁר וְאִיזָה שִׁינוֹי פְּסוּל, שִׁינוֹי
שָׁךְ, כְּלוּמַר לרעה, פְּסוּל, שִׁינוֹי אָמַת, כְּלוּמַר לטובה, כִּשְׁר. וקשה
מדוע אמרו בברייתא שהתכלת אין לה בדיקה.
מתרצת הגמרא: מָאִי אִין לָהּ בְּרִיקָה נִמִּי דְקָאמַר אִשְׁעִימָה – מה
שאמרו בברייתא, שהתכלת אין לה בדיקה, הוּא עַל הַטַּעֲמָה,
שאי אפשר לבדוק ולדעת אם המוכר בדק על ידי חוטים אלו את
הצבע שביורה וממילא צביעתם היתה שלא לשמה.
הגמרא מספרת על בדיקת התכלת: מָר – (שם חכם) מְשַׁבֵּי – (שם
מקום בבבל) אִיִּיתִי תְּכַלְתָּא – הביא עמו ציציות תכלת, בְּשִׁנֵּי רַב
אָחָא – בחיי רב אחאי, בְּרִיקָה בְּרַבִּי וְצִחָק בְּרִיה דְּרַב יְהוּדָה –
בבדיקתו של רב יצחק, וְאִיפְדֵר חוּתִיתָ – ונחלש מראה הצבע,
בדקו בְּרַבִּי רַבִּי, וְאִישְׁתַּנָּא לְמַעֲלִיּוֹתָא – והשתנה לטובה. כְּסוּר –
סברו החכמים שהיו שם לְמִסְפָּלָה – לפסול את הציצית, אָמַר לָהּ
רַב אָחָא, אֲלֵא הָא – אלא לפי דבריכם נמצא שציצית זו לא
תְּכַלְתָּא הִיא משום שנפרד הצבע בבדיקתו של רב יצחק, וְלֹא קָלָא
אִילָן הִיא – שהרי נשתנה צבעה לטובה בבדיקתו של רב אדא, ואם
כן אִיזָה צֶבַע הוּא הֵן, אֲלֵא שְׁמַע מִינָה שְׁמוּעָתָא אֲהָרִי אִיתְמַר –
אלא ודאי דברי רב יצחק ורב אדא נאמרו האחד על חבירו, ואין
הם חלוקים זה על זה, וכְּלוּמַר, הִיכָא בְּרַבְרָנָא – כאשר בדקנו בְּרַבִּי
צִחָק בְּרִיה דְּרַב יְהוּדָה, אִם לֹא אִיפְדֵר חוּתִיתָ בְּשָׂרָה, ואם אִיפְדֵר
חוּתִיתָ בְּרִיקָה לָהּ בְּרַבִּי אֲדָא, בְּחִמְרָא אִרְכָּבָא – בשאור קשה, ואם
אִישְׁתַּנָּא לְמַעֲלִיּוֹתָא בְּשָׂרָה, לְגִרְעִיּוֹתָא פְּסוּלָה.
הגמרא מביאה ראייה לדעת רב אחאי: שְׁלַחוּ מִתָּם – שלחו
החכמים מארץ ישראל, שְׁמוּעָתָא אֲהָרִי אִיתְמַר.
הגמרא מספרת ממנהגו של רבי מני בענין קביית הציצית: רַבִּי מְנִי,
תָּגַר הִיה, וכשהיה קונה ציציות למוכרם, דִּיק וְזָבִין – היה מדקדק
וקונה מן המומחה, משום שהחמיר בְּחִמְרָא מִתְּנִיתָא – בחומרת
הברייתא לעיל שהטעימה פסולה, למכין שאת אפשר לבדוק אם
נעשתה הצביעה כהלכתה, לא היה קונה אלא ממומחה היוודע דין
זה שהטעימה פסולה. אָמַר לִיה הָהוּא קָבָא – זקן אחד, הָכִי עֲבוּד
קָמָא דְקָמָךְ – כך עשו דורות הקודמים, וְאִצְלָה עִסְקָנִיהוּ –
והצליחו בעסקיהם.
הגמרא מביאה ברייתא, ממני אפשר לקנות ציצית: תָּנוּ רַבֵּנָא,
הַלּוֹקֵחַ שְׁלִית מְצוּיָצָה – שהטילו בה ציציות מן השוק, אם קונה
מִיִּשְׂרָאֵל, הִרִי הִיא בְּחֻקָּתָה שֶׁנִּעֲשֶׂה כהלכתה וכשרה, ואם מן
הַעֲבוּדֵי בִּזְבִּיבִים, אם כן תִּתֵּן – סוחר גוי, בְּשָׂרָה, לפי שודאי הגוי
קנה אותה מִיִּשְׂרָאֵל מוֹמָחָה, ואין לחוש שישקר בכך משום שירא
להפסיד אומנותו אם יתברר שישקר. ואם מן הַהֲדוּשׁ – סתם גוי
שאנו סוחר, פְּסוּלָה, שְׁמָא הִגִּי צֶבַע לְבוֹד את חוטי התכלת
ונעשתה הצביעה שלא לשמה. וְאִף עַל פִּי שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים, אִין אָדָם
רָשָׁא לְמִפְּדוּר שְׁלִית מְצוּיָצָה לְעוּבֵד בִּזְבִּיבִים עַד שְׁתִּיר צִיצִיּוֹתֶיהָ –
עד שיוציא את חוטי הציצית מהטלית, ולכאורה מטעם זה היה
לנו לחניה שלא יתכן שהיה ביד גוי ציצית כשרה, ולפסול ציציות
שבִּיד הַתָּגַר, מכל מקום מותר לקנותה מן הגוי, משום שתגר ירא
על אומנותו, ובדאי לא ימכור ציציות פסולות.
מבררת הגמרא: מָאִי מִצְטָא – מה הטעם שאין מוכרים טלית
מציצית לגוי. משיבה הגמרא: הָכָא תְּרִינוּ – כאן בבבל ביארו,
מִשׁוֹם זִוְנָה – שמא יתן הגוי את הטלית לזונה גויה בשכרה, ותאמר
שישראל אחד נתנו לה, ותוציא לעז על ישראל כִּשְׁר. רַב יְהוּדָה

מנחות. פרק רביעי - התכלת דף מג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רנה
רש"י תוספות

בן ארבעים יום - מתינוק בן ארבעים. לשון אחר: שעברו ארבעים יום משיצאו מגוף האדם (נתקלקל). ונפרד חזותא - נתקלקל המראה פסולה, דקלא אילן הוא. חמייא ארכסא - שאור קשה. וסימניך - איזה שינוי כשר ואיזה שינוי פסול, שינוי שקר - המשנה דברו לרעה הכל יודיען שרע הוא, ושינוי אמת - המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו הכל יודיען שטוב הוא. מאי אין לה בדיקה דקאמר

נמי אפעימה - אין אדם יכול לבדוק הצמר אם לשם תכלת נצבע אם לטעימה ולשם ניסיון, ואמרו לעיל דטעימה פסולה. לשון אחר: אטעימה - והכי קאמר: אין בודקין יורה של תכלת בטעימה, שלא יפסל כל היורה, אלא שקיל בביעתא בדמרפרש לעיל. פר - שם חכם. ממשכי - שם מקום. לאו תכלת הוא - דהא איפרד חזותא בדרב יצחק, ולאן קלא אילן - דהא אישתני למעלותא כדריב אלעזר. שמועתא - דרב יצחק דורב אדא אהרדי איתמר. כלומר, בשתייהן יחד בדיקין, ולא פליגי, אלא היכא דבדקא כו', והא דרב אדא מוספת על דרב יצחק ומפרש אותה. דייק וזבין - מן המומחה. בחומרי מתנייתא - דלעיל, דקתני: טעימה פסולה, הלכך בעי מומחה. מן הגוי - אמ תגר דרב כשרה, דלא מרע נפשתי. חובין לה מישראל וכשרה. פסולה - דשמוא הוא צבעה, ושלא לשמה נעשית. ואף על פי שאמרו כו' - אפילו הכי אמרינן (גבי) תגר ישראל מכרה לו. מאי פקעא - אין מוכרין מצויצת לגוי. משום זונה - דלמא היא ליה זונה ישראלית, וסבורה ישראל הוא ותבעל ליה, ועברין משום "לא תתחתן בה" (דברים ז). לשון אחר: משום זונה גויה, דלמא יחיד לה ההוא גוי באנתנה, ואמרה כי ישראל נתנה לי, ואתי למחשדיה. שמוא יתלוה - ישראל עם הגוי זה, וסבור: ישראל הוא, דהא יש לו ציצית, ויהרגנו. יחודה רמי ליה תבילתא לפרוומא דאנישי ביתה - והכי מטיל ציצית לבגד שמתכסה בו אשתו. וסבך כל צפרא - ועוד עושה דבר זה, כשמתעטף בטליתו בכל בוקר ובוקר היה מברך. פורדמי - תבילתא לכסות אשתו, קסבר נשים חייבות בה - אלמא קסבר מצות עשה שלא הזמן גרמא דהא, דוממה בין ביום ובין בלילה, דאי זמן גרמא נשים פטורות. אמא בן דלילה זמנה אמאי מברך - אלא פעם ראשון כשנתעטף כשהיתה חדשה הזה ליה לברך, הא מכאן ואילך יומא אריכא דמי, דהא אין לילה מפסיק. ולא הוה שרי לה כל יומא - אלא בלילה, והלכך לא מברך אלא בצפרא, ולעולם כרבי. ומאי שמוא מצפרא - לברך כשהוא עומד ומתעטף בה באשמורת קודם היום לגירסתו ומשני. כי משני מכסות לילה לכסות יום - שני טליתות מצויצות הוי, אחת ליום ואחת ללילה. שחומן גרמא היא - דלילה לרבי שמעון לאו זמן ציצית, והוי יום זמנה. כהנים אישתראי כלאים לגבייהו - אבנט, דכתיב ביה (שמות טז): "שש ותכלת". כסות סומא - דחייב. ורבנן - דאית להו לילה זמן ציצית, והויא מצות (ועשה) שלא הזמן גרמא, ונשים חייבות.

האי

תורה בעי עיבוד! ושמוא הכא בשאר ספרים איירי. ונראה לפרש: תפילין יש להם בדיקה - בחסירות ויתירות, ואפילו הכי אין ניקחין - שגנאי לסותרין, אבל לעיבוד לשמה לא חיישינן, שהכל בקיאין בו. והא דתניא ב"המוצא תפילין" (עירובין צו, א): הלוך תפילין מן השוק בודקה אחת אחת - בדריבער איירי. (ולפירוש הקונטרס נראה לי לפרש בדריבער לא חיישינן). והכי תניא בתוספתא דמסכת עבודה

זרה: אין לוקחין תפילין אלא מן המומחה, ואם לקח ממי שאינו מומחה זמנא בידו שנים או שלשה צמדים - בודק ממנו תפילין אחד של יד או של ראש בצמיד הראשון, וכן שני וכן שלישי. והא דתנן (עירובין צה, א): המוצא תפילין מבניסן זוג זוג אף על פי שלא בדיקן - הריהם משום כבוד תפילין לא חיישינן. אי נמי, מוצא שאני, דרוב מצויין אצל תפילין מומחין הן. ובמכילתא איתא: נאמר כאן "ממחה" ונאמר להלן (ויקרא כה) "מים תודה נאולתו", מה להלן שנים עשר חדש - אף כאן מגיד שצריך לבדוק תפילין אחת לשנים עשר חדש, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: אין צריך בדיקה. שמואי אמר: אלו תפילין של אבי אימא. ופרק "המוצא תפילין" ירושלמי נמי תניא: תפילין צריך (בדיקה) אחת לשנים עשר חדש, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין צריך, וכל הני דמצינן בדיקה סבירא להו בחזקת תפילין הכתוב מדבר, ולא קיימא לן הכי. מיהו בשימושא רבה איכא שמעריך לבדקן פעמיים בשבוע. והני בדיקות לא הוו משום חסירות ויתירות, אלא שמוא בלו ותקלקלו. ובמוחה אשכחן בדיקה, דאמרינן במסכת יומא (יא, א) שנבדקת פעמיים בשבוע, ויש לחלק. בן ארבעים - פירשתי פרק "האשה בגדה (סג, א). מאי אין לה בדיקה נמי דקאמר אטעימה - ובדיקה דרב יצחק ורב אדא אהני בלוקח מן המומחה שיעוד דטעימה פסולה, אבל לא ידע מקלא אילן, דאיהו גופיה לא ידע. ורבי שמעון פוטר בגשים - אף על גב דאמרינן ברכות (כ, ב) גבי קידוש דנשים חייבות, דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה וכו' ושמוד בדבור אחד נאמרו, ואמרינן נמי במכילתין ובירושלמי "דגדילים" ו"לא תלבש" בדבור אחד נאמרו - לאו מילתא היא. וההם לא איתמר בדבור אחד אלא אלאשמועתיא הא, אבל הכא איתמר כי היכי דלא ניסתרו אהרדי. והכי נמי אן, דלא תקשתו דגידירוש כי היכי דמריבין (פסחים כ, ב) גבי אכילת מצה, דההם שאני, דכתיב בחד קרא. ורבי

- רב יהודה איניש צניעא הוה, ולא שרי ליה לגלמיה פוליה יומא. - ומאי שנא מצפרא? - פי משני מפקסות לילה לכסות יום. תנו רבנן: הפל חייבין בציצית, כהנים, לויים וישראלים, גרים, נשים ועבדים. רבי שמעון פוטר בנשים, מפני שמוצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. אמר מר: הפל חייבין בציצית, כהנים, לויים וישראלים. פשיטא, דאי כהנים לויים וישראלים פטורי, מאן ליחייב? - כהנים איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא, הואיל וכתוב: "לא תלבש שעטנן צמר ופשתים יחדו, גדילים תעשה לך", מאן דלא אישתרי כלאים לגביה בלבישה - הוא דמחייב בציצית, הני כהנים הואיל ואישתרי כלאים לגבייהו - לא ליחייבו, קא משמע לן, נהי דאישתרי בעידן עבודה, בלא עינן עבודה לא אישתרי. רבי שמעון פוטר בנשים. מאי מעמא דרבי שמעון? דתניא: "וראייתם אותו" - פרט לכסות לילה. אתה אומר: פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא? כשהוא אומר: "אשר תכסה בה" -

הרי כסות סומא אומר, הא מה אני מקיים "וראייתם אותו" - פרט לכסות לילה. ומה ראיית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה? מרבה אני כסות סומא שישנה בראיה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה שאינה בראיה אצל אחרים. ורבנן

האי

ורבי שמעון מאשר [נפקא] – רבינו תם לא גריס ליה, דאם כן כולחו מרבו בעלת חמש. ופרק שני דבוחים (יה, ב) תנאי: "ארבע" ולא שלש, "ארבע" ולא חמש, ומוקי לה כרבי שמעון. ומיהו, על כרחיך נראה לי דתלת תנאי הוו, ואליבא דרבי שמעון פליגי התם, דהא קיימא לן הלכה כרבי שמעון בבסות לילה כמו שהוכחתי למעלה (מ, ב), וקיימא לן נמי

דבעלת חמש חייבת, לעיל (לו, ג) גבי האי מאן דחייטיה לגלמיה לא עבד כלום דרשיה בעלת חמש, ואנן כמאן? אלא על כרחיך גירסא נכונה היא. והא דפרק "בית שמאי" (ובוחים מ, א) לא דריש רבי שמעון "אשר" – היינו להחיה דרשא, וכי האי גוונא הוי טובא.

ואיזו זו וזו קרית שמעון – אסמכתא בעלמא, דקריית שמעון דרבנן.

בין תכלת ללבן – בברכות (ט, ב) אמרינן: בין תכלת ושבח ללבן שבה, פירש בקונטרס: בין צמר שקלט צבע תכלת לצמר שלא קלט. וליתא, דאם כן מאי ראיא זו? ובערוך פירש: בין חוליא של תכלת לחוליא של לבן, ופרק קמא דברכות ירושלמי, כיני מתניתין: בין תכלת שבציצית ללבן שבה. "וראייתם אותו" – מן הסמוך. רבי אליעזר דאמר כדי שיכיר בין תכלת לברתו, "וראייתם אותו" – שיהא ניכר בין הצבעים.

הכי גרסינן: **רקיע** דומה לספיר – דהכי כתיב קרא. והכי נמי גרסינן פרק "כסוי הדם" (חולין פט, א), ולא בספרים גרסינן: רקיע דומה לכסא הכבוד. **חורתם** של טיט – מה שדומה חותם של טיט לציצית – שכן עושין לעבדים, והציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקדוש ברוך הוא, כדאיתא פרק "במה אשה" (שבת נז, ב) בבבא דעבדא תנן. **שואל** מענק – פירש רבינו תם: דהוי מלא, ויש מאה אותיות בפסוק, ויש מפרשים "דמה" עולה באת"ב ב"ש מאה, ובקונטרס פירש: אל תקרי "מה" אלא "מאה", כלומר שתיב מאה בברכות. ויש מפרשים: כדי להשלים מאה באותיותיה, וכי קרית "מאה" הרי כולן.

ויל

האי "אשר תכסה בה" מאי עבדי ליה? – מביעי להו לכדתניא: "על ארבע פגפות כסותה", ארבע – ולא שלש. אתה אומר: ארבע ולא שלש, או אינו אלא ארבע ולא חמש? כשהוא אומר: "אשר תכסה בה" – הרי בעלת חמש אמור, ומה אני מקיים על ארבע ארבע ולא שלש. ומה ראית לרבות בעלת חמש ולהוציא בעלת שלש? מרבה אני בעלת חמש – שיש בכלל חמש ארבע, ומוציא אני בעלת שלש – שאין בכלל שלש ארבע. – ורבי שמעון? "מ"אשר" נפקא. – ורבנן? "אשר" לא משמע להו. ורבנן, האי "וראייתם אותו" מאי עבדי ליה? – מביעי להו לכדתניא: "וראייתם אותו וזכרתם" – ראה מצוה זו וזכור מצוה אחת התלויה בו, ואיזו זו? זו קרית שמעון, דתנן: מאימתי קורין את שמע בשחרית? משפיר בין תכלת ללבן. ותניא אידך: "וראייתם אותו וזכרתם" – ראה מצוה זו וזכור מצוה אחת הפמוכה לה, ואיזו זו? זו מצות פלאים, דכתיב: "לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדו. גדרים תעשה לך". תניא אידך: "וראייתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'", פון שנתחייב אדם במצוה זו – נתחייב בכל מצות פולין; ורבי שמעון היא, דאמר: מצות עשה שהזמן גרמא היא. תניא אידך: "וראייתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" – שקולה מצוה זו כנגד כל המצות פולין. ותניא אידך: "וראייתם אותו וזכרתם... ועשייתם" – ראייה מביאה לידי זכירה, וזכירה מביאה לידי עשייה. ורבי

שמעון בר יוחאי אומר: כל הדרין במצוה זו – זוכה ומקבל פני שכינה, כתיב הקא: "וראייתם אותו" וכתוב התם: "את ה' אליהך תירא ואתו תעבד". תנו רבנן: חביבין ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הוא במצות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד: "שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך". ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר: אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה! וכיון שנוצר במילה שבבשרו תנישבה דעתו; לאחר שניצא, אמר עליה שירה, שנאמר: "למנצח על השמינית מזמור לדוד" – על מילה שציתנה בשמיני. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו – הכל בחיובק שלא יחמא, שנאמר: "והחוטם המושלש לא במהרה ינתק", ואומר: "הנה מלאך ה' סביב לראיו ויחלצם". תניא, היה רבי

מאיר אומר: מה נשתנה תכלת מפל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד, שנאמר: "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר ובעצם השמים למחר", וכתוב: "כפמראה אכן ספיר דמות פסא". תניא, היה רבי מאיר אומר: גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת; משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט, ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו, איזה מהן עונשו מרובה? הוי אומר: זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא. תניא, היה רבי מאיר אומר: תיב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר: "ועתה ישראל מה ה' אליהך שאל מעונך". רב חייא בריה דרב אמיא בשבתא וביומי מבי טרח וימלי להו באספרמקי ומגדי. תניא, היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום, אלו הן: "שלא עשאני גוי", "שלא עשאני אשה", "שלא עשאני בור". רב אחא בר יעקב שמעיה לבריה דהוה קא מברך "שלא עשאני בור", אמר ליה: כולי האי נמי? אמר ליה: ואלא מאי מברך, "שלא עשאני עבד"? היינו אשה! – עבד

האי אשר תכסה בה מאי עבדי ליה – לרבות כסות סומא לא איצטריך, דהשתא ומה כסות לילה מדיחיי – כל שכן כסות סומא, דישנה בריאה אצל אחרים, ולא שלש – דטלית בעלת שלש פטורה. מאשר – ריבויא. זו קריאת שמע – דכשתכיר (מנן) וגו' ונזקן של ציצית קרא את קריאת שמע. כיון דנתחייב במצוה זו – שהאיר היום – נתחייב בכל המצות, דרוב מצות נהוגות ביום, ורבי שמעון היא. לשון אחר: כיון שנתחייב אדם – שהגיע לכלל מצוה, דהיינו שלש עשרה שנה – נתחייב בכל המצות, ולהכי אתא עיקר מילתא. ורבי שמעון היא – דפטור בנשים, דאי רבנן – הא איכא נשים חייבות בה, ופטורות כממה מצות. שקולה מצוה זו – מדכתיב: "את כל מצות". ועוד, ד"ציצית" בגימטריא שש מאות, וחמשה קשרים ושמונה חוטין – הרי שש מאות ושלש עשרה. ראיא – ציצית מביאה לידי זכירת מצות. כתיב הקא וראיתם אותו וכתוב התם (דברים ו) ואותו תעבד – מה להלן שכינה אף באן שכינה. שבע ביום – תפילין בראש ובורע – הרי שנים, וארבע ציצית ומזוזה – הרי שבע, הכל בחיוב – הרי שש מאות בחזקת שלא יחמא. המושלש – תפילין וציצית ומזוזה. סביב ליראוי – העושים מצות, ויחלצם מחטא ואת הצדיקים. מה נשתנה תכלת – שיחיד הקדוש ברוך הוא למצוה זו. דומה לים – שנעשו בו נסים לישראל, ורקיע לכסא הכבוד – ומכאן התכלת מוכיח הישג על כסא, ועוד, נאה לישראל שיהא כסאו עליהם. שנאמר ותחת רגליו וגו' דהיינו רקיע. וכתוב ספיר – ובכסא כתיב ספיר, אלמא רקיע כבמחזה כסא. ותכלת לים וים לרקיע, ואנן קחזינן. גדול עונשו של לבן – למי שאינו מטיל ציצית ותכלת. חותם – היו עושים לבהמה ולעבד כשקנין אותן לשם סימן עבדות. זה שאמר לו המלך הבא חותם של טיט – שמצוי הוא ולא הביא, עונשו מרובה. מה ה' אליהך וגו' – קרי ביה "מאה". בשבתות וימים טובים – דלא מצלו שמונה עשרה. מרח ומפלא – להו – למאה ברכות. באספרמקי ומגדי – אספרמקי לבשמים, ומגדי – מיני מרגרים, ששטונים ערבה כולי האי נמי – דמשבתת נפשך אידך ברכה. הארץ. לשון אחר: כולי האי נמי – בשלמא גוי ואשה, הואיל ולא בני מצוה ניהו – ספיר מברכת, אלא בור בר מצות הוא! אלא מאי מברך – להשלים שלש ברכות דרבי מאיר. היינו אשה – דאשה נמי שפחה לבעלה כעבד לרבו. לשון אחר: היינו אשה – דלענק מצות אשה ועבד שוקן, דגמרינן "לה" "לה" (תגיה ד, א), ויל

במצות תפילין בראשונה, ותפילין בדרוניה, וציצית בבגדיו, ומוזנה לפתחתיה, ועליהן אמר דוד (תהלים קט טז) "שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך", שסיבבן הקדוש ברוך הוא בשבע מצוות, תפילין של ראש ושל יד הרי כאן שנים, הוסיף לכך ארבע ציציות ומצות מזוזה, הרי כאן שבע, ובשעה שנגבס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי ששבע ערום בלא מצוה, שהרי בית המרחץ אין לובשים בו תפילין או ציצית וגם הוא פטור מן המזוזה לפי שמקום טנוף הוא, וכיון שנוצר במילה שבבשרו, נתישבה דעתו לאחר שצא, אמר עליה – על מצות מילה שירה, שנאמר למנצח על השמינית מומור לדוד, וכלומר, על מצות מילה שניתנה בשמיני – ליום השמיני.

רבי אליעזר בן יעקב אומר, כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בדרונו וציצית בבגדו ומוזנה בפתחו, הכל בחיובק שלא יחטא – מצוות אלו יחזקוהו שלא יחטא, שנאמר (קהלת ד יב) 'והחוט המשולש לא במתרה יתקם' – אלו השלושה מצוות, תפילין וציצית ומזוזה, ואומר (תהלים לד ח) 'חזנה מלאך ה' סביב ליהאיו ויחלצם', כלומר, מלאך ה' שומר על יראיו המסובבים במצוות לחלצם מן החטאים. הגמרא מביאה כמה ברייתות בחשיבות מצות התכלת בציצית: תניא, היה רבי מאיר אומר, מה נשתנה התכלת שייחדו הקדוש ברוך הוא למצוה זו מכל שאר מיני צבעונין. משיבה הברייתא: מפני שהתכלת דומה בגוונו צבעה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד, שנאמר במראה זקני ישראל את ה' (שמות כ) 'ותחת רגליו כמשה לבנת הספיר וכעצם השמים למטה' – תחת רגליו ה' כמין לבנה העשויה מאבן יקרה הדומה לרקיע כשהוא ברור וצלול, וכתוב במראה יחזקאל (יחזקאל א כב) 'במראה אבן ספיר דמות כסא', כלומר, הכסא מראהו כספיר, ומשום שהספיר מראהו כעצם השמים לטוהר והיינו הרקיע, הרי שהכסא מראהו כרקיע. תניא, היה רבי מאיר אומר, גדול עונשו של מי שאינו מטיל חוטי לכן בבגדו, יותר מעונשו של מי שאינו מטיל חוטי תכלת בבגדו. משל למה הדבר דומה, למלך בשל ודם שאמר לשני עבדיו, לאחר אמר הכא לי חותם של מים, ולאחר אמר הכא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו למלך, לא חותם של טיט ולא חותם של זהב, איזה מהן עונשו מרובה, הוי אומר, זה שאמר לו המלך הכא לי חותם של מים ולא הביא, שהרי חותם של טיט מצוי הוא יותר מחותם של זהב, וכן חוטי לבן מצויים יותר מחוטי תכלת, ולכן זה שאינו מטיל חוטי לבן בבגדו עונשו חמור יותר.

מתוך הגמרא מביאה כמה ברייתות שאמר רבי מאיר, הגמרא מביאה דברים נוספים שאמר רבי מאיר בעניינים אחרים: תניא, היה רבי מאיר אומר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך', ויש לקרוא מה' מלשון מאה, וכלומר, שח' מבקש מעם ישראל לברך מאה ברכות. הגמרא מביאה מעשה ממנהגו של רב חיאי לענין מאה ברכות: רב חיאי בריה דרב אחא, כשכתב וביימי סובי – בשבתות ובימים טובים, שאין מתפללים תפילת שמונה עשרה, ומתוך כך הוחרס לו ממנהגו לברך מאה ברכות, מרד ומפלי להו – היה טורח למלאות ולברך מאה ברכות, באיספורקין ומגדן – בכך שהיה מריח מיני בשמים ואוכל מיני מגדים, ובברכתו עליהם היה משלים למנן מאה ברכות.

תניא, היה רבי מאיר אומר, חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום, ואילו מן השלש ברכות, א. ברוך אתה ה' וכו' שעשאתי ישראל ב. שלא עשאתי אשה. ג. שלא עשאתי בור.

רב אחא בר יעקב, שמעיה לבריה – שמע את בנו דהוה קא מברך – שהיה מברך, שלא עשאתי בור, אמר ליה רב אחא, כולי האי נמי – וכי כל זה אתה משבח את עצמך שאינך עם הארץ, אמר ליה בנו, ואלא מאי מברך – אלא איזה שלש ברכות אברך לקיים דברי רבי מאיר. השיב רב אחא, ברכת שלא עשאתי עבד.

הקשה לו בנו, היינו אשה – והרי כיון שמברך שלא עשאתי אשה נכלל בברכתו שלא עשאתי עבד, שהרי אשה היא שפחה לבעלה כעבד לרבו. תירץ לו רב אחא, עבד

האי אשר תבסה בה' מאי עבד ליה – מה ידרשו ממנו רבנן, והרי אין הם צריכים לדרוש מהפסוק לחייב את הסומא.

משיבה הגמרא: מיבעי להו לברתניא – הפסוק נצרך לדרשה השונה בברייתא. נאמר בפרשת ציצית (דברים כב י) 'גדלים תעשה לך על ארבע כנפות בכותך', ומכאן שבגד של ארבע כנפות חייב בציצית ולא של שלש כנפות. מבררת הברייתא: אתה אומר שמחבתוב ארבע' יש לדרוש ולא שלש, או אינו אלא לומר של ארבע חייב ולא של חמש, אבל של שלש גם חייב בציצית. משיבה הברייתא: כשהוא אומר אשר תבסה בה', הרי טלית בעלת חמש כנפות אמור בתורה שחייבת בציצית, ומה אני מקיים על ארבע, אלא שעל ארבע אתה חייב, ולא על של שלש.

שואלת הברייתא: ומה ראית לרבות ולחייב טלית בעלת חמש כנפות, ולהוציא ולפטור בעלת שלש כנפות, נאמר להיפך, לחייב בעלת שלש כנפות ולפטור בעלת חמש כנפות. משיבה הברייתא: מברך אני בעלת חמש כנפות, משום שיש בכלל טלית של חמש כנפות, ארבע כנפות, וכיון שחייבת בציצית משום ארבע כנפותיה אין מסתבר לפטורה בשל הכנף נוספת, ומוציא אני בעלת שלש כנפות, משום שאין בכלל טלית של שלש כנפות, ארבע כנפות. ונמצא לדברי הברייתא שהפסוק אשר תבסה בה' הוצרך גם לדעת רבנן, וזה כדי לדרוש ממנו לחייב טלית בעלת חמש כנפות. שואלת הגמרא: ורבי שמעון שסובר שהכתוב אשר תבסה בה' הוצרך לפטור את הסומא מן הציצית, מנין הוא לומר לחייב טלית בעלת חמש כנפות בציצית. משיבה הגמרא: מתיבת אשר' שהיא יתירה נפקא. ורבנן תיבת אשר' לא משמע להו לדרוש ממנה.

שואלת הגמרא: ורבנן המחייבים ציצית בלילה, האי וראיתם אותו' מאי עבד ליה – מה ידרשוהו, והרי לכאורה משמע ממנו שאין בגד של לילה חייב בציצית מפני שאין רואים אותו וכמו שדרש ממנו רבי שמעון לעיל.

משיבה הגמרא: רבנן מיבעי להו לברתניא, נאמר בפרשת ציצית (במדבר טו טז) 'וזהו לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ויש לדרוש ראה מצוה זו – מצות ציצית וזכור – כדי שתזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו מצוה התלויה בציצית, זו מצות בריית שמע של שחרית, דתנן – כמו ששינוי במשנה (ברכות טז) מאימתי קורין את שמע בשחרית, משכיב בין גוון התכלת שבציצית לללן שבה.

הגמרא מביאה דרשות נוספות שנאמרו בברייתות על הפסוק וראיתם אותו: ותיניא אידי, כתוב וראיתם אותו וזכרתם, ויש לדרוש, ראה מצוה זו – ציצית, וזכור מצוה אחרת הקשוכה לה בתורה, ואיזו זו, זו מצות כלאים, דכתיב בפרשת כלאים (דברים כב יא) 'לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדו', וסמוך לזה נאמרה פרשת ציצית (שם כב י) 'גדלים תעשה לך'.

תניא אידי, אמר הכתוב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ויש לדרוש, כיון שנתחייב אדם במצוה זו משהגיע לגיל י"ג שנים, באותה שעה נתחייב בכל המצוות כולן. ורבי שמעון היא דאמר ציצית מצות עשה שהיומן נרמא היא ונשים פטורות בה, ולכן החייב בציצית שהוא חוכר באותה שעה נתחייב בכל המצוות.

תניא אידי, אמר הכתוב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ומכאן יש ללמוד ששקולה מצוה זו, כנגד כל המצוות כולן.

ותניא אידי, אמר הכתוב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם, ויש לדרוש, ראה – ראיית הציצית מביאה לידי זכירה – זכירת המצוות, זכירה מביאה לידי עשיה – זכירת המצוות מביאה לידי עשייתם.

ורבי שמעון בן יוחי אומר, כל תוריו במצוה זו, וזה ומקבל פני שכינה, משום דכתיב הכא בפרשת ציצית (במדבר טו טז) 'וראיתם אותו', וכתוב ה' (דברים יא) 'את ה' אלהיך תירא ואותו תעבד', ומאחר שבשני הפסוקים נאמרה תיבת 'אותו', יש לדרוש ולומר מה 'אותו' הנאמר בחומש דברים הוא על השכינה, אף 'אותו' הנאמר בפרשת ציצית הוא על השכינה, וכלומר, שהמקיים מצוות ציצית זוכה ל'וראיתם אותו' היינו לראות את פני השכינה.

תנו רבנן, כתיבין ישראל לפני המקום שסיבבן הקדוש ברוך הוא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **מ.** וכל זה ¹⁰⁰ כשהתפסד הוא בא בענין שאין נבחר כלל בשיבול ואינו נחפז כלל ממתו להצלת
- 2 ממונו, כגון זה ששובת בין הנכרים שמתירא שלא יגלו ממונו מעותיו, שאינו בהול כלל בשיאין
- 3 מתירים לו לצאת בהם מביתם, כיון שעדיין אין שום אדם בא לגל ממונו.
- 4 אבל מי שלסטים באים עליו לגל ממונו או שעבדי המושל באים לחפש בתיבתו לקחת ממונו שהוא בהול
- 5 ונחפז להציל מהם, יש מתירים לטלטל מעותיו בידו ¹⁰¹ להחביאם במחבואות. ואם אין לו מחבא באותו חצר,
- 6 יש מתירין אפילו להוציא למקום אחר דרך פרמלית, לפי שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ובודאי יצילם
- 7 מהפסד. ואם לא נתיר לו להציל על ידי טלטול מקצה וטלטול הפרמלית שהן מדברי סופרים, יש לחוש שלא
- 8 יבא לידי אסור של תורה בהצלתם, שיחפירם בקרקע וכיוצא בזה ¹⁰² (שפיון שהוא בהול ונחפז בהצלתם,
- 9 ימחר להצילו בכל הצלה שתזדמן לו יותר במהרה, כי אומר בלבד: האיד ששעשה, לא אעשה בהיתר.
- 10 מהשיאין כן כשהתירו לו חכמים להציל על ידי אסור של דבריהם, לא יציל על ידי אסור של תורה ¹⁰³).
- 11 ולענין הלכה, אין להקל אלא באסור טלטול מקצה, אבל לא באסור הפרמלית ¹⁰⁴ כמו שיתבאר בסימן
- 12 של"ד ³⁵³:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיד יאה הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף מ

ביאורי הלכה

כשהמעות בבגדו ³⁴⁹.
ד. כשההול לצאת מביתו יכול לטלטל המעות בידו
להחביאם, אך לא להוציאם לכרמלית שלא בדרך
שינוי ³⁵⁰.
קסו של תורה - אבל לא התירו לעבור על איסור של
דברי סופרים מחשש שיעבור על איסור אחר מדבריהם
- אף אם הוא חמור יותר ³⁵¹.
קסו באיסור הכרמלית - היינו כדעת ה"ש מתירים'
הראשון דלעיל ³⁵².

קסג] וכל זה - היינו האיסור לטלטל מוקצה ולהוציא
לכרמלית (שבות גמור) - אפילו במקום הפסד מרובה.
קסד] מעותיו בידו - התירו לו איסור מוקצה גמור ³⁴⁶.
קסה] וכיוצא בזה - סיכום ההיתרים בסעיפים לח-מ:
א. כשיכול להטמין ממונו בביתו - חייב לפשוט הבגד
מעליו מבעוד יום ³⁴⁷.
ב. כשחושש להטמין - התירו לו להשאר לבוש בשבת
בבגד שבתוכו המעות, אך לא יצא לכרמלית או לרשות
הרבים ³⁴⁸.
ג. כשמתיירא להשאר בבית - יכול לצאת לכרמלית

ציונים והוספות

וחוששים לאיסור דאורייתא בלבד.
(352) אף שבדרך-כלל איסור מוקצה חמור מאיסור הוצאה
לכרמלית. ראה תה"ד ס' שלד סק"ה.
(353) סעיף ב: ואף על פי כן (שאסור לטלטל מוקצה
במקום הפסד מרובה) יש אומרים שמותר להציל מעות
וכיוצא בהם מפני הדליקה או מפני הליסטים לפי שאדם
בהול על ממונו ובודאי יצילם מהפסד, ואם לא נתיר לו
להציל ע"י טלטול מוקצה יבא לידי איסור חמור שיכבה
הדליקה או שיחפירם ויטמינם בקרקע וכיוצא בענין זה (ואף
שיכול להצילם בלבד מכל מקום מחמת שהוא בהול ונחפז
בהצלתם ימחר להצילם בכל הצלה שתזדמן לו יותר במהרה
אף שהיא באיסור חמור כי יאמר איך שאציל לא אציל
בהיתר משא"כ כשהתירו לו להציל ע"י טלטול לא יציל ע"י
איסור חמור).
ומטעם זה יש מתירין אפילו להוציא דרך כרמלית... אבל
לפי שהרבה חולקין על היתר זה לפיכך אין להקל אלא
באיסור טלטול... אבל בכרמלית אין להקל כלל.

(346) אבל כשהמעות בבגדיו נחשב כטלטול לאחר יד.
(347) שמא ישכח ויצא בו כדלעיל סעיף לח.
(348) התירו לו לבישת הבגד על אף החשש שמא ישכח
ויצא, אבל לא מוקצה (אין לטלטל המעות בידים) או
הוצאה לכרמלית (גם הוצאה בדרך שינוי אסורה).
(349) התירו לו גם הוצאה לכרמלית בדרך שינוי (בנוסף
להיתר דלעיל), אבל לא איסור מוקצה ולכן לא יטלטלם
ביד.
(350) התירו לו גם איסור מוקצה (בנוסף להיתרים דלעיל),
אבל לא הוצאה לכרמלית שלא בדרך שינוי.
(351) בסי' רסו קו"א סק"ב ביאר הטעם שכאן לא התירו
אלא בחשש איסור של תורה, אף שבמי שהלך בדרך התירו
להניח על חמורו מחשש שיוליכנה בעצמו שגם הוא איסור
מד"ס (בזמן הזה), אלא שהוא חמור יותר, משום ששם
קרוב לודאי שיוליכנה בעצמו, משא"כ כאן מן הסתם
שיטלטל בכרמלית, וישנו חשש בלבד שמא יחפור בקרקע.
והוא הדין בסי' שלד שמן הסתם יטלטל המוקצה להצילו
מהדליקה, וישנו חשש בלבד שמא יחפור או יטמין,

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עדות – לפי לוח "רב יומי"

המועילים לנאמנות שיהא המלוה נאמן בלא שבועה וקבלה
בחרם שלא נפרע מחובו בין ביטול מודעא בשטר מכירה
בין כתובה בשוקא בשטר מתנה שלא תהא מתנה מסותרת
שאינה כלום וכן שאר כל יפויי כח שנהגו לכתוב בין בשטר
חוב בין בשאר שטרות. והוא שהמנהג פשוט בכל שטרות
שבאותה העיר לכתוב כן וזה שמצוה לעדים סתם לכתוב
שטר יודע שנהגו כן ואם לא היה בדעתו שיכתבו כן היה
לו לפרש להם שלא יכתבו כמנהג העיר ואם לא פירש להם
הוא הפסיד לעצמו.

וכן אפילו בסתם קנין העומד לכתובה כותבין כל יפויי כח
שנהגו בהם בשטר כזה אם המתחייב יודע שנהגו בהם
שכיון שסתם קנין לכתובה עומד היה לו לפרש להם ואם
לא פירש להם הוא הפסיד לעצמו. כי אין ביפויי כח אלו
דבר שקר שתצטרך להם הודאת בעל דין לקיימם עליו כמו
שצריך לכתובת קנין בבית דין חשוב או שבועה או חרם:

*

יג ואם אין המנהג פשוט בכל השטרות כולן שבעיר
לכתוב כן או שאין ידוע בבירור שהמתחייב יודע
מהמנהג אין כותבין שום יפויי כח בלא דעת המתחייב. אלא
אם כן ידוע שאין הבית דין דנין כלל על פי יפויי כח אלו
מפני שנהגו לכתוב ליפות לשון השטר בלבד ולא שיהיה
האמת כן שיהיה למוציא השטר כל יפויי כח אלו.

לפיכך אם בעל השטר רוצה שיהיה לו באמת איזה יפויי כח
יפרשו המתחייב בפירוש לעדים שיכתבוהו לו וכותבין כן
שאמר להם כן בפירוש. כגון מלוה שרוצה שיהיה נאמן בלא
שבועה וקבלה בחרם שלא נפרע מחובו יפרש כן הלוה
לעדים ויכתבו כן בשטר שהנאמנות היתה מפורשת מפי
הלוה להמלוה. ואם רוצה שלא יוכל הלוה להשביעו אחר
הפירעון שבועת היסת שלא נפרע ממנו שתי פעמים יכתבו
לו שהנאמנות הוא לו עליו לעולם. ואם רוצה שיהיה נאמן
גם על יורשי הלוה יכתבו כן בשטר עליו ועל באי כחו. ואם
רוצה שגם יורשיו אחריו יהיו נאמנים יכתבו כן בשטר לו
ולבאי כחו. וכל זה מדעת הלוה. ואף על פי שלא קנו מידו
על זה רק שהוא לפני ההלואה שעל מנת כן הוא מלוה לו:

יד וכל שטר שיש בו קנין בין שטר חוב בין שטר מכירה
או מתנה אם אינו נכתב ביום הקנין כותבין בו הזמן
מיום הקנין ולא מיום הכתיבה שכותבין קנינו מפלוני ביום
פלוני וכתבנו וחתמנו ומסרנו ליד פלוני. ואם אינן זוכרים
יום הקנין כותבין יום הכתיבה והקנין כותבין סתם קנינו
מפלוני וכתבנו וחתמנו ביום פלוני ומסרנו לפלוני. ומכל
מקום אם זוכרים שקנו ממנו בתחלת חדש פלוני או בסופו
או באמצעו יכתבו קנינו בשליש הראשון של חדש פלוני או
באמצעו או בשליש האחרון. ואם אינן זוכרים איזה חדש
היה או שאינן זוכרים אם היה תחלת חדש או אמצעו או
סופו וכותבין יום הכתיבה יכתבו בשטר שטר זה איחרנוהו
וכתבנוהו:

*

י המלוה את חברו בעדים לא יכתבו עדותם ויתנו למלוה
שלא מדעת הלוה כי שמא אין רצונו של לוח שיהיה
למלוה שטר חוב עליו. במה דברים אמורים כשלא קנו מידו
של לוח אבל אם קנו מידו של לוח בפני המלוה בקנין סודר
אפילו לא הלוה לו כלום אלא שהקנה לו בקנין סודר שהוא
חייב לו מנה הרי העדים רשאים לכתוב ולחתום וליתן ליד
זה שנתחייב לו אף על פי שהמתחייב לא אמר להם לכתוב
לפי שסתם קנין לכתובה עומד אלא אם כן המתחייב מוחה
מלכתוב.

ואפילו אם נשתהה זמן מרובה ואחר כך בא זה שנתחייב
לו ומבקש מהם שיכתבו לו הרי אלו כותבים ונותנים לו
בסתם ואינם צריכים לימלך בהמתחייב וגם אינם צריכים
לחוש שמא פרעו. ואפילו אם מת המלוה וכבר עבר זמן
הפרעון בחייו כותבין אחר מותו. ואין חוששין לפרעון
שכיון שסתם קנין לכתובה עומד הרי זה כאילו תפוס שטר
בידו משעת הקנין ומי שתפוס שטר והלה רוצה לפרוע צריך
להוציא השטר מידו ואם לא הוציאו מידו הוא הפסיד
לעצמו והמוציא נאמן לומר שלא פרעו ואף זה כשפורע
צריך להודיע לעדי הקנין שפרעו ואם לא הודיעם הוא
הפסיד לעצמו. וזה שמבקש מהם שיכתבו לו ואומר שלא
פרעו נאמן וכותבים לו. וכן אם מת זה שנתחייב לו כותבין
ליורשיו. וכן אם מתו שניהם:

יא וכל זה בעדים שנתייחדו לעדות אבל אחרים שלא
נתייחדו לעדות לא יכתבו שלא מדעת המתחייב שאם
לא כן אם היו שם הרבה בני אדם כל שנים מהם יכתבו לו
שטר וגובה. וכל זה במתחייב ליתן אבל המוחל דבר לחבירו
בפני עדים או פטרו מאיזה חוב שהיה חייב לו כותבין
ונותנין לו שלא מדעתו בכל ענין ואפילו לא נתייחדו לעדים.
וכן המודה לחבירו בפני עדים קבלתי ממך כך וכך על חובי
שאתה חייב לי ואף על פי שלא אמר להם הלה אתם עדים:

*

יב וכל שטר שיש בו קנין בין שטר חוב בין שטר מכירה
או מתנה ויש בו תנאי ואסמכתא שסומכת דעתו שלא
יתקיים התנאי ולא היה הקנין כלום ונמצא שלא גמר והקנה
ולכן אף אם יתקיים התנאי אין הקנין מועיל. אלא אם כן
קנו ממנו בפני בית דין חשוב שאז גמר והקנה. או אפילו
לא קנו ממנו בפני בית דין אלא שצוה לכתוב בשטר שקנו
ממנו בבית דין חשוב ואף על פי שהוא שקר הודאת בעל
דין כמאה עדים שגמר והקנה. או שצוה לכתוב שקיבל עליו
בחרם או בשבועה שהן מועילות אפילו באסמכתא כשמצוה
לכתוב כן גמר והקנה אף על פי שלא קיבל עליו. צריכים
העדים ליזהר בכל זה שלא לכתוב כן בשטר עד שיצוה להם
המתחייב אבל לא בסתם קנין ואפילו אם המנהג הוא
במדינה לכתוב כן בכל שטרי קנין.

אבל כשאומר להם כתבו ותנו לו שטר אף על פי שלא אמר
להם בפירוש לכתוב כל לשונות המועילים באסמכתא הרי
אלו יכתבו כל הלשונות שנהגו לכותבן בשאר כל השטרות
כזה באותו העיר. בין שהן לשונות המועילים באסמכתא בין

טו וכשכותבין הזמן מיום הכתיבה כותבין גם כן שם המקום שעומדים שם בשעת הכתיבה ולא שם המקום שקנו בו ממנו. וכן כל מי שנמסרה להם עדות במקום זה וכותבים עדותם במקום אחר כותבים מקום הכתיבה. אבל אם זוכרים זמן הקנין וכותבין אותו יכתבו גם כן המקום שנעשה בו הקנין שיכתבו קנינו מפלוני במקום פלוני וכתבנו וחתמנו ומסרנו לפלוני וכשכותבין מקום הכתיבה כותבין קנינו מפלוני וכתבנו וחתמנו ביום פלוני במקום פלוני.

במה דברים אמורים שכותבין מקום הכתיבה ולא הקנין כשאין המטבע משתנה ממקום הכתיבה למקום הקנין או אפילו אם משתנה אלא שכתוב בשטר המטבע היוצא במקום פלוני אבל אם המטבע משתנה ממקום הכתיבה למקום הקנין ואין כתוב בשטר מטבע היוצא במקום פלוני לא יכתבו אלא מקום הקנין אף על פי שאין זוכרים זמנו וכותבין זמן הכתיבה לפי שמטבע שבמקום הקנין נשתעבד ואם יכתבו מקום הכתיבה היה משתעבד ממטבע היוצא במקום הכתיבה:

טז וצריכים העדים לדקדק בלשון הקנין שקונין מיד המתחייב ליתן איזה דבר מיד או לזמן פלוני בין מעות בין קרקע בין מטלטלין בין מזונות ומלבושים שזה הקנין אינו כלום ואין כותבין אותו אלא אם כן אמר להם בלשון חיוב על נפשו שמחייב את עצמו ליתן מיד או לזמן פלוני אבל אם לא אמר בלשון חיוב על נפשו אלא אמר אתן מיד או לזמן פלוני אף על פי שקנו מידו על זה אין זה כלום. כי קנין על אמירת אתן הוא קנין על דברים לבד והקנין אינו חל אלא על גוף החפץ הנקנה אם מקנהו לו מעכשיו ואם אינו מקנהו לו מעכשיו אלא אומר שיתננו לו מיד או לזמן פלוני אין הקנין חל על זה אלא על גופו ונפשו של הנותן שיתננו לו אם אומר בלשון חיוב שמתחייב את עצמו ליתן.

ולכן נהגו לכתוב תנאים אחרונים בשעת הנשואין ולא די בראשונים מפני שבראשונים אין שני הצדדים מחייבים את עצמם בלשון חיוב על נפשם כי שמא יחזור בו אחד מהצדדים מאיזו סבה ורוצה להפטר בקנס לבד כי החרם הכתוב בתנאים אינו כלום עד שיקבלהו בפירוש (ולא נכתב אלא לסלק דין אסמכתא מן הקנס לדברי הכל):

*

יז שטר חוב שיש בו קנין מותר לעדים לכתוב ולחתום וליתן ליד הלואה אף על פי שלא ילוה בו ויתננו ליד המלוה עד אחר כמה ימים לפי שמיד שקנו מיד הלואה בקנין סודר נשתעבדו נכסיו למלוה שזכין לאדם שלא בפניו לפיכך אינו שטר חוב מוקדם. אבל אם לא קנו מידו לא יכתבו ויחתמו ללוה עד שיהא המלוה עמו וימסור השטר ליד המלוה בפניהם בו ביום כי שמא לא ימסרוהו בידו עד למחר והרי הוא מוקדם ופסול. ואפילו נכתב ביום ונמסר בלילה פסול אלא אם כן כתוב בו הזמן מיום המחרת:

יח (וטעם פיסול המוקדם הוא שמא יטרוף מהלקוחות שלקחו מיד אחר זמן הכתוב בשטר קודם שמסרו למלוה ונמצא טרוף שלא כדין שהרי לא נשתעבדו נכסיו למלוה עד שנמסר לו השטר. לפיכך שטר חוב שאין גובין בו ממשועבדים אין בו פסול מוקדם ויכולים לכתבו ללוה

אף על פי שאין המלוה עמו. כגון שטר חוב שאין עליו עדים חתומים לקיים הענין אלא שחתם הלואה חתימת ידו והעדים חתמו תחתיה רק לקיים חתימתו ולא לקיים הענין כגון שטרי חוב הנהוגים במדינות אלו אם אין העדים חתומים על המשמעות רק לקיים החתימה):

יט אבל אין כותבין שום שטר חוב למלוה עד שיהיה הלואה עמו אפילו כבר קנו מיד הלואה בקנין סודר מתחלה שלא בפני המלוה שהוא חייב למלוה זה לפי שאין אומרים סתם קנין לכתיבה עומד כשקנו מידו שלא בפני המלוה. ואפילו אם אומר המלוה לעדים כתבו השטר חוב וחתמוהו ויהיה בידכם וכשיבא הלואה היום ויאמר לכם ליתנו לי תתנוהו לי ואם לאו תקרעוהו לא ישמעו לו אולי מערים הוא כי שמא יפול מידם השטר חוב וימצאנו או שמא יגנבנו מהם.

וכן אין כותבים וחותמים שובר ללוה עד שיהא המלוה עמו. אבל כותבים וחותמים שובר למלוה אף על פי שאין הלואה עמו:

*

כ וכן בשטר מכירה אין כותבין וחותמין ללוקח עד שיהא המוכר עמו אפילו כבר קנו מיד המוכר שלא בפני הלוקח. ואפילו אמר הלוקח כתבוהו וחתמוהו ויהיה בידכם עד שיבא המוכר ויצוה ליתנו לי. וכן בשטר מתנה. אבל כותבים למוכר אף על פי שאין הלוקח עמו והוא שקנו מידו בקנין סודר שאין בו משום מוקדם אף על פי שלא ימסרנו להלוקח עד לאחר כמה ימים. וכן בשטר מתנה.

ואם אחר הקנין אמר המוכר סתם כתבו שטר מכירה ולא אמר שיתנוהו לידו הרי אלו כותבין וחותמין ונותנין להלוקח לפי שמן הסתם דעתו שיתנוהו להלוקח ולא לידו עד שיפרש. וכן בשטר חוב שיש בו קנין. אבל אם לא קנו מידו אף על פי שאמר להם כתבו ותנו לו צריכים לחזור ולהמלך בו אחר שחתמוהו קודם שיתנוהו להלוקח שמא חזר בו המוכר. וכן בשטר חוב שאין בו קנין:

כא אם אין העדים כותבים בעצמן השטר אין רשאים לחתום עד שיקראוהו תחלה מלה במלה ויבינו היטב כל הכתוב בו. ואם אינן יכולים לקרות בעצמן או להבין מעצמן יקראו ויפרשו להם שנים אחרים שהם כשרים ונאמנים וראויים להעיד ואחר כך יחתמו. ואין לעשות כן לכתחלה לחתום עדים שאין יודעים לקרות ולהבין מעצמן:

כב וצריכים העדים לחתום בעצמן ועד שאינו יודע לחתום בעצמו ומצוה לאחר לחתום חתימתו במסירת הקולמוס אין זה כלום שהרי זה כעד מפי עד (ואין צריך לומר אם מצוה לעד השני שאין כאן אלא עד אחד).

אבל אם המתחייב בעצמו חותם על השטר כמו שנהוגים עכשיו ואינו יודע לחתום ומצוה לאחר לחתום חתימתו במסירת הקולמוס ושני עדים חתומים תחתיה לקיים שזו היא חתימתו שצוה לחתום במסירת הקולמוס הרי זה שטר כשר:

*

כג וצריכים העדים להזהר מאד מאד שלא לחתום אלא

כד וכן צריכים העדים להזהר שלא יחתמו על שום שטר
 חוב עד שיכירו וידעו שזהו שמו של לזה ולא יסמכו
 עליו שאומר שכך שמו כי שמא מעלה לו שם איש אחר
 כדי לחייב האיש שהוא בשטר חוב זה ועשה קנוניא עם
 המלוה. ובשובר צריכים לידע שזהו שמו של המלוה כי
 שמא עשה קנוניא עם הלוה על איש אחר ששמו כן והלוה
 חייב לו סך כזה. וכן בשטר מכירה ומתנה צריכים לידע
 שזהו שמו של זה המוכר או הנותן כי שמא עשה קנוניא
 עם הלוקח או המקבל מתנה על איש אחר ששמו כן להוציא
 מידו קרקע זה:

כה ואם אינן יודעים שזהו שמו יכולים לסמוך על אחר
 אפילו על אשה או קרוב שאומרים שכך שמו לפי
 שכל דבר שעתידי להגלות אין בני אדם משקרים בו. אבל
 שמו של המלוה או הלוקח או מקבל המתנה יכולים לסמוך
 עליו אם הוא שטר שיש בו קנין שהרי כתבים אותו לו אף
 בלא המלוה או הלוקח ומקבל מתנה. וכן שם הלוה בשובר:

דיני עדות ושטרות ושלש[ות]:

1 על דבר שראו בעיניהם בענין שיכולים להעיד בפני בית דין
 2 בתורת עדות כי חתימתם בשטר היא כאילו מעידים בפני
 3 בית דין לכך צריכים להזהר מאד שלא יהיה דבר שקר
 4 בעדותם בשום צד בעולם.

5 כגון מי שרוצה ללות מחבירו לאחר זמן מה ומקדים ונותן
 6 שטר חוב עליו ומאמינו שאם לא ילוהו יחזיר לו השטר חוב
 7 אסור לעדים לחתום על שטר חוב זה ואם חתמו הרי הם
 8 כמעידים שקר. וגם הלה אסור לו לקבל שטר זה ואם קבלו
 9 אסור לו להשהותו בתוך ביתו משום שנאמר ואל תשכן
 10 באהלך עולה. ולא אמרו בשטר חוב שאין בו קנין שמוות
 11 לעדים לכתוב ולחתום וליתן ליד הלוה כשמסרו להמלוה
 12 בפניהם בו ביום אלא כשכבר הלוהו או שילוהו בפניהם או
 13 שלא ילוהו כלל והוא מחייב את עצמו בשטר חוב זה
 14 בתורת מתנה מפני טובת הנאה שקיבל או שיקבל.

15 וכשחותמין על מסירת מודעא שכתוב בה הכרנו באונסו
 16 יזהרו מאד שלא לסמוך עליו אלא אם כן יודעים מעצמן
 17 בבירור אונסו:

'לקוטי תורה' פרשת האזינו - הפרשה החסידית

האזינו [א]

פירושו: "נפחתה" הוא בחינת הבל העלול להיות נפרד,
 דבר ויש בפני עצמו. באדם הנופח ההבל מפיו, שההבל
 נעשה נפרד לעצמו. וכן אצל הנשמה כתיב (בראשית ב, ז):
 "ויפח באפיו נשמת חיים". והוא בחינת "רוח פיו" (תהלים
 לג, ו). ו"מוצא פי ה'", וכמו שכתוב (עקב ח, א): "פי על כל
 מוצא פי ה' יחיה האדם". ו"מוצא" היינו בצאתו
 מההעלם אל הגילוי. אבל בחינת "בראתה" הוא במשל
 בחינת המחשבה, שהיא עודנה בהעלם ומתאחדת עם
 הנפש.

והנה פרט ארבעה דברים בנשמה בצאתה מההעלם
 אל הגילוי להתלבש בגוף: נתת, בראתה, יצרתה,
 נפחתה - לפי שמקור חוצבה הוא הגבה למעלה, וכדי
 שתתד פלאים להתלבש בגוף צריכה להתעצם
 ולהתפשט בכמה מיני צמצומים והתפשטות.

ודרך כלל נחלקים לד' בחינות, כמו שכתוב (באיוב
 סימן כ"ח, כ"ח, כ"ח): "אז ראיה, ויספרה, הכינה, וגם חקרה -
 ויאמר לאדם", שעד שבאה לכלל "ויאמר לאדם" דהיינו
 להתלבש בגוף, צריך בתחלה להיות בחינת "ראיה,"

1 "האזינו! השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי.
 2 יערוף במטר לקחי וגו'" (ריש פרשתנו לב, א"ב):
 3 הנה אמרו רז"ל (תענית ד, א):

4 בנסת ישראל שאלה שלא כהוגן: ייבא בגשם לנו'
 5 (בהושע סימן ו', ג). והקדוש ברוך הוא השיבה כהוגן:
 6 'אזיה כטל לישראל' (הושע יד, ו).

7 להבין משל ומליצה, דברי חכמים² מה שהם המשילו
 8 השקראת הקדוש ברוך הוא על בנסת ישראל לגשם או
 9 לטל, וההפך שבין גשם לטל.

10 הענין, כי הנה "תשובה קדמה לעולם"³. וביאור ענין
 11 תשובה, וגם מה שאמרו רז"ל (שבת קנ"ג, א): "נמצא כל ימיו
 12 בתשובה" - אף הוא "כל ימיו"?

13 הנה עיקר התשובה הוא כמו שכתוב: "והרוח תשוב
 14 אל האלהים אשר נתנה" (בקהלת סימן י"ב, ז).

15 וביאור הדבר:
 16 הנה אומרים (פרשת השחר): "נשמה שנתת בי, טהורה
 17 היא, אתה בראתה, אתה יצרתה, ואתה נפחתה בי" -

3. (בראשית רבה א, ד. פסוקים נד, א).

4. ועיין בזהר פרשת תזריע (דף מ"ז, עמוד ב').

1. (נאמר שבת פרשת האזינו, שובח, ח' תשרי תקס"ד).

2. (משל ומליצה, דברי חכמים: משל א, ו).

והנה כתיב (שיר השירים ד, טו): "ונוזלים מן לבנון" –
פירוש: על דרך "והחכמה מאין תמצא" (איוב כח, יב), כי
"החכמה תנחיה" (קהלת ז, יב), שהוא ראשית התפשטות
החיות – נמשך מבחינת שלמעלה מן השכל, והוא
בחינת "אין" – שאינו מושג, והוא בחינת "לבנון", וממנו
נוזל ההשפעה.¹⁸

ומזה יוכן מהות התשובה: שתשוב הנפש, בבחינת
ביטול במסירת נפש, למקורה ושרשה העליון שממנה
לוקחה, שהוא בחינת אין, בחינת מזל. והוא תכלית
ירידתה לעולם הזה, שתהא במעלה ומדרגה יותר
נעלה ממה שהיתה בגן עדן נהנית מזיו השכינה¹⁹ לפי
השגתה, והוא על ידי בחינת צמצום, בחינת חכמה, מה
שאין בן על ידי התשובה, היא בבחינת ביטול לגמרי
למקורה ושרשה, שלמעלה מעלה מבחינת חכמה שהוא
בחינת אין.

וזהו שכתוב בקריעת ים סוף (בשלח טו, טז): "עד יעבור
עמך הוי"ה", כי על ידי קריעת ים סוף נתעלו ישראל
במעלה ומדרגה גבוהה מאד נעלה – למעלה מעלה
מבחינת הוי"ה, שהוא בחינת צמצום והתפשטות כו',
שעל זה מורה שם הוי"ה כו"ל, והוא שרש ענין
ההתהוות. כי שם הוי"ה פירוש: שהוא מהנה כל
הנמצאים, וההתהוות מאין ליש הוא על ידי צמצום
והתפשטות כו' –

מה שאין בן בחינת מזל, שהוא בחינת אין – לא שיין
שם בחינת התהוות כלל.

וזהו "עד יעבור עמך הוי"ה": כלומר, שעברו למעלה
מבחינת הוי"ה לבחינת מזל, בחינת אין, בחינת תשובה
– "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" (קהלת ז, יז). כי
נתינתה וירידתה למטה – בבחינת צמצום והתפשטות כו',

ויספירה וכו', שהם ד' בחינות⁵: צמצום והתפשטות,
המשכה והתפשטות – כנגד ד' אותיות הוי"ה. ועל זה
מורה גם בן שם הוי"ה: שהיו"ד – בחינת צמצום, והה"א
הוא בחינת התפשטות אורך ורוחב, והוי"ו הוא המשכה
כו', כנודע.⁶

וזהו "כי חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו" (פרשתנו לב,
ט), פירוש: שהנשמה היא "חלק הוי"ה" עצמו, שיוקדת
דרך צמצום והתפשטות כו' כמו שם הוי"ה, עד שבאה
להתלבש בבחינת "יעקב חבל נחלתו" הוא הגוף.⁷

והנה, לא כל הנשמה יורדת למטה להתלבש בגוף,
רק הארה ממנה בלבד דרך צמצום כו' כו"ל. אבל כל
הנשמה ומקורה נשארה למעלה, ונקרא "מזל". ובה
אמרו: "אדם אית ליה מזלא"⁸, ו"הכל תלוי במזלא"⁹.

ומה שאמרו¹⁰: "אין מזל לישראל" – היינו ענין מזלות
השרים וכוכבים אשר חלק לכל העמים¹¹ עובדי
בוכבים. אבל יש בחינת מזל – מקור הנשמה ושרשה,
ונקרא מזל – מלשון נוזל. אלא שנוזל הוא לשון נפעל,
ומזל הוא לשון פועל¹², שהוא המקור להיות נוזל ממנו
ההשפעה ורוחניים להחיות רוח שפלים.¹³

גם שפע אלהי והרהורי תשובה שבאים לאדם, הם
באים מכח בחינת המזל. כי "אף על גב דאיהו לא חזי –
מזליה חזי"¹⁴ – שרואה ושומע הכרוזין של מעלה: "בת
קול יוצאת ומכרות כו"¹⁵, ועל ידי זה משפעת למטה
להיות התעוררות בלב כו'.

כי ההארה שירדה ונתפשטה למטה בגוף, אינו דבר
נפרד לגמרי ממקורה ושרשה שלמעלה¹⁶. לבד מחיבי
בריות – שנכרתה הנפש, דהיינו, ההארה שנתפשטה
וירדה למטה – נכרתה ממזלא ושרשה¹⁷.

9. (תקוני זהר תקון ע').

10. (שבת קנו, א. נדרים לב, א.)

11. (ואתחנן ז, יט: "את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים אשר
חלק ה' אלקים אתם לכל העמים תחת כל השמים").

12. (ועיין ב"פרדס", בערכי הכינויים ערך מזל).

13. (להחיות רוח שפלים: ישעיה נז, טו).

14. (מגילה ג, א.)

15. (אבות ג, ב. וראה לעיל במדבר ג, ג. כתר שם טוב הוצאת קה"ת סימן קמו).

16. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי תצא" (לעיל לה, ד)).

17. (ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת").

18. (עיין בזהר פרשת האזינו, דף רצ"ח, עמוד א').

19. (ברכות יז, א.)

5. (לקוטי תורה להארי"ל)

6. (ועיין מענין "אז ראה כו": במדרש דרך ריש פרשת כי תשא, פרשה
מ. וב"לקוטי תורה" ולהארי"ל ריש פרשת בראשית.

ובזהר נזכר פסוק זה: חלק א', דף ה', סוף עמוד א'. ודף קצ"ט, א'.
חלק ב', דף ר"ו, ב'. חלק ג', קי"א, ב'. ופסוק "ויאמר לאדם" – בחלק
א', דף ע"ט, סוף עמוד א').

7. (ועיין מענין "כי חלק": ברבות: פרשת תולדות, פרשה ס"ה, על פסוק
(כו, יא) "ואנכי איש חלק". דף ע"ג, א'. ויצא פרשה ס"ח דף ע"ז, ב' –
בפסוק (כח, יב) "והנה סולם". וסוף פרשת תרומה, דף ק"ג, עמוד ד'.
נשא ריש פרשה ט', דף רכ"ח, עמוד ב'. פרשה בלק, פרשה כ', דף
רע"ט, א'.

ועיין בזהר: חלק ב': דף צ"ג, א'. ודף פ"ו, א'. חלק ג': דף צ"ד, א'. ק"ז,
א'. דף רע"ח, ב').

8. (שבת נג, ב. בבא קמא ב, ב.)

20 (שם), ובדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת" (לקמן פה, ב), בענין
 21 פירוש "צור לבבי וחלקי – אלקים לעולם" (תהלים עג, כו).
 22 ויובן זה עוד, על פי מה שכתוב בזהר על פסוק (ישעיה סד, ג)
 23 "עין לא ראתה אלקים וולתך יעשה למחבה לו"²³.
 24 ובכל זה אתי שפיר דקדוק לשון רז"ל במשנה פרק ד'
 25 דאבות (משנה יז): "יפה שעה אחת של קורת-רוח בעולם-הבא
 26 כו" – "קורת-רוח" דוקא, בדכתיב: "והרוח תשוב".
 27 ועיין עוד בזהר חלק ב': בפרשת תרומה (קמ"א, ב' עד קמ"ב,
 28 א'), ובפרשת משפטים (צ"ז, ב').
 29 ולכאורה הוא בענין אחר קצת ממה שכתוב כאן, דהרי שם
 30 מפרש ענין זה על עליית הרוח מגן-עדן התחתון לגן-עדן
 31 העליון, וכאן נתבאר שזהו למעלה מבחינת גן-עדן כו' כנ"ל.
 32 אף המעיין בזהר חלק ב', פרשת תרומה שם, (דף קמ"ב א'),
 33 במה שכתוב: "ועד דהאי נשמה עילאה לא סלקא גו נביעו
 34 דעתיקא דעתיקין, סתימא דכל סתימין כו"²⁴. ובזהר שלח (דף
 35 קנ"ט, א'), גבי "תלת עלמין כו"²⁵, עלמא קדמא כו"²⁶, כגוונא
 36 דא כו"²⁷ – עד: "עין לא ראתה אלקים וולתך כו", ובפירוש
 37 הרמ"ז שם – ימצא שהכל כוונה אחת.
 38 ועוד, דבזהר תרומה שם מדבר על בחינת ומדרגת הרוח

1 ש"נתת, בראתה, יצרתה כו", והתשובה הוא, להיות
 2 בבחינת ביטול לגמרי כמו קודם ירידתה ויתר על כן,
 3 כנ"ל.
 4 ב. (ועיין בבחי' פרשת יתרו, גבי "לא תשא את שם"²⁰, מענין
 5 "והרוח תשוב" שהוא כמו שכתוב כאן.
 6 ועיין ב"רעיא מהימנא" פרשת בהר (דף ק"ח, סוף עמוד ב')
 7 שכתוב "והרוח תשוב כו", זהו בענין מה שכתוב (בהר כה, יג):
 8 "בלשנת היובל הזאת תשובו כו".
 9 ועיין מה שנתבאר מענין יובל²¹, שזהו גם כן בחינת
 10 יום-הכפורים – יום-התשובה.
 11 ומה שכתוב (שם): "אל האלקים אשר נתנה", אף על גב
 12 דתשובה זו הוא בחינת "עד יעבור עמך הוי"ה" שהיא למעלה
 13 גם משם הוי"ה כנ"ל;
 14 ובהאי גוונא נתבאר לעיל בדבור המתחיל "אתם נצבים",
 15 גבי "לעברך בברית כו" (נצבים כט, יא), "להיות לך לאלקים"²²,
 16 דפירוש "לעברך בברית" היינו בענין "עד יעבור עמך הוי"ה"
 17 כו. עיין שם.
 18 אף הענין יובן, על פי מה שנתבאר (לעיל נצבים מה, ב ואילך)
 19 על פסוק "שוש אשיש" (ישעיה סא, יא), גבי "תגל נפשי באלקי"

20. (כ, ו. בהוצאת שו"ע על עמוד קצו).

21. סוף דבור המתחיל "וימצאו איש מקווש עצים" (לעיל שלח מב, ד),
 וסוף דבור המתחיל "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול" (לעיל ס, ב).
 22. (שם, יב: "למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלקים". לך לך
 יו. "לברית עולם להיות לך לאלקים".
 23. והוא בפקשת פנקס (דף רל"ט, עמוד ב'). ובפרשת ואתחנן (דף
 רס"ג, עמוד ב'). ועיין "מקדש מלך" שם, ושם. ועיין עוד מזה בזהר
 ויקהל (דף ר"ז, עמוד ב').
 עוד נזכר מענין "והרוח תשוב" ברבות: משפטים, פרשה ל"א (דף
 קמ"ט, עמוד ג). ובפרשת מצוה פרשה י"ח (דף קפ"ה, א'). ובקהלת
 דבא על פסוק זה.
 24. (רוח דא לא עאל בגנתא דעדן". תרגום: ועד שנשמה עליונה זו לא עולה
 תוך נביעת עתיק העתיקים, נסתר כל הנסתרים. . . הרוח הזה לא נכנסת לגן
 עדן).

25. ו"אית ליה לקדשא בריהי, דאיהו גניו בגווייהו". תרגום: שלשה
 עולמות יש לקדוש-ברוך הוא שהוא נסתר בתוכם".
 26. ו"ההוא עלאה טמירא דכלא, דלא אסתכל ביה, ולא אתידע ביה, בר איהו,
 דאיהו גניו בגווייהו.

עלמא תניינא – דאיהו קשיר בההוא דלעילא, ודא הוא לקדשא בריהי-הוא
 אשתמודע מניה, כמה דכתיב (תהלים קיח, יטכ): "פתחו לי שערי צדק". וזה
 השער לה". ודא הוא עלמא תניינא.

עלמא תליתאה – ההוא עלמא, מתאם מנייהו, דאשתבח ביה פרידא, ודא הוא
 עלמא דמלאכי עלאי שריין בגווייהו, וקדשא בריהי-הוא אשתבח ביה, ולא
 אשתבח. אשתבח ביה השתא, כד בעאן לאסתכלא ולמנדע ליה, אסתלק
 מנייהו, ולא אתחזי, עד דכלהו שאלי: 'איה מקום כבודו' – 'ברוך כבוד ה'

מקומו' (הזקאל ג, יב). ודאי הוא עלמא דלא אשתבח ביה תדירא".

תרגום: עולם ראשון – אותו עליון נסתר הכל, שלא מסתכל בו ולא נודע בו,
 פרט לו שהוא גנוז בתוכו.

עולם שני – שהוא קשור באותו שלמעלה, והוא שהקדוש ברוך-הוא נודע ממנו,
 כמו שכתוב: "פתחו לי שערי צדק". וזה השער לה". והוא עולם שני.

עולם שלישי – אותו עולם תחתון מהם שנמצא בו פריד, והוא עולם שמלאכים
 עליונים שורים בתוכו, והקדוש ברוך-הוא נמצא בו ולא נמצא. נמצא בו כעת,
 כשרוצים להסתכל ולדעת אותו, מסתלק מהם, ולא נראה, עד שכלם שואלים:
 'איה מקום כבודו' – 'ברוך כבוד ה' מקומו'. והוא עולם שלא נמצא בו תמיד.

27. (בצלם אלקים עשה את האדם' (נח ט, ו). כדן אית ליה תלת עלמין.

עלמא קדמא: האי עלמא דאקרי עלמא דפרידא, ובר נש אשתבח ביה ולא
 אשתבח. כד בעאן לאסתכלא ביה, אסתלק מנייהו ולא אתחזי.

עלמא תניינא, עלמא דאיהו קשיר בההוא עלמא עלאה, ודא הוא גן עדן די
 בארעא, דדא הוא קשיר בעלמא אחרא, עלאה, ומהאי אתידע ואשתמודע
 עלמא אחרא.

עלמא תליתאה, עלמא עלאה טמירא, גניו וסתים, דלית מאן דידע ליה, כמה
 דכתיב (ישעיה סד, ג): "עין לא ראתה אלקים וולתך".

תרגום: כמו זה: 'בצלם אלקים עשה את האדם'. אז יש לו שלשה עולמות:

עולם ראשון – העולם-הזה שנקרא עולם הפרד, והאדם נמצא בו ולא נמצא.
 כשרוצים להסתכל בו, מסתלק מהם ולא נראה.

עולם שני – עולם שהוא קשור באותו עולם עליון, והוא גן-עדן שבארץ, שזהו
 קשור בעולם עליון אחר, ומזה נודע ומתידע עולם אחר.

עולם שלישי – עולם עליון טמיר, גנוז ונסתר, שאין מי שידע אותו, כמו שכתוב:
 "עין לא ראתה אלהים וולתך יעשה למחבה לו".

רוח כו'. וחלק א' (דף ע"ז, א'): "בשעתא דרוחא דכל רוחין
ארים בסימו דנשמתא כו'".

וזהו "אם ישם אליו לבו רוחו, ונשמתו אליו ואסוף" (בא"ב
סימן ל"ד, ד), ופירש בזהר תרומה (דף קס"ב, ב'): "רוח אמשיך
רוח ואייתי רוח". דהיינו, שעל ידי רוח האדם העולה
למעלה³¹, כש"ישם אליו" יתברך – אזי "רוחו ונשמתו"
מבחינת 'סובב כל עלמין' – "אליו ואסוף כו'". וכמו שנתבאר
במקום אחר.

וברבות, בראשית פרשה י"ד על פסוק "ויפח באפיו":
לפי שבעולם הזה בנפיה – לפיכך מת. אבל לעתיד –
בנתינה, שנאמר (יחזקאל לו, יד): "ונתתי רוחי בכם וחייתם".
וזהו על ידי התשובה, בחינת "והרוח תשוב אל האלהים
אשר נתנה" דוקא.

ומה שכתוב "שבעולם הזה בנפיה", היינו, שבחינת
הנשמה המלוכשת בגוף היא נמשכת מבחינת "ואתה נפחתה
בי", שהוא בחינת הכל העליון כו', אבל שרשה ומקורה היא
מבחינת "אשר נתנה". אלא שלפי שבהגוף אין מאיר רק
מבחינת "אתה נפחתה בי" – על כן מת, אבל לעתיד יאיר
בהגוף ממלש מבחינת "ונתתי רוחי כו'".³²

וגם פירוש "ונתתי" – בחינת מתנה, הוא כענין אתערותא
דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא, על דרך: "מתנה טובה
יש לי בבית גנזי ושבת שמה כו'".³³

גם על דרך מאמר רז"ל³⁴: "נותן – בעין יפה הוא נותן" –
כי כמו שיש באדם על דרך משל "עין יפה, ובינונית" במשנה
פרק ד' דתרומות (משנה ג), כך על דרך משל, להבדיל הבדלות
לאין קץ, יש שרש ומקור לשני בחינות אלו. על דרך שנתבאר
(לעיל ראה בג' ג ואלף) סוף דבור המתחיל "כי תשמע בקול" (ראה יג,
ט), בענין "לעשות הישר בעיני ה'" (שם) – שהן ב' בחינות
השגחות כו'. עיין שם.

והנה שרש בחינת "עין יפה" זהו ענין עינא פקחא. ועל זה
נאמר ביוסף "עלי עין" (יחזקאל מט, כב). וזהו "עין לא ראתה אלקים
וזולתה, יעשה למחבה לו". ומבחינה זו נמשך "ונתתי רוחי כו'".³⁵

עד כאן ההגהה :

שם מבחינת נפש, רוח, נשמה – שלמטה מבחינת ומדרגת נשמה.
וכאן מדברים בענין "והרוח תשוב" – גם על בחינת הנשמה
ממש. ומה שכתוב "והרוח תשוב", היינו לפי דעליה זו הוא
למעלה מעלה גם משם הוי"ה, דהיינו למעלה מהחכמה אשר
שם הוא בחינת רוח.

וכמו שכתוב בזהר בפרשת בראשית (דף נ"ז, עמוד ב'. ודף
נ"ח עמוד א'), על פסוק (בראשית ג, ג) "לא ידון רוחי באדם":
כד בני עלמא זכאין כו', קודשא בריך הוא אתער רוחא
דחיי דלעילא, עד דמטון²⁸ אינון חיינ לאתר דיעקב שריא
ביה²⁹ כו'.

ומבאר ב"לקוטי תורה" ומהאריז"ל סוף פרשת בראשית,
דהמשכת "רוחא דחיי דלעילא", היינו מאריך אנפין, ד"תמן
אריכו דחיינ"³⁰.

ועל דרך מה שכתוב במדרש בראשית דבה, סוף פרשה ב'
בפסוק (א, ב):

"רוח אלקים מרחפת על פני המים" – זהו רוחו של משיח.
האריך? מה דאת אמר (ישעיה יא, ב): "ונחה עליו רוח ה'" – באינו
זכות ממשמשות ובאה? מרחפת על פני המים – בזכות
התשובה שנמשלה כמים, שנאמר (איכה ב, ט): "שפכי כמים
לבך". עד כאן לשונו.

והטעם שנקרא בשם "רוח", יובן עוד מעט מזעיר על פי מה
שנתבאר ב"ביאור דמזוזה מימין", בענין אויר שלמעלה מבחינת
אור כו', עיין שם.

ובספר יצירה (פרק א, משנה א) איתא: "אחת – רוח אלקים חיים".
ולפירוש הפרד"ס שער ג', פרק ה', היינו בחינת כתר, עיין שם.

ומכל זה יובן מה שכתוב "והרוח תשוב כו'": שלפי שעליה
זו על ידי התשובה הוא "אל האלקים אשר נתנה", דהיינו
למעלה מד' צמצומים הנ"ל דבחינת "שנתת בי", ובראתה,
יצרתה, נפחתה בי כו', על כן נאמר "והרוח תשוב", והיינו
לבחינת רוח עליון, מה שבדור המבול נאמר לעונש: "לא ידון
רוחי כו'". וזהו שכתוב (ישעיה לב, טו): "עד יערה עלינו רוח
ממרום כו'".

ועיין בזהר חלק ג' (דף ק"ל, עמוד ב'), על פסוק "ונחה עליו

28. וברפוט: דמטון.

29. (תרגום: וכשבני העולם הם צדיקים שהולכים בדרך ישר, הקדוש ברוך הוא מעורר רוח חיים שלמעלה, עד שמגיעים אותם חיים למקום שיעקב אבינו שרי בן).

30. וכן הוא בזהר תרומה (דף קע"ח, סוף עמוד ב').

31. (קהלת ג, כא: "רוח בני האדם העלה היא למעלה").

32. ועיין ברבות פרשת כי תשא, פרשה מ"א, על פסוק "ונתתי אל

מלשה": "כי ה' יתן חכמה כו'" (משלי ב, ו). עיין שם.

33. (שבת י, ב, ושם נסקן. וזה נשא קב, ב) כמו שנתבאר במקום אחר. ועיין מה שנתבאר על פסוק "וממדבר מתנה" – בדבור המתחיל "צאנה וראינה".

34. (בבא בתרא סה, א. ושם "מאן דהיב". ובכפנים הוא לשון הרע"ב סוף פרק ד דבבא בתרא. ולשון הרש"ב שם ג, א. סה, א. עא, א).

35. עוד יובן ענין "והרוח תשוב" – על פי מה שכתוב בזהר חלק א', יחזי (דף רמ"ה, א"ב').

ג. וזהו "כל ימיו בתשובה":

כי בכל יום תשוב הנפש, שהרי בכל לילה חוזרת נשמתו. רק שבלילה היא חוזרת לבחינת "ואתה נפחתה ביי", שהוא בחינת הבל-העליון, שמשם תפרד הנפש להתלבש בגוף, ובלילה חוזרת להתפלל ולהתאחד במקורה, להזכיר למעלה ומדרגה זו. וכמו שכתוב (תהלים כד, גיד): "מי יעלה בהר ה'" – נקי כפים ובר לבב וגו'. מה שאין בן בכל יום צריך להיות בבחינת תשובה למקורא דכולא ושרשה העליון, והוא בשעת התפלה בקריאת שמע.

וזהו "שמע ישראל" (ראתחנן ג, ד): "שמע" – לשון אסיפה וקבוצה, כמו "וישמע שאול" (שמואל א' טו, ד), פירוש: שיתאסף ויתקבץ פיזור הנפש – בחינת "ישראל", שהם בחינת ג' שכלים וז' מדות באדם אשר נתפזרו בתענוגי עולם-הזה, במחשבות האדם ותחבולותיו, איש לפי ערכו ומדרגתו, ולא הפכא חשוכא לנהורא, ולמסור נפשו ב"אחד".

והדרך איך יתהפך לבז' הוא בשומו ללבו מה שכתוב (נצבים ל, טו, יט): "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע" – "ובחרת בחיים וגו'". כי בכל דבר יש בחינת חיים ובחינת מות: הרוחניות הוא בחינת חיים, והגשמיות הוא בחינת מות.

וכן על דרך זה אפילו בשמים ושמי-השמים והגלגלים, הנה לכל דבר יש חומר וצורה³⁶, והחומר הוא בחינת מות לגבי הצורה שהוא רוח חיים שבו.

ועל זה נאמר "ובחרת בחיים" – שהוא חיי-החיים ברוך-הוא, וכמו שכתוב (נצבים ל, כ): "לאהבה את ה' אלהיך [...] כי הוא חייך"³⁷. ואי לזאת יאמר (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי וגו'".

ו"אם לעוברי רצונו כף, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה"³⁸ – פירוש:

אחר שרואה שנמשך כל כך חיים בתענוגי העולם-הזה, שהם בחינת "עוברי רצונו", כל-שכן וקל-וחמר בבחינת "עושי רצונו", שהם המצות שנמשכים מפנימית רצונו,

שאור אין-סוף ברוך-הוא מתלבש בהם והוא חיי-החיים, אשר על כן יתהפך לבז' מן הקצה אל הקצה, מחשוכא לנהורא, ולדבקה בה' אחד במסירת-נפש ממש, מחמת שרואה בנפשו איך שהוא נפרד מן החיים האמיתיים.

ולכן "במקום שבעלי-תשובה עומדים כו"³⁹ – להיות מהפכים מחשוכא לנהורא, "ויצעקו אל ה' בצר להם" (תהלים קה, ו). כי מחמת צרת ומיריות לבו שנגעה עד הנפש, צועק אל ה' למעלה מהשגת נשמתו, לדבקה בו במסירת-נפש ממש.

ולכן בקריאת-שמע הוא בחינת תשובה: "שמע ישראל" – דהיינו לאסוף ולקבץ פיזור הנפש מחשוכא לנהורא כדי למסור נפשו ב"אחד".

וזהו בכל אדם – אפילו מי שלא חטא מימיו, מכל מקום בעל כרחו הרי הנפש מלובשת בגוף כו' וכמו שנתבאר במקום אחר, שזהו כל עיקר תכלית ירידת הנשמה לעולם-הזה הגשמי, כדי להיות בחינת בעל-תשובה על זה, על שנפרד מן החיים האמיתיים, חיי-החיים ברוך-הוא.

וזהו ענין "שבת אותיות תשב"⁴⁰:

כי הנה שבת – "כי בו שבת מכל מלאכתו" (בראשית ב, א), והרי לא שייך עמל ויגיעה לפניו יתברך⁴¹, ואיך שייך לשון שביתה ומנוחה?

אלא הענין "כי ששת ימים עשה" (יתרו כ, י) – פירוש: שנתפשט גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בבחינת עשיה, בעשרה מאמרות שנברא העולם⁴², ו"בראשית נמי מאמר הוא"⁴³. וכמו שכתוב (תהלים קד, כד): "כולם בחכמה עשית", שאפילו חכמה נחשבת כעשיה גשמית לפניו יתברך. ובשבת הוא גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא, בבחינה שלמעלה מבחינת החכמה, וזו היא בחינת שביתה ותשובה.

על דרך משל באדם המשים עיונו ומחשבתו במלאכתו אשר עשה, וכששובת ממלאכתו משיב עיונו ומחשבתו אל מקורו, שהוא מהותה ועצמותה של הנפש המשכלת⁴⁴.

ב. לעיל: בהעלותך לג, ד. שלח מז, א. ראש השנה נו, ב.

39. "צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד". ברכות לד, ב.

40. (ראה בראשית רבה פרשה כב ביפה תואר).

41. (ראה בראשית רבה פרשה ג, ב, ושם נסקן).

42. (אבות ריש פרק ה).

43. (ראש השנה לב, א. מגילה כא, ב).

44. (ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "לכאור ענין יום הכפורים".

ובדבור המתחיל "שובה ישראל עד").

ועיין עוד בזהר מענין "ההריוח תשובה" (חלק א': דף פ"ה, סוף עמוד א'. ק"ו ב'. ק"ל, ע"ב. דף רי"ז, ב'. חלק ג': דף רט"ו, סוף עמוד ב'. דף רכ"ד, סוף עמוד ב'). ושם מבואר, דבחינת "זבחי אלקים ריח נשברה" (תהלים נא, יט), שזהו ענין תשובה – וזהו בחינת "ההריוח תשובה אל האלקים כו'".

36. (ראה מורה נבוכים פרק יז).

37. (ועיין מה שנתבאר: בדבור המתחיל "שמע ישראל" – בפרשת ואתחנן. ובדבור המתחיל "שמואלו תחת לראשי" – בפרשה כי תשא).

38. (נדרים ג, ב. וראה תורה אור: נח ט, ד. וישב כו, א. בשלח סא, ג. תצוה פא,

29 שְׂהִיָּה בְרוֹגָו עֲמוֹ. וְעִנֵּן הָרוֹגָו הוּא הַפִּיכַת הָרָצוֹן, רַק
30 רוֹצֵה שְׂטֵה רָצוֹנוֹ אֵלָיו. כִּי אָנוּ מִבְּקָשִׁים וּמִתְפַּלְלִים
31 "סִלַּח לָנוּ" – שְׂתַּגְלָה בְּחִינַת רָצוֹן-הָעֲלִיּוֹן⁴⁹.

32 וְזֶהוּ "סִלַּחְתִּי בְּדִבְרֶיךָ" (שְׁלַח יד, כ); כְּלוּמָר, כִּמּוֹ שְׂאִתָּה
33 מִבְּקָשׁ – כִּפִּי אֲתַעְרוּתָא-דְּלִתָּתָא כִּי אֲתַעְרוּתָא-
34 דְּלַעֲלֵא. וּבְדֶרֶךְ שְׂאָדָם מִבְּטֵל רָצוֹנוֹ לְמִטָּה מִחֲשׁוֹכָא
35 לְנִהוּרָא – כִּי הִכַּל תְּלוֹי בְּרָצוֹן, וְכָל מִחְשְׁבוֹת הָאָדָם
36 וְשִׁכְלוֹ וּמִדּוּתָיו מִתְנַהֲגִים עַל פִּי הָרָצוֹן – כִּי מִתְגַּלָּה
37 אֵלָיו רָצוֹן-הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא. כִּי "אֵית רָצוֹן וְאֵית רָצוֹן"
38 כִּנ"ל.

39 וְזֶהוּ "הַמְרַבָּה לְסִלּוּחַ" (בְּרַפְת סִלַּח לָנוּ): שֵׁשׁ רְבוֹת
40 מִדְּרָגוֹת בְּסִלִּיחוֹה, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כִּפִּי אֲשֶׁר הֵכִין לְבוֹ.
41 וְהִנֵּה הַמְדְּרָגָה הַיּוֹתֵר נִעְלָה בְּבִטּוֹל הָרָצוֹן
42 בְּאֲתַעְרוּתָא-דְּלִתָּתָא, הוּא בְּחִינַת רְעוּתָא-דְּלִיבָא
43 וּפְנִימִית-הַלֵּב מִחֲמַת דַּעַת ה'; "וְכָל מֵאֲמִינִים שְׂהוּא לְבָדוּ
44 הוּא"⁵⁰, וְ"לִית מִחְשְׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַ כְּלָל"⁵¹, וְ"בְשִׁמִּים
45 מִמַּעַל וְעַל הָאֶרֶץ מִתְנַחֵת אֵין עוֹד" (וְאֲתַחֲנוּ ד, לט). וְאֵי לְזֹאת
46 אֵין לוֹ שׁוּם רָצוֹן וְחִפְץ זִוְלָתוֹ, וְכִמּוֹ שְׂאָמֵר דּוֹד הַמֶּלֶךְ
47 עֲלִי-הַשְּׁלוֹם: "מִי לִי בְשִׁמִּים וְגו'".

48 וְ"סִלַּחְתִּי בְּדִבְרֶיךָ" כְּתִיב – שְׁכַר יִתְעוֹרֵר מִלְמַעְלָה,
49 שְׂתַּגְלָה רָצוֹן-הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא. כִּמּוֹ שְׂכְּתוֹב (שְׂעִיָּה א, יח):
50 "אִם יִהְיוּ חֲטָאִיכֶם כְּשָׁנִים – כְּשִׁלְג יִלְבִּינוּ, אִם יֵאֲדִימוּ
51 כְּתוֹלַע, כְּצֶמֶר – הָעֲלִיּוֹן – יִהְיוּ". וְכִמּוֹ שְׂכְּתוֹב (דְּנִיָּאל ט, ט):
52 "וְשַׁעַר רִישִׁיהָ כְּעֶמֶר נָקָא"⁵². וְזֶה הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה שֶׁל
53 יוֹם-הַכִּפּוּרִים⁵³.

54 וְלִכֵּן נִתְּנָה בּוֹ לִחוֹת-אֲחֵרוֹנוֹת: כִּי הִנֵּה עֵיקַר הַלּוֹחוֹת
55 הוּא "אֲנִכִּי" וְ"לֹא יִהְיֶה לָךְ", שֶׁהֵם כְּלָלוֹת הַדְּבָרוֹת,
56 וְכָללוֹת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּה: "אֲנִכִּי" – כְּלָלוֹת מִצְוֹת-עֲשֵׂה,
57 וְ"לֹא יִהְיֶה לָךְ" – כְּלָלוֹת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה⁵⁴.

1 וְזֶהוּ "תְּשׁוּבָה קְדָמָה לְעוֹלָם": כִּי "בַּעֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת
2 נִבְרָא הָעוֹלָם", וְ"בְּרֵאשִׁית נִמְי מֵאֲמָר הוּא" (רֵאשׁ הַשָּׁנָה לֵב,
3 א), שְׂהוּא בְּחִינַת חֲכָמָה. אֲבָל בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה הִיא קְדָמָה
4 וְהִגְבָּה לְמַעְלָה מִבְּחִינַת חֲכָמָה כִּנ"ל⁴⁵.

5 אֶף "מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרְב־שַׁבָּת"⁴⁶, כִּנ"ל כו'⁴⁷ הוּא עִנֵּן
6 הַתְּפִלָּה בְּכָל יוֹם כְּדִי שִׁיגִיעַ לְמִדְרַגַּת שַׁבָּת, כִּי בְּכָל יוֹם
7 הָאֶרֶה מַעֲיֵן שַׁבָּת.

8 וְזֶה יַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה: שִׁיפְנָה מִכָּל עֲסָקָיו,
9 שְׂהִיָּה אֲצִלוֹ שְׁבִיתָהּ וּמִנוּחָה כְּבִשְׁבָּת, וְיִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִכָּל
10 הַמִּחְשְׁבוֹת וְרוֹת הַטּוֹרָדוֹת – לְקָשֶׁר נִפְשׁוֹ בַּה', וְלִמְסוֹר
11 נִפְשׁוֹ בִּ"אֶחָד" בְּקִרְיַת-שֹׁמֶעַ. וְזֶה הוּא הִכְנָה לְיוֹם
12 הַשַּׁבָּת – שְׁבִשְׁבָּת כָּל הַיּוֹם בְּכָלְלוֹ הוּא בְּחִינַת וּמִדְרַגַּת
13 הַתְּשׁוּבָה, וּבִימּוֹת הַחוּל הוּא רַק הָאֶרֶה מַעֲיֵן זֶה בְּשַׁעַת
14 תְּפִלָּה:

15 ד. וְהִנֵּה יוֹם-כִּפּוּר נִקְרָא "שַׁבָּת שְׁבִיתוֹן" – שְׂהוּא הַשַּׁבָּת
16 שֶׁל כָּל שַׁבָּתוֹת הַשָּׁנָה. שְׁכָּל שַׁבָּתוֹת הַשָּׁנָה הֵם חֲשׁוּבִים
17 נִגְדּוּ בִּימּוֹת-הַחוּל, לְגַבִּי שַׁבָּת שְׂהוּא עֵיקַר יוֹם הַתְּשׁוּבָה,
18 וּבְכָל הַשַּׁבָּתוֹת מֵאִיר הָאֶרֶה מִמֶּנּוּ בְּלָבָד.
19 וּבִיאֹר הָעִנֵּן זֶה:

20 כִּי עֵיקַר הַתְּשׁוּבָה הוּא בִּטּוֹל רָצוֹנוֹ, וְלֹא-הִפְכָּא
21 מִחֲשׁוֹכָא לְנִהוּרָא, לְמַעְלָה מִהִשְׁגַּת שְׁכָלוֹ. וְ"אֵית רָצוֹן
22 וְאֵית רָצוֹן"⁴⁸ כו'. וּבְיוֹם-כִּפּוּר מִתְגַּלָּה רָצוֹן-הָעֲלִיּוֹן
23 מִמְדְּרִיגָה יוֹתֵר גְּבוּהָ וְנִעְלָה. וְזֶהוּ "לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ",
24 כְּלוּמָר לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הוֹי"ה, עַל דֶּרֶךְ מַה שְׂכְּתוֹב "עַד
25 יַעֲבֹר עִמָּךְ ה'" כו' כִּנ"ל. וְלִכֵּן אוֹמְרִים בְּיוֹם-כִּפּוּר "סִלַּח
26 לָנוּ", כִּי הַסִּלִּיחוֹה הִיא הַתְּגַלּוֹת הָרָצוֹן.

27 וְכִמּוֹשֵׁל אָדָם שְׂמִבְקָשׁ מִחֲבִירוֹ מִחִילָה, אֲפִילוֹ אִם
28 יוֹדֵעַ שְׂלֹא יַעֲשֶׂה לוֹ מֵאוּמָה, אֶף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ רוֹצֵה

53. (וְעִיֵּן מַעֲנֵן זֶה ד' "לִיבְנוֹ" בְּרַבּוֹת: וְיַחֲזִיק פְּרָשָׁה צ"ט בְּפִסּוֹק (מַט, יב)
וְלִכֵּן שְׁנִים מִחֻלָּה. וְרִישׁ פְּרָשַׁת וַיִּקְרָא בְּפִסּוֹק (דִּבְרִים ג, כה) "הִקֵּר
הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְבְּנוּ". פְּרָשָׁה אֲמוֹר, פְּרָשָׁה כ"ז. בְּמִדְבָּר, פְּרָשָׁה ב'. נִשְׂא,
רִישׁ פְּרָשָׁה ח'. רִישׁ פְּרָשָׁה י'. וְבִשְׁנֵי הַשִּׁירִים רָבָה: בְּפִסּוֹק (א, ה)
"כָּאֲהֲלִי קִדְר". וּבְפִסּוֹק (ה, טז) "חֲכוּ מִמִּתְקִים". וּבְפִסּוֹק "צִנְאָרָךְ כִּמְגִדֵּל
הַשָּׁן כו', אִפְךָ כִּמְגִדֵּל הַלְבָנוֹן" – בְּשִׁיר הַשִּׁירִים סִימָן ז', ה'.

וְעִיֵּן בְּזֶהֱרַךְ חֶלֶק ב': (דף כ', עמוד א'. כ"ז, סוף עמוד ב'. קל"ה א'.
חֶלֶק ג': מ"ט, א'. נו"ן, סוף עמוד ב'. ס"ז, א'. דף רמ"ח, ב'. וְדף רנ"ה
(ב').

וְמַה שְׂכְּתוֹב שָׁם (דף רמ"ח, ב') מַעֲנֵן "לְבוֹן הַלְכָתָא", יוֹכֵן עַל
פִּי מַה שְׂנִתְבָּאָר בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי" – בְּפִרְשַׁת
שְׁמוֹת.

54. (רֵאשׁ זֶהֱרַךְ חֶלֶק ב' צא, א. רעו, א).

45. (וְעִיֵּן מַה שְׂנִתְבָּאָר בְּזֶה בְּאִרְכּוֹת בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "לְהִבִּין עִנֵּן
הַפִּסּוֹק 'מִי אֵל כִּמּוֹךְ כו'" (לְעִיל סא, א)).

46. ("יֵאֵבֵל בְּשַׁבָּת". עֲבוּדָה וְרָה ג, סוף עמוד א).

47. (לְעִיל דִּבּוּר הַמִּתְחִיל "לְבָאָר עִנֵּן יוֹם כִּפּוּר" אוֹת ב סה, א).

48. (רֵאשׁ זֶהֱרַךְ חֶלֶק ג, אֲדָרָא רַבָּה קַט, א).

49. (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נִקְרָא הַתְּפִלָּה "צְלוּתָא", דְּפִירוּשׁ "צְלוּתָא"
– כִּמּוֹ "אֲצִילִי וְדוּךְ" (בְּגִמְרָא, סוף פֶּרֶק קָמָא דְּבִיצָה), שְׂהוּא לְשׁוֹן
הַטִּיָּה, שְׂטֵה כְּבִיכּוֹל לְהִיּוֹת גִּילּוֹי רָצוֹן-הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא.
וְכִמּוֹ שְׂנִתְבָּאָר מִזֶּה עַל פִּסּוֹק "תִּבְנֶנָּה וְתִכְנוֹנוּ עֵיד סִיחוֹן" (לְעִיל חֶסֶת סו,
א)).

50. (חֲרוֹז בְּפִיּוֹט לְיָמִים נוֹרָאִים "הָאוֹחוֹ בִּיד מִדַּת מִשְׁפָּט").

51. (תַּקְנוֹן זֶהֱרַךְ בְּהַקְדָּמָה, פֶּתַח אֲלִיָּהוּ).

52. (כְּצֶמֶר נָקִי. שְׂהוּא לָבֵן).

וביאור הענין:

כי פירוש "אנכי" – "מי שאנכי"⁵⁵, הוא בחינת עצמותו ומהותו יתברך כביכול, נתגלה להיות "אלהיה", להיות שורה ומתגלה כך על ידי בחינת "הוי"ה", שהוא בחינת צמצום והתפשטות כו'⁵⁶. וכמה ריבוי רבבות צמצומים והתפשטות כו' עד שיהיה בחינת "אלהיה".

והיינו על ידי כי "אשר קדשנו במצותיו", בקדש העליון, למעלה מבחינת קדוש כו'. כי רמ"ח מצות עשה הם "רמ"ח אברים דמלכא"⁵⁷, הם רמ"ח המשכות אור אין סוף ברוך הוא. כמשל באברים שבאדם, שבהם מתפשט "הדם" – הוא הנפש⁵⁸ והחיות כו'.

וזהו שמברכין קודם כל מצוה: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו", פירוש: "מלך העולם" – ש"העולם" הוא מבחינת מלכותו יתברך, אבל אותנו "קדשנו במצותיו, והגיענו" לבחינת קדש העליון, ובחינת "אנכי" – מי שאנכי כו'.

ודרך כלל נחלקים לג' בחינות – תורה, ועבודה, וגמילות חסדים: גמילות חסדים – קו ימין, מלמעלה למטה, ועבודה – קו שמאל, ממטה למעלה; "שמאלו תחת לראשי" (שיר השירים ב, ו) – פירוש: שמרים ראשו למעלה מבחינת השגת שכלו. ותורה – קו אמצעי כו', כמו שנתבאר במקום אחר⁵⁹.

ו"לא יהיה לך" – כללות לא תעשה, כי עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלהיכם⁶⁰, ש"עבירה מטמטמת לבו של אדם"⁶¹, ואינו שורה ומתגלה אור ה' על נפשו. וזהו "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (יתרו ב, ב): כי כל העבירות נקראו בשם "אלהים אחרים", שכל

העושה עבירה בורא קטיגור⁶² כו', והוא מקליפות וסטרא אחרא. והזהיר הכתוב ש"לא יהיה לך" פח הסטרא אחרא "על פני" – פירוש: שהם המונעים ומבדילים את "פני", דהיינו גילוי השראתו, וכמו שכתוב (ישא ו, כה"בו): "יאר ה' פניו אליך", "ישא ה' פניו"⁶³.

והנה לוחות הראשונות נתנו בשבועות ב"קולות וברקים" (יתרו יט, טז), ולכן לא נתקיימו. כי ענין הרעש בקולות וברקים הוא מבחינת עלמא דאתגליא; ויש משם ניקה לחיצונים על ידי ירידת המדרגות והשתלשלות העולמות וההיכלות. וכמו שכתוב: "רגליה יורדות מות" (משלי ה, ה) ו"מלכותו בכל משלה"⁶⁴ (תהלים קג, טו).

מה שאין בן לוחות אחרונות נתנו בחשאי, בדכתיב (תשא לד, א): "ואיש לא יעלה עמך וגו'" – לפי שהם בחינת פנימית הלב, בחינת עלמא דאתבסאי, בחינת רעותא דליבא, שאין שם אחיזה וניקה לסטרא אחרא כלל⁶⁵. וזהו שאמרו רז"ל "עיקר הצעקה בלב"⁶⁶:

ה. וזהו ענין "ויבא כגשם לנו": כי הנה הגשם יורד בענן, "המכסה שמים בעבים"⁶⁷, ועבים נהוו מאדים אשר יעלה מן הארץ⁶⁸ להיות הענן והחושך⁶⁹.

דהיינו, שישים אל לבו ריחוקו מאור פני ה', והסתר אורו יתברך – "ישת חשך סתר" (תהלים יד, יב), "וכל נהורין מתחשכין קמיה"⁷⁰, ד"לית מחשבה תפיסא ביה". ואזי "מרחוק ה' נראה"⁷¹ באתערותא דלעילא, ש"יבא כגשם לנו", הוא חסד עליון ואהבה רבה שלמעלה, לדבקה בה' אחד, בגילוי אור אין סוף ברוך הוא על נפשו בחינת רצון העליון⁷².

65. (ועיין מה שנתבאר מזה בפרשה תבא, בדבור המתחיל "היום הזה". ועיין בזהר חלק א' (דף ג', עמוד ב'). ובספר "הדרת מלך" (סימן קל"ח). ובפרשה תרום (קל"ו, א'). ובפרשה שמיני (דף ל"ט, א').

ועיין מענין "מצלת לוחות האחרונות" – ברבות פרשה כי תשא, פרשה מ"ו, גבי "נגד לך תעלומות חכמה כו'" (איוב יא, ו).

66. עיין בזהר פרשת שמות (דף כ', ריש עמוד א').

67. (תהלים קמו, ז): "המכסה שמים בעבים – המכין לארץ מטר".

68. (בראשית ב, ו): "ואד יעלה מן הארץ".

69. "וידי הענן ותחשך". בשלח יד, ב.

70. (על פי תקוני זהר תקון ע').

71. (ירמיה לא, ב).

72. (ועיין מה שנתבאר מענין זה – איך שהמדרות מהריחוק גורם התגלות אהבה רבה – בדבור המתחיל "אתם נצבים", גבי "ושקל בפלס הרים" (ישעיה מ, יב)).

55. (ראה לקוטי תורה להאר"ל תולדות. זהר חלק א' קסו, ב. זהר חלק ג' יא, א. ועוד. וראה בהסמך לעיל פתח פ, ב).

56. (ועיין מה שנתבאר מזה גבי חג שבועות: בדבור המתחיל "ונדבר אלקים כו' אנכי כו'". ובדבור המתחיל "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה כו'").

57. (ראה תקוני זהר תקון ל).

58. (ראה יב, ב).

59. (ועיין מזה: בדבור המתחיל "אני ה' אלקיכם" דפרשת ציצית. ובדבור המתחיל "לסוסת". ובדבור המתחיל "נאוו לחיך בתורים").

60. (ישעיה נט, ב): "כי אם עונותיכם היו מבדילים בינכם לבין אלקיכם".

61. (ויקרא לט, א).

62. (אבות ד, יא: העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד).

63. (ועיין מה שנתבאר מענין "על פני": סוף דבור המתחיל "זכור את יום השבת לקדשו". ובביאור על פסוק "ביאו לבוש מלכות", גבי "הסתר אסמיה פני ביום ההוא" (ויקרא לא, יח)).

64. "שאפילו החיצונים מקבלים חיותם מבחינת מלכותו". לעיל מסעי פח, ג).

לכחינת ארץ, אבל שרש המשכה זו באה מלמעלה וממעל
מבחינת שמים. ועל כן נאמר "האינו השמים כו" לבחינת
המשכה עליונה זו ד"יערוף כמטר לקחי".
וזהו שכתוב במדרש פרשת האינו (פ"ב, ב), ובקהלת רבה (דף
צ"ב, עמוד ד') בפסוק (ג, יד) "דעתי כי כל אשר יעשה", וזה לשונו:
גור הקדוש ברוך הוא שיהיו השמים מקלסין אותו, שנאמר
(תהלים יט, ב): "השמים מספרים כבוד אל". עמד משה ושיתקו,
שנאמר: "האינו השמים ואדברה". עד כאן לשונו⁷⁴.
והיינו לפי שמושה המשיך בהשמים מבחינה שלמעלה
מעלה מבחינת שמים עצמן.
וזהו ה"חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה כו"⁷⁵.
וזהו ש"עמד משה ושיתקו" – לקבל מבחינת המשכה
וגילוי זה הגדול מהם עצמן.
ועל דרך זה נבאר במקום אחר, בענין קריעת ים-סוף –
ד"אגליו מ"א, כי "אידי דסריד למבלע לא פליט"⁷⁶.
ועיין בזה פרשת ואתחנן (דף רס"ג, עמוד א'), על פסוק
"שמע ישראל" דקריאת-שמה: "כתיב: 'האינו השמים', אף
הכא 'שמע ישראל', וכולא חד מלה הוא"⁷⁷.
והיינו כי בקריאת-שמע ממשיכים גם כן מבחינה זו. וזהו
ענין "הוי"ה אלקינו הוי"ה אחד" (ואתחנן ה, ד). ולזה אמר "שמע
ישראל" – דלעילא, לבחינת המשכה עליונה ועצומה זו וכו'.
אף הנה, כדי להיות המשכה עליונה זו מבחינת פתר –
"ישת חושך סתר", וזה על ידי "ואד יעלה מן הארץ", שהוא
בחינת אתערותא-דלתא כנ"ל. והיא המרירות מהחושך
המסתיר אורו יתברך. ולכן אתערותא-דלתא זו עולה עד
בחינת החושך העליון, שלמעלה מהאור דחכמה-עילאה, והוא
בחינת "ישת חושך סתר", שמוה נמשך להיות הגשם יורד בענן,
אשר שרש הענן ההוא נמשך מבחינת "ישת חושך סתר"⁷⁸.
וזהו ענין "כי עם קשה עורף הוא וסלחת" (תשא לד, ט), דאיתא
במדרש (שמות רבה סוף פרשה מב) ד"קשה עורף" לשבח קאמר –
היינו החיוק בעבודת ה' למעלה מהשכל. ועל ידי זה ממשיך
בחינת "יערוף כמטר כו". ועל דרך זה בקריאת-שמע, שכדי
להיות ההמשכה, הוא על ידי בחינת תשובה, "והרוח תשוב
כו", כמבואר לעיל באריכות⁷⁹.

וזהו "יערוף כמטר לקחי" (פרשתנו לב, ב): "לקחי" –
שלוקחין אותו, שעל ידי המצות "אשר קדשנו
במצותיו", לוקחין אותו כביכול ממש, וממשיכין אור
איין-סוף ברוך-הוא ממש. כי רמ"ח מצות עשה – רמ"ח
– המשכות – אברין דמלכא".
כמו למשל האוחז באדם באחד מאבריו ומושכו אליו
– נמשך כולו אליו, כך כביכול על ידי המצות שהם
"אברין דמלכא", ממשיכין כביכול הארה והשפעה
מאור איין-סוף ברוך-הוא ממש.
ואף שהמצות הם בענינים גשמיים, בחינה חיצונית,
מכל מקום נתפס ונקלט בהם החיות אור איין-סוף
ברוך-הוא המתלבש בהם – כמו למשל אברים, שבהם
מתפשט חיות "הדם הוא הנפש" (ראה יב, כג).
וזהו "יערוף כמטר" – בחינת עורף, בחינת חיצונית,
ועל ידי כן "לקחי" – לוקחין אותו ממש כביכול. והיינו
ב"כמטר" ו"בגשם", דהיינו על ידי אתערותא-דלתא
בבחינת תשובה מעומקא-דליבא, להיות "ואד יעלה מן
הארץ", "המכסה שמים בעבים וגו'" – "מרחוק ה' נראה
כו" כנ"ל.
(ובפירוש "האינו השמים כו", יערוף כמטר" יש לומר עוד:
כי "השמים" היינו המדות עליונות דאצילות, הנקרא
זעיר-אנפין דאצילות. כמו שכתוב בזה פרשת האינו (דף
רצ"ו, ב'): "השמים" – שמים עילאין אינו, דאשתמודען דאקרון
שמא דקדושא בריך-הוא כו'. "ותשמע הארץ" – ארץ-עילאה
כו, היא מדת מלכותו יתברך.
ומשה רבנו עליו-השלוש אמר להם: "האינו [..] ואדברה"
– פירוש: שעל ידי התורה ומצות ממשיך בהם אור איין-סוף
ברוך-הוא – מלמעלה מעלה מבחינת שמים, דהיינו מבחינת
"ישת חושך סתר", שהוא בחינת פתר-עליון, ונקרא ארי-
אנפין.
ועל זה נאמר "יערוף כמטר לקחי", וכמו שכתוב בזה סוף
פרשת ויקרא (דף כ"ה, סוף עמוד ב'), שזהו ענין "הרעיפו שמים
ממעל" (ישעיה מה, ח): "ממעל" – ודאי, מעתיקא קדישא קא
אתיאי, ולא מההוא אתר דאקרי 'שמים' כו"⁷³. והיינו, שמשם
נמשך בבחינת שמים, להיות הגשם והמטר יורד מבחינת שמים

77. ועיין שם ב"מקדש מלך".

78. ועיין מה שנתבאר מזה ריש פרשת ויקרא בענין "כי שכן עליו הענן כו".

79. ועיין מענין "ואד יעלה" ב"רעיא מהימנא" פרשת צו (דף כ"ח, סוף עמוד ב').

73. ועיין שם ב"מקדש מלך".

74. ועיין מזה גם כן ברבות, בראשית, פרשה ה'.

75. (אבות ה, ז).

76. בדבור המתחיל "ישת ימים תאכל מצות". ועיין מה שנתבאר מענין "מוריד הגשם", בביאור על פסוק "תורה צוה לנו משה מורשה כו".

ו. והנה כל הנ"ל – בחינת גשם ומטר – זהו בקשת
בנסת ישראל, דהיינו שיהיה נמשך על ידי אתערותא
דלתתא. אך הקדוש ברוך הוא השיב לה (הושע יד, ו):
"אֵהִיָּה כְּטָל":
טל הוא בחינה ומדרגה גבוהה מאד נעלה, מה שאי
אפשר להמשיך על ידי אתערותא דלתתא, שאין כח
במעשה התחתונים לעורר את האהבה הגדולה הזאת.
ואף על פי כן, אחרי התעוררות מעשה התחתונים
ש"יבא בגשם כו", אזי מאזילו וממילא נמשך בחינת הטל.
והוא בחינת חג הסוכות: "וסוכה תהיה לצל יומם"
(ישעיה ד, ו), וכתוב: "ה' צלך" (תהלים קכא, ה), "ובצל ידי
כסיתוך" (ישעיה נא, טז) – בחינת "וימינו תחבקני" (שיר
השירים ב, ו).
(ואפשר לומר, שגם על פי לשון הקדש יש שייכות סוכה
לטל. והוא על פי מה שכתוב בנחמיה (סימן ג', ט"ו): "ויבנו
ויטללנו", דפירושו כמו סוכה, כמו שכתב ב"שרשים". וכן כתב
ב"מצודות ציון" שהוא ענין צל, כי "בצל קורת" (בראשית י"ט,
והו) – תרגם אונקלוס "בטלל". וכן בגמרא (פרק ג' דסוכה דף
ל"א): "האי פשוטא דמטללתא".
וזהו "תול בטל", ואזי יוכלו לבא לבחינת "אמרת" –
להיות האמירה שלי, על דרך "ואשים דברי בפיך" (ישעיה
נא, טז), "ופי יגיד תהלתך" (תהלים נא, יז) – "גיד" – מאזילו
וממילא כנ"ל.
(וזהו "ואשים דברי בפיך, ובצל ידי כסיתוך": שבחינת
ד"ב"ר ש"בפיך", שזהו ענין "כטל אמרת" – זהו ענין "ובצל ידי
כו", בחינה אחת עם חג הסוכות⁸⁴.
והנה סיפיה דקרא הוא: "לנטוע שמים, ולסד ארץ, ולאמר
לציון: עמי אתה". ודהיינו, שבחינת טל נמשך בבחינת שמים
וארץ. וכמו שכתוב: "האזינו השמים כו", תול בטל כו", ועל ידי
זה "לאמר לציון כו". וכנ"ל בענין "השקיפה כו", וברך כו").
ולכן אין הטל נפסק – במאמר רז"ל⁸⁵: לפי שמקורו
מאד נעלה ממעשה התחתונים ואתערותא דלתתא,
שאינ מגיעים אלא עד מקור נשמות ישראל ומזליהם

והנה בחינת "תול בטל", זהו עוד המשכה עליונה יותר,
בדלקמן).
אך אמרו רז"ל: לא עם הארץ חסיד, ולא בור
ירא-חטא⁸⁶. פירוש: שאי אפשר להמשיך בחינת "חסיד"
והארה מבחינת "ורב חסד" (תשא לד, ו), בחינת אהבת ה' –
אור אין-סוף ברוך הוא – על נפשו, בחינת גשם ומטר
הנ"ל, כשהוא עם הארץ – שאין לו תורה. כי אור
אין-סוף ברוך הוא שלמעלה מעלה מבחינת חכמה,
מאיר ונמשך למטה בבחינת השתלשלות דוקא, מעילה
לעילה כו⁸⁷. ולכן מתלבש בחכמה תחלה. וכמו שכתוב
בזהר הקדוש⁸⁸: "תלת קשרין – קודשא בריך הוא,
ואורייתא, וישראל – ישראל מתקשראן באורייתא כו".
וזהו "האזינו השמים" – הוא בחינת תורה שבכתב,
שם-מים – הוא בחינת חכמה-עילאה; כמו מים – שאין
להם גוון כו, וכך הוא ענין תורה שבכתב, שהוא בחינת
חכמה-עילאה.
במאמר רז"ל (מנחות כט, ב): "רבי עקיבא היה דורש על
כל קוץ וקוץ תלי תלין" – ש"כל קוץ וקוץ" הוא מרמו
על כמה עניני חכמה-עילאה נפלאה, "עצמו מספר"
(תהלים מ, ו). וכן כל תמונה, וצורת אותיות, וטעמיהן,
ותגיהן, ונקודותיהן – כולם בחכמה נפלאה, למעלה
מעלה עד אין קץ ותכלית.
ו"אדרבה" הוא לשון הנהגה והמשכה, כמו "ידבר
עמים תחתינו" (תהלים מז, ד), והיינו, כדי להמשיך לישראל
בחינת "כמטר לקחי", צריך להיות תחלה "האזינו
השמים".
ו"ותשמע הארץ" הוא בחינת תורה שבעל-פה, שהיא
מקבלת מתורה שבכתב – שעל ידי תורה שבכתב
ושבעל-פה יערוף כמטר לקחי וגו', הוא האהבה
בהתגלות אור ה' על נפשו.
מה שאין כן כשאין לו תורה, אין אור האהבה שורה
ומתגלה בנפשו. כי "תלת קשרין מתקשראן דא בדא –
קודשא בריך הוא, ואורייתא, וישראל. וישראל
מתקשראן באורייתא, ואורייתא בקודשא בריך הוא"⁸⁹:

80. (אבות ב, ה: "אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד").

81. (ועיין מה שנתבאר מענין "ולא עם הארץ חסיד" – בביאור על פסוק "נקבל היהודים" (תורה אור צו, ב)).

82. (ראה זרר חלק ג' עג, א)

83. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי עמך מקור חיים": בענין פירוש "המשפילי לראות בשמים ובארץ" (תהלים קיג, ו), ובענין

"השקיפה ממעון קדשך מן השמים כו" (תבוא כו, טו). עיין שם. ועיין מה שנתבאר על פסוק "השמים כסאי והארץ הדום דגלי").

84. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת". עוד בזהר: בראשית (דף ד', סוף עמוד ב'). ובפרשת צו (דף ל"ה, עמוד א').

85. (תענית ג, א: "טל לא מיעצר").

12 "שיורי טלא", והיינו כדי לטהר טמא מת. אכן לעתיד-לבא
13 להיות תחיית-המתים ממש, והו על ידי גילוי מבחינת עצמיות
14 "טל אורות"⁸⁶ ממש.

15 ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "ואהיה אצלו אמן", גבי
16 "אחור וקדם צרתני" (תהלים קלט, ה), שיש בבחינת הרצון-עליון
17 ב' בחינות כו' עיין שם.

18 ועל דרך זה הוא ענין "יערוף במטר" ו"תול כטל": כי
19 "יערוף" – מלשון עורף, והו נקרא בחינת "אחור" לגבי בחינת
20 "תול כטל", שהוא פנימית תענוג-העליון כו'. אלא שאף על פי
21 כן גם בבחינת "יערוף" נמשך הארה מבחינת הפנימית
22 המתלבש בבחינת המזלות. ולכן נקרא "שיורי טלא" כו'⁸⁷. :
23

קיצור מהדריש על פסוק האזינו

45 א. יבאר, איך יתהפך לבו לבוא לבחינת תשובה, מסירת
46 נפש, ביטול הנזכר פרק א', ויאמר: שהוא בשומו ללבו מה
47 שכתוב "ובחרת בחיים". כי בכל דבר יש חיים ומות – הגשמי
48 נקרא מות, והרוחניות שבו נקרא חיים, והוא יתברך חיי-החיים.
49 ואם כן, יתבונן "אם לעוברי רצונו" – שהוא בגשמיים – נמשך
50 כל כך חיות ותענוג, "לעושי רצונו" – שהם המצות – על אחת
51 כמה וכמה. ואם כן "ועמך לא תפצתי כו'", ויבא למסור נפשו
52 ממש, מחמת שיחרה לו מאד על היותו נפרד כו'.

53 ב. יבאר, כי תשובה זו הוא בחינת שבת – אותיות תשב,
54 והשבייתה היא למטה, להסיח דעתו מכל המחשבות הטורדות
55 לקשר נפשו בה', למסור נפשו ב"אחד". ולמעלה הוא ענין
56 עליית החכמה ומדות שנתפשטו בבחינת עשיה. ובשבת –
57 התגלות אור אינסוף בבחינת שלמעלה מהחכמה. אמנם דוקא
58 "מי שטרח בערב שבת" – בתפלה שבכל יום מששת ימי החול,
59 שהוא ההארה מעין שבת למסור נפשו בקריאת-שמע כו' –
60 "יאכל בשבת". :

באות ד יש ב' ענינים:

61 א. יבאר, כי יום-הכפורים נקרא "שבת שבתון", כי הוא
62 עיקר יום התשובה, ובשבת מאיר הארה ממנו בלבד. כי עיקר
63 התשובה – ביטול-רצון. והנה "אית רצון ואית רצון". וביום
64 כפור מתגלה רצון-העליון, שהוא בחינת "לפני הוי"ה", ומשם
65

1 העליון. אכן הטל יורד ונמשך מאור עליון הנקרא "טלא
2 דבדולחא", כמו שכתוב: "כי טל אורות טלך" (בישועה
3 סימן כ"ו, י"ט)⁸⁶, שהוא למעלה מעלה מבחינת המזלות,
4 שהן "נוצר חסד [...] ונקמה כו'" (תשא לד, ז), כמו שכתוב בזהר
5 הקדוש כו'.

6 (וזהו שבברכת יעקב נאמר (תולדות כו, כח): "ויתן לך האלקים
7 מטל השמים כו'" – שזהו למעלה מעלה מבחינת שרש נשמות
8 ישראל מצד עצמן, שהוא מבחינת המזלות.

9 ובזהר פרשת תזריע (דף מ"ט, עמוד א'), גבי "הזה עליהם
10 מי חטאת" (בהעלתך ח, ז) – "שיורי טלא דבדולחא". וזהו
11 ההמשכה שמבחינת "מזל" ו"נוצר חסד"⁸⁷. ונקראים רק

25 **אות א:** יבאר ענין "כל ימיו בתשובה", ויש בו ד' ענינים:
26 הא' הוא: שיקדים פירוש מאמר "נשמה שנתת בי כו'", והוא
27 שהנשמה שרשה הגבה למעלה, וכדי שתרד פלאים להתלבש
28 בגוף צריכה להתעצם ולהתפשט בכמה מיני צמצומים
29 והתפשטות. ודרך כלל הם ד' מיני ירידות, וזהו "נתת בי, בראת,
30 יצרת, נפתת – כנגד ד' אותיות הוי"ה כו'.

31 ב'. אף לא כל הנשמה נכנסת בתוך הגוף, רק הארה ממנה
32 בלבד דרך צמצום כו' כנ"ל, אבל כל הנשמה ועיקרה נשאר
33 למעלה, ונקרא מזל.

34 ג. וענין המזל היינו כמו שכתוב "ונזלים מן לבנון".
35 "לבנון" הוא בחינת אין שממנו תמצא החכמה. וזהו ענין
36 התשובה – ש"הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה", והיינו
37 לבחינת שורשה העליון – בחינת אין ומזל הנ"ל. "עד יעבור
38 עמך הוי"ה", למעלה מבחינת שם הוי"ה – יו"ד – צמצום כו'.
39 והיינו על ידי תשובה בביטול ומסירת-נפש.

40 ד'. והשתא אתי שפיר ענין "כל ימיו בתשובה", כי בכל יום
41 צריך להיות בחינת תשובה זו למקורא דכולא, באמרו "שמע
42 ישראל כו'" – שצריך למסור נפשו ב"אחד". :

אות ב הוא הגדה:

44 **באות ג יש בו ב' ענינים:**

86. ועיין מה שנתבאר עוד מענין האתערוף-דלעילא שלמעלה
מאתערוף-דלתתא: בביאור על פסוק "צאינה וראינה כו'" (בפרשת
קדושים* (נדפס להלן בדריש שיר השירים כב, ב ואלף). ובביאור על
פסוק "אני ישנה כו' שאשי נמלא טל".

עין עוד בענין "תול כטל": בזהר ויקהל, דף ר"י, עמוד א'.

86. (ועיין בזהר חלק א' (דף ק"ל, סוף עמוד ב'. ודף רל"ב, א')
דפירש – אורות ממש: "מאינון נהורין עילאין דנהרין לעילא
כו". וחלק ג' (דף קכ"ח, ב'): "אורות נהורא דחורקא דעתיקא
כו, הדיא הוא דכתיב (בהעלתך יא, ז) 'עיינו בעין הבודלח' כו").

87. כמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן כח) דבור המתחיל "למה
נסמך פרשת מרים כו'". עיין שם.

88. (ראה שבת פח, ב)

13 הַרְחִיק יְעֹזֵר אֶהְבֶּה רָבָה - "גֶּשֶׁם", וְאִזִּי "כְּמִטָּר לִקְחִי" -
14 שְׁלֹקִים אוֹתוֹ כְּבִיכּוֹל.

15 ב'. יִבָּא, שְׁמִכָּל מָקוֹם אִי אֶפְשָׁר לְהִיטֵּת הַמְשָׁכוֹת הַנִּ"ל
16 אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ תוֹרָה. כִּי "תֵּלֶת קְשָׁרִין כו'". וְהוּא "הַאֲזִינוּ
17 הַשָּׁמַיִם וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" - תוֹרַת־שִׁבְכָתָב וְתוֹרַת שְׁבַע־פֶּה,
18 וְאַחֲרָיִךְ יִיעָרֹף כְּמִטָּר כו' :

19 **אוֹת ו** יִבָּא, שֶׁהַ"מִּטָּר" הוּא הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי אֲתֵּירוֹתָא
20 דְּלַעֲיָלָא, אֲבָל "אֶהְיָה כְּטָל" הוּא מִבְּחִינָה שְׂאִין אֲתֵּירוֹתָא
21 דְּלַתְמָא מְגַעַת שָׁם, יַעַן שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִבְּחִינַת מְקוֹר נְשִׁמוֹת
22 יִשְׂרָאֵל וּמִזְלֵיהֶם, בְּחִינַת "טָלָא דְּבִדּוּלָהָא", שְׁלִמְעָלָה מִהַמְּקוֹלוֹת
23 "וְנוֹצֵר" וְנִקְחָה" :

1 נִמְשָׁךְ "סֶלַח לָנוּ". אִךְ "סֶלַחְתִּי כְּדִבְרֶךְ" כְּתִיב, רוּצָה לִזְמֶר: כִּפִּי
2 הָאֲתֵּירוֹתָא דְּלַתְמָא, רַעוּתָא־דְּלִיבָא, עַל יְדֵי זֶה מִתְּגַלֶּה
3 אֲתֵּירוֹתָא־דְּלַעֲיָלָא - רַצוֹן־הֶעֱלִין הַנִּ"ל. שְׁלֵג וְצֶמֶר כו'.

4 ב'. יִבָּא, שְׁלִיכָךְ נִתְּנוּ לִחוֹת־אֲחֵרוֹנוֹת בְּיוֹם כְּפוּרִים, כִּי
5 "אֲנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" - כְּלָלוֹת מִצְוֹת־עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֵׂה. עַל
6 יְדֵי מִצְוֹת־עֲשֵׂה - גִּילּוֹי מִהוּדוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ, בְּחִינַת "אֲנֹכִי" - נִמְשָׁךְ
7 לְהִיטֵּת "אֶלְקִיךָ" עַל יְדֵי שֵׁם "הוֹי־ה". וּבְחִינַת לֹא־תַעֲשֵׂה - שְׁלֹא
8 יִהְיֶה הַסֵּתֶר, וְלֹא יִבְדִּילוּ "אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וְנִיתְּנוּ בַּחֲשָׁאִי -
9 פְּנִימוֹת הַלֵּב :

10 **בְּאוֹת ה** יִבָּא לְבִיאוֹר הַפְּסוּק, וְיֵשׁ בוֹ ב' עֲנִינִים:
11 הָא'. הוּא מֵה שְׁתַּבָּאָר, אִיךְ שֶׁעַל יְדֵי תְּשׁוּבָה הַנִּ"ל, אִזִּי
12 הוּא בְּחִינַת "וְיָבֹא כְּגֶשֶׁם לָנוּ", בְּחִינַת "וְאֵד יַעֲלֶה". עַל יְדֵי

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

27 באריכות וד"ל וכך יובן במשה שהי' בחי' משפיע בכנ"י
28 ושרשו בבחי' פנימיות ומקור החכמה עילאה דאצי'
29 שהיא בבחי' פנימית הכת' כו' כנ"ל ועל ידי שהיה רואה
30 כל ארץ ישראל שהוא בחי' המל' שנקרא ארץ הטובה
31 בכל חלקיה היה משפיע בה בזה יותר מגופו של יחוד
32 בכניסתו וביאתו בארץ כמו אור הלבנה שמאיר בה אור
33 השמש בכל חלקי' ופני משה כפני חמה כנ"ל ולא היה
34 עי"ז שום שינוי והפסק לעולם כמו שהשמש מאיר
35 בלבנה בכל חלקי' בלתי שינוי כלל כנ"ל וד"ל. ושרש
36 הדברים הוא מפני ששרש משה בפנימי' ע"י המאיר
37 בחכמה ובינה והוא בחי' כתר חכמה בינה דאצי' סגול
38 העליון כמ"ש והייתם לי סגולה ישראל עם סגולתו כו'
39 ורצה משה שיהיה נמשך ג' מדרגות הללו לכנסת
40 ישראל שהוא בחי' המל' בתמידו' לפי שהשפיע'
41 וההמשכ' מג' ראשונות כח"ב כו' אין לזה הפסק וביטול
42 לעולם וע"ז נאמר כי לא אדם הוא להנחם להיותו בחי'
43 עצמו' הרצון כו' וכמ"ש במ"א וג' מדרגות הללו דכח"ב
44 רצה משה להאירם במל' ע"י שיעבור ויראה בעיניו
45 לא"י בכל חלקיה והוא כמ"ש באידר' זוטא
46 דבאסתכלות' דא"א בז"א ממשיך שעה נהורין כו'
47 כמ"ש יאר ה' פניו כו' וכמשל הארת פני רבו לתלמיד
48 ברגל דכתיב ביה ראי' דוקא כנ"ל ועי"ז היה נמשך
49 מבחי' חכמה עילאה דאורייתא בחכמה תתאה דמל'
50 כנ"י בקביעות לדורות להיות יורד מעצמו בלי העלאת
51 מ"ן כלל כענין תורתו אומנתו הנ"ל ואז לא יחרב
52 בהמ"ק לעולם והיה להם קיום נצחי כנ"ל וד"ל :

1 (ח) **אך** עדיין יש להבין מ"ש ואראה דווק' כו' אמנם
2 הנה יש להקדים ענין א' הידוע בשרש נשמת
3 משה דכתיב ביה ותרא אותו כי טוב הוא שזהו בבחי'
4 פנימיות יסוד אבא שהוא בחי' פנימית יסוד ע"י שנק'
5 טוב כו' ולהיות כי ראה משה שא"ל לו לפעול רצון ה'
6 שיכנס לא"י וינחיל הוא לכנ"י את הארץ שהיה עי"ז
7 בחי' המשכה מעצמו' שם הוי' תמיד בלי העלא' מ"נ
8 כלל כנ"ל בקש משה בקשה קטנה שעכ"פ יראה את
9 הארץ בעיניו ובראייתו בעיניו כל חלקי הארץ הטובה
10 ע"י ראייתו זאת הי' ביכולתו ג"כ להמשיך מאור
11 העצמות דהוי' בכנ"י לדורו' שיהי' נמשך מצד עצמו'
12 ויורד למטה בלי אתדל"ת כלל ואע"פ שבדאי יותר טוב
13 היה כשהיה הוא בעצמו מכניס ומנחילם את הארץ
14 אבל בראייתו בעיניו ג"כ היה מספיק לענין מדרגה זו.
15 ודוגמא לדבר הזה יובן מענין מצות הראי' בג' רגלים
16 דכתיב יראה כל זכורך את פני ה' כו' וכשם שבא לראות
17 כו' משום דיש יתרון מעלה גדולה בראיה והסתכלו'
18 עינים של המשפיע במקבל לפעמים יותר מגופו של
19 יחוד שלהם שהרי ע"י הראיה נמשך לב המקבל אליו
20 ביותר לפי שמשפיע בו בראיה והסתכלות זו אור גדול
21 ביותר משהיה משפיע לו ביחוד ממש ודוגמא וראיה
22 לדבר מענין הקבלת פני רבו ברגל שזהו יותר תועלת
23 למקבל מגופו של ההשפעה שמקבל מרבו כל השנה
24 מפני שבראיה שרואה פני רבו הוא מקבל מבחי' הכתר
25 כו' כמ"ש במ"א באריכות וכמ"ש בע"ח בענין בת
26 היענה והראה כו' וכמ"ש עיניך יונים וכמ"ש במ"א

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו

מקור הגבול אבל קדוש הוא למעלה ממדות עליונות
 וזהו בחי' חכ' שלמעלה ממדות עליונות, וזהו היושבי
 בשמים, היושב יו"ד, כי יו"ד הוא בחי' חכ' נקודה
 בחי' ביטול וזהו היושב יו"ד בשמים המשכת היו"ד
 שהוא בחי' קדוש בחי' חכ' בשמים, וכידוע שאין
 קדושה פחות מעשרה כי הקדושה הוא בבחי' יו"ד
 שהוא עשרה בחי' חכ' בחי' ביטול, וזהו קדיש בשמי'
 מרומא עילאה שזהו ע"י עבודה מלמטה למעלה
 ממשיכי' מלמעלה למטה בחי' קדוש בשמים בשמי'
 מרומא עילאה וזהו הגדול והקדוש בשמים ובארץ,
 וגמ"ח כמ"ש חסד חפצתי ולא זבח והיינו המשכת
 אור ע"י מצות עשה מלמעלה למטה מטה וזהו קדיש
 על ארעא כי המצות נקראים ג"כ בשם ארץ כי באלה
 חפצתי לעשות חסד משפט וצדקה בארץ וזהו קדיש
 על ארעא שממשיכין מטה מטה, ובחי' קדיש לעלם
 ולעלמי עלמא שהיא הנצחית והוא התורה, כי איתא
 במדרש ע"פ כי נר מצוה ותורה אור למה המשיל
 המצוה לנר והתורה לאור, אך כי הנר הוא לפי שעה
 אבל אור השמש הוא נצחי, כך המצות הם לפי שעה
 כי עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה וזהו
 התורה שע"י קדיש לעלם ולעלמי עלמא שהוא נצחי'
 בג' עולמות ב"ע נגד מחוד"מ שבאדם וזהו ג"פ קדוש
 וזהו נק' סדר ג' אבות ישראלים כהנים לויים ג' קוין
 חג"ת ג"פ קדוש זהו נק' סדר, וזהו לעולם יסדר אדם
 שזהו ג"ן סדרים דאורייתא שזהו כמו הגן שיש לו
 ערוגות כך הוא גן סדרים דאורייתא, וזהו משחרב
 בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה
 שהן ד' אותיות של שם הוי' ע"י התורה.

איתא בגמ' בסוטה כ' ואמאי קאי עלמא

אך באמת ששת ימים תעבוד לשון ציווי ג"כ, כי
 צריך לעבוד, היינו שיעשו חולין עטה"ק, היינו
 שיהי' הכל לה' כל מה שאוכל ושותה ואח"כ מתפלל
 ולומד בכונה הר"ז הוא עלי' גדולה, או נותן צדקה
 מיגיע כפו הר"ז חולין שנעשו עטה"ק, וזהו ששת
 ימים תעבוד לשון ציווי שצריך עבודה לעבוד את
 הנה"ב וכמ"ש בכל לבבך בשני יצריך וכידוע
 שהתפילה במקום קרבנות וכמו בקרבן שמקריבין את
 הבהמה ע"ג המזבח ומצוה להביא אש של הדיוט וגם
 אש שלמעלה וארי' דאכיל קורבנין ועולה ריח נחוח
 להוי' וכדאיתא במדרש סולם מוצב ארצה וראשו מגיע
 השמימה שריחו עולה עד לשמים זהו קרבנות, ועכשיו
 תפילה במקום קרבן, ונה"ב המתאווה תאוה שצריך
 להפוך ג"כ בב' אשים, היינו דהתבוננו' שמן
 ההשתלשלות עולמות זהו נק' אש של הדיוט כידוע
 וההתבוננו' שבעצמות אוא"ס נק' אש שלמעלה, וצריך
 להפוך אותו מקצה אל הקצה שיהי' התשוקה והחשק
 לחפץ בעצמות אוא"ס ולא זולתו כלל, וזהו נק'
 עבודה וכמ"ש ושבתם וראיתם בין עובד אלקים לאשר
 לא עבדו, שזהו לשון עיבוד עורות שמעבדין אותן כך
 הוא צריך לעבד את הנה"ב ולהפוך אותו מן הקצה
 אל הקצה, ועי"ז מהפכ"י את אלקי' גימ' הטבע שיהי'
 הגילוי מלמעלה מן הטבע וזהו עבודה שע"י
 ממשיכי' בחי' קדושה שלמעלה מההשתלשלו' וזהו
 קדוש הא' שממשיכי' קדיש בשמי' מרומא עילאה כי
 גם שהשמי' הם בחי' גבוה כמ"ש כגבוה שמים על
 הארץ, אבל הנה כתי' כי ששת ימים עשה את השמים
 ואת הארץ ונמשך השמים מוא"ו מדות עליונות שהם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

המקוה היא ג' אמות, ונמצא צ"ל שמעיין עין עיטם הי'
 גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמה, ואם נא' שיכולי'
 להגביה המעיין גבוה יותר מגובה מקור חוצבו מהו
 הראי' שמעיין עין עיטם הי' גבוה כו' כ"ג אמה, הי'
 יכול להיות שלא הי' גבוה רק עשר אמות ומ"מ הגביהו
 להיות המקוה כ"ג אמה, אלא מוכרחים אנו לאמר

אך הנה נודע שעבודת הנברא הגם שהיא בהכנה רבה
 במס"נ עצומה מ"מ אינה יכולה להגיע למעלה
 משורש מדריגתו מצ"ע ממקור חוצבו. והמופת לזה
 הוא ממה שארז"ל ש"מ מעיין עין עיטם גבוה מקרקע
 העזרה כ"ג אמה ושליש שהרי המקוה של כה"ג הי'
 ע"ג הפתח, שהפתח הי' גבוה כ"ג אמה, ושיעור גובה

ונמצא כי ע"י מ"ת נמשך בחי' היותר גבוה ונעלה ממה
שקיימו האבות התורה כו'. וזהו שארז"ל במד"ר
שה"ש כל המצות שעשו האבות ריחות היו אבל אנו
שמן תורק שמך פי' ריחות שהריח אינו עצם הדבר
שהרי כשמריחי' הרבה מכלי א' מליאה ריח טוב לא
יחסר כלל מן המשקה המוציא הריח, ואם הריח הי'
עצם הדבר הי' נחסר מעט מעט ע"י שמריחי' בו,
ומאחר שלא נחסר ה"ז הוראה שאין בריח מעצם הדבר
כלל כ"א הארה מועטת אשר יוצא מעצם הדבר עד
שאינו נחסר כלל, וזהו המשל שכל המצות שעשו
לפניך האבות ריחות היו פי' ריח שאינו עצם הדבר
כ"א ריח הוא בחי' הארה לבד והיינו שהגיעו עי"ז
לשורש נשמתם, אם כי זהו מאצי' אבל הוא רק הארה
להיות כי נפרדו מהקו, אבל אנו שמן תורק שמך דבר
שמריקי' מכלי אל כלי, והיינו עצם הדבר כמו שהוא
ולא הארתו לבד.

בס"ד. ש"פ ויקרא פ' זכור, ל"ב.

זכור ג' עמלק

שבילתי אפשר להגביה את המי' למעלה מגובה מקור
מוצאם מן הארץ, וה"ז משל להבין שבחוק הנבראי'
הוא שהנברא א"י לעלות ע"י עבודתו יותר ממקור
חוצבו כו', ונמצא כי עבודת האבות אם כי עשו קיום
המצות בהכנתם במס"נ הרי הגיעו לשורש נשמתם
לבד. והגם כי האבות היו נשמות דאצי' אמנם נת'
בסש"ב באג"ה סי' כ' שגם נשמות דאצי' הרי הם
נפרדי' מהקו. אמנם ע"י מ"ת שניתנו התומ"צ שרומזי'
לכחי' אדם שהם רמ"ח איברי' ושס"ה גידי', שהתורה
בכלל נק' בש' אדם כמ"ש זאת התורה אדם והמצות
רמ"ח מ"ע הם בחי' רמ"ח איברין דמלכא ושס"ה ל"ת
הם שס"ה גידי', וע"ז ארז"ל ע"פ ועשיתם אותם מעלה
אני עליכם כאילו עשאוני, שע"י עשיית הכלי' דרמ"ח
איברי' נמשך האור בהם, ובמ"א נת' שהתורה היא
האור, ובמ"א נת' על התורה שהיא בחי' הילוך הדם
שבכל הגידי' והאיברי', והע"ס הם דבוקי' אל הקו,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

ובכלל ההגבלה הוא גם כן מה שבא האור בבחינת
מציאות דבר כו', - דווקא ההגבלה שבאור הופכת את
האור למציאות, כיון שאם היה מתפשט ללא גבול לא
היה יכול להתגלות, דבל זה הוא על ידי הכלי וכמו
שנתבאר לעיל⁹² דעשר ספירות דאורות הן בבחינת
פשימות שלבן נקראים "כלי מה", ועל ידי ההתלבשות
בכלים נעשים בבחינת מציאות דבר ומצטיירים כמהות
הכלים כו',

וזהו שכתב הפרד"ס - כפי שהובא לעיל פרק פג -
שהמספר הוא הגבלת הדבר הנמנה ועל ידי ההגבלה
הוא מתגלה כו' - היינו, שעניין ההגבלה ועניין הגילוי
תלויים זה בזה),

והכלים הן גם כן בבחינת גילוי ההעלם, - כלומר, מלבד
עניין ההגבלה שיש בכלים - שעניין ההגבלה מורה
לכאורה על התחדשות, שהרי באור מצד עצמו אין
הגבלה - גם הכלים עניינם הוא גילוי ההעלם, היינו,
המשכה בגילוי של מה שהיה לפני זה בהעלם ולא
הווייה חדשה לגמרי, דהגם שהן בבחינת מהות ומציאות

במאמר המוסגר מבאר הרבי נ"ע, כי לא רק ההתחלקות
מגיעה מהכלים אלא גם התגלות האור עוברת דרך
הכלים:

(ונודע דעיקר ההתגלות של האור הוא גם כן על ידי
הכלים דוקא, ועל דרך שכוח הראיה הנפשי מתגלה
בעולם דרך העין הגשמית, והיינו שההתגלות היא גם
כן מצד ההגבלה שהכלים מנבילים את האור ועל ידי זה
הוא ההתגלות כו', דכל דבר שאינו מוגבל ומצויר אינו
בהתגלות, וכמו ענין של תהו שפירושו הוא דבר
שמתהה (מתמיה) בני אדם - כלומר, דבר שהוא מעבר
לתפיסה האנושית ולא ניתן לגילוי, שהוא מפני שאין
בוה ציור של הגבלה עדיין כו',

ובשבא בבחינת ציור והגבלה הרי הוא בבחינת התגלות
כו', וכמו הביטוי⁹¹ אשר יאמר עליו כי הוא זה דהיינו
בציור דבר כך וכך והוא בחינת הגילוי כו', - "זה" הוא
ענין הגילוי, ורק כאשר ניתן להגדיר דבר בציור מסוים
- "אשר יאמר עליו", שייך בו ענין של גילוי - "כי הוא
זה".

הכלי, לא היה ניכר כלל החסד שבאור, אך) אינו פועל
 את פעולת החסד, ורק הכלים שבמלכות עושים את
 פעולת ההתהוות שתהיה באופן של חסד דווקא.
 והוא ענין מה שנאמר⁹³ "ויאמר אלקים נעשה אדם
 בצלמנו כדמותנו", שמפסוק זה מוכח שיש צלם אלקים
 ובנוסף לכך, גם דמות אלקים, דאלקים הוא בחינת
 הכלים - שם הוי' הוא בחינת האורות, ושם אלקים הוא
 בחינת הכלים, והכלים שלמעלה מהמלכות - כמו כלי
 החסד לדוגמא - הן בחינת צלם - כלומר, בחינת צורה
 עצמית עדיין כיון שעניין הכלים שלמעלה מהמלכות
 הוא רק להראות את גוון העצם ולא לפעול פעולה
 חיצונית, והכלים דמלכות הן בחינת דמות כו' - כלומר,
 משהו דומה בלבד. וכמו שנתבאר במקום אחר⁹⁴.
 ונמצא דעיקר ההגבלה הוא בבחינת מלכות, כיון
 שממנה נמשכת ההגבלה בנבראים, ועל כן עיקר ענין
 המספר הוא גם כן בבחינת מלכות כו'.
 ואף שעיקר ענין המספר הוא בספירת המלכות, גם
 במדרגות שלמעלה מבחינת המלכות שייך בחינת
 המספר להיות שמאות עולם אצילות בכלל הוא בבחינת
 התלבשות אורות בכלים ובבחינת התחלקות כו', -
 היינו, איזון נכון בין האורות לכלים, שהאורות
 מתלבשים בכלים על ידי צמצום באופן של התגלות
 [בשונה מהעולמות שמעל לאצילות, שאין בהם כלים
 ממש (כבעולם אדם קדמון ובעולם העקודים), או
 לאידך שחל בהם שבירה (כבעולם התוהו)]. וכל עניינו
 של המספר הוא הגבלה והתחלקות, לכן הוא שייך
 בעולם האצילות גם בכללותו ולא רק בספירת המלכות.
 מכל מקום - בתוך עולם האצילות עצמו למעלה
 מבחינת מלכות מה שמורגש שם הוא התגלות האור
 יותר מהתגלות הכלים והמספר שבהם הוא בחינת
 מספר - היינו, גילוי - האורות שהם העיקר שם.
 (דבכללות ענין המספר הוא מצד נגיעת הכלים, - בכל
 מקרה, מספר הוא מצד השפעת הכלים, שהרי מספר
 הוא הגבלה והכלי עניינו גבול והתחלקות. אבל מכל
 מקום - בספירות שלמעלה מהמלכות, הרי העיקר הוא
 התגלות האור - אף שיש לספירות גם אור וגם כלי -
 שהרי בעולם האצילות יש התלבשות אורות בכלים -
 מכל מקום, החלק המורגש והעיקרי יותר בספירות
 העליונות הוא האור, ועניינו של הכלי בספירות אלו
 הוא לגלות ולחשוף את גוון האור, ועל כן המספר
 בספירות שלמעלה מהמלכות הוא מספר האורות כו'
 שלמרות שזה ששייכת באורות ספירה והגבלה הוא מצד
 הכלי, מה שסופרים ומגלים על ידי הכלי הם האורות),

דבר שהרי יש בהם גדר, מכל מקום הרי הן בבחינת
 אצילות כו' שהוא עולם של אלוקות וכמו שנתבאר
 במקום אחר.
 וזהו הסיבה שהמספר הוא באצילות, כיון שעניין
 המספר הוא ענין הגילוי, וגילוי האור הוא באצילות -
 גם בבחינת הכלים כנ"ל - לכן המספר הוא באצילות,
 ומכל מקום מצד ההגבלה שבמספר עיקרו הוא הכלים
 כו' כיון שהכלים יוצרים את ההגבלה המאפשרת את
 הגילוי,
 וזהו שהמספר הוא בבחינת מלכות - כפי שהובא
 בתחילת הפרק הקודם שהמלכות נקראת "מספר
 הימים", שהרי - למרות שיש בוודאי כלים גם בתשעת
 הספירות שמעל המלכות, עניין הכלים שם הוא באופן
 אחר - ולכן, כאשר מדברים על כלים שעניינם הגבלה,
 עיקר הכלים הן במלכות דווקא.
 ואינו דומה הכלים דמלכות לגבי הכלים של הספירות
 שלמעלה מהמלכות, דעיקר ענין ההגבלה הוא בכלים
 דמלכות, אבל למעלה מהמלכות הכלים אינם בבחינת
 הגבלה עדיין כו' ולכן כאשר מדברים על עניין המספר
 בתור הגבלה, הוא בעיקר בכלי המלכות.
 והענין - לבאר את ההבדל שבין הכלים של מלכות
 לכלים של הספירות שמעלה, דהכלים שלמעלה
 מהמלכות הן בחינת גווני האור לבר דחינו רק
 שמתארים את האור לא לפעול איזה דבר, וכמו מראה
 וגוון התפוח שמורה על הטעם לבר, שאם התפוח ירוק
 זה מורה על כך שהוא חמוץ, ואם הוא צהוב ואדום זה
 מורה על כך שהוא מתוק וכן הלאה, אבל לא יש בזה
 איזה פעולה כו', הצבע לא פועל שום פעולה. כלומר,
 זה שהתפוח מתוק אינו בגלל הצבע האדום שלו, אלא
 שהצבע האדום מורה על כך שהתפוח מתוק.
 וכמו כן הוא בהכלים דעשר ספירות שהן רק לתאר
 ואינן עדיין דבר בפני עצמו מהאור כו' - כלומר, אין
 עניינו של כלי החסד לפעול איזו פעולה, אלא רק לספר
 ולתאר לנו את אופן מציאותו של אור החסד.
 אבל הכלים דמלכות הן לפעול דוקא פעולה מחוץ
 למלכות, וכמו פעולת ההתהוות של הנבראים יש מאין
 כו' שנעשית על ידי ספירת המלכות, דכל עשיית פעולה
 היא מסמלת יציאה חוץ לעצם כו' כיון שהעצם אין
 עניינו לפעול פעולה חיצונית, אלא להיות מה שהוא.
 ולכן, החסד שיש בנבראים שורשו מהחסד שבספירת
 המלכות ולא מהחסד כשלעצמו, כיון שכלי החסד
 כשלעצמו (אמנם מראה את עניינו של החסד ומגלה
 וחושף את ההגבלה הטמונה באור החסד, שהרי ללא

94. וראה לעיל פרק יז, באופן אחר קצת.

93. בראשית א, כו.

וענין זכר רב טובך לשון זכרון הוא על דרך משל
 כשסופר מאחד עד יו"ד רבבות על דרך משל, הרי
 המספר הוא במהות הדבר, וכשאומר אחר כך בדבור
 לשון מספר הכולל הרי זה קטנות, אמנם מספר הכולל
 שקודם להפריט הרי הוא גדלות, והפריט הוא קטנות
 לגביו כי הוא רק הגדלת הדבר, ולעצמו שניהם בבחינת
 גדלות, ולזולתו שניהם בבחינת קטנות,
 והדוגמא למעלה דהנה עיקר ענין המספר הוא בכלים,
 כי הכלים הן בבחינת הגבלה, ועל ידי הוא התגלות האור,
 ועיקר הכלים במלכות, והיינו כי בהמ' ספירות הכלים
 אינם דבר בפני עצמו מהאור, ובמלכות הן דבר בפני
 עצמו, צלם ודמות, ועל כן עיקר המספר במלכות,
 ובמהמ' ספירות גם כן יש מספר אבל שם הוא מספר
 האורות (על ידי נגיעת הכלים) ובמלכות מספר הכלים.

בסוכות תשבו

והכוח המגביל מופיע בעיקר בספירת המלכות, כיון
 שבבחינת מלכות היא המגבילה את הנבראים, ולכן,
 העיקר שם הוא התגלות הכלים והמספר הוא מספר
 הכלים בו.
 נמצא אם כן, כי יש שוני והבחנה בין עצם הכוח לספור
 - שהוא ענין ההגבלה שדווקא מצד הכלי, - לבין מה
 שסופרים ומגלים, שבזה יש הבדל בין הספירות
 העליונות לספירת המלכות, בספירות העליונות המספר
 הוא של האורות והעיקר בהם הוא האור, לכן נקרא
 "מספר האורות", ואילו בספירת המלכות שהעיקר שם
 הוא הכלי, לא רק עצם ענין המספר שם הוא מצד הכלי,
 אלא גם מה שסופרים ומגלים הוא ענין הכלי, לכן נקרא
 "מספר הכלים".
 קיצור.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - ה'תש"ט

כנ"ל, מפל מקום תשובה מועלת, דוהו פשוב רשע גם
 מדרך וחינה, דבכל מקום שהוא יכול האדם למצא ענין
 אלקי במה לעורר נפשו, וכאשר האדם מתעורר
 בתשובה אפיה חייב לסלח, ועמך מדת הסליחה ראוייה
 היא, כי כאשר העבד מודה שחטא ושכח מחטאו,
 ומתודה עלי פשעיו, וחספץ לשלם חובו, הנה "עמך
 הסליחה", שאין זה תלוי בסדר השתלשלות, כי אם
 מלמעלה מסדר השתלשלות כנ"ל. וזהו "כי עמך
 הסליחה", דעל ידי כי תסלח בימי הסליחה, אז הנה
 "למען תנא", הוא בכדי שיוכל להיות העבודה
 האמתית דראש השנה, כי ירגש, עס זאל זיך
 דערהען, בבחינת "קדוש אתה ונורא שמך".
 קצור. יתרון היראה שהיא לא לפי ערך הירא. יפרש
 "עמך הסליחה", אתה חייב לסלח ואין מונע,
 ועל ידי הסליחה בימי הסליחה, תנא בראש השנה
 הרגש ד"נורא שמך".

יד) וזהו "כי עמך הסליחה למען תנא", דראש השנה
 ועשרת ימי תשובה יום הפורים נקראים
 ימים נוראים, שאז הוא גלוי בבחינת "ונורא שמך",
 דיש יתרון ביראה על האהבה, דעם היות דעבודה
 דאהבה היא עבודה תמה, ויש בזה סדר ד"בכל לבבך"
 כו', מפל מקום יש יתרון ביראה על אהבה, דאהבה
 באה מהאוהב אל הנאהב, ולפי ערך קרוב האוהב בן
 תהיה גדל האהבה, אבל יראה הרי זה מן הנורא
 בעצמו, שלא פפי ערך הירא. וזהו "כי כו' למען תנא",
 בכדי שתהיה היראה האמתית, הוא על ידי "כי עמך
 הסליחה" בימי הסליחה, כי הנה אתה חייב לסלח,
 דלהיות שמלמעלה הרי רוצים בתשובה, כי הלא "לא
 אחרץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרך וחינה",
 דהעקר הוא התשובה, ואין לך דבר שעומד בפני
 התשובה, דאפלו אם הוא חס ושלום במצב שפל וגרוע
 מאד ברוחניות, והוא חס ושלום בכלל עוברי רצונו

ג' דסליחות, תש"ט

ספר השיחות - ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

1 יהדות אמריקה סובלת ממחלה רוחנית מסוכנת
2 הנקראת "מותר", בחלק מיהודי אמריקה לא קיימת
3 המלה "אסור" לגבי ענייני דת, הכל מותר: מותר לחלל
4 שבת, מותר לאכול טריפות, מותר לנהל חיי משפחה
5 בלי מקוה, מותר לגלח את הזקן, מותר להתהלך בלי
6 ציצית, מותר להעזי פנים לרב, מותר לאנשים ולנשים
7 להתפלל יחד, מותר לאנשים ולנשים לרקוד יחד
8 אפילו בתוך בית הכנסת. כללו של דבר - באמריקה
9 מותר כל מה שבכל העולם אסור.

10 אח! לאיזה תהום רוחני-מוסרי התדרדרו בתי
11 הכנסת! על כל אדם ישר ומוסרי לרעוד כשהוא
12 מתבונן במצב בתי הכנסת, המתפללים ושליחי
13 הציבור.

14 שליח ציבור זה, גלוח, העובר בכל פעם שהוא
15 מתגלח על חמשה לאווין - אם אין הוא עושה זאת
16 במכונת גילוח שיש שמתירים - הוא עומד בפני
17 הבורא עולם ברוך-הוא, כשליח עדה של בני ובנות
18 ישראל, לבקש מאבינו מלכנו שנה טובה בריאה
19 ומאושרת לעצמו ולשלוחיו ולילדיהם.

20 האם אחד מאנשי המסחר, בשר ודם, היה יכול
21 לסבול מעשה שפל כזה, שאדם שהתחצף כלפיו
22 וצחק ממנו, יבוא לבקש ממנו טובת חיים. בודאי
23 שאותו בעל עסק היה מפרש בקשתו של אותו איש
24 ברוח זו:

25 - אני אמנם חוצפן וצוחק מהוראותיך, ואילו אתה
26 תמלא את דרישתי...

27 לא קשה לדמין כיצד יתנהג במקרה כזה, סוחר
28 אמריקאי מעשי, וקל לדמין איך אדם מוסרי ישר
29 מסתכל על פרזידינטים ושלוחי ציבור כאלה.

30 הרי זה חיידק רגזני מסויים של מגיפת ה"מותר".

31 * * *

32 באמריקה היה קיים גם דבר שאסור לעשותו,
33 בזמן שבכל העולם מותר לעשותו.

34 בכל העולם, בכל הערים, הישובים והקיבוצים
35 היהודיים מותר וצריך הרב שהוא מנהיג העדה
36 הרוחני, להשמיע את דברו על חיזוק היהדות, לומר
37 ולתבוע לשמור על השבת, לאכול כשר, לשמור על
38 טהרת המשפחה, להניח תפילין, הוא יכול גם לומר
39 דברי כיבושין, לאלה שאינם שומרים על הדברים
40 האמורים.

41 ואילו באמריקה אסור למנהיג הרוחני בדרשותיו
42 בבית הכנסת להזכיר אודות שמירת שבת, טהרה,
43 אכילת כשר, הנחת תפילין, לבישת ציצית. למנהיג
44 הרוחני מותר לדבר על כל נושא שבעולם, להשמיע
45 בדיחות, ואילו על עניינים דתיים - אף לא מלה אחת.
46 כמה מצער מוסרית הדבר לאנשים רגילים ישרים
47 לראות שבדימוקרטיה האמריקאית החפשית מותר
48 הכל, רק לומר את האמת - אסור. שכן, בגלל זה
49 מפטרים את הרב, את השוחט, את החזן ואת
50 המלמד. יהודים אמריקאיים חפשיים מאיישים
51 תפקידים מסויימים המפריעים ומהרסים את חיי
52 הדת.

53 כבר הגיע הזמן הנכון, שיפסיקו לשעבד את
54 הרבנים וכלי הקודש, ולהעניק להם חופש הדיבור,
55 שיוכלו להביע לאנשי קהילותיהם את המלה הנכונה
56 שעליהם מוטלת החובה לאמרה: שבני ובנות ישראל
57 יחזרו וישבו לתורה ולמצוות, למנוע - או לכל הפחות להקל
58 - את העונש של חבלי משיח.

ח"י אלול

אגרות קודש

[ח' תשרי תרצ"א]

4 עמוק הנני לברכם בתוככי קהל עדת ישראל שי אשר
5 בעי"ת גלובאקי יע"א, ברוב טוב בבריאות הנכונה
6 ובפרנסה בריח, וירים השי"ת קרן התורה וקרן בית
7 ישראל בגו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

1 בזה הנני לעודד ולחזק את ידידיו אנ"ש שי
2 ההולכים בדרכי יושר ומחזיקים את כבוד הרה"ג החסיד
3 ובעל מדות נשגבות מוהר"ר מנחם מענדל שי, ומקרב ולב

פרשת האזינו

לב א האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ
אמרי פי: יערף כמטר לקחי תול כפול
אמתי בשעירם עלי־דשא וכרביכים עלי־
עשב: כי שם יהוה אקרא הבו גדל לאלהינו:
(לח) ה הצור תמים פעלו כי כל־דרכיו משפט אל
אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: ה שחת לו
לא בניו מומם דור עקש ופתלתל: ו ה ליהוה
תגמלו־זאת עם נבל ולא חכם הלא־הוא
אביד קנוד הוא עשד ויכננד:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשס"א א עמ' 65)

הלה' תגמלו זאת (לב, ו) האות ה"א של תבת הלה', שהיא
תבה של אות אחת, מורה על אחדות. ואות זו מופיעה
בהקשר שלילי דוקא (עם נבל ולא חכם), כי הפונה היא
לפעל אחדות במקום של התחלקות דוקא. וכידוע, שפלקית
הפונה של בריאת העולם היא לעשות לו יתברך דירה
בתחתונים, כלומר: שהתחתונים כפי שהם במצב של
תחתונים (לא כפי שמתעלים לעליונים) יהיו דירה לו
יתברך.

(ישראל) שני ז וכל ימות עולם בניו שנות דר ודר
שאל אביד ויגדד וקנוד ויאמרו־לד: ה בהנחל
עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים
למספר בני ישראל: ט כי חלק יהוה עמו יעקב
חבל נחלתו: י ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל
ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו פאישון עינו:
יא כנשך יעיר קנז על־גוזליו ירחף יפרש כנפיו
יקחהו ישאהו על־אברתו: יב יהוה בדר ינחנו

ואין עמו אל נכר: ע"ב כמנחת
שבת וכו'

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שמחת תורה תשס"ו - תורת מנחם

התועודיות יג עמ' 83)

יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (לב, ח) הקשר בין
בני ישראל לגבולות עמים הוא, שעל בני ישראל לברר את
ארצות העמים, הינו את כל העולם. כיצד עושים זאת? -
על־ידי זה ש"אחד מקם גולה לברכא . . דומה כמי
שגילתם כלכם". זהו שאמרו ב"ל "צדקה עשה הקב"ה עם
ישראל שפונן לבין האמות": אין צורך שכל בני ישראל

יגיעו לכל מקום בעולם, אלא די ביהודי אחד ("אחד מקם").
ולפעמים, באשר יהודי נמצא בפנה שוממה, מתעברת בו
נשמת צדיק, ואפילו נשמות האבות ומשה רבנו, כדי שיוכל
לברר את המקום ההוא.

שלישי י ירכבהו כחיב על־במותי קרי על־במתי ארץ
ויאכל תנובת שדי וינקחו דבש מפלע ושמן
מחלמיש צור: י חמאת בקר וחלב צאן עם־
חלב פרים ואילים בני־כשן ועתודים עם־חלב
פליות חטה ודם־ענב תשתה־חמר: יב וישמן
ישרון ויבעט שמנת עבית פשית ויפשל אלוה
עשהו וינבל צור ישעתו: יג יקנאהו בורים
בתועבת וכעסהו: יד יזבחו לשדים לא אלה
אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו לא
שערום אבתיכם: יה צור ילדך תשי ותשכח אל
מחללך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כו עמ' קטז)

ירכיבהו על במתי ארץ (לב, יג) על שם שארץ ישראל
גבוהה מכל הארצות (רש"י) זה עתה קבלתי ידיעה . . משובו
של מר לארצנו הקדושה. ואף־על־פי שבא מארץ הרים
ויבעט, כמו שאמרו, הרי . . ארץ ישראל גבוהה מכל
הארצות, זאת אומרת ששובו . . בודאי יש בזה עליה בכל
המובנים, הן בגשם והן ברוח, שזה בזה תלוי. ובפרט בנוגע
ליהודים, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לגוי קדוש היושב
בארץ הקדש. וביתר שאת על־פי תורת הקסידות, אשר
תכלית כל עבודת האדם היא הגברת הצורה על החמר
והרוחניות על הגשמיות.

רביעי י וירא יהוה וינאץ מפעם בניו ובנותיו:
ז ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה
אחריהם כי דור תהפכת המה פנים לא־אמן
בם: ח הם קנאוני בלא־אל פעסוני בהכליהם
ואני אקניאם בלא־עם בגוי נבל אכעיסם:
ט כִּי־אש קדחה באפי ותיקד עד־שאול
תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי
הרים: טא אספה עלימו רעות חצי אכלה־בם:
טב מוז רעב ולחמי רשף וקטב מירי ושן

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות אחרון של פסח תשי"ז - תורת

מנחם התועודיות יט עמ' 323)

כי צורם מקרם וה' הסגירם (לב, ל) השמדות ל"ע שהיו בדורנו - לא היו מצד כחם של אמות העולם, שהרי אין לגוי שליטה על יהודי, שנשמתו היא חלק אלקה ממעל ממש. והגע בעצמך: אם בעצי המקדש השמי ואבניו לא שלט האויב, בכתוב טבעו בארץ שעריה - כל-שכן וקל-והמר שאין לו שליטה במקדש רוחני (ושכנתי בתוכם, בתוך כל אהד ואהד). אלא צורם מקרם וה' הסגירם - משעם ה'ידוע ליוצר בראשית. והנה כבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר אמר פעם, שאין להצדיק את ה' יותר מדאי. . . אכל כתיב "אורך ה' כי אנפת ביי", הניו שלעתיד יודו לה' על ה"אנפת".

שישי מ כייאשא אל-שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם: מא אם-שנותי ברק חרפי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם: מב אשפיר חצי מדם וחרפי תאכל בשר מדם חלל ושבוה מראש פרעות אויב: מג הרנינו גוים עמו כי דם-עבדיו יקום ונקם ישיב לצרי וכפר אדמתו עמו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 201)

הוא והושע בן נון (לב, מד) ולמה קוראהו כאן הושע. . . שאף-על-פי שנתנה לו גדלה השפיל עצמו באשר מתחלתו (רש"י) באשר יהודי זוכה לגדלה, גדלות של שררה או גדלות בענין אחר, שזוכה לכרכות נעלות מן השמים - הוא עלול לחשב, שמנה גופא שהוא זכה לכך, סימן שהוא ראוי לדבר, וכתוצאה מכך תהיה אצלו תנועה של התרבות הדעת ורוממות. לומדים אנו מיהושע, שאדרבה: דוקא מי שזוכה לגדלה צריך להשפיל את עצמו באשר בתחלתו. וזהו גם הפלי לכך שהגדלה תתקיים בידו.

שביעי מד ויבא משה וידבר את-פלדברי השירה-הזאת באוני העם הוא והושע בן-נון: מה ויכל משה לדבר את-פלדבדרים האלה אל-פל-ישראל: מ ויאמר אלהם שימו לבבכם לכל-הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצוים את-בניכם לשמר לעשות את-פלדברי התורה הזאת: מ כי לא-דבר רק הוא מפם

בהמת אשלחכם עם-חמת זחלי עפר: כ מחוץ תשפל-חרב ומחדרים אימה גם-בחור גם-בתולה יונק עם-איש שיבה: כו אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם: לו לי עלי פעם אויב אגור פני-נפרי צרימו פני-אמרו ידנו רמה ולא יהיה פעל פל-זאת: כח בייגוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ערב ראש השנה תשמ"ז -

התועודיות תשמ"ז ד עמ' 430)

חצי אכלה כם (לב, כג) חצי כלים והם אינם כלים (רש"י) חצי (למוטב) - הינו אהבה ויראה. והם אינם כלים - בכלות הנפש (בתמינה)? וכמבאר בחסידות על הפסוק אני הו' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, שיש להתפלא: איך מתבונן יהודי באני הו' לא שניתי? בעת התפלה ולא מגיע לכלות הנפש? ועל-דרך תורת הבעל-שם-טוב, שזה חסד מה' שאדם נשאר חי אחר התפלה. אמנם, העדר כלות הנפש הוא לטובה, שהרי תכלית הפונה היא נשמה בגוף דוקא. ואדרבה, אהבת ה' ויראת ה' מוסיפות חיות בנשמה בגוף.

חמיש כו לו חכמו ישפילו זאת יבינו לאחריהם: ז איכה ירדף אחד אלה ושנים יניסו רבבה אם-לא כיצורם מקרם ויהיה הסגירם: ח כי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים: ט כי-מגפן סדם גפנם ומשדמת עמרה ענבמו ענביר-רש אשפלת מררת למו: י חמת תנינם יינם וראש פתנים אכור: יא הלא-הוא כמם עמדי חתום באוצרתי: יב לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם וחש עתדת למו: יג כי-ידיו יהיה עמו ועל-עבדיו יתנחם כי יראה פרי-אזלת יד ואפם עצור ועוזב: יד ואמר אי אלהימו צור חסיו בו: טו אשר חלב זבחימו יאכלו ושתו יין נסיכם יקומו ויעזרכם יהי עליכם סתרה: טז ראו | עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שמחות תורה תשכ"ב – תורת

מנחם התנועדות לב עמ' 128)

ובדבר הזה תאריכו ימים (לב, מז) היה מהלך במבואות המטנפות לא יקרא קריאת שמע. . אם היה קורא וקא, פוסק. . עליו הפתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים (ברכות כד, ב) יש לתמה, היכן נרמזה הלכה זו בפסוק. ויש לומר, דהנה דבור ענינו רבוי - הסברה והתחלקות לפרטים. ומזה, ש"דבר" לשון יחיד (בגוד ל"שימו לבכם לכל הדברים", לשון רבים), מורה על שלילת הדבור, אבל לא שלילה מחלטת, שאז אין זה דבור כלל, אלא הפסקה באמצע הדבור. והיכן מצינו שיש להפסיק את הדבור בתורה - במי שלומד בדרך וקא למבוא שאינו נקי.

מפטיר מה וידבר יהוה אל־משה בעצם היום הזה לאמר: מט עלה אל־הר העברים הזה הר־נבו אשר בארץ מואב אשר על־פני ירחו וראה את־ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה: וזאת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל־עמך באשר־מת אהרן אחיך בהר החר ויאסף אל־עמיו: ט על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי־מריבת קדש מדבר־צן על אשר לא־קדשתם אותי בתוך בני ישראל: כ כי מנגד תראה את־הארץ ושמה לא תבוא אל־הארץ אשר־אני נתן לבני ישראל: פפפ

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן.

כִּי־הוּא חַיִּיכֶם וּבְדִבֶּר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל־הַאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ מה וידבר יהוה אל־משה בעצם היום הזה לאמר: מט עלה אל־הר העברים הזה הר־נבו אשר בארץ מואב אשר על־פני ירחו וראה את־ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה: וזאת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל־עמך באשר־מת אהרן אחיך בהר החר ויאסף אל־עמיו: ט על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי־מריבת קדש מדבר־צן על אשר לא־קדשתם אותי בתוך בני ישראל: כ כי מנגד תראה את־הארץ ושמה לא תבוא אל־הארץ אשר־אני נתן לבני ישראל: פפפ

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון ובימיכון ובחני דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן היא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתחדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתא ונחמא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲיִיחִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיחַ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבָתֶיחַ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינֶיחַ, בְּשִׁמְאֻלָּה עֵשֶׂר וּבְבוֹד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחין. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבִמְשָׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּדְבֹּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּל יְהוָה אֶת־לֵעָת וְזָנְתוּ מִכָּפֶה מִדַּ כָּל־אֵיבָיו וּמִכָּפֶה שְׂאוֹל וַנְּצַל מִכָּל־בְּיָמָיו הַזֶּה שֶׁר הַשִּׁירָה הַזֹּאת. וּמִכָּפֶה שְׂאוֹל, לִפִּי שְׂתֵּה אֵיבֹו וְיִדְבֹּר מִכָּל־חַוְדָיו לַחַד. (ב) סִלְעִי, חֲזִקִי, כְּמוֹ סֵלַע חֲזִקִי. וּמִצִּדְרֵי, מִכְּצָרִי. וּמִפְּלִטִי לִי, לִנּוֹ מֵאִיִּם הָאֵיִב מִשְׁעִי מִחֲמָם

מֵאִנְשֵׁי חָמָס תִּשְׁעֵנִי: ד כַּאֲשֶׁר מִהֲלָל בַּחֲלָל כְּשֶׁאֵנִי מִתְּחַלֵּל וְאֶקְרָא אֶל־יְהוָה אֲוֹ וּמֵאֵיבִי אֲשִׁיעַ אֲנִי נוֹשֵׁעַ: ה כִּי אֶפְגֵּי הַקִּיפִי מִשִּׁבְרֵי כָּאִבִי מוֹת מִנְּחָלִי מִגִּיסוֹת הַשּׁוֹמְפוֹת כִּנְחָל, שֶׁל אֲנִשׁ בְּלִיעַל יִבְעֵתָנִי וּבְעֵתָנִי מִפְרִידִים אוֹתִי: ו חֲבִלִי כָּאִבִי שְׂאוֹל סִבְגִי קִדְמִנִי אוֹיְבִי לִשְׁם בְּרָדִי מִקִּשֵׁי הַמּוֹלִידִים אֶל מוֹת: ז בְּצִרְלִי אֲוֹ אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהֵי אֶקְרָא וְיִשְׁמַע מִהִיכָל מִן־הַשָּׁמַיִם קוֹלִי וְשׁוֹעֵתִי וְעֹשֵׂתִי בָּאֵה בְּאוֹנֵינוּ: ח וְיִתְנַעֲשׁ נַעַן וְתִרְעַשׁ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִרֹּב הַפֶּחַד, מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ וְיִתְנַעֲשׂוּ כִּי כַּאֲשֶׁר תִּרְרָה לוֹ לְסֻחַת מֶחֱם נִקְמָתוֹ: ט עֲלֵה עֲשֵׂן בְּאִפּוֹ מִשֵּׁל עַל חֲרוֹן אַפּוֹ בְּאוֹיְבִים וְאִשׁ מִכּוֹי תֹאכַל בְּרָשָׁעִים גְּחָלִים בְּעֵרוֹ מִמֶּנּוּ לִשְׂחֹף בְּשׁוֹנָאִי: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ לְהַקֵּם מֵאוֹיְבָיו וְעָרְפָל תַּחַת רַגְלָיו לְהוֹיֵת

וְיִשְׁמַע מִהִיכָל קוֹלִי וְשׁוֹעֵתִי בְּאוֹנֵינוּ: ח וְיִתְנַעֲשׁ וְתִרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ וְיִתְנַעֲשׂוּ כִּי־תִרְרָה לוֹ: ט עֲלֵה עֲשֵׂן בְּאִפּוֹ וְאִשׁ מִכּוֹי תֹאכַל גְּחָלִים בְּעֵרוֹ מִמֶּנּוּ: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ וְעָרְפָל

שי למורא

(א) בַּיּוֹם הַצֵּל יְהוָה אֶת־אֹתוֹ מִכָּפֶה כָּל־אֵיבָיו, לֵעָת וְזָנְתוּ לְאַחַר שְׁעָבָיו עָלָיו כָּל־צְרוּתָיו וַנְּצַל מִכָּל־פְּרִישׁ אַחֵר, כָּכָל עַת שְׂבָאָה עָלָיו צָרָה וַנְּצַל מִכָּל־הָזֶה שֶׁר הַשִּׁירָה הַזֹּאת. וּמִכָּפֶה שְׂאוֹל, לִפִּי שְׂתֵּה אֵיבֹו וְיִדְבֹּר מִכָּל־חַוְדָיו לַחַד. (ב) סִלְעִי, חֲזִקִי, כְּמוֹ סֵלַע חֲזִקִי. וּמִצִּדְרֵי, מִכְּצָרִי. וּמִפְּלִטִי לִי, מִפְּלִט אֹתִי עִם צָבָא יִשְׂרָאֵל בְּמִלְחָמָה.

וְגַם בְּחַוְדֵי לְבָדִי. (ג) צוּרִי, חֲזִקִי, כְּמוֹ צוּר וְסֵלַע. (ד) וְיִתְנַעֲשׂוּ וְיִתְנַעֲשׂוּ, חֲזִקִי, כְּמוֹ קֶרֶן לְבַעַל הַקִּיפִי. מִשְׁגָּבִי, סוֹמֵךְ אוֹתִי. וּמִנּוֹסִי, שְׂתִייתִי גַם אֵלָיו לְעוֹרָה. מִחֲמָם, מֵאִנְשֵׁי חָמָם. (ד) מִהֲלָל אֶקְרָא ה' וְגו', כַּאֲשֶׁר אֲנִי קוֹרֵא אֶל ה' בַּחֲלָל, אֲנִי נוֹשֵׁעַ. (ה) אֶפְגֵּי, סִבְבִּנִי מִשִּׁבְרֵי מוֹת, צָרוֹת שׁוֹכְחוֹת מוֹבִילוֹת אֶל מוֹת. פְּרִישׁ אַחֵר, גָּלִי מוֹת. נִחְלִי בְּלִיעַל גִּיסוֹת שׁוֹמְפוֹת כִּנְחָל, מֵאִנְשֵׁי בְּלִיעַל יִבְעֵתָנִי, יִבְעֵתוֹ וְיִתְנַעֲשׂוּ אוֹתִי. (ו) חֲבִלִי שְׂאוֹל, מִכְּאוֹבֵי מוֹת. "חֲבִלִי", כְּמוֹ "חֲבִלִי וְיִלְדָה" (הושע יג.ג). קִדְמִנִי, בָּאוֹ לִפְנֵי. (ח) וְיִתְנַעֲשׂוּ וְתִרְעַשׁ הָאָרֶץ, גַּעֲשׂ וְרַעַד וְרַעַשׁ תִּקְפוּ אֶת אוֹיְבֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ, שְׁהִרְעִישׁ הַקִּבּוּץ גַּם אֶת צָבָא הַשָּׁמַיִם בְּשִׁבְלִי. כִּי תִרְרָה לוֹ, כַּאֲשֶׁר תִּרְרָה לוֹ עַל מַעֲשֵׂיהֶם וְנָקָם מִכָּל־נִקְמָתִי. (ט) עֲלֵה עֲשֵׂן בְּאִפּוֹ, הוּא עֲשֵׂן פֶּעַם. כְּמוֹ "אֲנִי עֲשֵׂן אֶף ה'" (דברים כט.ט). תֹּאכַל, תִּשְׂרֹף אֶת הַקָּמִים עָלָיו. (י) וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ, נִטָּה אֶת

השמים למטה לארץ ויבד עליהם להתקרב אל שונאי להבות בהם. כלומר שיהיה מזהיר להפריע מהם. ויערפל תחת רגליו, שיערד בעב הענן להיות מוכן להפריע משונאי. (יא) וירכב על כרוכ ויעה וגו', הוא משל על מהירותו לבוא לעוה. (יב) וישת חשך סביבותיו סבות, שם את החשך סביבותיו לסבה להגן עליו. ענין

שנאמר "ויהי הענן והחשך" (שמות יד. ב) שתיה מפקס בין המוצרים לישראל. חשורת מים עבי שחקים, קשור המים בענני השמים, מהם בא החשך. (יג) מננה נגדו וגו', מתוך האור שלפניו אשר חפצו להאיר ולהשיע לי, מזה עצמו בערו גחלי אש באוהי. (יד) ירעם, יתן בהם דעמים. (טו) ויהם, עשה בהם מהומה. (טז) ויראו אפקי ים, ויראו מעמקי הים. כלומר, נתגלו דברים סתומים ונפלאים. ויגלו מסודות תבל, נתגלו היסודות העמוקים של ישוב העולם. (יז) ומשני ממים רבים, כלומר, שהצילו מצרות רבות. (יח) מאויבי עז, מאויבי שהיה חזק. כי אמצו ממני, כאשר התחזקו ממני. (יט) ויקדמני ביום אידי, ביום שהיה קורה לי מקרה רע היו אויבי מקדמים לבוא עלי. (כא) כבר יד, כפי שדי ברורות ונקזות מעול. (כב) כי כל משפטיו לנגדי, כי כל משפטי תורתו לנגד עיני תמיד להתנהג לפיהם. (כג) כבר לנגד עיניו, בברירותי אשר היא לנגד עיני. (כד) גבור תמים, כמו "גבר תמים". התתמם, אמה נהג עמו בתמימות. (כו) עם נבר תתבר, עם איש ברור ונקי, מתנהג בברירות. ועם עקש תתפל, ועם איש המתנהג בעקמומיות, תבוא עליו בדרוך תתפלת והמעקמות. (כז) עם עני, מנע עניו ועניו על רמים תשפיל, וחתן עניו על המתנאים להשפילם. (כח) כי אתה גירי, כי אתה תאיר לי כגר. גיית חשבי, יאיר לי את החשך, כלומר, יוציאני מן הצרת.

מוכן להפריע מהם: יא כאלו וירכב על-כרוכ על מלאך ויעה במהירות וירא היה נראה כא על-כנפיריהם: יב וישת שם חשך סביבותיו סבות להיות מוכן להחשיך לאויב, חשורת מים עבי שחקים: יג מננה נגדו פירושו ויראו אפקי ים עמוקו ויראו מעמקי הים. כלומר, נתגלו דברים סתומים ונפלאים. ויגלו מסודות תבל, נתגלו היסודות העמוקים של ישוב העולם. (יז) ומשני ממים רבים, כלומר, שהצילו מצרות רבות. (יח) מאויבי עז, מאויבי שהיה חזק. כי אמצו ממני, כאשר התחזקו ממני. (יט) ויקדמני ביום אידי, ביום שהיה קורה לי מקרה רע היו אויבי מקדמים לבוא עלי. (כא) כבר יד, כפי שדי ברורות ונקזות מעול. (כב) כי כל משפטיו לנגדי, כי כל משפטי תורתו לנגד עיני תמיד להתנהג לפיהם. (כג) כבר לנגד עיניו, בברירותי אשר היא לנגד עיני. (כד) גבור תמים, כמו "גבר תמים". התתמם, אמה נהג עמו בתמימות. (כו) עם נבר תתבר, עם איש ברור ונקי, מתנהג בברירות. ועם עקש תתפל, ועם איש המתנהג בעקמומיות, תבוא עליו בדרוך תתפלת והמעקמות. (כז) עם עני, מנע עניו ועניו על רמים תשפיל, וחתן עניו על המתנאים להשפילם. (כח) כי אתה גירי, כי אתה תאיר לי כגר. גיית חשבי, יאיר לי את החשך, כלומר, יוציאני מן הצרת.

תחת רגליו: יא וירכב על-כרוכ ויעה וירא על-כנפיריהם: יב וישת חשך סביבותיו סבות חשך עבי שחקים: יג מננה נגדו פירושו ויראו אפקי ים עמוקו ויראו מעמקי הים. כלומר, נתגלו דברים סתומים ונפלאים. ויגלו מסודות תבל, נתגלו היסודות העמוקים של ישוב העולם. (יז) ומשני ממים רבים, כלומר, שהצילו מצרות רבות. (יח) מאויבי עז, מאויבי שהיה חזק. כי אמצו ממני, כאשר התחזקו ממני. (יט) ויקדמני ביום אידי, ביום שהיה קורה לי מקרה רע היו אויבי מקדמים לבוא עלי. (כא) כבר יד, כפי שדי ברורות ונקזות מעול. (כב) כי כל משפטיו לנגדי, כי כל משפטי תורתו לנגד עיני תמיד להתנהג לפיהם. (כג) כבר לנגד עיניו, בברירותי אשר היא לנגד עיני. (כד) גבור תמים, כמו "גבר תמים". התתמם, אמה נהג עמו בתמימות. (כו) עם נבר תתבר, עם איש ברור ונקי, מתנהג בברירות. ועם עקש תתפל, ועם איש המתנהג בעקמומיות, תבוא עליו בדרוך תתפלת והמעקמות. (כז) עם עני, מנע עניו ועניו על רמים תשפיל, וחתן עניו על המתנאים להשפילם. (כח) כי אתה גירי, כי אתה תאיר לי כגר. גיית חשבי, יאיר לי את החשך, כלומר, יוציאני מן הצרת.

ל כי בכה בנורחד יוציאני מן הצרת: ל כי בכה בנורחד

שי למורא

עטרת מרים

אָקפֿין על תּחומות של ערי אויבֿי לִכְבֹּשֶׁם. (לא) תָּמִים דִּרְבּוֹ, לְגִמּוֹל לְאִישׁ כִּמְפַעֵלוֹ. צְרוּפָה, נִקְיָה מִפְּסֻלָּת, כִּכְסָף צְרוּרָה. (ג) מְעוּזֵי חֵיל, מִחֹצוֹת אוֹתִי בִכְחַ. וַיִּתֵּר תָּמִים דִּרְבִּי, וַהֲתִיר וַתַּחַח דִּרְבִּי בַּמִּלְחָמָה בִּאֶפֶן תָּמִים וְשָׁלֵם, שְׁלֹא נִחַסר אֶחָד מֵאֵשֶׁר בַּמִּלְחָמָה. (ד) מְשׁוּהָ רַגְלִי בְּאֵילוֹת, מִשִּׁים רַגְלִי קָלוֹת לְרוֹץ אַחֵר הָאוֹיֵב, בְּאֵילָה זוֹ

אָרוֹץ לְקִרְאת גִּדּוּד אוֹיְבִי, בְּאֵלֶּהִי וּבְמֵאמָר אֱלֹהֵי אֲדֹלֶג־שׁוּר אֶקְפִּין עַל הַחֹמֹת, לִכְבוֹשׁ עִירוֹת: לֹא הָאֵל תָּמִים דִּרְבּוֹ לְגִמּוֹל לְאִישׁ כִּמְפַעֵלוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה בְּרוּרָה, שְׁאִין כִּה סִיגִים וְדָכָר לֹא תוֹשֵׁל מִגֵּן הוּא מִחֹסֶה כְּמִגֵּן לְכָל הַחַסִּים בּוֹ: לֵב כִּי מִיֵּאֵל מִבִּלְעָדִי יְהוָה אֲשֶׁר יוֹכֵל לַעֲמֹד בְּגִדּוֹ וּמִי צוֹר מִבִּלְעָדִי אֱלֹהֵינוּ:

לֵג הָאֵל מְעוּזֵי חֵיל מִחֹצוֹת אוֹתִי בִכְחַ וַיִּתֵּר מִדֶּלֶג אוֹתִי בְּדִרְבִּי, לְחַיּוֹת תָּמִים דִּרְבִּי מִכָּל מִכְשׁוֹל: לֵד מְשׁוּהָ מִשִּׁים רַגְלִי קָלוֹת בְּאֵילוֹת לְרוֹץ מִהֵר אַחֵר הָאוֹיֵב וְעַל־בְּמִתִּי יַעֲמִידֵנִי שֶׁם בְּטוֹחִי: לֵח מַלְמֶד יָדִי לַמִּלְחָמָה לְחַלָּם בְּטוֹב וְנִחַת נִתַּת כִּי כַח לְשַׁבֵּר קִשְׁת־נְחוּשָׁה וְרַעֲתִי בַעַת הַמִּלְחָמָה לִירוּחַ: לו וַתַּתְּנִלִּי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ יִשְׁעֶךָ הָיָה לִי לְמִגֵּן וַעֲנִתְךָ מִדַּח עֲנִתְךָ תִּרְבְּנִי עֲשֵׂה אֵלֹהֵי חַיִּיתִי עִם רֵב: לו תִּרְחִיב הַרְחַבְתָּ צַעְדִּי פְּסִיעוֹתַי, תַּחֲתֵנִי וְלֹא לֵב לַמַּעֲדוֹ קִרְסְלִי רַגְלִי לִכְפּוֹל בְּאֶרֶץ: לז אֲרִדְּפָה אוֹיְבִי וְאַשְׁמִידֶם וְלֹא אֲשׁוּב עַד־כְּלוּתָם: לט וְאַכְלֶם וְאַמְחָצֶם וְלֹא יִקּוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַחַת רַגְלִי: מ וַתַּתְּנִי חֵיל לַמִּלְחָמָה תִּכְרִיעַ קָמִי תַחֲתֵנִי: מא וְאֵיכִי תַתָּה לִי עֶרְףְּ, נִתַּת אוֹתָם שְׁנִיעוֹ וַיַּחֲפֹכוּ לִי עֶרְפָם. משנאִי וְאַצְמִיתֶם, וְגַם מִשְׁנָאִי יְנוּסוּ, וְעַם כָּל זֶה אֲשִׁינֶם וְאַכְרִיתֶם. מב יִשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ וְגוֹ, כִּמו "יִשְׁעוּ אֵל ה' וְלֹא עָנָם וְאִין מוֹשִׁיעַ", כִּי הֵם רָשָׁעִים וְקוֹרְאִים אֵל ה' וְלֵבָם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ. אֲדַקֵּם אֲרַקְעֶם, אֲעִשֶׂה אוֹתָם דֶּק דֶּק וְאֲרַדֵּד אוֹתָם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. מד מְרִיבִי עָמִי, מִלְחָמָתִי אֲשֶׁר בְּכֵנִי עָמִי חַלּוֹמִים נִגְדִי. משמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם, שְׁמִרְתִּי מִיַּד כָּלֵם עַד שֶׁהִבַּתֵּנִי לְחַיּוֹת לְרֹאשׁ גּוֹיִם. עִם לֹא יִדְעָתִי, עַמִּים אֲשֶׁר הֵם מֵאֶרֶץ רַחֲוָקָה. מה לִשְׁמַע אֶזֶן יִשְׁמְעוּ לִי, מִכֵּנִי מִשְׁמַע אֲזִינִיהֶם בְּלִבָּר, אֵפֶלוֹ שְׁלֹא כִּפְנִי, יְהוִי נִשְׁמָעִים לִי. מו בְּנִי נִכְר יִבְלוּ, אוֹיְבֵי הַגּוֹיִם יִבְלוּ וַיִּכְבְּשׁוּ. ז וַיַּחֲגְרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם, וַיְהוּ חֲגוּרִים בְּרַגְלֵיהֶם מִמֶּה שִׁיחֲוּ סְגוּרִים בְּדִי בְּכַבְלֵי בְּרוֹל. זז וְיָרֵם אֱלֹהֵי צוֹר יִשְׁעִי, וַתֵּאֱלָהִם שְׁהוּא תִקֵּף יִשְׁעִי הוּא רֵם עַל כָּל

בְּכָה אָרוֹץ גִּדּוּד בְּאֵלֶּהִי אֲדֹלֶג־שׁוּר: לֹא הָאֵל תָּמִים דִּרְבּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מִגֵּן הוּא לְכָל הַחַסִּים בּוֹ: לֵב כִּי מִיֵּאֵל מִבִּלְעָדִי יְהוָה וּמִי צוֹר מִבִּלְעָדִי אֱלֹהֵינוּ: לֵג הָאֵל מְעוּזֵי חֵיל וַיִּתֵּר תָּמִים דִּרְבִּי: לז מְשׁוּהָ רַגְלִי בְּאֵילוֹת וְעַל־בְּמִתִּי יַעֲמִידֵנִי: לח מַלְמֶד יָדִי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת קִשְׁת־נְחוּשָׁה וְרַעֲתִי: לו וַתַּתְּנִלִּי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ וַעֲנִתְךָ תִּרְבְּנִי: לו תִּרְחִיב צַעְדִּי תַחֲתֵנִי וְלֹא מַעֲדוֹ קִרְסְלִי: לז אֲרִדְּפָה אוֹיְבִי וְאַשְׁמִידֶם וְלֹא אֲשׁוּב עַד־כְּלוּתָם: לט וְאַכְלֶם וְאַמְחָצֶם וְלֹא יִקּוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַחַת רַגְלִי: מ וַתַּתְּנִי חֵיל לַמִּלְחָמָה תִּכְרִיעַ קָמִי תַחֲתֵנִי: מא וְאֵיכִי תַתָּה לִי עֶרְףְּ מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: מז וְאַשְׁחָקֶם כַּעֲפֵר אֶרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדַקֵּם אֲרַקְעֶם: מד וַתַּפְּלִטֵנִי מִרִּיבִי עָמִי תַשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא־יִדְעָתִי יַעֲבִדֵנִי: מה בְּנִי נִכְר יִתְכַּחֲשׁוּ לִי לִשְׁמַע אֶזֶן יִשְׁמְעוּ לִי: מז בְּנִי נִכְר יִבְלוּ וַיַּחֲגְרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם: מז חַי־יְהוָה וּבְרוּךְ צוֹרִי

וַיַּחֲגְרוּ וַיַּחֲגְרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם מִקֵּשׁ יִסּוּרֵי מִסְגֵּר שְׁאִין מִסְגֵּר בָּהֶם: מז חַי־יְהוָה הַעוֹשֶׂה לִי אֱלֹהֵי וּבְרוּךְ עַל אֲשֶׁר אֲצוּם: מז בְּנִי נִכְר יִבְלוּ יְהוִי כְּמוֹשִׁים וַיַּחֲגְרוּ וַיַּחֲגְרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם מִקֵּשׁ יִסּוּרֵי מִסְגֵּר שְׁאִין מִסְגֵּר בָּהֶם: מז חַי־יְהוָה הַעוֹשֶׂה לִי אֱלֹהֵי וּבְרוּךְ עַל

עטרת מרים

שי למורא

רמים, ולכן לא אירא מאיבי. מח) הנותן נקמות לי, הנוקם נקמתי. מט) ומוציאי מאיבי, ומצילני מאיבי. ומקמי תרוממני, ומן הקמים עלי תגביהני. נ) מגדול ישועות מלכו, מגדל ישועות הוא למלכו, שבשם שאדם גם במגדליו והוא נצול מאיבי, כמו בן נסתי אליו וגושעתי מאיבי. ועושה חסד למשיחו, כלומר, לא בעבור תשלום גמול, כראם בחסדו הגדול שהוא עושה למשיחו שהוא דוד המלך. ולזרעו עד עולם, כמו שעשה לדוד, בן געשה לזרעו עד עולם.

יהוה בגוים ולשמוך אומר: נא מגדול ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם:

כל ברכה ותהלה צורי תקפי וחזקי וי"ם הוא רם על כל רמים אלהי צור ישעי וזה לא אירא שתקצר ידו מלהשעני: מח האל הנותן נקמות לי הנוקם נקמתי ומריד עמים תחתני: מט ומוציאי ומציל אותי מאיבי ומקמלי יותר מן קמי תרוממני השכימי נשא ורם בממשלה, מאיש חמסים חמם תצילני: נ על-כן אודך יהוה בגוים שהצילני מאנשי חמם ולשמוך אומר בפרסום לפני כל עם ועם: נא דעו אשר ה' מגדול עושה ישועות גדולות למלכו ועשה חסד ועשה חסדים למשיחו בן געשה לדוד ולזרעו עד עולם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשפח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משפח ציון בבניה:

שפחנו, יי אלהינו, באלהינו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, ותברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 לג * וזאת הברכה אשר בך משה איש
 האלהים את-בני ישראל לפני מותו: ב ויאמר
 יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר
 פארן ואתה מרכבת קדש מימינו אש דת למו:
 ג אף חבב עמים כל-קדשיו בידך והם תפו
 לרגלך ישא מדברתיך: ד תורה צוה-לנו משה
 מורשה קהלת יעקב: ה ויהי בישרון מלך
 בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: ו יחי
 ראובן ואל-ימת ויהי מתיו מספר: ז וזאת
 ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו
 תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: פ (לוי)
 ח וללוי אמר תמיד ואוריד לאיש חסידך אשר
 נפיתו במספה תריבהו על-מי מריבה: ט האמר
 לאביו ולאמו לא ראתיו ואת-אחיו לא הכיר

ואת-בנו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך
 יצרו: י יורו משפטך לעקב ותורתך לישראל
 ישימו קטורה באפך וכליל על-מזבחך: יא בך
 יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמו
 ומשנאיו מן-יקומון: ס ב לבנימן אמר ידיד
 יהוה ישכן לבטח עליו חפף עליו פל-היום ובין
 פתפיו שכן: ס (ישראל) י וליוסף אמר מברכת
 יהוה ארצו ממגד שמים מפל ומתהום רבצת
 תחת: יד וממגד תבואת שמש וממגד גרש
 ירחים: טו ומראש הררי-קדם וממגד גבעות
 עולם: טז וממגד ארץ ומלאה ורצון שכני סנה
 תבואתה לראש יוסף ולקדקד גזיר אחיו:
 ז כבור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם
 עמים ינגח יחדו אפסי-ארץ והם רבבות
 אפרים והם אלפי מנשה: ס

תחילת זמן קידוש לבנה: יום שני בערב, ח' תשרי

(נוהגים לקדש במוצאי יום הכיפורים)

אגרות קודש

ב"ה, בין כסא לעשור, ה'תשי"ד

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

מכתבו מאז קבלתי במועדו. ויעויין קונטרס ומעין מאמר ט"ו ואילך. ולתיקון המדה שכותב,
 הנה לדעתי, ינסה לבטלה ע"י היסח הדעת לגמרי ממנה, היינו גם מתיקונה.

וכשמרגיש שמתחיל לחשוב ע"ד מעלות וכשרונות כו' תיכף יפנה מחשבתו לאיזה ענין אחר
 (ומה טוב לענין גדלות הבורא).

וכדי שיבוא הנ"ל לפועל בנקל יותר ע"י סייעתא דשמיא - יתן בכ"י קודם התפלה פרוטה
 לצדקה, ואחר התפלה יאמר תהלים (עכ"פ כפי שנחלק לימי החודש).

אם אפשר כדאי ללמוד ספר דרך חיים לאדמו"ר האמצעי (בנו של בעל התניא).

ובימי רצון אלו דבין כסא לעשור הנני בזה להביע ברכתי לו ולב"ב שיחיו, ברכת חתימה וגמר
 חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ק)	6:25	6:29	8:55	8:56	9:28	9:29	10:32	10:32	13:07	13:04	18:46	18:38	19:11	19:04	18:19	19:14
חיפה (ק)	6:24	6:28	8:53	8:54	9:27	9:28	10:31	10:31	13:06	13:03	18:48	18:40	19:12	19:03	18:11	19:14
ירושלים (ק)	6:24	6:27	8:53	8:54	9:27	9:27	10:30	10:30	13:05	13:02	18:49	18:41	19:10	19:02	18:02	19:12
תל אביב (ק)	6:25	6:29	8:54	8:55	9:28	9:29	10:32	10:32	13:07	13:04	18:46	18:38	19:12	19:04	18:19	19:14
אוסטריה, וינה (ק)	6:33	6:41	8:54	8:58	9:39	9:42	10:43	10:45	13:21	13:18	19:05	18:53	19:39	19:26	18:37	19:39
אוסטריה, מלבורן (ח)	6:20	6:10	8:39	8:33	9:16	9:10	10:17	10:12	12:45	12:43	18:12	18:17	18:39	18:44	17:58	18:55
אוקראינה, אודסה (ק)	6:36	6:44	8:58	9:02	9:42	9:45	10:46	10:47	13:23	13:20	19:07	18:55	19:39	19:27	18:39	19:40
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:07	6:15	8:28	8:32	9:13	9:16	10:18	10:19	12:55	12:52	18:40	18:27	19:13	19:00	18:11	19:13
אוקראינה, דנייפטרובסק (ק)	6:18	6:26	8:39	8:43	9:24	9:27	10:29	10:30	13:06	13:03	18:51	18:38	19:24	19:12	18:22	19:25
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:42	6:51	9:02	9:06	9:49	9:52	10:54	10:56	13:32	13:29	19:17	19:04	19:52	19:39	18:48	19:52
אוקראינה, קייב (ק)	6:35	6:44	8:54	8:58	9:41	9:45	10:46	10:48	13:24	13:21	19:10	18:57	19:45	19:31	18:41	19:45
איטליה, מילאנו (ק)	7:03	7:10	9:26	9:29	10:08	10:11	11:13	11:14	13:49	13:46	19:35	19:23	20:04	19:53	19:07	20:05
אקוודור, קיטו (ח)	6:06	6:03	8:37	8:35	9:05	9:03	10:08	10:06	12:39	12:37	18:12	18:10	18:34	18:32	17:52	18:41
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:52	6:43	9:13	9:08	9:48	9:43	10:50	10:45	13:19	13:17	18:47	18:51	19:13	19:17	18:32	19:27
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:45	7:34	10:02	9:55	10:41	10:34	11:42	11:37	14:10	14:08	19:36	19:42	20:05	20:11	19:23	20:23
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:49	6:54	9:15	9:17	9:53	9:54	10:57	10:57	13:32	13:29	19:13	19:03	19:42	19:32	18:47	19:43
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:37	6:43	9:03	9:05	9:42	9:44	10:46	10:46	13:22	13:19	19:03	18:53	19:32	19:22	18:37	19:33
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	6:38	6:44	9:04	9:06	9:42	9:44	10:46	10:47	13:22	13:19	19:04	18:53	19:33	19:22	18:37	19:34
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:13	7:20	9:38	9:41	10:18	10:20	11:22	11:23	13:58	13:55	19:40	19:29	20:10	19:59	19:13	20:11
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:07	7:10	9:36	9:37	10:09	10:10	11:13	11:12	13:47	13:44	19:26	19:19	19:51	19:43	19:02	19:53
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:36	6:40	9:04	9:06	9:39	9:40	10:43	10:43	13:18	13:15	18:57	18:49	19:24	19:15	18:32	19:25
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:07	7:09	9:37	9:38	10:09	10:09	11:13	11:12	13:46	13:44	19:24	19:17	19:48	19:42	19:01	19:51
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:33	6:39	8:58	9:01	9:38	9:40	10:42	10:42	13:18	13:15	18:59	18:49	19:29	19:18	18:33	19:30
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:02	7:07	9:27	9:30	10:06	10:08	11:10	11:11	13:46	13:43	19:27	19:17	19:56	19:46	19:01	19:57
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:32	6:38	8:57	8:59	9:36	9:38	10:41	10:41	13:16	13:14	18:58	18:48	19:28	19:17	18:31	19:29
בוליביה, לה-פס (ח)	6:27	6:22	8:56	8:52	9:25	9:22	10:27	10:24	12:57	12:55	18:28	18:29	18:51	18:52	18:10	19:01
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:19	7:28	9:37	9:42	10:26	10:29	11:31	11:32	14:09	14:06	19:55	19:41	20:30	20:16	19:25	20:30
בלגיה, בריסל (ק)	7:19	7:28	9:38	9:43	10:26	10:30	11:31	11:33	14:09	14:06	19:55	19:41	20:30	20:16	19:25	20:30
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:02	5:56	8:29	8:25	9:00	8:56	10:02	9:58	12:31	12:30	18:05	18:07	18:25	18:27	17:49	18:36
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:50	5:44	8:17	8:13	8:48	8:44	9:50	9:46	12:20	12:18	17:49	17:51	18:13	18:15	17:32	18:24
בריטניה, לונדון (ק)	6:37	6:46	8:55	9:00	9:44	9:47	10:49	10:50	13:27	13:24	19:14	19:01	19:49	19:34	18:48	19:49
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:44	6:54	9:00	9:05	9:52	9:56	10:57	10:59	13:35	13:32	19:23	19:08	20:00	19:45	18:55	20:00
גרמניה, ברלין (ק)	6:42	6:52	8:59	9:04	9:49	9:53	10:55	10:57	13:33	13:30	19:21	19:07	19:56	19:42	18:51	19:56
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:02	7:11	9:22	9:26	10:09	10:13	11:14	11:16	13:52	13:49	19:37	19:24	20:12	19:58	19:08	20:12
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:04	5:57	8:29	8:25	9:01	8:57	10:03	9:59	12:32	12:30	18:07	18:10	18:25	18:28	17:51	18:38
הודו, מומבאי (ח)	6:26	6:27	8:58	8:57	9:28	9:27	10:31	10:30	13:04	13:02	18:40	18:35	19:04	18:58	18:18	19:07
הודו, פונה (ח)	6:22	6:23	8:54	8:53	9:24	9:23	10:27	10:26	13:00	12:58	18:36	18:31	19:00	18:54	18:14	19:03
הונגריה, בודפשט (ק)	6:22	6:30	8:44	8:47	9:28	9:31	10:33	10:34	13:10	13:07	18:54	18:42	19:27	19:15	18:26	19:27
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:42	5:48	8:07	8:10	8:46	8:48	9:50	9:51	12:26	12:24	18:08	17:58	18:38	18:27	17:42	18:39
יוון, אתונה (ק)	7:07	7:13	9:34	9:36	10:12	10:13	11:16	11:16	13:51	13:48	19:32	19:22	20:00	19:50	19:06	20:01
מולדובה, קישינב (ק)	6:43	6:51	9:05	9:09	9:49	9:52	10:54	10:55	13:31	13:28	19:15	19:03	19:48	19:35	18:47	19:48

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:24	6:25	8:55	8:54	9:25	9:24	10:28	10:27	13:01	12:59	18:37	18:32	19:01	18:55	18:15	19:04
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:31	6:20	8:44	8:37	9:26	9:19	10:27	10:22	12:54	12:53	18:18	18:26	18:50	18:57	18:06	19:10
נפאל, קטמנדו (ח)	5:49	5:52	8:19	8:20	8:52	8:52	9:55	9:55	12:29	12:27	18:08	18:01	18:33	18:25	17:44	18:35
סין, בייג'ין (ח)	5:56	6:01	8:22	8:24	9:00	9:02	10:04	10:05	12:40	12:38	18:22	18:12	18:51	18:41	17:54	18:52
סינגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:54	9:27	9:25	9:56	9:54	10:58	10:56	13:30	13:28	19:03	19:01	19:25	19:23	18:43	19:31
פולין, ורשא (ק)	6:12	6:22	8:29	8:34	9:19	9:23	10:24	10:26	13:02	12:59	18:49	18:35	19:25	19:11	18:19	19:25
פרו, לימה (ח)	6:02	5:58	8:31	8:28	9:00	8:57	10:03	10:00	12:33	12:31	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליון (ק)	7:20	7:27	9:43	9:46	10:26	10:28	11:30	11:31	14:07	14:04	19:50	19:39	20:22	20:10	19:23	20:23
צרפת, פריז (ק)	7:28	7:37	9:49	9:53	10:35	10:38	11:39	11:41	14:17	14:14	20:03	19:50	20:36	20:22	19:35	20:36
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:47	5:46	8:19	8:17	8:47	8:45	9:50	9:48	12:22	12:19	17:55	17:52	18:17	18:14	17:35	18:23
קנדה, טורונטו (ק)	6:58	7:05	9:22	9:25	10:03	10:05	11:07	11:08	13:43	13:41	19:28	19:17	19:56	19:45	19:01	19:57
קנדה, מונטריאול (ק)	6:34	6:41	8:57	9:00	9:39	9:42	10:44	10:45	13:20	13:17	19:04	18:53	19:35	19:23	18:37	19:36
קפריסין, לרנקה (ק)	6:29	6:33	8:57	8:58	9:32	9:34	10:36	10:36	13:11	13:09	18:51	18:43	19:18	19:10	18:26	19:20
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	6:30	6:41	8:45	8:51	9:38	9:43	10:44	10:46	13:23	13:20	19:11	18:56	19:50	19:34	18:40	19:49
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:03	6:14	8:16	8:22	9:11	9:16	10:17	10:19	12:56	12:53	18:48	18:32	19:25	19:08	18:17	19:24
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:00	6:07	8:22	8:25	9:06	9:08	10:10	10:11	12:47	12:44	18:32	18:19	19:04	18:52	18:03	19:05
שווייץ, ציריך (ק)	7:04	7:12	9:26	9:30	10:10	10:13	11:15	11:16	13:52	13:49	19:40	19:28	20:09	19:57	19:12	20:09
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:07	6:07	8:39	8:38	9:08	9:07	10:11	10:10	12:44	12:41	18:19	18:15	18:42	18:37	17:57	18:46

אגרות קודש

ב"ה, ד' תשרי, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

...ובמענה על שאלותי.

א) במה שאינו מתרגש מלימודו ומתפלתי, הנה ילמוד הקונטרס פוקח עורים שנעתק גם כן ללשון הקדש והוא לאדמו"ר האמצעי בנו של כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא והשולחן ערוך, שבטח נמצא אצל ההנהלה דשיבת תומכי תמימים בברונא ויראה שם כמה סיבות מפני מה גופו ונפשו הבהמית אין מתרגשים מהלימוד והתפלה ובידו לתקנם וכמאמר רז"ל אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואינו מבקש אלא לפי כחן, וכיון שניתנו לו גוף ונפש הבהמית כזה בודאי ניתנו לו ג"כ הכחות לכבשם.

ב) מה שכותב שמחשבות זרות מבלבלות אותו בשעת התפלה הנה ידוע שמח"ז בעת התפלה באים בסיבת דברים בטלים ומחשבות בטלות קודם התפלה וככל אשר יגדיר את עצמו בזה ימעטו המח"ז בעת התפלה ויתפלל מתוך חסידור וכן יאמר קודם התפלה ולאחרי" איזה קאפיטלעך תהלים ויתן פרוטה לצדקה קודם התפלה.

ג) מ"ש שסובל מהרהורים רעים, הנה עליו ללמוד מאמרי חסידות אשר סוף סוף משמחים את

המשך בעמוד הבא

סדר מצות הדלקת נרות ליום הכיפורים ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב יום כיפור

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

המשך מעמוד קודם

הלב ומרוממים את הנפש ובמילא מגביהים ומוציאים אותו מתוך הרפש ובוץ, ויוכל להתחיל הלימוד בהקונטרס ומעין מבית ה' יוצא.

ד) בכלל קשה לענות בפרטיות על שאלות כאלו בכתב, וכבר ידוע מעלת דברי התעוררות הנשמעים מפה אל פה פנים אל פנים ובמילא יחפש הזדמנות היותר קרובה להתראות עם המשפיע דישיבת תומכי תמימים בברונא הרה"ח הו"ח אי"א נו"מ מוה"ר ניסן שי' נעמאנאוו, ויראה לו את מכתבי זה ויבקשו שישמע את שיחתו וייעצו בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות וככל אשר יקדים בזה ה"ז משובח.

בברכה לחתימה וגמר חתימה טובה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א.
המזכיר

נ"ב. בנוגע לשאלתו למצוא כאן תפילין של ספרדים כשרים, הנה בכלל אין זה מצוי כאן, ויפנה אל לשכתינו אשר בפאריז שעומדת בקישור עם הספרדים במרוקה ואפשר באופן כזה ימצאו לו את זה.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלמה, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואזרב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00646
16/09/2018

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

